P. BERTII COMMENTARIORUM RERUM GERMANICARUM LIBRI TRES. PRIMUS EST GERMANIAE VETERIS. SECUNDUS, GERMANIAE POSTERIORIS A KAROLO MAGNO AD NOSTRA USQUE...

Petrus Bertius

Digitized by Google

7
4 I
63

Digitized by Google

7 41 Ex libris Congr. S. Mauri Romæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

7-4-1-53

DE GERMANIA.

ET jure & merito Romanæ præſidet arci
  GERMANVS, mundi victor, & Impe.
Romulus ut quondam vicit cum ſtirpe nepotum
  Præcipuos populos, præcipuoſque duces,
Fortis ſic vicit GERMANVS fortia regna,
  GERMANVS præſtans corpore, mente, manu.
Scilicet hoc verum eſſe docet Burgundio victor
  Gallorum, natus ſtemmate Teutonico.
Francus GERMANVS probat hoc. Nortmannia dives
  Ingenio probat hoc, Galle ſuperbe, tua.
Longobardus adeſt victorum victor; & ultro
  GERMANOS patres, inquit, honoro meos.
Sed priſcam linguam mutavi tempore longo,
  Et mores ſumpſi Tuſcia docta tuos.
Hiſpanuſque potens gaudet jactare parentes
  GERMANOS Gothos, Anglia Saxonios.
Quid non GERMANVS perfecit cuncta domando?
  Subdendo ſceptris regna tot ampla ſuis?

GERARDVS NOVIOMAGVS.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

AVGVSTE IMPERATOR, ELECTORES, PRINCIPES, CIVITATES,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INCLYTÆ GERMANICÆ NATIONIS.

GERMANIAM terram deſcribendam ſuſcipere, & in ea tot nationes armis animiſque invictas, tot familias Illuſtres, tot claras urbes, res eſt immenſi laboris, lectionis vero obſervationiſque infinitæ. Quiſquis enim hoc cũ aliqua publicæ utilitatis ſpe adgreſſurus eſt, eum oportet amplam illam vaſtamque regionem modicis tabularum ſpatiis coarctatam ex arte delineare, & mutationes quæ vel in ea univerſa, vel ſeorſim in ejus partibus aliquando evenerunt, oſtendere, Imperatorum Principumque familias per claſſes graduſque digerere, Eccleſiarum & Rerumpublicarum præcipuarum initia atque incrementa adnotare, ſervatis temporum diſcriminibus; urbes vero calamo ante delineatas ita orationis quodam veluti flore poſtea exornare, ut lector quaſi amœna peregrinatione per antiqua, media, ultima, perque remota pariter & præſentia circumductus, videatur ſibi etiam quæ non videt coram atque ante oculos poſita intueri. Opus varietate quidem ſua perplexum, ſed non minus utile quam glorioſum. Nam primum, Quid juvat Germanum eſſe, & præſtantiſſimæ regioni natales ſuos debere, ſi neſcias patriæ tuæ origines? quas terras incolas? quænam in ea, & quando, & per quos mutationes factæ ſint? Quem vero ad virtutem non exſtimulent tot illuſtrium Heroum exempla? Quem ad Providentiæ admirationem non rapiat regionis olim barbaræ, nunc præ omnibus totius orbis regnis beatæ ac florentis

Digitized by Google

conſideratio? præſertim quum videt Chriſtianæ doctrinæ hoc tantum bonum deberi? quæ ut admiſſa ſemel fuit, non tantum effecit, ut vana conticeſcerent priſcæ ſuperſtitionis numina, ſed ipſos quoque homines paullatim ad mitiorem vitæ modum formavit, ut & ſilvas, quibus antea latebant, exciderent, & artes humaniores diſcerent; & urbes quæ nullæ fuerant, exſtruerent; & agros dumis horrentes excolerent, omnibus denique rebus lætiorem faciem inducerent: merito ut ad hanc regionis iſtius mutationem reſpexiſſe videri poſſit Sibylla, quum dixit,

Molli paullatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva,
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.

Si arma ſpectare libet, & ancipites bellorum caſus, inuicta hæc ſemper fuit. Nunquam illam Græcorum exercitus calcavere; nunquam Romanorum aquilæ debellavere: ipſa imo diu illorum armis exercita poſtquam vires ſuas noſſe cœpit & militaris diſciplinæ leges, auſa eſt non tantum Galliam, Italiam, Hiſpaniam, Pannoniam, Rhætiam, Noricum, Vindeliciamque, ſed etiam tranſmiſſo mari Britanniam & Africam bello adgredi, ac tandem de imperio Romano ad ſe transferendo conſilia agitare, alta quidem, ſed tam ſibi laudabilia quam toti Chriſtiano orbi ſalutaria. Recte enim mecum ſentiunt prudentiores plerique, Si ad Germanos non fuiſſet tranſlatum Romani imperii culmen, nullum futurum fuiſſe hodie in terris imperium Chriſtianorum. Proceritatem corporum in hac gente mirati ſunt jampridem Romani, prædicarunt C. Iulius, Tacitus, Vegetius, Marcelinus. Ingenii autem vis poſt admiſſum Chriſti jugum tanta in hac gente obſeruata eſt, vt ex eo artes omnes diſciplinaſque cum linguis exoticis feliciter didicerit, aliorum inuenta ex tenuibus initiis ad perfectionem provexerit, quarundam vero artium a ſe inventarum laudem merito ſibi adhuc depoſcat. Habent aliæ gentes in viris excellentibus quod oſtentent: at in Germanis gravitas, candor, fides, modeſtia, conſtantia, magnanimitas, non ſingulorum, ſed totius nationis bona ſunt. Fœdera religioſe, bella fortiter, pacē caute colere, inque ſecundis pariter & adverſis modeſtiam magnanimitate temperare, Germanorum eſt. Laudant inter maximos Græci Alexandrum; ſed vnum. Romani paullo plures numerant, Auguſtum, & Trajanum: Germania quam multos dare poteſt? Arminium Che-

ruſcum

Digitized by Google

ruſcum, Cl. Ciuilem Batavum, & in Imperatoribus Carolos, Ottones, Conrados, Henricos, Rudolphos, Fridericos, Maximilianos, teque adhuc ſpirantem MATTHIA AVGVSTE, qui tranſmiſſum ad Te per avos abavoſque Cæſares imperii decus non tam ſucceſſione, quam divinis virtutibus tuis, favente Deo & conſpirante ſacro Electorum collegio, tuum feciſti. Tibi ego, & ſacro illi SEPTEMVIRALI conſiſtorio, PRINCIPIBVSQVE reliquis, & CIVITATIBVS majeſtati tuæ obnoxiis hoſce Commentarios meos cum ſumma veneratione offero, ſecutus exemplum virorum aliquot mei ordinis, Munſteri qui Carolo V, Rhenani qui Ferdinando Caroli fratri ejuſdem generis meditationes inſcripſere. Profiteor, me Germaniæ veſtræ debere, ut qui in ea annos aliquot moratus ſim. Si debitum hoſpitii non exſolvo, adfero tamen cum munere iſto ad ſolvendum gratam & prolixam voluntatem.

PETRVS BERTIVS.

BENIGNO

Digitized by Google

BENIGNO LECTORI.

COMMENTARIOS *noſtros rerum Germanicarum, Lector, hic habes, Breviarium duntaxat magni oporis, & levem delineationem: nam plenum perfectumq; opus non profiteor à me exhiberi: Quis enim in tam vaſta regione, tot populis, urbibus, Principibus, quot habuit olim habetque adhuc Germania, poſſit omnia accurate? Primus liber continet ea quæ ad Germaniã antiquam pertinent. In ea primum hiſtoriam rerum ad Caroli Magni uſque tempora in ea geſtarum propoſuimus; ſubiecimus ei Chorographiam veterem, & recentium locorum cum antiquis collationem: atque hæc omnia ſuccincte, ſine curioſa diſputatione aut prolixa demonſtratione: quam qui cupit, autor ſim adeat eruditiſſimos* D. PHILIPPI CLUVERI *De Germania antiqua libros. Secundus habet Germaniam poſteriorem, & in ea Imperatorum Principumque ſtemmata, quorum in hiſtoria media, & recente mentio eſt, additis temporum quibus ſinguli vixerunt characteriſmis. Tertius habet urbes præcipuas, aut eas, quarum hactenus potui typos nanciſci, in quibus ſingulis origines & memorabiles caſus propoſuimus, habita etiam Epiſcopatuum ratione; ut conſtaret, per quos Eccleſiæ præcipuæ adminiſtratæ ſint. Quatuor docet M. Varro in rebus omnibus notanda eſſe, Locum in quo quid agitatur, Tempus quo quid agitatur: Perſonas quæ res agitant; ac denique Actiones ipſas. Hæc nos quatuor ita & coniunximus & diſtinximus, ut ſperem hujus Commentarii ope utiliter Hiſtorias Germanicas abs quovis legi poſſe. Te rogo, mi Lector, æqui hæc bonique conſulas, & ſi qua in re conatus noſtros juvare potes, adjuves. Ex opere quippe collatitio conſtant hæc talia; nec fieri poteſt, ut unus habeat omnia. Gratum erit urbes plures cum earum deſcriptionibus undecumque accipere: Et polliceor, me, quæ accepero vulgaturum cum ingenua grataque eorum prædicatione qui hæc talia ſubmiſerint. Munſterum juvarunt olim Reges, Principes, Epiſcopi, Reſpublicæ; & crevit opus in illis artium rudimentis, ex multorum ſymbola. Quid nunc fieri non debebat in hoc optimorum ingeniorum proventu, & tanta juvandi facilitate?*

INDEX

Digitized by Google

INDEX LIBRI PRIMI.

CAP. I. DE nomine Germaniæ, deque Teutonis. p. 1

II. De origine Germanorum, & quomodo, quibuſque progreſſibus Germania innotuerit ſub C. Iulio Cæſare. p. 7

III. Breviarium rerum à Romanis in Germania geſtarum ſub Auguſto, ex Dione, Floro, Tacito, Velleio. p. 13

IV. Continuatio rerum in Germania ſub Tiberio geſtarum, ex Dione, Tacito, Tranquillo. p. 19

V. Geſta in Germania ſub Caio Caligula, Claudio, Nerone, ex Dione, Tacito, Suetonio p. 25

VI. Sequentia hiſtoria Germanicæ ſub Galda, Othone Vitellio, Veſpaſiano, ex Tacito, Suetonio, Dione. p. 29

VII. Geſta in Germania ſub Domitiano, Nerva Traiano, Hadriano, M. Aurelio Antonino, Commodo, Pertinace, Didio Iuliano, & Severo, ex Suetonio, Martiali, Spartiano, Capitolino, Oroſio, Xiphilino, Plinio, cujus tamen libros 20 bellorum Germanicorum bella quibus omnia, quæ Romani cum Germanis geſſerunt, collegit, deſideramus. p. 39

VIII. Geſta ſub Alexandro, Severo, Maximino, Gordiano, Valeriano, Galieno. Salonino. Poſtumo, deque Allemannis & Francis ex Herodiano, Lampridio, Aurelio, Victore Iulio Capitolino, Zoſimo, Eutropio. p. 43

IX Geſta ſub Aureliano, Tacito, Probo, Diocletiano, Maximiano, ex Vopiſco, Zoſimo, Oroſio, Eutropio, Panegyriſtis. p. 46

X. Sequentia ſub Conſtantino & Criſpo, ex Zoſimo & Panegyriſtis. p. 51

XI. Quænam fuerit ratio militiæ & ordinationum per Galliam & Germanias poſt diviſum imperium, ex Notitia Imperii. p. 53

XII. Geſta in Germania ſub Conſtantio Conſtantini majoris filio, Iuliano, Valentiniano, ex Ammiano Marcellino, Eutropio, Paulo Diacono, Aurelio Victore. p. 56

XIII. De Hunnis, Gothis, Vandalis, eorumque in Italiam, Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, Africam irruptionibus, ex Ammiano, Oroſio, Paulo Diacono, Procopio, Iornande. pag. 62

XIV. Geſta in Germania ſub Honorio, Placidia, Valentiniano, ex Iornande, Sidonio Apollinari, Caſſiodoro, Paulo Diacono. p. 66

XV. Geſta ſub Maximo & Auguſtulo, finiſque affectati in Germanos à Romanis Imperii: ex quo nova cataſtropha, Germanis orbem Romanum longe lateque invadentibus. p. 68

Reges Suevi in Hiſpania.
Reges Hunni.
Reges Franci in Gallia,
Gothi in Hiſpania, Gallia, Italia.
Oſtrogothi in Italia.
Longobardi in Italia,

XVI, Enumeratio variarum migrationum gentis Germanicæ è ſuis ſedibus in alias terras, cum nominum quorundam Germanicorum etymologia. p. 75

XVII. Breviarium rerum Germanicarum ab anno Chriſti 526 uſque ad Carolum Magnum. p. 77

XVIII. De Germania deſcriptione quadam in genere, quibus ſubnectitur Germania Strabonis, Pomponii Melæ, Plinii & Solini p. 83

XIX. Germania Cornelii Taciti

XX. Germania Cl. Ptolemæi Alexandrini. p. 95

XXI. Germania Dionyſii, Priſciani, Feſti Avieni, Marciani Heracleotæ, Itinerarii Antonini p. 115

)( )(XXII.

XXII. *Germaniæ Notitia Imperii.* 136.
XXIII. *Germaniæ Tabulæ Peutingeriana,* 140.
XXIV. *Germaniæ deſcriptio Bilibaldi Birekheimeri, additis noſtris obſervationibus.* 151

LIBER SECVNDVS.

I. DE *Imperio Francorum ejuſque incremento.* pag. 197
II. *Majores* CAROLI MAGNI *ex Ottone Friſingenſi, additis noſtris obſervationibus.* 202
III. *Matricula Ordinum S. Imperii Romani, hoc eſt, eorum qui ad Comitia evocari, inque iis jus ſuffragii habere ſolent.* 205
IV. *Corpus imperii contractius.* p. 230
V *Circuli imperii.* 234
VI. *Imperatorum Catalogus.* 237
VII. *Rato capiendi & inaugurandi Imperatorem, deque Electoribus.* 264
VIII. *De triplici Imperatorum corona ex libro Ceremoniarum Eccleſiæ Romæ* 268
IX. *De coronatione Imperatoris & Imperatricis quæ fieri ſolet Romæ per Papam, ex eodem libro Ceremoniarum Eccleſiæ Romanæ.* 269
X. *Electorum Palatinorum & Ducum Bavariæ ſeries.* 285
XI. *Electorum Saxoniæ ſeries,* 301
XII. *Electorum Brandeburgicorum ſeries.* 319
XIII. *Series Regum & Electorum Bohemiæ* 327
XIV. *Hungariæ reges,* 336
XV. *Daniæ.* 347
XVI. *Suecia,* 355
XVII. *Duces Auſtriæ.* 369
XVIII *Duces Brunſuicenſes* 377
XIX. *Duces Clivenſes.* 385
XX. *Duces Virtenbergici.* 391
XXI. *Duces Pomeraniæ.* 395
XXII. *Lantgravii Haſſiæ.* 401
XXIII. *Comites Hollandiæ.* 407
XXIV. *Comites Naſſovii.* 417

LIBER TERTIVS.

I. O*Rigo urbium Germaniæ.* 427
II. *Scholæ & Academiæ Germaniæ.* 433
III. *Urbium diviſio.* 440
IV. *Urbes Anſeaticæ.* 441
V. *Matata Epiſcoporum & Abbatum.* 446
VI. *Urbium icones & deſcriptiones ſerie alphabeti,* 449
Ænipons Inſpruck. 451
Amberga Amberg. 453
Amſtelodamum. 455
Aquiſgranum, Aken. 459
Argentoratum, Straeſzburg. 463
Auguſta Vindelicorum, Augſburg. 467
Bardum Pomeraniæ. 373
Baſilea, Baſel. 475
Berga Norvvegiæ. 479
Berna.
Bonna. 483
Bodobriga. Boppert. 485

Brema.

Brema	487	*Halberſtadium Saxoniæ.*	565
Brunſuiga.	489	*Hammeburgum Storremarſ.*	569
Buda Hungariæ, Ofen.	493	*Heidelberga Palat.*	571
Caſtellum Cattorum, Caſſel.	495	*Herbipolis in Franconia.* Wurtzburg.	571
Chilonium Holſatiæ, Kiel.	497	*Hildeſhemium Saxon. infer.*	577
Clivia, Clef.	499	*Jena Thuringiæ.*	581
Colmaria, Colmer.	501	*Iaurinum Hungariæ* Raab.	583
Colonia Agrippinenſis, Coelen.	503	*Landſhutum Bavar. infer.*	585
Confluentes, Coblentz.	507	*Laubinga Bavar.*	587
Conſtantia, Coſtnitz.	509	*Linſium Auſtriæ.*	589
Croneburgum.	513	*Lipſia Miſniæ.*	591
Dreſda, Dreſzden.	517	*Lubeca VVagriæ.*	595
Dantſick *vide Gedanum.*		*Lucerna Helvetiæ.*	597
Dortmund *vide Tremonia.*		*Luneburgum.*	599
Egra Bohemiæ.	519	*Magdeburgum Saxoniæ.*	601
Eiſlebia Mansfeldiæ.	521	*Marpurgum, Haſſiæ.*	606
Embrica.	523	*Miſna.*	609
Emda.	525	*Moguntiacum.*	612
Erffurdia.	527	*Minda, Saxoniæ.*	619
Flensburgum Ducat. Sleſuic.	529	*Monachium*, München.	621
Francofurtum ad Mœnum.	531	*Monaſterium* Münſter.	623
Francofurtum ad Oderam.	533	*Noveſium*, Nuyſz.	627
Friberga Miſniæ.	535	*Nordlinga Rhætiæ.*	629
Friſinga, Freyſingen.	537	*Noriberga.*	611
Fulda.	541	*Oſnaburgum VVeſtphaliæ.*	635
Gedanum, Dantſick.	515	*Pitavium Auſtriæ*, Paſſaw.	637
Gorlicium Luſatiæ ſuperioris.	545	*Poſonium*, Preſburg.	641
Gotha Thuringiæ.	547	*Praga Bohemiæ.*	642
Gruninga.	551	*Ratiſpona*, Regenſpurg.	647
Haderſlebia Ducat. Sleſuic.	553	*Riga Livoniæ* Rig in Lieflandt	649
Hafnia, Koppenhagen.	555	*Regiomontum Boruſſiæ.* Kuningſburg.	651
Hala Saxoniæ.	557	*Roſtochium.*	653
Hala Sueviæ.	563	*Rubeaquum*, Ruffach	655

Saliſburgum, Saltzpurg. 657
Sangallum Allemanniæ. 661
Schaffhuſia. 663
Sedunum Valeſiæ, Sitten. 665
Sleſuicum. 667
Solodurum, Solothurn. 669
Spira, Nemetum. 671
Stada. 675
Stetinum Pomeraniæ. 677
Stockholmia, Sueciæ. 679
Tigurum, Zürich. 681
Traiectus inferior, Utrecht. 683
Tremonia, Dordtmundt. 689
Treviri, Triers. 691
Tubinga. 697
Veſalia ſuperior. 699
Veſalia inferior. Weſel. 701
Vienna Auſtriæ. 703
Ulma Sueviæ. 707
Wimaria Thuringiæ. 710
VVisbia Gothlandiæ. 713
Wiſmaria. 715
VViteberga, Saxoniæ. 717
VVormacia. 723
VVratiſlavia Sileſiæ. 727
CAP. *VII. Pontificum Romanorum è Germanis ortorum recenſio.* 728

FINIS.

PETRUS

Digitized by Google

P. Bertii

COMMENTARIORVM RERVM GERMANICARUM LIBER PRIMVS

qui eſt

DE GERMANIA VETERE.

Caput I.

De nomine Germaniae, *deque* Teutonis.

Lib de Morib. German.

GERMANIÆ vocabulum non admodum antiquum eſſe, autor eſt Cornelius Tacitus, qui recens illud Romanis fuiſſe, & nuper auditum teſtatur, quum anteà veris & antiquis nominibus, nulla communi tot populorum appellatione dicerētur alij Marſi, alij Gambrivij, Suevi, Vandalij, Teutoni. Celtarum quippe nomen quod Germanis interdum Græci tribuunt, commune ipſis fuit cum Hiſpanis, Gallis, Illyrijs, Britannis: quumque aliæ nationes omnes ſuis quæque appellationibus diſtinguerētur, Itali puta, Gręci, Galli, Hiſpani, Scythæ; ſoli Germani in plures diviſi gentes, commune tot populorum nomen perdiu nullum habuerunt, ſed pro gentium ratione dicti ſunt alij Friſij, alij Catti, alij Cimbri. Rurſum, quum reliqui Celtarum populi ſua haberent nomina, dicti enim ſunt Galli, Hiſpani, Illyrij, Britanni, ſola hæc natio quæ Celtarum omnium ut maxima ita etiam fortiſſima ſemper fuit, nullum babuit nomen, quo vel a Gallis cæteriſque Celtarum populis diſtingueretur, vel quod populis ſuis omnibus ſimili poſſet ratione communicare; donec tandem Germanorum

nomen ipſi invenere, atque illud adfinibus ſibi populis omnibus tribuere, quod ipſum nomen poſteà ad terram ipſam derivatum fuit. Eſt enim Germanorum nomen Germaniæ nomine antiquius, neque populi a regione dicuntur; ſed a populo regio ipſa nomen invenit. Unde autem hanc ſibi gentes illæ appellationem deſumpſerint, ambigitur. Hoc certum eſt, *Man* lingua genti vernacula virum ſignificare, *Mannen*, viros: ut videri poſſint dicti Germani quaſi *Garmannen*: ſunt enim fueruntque ab omni ævo maſculi, bellicoſi, fortes, animi & corporis magnitudine ac robore juxta nobiles, qua etiam vocis originatione poſtea dicti fuere ex iis quidam A L E M A N N I, quod eſſent omnes virili pectore, talesque toto orbe haberi vellent; hoc enim ſonat *Alle mannen.* Dionyſius idcircò in ſua Periegeſi eos vocat *ἀρειμανεῖς*, alius *ἀνδρογίγαντας*, Nonnus *ἐχέφρονας, ὀμβριμοθύμους, δοριθαρσεῖς, ἱππέληνας, ἀρηιφίλους.* Alii tamē Germanos quaſi *VVeermannos*, vel *Guerremannos* dicto putant, quod ſint apti præliis atque in bella prompti: nam *VVeeren* eſt defendere, *VVerren* rixari, contendere, pugnare, ex quo Galli adjectu litteræ ſuo more fecerunt *Guerram* pro bello; quod ipſum quoque Iuſto Lipſio adriſiſſe video. Sunt tamen qui malint a mutua fraternitate hoc ipſis nomen ſumptum: vocant enim etiam hodie ſe invicem *Brutters*, hoc eſt, fratres ſive germanos, neque ullo utuntur in publicis privatisque negotiis ad fidem conciliandam gratiore aut efficaciore incitamento; cujus etiam ex fœdere quod ſolenniter flore Liberi ſanciunt arctior nexus eſt; ita enim confirmatam religioſiſſimè ſervant: Contubernia quoque & ſodalitates vocant *Brutterſchaften* quaſi fraternitates aut germanitates. Hoc ergo blando & amico nomine tanquam teſſera veriſimile & ipſos olim ſeinvicem ad fidem & ſocietatem mutuam conſtrinxiſſe, ſive pellendus ipſorum ter-

Notis in Tacitum.

ris hoſtis foret, ſive quærendæ alibi ſedes armisque via inter ignotas gentes facienda: quumque initio propriis diſtinctisque ſuarum gentium ſinguli vocarentur nominibus, poſteà communi omnium appellatione dictos fuiſſe G E R M A N O S, nomine, uti initio dixi, a ſeipſis invento. Videtur autem hæc ſententia ipſius quoque Taciti teſtimonio confirmari poſſe: ſic enim ille. *Quidam plures Deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marſos, Gambrivios, Suevos, Vandalios adfirmant, eaque vera eſſe & antiqua nomina. Cæterum Germania vocabulum recens & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum trnſgreſſi Gallos expulerint, tunc Tungri,* (ſic lego cum Acidalio) *nunc Germani vocati ſint: Ita nationis nomen non gentis evaluiſſe paulatim, ut omnes primùm a victore, mox a ſeipſis invento nomine Germani vocarentur.* Quibus ex verbis, licet ea obſcura ſint, hæc mihi videor poſſe colligere. Primum, Germanorum nomen Romanis recens fuiſſe, hoc eſt, non tam vetus quam ſint nomina vel Gallorum, Hiſpanorum, Scytharum; vel Marſorum, Suevorum, Vandaliorum, Teutonorum; tametſi poſteà ipſo etiam Tacito ævo ita receptū fuerit, ut nullum æquè. Deinde, Nomen iſtud ab iis fluxiſſe, qui primi Rhenum trangeſſi Gallos expulerunt. Adhæc, Eos populos, (ſi vera eſt lectio apud Tacitum) fuiſſe Tungros, & ab iis cæteros eodem nomine, poſteà paullatim Germanos dictos fuiſſe, eo quod priore abolito, Germanorum nomen ſenſim evaluerit. Prætereà, Tungrorum nomine gentem propriè deſignari, Germanorū nomine totam nationem. Poſtremum, Eos-ipſos primùm Tungros fuiſſe dictos a victore ob metum, Germanos verò poſteà nomine a ſemetipſis invento: cujus ego orationis priorem partem, ut ingenuè quod res eſt, profitear, non capio: poſteriorem ſic interpretor, ut a mutua fraternitate Germani ſeipſos vocari voluerint. Quocircà ſunt qui ab hac ipſa fraternitate Bru-

cteros

Digitized by Google

Notis in Tacitum.

ſteros quaſi *Brutteros* appellatos putant, quos inter non infimus eſt amiciſſimus mihi, dum vixit, Collerus. Ad tempus autem inditæ hujus appellationis quod attinet, fatetur exſertè Lipſius, Cæſaris id ævo factum.

In librum de Moribus Germ.

Nos non veremur ſuſpicari, id factum bello Cimbrico, quod quidem circa natalem incidit C. Cæſaris: finitum enim eſt uno ante anno quam ipſe naſceretur: inditum verò ex eo, quod Teutonum legati imminentes Italiæ poſtularent ſibi ac fratribus ſuis, ipſi *Brutteros* vocabant, terras urbesque idoneas; quumque rogarentur, quinam illi fratres eſſent, reſponderint eſſe Teutonos, ipſo etiã Mario, ut refert Plutarchus, novitatem appellationis admirante. Illa igitur expeditione factum videtur, ut Teutonorum abolito nomine, ipſi poſtea ob mutuam inter ſe conſpirationem, ſocietatem, ac fraternitatem Germani Latinis vocarentur. Et quid mirum ſi ipſi procul patria, in alieno ſolo errãtes, periculisque expoſiti (quibus malis augeri amicitiæ ſolẽt) ſeipſos fratres vocaverint, quum rebus ſecundis iſtiuſmodi titulos ſoleant invicem deferre Reſpublicæ? Rhemi apud C. Cæſarem Sueſſonas vocãt fratres ſuos & conſanguineos. Hædui ſe ſocios & hoſpites Pop. Romani: Et in veteri Inſcriptione legitur, GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROM. IMP. Hanc igitur *Brutterorum* appellationem Romani verterunt in vocem Germanorum; & quos antea Teutonos vocaverant, eos cœperunt poſteà appellare Germanos. Quæ res me inducit ut credam, apud Tacitum loco paullo ante citato pro Tungris legendum eſſe Teutonos: primùm, quia nulli unquam Tungri ex Germania in Galliam trajecerunt, neque ullus eſt in Germania Tungrorum populus; deinde, quia quæ hic de Tungris narrantur, optimè conveniunt Teutonis; a quibus conſtat Gallos ſuis ſedibus pulſos fuiſſe, quorumque nomen conflugi illi Tranſrhenanarum gentium quæ Galliam vexavit, fuit impoſitum. Certè ante tempora C. Marii ignotæ terris fuere Germaniæ & Germanorum voces. Homerus enim ipſorum nuſquam meminit, neque Albis, neque Rheni, neque ſilvarum Germaniæ aut montium, quum Iberorum non ſemel faciat mentionem longius multò a Græcia diſſitorum. Sed neque Herodotus illos memorat, neque Thucydides, neque Xenophon, neque ullus ſcriptorum veterum in hiſtoria rerum ante C. Cæſarem geſtarum. Nam *Γερμάνιοι* qui leguntur in Clio, Perſarum populi *ἀροτῆρες*. Quæ verò apud hiſtoricos de Germanis aut Germania ante illa tempora ſub hiſce appellationibus referuntur, ea *κατὰ πρόληψιν* capienda ſunt, tanquam dicta de iis qui poſteà Germani appellati ſunt. Tale illud eſt quod ſcribit Livius, *Tarquinio Priſco regnante Germanorum manum favente Belloveſo tranſſcendiſſe Alpes*: manifeſta enim eſt nominis aliquot poſt ſæculis nati per anticipationem uſurpatio, præſertim quum aliter loqui non potuerit, quod & totius nationis nullum adhuc tunc temporis nomen eſſet, & ipſe gentis ejus quæ id fecerat proprium nomen ignoraret.

Lib. V.

Quapropter erroris deprehenduntur ii, qui contra manifeſtam autoritatem Taciti tradunt Germaniæ nomen eſſe vetuſtius, nimirum, quia legunt apud C. Cæſarem Rhemos profitentes, *pleroſque Belgas ortos eſſe a Germanis, eosque Rhenum amnem antiquitus tranſductos propter loci fertilitatem ibi conſediſſe, & Gallos qui ea loca incolerent, expuliſſe*: volunt enim Rhemorum legati dicere, eos qui tunc temporis Germani vocabantur, olim tranſmiſiſſe Rhenum, allectos ſoli ubertate, atque illic pulſis Gallis inſediſſe loca amni proxima: quumque illi ipſi magna ſint Belgarum pars, iidemque paullatim interiora quoque Galliæ invaſerint, meritò cenſeri poſſe, pleroſque Belgas ortos eſſe a Germanis. Quid enim dixiſſent legati illi, aut quam vocem exprimendæ menti ſuæ adhibuiſſent, loquentes de rebus eo tempore geſtis, quo

Comment. 2. de bello Gall.

nullum adhuc erat in natura nomen Germanorum? Hodie qui Gallica lingua populariter iſta exponeret, diceret, Belgas ortos eſſe ab Allemannis, quod quidem etſi longius abſcedat a vero, eſt enim Allemannorum nomen multo poſterius, tamen pro vero a vulgo intelligitur: quia enim quos nos Germanos dicimus, Galli hodie Allemannos vocant, fit, ut verè ab iſtis geſta credantur, quæ multo ante geſta ſunt, quam vel Germanorum vel Allemannorum nata in terris eſſent vocabula. Ex quibus omnibus hoc efficitur, GERMANORUM nomen ipſa regionis appellatione eſſe antiquius, neque ut Galli a Gallia, ſic Germanos a Germania terra nomen ſuum traxiſſe, ſed vocem iſtam primum de populis quibuſdam uſurpatam fuiſſe, poſtea verò ipſi regioni cœptam eſſe accommodari. Prætereà, Germanos Latina appellatione ex eo dictos eſſe, quod Romani quum intelligerent ipſos inter ſe *Bruttero-rum* hoc eſt fratrum nomine gaudere, vocem iſtam ſua lingua expreſſerint, cujus rei ex eo quoque eſt fides, quod neque olim, neque nunc terra illa ab incolis ſuo idiomate vocata unquam ſit Germania; ſed ſemper ſervato primo nomine Teutonia, *Duytſlandt*; ſicut etiam incolæ ipſi non Germani, ſed Teutoni, *Duytſmannen* ſemper appellati ſunt. Teutonorum ergo nomen antiquius eſt, Germanorum recens: quique populi olim Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerunt, vocatique ſunt a gente una & adhuc ſuo idiomate vocantur Teutoni, ij poſteà a Latinis Germani dicti ſunt. Ita ſcilicet apud rectorem orbis populum nationis nomen non gentis evaluit paulatim, & qui primum a victrice gente Teutoni, ij mox a ſeipſis invento *Buttero-rum* nomine Germani Latinis vocati ſunt. Sic enim Taciti locum interpretor cum bona doctorum venia. Quocircà errat Strabo qui illos ita nominatos putat, quod Gallorum eſſent perſimiles: Διὸ, inquit, δικαιῶς μοι δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τοῦτο αὐτοῖς θέσθαι τ' ὄνομα, ὡς ἂν γνησίους Γαλάτας φράζειν βουλόμενοι. γνησίους γὰρ γερμανοὶ λέγονται κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον: nihil enim vel hodie vel olim magis diſſimile, quam Germanus & Gallus, ipſo etiam teſte C. Cæſare, qui ſcribit, *Germanos multum a Gallorum conſuetudine differre*, reſque ipſa indicat, cœlum, ſolum, leges, moreſque hominum plurimum diſtare inter ſe, nedum ut ob adfinitatem aliquam & indolis cum Gallis ſimilitudinem dicti fuerint quaſi veri & germani Galli. Recteque judicavit Divitiacus Hæduus, *non eſſe conferendum Gallicum cum Germano agro, neque illorum conſuetudinem victus cum iſtorum conſuetudine comparandum*. Ad TEUTONOS verò ſive TEUTONAS quod attinet, fuere illi Iugævonum pars, Ptolemæus eos ad ſinum Codanum locat, vitra Albim, non in inſulis, ſed in continente Germaniæ, vicinos Cimbris & Saxonibus. Plinius de iis ſic ſcribit, *Alterum Germanorum genus* (quinque enim eſſe dixerat) *ſunt Ingævones, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes.* Ac de his proprie capiendus eſt Martialis

Lib. VII. — Commentar. 2. — Lib. IV. Cap. 14.

Cauſtica Teutonicos accendat ſpuma capillos,
Capti vis poteris cultior eſſe comis. Lib. XIV. Epig. 26.

Hoſce ferunt deſertis quondam ſedibus ſuis unà cum vicinis Cimbris, quod ipſorum terras inundaſſet Oceanus, Germaniam peragraſſe, Galliæ partem pulſis indigenis obſediſſe, Italiam adfectaſſe, magnaque parte a C. Mario cæſos fuiſſe. Exſtant in Germania etiam nunc illius erroris veſtigia in nomine Teutoburgi & ſaltus Teutoburgenſis, in quo legiones Vari a Germanis oppreſſas narrat Cornelius Tacitus. In Gallia quoque Advaticorum oppidum quoddam deſcribit Cæſar egregiè natura munitum, cujus cives *erant ex Teutonis procreati: qui quum iter in provinciam Romanam atque Italiam facerent, impedimentis iis quæ ſecum agere ac portare non poterant citra flumen* Lib. I. Hiſtor. Commentar. 2.

Rhenum

Rhenum depoſitis, cuſtodiam ex ſuis, ac præſidium ſex millia hominum reliquerunt. Hos, poſt aliorum obitum multos annos a finitimis exagitatos, quum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent, conſenſu omnium pace facta illum ſibi domicilio locum delegiſſe. Ab iiſdem quoque omnem Galliam vexatam conqueruntur alibi Remorum legati. Progreſſi longius junctis ſibi Tigurinis & Ambronibus miſerunt haud multò poſt legatos in caſtra Silani tunc in Gallia agentis, ut Martius populus aliquid ſibi terræ daret, quaſi ſtipendium; cæterum ut vellet, manibus ſuis atque armis uteretur. Ea res ſuſpecta Senatui multis de cauſſis, & exemplo atque eventu periculoſa viſa eſt. Placuit ergo finibus non Italiæ tantùm, ſed etiam imperii Barbaros excludi. At illi excluſi reſponderunt, Quod nequirent precibus, ſe armis perituros. Pugnatum ergo eſt aliquoties ad Rhodanum. Ac primum quidem impetum ipſorum non potuit ſuſtinere Silanus; non ſecundum Manlius; non tertium Q. Servilius Cæpio. Omnes fugati exactique caſtris. Conſtat ea tempeſtate M. Aurelium Scaurum conſularem captum atque interfectum fuiſſe; duos filios Conſulis cæſos, octoginta millia Romanorum ſociorumque trucidata, quadraginta millia calonum atque lixarum interfecta; vix ut ex omni exercitu decem homines qui miſerum nuntium ad augendas miſerias reportarent, ſuperfuerint. Tanto verò exarſerant victores odio Romanorum, ut nihil ſibi de omni illa victoria ſupereſſe voluerint. Veſtem ergo detractam diſcerpſerunt, aurum & argentum in flumen abjecerunt, loricas diſciderunt, phaleras equorum diſperdiderunt, equos Rhodani gurgitibus demerſerunt, homines laqueis collo inditis ex arboribus ſuſpenderunt: omnia, ut inquit Oroſius, nova quadam atque inſolita exſecratione poſſumdederunt. Miſſus adverſus ipſos C. Marius quartum Conſul quum non auderet tot victorijs ferocientem populum, ac numero inſuper & viribus majorem adgredi aperto Marte, mora cēſuit & arte bellum conficiendum eſſe. Continuit ergo militem in caſtris qua Iſara & Rhodanus junguntur, Teutonoſque & Cimbros cum Tigurinis & Ambronibus toto triduo laceſſentes Romanos, & circà vallum oberrantes, patienter tulit. Quod illi factum timori deputantes, ferociter admodum retroceſſere, rogantes, num quid ad uxores ſuas Romæ mandatum vellent. Nec ſegnius quam minati fuerant, tripartito agmine per Alpes, ipſa ſcilicet Italiæ clauſtra ferebantur, quum Marius occupatis mira celeritate viarum compendiis, prævenit hoſtem, prioreſque Teutonos ſub ipſis Alpium radicibus adſecutus, in Gallia Narbonenſi, ad Aquas Sextias collem occupavit qui campo & fluvio ubi hoſtes ſeſe diffuderant, imminebat. Cumque exercitui ejus aqua ad potandum deeſſet, querelíſque omnium fatigaretur, aquam quidem in conſpectu eſſe reſpondit, ſed eam ferro vindicandam. Conſultone id egerit Imperator, an errorem in conſilium verterit, dubium: certè neceſſitate aucta virtus, cauſſa victoriæ fuit. Primum igitur calones cum clamore in pugnam ruentes ſubſecutus Romanorum exercitus, mox juſto certamine compoſitis ordinibus bellum gerens, vicit Teutonos, tanta hoſtium ſtrage, ut victor ſitienſq; miles non plus aquæ biberit quam ſanguinis Teutonorum. Quarto inde die productæ rurſus utrimque in campum acies uſque ad meridiem pene pari pugnavere diſcrimine. Sed ubi incaleſcente ſole fluxa Barbarorum corpora in modum nivium diſtabuerunt, uſque in noctem cædes potius quam pugna protracta eſt. Ducenta millia armatorum in eo bello interfecta ſunt, octoginta millia capta; vix tria millia fugiſſe referuntur. Regem quoq; ipſorum Teutobochum proximo in ſaltu comprehenſum; cujus tantum fuit robur, ut quaternos ſenoſque equos tranſſilire ſolitus fuerit; tanta proceritas, ut Romam ductus in ſpectaculo

Anno ab V. C. DC XLII.

Adi Livium lib. LXVII. Flor. libr. III. cap. 3. Sall. in Iugur. Eutrop. lib. V. Oroſ. lib. V Dionem, alios.

triumphi ſuper ipſa quoque trophæa eminuerit. Sublatis hoc modo Teutonibus convertit ſe Marius in Cimbros, qui per hiemem, quæ ipſas quoque Alpes altius levat, Tridentinis jugis in Italiam devoluti deſcenderant, ac repulſo fugatoque Q. Catulo Proconſule, qui fauces Alpium obſederat, & ad flumen Atheſin caſtellum a ſe editum deſeruerat, inſecuturi fugientes, flumen non ponte nec navibus ſed corporibus tranare adgreſſi fruſtra, ingenti tandem obrutum ſilva tranſiluere, ſeque in Venetiam effudere; ubi quos vis nulla adverſa domare potuit, vicit debellavitque voluptas. Soli enim cœlique clementia, ad hoc panis uſu carniſque coctæ, & vini dulcedine fracti, in patentiſſimo campo, quem Raudium vocant, cæſi ad unum omnes Romanis armis concidere, non minore mulierum quam virorum pertinacia, quæ objectis undique plauſtris atque carpentis deſuper quaſi è curribus lanceis contiſque pugnabant. Poſt longum certamen, mulieres miſſa ad C. Marium legatione, libertatē & ſacerdotium poſtulaverūt. Quumque petita non impetraſſent, infantibus ſuis ad ſaxa colliſis cunctæ ſeſe ferro aut ſuſpendio peremerunt; L. Florus ait eas ſuffocatis eliſiſque paſſim infantibus ſuis aut mutuis concidiſſe vulneribus, aut vinculo è crinibus ſuis facto, ab arboribus jugiſque plauſtrorum ſemetipſas ſuſpendiſſe. Inventa etiam eſt, quæ duos filios trajectis per colla eorum laqueis ad ſuos pedes vinxerit, & quum ſemetipſam ſuſpendio morituram demiſiſſet, ſecum illos traxerit occidendos. Tantum erat in Cimbris Romani nominis odium. Centum quadraginta millia virorum eo prœlio cæſa, ſexaginta millia capta ſunt. Duobus autem illis prœliis trecēta & quadraginta millia occiſa dicuntur, centum & quadraginta millia capta, abſque innumera mulierum multitudine, quæ ſe ſuoſque liberos fœmineo furore, vi autem & animo virili necaverunt. Tertia Tigurinorum manus quæ quaſi ſubſidio Noricos inſederat Alpium tumulos, in diverſa lapſi, fuga ignobili & latrociniis evaſere. Atque hic finis fuit tentatæ à Cimbris, Teutonibus, & Tigurinis Italiæ. Sed hactenus de GERMANORUM nomine, deque TEUTONIS iſta ſufficiant. Adſcribam hoc loco verba Scaligeri ingenioſè admodum ita Germanos de ſe loquentes alicubi introducentis.

Epitaphio, eorum qui ad Viennam ceciderunt.

Nominis noſtri & ſanguinis auctor primus fuit THUITSCH, *qua vox nullius peregrinæ nationis interventu contaminata, in hodiernam uſque diem durat. Hoc numen Terræ filium, ſicut Etruſci Tagem, item hanc putant majores noſtri, cujus proles fuerit* MAN. *Unde etiam nunc apud nos, quemadmodum apud Hebræos, primi parentis nomen hominem ſignificat.* Ac poteſt videri reſpexiſſe Scaliger ad illa Taciti, *Celebrant, Germani carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt, Thuiſtonem Deum terra editum, & filium Mannum, originem gentis conditoreſque.* Sed operæpretium eſt audire cætera ejuſdem Scaligeri: *Erigite*, inquit *animos veſtros* GERMANI *viri. Romanis ipſis vos hac in parte vel loquendi leges vel ſaltem principia atque elementa tradidiſtis. Nam quum illi novos homines atque avorum obſcuritate ignotos, Terræ filios appellarent, eoſdem quoque* MANIOS *dixerunt. Hæc veſtra vox eſt, veſtrique conditoris: quæ ſi per univerſam Aſiam pervagata eſt, ſi ex Parthia atque Scythia in fortiſſimas nationes dimanavit, nullam video cauſſam, quin principis illius viri auſpiciis in eas omnes regiones colonias veſtras miſiſſe, aut deduxiſſe videamini. Exſtant adhuc vocabula veſtimentorum, officiorum, principum, nationum. Eſt enim veſtis Aſiatica Doloman, quaſi ſtolam viri dixeris. Audimus functiones atque operas Turcimanorum, & Dragomanorum, qui ſunt interpretes, & Talcimanorum, qui dicuntur obnunciatores. Habemus Varſomanos, Othomanos, & Solimanos, regum atque imperatorum appellationes. Age vero, quot Provinciarum ac regnorum gloria ſub hac denominatione floret? quanto impetu, quanto robore, quanta virtute fuerint Normanni,*

Digitized by Google

manni, quanta bella exſecuti ſint, quot potiti victoriis, quibus artibus Britannos, gentium omnium efferatiſſimos, ita domuerint, ut etiam nunc regant, dicere ſuperſedeo. Et tamen hi veſtri ſunt. Quid Francimani, nonne è Franconia noſtra orti atque egreſſi, in novo imperio vetera nomina retinuere? Adhuc Alemani & Germani dicimur nos. Ubi faceſſant Grammaticorum nugæ: neque enim aut illi à Lemano, ut ajunt, lacu; ſed quod Allenman à fortitudine interpretabantur; ita ut quivis vir ſatis eſſe poſſet: aut Germanus Romanorum vox fuit, quaſi Gallorum fratres dicerent: ſed propterea, quod GER *integrum atque incorruptum ſignificaret. Nos qui neque hybridæ, neque inſititii eſſemus, ſed genuini, Romanis nomen noſtrum dedimus, quo nos appellarent quod eramus: accepimus quo fingerent quod non eſſemus. Horum nepos Teuthus (unde noſtri* TEUTHONES *dicti ſunt) tanta fuit ſapientia, ut hoc ipſum nomen mutuati ſint ij penes quos ſummæ divinitatis opinio exſtitiſſet. Ægyptii namque ſapientiſſimum quemque Teuth vocitarunt: quemadmodum illum ipſum Mercurium cognomento termaximum ab iiſdem nominatum memoriæ prodiderunt.*

CAP. II.

De origine GERMANORUM: *& quomodo, quibusque progreſſibus* GERMANIA *innotuerit ſub C. Iulio Cæſare.*

IN gentis ipſius primordiis demonſtrandis non minor eſt obſcuritas, Hebræi quippe originem ei tribuunt ab Aſchenazo abnepote Noachi, filio Gomeri, nepote Iapheti: Et ſunt qui in Haſſiæ & Saxoniæ nominibus ejus appellationis notent veſtigia. Cimbros iidem à Gomero ortos arbitrantur. Aliis ad Thogarman Aſchenazi fratrem placet nobiliſſimæ gentis appellationem atque originem referre. Sed ut verum ſit, plures aliquando ab uno homine proſeminatos eſſe, qui aliquem locum inſederit, nobis tamen hoc tempore recurrendum eſt ad multos qui regionem vaſtiſſimam occupaverint; neque enim putandum eſt, ſicut initio totus orbis ab uno mare & una fœmina, ita poſteà regiones ſingulas ab uno hominum pari primum fuiſſe inſeſſas, ex quo cæteri poſteà orti ſint: ſed plures unius ductu in has terras delatos, paulatim majorem in numerum excreviſſe. Taciti hæc ſunt. *Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus hoſpitiiſque mixtos, quia nec terra olim, ſed claſſibus advehebantur qui mutare ſedes quærebant; & immenſus ultra, utque ſic dixerim adverſus Oceanus raris ab orbe noſtro navibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris Aſia aut Africa aut Italia relicta Germaniam peteret, informem terris, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuque, niſi ſi patria ſit?* Nam quod ille ſuo è ſolo ortos putat, fallitur. Non naſcuntur è terra homines, ut blitum; ſed per generationem ritu aliorum animalium eduntur; geniti verò poſteà, ſi locorum vel anguſtiis vel iniquitate urgeantur, quærunt alias habitationi ſedes. Ac ingreſſos quidem aliunde teſtatur ſermo, in quo vocabulorum multorum deprehenditur cum remotis etiam gentibus cognatio. Ego præter originem illam quam libris ſuis prodidit divinus Moſes, partim à Gallis eos ortos putem, partim à vicinis Pannoniis, Dacis, Scythis, aliisque populis conterminis. Neque ad hanc rem opus fuit mare claſſibus tranſmittere, invitante locorum vicinia: Quantulum enim obſtabant Danubius & Rhenus, aut montes paludesque quo minus occuparent permutarentque ſedes promiſcuas adhuc, & nulla regnorum potentia diſcretas? In has ergo terras delati ſuis poſteà

De Moribus Germ.

Digitized by Google

poſteà moribus uſi ſunt, vitæque genus ſecuti horridius quam Galli, cultius quam Scythæ, medium ſervaverunt inter illorum agilitatem iſtorumque auſteritatem temperamentum : maximam partem lacte & pecore viventes, *multique*, ut ait Cæſar, *in venationibus, quæ res & cibi genere, & quotidiana exercitatione, & libertate vitæ (quod a pueris nullo officio aut diſciplina adſuefacti, nihil omnino contra voluntatem facerent) & vires alebat & immani corporum magnitudine homines efficiebat. In eam namque vitæ conſuetudinem ſeſe adduxerant , ut locis frigidiſſimis neque veſtitum præter pelles haberent , quarum propter exiguitatem fiebat ut magna ipſis eſſet corporis pars aperta; neque alibi quam in flumine lavarentur. Neque vero ipſorum moribus turpius quidquam aut inertius habebatur , quam ephippijs uti , itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum quamvis pauci adire audebant.* Hæc ergo prima iſtius populi origo. Quod autem Tacitus cœli inclementiam opponit , terraſque informes,id vero hodie rem recte perpêdentibus in maxima Germaniæ parte longe aliter deprehenditur. Habet enim habuitque ea ſemper regiones amœnas, campos fertiles, valles fœcundas, cœlum ſatis clemens : nunc vero ita exculta eſt exciſis ſilvis, urbibuſque varie prout fert loci opportunitas exſtructis , ut nulli Europæ parti concedat. Non habet ea quidem Italiæ delicias, aut mollitiem Aſiæ, ſed nihil non habet quod ad vitæ neceſſarium uſum requiratur. Deinde maximam putaverunt olim Germaniæ interioris incolæ laudem eſſe , quam latiſſime a ſuis finibus vacare agros; itaque notat Cæſar , *una ex parte a Suevis circiter millia paſſuum ſexcenta agri vacaviſſe ſuo tempore.* Etiam hodie Poloni & Moſchi muniri patriam ſuam ſylvis & ſaltibus credunt ; eoque minus diligentes ſunt in ijs exſtirpandis. Non debet autem naturæ imputari quod incolarum arbitrio fit. Quocircà non recte Seneca, *perpetuam Germanis hiemem eſſe dixis, triſte cœlum, ſolum ſterile, nullas ſedes, nulla domicilia , niſi quæ laſſitudo in diem poſuit; vilem & hunc quærendum manibus cibum : intecta corpora :* Fuit enim ab ultima hominum memoria ſemper habitata multiſque populis & civitatibus ornata , præſertim quà Gallias ſpectat & Rhætiam: propter fluminum , & gentium cultiorum viciniam. *Ubiorum* quippe *civitatem amplam fuiſſe* narrat Cæſar, *atque florentem, ut fert captus Germanorum, ipſos quoque cæteris Germanis humaniores ; propterea quod Rhenum attingerent multique ad eos mercatores ventitarent, ipſique propter propinquitatem Gallicis eſſent moribus aſſuefacti.* Cœpit autem Germania primum reliquo orbi innoteſcere ſub Cæſare : Anno enim DCCX ab urbe condita, C. CÆSARE & M. ANTONIO COSS. miſſi ſunt a Senatu qui orbis univerſi menſuram caperent, *inſumtis*, ut ait Mela, *in eam rem annis* XXI *menſibus* V *diebus* IX. *Zenodoxo omnis Oriens dimenſus eſt. Septentrionalis pars Theodoto, Meridiana Polycleto.* Neque dubium eſt, quin Germaniam tunc quoque Theodotus emenſus ſit ; & ad Senatum retulerit ſuas obſervationes. Crediderimque Græcorum antiquiſſimos ſcriptores qui ante Romanos hiſtoriam ſoli poſt Iudæos condiderunt, pauca admodum de natione iſta & terris obſervaſſe, occupatos rebus Aſiæ Græciæque illuſtrandis,vel, quod veriſſimum eſt, populi ipſius contemptu. Notavit hoc in elogio Arminij Tacitus, cujus verba hæc ſunt. *Canitur Arminius adhuc Barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur.* Rari quoque ex amœnioribus illis locis ad iſta inculta commeabant , vixque alia quam privati compendij cauſſa. Nec tamen ſi rari, idcirco nulli, ſemper enim id aliqui fecere. Argumento eſt vetus illa de electro fabula : Nam quum hoc vix aliunde in Italiam & Græciam quam ex Germania deferretur, neque alibi in Germania gigneretur, quam in inſulis Septentrionalibus, debuere ex illis locis homines aliquo per reliquam Germaniam

Commentat. 4.

Lib. 1. de Provid.

Lib. 1.

Annal. 2.

Digitized by Google

Lib. xxx. vij. niam itinere proficiſci. Adſcribam Plinii verba; *Pytheas autor eſt, Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuarium Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium: Ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Abalum: illo verò fluctibus advehi electrum; incolasque id proximis Teutonis vendere. Gignitur autem in inſulis Septemtrionalis Oceani, & à Germanis appellatur gleſſum: itaque & à noſtris una inſularum ob id Gleſſaria appellata eſt, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente, Auſtravia à barbaris dicta. Adfertur autem in Pannoniam maximè provinciam: inde Veneti primùm, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes ab iis circa mare Adriaticum. Pado verò adnexa, fabulæ videtur fuiſſe cauſſa. Porrò, DC fere m. p. à Carnunto Pannoniæ abeſt littus id Germaniæ ex quo invehitur, percognitum nuper: vidit enim eques Romanus, miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora peragravit.* Ex his perſpicuum eſt electrum, quod in Eridano gigni creditum, apud Græcos & Romanos in pretio fuit, ex Germania allatum fuiſſe; quumque illud multis ante Cæſarem ſæculis Græci & Romani habuerint, debuiſſe multis quoque ante Cæſarem ſæculis ex illa Germaniæ parte, quæ propemodum remotiſſima eſt, in Pannoniam & Venetiam mercatores tranſitum aliquem habuiſſe. Prætereà, poſt bellum Cimbricum conſtat tumultu ſervili magnam Germanorum manum ſumptis armis ſeſe libertati adſerere voluiſſe, quos Romana virtus confecit. Teſtatur id Cæſar commentario primo de bello Gallico, ubi milites ſuos animans adverſus Germanorum copias quas ducebat Arioviſtus, *Factum*, inquit, *ejus hoſtis periculum patrum noſtrorum memoria, quum Cimbris & Teutonis a C. Mario pulſis non minorem laudem exercitus, quam ipſe Imperator meruiſſet. Factum etiam nuper in Italia ſervili tumultu, quos tamen aliquis uſus ac diſciplina, quam à nobis acceperant ſublevavit.* Hi ergo quum bello capti fuerint, inque Italia vixerint, non poteſt fieri ut omninò Germanos Itali etiam ante Cæſaris tempora ignorarint. Quod autem Ulyſſem quidã opinantur longo illo & incerto errore in Oceanum Germanicum delatum adiiſſe has terras, Aſciburgiumque ab eò inſtitutum; aram quinetiam Ulyſſi conſecratam adjecto Laërtæ patris nomine eodem loco repertam, monumentumque & tumulos quoſdam Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæque Taciti ævo exſtitiſſe, id refutare hoc loco accuratius non libet, utpote fabulis propius quum vero. Ulyſſem enim in Oceano erraſſe, neque id ab Homero uſpiam indicatum eſſe, non fit veriſimile. Polybius certè autor graviſſimus id falſum tradidit. Exſtitiſſe tamen in Rhætia atque inferioribus etiam Germaniæ partibus inſcriptiones forte Græcis litteris formatas, mirum non videbitur, cogitanti, litteras ab Ionibus primum ad Græcos, inde ad Latinos, Gallos, reliquosque Europæ incolas derivatas; Gallos quoque in publicis privatisque rationibus Græcis uti litteris ſolitos ævo Cæſaris. Et Germanos uſque ad Caroli Magni tempora non niſi Græcis litteris uſos eſſe, quum perdiu nullas habuiſſent: ſed & Græcas Latinasque origines in multis Germanicis vocibus etiam nunc deprehendi, & in Helvetiorum caſtris tabulas Græcis litteris conſcriptas repertas fuiſſe á C. Iulio Cæſare quum illic ageret, qui id ipſum quoque in ſua Commentaria retulit. Sed quid hæc omnia ad evertendum id quod ante diximus, Exactam Germaniæ notitiam, qualem quidem Geographia requirit & pollicetur, Græcis & Romanis, omnibusque adeo ad C. uſque Iulii Cæſaris tempora ignotam fuiſſe? Ratum igitur hoc eſto, Germaniam non niſi Romanorum imperio cœptam cognoſci, luſtrari, accuratiusque deſcribi. Non quod negaverim Italicos aut etiam Græcos mercatores privatas

Cap. 2.

Cap. 3.

Tacit. de Morib. Germ.

Willichius: Comm. in Tacit. Germ.

ob cauſſas ſuas ut reliqua totius orbis,ita etiam invia iſtius regionis penetraſſe, compendii ſui ſtudio; ſcribit enim C. Iulius, Suevos etiam ſuo ſæculo mercatoribus Italis aditum conceſſiſſe, magis eo ut quæ bello ceperant quibus venderent haberent, quam quod ullam rem ad ſe importari deſiderarent: neque etiam negare auſim, Germanos ipſos cum vicinis Gallis Rheno transmiſſo,aut cum Rhætis, Vindelicis,Noricis, Pannoniis trajecto Danubio merces ſuas commutaſſe, aut è tota gente unum forte aliquem in Italiam aut Græciam aliquando delatum, aut denique ullam ejus populi famam ad Romanos aut alias gentes perveniſſe: ſed quod non putem regionem diſtinctè cognitam deſcriptamque Græcis vel Romanis autoribus, priusquam C.Cæſaris armis aperiretur. Non debet autem caſus aliquis, vel paucorum quorundam privata ſollertia hoc efficere, ut ſi pars aliqua Germaniæ alicui ſerò admodum viſa fuit, credatur univerſa ſcriptoribus publicis ſemper fuiſſe percognita. Deſcribere enim regiones totas ejus fere eſt, qui non eas vagabundus pererret, ſed qui ad bellicam victoriarum laudem litterarum quoque ſtudia adjunxerit: nam neque ſuperari poſſunt ſine armis, neque deſcribi ſine litteris. Etſi ergo fieri poſſit, ut ante C. Cæſarem Galli in Germaniam irruperint, transmiſſo amne, tamen quum deſtituti fuerint gloria litterarum, non potuerunt ea quæ viderunt monumentis librorum conſecrare. Eadem aliarum gentium ratio eſt. Et quid mirum ſi Germaniam Romani minus noverint, quum ne Galliæ quidem partem maximam hăbuerint ante C.Cæſaris tempora exactè cognitam? Quapropter Arioviſtus rex Germanorum in Gallia agens, non eſt veritus C.Cæſari objicere, *Se prius in Galliam veniſſe quam Pop. Romanum. Nunquam ante illud tempus exercitum Pop. Romani Galliæ provinciæ* (quæ quidem minima ejus pars erat) *finibus egreſſum. Quid igitur ſibi vellet, cur in ſuas poſſeſſiones veniret? Provinciam ſuam eſſe hanc Galliam, ſicut illam, Romanorum. Ut ipſi concedi non oporteret, ſi in Romanorum fines impetum faceret, ſic item Romanos eſſe iniquos, qui in ſuo jure ipſum interpellarent.* (*Cæſar Commentar. 1.*) Duravitque hæc Germanorum regionis ignorantia diu admodum apud Romanos; imò & ſemper: Nunquam enim eam totam bello vicerunt: nunquam in provinciæ formam redegerunt, vix imò usque ad Albim victricia ſigna unquam protulerunt. Itaque in vetere Notitia Imperij non deprehendes Germaniam magnã. Quocircà verè Strabo, *Alexander*, inquit, *magnam nobis Aſiæ partem aperuit, Borealia quoque Europæ usque ad Iſtrum,* (*Lib. I.*) οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ ἑσπέρια τῆς Εὐρώπης ἅπαντα μέχρις Ἄλβιος ποταμοῦ τοῦ τὴν Γερμανίαν δίχα διαιροῦντος: *Romani verò occidentalem omnem Europæ partem aperuere usque ad Albim, qui Germaniam mediam interſecat.* Ex quibus apparet,etiam Strabonis ævo (vixit autem ille ſub Auguſto & Tiberio) ab Albi orientẽ verſus incognitas adhuc Romanis fuiſſe pleraſque Germaniæ terras, utpote nondum à victore exercitu perluſtratas: quod ipſum quoque alibi apertius profitetur, τὰ δὲ πέραν τοῦ Ἄλβιος τὰ πρὸς τῷ Ὠκεανῷ παντάπασιν ἄγνωστα ἡμῖν ἐστιν. οὔτε γὰρ τῶν προτέρων οὐδένας ἴσμεν τὸν παράπλουν τοῦτον ποιουμένους, πρὸς τὰ ἑωθινὰ μέρη, τὰ μέχρι τοῦ στόματος τῆς Κασπίας θαλάττης, οὔθ' οἱ Ῥωμαῖοι προῆλθόν πω εἰς τὰ περαιτέρω τοῦ Ἄλβιος, ὡς δ' αὔτως οὐδὲ πεζοὶ παρωδεύκασιν οὐδένες. (*Lib. VII.*) *Quæ ultra Albim ſunt*, inquit, *objecta Oceano, ea nobis omninò ſunt incognita: neque enim eorum qui ante nos fuerunt quenquam novimus qui Eoas partes navigaverit usque ad oſtium maris Caſpij: ſed & Romani ultrà Albim nunquam progreſſi ſunt, neque ulli ſimiliter pedeſtre illud iter confecerunt.* Cœpit ergo Germania Romanis noſci ſub Cæſare: quibus autem initiis atque incrementis id factum fuerit,

rit, operæ eſt pretium cognoſcere. Anno ab urbe condita DCXCIII, C. Cæsare & M. Calpurnio Bibulo Coss. qui annus fuit quinquageſimus ſeptimus ante natalem Domini, lege Vatinia Cæſari tres provinciæ cum legionibus ſeptem in quinquennium datæ ſunt, Gallia Tranſalpina, & Ciſalpina, & Illyricus. Galliam Comatam poſteà Senatus adjecit. Sequente ergo anno in provinciam profectus Cæſar, Helvetios, quibus juncti erant Tulingi, Latobrigij, Rauraci, & Boij, ad CCCLXVIII millia hominum utriusque ſexus apud Rhodanum amnem bello magno & difficili vicit, victosque ad deditionem coëgit. Ex his quadraginta & ſeptem millia in bello ceciderunt; cæteri in terras proprias remiſſi ſunt: Hoc ergo rerum ſuarum ſucceſſu animatus, quod vidiſſet Romanis armis nihil ibi eſſe invium, partim armorum gloriæ, & imperij extendendi flagrans cupiditate, partim ſociorum precibus, & Germanorum injuriis provocatus, ſtatuit Germanos quacumque occaſione adgredi. Diviſa autem erat tunc temporis factionibus tota Gallia; Harum alterius principatum tenebant Hedui, alterius Arverni. Arverni cum Sequanis partibus ſuis firmandis adverſisq; opprimendis Germanos mercede accerſiverant, quorum quum primò circiter millia tantum XV Rhenum tranſiviſſent, poſtea ſive loci illecebra, ſive Germanorum dolo plures invocati venerunt, adeo ut tunc in Gallia eſſent ad C & XX millium numerum. Præerat autem copiis iſtis Arioviſtus, rex Germanorum, qui victis Hæduis ipſorum quoque Sequanorum agri partem tertiam, qui erat optimus totius Galliæ, occupaverat; & tunc de altera etiam parte tertia Sequanos decedere juſſerat, propterea quod paucis menſibus ante Harudum millia viginti quatuor ad ſe veniſſent. Atque hæc quidem tunc Hedui per Divitiacum Cæſari expoſuere præſentibus Sequanis. Erant autem Hedui ſocii & hoſpites Pop. Romani, deque iis triennio ante decreverat Senatus, res tunc adhuc in Hiſpaniis gerente Cæſare, uti quicumque Galliam Provinciam obtineret, quod commodo, Reip. facere poſſet, Heduos cæteroſque amicos Pop. Romani defenderet. Cæſar miſſis ad Arioviſtum legatis poſtulabat colloquii locum, addens ſuo ipſum conſulatu regem atque amicum à Senatu appellatum fuiſſe, neque irritandum temere victorem terrarum populum, cujus ipſe amicitiam prior appetiiſſet. Quibus Arioviſtus Germano ore reſpondit. Si quid mihi opus eſſet Cæſare, venirem ad ipſum; ſi quid ille à me velit, oportet ipſe ad me veniat. Quid autem eſt Cæſar? & quid in mea Gallia quam ego bello vici, aut Cæſari aut omnino populo Romano negotii eſt? Si quid vult, veniat ad me. Quid ad illum quid agat noſtra Germania? num ego me interpono Romanis? Erant apud Arioviſtum Harudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Edures, & Suevi; omnes armis apti. Hi ſe invictos jactitabant, & exercitatiſſimos in armis, ut qui intra annos XIV tectum non ſubiiſſent. Intereà nunciatur, pagos centum Suevorum ad ripam Rheni conſediſſe, qui Rhenum tranſire conarentur, iisque præeſſe Naſuam & Cimberium fratres: quibus ex rebus commotus Cæſar, maturandũ ſibi exiſtimavit, ne ſi nova manus Suevorum cum veteribus copiis Arioviſti ſeſe conjunxiſſet, minus facilè reſiſti poſſet. Concurſum eſt tandem in ampla planitie, quinquaginta, ut ait Oroſius, millibus paſſuum à Rheno. Difficilis ea Cæſari victoria ob phalangem Germanorum fuit, quam ex conſuetudine, coacto in unum agmine, ſcutiſque ſupra capita elatis, teſtudinis inſtar communierant, ut ſe adverſus impetus gladiorum defenderent. Sed fuere Romani complures, qui in phalangas illas inſilirent, & ſcuta in modum ſquamarum compacta, manibus revellerent, & inde in jugulos gladiis deſcenderent. Germani in fugam verſi Rhenum petiverunt. Ibi perpauci aut viribus confiſi

Digitized by Google

tranare contenderunt; aut lintribus inventis ſalutem ſibi petiverunt. In his fuit Arioviſtus, qui naviculam deligatam ad ripam nactus, ea profugit; reliquos omnes equites Romanorum conſecuti interfecerunt. Duæ uxores Arioviſti, una Sueva natione, quam ſecum domo abduxerat; altera Norica regis Vocionis ſoror, quam in Gallia duxerat à fratre miſſam, in ea fuga periere. Duæ filiæ harum, altera occiſa, altera capta eſt. Sequente anno Cæſar non minus difficile bellum adverſus Belgas, ſed pari fortuna geſſit; nam quum in exercitu hoſtili fuiſſent CCLXXII milla armatorum, inque iis quadraginta Germanorum millia, conſtat ex Oroſio omnes pænè ad internecionem fuiſſe deletos. Et hæc quidem hactenus extra Germaniam. *Lib. VI. Cap. 7.* Biennio poſt, CN. POMPEIO II, M. CRASSO II COSS. Uſipetes Germani, & item Tenchteri, magna cum multitudine hominum flumen Rhenum tranſierunt non longè a mari quò Rhenus influit: ſeque in Galliam effuderunt. Cauſſa tranſeundi fuit, quod à Suevis complures annos exagitati, bello premebantur, & agricultura prohibebantur. Sed Cæſar non eſſe ipſos in agro ſociorum ferendos ratus, bello eos adortus eſt, & ad internecionem uſque delevit. [Ferunt fuiſſe numerum ad CCCCXL millia: multi eorum gladiis interempti ſunt, multos fuga contrivit: reliqui ad confluentem Moſæ & Rheni, quo ſe receperant, quum in flumen ſeſe præcipitaſſent, ibi timore, laſſitudine, & vi fluminis oppreſſi perierunt. Tum primum Cæſar in Germaniam facto ponte tranſgrediens Sicambros ultus eſt; Ubios qui ipſius opem imploraverant obſidione liberavit: Suevos, maximam & ferociſſimam gentem, quorum eſſe centum pagos & populos ferebatur, totamque Germaniam terruit. Invitabant eum ad interiora Ubii, deterrebant Sicambri, dicentes, Populi Romani imperium Rheno finiri. Si ſe invito Germanos in Galliam tranſire non æquum exiſtimaret, cur ſui quicquam eſſe imperii aut poteſtatis trans Rhenum poſtularet? Per pontem in Germaniam ut venit Cæſar, intellexit, Sicambros & Suevos ſeſe in ſolitudinem ac ſilvas abdidiſſe. Itaque omnino XVIII diebus trans Rhenum conſumptis quum nullus offerretur hoſtis, ſe in Gallam recepit, pontemque reſcidit. Poſt devictos Britannos Cæſar, Treviros iterum domuit: quumque intellexiſſet, Germanos contra ſe Treviris auxilia miſiſſe, ſecundo facere pontem inſtituit, paullum ſupra eum locum quo anteà exercitum traduxerat, ex adverſo Ubiorum: Ac tunc quidem major fuit Germanorum trepidatio; quippe quum Rhenum ſuum ſic ponte quaſi jugo captum viderent. Rurſus igitur ſe in ſilvas ac paludes abdiderunt: fuga dilapſi ne vincerentur. Nec multo poſt Sicambri qui Rheno tranſmiſſo Eburonum agros depopulabantur, ſola fama adventus Cæſaris diffugerunt. Atque iſta ſub Iulio, de quo merito M. Cicero, *Cæſar*, inquit, *cum acerbiſſimis nationibus & maximis Germanorum & Helvetiorum multis prælijs feliciſſimè decertavit; cæteras gentes contrivit; compulit, domuit, imperio populi Romani parere adſuefecit; & quas regiones quaſque gentes nullæ nobis ante litteræ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noſter Imperator noſterque exercitus & Pop. Romani arma perdomuerunt.* *De Prov. Conſular.* Ex eo igitur ſemper Germani in militiam Romanam adſcripti ſunt: adeo ut Commentario ſeptimo de bello Gallico ſcribat Cæſar ſe in prœlio adverſus Vercingetorigem laborantibus ſuis Germanos equites circiter CCCC ſubmiſiſſe, quos ab initio habere ſecum inſtituerat: quod quidem ita interpretatur Oroſius, ut intelligat Germanos jamdudum amicos, tunc etiam in auxilium adſcitos fuiſſe. *Lib. VI. Cap. 11. Comm. 1.* Ipſe quoque in bello civili Germanis militibus levis armaturæ quos ſub ſuis ſignis habebat, feliciter ſe uſum fatetur. Et in campis Philippicis refert Florus Germanorum cohortes tantùm in effuſos Pompeji equites feciſſe impetum, ut illi eſſe pedites, hi *Lib. IV. Cap. 2.*

venire

Digitized by Google

venire in equis viderentur; quam quidem impreſſionem primum fuga, mox ſtrages Pompejanorum ſequuta eſt. Lucanus etiam in exercitu Cæſaris Batavos recenſet, eosque adnatam ſibi ferociam tubis quoque exacuiſſe docet, quum ſcribit,

Lib. I. *Vangiones, Batavique truces, quos ære recurvo*
Stridentes acuere tubæ.

Germanorum quoque militum in bello Alexandrino opera lego uſum Cæſarem, & Scipionem poſteà in bello Africano. Sed hos ego mercenarios fuiſſe ac ſponte ſua in militiam dilapſos reor, nepue præter Ubios gentem ullam Germanam Romanis addictam tunc temporis fuiſſe. Batavos certe conſtat nunquam a Romanis bello victos, amicitiæ tantum ſpecie ſocia ſemper arma junxiſſe.

CAP. III.

Breviarium rerum a Romanis in GERMANIA *geſtarum ſub Auguſto; ex Dione, Floro, Tacito, Vellejo.*

POſt exceſſum Iulii imperium totius orbis terrarum animo ſuo meditans Auguſtus, Provincias ſibi decerni petiit in decennium, Hiſpaniam, Galliamque, cum populis confinibus, ac nominatim Germaniæ parte Ciſrhenana. Ab his enim in Tranſrhenanos ire decreverat, ſicut tranſmiſſo Danubio parabat ex ea quoq; parte vexare Germaniam: hoſce enim duos aditus habebat tantùm, cæteris vijs omnibus Oceano & vaſtis montibus obſeptis. Principio autẽ miſſus eſt in ipſos trãſmiſſo Rheno amne paullo ante Ianum clauſum M. Vinicius, eo juris prætextu, quod ipſi Romanos quoſdam in ipſorum regionem commercii gratia ingreſſos, obtruncaſſent. Poſt illum M. Vipſanius Agrippa quod Gallos Germani infeſtaſſent: qui etiam eo tempore tantum in Germania luſtranda adhibuiſſe videtur diligentiæ, ut eam totam dimenſus ſit. Ipſe quoque Auguſtus profectus eſt in Sicambros, Uſipetes, Tenchteros, quod Romanos quoſdam in ſuo ſolo deprehenſos incertum qua de cauſſa, in crucem egiſſent, Rhenoque tranſmiſſo in Gallia prædas egiſſent: neque erat id ipſi difficile, quum jam Ubios Romani Rhenum tranſgreſſos in ſuam fidem recepiſſent. Fertur quoque L. Domitius Neronis Imperatoris avus circà hæc tempora Germaniam infeſtaſſe, atque Albim exercitu tranſcendiſſe, longius penetrata Germania quam quiſquam priorum, qui eas quoque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Eundem quoque refert Tacitus pontes longos in Bructeris & Cheruſcis inter vaſtas paludes excitaſſe, quibus exercitus iter poſſet facere, cæteris locis limo, & gravi cœno, ac profunda uligine inacceſſis. Eodem quoque temporis tractu Batavi in populi Romani non ſocietatem tantum, ſed etiam fraternitatem admiſſi, parsque, ut ait Tacitus, imperii facti ſunt. Sicambri etiam in deditionem accepti. Suevi pace obſtricti cum rege Maroboduo. Sed Batavis hoc ſingulariter indultum, ut exempti oneribus & collationibus nec tributis contunderentur, nec publicanis attererentur, ſed in uſum prœliorum ſepoſiti, velut tela atque arma bellis ſervarentur, neque a Romanis, ſed a nobiliſſimo popularium in eam rem delecto regerentur. Itaque ex eo Imperatores quoties milite opus erat, facto protinus per inſulam delectu optimum quemque ac robuſtiſſimum conquirebant, eumque in caſtra evocabant, & vel legionibus adſcribebant, vel ad corporis ſui cuſtodiam adhibebant. Cæterum Batavorum maxima laus fuit equeſtris, quam illi ſub Iulio partam per-

Digitized by Google

perpetua poſtea fidei virtutiſque continuatione etiam auxere. Sed ſuperandis Germanis nihil judicavit Auguſtus accommodatus, quam ſi ipſorum quaſdam gentes in ſocietatem pelliceret, eaſque in ripa Gallica collocaret, horum namque opera ſperabat reliquam Germaniam poſſe ſuperari. Itaque Suetonius bella ab Auguſto facta enumerans, Cap. xxj. *Suevos, & Sicambros ſe dedentes*, ait *in Galliam ab ipſo fuiſſe traductos*. Parum tamen promovit. Iam enim Germani Romanos noſſe minuſque timere cœperant; tanto majore illorum virtute, quanto honeſtius eſt, ſua armis tueri, quam aliena appetere: Acceſſit & alia cauſſa; quod quos Romani vel armis vicerant, vel blanditiis in ſuam ſocietatem fidemque pellexerant, eos non ferendis exactionibus gravarent, aut ad ſuam libidinem cogerent. Oppoſuerunt igitur ſe ipſis Germani, quoque moleſtius preſſi ſunt, eo acrius libertati ſuæ inſtiterunt, adeò quidem animoſè, ut de vincenda Germania non Auguſtus tantum, ſed poſteriores quoque Imperatores ſæpenumero deſperarint, pluſque ſplendoris habuerit in ipſorum titulis nomen GERMANICI, quam veræ & ſolidæ laudis: nunquam enim Germania omnis a Romanis victa eſt: & ut prœliis forte aliquot Germani interdum ſuccubuerint, bello tamen toto ſemper victores fuerunt. Notavit id Tacitus libello de moribus Germanorum: *Sexcenteſimum*, inquit, *& quadrageſimum annum urbs noſtra agebat, quum primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello & Papirio Carbone Coſſ. Ex quo ſi ad alterum Imperatoris Trajani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur.* Poſtea addit, *Tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi ævi ſpacio multa invicem damna. Non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ Galliæve, non Parthi quidem ſæpius admonuere. Quippe regno Arſacis acrior Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Craſſi amiſſo & ipſo Pacoro infra Ventidium dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus populo Romano, Varum, treſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt: nec impune C. Marius in Italia, divus Iulius in Gallia, Druſus, ac Nero, & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde otium: donec occaſione diſcordiæ noſtræ & civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias adfectavere; ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi ſunt.* Neque veriora hæc tunc fuere quam poſteà. Nunquam enim non adverſus Romanorum arma ſtudio libertatis invicti fuerunt Germani; Sed nos ad Auguſtum redeamus, cui neſcio an glorioſum fuerit Germanos bello petere, gentemque Martiam ſibi velle ſubjicere. Lib. IV. Cap. 12. *Germaniam*, inquit Florus, *utinam Auguſtus vincere tanti non putaſſet! magis enim turpiter amiſſa eſt, quam glorioſè acquiſita: Sed quia ſciebat, patrem ſuum Cæſarem bis trajecto ponte Rheno quæſiſſe bellum, in illius honorem concupiit facere provinciam. Et factum erat, ſi barbari tam vitia noſtra quam imperia ferre potuiſſent.* Mirifica ſanè confeſſio. Quid enim opus erat Germanis vitia exterorum ferre, quũ liberis ipſis vivere liceret? quid opus erat generoſam animi ſimplicitatē cum fraudibus Transalpinę gentis commutare? An idcircò vinci optandum erat, ut etiam fierent vitioſiores? Quantum autem quamque pertinax ſtudium Auguſto fuerit vincendi Germanos, ex eo cognoſci poteſt, quod ſenex, feſſa jam ætate toties ipſe in Germaniam ab urbe profectus ſit; quod Tiberium novies eodem miſerit, quemadmodum id ipſe Tiberius in epiſtola quadam ad Germanicum ſcribit: quodque Septentrionalem Oceanũ juſſerit navigari, Lib. II. Cap. 67. *claſſe Germaniam*, ut ait Plinius, *circumvecta, ad Cimbrorum uſque promontorium, & inde immenſo mari proſpecto aut fama cognito, ad Scythicam uſque plagam, & maria frigore nimio rigentia*; quæ res ut imma-

Digitized by Google

immanis periculi, ita excelſi animi fuit: debuere enim naves, quas ego non alibi quam in Batavia exſtructas puto, egreſſæ Rheno Friſiorum omne & Chaucorum littus uſque ad Albim prænavigare, inde Septentrionem petentes, Cimbrorum promontorium Scandinaviamque poſt ſe relinquere, & Cronio mari ferri ſub altitudine minimum graduum LXXV, poſteà orientem petere & Scytharum littora perpetua glacie inacceſſa; hiſque omnibus ita peractis eo unde digreſſę fuerant, reverti, ad quam rem & tempore, & commeatu, & naucleris idoneis, & animoſis vectoribus, in ea navigandi quæ tum erat imperiria opus fuit. Videtur quoque frequentibus ſuorum cladibus Auguſtus non tantum non abſterritus ab hoc propoſito fuiſſe, ſed etiam irritatus magis, adeò ut exhauſta tot cladibus Italia, etiam *ſervos viris feminiſque pecuniosioribus*, teſte Suetonio, *indictos ad tutelam Rheni conquiſierit, eoſque ſine mora manumiſſos ſub vexillis habuerit, diverſo ab ingenuis modo armatos.* Ipſo vero in Gallia res gerente miſſus eſt in Germaniam Druſus; qui primus fertur domuiſſe Uſipetes, inde Tenchteros percurriſſe & Cattos: quum ante ad Danubium Rhætos idem & Vindelicos & Noricos debellaſſet, quam quidem victoriam carmine ſuo ita Horatius celebravit,

Cap. 25.

Lib. VI. Ode 4.

Videre Rhæti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, & Vindelici, quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli.

Et alibi ad Auguſtum de Druſo & Tiberio Neronibus.

Lib. IV. Ode 14.

Vindelici didicere nuper
Quid Marte poſſes: milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus
Brennoſque veloceis ad arma
Alpibus impoſitos tremendis
Dejecit acer plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commiſit, immaneſque Rhætos
Auſpicijs pepulit ſecundis.

Sed quæ de Uſipetibus Tenchteriſque & Cattis dixi, ea diſtinctè ita deſcribit Dio libro LIV. *Druſus*, inquit, *Germanis intentus qui Rhenum tranſmiſerant, eos repulit, atque ipſe poſtea in Uſipetarum regionem juxta inſulam Batavorum, & deinde in Sicambrorum terram progreſſus, magnam agri partem vaſtavit. Inde ſecundo Rheno in Oceanum devectus, Friſios ſubegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus in diſcrimen venit, navibus ob maris defluxum in ſicco deſtitutis. tamen Friſiorum opera, qui pedeſtri militia ſe ei junxerant ſuperato diſcrimine, inde digreſſus, jam enim hyems appetebat, Romam pervenit. Sequenti anno Q. Ælio Tuberone, Paulo Fabio Maximo Conſulibus, initio veris rurſum in bellum profectus Rhenum trajecit, Uſipetes ſubjugavit, Lupiæque fluminis ripis ponte junctis, in Sicambros irrupit, per quos in Cheruſcorum regionem uſque ad Viſurgim proceſſit. Viſurgim etiam ipſum tranſiturus, ni eum inopia alimentorum, ac hyemis propinquitas, præterea etiam examen apum in caſtris viſum deterruiſſet.* Ob quæ honores ei triumphales decreti ſunt, permiſſumque, ut ovans urbem inveheretur, ac peracta ea quam tunc agebat Prætura, proconſulari imperio in Germania eſſet. Memorabile eſt id quod refert Florus, Cheruſcos & Sicambros, quibus ille Suevos conjungit, viginti centurionibus crematis hoc veluti auctoramento ſumpſiſſe bellum; adeo quidé certa victoriæ ſpe, ut prædam in anteceſſum pactione dividerent. Cheruſci quippe equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed longè res ſecus evenit, quam ipſi ſibi fuerant

Digitized by Google

fuerant pollitici. Victor namque Druſus, equos, pecora, torques eorum, ipſosque etiam præda diviſit & vendidit, ac prætereà in tutelam locorum præſidia atque cuſtodes ubique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, perque Viſurgim, ubi & trophea fixit, loco quem Ptolemæus Tabula quarta Europæ vocat ΤΡΟΠΑΙΑ ΔΡΟΥΣΟΥ. Ac per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius caſtella direxit, uſque ad Oceanum, quæ ego *Burgos* vocata fuiſſe a Belgis crediderim, & creviſſe paullatim ædificiorum hominumque frequentia, atque in magnum etiam populum coaluiſſe, qui poſteà nomen acceperit Burgundionum. Hunc populum conſtat ex eo auctum potentia cum vicinis etiam gentibus bella geſſiſſe, utilemque fuiſſe Imperatori Valentiniano, quod ſe Romanorum progeniem eſſe jactarent. Talia ego caſtella fuiſſe ſuſpicor, Roombugi, Rhenoburgi, Valkoburgi, Voorburgi, Lugduni & in oſtio Flevo Ipſum illud caſtellũ Flevum de quo in Tiberio fiet mentio. Neque aliam originem putat Lipſius eſſe tot inſignium urbium quibus Rheni ripa ornata eſt. Caſtella autem iſta pacatis rebus in horreorum uſum poſteà ceſſiſſe, teſtatur Auſonius in Moſella,

Latius Arctoï præconia perſequar amnis,
Addam urbes, tacite quas ſubter laberis alveo,
Mœniaque antiquis te proſpectantia muris,
Addam præſidijs dubiarum condita rerum,
Sed modo ſecuris non caſtra, ſed horrea Belgis.
Addam felices ripa ex utraque colonos.

Fecit quoque Druſus foſſam admittendo in Salam Rheno, qui duobus a Sala miliaribus rectò curſu Bataviam inter Germaniãq; volvitur: Hęc ab ipſo vocata eſt FOSSA DRUSIANA. Molem pręterea, qua Rhenum prono alveo in Galliam ruentem circa principiũ agri Batavi coëgit in oram Germanię ferri, ut ita major aquę vis foſſæ illi Druſianæ incumberet, profundiorq; fluminis inter Bataviã & Germaniã alveus munimento eſſet Romanis in Gallica ripa aut Batavorũ inſula agentibus. Sed molem iſtam poſtea rerum potiente Veſpaſiano disjecit Civilis, effecitque ut amnis vetere curſu ſervato ſeſe iterum in Galliam effunderet Vahalimque aquis augeret. Sic ergo veluti abacto Rheno Bataviam omnem adſeruit Germaniæ, viſusque eſt inſulam inter & Germaniam tractus omnis continentis habere ſpeciem, qui Druſi opera disjunctus a Germania, Galliæ factus fuerat pænè conterminus. Sed præter alias commoditates conſilium ego Druſo fuiſſe puto, ex Ubiis quę ſedes belli erat, militem, ſi quãdo id uſus exigeret, per Vahalim navibus in Oceanum tutò deducere: Nam quum videret non poſſe Chaucos & Cheruſcos, terra, ob ſilvas & paludes invias ſuperari, ſtatuit eos a tergo petere. Dextero autem Rheni alveo ferri illuc naves non poterant; quod & minor is eſſet, & Germanis nondum domitis vicinior, a quibus periculum ipſi erat. Ducta autem ea quam dixi, foſſa, id conſequutus eſt, ut novo alveo naves per paludes ferri poſſent in Oceanum: Injecta vero ſub initium agri Batavi mole ea qua Rhenum a Gallica ripa abegit, hoc effecit amplius, ut Vahali vectæ naves inter ſocias gentes Batavorum, ſine ullo periculo in Oceanum agi poſſent. Caſtellum quoque idem contra Barbaros ad Lupiæ & Aliſonis confluenteis, aliudque in Cattis ad ipſum Rhenum exſtruxit. Invium prætereà & inacceſſum in id tempus Hercynium ſaltum patefecit. Atque hæc omnia Druſus: cujus tantus Germanos terror invaſit, ut matres liberos ſuos ſolo illiderent, mallentque ipſos vita quam libertate privari. Perrupit ergo Druſus uſque ad interiora Germaniæ, & Viſurgim tranſgreſſus omnia populando ad Albim uſque perrexit. Cur autem Albim non tranſmiſerit, putat Strabo, qui illis temporibus vixit, In cauſſa fuiſſe Auguſtum: qui exercitus incolumita-

Digitized by Google

mitatem famæ poſtponens maluit cis Albim tutò rem gerere, quam trajecto amni famam ex periculo quærere.
Lib. VII. καὶ πλείω δὲ γνώριμα ὑπῆρξεν, εἰ ἐπέτρεπε τοῖς στρατηγοῖς ὁ Σεβαστὸς διαβαίνειν τὸν Ἄλβιν μετιοῦσι τοὺς ἐκεῖσε ἐπανισταμένους. νυνὶ δ᾽ εὐπορώτερον ὑπέλαβε στρατηγεῖν τὸν ἐν χερσὶ πόλεμον, εἰ τῶν ἔξω τοῦ Ἄλβιος καθ᾽ ἡσυχίαν ὄντων ἀπέχοιτο, καὶ μὴ παροξύνοιτο πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς ἔχθρας. Sequuta eſt Druſi in Cattos expeditio, qui deſertis ſuis ſedibus, in Sicambrorum, fortè etiam Batavorum agrum ſeſe effuderant. Poſtremum idem anno ab V C. DCCXLV, ſe & T. Quintio Criſpino Conſulibus Cattorum fines ingreſſus, obvia quæque ſternendo uſque in Suevos pervenit: atque inde in Cheruſcos converſo itinere Viſurgim iterum eſt transgreſſus. Ceterum ipſi illic agenti, multaque meditanti, ac de transmittendo flumine cogitanti, fertur ſe obtuliſſe conſpiciendam mulier quædam ſupra humanam formam excelſa, vetans, ne ulterius imperii cupiditate progrederetur, quod jam & operum & vitæ ipſi terminus inſtaret. Perculſum oſtento Druſum ajunt dum parat abitum prius extinctum
Epitome Livij. eſſe, idque ex fractura, equo ſuper crus ejus collapſo, trigeſimo die quum id acciderat, quam ad Rhenum perveniret. Strabo eum obiiſſe ſcribit inter Salam & Rhenum.
Lib. VII. ἐστὶ inquit καὶ Σάλας ποταμός, οὗ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν Δροῦσος ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν. Mortuo Romæ inter honores delatum eſt, ut GERMANICUS diceretur; quem titulum poſtea Imperatores cæteri inſanis votis periculiſque petiverunt. Ab hoc ergo moles ejus belli tranſlata eſt in Tiberium Neronem, qui peragratis Germaniæ partibus a Druſo victis, etſi vix aliud quicquam præclare geſſerit, quam quod Sicambros in Galliam trajecit, neque eos in Germania diutius ſtabulari permiſit, tamen a Vellejo Paterculo, impenſius ipſius laudibus favente, dicitur *ſic totam perdomuiſſe Germaniam, ut in formam penè ſtipendiariæ redegerit provinciæ.* Hic ergo S. Ælio Cato & C. Sentio Coſſ. qui annus fuit quartus a nativitate Domini, adoptatus ab Auguſto, protinus miſſus eſt in Germaniam. Refert autem is quem dixi Paterculus, qui per annos novem continuos præfectus ſub Tiberio operum fuit, aut legatus, ſubactos ab eo Caninefates, Attuarios, Bructeros; receptos Cheruſcos, tranſitum Viſurgim, ac penetrata etiam ulteriora. Addit quoque ſupra fidem iſta; *Perluſtrata armis tota Germania eſt: Victæ* *Lib. II.*
gentes penè nominibus incognitæ. Receptæ Chaucorum nationes. Omnis eorum juventus, infinita numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, unà cum ducibus ſuis ſepta fulgenti armatoque militum noſtrorum agmine ante Imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi, gens etiam Germana feritate ferocior; quod nunquam anteà ſpe conceptum, nedum opere tentatum erat; ad quadringenteſimum milliarium a Rheno uſque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundurorumque fines præterfluit; Romanus cum ſignis perductus exercitus; & eodem claſſis quæ Oceani circumnavigaverat ſinus ab inaudito atque incognito ante mare, flumine Albi ſubvecta, cum abundantiſſima rerum omnium copia exercitui Cæſaris ſe junxit. Quibus iſta protinus ſubjicit. *Nihil erat jam in Germania quod vinci poſſet præter gentem Marcomannorum, quæ Maroboduo duce excita ſedibus ſuis atque in interiora refugiens, cinctos Hercynia ſilva ſaltus incolebat. Is exercitum, quem LXX millium peditum, quatuor equitum fecerat, aſſiduis adverſus finitimos bellis exercendo, majori quam quod habebat, operi præparabat. Eratque etiam eo timendus, quod quum Germaniam ad lævam & in fronte, Pannoniam ad dexteram, a tergo ſedium ſuarum haberet Noricos, tanquam in omnes ſemper venturus, ab omnibus timebatur. Hunc ergo virum, & hanc regionem adgredi quum ſtatuiſſet, Sentio Saturnino,*

C

nino, qui aliàs legatus patris ejus fuerat in Germania, mandavit, ut per Cattos, exciſis continentibus Hercyniæ ſilvis, legiones Bojohæmorum, id regioni (inquit) *quam incolebat Maroboduus nomen eſt, duceret, ipſe a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab Italiæ parte erat, exercitum qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orſus eſt; quum ſubita defectione Pannoniorum & Dalmatarum revocatus, quum non videretur vacua tam vicino hoſti Italia relinquenda, prætulit neceſſaria glorioſis.* Sed dum ille Pannonas & Dalmatas ſubigit, concitati ab Arminio Cheruſci rebellant. Relictus enim in Germania Quinctilius Varus Conſul libidine ſua, ſuperbia, exactionibus, & ſævitia, commovit gentem fidelem quidem æquis rectoribus, ſed jugi ſervilis, imprimis ſub exteris, impatientiſſimam. Solemne autem hoc fuit Romanis, ut quos in ſocietatem amicitiamque pertraxerant, eos non ferendis hominibus liberis exactionibus, ſuperbis imperiis, atque immani crudelitate per ſuos procuratores paterentur gravari: quæ res tot tamque variarum defectionum cauſſa fuit in Germania. Præfuerat Varus ante Syriæ, eamque pauper divitem ingreſſus, dives pauperem reliquerat. Auſus ergo conventus agere, pecunias a Germanis, tanquam bello ſubactis devictisque populis exigebat, immani ferocia, tanta verò ſecuritate, ut in foro Prætorem urbanum agere, non in Germaniæ finibus exercitui præeſſe, & populum injuriarum minimè oblitum conciliare ſibi humanitate velle videretur. Eū ergo ita agentem ad interiora Germaniæ in Cheruſcorum uſq; fines ad Viſurgim pertraxit Arminius Sigimeri principis ejus gentis filius, qui ſuperioribus bellis Tiberium in militia comitatus fuerat, & jampridem civitatis Romanæ jure & equeſtris dignitatis gradu ornatus, dux ipſe fuerat popularium ſuorum. Pertraxit autem ea ſpecie, ut qui gemitus & querelas oppreſſorū variis exactionibus Germanorum lictoris virgis & præconis voce eſſet inhibiturus. At illi, qui jampridem rubigine obſitos enſes geſtabant, & inertes trahebant equos, ut primum togas, & ſæviora ipſis etiam armis jura viderunt, duce Arminio arma corripiunt. Tanta interim Varo pacis erat fiducia, ut ne prædicta quidem & prodita per Segeſtem conjuratione moveretur. Itaque improvidum & nihil tale metuentem eximproviſo adorti, quum ille potentiſſimum quemque Germanorum ad tribunal citaret, undique invadunt, caſtra rapiunt, tres legiones totidemque alas & ſex cohortes ſilvarum & noctis uſi opportunitate opprimunt circà ſaltū Teutoburgenſem, qui eſt in finibus Bructerorum: Varus perditas res eodem quo Cannenſem diem Paulus & fato & animo ſequutus eſt, ac proximos quosque ad mortem exemplo ſuo invitans, ſibi ipſi manus intulit, paterni, ut ait Vellejus, avitique exempli ſucceſſor, tutius ratus ſua quam hoſtili manu perire. Nihil ea cæde per ſilvas monteſque & paludes cruentius, neq; enim poſt Craſſi in Parthis damnū ulla in externis gentibus calamitas Romanis accidit funeſtior. L. Aſprenatis, qui legatus ſub avunculo ſuo Varo militabat, conſilio atque opera, ſervatos multos narrat Dio Caſſius: quibus ille maturè ad inferiora hiberna deductis, ſimul copias perituras ſervavit, & vacillantium etiam cis Rhenum gentium animos confirmavit. Victores injuriarum efferati memoria, alijs oculos effoderunt, alijs manus amputarunt. Fuit qui capite militi abſciſſo linguam quoque extraxit, eamque dextra tenens, *Tandem*, inquit, *vipera, ſibilare deſiſte.* Ipſius quoque Conſulis corpus quod militum pietas feſtinante officio humi abdiderat, effoſſum eſt atque diſſectum, deluſum quoque a filio Sigemeri. Caput abſciſſum, latumque ad Maroboduum, a quo ad Cæſarem miſſum eſt. Signa & aquilæ duæ in Germanorum venerunt poteſtatem; tertiam ſignifer haſtili revulſam abditamque intra balthei ſui latebras, ſervavit. Clades iſta Variana uſque adeo Romanis gravis fuit,

Digitized by Google

fuit, ut cum Cannenſi poſſit conferri; Obſervatumque eſt, poſt quadrageſimum etiam annum milites quoſdam ſervitio exemptos ad ſuos tandem rediiſſe ſub Claudio. Auguſtum ſane tantopere ejus fama conſternatum ferunt, ut & Germanos Batavosque corporis ſui cuſtodes protinus dimiſerit, & per continuos menſes barba capillòque ſubmiſſo, caput interdum foribus illideret, vociferans, *Quinctili Vare, redde legiones*, diemque cladis quotannis mœſtum habuerit ac lugubrem. Moderando tamen dolori hoc fuit, quod eodem tempore Tiberius ad Danubium uſque a ſinu maris Hadriatici, Pannoniam, Noricum, Illyricum, Thraciamque perdomuit. Atque Suevorum & Sicambrorum CCCC millia ex Germania tranſtulit, & ſupra ripam Rheni in Gallia collocavit. Atque hæc quidem Auguſtus ſpatio annorum quinquaginta ſex, tamdiu enim imperavit. Ex quibus apparet, quam irritus fuerit Romanorum in vincendis perdomandisque Germanis labor. Offendo in Faſtis Capitolinis de triumpho Tiberii verba iſta, TI. CLAUDIUS TI. F. NERO COS. II. ANN. DCCXLVII, EX GERMANIA K. IAN. qui fuit annus quinctus ante natum Chriſtum.

CAP. IV.

Continuatio rerum in GERMANIA *ſub Tiberio geſtarum, ex Dione, Tacito, Tranquillo.*

POſt obitum Auguſti, Cæſar Germanicus Druſi filius, ſed adoptatus Auguſti juſſu a TIBERIO res in Germania geſſit, quum ante vivo Auguſto octo apud Rhenum legionibus fuiſſet impoſitus. Porro legiones quas Auguſtus Rhenum juxta, commune in Gallos Germanosque ſubſidium collocaverat, & quibus hactenus Tiberius & Druſus fœliciter uſi fuerant, ſunt iſtæ. *Prima*, cujus ſedes initio ad opidum Ubiorum, quod poſteà Colonia Agrippinenſis; ſub Vitellió verò Bonnæ. *Secunda Quinta*, cujus hiberna ad Vetera. *Tertiadecima. Quartadecima, Sextadecima, Undeviceſima, & Viceſima*. Harum legionum exercitus alii in inferiore Germania excubabant, primani ſcilicet, quintani, viceſimani, & undeviceſimani, reliqui verò in ſuperiore, dicebanturque idcirco exercitus ſuperior & inferior; ac modo tumultuando malâ, modo obſequendo fortiterque pugnando bonam atque utilem Reip. Romanæ operam præſtabant. Fuere quidem inſuper & Hiſpanicæ legiones tres, & Africanæ duæ, & Ægyptiæ totidem, & Syræ quatuor, & Pannonicæ duæ, & Mœſicæ duæ, & Dalmaticæ duæ, præter urbanas cohortes tres, & Prætorias novem, ſed nos iſtas potiſſimùm commemoravimus, quia illarum in bellis Germanicis præcipuus uſus fuit: quæ ſiquando non ſufficerent, evocabantur ex Hiſpania, Italia, Britannia, Pannonia ſubſidia aliarum legionum. Erant etiam præter ordinarios iſtos legionum exercitus, auxilia Nemetum, Vangionumque, & cohortes ex aliis nationibus. Alæ quoque Caninefatum, & Batavorum. Cæterum Germanorum militum ſingularis ſemper fuit in Principes ſuos fides, adeo ut etiam corporum ipſorum cuſtodiæ adhiberentur: In pugnis quoque eximia fuit illorum promptitudo, in natando vero tanta dexteritas, ut rapidiſſima flumina facilè in armis tranarent, quam artem etiam in vorticibus ſuperandis magno ſuo malo interdum oſtentarunt. Sed nos ad Tiberium revertamur. Germanico igitur cenſum in Gallia agenti, ſimul adfertur, exceſſiſſe Auguſtum, & tumultuari ad ripam Rheni legiones exercitus inferioris; quibus ægrè compoſitis, juncto ponte tramittit duodecim millia è legioni-

Tacit. XLI. Annal.

gionibus, ſex & viginti ſocios cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione intemerata fuerat modeſtia. Læti, neque procul Germani agitabant, dum juſtitio, ob amiſſum Auguſtum, poſt diſcordiis Romani attinentur. Germanicus agmine propero ſilvam Cæſiam limitemque a Tiberio captum ſuperat; caſtra in limite locat: inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque ex duobus itineribus, brevene & ſolitum ſequatur, an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum. Delecta longiore via cætera accelerantur. Incedentes via per ſilvas aperta, juvit nox ſideribus illuſtris. Ventumque ad vicos Marſorum, quibus Germani ſtrati per cubilia propter menſas jacebant, nullo metu, non antepoſitis vigiliis. Cæſar avidas legiones in quatuor cuneos diſpertit, quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque pervaſtat, non ſexus, non ætas miſerationem attulit. Templum Tanfanæ celeberrimum illis gentibus ſolo æquat. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Uſipetes, qui manu facta ſaltus eos per quos exercitui regreſſus erat, inſedere. Sed perrupere Romani, inque hiberna ſuperatis periculis conceſſere. Sequenti anno Druſo Cæſare, C. Norbano Coſſ. decernitur Germanico triumphus, manente bello. Accendit impetum rumor diſſidentis dudum ab Arminio Segeſtis, partim ambitione publica, partim privatas ob cauſſas, quod Arminius filiam ejus alteri pactam rapuiſſet. Hic ille Segeſtes eſt, qui conjurationem Varo imminentem maturè prodidit, ſpretuſque manſit apud ſuos, licet faveret animo Romanis. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliariorum millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit; totidem ipſe legiones, duplicem ſociorum numerum ducit, poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Cattis Cæſar adeo improviſus advenit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum aut trucidatum ſit; Iuventus flumen Adranam nando tranſmiſit, quæ Romanos pontem cœptantes arcens, dein tormentis ſagittiſque pulſa, omiſſis pagis viciſque in ſilvas diſperſa eſt. Cæſar incenſo Mattio, aperta populatus, vertit ad Rhenum; fruſtra nitentibus Cheruſcis juvare Cattos; nam exterruit eos Cæcina, huc illuc ferens arma; qui idem quoque Marſos congredi auſos proſpero prœlio cohibuit. Nec multo poſt legati a Segeſte venerunt, auxilium poſtulãtes adverſus Arminium, qui ipſum circumſederat, adjutus vi popularium bellum paci præferentium. Addiderat Segeſtes legatis filiũ nomine Segimundum, qui Romanos ſequutus, tempore cladis Varianæ ſacerdos apud aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugusq; ad ſuos, ductor factus fuerat Cheruſcorũ. Germanicus Segimundo in Gallicam ripam miſſo convertit agmen, & in obſidentes pugnavit. Ereptus eſt Segeſtes magna cum propinquorum & clientiũ manu. Inerãt & fœminæ nobiles inter quas uxor Arminii eademq; filia Segeſtis, compreſſis intra ſinũ manibus gravidũ uterum intuens. Poſt reductum exercitum, auctus eſt Germanicus a Tiberio nomine Imperatoris. Arminii uxor, virilis ſexus ſtirpẽ edidit; cui nomẽ datum Tumelico. Puer educatus eſt Ravennæ, ac poſt trienniũ in triumphum ductus; ordine quem ſic Strabo deſcribit, *In triumpho*, inquit Germanici junioris, *ducta ſunt illuſtrium virorũ capita ſimul & fœminarum Segimuntus Segeſtis filius Cheruſcorum ductor, & ſoror ejus, uxor Arminii, cujus cauſſa in Cheruſcis conflatum bellum fuit: ei nomen eſt Thuſnelda. Cum ipſa erat filius trimulus Tumelicus nomine: item Seſithacus Segimeri filius, Cheruſcorum ductoris, ejuſque uxor Ramis, Acrumiri filia, Batavorum Principis, Deudorixque Bætoritis Melonis fratris Sicambri filius. Segeſtes quoque ſocer Arminii ab eo diſſentiens: Libys quoque Cattorum ſacerdos, aliique.* Ex quibus, ſi conferan- *Lib. VII.*

Digitized by Google

ferantur ea quæ alibi ex Vellejo & Tacito diximus, haud fuerit difficile ſtemma colligere Arminii.

- **..... Cheruſcis: Ei ex *.... liberi fuere*
  - SEGIMERUS *Cheruſcorum Princeps, Arminij pater, teſte Paterculo. Cui ex *..... (qua adhuc vivebat quum Flavius Arminium ad defectionem ſollicitaret) liberi*
    - FLAVIUS. *Huic uxor *.... filia Catumeri principis Cattorum. Is amiſſo per vulnus oculo inſignis militavit diu ſub Germanico contra fratrem. Filius ei*
      - ITALUS. *Natus & habitus Romæ ſub Tiberio, poſteà datus Cheruſcis rex a Caligula.*
    - ARMINIUS. *Hic initio ſub Romanis ductor fuit popularium, donatus etiam civitate, & in ordinem Equeſtrem adſcriptus, ſed poſtea defecit, Vixit ann. xxxvij. Uxor ei Thuſnelda filia Segeſtis, ex qua*
      - TUMELICUS, *natus in caſtris Germanici, ductus Romæ in triumphum, educatus poſteà Ravennæ.*
  - INGUIOMERUS *veteri apud Romanos autoritate. Hic ad Marobodunm defecit odio Arminij cujus patruus quum eſſet, indignum ſe putabat, fratris filio juveni, ſenem obtemperare. Ei ex *...... liberi*
- SEGESTES *Cheruſcorum Princeps, Arminij ſocer, diſſidens ab ipſo ob raptum filiã. Hic Varo inſidias Arminij detexit, poſteà ad Romanos defecit. Liberi ipſi ex *..... fuere,*
  - THUSNELDA, *quã Arminius rapuit aliji pactam. Hæc venit in poteſtatẽ Germanici gravida.*
  - SEGIMUNDUS, *Cheruſcorum Princeps, qui ſacerdos fuerat in caſtris Tiberij apud Ubios.*
- SEGIMERUS *cui ex *.... uxore filius fuit*
  - SESITHACUS. *Hic Quinctilij Vari cadaver illuſiſſe creditus eſt. Uxor ei Rhamis filia Actumeri Principis Cattorum.*

Cæterum Arminius tot malis amens concitare Cheruſcos, ac conterminas quoque gentes in Segeſtem & Cæſarem accendere: Tractus etiam in partes Inguiomerus, haud ſatis in Arminium æquus. Cæſar diſtrahendo hoſti Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit: Equitem Pedo præfectus finibus Friſiorum inducit: Ipſe impoſitas navibus, incertum an in Rheno ipſo aut ejus oſtiis exſtructis, an vero è Gallia aut Britannia in Batavіam, ob faciles appulſus ei rei opportunam adactis, quatuor legiones per lacus vexit, lævo, neque dubium, Rheni alveo, qui Vahalis vocatur: ſimulque pedes, eques, claſſis apud prædictum amnem convenere. Chauci quum auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes fudit L. Stertinius, quantumque Amiſiam & Lupiam amnes inter, vaſtatum, haud procul Teutoburgenſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari, legionumque inſepultæ jacebant. His ſexto poſt cladem anno ritè conditis, tendit in Arminium, qui ipſum ſilvarum & paludium Romanis ignotarum opportunitate uſus eo adegit, ut reducto ad Amiſiã exercitu, legiones claſſe, uti advenerant, coactus fuerit reportare. Pedo cum parte equitum littore Oceani Rhenum petere juſſus eſt: Cæcina cum cohortibus ſuis difficili itinere per ruptos vetuſtate pontes longos, limoſamque & tenacem cæno viam, fœdaque uligine profundam, vix tandem magno cum diſcrimine ob intercurſantem Arminium eluctatus, in caſtra pervenit. Tantum autem cohortium fuit periculum, ut fama circumventi ab Arminio exercitus jamque infeſto agmine Gallias petentis ipſa quoque Romanorum apud Ubios caſtra abſente Germanico Cæſare conturbarit: ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolvi prohibuiſſet, fuerint, qui id flagitium formidine auderent. Germanicus, legionum quas navibus vexerat ſecundam & quartam decimam terreſtri

Forte ad Navalia.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE
Digitized by Google

itinere P. Vitellio ducendas tradit: quò levior claſſis vel vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret, qui ægrè admodum ſuperato littore, ad Rhenum, quo Cæſar claſſe contenderat, pervenit. Ubi impoſitæ claſſibus legiones reductæ ſunt in caſtra haud minus miſerabiles, quam ſi eas hoſtis fugaſſet. Cæſar ſuppleto ex Gallia, Hiſpania, & Italia exercitus damno, celerandæ victoriæ intentus, iterum in Cheruſcos claſſem parat; ſed alio, ob pericula Oceani, itinere: Naves igitur mille exſtructæ anguſta puppi proraque, & lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxa ſiderent, plures appoſitis utrimque gubernaculis, ut hinc vel illinc appellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quæ tormenta veherentur; ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui: Hæ variis locis exſtructæ, ad inſulam Batavorum convenire juſſæ ſunt. Intereà Cæſar ſex legiones in Cattos ducit, ſoluturus obſidione caſtellum Lupiæ flumini adpoſitum: ſed obſeſſoribus ad famam adventus ejus dilapſis, aliud nihil ipſe fecit memorabile, quam quod cuncta inter caſtellum, Aliſonem, & Rhenum novis limitibus aggeribusque permuniverit. Ubi advenit, ſtatim diſtributis in legiones ac ſocios navibus, foſſam Druſianam primus poſt patrem, cum claſſe ingreſſus, ſecundo amni in lacus, tum in Oceanum uſque ad Amiſiam flumen pervenit: Expoſitus eſt miles ea in ripa, quæ proximè Viſurgim ſpectabat. Angrivarii, quod defeciſſent, miſſo Stertinio, perfidiæ pœnas dedere. Flavius in caſtris Romanorum agens Arminium fratrem ad defectionem fruſtra ſollicitat. Ipſæ quoque Germanorum acies trans Viſurgim ſeſe poſtridie oſtentantes, prolectant Romanos ad pugnam, in qua Cariovalda dux Batavorum cum multis nobilibus circumventus a Cheruſcis interiit. Concurritur poſteà pleno utrimque exercitu in campo cui nomen Idiſtaviſo, qui medius inter Viſurgim & vicinos colles inæqualiter curvatur, prout vel amnis vel montes cedunt. Penes Romanos ſtetit victoria: Arminius niſu corporis & impetu equi evaſit, oblitus faciem cruore, ne noſceretur; eadẽ virtute ſeu fraude elapſum ajunt Inguiomerum. Romani in loco prælii aggerem, & in modum trophæorum arma ſtruxere, ſubſcriptis victarum gentium nominibus. Qua contumelia irritati Cheruſci iterum prœlium parant, ſed vincuntur. Ergo Germanicus Cæſar (quod jam ante ad Albim fecerat pater) trophæum ibi cum ſuperbo titulo erexit, DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS, EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONUMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE. Mox mandatum Stertinio bellum in Angrivarios. At illi ſupplices nihil eorum quæ exigebantur abnuendo; veniam omnium accepere. Itaque æſtate jam adulta, legionũ aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas, perque flumen Amiſiam Oceano invectas, per foſſam Druſianam eo unde abierant reducere conatus eſt; ſed incumbens è terris Auſter, immenſo nubium tractu validus, rapuit disjecitque naves littus ſtringentes in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis aſperas, ſola Germanici triremi in terram Chaucorum delata: Tandem tamen relabente æſtu & ſecundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis veſtibus, quædam a validioribus tractæ revertere; quas raptim refectas miſit ut ſcrutarentur inſulas quæ littori longa ſerie prætexuntur: eaque cura pleraſque collegit. Milites multos naufragio in littora Cheruſcorum delatos, & interioribus Germanis venditos, redemere. Angrivarii nuper in fidem accepti, & Imperatori ſuo reddidere. Neque adhuc ventum in hiberna, quum Cæſaris animum inceſſit cupiditas coercendi Germanos jam clade Romanorum ferocientes. Ergo C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipſe majoribus

Digitized by Google

ribus copiis Marſos irrumpit. Utrique feliciter ceſſit expeditio: exſciſi hoſtes non auſi congredi, aut ſi qui reſtiterant, ſtatim pulſi. Reductus in hiberna miles, lætus animi quod adverſa maris proſpera expeditione penſaviſſet. Et creditum eſt, potuiſſe bellum patrari, Germaniamque omnem in provinciam redigi, ſi proxima modo æſtas præclaris conatibus Germanici fuiſſet adjecta: ſed revocavit inſtantem Tiberius. Reduci propter ædem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa arcus triumphalis erecta eſt: Eidem quoque conceſſum, ut a. d. VII. Kal. Iunias triumpharet de Cheruſcis, Cattis & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt. Vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium, fluminum, præliorum: Bellum, ut ait Tacitus, quia conficere prohibitus eſt, pro confecto accipiebatur. Triumphi illius meminit quoque Strabo, qui illo tempore vixit: Sed & Faſti Capitolini, GERMANICUS CÆSAR TI. AUG. F. DIVI AUG. N. PRO. COS. ANN. DCCLXIX DE CHERUSCEIS CATTEIS ANGRIVARIEISQUE VII KAL. IUN. Germanico vero in Orientem miſſo, deſtinatur rebus in Germania gerundis Druſus Tiberii filius ex Agrippina. Cauſſa belli erant Suevi auxilium adverſus Cheruſcos orantes. Arminius namque & Maroboduus diſſentientes inter ſe, magnam Germaniæ partem in bella traxerant. Maroboduus, ut refert Strabo, juvenis Romæ vixerat ſub Auguſto, beneficiiſq; adfectus quum ad Marcomannos rediiſſet populares ſuos, occupavit dominationem privatus, finitimoſque omnes aut bello domuit, aut conditionibus ſuos fecit. Militem quoque perpetuis exercitiis pæne ad Romanæ diſciplinę formam redactum, brevi in eminens & Romano quoque imperio timendum perduxerat faſtigium: Sed Maroboduum partim inviſum apud populares regis nomen, partim Arminii pro libertate bellantis gratia & victoriæ exoſum fecerant. Igitur non modo Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminii miles, ſumpſere bellum; ſed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones, & Longobardi defecerunt ad eum. A Maroboduo vero ſteterunt Marcomanni & qui præterea e Suevis in fide perſtiterant: Iuguiomerus Arminii patruus ad Maroboduum cum manu clientium defecit. Sed Maroboduus fuſus fugatuſque auxilium rebus deſperatis petebat a Tiberio: cui quum reſponſum eſſet, non jure illum Romanorum auxilia adverſus Arminium invocare, qui pugnantes in eundem hoſtem Romanos nulla ope juviſſet, non deſtitere Marcomanni, & Suevi flagitare nihilominus ipſorum opem. Miſſus ergo eſt Druſus, qui illiciens Germanos ad diſcordias, in eo erat, ut ipſorum in ipſos arma verteret, utque fracto jam Maroboduo uſque in exitium inſiſteretur. Forte eodem tempore Catualda, nobilis inter Gothones juvenis, qui jam olim Marobodui vim timens profugerat, dubiis tunc rebus animos ſumpſerat, & valida manu fines Marcomannorum ingreſſus, Bojohæmum regiam ipſorũ cepit, caſtellumque juxta ſitũ, in quo præter veteres Suevorũ prędas, lixæ quoque e provinciis Romanorum ac negotiatores Itali reperti. Maroboduus pulſus exutuſque regno ad miſericordiam Tiberii confugit: receptuſque in gratiam, miſſus eſt Ravennam, ubi per duodeviginti annos egit inglorius, in id tantum, ut ſi quando inſoleſcerent Suevi, quaſi rediturus, ipſis oſtenderetur: erat enim ipſis Marobodui nomen multo Romanorum nomine terribilius. Similis quoque Catualdæ caſus fuit: is enim pulſus haud multo poſt Hermundurorum opibus, receptuſque a Tiberio, Forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam miſſus eſt. Suevis rex datus a Druſo Vannius ex gente Quadorum, de quo plura in Claudio. Nec diu ſupervixit Arminius: Is enim quum pulſo Maroboduo regnum adfectaret, libertatem popularium adverſam habuit, petituſque armis, poſtquam varia

fortuna

Digitized by Google

fortuna certaviſſet, cecidit tandem dolo propinquorum.
2. Annal. Ejus virtutibus hoc elegium merito dedit Tacitus. *Liberatorem eum haud dubie fuiſſe Germaniæ, neque primordia ipſa populi Romani, ſicut alii reges ducesque, ſed florentiſſimum imperium laceſſiviſſe; prælüs ambiguum, bello non victum.* Septem ille tantum & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit. Druſo ob res benè in Germania geſtas conceſſa eſt ovatio. Teſtantur id etiam Faſti Capitolini his verbis, DRUSUS CÆSAR. TI. AUG. F. DIVI AUGUSTI N. ANNO DCCLXXII OVANS EX GERMANIA. Eo poſteà per nefas fraudesque Tiberij extincto, defecere, ducibus Sacroviro & Iulio Floro, Galliarum civitates quatuor & ſexaginta, adſumtis etiam in ſocietatem Germanis: ſed repreſſi ſunt à C. Silio, juvante Viſellio Varrone inferioris Germaniæ legato. Sexennio
An.Chr. XXVIII. poſt, qui annus fuit à nato Domino XXVIII Iulio Silano & Silio Nerva Conſulibus, Friſii, Transrhenanus populus, pacem exuere, Romanorum magis avaritia, fatente Tacito, quam obſequii impatientia. Tributum enim iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtia rerum, ut in uſus militares coria boum penderent, non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, quæ menſura: donec Olennius è primipilaribus regendis Friſiis impoſitus, terga urorum delegit, quorum in formam acciperentur. Ac primo boves ipſos, mox agros, poſtremo corpora conjugum aut liberorum ſervitio tradebant. Hinc ira & queſtus, & poſtquam conatus iſtos irritos deprehenderunt, remedium ex bello: Rapti qui tributo aderant milites, & quod ſub Auguſto quoque factum, patibulo adfixi. Olennius eos fugiens receptus eſt caſtello cui nomen Flevum, ubi haud ſpernenda civium ſociorumque manus littori Oceani præſidebat. Quod ubi reſcivit L. Apronius inferioris Germaniæ Proprætor, protinus vexilla legionum è ſuperiore provincia, peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit, ac ſimul utrumque exercitum Rheno devectum Friſiis intulit. Sed jam fama ejus exercitus ſoluto caſtelli obſidio, ad ſua tutanda diſfluxerant Friſii. Quocirca ille proxima æſtuaria aggeribus & pontibus traducendo graviori agmini firmat, atque interim repertis vadis, alam Caninefatum, & quod peditum Germanorum inter Romanos merebat circumgredi terga hoſtium jubet: At illi jam ante compoſiti pellunt turmas ſociales equitesque legionum ſubſidio miſſos. Cohortes per intervalla ſubmiſſæ, ipſique poſteà equites pavore fugientium abrepti ſunt; ſatis validi futuri, ſi ſimul facta impreſſione incubuiſſent. Accurrere tempeſtivè quintani, & acri pugna hoſte pulſo receperunt cohortes alasque feſſas vulneribus. L. Apronium ea clade oppreſſum ferunt. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum qui Baduhennæ accolis dicebatur, pugna in poſterum extracta, confectos, & aliam quadringentorum manum occupata Cruptoricis quondam ſtipendiarii villa, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe. Ex ea victoria inclaruit inter Germanos Friſiorum nomen; cœperuntque & ipſi de ſua, ſociæ verò gentes de communi libertate agitare conſilia. Quæ dum geruntur, obiit debonestamentum illius ſæculi Tiberius, quum imperaſſet annos XXII, menſes ſeptem. Ex hoc autem res Romanæ ſive Imperatorum ignavia & vincendi deſperatione amiſſis tot exercitibus, ſive Germanorum induſtria cœperunt in Germania relabi. Hactenus igitur totis annis nonaginta nihil à Iulio, Auguſto, Tiberio aliud effectum eſt, quam quod malis ſuis didicerint Romani libertatem Germanicam Romanis armis expugnari non poſſe: tantum enim temporis elapſum eſt inter primam C. Cæſaris in Germanos expeditionem & obitum Tiberii.

CAP. V.

CAP. V.

Geſta in GERMANIA *ſub Cajo* CALIGULA, CLAUDIO, NERONE, *ex Dione, Tacito, & Suetonio.*

An. Chr. XL.

SUb CALIGULA nihil egregie à Romanis in Germania geſtum eſt, niſi quod ipſe conſumtis pecuniis omnibus ſuſcepit iter in Gallias, obtentu quidem belli Germanici, ſed ſpe expilandæ Galliæ & Hiſpaniæ. Atque ita quidem Dio: ſed ſi Tranquillo eſt fides, dubitandum videtur, an in hominem tam ſtolidum potuerit cadere conſilium iſtiuſmodi. Ille ergo narrat, admonitum de ſupplendo numero Batavorum quos circa ſe ad corporis ſui cuſtodiam habebat, ſubito expeditionis Germanicæ impetum cepiſſe; neque diſtuliſſe; ſed legionibus & auxiliis undique excitis, delectibus actis, contracto commeatu, iter ingreſſum eſſe. Poſtquam caſtra ad Rhenum attigit, deficiente belli materia Cæſar, paucos de cuſtodia Germanos trajici, occulique trans Rhenum juſſit, ac ſibi poſt prandium quam tumultuoſiſſime adeſſe hoſtem nunciari: Quo facto proripuit ſe cum amicis & parte equitum prætorianorum in proximam ſilvam, truncatiſque arboribus, & in modum tropæorum adornatis, ad lumina reverſus, eorum quidem qui ſecuti non eſſent, timiditatem & ignaviam corripuit; comites autem & participes victoriæ novo genere & nomine coronarum donavit, quas deſtinctas Solis ac Lunæ ſiderumque ſpecie exploratorias appellavit. Rurſus obſides quoſdam abductos è ludo litterario, clamque præmiſſos deſerto repente convivio cum equitatu inſecutus, veluti profugos ac deprehenſos in catenis reduxit. Poſtremo quum ad Oceanum veniſſet, quaſi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac balliſtis machiniſque diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante quidam coepturus eſſet, repente ut conchas legerent, galeaſque & ſinus replerent imperavit, ſpolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita, pronunciatoque militi donativo centenis viritim denariis, quaſi omne exemplum liberalitatis ſupergreſſus, Abite, inquit, læti, abite locupletes. Converſus hinc ad curam triumphi, præter captivos & transfugas barbaros, Gallorum quoque proceriſſimum quemque, & ut ipſe dicebat ἀξιοθριάμβευτον, nonnullos ex principibus legit ac ſepoſuit ad pompam; coëgitque non tantùm rutilare & ſubmittere comam, ſed & ſermonem Germanicum addiſcere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam, triremes, quibus Oceanum introierat, magna ex parte itinere terreſtri Romam devehi. Scripſit & procuratoribus, Triumphum appararent quam minima ſumma, ſed quantus nunquam alius fuiſſet: quando in omnium hominum bona jus haberent. Priuſquam provincia decederet, conſilium iniit legiones quæ poſt exceſſum Auguſti ſeditionem in Germania moverant, contrucidandi, quod & patrem ſuum Germanicum ducem, & ſe infantem cum matre Agrippina obſediſſent, ſicut in Tiberio narratum eſt. Sed deſtitit ab eo incepto metu imminentis ſeditionis, Hic tamen etiam ovans urbem ingreſſus eſt. Faſti Capitolini,

C. CÆSAR GERMANICI F. TI. AUG. N. ANN. DCCXCII AUGUSTUS GERMANICUS PROCOS. OVANS EX GERMANIA PRID. KAL. SEPT.

Sed is quartum intra menſem periit, confoſſus à Caſſio Chærea, magna auſus, majora moliens, poſtquam imperaſſet annos tres menſes ſeptem, dies tredecim. Sequutus eſt CLAUDIUS ſub quo anno ab urbe condita DCCXCIX C. Valerio Aſiatico, M. Valerio Meſſalla Conſulibus An. Chr. XLVI. Cheruſcorum gens regem Roma petivit, amiſſis per in-

terna bella nobilibus, & uno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus e Flavio fratre Arminii, ſicut ante oſtenſum eſt, mater ex Catumero principe Cattorum erat. Ipſe forma decorus & armis equisque in Romanum morem exercitus. Igitur Cæſar auctum pecunia, additis ſtipatoribus ad ſuos gentiles miſit, hortatus, transmiſſum a majoribus decus magno animo capeſſeret: Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed civem ire externum ad imperium. Ac primo lætus Germanis adventus, atque eò magis, quod nullis diſcordiis imbutus, pari in omnes ſtudio ageret. mox ut crevit potentia, cœpit ſuſpectus haberi iis qui factionibus hactenus floruerant: Nec potuit res niſi prœlio componi. Victor rex, dehinc ſecunda fortuna ad ſuperbiam prolapſus, pulſusque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta, per adverſa, res Cheruſcorum adflictabat. Per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi, & Imperatoris ſocordia alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam, cui præfuerat Sanquinius, incurſavere, duce Gannaſco, qui natione Caninefas, auxiliaris & diu meritus, poſt transfuga, levibus navigiis prędabundus, Gallorum maximè oram infeſtabat, non ignarus, dites illos & imbelles eſſe. At Corbulo provinciam ingreſſus triremibus ex Oceano, ad cujus defenſionem excubabanr, alveo Rheni, cæteris navibus per æſtuaria & foſſas in Vahalem adactis, lintres hoſtium magna cura & gloria, cui principium illa militia fuit, depreſſit, Gannaſco etiam exturbato. Poſteà legiones operum & laboris ob diſſuetudinem ignaras, ac populationibus tantum lætantes veterem ad morē reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam niſi juſſus iniret. Stationes, vigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis priſco more agitabantur. Qua diſciplina Romanis virtus aucta, Germanis ferocia infracta eſt: Circa hæc tempora ſuſpicor legatum in Germania

An Chr. XLVII.

legionis fuiſſe Veſpaſianum, qui poſtea Imperator factus eſt: Notat hoc in ipſius vita Tranquillus. *Claudio*, inquit, *principe, Narciſsi gratia, legatus legionis in Germaniam Veſpaſianus miſſus eſt, inde in Britannia translatus.* Et natio Friſiorum poſt rebellionem clade L. Apronii ceptā, infenſa ſuis, aut male fide, datis obſidibus conſedit apud agros a Corbulone deſcriptos. Idem ſenatum ipſis, magiſtratus, leges impoſuit. Ac ne juſſa exuerent, præſidium munivit, miſſis etiam qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, ſimulque Gannaſcum dolo adgrederentur, transfugam & violatorem fidei. Cæde ejus motæ ſunt Chaucorum gentes, creditusque eſt Corbulo ſemina vel occaſionem rebellioni præbuiſſe. Claudius ſanè uſque adeo iſtud factum improbavit, ut referri præſidia cis Rhenum juſſerit. Paruit, tametſi invitus, Corbulo; ac ne miles otium indueret, inter Moſam Rhenumque trium & viginti millium ſpatio, ſive, ut Dio ſcribit, ſtadiorum CLXX foſſam produxit, qua ut ille vult, incerta maris vetarentur, ut hic, amnium æſtuante oceano refluentium ſtagnatio prohiberetur. Habent enim hoc incommodi Rheni oſtia, ut pronæ in Oceanum aquæ obſtantibus marinis æſtibus, ſuaque altitudine exonerationē Rheni impedientibus, præſertim plenilunio, attollantur, haud ſine aggerum periculo; quo tempore, ſi Caurus quoq; ex Oceano delatus vehemētius, incumbat Rheni oſtio occidentali, aquisque in alveo ſuo detentis, ſalſos inſuper ex Oceano fluctus ſuperfundat, neceſſe eſt periculum illud augeri magis; adeò ur non alia credatur ingentis illius inundationis fuiſſe cauſa, qua olim narratur omnis ſubverſa fuiſſe Batavia. Conata eſt tamen natura etiam hoc levare malum, molitaque eſt æſtuaria, quibus, ſi uno oſtio attollantur ab Oceano fluctus, poſſint per transverſam Bataviam aquæ in alterum Rheni alveum, atque inde in Oceanum porrò exonerari. neque enim unquam fit aut fieri poteſt, ut ſimul omnia Rheni oſtia

Digitized by Google

oſtia præcludant venti. Quod quum deprehendiſſet Corbulo, putavit ſua quoque induſtria juvandos naturæ conatus: itaque ab alveo Rheni dextero, ad ſiniſtrum illud, quo ſe Rhenus ingenti Moſæ oſtio in Oceanum exonerat, foſſam tranſverſam molitus eſt, qua prohiberentur incerta iſta Oceani diſcrimina, & ex alveô uno ſuperſtagnaturæ aquæ in alterum derivarentur: quæ utrumne hodie exſtet, an hauſta dudum Oceano ſit, nunc non diſputo. Corbuloni a Claudio indulta triumphi inſignia. Anno ab ur-
An. Chr. L. be condita DCCCIII Agrippina Imperatoris uxor, Caligulæ ſoror, Germanico genita, quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in opidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos mitti, coloniamq; deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipſius. Hæc fuere urbis jampridem conditæ incrementa; Ubios enim C. Iulius Cæſar nondum Rhenum tranſgreſſos, poſteà tranſgreſſos Agrippa in fidem acceperat. Iiſdem temporibus in ſuperiore Germania trepidatum, adventu Cattorum prædas a Romanis agentium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vagiones ac Nemetes addito equite alario monuit, ut anteirent populatores, vel delapſis improviſi circumfunderentur: Fecere; ac alii quidem recens reverſos, prædaque per luxum uſos & ſomno graves circumvenere: liberatis etiam quibuſdam, qui jam ante annos quadraginta Variana clade Cattis fuerant venundati: alii obvio hoſti occurrentes plus etiam cladis attulere: Omnes ad montem Taunum revertuntur, ubi eos Pomponius cum legionibus operiebatur. At illi metu ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quibus æterna ipſis diſcordia, circumgrederentur, legatos in urbem & obſides miſere: decretuſque Pomponio triumphalis honos. Per idem tempus Vannius Suevis a Druſo jam ante annos triginta datus rex, pellitur ſuo regno, auctoribus domeſticis Iubillio Hermundurorum rege, & Vangione ac Sidone fratribus, ſorore Vannii genitis, quorum iſte etiam ſub Veſpaſiano vixit. Ligii quippe fama ditis regni, quod Vannius jam multos annos prædationibus & vectigalibus auxerat, adventabant, quibus ille, quum præter exiguam ſuorum manum, non haberet niſi equitem è Sarmatis Iazygibus, impar, caſtellis ſeſe defenſare & bellum ducere ſtatuerat. Sed iis digreſſus funditur prœlio, exceptusque a claſſe Romana ipſum in Danubio operiente, ſalvus evaſit: regnum Vangio & Sido inter ſe partiti ſunt, egregia ſemper in Romanos fide. Sub NERONE L. Vetus Moſellam atque Ararim facta inter utrumque foſſa connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubvectæ per eam foſſam, mox fluvio Moſella in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent, ſublatiſque itinerum difficultatibus, navigabilia inter ſe occidentis ſeptẽtrioniſque littora fierent: ſed invidit operi Ælius Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ provinciæ inferret, ſtudiaque Galliarum adfectaret: eoque intermiſſum eſt. Nec multo poſt Curtius Rufus in agro Mattiaco recluſit ſpecus quærendis venis argenti, unde tenus fructus, nec in longum fuit. Huic & Veteri indulſit Cæſar inſignia triumphi. Paullinus quoque Pompejus aggerem coercendo Rheno ante tres & LX annos a Druſo inchoatum abſoluit, qui mea opinione is agger eſt, qui medio Rheni alveo in ripa Gallica objectus jacet. Eadẽ tempeſtate Friſii limitaneos agros militum uſui ſepoſitos invaſerant, auctoribus Verrito & Malorige, qui nationem illam regebant. Iamque fixerant domos, ſemina arvis intulerant, utque patrium ſolum exercebant, quum Didius Avitus minitando vim Romanam ni abſcederent in veteres locos, aut novam ſedem impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem cum precibus Romam proficiſci. Qui dum Neronem aliis curis intentum opperiuntur, inter ea quę exteris oſtẽtantur, intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem

populi Romani viſerent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum conſeſſum caveæ, diſcrimina ordinnm, quis eques, ubi Senatus, percontantur, advertere quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum: & quinam forent rogitantes, poſtquam audiverunt, earum gentium legatis id honoris datum quæ virtute & amicitia Romana præcellerēt, exclamāt, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, digrediūturq; & inter Patres cōſidunt. Nero civitate Romana ambos donavit, Friſios decedere agris juſſit: At illis aſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus neceſſitatem attulit, captis cæſiſue qui pervicacius reſtiterant. Eoſdem agros poſteà Anſibarii occupavere, validior gens, non modo ſua copia, ſed adjacentium populorum miſeratione, quia pulſi a Chaucis & ſedis inopes, tutum exſilium orabant. Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, poſt Uſipiorum fuiſſe, poſtremum occupata fuiſſe a Friſiis, nunc maxima parte eſſe vacua: Aderatque iis clarus per illas gentes, & Romanis quoque fidus nomine Bojocalus, vinctum ſe rebellione Cheruſca juſſu Arminii referēs, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe, quinquaginra annorum obſequio. Sed nihil promovit. Avitus inferioris exercitus legatus in publicum Anſibariis reſpondit, Patienda meliorum imperia. Arbitrium rerum penes Romanos eſſe, quid darent, quid adimerent. At Bojocalo ipſi promiſit, daturū ſe agros: Quod ille ut proditionis pretium aſpernatus, addidit, Deeſſe nobis terra in qua vivamus poteſt, in qua moriamur, non poteſt: Atque ita infenſis utrimq; animus diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes ſocias bello vocabant. Avitus monito per litteras Curtilio Mancia ſuperioris exercitus legato, ur Rhenum transgreſſus arma a tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencterū induxit, excidiū minitans, niſi cauſſam ſuam diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & cæteris quoque aliena pericula deſerenribus ſola Anſibariorum gens retrò ad Uſipios & Tubantes conceſſit, quorum terris exacti, quum Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo hoſpires, egeni, hoſtes, in alieno quod juventutis erat, cæduntur; imbellis ætas in prædam diviſa eſt. Hic exitus fuit non infimæ inter Germanos gentis, cujus tamen reliquias deprehendo apud Ammianum in Iuliano, inter Francos. Eadem æſtate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen gignendo ſale ſecundum & conterminum, vi trahunt: ſuper libidinem cuncta armis agendi, religione inſita, eos maximè locos propinquare cœlo, precesque mortalium a diis nuſquam propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne illiſque ſilvis ſalem provenire, non ut alias apud gentes eluvie maris areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, contrariis inrer ſe elementis, igne atque aquis concreta. Sed bellum Hermunduris proſperum; Cattis exitio fuit. Iuhonum quoque civitas ingens damnum paſſa eſt ab igne, qui terra editus villas, arva, vicos paſſim corripuit, ipſa quoque conditæ nuper inter ipſos Coloniæ mœnia abſumpſit.

CAP. VI.

Sequentia hiſtoriæ GERMANICAE *ſub* GALBA OTHONE, VITELLIO, VESPASIANO *ex Tacito, Suetonio, Dione.*

POſt obitum Neronis conturbata omnia in imperio. Turbandi materiam tum exercitibus ad Rhenum, tum ipſis quoque Germanis dedere Romani. Superior exercitus Hordeonium Flaccum ſpernebat, ſenecta & debilitate pedum invalidum: Inferioris exerci-

Digitized by Google

exercitus legati Cornelius Aquinas & Fabius Valerius, Capitonē qui illic præerat interfecerant, fictone crimine, an turbas cœptantem incertum. At Galli quod duce C. Julio Vindice proprætore Galbæ quem Nero proſcripſerat, ſeſe ei junxiſſent, donati ſunt protinus civitate & in poſterum tributi levamento: Quæ res malè habuit Treveros, Lingonas, aliasque civitates Germanicis exercitibus proximas; crevitque ex eo dolor, quod etiam quibusdam fines adempti ſunt. Exercitus verò partim ſolliciti & irati fama recentis adverſus Vindicem victoriæ, partim metu, quod alias partes foviſſe crederentur, ſeſe adhuc continebant. Tarde a Nerone deſciverunt, nec ſtatim pro GALBA Virginius; quî volueritne imperare dubiū ferunt tamen oblatum ei a milite imperium. Evocato in Urbem Virginio dux deerat audentibus, & contemni ſe quod tam diu ſine conſulari legiones eſſent coaquerentibus: donec tandem miſſu Galbæ Vitellius adfuit, cenſoris Vitellii ac ter conſulis filius: quod quidem pacandis legionibus ſufficere videbatur. Paucis poſt Kal. Ian. diebus, adferuntur è Belgica litteræ, ſuperioris Germaniæ legiones rupta ſacramenti reverentia imperatorem alium flagitare, & quo ſeditio mollius acciperetur ſenatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere. Movit ea res Galbam, qui idcircò Germanorum cohortem a Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam, multiſque experimentis fideliſſimam diſſolvit, ac ſine ullo commodo remiſit in patriam: ſtatuit quoque increbreſcentibus Germanicæ defectionis nūciis mittere ad exercitū legatos, ſed oppreſſus ab OTHONE occubuit die XV Ianuarii: Intereà inferioris Germaniæ legiones ſolemni Kal. Ian. ſacramento pro Galba adactæ ſunt, adeo quidem invitæ, ut primani quintanique ſaxa in Galbæ imagines jacerent; quintadecima & ſextadecima legiones nihil ultrà fremitum & minas auſæ, initium erumpendi circumſpexerint. At in ſuperiore exercitu quarta & duodeviceſima legiones iiſdem hibernis tendentes, dirumpunt imagines Galbæ; illa protinus, hæc cunctanter, & in Senatum populumque Romanum ſacramento ſeſe obſtringunt. Nocte quæ Kalendas ſequuta eſt, Coloniam Agrippinenſem excurrens aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, quid in ſuperiore geſtum eſſet. Subornantur ita a Vitellio res, ut poſtero die è proximæ legionis primæ hibernis legatus Fabius Valerius Coloniam Agrippinenſem cum equitibus legionis auxiliariorumque ingreſſus, Imperatorē VITELLIUM conſalutaverit. Exemplum illius ſecutæ ſunt ejuſdem provinciæ legiones, & ſuperior exercitus: ardorem exercitus, Agrippinenſes, Treveri, Lingones. Poſt varia diſcrimina proficiſcitur tandem in Italiam Vitellius cum lecto ex Germanicis legionibus exercitu, nam Rheni ripam planè deſerere conſilium non erat, irrupturis in Galliam Germanorum nationibus. Succumbit ad Bedriacum Otho. Victor Vitellius cohortes Batauorum ne quid truculentius auderent in Germaniam remiſit. Germanorum auxiliariorum corpora fluida Romæ fluminis aviditas & æſtus impatientia labefecit. Intereà in Oriente VESPASIANUS imperio quod audenti nova expoſitum videbat, ſe parat. Ac ita Italia tandem victis Vitellianis rerum potitur. In hiſce verò motibus Batavi, Catti, Germani deficiunt, nacti opportunitatem vindicandi ſe in libertatem. Quam ego hiſtoriam quoniam præ cæteris Taciti ad res Germanicas cognoſcendas illuſtris eſt, ſtatui maxima parte ipſius verbis deſcriptam huic operi inſerere. Notari autem in ea velim, Germanias in Belgica duas pro totidem provinciis fuiſſe, dictaſque ſuperiorem provinciam & inferiorem. Bataviam non deſertam atque incultam fuiſſe, ſed civium copia, opibus, robore, virtute inſigniter exornatam, quum & reges ſuos jam ante illa tempora habuerit, & egregiam tunc nobilitatem;

An Chr. LXIX.

An Chr. LXX.

 quum-

quumque juventus Batava non tantum auxiliis cohortibusque peditum atque equitum, ſed etiam cuſtodiæ corporis Imperatoris fuerit adhibita. Mirum ſane expendenti cuncta iſta videbitur, quomodo tam exiguus terræ tractus tot militum examina effuderit, & adhuc ſuffecerit ipſe ſibi ad cultum agrorum, navigationes, mercimonia; etiam, ſi res ita exigeret, ad tumultus. Et commemorantur quidem ab hiſtoricis Romanis loca a legionibus ſuis cohortibusque aut alis ad Rheni ripam inſeſſa, cæteris præteritis, vel quia ſua potiſſimum noverunt, vel tædio barbarorum nominum: ſed lectoris eſt præter illa concipere animo ſedes indigenarum in agris, municipiis, pagis, villis, navibus, ſilvis. Cogitare Caninefatum gentem partem agri Batavi poſſediſſe. Inſulæ partes duas fuiſſe, inferiorem unam atque Oceano vicinorem: alteram ſuperiorem; & in utraque cohortes Romanas. In inferiore Batavia fuiſſe

Duarum cohortium hiberna haud procul Oceano.

Caſtra Romanorum.

Caſtella plura. Quæ quidem omnia ſublimioribus locis, & congeſtu terræ ad experimentum altiſſimi Oceani æſtus exaggeratis, ſtructa fuiſſe, etiam hodie teſtantur ruinæ.

In ſuperiore verò Batavia, quæ ob viciniam legionum Germanicarum tutior habita fuit, fuere

Batavodurum, ubi caſtra ſecundæ legionis.

Grinnes, ubi cohortium alarumque caſtra.

Vada.

Arenatium, ubi hiberna decimæ legionis.

Navalia, ad naves exſtruendas.

Et extra inſulam *Opidum Batavorum.*

Iam in GERMANIA INFERIORE occurrunt,

Vetera caſtra, hiberna legionum quartæ & quintæ.

Gelduba.

Noveſium, ubi ſita legio XIII.

Aſciburgium, ubi hiberna unius alæ.

Colonia Agrippinenſis; & non procul ab ea vicus *Marcodurum.*

Tolbiacum.

Ara Ubiorum.

Bonna, ſive caſtra Bonnenſia, in quibus hiberna primæ legionis.

In SUPERIORE GERMANIA imprimis occurrit,

Moguntiacum.

Atque hæc quidē ex ſola iſta Taciti narratione; cui idcirco etiam pinacem adjunximus: Leguntur & *pagi* quidam *Germanorum*, & loca alia innuuntur haud obſcurè, ſed nos ea, quia ſitus non deſignabatur, omiſimus. Batavi ergo, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum fuere; cujus rei argumentum hodieque ſunt, *Batenhuſen, Baddenfeldum*, & *Batoberga*, ad Adranam flumen; poſteà ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit; nec opibus Romanis nec ſocietate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio miniſtrabant, diu Germanicis bellis exerciti, mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equosque retinens, integris turmis Rhenum ſueta perrumpere. In his Iulius Paullus & Claudius Civilis, regia ſtirpe multò cæteros anteibant. Sed Paullum Fontejus Capito falſo rebellionis crimine interfecit. Injectæ Civili poſt quinque & viginti annorum in caſtris Romanis militiam catenæ: Miſſusque ad Neronem, & a Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium ejus Romanorum exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpesque

rei

Digitized by Google

rei bene gerendæ ex turbato Romano imperio.

STEMMA CL. CIVILIS.

** . . . . . .*
ex regia ſtirpe Batavorum.
*Ei ex * . . . . liberi*

Iulius Paulus, qui accuſatus falſo rebellionis, à Fonteio Capitone interfectus eſt.

CLAUDIUS CIVILIS *libertatis Germanicæ auctor. Ei ex * . . . .*

** . . . . . . * filius Civilis. Hunc Agrippinenſes primo rerum motu deprehenſum in ſua civitate, honorate cuſtodierant. Idem parvulus adhuc poſt dedita Caſtra Vetera, aliquot captivos ſagittis jaculiſque puerilibus confixit; poſteà cum matre obſes apud Agrippinenſes.*

** . . . . ſoror Civilis. Ei ex * . . . . marito,*

Iulius Brigantinus, invisus avunculo, infenſuſque.

Verax

Claudius Victor.

Sed Civilis, ultrà quam barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens, ſimili oris dehoneſtamento, veritus ne ſibi obviam iretur, ſi à populo Romano palàm deſciviſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumque partium prætendit. Igitur diſcidii certus, occultato interim altiore conſilio, certa ex eventu judicaturus, novare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellii Batavorum juventus ad delectum vocabatur; quem ſuapte natura gravem, onerabant miniſtri avaritia ac luxu, ſenes aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent: rurſus impuberes, ſed forma conſpicui (& eſt plerisque procera pueritia) ad ſtuprumtrahebantur. Hinc invidia, & compoſiti ſeditionis auctores perpulere ut delectum abnuerent. Civilis primores gentis & promptiſſimos vulgi ſpecie epularum ſacrum in nemus vocatos, ubi nocte & vino incaluiſſe videt, a laude gloriaque gentis orſus, injurias & raptus, & cætera ſervitii mala, compoſita ad movendos animos oratione enumerat, oſtenditque, dum alii Veſpaſianum, alii Vitellium fovent patere Batavis locum adverſus utrumque. Magno cum adſenſu auditus, patrio ritu, & diris exſecrationibus univerſos ſacramento adigit. Miſſi ad Caninefates qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colebat, origine, liugua, virtute, par Batavis; numero ſolo inferior. Mox occultis nuntiis pellexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes, miſſas in Germaniam, ac tum Moguntiaci agentes. Erat autem in Caninefatibus ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. Pater ejus multa hoſtilia auſus, Caji Caligulæ expeditionum Germanicarum ludibria impune ſpreverat. Hic ipſo rebellis familiæ nomine placuit, impoſitusque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux deligitur. Statim vero accitis Friſiis, (Tranſrhenana gens eſt) duarum cohortium hiberna ad Rhenum, uti opinor, ſita, proximo Oceano occupato irrumpit. Nec præviderant impetum hoſtium milites, nec ſi prævidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur, direpta, & incenſa caſtra: Dein vagos & pacis modo effuſos lixas negotiatoresque Romanos invadunt. Simul excidiis caſtellorum imminebant; quæ a præfectis cohortium incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum erat, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari; nomen magis exercitus, quam robur. Quippe viribus ut ante diximus cohortium abductis, Vitellius e proximis Nerviorum Germanorumque pagis ſegnem numerum armis oneraverat. Civilis dolo graſſandum ratus, incuſavit ultrò præfectos, quod caſtella deſeruiſſent; ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum: illi ſua quisque hiberna repeterent.

Subeſſe

Digitized by Google

Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem ejus belli, ſed Civilem eſſe patuit; erumpentibus paullatim indiciis, quæ Germani, læta bello gens, non diu occultaverant. Ubi inſidiæ patefactæ ſunt, ad vim transgreſſus, Caninefates, Friſios, Batavos propriis cuneis componit. Directa ex adverſo acies, haud procul flumine Rheno, & obverſis in hoſtem navibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerant. Nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Civilem tranſtulit, perculſique milites improviſa proditione a ſociis hoſtibusque promiſcuè cædebantur. Eadem etiam navium ratio fuit. Pars remigum è Batavis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contra tendere, & puppes hoſtili ripæ objicere; ad poſtremum gubernatores centurionesque, niſi eadem volenteis trucidare: donec univerſa quatuor & viginti navium claſſis transfugeret ad Civilem, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens; in poſterum uſui: armaque & naves quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliaſq; fama, LIBERTATIS AUCTORES VINDICESQUE celebrabantur. Germaniæ jugi Romani pertæſæ miſere ſtatim legatos, auxilia offerentes. Civilis verò Galliarum ſocietatem arte doliſque adfectabat, captos cohortium præfectos ſuas in civitates remittendo; cohortibus abire an manere mallent, data poteſtate. Manentibus, honorata militia, digredientibus, ſpolia Romanorum offerebantur. Simul ſecretis ſermonibus admonebat malorum quæ tot annis perpeſſi fuerant. Miſeram ſervitutem falſo pacem vocari: Batavos quanquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiſſe. Sic ille in Gallias Germaniasque intentus, ſi deſtinata provenissent, validiſſimarum ditiſſimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Civilis conatus per diſſimulationem aluit: Ubi autem expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batavorum inſula Romanum nomen trepidi nuntii adferebant, Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi adverſus hoſtem jubet. Lupercus legionarios e præſentibus, Ubios e proximis, Treverorum equites haud longè agentes raptim transmiſit, addita Batavorum ala, quæ jampridem corrupta, fidem ſimulabat, ut proditis in ipſa acie Romanis, majore pretio fugeret. Captarum igitur cohortium ſignis circumdatus Civilis, ut ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoria cladis terrerentur, matrem ſuam ſororesque, ſimul omnium conjuges parvosque liberos conſiſtere a tergo jubet, hortamenta victoriæ, vel pulſis pudorem. Ut virorum conatu, feminarum ululatu ſonuit acies, nequaquam par à legionibus cohortibusque redditus clamor. Nudaverat ſiniſtrum cornu Batavorum ala transfugiens, ſtatimque ſe in legiones Romanas verterat: ſed legionarius miles quanquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Ubiorum Trevirorumque auxilia fœda fuga diſperſa totis campis palabunda aufugiunt. Illuc ergo incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra quibus Veterum nomen eſt. Præfectus alæ Batavorum Claudius Labeo opidano certamine æmulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel ſi retineretur ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios avehitur. Iiſdem diebus Batavorum & Caninefatium cohortes quum a Vitellio revocatæ in urbem pergerent, miſſus a Civile nuntius medio fere itinere adſequitur; exponit patriæ ſtatum, monetque ut communem popularium cauſſam agant. Illæ re intellicta, protinus a Flacco legato & pretium itineris donativum, & duplex ſtipendium, & augeri equitum numerum, promiſſa a Vitellio, poſtulabant; non tamen ut adſequerentur, ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus multa cōcedendo nihil aliud effecerat, quā ut acrius expo-

E ſcerent

ſcerent quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petivere, ut Civili jungerentur. Hordeonius, qui Moguntiaci agebat, adhibitis tribunis centurionibusque, conſultavit, num obſequium abnuentes vi coerceret. Mox ignavia & trepidis miniſtris, quos ambiguus recentium auxiliariorum animus, & ſubito delectu ſuppletæ legiones augebant, ſtatuebat continere intra caſtra militem. Dein pœnitentia & arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tanquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo legionis primæ legato qui Bonnam obtinebat, ut arceret tranſitu Batavos, ſe cum exercitu tergis eorum hæſurum. Et opprimi poterant, ſi hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum, aliiſque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Unde ſuſpicio, ſponte legatorum excitatum bellum, cunctaque quæ acciderant, non inertia militis neque hoſtium vi, ſed fraude ducum eveniſſe. Batavi equites quum caſtris Bonnenſibus propinquarent, præmiſere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent, Nullum ſibi bellum adverſus Romanos, pro quibus toties bellaſſent: longa atque irrita militia feſſis, patriæ atque otii cupidinem eſſe: Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore; ſin arma occurrant, ferro viam inventuros. Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prælii experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, ſimul paganorum lixarumque ignava ſed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batavos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, denſi undique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem Romanorum aciem perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portasque trepidi petebant: Ibi plurimum cladis, cumulatæque corporibus foſſæ: nec cede tantùm & vulneribus, ſed ruina, & ſuis plerique telis interiere. Victores Colonia Agrippinenſium vitata, nihil cætero in itinere hoſtile auſi, Bonnenſe prœlium excuſabant, tanquam petita pace, poſtquam negabatur, ſibimetipſi conſuluiſſent. Civilis adventu veteranarum cohortium juſti jam exercitus ductor, ſed conſilii ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant in verba Veſpaſiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quę priore acie pulſæ in Vetera caſtra conceſſerant, ut idem ſacramentum acciperent. Sed reſponſum ei redditur, Romanos neque proditoris neque hoſtium conſiliis uti: eſſe ſibi Vitellium principem, pro eo ſe fidem & arma uſque ad ſupremum ſpiritum retenturos, proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, ſed meritas ſceleris pœnas exſpectaret. Quæ ubi relata Civili, incenſus ira, univerſam Batavorum gentem in arma rapit. Junguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam & famam. Adverſus has belli concurrentis minas legati legionum Mumius Lupercus & Numiſius Rufus vallum murosque firmabant. Proceſtria quoque & quæ præterea longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipii exſtructa fuerant, ſubverſa, ne hoſtibus uſui forent. Sed parum proviſum, ut annona, aliæque copiæ in caſtra conveherentur: rapi illa permiſere. Ita paucis diebus abſumta ſunt, quæ adverſus neceſſitates in longum ſuffeciſſent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens, utramque Rheni ripam quo truculentior viſu foret, Germanorum catervis complet, adſultante per campos equite. Simul naves in adverſum agmen agebantur. Hinc Veteranarum cohortium ſigna, inde depromtæ ſilvis lucisque ferarum imagines, ut cuique mos eſt, juxta belli civilis externique facie obſtupefecerant obſeſſos. Spem quoque oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus ſitum, vix quinque armatorum millia tuebantur. Pars caſtrorum leviter adſurgens,

pars

pars æquo adibatur; quippe illis hibernis obſideri Germanias Auguſtus quũ caſtra metaretur, ſatis crediderat, neq; unquam id malorum futurum duxerat, ut oppugnatum legiones Romanas ultrò venirent Germani. Batavi Transrhenanique quo diſcreta virtus manifeſtius ſpectaretur, ſibi quæque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Admotæ etiam machinæ. Fruſtra: Deſperata ergo vi vertere oppugnatores conſilium ad moras, haud ignari, paucorum ineſſe dierum alimenta, & multum imbellis turbæ. Flaccus interim cognito caſtrorum obſidio, & miſſis per Gallias qui auxilia concirent, lectos Moguntiaci legionibus Dillio Voculæ duodevicesimæ legionis legato tradit, ut quam maximis per ripam itineribus celeraret. Illi Bonnam, hiberna primæ legionis, inde in Coloniam Agrippinenſem, poſteà Noveſium venerunt, ubi tertiadecima legio ipſis conjungitur: Neque auſi ad hoſtem pergere, Geldubæ caſtra fecere. Pars in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Civilis acceperant, prædatum ducti a Vocula; pars cum Herennio Gallo permanſit, eademque levi certamine ob navem frumentariam, quam vado hærentem ad ſe Romani Germanique trahere ſtudebant, inferior, iram indignationemque in legatum vertit. At Civilem immenſum univerſa Germania extollebat, ſocietate nobiliſſimis obſidum firmata. Ille ut cuique proximum, vaſtari Ubios Treveroſque, & alia manu Moſam amnem tranſiri jubet, ut Menapios & Morinos, & extrema Galliarum quaterent. Actæ utrobique prædæ: infeſtius in Ubiis, quod Germanicæ originis, ejurata patria Romano nomine ſe Agrippinenſes vocarent. Cæſæ cohortes eorum in vico Marcoduro incurioſius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quievere Ubii quo minus prædas è Germania peterent, primò impune; dein circumventi ſunt. Confuſis Ubiis gravior & ſucceſſu rerum ferocior Civilis obſidium legionum urgebat, intentis cuſtodiis ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. Obſeſſi ſtrenuè ſe defendere, Batavis officere. Civilis omiſſa expugnandi ſpe ad blanditias converſus, nuntiis & promiſſis fidem legionum convellere inſtituit. Intereà auxilia è Gallia à Vitellio apertè deſciſcunt. Veteranus Hordeonio Flacco inſtantibus tribunis invitus jurat in verba Veſpaſiani. Mittitur Alpinus Montanus ad Civilem, ut abſiſteret bello, neve externa armis falſis velaret: Si Veſpaſianum juvare adgreſſus foret, ſatisfactum jam cœptis. Ad quæ Civilis primo callide: poſt ut vidit Montanum præferocem ingenio, paratumque ad res novas, oratione flexum ſed meliora referre juſſum, dimittit. Ille ut irritus legationis rediit, cætera diſſimulans, quæ mox erupere; poſteà enim cum Tutore & Claſſico & CXIII Trevirorum Senatoribus transmiſſo Rheno ad Germanos defecit. Civilis parte copiarum retenta, veteranas cohortes & quod è Germanis maximè promptum adverſus Voculam exercitumque ejus mittit, Iulio Maximo & Claudio Victore ſororis ſuæ filio ducibus. Rapiunt iſti in tranſitu hiberna alæ Aſciburgii ſita; Tentavit interim Civilis legionum ad Vetera obſeſſarum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & ſuis victoria proveniſſet. Irritati obſeſſi, erumpunt. Ac forte Civilis lapſu equi proſtratus; didita per utrumque exercitum fama vulneratum aut interfectum, immane quantum ſuis pavoris, hoſtibus alacritatis indiderit. Obſeſſi impedimenta legionum cum imbelli turba Noveſium mittunt, ut inde terreſtri itinere frumentum, cujus ſumma in caſtris penuria, adveherent, nam flumine hoſtes potiebantur. Civilis Geldubam capit. Mox haud procul Noveſio equeſtri prælio proſperè certat. Legionarii Hordeonium protractum è cubili etiam poſt donativum acceptum nomine Veſpaſiani, interficiunt. Interfecto Hordeonio, commeavere nuntii inter Civilem Claſſicumque, præfectum alæ Trevirorum. Nec multo poſt

deficiunt a Romanis Iulius Tutor & Iulius Sabinus, ille Trevir, hic Lingon; Tutor ripæ Rheni a Vitellio præfectus, Sabinus ſuper inſitam vanitatem, falſa ſtirpis gloria incenſus, fruſtra eos revocante Vocula: qui irrita conſilia ſua videns, Noveſium concedit. Quo per Longinum Claſſici juſſu occiſo, legatisque vinctis, eo flagitii ventum eſt, ut exercitus Romani pro imperio Galliarum jurarenti Obſeſſi ad Vetera poſt longã & fœdam famem miſſis ad Civilem legatis vitam orant: neque aliter preces admiſſæ, quam ſi in verba Galliarum jurarent. Iuravere: ſed Civilis, neque ſe neque quenquam Batavum in verba Galliarum adegit, fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum de poſſeſſione rerum foret, inclytus fama, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis inter dona miſſus Velledæ virgini nationis Bructeræ quæ late ea tẽpeſtate populis imperitabant. Sed ille in itinere interfectus. Cohortiũ, alarum, legionum hiberna, ſubmerſa cremataque, iis tantùm relictis quæ Moguntiaci ac Vindoniſſæ ſita erant. Legio x i i cum auxiliis ſimul deditis a Noveſio in Coloniam Trevirorum tranſgredi jubetur, præfinita die intra quam caſtris excederet: Eã ducit Claudius Sanctus effoſſus oculo, dirus ore, ingenio debilior. Miſcet ſe ei altera legio, deſertis caſtris Bonnenſibus. Quacumque iter faciebant, procurrentes ex agris tectisque homines, & undique effuſi, inſolito ſpectaculo fruebantur captarum legionum. Moguntiacum jam pridem, Colonia Agrippinenſis nuper in belli ſocietatem venerant, convulſis ſignis Romanorum. Quorum ſocietate auctus Civilis proximas civitates adfectate, aut adverſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatis ergo Sunicis & juventute eorum per cohortes compoſita, Tungros & Nervios invaſit, fruſtrà obſiſtente Labeone, qui pontem Moſæ fluminis anteceperat. Dedunt ſe Bethaſii & Nervii. Intereà Iulius Sabinus Cæſarẽ ſe ſalutari per Gallias jubet, Rhemi obſiſtunt, & miſſis legatis in commune conſultant, libertas an pax placeat? Nec deſunt ab urbe vires, Legiones victrices v i & x v i i i, Vitellianarum una & viceſima; E recens conſcriptis ſecunda, Peninis Coctianisque Alpibus, pars monte Graio Petilio Ceriali traducũtur: x i v legio è Britannia, Tertia & Prima ex Hiſpania accitę. Hujus venientis exercitus fama Galli ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes, fruſtra inſtigante Tullio Valentino, ſcripſere ad Treveros, ut abſtinerent armis, impetrabili venia, & paratis deprecatoribus ſi poeniteret. Neque inter rebelles pro periculo conſilia, diſſidentibus inter ſe ducibus. Civilis avia Belgarum circuibat, dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne otium trahens velut parto jam imperio fruebatur. Sabinus latebat. Tutor in eo ſegnis, quod non maturavit ſuperiorem Germaniæ ripam & ardua Alpium præſidiis claudere, legionesque tranſitu prohibere. Atque interim una & viceſima legio Vindoniſſa per Helvetiam, cohortes auxiliariæ duce Sextilio Felice per Rhætiam irrupere. Acceſſit & ala Singularium, cui præerat Iulius Briganticus ſorore Civilis genitus, inviſus avunculo infenſusque. Tutor Trevitorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit, atque ita vitato Moguntiaco Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Navæ fluminis abruperat: ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado proditus fugatusque eſt. Petilius Cerialis Moguntiacum cum exercitu ut venit, erexit ſpes Galliarum, tanta animoſitate, ut delectus per Galliam habitos in civitates remiſerit, ac nuntiare juſſerit, ſufficere imperio legiones. At Civilis & Claſſicus ubi pulſum Tutorem, cæſos Treveros, cuncta hoſtibus proſpera accepere, movent Valentinum crebris nuntiis ne ſummæ rei periculum faceret. Cerialis contrà miſſis in Mediomatricos qui breviore itinere legiones in

hoſtem

hoſtem verterent, contracto quod erat militum Moguntiaci quantumque ſecum trāſuexerat, tertiis caſtris Rigodulum venit, quem locum magna Treverorum manu Valentinus inſederat, montibus ac Moſella amne ſeptum, & addiderat foſſas obiceſque ſaxorū. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrūpere juberet: Felix ea pugna Ceriali fuit: qui Valentiano cum nobiliſſimis Belgarum capto, poſtridie Coloniam Trevirorum ingreditur; ubi legiones nuper deditas veniam lacrymis & ſilentio poſcentes recipit, edicitque per manipulos, nequis in certamine jurgiove ſeditionē commilitoni objectaret. Mox Treverorum & Lingonum animos oratione componit. Eum nihilo ſecius Civilis & Claſſicus ſollicitant in partes ſuas, oblato etiam, ſi vellet, Galliarum imperio: addentes, ſi prœlium mallet, ne id quidem ſe abnuere. Placuit rem armis committere. Claſſicus media acie Ubiis Lingonibusque data, dextro cornu cohortes Batavorum locat, ſiniſtro Bructeros Tencterosque: ita in Cerialem ducit Treviris agentem. Perrupta ex improviſo legionum caſtra, fuſi equites; medius Moſellæ pons qui ulteriora Trevirorum Coloniæ nectit a Claſſico inſeſſus. Sed collecto mox animo ac milite Cerialis fugat hoſtes, caſtraque ipſorum eodem die capit exſcinditque. Moti hac victoria Agrippinenſes orabant auxilium, offerebantque uxorem & ſororem Civilis, & filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis: diſperſos quoque in domibus Germanos trucidavere, & Civili cum cohorte integra ex Chaucis Friſiiſque Tolbiaci agente in finibus Agrippinenſium, ipſi nihili ſecius largis epulis vinoque ſopitos Germanos clauſis foribus igne injecto cremavere. Intereà claſſis Britannica quæ Batavis imminebat, maxima parte depreſſa eſt a Caninefatibus, aut capta. Iidem Nerviorum multitudinem ſponte commotam ut pro Romanis bellum capeſſeret, fudere. Claſſicus quoque adverſus equites Noveſium a Ceriali præmiſſos, ſecundum prælium fecit. At Civilis poſt malam in Treviris pugnam reparato per Germaniam exercitu apud Vetera conſedit, tutus loco, & ut memoria proſperarum illic rerum augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eodem Cerialis duplicatis copiis, adventu ſecundæ & XVI & XIV legionum: cohorteſque & alæ jampridem accitæ poſt victoriam properaverant. Civilis aggerum moliendorum fluviorumque coërcendorum gnarus, obliquam in Rhenum molem objicit, ut ejus oppoſitu revolutus amnis Romanis ſuperfunderetur. Ea loci forma incertis undis ſubdola Romanis adverſa fuit, onuſtis lorica & armis, undique pavidis. At Germanos fluminibus ſuetos levitas armorum & proceritas corporum attollebat. Pugnatum tamen, ſed iniquo certamine; Poſtera luce iterum ad arma itum: compoſitæ acies. Pugnantes Romanos Bructeri e mole quæ in Rhenum educta fuerat transnatantes initio turbavere; ſed ſuggeſtione perfugæ cujuſdam Batavi reſtituti, Germanos Rhenum fuga petere coegere. Ac debellatum eo die fuiſſet, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Civilis Chaucorum auxillariorum adventu confirmatus, deſeruit Vetera caſtra, neque auſus opidum Batavorū armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris injecto igni, in inſulam, transmiſſo Vahali conceſſit, quod ſciret, deeſſe Ceriali naves efficiendo ponti, neq; exercitum Romanum aliter tranſmiſſurum. Utque tutior eſſet in inſula, protinus molem a Druſo Germanico factam, qua ille Rheni aquas uno continuoque alveo volutas, ac ſub initium agri Batavi prono curſu in Galliam ruentes coegerat in dexterum alveum inque foſſam à ſe actam decurrere, diruit. Disjectis autem hoc modo iis quæ morabantur, rediit ad veterem ſuum curſum amnis; & Vahalis profundiore tunc alveo volutus, inſulam Batavorum reddidit munitiorem: Ac dexter alveus abactis

aquis ita extenuatus eſt, ut inſulam inter Germanoſq; continentium ferè terrarum ſpecies apparuerit, viſusque ſit reddere Bataviam Germaniæ partem, quæ antea Galliis adjudicabatur. Tranſiere Vahalim Tutor quoq; & Claſſicus, & centum tredecim Treverorum Senatores. Ita deſerta ripa Gallica quæ erat ultra Vahalim, Civilis præſidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis ad dexterum Rheni alveum quadripartita invaſit; Decimæ legionis præſidum erat Arenaci; ſecundæ Batavoduri; Grinnibus, Vadæque cohortium alarumque caſtra erant. Sed Civilem initio omnia tentantem omnia feſellerunt. Nitebatur ille miſſa Germanorum manu inchoatum Batavoduri pontem irrumpere; repulſus eſt. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque fuit. Vadam Civilis, Grinnes Claſſicus oppugnabant, nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque, in quibus Britannicus, avunculus Civilis, præfectus alæ. Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu ſubvenit, verſæ ſunt vices; præcipitesque Germani in amnem acti ſunt. Civilis dum fugientes retentat, agnitus, petitusque telis, relicto equo tranſnatavit: Idem Germanis effugium, Tutorem Claſſicumque appulſæ lintres vexere. Ne tum quidem claſſis Romana pugnæ adfuit; obſtante formidine. Paucos poſt dies Cerialis Noveſium Bonnamque ad viſenda caſtra quæ hiematuris legionibus erigebantur profectus, navibus remeabat. Animadverſum id Germanis, & inſidias compoſuere. Electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente, vallum ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis enim tabernaculorum funibus, ſuiſmet coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare claſſem, injicere vincula, trahere puppes. Prætoriam quoque navem vexillo inſignem, in ea ducem rati, abripuere, eamque donum Veledæ flumine Luppia miſere. Civilis nihil ultra auſus, trans Rhenum in inſulam conceſſit. Cerialis eum inſecutus inſulam Batavorum populatur, ſed agros villasque Civilis intactos ſinebat. Movit ea victoria Germanos, & quanquam caſtra Romanorum in plano ſua crebris pluvialibus imbribus paluſtri in inſula vi fluminis differrentur, poſſentque ea occaſione opprimi nullo negotio legiones, tamen abſtinuere, & invitante Ceriali ad pacem inclinavere. Ipſe etiam Civilis ab ea non abhorruit, veritus ne a ſuis popularibus ſociiſque deſertus veniret in poteſtatem eorum quos hactenus oppugnarat. Atque hęc ſub VITELLIO & VESPASIANO, quo in bello, ut & cæteris omnibus, quantus fuerit Batavorum metus apud Romanos, indicat Martialis epigramma, quo loquentem introducit perſonam Germani teſtaceam,

Sum figuli luſus, ruſſi perſona Batavi, Lib. XIV.
Quæ tu derides, hæc timet ora pater. Epiſt. 17.

CAP. VII.

Geſta in GERMANIA *ſub* DOMITIANO, NERVA, TRAIANO, HADRIANO, M. AURELIO ANTONINO, COMMODO, PERTINACE, DIDIO IULIANO, *&* SEVERO *ex Suetonio, Martiali, Spartiano, Capitolino, Oroſio, Xiphilino, Plinio, cujus tamen libros viginti bellorum Germanicorum, quibus omnia quæ Romani cum Germanis geſſerunt bella collegit, deſideramus.* C. Plin. lib. III. Epiſtol.

DOMI-

Digitized by Google

DOMITIANUS & ante imperium & poſteà imperator ſummo ſtudio GERMANICI nomen appetiit. Cæſar factus vivo patre creditus eſt occultis ad Cerealem litteris, qui tunc ad Rhenum res agebat, fidem ejus tentaſſe, an præſenti ſibi exercitum imperiumque traditurus foret: qua conditione utrumne bellum adverſus patrem cogitaverit, an opes viresque adverſus fratrem, in incerto eſt: ſed prudenti Cerealis fide ac conſtantia deluſus, nihil potuit. Poſt utriusque obitum ſponte ſuſcepit expeditionem in Cattos, quos etiam domuiſſe dicitur. Victoriam illam celebravit Martialis Epigrammate aſſentatorio,

An. Chr. LVIII. Sueton. cap. 6.

Creta dedit magnum, majus dedit Africa nomen,
Scipio quid victor, quodque Metellus habet:
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæſar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos;
Quæ datur ex Cattis laurea, tota tua eſt.

Lib. II. Epig. 2.

Idem quoque in ſpem reditus ejus ſic adulatur,

Si deſiderium Cæſar populique patrumque
Reſpicis, & Latiæ gaudia vera togæ,
Redde Deum votis poſcentibus; invidet hoſti
Roma ſuo: veniat laurea multa licet.
Terrarum dominum propius videt ille; tuoque
Terretur vultu Barbarus, & fruitur.

Et in reditum ejus,

Perveniſſe tuam jam te ſcit Rhenus in urbem,
Nam populi voces audit & ille tui.

Poſteà etiam L. Antoniũ Primum, cujus crebra apud Tacitum mentio eſt in libris hiſtoriarum compreſſit. Suetonius. *Bellum civile motum a L. Antonio ſuperioris Germaniæ præſide confecit abſens, felicitate mirâ, quum ipſa dimicationis hora reſolutus repente Rhenus, tranſituras ad Antonium Barbarorum copias cohibuiſſet.* Eam victoriam celebravit Martialis hoc Epigrammate,

Dum nimium vano tumefactus nomine gaudes
Et Saturninum te, miſer eſſe pudet:
Impia Parrhaſia moviſti bella ſub Urſa
Qualia qui Phariæ conjugis arma tulit:
Exciderat ne adeò fatum tibi nominis hujus,
Obruit Actiaci quod gravis ira freti?
An tibi promiſit Rhenus, quod non dedit illi,
Nilus & Arctois plus licuiſſet aquis?
Ille etiam noſtris Antonius occidit armis,
Qui tibi collatus, perfide, Cæſar erat.

Lib. IV. Epig. 11.

Obtinuit ergo GERMANICI nomen Domitianus, quo quidem uſque eò delectatus eſt, ut etiam in certaminibus præſederit amictus toga Germanica, & menſes Septembrem atque Octobrem appellationibus ſuis Germanicum Domitianumq; tranſnominaverit, quod altero ſuſcepiſſet imperium, altero natus eſſet: & in numis ipſius ſæpiſſime hoc ſit uſurpatum, IMP. CÆS. DOMIT. AUG. GERM. cum typo Germaniæ captæ in terra ſedentis, cui circumſcriptum, GERMANIA CAPTA S. C. Sub eodem cohors Uſipiorum per Germanias conſcripta in Britanniam tranſmiſſa eſt, agente illic res Romanas Iulio Agricola: cui Batavorum cohortes tres tam fidam operam præſtiterunt, ut ipſorum potiſſimum virtuti debellatæ ab Agricola Britanniæ laus adſcripta ſit. NERVAM quoque exercuit Germania. Etſi enim annum unum & menſes qui excurrunt quatuor tantum regnaverit, tamen illo tempore non remiſit proferendi imperii curam. Miſſis igitur inſignibus imperii ad Trajanum agentem in Colonia Agrippinenſi, ſponte imperio ceſſit: Offendo

Sueton. cap. 14.

An. Chr. XCVI.

Digitized by Google

Offendo etiam ei tributum Germanici titulum in nummis compluribus: Unus Græcus eſt talis, ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΝΕΡΟΥΑ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ϹΕΒΑΣΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ. Γ. Poſt Nervam igitur TRAIANUS Imperator expeditionẽ ſuſcepit Germanicã. Teſtatur id nummus habens in anteriore parte effigiem viri, cum titulo, DIVO NERVÆ TRAJANO AUG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. in averſa PROFECTIO AVG. GERMANIÆ S. C. cum Imperatore laureato inſidente equo, dextra pilum tenente, præeunte legionario, & tribus ordine ſequentibus. Eandem ſignificavit Martialis Epigrammate ad Rhenum,

An. Chr. CII.

Lib. X. Epig. 7.

Nympharum pater, amniumque Rhene,
Quicumque Othryſias bibunt pruinas,
Sic ſemper liquidis fruaris undis
Nec te barbara contumelioſi
Calcatum rota conterat bubulci,
Sic & cornibus aureis receptis
Et Romanus eas utraque ripa,
Trajanum populis ſuis & urbi
Thybris te dominum rogat, remittas.

Niſi quis hæc referre malit ad ea tempora quæ ipſius imperium præceſſerunt, quò etiam illud pertinet Plinii, *Jam Cæſar, jam Imperator, jam Germanicus, abſens & ignarus, & poſt tanta nomina quantum ad te attinet, privatus.* Utrumque etiam limitem Imperii ad Rhenum & Danubium exſtructis caſtris munimentisque firmavit; quod & nomina quoque indicant locorum, *Legio triceſima Ulpia* & *Legio Trajana* Ptolemæo, ad Rhenum: ad Danubium verò *Ala Flaviana*. Fertur quoque victis Dacis & Myſis in ſignum victoriæ *Nicopolim* urbem exſtruxiſſe ad Danubium, & *Colonias* duas duxiſſe *Ulpias*, poſtquam devictis Marcomannis & Pannoniis Romam Victor rediiſſet: Bructerorum quoque Regem armis reſtituit per Spurinnam. HADRIANUS verò jam ſub Nerva ab exercitu Myſiaco in Germaniam miſſus ad gratulandum Trajano recens deſignato imperatori, poſteà ipſe imperator factus eo tranſiit; ſed pacis magis quam belli cupidus, militẽ, quaſi bellum immineret, exercuit, tolerantiæ documentis eum imbuens, cibisque caſtrenſibus in propatulo libenter utens, hoc eſt, larido, caſeo, & poſca, exemplo Scipionis Æmiliani, & Metelli, & autoris ſui Trajani: Germanis quoque regem conſtituit. Quantus autem Germanorum virtutis fuerit admirator, apparet ex elogio quod ipſe Sorano Batavo defuncto poſuit; legitur autem Græce apud Suidam; ſed nos illud prout ab Hadriano Iunio Latine redditum eſt, hic ponemus.

In Paneg.

An. Chr. CXX.

Ille ego Pannoniis olim notiſſimus oris,
Inter mille viros primus fortiſque Batavos
Hadriano potui qui judice vaſta profundi
Æquora Danubii cunctis tranare ſub armis,
Emiſſumque arcu dum pendet in aere telum,
Ac redit, ex alia fixi fregique ſagitta;
Quem neque Romanus potuit, nec Barbarus unquam
Non jaculo miles, non arcu vincere Parthus,
Hic ſitus, hic memori ſaxo mea facta ſacravi,
Viderit an ne aliquis poſt me mea facta ſequatur.
Exemplo mihi ſum primus qui talia geſſi.

Hic tamen Germanici nomen non retulit. Sub M. AUREL. ANTON. PHILOSOPHO moverunt ſe primum Catti: poſteà etiam Marcomanni: cujus belli tantus ardor fuit, ut undique Imperator ſacerdotes acciverit, peregrinos ritus impleverit, Romam omni genere luſtraverit, retardatusque hoc modo a bellica profectione ſit. Sed contra Germanos rem geſſit feliciter: nominatim vero bellum

An. Chr. CLXIX.

Digitized by Google

bellum Marcomannicum ipſe, quantum nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam eventu tranſegit, & eo quidem tempore, quo peſtilentia gravis multa millia & popularium & militum interemit. Ab hac victoria dictus eſt GERM… ICUS, & nummi cuſi in rei memoriã: Exſtant hodieque complures, quorum in parte adverſa effigies cum hac inſcriptione, M. AUREL. ANTONINUS AUG. ARM. PARTH. Et in averſa, GERMANIA SUBACTA IMP. VI. COSS. III. S. C. typus habet Trophæum cum captivo humi deſidente, cui additum, GER. DEVICTA. vel VICTORIA GERMANICA. Ad hujus autem belli reliquias perſequendas exhauſto omni ærario ſuo, vendidit ipſe aurea pocula & cryſtallina & myrrhina, vaſa etiam regia & veſtem uxoriam ſericam & auratam, cum gemmis. Emit quoque Germanorum auxilia adverſus Germanos. Conſpiraverant enim gentes ab Illyrici limite uſque Galliam, Marcomanni, Nariſci, Hermunduri, Quadi, Suevi; Atque hoc tempore reportata eſt Chriſtianorum precibus victoria illa quam M. Aurelius litteris ad Senatum miſſis uſque eò celebravit, ut etiam in delatores & accuſatores Chriſtianos animadverti juſſerit. De hac Tertullianus ad Scapulam. *Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione Chriſtianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in ſiti ſua impetravit.* Et in Apologetico. *Requirantur litteræ M. Aurelii graviſſimi Imperatoris, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum militum* (Fulminatricis puta legionis, quæ maximè conſtabat ex Chriſtianis, erat autem duodecima) *precationibus impetrato imbre diſcuſſam conteſtatur. Qui ſicut palam ab hujuſmodi hominibus pœnam dimovit, ita alio modo palam diſperſit, adjecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem*
Lib. VII. Cap. 15. *terriore.* Sed accuratè hiſtoriam retulit Oroſius. *Exercitum,* inquit. *Romanorum cunctaſque legiones per longinqua late hiberna diſpoſitas, ita peſtilentia conſumtas ferunt, ut Marcomannicum bellum non niſi novo delectu militum quem triennio jugiter apud Carnuntum* (Pannoniæ opidum) *M. Antonius habuit, geſtum fuiſſe referatur. Hoc quidem bellum providentia Dei adminiſtratum eſſe, cum plurimis argumentis, tum præcipue epiſtola graviſſimi ac modeſtiſſimi Imperatoris apertiſſimè declaratum eſt. Nam quum inſurrexiſſent gentes innumerabiles, hoc eſt, Marcomanni, Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque omnis penè Germania, & in Quadorum uſque fines progreſſus exercitus, circumventuſque ab hoſtibus, propter aquarum penuriam, præſentius ſitis quam hoſtis periculum ſuſtineret; ad invocationem nominis Chriſti, quam ſubito magna fidei conſtantia quidam milites effuſi in preces palam fecerant, tanta vis pluviæ effuſa eſt, ut Romanos quidem largiſſimè ac ſine injuria affecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præſertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani uſque ad internecionem cædentes, glorioſiſſimam victoriam, & omnibus pene antiquorum titulis præferendam, rudi parvoque militum numero, ſed potentiſſimo Chriſti auxilio, reportarunt. Exſtare etiam nunc apud pleroſque dicuntur litteræ Imperatoris Antonini, ubi invocatione nominis Chriſti per milites Chriſtianos & ſitim illam depulſam, & collatam fatetur fuiſſe victoriam.* Earum litterarum exemplum è Latino ſermone in Græcum tranſlatum exſtat apud Juſtinum Martyrem Apologia ad Antoninum Pium. Meminère ejuſdem facti cum multi alii, tum etiam Euſebius in ſuo Chronico, ſic ſcribens. *Imperator* Ad An. Chriſt. clxxiv.
Antoninus, multis adverſum ſe naſcentibus bellis ſæpè ipſe intererat, ſæpè duces nobiliſſimos deſtinabat; in quibus ſemel perniciter exercitui, qui cum eo in Quadorum regione pugnabat, ſiti oppreſſo, pluvia divinitus miſſa eſt, quum è contrario Germanos & Sarmatas fulmina perſequerentur, & plurimos eorum interficerent. Exſtant litteræ M. Aurelii, graviſſimi Imperatoris, quibus illam Germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam teſtatur. Vicit ergo, hoc

go, hoc eſt, legiones ſuas ſervavit M. Aurelius eo tempore, nam bello toto victores fuere Germani: Eſtque hujus rei locuples teſtis Capitolinus, qui ait, eum ſi ſuperfuiſſet, bello profligato Provincias ex regionibus Marcomannorum, Hermundurorum, & Quadorum facturum fuiſſe, & Herodianus, qui M. Aurelium narrat ſub finem vitæ quum mortem ob oculos videret, ſollicitum fuiſſe de Germanis, quos ille oppugnatos nondum ſubjecerat, ſed partim in ſocietatem adſumpſerat, alios armis terruerat, nonnulli etiam ex iis effugerant, ac metu principis tunc quidem continebantur. Neque verò prætereundum eſt, ſub M. Aurelio Antonino Gothos e patriis ſuis ſedibus per Sarmatiam utramque longe vagatos, tandem in Dacia conſediſſe, atque hanc cauſſam eſſe, cur, quum Getæ, gens Scythica, eadem loca habitarint, uno a Græcis & Romanis nomine Getæ & Gothi cenſeantur, quum hi ſint origine Suevi & Germani, illi Sarmatici. Neque hoc omittendum, ſub Antonino Ptolemæum Geographiam ſuam condidiſſe, & Itinerarium Antonini nomine ſcriptum; C O M-
An. Chr. clxxx. M O D U S patrem ſecutus, nihil ipſe in Germania geſſit, ſed per legatos res Germaniæ cæſis aliquot millibus compoſuit: ob quod factum ſpreto Germanici nomine, mille ſe gladiatorum victorem coloſſeo ſubſcripſit. Eundem quoque Friſios opera Clodii Albini domuiſſe, teſtis eſt Capitolinus. Oroſius de ipſo. *Bellum adverſus Germanos feliciter*
An. Chr. cxciii. *geſſit.* P E R T I N A X verò ante imperium claſſem fertur rexiſſe Germanicam, imperator nihil geſſit quod huc referri poſſit. D I D I U S I U L I A N U S ſub M. Antonino legioni præfuit in Germania ſecundæ viceſimæ Primigeniæ: inde Belgicam diu rexit. Ibi Cauchis Germaniæ populis, ut ait Lampridius, qui Albim fluvium accolebant, erumpentibus, reſtitit, adhibito adverſus eos tumultuario auxilio provincialium. Cattos etiam debellavit. Poſt, Germaniam inferiorem rexit: Imperator factus, nihil geſſit eximii adverſus illam gentem. S E V E R U S in Ger- An. Chr. cxciv.
maniam miſſus legatus ad legiones, ab illiſipſis legionibus audita morte Commodi, & odio cunctorum in Iulianum, Imperator appellatus eſt: ac poſteà in Britannia agens, vicinas Galliam Germaniamque permunivit. Hujus opus fuit Armamentarium illud cujus reliquiæ arenis obrutæ ad veteris Rheni oſtium conſpiciuntur interdum in littore Bataviæ Britannico. Sicut teſtatur inſcriptio lapidis inde extracti anno CIↃ IↃ XX & in ædes Waſſenarias Hagam Comitis tranſlati,

IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS SEVERUS AUG. ET M. AURELIUS ANTONINUS CÆS. COH. VOL. ARMAMENTARIUM VETUSTATE CONLAPSUM RESTITUERUNT, SUB VAL. PUDENTE LEG. AUG. PR. PR. CURANTE CÆCIL. BATONE PRÆF.

Caſtra enim illic ante fuere, uti ego exiſtimo, exſtructa olim a Druſo, in quibus hiberna cohortes habebant. Ac expendenti accuratè ſingula, videtur hicipſe locus ille eſſe, quem poſt defectionem ſuam Brinio Caninefas ſtatim maturavit occupare evocatis in partem belli Friſiis, prout Cap. VI.
ante narratum eſt: neque enim primus hoc opus exſtruxit Severus, ſed tantum conlapſum vetuſtate reſtauravit Fuiſſe eodem loci quoque ara creditur Claudio ſacra, quam tunc quoque reſtituit Severus: Ei hanc poſteà inſcriptionem fecit M. Antoninus Caracallus,

Imperator Cæſar M. Aurel. Antoninus *Bri*TANNIC. GERMANIC. PIUS. FELIX. AUGUSTUS. *Pont.* MAX. TRIB. POT. XVIII. COS. IIII. P.P. IMP. III. *A*RAM A DIVO CLAUDIO ET POSTEA *a Divo Sev*ERO PATRE SUB. RESTITUTAM.

Ac profectionis quidē Severi cum filio Geta in Britanniā mentionem facit votiva, ut videtur, inſcriptio Batavorum.

FORTU-

Digitized by Google

FORTUNÆ AUGUSTI SAC.
PRO SALUTE ITU AC
REDITU DD. NN.
M. AURELI ANTONINI PII
AUG. ET P. SEPTIMII
GETÆ NOBILISS. CÆSS.
CIV. BATAVI
FRATRES ET AMICI P. R.
V. S. L. M.

Neque verò omittendum nobis; Germanos hoc ipſo tempore, incertum quo docente, Chriſtianam diſciplinam admiſiſſe, ut & pleraſque alias orbis gentes. Teſtatur id Tertullianus libro adverſus Iudæos. *Cap. VII.* *Cui*, inquit, *dexteram tenet pater Deus, niſi Chriſto filio ſuo? quem exaudierunt omnes gentes, id eſt, cui omnes gentes crediderunt? cujus prædicatores & Apoſtoli in Pſalmis David oſtenduntur, In univerſa, inquit, terra exiit ſonus eorum & uſque ad terminos terræ verba eorum? In quem enim alium univerſæ gentes crediderunt, niſi in Chriſtum qui jam venit? cui & aliæ gentes crediderunt, Parthi, Elamitæ, & qui inhabitant Meſopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum & Aſiam, & Pamphyliam, immorantes Ægyptum, & regionem Africæ quæ eſt trans Cyrenen inhabitantes, Romani, & incolæ tunc in Ieruſalem Iudæi, & cæteræ gentes: ut jam & Getulorum varietates, & Maurorum inculti fines, & Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum diverſæ nationes, & Britannorum inacceſſa Romanis loca, Chriſto verò ſubdita, & Sarmatarum & Dacorum, & G*ERMANORUM*, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & provinciarum & inſularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus? In quibus omnibus locis Chriſti nomen, qui jam venit, regnat: Utpote ante quem omnium civitatum portæ ſunt apertæ, & cui nullæ ſunt clauſæ.* Cæterum de CARACALLO narrat Spartianus, illum vivo adhuc patre GERMANICUM *An Chr. ccxv.* dictum fuiſſe, poſteà verò gentem populoſam, ex equo mirificè pugnantem, prope Mœnum amnem deviciſſe, at præter priorem Germanici titulum, nomen quoque *Allemannici* adſumpſiſſe. Eſtque hæc antiquiſſima hujus gentis in hiſtoria mentio; neque enim uſquam ante hæc tempora fuiſſe leguntur: Eundem refert Herodianus ex Ger- *Lib. IV.* manis validiſſimum quemque & pulcherrimum ſibi adſciviſſe ad corporis cuſtodiam. Equitibus quoque Germanis imprimis delectatum.

CAP. VIII.

Geſta ſub ALEXANDRO, SEVERO, MAXIMINO, GORDIANO, VALERIANO, GALLIENO, SALONINO, POSTUMO; *deque Alemannis, & Francis: ex Herodiano, Lampridio, Aurelio, Victore, Iul. Capitolino, Zoſimo, Eutropio.*

ALexandro igitur SEVERO adverſus Perſás res *An. Chr. ccxxii.* gerente, Germani Rhenum Danubiumque tranſgreſſi, Romanorum fines hoſtiliter intraverunt, caſtraque ipſorum ripæ impoſita oppugnarunt, exercitus obſederunt, in urbes & vicos magnis copiis excurrerunt, ipſi etiam Galliæ atque Italiæ imminentes: qua re audita Alexander reverſus Romam cum matre Mammæa paravit ſe ad bellum Germanicum: erat enim graviſſimum Reip. atque ipſi, quod Germanorum vaſtationibus Gallia diripiebatur; pudoremque augebat, quod jam ea natio incumberet Reip. Romanæ cervicibus. Edi-

xit ergo profectionem, ſperantibus victoriam cunctis, & per centum quinquaginta millia deducentibus. Relictis verò ad Danubium copiis quantas fore ſatis tuendis Romanis ripis arbitrabatur, caſtriſque & caſtellis diligenter communitis ac præſidio firmatis, ipſe ad Rhenum contendit magnis itineribus. Sed quum ibi ſeditioſas legiones comperiſſet, abjici eas præcepit. Verum Gallicanæ mentes, ut ſe habent duræ, inquit Lampridius, ac retto-gradæ, & ſæpe imperatoribus graves, ſeveritatem viri nimiam non tulerunt; quæ res ipſi poſteà deficientibus ad Macrinum legionibus exitio fuit. At ille nihilo ſecius res ad bellum Germanicum neceſſarias comparans, pontem Moguntiaci junctis inter ſe navigiis fecit in Rheno, ut per eum exercitus transgrederetur, quod priorem metu Germanorum milites diſieciſſent. Pugnatum eſt ſæpius a Romanis, neque unquam fœlicius, quam quum Mauros longa jacula vibrantes, & quos ex Oriente adduxerat Oſdroënos ſagittarios adverſus Germanos palantes temerè erranteſque inſtruxerat: nam ſi collata acie res gerenda eſſet, raro Germani inferiores diſceſſere. Omnibus fruſtrà tentatis, ſtatuit Severus ingenti pecunia, cujus avidi credebantur Germani, ſed falsò, pacem redimere: ſed oppreſſus a Maximino, quem per ſeditionem milites Imperatorem delegerant, vitam cum imperio finiit Moguntiaci, eodem quo mater Mammæa loco & tempore, quam quidem Chriſtianam atq; in Oriente Antiochiæ edoctam autor eſt Nicephorus. Euſebius ad Annum Chriſti CCXXXVII. *Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari*; An. Chr. ccxxxvii. MAXIMINUS ſtrato ſuper Rhenum ponte Germaniam ingreſſus Transrhenanam, per trecenta vel quadringenta millia barbarici ſoli, vicos, ut ait Capitolinus, incendit, greges abegit, prædas ſuſtulit, barbarorum plurimos interemit, militem divitem reduxit; cepit innumeros; Et niſi Germani per amnes, & paludes, & ſilvas aufugiſſent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegiſſet. Erant autem tunc oppida ipſorum ædificiaque maximè incendiis obnoxia: raræ ſtructuræ e lapide aut lateribus coctilibus; ſed ex lignis trabibuſque inter ſe confixis ac coagmentatis tabernacula quædam incolebant. In eam igitur regionem Maximinus longe lateque graſſatus, populatis ſegetibus, omnique pecore captivo militibus permiſſo, reverſus eſt tandem ad ſuos, poſtquam paludem ingreſſus inque capitis diſcrimen conjectus vix tandem liberatus eſſet. De hac expeditione ſua litteras ipſe Romam ad Senatum populumque miſit, quarum hæc ſententia fuit, *Non poſſumus tantum P. C. loqui, quantum fecimus. Per CCCC millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captivos abſtraximus, armatos occidimus, in palude pugnavimus. Perveniſſemus ad ſylvas, niſi altitudo paludum nos tranſire non permiſiſſet.* Adjecit litteris tabulam, pictis imaginibus totius rei hiſtoriam continentem, ut non tam audire quæ geſta erant, quam oculis ſuis ſubjicere Romani poſſent. Citat Capitolinus fragmentum quoddam orationis ejus miſſæ ad Senatum, ita ſonans, *Brevi tempore P. C. tot bella geſſi, quot nemo veterum. Tantum prædæ in Romanum ſolum attuli quantum ſperari non potuit. Tantum captivorum adduxi, ut vix ſola Romana ſufficiant.* Poſt eum GORDIANUS etiam Victor Germaniarum appellatus eſt, vano titulo. Sub VALERIANO Marcomanni irruptiones in finitima Romana Imperio loca fecere Raven- An Chr. ccxlii. nam uſque teſte Eutropio, depopulantes obvia quæque An. Chr. cclvii. adverſus quos miſſus GALLIENUS trajectus tantum An. Chr. cclxv. Rheni cuſtodiviſſe dicitur, ac tranſitu hoſtes arcuiſſe, objectu legionum, ut refert Zoſimus, qui etiam hoc addit, ipſum cum principe quodam ejus gentis fœdus pacis iniiſſe; dum Scythæ, Gothique Italiam pererrant; Hujus exſtant nummi, habentes effigiem Imperatoris, cum inſcriptione, GALLIENUS P. F. AUGUSTUS: & in averſa

Digitized by Google

averſa parte Victoriam gradientem inter duos captivos, ac dextero pede conterentem virum proſtratum, ſiniſtro inſiſtentem globo, cum inſcriptione, VICT. GERMANICA. In triginta tyrannis qui ſub Gallieno orbem turbarunt, fuere quoque VICTORINI DUO, de quibus Trebellius Pollio. *Exſtant ſepulchra circa Agrippinam brevi marmore impreſſa, humilia, in quibus unũ eſt inſcriptum,* HIC DUO VICTORINI TYRANNI SITI SUNT. Eadem tempeſtate narrat Aurelius Victor, Allemannorum equites Italiam, Francorum gentes Galliam Hiſpaniamque poſſediſſe, vaſtato ac penè direpto Tarraconenſium oppido, ac SALONINUM Gallieni filium Pipam filiam Attali Germanorum, vel ut alii volunt Marcomannorum regis uxorem habuiſſe. VICTORINUM Agrippinæ occiſum. Alemannorum aciem haud procul a lacu Benaco fuſam a CLAUDIO. Incubuere igitur tunc temporis Romano imperio Germanorum variæ gentes diverſis nominibus, dolendumque eſt, res tantas tamque varias tam alto hiſtoriæ ſilentio oppreſſas eſſe: Videntur enim conſpiraſſe nationes omnes ad imperii everſionem, vel potius ad ſumendam vindictam ab ea gente quæ reliquum orbem eousque indignis modis vexaverat. Notavit hoc de illo tempore Oroſius, cujus verba adſcribam.
Lib. VII. Cap. 22. *Solvuntur repente undique permiſſu Dei ad hoc compoſitæ relictæque gentes, laxatiſque habenis, in omnes Romanorum fines invehuntur, Germani Alpibus, Rhætia, totaque Italia penetrata Ravennam uſque perveniunt. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia, Gothorum inundatione deletur. Dacia verò trans Danubium in perpetuum aufertur. Quadi & Sermatæ Pannonias depopulantur. Germani ulteriores,* (Francos intelligit, qui ad Rheni oſtia habitabant) *abraſa potiuntur Hiſpania. Exſtant adhuc per diverſas provincias in magnarum urbium ruinis parvæ & pauperes ædes, ſigna miſeriarum & nominum indicia ſervantes, ex quibus nos quoque in Hiſpania Tarraconem noſtram ad conſolationem miſeriæ recentis oſtendimus.* Eſt autem prima ea quam paullo ante fecimus Francorum in monumentis antiquis memoria, gentis rerum poſteà geſtarum gloria clariſſimæ, quæ a libertate nomen accepit; *Franck* enim populari Germanorum lingua liberum ſignificat, manetque ea in Gallorum ſermone ſignificatio. Unde & franciſia pro aſylo, & franciſare pro in libertatem adſerere. Eorum originem a Trojanis petere, aut Cimmeriis Scandinaviæ populis, aut a Gallis, aut regione alia aliqua omninò fabuloſum eſt. Eſt enim populi nomen regionis nomine antiquius; factumque ejus populi migratione eſt, ut quas terras Franci incolerent, eæ alibi Franconia, alibi Francia dicerentur. Initio autem videntur convenæ nationes plures Germanicę in parte Transrhenana inferiore, pertæſæ dominationis exteræ, quum nollent diutius vectigalibus atteri, aut tributis Romanorum vexari, labente imperio conſpiraſſe inter ſe, & indito ſibi a libertate nomine Francos ſeſe appellaſſe, ſicut jam olim Friſii eadem de cauſſa ita vocati ſunt: idem enim valent *Fry & Fr . .* Itaque Ammianus diſtinctè, *Franci quos Salios vocant, Franci quos Attuarios vocant*; neque enim vult ſignificare, idem plane eſſe, Francos & Salios aut Attuarios, ſed Francorum gentem quandam eſſe Salios, quandam Attuarios: potuiſſetque eodem modo de cæteris ſeorſim dicere, Franci, quos Chaucos, Bructeros, Tencteros, Chamavos, vocant. Iamque aliquot ante annis in ſuperiore Germaniæ tractu idem quoque fecerat gens collectitia Allemannorum, de quibus Agathias veriſſimè, οἱ Ἀλαμανοὶ, εἴγε χρὴ Ἀσινίῳ Κυαδράτῳ ἕπεσθαι, ἀνδρὶ Ἰταλιώτῃ καὶ τὰ Γερμανικὰ ἐς τὸ ἀκριβὲς ἀναγραψαμένῳ, ξυνέλυδές εἰσιν ἄνθρωποι καὶ μιγάδες, καὶ τοῦτο δείκνυται αὐτοῖς ἡ ἐπωνυμία. *Alamani, ſi Aſinio Quadrato, homini Italico, qui res Germanorũ diligenter perſcripſit, fides adhiben-*

hibenda eſt, convenæ ſunt, & ex varia hominum colluvione, Atque hoc appellatio quoque ipſa illorum lingua declarat. Nam Allemannos jam tunc a Germanis diſtinctos fuiſſe, apparet ex Marii Victurii verbis apud Trebellium Pollionem, *Ars mihi objiciatur ferraria, dum me & exteræ gentes ferrum attrectaſſe ſuis agnoſcant cladibus in Italia. Denique ut omnis Allemannia omniſque Germania cum cæteris quæ adjacent gentibus Romanum populum ferratam putent gentem.* Et Vopiſcus in Proculo. *Allemannos qui tunc adhuc Germani dicebantur, non ſine gloriæ ſplendore contrivit.* & rurſum, *Teſtes Germani & Allemanni, longè a Rheni ſubmoti littoribus.* Et Euſtathius ad Dionyſii periegeſin notat, τοῖς Γερμανοῖς, τὰς Ἀλλαμανὰς ϖροσχώρους. *Germanis conterminis eſſe Allemannos.* Sicut ergo Allemanni ex aliis Germaniæ populis, ita Franci ex mutua Friſiorum Tencterorum, Tubantum, Chaucorum, Bructerorum ſocietate & ad libertatem ſibi ſemel parandam conſpiratione nomen iſtud ſibi fecere. Atque hæc cauſſa eſt, cur ante Gallieni tempora nulla exſtet illius populi memoria; curque ita ſubito idem innotuerit. Repente enim & nomen ſumpſit, & facto agmine Galliam diripuit, Hiſpanias occupavit, Tarraconenſium opidum vaſtavit; quæ quidem facinora ſunt non naſcentis initio populi, ſed longo bellorum uſu confirmati. Neque verò tumultuariè ſocietatem iſtam Franci iniverunt, ſed exiſtimandū. Principes, Senatores, proceresque nationum, auditis ſuorum civium querelis, de communi ſententia, poſt longa ſervitutis tædia ſimul & nomen iſtud induiſſe, & memorabile hoc facinus aggreſſos eſſe. Plane ſicut in Civili & Brinione fecere Caninefates: idque tanta animoſitate, ut *Francis* Romani dixerint *familiare eſſe, ridendo fidem frangere.* Nam quod Turnebus eos a Ptolemæo in Scandia locari putat, error eſt viri longè doctiſſimi manifeſtus, ut ſuo loco oſtendemus. Poſthac igitur Allemannorum & Francorum nomina quum occurrent, quod quidem fiet in progreſſu frequentius, ſciet ſtudioſus rerum Germanicarum lector quonam hi populi referendi ſint.

Vopiſcus in proculo. *Lib. xxiv. Cap. 37.*

CAP. IX.

Geſta ſub AURELIANO, TACITO, PROBO, DIOCLETIANO, MAXIMIANO *ex Vopiſco, Zoſino, Oroſio, Eutropio, Panegyriſtis.*

AURELIANUS domitis Perſis profectus in Italiam, urbes complures quæ Allemannorum direptionibus adfligebantur, liberavit, ſimul Germanos Gallia dimovit. Iam ante etiam tribunus legionis ſextæ Gallicanæ apud Moguntiacum Francos irruentes quum vagarentur per totam Galliam ſic adflixit, ut trecentos ex iis captos, ſeptingentis interemptis, ſub corona vendiderit. Unde de ipſo factam cantilenam militarem refert Vopiſcus,

Mille Francos, mille Sarmatas ſemel occidimus,
Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus.

Miſſus quoque fuerat idem adverſus Gothos Thraciam vaſtantes, à Claudio Valerio: ſed & contra Suevos ac Sarmatas, iiſdē temporibus vehementiſſimè dimicavit, ac florentiſſimā victoriam retulit: Sed adverſus Marcomannos infeliciter pugnavit, eoque factum, ut circa Mediolanum graviter omnia vaſtata fuerint, ac poſteà apud Placentiam tanta clades accepta ſit, ut Romanum penè imperium *An Chr. cclxxj.*

Digitized by Google

imperium ſolutum fuerit. Ejus de Zenobia & Tetrico, hoc eſt de Oriente & Occidente triumphum deſcribit accuratè Vopiſcus. Currus in eo fuit quatuor cervis junctus, qui fuiſſe dicebatur regis Gothorum: hoc ille Capitolium invectus eſt. Præcedebant ante eum Gothi, Alani, Roxalani, Sarmatæ, Franci, Suevi, Vandali, Germani, religatis manibus captivi. Ductæ ſunt & decem mulieres, quas ille virili habitu pugnantes inter Gothos ceperat. Quibus rebus geſtis ad Gallias profectus eſt, Vindelicosque obſidione Barbarica liberavit; deinde ad Illyricum rediit, paratoque magno potius quam ingenti exercitu, in Aſiam profectus, in via interemptus eſt. Statim ab ejus obitu, allatus eſt in urbem rumor, limitem trans Rhenum a Germanis ruptum occupatasque urbes validas, nobiles, divites, & potentes; quod quum ad Senatum a Conſule relatum eſſet, protinus delectus eſt imperator T A C I T U S. Nec multo poſt P R O B U S, cui acclamatum, *Tu Francicus, Tu Gothicus, Tu Sarmaticus, Tu Parthicus, Tu omnia, & prius fuiſti ſemper dignus imperio, dignus triumphis.* Manlius quoque Statianus dixit, *Teſtes tuarum virtutum ſunt Franci, inviis ſtrati paludibus, teſtes Germani & Allemanni, longe a Rheni ſubmoti littoribus. Jam vero quid Sarmatas loquar, quid Gothos & Parthos ac Perſas atque omnem Ponticum tractum?* Rebus autem compoſitus, ſtatim cum ingenti exercitu Gallias petiit, quæ omnes occiſo Poſthumio turbatæ fuerant, interfecto verò Aureliano a Germanis poſſeſſæ. Tanta autem illic prælia feliciter geſſiſſe illum autor eſt Vopiſcus Syracuſius, ut a Germanis ſexaginta per Gallias nobiliſſimas receperit civitates, prædam deinde omnem, qua illi præter divitias etiam efferebantur in gloriam. Et quum jam illi in ripa Gallica, imò per omnes Gallias ſecuri vagarentur, cæſis prope c c c c millibus qui Romanũ occupaverant ſolum, reliquias ille ultra Nicrum fluvium & Albim removit, tantumque de his prædę barbaricæ retulis, quantum ipſi Romanis abſtulerant. Contrà verò urbes Romanas & caſtra in ſolo barbarico poſuit, atque illic milites collocavit: nec ceſſatum eſt unquam pugnari, quum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur ad ſingulos aureos ſingula: quamdiu reguli novem ex diverſis gentibus venirent atque ad pedes Probi jacerent; quibus ille primùm obſides imperavit, qui ſtatim dati ſunt, deinde frumenta, poſtremò etiam vaccas atque oves. Conatus eſt & limitem Romanum extendere, ut fieret Germania tota provincia. Accepit prætereà è Germanis ſedecim millia tyronum, quos omnes per diverſas provincias ſparſit, ita ut numeris vel limitaneis militibus quinquagenos & ſexagenos interſereret, dicens, ſentiendum eſſe, non videndum, quam auxiliaribus barbaris Romanus miles invaretur. Compoſitis ita rebus in Gallia, litteras ad Senatum dedit, quibus ſignificavit, ſubactam a ſe eſſe omnem, quam latè tenditur, Germaniam. *Novem*, inquit, *reges gentium diverſarum ad meos pedes, imò ad veſtros ſupplices ſtratique jacuerunt. Omnes jam barbari vobis arant, vobis jam ſerunt, & contra interiores gentes militant. Quadringenta millia hoſtium cæſa ſunt: Sedecim millia armatorum nobis oblata. Septuaginta urbes nobiliſſimæ captivitate hoſtium vindicatæ, & omnes penitus Galliæ liberatæ. Arantur Gallicana rura barbaris bobus, & juga Germanica captiva præbent noſtris colla cultoribus. Paſcuntur ad noſtram alimoniam gentium pecora diverſarum. Equinum pecus noſtro jam fœcundatur equitatui: Frumento barbarico plena ſunt horrea. Quid plura? Illis ſola reliquimus ſola; nos eorum omnia poſſidemus. Volueramus P. C. Germaniæ novum præſidem facere, ſed hoc ad pleniora vota diſtulimus.* Utinam verò accuratam illorum bellorum hiſtoriam nobis ea tempora non invidiſſent! haberemus hauddubiè diſtinctum multarum rerum notitiam, quas nunc cogimur ignorare,

An Chr. cclxxvij.

Digitized by Google

ignorare. Hoc quidem præ aliis narrat Zoſimus, Occepto bello, quum fames exercitum premeret, immenſum imbrem delapſum, una cum aquis frumentum quoque deruliſſe, adeò quidem copioſe, ut ejus acervi quibuſdam in locis conſtruerentur. Acres quoque Imperatori pugnas commiſſas primum contra Logiones (ſuſpicor eſſe Lygios) nationem Germanicam, iiſque devictis Semnonem quoque ipſorum ducem cum filio vivum in poteſtatem veniſſe, ac ſupplices factos, tandem reſtitutos eſſe. Narrat præterea pugnaſſe ipſum adverſus Francos, ac poſteà cum Burgundis etiam & Vandalis, captumque ipſorum ducem Igillum; captivoſque omnes ab ipſo in Britanniam miſſos, adſignatis etiam illic ſedibus, ut quum opus eſſet inde peterentur. Memorabile eſt autem, & ad Francorum egregiam belli gloriam illuſtre, quod Rhetor in ſuo Panegyrico commemorat, exiguas Francorum copias, quos Imperator Probus bello ſuperatos in Pontum captivos abduxerat, navibus aliquot interceptis uſque in Græciam & Aſiam vagatos eſſe, atque inde Siciliam invaſiſſe, Syracuſas cepiſſe, & onuſtos præda ac ſpoliis per fretum Herculeum in Oceanum revertiſſe. Verba illius hæc ſunt. *Recurſabat*, inquit, *in animos, ſub Divo Probo, paucorum ex Francis captivorum incredibilis audacia, & indigna felicitas; qui a Ponto uſque correptis navibus, Græciam Aſiamque populati, nec impune pleriſque Lybiæ littoribus appulſi, ipſas poſtremo navalibus quondam victoriis nobiles ceperant Syracuſas, & immenſo itinere permenſo, Oceanum, qua terras rupit intraverant, atque ita eventu temeritatis oſtenderant, nihil eſſe clauſum piraticæ deſperationi, quò navigiis pateret acceſſus.* Græci narrant Francos quum ad Imperatorem acceſſiſſent, & ab eo ſedes obtinuiſſent, defectionem molitos, magnamque navium copiam nactos, totam Græciam conturbaviſſe, in Siciliam quoque delatos, & urbem Syracuſanam adortos, magnam in ea cædem edidiſſe. Tandem quum & in Africam adpuliſſent, ac rejecti fuiſſent, abductis Carthagine copiis nihilo minus domum rediiſſe, nullum paſſos detrimentum. Qua in narratione (Zoſimi autem ea eſt) accuratam ego profectionis totius ſeriem deſidero, ingentem hiſtoriæ lucem, ſi exſtaret, allaturam. Gepidæ quoque & Gaurunni, & Vandali à Probo in ſolum Romanum tranſlati ſunt, ſed non multo poſt diffluxerunt, ac per totum penè orbem pedibus & navigando vagati ſunt, nec parum moleſtiæ Romanorum gloriæ intulerunt. Poſteà, quum Proculus & Bonoſus apud Agrippinum in Gallia imperium arripuiſſent, omneſque ſibi Britannias, Hiſpanias, & braccatæ Galliæ provincias vindicarent, vicit ipſos Probus juvantibus Germanis. In cujus fidei præmium permiſit Gallis omnibus, & Hiſpanis, ac Britannis, ut vites haberent; vinumque conficerent, quod quidem jam inde à Domitiani ævo, qui id lege prohibuerat, intermiſſum fuit. Ipſe etiam Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu foſſum, lecta vite conſevit. Aureum quoque montem provincialibus colendum dedit, teſte Euſebio in Chronicis. Atque hæc quidem origo in Gallia Germaniaque virium. *Ad An. Chriſt. cclxxx.*

Oppoſuit ſe autem Imperatori huic PROCULUS, qui etiam Francos ad bellum contra ipſum movendum concitavit, a quibus ille ſe originem trahere dicebat, ſed victus & interemptus ab ipſo eſt, ipſis quoque Francis prodentibus. Oroſius Proculum & Bonoſum apud Agrippinam ſuperatos ſcribit. Anno ab urbe condita MXL DIOCLETIANUS ab exercitu electus imperator interfecto Apro ſuperatoque Carino, ad motus in Gallia cohibendos MAXIMILIANUM Cæſarem fecit, ſervato ſibi Oriente. *An Chriſt. cclxxxvj.* Ruſticana enim manus Gallorum preſſa exactionibus, ut videtur, deſperationem in arma verterat ducibus Amando & Æliano: Chriſtianorum quoque per Gallias Germaniaſque creſcens Eccleſia, Cæſarem juratiſſimum

Digitized by Google

tiſſimum illius religionis hoſtem non alia de cauſſa offenderet, quam quod Gentilium ſacris deſertis unum Deum inſigni vitæ innocentia coleret, & filium ejus Jeſum Chriſtum ante annos CCLXXXVII natum ſub Auguſto, & ſub Tiberio poſtea crucifixum. Ac Bagaudarum quidem imbellem turbam Maximianus levibus aliquot prœliis domuit. Sed quum ad ſupplementa exercitus miſſa eſſet a Diocletiano legio Thebæa ex Oriente, quę ab Epiſcopo Ieroſolymitano Zambda Chriſtianorum ſacris initiata, poſtea etiam in Italia in eadem confirmata fuerat, jamque ſuperatis Alpibus Octoduri (opidum eſt ad Rhodanum in Veragris) luſtrandus eſſet exercitus, protinus eum Maximianus voluit Gentili more ſacramentum ſibi dicere, quæ res cum Chriſtianitatis abnegatione conjuncta erat. Seceſſit ergo Thebæa legio ad octo millia paſſuum longius, ſubſtititque Agauni, medio inter Octodurum & lacum Lemanum ſpatio. Evocati a Maximiano quum pertenderent, tandem eorum decimus quiſque ſorte ductus fuſte necatus eſt: cæteri Octodurum rediere, qui quum poſt primam decimationem nihilominus conſtarent, decimati ſunt iterum, ac tandem omnes deleti, miſſis in ipſos reliquis legionibus: geſta hæc XI Kalend. Octobris. Eadem tempeſtate Carauſius gente Menapius littori Belgico præfectus in ſuſpicionem rebellionis apud Maximianum venit; quam hiſtoriam ita deſcribit Oroſius. *Carauſius quidam, genere quidem infimus, ſed conſilio & manu promptus, q:um ad obſervanda Oceani littora quæ tum Franci & Saxones infeſtabant, poſitus, plus in perniciem quam in provectum Reipub. ageret, ereptam prædonibus prædam nulla ex parte reſtituendo dominis, ſed ſibi ipſi vindicando, accendit ſuſpicionem, quaſi ipſos quoque hoſtes ad incurſandos fines artifici negligentia permitteret, quamobrem a Maximiano juſſus occidi, purpuram ſumpſit, ac Britannias occupavit.* Sed intereſt audire Helinandum. *Comperto*, inquit, *quod Carauſius quidam nobilis inſidias, contra Romani regni fines moliretur, qui tamen procurator conſtitutus erat provinciæ quæ eſt juxta Oceanum, ubi Franci jam ſecundo ſuis ſedibus expulſi juxta Gallorum & Saxonum confinia conſederant: miſit illuc per Rheni fluminis alveum partem ſui exercitus Maximianus, cujus militari virtute nefarius caſſaretur inceptus: in quo itinere Gereonem, Victorem, Caſſium, & Florentium felices Turmæ Chriſtianorum ſequebantur.* Ac poſt multa, *Repererunt Romani primarios milites, Caſſium & Florentium cum ſeptem aliis ſimilis conſtantiæ viris juxta Veronam civitatem in ripa Rheni fluminis conſidentes, aliosque cum eis ejuſdem agminis. Hos quum agnoviſſent de Orientali fuiſſe præſidio, ſævientes contra eos peremerunt.* Poſtea addit, eoſdem perſecutores in campis Agrippinæ magnæ civitatis Gereonem cum ſociis CCCXVIII interemiſſe, locoque inditum ab accolis nomen *Ad martyres*. Inde profectos Trojam, quæ eſt Xanten. Haud multo poſt, Maximo iterum & Aquilino Coſſ. pleræque Germaniæ nationes, quod ſæpe ante fecerant, inter ſe conſpirarunt, ultimum excidium Galliis intentantes, nihil etiam Maximiani præſentiam reveriti. Hi fuere, non ſolum Burgundiones & Allemanni, ſed etiam Chaibones, & Heruli, qui trajecto Rheno quum in provincias proximas irrupiſſent, omnia cæde, vaſtatione, atque incendio miſcuerunt. Quo tumultu excitatus Maximianus caſtra adverſus eos movit; ſed ubi Burgundiones & Allemannos fame & peſtilentia, duobus extremis malis laborare intellexit, relictis iis contulit ſe in Chaibones & Herulos, ipſosque protinus profligavit. Audiamus Panegyriſtem Belgam, *Quum omnes Barbaræ nationes excidium univerſæ Galliæ minarentur, neque ſolum Burgundiones & Allemanni, ſed etiam Chaibones Herulique viribus, primi, locis ultimi præcipiti impetu in has provincias irruiſſent, quis Deus tam inſperatam ſalutem nobis attuliſſet niſi tu adfuiſſes?*

Tu enim divinæ providentiæ imperator, conſilio quam vi bellum gerendum ratus, cæteros quidem perduelles, quibus ipſa peſtiſera erat multitudo, ire paſſus es in profundam famem, & ex fame in peſtilentiam: Chaibones autem Heruloſque non dignatus es pariter perdere. Atque ut interim divina virtus tua exercitatione ſolita non careret, aperto Marte atque eo impetu eos perculiſti, non univerſo ad id prælium uſus exercitu, ſed paucis cohortibus. Ita cuncti Chaibones, Herulique cuncti, tanta internecione cæſi interfectique ſunt, ut extinctos eos relictis domi conjugibus ac matribus non profugus aliquis e prælio, ſed victoriæ tuæ gloria nuntiaret. Tranſeo innumerabiles tuas tota Gallia pugnas atque victorias. Quod autem majus evenire potuit illa tua in Germaniam tranſgreſſione qua tu primus omnium probaſti, Romani imperii nullum eſſe terminum niſi qui tuorum eſſet arbitriorum? Atqui Rhenum antea videbatur ipſa ſic natura duxiſſe, ut eo limite Romanæ provinciæ ab immanitate barbarica vindicarentur. Et quis unquam ante vos princeps non gratulatus eſt, Gallias illorum amne muniri? Quando non ſine metu noſtro Rheni alveum minuit diu ſerena tempeſtas? Quando non cum ſecuritate noſtra illius diluvia creverunt? Exinde igitur ſoluto animo ac libero ſumus, licet Rhenus areſcat, tenuique lapſu vix leves calculos perſpicuo vado pellat; Nullus inde metus eſt. Quicquid ultra Rhenum proſpicio Romanum eſt. Et interjectis pauculis. *Ingreſſus es nuper illam quæ Rhætis eſt objecta Germaniam, ſimilique virtute Romanum limitem victoria protulit.* Ponte enim ſuper Rhenum ſtrato exercituque transmiſſo Maximianus Allemanniam iniir, ac rege ejus inter ipſas quas moliebatur inſidias capto, ab ipſo ponte usque ad Danubii caput continenrer Allemannos præliis proſperè factis edomuit, ac totam regionem ferro atque igne vaſtatam opibus exhauſit. In Scythia vero, Virtungi & Carpi, quorum illi e Gothis profecti in Grutungos ac Tervingos erant diſtributi, trans Iſtrum a Diocletiano compulſi ſunt. Interea Batavorum regio a Francis occupata dudum & recta, nunciabatur ad Carauſium vel novitatis ſtudio, vel prædæ avidirate, vel quietis tædio, vel vicinæ gentis ſocietate, erat enim Carauſius Menapius, pellecta, defeciſſe: quæ res Maximianum impulir, ut omnes belli curas apparatusque converteret in Batavos & Britannos. Ac Batavorum quidem ſolum ita deſcribit Panegyriſtes. *Regio illa quam obliquis meatibus Vahalis interfluit, quamque divortio ſuo Rhenus amplectitur, pene, ut cum verbi periculo loquar, terra non eſt; ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non ſolum qua manifeſtè paluſtris eſt, cedat ad nixum, & hauriat preſſa veſtigium, ſed etiam ubi paullo videtur firmior, pedum pulſu tentata quatiatur, & ſentire ſe procul mota teſtetur: ita res eſt, ſubjacentibus innatat, & ſuſpenſa late vacillat, ut merito quis dixerit, exercendum fuiſſe tali ſolo militem ad navale certamen.* In hac regione Francos devicit, ita ut eos neque fraudes locorum, neque perfugia ſilvarum tegere potuerint, quo minus omnes ſe dedere cogerentur, & cum conjugibus ac liberis cæteroque examine neceſſitudinum ac rerum ſuarum ad loca olim deſerta tranſirent, eaque colendo exornarent. Atque huc ſpectant iſta ejusdem Panegyriſtæ. *Arat ergo nunc mihi Chaucus & Friſius, & ille vagus, ille prædator exercitus mihi operatur, & frequentat nundinas meas, mihi ille cultor barbarus laxat annonam. Quinetiam ſi ad delectum vocetur, adcurrit, & obſequiis teritur, & tergo coercetur, & ſervire ſe militiæ gratulatur.* Britannicam vero expeditionem propter navium infrequentiam differendam duxit. Gerabon Francorum rex in pacem admiſſus eſt, multæ Francorum familiæ in fines Galliæ traductæ ſunt, atque in agris Nerviorum & Trevirorum locatæ. Anno a Chriſto nato ccxc natalitia ſua Maximianus Treviris celebravit; In ea pompa Mamertinus Rhetor Belgicus orationem habuit, in qua præter Diocletiani res adverſus Scythas feliciter geſtas, recenſuit etiam quæ a Maxi-

Digitized by Google

Maximiano proſperè geſta erant in Galliis, utque Burgundiones Allemannorum agros occupaverint, Allemanni vero ſua clade quæſitas terras amiſerint, ac poſteà repetiverint. Eopſe anno CONSTANTIUS Chlorus jam a Maximiano adoptatus compoſitis in littore Gallico rebus Batavos oppugnare inſtituit, qui Britannico tumultu ſollicitantibus Francis quum defeciſſent, tumultuabantur. Quibus compreſſis, multos ille Francos in agros Hæduorum, Lingonum, Rhemorum, Tricaſſiorũ, & Ambianorum excolendos atq; a ſolitudine vindicandos tranſtulit. *An. Chr. 292.* Itaque ſequenti anno Panegyriſta poſt exaggeratàm victoriam quam a Britannis Cæſar reportarat, ſic tandem concludit, *Sicut tuo, Maximiane, nutu Nerviorum & Trevirorum arva jacentia receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per victorias tuas, Conſtanti Cæſar invicte, quicquid infrequens Ambiano & Bellovaco & Tricaſſino ſolo Lingonicoque reſtabat, Batavo Cultore revireſcit; quinetiam illa, cujus nomine mihi peculiariter gratulandum, devotiſſima vobis Hæduorum civitas ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos quibus illa provinciæ redundabat, accepit artifices, & nunc exſtructione veterum domorum & refectione operum publicorum & templorum reſtauratione conſurgit.* *Anno 296.* Nec multo poſt Allemanni Rhenum glacie concretum hieme tranſmittentes, Lingonas infeſtarunt. Conſtantius eos repreſſurus in campis Vindonenſium, uno eodemque die adverſam pariter & ſecundam fortunam expertus eſt. Nam fugato ab Allemannis exercitu vix ipſe, reſte e mœnibus dimiſſo, in urbem attractus ſervatusque eſt. Sed repetito poſt quinque horarum ſpatium certamine iterum cum illis congreſſus LX ipſorum milla proſtravit, cæteri quum per glaciem Rhenum tranſmiſiſſent, in deditionem accepti ſunt. Porro Conſtantio *Lib. III. in Clivia.* huic acceptum ferendum eſt beneficium ſcholæ Menianæ in Auguſtodunenſium oppido; de quo nos ſuo loco.

CAP. X.

Sequentia, ſub CONSTANTINO *&* CRISPO, *ex Zoſimo, & Panegyriſtis.*

CONSTANTINUS poſt obitum Conſtantii patris (obiit is Eboraci in Britannia) nondum tamen Auguſtus *An. Chr. CCVII.* duos reges barbaros Aſaricum & Gaiſonem cepit, qui violata pace quam cum Conſtantio patre pepigerant, Galliam abſente illo invaſerant. Teſtatur id Panegyriſtes oratione in Maximianum & Conſtant. Nam quum de patre dixiſſet: *Multa ille Francorum millia qui Bataviam aliasque cis Rhenum terras invaſerant, interfecit, depulit, abduxit*; poſteà ad Conſtantinum converſa oratione hæc ſubdit. *Tu jam ab ipſis eorum regibus auſpicatus es, ſimulque & præterita illorum ſcelera puniſti, & totius gentis lubricam fidem timore vinxiſti.* Et Nazarius. *Tu ferociſſimis regibus Aſarico & Comite Gaiſo captis, tanta laude res bellicas auſpicatus es, ut iam inauditæ magnitudinis obſidem teneamus. Ut Herculem ferunt tenerum adhuc atque lactantem duos angues manu eliſiſſe; ut jam infantulo indoles futuri roboris immicaret: ſic tu Imperator in ipſis imperij tui cunabulis, quaſi geminos dracones necares, per ſæviſſimorum regum famoſa ſupplicia ludebas.* Sequente anno illatum eſt *An. Chr. CCVIII.* bellum Bructeris, Francorum populis, qui regum ſuorum efferati ſuppliciis, tumultuabantur. Eos Conſtantinus tranſmiſſo Rheno ſubito invaſit nihil tale cogitantes, vicos incendit, mares poſt triumphum edito magnifico ſpectaculo belluis dilaniandos dedit. Utque Francos magis terreret inopinati adventus formidine, exſtruxit etiam ad Coloniam Agrippinæ pontem, quà amnis eſt impetuoſiſſi-

 mus;

mus, cum caſtro in ipſo Francorum ſolo: quo facto perculſi Franci miſſis legatis datisq; obſidibus pacem impetravere. Huc puto referendam inſcriptionē eam quam in cœnobio Divitenſi contra Agrippinam, quum murus quidam dirueretur, repertam eſſe in tabula lapidea teſtatur

Rer. Ger. Lib. I.

B. Rhenanus DIVITENSE MUNIMENTUM IN TERRA FRANCORUM AB IMP. CÆS. FL. VAL. CONSTANTINO PRO MILITIBUS IN TUTELAM GALLIARUM COLLOCANDIS. Eodem anno etiam Bructeri, Chamavi, Cheruſci, Vangiones, Allemanni, & Tubantes, qui Conſtantino adverſus Maximianum, dominandi libidine imperium quod depoſuerat repoſcentem, profecti rebellarant, blanditiis potius & benignis verbis quam armorum vi ad ſocietatem redacti ſunt. Huc refero iſta Nazarii Rhetoris. *Quid memorem Bructeros, quid Chamavos? quid Cheruſcos, Vangiones, Allemannos, Tubantes? bellicum ſtrepunt nomina, & immanitas barbariæ in ipſis vocabulis adhibet horrorem. Hi omnes ſigillatim, dein pariter armati, conſpiratione fœderatæ ſocietatis exarſerant. Tu tamen, Imperator, quum tantam belli molem videres, nihil magis timuiſti, quam ne timereris. Adis barbaros, & diſſimulato Principis habitu quam proxime poteras cum duobus accedis. Facis verba: Spem illorum agitas & verſas, crudelitatem negas eſſe præſentem.* Poſt confectum Romæ Maxentium audiens rurſus Conſtantinus Francos fœdus violaſſe, ac delectis irruptionis autoribus ad Rhenum tendere, eadem feſtinatione qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitem properavit. Coerciti ſunt ejus præſentia Franci: At ille periculum ipſorum fidei facturus, ſimulat diſceſſum ad ſuperiorem exercitum: Reverſi igitur Franci, ſubito oppreſſi ſunt. Quam rem Gallicanus Orator hiſce verbis deſcripſit. *Illicò tu Francis obvius fuiſti, & præſentia tua ne auderent tranſitum Rheni, terruiſti. Etiam videbaris rem votis tuis feciſſe contrariam, quod inhibita eruptione non foret materia victoriæ. Sed inopinato conſilio uſus (abiiſti enim ſimulato nuncio majoris in ſuperiore limite tumultus) occaſionem ſtolidis ac ferinis mentibus obtuliſti in noſtra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui ſecuros adorirentur. Quò quum veniſſent, conſilium tuum ſequitur fortuna; Toto Rheni alveo oppleto navibus devectus, terras eorum ac domos mœſtas lugentesque populatus es; tantamque cladem vaſtitatemque perituræ genti intuliſti, ut vix poſt illud nomen habitura ſit.* Circa idem tempus ad petitionem Cæciliani An. Chr. cccxij.
Carthaginenſis dati ſunt qui cauſſam Eccleſiaſticā adverſus Donatū accuſatorē cognoſcerent ex Italia XV, ex Gallia tres, Maternus Agrippinenſis, Rhaticus Augoſtodunēſis, & Marinus Arelatenſis, quos magnæ fuiſſe & autoritatis & eruditionis neceſſe eſt. Hi Romæ Cæcilianum abſoluerent, Donatum condemnarunt, confitentem ſe rebaptizaſſe, & Epiſcopis lapſis manus impoſuiſſe. Eoſdē offendo ſequenti etiam anno in Concilio Arelatenſi. Porro Conſtantino dum Arelate eſſet, puer natus eſt è Fauſta, An. Chr. cccxiij.
quem a ſe Conſtantinum appellavit. Inde Treviros conceſſit in hiberna, ubi ludos ob victoriam Francicam edidit, regia quidem magnificentia, ſed crudelitate inhumana. Servatos enim è prælio in arena occidendos curavit, ſpectaculum ſibi & civibus. Et tamen hoc ipſum celebrat orator Gallus. *Quid*, inquit, *hoc triumpho pulcrius, quod cædibus hoſtium utitur etiam ad noſtram omnium voluptatem, & pompam munerum de reliquiis barbaricæ cladis exaggerat? ut tantam captivorum multitudinem beſtiis objicit, qui quum exitium differre liceat, perire feſtinant, ſeſeque letalibus vulneribus & mortibus offerunt. Ex quo apparet, trucem Francum ferina ſola carne diſtentum, qui vitam contemnat, quantæ molis ſit ſuperare vel capere; quod tu Imperator in ipſo conſpectu barbariæ paullo ante feciſti.* Haud multo poſt, CRISPUS Cæſar, An. Chr. cccxvj.
Conſtantini filius ad tutandam adverſus Germanos Galliam a patre relictus Treviris, limites imperii egregie defen-

fendit, cæſis Francis, quod etiam Nazarius in Quinquennalibus Conſtantini indicavit his verbis, *Francorum natio fœcunda malis ſuis ita raptim adolevit ad gloriam veſtram, ut fortiſſimo Cæſari primitias ingētis victoriæ daret, quum memoria acceptæ cladis non infracta ſed aſperata pugnaret.* Sed & Alemannos ab eo victos teſtantur numi, in quorum adverſa parte legitur FL. JUL. CRISPUS NOB. CÆS. in averſa conſpicitur figura nuda & radiata, dexteram elevans, ſiniſtra globum tenens, cum litteris, ALEMANNIA DEVICTA SIRMI. Alius habet, ALEMANNIA CAPTA. Poſthæc Conſtantinus exſtructa urbe in Oriente, cui a ſe nomen dedit, Sarmatas Vandaloſque a Gothis pulſos in Pannoniam recepit, primuſque ut refert, Zoſimus, barbaros Romanæ militiæ adſcripſit; Qua quidem in re judicio fallitur; ſed quod addit, veriſſimum eſt, rem iſtam magnarum poſteà in imperio mutationum cauſſam dediſſe: nam quod cum ratione & modo fecerant hactenus priores Imperatores, id promiſcue ille, ſine delectu & modo permiſit, ut inopes, & vagæ, ſediumque expertes gentes intra limitem Romani imperii reciperentur. Conſtantini ergo ſive conſilium ſive neceſſitatem imitati poſteriores imperatores, Conſtantius, Valens, Theodoſius, integras nationes trans Danubium, inque Romanis provinciis manſionem quærentes, admiſere, ac poſteà fortiſſimum quemque ex iis & prudentiſſimum ad honores militares evexere, exhauſta jam & fracta Romanorum, ut videtur, virtute, nihilque priſtinum ſpirante. Ita ſuperato utrimque imperii termino, Rheno, inquam, & Danubio, incubuere ipſis, hinc Alamanni, Franci, Suevi, Saxones; illinc Gothi, Alani, Gepidæ, Vandali, Hunni, Germaniamque ipſam in Gallias, Hiſpaniam, Italiam, Africamque effudere.

An. Chr. cccxxviii.

CAP. XI.

Quænam fuerit ratio militiæ Romanæ & ordinationum per Gallias & Germanias poſt diviſum imperium, ex Notitia Imperii.

Quia verò Romani Imperii tanquam corporis ſenio ac morbis confecti, ab hoc inde tempore potiſſimum cepit decreſcere potentia, efferentibus imprimis ſe Germanorum copiis, ſive libertatis ſtudio, ſeu tædio alieni dominii, non videbor forte abs re facturus, ſi oſtendero hoc loco ex Notitia Imperii quænam fuerint Populi Romani vires, & quæ ipſorum ad debellandam Germaniam copiæ. Occurrunt igitur inter officia,

Dux & Præſes Germaniæ primæ, in qua Moguntiacum, Argentoratum, Nemetes, & Vangiones.

Dux & Præſes Germaniæ ſecundæ, in qua Colonia Agrippinenſis: Hunc nullum ponit Notitia:

Dux & Præſes Belgicæ primæ, cujus metropolis Trevirorum Colonia. Neque hunc ponit Notitia; duæ tamen in ea dicuntur fuiſſe Legiones, una Lætorum Lingonenſium, altera Lætorum Actorum Epuſo.

Dux Belgicæ ſecundæ, quæ ſe a Moſa ad Sequanam usque extendit. Hujus ditio omnis dicitur littus Saxonicum. Sub hujus vero ducis diſpoſitione fuere equites Dalmatę *Marcis*, in littore Saxonico, quod oppidum fuit ex adverſo Britanniæ. Præfectus claſſis *Samarobrigæ*, in loco Quartenſi ſive Hornenſi. Tribunus militum Nerviorum, *Portuo patiaci*.

Comes Argentoratenſis, cujus quæ ratio fuerit, ignoratur, neque enim id refert Notitia.

Dux Moguntiacenſis, ſub quo ponuntur in Notitia, Saletio, Tabernæ, Vicus Iulius, Nemetes, Alta ripa, Vangiones, Moguntiacum, Bingium, Bodobrica, Confluentes, Autunnacum; habuit ſub diſpoſitione ſua Præfectum militum Pacenſium *Saletione*; præfectum militum Menapiorum, *Tabernis*: Præfectum militum Anderenicianorum, *Vico Iulio*: Præfectum militum Vindicum, in *Nemetibus*. Præfectum militum Martenſium, ad *Altam ripam*. Præfectum militum ſecundæ Flaviæ in *Vangionibus*. Præfectum militum armigerorum *Moguntiaci*. Præfectum militum Bingenſium, *Bingii*, Præfectum militum baliſtariorum *Bodobricæ*. Præfectum militum defenſorum *Confluentibus*: Præfectum militum Acinnenſium, *Autunaci*.

Fuere præterea Theſauri, *Remis*, *Auguſtæ Vindelicorum*, *Lugduni*, *Arelati*, *Nemanſi*, *Treviris*.

Argentariæ, *Remis* & *Treviris*, *Arelati*, quibus præerat Præpoſitus Brambaricariorum.

Monetæ, *Treviris*, *Lugduni*, & *Arelati*.

Cynegium, *Rhemis*, *Tornaci*, *Treveris*, *Lugduni*, *Arelati*, *Auguſtoduni*, quod poſteà tranſlatum eſt *Metas*:

Fuere & Fabricæ, *Argenteratenſis*, armorum omnium.

Matiſconenſis, ſagittaria.

Auguſtodunenſis, loricaria,

Sueſſionenſis, ſcutaria, baliſtaria, clibanaria.

Remenſis, Spataria.

Trevirenſis ſcutaria, Quocircà de Treviris Auſonius, *De clar. urbibus.*

Imperii vires hæc alit, hæc veſtit, & armat.

Eadem baliſtaria.

Ambianenſis ſpataria & ſcutaria.

Et linificium *Viennenſe*.

Suſpicor quoque ad *Navalia* fuiſſe fabricam navium, ob Rheni & lignorum ex ſilvis Arduenna & Hercynia opportunitatem, nomenque loco inditum ex re.

Jam in duodecim legionibus Palatinis fuere etiã legiones hæ, TUNGRIANI *ſeniores*, lecti ex Tungris. Horum mentio eſt apud Marcellinum. CIMBRIANI lecti ex Cimbris, quos ſub Comite Africæ militaſſe conſtat. *Lib. xxvij. & xxviij.*

In ſexaginta auxiliis Palatinis fuere, BATAVI SENIORES, quos lego Comiti Italiæ interdum obſecutos: interdum inter auxilia Palatina primi magiſtri militum præſentalis. Ammianus eos Herulis jungit quia ſimul militabant, vocatque eos auxilium velitare. *Herulorum*, inquit, *Batavorumque vexillum direptum*: & rurſum, *Moto ergo velitari auxilio*, Herulis ſcilicet Batavisque, *& numeris Mæſicorum, Dux Bononiam venit.* *Lib. xxi. & xxvij.*

MATTIACI SENIORES: Hi ſub comite Italiæ merebant, reperiuntur verò etiam in Oriente ſub primo magiſtro militum præſentali.

SAGITTARII NERVII: qui ſub Comite Hiſpaniarum ſtipendia faciebant:

SAGITTARII TUNGRI.

TUBANTES: qui ſub Comite Hiſpaniarum merebant: Fuerunt etiam qui inter XVII auxilia Palatina in Oriente militarent.

SALII; Pars fuere Francorum. Hi in Galliis magiſtrum Equitum ſequuntur: recenſentur quoque iidem inter XVIII auxilia Palatina in Oriente.

BATAVI SENIORES.

BRUCTERI: Hi in Galliis cum magiſtro Equitum militabant.

AMPSIVARII. Et hi quoque magiſtrum Equitum in Galliis ſequuntur.

SEQUANI cum Comite Illyrici militant.

HONORIANI ATECOTTI.

HONORIANI MARCOMANNI ſeniores.

BRI-

Digitized by Google

Briſgavi Seniores, merebant ſub Comite Hiſpaniarum.

Briſgavi Iuniores militabant in Italia.

Batavi Iuniores erant ſub magiſtro equitum Galliarum.

Mattiaci Iuniores Gallicani Comitem Illyrici ſequebantur.

Salii Gallicani juniores.

Sagittarii nervii Gallicani, cum magiſtro Equitum Gallias tuebantur.

Tungri ſub Comite Illyrici.

In legionibus Comitatenſibus Magiſtri peditum per Orientem fuere.

Menapii seniores.

Vesontes.

Mattiarii iuniores.

Germaniciani.

Cortoriacenses, ſub magiſtro equitum in Galliis.

Inter octodecim verò legiones Pſeudocomitatenſes fuit Prima flavia Metis.

Præterea, ſub diſpoſitione Comitis & magiſtri equitum præſentalis fuere inter vexillationes novem Palatinas.

Equites batavi seniores.

Equites batavi iuniores.

Inter vexillataiones Comitatenſes, Equites Marcomanni. Erant igitur in Italia *Tungricani* Seniores, *Batavi* Seniores, *Mattiaci* Seniores, *Briſgavi* Iuniores, *Mattiaci* juniores, *Marcomanni*. In Illirico Sagittarii *Tungri Sequani*, *Rhæti*, *Tungri*, *Mattiaci*. In Gallia *Mattiaci* juniores, *Salij* Seniores, *Bructeri*, *Ampſivarij*, *Batavi*, *Batavi* juniores, *Mattiaci* juniores Gallicani, *Menapij* Seniores, *Cortoriacenſes*, *Anderenciani*, *Tornacenſes*. In Hiſpania Sagittarii *Nervij*, *Tubantes*, *Briſgavi* Seniores, *Salij* juniores Gallicani, *Veſontes*. In Africa *Celtæ* juniores, *Cimbriani*. Et cum Comite magiſtro Equitum Galliarum, Equites *Batavi* Seniores. Equites *Batavi* juniores.

Atque hac tam ordinata tamque inſtructa legionibus, opibus, animis, conſilio militia, videtur exiguo tempore expugnari potuiſſe Germania, ipſis præſertim operam ſuam accommodantibus Germaniæ ſuperioris atque inferioris provinciis jam in ſocietatem Romanam adſumtis, ac prætereà Transrhenanis perfugis aut mercenariis, niſi plus valuiſſet Romanorum armis ingenitus plerorumque animis patriæ libertatis amor. Fatetur id de Chaucis Plinius: qui poſt deſcriptas ipſorum miſerabiles ſedes, *Et hæ gentes*, inquit, *ſi vincantur hodie a populo Romano, ſervire ſe dicunt*. Malebant ſcilicet vitam utcumque tolerare in patria, quam extrà eam amiſſa libertate delicatius vivere. Neq; vero unquam tãtum profeciſſent Romani in illis debellandis, niſi mutuis plerumque irritatos diſſidiis invaſiſſent, aut vocati ad oppreſſæ partis reſtitutionem, utriusque oppreſſioni incubuiſſent. Hac diſcordia Bructeri jam olim exciſi penitus ſub Nerone a Chaumavis & Angrivariis; Eodem conſilio aluerunt Romani gentium inter ſe odia, neque minus incrementi rebus ſuis ſperaverunt ex inteſtinis Germanorum motibus, quam ex ingenti illo quem retulimus armorum apparatu. Itaque hac mente optans Tacitus, *Maneat*, inquit, *quæſo duretque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui; quando urgentibus imperii fatis nihil jam præſtare fortuna majus poteſt, quam hoſtium diſcordiam*. Evocati ergo Romani ad componendas partes, vel ad juvandos adverſus potentiorum arma infirmos atque oppreſſos, irritabant multo magis diſſentientes, ad mutuam perniciem: vel, ſi ita opportunum videretur, invadebant ipſi regiones pulſis incolis, easque vel deſertas relinquebant, vel ſuis militibus dabant

Lib. xvj. Cap. 1.

De morib. Germani.

Digitized by Google

bant colendas: Argumento eſt Bojocalus Anſibariorum dux, qui poſt peracta quinquaginta annorum ſtipendia ſub Tiberio & Germanico, agros deſertos incultosque occupaverat, adſerens, ſicut cælum diis, ita terras generi mortalium datas; quæque ſint vacuæ, eas publicas eſſe; neque eſſe humanitatis aut prudentiæ Romanorum, vaſtitatem & ſolitudinem malle, quam amicos populos. Cui ab Avito reſponſum eſt, Non alios judices Romanos quam ſeipſos pati. Ita factum, ut quibus patria in qua viverent defuit, non defuerit terra qua honeſte morirentur. Exciſi enim ſunt omnes. Nec fuit poſterioribus ſeculis vel major Romanorum comitas, vel minor Germanorum animus: indignum enim ſuis moribus judicabant, ſervire aliis, in triumphum duci, ſpectaculum fieri alienæ libidinis, alterius arbitrio mori debere, ſuo non poſſe vivere; virtutem quam in patria colere atque exercere licebat, extra eam colere non poſſe. Sed imprimis obfuit Germanis diſciplinæ militaris ignorantia; impetum enim animi, quo præcipuè ſupra cæteras gentes valent, ſine ratione initio ſecuti, ruebant in arma, & inermia corpora hoſtem gladiis plerumque exponebant. Poſtquam verò cœperunt ipſi quoque arma tractare, & diſciplinæ militari adſueſcere, auſi ſunt, non tantum fines ſuos tutari confidentius, quod ſemper fecerant; & limitibus imperii tranſmiſſis vicinos populos longe lateque infeſtare; ſed & de ipſa quoque imperii ſede Italia & Roma invadenda conſilia agitare. Merito igitur Seneca, *Quid Cimbrorum Teutonorumque tot millia ſuperfuſa Alpibus ita ſuſtulit, ut tantæ cladis notitiam ad ſuos non nuntius, ſed fama pertulerit, niſi quod erat illis ira pro virtute? quæ ut aliquando perculit ſtravitque obvia, ita ſæpius ſibi exitio eſt. Germanis quid eſt animoſius? quid ad incurſum acrius? quid armorum cupidius? quibus innaſcuntur innutriunturque, quorum unica illis cura eſt, in alia negligentibus? Quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum proviſa ſunt, non ſuffugia adverſus perpetuum cæli rigorem; Hos tamen Hiſpani Gallique & Aſiæ Syriæque molles bello viri, antequam legio viſatur, cædunt; ob nullam rem aliam opportunos, quam ob iracundiam. Agedum, illis corporibus, illis animis, deliciis, luxum, opesque ignorantibus da rationem, da diſciplinam, ut nihil amplius dicam, neceſſe erit nobis certè mores Romanos repetere.* De Clem. Hiſce igitur de cauſſis paullatim cœpit decreſcere vaſta illa imperii Romani moles, Germanique in ſuis ipſis terris inque ſuis populis Allemannos & Francos foverunt, ingentem ſuo tempore Romanis cladem perniciemque allaturos. Nam in Occidente quidem Allemanni ex ſuperiore Germaniæ. Transrhenanæ parte, & Franci ex inferiore tranſmiſſis imperii limitibus orbem Romanum poſtea infeſtaverunt; ac torrentis in morem omnia proſtraverunt: In Oriente verò Gothi, Alani, Vandali, Hunni, trajecto Danubio, incubuere Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ, Africæ.

CAP. XII.

Geſta ſub CONSTANTIO *Conſtantini majoris filio*, IULIANO, VALENTINIANO, *Ex Ammiano Marcellino, Eutropio, Paulo Diacono, Aurelio Victore.*

Poſt Conſtantini patris obitum, rerum potiti ſunt, *An. Chr.* in Italia CONSTANS, in Gallia CONSTANTINUS, in Oriente CONSTANTIUS: Ac Athanaſium quidem Treveris exſulantem reſtituit Conſtanti- *cccxxxvii.*

ſtantinus, litteris ad populum Alexandrinum datis Treviris x v Kal. Iulias. Idem quoque Tranſrhenanos ſumma ope inhibuit: Atque hujus quidem victoriæ teſtis eſt numus, inſcriptionem hanc habens, ALEMANNIA DEVICTA, cum typo victoriæ alatæ & palmatæ, victum ſubjectumque hominem lævo pede calcantis; & in parte adverſa cum effigie Conſtantini junioris. Poſt ejus obitum Franci occaſione illecti Rhenum violato fœdere tranſiverunt, & fœdè Galliam populari incœperunt: ſed repreſſi a Conſtante ad fines ſuos rediere. Conſtante verò ab Magnentio occiſo, Conſtantius in Galliam profectus eſt ut Gundomado & Vadomario fratribus, Allemannorum regibus, obviam iret, qui infeſtis incurſionibus proximos Rheni limites divexabant: ad cujus adventum dilapſi barbari, occaſionem ipſi præbuere exſtruendæ ad lacum Brigantinum Conſtantiæ, atque ita Mediolanum in hiberna conceſſit. Sylvanus tyrannidem quam in Gallia invaſerat, ſubito perdidit, confoſſus a militibus Braccatis & Cornutis. Poſt hæc audita Germanorum in Gallias excurſione, Iulianum Galli fratrem Cæſarem ſibi cooptavit, juvenem tunc quidem litterarum gloria & Chriſtianæ pietatis laude florentem. Huc referenda eſt hiſtoria militis cujusdam abreptitii quam in vita Hilarionis refert B. Hieronymus. *Candidatus quidam Conſtantii imperatoris, rutila coma & candore corporis indicans provinciam, (inter Saxones quippe & Allemannos gens ejus non tam lata quam valida, apud hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur) antiquo, hoc eſt, ab infantia poſſeſſus a dæmone, qui noctibus eum ululare, ingemiſcere, fremere dentibus compellebat, ſecreto ab imperatore evectionem petiit, cauſſam ei ſimpliciter indicans. Et acceptis ad Conſularem quoque Palæſtinum litteris, cum ingenti honore & comitatu Gazam deductus eſt. Quum ad Hilarionem veniſſet, videres de ore barbaro & qui Francam tantum & Latinam linguam noverat, Syra ad purum verba reſonare; ut non ſtridor, non aſpiratio, non idioma aliquando Palæſtini deeſſet eloquii. Confeſſus eſt dæmon quo in eum intraſſet ordine. Et ut interpretes ejus intelligerent, qui Græcam tantum & Latinam linguam noverant, Græcè quoque eum interrogant. Qui ſimiliter & in verba eadem reſpondit.* Memorabile & illud, quod inter Germanos tunc fuerint, qui non tantum Chriſtianitatis leges admitterent, ſed etiam diligenter libros ſacros volverent. In his eximii Sunia & Fretela, ad quos ſcribens B. Hieronymus, ſic orditur. *Vere in vobis Apoſtolicus & Propheticus ſermo completus eſt, In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quis hoc crederet, ut Barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem, & dormitantibus, imò contendentibus Græcis, ipſa Germania ſpiritus Sancti eloquia ſcrutaretur. Dudum calloſa tenendo capulum manus, & digiti tractandis ſagittis aptiores, ad ſtilum calamumque molleſcunt, & bellicoſa pectora revertuntur in manſuetudinem Chriſtianam.* Sed nos hoc agamus. Julianus igitur tendens in Gallias, Taurini audivit famam captæ ac deletæ Coloniæ Agrippinæ. Poſt ea per Decem pagos proficiſcens, audiensque Argentoratum, Brotomagum, Tabernas, Saliſonem, Nemetas, Vangionas & Moguntiacum civitatem barbaros poſſidentes, nam oppida utpote validiora firmioraque ſtudio vitaverant, ante omnia ſtatuit Brotomagum occupare: Et fecit. Apud Vangionas S. Martinus militiam exuit. Inde per deſerta loca, nulla enim per eos tractus civitas erat, neque caſtellum, niſi quod apud confluentes Moſellæ & Rheni Rigodulum (ſi recta eſt apud Ammianum lectio) erat oppidum, & una propter Coloniam turris, Agrippinam tandem venit Iulianus, ac tamdiu illic commoratus eſt, donec Franci reges furore miteſcente pacem firmaverunt, urbemque deſeruerunt munitiſſimam. Haud multò poſt Iulianus tumultu Germanorum excitus, Senonibus Rhemiſque relictis properavit ad Barbaros. Interea

An Chr. ccclvj.

Digitized by Google

tereà Alemanni in Arctum coacti, premente eos hinc Severo, inde Barbatione cum xxv millibus armatorum, inter utriusque exercitus caſtra dilapſi invaſere Lugdunũ incautam, eamque populatam etiam exuſſiſſent, niſi portis excluſi, iram in ſuburbia vertiſſent, quæ illi funditus vaſtavere. Qua re cognita Iulianus protinus itineribus omnibus ingenti militum manu inſeſſis, cunctos oppreſſit. Tres Tabernas ab Allemannis dirutas (munimentum id erat Rheno vicinum) reſtauravit. Allemannorum intereà reges Chonodamarius, Veſtralpus, Urius & Urſicinus, cum Serapione, Sinomario, & Hortario conſedere prope Argentoratum, rati Cæſarem quem jam Barbatio Romam profectus apud Conſtantium falſis criminibus accuſabat, extrema metuentem retroceſſiſſe: ſed Iulianus inſtructa acie cum iis congreſſus, ope imprimis Cornutorum & Bracatorum, quibus ſe junxerunt Batavi, victor fuit. Ceciderunt e barbaris ſex mille. Pleroſque fugientium hauſit Rhenus: Chonodomarius in poteſtatem vivus venit, Iulianus compacto ponte ad Moguntiacum, amnem trajecit, agroque hoſtium incenſo, caſtellum quod a Trajano exſtructum Allemanni everterant, reſtauravit. Severus magiſter equitum Rhemos per Agrippinam & Iuliacum petens, Francos offendit vacua præſidia vaſtantes. Horum ille partem fugavit, partem Juliano Cæſari vincendam reliquit. Confecta Pariſiis hyeme Cæſar, etiam ante Iulium menſem, a quo Gallicæ expeditiones incipiunt, iter in Germaniam inferiorem ſuſcepit, non exſpectata anni maturitate. Ac primum Francos petiit quos Salios vocant, jampridem auſos in Romano ſolo apud Toxandriam ſibi domicilia exſtruere. Tungri ultro deditionẽ fecere. Chamavi magna ex parte fracti bello ſunt. Tria quoque caſtella ad ripam Moſæ ſita, quæ hoſtis vaſtaverat, reſtituit. Inde contexto ponte navali, Rhenum tranſivit, inque Allemannorum fines ingreſſus, reges ipſorum aliquot in

Ammia. Lib. xvij.

fidem recepit. Poſthæc refecit everſa bellis oppida, horrea incenſa reſtituit, eademque annona replevit: occupavit quoque Caſtra Herculis, Quadriburgum, Triceſimas, Noveſium, Bonnam, Antunnacum, Bingium, & aliquantiſper Moguntiaci moratus ſtatuit per pontem ibi conſtitutum in Germanorum terras excurrere: ſed mutata ſententia alibi pontem ſtravit; perque illum Allemannos ferro ac flamma inſecutus, omnia vaſtavit. Ubi verò ad fines Allemannorum & Burgundionum venit, ſubſedit, & cum ipſorum regulis Macriano, Hariobaude, Vadomario, cujus ſedes erat contra Rauracos, pro Urio atq; Urſicio pacem iniit, ea lege, ut captivos rèdderent, prioribus incurſionibus in ipſorum poteſtatem redactos. Sequente anno Iulianus in Britanniam profectus ad ſedandos ejus inſulæ motus, Batavos Heruloſque velites ſecum abduxit, quos protinus Conſtantius revocavit, miſſo in eam rem Decentio tribuno, qui etiam pleroſque è Celtis Petulantibus ei abſtulit. Eodem anno Iulianus tranſmiſſo Rheno Francorum regionem invaſit eam quam colebant Attuarii: inde ad Rauracos feſtinans, per Veſontionem Viennam venit. Audita verò Allemannorum in Rhætiam irruptione, miſſo adverſus eos Comite Libinione ipſos ad deditionem coegit, Vadomari Francorum regis qui Conſtantio impenſius favebat proditione detecta. Conſtantium ſequutus in imperio eſt is de quo jam multa narravimus FL. CL. IULIANUS; dictus ob fidei Chriſtianæ quam profeſſus fuerat deſertionem, Apoſtata & Parabates. Hic biennio illo quo imperavit, nihil in Germania feciſſe legitur. Sub VALENTINIANO Allemanni jampridem a Iuliano pacati, rurſus ad arma ſe contulerunt. Gallias Rhætiaſque ſimul Allemanni populabantur, Sarmatæ & Quadi Pannonias, Picti, Saxones, Scoti, & Attacotti Britannias. Allemanni conquerebantur, legatos ſuos miſſos in Comitatum ad munera certa & præſtituta

An. Chr. ccclix.

An. Chr. ccclxi.

An. Chr. ccclxv. Ammia. Lib. xxvij.

Digitized by Google

ſtituta ex more recipienda (quod argumentum eſt redemptam hactenus ab ipſis pacem fuiſſe) minorum & viliorum oblatione, ac prætereà verbis iniquioribus parum ex ſua dignitate exceptos fuiſſe, tractatos imò ab Urſacio tunc magiſtro officiorum iracundo & ſævo, inhoneſtius; Quam illi ignominiam genti ſuæ illatam, exaggerantibus faſtum legatis, pro ingenti contumelia reputantes, armis ultum ibant. Superato igitur Romani imperii limite, proxima quæque effuſiſſimè depopulabantur. Oppoſuit ſe ipſis Carietto, Comes per utramque Germaniam datus, adſumpto in ſocietatem Severiano cum legionibus Divitenſibus Tungricanis. Hi ponte in flumen injecto audacter fines hoſtium ſed infeliciter invaſerunt: Severianus enim graviter vulneratus eſt, Carietto interfectus, Herulorum Batavorumque vexillum direptum, cæteri in fugam cum maximæ partis interitu acti ſunt. Sed reparavit hoc damnum miſſus a Valentiniano Iovius, tribus præliis commiſſis.

An. Chr. ccclxvij.

Sequenti anno Valentinianus apud Ambianos conſtitutus adeò periculoſo morbo jactatus eſt, ut quidam illius vitę diffidentes, occulta agitarent de ſucceſſore conſilia: qua re cognita ipſe ſtatim ut convaluit Gratianum filium ſuum Auguſtali dignitate ornavit. Eodem tempore Saxones, iisq; finitimi Franci, prædis incendiiſque faciendis atque hominibus in ſervitutem abſtrahendis omnia invia faciebant. Valentinianus ea re cognita, auditoque Nectaridium Comitem maritimi tractus occiſum, Bulchobaudem ducem ab iis circumventum, protinus Theodoſium, ejus Theodoſii qui poſteà imperavit patrem in Britanniam deſtinavit. Is ergo accepto exercitu quum ad Bononienſe littus veniſſet, ſecundo æſtu trajecit, ſtationemque habuit ad Rutupias, Batavis, Herulis, Ioviis, Victoribus ſequi juſſis, alio, ut videtur, itinere. In hac expedione narrat Latinus Pacatus Oratione ea qua Theodoſium laudavit attritam ab ipſo pedeſtribus præliis Bataviam, Saxoneſque bellis navalibus conſumptos; quod argumentum eſt, non ſolum ipſum tunc temporis tenuiſſe Britanniam. At Germani trajecto cum expeditis militibus Rheno, Moguntiacum præſidiis vacuum clam acceſſere, duce Raudo, & Chriſtianos ſolemni ſacro Paſchatis occupatos ita turbarunt, ut multis occiſis, cæteros utriusque ſexus, cum ingenti ſuppellectile inde abduxerint. Qua re incenſi Romani, Vitichabium regem Allemannorum qui omnium tumultuum autor credebatur, per miniſtrum mercede corruptum, parum laudabili facto interemerunt.

An. Chr. ccclxviij.

Poſteà verò adulto jam vere Valentinianus ipſe Rhenum una cum Gratiano Auguſto tranſmiſit: progreſſusque ad interiora pervenit Solicinium, unde poſt acrem cum Allemannis pugnam, amiſſo optimo quoque exercitus ſui duce, vix ipſe e periculo eluctatus, Treviros reverſus eſt.

An. Chr. ccclxix. Lib. 28.

At Imperator ut infeſtas Germanorum in Galliam excurſiones cohiberet, Rhenum a Rhætiis usque ad Oceanum magnis munire molibus aggreſſus eſt; Caſtella igitur & moles excelſas, per habiles ut loquitur Ammianus locos & opportunos qua Galliarum extenditur longitudo exſtruxit; vetera communivit, collapſa reſtituit, nonnunquam etiam ultrà flumen ædificiis poſitis ſubradens barbaros fines. Unum vero inſigne munimentum, celſum pariter & tutum exſtruxit ad Nicrum amnem; ſed quum metueret, ne illud undarum appulſu paullatim ſubverti poſſet, ſtatuit impetum fluminis aliorſum abducere. Itaque effoſſo novo alveo, & vetere nō ſine ingenti moleſtia obſtructo, tandem id quod voluit conſecutus eſt. Excitavit quoque ad montem Piri trans Rhenum inſigne munimentum, præter pacta cum Allemanni inita; Videntur enim ſtudioſe hoc caviſſe Germani, ne quas in ſuo ſolo Romani arces aut caſtella exſtruerent. Itaque hac re non leviter offenſi Allemanni premebant iram. Saxones vero Oceano quem occolebant ſuperato limitem Romanum

Digitized by Google

invecti in Gallias penetraverunt: ſed repulſi quum eo quo venerant itinere in patriam redirent, a Romanis ad unum omnes cæſi ſunt. Oroſius eam victoriam ſic deſcribit. Valentinianus, inquit, Saxones gentem in Oceani littoribus & paludibus inviis ſitam, virtute atque agilitate terribilẽ, periculoſam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditantem, in ipſis Francorum finibus oppreſſit. Quibus protinus ea ſubjungit, quæ ipſius malo verbis, quam noſtris referre. *Burgundionum quoque novorum hoſtium novum nomen, pluſquã octoginta millia ripa Rheni fluminis inſederunt. Hos quondam ſubacta inferiore Germania a Druſo & Tiberio adoptivis filiis Cæſaris, per caſtra diſpoſitos, ajunt in magnam coaluiſſe gentem, atq; ita etiam nomen ex opere præſumpſiſſe, quia crebra per limitẽ habitacula conſtituta, Burgos vulgò vocabant. Eorum eſſe prævalidam & perniciosam manum, Galliæ,* inquit, *hodieque teſtes ſunt, in quibus præſumpta poſſeſſione conſiſtunt; quamvis providentia Dei omnes Chriſtiani modo facti Catholica fide, noſtrisque clericis quibus obedirent receptis, blandè, manſuetè, innocenterque vivant, non quaſi cum ſubjectis Gallis, ſed ut verè cum fratribus Chriſtianis.* Hæc ille ſub Arcadio & Honorio. Alii narrant, Valentinianum miſſis clam ad Burgundos nunciis, ipſos originis ſuæ admonuiſſe, cumq; eorum regibus pepigiſſe, ut ipſi conſtituto die ab una parte Allemannos invaderent; ſe tranſmiſſo Rheno ab altera ipſos adgreſſurum. Burgundiones autem memoria ortus ſui, & quod cum Allemannis aſſiduę de ſalinis contenderent, Valentiniano libenter obſequutos, octoginta millia armatorum collegiſſe; easque copias maturè ad Rhenum miſiſſe. Quum verò Valentinianus conſtituto die non adeſſet, neque promiſſis ſuis reliquis ſtetiſſet, Burgundiones miſſis ad Comitem ſuperioris Germaniæ legatis, petiiſſe, ut ſibi domum repetentibus manus auxiliaris daretur, quę terga ipſorum ad ſedes ſuas properantium adverſus Allemannos protegeret: ubi verò neq; diſertè negari ſibi, neq; promptè concedi viderunt, ipſos indignatione accenſos diſceſſiſſe. Suſpicor omninò Burgundiones eo tempore partem illam inſediſſe Haſſiæ, quam præterfluit fluvius Sala, qui in Mœnum ſeſe exonerat. Poſthæc Valentinianus tranſmiſſo Rheno Macrianum Allemannorum regem bello petiit, ejusque regionem ad LXX millia paſſuum usque flammis vaſtavit; regemque Bucinobantibus (quæ gens erat Allemanna) dedit Fraomarium, quem poſtea Germanicis militibus in Britannia agentibus præfecit. Atque hæc hactenus ſub Valentiniano ſeniore & Gratiano filio: de quibus exſtat Epigramma Auſonii ſub perſona Danubii loquentis.

Lib. VII. Cap. 32.

An Chr. ccclxxiij.

Salvere Auguſtos jubeo, natumque patremque
Armiferis alui quos ego Pannoniis.
Nuncius Euxino jamnunc volo currere Ponto,
Ut ſciat hoc ſuperum cura ſecunda VALENS.
Cæde, fuga, flammis, ſtratos periiſſe Suevos,
Nec Rhenum Gallis limitis eſſe loco.
Quod ſi lege magis reſluus mihi curreret amnis,
Huc poſſem victos inde referre Gothos.

Fuit autem Gratiani, qui poſt patris obitum cum fratre imperium ſuſcepit, præceptor Auſonius, qui illum in epigrammate ſic compellat,

Bellandi fandique potens Auguſtus, honorem
Bis meret ut geminet titulos qui prælia Muſis
Temperat, & Getieum moderatur Apolline Martem,
Arma inter, Chunnosque truces, furtoque nocentes
Sauromatas, quantum ceſſat de tempore belli,
Indulget Clariis tantum inter caſtra Camœnis.

STEMMA

Digitized by Google

STEMMA GRATIANI.

- *Gratianus Pannonius ignobili quidem ſtirpe, ſed ſtrenuus. Ejus liberi.*
  - VALENS.
  - VALENTINIANUS I. *Hic Ioviniano mortuo ab exercitu Auguſtus nuncupatus eſt. Uxores ſimul habuit duas, Ex*
    - *Severa natus* GRATIANUS, *a quo adoptatus eſt* THEODOSIUS, *Theodoſii filius, Hiſpanus; cui liberi fuere.*
      - HONORIUS. *Hic uxores habuit Mariã & Thaumantiam, filias Stiliconis. obiit impralis.*
      - ARCADIUS. *Cui ex Eudoxia liberi,*
        - *Flaccilla nata anno cccxcvij.*
        - *Pulcheria, nata anno cccic.*
        - THEODOSIUS *natus anno cccci. Ei filia* *Eudoxia, nupta Valentiniano III.*
      - *Galla Pacidia nupta primum Ataulfo Gotho, poſteà Cõſtantio Comiti, ex quo*
        - VALENTINIANUS III, *natus Ravẽnæ an. ccccxviii. Uxor ei Eudoxia, quæ poſteà nupſit* MAXIMO. *Sed ex priore marito natæ*
          - *Eudoxia, quæ nupſit Hunerico*
            - *Hildericus Vandalorum in Africa rex.*
          - *Placidia*
        - *Honoria, quam Attila uxorem Habuit.*
    - *Juſtina natus* VALENTINIANUS *junior qui II. Juſta, Grata, Galla.*

Ac dicti ſunt Valentinianus, Valens, Gratianus (ſimul enim aliquamdiu rexerunt) Germanici, Allemannici, Francici. Teſtatur id inſcriptio quæ exſtat Romæ in ponte Cæſtio ad inſulam Tiberinam,

DOMINI NOSTRI IMPERATORES CÆSARES FL. VALENTINIANUS PIUS FELIX MAXIMUS VICTOR AC TRIUMF. SEMP. AUG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P.

ET FL. VALENS PIUS FELIX MAX. VICTOR. AC TRIUMF. SEMPER AUG. PONTIF. MAXIMUS. GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC. MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P.

ET FL. GRATIANUS PIUS FELIX MAX. VICTOR AC TRIUMF. SEMPER AUG. PONTIF. MAXIMUS. GERMANICUS MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC. MAX. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMUM P. P. P.

PONTEM FELICIS NOMINIS GRATIANI IN. USUM. SENATUS AC POPULI ROM. CONSTITUI DEDICARIQUE JUSSERUNT.

Sub his Lentienſes, Allemannicus populus, tractui Rhætiarum confinis, ut loquitur Ammianus, Februario menſe Rhenum glacie concretum trajecerunt. Sed repreſſi ſunt, apud Argentuariam; pugnatum verò eſt tanta virtute, ut & rex Germanorum occiſus ſit, & præter paucos omnes occubuerint. Qua victoria parta Gratianus Rheno transmiſſo in ipſam Lentienſium regionem irrupit, multisque præliis feliciter confectis, ad ſuos rediit, data Germanis pace.

CAP. XIII.

De HUNNIS GOTHIS, VANDALIS, *eorumque in Italiam, Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, Africam irruptione ex Ammiano, Oroſio, Paulo Diacono, Procopio, Iornande.*

ATQUE hactenus in Germania habuimus Alemannos, Francos, Burgundos, & Gothos, quibus potius vicinæ gentes Gallicæ Pannonicæque quam ipſa Germania concuſſa fuit: Sequentur nunc illa tempora, quibus totum Romanum imperium in diſcrimen venit. Sub Valentiniano enim Valente & Gratiano Auguſtis anno a Chriſto nato CCCLXXVI ingens imperio Romano evenit mutatio. Gothi quippe & Alani exagitati ab Hunnis in Thraciam irrupere adſumtis in ſocietatem vicinis gentibus, quæ res immanem toti orbi vaſtitiem poſteà intulit. Ac gentes iſtas pleraſque Germanas fuiſſe ex iis quæ ad Septentrionem & Ortum maximè vergunt, indicant tum locorum deſcriptiones tum nominum origines: Sed errant ſæpe in Gothis autores boni, confuduntque hos cum Getis & Gothinis, quum diverſæ gentes hæ ſint. Hunni, ergo Scythiæ ultra Tanaim ultraque Mæotim gens, transmiſſa palude in Scythiam Europeam trajecere, atq; Alanorum regionem primum ſibi obviam invaſere, magnaque ſtrage edita ipſos ad belli ſocietatem adegere. Hunnos iſtos prolixè deſcribit Ammianus, ac poſt eum Sidonius: nos ex *Lib. xxxj.* Clau-

Digitized by Google

Claudiano in Rufinum hæc paucula deſcribemus,

Eſt genus extremos Scythiæ vergentis in ortus
Trans gelidum Tanaim, quo non deformius ullum
Arctos alit, triſtes habitus, ob ſcœnaque viſu
Corpora, mens duro nunquam ceſſura labori,
Præda cibus: vitanda Ceres: fratreſque ſecare
Ludus, & occiſos pulchrum jurare parentes.

Hæc igitur gens, Mœotide palude ſuperioribus annis transmiſſa in Scythiam Europeam ſeſe effuderat, atque Alanorum regionem occurrentem invaſerat, ipſoſque ſibi ad commilitium adſumpſerat. Erant autem jampridem in Scythia Getæ Gothis permixti; quorum nominis adfinitas gentes duas origine diverſas confudit, ut vel utrique è Scythis, vel utrique è Germanis, vel Gothi è Scythis, Getæ è Germanis profecti crederentur. Ac Gothorum alii Viſigothi, alii Oſtrogothi dicebantur: quaſi dicas Gothos occidentales & orientales. Viſigothi verò qui & Vitrungi appellati ſunt, quidam fuere Grutungi, alii verò Tervingi. Alani igitur ab Hunnis preſſi, iiſdem adjuvantibus Hunnis, Grutungos adorti ſunt, tanta belli mole, ut Hermenerichus ipſorum rex ſibi mortem conſciveret: & Vithimaris qui ei ſucceſſit, prælio occubuerit, parvique ipſius filii Viderichi tutores, Alatheus & Saphrax ſpe reſiſtendi abjecta, occultè ad Danaſtum amnem qui inter Danubium & Boryſthenem fluit, receſſerint. Quod ubi ſenſit Athanaricus rex Tervingorum, poſitis & ipſe ad flumen caſtris, conſedit. Sed ipſum Hunni & Alani vado ſuperato præter exſpectationem adorti, compulerunt ad maximos montes. Athanaricum plerique Tervingii, pertæſi perpetuorum cum Hunnis bellorum, atque inopia coacti, deſervere, ac ducibus Alavino & Fritigerno ad ripas Iſtri conſedere, Thracia potiſſimū ad manſionem approbata. Miſere quoque ad Valentem Antiochiæ agentem, rogatum ut ſe reciperet, pollicentes fidelem ipſi in bellis operam, & fidei Chriſtianæ ſuſceptionem. Admiſit ipſos Valens; *Petentibus verò Gothis* Lib. XI. (Verba ſunt Pauli Diaconi) *ut eis Epiſcopos mitteret, à quibus fidei rudimenta ſuſciperent, Valens doctores ad eos miſit Arianos*, qui eos in nomine Patris per Filium, in Sp. ſancto baptizarunt; *Atque ita univerſa illa gens effecta eſt Ariana.* Nec multò poſt Viderichus rex Grutungorum, qui & ipſi Gothi erant, cum Alatheo & Saphrace & Farnabo ad Iſtrum, gentilium ſuorum ſecuri exemplum, venere, orantes, ut & ipſi reciperentur: Sed repudiati ſunt à Lupiceno Thraciæ Comite, & Maximo Duce, hominibus ſummæ temeritatis, crudelitatis, & avaritiæ; Tumultuantibus verò Tervingiis, eo quod ſerviliter admodum a Comite haberentur, neque ipſis ſubminiſtrarent ad victum neceſſaria, advenit cum Grutingis Viderichus, trajecto amne; Ibi, aliquoties cum Romanis exercitibus certarunt, neceſſitatem ultimam pro ſtimulo fortitudinis admoventibus ipſorum ducibus, donec tandem ipſum quoque Valentem ſuperarunt atque in caſulam deportatum, quod ſaucius eſſet, admoto igni concremarunt. Hieron. in Appendice ad Chronicon Euſebii. *Gens Hunnorum Gothos vaſtat; qui a Romanis ſine depoſitione armorum ſuſcepti, per avaritiam Maximi ducis ad rebellandum fame coacti ſunt.* Idem ad annum CCCLXXIX. *Superatis in congreſſione Romanis, Gothi funduntur in Thraciam.* Et rurſum: *Lacrimabile bellum in Thracia; in quo, deſerente equitum præſidio Romanæ legiones à Gothis cinctæ usque ad internecionem cæſæ ſunt: Ipſe Imperator Valens, quum ſagitta ſaucius fugeret; & ob dolorem nimium ſæpè equo laberetur, ad cujusdam villulæ caſam deportatus eſt. Quo perſequentibus barbaris & incenſa domo, ſepultura quoque caruit.* Inde per latiſſimos Thraciæ, Mœſiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffuſi, omnia obvia vaſtarunt. Eodem tem-

Digitized by Google

tempore etiam Longobardi Vandalos, incertum qua cauſſa, bello petierunt. Autor ejus rei eſt Proſper Aquitanicus in Chronico, ad annum CCCLXXX. *Longobardi* inquit *ab extremis Germaniæ finibus, Oceanique protinus littore, Scandiaque inſula magna egreſſi, & novarum ſedium avidi, Iborea & Ajone ducibus Vandalos primum vicerunt.*

An Chr. ccclxxxvj. Sed nos ad Gothos redeamus. Theodoſius igitur poſt felicem cum ipſis pugnam eos belli ſocios adſcivit, civitate donavit, honores ipſis communicavit, & partem ipſis Romani agri àttribuit; quod etiam Latinus Pacatus innuit, *Dicamne receptos ad ſervitium Gothos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Et rurſum. *Tua benignitate pellectæ omnes Scythicæ nationes tantis examinibus confluunt, ut quem remiſiſti tuis barbaris, videaris imperaſſe delectum.* Etſi verò Grutungos Theodoſius transeuntes Iſtrum poſteà dicatur debellaſſe, tamen tanta fuit reliquorum Gothorum in proſequendo ſuo propoſito pervicacia, ut Græciam omnem & Pannonias, poſteà etiam Italiam invaſerint. Hieronymus epiſtola tertia. *Viginti & amplius anni ſunt, quum inter Conſtantinopolim & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur, Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achajam, Epirum, Dalmatiam, cunctasque Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni, infeſtant, capiunt. Quid putas nunc habere animi Corinthios, Athenienſes, Lacedæmonios, Arcadas, totamque Græciam, quibus imperitant Barbari?* Hæc ille ante occupatam ab ipſis Italiam.

An. Chr. cc. Sed non multò poſt ſub Honorio Alaricus Gothos, Alanos, Hunnosque ex inferiore Pannonia in ſuperiorem deduxit, usque ad Alpes Noricas, quibus ſuperatis, Noricum ipſum, fruſtra obnitente Aetio irrupit, atque inde per Tridentinum ſaltum in Venetiam deſcendit XIV Kal. Septembri. Oppoſuit ſe illis Stilico, qui detecta Ruffini proditione, Germanos in ſocietatem belli prætio emptos adſumpſit; Atque hoc eſt quod Claudianus etjam ſupra fidem verſibus ſuis celebravit,

Ante ducem noſtrum flavam ſparſere Sicambri
Cæſariem, pavidoque orantes murmure Franci
Procubuere ſolo. Iuratur Honorius abſens
Imploratque ſuum ſupplex Alemannia nomen.
Baſtarnæ venere truces, venit accola ſilvæ
Bructerus Hercyniæ, lætisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquere Chireſci.

Redemit a Germanis pretio pacem militiamque Stilico; ipſe, quod poſtea patuit, imperio inhians. Ejus tamen hoc factum non aliter celebrat poëta, quam ſi ipſos bello devicisſet. Hinc iſta Gnathonica,

Miramur rapidis hoſtem ſuccumbere bellis
Quum ſolo terrore ruant. Non claſſica Francis
Intulimus, jacuere tamen. Non Marte Suevos
Contudimus, queis jura damus; Quis credere poſſit?
Ante tubam nobis audax Germania ſervit.
Cedant Druſe tui, cedant Trajane labores,
Veſtra manus dubio quicquid diſcrimine geſſit
Transcurrens egit Stilieo, totidemque diebus
Edomuit Rhenum, quot vos potuiſtis in annis,
Quem ferro; alloquiis: quem vos cum milite, ſolus.
Impiger a primo deſcendens fluminis ortu
Ad biſidos tractus, & juncta paludibus ora
Flumineum perſtrinxit iter; Ducis impetus undas
Vincebat celeres, & pax a fonte profecta
Cum Rheni creſcebat aquis. Ingentia quondam
Nomina, Crinigero flaventes vertiee reges
Qui nec principibus, donis, precibusque vocati
Paruerant, juſſi properant, ſegnique verentur

Oſſen-

Digitized by Google

Offendiſſe mora: tranſvecti lintribus amnem
Occurſant ubicumque velis.

Et iſta nō tantum præter fidem, ſed plane contra verum.

Illi terribiles, quibus ocia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci,
Natis obſidibus pacem tam ſupplice vultu
Captivoque rogant, quam ſi poſt terga revincti
Turpeius preſſis ſubeant cervicibus arcus.

Sed vario eventu cum ipſis congreſſus, tandem etiam pacem cum Alarico iniit. Poſt hunc Radaguiſus, omnium, ut inquit Oroſius, antiquorum præſentiumque hoſtium longe immaniſſimus, collecta Gothorum, Sarmatarum
An. Chr. ccccv. & Germanorum manu Italiam invadit. Ducenta millia in exercitu ipſius fuiſſe tradidit Paulus Diaconus. Zoſimus quadringenta: qui tamen omnes in ipſa Italia partim à Stilicone cæſi, partim ſubductis cibariis omnique commeatu, fame & peſte extincti ſunt. Godigiſilus rex Vandalorum ſive hortatu Stiliconis ſive exemplo Radaguiſi provocatus, non Italiam ut Gothi, ſed Galliam ſibi propoſuit. Erat enim Stilico ipſe Vandalorum genere editus. Itaque ex Scythia cum Vandalis & Alanis egreſſus Godigiſilus, ſimul Quados ex Sarmatia, Vandalos Pannonios, ex ea provincia adſumpſit, & trajecto Danubio ſeſe effudit in Germaniam, adſcitis in ſocietatem qua ibat, Marcomannis, Herulis, Turcilingis, Suevis, Allemannis, Saxonibus, Burgundis. Cum his ad Rhenum progreſſus, fruſtrà ſeſe opponentibus Francis amnem tranſmiſit, pridie Kal. Januarij, Honorio VII, Theodoſio
An. Chr. ccccvii. iterum conſulibus. Effuſi hoc modo in Germaniam primam Belgicamque ſecundam barbari latè omnia vaſtarunt. Moguntiacum everterunt, multis hominum millibus in Eccleſia trucidatis. Vangiones diu obſeſſi, ad ditionem acti ſunt. Rhemi, Ambiani, Atrebates, Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoratum direpta. Inde in Aquitaniam progreſſi, ipſam unà cum Novempopulonia, Lugdunenſi, & Narbonenſi provincia, attriverunt, Hiſpaniam quoque protinus invaſuri. Huc pertinet querela Hieronymi quæ legitur epiſtola undecima. *Innumerabiles & ferociſſimæ nationes univerſas Gallias occuparunt: quicquid inter Alpes & Pyrenæum eſt quod Oceano & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gepides, Heruli, Saxones, Burgundiones, Allemanni, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Moguntiacum capta atque ſubverſa eſt, & in Eccleſia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti. Rhemorum urbs præpotens, Ambiani, Atrebates, Morini, Tornacus, Nemetes, Argentoratus tranſlati in Germaniam. Aquitania, Novemque populonia, Lugdunenſis, & Narbonenſis provincia, præter paucas urbes, populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrymis Tholoſæ facere mentionem, quæ ut hucuſque non rueret, ſancti Epiſcopi Exuperij merita præſtiterunt. Ipſa Hiſpania jam jamq; peritura contremiſcunt: Roma vitam auro redimit.* Nec multo poſt Ala- An. Chr. ccccix.
ricus irruptione in Italiam cum Tervingis & Grutingis Gothis facta Romam cepit, cum ſtupore eorum qui æternam urbem, & invictam, orbis totius caput, & epitomam univerſi eſſe crediderunt: ingreſſus eſt eam cum exercitu Kal. Aprilis, Anno ab urbe condita M.C.LXIV. à Chriſto vero nato CCCCX. B. Hieronymus ad Demetridem rem ita deſcribit. *Ad ſtridula buccinæ ſonum, Gothorumque clamorem lugubri oppreſſa metu domina orbis Roma contremuit. Ubi tunc nobilitatis ordo? Ubi certi & diſtincti nobilitatis gradus? Permixta omnia, & timore confuſa. Omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pavor. Unum erant ſervus & nobilis.* Et alibi. *Capitur urbs quæ totum cepit orbem: imo fame perit antequam gladio, & vix pauci qui caperentur inventi ſunt. Ad nefandos cibos erupit eſurientium rabies,*

& ſua invicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & ſuo recipit utero quem male ante effuderat. Nocte Moab capta eſt: nocte cecidit murus ejus. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet? Eodem fere tempore, Franci in Galliam ſuperato Rheno irrumpentes, Trevirorũ urbem imperij caput diripuere. Vandalorumque viginti millia cecidere. Qua clade fracta Vandali cum Alanis & Suevis duce Gunderico ſuperatis Pyrenæis in Hiſpaniam profecti ſunt, adjuncto ſibi præſidio Honoricianorum. Francis verò ad ſedes ſuas reverſis, ſoli in Gallia remanſere Burgundiones cum parte aliqua Alanorum.

Cap. XIV.

Geſta in GERMANIA *ſub* HONORIO, PLACIDIA, VALENTINIANO, *ex Jornande, Sidonio Apollinari, Caſſiodoro, Paulo Diacono.*

An. Chr. ccccxix.

ANno à Chriſto nato CCCCXIX poſt multas quas jam commemoravimus orbis & imperij Romani mutationes rerum adhuc potiente HONORIO in Occidente, Vallia rex Gothorum ſuperatis ad Calpen Vandalis, Alanis, & Suevis ſedes in Gallia poſtulavit. Data eſt ipſi Aquitania ſecunda cum aliquot viciniscivitatibus, Eaque poſtea Vaſconia appellata eſt. Ita Galliam eodem tempore Romani, Burgundi, Gothi tenuere. Romani à Rheno ad Ligerim amnem, Gothicis Ligerim habitarunt, Burgundiones ultra Rhodanum. Franci vero rege Marcomero mortuo Faramundum ſibi regem delegerunt. Poſt exceſſum Honorij Bonifacius, is ad quem plura exſtant B. Auguſtini ſcripta artibus Aetij apud PLACIDIAM Auguſtam ſubverſus, quum ſe videret non poſſe tutò Africam tenere, Vandalorum, Alanorumq; gentem cum Genſerico ſuo rege ex Hiſpania evocatos in Africam admiſit. Eandem, ut ſcribit Victor, cum Valentiniano poſteà partitus eſt Genzericus: *ac poſt ejus obitum idem totius Africæ ambitum obtinuit, nec non & inſulas maximas Sardiniam, Siciliam, Corſicam, Majoricam, Minoricam cum multa ſuperbia ſibi conſueta defendit.* Rex Viſigothorum, quos Sidonius Virtungos vocat, Theudericus Archillas Galliæ urbem oppugnavit: mox pace cum Aetio facto, ſecundo bello Gothico finis impoſitus eſt. Sed Franci Clodio rege, qui Faramundo ſucceſſit, ac trans Rhenum in Thuringia caſtrum Diſpergum tenebat, irrumpentes in Belgicam ſecundam Cameracum Romanis eripuerunt: Atrebatum quoque & reliqua uſque ad Suminam amnem Francus occupavit, plura invaſuris, niſi tempeſtive accurrens Aetius cum Majorano victoriarum impetum repreſſiſſet. Sidonius id voluit, quum ſcriberet.

An. Chri. ccccxxvi.

Lib. I. de perſecu. Vandal.

An. Chri. ccccxxviii.

——— poſt tempore parvo
Pugnaſtis pariter Francis, qua Clojo patentes
Atrebatum terras pervaſerat. Hinc coeuntes
Claudebant anguſta vias, arcuque ſubactum
Vicum Helenam, flumenque ſimul ſub tramite longo
Artus ſuppoſitis trabibus ſubmiſerat agger,
Illic te poſito pugnabat ponte ſub ipſo
Majoranus eques.

Itaque Proſper ad annum CCCCXXVIII ſub VALENTINIANO. *Pars Galliarum propinqua Rheno, quam Franci poſſidendam occupaverant, Aetij Comitis armis recepta.* Eodem anno narrat Socrates. Burgundiones illos qui in Germania remanſerant, quotidianis impreſſionibus ab

Hunnis

Hunnis exagitatos ſponte ſua ad Chriſtianam religionem ſuſcipiendam inclinaſſe, & petito e Gallia epiſcopo, poſt dierum ſeptem jejunium, initiatos fuiſſe ſacris ſalutatibus, congreſſoſque ita cum Hunnis, exigua ſuorum manu decem Hunnorum millia occidiſſe. Saxones quoque & Angli evocati in Britanniam contra Pictos & Scotos quum relictis ſuis ſedibus per Chaucorum & Friſiorum terras ad Rheni uſque oſtia vagarentur, trajecerunt mare, & ſedes in Britannia poſuerunt. Haud multo poſt Gundicarius rex Burgundionum Belgicam incurſavit, ſed pulſus ab Aetio ad ſuos fines rediit. Idacius autor eſt, cæſa fuiſſe Burgundionum xx millia: Gothorum octo. Sidonius de Aetio,

An. Chr. ccccxxx.

An. Chr. ccccxxxiii.

> —— *poſt Vittungos & Norica bella ſubacto*
> *Victor Vindelico. Belgam Burgundio quem trux*
> *Preſſerat, abſolvit.*

An. Chr. ccccxlviii.

Paucis poſt annis imperante Valentiniano functus eſt vita Clodio Francorum rex, cui Meroveus ſuffectus eſt. Hic, quod Burgundionibus nuper bene ceſſerat, ſtatuit Galliam cum exercitu petere ibique Francis ſuis ſedes parare, tametſi non ignoraret id à majoribus ſuis fruſtra tentatum aliquoties fuiſſe. Invitabant ipſum Romani imperij jam labaſcentis ſtatus, aliorum Gallias invadentium exemplum, loci vicinitas; Parvum enim erat amnem ſuperare, & ſocietatem cum vicina gente comiter inire, quam alij miſerè vexabant. Fieri etiam poteſt, ut adverſus Attilam in commilitium ultrò evocati ſint. Trajecto ergo Rheno ſedes ad Axonam amnem locavere, ac paullatim ita invaluere, ut ex pluribus populis unum mixtione ſermonis & convictus facilitate, & legum moderatione effecerint: Mirum ſane in Francorum gente videri debet, quod quum regnum illud annos ferè mille ducentos duraverit, tres tantum ad hoc uſque tempus familiæ fuerint, ad quas longa ſerie annorum ſceptrum hæreditate devolutum ſit, lege etiam non niſi maſculam prolem admittente, videlicet, Merovingiorum, Carlovingiorum, & Capevingiorum. Sed de migratione Francorum in Galliam audiendus eſt Otho Friſ. *Franci*, inquit, *Rheno tranſmiſſo Romanos qui ibi habitabant primo fugant, poſt captis Tornaco & Cameraco Galliæ urbibus, ac inde paullatim progredientes, Rhemos, Sueſſionem, Aurelianum, Agrippinam, Treverim ſubjugant.* Et Hunibaldus. *Merovei tempore Franci penè totam Galliam ſuo regno adjecerunt, Romanorum jam viribus imminutis ac deficientibus, præſertim poſt Aetij mortem, quē Valentinianus ex invidia occiderat. Franci ergo Gallis commixti de ipſorum filiabus ſibi acceperunt uxores, genueruntque filios & filias, qui omnes didicerunt linguam eorum, ſimul & mores, cum quibus ſunt deinceps converſati uſque in præſentem diem.* Eadem tempeſtate Angli Saxones à Britannis evocati adverſus Pictos & Scotos in inſulam venere, ac ſuperatis hoſtibus quum ſtipendia ipſis negarentur, hoſtili animo eam invaſere, ſibique adſeruere. Nec multo poſt Attila Hunnorum rex omnium ferè nationum quæ ſub Septentrione degūt victor, coacto immani quingentorum millium virorum exercitu Scythiam, Daciam, Pannonias, Germaniam vexare inſtituit. Evocatus autem adverſus Theudericum Gothorum regem à Genſerico Vandalorum rege occaſionē ex eo cepit, deceptis fruſtratiſque ambobus res ſuas gerendi. Valentinianus vetus regnandi, rerumque iſtarum gnarus adverſus illum concitavit Gundicarum Burgundionum, Sangibanum Alanorum, & Meroveum Francorum reges, præter Theodoricum Gothum ſatis ſua ſponte ardentem. Exciti ſunt etiam Saxones, Riparioli, Labrones, Sarmatæ, Armoriciani, Liticiani. Contra Attila non ſolum vim innumerabilem Hunnorum coegit, ſed etiam ingentem numerum Oſtrogothorum, qui adhuc in Scythia relicti fuerant, excivit,

Lib. IV. Cap. penult.

An. Chr. ccccli.

Digitized by Google

excivit, ductoribus Theudomiro, Valamiro, & Vindomiro; quibus ſe junxere Gepidæ, Sarmatæ, Geloni, Neuri, Rugij, Baſtarnæ, cum Scythia omni, omnique fere Germania. Totus annus inſumptus eſt contrahendis utrimque auxiliis, E Germanis adſcripti ſint, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, Saxones, & qui in Germania adhuc reliqui erant, Franci. Pleroſque complexus eſt verſiculo Sidonius, *Panegyr. Aviti.*

Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, ſluoſa quem vel Nicer abluit unda
Prorumpit Francus.

Septingenta hominum millia conveniſſe ad Attilam dicuntur: Ipſam quoque Hercyniam ſilvam in lintres bipennibus diſectam abiiſſe narrat Sidonius. Trajecto Rheno evertit Tungros, Coloniam Agrippinenſem, aliaque Germaniæ ſecundæ oppida. Inde in Belgicam primam ingreſſus, Metas diripuit & ſuccendit, ipſo Paſchatis pervigilio. In Belgica ſecunda Atrebatum exſcidit: poſteà Aurelianum obſedit, & in vicinis Catalaunicis campis congreſſus cum Aetio magnam exercitus ſui partem amiſit. Centum octoginta millia hominum cæſa eo prælio dicuntur, præter nonaginta millia Gepidarum & Francorum, qui nocte ea quæ prælium anteceſſit inter ſe armis congreſſi, mutuis vulneribus concidere. Periit inter alios Theudericus Gothus, cui ſucceſſit filius Thoriſmundus. Attila non multo poſt ſubacta Italia, domum reverſus inter nuptiarum gaudia occubuit. Nec diu ſupervixit in Gallia Thoriſmundus Gothorum rex, relicto hærede fratre Theuderico, cujus mores deſcribuntur à Sidonio. Obiit quoque Pulcheria Auguſta, & Aetius. Filij Attilæ dum de regno inter ſe contendunt, invadente ipſos Ardarico Gepidarum rege victi, deſerta Pannonia ad veteres ſedes littoris Pontici abiere.

CAP. XV.

Geſta ſub MAXIMO *&* AUGUSTULO, *finiſque affectati à Romanis in Germanos imperij: ex quo nova rerum cataſtrophe, Germanis orbem Romanum longè latéque invadentibus.*

POſt obitum Valentiniani imperante MAXIMO Saxones piratæ tractum Aremoricum infeſtarunt, Franci quoque & Allemanni tranſmiſſo Rheno in Gallia prædas egerunt; teſtante id Sidonio, *An. Chr. cccclv.*

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus *Carm. vij Panegyr. Aviti.*
Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum
Ludus, & adſuto glaucum mare ſcindere lembo.
Francus Germanum primum Belgamque ſecundum
Sternebat, Rhenumque ferox Alemanne bibebas
Romanis ripis, & utroque ſuperbus in agro
Vel civis vel victor eras.

Utebantur enim Saxones myoparonibus ex vimine factis & crudo corio tectis. Iſidorus eos ita ut dixi deſcribit, additque, *uſos illis Germanos piratas in Oceani littoribus, vel paludibus ob agilitatem*: citat etiam hiſtorici cujuſdam ignoti verba, *Gens Saxonum myoparonibus non viribus nituntur, fugæ potius quam bello parati.* Eventus expeditionis Germanorum is fuit, ut Avito adverſus ipſos miſſo arma poſuerint; quod ipſum quoque ſignificavit Sidonius, de Avito ſic ſcribens,

Ut primum ingeſti pondus ſuſcepit honoris,
Legas qui veniam poſcant Alemanne furori,

Saxo-

Saxonis incurſus ceſſat, Chattumque paluſtri
Alligat Albis aqua: vixq; hoc ter menſtrua totum
Luna videt.

Geſta hæc ſunt regis Francorum Hilderici anno primo, ſtatim poſt Meroveï, huic enim ſucceſſit, obitum. *An. Chr. cccclxi.* Genſericus ex Africa ab Eudoxia evocatus, Romam capit quadrageſimo poſt Alaricum anno: Allemanni Rhætiam depopulantur. Childericus Francorum rex à civibus ſuis è Gallia pulſus in Thuringiam concedit, ejuſque in locum ſufficitur Ægidius qui pro Romanis Sueſſione magiſter militum ſedebat, ſub quo Colonia Agrippinenſis à Francis capta eſt; ſed poſt annos octo reſtitutus, multos *An. Chr. cccclxxiii.* poſteà annos regno illi præfuit. Tertium deinde Roma *An. Chr. cccclxxvi.* capta eſt à Ricimere. Nec multo poſt Odoacer Herulorum & Turcilingorum potitus regno, adſcitis in commilitum Scyris & Rugis Germanorum populis conſilium cepit invadendæ Italiæ. Finibus ergo ſuis egreſſus Danubium trajecit, atque in Noricum penetravit, ipſamque etiam poſt multas victorias urbem Romam cepit, imperante AUGUSTULO, Romanorum in Occidente ultimo: Hic enim imperium ab Auguſto cœptum, parum decore clauſit: Deo per Germanos juſtas tyrannidis tam multos per annos exercitæ pœnas repoſcente. Atque hactenus quidam pertexuimus quam breviſſimè hiſtoriam rerum Germanicarum ſub Imperio Romano, aut aliqua ejus facie. Sequuntur nunc illa tempora, quibus ſubverſa imperij majeſtate gentes variæ è Germania (quam Jornandes meritò officinam & vaginam populorum nationumque multarum dixit) in Romanum ſolum ſeſe effuderunt, ipſa etiam urbe capta atque direpta. Habuit enim Gothos Longobardoſque Italia: Vandalos Africa: Francos Burgundos, Gothos, Gallia: Suevos, Alanos, Gothos, Vandalos Hiſpania; Saxones Anglos, Danos, Britannia. Horum velle acta rebus Germanicis immiſcere, eſſet omnia confundere: Relinquenda ſunt ſingula iis qui ex ſingulis ſeorſim deſcribendis laudem juvandæ Reipublicæ quærunt, ſuntque jam pridem pleraque iſtorum à clariſſimis ingeniis conſignata. Noſter hic labor potiſſimum eo ſpectat, ut Germaniæ Veteris deſcriptionem illuſtremus, obſervatis locorum diſcriminibus; ad quam rem nihil poſſunt ea conferre quæ a victoribus tot gentium extra patriam geſta ſunt. Satis fuerit hoc notaſſe ſemel, Germanicas gentes ab Aquilone erumpentes ingenti populorum eluvie Italiam, Galliam Hiſpaniam, Britanniam, Africam, Aſiam invaſiſſe, ut nunc Pannonias omittam, & Noricum, & Vindeliciam, aliaſque Provincias. Ita mutatis vicibus qui ſpoliarant, ſpoliati ſunt. Optarim, quam operam Caſſiodorus, Jornandes, Paullus Diaconus, Procopius adhibuerunt deſcribendis rebus extra Germaniam geſtis, eam quoque adhibuiſſent adnotandis iis quæ proprie pertinent ad terram Germaniam. Hinc ergo cæca illa hiſtoriæ nox, & poſt altum ſilentium mirabilis rerum mutatarum facies. Non jam Chauci occurrunt legentibus hiſtorias, aut Bructeri, aut Cheruſci: non Batavi, Hermunduri, Marcomanni, Caninefates; ſed quaſi iſtorum jam acta ſit fabula prodeunt in theatrum Hollandi, Zelandi, Emdani, Oldenburgici, Weſtfali, nomina partim à Vandalis Gothiſque, quos Jornandes uno nomine Danos vocat, nata, partim ob alias eo tempore cauſſas indita. Eadem tempeſtas Brabantos & Flandros fecit, qui antea antiquis nominibus vocabantur. Intereà non fuerit abs re notare ſeriem quorundam Germanorum regum quos oblivioni eripuit ſcribentium induſtria. Ordiar à Suevis, ac poſteà diſtinctè ſubjungam, FRANCOS in Gallia, VANDALOS in Africa: VISIGOTHOS in Hiſpania. OSTROGOTHOS in Italia.

Digitized by Google

REGES SUEVI in Hiſpania.

SUEVORUM ſedes latiſſimè patuiſſe, non poteſt ignorare, qui Tacitum legerit de moribus Germanorum. Horum ingens multitudo Godigiſilo regè Vandalorum per Germanias in Galliam proficiſcenti ſeſe junxit, adlectis in commilitium Marcomannis, Herulis, Turcilingis, Allemannis, Saxonibus & Burgundis: eamque biennium totum vaſtarunt, atque inde in Hiſpaniam penetrarunt, Gallæciamque occuparunt.

Sub Theodoſ.

418 HERMENRICUS Suevorum in Hiſpania Rex, adverſus Gundericum regem Vandalorum in Gallæcia pugnavit.

438 RICHILA adverſus Gothos in Hiſpania certans fugatur, ſed poſt biennium collecto iterum exercitu invadit Bæticam, & in Tarraconenſi Hiſpania adimit Gothis Carthaginem.

447 Obiit Richila: ſuccedit ei filius RICIARIUS.

456 Theudericus Gothus Riciarum regem Suevorum ex Gallæcia & Luſitania in provinciam Romanorum irrumpentem profectus è Gallia ſuperatiſque Pyrenæis vincit ad amnem Urbium qui non longe ab Aſturica fluit.

457 ADULFUS à Theuderico Suevis rex datur: quo non contenti Suevi adſciſcunt ſibi regem MALDRAM.

459 ADULFUS deficit à Theuderico. Suevi permiſſu Theuderici regem ſibi creant ROSIMUNDUM.

460 MALDRA & ROSIMUNDUS inter ſe armis conſerunt: Maldra amiſſo, pacem Suevi petunt à Theuderico.

REGES HUNNI.

HUNNORUM ſedes trans Tanaim & Mœotim fuit in Aſia. Hi ſub Valenteniano & Valente in Europam trajecerunt, & Viſigothos Alanoſque ſuis ſedibus ejecerunt. Moratique aliquot annos trans Iſtrum, cumque Oſtrogothis & Gepidis ac Baſtarnis aliquoties congreſſi, fugatis tandem Viſigothis & Vandalis Iſtrum trajecere & Pannoniam invaſere.

428 OPTARUS Hunnorum rex à Burgundionibus in Germania funditur: Decem Hunnorum millia eo prælio perierunt.

ATTILA & BLEDA fratres poſt Optari obitum Hunnorum reges in Germania deliguntur.

444 Attila Bledam fratrem occidit.

450 Coacta ex Hunnis Oſtrogottis, Quadis, Marcomannis, Thuringis, Bructeris totaque Germania exercitu, Attila irruit in Galliam.

451 Vincitur in campis Catalaunicis ab Aetio.

452 Invehitur in Italiam.

453 Movet in Galliam adverſus Thoriſmundum Gothorum regem, ſed ab eo pellitur.

454 Moritur. Ejus filij de regno contendentes, regnum perdiderunt.

FRANCI

Digitized by Google

FRANCI IN GALLIA.

Franci Germaniæ populi ſub Gallieno demum cœperunt eſſe & innoteſcere orbi; Origo ipſis ex multarum gentium Germanicarum ſeſe in libertatem adſerere volentium confluge, unde & nomen. Sedes inter Chaucos, Bructeros, Salios, Friſios, & penitiſſimas paludes.

Anno Chriſti 287. Francorum reges Bataviam Galliæ regionem occupavere, facta ad Carauſium defectione.

287 A Maximiano victi transferuntur in agros Nerviorum, Trevirorum, Lingonum, Rhemorum, Tricaſſiorum, Ambianorum, regibus ipſorum Asarico & Gaiso pace conceſſa.

292 Bello Britannico cæduntur à Maximiano A. & Conſtantio Cæſare, multæque ipſorum familiæ iterum in Galliam traducuntur.

307 Asaricus & Gaiso Francorum reges vincuntur à Conſtantio Imperatore.

308 Bructeri Francorum populi bello petuntur à Conſtantio Imp. & debellantur.

341 Iterum movent, iterumque vincuntur à Conſtante A.

358 Superantur à Cæſare Juliano.

388 Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus Germaniam inferiorem ſuperato Rheno invadunt: ſed ſiſtuntur à ducibus Maximiani Imperatoris: pacantur verò ab Arbogaſte duce Valentiniani.

395 Iterum movent, iterum pacantur à Stilicone, duce Honorij.

406 Franci Romanorum ſocij ſe objiciunt Vandalis ad Rhenum ut tranſitum ipſorum in Galliam impediant, ſed fruſtra.

409 In Galliam inde tranſvecti Vandalos adgrediuntur & Treviros diripiunt.

313 Iterum reverſi Treviros capiunt, fuganturque à Conſtantino, & ultra Rhenum pelluntur ad ſuas ſedes.

418 Marcomerus Francorum Rex.

419 Faramundus Marcomero mortuo ſuccedit.

431 Clodio Comatus reg. an. 18

449 Merovæus Clodij filius Attilæ tempore venit in Galliam, ſtetitque à Valentiniani partibus in prælio Catalaunico ad Mauriacum. reg. an. 28

459 Childericus, ſub Maximo Germaniam primam & ſecundam infeſtat. A ſuis pulſus abit in Thuringiam. Vindomali fide & ope reſtituitur: Baſinam uxorem regis Thuringiæ rapit, Bellum Odoacri duci Saxoniæ movet. reg. an. 16

485 Clodovæus Childerici filius poſt pugnam ad Tolbiacum qua Allemannos vicit factus eſt Chriſtianus, Germania enim tunc in duas factiones diviſa, ab oſtiis Rheni Francos, à fontibus Allemannos ſubmiſerat, qui de Galliæ poſſeſſione inter ſe dimicarent. Sed victoria penes Francos ſtetit, quorum ex eo in Germania manſit imperium uſque ad tempora Hugonis Capeti, per annos CCCC. reg. an. 30

Ei uxor Clotildis filia regis Burgundionum, ex qua liberi

Clodomirus Aurelianorum rex.

Theudericus Mediomatricum & Rhemorum rex, cui filius Theudebertus, qui bellum fecit Amalarico Gothorum regi in Hiſpania: ſicut in Italia Theudewaldus Theuberti filius.

Childebertus Pariſienſis rex, reg. an. 35

560 Clotarius, primum Sueſſonum rex, ad quem poſt

Digitized by Google

REGES SUEVI in Hiſpania.

Suevorum ſedes latiſſimè patuiſſe, non poteſt ignorare, qui Tacitum legerit de moribus Germanorum. Horum ingens multitudo Godigiſilo rege Vandalorum per Germanias in Galliam proficiſcenti ſeſe junxit, adlectis in commilitium Marcomannis, Herulis, Turcilingis, Alemannis, Saxonibus & Burgundis: eamque biennium totum vaſtarunt, atque inde in Hiſpaniam penetrarunt, Gallæciamque occuparunt.

Sub Theodoſ.

418 Hermenricus Suevorum in Hiſpania Rex, adverſus Gundericum regem Vandalorum in Gallæcia pugnavit.

438 Richila adverſus Gothos in Hiſpania certans fugatur, ſed poſt biennium collecto iterum exercitu invadit Bæticam, & in Tarraconenſi Hiſpania adimit Gothis Carthaginem.

447 Obiit Richila: ſuccedit ei filius Riciarius.

456 Theudericus Gothus Riciarum regem Suevorum ex Gallæcia & Luſitania in provinciam Romanorum irrumpentem profectus è Gallia ſuperatiſque Pyrenæis vincit ad amnem Urbium qui non longe ab Aſturica fluit.

457 Adulfus à Theuderico Suevis rex datur: quo non contenti Suevi adſciſcunt ſibi regem Maldram.

459 Adulfus deficit à Theuderico. Suevi permiſſu Theuderici regem ſibi creant Roſimundum.

460 Maldra & Roſimundus inter ſe armis conſerunt: Maldra amiſſo, pacem Suevi petunt à Theuderico.

REGES HUNNI.

Hunnorum ſedes trans Tanaim & Mœotim fuit in Aſia. Hi ſub Valenteniano & Valente in Europam trajecerunt, & Viſigothos Alanoſque ſuis ſedibus ejecerunt. Moratique aliquot annos trans Iſtrum, cumque Oſtrogothis & Gepidis ac Baſtarnis aliquoties congreſſi, fugatis tandem Viſigothis & Vandalis Iſtrum trajecere & Pannoniam invaſere.

428 Optarus Hunnorum rex à Burgundionibus in Germania funditur: Decem Hunnorum millia eo prælio perierunt.

Attila & Bleda fratres poſt Optari obitum Hunnorum reges in Germania deliguntur.

444 Attila Bledam fratrem occidit.

450 Coacta ex Hunnis Oſtrogottis, Quadis, Marcomannis, Thuringis, Bructeris totaque Germania exercitu, Attila irruit in Galliam.

451 Vincitur in campis Catalaunicis ab Aetio.

452 Invehitur in Italiam.

453 Movet in Galliam adverſus Thoriſmundum Gothorum regem, ſed ab eo pellitur.

454 Moritur. Ejus filij de regno contendentes, regnum perdiderunt.

FRANCI

Digitized by Google

FRANCI IN GALLIA.

FRANCI Germaniæ populi ſub Gallieno demum cœperunt eſſe & innoteſcere orbi; Origo ipſis ex multarum gentium Germanicarum ſeſe in libertatem adſerere volentium confluge, unde & nomen. Sedes inter Chaucos, Bructeros, Salios, Friſios, & penitiſſimas paludes.

Anno Chriſti 287. Francorum reges Bataviam Galliæ regionem occupavere, facta ad Carauſium defectione.

287 A Maximiano victi transferuntur in agros Nerviorum, Trevirorum, Lingonum, Rhemorum, Tricaſſiorum, Ambianorum, regibus ipſorum ASAFICO & GAISO pace conceſſa.

292 Bello Britannico cæduntur à Maximiano A. & Conſtantio Cæſare, multæque ipſorum familiæ iterum in Galliam traducuntur.

307 ASARICUS & GAISO Francorum reges vincuntur à Conſtantio Imperatore.

308 Bructeri Francorum populi bello petuntur à Conſtantio Imp. & debellantur.

341 Iterum movent, iterumque vincuntur à Conſtante A.

358 Superantur à Cæſare Juliano.

388 GENOBALDO, MARCOMERE, & SUNONE ducibus Germaniam inferiorem ſuperato Rheno invadunt: ſed ſiſtuntur à ducibus Maximiani Imperatoris: pacantur verò ab Arbogaſte duce Valentiniani.

395 Iterum movent, iterum pacantur à Stilicone, duce Honorij.

406 Franci Romanorum ſocij ſe objiciunt Vandalis ad Rhenum ut tranſitum ipſorum in Galliam impediant, ſed fruſtra.

409 In Galliam inde tranſvecti Vandalos adgrediuntur & Trevitos diripiunt.

413 Iterum reverſi Treviros capiunt, fugunturque à Conſtantino, & ultra Rhenum pelluntur ad ſuas ſedes.

418 MARCOMERUS Francorum Rex.

419 FARAMUNDUS Marcometo mortuo ſuccedit.

431 CLODIO Comatus reg. an. 18

449 MEROVÆUS Clodij filius Attilæ tempore venit in Galliam, ſtetitque à Valentiniani partibus in prælio Catalaunico ad Mauriacum. reg. an. 28

459 CHILDERICUS, ſub Maximo Germaniam primam & ſecundam infeſtat. A ſuis pulſus abit in Thuringiam. Vindomali fide & ope reſtituitur: Baſinam uxorem regis Thuringiæ rapit, Bellum Odoacri duci Saxoniæ movet. reg. an. 16

485 CLODOVÆUS Childerici filius poſt pugnam ad Tolbiacum qua Allemannos vicit factus eſt Chriſtianus. Germania enim tunc in duas factiones diviſa, ab oſtiis Rheni Francos, à fontibus Allemannos ſubmiſerat, qui de Galliæ poſſeſſione inter ſe dimicarent. Sed victoria penes Francos ſtetit, quorum ex eo in Germania manſit imperium uſque ad tempora Hugonis Capeti, per annos CCCC. reg. an. 30

Ei uxor Clotildis filia regis Burgundionum, ex qua liberi

- CLODOMIRUS Aurelianorum rex.
- THEUDERICUS Mediomatricum & Rhemorum rex, cui filius Theudebertus, qui bellum fecit Amalarico Gothorum regi in Hiſpania: ſicut in Italia Theudewaldus Theuberti filius.

CHILDEBERTUS Pariſienſis rex, reg. an. 35

560 CLOTARIUS, primum Sueſſonum rex, ad quem poſt

poſt fratris Childeberti obitum totum Francorum regnum devolutum eſt. 5

Ejus fratres Hilpericus rex Sueſſonum, maritus Fredegundis,

Guntramus Aurelianenſis,

Sigebertus Metenſis ſive Auſtraſiæ, maritus Brunechildis.

574 Childericus poſt patris obitum 14

588 Clotarius II. Ch. fil. 44

632 Dagobertus, ſub quo Pipinus Dux Neuſtriæ, avus Caroli Martelli.

646 Clodoveus, cui uxor Bathildis Saxonica. 17

663 Clotarius Clodovei fil. an. 4

668 Childericus Clod. fil. an. 12

680 Theudericus Clod. fil. an. 14

694 Clodoveus 4

698 Childebertus II. 18

718 Dagobertus II. 4

722 Chilpericus II. 2

Carolus Martellus filius Pipini ex pellice. Hujus filij Carolomannus, Pipinus Ægidius, & Griffo.

727 Theudericus 15

740 Childericus III. ultimus Merovingiorum. Eſt enim à Pipino Martelli filio, qui regnum invaſit, in monaſteriũ detruſus. Succeſſere ergo *Carolovingij*.

VANDALI IN AFRICA.

Vandali Germanorum populi fuere: Tacitus eos Vandalios vocat. Capitolinus & Oroſius Vandalos, Procopius & Suidas Βανδίλοι. Plinius ad eos refert Burgundionas, Varrinos, Carinos, & Guttonas. Paulus Diaconus, *Gothi*, inquit, *Wandalique, Rugi, Heruli, atque Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbaræ nationes è Germania proderunt.*

406 Vandali eopſe tempore quo Gothi, duce Radagaiso in Italiam irruperunt: iidem cum Alanis rege Gondigiſilo profecti per Germaniam venerunt ad Rhenum, atque inde in Galliam penetraverunt.

409 Iidem cum Alanis & Suevis ex Gallia in Hiſpaniam profecti ſunt, rege Gunderico.

412 Vandali & Suevi Gallæciam occupant, Alani Luſitaniam.

415 Gunderico regi ſedes in Hiſpania permittit Honorius, hac lege, ut pugnet adverſus Gothos.

428 Genſericus G. fil. nothus ex Hiſpania in Mauritaniam venit ſub Theodoſio & Valentiniano AA. reg. an. 48

476 Honoricus, regnat in Africa an. 7

484 Gundamundus. an. 12

496 Thuriſmundus, cui uxor Amalfreda filia Theuderici regis Italiæ. an. 27

523 Hildericus. an. 7

530 Gilimer Genſonis fil. Genſerici nepos, Hilderico in carcerem conjecto regnum invaſit, ipſe poſteà captus à Beliſario. Ex ea victoria dictus eſt Juſtinianus Vandalicus. Ejus triumphum Conſtantinopoli habitum deſcribit prolixè Procopius lib. II. de bello Vandalico. Nihil ſanè cauſſæ fuit, cur ſe Juſtinianus Germanicum, Francicum, Allemanicum, Gothicum, Herulium jactaret, quum Conſtantinopoli ſedens has gentes ne oculis quidẽ uſurparit: niſi quis forte id eo factum putet, quod inter Vandalos à Beliſario devictos in Africa forte harum gentium nationumque milites fuerunt. Sed non potuit hoc ad tã ſplendidum titulum ſufficere.

GOTHI

Digitized by Google

GOTHI IN HISPANIA, GALLIA, ITALIA.

GOTHI Tacito dicuntur GOTHINI, qui eorum originem refert ad Gallos, ductus ſermonis ſimilitudine. Latini & Græci eos vocant promiſcuè GETAS; unde Helvidi Pertinacis jocus, qui, ut refert Spartianus, *quum Caracalla Germanici, & Parthici, & Arabici, & Allemannici nomen titulis ſuis adſcriberet, fertur joco ipſi dixiſſe, Adde ſi placet Geticus Maximus, quod Getam occiderat, fratrem, & Gothi Getæ dicerentur*: quum tamen Getarum natio proprie ad Thracas pertineat, Gothorum ad Germanos. Sed fecit nominum affinitas, ac forte gentium quoque permixtio, ut vocabula confunderentur. Getas quippe noverant Græci vetuſtiores, atque etiam Herodotus, Gothos non noverunt. Plinius de ſuccino agens eos vocat GUTTONAS, ex pythea, dicitque ipſos ſuccinum proximis Teutonis vendere. Horum alij fuere Vittungi ſive Viſigothi, alij Oſtrogothi. Viſigothi diſtincti ſunt in Tervingos & Grutongos.

287 Gothi conati ſæpius Iſtrum tranſmittere, repelluntur.

328 Gothi adfuere Conſtantino A. ſtruenti Conſtantinopolim.

360 Gothi fiunt Ariani, pugnantque adverſus Valentem Imperatorem.

376 Grutungorum reges, Hermenricus, Vithimaris & Fridericus, ab Alanis & Hunnis premuntur. Tervingi Alarino & Fridigerno ducibus tranſeunt Iſtrum etiam Grutungi: duce Frederico.

381 ATHANARICUS Conſtantinopoli à Theodoſio honorificè excipitur.

395 Gothi duce ALARICO in Macedoniam irruunt, Græciamque omnem depopulantur.

441 Ex Græcia & Pannonia tranſeunt in Italiam: retunduntur que à Stilicone.

404 Gothi duce RADAGAISO irrumpunt in Italiam.

408 ALARICUS pecunia accepta à Stilicone abſtinet ab Italia.

409 Poſt obitum Stiliconis Alaricus adſumpto Athaulfo repetit Italiam & Romam capit.

412 ATAULFUS Alarico ſuccedit, tranſitque in Galliam.

WISIGOTHI IN HISPANIA & Aquit.

415 ATAULFUS in Hiſpaniam profectus Barcinonem tenet.

SIGERICUS Ataulfo mortuo ſuffectus, à Gothis occiditur.

416 VALLIA in Africam tranſmiſſurus exercitum, tempeſtate rejicitur in Hiſpaniam.

420 Vallia moritur Tholoſæ.

WISITGOTHI in Hiſpania.

424 THEUDERICUS.

456 THURISMUNDUS. obiit Tholoſæ. reg. an. 13

459 THEUDERICUS II Thuriſmundi frater. an. 14

473 EURICUS. 18

491 ALARICUS qui Codicem Theodoſianum in compendium redegit Tholoſæ. reg. an. 21

512 GENSALARICUS. 3

515 AMALARICUS cui uxor Clotildis Clodovei filia. Is pulſus Gallia Narbonnenſi & Aquitanica à

Theudeberto Francorum rege conceſſit in Hiſpaniam. reg. an. 11

525 THEUDES à Theuderico Italiæ rege præfectus Hiſpaniæ, poſteà rex ipſe factus. reg. an. 18

543 THEUDEGISILUS. 3

546 AGILA. 5

551 ATHANAGILDUS, cujus filia Brunechildis nupta Sigeberto Regi Metenſi. an. 14

565 LUIBA. 3

568 LEONAGILDUS. 14

586 RICHAREDUS. 15

601 LUIBA II. 2

603 VICTERICUS. 7

610 GUNDAMIRUS. 20

630 SISEBUTUS. 9

640 RICHARDUS. II. 1

641 SUINTILLA 3

644 SISENANDUS. 7.

651 SUINTILLA. 4

655 TULGAS 2

657 VIDESUINDUS. 10

667 RECESUINDUS 13

680 BAMBA 9

688 THEOFREDUS. 1

689 ERINGIUS 7

696 EGYPEA. 7

703 VITIZA 9

712 COSTA 5

717 RODERICUS ultimus Gothorum rex in Hiſpania; Succeſſere Saraceni.

OSTROGOTHI IN ITALIA.

476 ODOACER Herules occiſo Auguſtulo regnat.

403 THEUDERICUS Gothus: cui uxor Andefledis Clodovei Francorum regis ſoror. reg. an. 36

527 ATHALARICUS Theuderici nepos ex matre Amalſuenta Theuderici filia. 8

534 THEUDENATUS. 3

536 VITIGES. 5

540 HILDOBALDUS. 1

541 ARARICUS.

542 TOTILAS. 11

553 TEIAS.

554 IUSTINIANUS hoc anno factus Italiæ rex, quum imperium Conſtantinopolitanum ſuſcepiſſet Anno Chriſti. 518.

DONGOBARDORUM reges.

Anno Chriſti DLXVIII Longobardi, Suevica gens, Pannonias egreſſi duce Alboino in Italiam veniunt, atque ibi conſtituunt regnum Longobardorum.

568 ALBOINUS regnat. an. 6

574 CLEPHES 1

585 AUTHARIS. 7

591 AGILULPHUS 25

616 ADOALDUS an. 10

628 ARIOVALDUS. an. 12

639 ROTHARIS. an. 10

614 RODOALDUS. 5

660 HARIPERTUS. 9

669 GUNDIPERTUS 1

670 GRIMOALDUS 9

679 GA-

679 Garibaldus.	menſ. 3
Pertharithus.	an. 17
698 Cunibertus.	12
712 Haribertus,	12
723 Asprandus,	menſ. 3
723 Luitprandus,	an. 21
744 Rachisius,	an. 6
750 Haistulphus,	an. 8
756 Desiderius,	an. 18

Atque hic quidem indiculus ſufficiat ad oſtendendum quænam gentes in Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, ut Britanniam omittam, e Germanis profluxerint.

Cap. XVI.

Enumeratio migrationum variarum gentis Germanicae *è ſuis ſedibus in alias terras, cum nominum quorundam Germanicorum etymologia.*

Neque adhuc recenſui omnes Germanorum migrationes, fuerunt enim & plures & celebres. Batavi & Caninefates è Cattis profecti, extremam Galliæ oram cultoribus vacuam ad Rhenum occupaverunt. Ubij, Transrhenana gens tranſmiſſo amne ripam Gallicam inſederunt: fecere idem Vangiones, Tribocci, Nemetes. Marcomanni & Quadi jam ante Auguſti tempora tranſmiſere Danubium, & Valeriam, quæ nunc Croatia dicitur, tenuere. Iidem rurſum ſub Galieno partem ſuperioris Pannoniæ invaſere. Carpos Diocletianus in Valeriam traduxit, teſte Marcellino, Marcomannos & Hermunduros Tiberius inter Marum & Cuſum ubi nunc Tranſylvania eſt, locavit. Vandalos in Hiſpaniam Honorius admiſit, à quibus pars ejus Andaluſia dicta eſt. Allemannorum in Belgicam primam, Francorum & Burgundorum in Galliam irruptiones fuerunt frequentiſſimæ, ut & Anglorum, Saxonumque in Britanniam, cujus pars ob id aliquandiu Saxonia occidentalis dicta eſt. Quocircà mirum videri non debet, ſi apud remotiſſimas gentes exſtent harum migrationum indicia in ſtructuris caſtrorum, in ruinis ac demolitionibus urbium, in effoſſionibus, atque imprimis in propriis nominibus virorum & fœminarum qui tunc temporis fuerunt. Rex Merciorum fuit *Coenradus*; à conſiliorum prudentia ita dictus. *Hildebertus* rex Cantiæ, à promptitudine auxilij. *Edilredus* à nobilitate. Eadem reliquorum nominum ratio eſt, *Ecberti*, *Etelbulfi*, *Etelbaldi*, *Edelfredi*, *Edelvvardi*, *Edmundi* aliorumque in Anglia: Ipſe quoque hodie omnis Britannorum ſermo indicat ſuam originem. In reliquis quorum catalogum recenſuimus non minus idem manifeſtum eſt. Neque verò ulla eſt lingua quæ vel fœlicius voces nectat, vel nexis familiarius utatur ad proprias rerum hominumque appellationes. Thiet, Diet, Theut, Deum Germanis priſca voce ſignificat, unde & Teutones nomen traxerunt: Hodie dicunt *Godt*. Inde facta ſunt, *Thiewijck*, & *Dietrijck* Deo dives: *Dietprecht*, Deo promptus: *Dietvvinus*, qui & Godvinus, & Theodevinus, Deo vincens. *Dietſchalck*, qui & Godſchalck, Dei ſervus. *Teutobochus*, Deum jactans. *Diedo*, divinus, qui & *Godzo Teutobrechtus*, Deo ſe parans, qui Godsbrechtus. *Thietvvaldus*, Godſwaldus, Dei robur. *Godegeſilus* pius, Deo amicus, *Theudelinda* Longobardorum regina, Deo dilecta. Quæ terminantur in Aert, indolem ſignificant & genium. Talia ſunt, *Bern-aert*, urſino ingenio præditus. *Got-aert*, divino. *Geit-aert*, caprino. *Gen aert*, munifico

Lib. xxvij.

munifico. *Gyr-aert*, vulturio. *Eber-aert*, verrino: nam *eber* verrem notat, unde *Eberwinus* qui aprum aut verrem venabulo confixit. *Eer-aert*: eſt ingenio honeſto præditus. *Ryck-aert*, diviti; *Leeuwen-aert*, leonino; *Engel-aert*, angelico; *Wolf-aert* lupino; *Wernaert*, contentioſo. Multa in BERT, ſive à barba, ſive à promptitudine, *Heribertus*, qui hero ſuo præſto eſt. *Adelbertus*, qui nobilitati. *Cunibertus*, promptus auducia. *Dagobertus*, gladio promptus. *Hildebertus* vel *Childebertus*, ad amorem paratus: nam *hilde* eſt amor, unde *Luithildis*, populo dilecta, *Grothilde* magnus amor, *Hildebrandus*, amore ardens, *Brunechildis*, fuſco vultu ad amorem pelliciens. A barba dicti ſunt *Langebardi*, quibus gentilitium fuit barbam promittere. Paul. Diacon. lib. I. cap. IX. *Certum eſt, Langobardos ab intacta ferro barba longitudine appellatos: nam juxta illorum linguam* lang, *longum*. bard, *barbam ſignificat*. *Fulbert*, cui barbitium denſum. *Egbert*, cui acuminatum, *Gysbert*, cui caprinum. Multa in BRECHT, notantque effectum rei, ut *Albrecht*, qui omnia efficit. πολυπράγμων. *Aerbrecht*, qui honorem procurat. *Adelbrecht*, qui nobilitatem. *Amelibrechtus*, qui alteri ad cœlum viam ſtruit, nam *Amala* cœlum eſt: unde *Amalafrida*, *Amalſuenta*, *Amalaricus*, *Amalaberga* uxor Hermenofredi Thuringiorum regis. Multa in RYCK, quæ vox opulentiam denotat. *Adelryck* dives nobilitate, hoc eſt Atalarius. *Hilperyck* & *Chilperyck*, auxilio præſens. *Gunderious*, favorem præſtans. *Ardaricus*, qui terris dives. Sic *Agaricus* ſibi dives, *eygen ryck*: contrà *Alaricus* omnibus dives, vel præ omnibus opulentus. *Amalricus* cœlo dives, *Emmericus* ſemper dives, unde Ambiorix: *Earricus* honore adfluens. Multa in HULF ab auxilio. *Aernhulf* honoris alieni adjutor, quod primum eſt nobilitatis caput, unde Arnulphus. *Haiſthulf*, opitulator, præſens auxilio, ſubito juvans. *Eadhulf* juramenti adjutor, Adulphus. *Eardhulf* qui patriam terram juvat, unde & Landulphus nomen habet. *Ganghulf*, qui abit auxilium laturus. GUND favorem ſignificat, unde Aldegundis, omnibus favens, *Adelgundis*, fautrix nobilitatis, *Cunigundis*, favens prudentibus & catis. *Fredigundis* pacis conciliatrix. *Guntramnus*, favorem late extendens, *Guntricus* favore dives. WYCK præſtantiam denotat, *Radwych* conſilio præſtans. *Ludwych* præſtantiſſimus populi. *Altwych*, inter ſenes eminens. *Wltwych* potens robore. GAR vel GER, perfectionem ſignificant, *German*, vel *German* [illegible]. *Adelgar* plane nobilis. *Armgar*, plane pauper. *Lutgart*, poplicola. *Gerhart*, plane durus. *Gerbrecht* prorſus celebris, *Gerbaldus* celer, velox. nam Ger facit ad epitaſin. Jam à KOEN quod catum deſignat, Cuno, Cunradus, Cunomannus. ALOUTER quod eſt purus, dictus eſt Lotarius, & cum adſpiratione Hloratius, & cum chiaſmo, Chlotarius, unde Clotarius; à VVAAL, Vahalis, & populi ultra Vahalim VVaalen, qui Gallis AMEYER præfecto, *Ludmeyer*, Ludomirus, Hlodomirus, Clodomirus, præfectus populo. *Marcomirus*, limiti præfectus. DENEN ſunt Dani; *Denemerck* Danorum limes cum proſtheſi unius litteræ Cdani, unde ſinus Codanus, & id eum urbs Gdanum: cum Sarmatica adjectione Gdanski, *Gedanum*. quod nos vulgo *Danzick* dicimus & Dantiſcum. Eſt apud Batavos fluvius Merwe, qui illuſtri familiæ Merovæorum nomen dedit, à quibus Merovæi reges, & Merovingi, quod & accolis ejus fluminis tribuitur, dicuntur enim & illi Merovingi, ſicut ab Albi Albingi, unde Nortalbingi, à Sala Salingi; ab Harela Harlingi. Sed hæc uti libaſſe leviter non fuit inutile, ita plene proſequi non eſt iſtius inſtituti: Neque ſum neſcius, in Germania Chiſrhenana in qua Coloniæ erant & caſtra Romanorum, uſurpatum fuiſſe ſermonum Latinum, Arminium quoque & Civilem locutos Romane; & Scholam fuiſſe vel Coloniæ vel haud

Digitized by Google

haud procul inde jam temporibus Claudij, curæ enim Romanis fuit, ut ipſorum ſermo quam latiſſimè diffunderetur; ſed nos quum Germanica tractemus, ea tantum conſectati ſumus, quæ propria ſunt illius gentis. Vellejus de Pannoniis clarè. *In omnibus*, inquit, *Pannoniis non diſciplina tantummodò, ſed & linguæ quoque notitia Romana, pleriſque etiam litterarum uſus & familiaris animorum exercitatio.*

Cap. XVII.

Breviarium *rerum* Germanicarum *ab anno Chriſti* dxxvi *uſque ad* Carolum Magnum.

Anno Chriſti dxxvi. Theudericus Francorum rex adſumto fratre Clotario & Saxonicis auxiliariis Hermenfridum Thuringorum regem oppugnavit, prælioque vicit & occidit, Thuringiam totam ſibi vindicans: Saxonibus partem ejus quandam verſus Septentrionem concedens ad ſylvam Hercyniam, exſtantque ejus rei hodie veſtigia, Saxoburgum aliaque loca. Autor eſt Gregorius Turonenſis fluvium Oneſtrum ad quem prælium patratum eſt, ità cadaveribus offertum fuiſſe, ut per eum Franci tanquam per pontem tranſirent. Tum verò Rodegundem Bertharij quondam regis filiam captivam abductam à Clotario, ceſſiſſe ipſi in uxorem. Hermenfridum verò Tolbiacum evocatum à Theuderico, dum muros urbis ambulans luſtrat, dejectum fuiſſe. Narrat quoque idem Danorum regem Chochilaichum cum non invalida popularium ſuorum claſſe Galliarum littora invectum, exſcenſionem feciſſe in eam regni partem quæ poſt Clodovei regis exceſſum Theudorico ipſius liberorum natu minimo Mediomatricum ſive potius Auſtraſiorum regi ſorte ducta obvenerat, atque ad Oceanum uſque Gallicum porrigebatur. Deprehenſum verò regem Chochilaicum cum Danis prædonibus à Theuderico in Francorum poteſtatem veniſſe. Eſtque omninò credibile, quotieſcumque prædatoriæ iſtæ excurſiones in Galliam aut Britanniam à Danis factæ ſunt, toties illos in Friſiorum, Batavorum, Morinorum, Rhenum Scaldimque accolentium ſedes irrupiſſe, atque illic omnia flammis ac ferro vaſtataſſe, donec tandem ipſi etiam loca Rheno proxima occupantes ſedes fixere illis regionibus, eaſque à ſuis inſulis Hollandiam & Zelandiam vocavere, quod quidem uti factum conſtat, ita quo tempore factum ſit, ignoratur. Anno dlxxi Hunni irrumpunt in Germaniam, vaſtantque Thuringiam, quæ ditionis erat Francorum, à quibus illi cohibentur, vincuntur, pelluntur. Poſt hæc S. Rupertum Vangionenſem Epiſcopum è Gallia profectum veniſſe ferunt in Bojoariam & Noricum Chriſtumque illic docuiſſe, ac Theudericum principem convertiſſe. Oratorium quoque exſtructum apud Thermas Agrippinenſes à Joanne quodam Eccleſiæ Romanæ preſbytero. Ad Clotarium miſſi dicuntur legati à Saxonibus, quos ille omnes interfecit. *An. Chr. dcxv.* Iidem quoque Francis tributum negantes à Dageberto rege victi ſunt, occiſis omnibus qui gladij ipſius magnitudinem excederent, ut refert Trithemius. Eodem temporis tractu fertur Dagobertus Trajecti ad Rhenum exſtruxiſſe templum in honorem Sancti Thomæ. Marcellinus diſerte in actis Sancti Suviberti. *Ad caſtrum Trajectenſe imperante Heraclio Cæſare inclytus Dagobertus Rex Franciæ conſtrui fecit Eccleſiam in honorem Sancti Thomæ Apoſtoli, quam non multo poſt prædura cervicis Friſonum ſola*

 tenus

tenus deſtruxerunt. Sorabi quoque qui bonam partem Thuringiæ occupaverant, pelluntur a Saxonibus uſque ad Albim. Thuringorum autem rex Radulſus, quum ad Francos defeciſſet, vincitur, cogiturque tributum ſolvere. An. Chr. dclx. Nec multo poſt, ſub Pipino Friſiis annunciatur Chriſtus à Wilfrido Eboracenſi Epiſcopo, qui pulſus à rege Anglorum Ecfrido, quum navem conſcendiſſet Italiam petiturus, ut ait Beda, flante Favonio pulſus eſt in Friſiam, receptuſque honorifice ab Aldgulo Friſiorum rege, prædicavit ipſis Euangelium. S. quoque Kilianus ex Hibernia profectus religionem Chriſtianam docet in Franciæ Orientalis oppido Wurtzburg, ſed à Geila Gosberti ducis uxore occiſus eſt cum ſociis duobus. Anno DCXC Egbertus natione Anglus profectus ex Hibernia in Italiam, impetum cepit convertendi in Germania paganos Oceano vicinos, Beda vocat Friſones, Ruginos, Danos, Hunnos, antiquos Saxones, Boruchtuarios. Veniens ergo in Friſiam duobus annis continuis regi Radbodo verbum ſalutis prædicavit. Reverſus in patriam, miſit in Friſiam Witbertum, & poſt eum Willibrordum qui idem quoque Clemens dictus fuit, cum undecim aliis, pulſo jam e Friſia Radbodo per Pipinum Franciç ducem. Willibrordus iſte Trajectum veniſſe dicitur, Radbodo interea in inſula Foſtelandia agente, atque inde ipſum oppugnante, Et quia in Wiltorum gente munitio iſta Trajectenſis fuit, idcirco creditur Trajectum ipſum tunc dictum fuiſſe Wiltenburgum. Sed & Duroſtadij, qui ingens tunc vicus fuit, prædicaſſe dicuntur Suvibertus, Werenfredus, & Marcellinus, duobus orientem verſus à Trajecto milliaribus. Inde Suvibertus per Friſiam, Hollandiam (nec offendo altiorem hujus nominis memoriam) ac Teiſterbandiam profectus, devenit ad vicum principatus Hollandiæ Hagenſtein: ibique docuit. An. Chr. dccxvi. Nec multò poſt Romam à Pipino miſſus Archiepiſcopus rediјt, offenditque Suviberti opera conſecratas Eccleſias S. Vincentio in *Zantwijck* prope Ticlam; S. Dei genetrici in *Arckel*, Dionyſio Areopagitæ in *Hoernaer*. In *Malſen* verò vico Teiſterbandiæ haud procul à *Lecca* ſito ſuper amnem *Lingam* miraculum patratum: Subdit autem ejus temporis hiſtoricus Marcellinus hæc verba, *Erat civitas Duerſtadt licet Pagana ſub poteſtate Chriſtianorum principum, ſcilicet regis Franciæ & Pipini ducis, ut tota fere vicinitas & provincia Chriſtianæ fidei erat ſubdita, utpote Brabantia, Flandria, & pars Hollandiæ.* Porro Suvibertus Archiepiſcopo adventanti obviam prodiiſſe uſque *Embricam* dicitur, ac de totius ferè Baduæ (inſula intelligenda eſt Batavorum) converſione ipſum feciſſe certiorem: Poſt hæc Trajecti exſtructa fertur in fundo baſilicæ S. Thomæ Eccleſia cathedralis in honorem S. Martini Epiſcopi Turonenſis. Quinquaginta etiam atque amplius Eccleſiæ parœciales dedicatæ. Quanta verò fuerit eo tempore Friſiorum barbaries, liquere poteſt ex conſtitutione quadam, qua vivos homines mactari Diis ſolitos ſignificatus, Eſt autem lex ea lata a Wulmaro Tit. XI. Paragr. I. *Qui fanum effregerit & ibi aliquid de ſacris tulerit, ducitur ad mare, & in ſabulo quod acceſſus maris operire ſolet finduntur aures eius, & caſtratur, & immolatur Diis quorum templa violavit.* Fuiſſe etiam eodem tempore opida haud invenuſta per Hollandiam, apparet ex matricum Eccleſiarum catalogo, qui eas quinque numero recenſet, *Flardingam*, *Kirc Wervam* quæ nunc Ooſtgeeſt vocatur, *Velſerburgum*, quod puto eſſe Velſen, *Heiligeloa* Heyloo, & *Pettemum*: Pagorum indiculum concipere licet ex numero ſacellorum, *Harinckhemum*, Arkom, *Schia*, Schye, Ad annales Douſæ L. V. *Rinesburgum*, *Warmunda*, *Leithemuda*, Leymuden, *Rinſaters Walda*, *Aſteter Walda*, Ooſterwoude, *Agathenkereka*, Beverwijck, à ſacello S. Agathæ, *Aſcomanneſdylf*, Aſſendelft, *Sparneras Walda*, *Solom*, *Ecmunda*, *Alcmera*, *Miſnemum*

Miſnemum, Miſnem, *Wegnemum*, *Althendorpa*, & *Vronla*. In Bataua etiam populum in *Elſt* & *Weſter Woirt* docuiſſe creditur Werenfridus, atque in poſteriore etiam Eccleſia conditus jacere. S. Adelbertus in *Ecmonda* Hollandiæ oratorium exſtruxit inque eo ſepultus eſt. Lebuinus prope Gandavum martyr objiſſe fertur. Annus Chriſti DCXCVIII, nobilis eſt martyrio Lamberti Tungrenſis Epiſcopi qui poſtquam in Taxandria docuiſſet, occiſus eſt in villa Legia, quam nunc Leodicum vocant. *An. Chr. dcc.* Nec multo poſt Wulfrannus Senonenſis Epiſcopus regis Francorum Childeberti & Pipini principis voluntare in Friſiam profectus eſt ad gentem Friſonum, quam ex Hibernia & Anglia miſſi aliquot doctores cœperant ad Chriſtum convertere. *An. Chr. dcciii.* Heimerammus quoq; Epiſcopus Ratiſponenſis à Theuderico Bavariæ Principis filio Lantberto morti datus, quod crederetur, licet falſo, Otam principis filiam ſtupraſſe. Suvibertus Epiſcopus Anglus poſt præ- *An. Chr. dccviii.* dicationẽ factam Brunſcoichenſibus, ad Bructeros (Marcellinus qui vitam Suiberti deſcripſit, Boructuarios vocat) convertendos profectus dicitur in villam *Velſenberch*, ac promoviſſe nonnihil, ſed quum Bruno Saxonum Princeps per Bructeros iter faciens in vico Ratingen primicerium ejus loci occidiſſet, eoque ipſe etiam per tumultum eſſet interemptus, coactus eſt deſertis illis ſedibus Coloniam proficiſci, ubi à Plectrude Pipini uxore exceptus honorifice vicum *VVerdam* in inſula Rheni obtinuit, in quo monaſterium exſtruxit; unde ad vicinos Saxones identidem proficiſcebatur, eoſque ad fidem Chriſti invi- *An. Chr. dccxvii.* tabat. Circa hæc tempora præclaram victoriam retulit Carolus Martellus filius ejus quẽ diximus Pipini, à Chilperico Rege, & Raginfrido, quem rex majorem domus creaverat. Scedæ Pithœanæ. *Septingenteſimo decimo ſeptimo anno Raginfridus & Chilpericus Rex in Vinciaco die Dominica ante Paſcha cum Carolo pugnantes terga verterunt, quos Carolus fugientes cadendo proſequitur uſq; Pariſios.* Ex *An. Chr. dccxix.* Anglia verò, quæ tunc Saxonia Occidentalis dicebatur, profectus Winfridus Romam, nomen ſumpſit Bonifacij, & munus per Germaniam docendi, inſtigante etiam ſua ſponte ardentem Gregorio Pontifice. Is ergo ſuperatis Alpibus per Bojariam, & Thuringiam iter faciens Eccleſias multas conſtituit; quo tempore in Friſia obiiſſe ferunt Radbodum principem Paganum, poſtquam à baptiſmo quod petierat pedẽ retraxiſſet, fruſtra reclamantibus Wulfranno Epiſcopo Senonenſi, & Willebrordo cognomento Clemente Archiepiſcopo Trajectino, à quo profectus Bonifacius abiit ad Cattos, conterminos Saxonibus; unde Romam evocatus Epiſcopus Germaniæ factus eſt, præſtituto juramento fidelis obſequij. *An. Chr. dccxxiii.* Datæ ſunt ipſi à Gregorio litteræ ad Carolum Martellum qui Francorum regnum moderabatur, & ad principes Germaniæ Orientali Rheni parti adſitos, atque imprimis ad Thuringos, atq; Altſaxones. His ergo litteris inſtructus venit in Germaniam ad Carolum Martellum, à quo ad Cattos diſceſſit, docuitq; in loco qui Geiſmer dicitur. Eodem fere temporis tractu fertur Grimoaldus Theodonis ducis Bavariæ filius Piltrudem fratris ſui Theudoaldi viduam uxorẽ duxiſſe, reprehenſus eo nomine à Corbiniano Epiſcopo Friſingenſi. *An. Chr. dccxxv.* Evocavit etiam ex Anglia Bonifacius auxilia piorum & eruditorum utriuſq; ſexus, quorum opera uti poſſet in ſalutaris doctrinę propagatione; In his pręcipui fuere iſti ſex, Burchardus, Lullus, Wiliboldus, Wilibaldus frater ejus, Witta, & Gregorius. In fœminis autem fuere, Cunigildis matertera S. Lulli, & filia ejus Bertgiftis, cum Cunitrudi, Thecla, Lioba, & Walpulgi ſorore Wiliboldi & Wilibaldi. Ex his Cunigildis cum filia in Thuringia conſedere: Cunitrudis miſſa eſt in Bojooriam. Thecla manſit ad fluvium Moganum Ochnofurti: Lioba virginibus ſacris apud Biſchofeshemium præfecta eſt.

Eodem

Digitized by Google

Eodem anno Carolus Martellus in Friſios duxit exercitum navalem tunc adhuc idololatras, omniaque cæde & flamma quum impleviſſet, dirutis fanis in Franciam reverſus eſt. Gregorio II ſucceſſit Gregorius III, ſub quo victi ſunt à Carolo Martello in Francia Sarraceni. Bonifacius in Thuringia conſuluit Epiſcopos Anglicanus. An conjugium diſſolvendum ſit, ejus, qui quum adoptaſſet quendam in filium, poſteà ejus matrem viduam uxorem duxerat? Nec multo poſt Romam profectus Pontificem adiit, expoſuitque ſucceſſum ſuæ in Germaniam legationis; diſcendenti datæ ſunt ad Epiſcopos Germaniæ litteræ ſyſtaticæ. Offendo quoque in Tomo Conciliorum Epiſtolam Gregorij Papæ ad optimates & populum provinciarum Germaniæ, Thuringos, & Theſos, & Borthavos, & Niſtreſos, Unedredos, & Lognaos, Sudnodos, & Graffeltos, omneſque in Orientali plaga conſtitutos, quam ad hæc tempora referendam puto. Sequenti anno conſtituit Epiſcopos in Bojoaria, Joannem Saliſburgi, Erimbertum Friſingæ, Gunibaldum Ratiſponæ, quæ erat totius illius tractus Metropolis, ac bienno poſt Auguſtæ vel alibi ad Danubium celebravit ſynodum totius Bojoariç & Allemanniæ Epiſcoporum. Extant quoque litteræ Zachariæ P. qui Gregorio III ſucceſſit, ad Bonifacium, de ſacerdote quodam apud Bojoarios, qui quum eſſet Latinæ linguæ imperitior, infantes voce canora & rictu Stentoreo baptizare ſolebat IN NOMINA PATRIA ET FILIA ET SPIRITUA SANCTA, magis vocalium ſonitu, quam actionis ſacræ myſterio delectatus, quaſi ad majeſtatem boatus faceret: Sed ita baptizatos rebaptizari juſſit Bonifacius; quod ubi intellexit Pontifex, hiſce verbis reſcripſit. *Retulerunt mihi, quod fuerit in provincia Bajoaria ſacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, neſcius Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomina Patria & Filia & Spiritua Sancta. Et per hoc tua reverenda ſanctitas conſideravit illos rebaptizare. Sed, ſanctiſſime frater, ſi ille qui baptizavit non errorem introducens ac hæreſim, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus baptizans dixiſſet, non poſſumus conſentire ut denuo baptizentur: quia (quod bene tua compertum habet ſancta fraternitas) quicunq; baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, nullo modo rebaptizari debeat, ſed per ſolam manus impoſitionem purgari debeat.* Poſt hæc, Carolomanno jubente Synodus habita eſt Moguntiç in qua exauctoratus eſt Epiſcopatu Gervilio, inque ejus locum ſurrogatus Bonifacius: Quanam id occaſione factum ſit, operæ eſt prætium intelligere ex vita Bonifacij. *Ea tempeſtate*, inquit ejus hiſtoriæ autor, *Saxonibus Thuringiam vaſtantibus, ejus provinciæ homines Carolomanni opem implorabant. Ille mox exercitum mittit, & cum eo Geroldum Mogintinum Epiſcopum Gervilionis patrem. In ipſo autem conflictu Geroldus cum pleriſque aliis caſus eſt. Gervilio vero filius qui tum adhuc laicus in platio verſabatur, in clerum adſciſcitur leniendi doloris cauſa, quem ex patris dolore acceperat, eidemque in Moguntino Pontificatu ſubrogatur. Non diu poſt Carolomannus rurſus collegit militem, proficiſcitur contra Saxones, Gervilionem ſecum ducit. Exercitu utroq; ultra citraq; ripam fluminis Viſurgis conſidente, Gervilio jubet puerum ſuum ire ſolum ad hoſtium caſtra, diligenter illic inquirere nomen ejus qui patrem ipſius interfecerat. Abiit puer, diſcit ex quodam non longe abeſſe eum quem quæreret & rogat, ut ad domini ſui colloquium properare velit. Venit ille, & adventu ejus denunciato, paratis equis Gervilio ei procedit obviam, & quum in medio flumine inter ſe colloquerentur, Gervilio clam ferens gladium, hominem confodit, ita dicens,*

Accipe jam ferrum, quo patrem vendico carum.

An. Chr. dccxxxviii.

An. Chr. dccxliv.

An. Chr. dccxlv.

Ille

Ille mox ex equo corruens in flumine exhalat ſpiritum. Repente autem ejus comperiâ cæde, ſublato clamore utrimque ad arma concurritur. Fit pugna atrox. Saxonibus victis, Carolomannus ad ſua ſe recipit, nemine tum id quod Gervilio fecerat, pro homicidio ei imputante. Ita reverſus domum perrexit ſolito more Epiſcopi munia obire. At ſanctus Bonifacius inter cætera hoc etiam pronunciavit, Neminem qui hominis cæde pollutus ſit ſacerdotio fungi poſſe. Ergo exauctoratus eſt. Eo autem depoſito, ſanctus Bonifacius à Carolomanno & Pipino fratre ejus Moguntinæ ſedi præficitur. Et ut ejus dignitas eſſet eminentior, ſtatuerunt iidem principes Eccleſiam Moguntinam, quæ tum alteri ſubjecta erat, in totius Germaniæ metropolim provehere; miſſaq; mox legatione, à Romano pontifice id impetrarunt. Etſi verò in monaſtica narratione iſta quędam fabuloſa intercurrant, ut erant tunc tempora, tamen non eſt à verò alienum quod dicitur de ſede Moguntina,
An. Chr. dccxlvii. deq; bello Saxonico, & Bonifacij ad illam ſedem evectione, cujus etiam cura factum eſt, ut non multo poſt cœnobium Fuldenſe juxta Fuldam amnem in ſolitudine Buchonia exſtrueretur in fundo ipſi à Carolomanno dato regionis Grapheldenſis. Ejus primus abbas fuit Stunnis. Eopſe anno quoq; ornatum opibus monaſterium S. Galli ordinis Benedicti, quum è Francia in Italiam pergeret Carolomannus ad cœnobium Caſſinenſe. Thaſillo Bavariæ ducatu à Griffone pulſus per Pipinum reſtituitur, qui Griffonem in Franciam ſecum abductum donat ducatu Denreleno, cum duodecim Comitatibus in Neuſtria. Erant autem tunc in Germania Epiſcopi, David Spirenſis, Burchardus Wirceburgenſis, Agilolphus Colonienſis, Ætherius Tarvanenſis, Trevuartus Cameracenſis, Folericus Tungrenſis, Otto Straſburgenſis, aliique ſicut patet ex epiſtola Zachariç Pontificis Romani, quibus addi poſſunt, Ludgerus Monaſterienſis, Rixfridus Trajectenſis, quorum ſingulare fuit in Pipinum ſtudium Saxones & Weſtphalos tunc debellantem, Tell[illegible] quoque Curienſis, & Sidonius Conſtantienſis. Subjectę autem fuiſſe dicuntur Archiepiſcopatui Moguntino civitates iſtę, Tungris, Colonia, Wormatia, Spiratia & Trectis, cum omnibus Germaniæ gentibus, quas Bonifacius ad Chriſtum converterat. Nec multo poſt objiſſe fertur S. Hubertus Leodienſis Epiſcopus qui omnem Arduennam ab idolis docendo repurgarat, & in Taxandria ac Brachbanto fidem propagarat, quod & Monon ibidem feciſſe fertur, cui à ſicariis occiſo Pipinus decimas pendi juſſit quas habebat inter Letiam & Urcam. Refert autem Chronici Francorum à Pithęo æditi autor, circa hæc tempora deturbatum regno avito Childericum à Pipino, facti ejus confirmationem conſequutum eſſe à Papa Zacharia. *Burchardus*, inquit, *Wirceburgenſis Epiſcopus & Fulradus Capellanus miſſi ſunt à Pipino Romam, ad Zachariam Papam, ut conſulerent Pontificem de cauſſa regum, qui in illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, ſed nullam poteſtatem regiam habebant. Per quos dictus Pontifex mandavit, melius eſſe illum vocari regem, apud quem ſumma poteſtas conſiſteret. Dataq; autoritate ſua juſſit Pipinum Francorum regem inſtitui. Hoc ergo anno ſecundum Romani Pontificis ſanctionem* PIPINUS *Rex Francorum appellatus eſt, & ad hujus dignitatem honoris unctus ſacra unctione, manu ſanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiſcopi & Martyris, & more Francorum elevatus in ſolium regni Sueſſione civitate.* Stupendum facinus. Rex à cive ſuo dejicitur de faſtigio dignitatis: Pontifex factum probat, & non tantum facinoris tanti autorem evehit, ſed ipſum quoque Regem cuculla monaſtica ornatum deturbat in monaſterium. Scilicet ut ſceptrum à rege deſertum vel ipſe arripiat, vel donet cui vult. Nec An. Chr. dcclv.
multo poſt orta eſt Bonifacio Archiepiſcopo Moguntino contentio cum Colonienſi Epiſcopo, quæ effecit ut Bonifacius in Friſiam prædicatum iret atq; ibi interficeretur

à Paganis. Quam ego narrationem quantum fieri poteſt verbis ipſius Bonifacij expediam. *Jam tempore Sergij*, inquit in epiſtola ad Stephanum, *Apoſtolicæ ſedis Pontificis, venit ad limina ſanctorum Apoſtolorum presbyter quidam nomine Willebrord, & alio nomine Clemens vocatus, quem præfatus Papa epiſcopum ordinavit, & ad prædicandum ad paganam gentem Friſonum tranſmiſit in littoribus Oceani occidui, qui per quinquaginta annos prædicans, ſedem Epiſcopalem & Eccleſiam in honore ſancti ſalvatoris conſtituit in loco & caſtello qui dicitur Trajectum. Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi illam ſedem ad conſtituendum & ordinandum Epiſcopum, quod & feci. Nunc autem Colonienſis Epiſcopus illam ſedem prædicti Epiſcopi Clementis à Sergio Papa ordinati ſibi uſurpat & ad ſe pertinere dicit, propter fundamenta cujuſdam deſtructæ à paganis Eccleſiæ, quam Willebrordus dirutam uſque ad ſolum in caſtello Trajecto reperit, & eam proprio labore à fundamento conſtruxit, & in honorem ſancti Martini conſecravit. Et refert, quod ab antiquo rege Francorum Dagoberto caſtellum Trajectum cum deſtructa Eccleſia ad Colonienſem parœciam donatum cum ea conditione fuiſſet, ut Epiſcopus Colonienſis gentem Friſonum ad fidem Chriſti converteret, & eorum prædicator eſſet, quod tamen ipſe non fecit: non prædicavit, non convertit Friſones ad fidem Chriſti, ſed pagana remanſit gens Friſonum uſquequò venerandus Pontifex Romanæ ſedis Sergius ſupradictum ſervum Dei Willebrordum Epiſcopum ad prædicandum ſupradictæ genti tranſmiſit. Et modo vult Colonienſis Epiſcopus ſedem ſupradicti prædicatoris Willebrordi ſibi contrahere, ut non ſit Epiſcopalis ſedes ſubjecta Romano pontifici prædicans genti Friſonum.* Petiit ergo; ut Colonienſi Epiſcopo auctoritate ſua interdiceret, ne ſibi obſtaret, quo minus curaret ut conſtituto Trajecti Epiſcopo Friſiis Euangelium prædicaretur. Itaq; poſtquam commendaſſet Eccleſiam Moguntinam Lullo, ipſe ſe ad iter comparavit. Paucis poſt diebus (inquit autor vitæ Bonifacij) navim, cum delectis ad iter illud ſociis ingreſſus per Rheni alveum Friſonum regionem incolumis pervenit, & Eobanum Epiſcopum Trajecti inſtituit. Quum autem ad *Bortnam* flumen perveniſſet, quod eſt in confinio eorum quos vulgari idiomate vocant *Ooſter* & *Weſterkirche*. Bonifacius ſtipatus ſociis ſuis juſſit ibi figi tentoria, quod ſtatuiſſet illic confirmare baptizatos. Sed poſtquam dictus ei rei dies illuxit, irruerunt in ipſum & ſocios mutata ſententia Friſij, cunctoſque barbara feritate trucidarunt. Corpus primum Trajectum, inde Moguntiam, ac poſtremum Fuldam deportatum eſt. Pipino haud multo poſt ex Italia redeunti occurrit cum ſuæ gentis primoribus Thaſſillo Bojoariorum Rex, ſeque Francorum beneficiarium profitetur. Mox orto bello Aquitanico, Vaifarus Aquitaniæ Dux interimitur. Atque ita bello illi finis impoſitus eſt, cui nec ipſe Pipinus diu ſuperſtes fuit: octavo *An. Chr. dcclxviii.* enim Kalend. Octobris objiſſe dicitur, duobus relictis liberis ex uxore Wertbrada, Carolo, qui poſteà Magnus dictus eſt, & Carolomanno: Illi Neuſtria ceſſit, cum Burgundia & Aquitania; Huic Auſtraſia cum Germanis Tranſrhenanis. Iſte Sueſſionibus ſedem habuit: ille Novioduni. Sed Carolomannus rex triennio impleto imperij obiit. Videor autem hoc loco commodè finem impoſiturus breviario hiſtorico Germaniæ antiquæ, ob inſignem periodum mutationis. Etſi enim jam ante hoc tempus multa innovata ſint, quæ nos ſuis locis temporibuſque notata oſtendimus, tamen quia ſub Carolo Magno initium poſteà fuit novi imperij, malui ea quæ interceſſerunt ad ipſius uſque tempora, ad priorem Germaniæ ſtatum quam ad poſteriorem referre. Eſtque difficile in tanta mutatione & ſucceſſione rerum fluentibus cum tempore hominibus hominumque actionibus perpetuo ſuccedentibus figere alicubi clavum tanquam in re ſtabili; præ-

ſertim

ſortim quum poſteriorum mutationum cauſſæ prioribus rebus implexæ ſint, pendeantque alia ex aliis perpetua ſerie.

Cap. XVIII.

De GERMANIAE *deſcriptione quadam in genere, quibus ſubnectitur* GERMANIA, *Strabonis, Pomponij Melæ, Plinij & Solini.*

QUam ſit difficile GERMANIAM Veterem univerſam & partes ejus ſingulas à priſcis ſcriptoribus nominatas diſponere, ita ut naturali poſitioni reſpondeant, vel ex eo quilibet æſtimare poteſt, quod inter antiquos tam pauci ſint qui in ejus deſcriptione conſentiunt: aliter enim partes iſtas Strabo peragit, aliter Mela, aliter Plinius, aliter Tacitus, aliter Ptolemæus. Etſi enim in quibuſdam inter ſe conveniant, tamen, ubi ad limites totius tractus, partiumque deſignationem, & populorum ſedes ventum eſt, dici non poteſt quam illi ipſi inter ſe diſſentiant. Neque verò aliter fieri potuit. Nam quum ſcriptores illi aliena fide interiora referrent, neque adhuc Romanis exactè Germania omnis nota eſſet, ſingulæque inſuper ejus partes variis mutationibus ob incolentis populi migrationes eſſet obnoxiæ, non eſt mirum, ſi vel regiones quaſdam alij prætereant, ab aliis fortè commemoratas, vel quas hic pro ſuo ævo ita deſcripſit, alius aliter mutatis gentibus diſponat; neque enim gentes à locis quas incolebant, ſed loca ipſa à gentibus plerumque nomen habuerunt. Quod ſi loca ipſa ſedeſque nationum propriam certamque habuiſſent appellationem, potuiſſent ut in domiciliis urbibuſque ita in terrarum tractibus mutatis cultoribus ſervari ſemper eadem regionum nomina: ſed quia à populis terræ ſua nomina traxerunt, evenit neceſſario, ut cum migratione populorum ipſæ quoque appellationes regionum mutarentur. Veteres enim Germaniæ incolæ non ſe urbibus continebant, quas nullas habebant, ac ne ſtatus quidem ſedibus diſtinguebantur, ſed ut invitabant pabula, vel cedens aut ſequens hoſtis exigebat, vel ipſi modo pellebant alios, modo ab alliis pellebantur, ita res opeſque ſecum trahebant, caſtra ut plurimum aut tuguria in caſtrorum ſpeciem habitantes. Quæ cauſſa eſt, cur Germani qui duce Arioviſto Rhenum tranſgreſſi Gallias ſub C. Cæſare depopulabantur, (erant autem Harudes, Marcomanni, Tribocci, Vangiones, Nemetes, Edures, Suevi) jactarent, ſe totis annis quatuordecim tectum non ſubiiſſe. Bellatores igitur, liberi, indomiti, ac libertatis ſtudio hoſtibus immanes quandoque, & atroces, non ante videntur ſedes nunquam movendas figere voluiſſe, quam Romanos pulſos ſuis finibus, Gallia etiam atque Hiſpania Britanniaque ejicerent, & in ſua quoque Italia opprimerent, relictis quacumque irent victoriarum ſuarum monumentis. In hac ergo populorum mutatione quis non videt quam ſit difficile Germaniam terram, cujus non eadem perpetuò facies fuit, una tabula repræſentare? Neque verò ſi M. Ciceronis hodie exſtarent γεωγραφικὰ (ſcripſiſſe enim ſe de hoc argumento teſtatur ipſe ad Atticum) multum ipſius obſervationibus juvaremur; neque enim Germania Ciceroni fuit cognita. C. quippe Cæſare & Antonio Conſulibus miſſi ſunt primùm geodetæ Græci à Senatu in Septentrionem, qui tractum illum omnem metirentur, deque eo ad Senatum referrent, inſumptis in eam rem annis XXIX, menſibus VIII, diebus decem. Optarim ſanè illa quæ Theodotus tunc conſignavit etiam hodie exſtare; ſed ſi meliora illa cer-

Digitized by Google

tioraque non ſunt iis quæ ab Aethico, qui ſe illa proditurum initio ſuę Coſmographię pollicetur, notata ſunt, non video quomodo ex iis diſtinctam locorum notitiam haurire potuiſſemus. Agrippæ obſervationes multo certiores fuiſſe exiſtimo. Nam Theodotum Plinius, accuratus ut aliarum rerum omnium ita iſtarum lector & obſervator, in toto ſuo opere quo naturæ hiſtoriam complexus eſt, ne citat quidem. Auget prętereà difficultatem ipſe ſcribendi modus: vix enim eſt ut iſta quis tractet, ſine accolarum & confinium gentium commemoratione: Quum autem ſine iſtis vel ob rei ipſius naturam, vel ob gentium migrationes Germania ipſa deſcribi non poſſit, tamen tractare illa velle in Germania, infiniri laboris eſt, & aliena proprio operi immiſcentis. Accedit, quod quæ contigua ſunt plerumque ancipitis & controverſi juris eſſe ſoleant, neque quicquam ſit difficilius, quam limitem velle ſtatuere ubi de limitibus contenditur. Enimverò naturam ſi ſequimur, non eſt tanti operis, flumina, montes, littora, maria, ſinus ac promontoria deſcribere: Sed quinam populi ſingulis locis olim conſederint, quæque mutationes evenerint accuratè referre, id vero ſummi & ingenij & judicij eſt. Quam multæ enim gentes ſeſe extulerunt quas prius ævum ignoravit? Nos ergo in hiſce noſtris Commentariis ſeriem ſequemur temporum, orſi à Strabone Capadoce, qui illorum quidem quorum exſtant de hac re monumenta omnium eſt antiquiſſimus, ſcripſit enim Geographiam ſuam Romæ ſub Auguſto & Tiberio, & in Germania deſcribenda ea tantum prodidit, quæ ſuo tempore innotuerunt occaſione bellorum illic geſtorum ab Auguſto, Druſo, Germanico & Tiberio. Hic ergo, ſtatim trans Rhenum poſt Galliæ populos orientem verſus locat Germaniam, ita ut Rhenus à fontibus uſque ad oſtia occiduum ejus latus claudat. Porrò eorum qui ad ripam habitabant ait quoſdam in Galliam jam tum traductos à Romanis; Ubios puta & Sicambrorum partem; quoſdam penitiora petiviſſe: ut Marſos, paucis adhuc ad ripam relictis Sicambris. Inter Rhenum verò & Albim qui pari ductu in Oceanum ſeſe exonerant, dicit flumen eſſe AMASIAM, in quo BRUCTEROS Druſus navali prælio vicit. Ad Auſtrum ait Germaniam ALPES contingere, & ejus nominis montes orientem verſus ſed Italicis minores ſpargere. Eſſe in eadem SYLVAM HIRCYNIAM, τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν, & SUEVORUM Σουήβων gentes, quarum quædam intra ſylvam habitent, aliæ extra eam, ſicut &

Strabonis deſcriptio.

Lib. VII.

COLDULI Κολδοῦλοι, in quibus &

BOVIASMUM Marobodui regia, τὸ Βουίασμον τὸ τοῦ Μαροβούδου βασίλειον.

Voluit dicere Boiohæmum.

& qui illuc à Maroboduo tranſlati ſunt

MARCOMANNI Μαρκόμανοι.

His addit populos à Maroboduo devictos, ut ſunt

ZUMI Ζοῦμοι.

BUTONES Βούτονες.

MUGILONES Μουγίλωνες.

SIBINI Σιβίνοι.

SEMNONES Σέμνωνες

Fuit enim maxima Suevorum natio, ut quæ à Rheno ad Albim uſque pertingeret, & trans Albim quoque habitaret, Getis contermina. Trans Albim fuere

HERMUNDURI Ἑρμόνδοροι, &

LANCOSARGI Λαγκόσαργοι.

Longobardi.

Hos ait Nomadum more vivere. Eſſe & alias minores Germaniæ gentes, in quibus

CHERUSCI Χηροῦσκοι.

CHATTI Χάττοι.

GAMABRIVI Γαμαβρουίοι.

Gambrivij Tacito.

CHATTUARI Χαττουάριοι.

Et

Et ad Oceanum pertinentes

SUGAMBRI Σούγαμβροι.

CHAUBI Χαῦβοι.

Bructeri Tacito. BUCTERI Βούκτεροι.

CIMBRI Κίμβροι.

CAUCI Καῦκοι.

CAULCI Καῦλκοι.

CAMPSIANI Καμψιανοί.

Die VVeſer. Die Lippe. Die Yſſel. Eodem cum Amaſia fluere ait *Viſurgim & Lupiam* Βισοῦργίν τε καὶ Λουπίαν: in quo tamen fallitur: Lupias enim non in oceanum ſed in Rhenum ſe exonerat. Commemorat quoque *Salam* fluvium, inter quem & Rhenum Druſus obiit. Inter inſulas quoque quæ littori objiciuntur ait eſſe

Borchum ad oſtium Amaſis fl. BURCHANIM Βουρχανίν,

a Druſo expugnatam. Sed in deſcriptione triumphi Germanici ubi devictos populos recenſet, mutat nomina quędam gentium, nam quos *Chaulcos* vocaverat, vocat *Cathulcos* Καθούλκους; quos ante *Campſianos*, eos ibi *Ampſanos* dicit Ἀμψάνους; addit vero præter jam ante commemoratos *Bructeros, Cheruſcos, Chattos, Chattuarios*, etiam non politas gentes,

Vſipetes, Tac. NUSIPOS Νουσίπους.

LANDOS Λάνδους.

SUBATTIOS Σουβαττίους.

Albim dicit à Rheno diſtare circiter ſtadiis ter mille, ſi quis recta linea iter illud poſſet conficere. In medio Hercynij ſaltus ait ſitum eſſe Bojohæmum jam ante à nobis commemoratum. Nec procul inde eſſe originem Iſtri & Rheni: Lacus quoque inter horum fontes, & paludes à Rheno effuſas. Unum ſingularem, cujus ambitus ſit ſtadiorum amplius CCC, trajectus CC: in eoque inſulam, qua pro receptaculo uſus ſit Tiberius, quum navali pugna certaret cum Vindelicis. A lacu illo ad Iſtrum, inde ad Hercyniam ſylvam perveniri. Tiberium à lacu unius diei itinere progreſſum fontes Iſtri vidiſſe. Attingere vero lacum illum exigua parte Rhætos, majore Helvetios, & Vindelicos; inde eſſe Bojorum eremum uſque ad Pannonias. Ab hiſce omnibus montanas incoli planities, ſed maximè ab Helvetiis & Vindelicis: nam Rhætos & Noricos ad Alpium juga adſurgere. Eſſe præterea in Germania ſylvam quæ dicatur

GAUBRETA Γαυβρητα ὕλη. *Gabreta Ptol.*

Poſteà commemorantur à Strabone

CIMBRI & eorum Cherſoneſus, Κίμβροι οἱ Χερρόνησον οἰκοῦντες.

Cætera Germaniæ ultra Albim ignorari ait, & quinam ultra Germanos degant, anne Baſternæ ſint proximi, an alij quidam interjecti, ſive Jazyges, ſive Roxolani, ſive Hamaxœci. Latus verò Germaniæ meridionale ultra Albim incoli à Suevis, poſt hos eſſe Getas ſecundum Iſtrum. Atq; hæc quidem Strabo. At Mela Germaniam ità deſcribit. *In Gallia*, inquit, *ab Oſiſmiis ad Septentriones frons littorum reſpicit, pertinentque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos, nec portu, quem Geſſoriacum vocant, quicquam habent notius.* RHENUS *ab Alpibus decidens, propè à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium: mox diu ſolidus, & certo alveo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur; ſed ad ſiniſtram amnis etiam tunc, & donec effluat, Rhenus: ad dextram primò anguſtus & ſui ſimilis, poſt ripis longè ac latè recedentibus, jam non amnis, ſed ingens lacus, ubi campis implevit, Flevo dicitur; euſdemque nominis inſulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* GERMANIA *hinc ripis ejus uſq; ad Alpes, à meridie ipſis Alpibus; ab oriente Sarmaticarum confinio gentium; quà Septentrionem ſpectat, oceanico littore obducta eſt. Qui habitant, immanes ſunt animis & corporibus, & ad inſitam feritatem vaſtè utraq; exercent, bellando animos, corpora ad conſuetudines laborum.* *Mela deſcr.*

Terra ipſa multis impedita fluminibus, multis montibus aſpera, & magna ex parte ſylvis ac paludibus invia. Paludum SUESIA, MESIA, & MELSIAGUM *maximæ. Sylvarum* HERCYNIA, *& aliquot ſunt quæ nomen non habent: ſed illa dierum ſexaginta iter occupans, ut major aliis, ita & notior. Montium altiſſimi ſunt* TAURUS *&* RHETICO; *reliquorum nomina vix eſt eloqui ore Romano. Amnium in alias gentes exeuntium,* DANUBIUS *& Rhodanus: in* RHENUM MOENUS *&* LUPIA: *in Oceanum* AMISIUS, VISURGIS & ALBIS *clariſſimi. Super Albin* CODANUS *ingens* SINUS, *magnis parviſque inſulis refertus eſt. Acre mare, quod gremio littorum accipitur, nuſquam latè patet, nec uſquam mari ſimile, verum aquis paſſim interfluentibus, ac ſæpe transgreſſis, vagum ac diffuſum facie amnium ſpargitur, qua littora attingit, ripis contentum inſularum non longè diſtantibus, & ubique penè tantundem, ut anguſtum & par freto, curvanſque ſe, longo ſupercilio inflexum eſt. In eo ſunt* CIMBRI & TEUTONI: *ultrà, ultimi Germaniæ* HERMIONES SARMATIA *intus quam ad mare latior, ab iis quæ ſequuntur Viſtula amne diſcreta, quà retrò abit uſq; ad ....* Cap. 4. *Iſtrum flumen immittit. Inſulæ ſeptem ſunt Hemodes contra Germaniam projectæ, in illo ſinu quem* Codanum *diximus: Ex iis* CODANONIA *quam adhuc* Teutoni *tenent, ut magnitudine alias, ita fœcunditate antestat.* Cap. 6. *Quæ Sarmatis adverſa ſunt, ob alternos acceſſus receſſuſque pelagi, & quod ſpatia queis diſtant, modo operiuntur undis, modo nuda ſunt, alias inſulæ videntur, alias una & continens terra: in his ſunt Oona qui ovis avium paluſtrium & avenis tantum alantur.* THULE BERGARUM *littori oppoſita eſt, Grajis & noſtris celebrata carminibus. In ea quod ſol longè occaſurus exſurgit, breves utique noctes ſunt, ſed per hyemem ſicut alibi obſcuræ, æſtate lucidæ, quod per id tempus jam ſe altius evehens, quanquam ipſe non cernatur, vicino tamen ſplendore proxima illuſtrat: per ſolſtitium verò nulla quod jam tum manifeſtior, non fulgorem modo, ſed ſui quoque partem maximam oſtentat. Cornelius Nepos, ut recentior autoritate, ſic certior, tradit, univerſum orbem mari circumfuſum. Teſtem autem ei rei Q. Metellum Celerem adjicit, eumque ita retuliſſe commemorat. Quum Galliis Proconſul præeſſet, Indos quoſdam à rege Suevorum dono ſibi datos, unde in eas terras deveniſſent, requirendo cognoviſſe, vi tempeſtatum ex Indicis æquoribus abreptos, emenſóſque quæ intererant, tandem in Germaniæ littora exiiſſe.* Atque hæc quidem Mela. Conſequens nunc eſt ut Plinium quoque audiamus, tanto quidem attentius, quanto ille rerum Germanicarum fuit peritior, ut qui ad lectionem priorum ſuas quoque contulerit obſervationes. Scripſit enim libros bellorum Germanicorum viginti, quibus omnia quæ cum *Plinij nepos Lib. III. epiſt.* Germanis geſſerunt bella Romani collegit. Inchoavit illos quum in Germania militaret, ſomnio admonitus. Adſtitit enim quieſcenti Druſi Neronis effigies qui Germaniæ latiſſimè victor ibi periit, commendabatque memoriam ſui, orans ut ſe ab injuria oblivionis adſereret. Hi libri etſi perierint majore noſtro quam Druſi incommodo, tamen in ea quam habemus ab ipſo editam hiſtoria naturali, multa ſpargit quæ juvare poſſint rerum antiquarum ſtudioſum. Nos illa colligemus. Sic ergo Plinius. *Iſter,* inquit, *in Germania jugis montis Abnobæ oritur, ex adverſo Rauraci Galliæ oppidi, multis ultrà Alpes millibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubij nomine, immenſo aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit, Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio fermè numero eorum navigabili, in Pontum vaſtis ſex fluminibus evolvitur.* *Deſcriptio Plinij Lib IV Cap. 12.* *Primum oſtium Peuces, mox ipſa Peuce inſula; à qua proximus alveus appellatus* XIX M. *paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodem alveo & ſuper Iſtropolim lacus gignitur* LXVIII M. *paſſ. ambitu, Halmyrim vocant. Secundum oſtium Νάρακυ ςόμα, & inſula Κωνώπων διάβασις. Poſteà βόρειον*

ςόμα

riqua, & Spireoſtoma. Singula autem ora tanta ſunt, ut prodatur in XL millia paſſ. longitudinis vinci mare. Ab eo in planum quidem omnes Scytharum ſunt gentes, varia tamen littori appoſita tenuere, alias Getæ, Daci Romanis dicti, alias Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobij, aut Aorſi alias Scythæ degeneres & à ſervis orti, aut Troglodytæ; mox Alani & Roxalani. Superiora inter Danubium & Hercynium ſaltum, uſque ad Pannonica hyberna Carnunti Germanorumque confinium, campos & plana Jazyges Sarmatæ, montes verò & ſaltus pulſi ab his Daci, ad Pathyſſimum amnem à Moro ſive is Duria eſt, à Suevis regnoque Vanniano dirimens eos: averſa Baſtarnæ tenent, aliique inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Iſtro ad Oceanum bis ad decies centum m. paſſ. in longitudinem, quatuor minus quadringentis in latitudinem ad flumen Viſtulam à deſertis Sarmatiæ prodidit. Scytharum nomen uſquequaque tranſit in Sarmatas atque Germanos. Nec aliis priſca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Ante Scythiam eſſe inſulam quæ ap- Lib. IV. Cap. 13.
pellatur Bannomanna. eamque abeſſe à Scythia diei curſu, inque illam veris temperie fluctibus electrum ejici Timæus prodidit. Reliqua littora incerta ſignantur fama. Septentrionalis Oceanus, Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiſo amne quà Scythiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua ſignificat congelatum. Philemon Morimaruſam à Cimbris vocari, hoc eſt, mortuum mare, uſque ad promontorium Rubeas, ultra deinde Cronium. Xenophon Lampſacenus, à littore Scytharum tridui navigatione inſulam eſſe immenſæ magnitudinis, BALTIAM tradidit. Eandem Pytheas Baſiliam nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ovis avium & avenis incolæ vivant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines naſcantur, hippodes appellati. Fanesiorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum, quæ eſt prima Germaniæ. Sevo mons ibi immenſus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum uſq; promontorium efficit ſinum, qui CODANUS vocatur, refertus inſulis; quarum clariſſima SCANDINAVIA eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantùm ejus, quod ſit notum, Hillevionum gente D incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluvium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt. Sinum Clylipenum vocari, & in oſtio ejus inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris. PROMONTORIUM CIMBRORUM excurrens in maria longe peninſulam efficit, quæ Cartris appellatur. Viginti tres inde inſulæ Romanis armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ, BURCHANA, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſponte provenientis: item GLESSARIA à ſuccino militiæ appellata, à barbaris Auſtrania, prætereaque Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldim uſq. fluvium GERMANICAE accolunt gentes, haud explicabili menſura, tam immodica prodentium diſcordia eſt. Græci & quidam noſtri XXV cent. mill. m. paſſ. oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhætia & Norico longitudinem DCLXXXVI m. paſſ. latitud: CCLXVIII millia, RHAETIAE Cap. 12.
prope unius majore latitudine, ſanè circa exceſſum ejus ſubactæ. Nam GERMANIA multis poſteà annis, nec tota percognita eſt. Si conjectare permittitur, haud multum ora deerit Græcorum opinioni, & longitudini ab Agrippa proditæ. Germanorum genera quinque, VINDILI, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus INGAEVONES, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autem Rheno ISTAEVONES, quorum pars Cimbri mediterranei. HERMIONES, quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars PEUCINI, Baſternæ ſupradictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Viſtillus ſive Viſtula, Albis,

Digitized by Google

Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, Moſa. *Introrſus verò,*
nulli inferius nobilitate Hercynium jugum *prætenditur. In*
Cap. 25. *Rheno ipſo, prope centum millia paſſ. in longitudinem, nobiliſ-*
ſima BATAVORUM INSULA, *&* CANINEFATUM *& alia*
FRISIORUM MAJORUM *&* FRISIORUM MINORUM
(ita omninò lego cum doctiſſimo Clüverio, non autem
Chaucorum & *Friſiabonum*, quum illi longè ultra Rhenum
ſint, ad Viſurgim, hi pertineant ad Galliam Belgicam,
ultrà Scaldim ſiti,) MARSATIORUMQUE *ſternun-*
tur, inter Helium *&* Flevum: *ita appellantur oſtia in qua*
effuſus Rhenus ab Septentrione in lacus, ab occidente in am-
nem Moſam ſe ſpargit, medio inter hæc ore modicum nomini
Cap. 27. *ſuo cuſtodiens alveum. In Gallia verò Belgica à Scaldi in-*
colunt extera TOXANDRI, *pluribus nominibus. Deinde*
MENAPII, MORINI, OROMANSACI, *juncti*
pago qui Geſſoriacus *vocatur*, BRITANNI, AMBIA-
NI, BELLOVACI, HASSI. *Introrſus* CASTO-
LOGI, ATREBATES, NERVII *liberi*, VERO-
MANDUI, SUECONI, SUESSIONES *liberi*, ULBANECTES
liberi, TUNGRI, RINUCI, FRISIABONES, BETHASII,
LEUCI *liberi*, TREVERI *liberi anteà*, *&* LINGONES
fœderati, RHEMI *fœderati*, MEDIOMATRICES, SE-
QUANI, RAURICI, HELVETI, COLONIÆ *Eque-*
ſtris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes Germaniæ gen-
tium in eadem Provincia, NEMETES, TRIBOCHI, VAN-
GIONES; *Hinc* UBII, Colonia Agrippinenſis. GUGER-
NI, BATAVI, *& quos in inſulis diximus Rheni. In Germa-*
Cap. 26. *nicum mare ſparſa ſunt inſulæ* GLESSARIÆ, *quas Electri-*
das Græci recentiores appellavere, quod ibi electrum naſceretur.
Ultima omnium quæ memorantur, eſt THULE, *in qua ſolſti-*
tio nullas eſſe noctes indicavimus, cancri ſignum ſole tranſeun-
te, nulloſque contrà per brumam dies. Hæc quidam ſenis men-
ſibus continuis fieri arbitrantur. Timæus hiſtoricus à Bri-
tannia intr,rſus ſex dierum navigatione abeſſe dicit inſulam
Mictim, in qua candidum plumbum proveniat. Ad eam
Britannos vitilibus navigiis corio circumſutis navigare. Sunt
qui & alias prodant, SCANDIAM, DUMNAM, BERGOS, *ma-*
ximamq; omnium NERIGON, *ex qua in Thulen navigetur.*
A Thule unius diei navigatione mare concretum, à nonnullis
Cronium *appellatur. Septentrionalis Oceanus maiore ex par-* Lib. II.
te navigatus eſt auſpiciis divi Auguſti, Germaniam claſſe cir- Cap. 67.
cumvecta ad Cimbrorum promontorium, & inde immenſo ma-
ri proſpecto aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & maria
frigore nimio rigentia. Propter quod minime veriſimile eſt,
illic maria deficere, ubi vis humoris ſuperat. Et poſteà. *Ne-*
pos Cornelius de Septentrionali circuitu tradit, Q. Metello
Celeri, C. Afranij in conſulatu Collegæ, ſed tum Galliæ pro-
conſuli, Indos à rege Suevorum dono datos, qui ex India com-
mercij cauſſa navigantes, tempeſtatibus eſſent in Germaniam
abrepti Adjiciamus alia ejuſdem. *De* CHAUCIS. *Sunt vero* Lib. XVI. Cap. 1.
& in Septentrione viſæ nobis Chaucorum gentes, qui maiores
minoreſq; appellantur. Vaſto ibi meatu, bis dierum noctiumq;
ſingulorum intervallis effuſus in immenſum agitur Oceanus,
æternam operiens rerum naturæ controverſiam, dubiumque
terra ſit, an pars ſit maris. Illic miſera gens tumulos obtinet
altos, aut tribunalia ſtructa manibus ad experimenta altiſſi-
mi æſtus; caſis ita impoſitis, navigantibus ſimiles quum in-
tegunt aquæ circumdata; naufragis verò, quum receſſerint:
fugientes cum mari piſces circa tuguria venantur. Non pe u-
dem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem
dimicare contingit, omni procul abacto frutice. Ulva & palu-
ſtri iunco funes nectunt, ad prætexenda piſcibus retia captumq;
manibus in:ũ ventis magis quã ſole ſiccantes, terra cibos & ri-
gentia Septentrione viſcera ſua urũt. Potus iis nõ niſi ex imbre
ſervato ſcrobibus, in veſtibulo domus. Totam reliquã Germa-
niã quercubus replent, adduntq; frigori umbras. Altiſſima ta-
men haud procul ſupra dictis Chaucis, circa duos præcipue la-
cus. Littora ipſa obtinẽt quercus maxima aviditate naſcendi,

Digitized by Google

ſuffoſſæque fluctibus aut propulſa flatibus, vaſtas complexu radicum inſulas ſecum auferunt: atque ita libratæ ſtantes navigant, ingentium ramorum armamentis: ſæpè terris claſſibus noſtris, quum velut induſtria fluctibus agerentur in proras ſtantium noctu, inopeſque remedij illæ, prælium navale adverſus arbores inirent.

Lib. XIX. Cap. 5. GELDUBA. Ad eam præſtantiſſimum ſiſer (paſtinacæ genus eſt) creviſſe argumento eſt, quod Tiberius inde illud ſuis menſis quotannis peti voluit. *Inter medica dicendum ſiſer, & ipſum Tiberius nobilitavit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur caſtellum Rheno impoſitum, ubi generoſitas præcipua.*

Lib. X. Cap. 22. ANSERES GERMANIAE. *Pluma anſerum è Germania laudatiſſima; candidi ibi, verum minores: Ganzæ vocantur. Pretium plumæ eorum in libras denarij quini: & inde crimina plerumque auxiliorum præfectis, à vigili ſtatione ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis: eoque deliciæ proceſſere, ut ſine hoc inſtrumento durare jam ne virorum quidem cervices poſſint.*

Lib. X. Cap. 24. TUDRI. *In Germania hyeme maximè turdi cernuntur.*

Lib. XI. Cap. 14. MEL GERMANICUM. *Alibi magnitudine commendantur favi: ut in ſeptentrionalibus, viſo jam in Germania octo pedum longitudinis favo, in cava parte nigro.*

Lib. XIX. Cap. 1. TEXTRINAE GERM. *In Germania defoſſi atque ſub terra id opus agunt.*

Lib. XXII. Cap. 4. HERBAM PORRIGERE GERMANORUM MOS. *Summum apud antiquos ſignum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc eſt, terra & altrice ipſa humo, & humatione etiam cedere: quem morem etiam nunc durare apud Germanos ſcio.*

Li. xxxvi. Cap. 7. SUDINES GERM. *Sudines in Germania nec uſquam alibi naſci putavere noſtri veteres, potoriis primùm vaſis inde factis dein pedibus lectorum ſellisq. Cornelius Nepos tradit, fuiſſe magno miraculo, quum L. Lentulus Spinter amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum oſtendiſſet.*

Lib. xxxiv. Cap. [illegible] ÆS GERMAN. *Ferunt nuper etiam in Germania æs repertũ.*

Lib. xxxi. Cap. 2. FONTES MATTIACI IN GERM. *Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum hauſtus triduo fervet: Circa margines verò punicem faciunt aquæ.*

Lib. xxxi. Cap. 7. SALIS CONFICIENDI RATIO APUD GERMANOS. *Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam ſalſam infundunt. Quercus optima, ut quæ per ſe cinere ſincero vim ſalis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo carbo etiam in ſalem vertitur. Quicumque ligno confit ſal, niger eſt.*

Lib. XV. Cap. 25. CERASA GERMANIAE. *In ripis Rheni tertius ceraſis color, è nigro ac rubenti viridique, ſimilis mateſcentibus ſemper.*

Lib. IX. Cap. 15. SILURIS IN MOENO AD ERLISBORNUM. *Silurus graſſatur ubicunque eſt, omne animal appetens, equos innatantes ſæpè demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne propter Erlisbornum, & in Danubio.*

Lib. XIX. Cap. 8. ASPARAGUS GERMANIAE. *Eſt & aliud genus incultius aſparago, mitius corruda, paſſim etiam in montibus naſcens, refertis Germaniæ campis, non inſaceto Tiberij Cæſaris dicto, Herbam ibi quandam naſci ſimillimam aſparago.*

Lib. xxxvii. Cap. 2. & 3. SUCCINUM GERMANIAE. *Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuarium Oceani prodidit Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium: Ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Abalum: Illo vere fluctibus advehi ſuccinum, & eſſe concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximiſque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, ſed inſulam Baltiam vocavit. Mithridates in Germaniæ littoribus eſſe inſulam ait, vocarique eam Oſerictam, cedri genere ſilvoſam, inde defluere in petras. Certum autem eſt, gigni in inſulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari gleſſum, itaque & à noſtris unam inſularum ob id GLESSARIAM appellatam, Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente, Auſtraviam à Barbaris dictam. Affertur à Germanis in Pannoniam maximè provinciam: inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Sexcenta ferè millia paſſuum à Carnunto Pannoniæ abeſt littus illud Germaniæ ex quo invehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus, miſſus ad id comparandũ à*

Juliano

Juliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hac commercia & littora peragravit, tanta copia invecta, ut retia arcendis feris podium protegentia ſuccinis nodarentur, arma verò & Libitina, totuſque unius diei apparatus eſſet è ſuccino. Maximum pondus is gleba attulit XIII *librarum.*

Lib. VIII. Cap. 15. BISONTES, URI, MACHLIS, IN GERM. *Scythia contermina Germania inſignia gignit boum ferorum genera, jubatos biſontes, excellenteſque vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, vituli potius cervive quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum: præterea alcen, ni proceritas aurium & cervicis diſtinguat, jumento ſimilem. Item notam in* SCANDINAVIA *inſula ne unquam viſam in hoc orbe, multis tamen narratam machlin, haud diſſimilē illi, ſed nullo ſuffraginum flexu, ideoq; non cubantem, ſed acclivem arbori in ſomno, eaq; inciſa ad inſidias capi.*

Lib. IV. Cap. 23. CASTRA LEGIONUM GERMANIAE. *Certior Europa menſura ac longior ad occaſum ſolis æſtivi oſtiumq; Rheni per caſtra legionum Germania ab Alpibus dirigitur* XIIIc *&* XLIII *m. paſſ.*

Lib. XVI. Cap. 40. GERMANICORUM PRÆDONUM NAVES. *Germaniæ prædones ſingulis arboribus cavatis navigant, quarum quædam & triginta homines ferunt.*

Lib. XVII. Cap 4. GERMANIÆ PABULA LAUDATISSIMA IN SOLO NON PINGUI. *Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper indicium habent. Nam quid laudatius Germaniæ pabulis? & tamen ſtatim ſubeſt arena tenuiſſimo ceſpitū corio.*

Lib XIX. Cap. 5. GERMANIÆ RAPHANI. *Frigore adeò gaudet raphanus, ut in Germania infantium puerorum magnitudinē æquet.*

FONS GERMANIÆ STOMACACEN INFERENS ET SCELETYRBEN Plin. lib, XXV. c. III. *In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ, dulcis ſolus, qua pota intra biduum dentes deciderent, compageſq; in genibus ſolverentur. Stomacacen medici vocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ vocatur Britannica, non nervis modo & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoq; & ſerpentes. Folia habet oblonga, nigra, radicem nigram. Succus ejus exprimitur & ex radice. Florem ejus vibones vocant, qui collectus prius quā tonitrua audiantur, & devoratus, ſecuros in totum reddit. Friſij qua caſtra erant, noſtris demonſtravere illam; miror q; nominis cauſſam, niſi forte confines Oceano, Britanniæ velut propinqua dicavere: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima naſceretur certum eſt, etiam tum Britannia libera.* Audiamus verò nunc etiam Solinum abbreviatorē Plinij.

Deſcriptio SOLINI Cap. xxiii. Mons Sevo, ipſe ingens, nec Rhiphæis minor collibus, initium GERMANIÆ facit. Hunc Ingevones tenent; à quibus primis poſt Scythas nomen Germanicum conſurgit. Dives virorum terra, frequens populis numeroſis & immanibus. Extenditur inter Hercynium ſaltum & rupes Sarmatarū: ubi incipit, Danubio; ubi deſinit, Rheno perfunditur. De internis ejus partibus, Albis, Gutallus, Viſtula, amnes altiſſimi præcipitantur in Oceanum. Saltus Hercynius aves gignit, quarum pennæ per obſcurum emicant & interlucent, quamvis obtenta nox denſent tenebras. In hoc tractu ſane & in omni Septentrionali plaga ſunt biſontes frequentiſſimi; ſunt & Uri, quos imperitum vulgus vocat bubalos. Eſt & Alces mulis comparanda, adeo propenſo labro ſuperiore, ut niſi recedens in poſteriora veſtigia, paſci nequeat. SCANDINAVIA inſula è regione Germaniæ mittit animal quale Alces, ſed cui ſuffragines ut elephantis flecti nequeunt. De Germanicis inſulis Scādinavia maxima eſt, ſed nihil in ea magnum præter ipſam. GLESSARIA dat cryſtallum; dat & ſuccinum, quod Germani gentiliter vocant gleſſum. Qualitas materiæ hujus ſummatim anteà, Germanico autem Cæſare omnes Germaniæ oras ſcrutante, comperta eſt arbor pinei generis, cujus medialle autumni tempore ſuccino lacrymat. Succum eſſe arboris, de nominis qualitate capeſſas: pinum verò unde ſit genitum, ſi uſſeris, odor indicabit.

Digitized by Google

Pretium operæ eſt ſcire, ne longius Padaneæ ſilvæ credantur lapidem fleviſſe. Hanc ſpeciem in Illyricum Barbari intulerunt, quæ quum per Pannonica commercia uſu ad Tranſpadanos homines foret delata, quod ibi primùm noſtri viderant, ibi eam natam putaverunt. Munere Neronis principis apparatus omnis ſuccino inornatus eſt: nec difficulter, quum per idem tempus tredecim millia librarum Rex Germaniæ dono ei miſerit. Habet & India ſuccinum, ſed plurimum optimumque Germania. In Germaniæ continentibus Callais reperitur, quam gemmam Arabicis anteponunt: vincit enim gratia. Cerauniorum porrò genera diverſa ſunt, Germanicum candidum eſt, ſplendet tamen cærulo. Sed ex Strabone; Mela, Plinio, Solino, iſta ſufficiant.

Cap. XIX.

Germania *Cornelij Taciti.*

Cornelius Tacitus ſub Veſpaſiano procurator datus Galliæ Belgicæ, etſi ipſe in Germania Transrhenana non fuerit; tamen ex aliorum ſcriptis ac relatu, legendo, ſciſcitando, audiendoque ea cognovit, quæ collata cum aliorum Romanorum Græcorumque obſervationibus meritò ipſum arguant in hoc genere præ cæteris quorum exſtant monumenta fuiſſe accuratiſſimum. Itaque in Annalibus ſuis, inq; Hiſtoriarum libris curioſe admodum deſcribit Rheni tractum omnem uſque ad Oceanum, urbeſque Germaniæ inferioris, & ſuperioris, in Rheni ripa Gallica ſitas, Caſtra quoque Romanorum ad ripam diſpoſita, & Transrhenanas gentes cum quibus Romanis negotium fuit, à Cæſaris Auguſti obitu uſq; ad obitum Vitellij & imperium Veſpaſiani; idem quoque facit in tractu omni qui eſt ad Danubium, alterum imperij Romani terminum. Quod ſi eorum quæ ſub Auguſto geſta ſunt hiſtoriam diſtinctè haberemus, quam quidem conſtat ſcriptam fuiſſe à Tito Livio; & Plinij præterea libros bellorum Germanicorum, cum iis quæ à Theodoto adnotata fuiſſe diximus, ſi quoq; ſubſequentium ſcriptorum induſtria per ſingula ſæcula conſignaſſet ea quæ poſtea geſta ſunt, haberemus citra controverſiam certiora omnia multoque expeditiora. Nunc inanibus votis & conjecturis fallacibus explemus quod hiſtoriæ deeſt. Cæterum in libris Taciti de moribus Germanorum notantur iſta.

Primum, quinam in Gallia ſint populi orti è Germanis Transrhenanis. Interiores ſunt

TREVERI.
NERVII.

In ripa rheni

VANGIONES.
TRIBOCCI.
NEMETES.
UBII.
BATAVI.

Et miror ab ipſo Sicambros hoc loco non commemorari, quos in Annalibus ait in Gallias trajectos fuiſſe.

In Germania Transrhenana præter eos qui decumates agros ultra Rhenum & Danubium exercebant, fuerunt ab Occidente

HELVETII inter Hercyniam ſylvam, Rhenumque & Mœnum amnes, orti à Gallis.

CATTI qui initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoabant.

Quibus juncti

MATTIACI non in ripa Gallica, ſed in Germanica, ultra Rhenum, obſequio erga Roma-

Digitized by Google

Romanos pares Batavis, ſed cœlo ſoloque Germanico acrius ipſis Batavis animati.

Ubi verò Rhenus certo alveo fluit, fuere

USISII.

TENCTERI.

Et juxta hos

BRUCTERI, quorum in locum ſucceſſiſſe ait CHAMAVOS & ANGRIVARIOS.

His à tergo objiciebantur,

DULGUBINI.

CHASUARI.

A fronte verò

FRISII majores & minores, quos ait ad Oceanum uſque Rheno prætexi, & ambire immenſos lacus ac Romanis claſſibus navigatos.

Ad Septentrionem in Germania locantur à Tacito

CHAUCI.

CHERUSCI.

CIMBRI proximi Oceano.

His ſubjungit

SUEVOS qui majorem tunc Germaniæ partem obtinebant.

Ex his ſecretiora Germaniæ incolebant ordine

SEMNONES quorum centum pagi,

LANGOBARDI bellicoſi.

* REUDINGI. (* Hi ſunt Thuringi & Grutingi.)
AVIONES.
ANGLI.
VARINI.
EUDONES.
SUARDONES.
* NUITHONES. (* Hi ſunt Teutones.)

} fluminibus aut ſilvis muniti, atque inter ſe diſtincti.

SUEVI verò ad Danubium ſunt iſti.

HERMUNDURI.

BOJI orti à Gallis: ab his Bojohæmus nomen habet.

NARISCI.

MARCOMANNI.

QUADI.

Horum terga claudebant in eadem Suevia

MARSINGI.

GOTHINI.

OSI.

BURII.

Atque hi quidem Suevi intra montes: Poſt montes vero Suevi dicuntur LYGII, in quibus

ARII.

HELVECONES.

MANIMI.

ELYSII.

NAHARVALI.

Trans Lygios ponuntur à Tacito,

GOTHONES.

RUGII.

LEMOVII.

Tum

SUIONES in ipſo Oceano.

Trans Suiones eſt mare pigrum: in cujus dextero littore

* ÆSTYI apud quos ſuccinum.

Poſt Suiones in Suevia ſunt

SITONES.

Atque

Atque hic Sueviæ finis. Dubium Tacito, Sarmatiſne an Germanis adſcribendi ſint,

PEUCINI ſive Baſtarnæ.

VENEDI.

FENNI.

Urbes Tacitus Germanorum nullas refert, quia nullas ejus ævo habuerunt.

CAP. XXI.

GERMANIA *Claudij Ptolemæi Alexandrini.*

POſt eos quos diximus edidit deſcriptionem Germaniæ Cl. Ptolemæus, patria Alexandrinus, profeſſione Mathematicus, qui, teſte Suida, Antonini vixit temporibus. Eam deſcriptionem poſteriores fere omnes ſecuti ſunt: Utut enim in quorundam locorum deſignatione recedat à vero, tamen pleraque habet certiſſima. In ea deſcriptione notare velim, Ptolemæum non luſtraſſe loca ea quæ commemorat, ſed ex aliorum obſervationibus dediſſe nobis quam habemus Germaniæ delineationem. Quumque plures habuerit tabulas, videri ipſum mihi vetuſtiorem quandam imprimis ſecutum & ante ſua tempora delineatam. Ego omnino ſuſpicor, ipſum pinacas habuiſſe Auguſti ævo factos. Argumenta habeo præter magnorum virorum autoritatem, Quod trophæa Druſi nominat, quæ ſine dubio ipſius ævo jam perierant, vel tempeſtate conſumta, vel diruta dudum disjectaque à Cheruſcis poſt Romanorum diſceſſum, nam inter Druſi victoriam & initium Antonini intercedunt anni centum & quadraginta, quo toto tempore non eſt veriſimile, Cheruſcos, trophæa illa, cladis ſuæ & victoriæ Romanæ ſigna paſſos eſſe illic fixa conſiſtere. Neque enim putandum eſt, trophæa illa urbem fuiſſe. Crediderim potius, ex tabulis quæ Romæ in porticibus expoſitæ erant, ipſum unam aliquam ſecutum, quæ expeditionem Druſi Germanicam pictam continebat, & trophæa in hoſtico poſita. Solebant enim ita victores Romani proponere ſpectandas populo ſuas victorias. Notavimus hoc in Maximino ſupra. Herodianus, ταύτην τὴν μάχην καὶ τὴν ἀρισείαν αὐτοῦ ὁ μὲν διὰ γραμμάτων τῇ τε συγκλήτῳ καὶ τῷ δήμῳ ἐδήλωσε, ἀλλὰ καὶ γραφῆναι κελεύσας. Et Julius Capitolinus, *Juſſit præterea tabulas pingi, ita ut erat bellum ipſum geſtum, & ante curiam proponi, ut facta ejus pictura loqueretur.* Idcirco Eumenius Rhetor in ſuis quoque Menianis tales tabulas conſpici gloriatur. *Videt*, inquit, *præterea in illis porticibus juventus & quotidie ſpectat omnes terras, & cuncta maria, & quicquid invictiſſimi principes* (Conſtantius & Maximianus ſub Diocletiano Auguſto) *urbium, gentium, nationum, aut virtute devincunt, aut terrore. Siquidem illic (ut ipſe vidiſti*, alloquitur vero præſidem Galliarum) *credo inſtituendæ pueritiæ cauſſa, quo manifeſtius oculis diſcerentur quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpatia, intervalla deſcripta ſunt: quicquid ubique fluminum oritur & conditur, quacunque ſe litterum ſinus flectunt, quove ambitu cingit orbem vel irrumpit Oceanus, ibi fortiſſimorum imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diverſa regionum argumenta recoluntur, dum calentibus ſemperque venientibus victoriarum nuntiis reviſuntur. Perſidos flumina, & Libyæ arua ſiccentia, & convexa Rheni cornua, & Nili ora multifida.* Ex tali igitur tabula Ptolemæus quædam in ſuam Germaniam retulit, quæ tamen eo quo illa ſcribebat tempore aliter conſpiciebantur. Ergo Longobardos ille in læva Albis ripa locat, qui tamen jam inde à Tiberij ævo ultra Albim remoti fuerant. Accedit, quod

Cap. VIII. p. 41. b.

Digitized by Google

quod Sicambris ſedes in Germania Tranſrhenana adſignat, quos conſtat ex Tacito & Suetonio tranſmiſſo amni in ripam Gallicam fuiſſe tranſlatos. Verba Taciti hæc ſunt. *Imperatoris Romani vox fuit, ut quondam Sicambri exciſi & in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum eſſe.* Suetonij iſta. *Germanos ultra Albim flumen ſubmovit, ex quibus Suevos & Sicambros dedentes ſe traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Ipſe quoque Tiberius in epiſtolis ad Germanicum, Sicambros à ſe in deditionem acceptos ſcribit. Certè ſi dediti fuerunt, nō ſunt relicti in hoſtico, quū nullos Germani infenſius oderint, quam deſertores partium, atque idcirco Ubios Germanis exoſos fuiſſe conſtet, quod quū eſſent *Germanicæ originis, ejurata quaſi patria Romanorum nomine Agrippinenſes vocari vellent.* Sicut igitur poſt deportationem illam Ubij Tranſrhenani omnino eſſe deſierunt ita etiam Sicambri. Ubi ergo quærendi? ad Vahalim in ripa Gallica, Sidonius,

Car. xiii. *Et tonſus Vahalim bibat Sicamber.*

Atque hæc cauſſa eſt, cur Tacitus exactiſſimus iſtarum rerum obſervator de Sicambris tanquam de populis in Germania degentibus nuſquam vel in Annalium ſuorum vel in Hiſtoriarum libris meminerit: in libro vero de moribus Germanorum, eos ne quidē nominârit. Quod igitur Prolemæus Sicambros ad ripam Rheni dextera in Germania locat, id argumentum eſt, ipſum tabulas quaſdam ſecutum eſſe ante iſtam Sicambrorum deportationem, quæ ſub Auguſto contigit, delineatas. In Galliæ quoque deſcriptione Prolemæus non illam poſteriorem Auguſti, ſed priorem C. Cæſaris partitionem ſecutus eſt, qua Gallia dividitur in Aquitanicam, Lugdunenſem, Belgicā, & Narbonenſem. Poſterius enim ea ab Auguſto in ſeptendecim Provincias tributa fuit, quam quidem diviſionem Ptolemæus non videtur agnoviſſe: Ex quibus omnibus liceat propemodum conjicere quas ille tabulas potiſſimum ſecutus ſit. Uſus enim eſt Auguſtæis, adjunxitque illis quaſdam ſui ævi: ſicut ex eo apparet, quod legionem Ulpiam & legionem Trajanam ad Rhenum, aliaque ſimiliter ad Danubium caſtra commemorat. Neque verò illud inobſervatum omittendum eſt, aliam hodie conſpici Germaniæ altitudinem, quam quæ ei adſignatur à Ptolemæo. ille enim Rheni oſtium ponit gradu LIV quum illo gradu ſitum nunc ſit oſtium Albis quod à Rheni oſtio diſtat totis gradibus duobus, hoc eſt milliaribus Germanicis XXX; quam unam differentiam (ut alias prætercam) infinitæ aliæ conſequuntur. eo quod cætera omnia loca pro intervallorum ratione neceſſe ſit hiſce locis reſpondere. Quod ſi cui mutatis altitudinum numeris liberet eam quam diximus varietatem corrigere, deprehenderet quędam in Prolemæi tabula certiora, magiſq; naturali locorū poſitioni congruentia. Præterea quas ille civitates vel *πόλεις* vocat in Germania, eas nō oportet exiſtimare fuiſſe urbes vallo, foſſa, portis, ac propugnaculis munitas. quales nunc permultæ per univerſam Germaniam cernuntur, ſed fuerunt nihil aliud quam ſocietates hominum certo fœdere, ac legibus collectorum, ſimulq; degentium. Diſerte enim notat Tacitus. *Nullas Germanorum populis urbes habitari, idque notum eſſe; ne pati quidem inter ſe junctas ſedes.* Additque, *Colunt, diſcreti ac diverſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis; Suam quiſque domum circumdat, ſive adverſus caſus ignis remedium, ſive inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum uſus. Materia ad omnia utuntur informi & citra ſpeciem aut delectionem. Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eoſque multo inſuper fimo onerant, ſuffugiū hyemi & receptaculum frugibus, quia rigorem frigorum ejuſmodi locis molliunt: & ſi quando*

hoſtis

hoſtis advenit, aperta populantur, abdita autem & defoſſa aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quod quærenda ſunt. Atque huc referendum eſt id quod de textrinis Germanorum jam ante ex Plinio didicimus. Hæ igitur fuerunt olim Germanorum civitates; quas & multas & hominum frequentia ſatis habitatas ex eo licet conjicere, quod apud C. Cæſarem Suevi centum tales dicantur habuiſſe. Porro conferenti deſcriptionem iſtam cum Taciti deſcriptione, apparebit, Taciti Germaniam longe altius ad Septentrionem extendi quam iſtam Ptolemaicam: quod etiam argumentum eſt, non eaſdem utrumque tabulas ante oculos habuiſſe. Nos in pinacibus noſtris quum ſpatio coarctaremur tantum ea loca Germaniæ poſuimus quæ cartæ capiebat anguſtia: cætera ex ipſo Ptolemæi contextu poſſunt intelligi, quem propterea inſeruimus, additis etiam ad oram nominibus recentioribus; qua in re partim poſitum naturalem locorum, partim aliorum autoritatem, partim nominum alluſionem, partim etiam (eſt enim ingenuitatis noſtræ fateri quod res eſt) divinationem ſecuti ſumus: neque diffitemur, multa adhuc ignorari à nobis, tū quod Ptolemæus ipſe non veras tabulas ſecutus ipſe quoque à vero aberravit, tum quod in Ptolemæi contextu addita quædam, quædam ſublata, quædam tranſpoſita atque immutata eſſe ſuſpicemur. Initium autem fecimus à Gallia Belgica, in qua ſunt Germania ſuperior & inferior.

GALLIA BELGICA.

ΚΕΛΤΟΓΑΛΑΤΙΑ ΒΕΛΓΙΚΗ.

Galliæ Belgicæ latus quod occaſum reſpicit juxta Lugdunenſem tractum expoſitum eſt: Septentrionale vero juxta Oceanum Britannicum ſic ſe habet, poſt

Sequanæ σηκȣάνα fl. oſtia xix. o. li. 30. *Seine.*

Frudii φρȣδίȣ fl. oſtia xxi. 45. lii. 20. *Sambre.*

Icium promontorium ἴκιον ἄκρον xxii o. liii. 30.

MORINORUM, μορίνων *VVeſt-Vlaendren.*

Geſſoriacum navale γησοριακὸν ἐπίνειον, xxii. 45. liii. 30. *Bonnen.*

Tabudæ fl. oſtia, ταβȣδα π. ἐκβολαί. xxiii. 30. liii. 30. *Schelde.*

Moſæ fl. oſtia, Μόσα π. ἐκβ. xxiv. 40. xxxv. 20. *Maes.*

BATAVORUM βαταβῶν

Lugdunum λȣγόδεινον xxvi. 30. liii. 20. *Leyden.*

Rheni fl. oſtium occidentale, ῥήνȣ ποτ. τὸ δυσμικὸν στόμα. xxvi. 45. liii. 20. *'t Gat van de Maes.*

Medium Rheni oſtium, τὸ μέσον στόμα τȣ̃ ποταμȣ̃. xxvii. o. liii. 10. *Nunc arenis obſtructum.*

Orientalius ejus oſtium, τὸ ἀνατολικὸν στόμα τȣ̃ ποταμȣ̃ xxviii. o. liv. o. *Wijk gae*

Latus autem quod ad Solis ortum ſpectat, a Rheno fluvio terminatur juxta MAGNAM GERMANIAM, cujus caput gradus habet xxix. 20. xlvi. o.

Deinde locus qui juxta Obrincum fluvium ὀβρίγκον extenditur ad occaſum, μοίρας ἐπέχει xxviii. o. l. o. *Mosella. Mosel.*

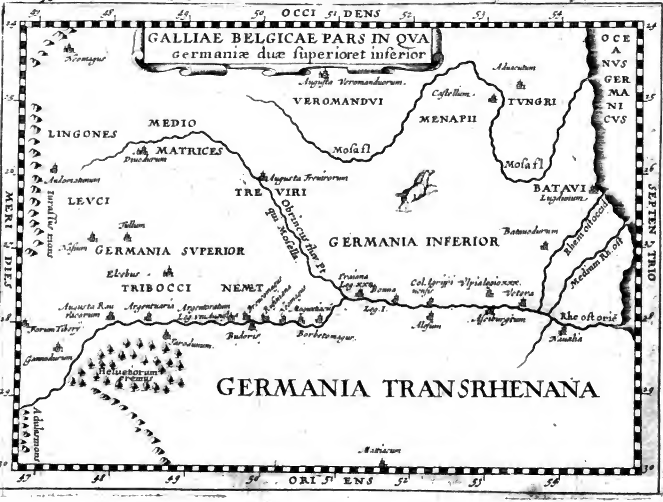
Tum locus qui eſt à fonte fluvii in Alpibus, qui vocatur mons Adulas Ἀδȣ́λας ὄρος xxix. 30. xlv. 15. *S. Gottart. S. Claude Iuras.*

Iuraſſus mons Ιȣρασσὸς, *Cæſari aliiſque Vogeſus & Iura.* xx. 15. xlvi. o.

Latus vero Meridionale conjungitur cum reliqua parte Galliæ Narbonenſis. Protenditur

N autem

Digitized by Google

Digitized by Google

autem à dicto jam communi termino Galliæ Lugdunenſis & Narbonenſis uſque ad communem finem Alpium & Adulæ montis, qui gradus habet . xxix.30.xlv.15

Tenent autem maritima multum etiam in mediterraneis occupantes juxta Sequanam fluvium,

ATREBATII Ἀτρεβάτιοι.

Le pays d'Arras. Quorũ urbs Origiacum ὀριγιακὸν xxii.30 li.0

Poſt hos quaſi ad ortum vergentes.

BELLOVACI Βελλόακοι.

Beauvoiſin. Beauvois. Quorum urbs Cæſaromagus Καισαρόμαγος. xxii.30.li.50

AMBIANI Ἀμβιανοί.

Le pays d'Amels Cambray. Et urbs eorum Samarobriga Σαμαρόβριγα. xxii.15.lii.10

Poſt quos ad ortum

MORINI Μορινοί.

VVeſt-Vlanderẽ Terovane ſolo æquata à Carolo V. Horum mediterranea urbs Tarvanna Ταρουάννα xxiii.20.lii 50

Deinde poſt Moſam fluvium

TVNGRI Τοῦγγροι.

Tongren. Et urbs ipſorum Atuacutum, Ἀτουακοῦτον. xxiv.30.lii.50

Deinde poſt Moſam fluvium

MENAPII Μενάπιοι.

Vlaendrẽ. Brabant. Keſſel. Et urbs eorum Caſtellum κάστελλον xxv.0.lii.15

Sub commemoratis autem gentibus habitant maxime Septentrionales

NERVII Νερούιοι.

Tournay. Quorum urbs Baganum Βάγακον xxv.15.li.40

Sub his ab oriente Sequanæ

SVBANECTI

Quorũ urbs Rhotomagus ῥατόμαγος xxii.40.l.0 *Roan*

Sub quibus

ROMANDVES Ρομάνδυες.

Quorum urbs Auguſta Romanduorum αὔγουστα ῥομανδυῶν. Auguſta Veromandorũ. xxv.30.l.0 *Vermandois. Veromanuas.*

Sub iis

VESSONES Οὐέσσονες. Sueſſones.

Quorum urbs ſimiliter ad orientem Sequanæ Auguſta Veſſonum, Ἀύγουστα Οὐεσσόνων Auguſta Sueſſonum xxiii.30.xlviii.50 *Soiſſons.*

Poſt quos juxta fluvium Sequanam

RHEMI ῥημοί.

Et eorum urbs Durocottorum, δουροκόττορον xxiii.45.xlviii.30 *Reims.*

Orientaliores verò Rhemis, ſed magis Septentrionales ſunt

TREVIRI τρηβιροί.

Quorum urbs Auguſta Trevirorum αὔγουστα τρηβιρῶν. xxvi.0.xlix.10 *Triers.*

His magis meridionales ſunt

MEDIOMATRICES Μεδιοματρικες.

Quorum urbs Divodurum διουόδουρον. xxv.30.xlvii.20 *Mets.*

Sub his & Rhemis ſunt

LEVCI λευκοί.

Quorum urbs, Tullum, τοῦλλον xxvi.30.xlvii.0 *Toul.*

Naſium νάσιον. xxv.30.xlvi.40 *Nanci.*

Regio vero quæ circa Rhenum fluvium eſt à mari uſque ad Obrincum fluvium, INFERIOR GER- *Nederduytslant*

GERMANIA appellatur, γερμανία ἡ κάτω. In qua urbes ab occidentali parte Rheni hæ ſunt *(Poſteriores vocãt Duroſtadum.)*

Batavodurum mediterranea Batavix, τῶν Βαταβῶν μεσόγειος Βαταβόδουρον. xxvii. 15. lii. 10. *(Wyck te Duerſte)*

Sub hac

Vetera οὐέτερα. in qua legio triceſima Ulpia λεγίων λ οὐλπία. xxvii.30.li.50.

tum Agrippinenſis ἀγριππινησίς. xxvii. 40.li.50. *(Coulen.)*

tum Bonna Βόννα xxvii.40.l.56. *(Bon.)*

Tacitus hic locat hiberna primæ legionis. Editiones Latinæ Ptolemæi habent Legio pri. quæ voces in Græcis deſiderantur.

tum Traiana legio Τραιανὴ λεγίων. xxvii.30.l.36

inde Moguntiacum Μοκοντίακον xxvii. 20.l.15. *(Mentz.)*

Quod autem ab Obrinco fluvio ad meridiem tenditur, GERMANIA SVPERIOR appellatur, in qua civitates ſunt, ab Obrinco incipiendo

NEMETORVM νεμητῶν.

Neomagus νοιόμαγος *(Poloni Germanos omnes vocant Niemky.)*	xxvii.40.xlix. 10.
Rufiana ῥυφίανα	xxvii.45.xlix.10

VANGIONVM οὐαγγιόνων.

Borbetomagus βορβητόμαγος. *(Wvormbs.)*	
Argentoratum, Legio octava Auguſta, Ἀργεντόρατον λεγίων η σεβαστή. *(Spier. Straſzburch.)*	xxvii.50.xlviii.55

TRIBOCORVM autem

Breucomagus, βρευκόμαγος	xxvii.50.xlviii.20 *(Breuco-mat.)*
Elcebus ἔλκηβος.	xxviii.30.xlviii.0

RAVRICORVM Ῥαυρικῶν.

Auguſta αὐγοῦστα	xlviii. xlxii.10
Argentuaria ἀργεντουαρία	xxvii.50.xlvii.40

Sub iis autem & Leucis habitant

LONGONES Λόγγονες.

Quorum urbs Andomatunum ἀνδομάτουνον. *(Langres.)* xxvi.15.xlvi.50

Et poſt montem qui ipſis ſubjacet appellaturque Iuraſſus ſunt

HELVETII juxta Rhenum ἐλουήττιοι.

Quorum urbes Gannodurum γαννόδουρον *(Conſtantz.)*	xxviii.30.xlvi.0
Forum Tiberii φόρος Τιβερίου	xviii.0.xlvi.0 *(Kayſers ſtul.)*

Sub iis SEQVANI Σηκανοί.

Quorum urbes.

Didatticum διδάττιον.	xxv.30.xlv.40
Viſontium οὐισόντιον	xxvi.0.xlvi.0 *(Beſançon)*
Equeſtris ἰκουεστρίς	xxvii.0.xlv.40 *(Neuf-chaſtel.)*
Avanticum ἀουάντικον	xxxiii.0.xlv.30 *(Auanches.)*

Sunt in univerſum Gentes xix. ἔθνη ιθ.

Urbes xxxviii. πόλεις λη.

GERMA-

GERMANIÆ (magnæ) SITVS.

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΘΕΣΙΣ.

GERMANIÆ latus occidentale Rhenus terminat, Septentrionale vero Germanicus Oceanus: Eius deſcriptio ita ſe habet.

Rhijn. Poſt Rheni fl. oſtia quæ habent gradus xxviii.o.liv.o

Geelmuyden. Manarmanis portus μαναρμανὶς λιμὴν xxviii.o.liv.20

Vecht. Vidri fl. oſtia. ὐίδρυ π. ἐκβολαὶ xxviii.30.liv.20

Amaſi fl. oſtia. ἀμασίυ π. ἐκβ. xxix.o.lv.o

Eems. Fontes fluvii αἱ πηγαὶ τῦ ποτ. xxxii.o.lii.30

VVeſer. Viſurgus fl. oſtia. ὀυισύργος π. ἐκβ. xxxi.o.lv.15

Fontes fluvii xxxiv.o.lii.30

Elb. Albis fl. oſtia, ἄλβιος π. ἐκβολαὶ xxxi.o.lvi.16

Fontes fluvii. xxxix.6.l.o

CYMBRICI CHERSONNESI.

Extenſio quæ poſt Albim fl. eſt, xxxii.o.lvi.50.

Extenſio quæ ſequitur, xxxv.o lviii.20

Rurſum quæ ſequitur, quæque maxime eſt Septentrionalis xxxix.o.lix.30

Pars ejus maxime orientalis, xl.15.lix.30

Poſt hanc extenſionem prima extenſio, xxxix.20.lviii.15

Quæ hanc conſequitur ordine, xxxvii.o.lvii.o.

Flexus ad ortum xxxv.o.lvi.o

Trave. Chaluſi fl. oſtia. χαλύσυ ποταμῦ ἐκβολαὶ xxxvii.o.lvi.o

Suevi fl. oſtia. Συίβυ π. ἐκβ. xxxix.30.lvi.o *Spree.*

Viadi fl. oſtia. Οὐιαδυ π. ἐκβ. xlii.10.lvi.o *Die Oder*

Viſtulæ fl. oſtia. ὐιςύλα π. ἐκβ. xlv.o.lvi.o *Die VVeixel.*

Fluvii caput ἡ κεφαλὴ τῦ π. xliv.o.lii.30.

Quæ ab occaſu ipſius ad Albim ducit, xl.10.lii.40

Meridianum vero ejus (Germaniæ ſcilicet) latus terminat occidentalis pars Danubii cujus hic eſt ſitus.

Danubii fluvii caput, ἡ κεφαλὴ τῦ Δανυβίυ ποταμῦ, xxx.o.xlvii.20. *Die Donauw.*

Quod apud divergium eſt primi Germaniam verſus fluminis xxxii.17.xlvii.15

Quod ad divergium eſt meridiem verſus ſiti fluminis qui vocatur Aenus, Αἶνος xxxiv.o.xlvii.o *Die In.*

Quod ad divergium eſt Septentrionem verſus ferentis ſecundi fluminis, quaſi ad ſylvā Gabritam, ὡς ἐπὶ τὴν Γαβρήταν ὕλην. xxxvi.o.xlvi.40 *Doringer vvald.*

Quod juxta ſequens eſt divergium fluminis ad Lunam ſylvam λύναν ὕλην Septentrionem verſus fluentis. xxxix.20.xlvii.20 *Pars eſt Hercyniæ Doeſt proxima.*

Reliqua coñverſio, apud quod eſt divergium fluminis ad meridem fluentis, qui vocatur Arrabon Ἀῤῥαβών. xli.o.xlvii.40 *Die Rab*

Flexio quæ eſt ad Curtā κατὰ Κυρταν xlii.o.xlvii.o

Conſequens converſio ad Carpen κατὰ κάρπην, eſtque omnium maxime borealis. xlii.30.xlviii.o

Flexus alius. xliii.o.xlviii.o.

Alia flexio xliv.40.xlv.40

Alia converſio xlv.o.xlv.o

Hæc in Latinis codicibus leguntur, in Græcis exemplaribus non extant.

Item

GERMANIAE DESCRIPTIO PTOLEMAICA.
ALBIONIS PARS.
OCEANVS GERMANICVS
Cimbrica Cherſoneſus
CIMBRI Charudes
SCANDIA INSVLA
INSVLAE SCANDIAE
SAXONES
PHARODINI
SIDENI
VENEDAE
GYTHONES
PHINNI
TEVTONES
SEMNONES SVEVI
Albis fl.
LVTI OMANNI
LVTI DIDVNI
LVTI BVRI
SIDONES.
GERMANIA
GALLIA BELGICA
SICAMBRI
LONGOBARDI
CASVARI
MARAVINGI
Semana ſilua
Sarmatiæ montes.
Carpatus mons.
CVRIONES
QVADI
MARCOMANNI
PARMAE campi.
NORICVM
RHATIA
DACIAE PARS.
Danubius fl.
IAZYGES
CHAVCI minores
FRISII
Viſurgis fl.
Amaſius fl.
Rhenus fl.
Viſtula fl.
Hercynia ſilua
Sudeti montes
Luna ſilua
Gabreta ſilua
Abnoba montes

Item alia. xlv.o.xliv.30

Divergium Abiſti fl. cum Danubio xlvi.o.xliv.15

Poſteà Danubius flectitur ad Auſtrum xlvi.o.xliv.15

Divergium Arabonis fluvii qui ad DACIAM fertur xlix.o.xliii.30

Pars ea quæ juxta divergium eſt Adlutan amnis, qui ad Septentrionem cum impetu vectus DACIAM dividit l.o.xliv.o

Flexio juxta Oeſtum li.o.xliv.o

Flexio juxta Axium opidum, & ab hinc uſque ad oſtium vocatur Iſter liv.20.xlv.45

Flexio juxta opidum Diogeniā xliv.o.xlvi.40

Oſtia verò quo ordine ſeſe habeant, infrà dicetur, ubi agitur de MYSIA inferiore.

Orientale autem latus terminat diſtantia quæ fit à flexu jam dicto ad ſuperjacentes Sarmatarum montes, quorum finis auſtralis gradus habet xlii.30.xlviii.30

Septentrionalis verò xliii.30.l.30

Præterea diſtantia quæ eſt poſt montes ad dictum caput Viſtulæ fluvii & ipſe etiam fluvius uſque ad mare.

Montes autem qui Germaniam cingunt notiſſimi ſunt hi qui jam ſunt dicti, & Sarmatici proprie appellantur, quique cum Alpibus idem nomen habent, & qui ſupra fontem Danubii ſunt: quorum extrema gradus habent xxix.43.& 33.xlviii.30

Singerwald. Præterea qui vocantur Aunobæ αὐνοβαι, quorum extrema gradus habent xxxi.49.& xxi.52

Ac mons Melibocus μηλίβοκον ὄρος, cujus fines xxxiii.52.xxx.37.& lii.30 Hartz-wald.

Sub iis Semana eſt ſylva σημανὰ ὕλη & Aſciburgium, cujus fines habent xxxix.54.& 44.lii.30 Cæſari eſt Bacenis.

Et montes Suditæ appellati ζούδιται ὄρη, quorum extrema gradus habent xxxv.50.& 40.xl.50 Pars eſt Hercyniæ.

Sub quibus eſt Gabrita ſilva, inter quam & Sarmaticos montes Hercynia ſilva ſita eſt.

Tenent autem Germaniam quæ circa Rhenum fluvium incipit à parte Septentrionali ii qui vocantur

BVSACTERI PARVI βουσάκτεροι οἱ μικροί. Sunt Bructeri.

Et

SYCAMBRI συγγαμβροί. Hi à Tiberio trāſlati in ripam Gallicam.

Sub quibus

SVEVI LANGOBARDI οἱ σουῆβοι λαγγόβαρδοι.

Poſtea inter Rhenum & montes Abnobos,

TINGRI & INGRIONES, Τίγγροι καὶ Ἰγγρίονες. Tencteri.

Præterea

INTVERGI, ἰντούεργοι. Nihil hic ſani.

VARGIONES, οὐαργίωνες.

CARITNI, καρίτνοί.

Sub quibus

VISPI οὐισποί. Vſipites Taipio.

Et HELVETIORVM eremus ἑλουητίων ἔρημος, uſque ad dictos Alpium montes.

Partem

Digitized by Google

Partem vero quæ ſecus Oceanum eſt, habitant ſupra Buſactores,

Frisii φρίσιοι uſque ad Amaſum amnem. *Frieſen.*

Poſt hos

Cauchi minores καῦχοι οἱ μικροί, uſque ad fluvium Viſurgim. *Bremenſes. Oldenburg. Delmenhorſt. Diepholdenſes. Hoyenſes. Mindenſes.*

Deinde

Cauchi maiores καῦχοι οἱ μείζυς, uſque ad Albim fluvium.

Deinde ſupra dorſum Cimbricæ Cherſonneſi

Saxones σάξονες. *Hodie hæc loca incolunt Holſati.*

Ipſam autem Cherſoneſum ſupra Saxones ab occaſu habitant

Sigulones σιγύλωνες.

Poſtea

Sabalingii σαβαλιγγοί.

Tum Cobandi κοβανδοί.

Super quos

Chali χαλοί.

Et ſuper hos magis tamen ad occaſum,

Phundusi φουνδῦσοι.

Qui vero magis orientales ſunt, dicuntur

Charudes χαρῦδες. *Harudes Caſaris.*

Omnium vero maxime Septentrionales ſunt

Cimbri κίμβροι. *Iutia hodie.*

Poſt Saxones vero à Chaluſo fluvio uſque ad Suevum fluvium tenent.

Pharodeni φαρόδηνοι.

Poſt

Sideni σίδηνοι uſque ad Vidrum fluvium μέχρι τοῦ Ἰαδρύα ποταμοῦ, ac ſub Ruticlii uſque ad fluvium Viſtulam.

Interiorum vero ac mediterranearum gentium maximæ ſunt.

Suevi Angili σύηβοι ἀγγειλοί. *Angli Angelen in Cimbrica Cherſonneſo.*

Sunt magis orientales quam Longobardi, protenſi Septentrionem verſus ad medium Albis fluvii.

Et

Suevi Semnones σύεβοι σέμνονες, qui habitant poſt Albim a parte jam dicta verſus ortum uſque ad Suevum fluvium. *Pomeren.*

Præterea

Buguntii τὸ τῶν βυγουντῶν ἔθνος, qui cætera tenent quæ inde ſequuntur, uſque ad Viſtulam.

Minores vero gentes inter has interjectæ ſunt.

Inter Chauchos minores & Suevos,

Busacteri minores βυσάκτηροι οἱ μικροί.

Sub quibus

Chæmæ χαῖμαι. *Chamavos voluit dicere.*

Inter Cauchos vero majores & Suevos

Angrivarii Ἀγγειλυάριοι. *Engern.*

Tum

Laccobardi λακκόβαρδοι.

Sub quibus

Dulgumnii Δυλγούμνιοι. *Tacito Dulgibini.*

Inter Saxones vero & ſuevos ſunt

Teutonoari & Viruni τευτονόαροι καὶ

ῥοὶ κοὶ οὐίρουνοι.

Inter Pharodenos & Suevos ſunt

Teutſche. TEVTONES & AVARPI.

πούτονες κοὶ ἄυαρποι.

Inter Ruticleos (lege Anglos) & Buguntas

ÆLVÆONES αἰλουαίωνες.

Rurſum, ſub Semnonibus quidem habitant

LINGÆ λίγγαι.

Sub Buguntis verò.

LOVTIOMANI λοῦτοι οἱ ὀμάνοι.

Ab his uſque ad montem Aſciburgium.

LONGI DIDVNI

λόγγοι δίδουνοι.

Sub Lingis ſunt ex utraque Albis fluvii ripa

CALVCONES καλούκωνες.

Sub quibus uſque Melibocum montem.

Lucatus Luneburg Brunſvv. &c. CHÆRVSCI, & CAMAVI,

χαιρουσκοὶ κοὶ καμαυοί.

Horum Orientalia ad Albim tenent

BONOCHEMAE βονοχαῖμαι.

Supra quos

BATINI βατεινοί.

Atque amplius ſupra hos ſub monte Aſciburgio uſque ad Viſtulam,

Marchia vetus & noua. CORCONTI & LVTI BVRI

κορκοντοὶ κοὶ λοῦτοι οἱ βοῦροι.

Sub iis verò primi ſunt

SIDONES σίδωνες.

Tum

COGNI κόγνοι.

Inde

VISBVRGII οὐισβούργιοι, ſuprà Orcynium ſaltum.

Iterum ab ortu Abnoborum montium habitant ſupra Suevos.

CASVARI κασουάροι. Tacito noti, & Straboni.

Tum

NERTEREANES νερτερέανες. Turingi.

Tum

DANDVTI δανδοῦτοι.

Sub quibus

TVRONI & MAROVINGI

τούρωνοι κοὶ μαρουίνγοι.

Sub Chamavis vero

CHATTI & TVBANTI Heſſen.

χάττοι κοὶ τούβαντοι.

Et ſupra Sudetes montes

TEVRIOCHAEMAE τευριοχαῖμαι. Duringi.

Sub montibus verò

VARISTI οὐαριστοί.

Tum Gabrita ſilva.

Sub Marovingis autem ſunt

CVRIONES κουρίωνες.

Poſteà

CHAETVORI χαιτούωροι.

Et uſque ad amnem Danubium Parmæ campi,

Παρμαι κάμποι.

Sub Gabrita vero ſilva.

Marken-land. Moravia MARCOMANI μαρκομανοί.

Sub quibus

SVDINI Σουδινοί.

Et uſque ad amnem Danubium Adrabæ campi, Ἄδραβαι κάμποι.

Sub Orcynio vero ſaltu ſunt

QVADI κουάδοι.

Sub quibus ferri fodinæ σιδηρωρυχεῖα.

Et Lunæ ſilva λούνα ὕλη.

Bemen. Sub qua gens magna BÆMI, μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι. uſque ad Danubium.

Hiſce continui ſunt juxta fluvium, TERACATRIÆ οἱ τερακατρίαι.

Taka. Tol. Et campis vicini RACATÆ οἱ πρὸς τοῖς κάμποις ῥακάται.

Vrbes vero πόλεις in Germania ſunt ſub climate Septentrionali.

t Flyer. Flevum, φληοῦμ	xxviii.45.liv.45
Siatutanda, σιατουτάνδα	xxix.20.liv.20
Texel. Tecelia, τεκέλια	xxxi.o.lv.0
Bremen. Phabiranum, φαβίρανον	xxxi.30.lv.20
Fabrica, ad quam fluvius Trava. Treva, τρηούα	xxxiii.o.lv.40
Lephana, λεφάνα	xxxiv.15.liv.40
Lirimiris, λιριμιρίς	xxxiv.30.lv.30
Marionis, μαριωνίς	xxxiv.30.liv.50
Marionis altera, ἑτέρα μαριωνίς	xxxvi.o.lv.36
Cœnœnum, κοινόηνον	xxxvi.20.lv.30
Alluia, ἄλουια	xxxvii.20.liv.30
Aliſus, Ἀλεισός	xxxviii.o.lv.o
Laciburgium, λακιβούργιον	xxxix.o.lv.36
Bunitium, βουνίτιον	xxxix.30.lv.30
Virunum, οὐίρουνον	xlii 30.lv.40
Rhugium, ῥούγιον	xl.30.lv.0
Scurgum, σκοῦργον	xliii.o.lv.o
Aſcaucalis, ἀσκαυκαλίς	xliv.o.liv.15

In climate vero quod huic ſubjectum eſt, urbes ſunt iſtæ,

Aſciburgium, ἀσκιβούργιον	xxvii.45.lii.30 *Asburg.*
Navalia, ναυαλία	xxvii.40.liii.15
Mediolanium, μεδιολάνιον	xxviii.10.liii.46 *Metelen.*
Teuderium, τευδέριον	xxix.20.liii.20
Bogadium, βογάδιον	xxx.15.lii.0
Stereontium, στερεόντιον	xxxi.30.li.30
Munitium, μουνίτιον	xxxi.40.lii.30
Tuliphurdum, τουλίφουρδον	xxxii.o.liv.0
Aſcalingium, ἀσκαλίγγιον	xxxii.30.liii.45
Tuliſurgium, τουλισούργιον	xxxii.40.liii.45
Pheugarum, φεύγαρον	xxxii.40.lii.15
Canduum, κανδοῦον	xxxiii.o.li.20
Trophæa Druſi, τρόπαια Δρούσου	xxxiii.45.lii.45
Luppia, λουππία	xxxiv.30.lii.45
Meſvium, μεσούιον	xxxv 30.liii.45
Argelia, ἀργέλια	xxxvii.36.lii.20
Calegia, καλαιγία	xxxvii.30.lii.20
Lupfurdum, λούπφουρδον	xxxviii 10.li.40
Suſudata, σουσούδατα	xxxviii.30.liii.50

Colan-

Digitized by Google

Colancorum,	κολάγκορον	xxxix.o.liii.30
Lugidunum,	λυγίδουνον	xxxix.30.lii.30
Stragona,	στραγόνα	xxxix.20.lii.40
Limioſaleum,	λιμιοσάλεον	xli.o.liii.30
Budorigum,	βουδόριγον	xli.o.lii.40
Leucariſtus,	λευκάριστος	xli.45.lii.40
Arſonium,	ἀρσόνιον	xliii.30.lii.20
Caliſia,	καλισία	xliii.45.lii.50
Setidava,	σετίδαυα	xliv. liii.30

In climate vero quod etiam huic ſubjectum eſt, ſunt urbes iſtæ,

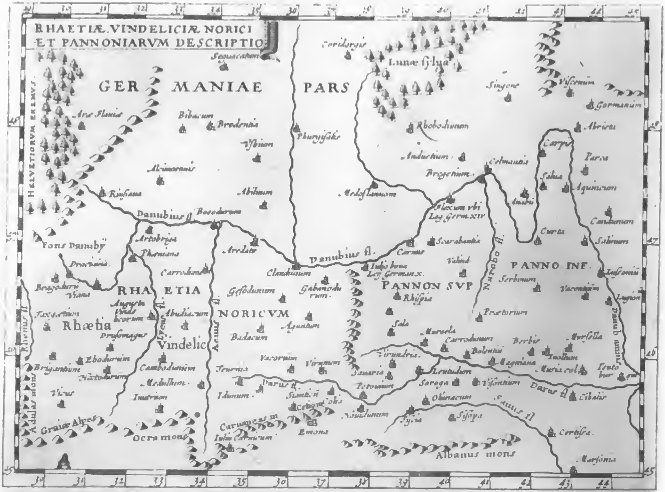
Aliſo,	ἄλεισον	xxviii.o.li.30
Budoris,	βούδωρις	xxviii.o.li.o
Mattiacum,	Ματτιακόν	xxxviii.o.l.o
Artaunum,	Ἄρταυνον	xxx.10.li.10
Nuæſium,	νουαίσιον	xxx.o.li.10
Melocabus,	μηλόκαβος	xxxi.30.l.20
Gravionarium,	γραουιονάριον	xxx.45.l.10
Locoritum,	λοκόριτον	xxxi.30.xlix.o
Segodunum,	σεγόδουνον	xxxi.30.xlix.o
Devona,	δηούονα	xxxii.30.xlviii.40
Bergium,	βέργιον	xxxvi.o.xlix.30
Menoſgada,	μηνόσγαδα	xxxiv.o.xlix.30
Bicurgium,	βικούργιον	xxxiv.30.li.15
Marobudum,	μαρόβουδον	xxxv.o.xlix.o
Redintuinum,	ῥεδιντούινον	xxxviii.30.l.30
Nomiſterium,	νομιστήριον	xxxix.o.li.o
Meliodunum,	μηλιόδουνον	xxxix.o.xlix.o
Caſurgis,	κασουργίς	xxxix.15.l.50
Strevinta,	στρευίντα	xxxix.15.xlix.30
Hegetmatia,	ἡγητματία	xxxix.40.li.o
Budorgis,	βουδοργίς	xl.o.l.30
Eburum,	ἔβουρον	xli.o.l.30 Vlmitz. Moraw.
Arſicua,	ἀρσικούα	xli.40.xlix.o
Parienna,	παριέννα	xlii.o.xlix.30
Setuia,	σήτουια	xlii.30.l.o
Carrodunum,	καρρόδουνον	xlii.40.li.30
Aſanea,	ἀσαύκα	xliii.o.l.30

In reliquo vero propter Danubium ſunt urbes iſtæ,

Tarodunum,	ταρόδουνον	xxviii.20.xlvii.50
Aræ Flaviæ,	βωμοὶ φλάουιοι	xxx.40.xlviii.o
Rinſiavæ,	ῥινσιαύα	xxxi.o.xlvii.30
Alcimoennis,	ἀλκιμοεννίς	xxxii.30.xlvii.30
Cantioebis,	καντιοιβίς	xxxii.40.xlviii.40
Bibacum,	βίβακον	xxxiii.o.xlviii.o
Brodentia,	βροδεντία	xxxiii.45.xlviii.o
Seguacatum,	σηγουάκατον	xxxiv.o.xlviii.20
Usbium,	οὔσβιον	xxxv.o.xlviii.o
Abiluum,	ἀβίλουον	xxxv.20.xlviii.20
Phurgiſatis,	φουργισατίς	xxxvi.o.xlviii.o
Coridorgis,	κοριδοργίς	xxxvii.15.xlviii.30
Medoſlanium,	μεδοσλάνιον	xxxviii.o.xlvii.30
Philecia,	φιληκία	xxxii.o.xlviii.30
Rhobodunum,	ῥοβόδουνον	xxxix.o.xlviii.o

O 2 Antuæ-

Digitized by Google

Digitized by Google

Antuætium xl.30.xlvii.40
Kalmiz Celemantia xli.o.xlvii.40
Singone xli.30.xlviii.15
Anabum xli.36.xlvii.30

Inſulæ vero ſupra Germaniam jacent ad Albis fluvii oſtium tres, Saxonum appellatæ, quarum medium gradus habet xxxi.o.lvii.40

Supra, autem Cimbrorum Cherſoneſum aliæ tres ſitæ ſunt, dicunturque Alociæ ἀλοκίαι. Harum medium habet gradus xxxvii.o.lix.20

Ab Orientali parte Cherſoneſi quatuor quæ Scandiæ Σκανδίαι nuncupantur, tres quidem parvæ, ex quibus ea quæ media eſt, partes habet xli.30.lviii.o

Una vero quæ maxima earum eſt maximeque Orientalis juxta Viſtulæ fluvii oſtia, cujus quidem occidentaliſſima pars habet xliii.o.lviii.o

Ejus maxime Orientalis pars xlvi.o.lviii.o
Pars vero maxime Septentrionalis xliv.o.lviii.30
Pars meridionalis xlv.o.lvii 40

Vocatur autem & hæc propric SCANDIA σκανδία, & tenent ipſius Occidentalia CHAEDINI χαιδεινοί. Orientalia vero PHAVONAE & * PHIRAISI Φαυῶναι καὶ Φιραῖσοι. Meridionalia GVTAE & DAVCIONES γοῦται καὶ δαυκίωνες. Media autem tenent LEVONAE λευῶναι.

* Hic poſuit Turnebus legendum Franci [illegible]

RHÆTIÆ ET VINDELICIÆ SITVS.

ΡΑΙΤΙΑΣ ΚΑΙ ΟΥΙΝΔΙΛΙΚΙΑΣ ΘΕΣΙΣ.

Occidentale quidem RHAETIAE latus terminatur monte Adula, & linea quæ eſt inter fontes Rheni atque Danubii. Latus vero Septentrionale ea Danubii parte, quæ à fontibus uſque ad Æni fluvii divergium eſt, quod gradus habet xxxiv.o.xlvii.20

Orientale autem latus ipſo Æno flumine terminatur, cujus maxime auſtralis finis continet gradus, xxxiv.o.xlv.20

Meridionale vero Alpium montibus hinc ſupra Italiam extenſis, quorum qui apud Graias ſunt, gradus habent xxx.o.xlv.20

Quæ autem verſus Pœnas πρὸς τοῖς Ποιναῖς ſunt juxta principium Lyci amnis, qui in Danubium exit, qui & Rhætiam à Vindelicia dividit, gradus tenet xxxi.30.xlv.30

Quæ vero ad Ocra montem, gradus habet xxxiii.30.xlv.30

Habitant autem magis Septentrionalia Rhætiæ
BRIXANTES βριξανταί.
Magis vero Auſtralia
SVANITÆ & RIGVSCÆ,
ζουανῖται καὶ ῥιγοῦσκαι.
Quæ vero inter hæc ſunt

Calvcones & Vinnones,

Καλύκωνες καὶ ὐίννωνες.

Urbes vero eorum ſub ipſo Danubio hæ ſunt,

Pfullendorf. Bragodurum, βραγόδουρον, xxx. xlvi.40

Giengen. Dracuina, δρακουίνα xxx.20.xlvi.40

Weyſſenhorn. Viana, ὐίανα xxxi.0.xlvi.40

Leuing. Phæniana, Φαινίανα xxxi 45.xlvi.50

Iuxta caput Rheni fluvii

Stulingen Taxgaitium, ταξγαίτιον xxix.50.xlvi.15

Bregentz. Brigantium, βριγάντιον xxx.0.xlvi.0

Poſt has

Vicus, ὐικος xxx.15.xlv.20

Ebodurum, ἐβόδουρον xxx.40.xlv.20

Memmingen. Druſomagus, δρουσόμαγος xxxi.20.xlvi.6

Hectodurum, ἐκτόδουρον xxxi.20.xlv.20

Quæ magis Septentrionalia ſunt Vindeliciæ, tenent Rvnicatæ. Sub his vero Levni & Consvantæ, poſt Brevni. Et juxta Lycum Licatii, λικάτιοι.

Sunt autem urbes

Veltenburg Artobriga, ἀρτόβριγα xxxii.15.xlvii.10

Paſſau. Bocodurum, βοιόδουρον xxxiii.50.xlvii.15

Sub iis vero

Augsburg Auguſta Vindelicorum, αὐγούστα ὐινδελικῶν. xxxii.10.xlvi.20

Eyſenberg. Carrodunum, καῤῥόδουνον xxxiii.50.xlvi.45

Abudiacum, ἀβουδίακον xxxiii.30.xlvi.15

Kempten. Cambodunum, καμβόδουνον xxxii.50.xlvi.0

Mittenwald. Medullum, μέδουλλον xxxiii.50.xlv.40

Iniſtrium, ἰνούτριον xxxii.50.xlv.30

NORICI SITVS.

ΝΩΡΙΚΟΥ ΘΕΣΙΣ.

Noricum terminatur ab occaſu Æno fluvio: à Septentrione Danubii parte quæ eſt ab Æno ad Cetium montem, cujus ſitus habet partes xxxvii.30.xlvi.50

Ab ortu vero ſolis, ipſo monte Cetio, κετίῳ ὄρει: à Meridie vero parte Pannoniæ ſuperioris, quæ ſub dicto eſt monte: Ejus finis maximè Occidentalis habet partes xxxvi.0.xlv.20

Quod vero in medio eſt xxxvii.0.xlv.40

Et quod inde eſt ſupra Iſtriam, eo monte qui Caruancas καρουάγκας appellatur, cujus medium habet xxxv.0.xlv.20

Tenent autem Occidentaliora provinciæ à Septentrione incipientes

Sevaces σεούακες.

& Alavni ἀλαυνοί.

& Ambisontii ἀμβισόντιοι.

Magis vero Orientalia,

Norici νωρικοί.

& Ambidrani ἀμβιδρανοί.

& Ambilici ἀμβιλικοί.

Civitates autem in Norico ſunt,

Aredate, ἀρεδάτη xxxv.0.xlvii.0 Lintz.

Claudi-

Melk. Claudivium, χλαυδιϰιον xxxvi.o.xlvi.40
Sub iis autem
Braunau. Gavanodurum, γαυανόδυρον xxxvi.40.xlvi.40
Ips. Geſodunum. γησόδυνον xxxv.40.xlvi.30
Burckhauſen. Badacum, βάδακον xxxiv.15.xlv.15
Innicken. Aguntum, ἀγύντον xxxvi.30.xlvi.20
Gretz. Vacorium, ὐακόριον xxxvi.o.xlv.45
Poedicum, ποιδικόν xxxvii.o.xlvi.o
Virunum, ὐίρυνον xxxvi.40.xlv.40
Rachſtat. Teurnia, τευρνία xxxiv.40.xlv.40
Vdino. Idunum, ἴδυνον xxxv.10.xlv.30
Sianticum. σιαντικόν xxxvi.o.xlv.30
Celia. Celia, κέλεια xxxvii.o.xlvi.30
Inter Italiam vero & Noricum eſt
Villach. Iulium Carnicum, ἰύλιον κάρνικον xxxiv.30.xlv.30

PANNONIÆ SVPERIORIS SITVS.

Oeſterreych. Auſtria.

ΠΑΝΝΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΩ ΘΕΣΙΣ.

PAnnonia ſuperior terminatur ab occaſu monte Cetio, & pro parte Carvanca monte. A Meridie parte Iſtriæ & Illyridis, juxta lineam parallelam quæ à prædicto fine Occidentaliori per Albanum montem exit uſque ad Bebios montes, & limites inferioris Pannoniæ, qui gradus habet xli.30.xlv.20
A Septentrione vero jam dicto Norici termino, & ea Danubii parte, quæ eſt à Cetio monte uſque ad divertigium Narabonis fluvii, cujus poſitio gradus habet xli.o.xlvii.40
Ab ortu vero ſolis inferiori Pannonia, linea quæ prædictos tranſit fines. Tenent autem provinciam à parte Septentrionis.

Azali ἄζαλοι, magis Occidentales,
Et
Cygni κύγνοι, magis Orientales.
A Meridie vero
Latovici λατόβικοι, ſub Norico.
Ad ortum vero
Verciani ὐερκιανόι.
In medio vero verſus occaſum
Bii βιόι.
Et ſub iis
Coletiani κολετιανοί.
Ad ortum vero
Iassii ἰάσσιοι.
Et ſub his
Osseriates ὀσσεριάτες.

Civitates vero ſub Danubio ſunt
Iuliobona, ἰυλιόβωνα xxxvii.45.xlvi.20
Legio Germanica decima.
Carnus, καρνῦς xxxix.o.xlvii.o *Paſſaw.*
Flexum, φλῆξον xl.o.xlvii.15

Legio

Legio Germanica quartadecima.

Chertobalus χερτόβαλος xl.30.xlvii.30

Bergnitz. Bregætium βρεγαίτιον xl.0.xlvi.40

Legio prima auxiliaris.

Neustl in Grasi. At procul à fluvio civitates ſunt

Sala, σάλα xxxviii.20.xlvi.15

Petavv. Patavium, πατάυϊον xxxvii.40.xlv.30

Leibnitz. Savaria, σαυάρια xxxviii.20.xlvi.40

Riſpia, ῥισπία xxxviii.40.xlvi.30

Windiſch gratz. Vinundria, οὐινουνδρία xxxviii.30.xlv.20

Bononia, βονωνία xxxviii.40.xlv.40

Andantonium, Ανδαυτόνιον xxxviii.10.xlv.30

Oedinburg. Novidunum, νουίδουνον xxxvi.20.xlv.50

Scarabantia, σκαραβαντία xxxix.30.xlvii.0

Murck. Murocla, μουρόκλα xxxix.15.xlvi.10

Lentudum, λέντουδον xxxix.10.xlv.0

Karnburg. Carrodunum, καῤῥόδουνον xxxix.40.xlvi.0

Siſcia, σισκία xxxix.0.xlv.20

Oleimacum, ὀλείμακον xxxix.20.xlv.30

Valena, οὐάλδνα xl.30.xlvi.45

Bolentium, βωλέντιον xl.10.xlvi.0

Soroga, Σόρογα xl.10.xlv.20

Siſopa, Σισώπα xl.0.xlv.45

Viſontium, οὐισόντιον xl 45.xlv.26

Prætorium, πραιτώριον xl.45.xlvi.15

Magniana, μαγνίανα xli.0.xlvi.0

Inter Italiam vero ſub Norico eſt Pannoniæ civitas.

Olemona. Emona, ἤμωνα xxxvi.30.xlv.20

PANNONIÆ INFERIORIS SITUS. Hungaria.

ΠΑΝΝΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΘΕΣΙΣ.

PAnnonia inferior terminatur ab occaſu ſuperiore Pannonia, à divergio Narabonis fl. juxta prædictos limites. A meridie parte Illyridis quæ à dicto limite uſque ad flexum eſt Danubii, juxta quem divertitur Saus Σαῦος die Savv [...]. habens gradus xlv.0.xliv.30

A Septentrione vero & ab Oriente terminatur ea parte Danubii quæ eſt à divergio Narabonis fl. uſque ad Sai divergium, habentque ſitum talem.

Poſt Narabonem fluvium, flexus, qui fit juxta Curtam xlii.0.xvii.0

Maxime Septentrionalia Danubii xlii.30.xlviii.0

Quod juxta fluuii divergium eſt ad occaſum extenſi, qui per geminas Pannonias fluit, ſcinditurque juxta Carrodunum oppidum Καῤῥόδουνον πόλιν, quaſi ad montem Cetium, vocaturque qua quidem maxime Septentrionem ſpectat Savius Σαῦος: qua vero Auſtrum Darus, Δάρος, vocaturque à barbaris Δάρος. Dra.

Danubii converſio juxta Cornacum κατὰ κόρνακον xliv.26.xlv.15

Ejuſdem

Ejuſdem converſio juxta Acumincum, *ἀκέμιγκον* xlv.o.xlv.15

Ejuſdem converſio juxta Rittum, *ῥίτ7ον* xlv.30.xlv.o

Quod juxta divergium eſt Saï fluminis qui & ipſe per duas extenſus Pannonias Cetio monti jungitur, primum ad ſeptentrionem, poſteà verſus occaſum xlv.o.xliv.30

Tenent autem & ipſam provinciam in partibus quidem occidentalibus, maxime ſeptentrionales

Amantes Plinio. AMANTENI *Ἀμαντῖνοι.*

Sub quibus

ERCUNIATES *ἐρκουνιάτης.*

Poſteà

ANDIANTES *αὐδίαντες.*

Tum

BREUCI *Βρεῦκοι.*

In prioribus vero Orientalibus qui maxime ſeptentrionales ſunt,

Tacito nominati. ARAVISCI *ἀραβίσκοι.*

Et qui magis Auſtrales

SCORDISCI *Σκορδίσκοι.*

Civitates autem ſub Danubio ſunt,

Curta, *κύρτα*	xlii.o.xlvii.o
Salva, *σάλυα*	xlii.30.xlvii.30
Carpis, *κάρπις*	xlii.30.xlvii.40
Aquincum, *ἀκούιγκον*	xlviii.o.xlvii.30
Salinum, *σάλινον*	xliii.30.xlvii.o
Luſſonium, *λουσσόνιον*	xlviii.45.xlvi.45
Lugionum, *λουγίωνον*	xxiv.o.xlvi.30
Teutoburgium, *τευτοβούργιον*	xliv.15.xlv.40
Cornacum, *κόρνακον*	xliv.20.xlv.15
Acumincum, legio, *ἀκούμινκον λεγεὼν*	xlv.50.xliv.20
Rittium, *ῥίτ7ιον*	xlv.40.xlv.o
Taururum, *ταύρουρον*	xlv.o.xliv.30 *Taurunum.*

A fluvio remotiores ſunt,

Berbis, *Βερβίς*	xlii.o.xlvi.o
Serbinum, *Σερβινόν*	xlii.20.xlvi.30
Ivollum, *ἰούολλον*	xlii.20.xlvi.o
Certiſſa, *κέρτισσα*	xlii.20.xlv.20
Murſella, *μούρσελλα*	xliii.o.xlvi.o
Cibalis, *κιβαλίς*	xliii.o.xlv.30
Marſonia, *μαρσωνία*	xliii.o.xlv.o
Vacontium, *οὐακόντιον*	xliii.50.xlvi.30
Murſia Colonia, *μουρσία κολωνία*	xliii.30.xli.50
Salis, *σαλίς*	xliv.o.xliv.50
Baſſiana, *βασσίανα*	xliii 30.xlv.50
Tarſium, *τάρσιον*	xliv.30.xliv.36
Sirmium, *σίρμιον*	xliv.50.xlv.o

EX CL. PTOLEMÆI
Geographiæ libro III.

GAlliæ Belgicæ *Geſſoriacum*, maximum diem habet horarum XVI cum ſextante. Et diſtat ab Alexandria verſus occaſum horis II cum ſemiſſe, & parte triceſima.

Digitized by Google

Durocottorum autem maximum diem habet horarum XV. Et diſtat ab Alexandria verſus occaſum horis II quincunce.

Quarta Europæ tabula continet GERMANIAM cum inſulis adiacentibus. Parallelus per medium ejus proportionem habet ad meridianum, quam tria ad quinque. Finitur autem tabula ab ortu Iazygibus Metanaſtis & Sarmatia Europæa: ab auſtro Rhætia Norico, & duabus Pannoniis, ab occaſu Gallia Belgica per flumen Rhenum: à ſeptentrione Oceano Germanico.

Celebrium vero oppidorum in Germania *Amiſia*, maximum diem habet horarum æquinoctialium XVI cum ſemiſſe: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum horis æquinoctialibus duabus.

Lupia vero maximum diem habet horarum XVI adiecta uncia: Diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora una & triente.

Rhobodunum maximum diem habet horarum XV cum deunce: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora una & quincunce.

SCANDIA inſula maximum diem habet horarum XVIII: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora una.

Quinta Europæ tabula continet RHÆTIAM, VINDELICIAM, NORICUM, duaſque PANNONIAS, ac totam ILLYRIDEM cum adiacentibus inſulis. Parallelus per medium ejus ductus proportionem habet ad meridianum, quam quadraginta tria ad ſexaginta. Cingitur autem tabula ab exortu Iazygabus Metanaſtis & Myſia ſuperiore: A meridie Italia, ſinu Hadriatico, ac Macedoniæ partibus: Ab occaſu Galliæ & Germaniæ partibus: A ſeptentrione maiore Germania per Danubium amnem.

RHÆTIÆ

Brigantium maximum diem habet horarum æquinoctialium XV cum triente, & diſtat ab Alexandria verſus occaſum horis æquinoctialibus duabus.

VINDELICORUM

Auguſta maximum diem habet horarum XV cum triente, & diſtat ab Alexandria hora una & dextante.

NORICI

Oppidum *Arelate*, maximum diem habet horarum XV cum dodrante: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora una & triente.

Iulium Carnicum maximum diem habet horarum XV cum ſemiſſe: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora I, & triente, & XV parte.

PANNONIÆ SUPERIORIS

Batubium, βεατȣβίων maximum diem habet horarum æquinoctial. XV cum ſeptunce: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora una cum ſemiſſe.

Scar-

Digitized by Google

Scarbantia, Σκαρβαντία maximum diem habet horarum undecim cum dextante: & diſtat ab Alexandria ad occaſum hora 1 & triente.

Emona, ἠμῶνα, maximum diem habet horarum xv cum dextante: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora 1 cum ſemiſſe & decima quinta parte.

PANNONIÆ INFERIORIS

Serbinum maximum diem habet horarum xv cum ſemiſſe ac octava parte: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora integra, cum quinta & duodecima parte.

Murſia maximum diem habet horarum xv cum ſemiſſe & octava parte: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora 1 & uncia.

Sirmium maximum diem habet horarum xv cum ſemiſſe: & diſtat ab Alexandria verſus occaſum hora 1, & decima quinta horæ parte.

CAP. XXI.

GERMANIA *Dionyſii, Priſciani, Feſti Avieni, Marciani Heracleotæ, Æthici, & Itinerarii Antonini.*

SUbjungam Ptolemaicæ deſcriptioni quæ ſparſim apud alios leguntur. Primus occurrit Dionyſius qui περιήγησιν ſcripſit; Is ergo de Germaniæ ſitu ſic canit.

Ὠκεανοῦ κέχυται ψυχρὸς ῥόος, ἔνθα Βρεταννοὶ
Λευκά τε φῦλα νέμονται ἀρειμανέων Γερμανῶν.
Ἑρκυνίου δρυμοῖο παραθρώσκοντες ὀρόλκους.
Ἤπερον κείνην ἰκέλην ἐνέπουσι βοείῃ.

Et paulo poſt

---- ἀναφαίνεται Ἄλπιος ἀρχὴ
Τῆς διὰ μεσσατίης κατασύρεται ὕδατα Ῥήνου
Ἑσπέριον ποτὶ χεῦμα Βορειάδος ἀμφιτρίτης.
Ῥήνῳ δὲ ἐξείης ἐπιτέλλεται ἱερὸς Ἴστρος.
Ἴστρος ἐς ἀντολίην τετραμμένος, ἀγχιθαλάσσης
Εὐξείνου, τόθι πᾶσαν ἐρεύγεται ὕδατος ἄχνην,
Πενταπόροις προχοῇσιν ἑλισσόμενος περὶ Πεύκην.
Τοῦ μὲν πρὸς βορέην τετανυσμένα φῦλα νέμοντας
Πολλὰ μάλ' ἐξείης, Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης,
Γερμανοί, Σαμάται τε, Γέται θ' ἅμα Βασάρναι τε,
Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοὶ
Ταῦροι θ' οἳ ναίουσιν Ἀχιλλεῖος δρόμον αἰπύν,

Rurſum interjectis pauculis,

Πρὸς δὲ νότον Ῥαιτοί, καὶ Νωρίκι' ἄστε' ἐρυμνά.
Παννόνιοι, Μυσοί τε βορειότεροι Θρηίκων,
Αὐτοί τε Θρήϊκες, ἀπείρονα γαῖαν ἔχοντες.

Ea Priſcianus ſic reddidit liberius

Quà ſunt Germani bellaces, atque Britanni
Saltibus Hercyniis Germania ſubiacet atrox.
Hac tergo ſimilis taurino dicitur eſſe,

P 2 Et

Et paſcit volucres, mirum, fulgentibus alis,
Queis ducibus noctu cernuntur flexa viarum.

Et poſt

----- Solis ab ortu
Incipiunt Alpes, quibus exit gurgite vaſto
Oceani rumpens glacialis littora Rhenus.
Hunc prope cõnſurgit fons Iſtri flumine longo
Qui poſcens ortus Euxini pervenit undas,
Irriguam Peucen amplexus gurgite quino.
Cuius in Arctoas eſt parteis barbara tellus
Innumeras genteis gremio complexa reducto.
Cui finem faciunt Moeotidis oſtia vaſta.
Hic ſunt Germani truces, & Sarmata bellax,
Atque Geta, nec non Baſtarna ſemina gentis,
Dacorumque manus, & Martia pectora Alani,
Atque dromon Tauri retinentes fortis Achilli.

Et poſt enumeratas gentes ad Iſtrum Borealem, addit,

Huius ad Auſtrales terras, Getaque feroces
Noriciique colunt bellaces Pannoniique.
Et Myſi, Thracum Boreis in finibus orti,
Thraces arant poſt hos, latiſſima rura tenentes

Feſtus Avienus eadem ſic expreſſit

----- auris nimium vicina Britannis
Flavaque Cæſariem Germania porrigit ora,
Dumoſa Hercynia peragrans confinia ſilua:
Nec procul hinc rigidis inſurgunt rupibus Alpes
Naſcentemque diem celſo juga vertice cernunt.
Porro inter cautes & ſaxa ſonantia Rhenus
Vertice qua nubes nebuloſus fulcit Adullas
Urget aquas, glaucoque rapax rotat agmine moleṁ
Gurgitis Oceani, donec Borealis in undas
Effluat & celers perrumpat marmora fluctu.
Quin & Danubium produnt ſecreta repente
Barbara: ſed diſcors tamen eſt natura fluento.
Abnoba mons Iſtro pater eſt: cadit Abnoba hiatu:
Flumen in Eoos autem convertitur axes,
Euxinoque ſolo provolvitur: ora per æquor
Quinque vomunt amnem, qua ſe procul inſula Peuce
Exerit. Hinc regidi qua ſpirant flabra Aquilonis,
Sarmata, Germani, Geta, Baſtarnæque feroces
Dacorumque tenent populi, tenet acer Alanus,
Incola Taurisci Scytha littoris, -----
Hæ gentes Iſtri quà ſe plaga dura Bootis
Porrigit, incumbunt, Medii de parte diei
Per dumoſorum repentes dorſa jugorum
Gerrha habitant. Gerras attingunt oppida late
Norica, & extentum poſt tergum ceſpite Thraces
Plurimus excedit.

Circum-

Circumſcriptio GERMANIÆ *ex Marciano Heracleote.*

Marcianus Heracleotes periegeſin edidit orbis univerſi quam περίπλουν inſcripſit, duobus libris diſtinctam, excerpens pleraque, ut ipſe fatetur, ex Artemidori Epheſii geographicis, & libris Cl. Ptolemæi, ac Protagoræ, aliorumque antiquorum. In eo de Germania leguntur Græca iſta, quæ nos Latina fecimus.

ΒΕΛΓΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω περίπλους.

Ἡ Βελγικὴ σὺν ταῖς δύο Γερμανίαις περιορίζεται ἀπὸ μὲν ἄρκτων τῷ ἀρκτῴῳ ὠκεανῷ τῷ παρὰ τὴν Πρεττανίαν διήκοντι. ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν τῷ Ῥήνῳ ποταμῷ, παρὰ τὴν μεγάλην Γερμανίαν πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔτι τῷ ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἄλπεις ὄρει ὃ καλεῖται Ἀδούλας. Ἀπὸ δὲ δύσεως τῇ Λουγδουνησίᾳ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ προειρημένῳ Σηκοάνᾳ ποταμῷ. Ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῷ λοιπῷ μέρει τῆς Ναρβωνησίας Καὶ ἡ μὲν ὅλη περιγραφὴ τοῦ ἔθνους τοιαύτη τίς ἐστι. καὶ γὰρ ἀπὸ μὲν θαλάσσης μέχρι τοῦ Ἀβρίκκα ποταμοῦ καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀβρίκκα ποταμοῦ καλεῖται ΓΕΡΜΑΝΙΑ ἡ ΑΝΩ. ἔστι δὲ τῆς Βελγικῆς σὺν ταῖς δύο Γερμανίαις τὸ μῆκος ἀπὸ τῶν τοῦ Φρούνου ποταμοῦ ἐκβολῶν ἀρχόμενον, καὶ περαιούμενον πρὸς ἀνατολὰς τῷ Ῥήνῳ ποταμῷ τῷ παρὰ τὴν ΜΕΓΑΛΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ ποταμοῦ ὡς εἶναι αὐτοῦ μῆκος στάδια βχπε. τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀδούλα ὄρους καὶ τοῦ κοινοῦ πέρατος τῶν Ἄλπεων, καταλήγει δὲ εἰς δυσμικὸν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ στόμα· ὡς γίνεσθαι τοῦ πλάτους στάδια δτοε.

GALLIÆ BELGICÆ ſive Germaniæ ſuperioris inferioriſque ambitus.

Gallia Belgica quæ utramque Germaniam complectitur, circumſcribitur à Septentrione, quidem Oceano Arctoo, inſulam Britanniam alluente. Ab ortu vero amne Rheno, juxta magnam Germaniam, ad fluvii fontem, & montem inſuper Adulam, qui Alpibus adjacet. Ab occaſu vero provincia Lugdunenſi & jam ante commemorato fluvio Sequana. A Meridie vero reliqua parte Galliæ Narbonenſis. Eſt autem omnis illius gentis circumſcriptio iſtiuſmodi. Namque à mari uſque ad Abriccam fluvium vocatur GERMANIA SVPERIOR. Eſt autem Belgicæ cum duabus Germaniis longitudo à Phruni amnis oſtiis ſi incipias, & deſinas ortum verſus ad Rhenum fluvium qui GERMANIAM MAGNAM alluit ad fontes ejus fluminis: ut ſit ejus longitudo ſtadiorum 2685. Latitudo vero ejus incipit quidem à monte Adula & communi termino Alpium; deſinit vero in oſtium Rheni occidentale. Ut ſit latitudo ſtadiorum 4575.

Ptol. Obrincam.

Ptol. Phrudis.

Digitized by Google

ἔστι δὲ τῆς Βελγικῆς ὁ πᾶς τῆς ἐπαρχίας κατὰ γῆν περιορισμὸς στάδια ...ερξ', στάδια.. βτ'.
ἔχει καὶ ἡ κελτικὴ σὺν τοῖς γερμανοῖς ἔθνη κδ'.

πόλεις ἐπισήμους λη'.
ὄρη ἐπίσημα β'.
ποταμοὺς ἐπισήμους ζ'.
ἀκρωτήριον ἐπίσημον ἕν.
οἱ πάντες ἀπὸ τοῦ Σηκοάνα ποταμοῦ μέχρι τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ λεγομένου δυσμικοῦ στόματος, αὐτοῦ τοῦ περίπλου παντὸς τῆς Βελγικῆς παραλίας σὺν Γερμανίᾳ τῇ ἄνω καὶ τῇ κάτω εἰσὶν οὐ πλείους σταδίων γων'.
οὐχ ἧττον σταδίων γρπ'.

Eſt autem Belgicæ omnis provinciæ ſecundum terram ambitus ſtadiorum 5160. (aliis) ſtadia 2300. Habet autem Gallia Celtica cum Germaniis populos 24.
urbes inſignes 38.
montes inſignes 2.
fluvios nobiles 7.
promontorium inſigne vnum.

Omne ſpatium à fluvio Sequana vſque ad occidentale Rheni oſtium, omniſque periplus totius Belgicæ littoralis cum Germania ſuperiore atque inferiore, ſunt non amplius quam ſtadia 3950. non minus ſtadiis 3180.

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ.

Ἡ Γερμανία ἡ μεγάλη περιορίζεται ἀπὸ μὲν ἄρκτων τῷ καλουμένῳ Γερμανικῷ ὠκεανῷ· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν τοῖς Σαρματικοῖς ὄρεσιν, καὶ μετὰ τὰ ὄρη τῇ κεφαλῇ τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ, καὶ ἔτι αὐτῷ τῷ ποταμῷ· ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ τῷ δυσμικῷ μέρει. Ἐστὶ δὲ ὁ δανούβιος ἀρχόμενος μὲν μέγεθος γ'. εἶτα β'. καὶ ἑξῆς μέγεθος α'. ἀμείβων καὶ τὸ ὄνομα, καὶ ἴστρος καλούμενος. ἀπὸ δὲ δύσεως τῷ ῥήνῳ ποταμῷ καὶ ἡ μὲν ὅλη περιγραφὴ τῆς χώρας οὕτως ἔχει· τὰ δὲ κατὰ μέρος λέξομεν. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ῥήνου ποταμοῦ, τοῦτ' ἐστιν, ἀπὸ τοῦ λεγομένου δυσμικοῦ στόματος αὐτοῦ εἰς Οὐίσδρου ποταμοῦ ἐκβολὰς στάδια τπ'.

GERMANIÆ MAGNÆ AMBITVS.

GErmania Magna circumſcribitur à ſeptentrione quidem Oceano quem Germanicum vocant; ab ortu montibus Sarmaticis, & poſt montes illos fonte fluminis Viſtulæ, ac deinceps eodem porro amne. A meridie vero Danubii fluminis parte occidentali. Incipit autem Danubius magnitudine γ, tum β, ac deinceps α, mutatque nomen, & vocatur Iſter. Ab occaſu vero terminatur Germania Rheno flumine. Sic autem ſe habet diſtincte omnis ejus regionis circumſcriptio. Ab oſtio amnis Rheni, hoc eſt, ab ore ejus quod vocatur occidentale uſque ad oſtia Viſtulæ fluminis ſtadia 380.

A Vi-

ἀπὸ δὲ τοῦ Οὐίδρου ποταμοῦ εἰς Μαραρμανὸν λιμένα στάδια τν'.

ἀπὸ δὲ μαραρμανοῦ λιμένος εἰς Ἀμασίου ποταμοῦ ἐκβολάς εἰσι στάδια χνέ, στάδια υό.

ἀπὸ δὲ τῶν τοῦ Ἀμασίου ποταμοῦ ἐκβολῶν εἰς τὰς πηγὰς τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ στάδια βτί, στάδια ατ'.

ἀπὸ δὲ ἀμασίου ποταμοῦ ἐκβολὰς εἰς Οὐργίου ποταμοῦ ἐκβολὰς στάδια φξ'.

ἀπὸ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Οὐισουργίου ποταμοῦ ἐπὶ τὰς πηγὰς τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ στάδια αψπ', στάδια αχ'.

ἀπὸ δὲ ἰσουργίου ποταμοῦ εἰς Ἀλβίου ποταμοῦ ἐκβολὰς στάδια χκέ.

ἀπὸ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλβίου ποταμοῦ ἐπὶ τὰς πηγὰς τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ στάδια ετό, στάδια γτ'.

κατὰ τοῦτο τὸ μέρος κεῖνται νῆσοι αἱ καλούμεναι Σαξόνων, εἰσὶ δὲ ἐπ' αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ στάδια ψν'.

ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀλβίου ποταμοῦ ἐκδέχεται ἡ καλουμένη Κιμβρικὴ χερσόνησος μεγίστη τυγχάνουσα. καὶ ἔστιν ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀλβίου ποταμοῦ ἐκβολῶν ἐπὶ τὴν ἐξοχὴν τῆς χερσονήσου, τὴν μετὰ τὸν Ἄλβιον ποταμὸν κειμένην στάδια φό, στάδια υ'.

ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης ἐξοχῆς τῆς χερσονήσου ἐπὶ τὴν ἐφεξῆς κειμένην ἐξοχὴν τῆς αὐτῆς χερσονήσου στάδια αχ', στάδια αρ'.

ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας ἐξοχῆς τῆς χερσονήσου εἰς τὴν ἐφεξῆς καὶ ἀρκτικωτάτην ἐξοχὴν τῆς αὐτῆς χερσονήσου στάδια αυν', στάδια αρν'.

A Vidro fluvio uſque ad portum Mararmanum ſtadia 380.

A portu Mararmano ad fluvii uſque Amaſii oſtia ſunt ſtadia 655, ſtadia 470.

Ab Amaſii fluminis oſtiis ad fontes uſque ejuſdem fluvii, ſtadia 2310, ſtadia 1300.

Ab Amaſii fluminis oſtiis uſque ad oſtia Viſurgis, ſtadia 560.

Ab oſtiis Viſurgis amnis uſque ad fontes ejuſdem, ſtadia 1780, ſtadia 1600.

A Viſurgi fluvio uſque ad Albis fluminis oſtia, ſtadia 625.

Ab oſtiis Albis fluvii uſque ad fontes ejus ſunt ſtadia 5570, ſtadia 3300.

Ad hanc partem ſitæ ſunt inſulæ quæ vocantur Saxonum: Ad eas ab oſtiis Albis navigatio eſt ſtadiorum 750.

Ab Albi vero flumine ſequitur ea quæ vocatur CIMBRICA CHERSONESUS, eſtq; maxima. Ab Albis vero fluminis oſtiis uſque ad primam ejus Cherſoneſi extantiam quæ poſt fluvium Albim ſita eſt, ſunt ſtadia 550, ſtadia 400.

A prima illa extenſione Cherſoneſi ad eam quæ proxime conſequitur in eadem Cherſoneſo, ſtadia 1600, ſtadia 1100.

A ſecunda vero extenſione ejus Cherſoneſi ad eam quæ deinceps ſequitur, quæque omnium illius Cherſoneſi maxime eſt ſeptentrionalis ſtadia 1450, ſtadia 1150.

Ab

Digitized by Google

ἀπὸ δὲ τοῦ ἀρκτικωτάτης ἐξοχῆς τοῦ χερσονήσου εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς πρώτην ἐξοχὴν στάδια χν, στάδια φν.

Ab extēſione maxime Septentrionali ejus Cherſoneſi uſque ad extenſionē quæ primam ejus reflexionem ſequitur, ſtadia 650, ſtadia 550.

ἀπὸ δὲ τοῦ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς πρώτης ἐξοχῆς εἰς ἀνατολικώτερον αὐτῆς στάδια ψκ, στάδια φκ.

Ab extenſione ea quæ poſt primam reflexionem erat uſque ad partem maximè Orientalem, ſtadia 720, ſtadia 520.

ἀπὸ δὲ τοῦ ἀνατολικωτάτου αὐτῆς χερσονήσου ἐπὶ τὴν ὑπὸ τὴν ἐξοχὴν αὐτῆς ἐφεξῆς στάδια β, στάδια αφ.

A parte Cherſoneſi maximè Orientali ad extenſionem eam quæ illi deinceps ſubeſt, ſtadia 2000, ſtadia 1500.

ἀπὸ δὲ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἐπιστροφὴν αὐτῆς στάδια ψν.

Ab extenſione ea quæ illi ſubeſt uſque ad reflexionem ejus Orientem verſus, ſtadia ſunt 750.

ἐνταῦθα τοῦ Κιμβρικῆς χερσονήσου ὁ περίπλους πληροῦται, ἐπὶ πολὺ μὲν διηκούσης εἰς τὸν ὠκεανὸν, πλαγίας δὲ παραβεβλημένης ἐπὶ τὴν ἤπειρον τὴν πρὸς τὴν ἕω· ὡς ἀποτελεῖν καὶ κόλπον μέγιστον κατὰ τὸν Συήβον ποταμὸν ἔπι τὴν ἐνδοτέρω καὶ αὐτοῦ παρεκτεινόμενον. ἔστι δὲ ὁ πᾶς τῆς χερσονήσου περίπλους στάδια ην, στάδια ατο.

Hic finitur periplus Cimbricæ Cherſoneſi, maxima parte in Oceanum extenſæ, latera verò projiciens verſus continentem Orientalem. Adeo ut terminet maximum ſinum juxta Suevum amnem, & interius quoque extendatur. Eſt autem ambitus totius Cherſoneſi ſtadiorum 8050, ſtad. 1370.

κατοικεῖ δὲ τὸν μὲν αὐχένα τοῦ χερσονήσου τὸ ἔθνος τῶν καλουμένων Σαξόνων· αὐτὴν δὲ τὴν χερσόνησον ἔθνη πλεῖστα, ὑπὲρ δὲ τὴν χερσόνησον κεῖνται νῆσοι τρεῖς Ἀλοκίαι καλούμεναι. εἰσὶ δ' ἐπ' αὐτὰς ἀπὸ τοῦ χερσονήσου στάδια φν, στάδια φ.

Incolit autem cervicem quaſi ejus Cherſoneſi gens, quæ vocatur SAXONVM; ipſam verò Cherſoneſum gentes plurimæ. Supra Cherſoneſum verò ſitæ ſunt inſulæ tres quæ dicuntur ALOCIÆ, eſtque ad eas à Cherſoneſo navigatio ſtadiorum 550, ſtad. 500.

ἀπ' ἀνατολῶν δὲ τῆς χερσονήσου κεῖνται νῆσοι δ' αἱ καλούμεναι Σκανδίαι. τρεῖς μὲν μικραὶ, ὧν εἰς τὴν μέσην ἀπὸ τοῦ χερσονήσου εἰσὶ στάδια β, στάδια αψ.

Ad ortum verò illius Cherſoneſi ſitæ ſunt inſulæ quatuor quæ vocantur SCANDIÆ; Harum tres quidem parvæ ſunt, eſtque ad earum mediam à Cherſoneſo intervallum ſtadiorum 2000, ſtad. 1700.

Una

Digitized by Google

μία δὲ μεγίστη καὶ ἀνατολικωτάτη, καλεῖται δὲ ἰδίως καὶ αὐτὴ, ΣΚΑΝΔΙΑ· κειμένη κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Οὐϊστούλα ποταμοῦ, ἀφ᾽ ὧν εἰσὶν εἰς αὐτὴν στάδιοι αχʹ, στάδια ασʹ.

ἔστι δὲ ὁ πᾶς τῆς Σκανδίας περίπλους στάδια βφʹ. στάδια βʹ.

ἀπὸ δὲ τῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐπιστροφῆς τῆς χερσονήσου ἐπὶ *Συήβου ποταμοῦ ἐκβολὰς στάδια ασξʹ.

ἀπὸ *Σύηβου ποταμοῦ ἐπὶ *Οὐϊάδου ποταμοῦ ἐκβολὰς στάδια ωνʹ.

ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰάδου ποταμοῦ ἐκβολῶν εἰς Οὐϊστούλα ποταμοῦ εἰσὶ στάδιοι ψʹ.

ἀπὸ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Οὐϊστούλα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ εἰσὶ στάδιοι β, στάδια ωνʹ.

ἔστι δὲ τῆς Γερμανίας τὸ μῆκος ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ δύσεως καὶ Ἀσκιβουργίου πόλεως, περαιούμενον δὲ *Οὐϊστούλα ποταμοῦ ἐκβολάς· ὡς εἶναι τὸ πᾶν μῆκος τῆς ἐπαρχίας στάδια ατνʹ.

τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῆς ἐκτροπῆς τοῦ πρὸς μεσημβρίαν ῥέοντος ποταμοῦ, ὃς καλεῖται Ἀῤῥάβων. καταλήγει δὲ πρὸς τὰς ἄρκτους κατὰ τὴν ἐπιμηκεστέραν γραμμὴν, τουτέστι κατὰ τὴν Κιμβρικὴν χερσόνησον καὶ τὴν ἀρκτικωτάτην αὐτῆς ἐξοχήν· ὡς εἶναι τοῦ πλάτους στάδια ςσνʹ.

ἔστι δὲ τῆς μεγάλης Γερμανίας ὁ κατὰ γῆν ἐπιορισμὸς στάδια βτʹ, στάδια ‥ ασνʹ.

ἔχει δὲ ἐν αὐτῇ ἔθνη ξηʹ.
πόλεις ἐπισήμους δʹ.
ὄρη ἐπίσημα ζʹ.

(Marg.: * γρ. Συήβου. * γρ. Συήβου. * γρ. Οὐϊάδου. * γρ. ποτ. Ο.)

Vna vero maxima maximeque orientalis, quæ propriè vocatur SCANDIA, quæ ad oſtia Viſtulæ fluvii ſita eſt, à quibus ad ipſam ſunt ſtadia 1600. ſtadia 1200.

Eſtque ambitus totius Scandiæ, ſtadiorum 2500. ſtadia 2000.

A reflexione Cherſoneſi Orientem verſus, ad Suevi fluminis oſtia ſtadia ſunt 1260.

A Suevo flumine ad Viadi fluminis oſtia ſunt ſtadia 850.

A Viadi fluvii oſtiis ad Viſtulam amnem ſunt ſtadia 700.

Ab oſtiis fluminis Viſtulæ uſque ad ejus fontes ſunt ſtadia 2000. ſtadia 850.

Incipit autem Germaniæ longitudo ab occaſu, & ab oppido Aſciburgio, finiturque ad Viſtulæ fluvii oſtia: Ut ſit omnis ejus provinciæ longitudo ſtadiorum 1350.

Latitudo vero ejus incipit ab excurſione *Arabonis* amnis Auſtrum verſus fluentis, deſinitque Septentrionem verſus ad lineam extremam, hoc eſt ſecundum Cimbricam Cherſoneſum, & extenſionem ejus maxime Septentrionalem: ut ſit omnis ejus latitudo ſtadiorum 6250.

Eſt autem Germaniæ magnæ ambitus terreſtris ſtadiorum ..... ſtadiorum ....

Habetque gentes in ſe LXVIII.
Urbes nobiles IV.
Montes eximios VII.

Q Ποτα-

Ποταμοὺς ἐπισήμους δ΄.
Κιμβρικὴν χερσόνησον
Λιμένα ἐπίσημον α΄.
Ἑρκύνιον δρυμόν.
Γαβρῆτα ὕλην.
Οἱ πάντες ἀπὸ τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ λυτίσιν ἀπὸ τοῦ καλουμένου δυσμικοῦ στόματος αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Οὐϊστούλα ποταμοῦ, τοῦ περίπλου τῆς παραλίας τῆς μεγάλης Γερμανίας στάδια .γ΄. στάδια. .λ΄.

Flumina nobilia IV.
Cherſoneſum Cimbricam.
Portum inſignem . I
Saltum Hercynium.
Silvam Gabretam.
In univerſum à flumine Rheno hoc eſt ab oſtio ejus occidentali uſque ad oſtia Viſtulæ fluminis, peripli littoralis magnæ Germaniæ, ſtadia ſunt ..ſtadia...

Hactenus Marcianus.

Sequitur nunc ÆTHICVS. Ac habuit ille quidem legitque citra controverſiam autores quoſdam eximios, notat enim ab iis ſcriptoribus qui nunc exſtant nuſquam prodita, certo argumento, multa ſuperioris ævi nobis diſtinctius nota futura fuiſſe, ſi qui ea ſcripſerunt, laborum ſuorum vigiliorumque iacturam paſſi non eſſent: ſed ubique tanta deprehenditur hominis vanitas rerumque imperitia, ut quantam gratiam ipſi debemus ob paucula quæ habet bona, tantum fœdis ipſius erroribus vitiiſque offendamur. Audiamus ipſum. *Iulius Caſar*, inquit, *biſextilis rationis inventor, divinis humaniſque rebus ſingulariter inſtructus, quum conſulatus ſui faſces erigeret, ex Senatuſconſulto cenſuit omnem orbem iam Romani nominis admetiri, per prudentiſſimos viros & omni Philoſophiæ munere decoratos. Ergo à Iulio Caſare & M. Antonio Coſſ. orbis terrarum metiri cœpit, id eſt, à Conſulatu ſupraſcripto uſque ad Conſulatum Auguſti tertium & Craſſi, annis 21, menſibus 5, diebus novem Zenodoxo omnis Oriens dimenſus eſt, ſicut inferius demonſtratur, A conſulatu item Iulii Caſaris & M. Antonii uſque in Conſulatum Auguſti decimum, annis 29, menſibus 8, diebus decem à Theodoro Septentrionalis pars dimenſa eſt, ut evidenter oſtenditur. A Conſulatu ſimiliter Iulii Caſaris uſque in Conſulatum Saturnini & Cinna à Polyclete meridiana pars dimenſa eſt, annis 32, menſe 1, diebus decem, ſicut definitione monſtratur. Ac ſic omnis orbis terræ intra annos 32. à dimenſoribus peragratus eſt: & de omni ejus continentia perlatum eſt ad Senatum.* Quis non ab eo qui ita orditur exſpectet diſtinctas trium iſtorum geodetarum obſervationes? Quid autem ille? Aurum promiſit, vix præſtat carbones. Orbis ipſi totus Oceanus eſt. Totque Oceani partes facit, quot ſunt orbis, Narrat ergo nobis, quot maria, inſulas, montes, Provincias, oppida, habeat Oceanus Orientalis, Occidentalis, Septentrionalis. At ego ſingulorum obſervationes ordine digeſtas, prout Senatui Romano oblatæ ſunt, exſpectabam. Imprimis vero illius Theodori, qui Septẽtrionalem partem luſtravit: Hujus enim notas credideram noſtro inſtituto accommodatas. Præterea in Oceano ponit ille mare Caſpium, mare Tiberiadis, & mare Aſphaltites: quo nihil poteſt dici aut cogitari ineptius. Inter inſulas

inſulas Oceani Orientalis ponit Rhodum: Montes quoque, (rem ſtupendam) Oceani nobis recenſet & provincias, & oppida. Ac poſtquam Taprobanem atque Idumæos poſuit inter gentes Oceani Orientalis, adcenſet iiſdem quoque Quados & Friſones & Canineſates & Teutones & Cimbros & Allobroges. Quid eſt miſcere omnia & confundere ſi hoc non eſt? In Occidente vero Noricum adnumerat inſulis. Agrippinam, Moguntiacum, Argentoratum, Betos ponit inter oppida Oceani Occidentalis. Rhenum vero in indiculo fluminũ ne commemorat quidem, ſed pro Rheno flumen quoddam refert Bicornium Occidẽtalis Oceani, additque poſtea prodigioſa iſta. *Fluvius qui Bicornius dicitur, naſcitur in campis Germaniæ, inundans eandem regionem à Petabio: currit millia 402. Fluvius Araris naſcitur à Patavione veniens, relicta cauda ortus ſui, ſtatim ei fluvius Rhodanus occurrit, & ſimul unum faciunt. In mare ingrediuntur egreſſi Arelatum. Sed hic, quem fluvium Bicornium diximus, ante conjunctionem Rhodani, in ſupernis aliud nomen accepit præter Bicornium: nam in provincia Germania fluvius Rhenus dicitur, alibi, ut diximus, Bicornius, alibi fluvius Araris appellatur. Ita ergo hic fluvius tribus nominibus nuncupatur, quum ſit unus & dimidius. Quod Araris, ut ſupra diximus, ducit à mari Patavionenſi uſque ad mare Tyrrhenum contra inſulas Baleares; ejus autem medietas habet aculeum pertortuoſum Lugduno, ubi naſcitur. Ubi autem inruit in Oceanum occidentis, an in mare Tyrrhenum, in præſente poteſt videri, quia ab aqua ad aquam videtur currere. Pergit millia 852. Fluvius Rhodanus naſcitur in medio campo Galliarum. & occurrit ei Bicornius ſupra dictus, curſu merſuque quo diximus.* Hæc non ſani hominis ſed ægri ſomniantis ſunt: quare illa omittamus. Ad rem noſtram hæc faciunt, quod gentibus Occidentalibus adcenſet, *Gothos, Thuringos, Herulos, Marcomannos, Longobardos, Suevos, Alanos, Alamanos, Amſibarios, Burgundiones, Hunnos, Franciſcanos* (Francos voluit dicere) *Tungros, Baſtarnas.* In Septentrionalis plagæ deſcriptione illud lepidum eſt, quod montibus Oceani adnumerat Germaniam. Atque hæc quidem Æthicus in priore Coſmographiæ ſuæ parte: in poſteriore unus eſt locus qui referri iſtuc poſſit. *Europe,* (inquit,) *flumen Rhenum eſt ab occaſu. Hinc ab oriente Alania eſt, in medio Dacia, ubi eſt Gothia: deinde Germania, ubi plurimam partem Suevi tenent: Pannonia, Noricus & Rhætia habent ab Oriente Murſiam, à meridie Iſtriam, ab Africo Alpes Penninas, ab occaſu Belgicam, à Circio fontem Danubii, & limitem qui Gallias & Germaniam à Danubio dirimit: à Septentrione habet Danubium & Germaniam. Gallia Belgica habet ab oriente limitem fluminis Rheni & Germaniam.* Cæterum conſectantes omnia & ſubſidia undique conquirentes, par eſt ex ANTONINI quoque ITINERARIO ea excerpere quæ ad noſtrum faciunt inſtitutum. Primum autem notari velim, nihil in eo libro exſtare quo Germania vera, hoc eſt, Tranſrhenana illuſtrari poſſit: Non fuit illa Romanis percognita, ut initio hujus operis diximus: Quæ igitur proferemus, ea ad limitem pertinebunt imperii Danubio & Rheno impoſitum. Nos ea quæ ad Danubium pertinent primum percurremus. Eſt enim hodie ut Germania Tranſrhenana ſic quoque Tranſdanubiana: ex quo amnes, hoc eſt imperii Romani limitem tranſgreſſi Germani ſedes in Romano ſolo collocarunt, in Germania inferiore & ſuperioris parte Franci; in Rhætia prima, Helvetia, Rauracis, Turgavia Allemanni. Sed ut in Rheno ubique ripa dextera Barbarica fuit, læva Romana: ſic in Danubio dextera Romana fuit, ſiniſtra Barbarica Romanam ripam urbes & caſtra ad Danubium Rhenumque ornabant: Barbarica maxima parte iacuit inculta.

Digitized by Google

ITER DE PANNONIIS IN GALLIAS per Mediterranea loca, id eſt, à Sirmio per Soppianas Treveros uſque.

Cermiſch. A Sirmio Lauriacum, m. p. ccccxxxvii.

Sirmium agnoſcit Strabo, etiam Zoſimus. patria fuit Probi Imperatoris, qui etiam illic occiſus. eſt. Meminit ejus quoque Ammianus in Conſtantii hiſtoria, extant quoque in codice reſcripta Diocletiani & Maximiani AA. facta Sirmii.

Auguſta Vindelic.	m. p. ccxvi.
Ad Fines.	m. p. c xxvi.
Ad Treveros,	m. p. ccxxxi.

Pann. inf.

Primum ergo à Sirmio Lauriacum.

Ilz. Vlmos, m. p. xxvi.

Habet Ulmos tabula itineraria inter Carnuntum & Scarabantiam.

Palma. Cibalas. m. p. xxxiv.

Cibalis κιβαλὶς Ptolemæo & Zoſimo nota in Pannonia inferiore.

Murſi-za. Murſam, m. p. xxii.

Ptolemæo μυρσία Colonia, qua Drauus in Danubium ſe exonerat: Frequens ejus mentio in vita Licinii Gallieni.

Barana-uuar. Antianas, m. p. xxiv.

In Notitia Imperii pro Tribunus cohortis Arranis lege Antianis.

Soppan. Suppianas. m. p. xxx.

Ammianus lib. xxviii locat in Valeria: ſed non ſemel errat ille in topotheſia.

Munſe-burg. Limuſam, m. p. xxii.

Ad tertium lapidem abeſt ab Altemburgo.

Zeſt. Silicanas, m. p. xvi

Valcum, m. p. xxviii. *Velen.*

Mogetianum m. p. xxx. *Zoka.*

Sabaria. m. p. xxxvi. *Pann. ſuper.*

Cluſio eſt *Stain am Angern.* Meminit ejus Ammianus Marcellinus lib. xxx. A Ptolemæo in Pannonia ſuperiore locantur σαβάρια & σκαραβάντια. Plinius hæc Norico adjudicat. In Norico, inquit. Colonia D. Claudii Sabaria, & oppidum Scarabantia Iulia habitantur. Duas iſtas manſiones habet quoque Tabula itineraria, via quæ Arrabonem ducit Carnunto.

Scarabantia, m. p. xxxiv. *Soepring.*

Murenum, m. p. xii. *Marz.*

Vindobona, m. p. xxii. *VVien.*

Straboni Vendum: Ptolemæo ἰουλιόβωνα. Aurelius Victor in vita M. Antonini vocat Vendobonã, ipſumque ibi obiiſſe narrat. Triumphi, inquit, acti ex nationibus quæ regi Marcomaro ab uſque urbe Pannoniæ, cui Carnunto nomen eſt, ad media Gallorum protendebantur. Ita anno imperii octavo decimoque, ævi validior, Vendobonæ interiit, maximo gemitu mortalium omnium. Adſtipulatur quoque Nicephorus Calliſtus libro iii. In Notitia Imperii malè legitur ſub diſpoſitione Ducis Pannoniæ primæ & Norici Ripenſis, Præfectus Leg x. Vindomanæ. Et, Præfectus claſſis Iſtricæ Carnunto, ſiue Vindomanæ à Carnunto tranſlatæ.

Comagenas. m. p. xxiv. *Halmpurg*

In Notitia Imperii ſub Duce Pannoniæ primæ lego, Equites promoti Comagenis.

Cetium, m. p. xxiv. *Noric. Steiſſet major.*

Neceſſe eſt ad montem fuerit cognominem, qui Ptolemæo quoque laudatur in deſcriptione Norici; κέτιον ὄρος.

Arlape,

Erla. Arlape, m. p. xx.

Notitia Provinciarum ſub Duce Pannoniæ ponit Equites Dalmatiæ Arlapenſes: Præfectum quoque claſſis Arlapenſis.

Nideren. Vaniſe. Lacum Felicis, m.p. xxvi.

Equites ſagittarii Lacus felicis in Notitia Provinciarum agnoſcuntur.

Lorch. Lauriacum, m. p. xx.

Auſtriæ nunc eſt oppidum. Notitia Imperii præfectum claſſis Lauriacenſis agnoſcit: & Præfectum Leg. II. Lauriaco.

Sequitur iter Auguſtam verſus.

Lambach Ouilabim m.p.xxvi.

Dicitur quoque Colonia Aurelia Antoniniana Ouilabis: ſita ad Drauum fluvium in confinibus Auſtriæ & Bavariæ.

Ioviacum, m. p. xxxii.

In Notitia Imperii ſub Duce Pannoniæ primæ ponitur Præfectus militum Liburnariorum Ioviaco..

Saltzburg. Iovavim. m. p. xxviiii.

Lege Iuvaviam, unde caſtrum Iuvenſe. Auentinus adſerit eſſe Ptolemæi πόδικον. In Notitia Imperii ſub Duce Pannoniæ primæ & Norici, legitur, Præfectus Leg. I. Noricorum militum Liburnariorum cohort. V. partis ſuperioris ad Iuvenſe. Tabula Peutingeriani habet Iuauo haud procul à Fluuio Iuauo. Otto Friſingenſis gravis ſcriptor. *Iuvavia quæ nunc Salzburga dicta, Bawariæ metropolitana ſedes eſſe noſcitur.*

Diemmanung Vindelic. Bidaium, m. p. xxxiii.

Hoc etiam expreſſit Tabula Peutingetiana.

Waſſerburg. Pontem Oeni m. p. xviii.

Meminit ejus quoque Tabula miliaria, & Notitia Imperii ſub diſpoſitione Ducis Provinciæ Rhætiæ primæ & ſecundæ, recenſens Equites Stableſianos juniores Ponte Aeni, nunc Fatianis.

Iſiniſcam, m. p. xx. *Iſmaning.*

Ad Iſaram fluvium, inter Monachium & Friſingam.

Ambre, m. p. xxxii. *Emering.*

Simletus putat eſſe Prug iuxtà Furſtenfeld: quum Embring pagus vicinus & ſitum & nomen ſervet.

Auguſtam Vindelic, m. p. xxvii. *Augſburg.*

Sequitur ad Fines eunti,

Roſtrum Nemaviæ, m. p. xxv. *Memmingen.*

Alibi legitur Vemania: In Notitia Imperii Vimaniabis.

Campodunum, m. p. xxxv. *Kempten.*

Hodie vocant Campidonam. Strabo Vindelicorum oppida ait eſſe Βριγάντιον & Καμπόδουνον. Meminit quoque ejus Notitia Imperii.

Nemaviam, m. p. xv.

Iſtud hoc loco etiam agnoſcit Tabula Itineraria: Neceſſe eſt vel hic corruptum eſſe locum, vel manſione præcedente ubi legitur Roſtrum Nemaviæ. *Rhaet. Wangen.*

Brigantia, m. p. xxiv. *Bregentz.*

Notum eſt Straboni, Ptolemæo, Ammiano Brigantium, unde & Lacus Brigantius.

Arborem Felicem, m.p. xx. *Arbon.*

Ad Fines, m. p. xx. *Pfin.*

Vlterius Trevirus tendenti eundum, *Gallia Max. Seq.*

Vindoviſſam Leg. m. p. xxx. *Windiſch.*

Meminit ejus Tacitus lib. iv. hiſtor. Sedes fuit legionis Romanæ. Notitia Provinciarum vocat Vindonenſe caſtrum. Lazius adſerit ruinas ejus exſtare in cœno-

 bio

Digitized by Google

bio Helvetiorum Kuninxfelden, haud procul à Sempach. Epiſcopi Vindoniſſenſes leguntur Gammatius in Lugdunenſi, & Bubulcus in Epaonenſi Concilio.

Mulnhenſen. Artalbinum, m. p. XXIII.

Tabula miliaria haber poſt Auguſtam Rauracorum Arialbinnum.

Briſach. Montem Briſiacum, m. p. XXX.

Hinc dicta regio Briſ-gaw, quæ nunc Briſgoia.

Straſburg. Argentoratum, m. p. XXXVIII.

Zabern. Tabernas, m. p XIV.

Sunt & aliæ Tabernæ ad Rhenum: ſed hoc iter ad mediterranea deflectit Treviros, ut ex itineraria tabula manifeſte apparet.

Belg. pr. Decem pagos, m. p. XX.

In Lotharingia eſt hodie.

Dioſe. Metz. Divodutum, m. p. XV.

Ptolemæo. διόδουρον. Tacitus lib. 1. hiſtor. Mediomatricum oppidum eſſe ſcribit. Tabula itineraria diſerte Divodurum Mediomatricorum.

* * m. p. XII.

Trier. Treveros, m. p. XVI.

ITER PER RIPAM PANNONIÆ à Tauruno in Gallias ad Legionem XXX uſque.

A Tauruno Lauriacum	m. p. DCLXXVII.
Inde Auguſtam Vindelic.	m. p. CCCXXII.
Argentoratum,	m. p. CCCXXII.
Ad Legion. XXV.	m. p........

Griechſ-wueiſſenburg. Taurunum oppidum eſt inferioris Pannoniæ, Ptolemæo ταύρουνον, eſt enim ad Savi & Danubii confluentes: Arrianus Ταυροῦνον exſerte vocat. Hodie dicitur Belgradum, vel Albagræca, Griecgſweiſſenburg. Plinius. Alter amnis Bacuncius in Saum Sirmio oppido influit, ubi ciuitas Sirmenſium & Amantinorum, Inde XLV m. p. Taurunum, ubi Danubio miſcetur Saus. *Pannon.* Turca eam poſſidet jam inde ab anno 1520.

Primum à Tauruno Laurinum.

Ad Laurinum, m. p. XXV.

Ritti. m. p. XXVIII. *Salankemen.*

Ptolemæo ῥίττιον. Liber notitiæ habet Ricti. Tabula Peutingeriana vitioſe Bittio.

In medio, Acuminci, m. p. CXIII. *Comen.*

Numeri mali habent. Acumincum octo mill. paſſ. diſtat à Rittio. Tabula itineraria recte Acuminum VIII. Ptolemæus vocat ἀκούμινκον & addit λεγεών, quod illic legionis caſtra fuerint. Ammian. lib. XIX. Proinde vallo prope Acumincum locato celſoq; aggere in ſpeciem tribunalis erecto, naves vehentes quoſdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſervare ſunt iuſſæ Non eſt idem cum Acinco quod Ptolemæus vocat ἀκούινκον. Meminit utriuſque Notitia. Cuſi, m. p. XXXIII. *Cudelaſc.*

In Notitia Provinciarum ſub Duce Pannoniæ ſecundæ ſunt Equites Dalmatæ Cuſi.

Bononiam, m. p. XVI *Bannoſtor.*

Ptolemæus etiam hanc agnoſcit in Pannonia ſuperiore.

Cucci, m. p. XVI. *Carloſiki.*

Inde Equites ſagittarii Cucci, & cuneus Equitum promotorum Cuccis, in Notitia. Tabula itineraria habet Cuccium.

Cornacum, *Zata.*

Ptolemæo κόρνακον. In notitia Equites Dalmatæ Cornaco.

Teutiburgium, m. p. XVI. *Erdeobud.*

Ptolemæus, τευτοβούργιον. Sunt qui exiſtimant eſſe oppidulum Quinqueccleſienſe. *Funfkirchen.* Notitia imperii haber ſub Duce Pannoniæ ſecundæ Riparienſis Equites promotos Teutiburgio, & Cuneum equitum Dalma-

Digitized by Google

Dalmatarum Teutiburgio, &, Præfectum legionis II. Herculeæ Teutiburgio. Tabula itineraria vocat Tittoburgum depravatè.

Vide ſupra Morſek.

Murſam, m.p. XVI,

Ad novas, & Aureum montem, m. p. XXIV.

Notitia, Equites Dalmatiæ Novis, &, Præfectus leg. VI Herculeæ cohortis V partis ſuperioris Aureo monte. Montem Aureum Probus Imperator vineis conſevit, teſte Sex. Aurelio in ejus vita

Vide ſupra Veber. Beſeck.

Antianas, m. p. XXIV.

Altinum in medio Lugione, m. p. XXV.

Hic obiiſſe L. Verum Imp. ait Capitolinus. Victor eum morbo conſumptum ſcribit apud Vendobonam. Meminit Altini Notitia Imperii. Cuneus Equitum Fortenſium Altino. Lazius putat vocari Tolna. Lugionis meminit quoque Tabula itineraria. Ptolemæo eſt λȣγίωνον. Simlerus putat hodie Batha vócari.

Anjavarva. Tholna.

Ad ſtatuas, in medio Aliſca, ad latus ripa alta. m. p. XXVIII.

In Notitia Imperii offendo, Equites Dalmatæ ad ſtatuas: &, Auxilia Urſarentia pone Navata, nunc ad ſtatuas: Rurſum, Præfectus Leg. II, adiutricis cohortis partis ſuperiores Aliſcæ: &, Equites Dalmatæ Ripa alta. Et, Cuneus equitum Stableſianorum Ripa alta nunc Corraduza.

Pax.

Luſſunium. m. p. XVIII.

Λȣσσόνιον Ptolemæo. Sub Duce Valeriæ Ripenſis ponitur Cuneus Equitum Conſtantianorum Luſſonio, nunc Interciſa.

Anna.

Annamatiam, in medio Interciſa.

Tabula Itineraria habet quoque Annamatiam. Interciſa nomen habet à flumine oppidum interſecante: ita Auſonius Arelatam dixit interciſam Rhodano.

Præcipitis Rhodani ſic interciſa fluentis

Ut mediam faciat navali ponte plateam.

Adom.

Vetus Salina, in medio Matrica, m. p. XVII

Ptolemæus Salinum habet. σαλῖνον Poſteriores non veteres Salinas ſed militariter dixerunt Vetuſſalinas. Notitia Imperii. Equites Dalmatæ Vetuſſalinæ. Tabula itineraria corrupte habet Vetuſano. Matrica Simlero eſt *Theten.*

Copel.

Camponam, in medio Acincum. LEG. I. ADIVT. m. p. XXIV.

Notitia ſub Duce Valeriæ Ripenſis ponit Equites Dalmatas Campanæ. Acincum Ptolemæo eſt ἀκȣΐνκȣν. Hodie Budam vocant, & *Offen.* Ammianus lib. XXVI. Valentinianus Acincum prope caſtra commovit, navigiiſque ad repentinum caſum coniunctis, & contabulato celeri ſtudio ponte per partem aliam tranſiit in Quados. Spartianus, in vita Hadriani hic locat Legionem ſecundam adiutricem.

Vide ſupra.

Ad lacum Felicis, in medio Crumero, m. p. XXVI

De lacu Felicis jam ante diximus. Sed Simlerus recte alium hunc à priore eſſe putat: ipſe vocari ab Hugaris ait Viſegrod, à Germanis Mindenburg. Crumerum ille interpretatur *Comorn* inſulam. In Notitia imperii ſub Duce Valeriæ Ripenſis ſunt Equites promoti Crumero. Sed & infra Crumeri fiet mentio, in Itinere ab Acinco Cumero quo caſtra conſtituta ſunt, Vide etiam l. vl. C. de caſtrenſi pecul, & l. vlt. C. de appar. præf. prætor.

Bontuda.

Azaon, in medio Bregetion. LEG. I. ADIVT. m. p. XVIII.

Primam vocem Simlerus ſuperiori iteneri adiicit, legitque in medio Crumeros Aſaon. Bregætii quoque meminit Ptolemæus, qui βρεγαίτιον in Pannonia ſuperiore ponit; & in eo legionem primam auxiliarem. Hic Valentinianus Imp. Quadorum legationi reſpondens ex ſuffuſione ſanguinis obiit. Lazius *Bontudam* vocari hodie

hodie ait. Pircheimerus *Bregnitz*. Tabula itineraria vocat Brigantium, ſed error eſt. Brigetio eſt in Pannonia prima, Brigantium ad lacum Podamicum.

Ad muros, & ad ſtatuas, in medio Arabon, m.p. xxx.

Ad muros Simlero eſt *Summeryn*. Ad ſtatuas, Lezio eſt *Colocza*. Arabonis fluvii meminere Ptolemæus, & Marcianus Heracleotes. Tabula itineraria Arrabonem ponit trigeſimo miliari à Brigantio. Notitia Provinciarum Equites promotos locat Arrabone. Nomen hic eſt oppidi quod hodie vocatur *Rab*

Brelburg. Quadratum, in medio Flexum, m. p. xxvi.

Φλῆξυ meminit quoque Ptolemæus. Notitia habet Equites Mauros Quadrato, Cuneum equitum Dalmatarum Flexo. Et equites promotos Flexo. Spiegelio Flexum eſt Vienna Auſtriæ.

Gerulatam, in medio Carnuntum, LEG. XIIII. GEMINA. m. p. xxx.

Gerulata eſt *Homburg*. Meminit ejus quoque Notitia Imperii. Carnuntum eſt *Sant Peternel*, vel *Paſſavv*, nobile & vetus oppidum: Meminere ejus Paterculus, Livius, Plinius, Victor, Ammianus. Sed hic illud ponit in Illyride, lib. xxx. Exinde, inquit, Carnuntum Illyriorum oppidum introiit, deſertum quidem tunc & ſqualens, ſed ductori exercitus perquam opportunum. Notitia Imperii habet ſub Duce Pānoniæ primæ Præfectum Legionis XIV Geminæ militum Liburnariorum cohortis partis ſuperioris Carnunto. Reſcripſere hinc ad Præfectum Sardiniæ, Valentinianus, Valens, & Gratianus, vide Codicis lib. IX. Tit. I. lege 19. Diocletianus quoque poſt depoſitum imperium hic manſit. Ptolemæo eſt καρνȣ̃ς. qui ei Flexum protinus ſubjicit, cum Legione XIV. quam ille Germanicam vocat, quum ſit GEMINA: vide Dionem lib. IV.

Æquinoctium & Alanovam, in medio Vindebona. LEG. X. GEMINA. m. p. xxx.

Æquinoctium & Alanovam agnoſcit quoque Notitia Imperii: illud eſt Viſchmund Simlero: hoc Eberſdorf. Sed à Carnunto ad Æquinoctium tabula itineraria Peutingeri non notat niſi XIV m. p. De Vindebona jam ante diximus.

Comagenas, m. p. xx. *Holnburg*

Cetium, m. p. xxx. *Sexwig.*

Arlape, m. p. xx. *Hæc ante habuimus*

Lacum Felicis. m. p. xxv. *Vide pag.*

Lauriacum, LEG. III, * m. p. xx. *125.*

Sequitur hinc iter Auguſtam Vindelicum.

Ovilabim, m. p. xvi.

Ioviacum, m. p. xxvii.

Stanacum, m. p. xviii. *Vacenkirchen.*

Boiodurum, m. p. xx. *Boyter.*

Ptolemæo eſt βοιόδȣρον in Vindelicia. Tabula Peutingeriana habet Caſtellum Bolodurum corrupte; Sunt qui putant eſſe Baſſow. *Kintzen.*

Quintianas, m. p. xxiv.

In Numo Imperatoris Nervæ legitur Quintanorum Colonia Auguſta: meminit quoque ejus Notitia Imperii. Vicus hodie eſt ignobilis.

Auguſtas, m. p. xx. *Aulsburg.*

Equites Stableſianos ſeniores Auguſtanis locat Notitia; Eſt & numus Goltzii cum inſcripſione COL. AVG. TIB. Aventinus adſerit eſſe Regenſpurg.

Reginum, m. p. xxiv. *Retking.*

Caſtra quoque Regia habet liber notitiæ. Itinerarium, Regino, ſunt qui putent eſſe Regenſpurg. Diaconus lib. I. Longobard. cap. 7. ſcribit ad Regis montem Biſontes nutriri.

Abuſi-

Digitized by Google

Abenſberg. Abuſinam, m. p. xx.

Vitioſè legitur in Tabula Itineraria Aruſena. Notitia habet Tribunum cohortis I I I. Abuſina ſub Duce Rhætiarum. Bauariæ oppidulum nunc eſt.

Pfal. Vallatum, m. p. xxvIII.

Simlero eſt Veilenbach.

Summontorium, m. p xvII.

Hochenwart Liber Notitiæ habet Submontorium, locatque ad ripam primam in Rhætia, vbi præfectus Legionis II Italicæ.

Augsburg. Auguſtam Vindelicum, m. p. xx.

Inde porrò Argentoratum ſic,

Guntiam, m. p. xxII.

Eſt ad confluentes Huntzij fl. & Danubij. In Panegyrico Maximiniano dicta, ſic legitur. A ponte Rheni uſque ad Danubij tranſitum Guntienſem deuaſtata atque exhauſta eſt penitus Allemannia.

Kelmuntz. Cælium montem, m. p. xvI.

Huius ſtationis mentio fit in libro Notitiæ, qui ſub Duce Rhætiarum ponit Tribunum cohortis *III.* Herculeæ Pannoniorum Cælio.

Hæc ſupra habuimus. Campodunum, m. p. xv.

Nemauiam, m. p. xv.

Brigantiam, m. p xIv.

Arborem felicem, m. p. xx.

Fines, m. p. xx.

Vvintenthur Vitodurum, L E G. m. p. xxII.

Qui putant eſſe Conſtantiam, inter quos ſunt Cœnalis, & Rob. Gaguinus, multum errant: Nam Finibus Vindoniſſam tendenti non magis per Conſtantiam iter eſt, quam Roma Florentiam per Neapolim; eſſet enim regrediendum.

De his ante. Vindoniſſam, L E G. m. p. xxIv.

* * * *

Augſt. Rauracos, m. p. xxvII.

Artalbinnum, m. p. xxvII.

* * * *

Enſisheim. Vruncim, L E G. x. m. p. *XXII.*

Montem Briſiacum, L E G. xv. m. p. xxII.

Elcebum, L E G. xIx. m. p. xxvIII.

Schleſtat. Ptolemæi hæc eſt Ἔλκηβος, qui eam ponit in Triboccis.

Straßburg. Argentoratum, L E G. vIII. m. p. xxvIII.

Ptolemæo hic ponitur λεγίων ἡ σεβαστή. Dio quoque legionem Auguſtam locat in Germania ſuperiore, quod de Argentorato capiendum eſt.

Hinc deinceps ad Vetera caſtra ſic,

Brumad. Brocomagum, m. p. xx.

Ptolemæo eſt Βρευκόμαγος, duobus milliaribus infra Argentoratum. Ammianus huius meminit lib. xvI. Audiens, inquit, Argentoratum Brocomagum, Tabernas, Saliſonem, Nemetas, Vangiones, & Moguntiacum ciuitates barbaros poſſidentes territoria eorum habitare, (nam ipſa oppida vt circumdata retibus Inſtra declinant,) primam omnium Brocomagum occupauit.

Kocherſperg Concordiam, m. p. xvIII.

Ammianus loco quem dixi. Dum hæc aguntur, Rex Chonodomarius reperta copia diſcedendi, lapſus per funerum ſtrues cum ſatellitibus paucis, celeritate rapida properabat ad caſtra, quæ prope Triboccos & Concordiam munimenta Romana fixit intrepidus.

Speyr. Nouiomagum, m. p. xx.

Meminit huius Auſonius in Moſella,

Et tandem primis Belgarum conſpicor oris
Nouimagum, Diui caſtra inclyta Conſtantini.

R Bin-

Bingen. Bingium, m. p. xxv.

Infra Moguntiacum eſt. Tacitus Hiſtor. lib. II. Tutor Treuiris comitatibus vitato Moguntiaco, Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. Ammianus lib. XVIII. Ciuitates occupatæ ſunt ſeptem, Caſtra Herculis, Quadriburgium, Triceſimæ, Nouelium, Bonna, Antunnacum, & Bingium.

Andernach, Antunnacum. m. p. xvii.

Antonacenſe caſtellum vocatur a Fortunato lib. x. In Notitia Imperij ſub Duce Moguntiacenſe præfectus ponitur militum Aciceniium Antunnaco.

Bopparden, Baudobricam, m. p. xviii.

Sub Duce Moguntiacenſe Præfectus militum Balliſtariorum Bodobricæ ponitur in notitia Imperij.

Bon, Bonnam, m. p. xxii.

Tacitus Bonnam non ſemel nominat & caſtra Bonnenſia. Ptolemæo eſt *Βόννα*. Goltzius in numo Auguſti habet Col. IVLIA BONNA.

Coln. Colonia Agrippina, LEG.

Durnomagen Durnomagum, LEG. VII. ALA.

Burÿch Buruncum, LEG. V. ALA.

E regione Duſſeldorpij.

Nuys, Noueſium, LEG. V. ALA.

Notiſſima ex Tacito.

Gelb. Geldubam, LEG. VIII.

Hic optimum ſiſer creſcere, Tiberij quoque menſis petitum, refert Plinius. *Vide p. 90.*

Gelbern, Calonem, LEG VIII. ALA.

Santen, Vetera caſtra, LEG. XXX. VLPIA.

Ptolemæus οὐέτηρα ἐν ᾗ λεγιὼν οὐλπία, Vetera, in qua Legio xxx. Vlpia.

Atque hactenus quidem perductæ ſunt ſtationes a Tauruno ad legionem uſque xxx. Quæ ſequuntur duo loca adjectitia ſunt & ſupernumeraria.

Burginacium LEG. VI. ALA.

Harenacium LEG. X. ALA.

Fuere his locis alarum caſtra: Sunt autem alæ equeſtres copiæ. Qui Arenatium putant olim ita ſitum vt nunc Arnhem, nimium quantum errant: oppida enim iſta omnia fuerunt in ripa Gallica, quum Arnhemium ſit in ripa Germanica. Idem iudicandum de Grinnibus & Vada. An igitur tranſlati ſunt vici ex inſula in continentem? An Rhenus ipſe curſum mutaverit tranſlato in occaſum alueo? alterutrum factum neceſſe eſt. Oppidorum iſtorum non ſemel meminit Tacitus in libris præſertim Hiſtoriarum. Vnus nobis iſte ſufficiat. Tantum belli ſuperfuit, inquit, vt præſidia cohortium alarum, legionum, modicis vicis quadripertita Ciuilis inuaſerit, decimam legionem, Arenatij, ſecundam Batauoduri, & Grinnes, Vadamque, cohortium alarumque caſtra. *Kranenburg*

ITER A LAVIACO.

Veldidenam, m. p. cc. LXVI. ſic *Septem loca priora iam ante habuimus.*

Ouilabim, m. p. xxvi.

Iouiacum, m. p. xxxii.

Iouauim, m. p. xxviii.

Bidaium, m. p. xxxiii.

Pontem Æni, m. p. xviii.

Iſiniſcam, m. p xx.

Ambre, m. p. xxxii.

Ad pontes Terſeninos m. p. xl.

Simlerus legit Tesſenios, & putat eſſe *Schoſterem*.

Parthanum, m. p. xx. *Partenkirch.*

Ad fluvium Loyſam, in Vendelinis.

Veldidenam, m. p. xxiii. *Wilten.*

Vbi nunc monaſterium prope Ænipontem.

ITER

ITER A LAVRIACO

Per medium Auguſtam Vindelicum
uſque Brigantiam, m. p. ccc.xt.ſic.

Omnia hæc iam ante explicata ſunt.

Ouilabim,	m. p. xxvi.
Iouiacum,	m. p. xx.
Iouauim,	m. p. xxviii.
Bidaium,	m. p. xxxiii.
Pontem Æni,	m. p. xviii.
VIND. Iſiniſcam,	m. p. xx.
Ambre,	m. p. xxxii.
Auguſtam Vindelicum,	m. p. xxxvii.
Roſtrum Menauiæ,	m. p. xxv.
Campodunum,	m. p. xxvii.
Nemauiam,	m. p. xv.
Brigantiam,	m. p. xxiv.

ITER A PONTE ÆNI

ad caſtra, m. p. ci .ſic,

IN NORICO ſunt.

Turum, m. p. xliv.
An Ptolemæi Teurnia τευρνία?
Iouiſuram, m. p. lxiv.
Ad caſtra, m. p. xlii.

ITER A PONTE ÆNI

Veldidenam,	m. p. xc. ſic.
Albiancum,	m. p. xxxviii.
Maſtiacum,	m. p. xxvi.
Veldidenam,	m. p. xxvi.

ITER AD ÆMONA.

Per Siſciam,
Sirmium vſque m. p. ccc. xl. ſic; *Leibach.*

Æmonam Ptolemæus non ignorauit : itaque inter Panoniam ſuperiorem & Italiam ſub Norico ponitur ipſi Pannoniæ civitas Emona ἠμῶνα. In concilio Aquileenſi Maximus legitur Aemonenſis Epiſcopus. Plin. quoque habet Coloniam Aemoniam.

Prætorium Latouicorum, m. p. xxxiv. *Bradanich.*

Latouici Plinio Pannoniæ gens, Ptolemæus in Pannonia ſuperiore ſub Norico ponit λατόβικοι: qui etiam Παυσταίους nominat.

Nouiodunum, m. p. xxvi. *Neumarc.*

Ptolemæo νοιοδοῦνον.

Quadratum, m. p. xxviii. *Radmanſdorff.*

Eſt ad Sauum flu.

Siſciam. m. p. xxviii. *Siſſeg.*

Sciſciæ meminit quoque Dio lib. xl ix. Sita eſt ad Sauum fluvium expugnata a Tiberio. Strabo lib. vii. ἐγγὺς δὲ τῆς σεγεστικῆς ἐστὶ καὶ ἡ εἰς Ἰταλίαν ὁ Σίρμιος ἐν ὁδῷ κείμενα τῇ εἰς Ἰταλίαν. Ptolemæus per tertiam vocalem ſcribit σισκία, ponitque in Pannonia ſuperiore. Habet quoque eam tabula itineraria. Hujus vrbis multa adhuc & præclara monumenta exſtare ſcribit Bonfinius, ex adverſo eius in flumine eſt inſula Segeſtica.

Varaſdinum

Varianas, m. p. xxiii.

Menneianas, m. p. xxvi. *Manſprug. Cerasec.*

Videtur eſſe Ptolemæi Magniana μαγνίανα.

Inicerum, m. p. xxviii.

Lazius putat eſſe Cernicum ſupra Veticam regalem. Sed manſio Auguſti in Prætorio eſt.

Picentinum, m. p. xxv. *Fiarzo*

Leuconum, m. p. xxvi.

Cirtiſam, m. p. xii.

Ptolemæo κύρτισσα, in Pannonia inferiore.

Digitized by Google

Cibalas, m. p. xxii.
Ptolemæo κιβαλὶς: meminit quoque eius Zoſimus.
Ibz. Vlmos, m. p. xxii.
Sirmiſch. Sirmium, m. p. xxvi.
Vtrumque iam ante habuimus pag. 124. a.

ITER A VINDOBONA

Poetouionem. M. P. clxxxiv. ſic.

Furſtenfeld Aquas, m. p. xxviii.
Scarabantiam, m. p. xxxi.
Sabariam, m. p. xxxiv.
Iam ante hæc habuimus, pag. 124. b.
Arrabonam, m. p. xx.
De hoc dictum, pag. 138. a.
Alicanum, in medio Curtam, m. p. xl.
Lazius dubitat ſitne hoc Ptolemæi Olimacum ὀλιμακὸν. Curtæ quoque meminit Ptolemæus, qui eam vocat κύρταν.

* * * *

Pettavv. Poetouionem, m. p. xxxi.
Ad Drauum ſita eſt. Ptolemæus vocat πάταυιον, locatque in Pannonia ſuperiore: eidem libro octauo vocatur Bætubium βαίτουβιον. Ammiano eſt Petobio. Tabulæ itenerariæ Petauio.

ITER A POETOVIONE

Carnuntum M. P. clxiv. ſic

Hilicanum, m. p. xxx.
Alij legunt Hæclitanum, ſed eſt id quod ante vocatum fuit Alicanum.

* * *

Salle, m. p. xxx.
Ptolemæo nota eſt in Pannonia ſuperiore σάλλα.
Sabariam, m. p. xxxi.
Scarabantiam, m. p. xxxiv.
Carnuntum, m. p. xxxviii.
Priora duo ante habuimus: Carnuntum vero pag. 128. Sed de locis ad Danubium iſta ſufficiant: Progrediamur nunc ad Rhenum, & quæ illic oppida aut ſtationes nominet itinerarium Antonini ordine expendamus, nec nos vel difficultas rei vel obſcuritas a laudabili opere abſterreat.

ITER A MEDIOLANO PER ALPES GRAIAS

ITALIA

Argentoratum, M. P. dlxxvi. ſic
Ticinum, m. p. xxii. *Pauia.*
Laumellum, m. p. xxii. *Lamello.*
Vercellas, m. p. xxvi. *Vercelle.*
Eporædium, m. p. xxxiii. *Iurea.*
Vitricium, m. p. xxi.
Auguſtam Prætoriam, m. p. xxv. *Auguſta*
Arebrigium, m. p. xxi. *Tuile.*
Bergintrum, m. p. xxiv.
In vertice Alpium Graiarum hodie eſt cœnobium. ALP. GR
Darantaſiam, m. p. xviii. *Sentron.*
Caſuariam, m. p. xxiv. *Munſter.*
Creditur ea eſſe quæ Ciceroni Ciuaro dicitur in finib. *Solame eſt*
Allobrogum lib. x. epiſt. 14. ad Plancum. *Fonſigny.*
Bautas, m. p. xviii. *Bona.*
Cenabum, m. p. xxv. *Geneue.*
Errant qui putant idem eſſe Bautas & Cenabum.
Equeſtrim, m. p. xvii. *Nyon.*
Plinio & Ptolemæo nota eſt Colonia Equeſtris.
Ad Lacum, Lauſonium, xvii. *Loſanne.*
Vrbam, m. p. xviii. *Orbe.*
Ariolicam, m. p. xxiv.
Viſontionem, m. p. xvi. *Beſancon.*

Velatu-

Digitized by Google

	Velatudurum,	m. p. xxii.
Mandure.	Epamantadurum,	m. p. xc.
	Gramatum,	m. p. ix.
Large.	Largam,	m. p. xxv.
Enſisheim.	Vruncim,	m. p. xviii.
Briſach.	Montem Briſiacum,	m. p. xxiv.
Schleſtadt.	Elcebum,	m. p. xxv.
Straſburg.	Argentoratum,	m. p. xxx.

EX ITINERE A MEDIOLANO per Alpes Penninas.

	Moguntiacum.	m. p. ccccxix. ſic,
Auguſt.	Auguſtam Prætoriam,	m. p. xxv.
S. Bernard.	Summum Penninum,	m. p. xxv.
Martinach	Octodurum,	m. p. xxv.

Octodurum deſcribit C. Cæſar commentario tertio. *Galba*, inquit, *ſecundis aliquot præliis factis, caſtelliſque compluribus eorum expugnatis, miſſis ad eum vndique legatis obſidibuſque datis, & pace facta, conſtituit cohortes duas in Nantuatibus collocare, & ipſe cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorũ qui appellatur Octodurus hyemare, qui vicus poſitus in valle non magna adiecta planitie, altiſſimis mõtibus undique continetur. Quum hic duas in parteis flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis ad hyemandum conceſſit, alteram vacuam ab iis relictam in cohortibus attribuit.* Sed & nos eius meminimus ſupra in geſtis Diocletiani.

Pag. 49. *S. Mauritz.*	Tarnadas,	m. p. xii.

Agaunum vocant hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Atque hic a Sigiſmundo Burgundionum regis fratre exſtructum eſt cœnobium D. Mauricio ſacrum.

	Penne locos,	m. p. xiii.
Noviodu.	Vbiſcum,	m. p. ix.
Vivey.		
Bro.	Bromagum,	m. p. ix.
Milden.	Minnodunum,	m. p. vi.
VVifliſburg	Aventicum Helvetiorum.	m. p. xiii.

Hoc Helvetiorum caput fuiſſe autor eſt Tacitus: loquens enim de Helvetiis à Cæcina profligatis, *Multa*, inquit, *hominum millia caſa, multa ſub corona venundata. Cumque direptis omnibus Aventicum gentis caput iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent civitatem.* Ammianus libro xv. ait eam ſuo ævo magna parte dirutam fuiſſe. *Alpes Graiæ & Pœninæ, exceptis obſcurioribus, habent & Aventicum, deſertam quidem civitatem, ſed nõ ignobilem quondam, ut ædificia ſemiruta nunc quoque demonſtrant.* Exſtat vero etiam hodie Wizerij in Helvetia inſcriptio iſtiuſmodi, AVENTICENSES INCOLÆ T. TERTIO SEVERO OB EIVS ERGA SE MERITA D. P. Et alia. DONATVS EXACTOR TRIBVTORVM IN HELVETIIS. Allemanni poſtea pagum vaſtarunt. Nunc ſubeſt Friburgenſibus.

Biel.	Petineſcam,	m. p. xiv.
Solotorn.	Solodurum,	m. p. x.
Auguſt.	Auguſtam Rauracum,	m. p. xxii.

Rauricorum, vel ut Cæſar ſcribit Rauracorum, nobilis eſt in antiquis monumẽtis memoria. Auguſta eius tractus primaria urbs fuit, olim Colonia Romanorum deducta a L. Munatio Planco. Eius nunc vix exſtat quicquam præter nomen & ruinas. Viſuntur adhuc in colle, non procul a molendino geminæ ſtructuræ cavæ ex ſilice quadrato compoſitæ hemicycli figura, quarũ vſus qui fuerit, aut eſſe potuerit, ignoratur. Subterranearum cryptarum reliquiæ paſſim apparent Liechſtallum vſque, effodiuntur ibi quotidie e ruderibus numiſmata aerea, argentea, aurea, gemmæ quoque ſignatoriæ quæ per vniverſam Germaniam expetuntur. Hodie in tugoriis argillaceis & ſtramentitijs vix pauci coloni degunt. Hæc rerum eſt humanarum viciſſitudo.

Digitized by Google

Cibalas, m. p. xxii.

Ptolemæo κίβαλις: meminit quoque eius Zoſimus.

Ilok. Vlmos, m. p. xxii.

Sirmiſch. Sirmium, m. p. xxvi.

Vtrumque iam ante habuimus pag. 124. a.

ITER A VINDOBONA

Poetouionem. M. P. clxxxiv. ſic,

Furſtenfeld Aquas, m. p. xxviii.

Scarabantiam, m. p. xxxi.

Sabariam, m. p. xxxiv.

Iam ante hæc habuimus, pag. 124. b.

Arrabonam, m. p. xx.

De hoc dictum, pag. 138. a.

Alicanum, in medio Curtam, m. p. xl.

Lazius dubitat ſitne hoc Ptolemæi Olimacum ὀλιμακὸν. Curtæ quoque meminit Ptolemæus, qui eam vocat κύρτα.

* * * *

Pettaw. Poetouionem, m. p. xxxi.

Ad Drauum ſita eſt. Ptolemæus vocat πάταυιον, locatque in Pannonia ſuperiore: eidem libro octauo vocatur Bætubium βαττούιον. Ammiano eſt Petobio. Tabulæ itenerariæ Petauio.

ITER A POETOVIONE

Carnuntum M. P. clxiv. ſic

Hilicanum, m p. xxx.

Alij legunt Hæclitanum, ſed eſt id quod ante vocatum fuit Alicanum.

* * *

Salle, m. p. xxx.

Ptolemæo nota eſt in Pannonia ſuperiore σάλα.

Sabariam, m. p. xxxi.

Scarabantiam, m. p. xxxiv.

Carnuntum, m. p. xxxviii.

Priora duo ante habuimus: Carnuntum vero pag. 128. Sed de locis ad Danubium iſta ſufficiant: Progrediamur nunc ad Rhenum, & quæ illic oppida aut ſtationes nominet itinerarium Antonini ordine expendamus, nec nos vel difficultas rei vel obſcuritas a laudabili opere abſterreat.

ITER A MEDIOLANO PER ALPES GRAIAS

Italia

Argentoratum, M. P. dlxxvi. ſic

Ticinum, m. p. xxii. Pauia.

Laumellum, m. p. xxii. Lamello.

Vercellas, m. p. xxvi. Vercello.

Eporædium, m. p. xxxiii. Iurea.

Vitricium, m. p. xxi.

Auguſtam Prætoriam, m. p. xxv. Auguſta Tusio.

Arebrigium, m. p. xxi.

Bergintrum, m. p. xxiv.

In vertice Alpium Graiarum hodie eſt cœnobium. Alp. Gr

Darantaſiam, m. p. xviii. Scutron.

Caſuariam, m. p. xxiv. Munſter.

Creditur ea eſſe quæ Ciceroni Ciuaro dicitur in finib. Allobrogum lib. x. epiſt. 14. ad Plancum. Solame eſt Fouſigny.

Bautas, m. p. xviii. Bona.

Cenabum, m. p. xxv. Geneue.

Errant qui putant idem eſſe Bautas & Cenabum.

Equeſtrim, m. p. xvii. Nyon.

Plinio & Ptolemæo nota eſt Colonia Equeſtris.

Ad Lacum, Lauſonium, xvii. Loſange.

Vrbam, m. p. xviii. Orbe.

Ariolicam, m. p. xxiv.

Viſontionem, m. p. xvi. Beſancon.

Velatu-

Digitized by Google

Velatudurum, m. p. xxii.
Mandure. Epamantadurum, m. p. xc.
Gramatum, m. p. ix.
Large. Largam, m. p. xxv.
Enſisheim. Vruncim, m. p. xviii.
Briſach. Montem Briſiacum, m. p. xxiv.
Schleſtads. Elcebum, m. p. xxv.
Straſburg. Argentoratum, m. p. xxx.

EX ITINERE A MEDIOLANO per Alpes Penninas.

Moguntiacum, m. p. ccccxix. ſic,
Auguſt. Auguſtam Prætoriam, m. p. xxv.
S. Bernard. Summum Penninum, m. p. xxv.
Martinach Octodurum, m. p. xxv.

Octodurum deſcribit C. Cæſar commentario tertio. *Galba*, inquit, *ſecundis aliquot prælijs factis, caſtellisque compluribus eorum expugnatis, miſſis ad eum vndique legatis obſidibuſque datis, & pace facta, conſtituit cohortes duas in Nantuatibus collocare, & ipſe cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorũ qui appellatur Octodurus hyemare, qui vicus poſitus in valle non magna adiecta planitie, altiſſimis mõtibus vndique continetur. Quum hic duas in parteis flumine diuideretur, alteram partem eius vici Gallis ad hyemandum conceſſit, alteram vacuam ab iis relictam in cohortibus attribuit.* Sed & nos eius meminimus ſupra in geſtis Diocletiani.

Pag. 49.
S. Mauritz. Tarnadas, m. p. xii.

Agaunum vocant hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Atque hic a Sigiſmundo Burgundionum regis fratre exſtructum eſt cœnobium D. Mauricio ſacrum.

Penne locos, m. p. xiii.
Neuille. Vbiſcum, m. p. ix.
Viueij.
Bro. Bromagum, m. p. ix.
Minnodunum, m. p. vi. *Milden.*
Auenticum Heluetiorum. m. p. xiii. *VVuffliſburg*

Hoc Heluetiorum caput fuiſſe autor eſt Tacitus: loquens enim de Heluetiis à Cæcina profligatis, *Multa*, inquit, *hominum millia caſa, multa ſub corona venundata. Quumque direptis omnibus Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur, miſſi qui dederent ciuitatem.* Ammianus libro xv. ait eam ſuo æuo magna parte dirutam fuiſſe. *Alpes Graiæ & Peninæ, exceptis obſcurioribus, habent & Auenticum, deſertam quidem ciuitatem, ſed nõ ignobilem quondam, ut ædificia ſemiruta nunc quoque demonſtrant.* Exſtat vero etiam hodie Wizerij in Heluetia inſcriptio iſtiuſmodi, AVENTICENSES INCOLÆ T. TERTIO SEVERO OB EIVS ERGA SE MERITA D. P. Et alia. DONATVS EXACTOR TRIBVTORVM IN HELVETIIS. Allemanni poſtea pagum vaſtarunt. Nunc ſubeſt Friburgenſibus.

Biel. Petineſcam, m. p. xiv.
Soloturn. Solodurum, m. p. x.
Auguſt. Auguſtam Rauracum, m. p. xxii.

Rauricorum, vel ut Cæſar ſcribit Rauracorum, nobilis eſt in antiquis monumẽtis memoria. Auguſta eius tractus primaria vrbs fuit, olim Colonia Romanorum deducta a L. Munatio Planco. Eius nunc vix exſtat quicquam præter nomen & ruinas. Viſuntur adhuc in colle, non procul a molendino geminæ ſtructuræ cauæ ex ſilice quadrato compoſitæ hemicycli figura, quarũ vſus qui fuerit, aut eſſe potuerit, ignoratur. Subterranearum cryptarum reliquiæ paſſim apparent Liechſtallum vſque, effodiuntur ibi quotidie e ruderibus numiſmata aerea, argentea, aurea, gemmæ quoque ſignatoriæ quæ per vniuerſam Germaniam expetuntur. Hodie in tuguriis argillaceis & ſtramentitijs vix pauci coloni degunt. Hæc rerum eſt humanarum viciſſitudo.

Digitized by Google

Cambetem, m. p. XII. *Cambs.*

Stabula, m. p. VI. *Mulnhauſen*

Argentuariam. m. p. XVIII.

Pagus eſt vicinus Colmariæ ad Ellum amnem, nobilis victoria Gratiani, ob cæſa ibi Germanorum XXX. millia nullo pene ſuorum ſanguine. Sed deſtructa eſt poſtea ab Attila. Ad nomen quod attinet, Germani ex Argentuaria fecere Arburg, quod poſteà mutatum eſt in Horburg. Errant igitur qui Colmariam putant eſſe Argentuariam: multo enim poſt exſtructa hæc eſt, ac non niſi ex ruderibus Argentuariæ. Non poſſum quin hoc loco ex amiciſſimi Colleri epiſtola ante hos annos XXXIV. flagrante Argentinenſi bello ad me miſſa pauca inſeram, ſic ergo ille Colmariæ ſum adhuc. *Horburg.* *Vide pa. 62.*

Heic mea me longo ſuccedens prora remulco
Lætantem gratis ſiſtit in hoſpitijs.

Neque muto, dum hi venti mare hoc poſſident. Locus eſt amœnus, & vetuſtate percelebris. Breuis eſt via hinc ad pagum Horburg. Hæc eſt illa Argentuaria. Capiunt me talia: ideoque ſtans nuper in iſta regione loci, incepi buſtum illud tot Germanorum miſerari.

Hoc ſtetit in campo vetus Argentuaria quondam
Nunc vbi vix humiles hæ coere caſæ.
Forte via ſtrata populo incedente nitebant,
Aut aliquod Patres hoc coluere forum:
Qua nunc molle latus ſuper herbas explicat agnus,
Aut ſcindit lætam vomer aduncus humum.
Quum, Germani, ſuas huc duxit Roma cohortes,
Sint tibi præcipuè Cæſaris arma dolor.
Atroci Italicas æquaſti funere Cannas
Poſſis Annibalem tunc habuiſſe tuum.
Quid tibi non armis voluiſti Roma licere?
Nulla tuam regio ſedat auara ſitim.
Tu nunquam humanos haurire e fonte cruores
Deſinis, unde tuus Romulus ante bibit.
Non in fraternam cecidit manus impia mortem.
Nil mirum, in quemvis ſi ferat arma nepos.
Primis Veientes armis Volſcique petuntur,
Nec tunc vicinos pax erat inter agros.
Nonne fuit ſanum miſeras rapuiſſe Sabinas,
Et poſt bellicrepos inſtituiſſe choros?
Crudeles equitum cum Dictatore Magiſtri,
Et tu quem miſta virga bipenne prait.
Ut primo aduerſum cœpiſtis habere Philippum,
In cinere & flammis Græcia tota fuit.
IVLI, *ni tua vidiſſent haſtilia noſtri,*
Plus poſſet proprio Marte prauſta ſudes.
Quam magis is pugnax, quanto mihi fortior eſſet,
Qui fereret nuda prælia torua manu?
Non vidit clypeum manus Herculis, & tamen illi
De biſſex monſtris palma ſuperba cluit.
Ah, quid opus tantis in prælia nunc tormentis?
Compendi nimium facta ad Auerna via eſt.
Sponte ſua nouis quiduis lacerare vetuſtas,
Nos tamen & muros frangimus ecce nouos.
Credo eſſent etiam quædam hic fruſtilla ruinæ:
Abſumpſit penitus ſed tamen illa dies.

Elcebum, m. p. VI. *Schleſtad.*

Hinc tota prouincia nomen traxit Elſes: hodie Alſatiam vocant.

Argentoratum, m. p. XII. *Straßburg.*

Saletionem, m. p. VII. *Seltz.*

Tabernas, m. p. XIII. *Rein Zabern.*

Tria ſunt loca quæ hoc nomen præferunt. Sunt Alſaticæ

ticæ quas Ammianus tres tabernas vocat, hodie dicuntur *Elſas-Zabern*: Sunt montanæ, *Berg-Zabern*. Sunt denique in Nemetibus Rhenenſes, *Rein-Zabern*. Hic itinerarium deſignat tabernas ad Rhenum. Sunt autem etiam nunc in opidi cœmeterio duo ſimulacra quæ Mercurium referunt viatorem. Oſtenditur & limes ingens ex vicino nemore illuc allatus cum hac inſcriptione, N. H. DD. L. SILVANIUS PROBUS PONTES D. S. PP. quæ ſignificat opus illud Neptuno ſacrum fuiſſe, ac Siluanium Probum pontes ibi de ſuo dedicaſſe.

Nouiomagum. m. p. XI. — *Speyr.*
Borbetomagum, m. p. XIV. — *VVormbs.*
Bauconicam, m. p. XIII. — *Oppenheim.*
Maguntiacum, m. p. XI. — *Mentz.*

A LUGDUNO — *Leyden.*

Ad caput Germaniarum Argentoratum.
m. p. CCCXXV.

Albinianas. m. p. X. — *Alphen.*
Traiectum, m. p. XVII. — *Vtrecht*
Mannariacum, m. p. XV. — *Mantrick.* *Reynecom.*
Caruonem, m. p. XXII.
Harenacium, m. p. XXII. — *Arnhem.* *Kranemb.*
Burginacium m. p. VI.
Coloniam Traianam, m. p. V. — *Kelle.*

Simlerus rectè ſtatuit Coloniam iſtam eſſe *Kellen*, vix mille paſſus remotum ab oppido Cliuorum. Pighius hic ſtatuit caſtra legionis tricesimæ.

Vetera, m. p. I. — *Santen.*
Calonem, m. p. XVIII. — *Cleue.* *Nutt.*
Nouesium, m. p. XVIII.
Coloniam Agrippinam, m. p. XVI. — *Keulen.*
Bonnam, m. p. XI. — *Bon.*
Autunacum, m. p. XVII. — *Andernach.*

Confluentes m. p. IX. — *Coblentz.*
Vincum, m. p. XXVI.
Lege Bingium. — *Bingen*
Nouiomagum, m. p. XXXVI. — *Numagen.*

Ad Moſellam eſt. Tria autem oppida hoc nomen habent. Primum eſt inter Brotomagum & Argentoratum ad Rhenum. Alterum ad Moſellam: Tertium ad Vahalim in Batauorum inſula, de quo in Tabula Itineraria Peutingeri.

Treueros, m. p. XIII. — *Trier.*
Divodurum, m. p. XXXIIII. — *Metz.*
Pontem Saruix, m. p XXXIIII.
Argentoratum, m. p. XXII. — *Sarbrug.* *Strasburg.*

A TREVIRIS

Agrippinam per Legiones. — *F. Bidburg.*

Bedam Vicum, LEG. XII.
Amſanam Vicum, LEG. XII.

Ampſanos Germaniæ populos ait Strabo victos a Germanis, ſed illi Tranſrhenani fuere: nec dubium quin Amſiuarij. Hic quis ſit vicus neſcitur.

Egorigium Vicum, LEG. XII.
Marcomagum, LEG. VIII. — *Duren.*

Item eſt cum Marcoduro Taciti.

* *

Belgicam LEG. VIII.

Sunt qui putent eſſe *Balckhuſen*. — *Bullingen.*

Tolbiacum Vicum Supenorum, LEG. X.

Tacitus Tolbiacum in finibus locat Agrippinenſium. Celebre imprimis oppidum prælio Francorum, quo Allemannorum regno finis impoſitus eſt: poſtea quoque Hermenfredi Thuringorum regis obitu, quem ibi Lhotarius de muro præcipitem dedit. Nunc vicus eſt. — *Zulg.* *Zulpich.* *Tempus.* *Vide cap. XVII. pag. 77.*

Supeni qui ſint fuerintue, neſcitur. Ego omnino exiſtimo legendum hic, Tolbiacum vicus Vbiorum.

ITER

Digitized by Google

ITER A TREVERIS

Argentoratum, m. p. CXXIX. ſic

Boppert. Baudobricam, m. p. XVIII.

Saliſſonem, m. p. XXII.

Bingium, m. p. XXIII.

Moguntiacum, m. p. XII.

Brotomagum, m. p. XVIII.

Nouiomagum, m. p. XVIII.

Argentoratum, m. p. XVIII.

Hæc ante habuimus.

ITER A COLONIA TRAIANA

Coloniam Agrippinam, m. p. XXI. ſic

De Colonia Traiana iam ante diximus.

Meylandt. Mediolanum.

Sambeck. Sablonibus.

Moerle. Mederiacum, m. p. X.

Tudderen, by Sittart. Theudurum, m. p. IX.

Ptolemæus Μεδιολάνιον & Τευδέριον vltra Rhenum poſuit, tabulas ſecutus falſas.

Falkenburg. Corìouallum, m. p. VII.

Iuliacum, m. p. XII.

Gulch. Tiberiarum, m. p. X.

Bercheim. Coloniam Agrippinam, m. p. X.

CAP. XXII.

GERMANIA NOTITIÆ IMPERII.

Liber Notitiæ Orientis & Occidentis (cuius ſymbolum biceps aquila, nam ante diuiſum Imperium ſingulares aquilæ in ſignis ſpectabantur), continens dignitatum omnium tam ciuilium quam militarium per Imperium Romanum indicem, ſcriptus eſt poſt itinerarium Antonini. Sub Antonino enim Imperium nondum diuiſum fuit: itaque in eius itinerario nulla poteſt eſſe Conſtantinopolis mentio, aut Imperii Orientalis: itaque quod Byzantio additur, certum gloſſema eſt: At in Notitia diſtincte & exacte commemoratur Conſtantinopolis. Scripta autem eſt ſub finem Principatus Theodoſij circa annum CCCC XLI. antequam Attila Aquileiam vrbeſque ad Rhenum ſitas, quæ hic pleræque recenſentur, euerteret, & poſtquam Saxones Britanniam & littus Gallicum infeſtare cœpiſſent. In hac vero Notitia vrbes & caſtra per limitem vtrumque Imperii, Rhenum inquam & Danubium diſpoſita commemorantur. Nos ex ea quæ ad noſtrum inſtitutum faciunt, deſcribemus. Hoc autem præmonebimus. Notitiæ iſtius autorem ita alicubi diſpoſitionum ſuperioris temporis facere mentionem, ut quæ poſtea acciderint mutationes indicet, quod argumentum eſt, non ſemper eoſdem milites iiſdem locis ſtationes habuiſſe.

COMES ARGENTORATENSIS.

Sub diſpoſitione viri ſpectabilis Comitis Argentoratenſis. Tractus Argentoratenſis.

Sub huius inſpectione erant Rauraci, quorum oppida plura fuere. Sed ea non commemorat autor Notitiæ, quia loca illa tunc vel a Gothis erant euerſa, vel ab Allemannis occupata. Ipſe ſuberat Duci Moguntiacenſi.

DUX MOGUNTIACENSIS.

Hic vndecim ponuntur oppida & manſiones: *Salectio, Taberna, Vico Iulio, Nemetis, Alta ripa, Vangionis, Moguntiaco, Bingio, Bodobrica, Confluentibus, Antunnaco.*

Diſpoſitiones militares ſic fuere,

Præfectus militum Pacenſium *Saletione.* *Zelts.*

Præfectus militum Menapiorum *Tabernis.* *Tſauern.*

Præfe-

Germerſen, Præfectus militum Anderecianorum *Vico Iulio.*
Speir Præfectus militum Vindicum *Nemetes.*
Altrip. Præfectus militum Martenſium *Alta ripa.*

Meminit huius quoque codex Theodoſianus.

VVormbs. Præfectus militum ſecundæ Flauiæ *Vangiones.*
Mentz Præf. militum Armigerorum *Mogontiaco.*
Bingen. Præf. militum Bingenſium *Bingio.*
Boppardan. Præf. militum Baliſtariorum *Bodobrica.*
Coblens. Præf. militum Defenſorum *Confluentibus.*
Andernac Præf. militum Acincenſium *Antonaco.*

COLONIENSIUM & TREVIRENSIUM oppida non tantum non ponuntur in hac Notitia, ſed ipſi quoq; Duces & Comites omittũtur

DUX PANNONIÆ.

Sub diſpoſitione viri ſpectabilis Ducis Prouinciæ PANNONIÆ SECUNDA RIPARIENSIS, ſiue Sauiæ octodecim depinguntur manſiones. *Cornacum, Teutiborgum, Burgene, Cuccis, Acimincum, Secunda, Nome, Albano, Teutiborgum, Cornaco, Cuccis, Bononia, Cuſi, Acimincum, Rictum, Burgenna, Taurnno, & ad Herculem.*

Series diſpoſitionum hæc fuit,

Zata. Cuneus equitum Scutariorum *Cornaco.*
Erdenrv. Cuneus equitum Dalmatarum *Teutoburgio.*
. . . . . Cuneus equitum Conſtantinorum *Burgena.*
Cuneus equitum Promotorum. *Cuccio.*
Coruſta, Cametz. Cuneus equitum Conſtantium *Acuminci.*
. . . . . Cuneus equitum Italicianorum *Secundis.*
. . . . . Equites Dalmatæ *Nouis.*
. . . . . Equites Dalmatæ *Albano.*
. . . . . Equites Promoti *Teutoburgio.*
Equites Dalmatæ *Cornaco.*
Equites Sagittarij *Cuccis.*
Equites Dalmatæ *Bononia.* *Bonmonſter.*
Equites Dalmatæ *Cuſi.*
Equites Sagittarij *Acuminci.*
Equites Dalmatæ *Ricci.* *Ratza.*
Equites Dalmatæ *Burgena.*
Equites Promoti *Taurnno.*
Auxilia Herculia *Ad Herculem.*
Auxilia Nouenſia *Arſaciana,* ſiue *Nouis.*
Auxilia Auguſtenſia contra Bononiam in Barbaria in *Caſtello Onagrino.*
Auxilia Præſidentia in *Caſtris Herculis.*
Auxilia Aſcarij *Taurnno,* ſiue *Marſonia.* *Griechs weiſſenburg*
Præfectus Legionis quintæ Iouiæ cohortis quintæ partis ſuperioris *Bononia.* *Belgradum Vide Anton*
Præfectus Legionis ſextæ Herculeæ cohortis quintæ partis ſuperioris *Aureo monte.*
Præf. Legionis quintæ Iouiæ *Burgenſis.*
Præf. Legionis VI. Herculeæ *Teutoburgio.* *Vide Anton.*
Præf. Legionis V Iouiæ, VI Herculeæ in *Caſtello Onagrino.* *Cretz.*
Præf. militum Colcarienſium *Sirmij.* *Vide Antonin.*
Præf. Claſſis primæ Flauiæ Auguſtæ *Sirmij.*
Præf. Claſſis II. Flauiæ *Grato.* *Vide Anton.*
Præf. Claſſis Iſtricæ *Murſa.*
Tribunus cohortis tertiæ Alpinorum Dardanorum Ala Sirmicenſis, *Sirmij.*
Præf. Claſſis I Pannoniæ ſeruitij Claſſis Ægetenſium ſiue *ſecunda Pannonia* nunc *Siſcia.*
Tribunus cohortis III Alpinorum *Siſcia.*
Tribunus cohortis I Iouiæ *Leonata.*
Tribunus cohortis I Thracum ciuium Romanorum *Caput Baſenſis.*

SUB DISPOSITIONE VIRI SPECTABILIS DUCIS PROVINCIÆ VALERIÆ RIPENSIS.

Viginti hic pinguntur manſiones, *Solva, Intercisa, Luſſonium, Conradenza, Altino, Odiaba, Crumero, Solva, Ad Herculem, Circi, Conſtantia, Campona, Matrice, Vetuſſalina, Intercisa, Ad Nammantia, Luſſonio, Ripa alta, Ad ſtatuas, & Florentia.*

Diſpoſitiones fuere iſtæ.

Cuneus Equitum Scutariorum *Solva.*
Cuneus Equitum Dalmatarum *Intercisa.*
Cuneus Equitum Conſtantinorum *Luſſonio*, nunc *Intercisa.*
Cuneus equitum Stableſianorum *Ripa alta* nunc *Conradenza.*
Cuneus Equitum Fortenſium *Altino.*
Hic jus dixere Valentinianus & Valens: Vide l. 1. C. ut armor. uſus Et l. 1. & 2. C. quibus equor. uſus conceſſ. Et l. 7. C. de Pœnis.
Equites Dalmatæ *Odiabo.*
Antonino eſt Ovilabis.
Equites Promoti *Crumero.*
Equites Mauri *Solva.*
Equites Dalmatæ *ad Herculem.*
Equites Dalmatæ *Cirpi.*
Equites Dalmatæ *Conſtantia.*
Equites Dalmatæ *Campona.*
Equites Promoti *Matrica.*
Equites Dalmatæ *Vetuſſalina.*
Equites Sagittarij *Intercisa.*
Equites Dalmatæ *Ad Nammantia.*
Equites Dalmatæ *Luſſonio.*
Equites Dalmatæ *Ripa alta.*
Equites Dalmatæ *Ad Statuas.*
Equites Dalmatæ *Florentia.*
Equites Sagittarij *Altino*, nunc in *Borgo* contra Florentiam.
Equites Flavienſes *Ad Militare.*
Auxilia Herculenſia *Ad Herculem.*
Auxilia Urſarenſia pone *Navata*, nunc *Ad Statuas.*
Auxilia Vigilum contra *Acinco* trans in Barbarico.
Auxilia Fortenſia *Cirpi.*
Auxilia Inſidiatorum *Cardabianca.*
Pręfectus Legionis I adiutricis cohortis quintę partis ſuperioris *Bregetione.*
Præfectus Legionis II adiutricis cohortis partis ſuperioris *Aliſca.*
Præfectus Legionis II adiutricis tertiæ partis inferioris *Florentia.*
Præfectus Legionis II adiutricis tertiæ partis ſuperioris *Acinco.*
Præfectus Legionis ſecundæ adiutricis in caſtello contra *Tautantum.*
Præfectus mil. ſecundæ adiutricis *Cirpi.*
Præfectus Legionis ſecundæ adiutricis *Luſſonio.*
Præfectus Claſſis Hiſtricæ *Florentia.*
Tribunus cohortis *Vincentia.*
Tribunus cohortis *Quadriburgio.*
Tribunus cohortis *Jovia.*
Tribunus cohortis *Ad Burgum Centenarium.*
Tribunus cohortis *Aleſca.*
Tribunus cohortis *Marinana.*
Præfectus Legionis *Trans Acinco.*

DUX

Digitized by Google

DUX PANNONIÆ PRIMÆ.

Sub hoc XVIII pinguntur ſtationes, ſed omnes vitioſæ, ſunt enim eædem cum iis quæ jam ante in Pannonia ſecunda commemoratæ ſunt. Ex recenſione diſpoſitionum quæ ſubjungitur poſſunt colligi hæc loca, *Adflexum*, *Arrabone*, *Quadriburgio*, *Æquinoctio*, *Gerolata*, *Quadrato*, *Vindomana*, *Carnunto*, *Arrianis*. *Ad Mauros*, *Lentiæ*, *Lacuſilicis*, *Arlapi*, *Auguſtianis*, *Comagenis*. *Jovíaco*, *Lauriaco*, *Ad Iuvenſe*.

Diſpoſitio hæc eſt.

Cuneus Equitum Dalmatarum *Flexo*.
Cuneus Equitum Stableſianorum *Arrabona*.
Equites Promoti *Arrabona*.
Equites Sagittarij *Quadriburgio*.
Equites Dalmatæ *Ala Nova*.
Equites *Dalmatæ Æquinoctio*.
Equites Dalmatæ *Ad Herculem*.
Equites Sagittarij *Gerolata*.
Equites Promoti *Flexo*.
Equites Mauri *Quadrato*.
Tribunus Gentis *Marcomannorum*.
Præfectus Legionis X *Vindomana*.
Præfectus Legionis quartædecimę Geminæ militum Liburnariorum cohortis partis ſuperioris *Carnunto*.
Præfectus Legionis X & XIV Geminatæ militum Liburnariorum *Arrabona*.
Præfectus Claſſis Hiſtricæ *Carnunto* ſive *Vindomana* à Carnunto tranſlatæ.
Tribunus cohortis *Arrianis*.
Tribunus cohortis *Caratenſis*.
Equites Promoti *Ad Mauros*.
Equites Sagittarij *Lentia*.
Equites Sagittarij *Lacuſilicis*.
Equites Dalmatæ *Arlape*.
Equites Dalmatæ *Auguſtianis*.
Equites Promoti *Comagenis*.
Præfectus ſecundæ Italicę militum Liburnariorum *Joviaco*.
Præfectus Legionis Italicæ partis inferioris *Lentia*.
Præfectus Legionis ſecundæ *Lauriaco*.
Præfectus Legionis primæ Noricorum militium Liburnariorum cohortis quintæ partis *Ad Iuvenſe*.
Præfectus Legionis Liburnariorum primorum Noricorum *Faſiana*.
Præfectus claſſis *Arlapenſis* & *Maginenſis*.
Præfectus claſſis *Lauriacenſis*.
Tribunus cohortis *Bojoduro*.
Tribunus cohortis *Auſturis*.
Tribunus cohortis *Cannabiaca*.

DUX RHÆTIÆ PRIMÆ & SECUNDÆ.

Oppida hic depicta ſunt decem, *Auguſtanis*, *Phœbianis*, *Submontorio*, *Vallatio*, *Ripa prima*, *Cambiduno*, *Guntia*, *Fœtibus*, *Teriolis*, *Quintanis*. Diſpoſitiones ſic fuere,

Equites Stableſiani Seniores *Auguſtanis*.
Equites Stableſiani Juniores *Ponte-Oeni*, nunc *Febianis*.
Equites Stableſiani Juniores *Submontorio*.
Præfectus Legionis tertię Italicæ partis ſuperioris deputatæ *Caſtra regina*, nunc *Vallato*.

Hohenwart. Præfectus Legionis III. Jtalicæ partis ſuperioris deputatæ *Ripa prima Submontorio.*

Bergen. Præf. Legionis III Jtalicæ pro parte media prætendentis a *Vimania Caſſiliacum* vſque *Cambiduno.*

Pręfectus militum Vrſarientium *Guntia.*

Pręf. Legionis III. Jtalicę tranſuectioni ſpecierum deputatę. *Foetibus.*

Pręf. Legionis III Jtalicæ tranſuectioni ſpecierum deputatæ *Teriolis.*

Præf. Alæ primæ Flauiæ Rhætorum *Quintanis.*

Tribunus cohortis Nonę Batauorum *Batauis.*

Fuſſen. Tribunus cohortis III Brittonum *Abuſina.*

Præfectus Alæ ſecundæ Valerię ſingularis *Vallato.*

Tribunus cohortis ſextę Valerię Rhętorum *Venaxamoduro.*

Tribunus cohortis I. Herculeę Rhętorum *Parroduro.*

Tribunus cohortis V. Valerię Frigum *Pinianis.*

Tribunus cohortis III Herculeę Pannoniorum *Cœlio.*

Tribunus gentis per Rhętias deputatę *Teriolis.*

Pręfectus Numeri Barbaricariorum *Confluentibus*, ſiue *Brigantiæ.*

Pręfectus Alę II Valerię Sequanorum *Vimania.*

Tribunus cohortis Herculeę Pannoniorum *Arbore.*

CAP. XXIII.

GERMANIA TABULÆ PEUTINGERIANÆ.

TAbulas iſtas nos ex maiore Peutingeriana, cuius editioni immortuus eſt Geographorum noſtri ęui Princeps Abrahamus Ortelius. depinximus, ea induſtria & fide, vt nihil in hac partę deſiderari poſſit. Sunt autē illę non ad artem mathematicorum exactę gradibuſq; accommodatę quales Ptolemaicę, ſed itinerarię tantum, adnotatis vbiq; locorum interuallis. Tales conuoluras habebant olim apud ſe belli Duces, quibus itinera ſua dirigebant: Jtaque in his non latitudinum ac longitudinum ratio ex tabularum fundo ac dimenſione peti debet collata cum regionibus, ſed ex numeris adſcriptis. Confunduntur enim mundi cardines neque vlla habetur ratio ortus, occaſus, Septentrionis, Auſtri: viarum tantum ſpatia ſignantur & interualla. Quod de Jtinerijs Tabulis dixi, indicat manifeſte Vegetius libro tertio de re militari, Eius hęc ſunt verba. Jdeo- *Cap. VI.* que omni cura, omnique diligentia prouidere debet dux, ne proficiſcens patiatur incurſum, ſed facile, ac ſine damno repellat illatum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, pleniſſime debet habere perſcripta: ita ut locorum interualla non ſolum paſſuum numero, ſed etiam viarum qualitate perdiſcat: compendia, diuerticula, montes, flumina, ad fidem deſcripta conſideret: vſque eo, ut ſolertiores duces, itineraria prouinciarum, in quibus neceſſitas geritur, non tantum adnotata, ſed etiam picta habuiſſe firmentur, vt non ſolum conſilio mentis, verum aſpectu oculorum viam profecturis eligerent. Ad hoc à prudentioribus & honoratis ac locorum gnaris, ſeparatim debet vniuerſa perquirere, & veritatem colligere de pluribus. Vidit autem Peutingerianam iam olim B. Rhenanus qui eius quo- *Lib. I.* que in libris ſuis rerum Germanicarum mentionem facit, de Francis agens, his verbis. *In charta Provinciali quam apud Conradum Peutingerum amicum noſtrum Auguſtæ vidimus, ſub vltimis Impp. depictam, & a Celte in quadam Bibliotheca repertam, planè veterem, ſic leguntur hæc oppida ab oſtijs Rheni aſcendendo, Carno* XIII. *Caſtra Herculis* VIII. *Noviomagus* VI. *Burginatium* V. *Colonia Traiana*

jana XL. *Vetera* XIII. *Aſcibergium* XIIII. *Noveſium* XVI, *Agrippina ſupra Rhenum flavium, quem linea protracta deſignat in dextro latere. Et a parte Germania hoc vocabulum eſt adſcriptum literis majuſculis*

FRANCIA.

verſus oſtia Rheni verò, hac nomina leguntur, CHAMAVIQUIELPRANCI. *Item,* CHAUCIVAPLAURII *Item (literis inter has interjectis,)* CHREPSTINI. *Unde manifeſtè liquet, quod nos hic adſtruimus, in Tencterorum loca, qui Rheno tantum ab Ubiis diſcernebantur, ut Tacitus inquit, & teſtatur in Commentariis Cæſar, demigraſſe Francos,*

Ibid. Et rurſum alibi. *In charta itineraria illa quæ eſt apud Chunradum Peutingerum, trans Rhenum ſupra Tenedonem, Juliomagum, Brigobannem & Aras Flavias, nemus eſt depictum cum arboribus, & adſcriptum majuſculus literis*

sylva martiana

Et ſupra hac verba,

alamannia

In latere verò è regione Borbetomagi & Brocomagi ſuper additum,

sucvia

Sed poſuit in latere pictor ille quo trans ſylvam melius locaſſet ni vetuiſſet anguſtia membranæ, & Germanica velut aliena duxiſſet modicè attingenda, provincias tantum deſcribens. Eandem Tabulam deſignat Rhenanus nominæ Cartæ Theodoſianæ quum ſcribit. *Antiquiſſimus Tubonorum vicus eſt Helellum, quemadmodum in charta Theodoſiana legitur.* Fuit autem Celtes iſte cujus mentionem facit Rhenanus natione Francus, rei Geographicæ peritiſſimus, cujus quoque edidit epitomam, cum libro ſingulari de ſitu Germanię, & altero de ſitu Noribergæ: claruit autē anno MCCCCLXX ſub maximiliano Imperatore Tabula ipſa in membranis erat deſcripta, charactere Longobardico, ſchedis accuratè conglutinatis, lata pedem Auguſtanum unum circiter, longa ultrà viginti duos. Eam Moretus Antverpiæ æri inciſam vulgavit paullo contra- An. 1598
ctiorem, ex qua nos iſta expreſſimus. Ad Rheni latus dexterum nullum vides iter notatum: quod argumentum eſt, tabulam tum factam, quum nulla adhuc ibi eſſent itenera, aut quum adhuc eſſent Romanis ignota. A Rheno ad littus uſque maris Oceani Germania magna eſt, quam claudit Oceanus Septentrionalis. In Germania trans rhenana ſtatim ad Rheni oſtia ſpectantur ſparſæ variè litterę, quas B. Rhenanus, ut potuit digeſſit, nos putamus legendum CHAUCI. AMPSIVARII. Et rurſum, CHERUSCI. Et, CHAMAVI QUI ET FRANCI. A Lugduno quoque uſq; ad Fanum Levæ leguntur litteræ, quæ connexæ efficiunt PATAVIA: ſignificatur autem eum eſſe tractum Batavorum in Gallia Belgica. Vera enim & transrhenana Germania hic non deſcribitur, neque ulla in ea ponitur urbs, aut manſio. Quocirca operam ludunt, qui ob vocabulorum litterarumque vicinitatem referunt loca quædam ripę Gallicę ad ripam Germanicam, quod à multis factum in Arenacio, Grinnibus, Vadaque conſtat, quæ putarunt eſſe, *Arnhem, Rhenen. Wageningen,* eo locorum poſitu, quo nunc cernuntur. Præſtat dicere, vel Rheni alveum mutatum eſſe, vel oppida iſta ex ripa Gallica in Germanicam eſſe tranſlata. Itinera igitur Germaniæ ſuperioris & inferioris, ad lævam Rheni ripam hæc ſunt.

 1. Itine-

1. Itinera ab oſtio Rheni uſque Noviomagum.

Lugdunum *Leyden.*
Pretorium Agrippinæ, *Roomburgh.*
Matilo, *Condekerck*, quod olim *Kirckwerva* dictum fuit: Rhenus ei quondam fuit Septentrionalis.
Albamanis, Albiniana, *Alphen.*
Niger pullus, ... ubi nunc *Woerden.* Fuit inſigne diverſorij: Talia in Moeſia, Ad ſcrofulas, Ad mulam, & in Sarmatia, Cuput bubali.
Lauri, ...
Fletio. *Vleuten.*
Levæ Fanum, *Leewen.*
Carvo, *Grave* Simlero, quod non probo: forte Cellern.
Caſtra Herculis, ...
Noviomagus, *Nimwegen.* Hic nulla mentio fit Trajectus, quod nunc eſt Utrecht, Ammiano Vtriceſium.

Alio itinere.

Lugdunum. *Leyden.*
Forum Adriani, *Voorburgh.*
Flenium, *Delft.*
Tabli, *Alblas.*
Caſpingium, *Gieſſen.*
Grinnes, Non eſt *Rhenen*, niſi alveus Rheni probetur tranſpoſitus.
Ad Duodecimum, ...
Noviomagus, *Nimwegen.* Sequitur fl. Patabus qui proculduio eſt Moſa, Batavus vero dicitur à Batavis.

A caſtello Menapiorum ad Baganum Nerviorum.

Caſtellum Menapiorum, *Ceſſel.*
Virioviacum, *Werweke.*
Turnacum, *Dornicke.*

Pons

Digitized by Google

Ponſ Scaldis,	*Conde.*
Baganum Nerviorum,	*Bavay.*
Idem Alio itinere.	
Caſtellum Menapiorum,	*Keſſel.*
Tervanna,	*Terwanen.*
Nemetacum,	*Arras.*
Camaracum,	*Cambray.*
Hermomacum,	....
Baganum Nerviorum,	*Bavay.*
A caſtello Menapiorum Auguſtam uſque Sueſſonum.	
Caſtellum Menapiorum,	*Keſſel.*
Tervanna,	*Tervanen.*
Temera,	*Tieure.*
Sammarobrina.	*Amiens.*
Auguſto Veromandorum,	*S. Quintin* vel potius *Vermand Abaye.*
Auguſta Sueſſonum,	*Soiſſon.*
Vel	
Sammarobrina,	*Amiens.*
Setucis,	....
Rodium,	*Roye.*
Lura,	....
Auguſta Sueſſonum,	*Soiſſon.*
Vel	
Luttomagi,	*Eſtaples* vel *Monſtreul.*
Adlullia,	*Argoules.*
Duroicum Regum,	*Rue.*
Semcis,	....
Rodium,	*Roye.*
Lura,	....
Aug. Sueſſonum.	*Soiſſon.*

III. A Noviomago ad Confluentes.

Digitized by Google

PRior tabula huic jungi poteſt. Super Rhenum legitur FRANCIA, ut ſignificetur veteres Francorum ſedes à Levæ fano ad Aſciburgum uſque porrectas fuiſſe, ſed in ripa Germanica, tametſi poſtea ad Mœnum uſq; ſeſe extenderint. Vox Bructuri, indicat Bructerorum regionē. Poſteriores eos vocant Boructuarios, exſtatq; inter Duiſburgium & Werdam oppidum *Brouck* ejuſdem originis. Hæc in Germania magna. In Ciſrhenana occurrunt iſta.

Noviomagum,	*Nimwegen.*

Arenatium aliis Arenacum; non eſt Arnhem: nam hoc eſt in ripa Germanica: Arenatium in Gallica, niſi Rhenus alveum mutarit.

Burginatium,	*Kranenburgh.*
Colonia Trajana,	*Kelle.*
Vetera caſtra,	*Santen.*
Aſciburgium,	*Asburgh.*
Noveſium,	*Nuys.*
Agrippinenſis Colonia,	*Keulen.*
Bonna,	*Bonne.*
Rigomagus,	*Reinmegen.*
Confluentes.	*Coblentz.*

A Noviomago Coloniam per Atuacam.

Noviomagum,	*Nieumegen.*
Cevelum,	*Grave.*
Blatiacum,	*Blerick.*
Catavillium,	....
Pereſne,	*Maſeyck.*
Atuaca,	*Maeſtricht.*
Cortovallium,	*Aken.*
Juliacum,	*Gulick.*
Agrippina.	*Keulen.*

A Colonia Treveros.

Colonia,	*Keulen.*
Marcomagus,	*idem cum Marcoduro, Duren.*
Icorigium,	*Ruyt.*
Auſana,	*Palleſchied.*
Beda,	*Bidburgh.*
Auguſta Trevirorum,	*Triers.*

III. A Confluentibus uſque Argentuatium.

Digitized by Google

IN Germania Magna ad ripam Rheni dexteram legitur, SUEVIA, quæ Taciti ævo nondum exortis Allemannis, longè admodum lateque extenſa fuit, ſicut ante diximus. Poſteà vero diſcrimen inter Suevos & Allemannos, fieri cœpit. Etſi enim è Suevis orti ſint Allemanni, tamen creſcenre potentia diſtincti ſunt populis & finibus. Sed cur Suevos Francis, viciniores poſuit Allemannis? Crediderim voluiſſe autorem Tabulę Suevos Allemannis interiores facere, ut inter ipſos & Rhenum Allemanni interjecti eſſent, ſed excluſum ſpatio, quod arctiſſimum eſſe res indicat, poſuiſſe eos ad latus, majuſculo tamen charactere, ut ſignificaret ipſos Allemannis etiam majores ac potentiores eſſe. Hodie Suevi utramque Danubij ripam occupant.

Confluentes,	*Coblentz.*
Bodobrica,	*Boppart.*
Voſavia,	*Oberweſel.*
Bingium,	*Bingen.*
Moguntiacum,	*Mentz.*
Boncomica,	*Oppenheim.*
Borbetomagus,	*Wormbs.*
Noviomagus,	*Speyer.*
Tabernæ,	*Rheyn-Zabren.*
Saletio,	*Seltz.*
Brocomagus,	*Bruomat.*
Argentoratum,	*Straſburg.*
Helellum,	*Ell.*

Vicus eſt hodie ignobilis, ad Elli fluminis ripam, quem pauculi piſcatores, pauciores incolunt agricolæ: ſed nullus eſt in vicinia locus in quo plus antiquitatum ſpectetur. Muris templi inſerta ſunt ſimulacra Mercurij, Dianæ, & aliorum Deorum. Sæpe etiam agricolæ vomeres ſuos impingunt in teſtudines ſubterraneas. Numiſmata ærea, argentea, aurea, ſæpe erui narrant. Neque eſt dubium quin hiberna illic fuerint Romanorum. Si in notitia Imperij recenſitæ eſſent diſpoſitiones Comitis Argentoratenſis, qui Duci Moguntiacenſi ſubditus fuit, pluſculum lucis huic tractui accederet. Porro ad Helullum ferunt excitatum à mortuis Maternum, admoto ipſi ſcipione B. Petri à Valerio & Euchario, ipſius in diffundendo Euangelio collegis, quum accepiſſent hæc ab Apoſtolo mandata, *Hoc ſcipione defuncti Materni corpus contingite, hæc verba apprecati, ut* IN NOMINE JESU CHRISTI RESURGAT.

Argentuaria,	*Horburg.*

Vernaculum nomen poſt everſionem hibernorum Romanorum factum eſt à Germanis: ac veriſimile eſt initio dictum Argeburg, voce ſemilatina, ſemigermanica: ex qua poſtea adjecta adſpiratione factum eſt *Horburg.* Sicut Argentoratum à via decumana per quam Allemanni, cum Attila profecti ſunt, quæque adhuc nomen ſervat, *die Straß*, dictum fuit *Straſburg.*

Ab Auguſta Trevirorum Moguntiacum.

Auguſta Trevirorum	*Trier.*
Noviomagus,	*Nymag*, pagus circa Berckaſtel.
Belgium,	*Baldenaw.*
Dumnum,	*Thaun.*
Bingium,	*Bingen.*
Moguntiacus,	*Mentz.*

Ab Auguſta Trevirorum Argentoratum.

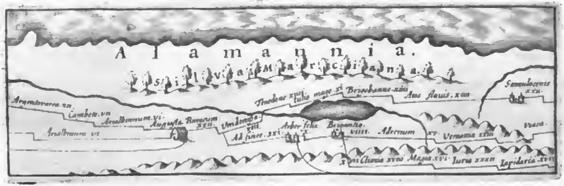
Auguſta Trevirorum,	*Trier.*
Noviomagum,	*Numagen.*
Decem pagi,	*Dueſe*, in Lothar.

Meminit horum Ammianus in actis Juliani.

Pons Saravi,	*Sarpruck.*
Tabernæ,	*Berch-Zavern.*
Argentoratum,	*Straſburg.*

Digitized by Google

IV. Ab Argentuaria Vemaniam.

Ad dexteram Rheni ripam legitur

a l a m a n i a

anguſto admodum inter littus & characteres iſtos ſpatio: ut intelligas, Suevos Allemannis Orientem verſus oppoſitos. Inter Allemannos & Rhenum depicti ſunt montes cum ſilvis, additæque litteræ ,

s i l v a   m a r c i a n a

Hodie Silvam hanc vocant *Schwartzwaldt*, vel ſilvam nigram; eſt autem Hercyniæ pars: Ptolemæus vocat Helvetiorum eremum, ἐλλυετίων ἔρημον. Suſpicor Germanis primis olim dictam ut & hodie multis locis, *Hartzwald*. Eſt autem *hartz* reſina, *wald*. verò ſilva: in his enim ſilvis plurimum ex arboribus reſinę colligitur. Ex Germanica voce alij Hartziniam, alij Orciniam teſte Cæſare, alij Herciniam, alij Martinianam fecere.

Ab Argentorato ad Aras Flavias: qua itur Auguſtam Vindelicũm.

Hellelum,	*Hell.*
Argentuaria,	*Horburgh.*
Cambete,	*Kamps.*
Arialbinum,	*Pamzenheim.*

Eſt in Sequanis hodie pagus proximè *Othamer*. Multa in eo antiquitatis monumenta eruuntur.

Auguſta Rauracũm,	*Augſt.*
Vindoniſſa,	*Windiſch.*

Inde tranſmiſſo Rheno,

Tenedo,	. . . . .
Juliomagus,	*Pfullendorff.*
Brigobannis,	. . . . .
Aræ Flaviæ,	*Nordling.*

Ptolemæo Βωμοὶ φλαούιοι.

Ab

Ab Auguſta Rauriacûm ad Vemaniam, qua itur Auguſtam Vindelicorum.

Auguſta Rauracorum,	*Augſt.*
Ad fines,	*Pſin.*
Arbor felix,	*Arbona.*
Brigantium,	*Bregnitz.*
Ad Rhenum,	. . . .
Vemania,	*Wangen.*

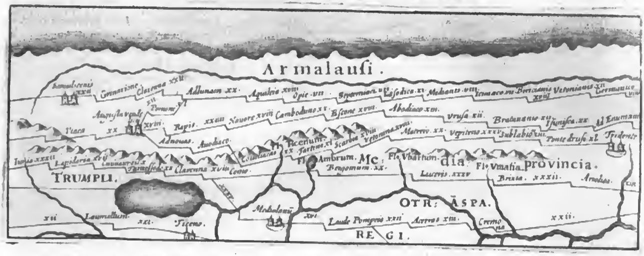
Antonio Nemavia. Vide pag. 125.

Viaca,	. . . .

Puto eſſe Ptolemęi Vianam, Gręci ipſi dicitur [illegible]

Auguſta Vindelicûm,	*Angſpurg.*

v. A fonte Danubij uſque ad Germanicum.

In Tabula Pentingeriana ad lævam Danubij ripam legitur.

a r m a l a u ſ i

Quorum extra hanc tabulam nuſquam terrarum fit mentio. Ego ignorantiam hic ingenuè profiteri malo, quam impudenter divinare. Bene qui conjiciet, hunc vatem perhibebo optimum.

Aræ Flavię,	*Nordling.*
Samulocenis,	* *

Forte ea eſt quæ Ptolemæo dicitur Alcimoennis [illegible]. Obſtat hoc unicum, quod Ptolemęus eam in Germania magna ponat, ultra Danubium, noſter iſte in Rhętia, ad dexteram fluminis ripam.

 Grina-

Digitized by Google

Grinario,	*Guaringen.*
Clarenna,	*Rain.*
Ad Lunam,	* *
Aquilea,	* *

Alia hæc eſt ab ea quæ ad mare Hadriaticum ſita eſt.

Opie,	* *
Septemiacum,	* *
Loſodica,	* *
Medianæ,	* *
Iciniacum,	* *
Buricianæ,	*Burchaym.*
Vitonianæ,	*Winten.*
Germanicum,	*Foburg, Cluverio.*

Ab Arbore Felice per Auguſtam Vindelicorum uſque ad Oenum.

Arbor Felix,	*Arbona.*
Brigantium,	*Bregnitz.*
Ad Rhenum,	. . . . .
Vemania,	*Memmingen.*

Vide quæ ad Antonini itinerarium notavimus pag. 125.

Viacu,	. . . . .
Auguſta Vindelicorum,	*Augſpurg.*

Hinc iter lævorſum per Pomonem deflectit *Ad Lunam*, via quæ ducit Gemimacum.

Rapæ,	*Scонge.*
Navoris	. . . . .
Cambodunum,	*Freyſing.*

Ptolemæo eſt καμβόδουνον: qui inter Lycum & Ænum illud locat. Quantum igitur vero aberrant qui Kempten eſſe putant? cujus ſitus eſt haud procul ab Auguſta Rauracorum, accenſeturque Algoiæ, oppidum imprimis celebre monaſterio quod ibi fieri fecit Hildegardis Caroli Magni uxor. Enimvero ab Auguſta ſequenti Danubium labentem non occurrit ea quæ nunc dicitur Campidonia, ſed Monachium vel Friſinga: harum igitur eſt alterutra. Joannes Aventinus putat hodie vocari Bargen. Vide eruditam Vindeliciæ tabulam ab ipſo Landshuti editam.

Eſcon,	. . . . .
Abodiacum,	*Happing.*
Vruſa,	. . . . .
Bratananium,	. . . . .
Iſuniſca,	*Iſen.*

Antonino Iſiniſca eſt. Vide pag. 125.

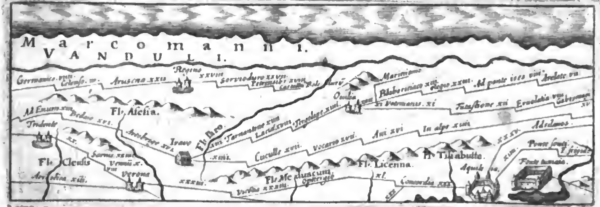
Ad Ænum,

Haud dubie ad flumen fuit, etſi nullum tabula habeat depictum.

VI. A Ger-

Digitized by Google

VI. A Germanico ad Arelate.

Ad lævam Danubij ripam Oceanum verſus leguntur hæc verba,

m a r c o m a n n i

Et infra majore littera

V A N D U L I

Marcomannorum meminere Paterculus, Tacitus, Dio, Ptolemæus, Capitolinus, Lampridius, Vopiſcus, Eutropius, Victor, *Marcomannis Quadiſque*, inquit Tacitus, *uſque ad noſtram memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui & Tudri genus: jam & externos patiuntur*. Capitolinus autor eſt, eos quum turbarent in limite Romano bello petitos fuiſſe a M. Antonino, Pannoniaſque ab ipſo victis Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, & Quadis ſervitio liberatas. Hodie Maravos eos vocant. VANDALI qui & Vindeli & Winili ſupra Bojohæmum & Marcomannos habitarunt, ſedibus ſuis complexi plures populos, Gothones, Herulos, Longobardos, Theuringos, Anglos. Cis Danubium locantur, *Germanicum*, *Ceſenſum*, *Aruſena*, *Reginum*. Liber Notitiæ in Moeſia prima ponit Reginam. *Servioduram*, forte Soriodunum, ſed diverſum longe ab eo quod Antoninus in Anglia nominat. *Petrenſa*, *Caſtellum Boloduram*, Ptolemæus Βοιόδουρον agnoſcit in Vindelicia ad Danubium: Antoninus Bolodeurum vocat, Liber Notitiæ Bojodurum, ponitque in Pannonia prima vel Norico Ripenſi. Lazius putat poſtea dictum Pataviam à Batavorum cohorte: Tabula noſtra ſitum ejus indicat, qua Juvarius fluvius quem Juvanum vocat Antoninus in Danubium ſe exonerat. Ultra eum ponitur *Ovilia*, quæ eſt ipſiſſima Antonini Ovilabis in itinere quod Juvaviam ducit. Propius ad Danubium

Digitized by Google

ponitur *Marinianium*, quod Antoninus Marinianas vocat, Liber Notitiæ Mariniana, Marcellinus Caſtra Marciana; ſuntq; in Pannonia, Lazius hodie vocari ait Margburg. *Blaboriciacum, elegium, Adpontes ises, Arelate*: quorum locorum ſitum fatemur nos neſcire: niſi quod Ptolemęus Aredaten ponat in Noricis. Jam repetito novo itinere ducit nos tabula à *Ponte Æni, Bedajum*, cujus in itinerario Antonini mentio facta eſt: ſequitur vero fluvius *Aſiſias*, eoque tranſmiſſo *Artobriga*, Ptolemæo ἀρτόβριγα qui eam facit Vindeliciæ urbem. Hodie vocatur Veltenburg, quaſi arx Vindelicorum. Hanc excipit *Juvavia* de qua diximus, tum *Tarnantonis, Laciace, Tergolape*, & ſæpius dicta *Ovilabis*; tum *Ventomiane, Tutastio, Ernolatio*; de quibus divinandum eſt. Porro quæ in Tabula ſequuntur non duxi operæ eſſe depingere. Satis fuerit noſſe, in Germania Tranſdanubiana legi

q u a d i

Et literis interſparſis

L U T U G I

Quadus Ptolemæus quoque & Arrianus & Tacitus ponunt in Germania, vicinos Marcomannis. Utroſque Auguſtus Danubium tranſgreſſos in ſuas ſedes expulit. Zoſimus Bataviam quoque a Quadis occupatam autor eſt. Lutugi nuſquam gentium leguntur: Ptolemæus Lingas nominat, & Lutos qui Omani, alioſque qui Buri dicti ſunt. Ac fieri poteſt, ut iidem populi intelligantur. Poſſent videri eſſe Sileſij, ob viciniam Marcomannorum & Quadorum. Loca memorabilia ſunt, *Vindobona, Æquinoctium, Carnuntum, Scarabantia, Sabaria, Arrabo, Brigantium, Aquincum, Vetuſavo, Siſcia*, de quibus ad Antonini itinerarium diximus. Infra Vindobonam legitur,

N O R I C O

quo ſignificatur, Norico mediterraneo & Ripenſi priora loca contineri; nam poſteriora pleraque pertinent ad Pannoniam ſuperiorem, itaque diſertè legitur,

p a n n o n i a s u p e r i o r

Adduntur autem prioribus, *Murſa minor*, & *Murſa major*, aliaque non magi momenti loca. Conſpicitur quoque, Vicinior Iſtriæ, *Emona*, & fluvius *Savo*, & *Patavio* oppidum.

Supra hæc omnia ultra Danubium in Germania magna legitur,

D V R

exciſis litteris antecedentibus & conſequentibus, nec dubium eſt, quin ſignificati ſint *Hermun*DURI, quos Tacitus aliique vicinos faciunt Marcomannis & Quadis. Infra hæc ſparguntur in longum hæ litterę,

M E D I A P R O V I

Ut intelligatur, PROVINCIA quæ inter Noricum & Pannoniam interjecta eſt, vel quæ inter has ipſas & Liburniam jacet. Supra Pannoniam ſuperiorem inter Danubium & Oceanum in Germania tranſamnana legitur,

S A R M A T E V A G I

Cis Danubium verò

p a n n o n i a i n f e r i o r.

Oppida ponuntur, *Teutoburgo*, quod eſt Teutoburgium, *Cornacum, Cuccium, Sirmium, Baſſiane*. Tum ad Oceanum

s o l i t u d i n e s s a r m a t a r u m

Cis Danubium legitur

MESIA

Digitized by Google

MESIA SUPERIOR

Et ponuntur oppida, *Taurunum, Confluentes, Singidunum, Tricornium, Mons Aureus* de quo ad Antoninum quædam notavimus; ſi modo hic idem eſt cum illo; Ego ſane diverſum puto, neque aliter pronunciabit quiſquis ſeriem & itinera Antonini cum iſtis contulerit. Sequitur poſteà minore littera,

meſia inferior

Et ſupra hæc ultra Danubium,

AMAXOBII SARMATÆ

Videntur autem ab hoc inde loco etiam ultra Danubium caſtella fuiſſe & oppida Romanorum: ponuntur enim *Arcidava, Centum putea, Berſovia, Ahibis, Caput bubali, Tiviſco, Tierva, Ad medium, Pratorio, Ad Pannonios, Gaganis, Maſclianis, Tiviſco, Agnavia, Ponte Auguſti, Sarmategte*, quod ego eſſe ſuſpicor, Sarmatæ Getę, aliæque ſtationes complures.

CAP. XXIV.

GERMANIA *vetus comparata cum hodierna per Bilibaldum Pirckheimerum, additis noſtris obſervationibus.*

Bilibaldus Pirckheimerus patricius Norimbergenſis & conſiliarius Imperatoris Caroli V. ductus honeſto patriæ ſuæ illuſtrandæ, & earum quos nos nunc tractamus artium ſtudio, ingenium ſuum adpulit ad Germaniam veterē cum hodierna conferendam, collectis ex Ptolemæo, Tacito, Antonino, Ammiano, Marcellino, aliiſque nominibus propriis antiquis, iiſque ad uſum ſitumque hodiernum accommodatis. Librum ſuum inſcripſit Hermanno Nevenario Comiti ac Epiſcopo Colonienſi, rerum Geographicarum amantiſſimo & peritiſſimo viro. Ejus laboribus multum tribuet qui ſciet, illum in Germania ſuo ſæculo fuiſſe omnium fere eruditiſſimum. Eraſmus noſter hoc ei dedit Elogium. *Bilibaldum*, inquit, *inter Germanos primum commemoraſſe oportuit, quo duce primum eſſloreſcere cœpit apud Germanos eloquentia, quam & morum pietate, & fortuna ſplendore illuſtravit. Nec tam obſtat ſumma tentanti ingenium, quam Reip. negotia, parumq; proſpera valetudo, quum non alius ſit proſperrima dignior*, quæ ultima verba ad podagram ipſius & calculi dolores referenda ſunt. Hic ergo tanto ingenio, totq; ad iſta ſtudia laudabiliter proſequenda præſidiis inſtructus, (fuit enim & pictor poſt Durerum, & cęlator præ omnibus excellentiſſimus, & Mathematicarum artium ſcientiſſimus, adeo ut Cl. Ptolemæo Geographiæ librum primum ipſe Latinitate donatum inſigni commentario illuſtrarit) perambulata omni Germania applicuit animum ad veterum nominum cum recentibus collationem, adhibitis conſultiſque iis quorum judicio ſe juvari poſſe exiſtimavit, idq; Noribergæ, hoc eſt, in Germanię ipſius theatro, & Mathematicarum artium ſchola, ductus inſtigatuſq; hac potiſſimum æmulatione, quod judicaret nihil eſſe abſurdius, quam Germanos orbem univerſum aliis hominibus deſcribere, ſuam vero patriam oblivionis barathro demerſam relinquere. Quod ſi Plinium audimus, neminem exiſtimabimus huic operi aptiorem fuiſſe Bilibaldo, ſui enim quiſq; ſitus diligentiſſimus autor eſt, ac ferè evenit, ut eos quiſque ſitus accuratiſſimè dicat, ex quibus ipſe prodiit. Etſi vero in nonnullis ipſe ſe dubitare fateatur, adeo quidem ut nihil a ſe certius adfirmari dicat, quam quod nihil fere adfirmet, tamen non minuet

ingenuitas

ponitur *Marinianum*, quod Antoninus Marinianas vocat, Liber Notitiæ Mariniana, Marcellinus Caſtra Marciana; ſuntq; in Pannonia, Lazius hodie vocari ait Margburg. *Blaboriciacum, elegium, Adpontes iſes, Arelate*: quorum locorum ſitum fatemur nos neſcire: niſi quod Ptolemęus Aredaten ponat in Noricis. Jam repetito novo itinere ducit nos tabula à *Ponte Æni*, *Bedajum*, cujus in itinerario Antonini mentio facta eſt: ſequitur vero fluvius *Aſtſias*, eoque tranſmiſſo *Artobriga*, Ptolemæo ἀρτόβριγα qui eam facit Vindeliciæ urbem. Hodie vocatur Veltenburg, quaſi arx Vindelicorum. Hanc excipit *Juvavia* de qua diximus, tum *Tarnantonis, Laciaca, Tergolape*, & ſæpius dicta *Ovilabis*; tum *Ventoniana, Tutaſtio, Ernolatio*; de quibus divinandum eſt. Porro quæ in Tabula ſequuntur non duxi operæ eſſe depingere. Satis fuerit noſſe, in Germania Tranſdanubiana legi

q u a d i

Et literis interſparſis

L U T U G I

Quadus Ptolemæus quoque & Arrianus & Tacitus ponunt in Germania, vicinos Marcomannis. Utroſque Auguſtus Danubium tranſgreſſos in ſuas ſedes expulit. Zoſimus Bataviam quoque à Quadis occupatam autor eſt. Lutugi nuſquam gentium leguntur: Ptolemæus Lingas nominat, & Lutos qui Omani, alioſque qui Buri dicti ſunt. Ac fieri poteſt, ut iidem populi intelligantur. Poſſent videri eſſe Sileſij, ob viciniam Marcomannorum & Quadorum. Loca memorabilia ſunt, *Vindobona, Æquinoctium, Carnuntum, Scarabantia, Sabaria, Arrabo, Brigantium, Aquincum, Vetuſavo, Siſcia*, de quibus ad Antonini itinerarium diximus. Infra Vindobonam legitur,

N O R I C O

quo ſignificatur, Norico mediterraneo & Ripenſi priora loca contineri; nam poſteriora pleraque pertinent ad Pannoniam ſuperiorem, itaque diſertè legitur,

p a n n o n i a s u p e r i o r

Adduntur autem prioribus, *Murſa minor*, & *Murſa major*, aliaque non magni momenti loca. Conſpicitur quoque, Vicinior Iſtriæ, *Emona*, & fluvius *Savo*, & *Patavio* oppidum.

Supra hæc omnia ultra Danubium in Germania magna legitur,

D V R

exeſis litteris antecedentibus & conſequentibus, nec dubium eſt, quin ſignificati ſint *Hermun*DURI, quos Tacitus aliique vicinos faciunt Marcomannis & Quadis. Infra hæc ſparguntur in longum hæ litterę,

M E D I A P R O V I

Ut intelligatur, PROVINCIA quæ inter Noricum & Pannoniam interjecta eſt, vel quæ inter has ipſas & Liburniam jacet. Supra Pannoniam ſuperiorem inter Danubium & Oceanum in Germania tranſamnana legitur,

S A R M A T E V A G I

Cis Danubium verò

p a n n o n i a i n f e r i o r.

Oppida ponuntur, *Teutoburgo*, quod eſt Teutoburgium, *Cornacum, Cuccium, Sirmium, Baſſiana*. Tum ad Oceanum

solitudines sarmatarum

Cis Danubium legitur

MESIA

MESIA SUPERIOR

Et ponuntur oppida, *Taurunum, Confluentes, Singidunum, Tricornium, Mons Aureus* de quo ad Antoninum quædam notavimus; ſi modo hic idem eſt cum illo; Ego ſane diverſum puto, neque aliter pronunciabit quiſquis ſeriem & itinera Antonini cum iſtis contulerit. Sequitur poſteà minore littera,

mesia inferior

Et ſupra hæc ultra Danubium,

AMAXOBII SARMATÆ

Videntur autem ab hoc inde loco etiam ultra Danubium caſtella fuiſſe & oppida Romanorum: ponuntur enim *Arcidava, Centum putea, Berſovia, Ahibis, Caput bubali, Tiviſco, Tierva, Ad medium, Pratorio, Ad Pannonios, Gaganis, Maſclianis, Tiviſco, Aguavia, Ponte Auguſti, Sarmategte*, quod ego eſſe ſuſpicor, Sarmatæ Getę, aliæque ſtationes complures.

CAP. XXIV.

GERMANIA *vetus comparata cum hodierna per Bilibaldum Pirckheimerum, additis noſtris obſervationibus.*

Bilibaldus Pirckheimerus patricius Norimbergenſis & conſiliarius Imperatoris Caroli V. ductus honeſto patriæ ſuæ illuſtrandæ, & earum quos nos nunc tractamus artium ſtudio, ingenium ſuum adpulit ad Germaniam veterē cum hodierna conferendam, collectis ex Ptolemæo, Tacito, Antonino, Ammiano, Marcellino, aliiſque nominibus propriis antiquis, iiſque ad uſum ſitumque hodiernum accommodatis. Librum ſuum inſcripſit Hermanno Nevenario Comiti ac Epiſcopo Colonienſi, rerum Geographicarum amantiſſimo & peritiſſimo viro. Ejus laboribus multum tribuet qui ſciet, illum in Germania ſuo ſæculo fuiſſe omnium fere eruditiſſimum. Eraſmus noſter hoc ei dedit Elogium. *Bilibaldum*, inquit, *inter Germanos primum commemoraſſe oportuit, quo duce primum eſſloreſcere cœpit apud Germanos eloquentia, quam & morum pietate, & fortunæ ſplendore illuſtravit. Nec tam obſtat ſumma tentanti ingenium, quam Reip. negotia, parumq; proſpera valetudo, quum non alius ſit proſperrima dignior*, quæ ultima verba ad podagram ipſius & calculi dolores referenda ſunt. Hic ergo tanto ingenio, totq; ad iſta ſtudia laudabiliter proſequenda præſidiis inſtructus, (fuit enim & pictor poſt Durerum, & cęlator præ omnibus excellentiſſimus, & Mathematicarum artium ſcientiſſimus, adeo ut Cl. Ptolemæo Geographiæ librum primum ipſe Latinitate donatum inſigni commentario illuſtrarit) perambulata omni Germania applicuit animum ad veterum nominum cum recentibus collationem, adhibitis conſultiſque iis quorum judicio ſe juvari poſſe exiſtimavit, idq; Noribergæ, hoc eſt, in Germanię ipſius theatro, & Mathematicarum artium ſchola, ductus inſtigatuſq; hac potiſſimum æmulatione, quod judicaret nihil eſſe abſurdius, quam Germanos orbem univerſum aliis hominibus deſcribere, ſuam vero patriam oblivionis barathro demerſam relinquere. Quod ſi Plinium audimus, neminem exiſtimabimus huic operi aptiorem fuiſſe Bilibaldo, ſui enim quiſq; ſitus diligentiſſimus autor eſt, ac ferè evenit, ut eos quiſque ſitus accuratiſſimè dicat, ex quibus ipſe prodiit. Etſi vero in nonnullis ipſe ſe dubitare fateatur, adeo quidem ut nihil a ſe certius affirmari dicat, quam quod nihil fere affirmet, tamen non minuet ingenuitas

ingenuitas iſta viri ſummi pretium ipſius judicij debitum, ſi modo meminerimus in tanta rerum priſcarum obſcuritate, multum eſſe, vel pauca adſequi. Quæ certa ſunt, notata ſunt aſteriſco *; quæ incerta littera *f*, quæ ſignificat fortè. Sed nos ipſu[illegible]iamus. *Admodum difficile eſt*, inquit, *veteris Germaniæ ſtatum ac conditionem explicare, non ſolum ob priſcorum ſcriptorum incuriam, ſed quia ſerò tandem tota peragrata ac cognita eſt. Etenim quum veteres Germani bellis potius quam litteris operam impenderint, nil mirum, ſi res præclarè ab eis geſtæ interciderint ac minus fideliter ab exteris ſint relatæ ſcriptoribus. Quid enim Græci præter fabulas de Germania ſcripſerunt? Romani vero, quoniam ubique ferè propriæ ſtuduerunt gloriæ, non tam geſta ſua maximis extulerunt laudibus, quam incommoda à Germanis accepta callide texerunt. Quis enim eorum clades à Carbone, vel L. Caſſio, vel Aurelio Scauro, vel Servilio Cæpione, vel M. Manlio acceptas exactè recenſet? Breviſſime tantum hæc refert Tacitus. C. vero Cæſar Caſſium conſulem occiſum, exercitumque ejus pulſum eſſe, nequaquam diſſimulat. Quin & nulla præterquam Paterculi nuper inventa exſtat hiſtoria, quæ Quintilij Vari cum legionibus internecionem explicat. Unde non abs re ſuſpicari licet, tum Plinij libros* DE BELLIS GERMANICIS *quam Cornelij atque aliorum ſcripta ab invidia eſſe ſuppreſſa, ne Germanorum gloria plus æquo excelleret. Accedit, quod Romani & Græci ſcriptores ut plurimum ob ignorantiam locorum aberrarunt, neq; ij ſolum qui nunquam ad Germaniam acceſſerunt, ſed & qui res in illa geſſerunt: cujus rei vel præcipuum documentum eſſe poteſt: quod Cæſar flumen Scaldis in Moſam influere ſcribit, ac Strabo Lupiam & Viſurgim ad Amiſium in unum deferri refert. Accedit, quod & nomina gentium, locorum, ac civitatum, ubique ferè ob pronunciationis difficultatem depravata ſunt, & inverſa. Demum vero univerſalis Germanorum tranſmigratio omnia confudit, ac ita perturbavit, ut in quibuſdam potius conjecturam ſequi neceſſe ſit, quam quod aliquid certi aſſeri poſſit. Nihilominus tamen operam dabimus, ut breviſſimè, etſi non omnia, at quædam ſaltem loca tanquam è cæcis eruamus tenebris, nil in hac re doctioribus præjudicantes, ſed libenter ubi melius quam nos ſenſerint, herbam porrigentes. Proinde, licet ſcriptores plerumque Germaniam à Gallia per Rhenum fluvium dividi adſerant: conſtat tamen Romanos eam quoq; provinciam quæ ultra Rhenum eſt, primam & ſecundam appellaſſe Germaniam: quod profectò minime feciſſent, ſi Germaniæ quicquid ultra Rhenum eſt, auferre voluiſſent, qui quidem etiam ante Romanorum adventum in Galliam tranſierant, illamque incolebant: unde & lingua & legibus à Gallis ut Cæſar refert, differebant. Ab ea igitur Germaniæ parte initium faciemus, quæ ultra Danubium ſita, & à Romanis olim ſubacta eſt, indeque ad Rhenum ac inferiorem accedemus Germaniam, demumq; ad Germaniam tranſgrediemur magnam. Verum ſub initium hoc ſcire refert, Romanos Rhætiam, Vindeliciam, & Noricum ab Auguſti tempore uſque ad Odoacris irruptionem, hoc eſt, per annos circiter quingentos poſſediſſe: qui quum Italiam occupaſſet, omnes ferme Romani nominis incolas in Italiam reduxit, ne irruentibus Germanis caderent in prædam.*

RHÆTIA.

Rhætia nomine continebatur olim q[illegible]quid terrarum inter Rheni fontes, nec non montem Adul[illegible] & Ænum fluvium juxta Alpes continetur: præterea inter Danubium & Italiam, Veronam uſque & Comum: ita ut & Alpes quæ nunc Curienſes & Atheſinæ vocantur, Tridentinæ item & Tyrolenſes, & Æni vallis incolæ omnes ſub Rhætorum nomine comprehenderentur, excepta Vindelicia, quæ proprium ſortita eſt nomen. Hanc Rhætiam licet jam multi & varij inhabitent populi, maximè verò Alpeſtres ac Suevi, illaque pluribus & variis

variis ornata ſit civitatibus, pauciſſima tamen exiſtimamus habere Romanæ antiquitatis veſtigia.

Rhætia Romanis alia prima fuit, alia ſecunda: planè ut ad Rhenum Germania alia prima alia ſecunda. Rhætia prima Alpes continet quæ nunc Griſonũ dicuntur, ſive Rhætica juga. Ejus incolæ vocantur Rhæti Alpeſtres. Extendit quoque ſe ultra Rhenum & Acronium lacum, occidentem verſus. Hanc Claudianus ita deſcripſit,

Sed latus Heſperiæ quo Rhætia jungitur oræ
Præruptis ferit aſtra jugis, panditque tremendam
Vix æſtate viam. Multi ceu Gorgone viſa
Obriguere gelu. Multos hauſere profundæ
Vaſta mole nives, cumque ipſis ſæpè juvencis
Naufraga candenti merguntur plauſtra barathro.

Eam à ſecunda diſpeſcit Lycus amnis: à quo ad Ænum uſque ſeſe porrigit Rhætia ſecunda; Eſt enim Ænus Rhætiæ Noricique terminus. In utraque pars ea quæ Italicæ vicinior eſt, Alpeſtris dicitur: quæ remotior planiorq; ac Danubio vicinior, Ripenſis: quicquid interjectum eſt, vocatur Rhætia mediterranea. Vindelicia ad Rhætiam ſecundam pertinet. Quocircà quum Rhætis Vindelici opponuntur, cave alios capias Rhætos quam qui ad occaſum Lyci amnis degunt. Habet ergo Rhætia Danubij & Rheni fontes. In hoc tractu nata eſt Sulpitilla Biſſula, delicatiſſimis (ita vocat Scaliger) Auſonij verſibus decantata, ex quibus intelligas, jam tum Rhætiam Germaniæ adjudicatam fuiſſe.

Biſſula trans gelidum ſtirpe & lare proſata Rhenum,
Conſcia naſcentis Biſſula Danubij,
Capta manu, ſed miſſa manu, dominatur in ejus
Deliciis, cujus bellica præda fuit.
Matre carens, nutricis egens, neſcivit herai
Imperium, * * * *
Fortunæ ac patriæ quæ nulla incommoda ſenſit,
Illico inexperto libera ſervitio.
Sic Latijs mutata bonis, Germana maneret
Ut facies, oculos cærula, flava comas.
Ambiguam modo lingua facit modo forma puellam,
Hæc Rheno genitam prædicat, hæc Latio.

Sed nos hoc agamus. Sic ergo Bilibaldus.

In Rhætia juxta Rhenum & non longè ab illius fontibus ſunt,

Curia,	*Chur* •
Bregetium,	*Bregnitz* •
Sublavio,	*Brixen* f.
Abuſiacum,	*Fueſſen* •
Matreio,	*Matran* •
Campodumum,	*Kempten* •
Iuxta Danubium verò	
Targetium,	*Stulingen* f.
Bracodurum,	*Pfulendorff* f.
Dracuina,	*Ebingen* f.
Viana,	*Weyſſenhorn* f.
Pheniâna,	*Laubing* f.
In Mediterraneis	
Druſomagus,	*Mimmingen.*
Roſtro Nemaviæ,	*Mundelheym.*
Tarodunum,	*Riedling.*
Aræ Flaviæ,	*Nordling* vel potius *Heidenheym.*
Rinſiana,	*Giengen.*
Alcimoens,	*Werd*, vel *Eyſtavia*, vel *Albus-burgus.*

Et hæc omnia conjecturaliter.

Cuivis augere hæc proclive fuerit ex iis quæ ex Ptolemæo, Antonino, Notitia Imperij, & Tabula Peutingeriana

V na

na à nobis allata ſunt; nobis in tam reciſa operis brevitate non licet omnia diducere.

VINDELICIA.

VINDELICIA *adhæret Rhætiæ, vel potius ei incluſa eſt. Terminatur autem ab ortu flumine Æno, à meridie Alpibus, ab occaſu Lyco flumine, à Septentrione Danubio. Eam nunc potiſſimum incolunt Bavari tum inferiores tum ſuperiores. Juxta Lycum verò Suevorum pars. Strabo hic ponit* LOCATIOS *ſeu* CLAUTENATIOS *&* VENONAS, *quos ait Vindelicorum eſſe fortiſſimos.*

Quomodo Vindelici Rhætorum pars ſint, quomodo ab iiſdem ſejungantur jam diximus. Illud non videtur omittendum, hanc veterum Allemannorum primam ſedem fuiſſe; qui ſe poſteà uſque ad Mœnum amnem diffudere. Victoriam Druſi de Vindelicicis celebravit Horatius.

Civitates autem antiquæ in Vindelicia ſunt,

Auguſta Vindelicorum, *Augſpurg,* *

Damaſia, *Dieſſen,* * *juxta lacum Ambre* *

Meminit ejus Strabo.

Ambra, *Amper apud lacum & fluvium ejuſdem nominis* *.

Antoninus hanc nominat: Simlero eſt Brug: aliis Friſinga.

Parthanum, *Parthenkirch* *

Etiam hujus meminit Antoninus: eſt autem ad Lyſam fl. In notitia vocatur Parrodunum.

Inutrium, *Mittenwald* *

Ptolemæo ἰύτριον

Cambodunum, *Kemmat* *

Ptolemæo καμβόδουνον. Appianus putat eſſe Monachium.

Pontes Scaphoni, *Scheffelern, nunc Monaſterium ſuper fluvio Iſacra* *

Carrodunum, *Kreynburg, juxta Waſſerburgum.* *

Quatuor habet Ptolemæus in Germania oppida hujus nominis. Primum putat Appianus eſſe Krakow Poloniæ. Secundum eſt iſtud Pyrchaimeri ad Ænum in Vindelicis. Tertium Pannoniæ ſuperioris quod Ortelius in Stiria exiſtimat eſſe Kharnburg. Quartum ſuper Tyram fluvium in Sarmatia Europæa.

Vallatum, *Fellenbach* *

Antoninus hoc commemorat.

Fruxinum, *Freiſing* *

Ex quo veterum hanc vocem petiverit noſter Bilibaldus, neſcio: altiſſima ni fallor ejus memoria exſtat apud Ottonem ejus urbis Epiſcopum, patruum Frederici Barbaroſſæ, & apud Ottonis capellanum Radevinum.

Iſiniſca, *Iſen, juxta Friſingam.* *

Antonino eſt Iſiniſcus.

Mocenia, *Montzing* *

Pagus eſt ad dexteram Danubij ripam: Exſtat autem ejus memoria non in libris, ſed in lapide antiquo, teſte Aventino.

Piſonium, *Wiſchelburg, inter Straubingam & Deckendorff* *

Unde hoc nomen petiit Bilibaldus? Videtur mihi eos ſequutus, qui Flexum, cujus apud Ptolemæum, Antoninum, & in Notitię libro, tabulaq; itineraria mentio fit, crediderunt vocatum aliter Piſonium. Lazius autor eſt, in archivis oppidi Presburg haberi, locum illum à Piſone cujus opera Tiberius Pannones devicit, Piſonium vocatum fuiſſe. Sed unde archivis illis fides?

Medellum, *Melding apud Muldorff* *

Lege Medullum Ptolemæus vocat μέδουλλον: non eſt mihi dubium quin de his locis intelligendus ſit Victruvius libro VIII, cap. 3. ſic ſcribens, In Alpibus natione Medul-

Medullorum eſt genus aquæ, quam qui bibunt efficiuntur turgidis gutturibus. Strabo eos locat ſupra Iſaræ in Rhodanum influxum: manifeſto errore, niſi pro Rhodano legas Danubium.

Atilia, *Altenburg, non longe à Neuburgo juxta Danubium.* *

Non legitur apud eos qui exſtant ſcriptores veteres: Aventinus nomen iſtud eruit ex veteri inſcriptione: adeundus ipſe in Annalibus & Bavaria.

Cæſarea, *Keſchling, non longe ab Ingolſtadio.*

Mentionem ejus facit Antoninus in ſuo itinerario.

Sumontorium, *Hohenwardt, monaſterium.* *

Notum ex Antonino, & Tabula itineraria. Liber notitiæ adcenſet Rhætię. Velſerus legit Sumuntorium.

Abudiacum Danubianum, *Abach* *

Tabula Peutingeriana locat Avodiacum inter Eſconem & Uruſam; quæ & aliud nominat Avodiacum inter Ad novas & Coveliacas. Sed prius eſt Danubianum: poſterius Happing, ad Æni & Utij confluenteis: ubi etiam hodie ſpectari rudera antiquæ urbis teſtatur Aventinus, Antonino vocatur Abuzacum. Ptolemæo Ἀὐδίακον.

Auriſium, *Rhed* *

Ad Ænum flumen in Bavaria ſuperiore: Non legitur hoc nomen apud ſcriptores veteres: Suſpicor igitur ex lapidibus erutum: nam & ruinas ibi ingentes exſtare hodie teſtis Aventinus eſt.

Abuſina, *Abenſperg* *

Ad Danubium jacet, inter ruinas veterum ſtructurarum; meminit ejus Liber Notitiæ; Etiam Antoninus: appellatio tracta à fluviolo cognomine. Tabula noſtra itineraria habet corrupte Aruſena.

Epona, *Ebenburg, ſupra novam civitatem.* *

Aventinus ultra Danubium locat. Et fieri poteſt ut ibi conſpiciantur caſtri alicujus rudera; ſed lapis quem citat non urbis ſed Deę nomen ſignificat. Deceptus ergo ab Aventino Bilibaldus ex Dea urbem fecit.

Artobriga *jam Veltenburg monaſterium ſupra Ratiſponam; certiſſimum, ex magnis ædificiorum ruinis.*

Ruinas ibi ingentes exſtare non negaverim: ſed quum illic omnia plena fuerunt caſtrorum, unde conſtat ibi fuiſſe ac non alibi Artobrigam? Aventinus non procul inde duplicem facit Artobrigam, majorem & minorem; duobus à ſe invicem paſſuum millibus: illam ait Cenum quoque appellatam, hanc Valentiam, nomenq; in Principum ac Pontificum inſtrumentis retinere, ac dici vulgo Artzburg: Conferenti Itinerarium Antonini cum Tabula Peutingeriana, apparebit, Artobrigam inter Soltzburgum & Otingam, quæ Pons Æni eſt, ſitam fuiſſe, ubi nunc Lauffen Oppidum, vel Lampolting, vel Kirchſtain.

Abidiacum, *Happing, juxta Roſſenheym.* *

De hoc diximus paullo ante ad Abudiacum Danubianum.

Tigurina metropolis Norici, vel Auguſta Tiberij, ſeu Regionopolis, *Regenſperg* *

Tigurinum nomen petitum eſt ex vita S. Severini, qui Noricorum creditur fuiſſe Apoſtolus circa annum Domini CCCCLXXX. Sed puto legendum ibi Tiburnium: quo modo expreſſe habet Leo III. Juxta muros inquit, Tiburniæ civitatis quæ à Tiberio Cæſare Auguſto ædificata eſt, quæ modo vulgo appellata eſt Reginaſpurch. Noritiæ liber videtur appellare Caſtra Regina, Antoninus Regium, Tabula Peutingeriana Reginum, à fluvio cognomine, qui ex adverſo ejus in Danubium labitur: Hodie vocant Ratiſponam.

Regium, *Rocking, non longe à Ratiſpona* *

Imo Regium ipſiſſima eſt Ratiſpona.

 Vetera

Digitized by Google

Vetera caſtra, *Pfetteren.*

Sequutus eſt Aventinum Pircheymerus, unde autem ille hanc vocem traxerit, neſcio. Si ex marmore aliquo, aut ſaxo, benè habet. Locus ei ad Danubium xv lapide Orientem verſus à Ratiſpona inter ruinas. Vetera caſtra ad Rhenum nemo ignorat.

Auguſta Acilia, *Srauhing, nempe civitas antiqua, quæ & hodie Azelburg vocatur.* *

Unde hoc petiverit Bilibaldus niſi ab Aventino non video. Sed Aventinus unde? Audax facinus, tot fingere Auguſtas in una Vindelicia, & veram illam germanamque oppugnare. Auguſtam Vindelicorum ipſe ad Iſaram locat: & poſtea dat nobis, Auguſtam Aciliam, Auguſtamque Tiberij.

Quintianis vel Quintanorum Colonia, *Kuntzing juxta Felshoven, certiſſimum.*

Notitiæ liber habet Quintanas, Itinerarium Quintianas, Coloniæ nomen præfert numus nervæ. Eſt ad fluvium Vilſz, quem Eugippus in vita S. Severini vocat Quintanicum.

Bœodurum vel Bocodurum vel Bolodurum, vel Batabis, Ptolemæo Poedicum, *Paſſaw, certiſſimum, propter confluentiam Æni in Danubium.*

NORICUM.

NORICUM *incipit ab Æno fluvio, protenditur ad ortum Pannoniam uſque ſuperiorem; à meridie autem terminatur monte Carvanca & Alpibus Noricis ad Italiam uſque; à Septentrionibus autem Danubio: nunc verò habitant occaſum verſus Bavari, ad ortum verò eſt provincia quæ Ens ex fluvij Anaſi nomine vocatur, & Auſtriæ pars: ad meridiem autem Styria: In Alpibus verò habitant Carniti, partimque Croaci, gens Sclavonica; Comprehenditur quoque Norici nomine Comitatus Goricenſis & Ziltenſis, regioneſque adjacentes. Civitates verò in Norico fuerunt,*

Pontes Æni, *Otting* *

Doctiſſimus Philippus Cluverius, quo nemo accuratius Germaniam illuſtravit, rectè notat, Pontem Æni fuiſſe, ubi nunc eſt Alten-hohenaw: aliis eſt Waſſerburg. Vide itinerarium Anton. pag. 155.

Bidaio, *Lauffen.* f.

Ptolemæo eſt βάδαιον. Simlerus adſerit eſſe Dietmaning.

Juvavium, *Zalzburg* *

Teurnia vel Berunum, *Pernau, certum, apud lacum Kemſee.*

Teurniam nominat Plinius. Ptolemæo eſt τεύρνια. Berunum agnoſcit Stephanus.

Aredata, *Lintz.* f.

Antonino & Notitiæ eſt Arlape, unde claſſis Arlapenſis. Apud Ptolemæum pro Ἀρελάτη ſcribendum Ἀρλάπη, ut & in itinerario Peutingeriano: nunc eſt Pechlarn in Auſtria, ad fluvium Erlaph. Lazius, Ardacher monaſterium eſſe ait, quod & Aram Lapideam vocari dicit.

Gamanodurum, *Braunaw,* f.

Ptolemæus vocat γαμανόδουρον.

Ovilabis, *Lambach, monaſterium nunc eſt ſuper flumen Ens.* *

Vide quæ notavimus ad Antonini Itiner. pag. 125.

Lauriacum, *Lorch, monaſterium juxta civitatem Ens.* *

Vide pag. 125, & 139.

Geſſodunum, *Ips.* f.

Ptolemæo eſt γαζίδουνον in Norico. Lazius putat eſſe Gaſtentall.

Claudionum, *Melck* *

Ptolemæo κλαυδίουιον in Norico. Plinius Claudiam vocat; Lazius putat eſſe Clagenfurt, oppidum Carinthiæ.

Cetio,

Cetio, *Zeyſſelmaur*. f.

Vide pag. 124. in Itinerario Antonini.

Auguntum, *Newenſtat, vel prope, quia nomen repugnat*. f.

Vacorium, *vel ut aliqui putant, Scarabantia, Gretz*, f.

Ptolemæo *ἰάκλεον* eſt in Norico: Sabellicus & Jovius contendunt eſſe opidum inter Alpium rupes ad Dravum amnem, ac dici Italis Villaco, Germanis Villach. Lazius mavult eſſe Altentorſen, qui tamen in tabula ſua adſerit eſſe Straesburg ad amnem Gurcam. Tabulæ Itinerariæ Vocarium dicitur, locaturque inter Alpem & Cucullos. Hac itinerum & intervallorum ratione ductus Philippus Cluverius ait eſſe vicum Wagram. At Scarabantia cur eadem credatur cum Vacorio nihil cauſſæ eſt.

Pedicum, *Pruck ſuper flumen Mura*, f.

Ptolemæo eſt *παιδικόν*. Lazius ponit in campis Perckfeldt, circa Villacum, ad Dravum amnem. Aventinus adſerit eſſe Salisburgum ſive Juvaniam, idque ex veteribus deplomatibus conſtare; exſtare imo pagum in vicinia, qui nomen hodieque ſervet. Ego arbitror ab ipſo deſignari Preding.

Virunum, *Iudenburg*, f.

Meminere ejus Plinius & Antoninus. Ptolemæus populis Germaniæ accenſet Virunos *οὐιροῦνοι*, ad Suevum flumen. Meminit quoque Berunij Suidas in *Βηρούνιον*. Non video, quomodo Berunum ante dixerit Bilibaldus eſſe Pernauw, ad lacum Kemſee, & hic dicat eſſe Judenberg. Tabula Itineraria Peutingeri Varunum ponit inter Iuennam & Matucaim.

Zelia, *Cili, certum*.

Zelliæ regionis meminit Paulus Diaconus lib. IV. hiſtor. Longob. Cela Ptolemæo *κηλεία* Norici oppidum eſt, Plinio quoque notum: vocatur quoque municipium Selianum. Onuphrius ex marmorea inſcriptione citat CL. CEL. Claudiam Celiam.

Julium Carnicum, *Villach, certum*.

Simlerus Zuglio vocari putat, Ptolemæo eſt *κάρνικον*.

PANNONIA.

PANNONIA *terminatur ab occaſu Norico, ab ortu verò Pannonia inferiori, à meridie parte Iſtria ac Illyridis, à Septentrionibus autem Danubio. Nunc verò illam inhabitant Auſtriæ populi, ac Styri, nec non Sclavorum gentes Croati & Carni. Pannonia inferior habitatur jam ab Hungaris, Sclavis, Siculis, Iazygibus, Hunis, Septemcaſtrenſibus, & plerisque aliis nationibus: Hungari tamen prædominantur.*

Pannoniam etiam Ptolemæus dividit in ſuperiorem & inferiorem. Prima ſive ſuperior erat Conſularis: Secunda ſive inferior Proconſularis. Primam occupant hodie Auſtria, Stiria, Carinthia, Carniola. Secundam Hungaria. Sunt & aliæ diſtinctiones. Pannonia Savia ſive Ripenſis, in qua Notitia imperij locat Riparienſem & Valeriam, hodie vocatur *Windiſchland*, eſtque interamnana, Dravo & Savo fluminibus intercluſa, habens in ſe Pannoniam Bubaliam, & Sirmienſem, quæ etiam Amantina dicitur.

In ſuperiore Pannonia ſunt civitates.

Juliobona, vel Vindobona ſeu Vindomana, aut Favianis, *Vienna, Wien*, *

Juliobonam præter Ptolemæum nemo vocat: ſed & in codicibus ejus vitium eſt; verum enim eſt *ἰνδόβωνα*. Vide quæ ad Antonini Itinerarium annotavimus, pag. 123.

Digitized by Google

Sabaria colonia Divi Claudij, *Stain am Anger.*

De hac diximus pag. 124. Gaſpar Bruſchius narrat, anno CIↃ IↃ VIII. ſepulchrum Ovidij illic inventum, teſtudine magnificum, & epitaphio ornatum. Etſi vero totum illud fabuloſum ſit, tamen vel ad impoſturę memoriam deſcribam epitaphij illius verſus, prout eos Tobias Fontius in volumine monumentorum edidit,

FATUM NECESSITATIS LEX.

HIC SITUS EST VATES QUEM DIVI CÆSARIS IRA
AUGUSTI PATRIA CEDERE JUSSIT HUMO.
SÆPE MISER VOLUIT PATRIIS OCCUMBERE TERRIS
SED FRUSTRA, HUNC ILLI FATA DEDERE LOCUM.

Carnus, *Presburg* †

Vide quæ diximus pag. 128 ad itinerarium Antonini. Situm fuit inter Savum & Dravum amnes.

Muriola, *Mureck* †

imo Muroela μυρῶλα, nota Ptolemæo, qui eam ponit in Pannonia ſuperiore.

Bregetium, *Rab, certum, propter confluentiam Rabonis vel Arrabonis in Danubium.*

Ego vero non video cur ob eam cauſſam Bregetium ſit, ac cur non potius Arrabona ſit Rab, nomine oppido cum flumine communi, ut fit in multis? Certe notitiæ liber caſtra militum locat Arrabonæ. Quod quum ita ſit, conſequens eſt, ut Bregetium ſit Gran, quod vulgo vocant Strigonium, ad confluentiam Grannæ & Danubij. Itineraria tabula diſtinguit inter Brigantium & Arrabonem. Antoninus Bregetione locat LEG. I ADJUTRICUM, inde ducit viatorum ad Muros & Statuas, ita ut in medio ſit Arrabona, quæ omnia Strigonio conveniunt, Rabæ ſive Arrabonę, competere non poſſunt. Sed Rab hodie vocaut Jaurinum.

Carnunto, *Peternell* †

Ergone Bilibaldo non ſunt idem Carnus & Carnuntum?

Petovium ſive Patavium, *Petau, certiſsimè.*

De hoc jam ante non ſemel. Situm eſt ad lævam Dravi ripam.

Novidurum, *Laibach* †

Et ſub Norico Pannonia Emona, *Clemona* *

Meminere ejus Plinius, Ptolemæus, Capitolinus, Herodianus, Antoninus.

In Pannonia inferiore ſunt

Vimundria, *Agram* †

Salinum, *Ofen* †

Nihil minus. Salinum eſt Σάλινον Ptolemæi, eſtque idem cum eo quod Antoninus vocat Vetuſſalinas, liber Notitiæ Vetuſſalinam: nunc dicitur accolis Adom: Ad Ofen & Buda, quam veteres Aquincum vocavere.

Teutoburgium, *Senna Eredet: certum, propter confluentiam Dari in Danubium.*

Germanice dicitur Tantz. Lazius exiſtimat, Teutoburgium Ptolemæi, Amantiam Antonini, & Quinque Eccleſias eidem loco congruere. Simlero eſt Erdemoud. Vide itiner. Anton. pag. 126.

Milaris, *Vilack* *

Sirmium, *Sirmach.*

Onuphrio colonia eſt. De ea diximus ad Itinerarium pag. 124.

Taurunum, *Alba Græca, certum, propter confluentiam Danubij & Savi.*

Ταύρυνον Ptolemæo. Germani vocant Greichſweyſſenburg, Hungari Nandor alba, Itali Belgrado. Turcæ Beligrado, teſte Leunclavio.

Hermonactus, *Kilia* †

Mihi potius videtur Harmonaſſa Plinij & Pomponij eſſe

Digitized by Google

eſſe in Moeſia inferiore, haud procul ab Iſtri oſtiis,

Zeugma, *Clauſenburg* f

Daciæ urbs eſt. Lazius putat eſſe oppidum quod Germani Mulenbach vocant, Hungari Zazſebes, ad Mariſium flumen.

Zarmiſgethuſa, *domus Venationis Zarmidis regis, nunc Corona, apud Septem caſtra.*

Bis ejus meminit Ptolemæus, ſemel lib. III, ubi vocat Ζαρμιζεγέθουσα ſemel VIII, ubi Σαρμιζεγέθουσα, quo pacto etiam nominatur ab Ulpiano Tit. xv, de cenſibus, Inſcriptiones aliquot habent COLONIA ULPIA TRAJANA AUG. DACIA ZARMIS.

Reliqua propter variarum gentium incurſiones conjectore indigent.

Augeri hæc poſſunt ex iis quæ ad Ptolemæum, Itinerarium Antonini, Notitiam Imperij, Tabulam Peutingerianam attulimus. Non omittam hoc loco Severinum, ad quod Trajanus ponte Danubium ſtravit, de quo Dion, & numi veteres, in quibus legitur, PONS TRAJANI DANUVIUS. Exſtant hodieque illius pontis reliquiæ, cum inſcriptione,

PROVIDENTIA AUG.

VERE PONTIFICIS.

VIRTUS ROMANA QUID NON DOMET?

SUB JUGUM ECCE RAPITUR ET DANUBIUS.

Paullo ſupra Severinum eſt Viminatium, Ptolemæo Οὐιμινάκιον; legionis ſedes in Myſia ſuperiore, nota Antonino & libro Notitiæ. Procopius vocat Βιμινάκιον Meminit quoque ejus Spartianus in Severo.

Nunc vero tranſcenſo Rheno ad Helvetios perveniamus, licet Helvetiorum deſerta in Ciſrhenana ponantur regione.

HELVETII.

HELVETIORUM *nomine continebatur, quicquid nunc Suitenſes & confœderati poſſident, Rauracos uſque & Baſileam.*

Omnis civitas Helvetiorum, inquit C. Cæſar in quatuor pagos diviſa eſt; Sunt autem, TIGURINI, quorum urbs hodie *Zurich*, TUGENI, die Zuger, eſt enim caput gentis Zug; VURIGENI, ab oppido & flumine Orba, quæ Antonino eſt urba. AMBRONES, qui cætera tenuere.

In Helvetiis ſunt.

Lacus Brigantinus, *in quem Rhenus influit, nunc lacus Conſtantiæ eſt. Hunc Ceretos & Vindelicos Strabo attingere refert.*

Vocatur & Acronius: & Podamicus: ſed Brigantinus ab oppido Brigantio: Eum accuratè deſcribit Ammianus lib. xv. his verbis. Inter montium celſorum anfractus impulſu immani Rhenus diſcurrens extenditur penes Lepontios, & in deciduas cataractas inclinatione pervia funditur ut Nilus. Jamque adjutus nivibus liquatis ac ſolutis altaque divortitia riparum adradens, lacum invadit rotundum & vaſtum, quem Brigantiam incola Rhætus appellat, perque quadraginta & ſexaginta ſtadia longum pariq; penè ſpatio latè diffuſum, horrore ſilvarum ſqualentium inacceſſum, niſi qua vetus illa Romana virtus & ſobria iter compoſuit latum, Barbaris, & natura locorum, & cœli clementia refragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo verticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans pigram, mediam velut funali interſecat liberamento, tanquam elementum perenni diſcordia ſeparatum, nec imminuto agmine quod intulit vocabulo & viribus abſolvitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgitibus intimatur. Quodq; eſt impendio

dio mirum, nec ſtagnum aquarum rapido tranſcurſu movetur, nec limoſa ſubluvie tardatur properans flumen, & confuſum miſceri non poteſt corpus. Quod ni ita agi ipſe doceret aſpectus, nulla vi credebatur poſſe diſcerni. Sic Alphæus oriens in Arcadia, cupidine fontis Arethuſæ captus, ſcindens mare, ut fabulæ ferunt, ad uſque amatæ contiuia progreditur.

Arbor felix, *Arben*, *

Gannodurum, *Coſtentz*, *forte*.

Videtur genuinum eſſe, Ganſtadt: ex quo poſtea factum Conſtantia.

Vitodurum, *Winterdur*, *

Meminere ejus Antoninus, & Tabula itineraria.

Turegum vel pagus Tigurinus *Zurich*, *

Nomen videtur traxiſſe ab amne Tauro, vel Turo. Ditio iſta poſtea pertinuit ad Allemannos; itaque in literis Baſilicæ martyrum Turegenſium ſcribit Ludovicus rex, Curtim noſtram Turegum in Ducatu Allemannico in pago Turgavenſi. Otto Frigingenſis Sueviæ accenſet: nimirum quia Allemanni Suevorum pars, atque ſitum oppidum in faucibus montium verſus Italiam, ſuper lacum, unde Levianus fluvius effluit. In monumentis Helvetiæ legitur, GENIO PAG. TIGURI.

Avanticum, *Bibelſpurg*, *

Gallis dicitur Avenches, vide Itinerarium pag. 133.

Solodurum, *Soleturn*, *

Vindoniſſa, *Windiſch. Apud monaſterium Küningſ-felden, in quo eſt ſepultura Comitum de Habſpurg*. *

Vide quæ ad Itinerarium diximus. Pag. 125.

SEQUANI & HEDUI.

Verſus Sequanos & Heduos ubi nunc eſt Burgundia & Lotharingia, ſunt,

Veſontium, *Biſantz*,

Ptolemæo Οὐισόντιον: Julianus Apoſtata in epiſtolio vocat Βεσοντίωνα.

Naſium, *Nanſe, Gallis Nancy*, *

Meminit ejus quoque Ptolemæus.

RAURACI.

Poſt Helvetios habitabant RAURICI, *quorum caput* Auguſta Rauracorum, *Augſt*, *pagus nunc ſupra Baſileam miliare unum*. *

De hac vide quæ ad Itinerarium notavimus: pag. 133.

Baſilea, *Baſel, crevit ex ruinis Auguſtæ*, *

Non eſt igitur priſci ævi: De hac dicemus in urbium accuratiore deſcriptione.

MEDIOMATRICES.

Strabo deinde Mediomatrices ponit.

Notos Cæſari, Plinio, Ptolemæo: pertinent autem ad Galliam Belgicam: Neceſſe eſt olim potentiores fuerint, cum eorum fines præterfluere Rhenum ſcripſerit Cæſar: Horum ſedes, inquit Strabo, relicto natali ſolo Rhenoq; trajecto invaſere Tribocci: Poſteriore ævo pertinuere ad Weſtraſiam. Fuit autem Mediomatricum metropolis Metæ, *Metz*, quo Cynegium tranſlatum eſſe teſtatur Notitia Imperij: vide pag. 54.

TRIBOCHI.

Poſt Mediomatrices TRIBOCHI *tenuerunt terram quæ nunc Alſatia dicitur, ad Sequanos uſque, & Hunnorum tergum. Siquidem dum Hunni rerum potirentur, quicquid adortum poſſidebant, Oſterreich nominabant, quicquid autem ad Occidentem, Weſtenreich. His Strabo Triuſgros adjacere refert, apud quos tum temporis Romani Imperatores pontem ſuper Rhenum ædificabant*.

Cæſar

Digitized by Google

Cæſar Triboces vocat, Ptolemæus τριβόκκοι, Ammianus Tribuncos. Eſt hodieque in Alſatia pagus veterem nomenclaturam ſervans *Zum dreyen Buchen.* De Triuſgris non habeo dicere; niſi quod opiner apud Strabonem locum vitioſe ſcriptum, & pro τριούαγροι vel τρινόγροι reponendum Treviri, τριούηροι vel τρηούηροι.

In Tribochis ſunt

Mons Briſiacus vel Breucomagus, *Breyſach:* *

Eſt hodie in ripa Germanica: in Gallica tamen fuiſſe olim egregiè demonſtrat Rhenanus, his verbis. Antoninus, inquit, in Itinerario ſuo nullas Tranſrhenanas urbes commemorat, ſed tantum provincialeis, puta Rauricas, & Germanicas Germaniæ primæ & ſecundæ, Rhæticas, & Pannonicas, & aliarum Provinciarũ Romanis ſubjectarum. Unde & titulus libello factus, Itinerarium provinciarum omnium. Quare vel hoc argumento liquet, alveum Rheni hic mutatum, qui ab altera parte quondam prætercurrerit oppidum, quum adhuc in Gallica ripa ſtaret. Cujus rei indicium eſt adhuc ejus loci humilitas per quem olim Rhenus fluxit. Hinc inundante fluvio non ſecus ac ſtagnum quoddam ſive lacus aquis repleri ſolet. Præterea aliquatenus Baſileenſi Epiſcopo obnoxius eſt etiamnum Mons Briſiacus, propter neſcio quam annuam penſitatiunculam. Nam quando olim Galliæ accenſebatur, hoc eſt, Rauricorum ſive Sequanorum inferiorum tractui, cui dubium eſſe poſſit, ad Baſileenſem olim diœceſim oppidum pertinuiſſe? Luitprandus Ticinenſis qui ſub Henrico Germaniarum rege vixit, & hujus filio Othone primo, autor eſt, ſuo ævo inſulam fuiſſe Rheno cinctam. ſic enim ſcribit libro quarto, Eſt in Alſatiæ partibus caſtellum Briſcegauue patrio vocabulo nuncupatum, quod & Rhenus, in modum inſulæ cingens, & naturalis ipſa loci aſperitas munit. Vicini huic monti Brisigavi, qui in ſeniores & juniores diſtincti ſub Romanis militarunt: Adi Notitiam Imperij. Sed in eo fallitur Bilibaldus, quod putet Breucomagum eſſe idem cum monte Briſiaco: quum duobus infra Argentoratum milliaribus ſitus ſit, Antonino Brecomagus dicitur, Ptolemæo βρευκόμαγος: Germanis accolis *Bruomat.*

Argentoratum, *Strasburg,* *

Tabernæ, *Zabern.*

Non deſunt qui Argentoariam Colmar, Elcebum verò Schleſtat eſſe putent: ſed falluntur: Nam ſuper Rheni ripam Argentoaria & Elcebus erant.

De his diximus ad itinerarium Antonini, pag. 143. Hoc certum eſt, ex ruinis Elcebi conditum eſſe Seleſtadium, quod ita quidam dictum putant quaſi Elces Tadt, hoc eſt, Elcebi tractum, ut refert Rhenanus ejus oppidi civis, rerum Germanicarum periti ſſimus.

VANGIONES.

Sequuntur nunc Vangiones, *Spirenſes, quamvis uſus obtinuit, ut Vangiones Wormatienſes, Nemetes verò Spirenſes dicantur, ſed præpoſterè.*

Impoſuit Bilibaldo Ptolemæus, qui in ſua Germania Rheni labentis curſum ſequens Vangiones Nemetibus præpoſuit. Sed non ſemel peccavit Ptolemæus in locorum poſitionibus. Vangionum eſſe Wormaciam contra Ptolemæum probat conſenſus mortalium

> Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα λαοὶ
> Πολλοὶ φημίζωσι, θεὸς δέ τις ἐστὶ καὶ αὐτή.

Sigebertus quoque Gemblacenſis non contemnendus ſcriptor, (vixit autem ante hos annos quingentos)

Wormatiam Vangionum urbem vocat. Eſt & hodie Wormatiæ inſcriptio antiqua, in qua diſertè legitur, VANGIONUM SPECULA. Seriem quoque locorum ad Rhenum ſic exſequitur Ammianus libro XVI. Audiens, inquit, Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salifonem, Nemetas, Vangiones & Moguntiacum civitates Barbaros poſſidentes territoria eorum habitare, primam omnium Brocomagum occupavit. Et in Notitia Imperij ſub Duce Moguntiacenſi ponuntur ordine, Tabernæ, Vicus Julius, Nemetes, Alta ripa, Vangiones, Moguntiacum, Ipſum iter Ptolemæum erroris convincit.

Borbetomagus, *Speyer*. f.

Imo *Wormbs*. In libro provinciarum & civitatum Galliæ exſertè, CIV. VANGIONUM, hoc eſt, Wormacia: ipſa quoque vox Germanica adludit ad priorem partem nominis Borbetomagi.

Ptolemæus Argentoratum Vangionibus attribuit.

NEMETI.

Harebant hic NEMETI, *quorum fines ad Treviros uſque extendebantur.*

Νέμητ) Ptolemæo, Latinis non Nemeti ſed Nemetes vel Nemetæ, ſunt ſupra Vangionas: horum urbs Auguſta Nemetum apud Æthicum. Sed Bilibaldum decepit Ptolemæi verſio.

Civitates Nemetum fuere

Rufiniana, *Wormbs*.

Imò *Ptoiare*, ſine epentheſi ſyllabæ peregrinæ: *Speir*.

Neomagus, *Oppenheym vel Spira potius, quamvis non deſint, qui Rufinianum Speyr, Neomagum verò Wormbs eſſe putent: Banconiam autem Oppenheym.*

Vide Tabulam Peutingerianam. pag. 145.

TREVIRI.

His juncti erant TREVIRI *occidentem verſus, quorum olim fines latiſſimi erant: nam à Rheno ad Mediomatrices uſque extendebantur, pariter & ad Menapios, & ad Moſam, ita ut quicquid hodie à Moguntiaco per Trevirenſis Epiſcopi ditionem & Moſellæ montis ſeu Obrinci tractum ad Arduennam & ultra, nec non quicquid per provinciam nunc Weſtenreich & Lutzelburgium continetur, id omne Trivirenſis fuerit ditionis.*

Horum ditionis amplitudinē ex Cæſare & Tacito cognoſcere eſt: Etiam hodie Eccleſiaſtica juriſdictio perampla eſt. Ætate Luitprandi Ticinenſis qui ſub Othone I. Auguſto ſcripſit, videtur ad Lotharingiā pertinuiſſe, ſic enim ſcribit ſub finē operis. Quum hæc epiſtola in ſancta Synodo legeretur, advenerunt qui prius defuerant religioſi, à Lotharingia Henricus Trevirenſis archiepiſcopus, & quæ ſequuntur. Itaq; Trevirenſem agnoſcunt Tullenſis, Metenſis, & Virodunenſis.

Civitates verò ſub Trevirenſibus fuere juxta Rhenum iſtæ,

Moguntiacum, *Mentz*.*

Bingium vel Vingio, *Bingen*, *Hic Navus fluvius in Rhenum exit*.*

Legio Trajana, *Drechshauſen, quaſi Trajani domus.*

Ptolemæo τραιανὴ λεγίων.

Voſavia, alias Ficelia, *OberWeſel: ibi cæſa & ſepulta eſt Mammea mater Alexandri Imperatoris*.*

De Mammæa Eliogabali amita video idē ab aliis quoque narrari: inter quos eſt etiam Adolphus Occo Auguſtanus in libro de Numiſmatum; ſed unde hæc ipſi? Mammæam filio quum interficeretur adfuiſſe, confeſſum eſt. Euſebius autem Alexandrum Moguntiaci occiſum prodit, Oroſius apud Moguntiacum. Græcus Chro-

Chronologus [illegible], ἐν Μεγεμηνῷ. Aurelius Victor in vico Britanniæ qui Sicila dicitur, Lampridius in Britannia, vel ut alij volunt in Gallia, in vico cui Sicila nomen eſt; Eutropius in Gallia. Voſaviæ id factum quod ſciam nemo ſcribit antiquorum.

Bodubriga, *Boparten.**
Antonino eſt Baudobrica; pag. 130. ſed tranſpoſitæ ſunt manſiones. Bingio enim vicinior eſt Bodobrica quam Antunnacum.

Confluentes, Coblentz: *ibi Rigodulum eſt oppidum a Ammiano: quamvis etiam nunc non longè à Trevirorum Auguſta pagus ſit qui hodie quoque Rigol appellatur. Et hic erat limes Germaniæ ſuperioris, quam Obrincus fluvius dirimebat; Inde Germania ſequebatur inferior.*
Confluentium meminit quoque Antoninus pag. 135. & Notitia Imperij pag. 137.

In mediterraneis autem civitates ſunt,

Auguſta Trevirorum, *Trier.**

Noviomagum ſuperius, *Nymag pagus circà Berckeſtel.*
Vide Itinerarium pag. 135.

Pontes Sarvi, *Sarpruck, certum.*
Eſt Pons Saravi, de quo in Itinerario pag. 135. ubi tamen vitioſe legitur Sarvix; Saravi meminit in Moſella Auſonius,

Naviger undiſona dudum me mole Saravus
Tota veſte vocat. ——

Et verſus Mediomatricos,

Durocortorum, *Arencourt, juxta portum S. Nicolai.*
Ptolemæo eſt Δουροκόττορον, qui in Rhemis illud ponit, pag. 99. Straboni tamen vocatur Δουρικόρτορα, Cæſari Durocortorum, Stephano Δουροκόρτορος, neque eſt dubium quin ſit Reims.

Matricorum ſive Divodurum, *Diedenhoven in ripa Moſellæ, à Francis Theodonis villa vocata, regia Caroli Magni,**
Matricorum nomen factum eſt ex decurtatione vocis Mediomatricum; nec video qui ante Blondum hac voce ita uſus ſit. Διουόδουρον Antonino pag. 135. eſt Divodurum; Galli vocant Tionville. Meminit ejus quoque Tacitus lib. 1. hiſtor. Treviros inquit, ut ſocios, ſecure adiere. Divoduri (Mediomatricorum id oppidum eſt) quanquam omni comitate exceptos, ſubitus pavor exterruit.

Cæterum non parva eſt diſceptatio, quis ſit fluvius Obrincus, quem Ptolemæus ſupra Moguntiacum ſtatuit. Quidam enim illum Navam, qui juxta Bingium in Rhenum defluit, eſſe putant: alij etiam Rhenum tranſgreſſi Mœnum eſſe cenſent; ſed procul dubio Moſella eſt, licet Ptolemæus in eſui ſitu (forſitan ex aliorum relatione) deceptus videri poteſt. Equidem ſi Nava eſſet, ſequeretur, quod Moſella penitus à Ptolemæo eſſet omiſſa: Atqui planè incredibile eſt, fluvium adeò inſignem fuiſſe neglectum, & longè minorem Navam recenſitum, qui & ipſe non ſupra, ſed infra Moguntiam labitur. Mœnus verò per Obrincum non deſignatur, nam planè ineptum videri poſſet, in deſcriptione ſuperioris & inferioris Germaniæ tranſcenſo Rheno Mœnum deſcribere, & eum quaſi humeris ultra Rhenum tranſportare.

RIPUARII.

RIPUARII *dicti ſunt, qui in Treviris ad Moſellæ habitarunt ripam, nec non inter Moſellam Rhenum & Moſam: A Francis Ripuaria vocata eſt Neuſtria & Auſtraſia.*
Sunt qui eos Ripuarienſes & Ripariolos vocent. Sic Pannonia quoque Ripenſis & Riparienſis dicta fuit, à ripis. Neuſtriam hic poni non commemini, Chronicon vetus majoris monaſterij diſtinctè & exſertè, Neuſtria, inquit eſt, quicquid à Pariſiis & Aurelianis interjacet inter Ligerim & Sequanam inferius ad Oceanum.

UBII.

A Confluentibus verò, UBIORUM *incipiebat ditio, quorum fines ob fidem egregiam mirum in modum à Romanis fuerunt aucti: Traduxit hos Agrippa ad ripam ulteriorem, ſed non invitos, ut Strabo ait.*

Exſtare hodieque ruinas oppidi veteris *Upen*, ex quo Latini Ubios mollius dixere, teſtatur Lindanus: vide Baronium in Martyrologio ad XXI Octobris.

Horum urbes erant,

Antunaco vel Antunnacum, *ſed forſitan potius in Treviris quam Ubiis eſt ponendum; Andernach. Ibi conditum eſt corpus Valentiniani Imperatoris.* *

Rigomagus, *Reinmegen. Hic Arar in Rhenum influit.*

Arar Bilibaldo eſt Thie Aer; non Galliæ Narbonenſis fluvius: ac forte illum quoque intellexit Æthicus.

Bonna, *Bon, certum: ex cujus oppoſito Genoſia eſt, ubi Druſus teſte Floro Rhenum ponte junxit.*

Verba Flori neſcio quis dum corrigere parat, depravavit. Sic legenda ſunt. Victor Druſus in tutelam provinciarum præſidia atque cuſtodias ubique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim. Nam per Rheni quidem ripam, L. amplius caſtella direxit, BONNAM & GENOSIAM pontibus junxit, claſſibuſque firmavit. Invium atque inaceſſum in id tempus Hercynium ſaltum patefecit. Vulgò legitur contra veterum codicum & rei fidem, Bononiam & Geſloriacum.

Agrippinenſis Colonia, Ubiorum caput, *Colln.* certum.

Noveſium, *Neuſſ.* *

Non videtur hoc loco mihi prætermittendum itinerarium quod è Colonia in Daniam ducens ab Alberto Stadenſi Abbate inſertum eſt operi ad annum MCLII.

Vadas, inquit, è Colonia ad	*Nuſſiam*	VI mill. paſſ.
Inde	*Xanthis*	IX.
	Arnhem	VII.
	Seiſt	VI.
	Trajectum	I.

Ibi intra navem, & deſcende uſque *Muthen*, & ita per mare *Stauriam*.
Et ſic *in Daniam*.

In mediterraneis Ubiorum ſunt,

Marcodurum. *Duren.* *

Duromagus, *Durmegen.* *

Juliacum, *Gulich.* *

Coriovallum, *Ach: Sed hoc ad Menapios pertinebat potius quam ad Ubios.*

Alij malunt eſſe Valkenburch, vide pag. 136, & 142.

Lugodunum, *Sevenberg.*

Hic gravis eſt error: Non eſt aliud his locis Lugodunum quam Batavorum, vide Tabulam Peutingerianam pag. 124, ex qua illud neceſſario colligitur.

Gelduba, *Nunc diruta eſt: pagus vocatur Gelb, juxtà arcem Linen Epiſcopi Colonienſis.*

MENAPII & MORINI.

Ubiis verſus occidentem hærebant MENAPII, *quorum fines olim latiſſimi erant; ad Caſtellum enim protendebatur oppidum, eratq; ſub ditione eorum tractus ille qui juxta montes eſt quos nunc Eyfliam appellamus, ac quicquid inde eſt uſque ad Morinorum terminos; nec non Comitatus Namurcia, Ducatus Limburgenſis & Falkenburg, ac trans flumen Moſam pars Hannonia ad Picardiam uſque & Eburones. Habitarunt enim utramq; Moſæ ripam, auctoribus Cæſare & Tacito. Paludes verò Menapiorum quorum & Strabo meminit, inter Eyfliam & Limburgenſem ſunt Ducatum; Regio illa hodie*

die alta palus vocatur, eſtque hominibus fere inacceſſa, & vix ſtructu quibuſdam ſemitis permeabilis. Sunt & circa Geldriæ confinia Menapiorum paludes, in ea regione quæ hodie vocatur die Vogtey von Geldern, juxta Venlo & Kempen. Strabo hos noviſſimos ad utramque fluminis ripam eſſe dicit. Menapiis adhærebant MORINI, *quorum portus Geſſoriacum, nunc Cales.*

Non eſt omittendum, Menapiſci pagi crebram fieri mentionem in legibus Caroli Magni ab Anſegiſo monacho collectis, atque in illis deſignari Flandros: Morini dicti ſunt ab ingenti lacu qui accolis vocatur Moer, ſituſque eſt inter Furnas & Winoxbergam.

Caſtellum, *Keſſel juxtà Moſam, oppidum: dirutum*.

Eſt & aliud Caſtellum in morinis monti impoſitum, quod vulgò Caſſel vocant.

Vaganum, *oppidum non procul à Caſtello, Wagenheym*,

Nullum fuit in rerum natura Vaganum: *Βάγανον* agnoſcit Ptolemæus, idque locat non in Menapiis ſed in Nerviis. Tabula Peutingeriana exſertè habet Baca conervio, quod dubio procul eſt Baganum Nerviorum, quod nunc vocatur Bavay. Wagenheym, juxta Caſtellum Menapiorum nullum eſt. Woggenum eſt haud procul à Ruremunda.

Teruana, *Terwanen*, *

Ptolemæo eſt mediterranea urbs Morinorum. pag. 97. De ea Eraſmus noſter ſic, Exſtat, imo exſtabat hoc nomine in Picardia civitas Epiſcopalis quã vulgus Terrovanam vocat. Ea quum hæc ſcriberemus, magna vi oppugnabatur à duobus Regibus, Henrico VIII Britanniæ principe & Maximiliano Imperatore, adjuvantibus & Burgundionibus noſtratibus. Deditio facta eſt, dimiſſi milites incolumes, poſteà noſtris opinor agentibus, oppidum indignè deletum eſt. Incidit extrema calamitas poſt Eraſmi obitum regnante Carolo V. die xx Julij Anni CIↃ IↃ LIII. Hodie ejus neque vola exſtat neque veſtigium.

Tornacum, *Dornick* *

Meminere ejus Antoninus & liber notitiæ, p. 54. Tabula Peutingeriana, pag. 142, Turnacum nominat. Hieronymus quoque loco quem citavimus. pag. 65.

Geſſoriacum navale, *Gent. certum*.

Imo nihil certius quam Geſſoriacum eſſe Bononiam, quæ Gallis Bouloigne, noſtris Beunen vocatur: in Tabula Peutingeriana infra flumen Patabum legitur majuſculis litteris BELGICA; ad littus vero maris, Geſſoriaco quod nunc Bononia. Idem ergo ſunt, Iccius portus, Cæſari nominatus, Geſſoriacum navale Ptolemæi, & Bononia poſterioris ævi, quam Panegyriſtes Conſtantini vocat Bononienſe oppidum.

Lugodunum, *Workum, vel mons S. Gertrudis*.

Erravit doctiſ. Bilibaldus, primum quod in Ubiis poſuit Lugodunum, nunc quod in Menapiis aut Morinis.

Δὶς ταὐτὸν ὥσπερ ὁ Κορὶς διεκώλυε.

Batavorum eſt Lugodunum ad Rhenum, nec poteſt ipſis eripi.

Iccius portus vel Geſſoriacum, *Cales*. *

Jam dixi quid ſit: Caletum recentius eſt, quam ut poſſit eſſe vetus illud navale.

TUNGRI.

Notiſſimi ex Cæſare, Plinio, Tacito, Ptolemæo, aliis: ſedem habuere inter Scaldim & Moſam.

Tungrorum civitas, *Tongren*. *

An hi primi Germanorum Rhenum tranſmiſerint quęſitũ à nobis eſt capite primo iſtius operis. Clara omnino civitas, unde & Tungerheym vicus, & Tungerſee, oppidum nomen traxere A B. Materno primum ad fidem Chriſtianam converſi ſunt, fuitque ex eo diu apud

Digitized by Google

ipſos ſedes Epiſcopalis: Inde anno Chriſti Domini noſtri CCCCXLIV, tranſlata eſt Trajectum Moſæ; Anno vero DCCX Leodium. Deſtructa primum eſt ab Attila. Fontem Tungrorum à Plinio celebratum ſuſpicor eſſe in vico Spa.

Namurcum, *Namur*.

Unde hujus urbis Romanam vetuſtatem petat Pyrckheimerus, non video. Nulla ejus extat mentio ante tēpora Francorum, & conſtat ſub S. Huberto omnia hæc loca ab Arduenna ſylva occupata fuiſſe, ipſumque primum in Taxandria & Brachbanto fidem propagaſſe.

Leodium, *Ludich*. *

Leodicum ſcribebat ad me ſemper quum in illis locis ageret Juſtus Lipſius. In ejus originibus inveſtigandis alij Gallicam vocem ſequuntur, & dicunt nomen habere à Legione, alij eam quæ ad Latinam accedit. Anno Chriſti DCXCIX fertur ſub S. Huberto creviſſe civitas, ac tum demum muro cincta fuiſſe. Idem moriens S. Lamberti martyris ſigillum reliquiſſe civibus dicitur cum hac epigraphe, SANCTA LEGIA ROMANÆ ECCLESIÆ FILIA; ſi Molano eſt fides. Veteres ejus non meminere.

Atuacum vel Atuacutum, *Maeſtricht*. *

Ptolemæo eſt ἀτουάκουτον, qui eam in Tungris ponit. Atuacum nuſquam legitur. Itinerarium Antonini, & Tabula Peutingeriana, ſine quibus omnis de locis Germaniæ ſuperioris & inferioris inquiſitio oberratio eſt, oſtendunt, non poſſe eſſe niſi Trajectum Moſæ. Qui Ptolemæum explicant, tribuunt hoc nomen Tungrorum oppido, Ortelius Antwerpiæ: Vicit amor patriæ.

Samobrina, *Cameracum, Cameryck, certum, vel potius S. Quintinus.*

Quomodo certum, Bilibalde, ſi ipſe dubitas, hæreſque ſitne hoc an illud? Primum nulla eſt uſpiam Samobrina. In Ptolemæo legitur Σαμαρόβριγα, quæ Ciceroni, epiſtola ad Trebatium, ſi modo recta lectio eſt, vocatur Samarobrina, quomodo etiam apud Antoninum & Cæſarem appellatur. Ego itinerarias rationes conſiderans iis ſuffragor qui putant eſſe *Amiens*.

BATAVI.

Deinde BATAVORUM *ſequebatur regio. Obtinebant autem Batavi quicquid à ſectione Rheni inter Moſam & Rheni cōprehendebatur oſtia. Cæterum hoc prætereundū non eſt, quod licet* Ptolemæus *tria Rheni ponat oſtia, Tacitus tamen non niſi duorum mentionem faciat; Unum eſt, ubi Moſa commiſcetur & Vahalis vocatur; Alterum verò quo Germaniam prætervehitur, donec Oceano miſceatur. Strabo quoq; duo oſtia Rheni ab Aſinio tradi refert, eoſq; accuſandos ait, qui plura dicūt; idemque* Pomponius *Mela ſentire videtur. Noſtro autem ævo tria Rheni oſtia eſſe ſcimus, quorum tertiū Iſala vocatur. Utrum igitur tertium illud oſtium Taciti tempore haud fuerit, ſed poſteriore eruperit tempore, indagatione nequaquam indignum videtur. Duæ namq; jam inſulæ inter Rheni ſunt oſtia, Batavorum &* Caninefatum; *quorū altera Velavia dicta eſt. Retinet & tertiū oſtium Inſulæ nomen, eſtq; regio ea pars Geldriæ & diœceſis Trajectenſis, nuncq; Inſula ſuperior appellatur.* Comprehenditur *& magna pars Hollandiæ ſub Batavia; nec non ea terræ portio, quæ patrum noſtrorum ætate Oceano eſt ſubmerſa. Tacitus Batavos virtute inter Germanos fuiſſe præcipuos refert, & Chattorum olim populum, ob ſeditionem in eas ſedes tranſgreſſos, Proinde licet Batavia hoc tēpore multis ornata ſit civitatibus, paucis tamen antiqua remanent nomina:*

Rhenus communis eſt Galliæ Germaniæq; terminus: Is circa initium ſoli Batavici diviſus, qua Gallicam ripam contingit Vahalis, qua Germanicā, Rhenus vocatur, media inter duos veluti amnes relicta inſula Batavorum:

Digitized by Google

vorum: quo fit, ut Batavos in duarum potentiſſimarum gentium confinio poſitos alij Germanis, alij Gallis adſcribant: Nec dubium mihi eſt, quin vel Galli à Vahali, vel Vahalis à Gallis nomen traxerit. Duobus hiſce alveis Druſus tertium addidit, perfoſſo ob ſuas commoditates ſpatio quod Rhenum inter & Iſalam interjectū eſt, & flumine majore per alienum alveum in lacus admiſſo. Hinc ortum eſt nomen foſſæ Druſianę. Habemus ergo tria nunc Rheni cornua, dextorſum Flevum, qui Ptolemæo eſt *Ἰδ ἀνατολικὸν στόμα*. Lævorſum Vahalim, qui Plinio Helius, Græcis *τὸ δυτικὸν στόμα* dicitur; & medium inter hæc cornua Rhenū, qui per Lugdunum & caſtra Romanorum levi agmine fluens in Oceanum Germanicum ſeſe olim exoneravit ad vicum Cattorum, littore, quod, quia Britanniam reſpicit, Britannicū olim vocari potuit, æquè atq; herba ea quam Friſij Romanis ſtomacace laborantibus demonſtraverunt, Britannica vocata eſt: credibile eſt enim, ut ait Plinius, confines Oceano Friſios illam Britanniæ velut propinquæ dicaviſſe: nec mirabitur nomen Britannicum in Batavia, qui ſciet poſteriore ævo hoc omne littus etiam ultra Sequanam vocatum fuiſſe Saxonicum. Tria illa oſtia deſignavit Plinius, quum dixit, Rhenum à Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Moſam ſe ſpargere, ac medio inter hæc ore modicum nomini ſuo cuſtodire alveum. Merito quidem ille modicum dixit, nā abactis per divergium Druſianum aquis factus eſt Rhenus multò quam anteà anguſtior & exilior: adeo quidem, ut quibus religio fuit plura Rheno quam duo cornua adſcribere, ij præterito medio, Flevum tantum & Vahalim commemorent. Atque hoc mihi videtur feciſſe etiam Annali ſecundo Tacitus. Tandem verò obſtructo etiam arenis ore iſto, quum non ſufficerent hauriendis aquis duo illi alvei, eoq; perpetuis inundationibus eſſent expoſiti quotquot Batavorum inſulam & extra eam loca depreſſiora populi habitabant, viſum fuit è republica, Rhenum effoſſis novis aliquot alveis, præſertim qua jam ipſe ſe exoneraverat, abducere, & aggeribus admotis intra alveos illos conſtringere. Sic diducta eſt Lecca; ſic Iſala; ſic elices illi qui inter Flevum & medium Rheni oſtium fuiſſe olim perhibentur Egmundæ, Schoreli, Crabbedami, quorum adhuc ſpectantur veſtigia, niſi quis poſteriora iſta non niſi naturæ opera fuiſſe malit. Petrus Nannius, *Hollandiam*, inquit, *à Friſia olim æſtuaria Oceani aut Rheni dividebant, cujus etiam alveus ſiccus videtur non procul à pago cui nomen Schorel, vetuſque ſuum nomen obtinet.* Et rurſum, *Egmunda, ab anguſto Rheni oſtio Eng-monde etiam nunc dicitur, credo quod ſtagna Rheni ibi ſuum emiſſarium in Oceanum haberent. Certe intra ſecundum lapidem ad viculum nomine Crabbendam viſitur alveus Rheni, qui nomen ſuum antiquum retinuit, licet à Rheno deſtitutus.* Ac ſuſpicor, quo tempore accolæ effoſſionem Leccæ moliebantur, eodem quoque Rhenum abductum in alteram partem trium illorum oppidorum quæ Tacitus omneſque veteres ſemper in oppoſita, hoc eſt, læva ripa Rheni locant, Arenaci inquam, Vadæ, & Grinnium. Quando autem medium illud oſtium obſtructum, & quando Lecca ita ut dixi effoſſa fuerit, malo Cornelij Aurelij (qui Eraſmi Daventriæ & in Sion ſodalis non præceptor fuit) quam meis verbis explicare: is ergo ſic ſcribit. *Meatum fluminis Rheni qui ab oppido Grinnes prope Dorestadium à tergo noſtram Bataviam uſque in Oceanum perpetuo decurſu alluebat, hoc modo obſtructum eſſe, haud ſemel ex vetuſtiſſimis Trajectinorum Chronicis legimus. Tempore enim Hungeri, (qui undecimus à Willebrordo præſidebat Epiſcopus) quum Dani juxta S. Friderici prophetiam, Trajectum totamque Hollandiam hoſtiliter*

Floridam & graphicam eius calamitatis deſcriptionem pete ex Annalibus Douſæ Superat ea omnem hiſtoricorum & poetarum elegantiam.

liter devaſtaſſent, viſæ ſunt in cœlo ſtellæ inter ſe concurrere, fulgura Joviſq; tela acrius ſtridere, flumina ſupra modum augeri & increſcere; quod utique non tantum ad præſens damna inferre, verumetiam & aliqua ſignificare futura Iſidorus teſtatur. Quid multis? tanta Circio dimiſcule flante facta eſt ex Catwico verſus Leidas maris inundatio, ut ad Trajecti mœnia piſces marini caperentur. Surſum quoque Rhenus tam grandi pridem nive perauctus veterem ſecum Jordanis adducens tragœdiam, converſus eſt retrorſum. Qui dum (concertantibus invicem aquis ventorum violentia) in mare deſcenſum non haberent, omnem propere, egreſſus ripas, invadit continentem, mox pecora involvens & homines, triſtem ubiq; ſui excurſus relinquebat imaginem, ita ut etiam ipſa Sicambrorum Batua Deucalionis ſeculum lugeret innovatum. Tum arbores ſilvaq; propter marini gurgitis ſalſedinem areſacta tandem effractis truncis, ventorum turbine ſunt diſiecta: quas ad hanc quoque diem vidimus apud Veteres aquas alibiq; è terra viſceribus erui, & cuneis inſciſſas ſarciendis domorum tectis tegulatim coaptari. Hoc igitur malo adflicti, & animi conſternati omnes qui circumcirca morabantur, Batavini ſcilicet & Trajectini, Batavi quoque & Hollandi, ſibi poſteriſq; ſuis de majore periculo proviſuri, deliberato diu cenſuere decreto, ut ab urbe Doreſtadio ab utraq; ripa modici amnis à Rheno deorſum Viennam verſus ſtillantis, Leccam dicunt, aggeres conſtruerent, & in eos effoſſis ruderibus, manufacto meatu Rheni fluenta deflecterent. Quod & unanimi ſtudio ardentiq; opera, & plurimis deniq; impenſis pro communi utilitate elaboratum eſt, & efficaciter abſolutum. Qua ex re quoniam & aſcendentibus è pelago nautis, & rurſum è Rheno deſcendentibus in mare commodior via & quidem compendioſiore tractu adolevit, paullatim prior ille meatus Rheni tum pridem interceptus & obſtructus adeò cum tempore evanuit, ut ibi jam boves paſci videas, ubi olim (maximè inter Doreſtadiam & Trajectum) videre licuit natare carinas. Ita Rhenus & nomen apud nos & flumen amiſit. Quanquam deſuper Woerdenum, Arcemque Godefridi Præſulis, tenui alveo, deinde paullo effuſiore Leidas ſubintrans, jam prope Rynsburgum, haud procul à regali ſacrarum virginum Abbatia facit ſtationem, quod dudum ſupernè obſtructo ejus antiquo meatu, ſcopuli etiam in Catwico ubi pelago influebat redintegrati ſunt. Referunt hæc pleriq; in annũ Domini Iↄ ccc LX. Hac igitur occaſione factum eſt ut Lecca & Iſala effoderentur. Habuit tamen ea res illud incommodi, quod qui ad medium Rheni alveum magna jam parte obſtructo oſtio areſactum ſiti erant, non haberent viam qua merces ſuas poſſent in Oceanum, ex quo ingens queſtus, exportare vel inde ad ſe admittere. Quocirca ſtatuerunt effoſſo tranſverſo meatu huic incommodo mederi. Placuit ei rei Goudam, & Woudam, exiguos rivos diducere, & cum Iſala Rhenoq; conjungere. Sed quum periculum eſſet, ne ſi id adgrederentur, aquæ ex Iſala in agros ſuos effunderentur natura humiliores, occurrerunt etiam huic malo oppoſitis ad primam Iſalæ admiſſionem ingentibus obicum repagulis, quibus naves ex Iſala in Goudam tuto adveherentur, obſervata ea fluminis æſtu marino ſeſe attollentis aut ſubſidentis, altitudine, quæ interiori foſſæ eſſet æqualis, quod & Corbulonem olim in foſſa illa quam à Moſa ad Rhenum duxit, ubiubi illa ſita fuerit, obſervaſſe, veriſimile eſt. Foſſa illa ab Iſala ad medium uſque Rheni alveum vocatur Gouda, inde ad lacum uſque Harlemenſem, Wouda. Catarractis ad Iſalam additum eſt telonium, & telonio arx à Florentio Comite, Guilielmi Romanorum regis filio. Illexit autem loci opportunitas multos, ut etiam in aggere vel propter eum ſedes figerent, crevitq; paulatim frequentia in juſtam civitatem,

tem, templo etiam ex vicino loco, ubi ligneum ſteterat, in mediam civitatem tranſlato. Deprehenſum eſt tamen, Iſalæ aquas intumeſcentibus ſupra Trajectum Rheni undis ita interdum attolli, ut ipſas quoque aggerum moles perfringeret. Itaque conſenſu Joannis Naſſovij Epiſcopi Trajectenſis impoſitus eſt etiam Rheno obex ex adverſo Viennæ, loco qui à Friſiis (nam Friſiorum hæ olim ſedes fuere ſub Radbodo) vocatus eſt Vrieſwi,ck quaſi Friſiorum vicus. Ex eo igitur tempore contractus eſt admodum imminutuſque Iſalæ alveus, adeò ut jam intra primos illos aggeres læta cernatur camporum planities circa Iſelſtenium, Montfortium, & Oudewatriam. Erravit igitur Bilibaldus, cum credidit tertium Rheni oſtium Inſulam vocari, dicitur enim Flevus, admiſſo per foſſam Druſianam in Iſalam Rheno. Eſt autem Y-ſala nihil aliud quam aqua vel amni Salæ; nam Y & A Germanis aquam ſignificant, Sic Goud-a, Woud-a, amnes Goudæ & Woudæ. Cur autem ad ſimilitudinem ſuperioris illius Iſalæ, inferius iſtud foſſatum Iſala diceretur, cauſſam non invenio, niſi analogiam. Erravit quoque in eo Bilibaldus, quod credidit regionem hic aliquam vocari ſuperiorem Inſulam, quum ſit regio Tranſiſalania, utpote trans Iſalam ſita; in qua ſunt, Daventria, Campi & Swolla. Minuta alia ſciens prætereo, neque enim eſt propoſitum nobis omnia conſectari. Sunt ergo ea quæ ſequuntur confuſa, permiſtis ſedibus gentium.

Trajectum, *quod inferius appellatur, nunc* U T R E C H T.

Non meminit ejus niſi Antoninus: miror præteritum à concinnatore tabulæ Itinerariæ, qui Antonino fuit poſterior.

Portus Manarmanis, vel Navalia, *Campen*, *.

Atqui hæc diſtinguit Ptolemæus, *Μαναρμανὶς λιμὴν*, Becano eſt Harlingen, Mercatori Oldemardt, aliis ſinus qui in Friſia inter Maharnam & Dungerdeel conſpicitur: Ego iis ſuffragor qui ajunt eſſe Gelmuden. Navalia, *Ναυάγια* videtur mihi Tacitus ad Rhenum collocare: nec cauſſa eſt cur amnem fuiſſe exiſtimem. Neutrū igitur reſpondet hodierno oppido Campen. Nec video, cur Gerardus Noviomagus dixerit Manarmanim portum à Ptolemæo poni inter Vidrum & Amaſiam: quum ipſe reclamet Ptolemæus, vide p. 101.

Vetera, *Santen, certum*.

In vita S. Victoris narratur, ejus ſociorumque corpora in paludes vicinas raptata fuiſſe. Hæc oſſa imperante Maximiliano Auguſto ſub fundamentis templi S. Victoris reperta creduntur, & ob inſignem magnitudinem Imperatori oſtenſa, teſte Gerardo Noviomago, Santen nomen habet à martyribus: vocaverunt enim locum Chriſtiani ad Martyres, & ad Sanctos, vel ad ſanctos Martyres, vide (pag. 49.) ea quæ ex Helinando narramus geſta ſub Diocletiano.

Tiberiacum, *non longè à Santen, Berck: quamvis aliqui putent Tiberiacum inter Coloniam & Juliacum eſſe ſitum, & forſitan eſſe Bergheym*.

Rectè illi; ponitur enim ab Antonino inter Juliacum & Coloniam Agrippinenſem:

Baganum, *retinet nomen antiquum, Bagenheym; ibi habitabant Arenatij*.

Baganum Nerviorum fuit, Bavay: Arenatij populi nulli fuerunt. De oppido Arenatio jam ſæpe diximus.

Neomagus, *Neumagen*.

Colonia Trajana, *Keyſers Weerdt*.

Calciaci, *Calcar, Tacitus*.

Nugæ. Nuſquam meminit Tacitus Calciaci. Vicum, Tolbiacum in finibus Agrippinenſium lego, lib. IV. Hiſtoriarum. Et tamen Calcariam illic Romanorum

 fuiſſe

fuiſſe ad calcem exſtruendis caſtris faciendam non negaverim: Offendo ſimilem Calcariam ad Danubium, cujus eundem uſum fuiſſe ſuſpicor.

Tametſi civitates iſtæ ſupra inſulam Batavorum ſunt ſitæ, & ad Belgas pertinebant. Inde per miliaria duo diſtabat Batavodurum, *nunc penitus exciſum: exſtat tamen arx nomine Batenburch. Dordracum præterea & Briel hodie portus admodum famoſi ſunt:*

Sed recentes. Dordrechtum eſt trajectus amnis Dortæ, qui nunc à majoribus fluminibus hauſtus eſt; vitioſe igitur dicitur Dordracum.

BUSACTERI PARVI.

Poſt Batavos & ultra Rhenum BUSACTERI PARVI, *quos quidam* BRUCTEROS *eſſe volunt, à Ptolemæo ponuntur. Tenebant ij eam Germaniæ terram, quæ juxta Rhenum eſt, & verſus Boream tendit: hodie Friſiæ pars eſt. Horum jam urbes ſunt Daventria Deventer, & Suollis Swol.*

Bructeri qui Buſacteri, inſedere ea loca quæ nunc tenent Weſtphali, Sutphanienſes, Benthemij, Salandij, Twentij, Drentij, vicini Cattis, Friſiis, Ampſiuariis: Bructerorum nominis veſtigia advertas in Bruck, Oldenbruck, Oſenbruck, Quakenbruck.

Inter Buſacteros & Friſios VIDRUS *fluit fluvius, ac in mare exit Friſium. Hodie Nigra appellatur unda, eſtque navigabilis.*

Vecta amnis receptis Regga & Aa fluminibus, qua ſe in paludes Rheni exonerat juxtà Geelmuyden, vocatur Swarte water, & Iſalæ ſive Flevi oſtio in Oceanum ſeſe effundit. Apud Tacitum, Annali 1 in expeditione Germanici pro Viſurgi amne lege Rhenum vel Vidrum, qui eſt die Vecht.

SICAMBRI.

Supra hos juxta Rhenum habitabant SICAMBRI, *à quibus Franci ortum ſumpſere, quod quidem multis argumentis oſtendi poteſt. Nugentur Gallici ſcriptores quicquid velint, de Trojanæ gentis origine & civitate illa magna Sicambria appellata, meris mendaciis conſtructa, omnia enim illa fabuloſa ſunt. Horum pars ſub Octaviano Cæſare in citeriorem Rheni tranſlata eſt ripam: qui verò remanſerunt, poſteriori tempore* FRANCI *ſunt dicti & eam occuparunt terram quæ hodie appellatur Franconia, ſeu Francia Orientalis: unde & per Francofordiam, hoc eſt Francorum Trajectum, Galliam invaſerunt, quam & hodie tenent. Horum civitas erat Aſciburgium, nunc Aſburg, locus ruinis tectus, terra verò illa Meurſenſis nunc ditionis eſt.*

De Sicambris alibi diximus; neque enim induci poſ- *Pag. 96.*
ſum ut credam eorum partem in antiquis ſedibus relictam. Quod ergo de Sicambris trans Rhenum agentibus alicubi fortè legitur, id κτ μιμηλω capiendũ eſt, ſicut hodie Pannonios dicimus, & Rhætos, & Rauracos eos qui priorũ loca inſederunt. Nomen ipſis à Siga amne,
unde & Sigodunum oppidum. De Francis egimus non *Cap. VIII.*
ſemel. In Gallia nemo nunc ſanus eſt, qui non origi- *pag. 45. & cap. XV.*
nem ſuam Germanorum fortiſſimæ genti debere malit, *pag. 78.*
quam Trojanis, aut qui negare poſſit primos ipſorum reges Merovæum & Chlodovæum è Germania tranſmiſſo Rheno in Galliam penetraſſe. Sic ſunt humana. Galli primi in Germania venerunt: poſtea Germani duce Arioviſto in Galliã; à quo tempore deinceps illas terras ſępius petivere. Sicambrorum verò legionem ad Danubium quoque conſediſſe, atq; ibi civitatem ædificaſſe, docet inſcriptio reperta tẽpore Matthiæ Corvini Hungariæ regis, cum fundamenta jacerentur arcis Beatricis reginæ: Ea ſic habet, LEG. SICAMBRORUM

HIC

HIC PRÆSIDIO COLLOCATA CIVITATEM ÆDIFICAVERUNT QUAM EX SUO NOMINE SICAMBRIAM VOCAVERUNT. De Aſciburgio ridenda eſt audacia Græcorum, exiſtimantium quia ἄσκος & πύργος Græca ſunt, oppidum ab Ulyſſe creatum fuiſſe. Quaſi Aſch pariter & burg Germanicæ voces non ſint. Eſt autem ejus nominis pagus quidam infra Coloniam; eſt & oppidum ad Mœnum, ſupra Francofurtum, & mons Aſciburgius Ptolemæo, vide pag. 105.

SUEVI LONGOBARDI.

Poſt hos SUEVI *habitant* LONGOBARDI, *Hodie pars Marchiæ Comitatus & Montenſis Ducatus terra illa fuiſſe videtur.*

Non ſunt iidem Ptolemæo Lacobardi & Longobardi: illos enim facit Ptolemæus Rheni accolas, hos Albis: nec ſunt hi cum illis confundendi.

Per horum & Sicambrorum terram tria labuntur flumina, quæ omnia ſe in Rhenum exonerant. LUPIA *die Lipp, quæ apud Veſaliam cum Rheno miſcetur, extatque hodie caſtellum ſupra illius ripam à Romanis fundatum, Lupia nomine, ac Ter Lip vocatur. Secundus amnis* RURA, *hoc eſt die Roer appellatur, in Cattorum montibus ortum ſumens, ac in Rhenum juxta Roerort influens, Adranus, ut conjecturare licet, à Tacito vocatus. Tertius fluvius* ANGRA, *hoc eſt, die Hanger, & apud Angeroort Rheno admiſcetur.*

Adrana eſt die Eder: ea ſupra Caſſellam in Fuldam volvitur.

TENCTERI.

Poſteà TENCTERI *dicebantur & Ingriones, inter Rhenum & montes, ubi hodie pars Haſſiæ cum Rheno jungitur, dicta der Hochbruck, ditione Comitũ de Naſſaw, Konigſtein, &c. Wederavia, & ſilva occidentalis, hoc eſt, der VVeſter Waldt, Francofordiam uſq;. Per horum fines inſignis labitur fluvius, qui magnam Haſſiæ partem interluit Lona nomine, ac juxta oppidum Lonſteyn in Rhenum exit: Quidam Lippam eſſe voluerunt, ſed falluntur: nam Lupia hodie nomen ſuum retinet, ac longiſſimo ſpatio infra Lonam in Rhenum labitur; & ideo dubium eſt, num Lona Romanis ſcriptoribus cognita fuerit. Tacitus Tencteris equeſtris diſciplinæ laudem tribuit, quemadmodum Cattis pedeſtris.*

Si Ingriones ſunt iidem cum Plinij & Taciti Ingævonibus, erravit ſine dubio Ptolemæus dum Scandinaviam ad Rhenum tranſtulit: mihi religio ſit illud dicere, & malo Tencteros ſimpliciter reponere apud Ptolemæum, quos video ab ipſo præteritos.

INTUEGRI.

Poſteà erant INTUEGRI *ubi hodie eſt ditio Palatini, Heidelberg & Bergſtras.*

Ptolemæo ſunt ἰντούεργοι. pag. 103.

VARGIONES.

His juncti erant VARGIONES, *ubi nunc Franconia quæ Orientalis vocatur, eſſe creditur, cum diœceſi VVirtzburgenſi.*

CHARITINI.

Sequebantur CHARITINI, *nunc Ducatus VVirtenbergenſis cum adjacente ſibi Suevia parte.*

Ptolemæo χαρίτνοι. pag. 103. Sunt qui eoſdem cum Cattis eſſe putent.

VESPI.

Sub his erant VESPI. *Hodie Marchionatus Badenſis cum provincia quam Priſgandiam vocant.*

Ptolemæo οὐίσποι pag. 104. Sunt autem Uſipites Taciti.

HELVETIORVM EREMVS.

Inde erant HELVETIORUM *deſerta, nunc Silva nigra, cum regionibus ſibi adnexis.*

Ammiano dicitur Martiana ſylva: eſtque Hercyniæ pars, quam C. Cæſar ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus recta fluminis Danubij regione ait pertinere ad fines Dacorum, Comment. VI.

FRISII.

Iuxta Oceanum verò ſupra Buſactores FRISII *colebant, tā occidentales quā orientales, gens hodie latiſſimè protenſa, non ſolùm enim uſque ad Amaſium protenditur flumen, ut Ptolemæus refert, ſed ad Albim uſque pertingit. In horum finibus Amaſius vel Amaſia qui die Emes in Oceanum exit.*

Friſij alij fuere majores alij minores. Hi Rheno diſcreti à Batavis Septentrionem verſus ſternebantur: Illi paludibus diſtincti à minoribus, littora occupabant Germaniæ uſque ad Chaucos. Hodie vocant Ooſtfrieſen & Weſtfrieſen. Omnis Northollandia cum tractu Ultrajectino Friſiorum quondam fuit. Ora verò littore Septemtrionalis dicta fuit Britannica primum, poſtea Saxonica. At Bilibaldus Friſiorum ditionem extendit latius quam fuerit olim ſub Romanis.

Friſiorum hodie urbes ſunt, Leovardia Lewerden, Groninga civitas inſignis. Embda, Emblen.

Phabiranum, *Bremen* f. vel Tecelia.

Teceliam quæ Ptolemæo πευλία, putant quidam eſſe Teckelenburch, nec diffitentur, ſitum non congruere. Non eſt dubium, quia in Texclia inſula oppidum olim fuerit ejus nominis.

CHAVCI.

Supra hos colebant CHAUCI *qui appellabantur parvi, uſque ad flumen Viſurgim. Deinde ad Albim uſque Chauci habitabant majores, nunc Saxoniæ pars ac Ducatus Luneburgenſis eſſe cenſetur, nec non Epiſcopatus Bremenſis & Heldeſheimenſis. Tacitus hos ad Chattos uſque deducit, ac inter Germanos nobiliſſimos vocat, & ſingulari juſtitia excellere ſcribit.*

Si Chauci καῦχοι, καῦκοι, & Poëtis Chayci, ad Viſurgim uſque porrecti fuerunt, non debuere Groningenſes & Bremenſes ad Friſios referri.

SAXONES.

Deinde ad collum Cimbricæ Cherſoneſi SAXONES, *quemadmodum & nunc habitabant.*

At quantum ex eo crevit validiſſima gens?

Civitates eorum hodie ſunt.

Treva, *Heymberch.* f.

Litimeris, *Lubeck civitas inſignis, vel Mulheym,* f. *quia Lubeca noviter condita.*

Ptolemæo eſt λισμίλις.

Leuphana, *Mulheym vel Hanoffer.* f.

Videtur fuiſſe Levæ fanum, cujus mentio eſt in Tabula Peutingeriana, pag. 142: conſpicitur ibi inter Fletium & Carvum. Ptolemæo vocatur λιφάνα.

PHARODENI.

Poſt Saxones à Chaluſo amne qui hodie Dravenna eſſe cenſetur, ad flumen Suevum, nunc die Spree, habitabant PHARODENI.

Gemma Friſius cenſuit eſſe Mechelburgenſes.

Horum civitates ſunt,

Laciburgium, *Sund,* f. *ſunt enim qui Roſtoch eſſe putent.*

Aliſus, *Non Brandenburg,* f. *Wiſmer, Mullen.*

Nihil hic recti.

Omnes

Omnes hæ civitates novæ ſunt, à Soravis Sclavis conditæ: Nunc terra illa Saxoniæ & Ducatus Megaloburgenſis pars eſt. Hunc enim totum tractum maritimum ad Viſtulam uſque cum magna parte provinciarum mediterranearum olim Sclavini, Sorabi, ac Viltzi occuparunt, cum quibus & Carolus Magnus ac Daniæ poſtea reges multa geſſerunt bella. Ab iis major pars civitatum quæ nunc florent eſt condita. Superſunt autem adhuc reliquiæ illorum, Magna gens & plane miſera ac contempta, ab omnibuſque oppreſſa.

SUEVUS *verò fluvius juxta civitatem Sundenſem in mare ſe exonerat Germanicum, quæ Marionis altera cenſetur.*

Contra ſentit & diſputat de Suevo Jodocus Willichius.

SIDENI.

Deinde erant SIDENI *ad Viadrum ſeu Gutalium uſque fluvium, qui hodie eſt Odera, amnis inſignis, & qui non minorem ſuſcipit fluvium Neiſſam nomine, ac juxta Caminum civitatem Epiſcopalem in mare exit Germanicū. Hodie pars eſt ducatus Megaloburgenſis ac Stetinenſis. Civitates vero ibi ſunt,*

Limioſaleum, *Lebus.* f.

Jovincium, *Bernaw.* f.

Unde hoc Jovincium petitum ſit, neſcio: auſim adſerere eſſe commentitium & à Danubio huc tranſlatum,

Virunum, *Angermunde.* f.

Virunum & Berunum in Noricis ponunt Plinius & Antoninus, non ad mare Septentrionale, vide pag. 156. Quo vobis mentes?

Stetinum & Gripſwaldia nunc civitates inſignes.

RUTICLII.

Sub his RUTICLII *(Ptol. Ῥουτίκλειοι) incolebant ad Viſtulam uſque, hodie die Weyxel.*

Civitates horum ſunt,

Rugium (*Ptolemæus Ῥούγιον*) *Camin, certum propter exonerationem Viadri.*

Scurgum, (*Ptol. Σκοῦργον*) *Grandnitz.* f.

Kolberg, Stolpe, Louenburg, civitates novæ.

Ultra verò Viadrum, hodie eſt DUCATUS POMERANIAE, *& ditio antiquorum Ducum Saxoniæ, qui appellantur de Lowenburg.*

Et juxta exonerationem Viſtulæ in mare eſt Dantiſcum hodie emporium celeberrimum.

Ptolemæo eſt Gedanum, quod à Codano ſitus nomen habet. Codan, Cdan, Gdan, Gdansky, Dantſick.

SUEVI ANGILI.

Internarum autem gentium maximam eſſe SUEVORUM ANGILORUM *Ptolemæus ſcribit. Hi fuere qui poſterioribus temporibus inſulam Britanniam nunc ab illis* ANGLIAM *dictam occuparunt. Erant hi magis orientales Suevis Longobardis, qui poſteà in Italia conſederunt. Hos Tacitus paucos, ſed nobiles & bellicoſos eſſe ſcribit.*

Suevorum ampliſſimam fuiſſe nationem in Germania teſtantur Cæſar, & Tacitus. Oroſius quinquaginta quatuor etiam gentes fuiſſe ait. Nunc ad Danubium ſpectantur. Anglorum inter Suevos meminit quoque Tacitus, vide p. 94. Sunt & hodie in Cimbrica Cherſoneſo ſive ducatu Schleſvicenſi, Angelen.

SUEVI SEMNONES.

Iuxta erant SUEVI SEMNONES, *ubi nunc eſt Marchia Brandenburgenſis dicta, & ad Albim uſque protendebatur, ac ultrà illum etiam habitabant, uſque ad Suevum fluvium. Hi poſtea omnes populariter demigrarunt, ita ut nec veſtigium ullum Suevorum ibi remanſerit.*

Senonum Germanorum ſive Suevorum meminit quoque Velleius, Peucerus Sorabos eſſe putat, eorumq́; nominis veſtigia exſtare in Sorber, Serveſta, Serveſteyn.

BURGUNTI.

Poſt hos gens erat BURGUNTORUM. *Plinius Burgundiones vocat, qui & ipſi emigrantes in Galliâ conſederunt, unde & ab eorum nomine Burgundia appellatur.*

Crediderim hoſipſos originẽ trahere à Burgis ad Rhenum extructis, factaque aliquando ſeceſſione in illa loca abiiſſe, unde poſtea ſub tempora Valentiniani revocati ſint ad auxilia Romanorum.

BUSACTERI MAJORES, CHEMÆ, ANGRIVARII.

Cæterum inter Chaucos parvos atq; Suevos incolebant BUSACTORES MAJORES, *& ſub his* CHEMÆ, *& deinde* ANGRIVARII, *quorum reliquiæ hodie quoque ſuperſunt. Epiſcopus Colonienſis ſe autem Angrivariorum appellat: Nunc autem Oſtphali & VVeſtphali ibi degunt, & Monaſterienſes. Et & Badenbornenſis & Bremenſis ibi Epiſcopatus. Ultra Viſurgim verò Epiſcopatus Hildesheymenſis & Comitatus Ravenſpergenſis, ubi poſteriore tempore habitarunt Normanni, qui Galliam vehementer adflixerunt. Et id ex vetuſto Germanico autore diſci poteſt, qui ſe ex ea gente originem habere gloriatur, quicquid de his ſomnient ſcriptores Galli, & eos è Dania veniſſe autument. Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibinis & Caſuariis claudi Tacitus ſcribit, à fronte autem Phriſiis excipi. Per VVeſtphaliam* AMISUS *fluit amnis inſignis, ac in mare Friſium juxta Emdam labitur. In hoc Druſus Bructeros navali vicit prælio. Strabo Hamaſiam appellat.*

Normanni origine ſunt Dani, Sueones, Norwagi. Hi quod ante Saxones fecerant, & Angli, vicina primum Germaniæ, inde remotiora Galliæ, tempore Martelli & Pipini infeſtare adgreſſi, quacumque incedebant omnia ferro ac flamma vaſtabant, facta piratarum more in littora exſcenſione. Experta eſt ipſorum injurias non ſemel Weſtfalia, Friſia, Hollandia, Flandria, Brabantia; ipſa etiam Britannia & Gallia, ubi non prædas egere tantum, ſed ſedes quoque ſibi fixere. Ac ſub Carolo Magno ſubjugatis Nortalbingis, Obotritis, & Slavis vaſtatiſq; inſulis quæ ad Rheni & Scaldis oſtia ſitę ſunt, ductu Godefridi regis, qui jam Germaniæ imperium ſpe vorare auſus fuerat, etiam Aquenſe Palatium bello ſe petituros minabantur. Ac feciſſent, niſi ſatellitis cujuſdam ſui perfidia Godefridus periiſſet. Ea res Chriſtianos à Paganis liberavit. Iidem tamen poſtea Gallias per annos non minus XL tenuere. In Germaniam ſuperiorem adverſo Rheno navigiis delati, depopularunt omnia, occiſo etiam Sallo Mediomatricũ Epiſcopo. Sub Carolo tandẽ ſimplice Galliarum rege dux ipſorum Rollo perſuaſus religionem Chriſtianam amplexus eſt. Gilla etiam regia filia in uxorem ducta, totaque Neuſtria cum Britannis ſuper Ligerim in dotem accepta, quam à ſua gente Normanniam appellavit.

Civitates verò Buſacterorum ſunt,

Mediolanum, *Munſter*, f.

Teuderium, *Paderborn*, f.

Siatuanda, *Oſenbruck*, f.

Et ultra Viſurgim ducatus Brunſvicenſis itemque Hildesheimenſis civitas.

Tuliſurgium, *Brunswijck*.

LACOBARDI & DULINGI.

Poſtea erant LACOBARDI, *λαγκόβαρδοι, ſub quibus* DULGUMNII, *δουλγούμνιοι; ubi nunc eſt Marchia antiqua & Epiſcopatus Meydeburgenſis.*

Civita-

Digitized by Google

Civitates verò ſunt,
Meſovium, *Meydburg vel Milden.*
Halberſtadenſis Epiſcopatus.

TEUTOMARI & VIRUNI.

Inter Saxones & Suevos erant TEUTONARI & VIRUNI τευτονόαροι ϗ οὐίρουνοι.
Horum civitates nunc ſunt,
Treva, *Havelburg,* f. *civitas & epiſcopatus.*
Welſenach.

TEUTONES & AVARPI.

Poſteà TEUTONES & AVARPI, τεύτονες ϗ ἄουαρποι.
Quorum civitates nunc ſunt,
Berlin, & Brandeburgenſis civitas.

ÆLVÆONES.

Inter Ruticleos verò & Burguntos habitabant ÆLVÆONES, Αἰλουαίωνες.
Horum civitates nunc ſunt,
Scurgum, *Grandniz,* f.
Alcaricadis, *Toren,* f.

LINGÆ.

Sub Semnonibus habitabant LINGÆ: λίγγαι, *quæ nunc pars eſt Lauſutia.*

LVTI MANI & LONGI DIDVNI.

Sub Burguntis autem LUTI MANI & LONGI DIDUNI, λοῦτοι οἱ μάνοι ϗ λόγγοι δίδουνοι, *ubi nunc eſt Stargardia in Pomerania.*

CALVCONES.

Sub Ilingis ex utraque parte Albis degebant CALUCONES, καλούκωνες, *ubi nunc eſt Hertzberg, & pars Miſnia, circa Serveſtam, Zerbſt.*

CHÆRVSCI.

CHÆRUSCI, χαιρουσκοί, *inter Albim fluvium habitabant, & Viſurgim, diremebanturque ab Angrivariis, ut Tacitus ſcribit, lato aggere, quem illi extulerant, quo à Cheruſcis dirimerentur, quum Druſus Germanicus Cheruſcos adgreſſus fuiſſet. Arminius cum illis trans Viſurgim inſtructa acie ſtetit. Is enim Romanos & Cheruſcos interfluebat. Unde planè conſtat, Cheruſcos eam inhabitaſſe terram quæ hodie Saxoniæ pars eſt, cum Duringia univerſa. Saltum verò Teutoburgenſem in quo Varus cum Romanis legionibus caſus eſt, haud procul ab Amiſia teſte Tacito abfuiſſe conſtat. Druſi verò trophæa Ptolemæus quaſi ad ortum Viſurgis ponere videtur. Id ſi verum eſt, circa Fuldenſe fuerunt monaſterium; nam & Strabo refert, Druſum quum inter Salam fluvium & Rhenum belligeraret, oppetiiſſe.*

CHAMAVI.

CHAMAVI, χάμαυοι, *eam tenebant terram quæ nunc eſt Miſnia, uſque ad Melibocum montem.*

BONOCHÆMÆ.

Verſus ortum autem Albis habitabant BONOCHÆMÆ, βονοχαῖμαι, *circà Cottowitz & Dreſen.*

BATINI.

Supra hos erant BATINI βατεινοί, *ubi nunc eſt Ducatus Sagenſis.*

COR-

CORCONTI.

Et adhuc ſuper hos habitabant CORCONTI, κορκοντοὶ, *ſub monte Aſciburgio, ubi hodie Gorlitz eſt & Pantzen, cum reliquis civitatibus uſque ad Poloniam.*

LUTI BURI.

LUTI BURI, λοῦτοι οἱ βοῦροι, *uſque ad Viſtulam portendebantur. Hodie Sileſia eſt, ubi & Uratiſlavienſis civitas eſt, qua Budorgis cenſetur, & Poloniæ pars uſque ad fluvium Viſtulam.*

SIDONES.

Inde SIDONES, *Σίδωνες erant, ubi nunc Ducatus Oppolenſis.*

COGNI.

Poſt illos COGNI, κῶγνοι, *ubi hodie Ducatus eſt Teſchenſis.*

VISBURGII.

Demum verò erant VISBURGII, οὐισβούργιοι, *ſupra ſilvam Hercyniam: nunc pars eſt Moraviæ circa civitatem Olmucenſem.*

CASVARI, NERTEREANES. DANDUTI.

Rurſus ſupra Suevos Ptolemæus ponit CASUAROS καμουάρους, NERTEREANES νερτερέανας, DANDUTOS δανδούτους, *ubi forſitan hodie eſt ditio Comitum de Hennenberg, & regiones quæ vocantur Puchen & Ron cum civitatibus Smalcaldia, Koberga, Egra, & reliquis.*

TVRONI & MAROVINGI.

Sub his autem TURONI & MAROVINGI τούρωνοι καὶ μαρουΐγγοι *colebant, forſitan, ubi hodie ea regio eſt, quæ vocatur Palatinatus ſuperior, circa Amibergam, uſque ad ſylvam Bohemorum. Verùm hic nihil certi adfirmamus.*

CATTI.

Iterum ſub Chamavis erant CHATTAE χάτται, *ſive ut Tacitus appellat Catti, Cheruſcis ad occaſum contigui ac propinqui; Nam, ut Tacitus ſcribit, quum Druſus ex improviſo Cattos invaſiſſet, Cheruſcis in animo fuit Cattos juvare, ſed à Cæcina prohibiti ſunt. Quapropter abſque dubio patet, Cattos vicinos fuiſſe Cheruſcis, & eam habitaſſe provinciam quæ hodie Haſſia vocatur. Nam, ut Cornelius inquit, apud illos colles rareſcere incipiunt, nec terra adeò paluſtris eſt, quemadmodum in Germania inferiore. Hi ſuccedente tempore Cheruſcos ſubegerunt, indeque cum Hermunduris ob ſalis flumen contendentes, penitus caſi fuerunt, quum victores diverſam aciem Marti & Mercurio ſacraſſent, & forſitan ob illos ſalis fontes pugnatum eſt, qui hodie apud Hallenſes in Miſnia cernuntur.*

Horum civitates fuerunt,

Stereontium, *Caſſel.* f.

Pheugarum, *Marpurg.* f. *Cornelius Tacitus refert, Mattium caput gentis fuiſſe, quod & ſummis laudibus attollit.*

TVBANTI.

Supra Cattos habitabant TUBANTI τούβαντοι. *Hodie ea regio Eßfeld cenſetur, & ſilva Hartz.*

TEVRIOCHÆMÆ.

Inde ad Sudetes montes erant TEURIOCHAEMAE τευριοχαῖμαι, *jam Foytlandia eſſe putatur.*

VARI-

VARISTI.

Sub montibus erant VARISTI, *οὐαρισταί*, *ubi nunc civitas eſt Babenbergenſis, & montana quæ Babenbergenſia vocantur, cum oppidis Holfeld, Kalmbach, Peyrreut, Hoff. Cæterum nec hoc prætereundum, in hac regione montem eſſe piniferum dictum, ex quo quatuor inſignia & navigabilia oriuntur flumina, quæ ad quatuor mundi tendunt plagas. Ægra enim ad ortum fluit, & in Bohemia cum Albi miſcetur. At Naxus verſus Auſtrum fluens in Danubium tandem exit. Sala autem ad Septentrionem labens & ipſâ ab Albi excipitur. Mænus verò verſus occaſum in Rhenum ſe exonerat.*

CURIONES, CHÆTUORI.

Sub Marturgis erant CURIONES. *κουρίωνες, inde* CHÆTUORI, *χαιτύωροι, & Parma Campi, πάρμαι, κάμποι, ubi hodie Auſtriæ pars eſt Ciſdanubiana, juxta Krems, Znaem, & Niclaſpurg.*

MARCOMANNI.

Inde habitabant MARCOMANNI, *μαρκομανοί. Hodie regio illa Moravia eſt, quæ ſe ad* SUDINOS, *σουδινοί, extendebat, & Danubium uſque, ubi hodie civitas eſt Presburgium. Geſſit hæc gens maxima bella cum Romanis, præcipuè Antoninorum tempore. Civitates nunc habet inſignes Olmicenſem Eburum fortaſſis, & Brunenſem.*

QUADI.

Sub ſilva autem Hercynia QUADI *erant, κόαδοι, ubi nunc ſunt oppida Kam, Kalmuntz, Graſenau, uſque ad Lunam ſilvam. Apud hos ut olim hodie quoque ferri perdurant minera.*

BÆMI.

Sub ſilva verò Luna, ſeu potius inter ſylvam Lunam gens magna erat BÆMORUM, *qui &* BOJOHÆMI *vocabantur, ac undique claudebantur ſylvis. Eam regionem Marobodus obtinebat Romanis olim bellis clarus: ſub quo tum, ut Tacitus refert, Suevicæ etiam gentes, Semnones & Longobardi, nec non Marcomanni erant, ad quos ab Arminio pugna victus conceſſit. Verum Sclavinorum poſteà gens, quum multitudine ſua totam ferè inundaret Europam, etiam invaſit terram, ac expulſis veteribus colonis univerſam occupavit. Et licet illi hodie quoque Bohemi vocentur, nequaquam tamen Germanica ſed Sclavonica utuntur lingua, quæ & veterem illorum redarguit originem. Nunc in regni formam eſt redacta, ac multis urbibus inſignium, dives frumenti, pecorum, piſcium, ac minerarum, admodumque populoſa, nec non potentiſſimis Baronibus magnaque nobilitate decorata. Hujus regionis civitates eſſe cenſentur,*

Coridurgis, *Praeg*, f.

Medoſlanium, *Piſâ*, f.

Hi hodie ad Danubium ferè extenduntur, ac ideò TERACATRIAS *&* RACATAS *quoque occuparunt.*

Hactenus Ptolemæũ Bilibaldus ſequutus eſt, nominibuſq; antiquis ac pene obſoletis nomina recentia aptavit, quanta quidem potuit dexteritate. Sequuntur Germaniæ populi à Tacito poſiti quos Ptolemæus omiſit:

MARSI Taciti.

Plures alias Germanicas gentes Tacitus ponit, inter quas & MARSOS *recenſet. Scribit enim, quum Druſus Germanicus Marſos adoriretur, quos & magna clade afficit, quod exciverit Bructeros, Tubantes, & Uſipetes; ut ſaltus, per quos exercitui regreſſus patebat, inſiderent. Unde liquet, has gentes omnes haud longè à Rheno abfuiſſe, licet Ptolemæus*

Z Tuban-

Tubantes etiam ſupra Chattos ſtatuat. Porrò Marſorum reliquiæ adhuc in Germania permanent: nam Saxonum Inſula ubi Albis in mare ſe exonerat, hodie à Diet-marſis, hoc eſt, à populis Marſis habitantur, & à Marſorum nomine appellantur.

Atqui Marſorum ſedes non una. Initio Sicambris fuere contermini: poſteà haud procul Teutoburgenſi ſaltu. Horum fuit templum Tanfanæ celeberrimum, referente Tacito. Strabo diſerte. Populos quoſdam ad ripam Rheni ſitos Romani in Galliam traduxere, ut Sicambros; quædam in interiora migraverunt ut Marſi. Sunt qui huc referant Otmarſenſes.

BRUCTERI Taciti.

BRUCTERI *à Ptolemæo haud nominantur: niſi quis Buſactores parvos pro Bructeris accipere velit. Hos Druſus pugna navali in fluvio Amiſio devicit. In horum terram immigrarunt Chamavi & Angrivarij, pulſis Bructeris.*

MATTIACI Taciti.

Prætereà & MATTIACOS *Tacitus recenſet, qui ipſi à tributis, quemadmodum & Batavi exempti erant, ac ſolum ad uſum reſervati bellorum.*

Quin Ptolemæi Ματτιακὸν ſit Taciti Mattium, non eſt cuipiam dubium: Eſt ergo oppidum quod Marpurgum nunc vocant, ad Lohnam amnem: Ab eo fontes Mattiaci Plinio, aquæ Mattiacæ Macellino, pilæ Mattiacæ Martiali, populi Mattiaci Tacito, ac ſimpliciter Mattiaci pro militibus ex eo tractu delectis in Notitia Imperij. Qui Zelandos eſſe putant, non aliud habent quod ſuæ opinioni obtendant, quam quod illi ſocios vocent Maets. Quis autem non videt quam illud infirmum argumentum ſit? Neque enim id ipſi ſoli faciunt: Et quis ſcit an ſemper fecerint? minus quippe nunc uſurpant quam olim. Eodemq; jure poſſent Hatlemenſes dicere, ſe eſſe Buſas, aut à Buſis Medorum populis ortos, quia ſocios Buſos ipsi vocant. Tacitus certe libro de moribus Germanorum ita Mattiacos deſcribit, ut doceat eos non eſſe in ripa Gallica, ſed ultrà Rhenum, ultraque veteres imperij terminos, ſede quidem finibuſque in ſuâ, hoc eſt Germanica ripa, ſed mente animóque Romanis conjunctos, cætera ſimiles Batavis, niſi quod ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo, & cœlo acrius animentur, quæ ſanè Zelandis non competunt.

USIPII & TENCHTERI Taciti.

USIPIOS & TENCHTEROS *Cattis proximos eſſe ſcribit Tacitus: Uſipiorum verò Ptolemæus ne meminit quidem.*

Viſpos habet Ptolemæus, Οὐίσπους. Tacitus Uſipios & Uſipites. Junguntur ferè ſemper Tencteris, quos Ptolemæus corruptè vocat Ἰγκρίωνες. Sedes ipſis cum Had. Junio ſtatuerim, ubi nunc Sutphanienſes. Tacitus eos laudat. Tencteri, inquit, ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt: nec major apud Cattos peditum laus, quam Tencteris equitum. Sic inſtituere majores; poſteri imitantur. Hi luſus infantium: hæc juvenum æmulatio: perſeverant ſenes.

HERMUNDURI Taciti.

HERMUNDUROS *non refert Ptolemæus, ſed Tacitus. Albim quoque in Hermunduris oriri ſcribit. Id ſi verum eſt, pars erunt Bohemiæ.*

Hermunduros de Sala amne cum Cattis certaſſe, eoſdémque ad Danubium uſque ditionem ſuam extendiſſe conſtat.

Digitized by Google

conſtat. Fida, inquit, Tacitus Romanis civitas; eóque ſolis Germanorum non in ripâ commercium, ſed penitus, atque in ſplendidiſſima Rhætiæ provinciæ colonia. Paſſim ſine cuſtode tranſeunt, & quum cæteris gentibus arma modo caſtraque noſtra oſtendamũs, his domos villaſque patefacimus, non concupiſcentibus.

ARII & HELVECONES Taciti.

Ariorum, Helveconum, ac reliqua apud Tacitum Germanorum nomina nunc penitus exoleverunt.

Arios & Helvecones Tacitus Lygiis adcenſet. Lygiorum, inquit, nomen in plures civitates diffuſum: valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helveconas, Manimos, Elyſios. Sunt autem Helvecones Taciti iidem cum Plinij Hillevionibus, quorum gentem in Scandinavia ait quingentos pagos incolere. Videtur eos Mela vocare Hermionas, niſi vitium fecerint ejus codices; Ego ſuſpicor eſſe eos qui nunc Hallandiam incolunt.

PEUCINI & BASTARNÆ Taciti.

Peucinos *autem &* Bastarnas *Plinius Dacis conterminos eſſe dicit. Superſunt & hodie in Tranſſylvania, quæ Sibenburgenſis appellatur, Germanorum reliquiæ. Utrum verò poſteà illuc migrarint, an ſemper ibi habitarint, nil certi quod affirmem habeo.*

Baſtarnis in Thracia locum conceſſum à Probo imperatore autor eſt Zoſimus. Jornandes ait eos à Septentrione Dacos contingere.

RUGII Taciti.

Sane Rugiorum *terra hodieque nomen retinet, pluresque principes de titulo Rugiorum contendunt, veluti Marchiones Brandeburgenſes, Megalburgenſes, & Pomeraniæ duces. Supereſt & inſula Rugiorum ex oppoſito fluvij Suevi, ubi is in mare exit. Hi poſterioribus temporibus magnum nomen ſortiti ſunt.*

Hodie vocant Rugen-landt. Sidonius recenſens populos Septemtrionales, inquit,

— pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. —

Et rurſum, carmine V.

Pannonius, Neurus, Chunus, Geta, Dacus, Alanus,
Bellonotus, Rugus, Burgundio, Veſus, Alites.
Biſalta, Oſtrogothus, Procruſtes, Sarmata, Moſchus,
Poſt aquilas venere tuas. —

Sub Theodorico Oſtrogotho Rugi Ticinum ceperunt; Adeundus imprimis Ennodius in vita S. Epiphanij.

SUIONES Taciti.

Suionum *deinde civitates Tacitus ponit, quos claſſe etiam valere ſcribit. Forſitan hodie ſunt Sueci & Dani, poſt quos mare eſt glaciale, quod Tacitus pigrum vocat. Siquidem & Plinius refert, immenſas inſulas non pridem in Germania compertas, quæ procul dubio Suecia, Dania, & Norvagia ſunt, quæ longiſſimo tractu terrarum ab ortu in occaſum excurrũt, ita ut Iſlandia, quæ gradus ſeptem in longitudine habere creditur, uſque ad* LXIII *gradus protendatur: In latitudine verò à gradibus* LV *uſque ad gradus* LXXII *ſint cognitæ, cum inſulis adjacentibus, veluti Iſlandia ſive glaciali, Finlandia, Vermerlandia, Gronlandia, uſque ad homines ſilveſtres, qui ob mores feroces Wiltlappmanni vocantur. Ultimus verò limes Chriſti cruce ſignatus eſt, quem nemo abſque regis licentia tranſcendere poteſt, & cum comitatu magno. Et is limes continet in latitudine gradus* LXX *circiter. Inde non longè*

erecta

erecta eſt arx, quæ vocatur Warthauß; vel domus præſidij. Veniunt tamen quotidie à Septentrionibus terraque incognita ac à mari glaciali homines quidam barbari, Caroli vocati, mercimoniorum gratia in Gronlandiam, cum magno exercitu, &; ut pro comperto habetur, ex altera parte poli Septentrionalis. Hoc plane conſtat, Sueciam continentem & non undique mari circumfluam eſſe. Norvegia civitas principalis, & emporium hodie eſt Bergen, quæ habet in longitudine gradus XXIV. 16. *in latitudine verò gradus* LXI. 15. *Sueciæ autem civitas præcipua eſt Stockholmia, quæ continet in longitudine gradus* XLII. 38. *in latitudine gradus* LX. 30. *Daniæ caput regni eſt Hafnia, quæ Copenhaven dicitur, longitudine gradus* XXXIV. 24. *latitudine gradus* LV. 30. *obtinens. Inter inſulas verò Daniæ Gotlandia hodie quoque nomen retinet, ſunt que in illa civitates, Eccleſia Pharenſis & civitas Viſbuy.*

Suionas & Sitonas ampliſſimis Suevorum gentibus in Germania adcenſet Cornelius Tacitus: ad illam hodie pertinet Norwagia; ad hanc Suecia, cui nunc feliciter imperat sereniſſimus ejus regni Gothorumque inſuper & Vandalorum &c. Rex, Guſtavus ſecundus, ad quem nuper à nobis diſceſſit cooptatus in conſiliariorum ipſius numerum eruditiſſimus & prudentiſſimus vir Janus Rutgerſius. Ei nos tali apobaterio perſunctoriè, ob temporis inopiam, luſimus.

D. JANO RUTGERSIO DURDRECHTANO,

Sereniſſimi Suecorum, Gothorum, Vandalorum &c. Regis

GVSTAVI II.

Conſiliario, ἀποβατήριον.

Ergo ſub Arctoo frigentem cardine mundum
Vandalicoque petes ſubdita ſceptra Deo?
Quoſque tibi pridem debebat patria honores,
Oblatos alio ſub Iove Iane geres?
I fœlix tua te quo ſors vocat. Vltima non eſt
Laus hæc, Principibus complacuiſſe viris.
Imprimis Regi, qui quo præſtantior eſt, hoc
Plus quoque virtutis, pluſque decoris habet.
Non cadit in viles animas cognoſcere divos,
Nec licet exiguis rebus adeſſe tibi.
Magnos magna decent. Sueonaſque Gothoſque Batavus
Conſilio poſthac dirigat iſte ſuo.
Interea dulceis abſens procul æſtima amicos,
Siſque horum in longis noctibus uſque memor.

SITONES

SITONES Taciti.

Inde SITONUM *ſequuntur gentes; Et hunc finem Suevia eſſe Tacitus refert: forſitan hodie Lyflandia eſt. Pomponius Mela Hermones ultimos Germania eſſe dicit.*

SARMATÆ EUROPÆI.

Cæterum Ptolemaus ultra Viſtulam Sarmatiam auſpicatur Europaam, quam eo quoque tempore quemadmodum & nunc, multa Germanorum habitabant gentes, veluti GOTHONES, ALANI, RUGII, SCYRI, VANDALI *& cunctæ alia Gothorum nationes: Poſt horum tranſmigrationem* SCLAVINI, *ut dictum eſt, ingreſſi ſunt, & terras illas occuparunt, aut etiam alios expulerunt; Gens ſuæ multitudine ſua numeroſiſſima, & qua hodie prater Poloniam, totam Ruſſiam cum Moſcovia uſque ad mare glaciale & Tanaim, ac ultra illum etiam multa poſſidet. Cæterum* SINUS VENEDICUS *cum magna parte mediterranea regionis, qua hodie Pruſſia eſt, nec non Livonia univerſa, qua olim fuit* GOTHIA *orientalis, uſque ad Narvam fluvium, qui in ſinum exit Venidicum, hodie militia Teutonica ſanctiſſima virginis Mariæ paret: ſuntque ibi Eccleſia Cathedrales quamplurima, veluti Sambienſis, Rigenſis, Upſalenſis, & ultima Rivalienſis. Civitates verò Elbinga, Armel caſtrum, Marsa burgus, Mons regalis, Riga, Upſala & Revalia, qua habet in poli altitudine gradus* LXII. *In mare autem exeunt poſt Viſtulam Chronus, hodie Paſſuria, deinde Pregora, vel Cherchin, poſteà Armele fluvius magnus, die Memil, vocatur & Niemen Sclavonice, per Moſcoviam fluens, ac in mare Prutenicum tribus oſtiis exonerans. Quidam hunc Chronum eſſe putant. Inde eſt Hillige fluvius, Rubonis fortaſſis. Polet deinde, Turnus forſan. Poſteà ingens fluvius qui Duna & Zuina ac Binda vocatur, ex Moſcovia oriens apud Rigam in mare erumpit, forſitan Cherſinus eſt. Inde juxta Rivaliam Ana fluvius exit. Demum autem Narva fluvius magnus, & ipſe ex Moſcovia fluens, ac in Oceanum Sarmaticum juxta Flautenam ſe exonerat, Livoniamque à Moſcovia diſterminat. Oſtia fluvij hujus in elevatione poli habent* LXIV *gradus vel circiter. In mediterraneis autem & haud longè inde civitas magna eſt Novogardia dicta, qua graduum eſſe ferunt* LXVI, *non multum à mari glaciali. Eſt autem hoc tempore* MOSCOVIA *cum terra illa univerſa magno duci Moſcovia ſubjecta, cujus ditio quum verſus occidentem à mari Balthico incipiat, per quingenta milliaria Allemannica & magna quidem orientem verſus ſe extendit, quemadmodum Moſcovita pro certo adfirmant; ita ut longè Tanaim & Volgam, hoc eſt, Rha fluvium ſuperet, & per Aſiaticam Scythiam excurrat. Joannes enim præſentis Ducis Baſilij pater multa ſuo adjecit imperio, veluti terram qua Permeska nominatur, cum Corela, & ultimam quoque Jubram, ex qua olim egreſſi ſunt Hungari qui in Pannonia ſedes fixerunt: quod non ſolum ex communi patria liquet nomine, ſed quod & lingua eadem utuntur qua Hungari, licet incomptiori. Sunt verò prædictæ gentes non ſolum Barbaræ, ſed & ferinæ ac belluinæ, pane carent, & ex venatione ferarum & piſcium vivunt: & quia nihil aliud poſſident, tributi nomine nil niſi animalium pelles & piſcium dentes magno duci Moſcovia ſolvunt, ex quibus cultellorum fiunt manubria, præcipueque apud Turcos in pretio habentur. Sed &* TARTARI *Koſanenſes qui juxta caſtrum Koſam quod ſuper flumen Volham ſitum eſt, unde & nomen ſortiti ſunt, Moſcovita ſubſunt imperio, ac illius juſſu bella capeſſunt. Moſcovia verò ad ortum Tartari adjacent Savolbenſes, nec non Tartari Nohajenſi, Sabolenſes, qui ſe cateris præſtare putant. Hi ad mare ſe extendunt Caſpium. At Nohajenſes admodum ſunt Septentrionales, & quotidie Moſcoviam ſuis infeſtant excurſionibus.*

A Septentrione vero Moſcovia Oceano terminatur glaciali, A meridie autem vaſtiſſimis campis, nec non Lithuania & Ruſſia, à qua noſtris temporibus Joannes dux Novogardienſem ducatum cum civitate ejuſdem nominis maxima & Mozaicenſem ducatum abſtulit. Præſens verò dux Baſilius Ploskovienſem & Smolenſem ducatus, cum pluribus aliis Lithuanis & Ruthenis ademit. Utuntur autem Moſcovitæ ac Rutheni lingua Sclavonica, ritumque obſervant Græcum: reliquis verò gentibus quibus Moſcovita & Lithuavi imperant, ſingulis proprius eſt ſermo. Civitas in qua Dux ipſe ut plurimum degit, Moſcovia, quemadmodum & regio ipſa, appellatur, fluitque per eam ejuſdem nominis fluvius vaſtus. Urbs eſt ingens, ſed tota ferè lignea, præter caſtrum & palatium Ducis, quæ ex lapidibus ſunt conſtructa, diſtatque à civitate Smolenſi, quæ in Ruſſia eſt, centum milliaria Germanica. Smolenſis verò civitas à Vilna civitate ingenti Ruthenorum abeſt milliaria CXX. At Vilna à Cracovia regia civitate Poloniæ per milliaria centum: ita ut à Cracovia uſque ad Moſcoviam CCCXX ſint milliaria Germanica magna. A Nurenberga autem Cracoviam milliaria ſunt centum & aliquanto amplius. Sunt autem gentes illæ incomptæ & admodum barbaræ, extremæ præterea ſervituti ſubjectæ; ita ut omnia quemadmodum inter Turcas dominorum propria eſſe cenſeantur, princepſque Moſcoviæ cunctarum rerum proprietatem habeat: uſumfructum verò ſubditis utendum relinquat, non diutius tamen quam ſibi placet. Porrò Moſcovitarum terra pars eſt Sarmatiæ Europeæ, ubi Ptolemæus Hyperboreos & Baſilicos ponit Sarmatas, nec non Modocas à quibus forſitan Moſci ſunt derivati. Præterea Hippophagi Sarmatæ ibi degebant, nec non Socatæ, Suardini, & Alei, & juxta Borealem Tanaidis inflexionem Periorbidi, gens magna. Juxta Auſtralem verò Taxamata. Ultra Tanaim verò quo ſe longiſſimè Moſcovia extendit, SARMATIA ſequit, ASIATICA, & deinde Scythia eſt, juxta Rha fluvium, ubi à Ptolemæo Phthiropgraphi & Materi cum aliis quamplurimis ponuntur gentibus. Deinde erat terra incognita, ubi hodie Pomeſka, Corella, & Juhra vel Hungaria priſca, quæ cuncta Moſcovitæ ſunt ſubjecta. In Moſcovia oritur fluvius Edel, id eſt Rha vel Volga; nec non Tanaus, ex terra plana ac paluſtri, cum multis aliis, Zuina, Moska, Ocha, Mimula, & aliis quibuſdam.

LITHUANIA.

LITHUANIA Moſcoviæ verſus Boream eſt conjuncta, ad occaſum verò, ubi regio eſt Samogithia, Livoniæ & Pruſſiæ adnectitur. Ab ortu autem fluviis terminatur Oſkol, Jugra, & Donneytz, qui ſe omnes in Tanaim exonerant. At meridiem verſus Polonia & Ruſſia adjacet. Hæc gens ſuperioribus annis admodum obſcura & Ruthenis ſubdita fuit. Verum quum ſuccedenti tempore duces nacta eſſet bellicoſos, ita prævaluit, ut totam Ruſſiam ſuo ſubjiceret imperio; quin & Livoniam, Pruſſiam, & Poloniam aſſiduis infeſtavit incurſionibus; adeò ut niſi milites cruciferi cum aliorum Chriſtianorum Principum ſubſidio illis obviam iviſſent, tam de Polonia quam de Pruſsia actum fuiſſet. Nec tamen ita reprimi potuit, ut non maximas clades Chriſtianis inferret, ab iiſque pariter acciperet. Duravit bellum infeſtiſſimum multis annis; donec tandem deficiente regia ſtirpe Polonica Jagellus magnus Lithuaniæ Princeps fidem Chriſtianam unà cum regno Poloniæ & relicta Ludovici regis filia Hequide accepit, ac poſt ſuſceptum baptiſmum Uladiſlaus eſt vocatus. Contigere hæc ſub annum ſalutis CIↃ CCC LXXXVI. Ab eo tempore Lithuania, Samogithia, & Polonia in ſtirpe illa permanſere. Subſunt autem magni ducis Lithuaniæ imperio gentes multæ & principes quamplurimi, tam Lithuani quam Rutheni. Civitas principalis Vilna eſt, admodum magna, ad fluvium ejuſdem nominis

Digitized by Google

nis condita. Oritur quoque in Lithuania fluvius Boryſthenes, qui deinde per Ruſsiam fluens in mare exit Ponticum. Lingua gentis quadripertita eſt: paullatim tamen lingua ſubintravit Polonica, nec non Germanica. Sequitur verò Lithuania & Samogithia ritum Eccleſiæ Romanæ. Ptolemæus GALINDOS, BODMOS, SUDINOS, SEVINOS, HAMAXOBIOS, & CARIONAS ibi poſuiſſe videtur.

RUSSIA.

RUSSIA ſive ROXOLONIA & ipſa in Sarmatia poſita eſt Europea: eſtque duplex, Alba & Rubea, ſeu inferior. A ſolis ortu flumine terminatur Tanaide & paludibus Mæotidis: A Septentrionibus autem Moſcoviæ & Lithuaniæ adjacet: A meridie verò Valachia, Moldavia, & Carpatho montibus diſterminatur. Ad occaſum autem Poloniam & Moſcoviam contingit. Eam regionem olim inhabitarunt MASSAGETÆ, qui & ALANI & Hamaxobij. At per totum latus Mæotidis JAZYGES & ROXOLANI, nec non CHUNI. Ad occaſum verſus PEUCINI, & BASTERNÆ, AMADOCI, & NAVARRI, TYRANGETÆ, SAUROMATÆ & GYTHONES, cum aliis nationibus Gothicis. Siquidem ex his regionibus emigrarunt Gothi, Alani, Scyri, Gepidæ, Heruli, Taiphali, Carpi, & reliquæ cunctæ gentes Gothicæ, quemadmodum ex certiſsimis hiſtoriis oſtendi poteſt. Nam Alani & Roxolani in vaſtiſsimis campis ad Tanaim uſque habitarunt, qui hoc tempore Tartarorum incurſionibus penitus ſunt deſolati & inculti. Ad fluvium verò Dnieper, qui eſt Boryſthenes, & Deneſter, qui eſt Tyras, GOTHI reſidebant. Unde digreſsi in duos diviſi ſunt populos: nam qui ad ſolis ortum ſunt progreſsi, ac Tauricam Cherſoneſum cum multis aliis occuparunt locis, Oſtrogothi, hoc eſt Orientales Gothi ſunt dicti. Qui verò occidentem verſus perrexerunt, Viſigothi, id eſt, occidentales Gothi ſunt appellati. In horum locum Sclavini ſucceſſerunt, quemadmodum patet ex lingua. Cæterum hoc tempore Ruſsia magno Duci Lithuaniæ & principibus qui ſub ipſo ſunt, eſt ſubdita, præter ea quæ Moſcovitæ abraſerunt. Sane etſi regio illa pecoris, frumenti & mellis ſit fertiliſsima, præcipuè ea quæ Podolia nuncupatur, per Tartaros tamen ac Turcas admodum eſt vaſtata. Tartari enim Præcopenſes qui & Ulani, ex Tartarica Cherſoneſo quotidie illam invadunt & ſpoliant. Turca verò poſtquam noſtra ætate Bialogrod ſive nigrum Caſtrum ubi Tyras, hoc eſt, Deneſter in Pontum influit, nec non Kiliam, hoc eſt, album Caſtrum, non longè à Danubij oſtiis occuparunt, nunquam ab infeſtatione Ruſsiæ ceſſarunt. Sed & Tartari Præcopenſes munitionem circa Boryſthenem extruxerunt, nomine Ozarkon, ex qua Ruſsiam invadunt & ſpoliant. Rutheni enim licet olim ſuper flumẽ præſidia quædã conſtituiſſent, per quæ Tartari tranſgredi prohibebantur, ea tamen propter avaritiã reliquerunt: unde jam Tartaris liber patet aditus. Habet & Ruſsia civitates complures eximias, quæ magna ex parte vaſtatæ ſunt, inter quas fuit Chiovia urbs ampliſſima ad Boryſthenem fluvium ſita, forſitan Olbia ſeu Boryſthenes à Ptolemæo & Strabone vocata, jampridem à Tartaris everſa. In illa reſidebat Ruthenorum metropolitanus, cui ſubditi fuere omnes Ruſsiæ, Lithuaniæ, Moldaviæ, & Valachiæ Epiſcopi. Hodie Leopolis principalis eſt civitas, deinde Halitz, ambæ juxta fluvium Tyram ſitæ cum pleriſque aliis. Nam Smolenſis, nec non Pleſcovienſis, & Novigradenſis Ducatus cum civitatibus ſuis Ruthenis, ut dictum eſt, per Moſcovitas ſunt ademti. Rutheni verò Sclavonico loquuntur ſermone, & ut plurimum Græcorum fidem ſequuntur. Inhabitant & Ruſsiam Armeni, qui magnas exercent mercaturas; nam ad Ægyptum, Perſiam, & Indiam uſq; penetrant; inter Turcas & Mahumetanos liberè & ubiq; ſine vectigali negotiantes. Ita enim Machumetes conſtituit, quoniam

niam ab Armenis educatus & multis beneficiis affectus eſt. Cæterum quia Taurica Cherſoneſi facta eſt mentio, ſciendum eſt, quod Oſtrogothi illam poſt primam occupationem uſque in hodiernum diem inhabitant. Nam licet Imperatores Græci peninſulam illam aliquando poſſederint, & Genuenſes Caffam, quæ eſt Theodoſia, occupaverint, Tamerlanuſque decantatus Tartarus illam ceperit, à quo tempore eam Tartari Ulani, qui & Præcopenſes ſeu Crimuenſes ex oppidi nomine ita vocati, poſſederunt ac inhabitarunt, qui & ipſi poſtà à Turcis fuerunt ſubacti & ad tributum ſolvendum coacti; Oſtrogothi tamen ſemper montana, licet ſub tributo, poſſederunt: Loquuntur autem Germanice, qua lingua omnes Gothi, utpote Germani, uſi ſunt. Superfuere & ad ætatem uſque noſtram duces Gothicorum nobiliſſimi de Mancup *dicti, qui caſtrum Mancup ſemper à Tartarorum vi defenderunt. Donec Mahumet Turcarum Imperator Caffam expugnavit, Tartaroſque & peninſulam ſuo ſubjecit imperio. Tunc ille & caſtrum Mancup cepit, & duos duces fratres de Mancup gladio percuſſit, in quibus & tota illa Gothorum nobilitas ceſſavit. Gothi verò qui adhuc in montibus ſuperſunt, ut plurimum vineas colunt, & inde vitam ſuſtentant. Proinde & hoc ſciendum, quod ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania ſupereſt, exceptis Scyris, qui & nunc quoque Sturij & Stirenſes appellantur, & Turcilingi, qui & Thuringi. Sed ne hoc ignorandum eſt, eam gentem quæ hodie Turcarum appellatur nomine, à Tartaris ortum ſumpſiſſe: quod non ſolum una & eadem lingua, ritus, victus, & veſtitus, ſed & equitandi ac bellandi uſus, nec non fraudes, perfidia, & innata barbaries feritaſque ſatis oſtendunt. Falluntur igitur, qui Turcarum gentem antiquiſſimam aut Turcimanos eſſe putant: quum paulò plus ſint quam trecenti anni, ex quo Tartarorum nomen anteà penitus incognitum, ſit auditum: poſt quorum adventum Ottomannus ſe à Tartaris ſejunxit, & cum ſuis Turcarum nomen adſumpſit, Tartarique idcircò hodierno etiam die Turcas clientes ſuos eſſe dicant: ac Deum ob peccata ipſorum Turcas ſic extuliſſe conquerantur, quum anteà non ſolum illorum fuerint ſubditi, ſed ruſtici etiam, idque Turcarum nomine ſignificari adſerunt. Proinde gentes Sclavonicæ non ſolum magnam partem Europæ, ſed & Aſiæ partem occupavere, ſuperſuntque hodie in montibus Iberiæ atque Albaniæ. Sunt & verſus mare Hyrcanum Circaſſi, gens bellicoſiſſima, quæ longo tempore Ægypto cum Syria ſub ſervorum nomine imperavit. Habitant & ibi* GAZARORUM *gentes, quæ hodie Abgazari & Abgazelli à Græcis vocantur, nec non Mengrelli. Apud has gentes Tartari Savolenſes tela & alia comparant neceſſaria, & hi omnes ex Sclavorum gente originem traxere, linguaque utuntur Sclavonica, & Chriſti fidem ſecundum ritum Græcorum ſequuntur. Quin & per totam Turciam, præcipuè apud milites, Sclavonica in uſu eſt lingua, ita ut Conſtantinopolis ipſa jam non amplius priſco nomine, ſed Cæſaris domus Sclavonica vocetur lingua. Sed & paullo ante in aula Soldani Ægypti, milites, utpote magna ex parte Circaſſi, Sclavonicè loquebantur. Supra mare Hircanum & meridiem verſus Zagathai habitabant Tartari, non amplius jam in campis, ſed in civitatibus lapidibus conſtructis, ex quibus præcipua eſt* Sarmacanda, *quam Iaxartes maximus Sogdianæ fluvius interluit, qui & in mare Caſpium ſe exonerat. Hujus conditor Tamerlanes fuiſſe dicitur, cum quibus dum Sophi rex Perſarum bellum noſtra gereret ætate, à Selymo Turcarum Imperatore invaſus & victus eſt: qui etiam quicquid in Armenia poſſidebant, una cum Tauriſio regni capite ipſi ademerunt.*

VANDALI.

Cæterum qui Vinulos ſeu Vendos, reliquamque Sclavorum gentē Vandalorum nomine honeſtare cōtendunt, planè falluntur.

tur. Conſtat enim claſſicorum ſcriptorum autoritate, Vandalos ex Gothorum ortos eſſe gente, quemadmodum & SCIROS, GEPIDAS, ALANOS, ac reliquos Gothicæ nationis populos; inter quos nihil præter ſolam interfuit nomenclaturam. Iiſdem enim inſtitutis eademque utebantur lingua, Germanica nempe, quemadmodum dictum eſt, & ex reliquiis quoque Gothorum, quæ montana Taurica Cherſoneſi præſenti adhuc ætate obtinent, diſcere licet, quum Sclavorum, Vendorum, & Viltzorum loquela penitus à Germanica ſit diverſa. Quin & diu antequam Sclavorum nomen eſſet auditum, Vandali populariter cum liberis & uxoribus è patria emigrarunt, jamque Luſitaniæ partem tenuerunt, ac in Africam trajicientes, Carthaginem cum univerſa illa provincia ſuo ſubjecerunt imperio. Sed & Oſtrogothi pariter & Viſigothi Chriſtiani jam ſuſceperant fidem, quum Sclavi ſub initium omnis religionis adhuc eſſent experte: quorum tanquam novorum hoſtium nomen ſub Mauritio primùm auditum eſt, excurſioneſque eorum à Juſtiniano non parum ſunt repreſſæ, donec immenſa multitudine ſuperantes, magnam Europæ & Germaniæ quoque occupaverunt partem, quod quidem Procopij aliorumque plurium auctorum conſtat teſtimonio. Egreſſi ſunt autem ex Scythia, quemadmodum & multæ aliæ barbaræ nationes: & ut Soſtinus Græcus ſcriptor refert, ex profundo Berſilia, dominatique ſunt omni per viæ terræ, uſque ad mare Ponticum. Subnicium autem Gazari à Græcis appellati ſunt, quemadmodum & hodie à Saracenis vocantur. Nihil igitur Vandalis ac Vendis præter nominis conſonantiam quandam unquam commune fuit, licet Sorabi, Vitzi, Vendi, ac reliquæ Sclavorum gentes à Vandalis derelictam occupaverint terram, quemadmodum & multas alias regiones ſuo ſubjecerunt imperio, prioribus expulſis habitatoribus. Siquidem nulla unquam gens è Scythia egreſſa tam copioſo numero ut Sclavi, habitabilis terræ partem inundavit. Nam quicquid eſt à mari Sarmatico & Balthico ad Pontum uſque & Adriaticum mare, nec non à Tanai flavio uſque ad umbilicum Germaniæ cum tota Sarmatia Europæa ac magna parte Aſiatica, nec non Bohemia, Dalmatia, & Illiria, ſua repleverunt multitudine. Quod ſi iiſdem artibus quibus regna parantur, etiam conſervarentur, proculdubio omnium gentium eſſent potentiſſimi. Verum quemadmodum homines, civitates, regna, & nationes ſua habent initia & incrementa; ita etiam quum ad fatalem evenient periodum, rurſus decreſcere & peſſum ire incipiunt, donec tandem penitus deficiant atque evaneſcant. Nihil enim in hac mundana machina firmum ac perpetuo ſtabile eſſe poteſt.

MONTES ET SILVÆ IN GERmania Transrhenana.

Ex montibus Ptolemæus primum ponit SARMATICOS, *qui nunc Hungariam, Poloniam, ac Germaniam interminant, vocanturque Cremnitz & Semnitz.*

Σαρματικὰ ὄρη τὰ ὁμώνυμα τῆς χώρας, inquit Ptolemæus, pag. 103. Sceputienſes hodie vocari ſcribit Ludovicus Decius.

Montes verò qui ſupra caput Danubij ſunt, hodie pars ſunt ſilvæ nigræ, juxta oppidum Villingen.

Τὰ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δανουβίου. pag. 103. Rhætiæ accenſentur.

HELVETIORUM EREMUS *hodie ſuperior pars eſt ſilvæ nigræ, cum ſilva Brigantina, quæ ad Alpes uſque pertingit.*

Ἑλουητίων ἔρημος Ptol. pag. 104. porrigitur uſque ad Alpes.

Digitized by Google

ABNOBI MONTES *varia ſortiuntur nomina, multoſque extendunt ramos: A ſilva enim nigra per ditionem Marchionis Badenſis & Ducis Wirtembergenſis, Nicerisque fluminis ripas excurrentes, per Sueviam uſque ad fluvium Cocerum, ac inde ad Tubarim progrediuntur. Hinc Franconiam verſus ac Babenbergam tendentes, ſilvam ſaltuoſam, hoc eſt,* Steygerwald *conſtituunt.* A Nicero verò *ad amnem Mœnum,* Ottenwald, *ſilvam Ottonicam: ac ultrà illam* Weſterwald, *ſilva occidentalis nominantur. Dehinc ad Cattos, hoc eſt, Haſſiam pertingunt, à qua etiam Franconiam dividit, ibique* Speſshart *appellantur, & uſque ad Weſtphaliam & Rheni ripas Coloniam uſque ſe extendunt.*

Ptolemæo Ἀβνοβα ὄρη, pag. 103. Origo vocis Germanica eſt. Abnow vox collem terrenum & campum paſcuum, quem augiam vocant, ſignificat. Proinde Tacitus de Danubii fonte agens, molli & clementer edito montis Abnobæ jugo illum fluere ait. Beatus Rhenanus Danubium exiſtimat nomen quoque inde traxiſſe, quaſi, *die Abnaw.* Ego tamen aliam ejus vocis arbitror eſſe originem; ut ſit Thon proprium, aw (quod aquam vel flumen notat) adjectitium, conjunctim vero flumen Thonis, Thon aw, Danubius, vel ut in numiſmatis Trajani legitur, DANUVIUS.

MELIBOCUS *verò mons inde initium ſumit, & ad ortum tendit, nunc* Hartzwald, *& montana ſunt Miſnenſium, cum argentifodinis: Planè appendix eſt Abnoborum montium.*

Μηλίβοκον ὄρος Ptolemæo pag. 103 οὗ ἡ Ζωμὸς Rhenanus, eos qui in Haſſia vocantur Catzenelbogen, docuit eſſe Cattos Meliboci montis accolas. Nil potuit magis ἰσχύειν.

Deinde ſilva eſt SEMANA *hodie ſilva Thuringorum.*

Σημανὰ ὕλη. Ptolemæus pag. 103. Pars eſt Hercyniæ, Cæſari Bacenis.

Sub montibus autem Sudetis GABRETA *eſt ſilva, nunc Bohemorum dicta, quoniam Bohemiam undique per gyrum circumdat & claudit.*

Γαβρῆτα ὕλη Ptolemæo pag. 103. *Brit* vel *Breet* Germanis latum ſignificat: Nomen habet à re.

ASCIBURGII *verò montis nomine montana illa continentur, quæ per Sileſiam ad Poloniam & Cracoviam uſque ſe extendunt.*

Dubium non eſt, quin Ptolemæus montem voluerit ſignificare, conſulatur ipſe, pag. 105.

SUDETI *montes eſſe cenſentur, qui nunc montana Babenbergenſia vocantur, & ditio Marchionum Brandenburgenſium, ubi civitates ſunt Holſeld, Culmbach, Peyurrent, Hoff, cum Foytlandia.*

Σούδητα ὄρη Ptolemæo vel Ζούδητα. pag. 103.

Sub his montibus prædicta Gabreta eſt ſilva, quæ & ipſa pars eſt ſilva Bohemica.

Sed & ſylva Hercynia initium inter hos & Sarmaticos ſumit montes, quæ immenſo protenditur tractu: Nam Cæſar ſcribit, neminem hujus Germaniæ eſſe, qui ſe audiſſe aut adiiſſe ad initium hujus ſilvæ dicat, etiam quum itinere quadraginta dierum proceſſerit, aut quo ex loco oriatur, acceperit: Latitudine verò novem dierum itinere expedito patere, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingere. Hanc olim, ut ex variis patet ſcriptoribus, Germani inhabitarunt, fuitque ibi Germania magna: ſed illam poſteà occuparunt Poloni, gens Sclavonica, eamque hodie cum Moſcovitis & Lithuanis tenent.

Ὁ Ὀρκύνιος δρυμὸς Ptolemæo pag. 103. Eratoſtheni Orcinia dicitur. Mela dierum LX iter eam occupare ait. Deſcribitur accuratè à C. Cæſare Commentario VI de bello Gallico. Plinius Hercynium ſaltum & jugum vocat. Sed ad C. Cæſarem adnotat Rhellicanus hæc verba. Bacenim, inquit, eandem ſilvam cum Her-

Hercynia omnium pene eruditorum conſenſus approbat. Latini namque partim & Græci eandem ſilvam Bacenim, Martianam, Gabritam, Semanam, & Hercyniam nominant. Germani verò juxta Friburgum Briſgojæ *Swartzwaldt*, prope Heidelbergam *Odenwaldt*, prope Herbipolim & Babenbergam *Steyger wald* vocant. A Mœno etiam fluvio ad Lhonam amnem juxta Confluentiam *Wester waldt*. Non procul à Mœni ripa, ubi Francfordiam, Aſciburgium, & Moguntiacum urbes attingit, *Spesbart*. In Saxoniæ faucibus ad Mansfeldinam ditionem *Auff den Hartz*: A Thuringis *Thuringer waldt*, & à Bohemis *Behemer waldt* nuncupatur. Quæ ille à Conrado Celte obſervata utiliter adnotavit.

LUNA SILVA *& ipſa pars eſt ſylva Bohemica verſus meridiem uſque ad Danubium pertingens.*

Λοῦνα ὕλη Ptolemæo pag. 106. Lazio eſt *Kuning weiſer-waldt.*

IN RHÆTIA & VINDELICIA.

ADULA *mons, latus occidentale Rhatiæ terminans: Hodie ſunt Alpes juxta Curiam & loca circumjecta.*

Ὁ Ἀδούλας ὄρος Ptolemæo pag. 109. & Straboni. Ex eo profluunt Rhenus & Addua. Accolæ variè vocant montem S. Gothardi, der Vogel, Etzel, Bralium, teſte Simlero.

GRAJÆ verò ALPES *ſunt montes Atheſini & qui Æni vallis dicuntur, qui Italiam verſus extenſi ſunt.*

Γραΐαι vocat Ptolemæus pag. 109. Plinius eas locat in Salaſſis. Montem Grajum appellant Seneca in Epiſtolis, & Tacitus libro IV Hiſtoriarum. Æmilio Probo eſt Saltus Grajus, in vita Annibalis.

POENÆ ALPES *ſunt juxta principium Lyci amnis.*

Πόιναι Ptolemæo, pag. 109. Malim cum Strabone & Latinis omnibus Πεννίνας dicere, à Pœnis qui hac Italiam ingreſſi: Neque ignoro in inſcriptione veteri legi *PENNINAS*, ſed non eſt ab illis talibus petendum in re aperta veriloquium. Hodie vocant *Val Pelsuna.* Alii Mont majore de S. Bernhardo, vel Groſs S. Bernhartsberg.

OCRA MONS *hodie ſunt Alpes circà Juvanum*, hoc eſt, *Salisburgum.*

Ὄκρα Ptolemæo & Straboni: Pars hæc Albium eſt humillima quà ad Carnos accedunt.

MONTES IN NORICO.

LETIUS MONS *in Norico eſt. Hodie Scyrorum vel Scyrenſium montana.*

Κέτιον ὄρος. Lazius monte illo totum tractum contineri ait qui vulgò *Kalenberg, Schneberg, Densberg, Hertzberg, Hengſtberg, Smering* & *Plaitz* vocatur.

CARVANCÆ *montis nomine hodie Carnorum, Croatienſium & Gorcenſium Alpes continentur.*

Καρύαγκας Alexandrino dicitur, qui tamen in deſcriptione Italiæ quum iterum nominandus eſſet, vocavit eum Caruſadium.

Cæterum hoc quoque ſcire refert, Germaniæ montes & ſilvas, licet diverſis appellentur nominibus, ab Alpibus tamen omnes incipere, ac poſteà ſemper continuo quaſi tractu hinc inde diſcurrere, rurſuſque in ſeipſos reflecti, ac magna ex parte ad montana Bohemiæ & ſilvam illam concurrere.

Cæſar BACENIM *ſilvam infinita magnitudine eſſe ſcribit, & inter Suevos ac Cheruſcos diſcurrere. Ex quo patet, Bacenim eſſe, quam Ptolemæus ſilvam Semanam, hoc eſt, Duringerum ſilvam vocat. Is enim eo tempore Suevos Albis fluvii accolas à Cheruſcis dirimebat.*

Digitized by Google

IN GERMANIA CIS RHENANA ſunt montes iſti.

JURA *vel* JURASSUS *mons, cujus nomine Suitenſium bonæ continentur Alpes, uſque ad Allobroges.*

Mons eſt Galliæ Narbonenſis, quem ibi accolæ vocant Jour Jurat, Pierreport, & Mont S. Claude. Ab Helvetiis nam à Rheno ad Lemannum uſque lacum porrigitur varia nomina ſortitur. Prope *Baſileam* in Rauracis vocatur Botzberg inde meridiem verſus Schaffnat, poſtea Ober & Niderhauwenſteyn. Ac tandem Waſſerfal. Alibi quoque Leerberg & Blamberg. Porrò unius à *Baſilea* diei itinere ad pagum Dachfelden eſt locus, quo nimirum Jura ibi pertuſus eſt, vocant Pierreport, & Pierre Pertuis. Fertur C. Cæſar illac ducens exercitum, quum objecto ſaxi videret iter ſibi præcluſum, petram ita pertudiſſe, ut ſub ea pediti, equiti, curribus via pateat, ſaxo ſupra pontis inſtar imminente, Craſſities ei pedum XLVI: ab eo ad viam quæ infra ſternitur, ſpatium ferè pedum XVIII: à ſuperficie ima ad ſummam XX. In fronte ſaxi leguntur hi verſus, priore tantum voce à nobis ſuffulta.

Numinis AUGUSTI VIA DUCTA PER ARDUA MONTIS FECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS;

Eſt enim ad caput amnis *Byrſæ*, qui illic ſcaturiens rivulorum aliquot auctus aquis extra *Baſileam* Rheno miſcetur.

VOGESI *montana ſunt quæ hodie per Hunorum tergum ac Lotharingiam extenduntur.*

Galliæ *Belgicæ* mons eſt, ex quo Moſa profluit, ſeparatque *Burgundos* à Lotharingis. Oritur ex eodem quoque Moſella, atque ibi Kratzer vocatur: nam ad Moſæ fontes dicitur Mont de Faucilles. Hunnorum tergum vocat *Bilibaldus* Hundsruck, tractum ſcilicet ad Moſellam, quem Auſonius in Idyllio appellavit Arva Sauromatum. Hunni enim ſunt Sarmatæ: quibus Valentinus & Gratianus agros aſſignavit his locis. Imperitè quidam vocant Dorſum caninum.

ARDUENNA *olim latiſſime patebat. Hodie pars illius eſt Eyfflia. Strabo ait, Arduennam Morinos, Atrebates, Eburones & Menapios attingere.*

Straboni *ἀρδουέννα* eſt. Nam Ptolemæus ejus non meminit. Ortelius exiſtimat nomen ei datum à *Venen*, quod ſignificat ſtagnantia & paluſtria loca è quibus ceſpites ad ignem effodiuntur. Ergo Hard Venen, ſunt loca altiora & ſicciora eque paludibus iſtiuſmodi eminentia. *Batavi* ſimiliter habuere Hooghe Venen: quibus opponuntur *leghe Venen*. Non potuit locis illis & ſilvis aptior è re dari appellatio. Circa Leodium & in agro *Brachbantenſi* ac Namurcenſi ſilvæ adhuc tales ſunt.

MONTES ULTRA VISTULAM.

Montes RYPHÆI *&* HYPERBOREI *de quibus priſci tam multa ſcripſere, nuſquam hodie comparent, licet tota Europea & Aſiatica Sarmatia undique à Germanis Polanis & Moſcovitis ſit peragrata & cognita: ſed omnia ſunt plana uſque ad mare glaciale, ubi colles quidam eminent admodum mediocres; amnes vero maximi, veluti Rha qui & Volga, Tanais & Duna, quæ & Zuina, ex ſilvis, terra plana ac paluſtri, & nequaquam ex montibus aliquibus oriuntur.*

Rectè. Notavit idem jam olim Strabo. Horum inquit locorum ignoratione factum eſt, ut audirentur qui Rhiphæos montes & Hyperboreos commenti ſint aliaque de ora Oceani mendacia traderet Pytheas Maſſilienſis. Eos igitur miſſos faciamus. Poetarum enim commenta ſunt. Vide ipſum lib. VII. Eſſe tamen gentes Hyperboreas & Hypernotias diſputavit idem contra Eratoſthenem libro primo.

DE

Digitized by Google

DE FLUMINIBUS GERMANIÆ, qui in Rhenum influunt.

Flumina verò Germaniæ ſunt quamplurima, quæ partim in Rhenum, Danubium, Albim, & Viſtulam exeunt: quædam & ſine aliorum incremento in Oceanum ſe exonerant Germanicum. ATHESIS *verò licet in Alpibus & Germania oriatur, in ſinum tamen influit Adriaticum.*

Oritur is in Rhætia. Germani eum vocant Eſch, & accolas ejus Eſchlender.

In Rhenum igitur influunt amnes inſigniores, ILA *non longè à Fletkirchio.* ARA, LYMACIA, & RUSIA, *flumina rapidiſſima quæ ex Elvetiorum montibus ortum ſumunt.*

Ara Latinis Arola eſt; oriturque haud procul à fonte Rhodani, ac Solodurum & Vindoniſſam præterlapſus ad Confluentes Rheno miſcetur.

Deinde NICERUS *ſive* NECCARUS *fluvius celeberrimus, in quem decurrunt* COCERUS *&* JAGESTA *nec non alia quædam flumina ignobiliora.*

Auſonius Nicrum dixit,

Hoſtibus exactis Nicrum ſuper & Lupodunum.

Meminere ejuſdem Panegyriſtes ad Conſtantinum Magnum, Fl. Vopiſcus, & Ammianus, qui propter eum narrat inſigne quoddam munimentum, celſum pariter & tutum, exſtructum à Juliano parabate; ſed quum metueret, ne illud undarum appulſu paullatim ſubverti poſſet. evitaſſe id periculum, abducto aliorſum fluminis impetu, ſicut à nobis narratum eſt capite XII. pag. 29. Oritur autem in ſilva Martiana.

Poſteà MOENUS, *vel ut quidam appellant, Moganus, qui in Rhenum ex oppoſito Moguntiæ exit, fluvius magnus & navigabilis. Verum prinſquam ſe exoneret, multos alios recipit amnes. Et primum* REGNESUM *qui & Radiantia & Tramaricus vocatur; is poſtquam* PEGNESUM *per Nurmbergam fluentem ſuſcepit, per Babebergenſem labitur urbem, à qua haud longè miſcetur Mœno. Ab hoc flumine Carolus Imperator qui Magni nomen ſortitus eſt, foſſam in Almonem, qui in Danubium influit, ducere eſt aggreſſus, ac integram æſtatem exercitum in opere detinuit, ut hoc pacto à Rheno in Mœnum, ex illo in Regneſum, inde per foſſam in Almonem, & ex eo in Danubium, atq; ita in mare navigari poſſet. Verùm ob ingruentes, ut fertur, tempeſtates, ab opere ceſſare eſt coactus. Manent tamen adhuc manifeſta tanti conatus veſtigia, inchoataque foſſa pluribus in locis cernitur, præcipuè tamen juxta Burgum album, nunc Weiſſenburgum.*

Ptolemæo eſt μἴνος: In qua voce obſervatum eſt, literas conficere numerum CCCLXV, totidem quot ſunt in anno dies. Fuit autem hic Francorum quondam & Alemannorum terminus. Mogani nomen ante Reginonis tempora non legitur: eſtq; fictitium, ut ex eo commodè Moguntiæ vox formaretur. Reliquiæ foſſæ Carolinæ quæ ſuperſunt, patent adhuc duorum millium paſſuum longitudine & trecentorum pedum latitudine.

Deinde TUBERA *in Rhenum cadit, non parvi nominis amnis.*

IN RIPA GALLICA

NAUS *multis aliis auctus fluminibus juxta Bingium in Rhenum incidit.*

Navam vocat Auſonius in Moſella.

Exinde MOSELLA, *quæ, ut ſuperius eſt oſtenſum, Obrincus eſt, apud Confluentes in Rhenum exit. Verum prius* SARUM *fluvium magnum ſupra Trevirenſem ſuſcipit urbem, quæ Sarus antea Bleiſſa & Nida quoque augetur.*

Moſellam eruditiſſimis verſibus deſcripſit & laudavit Auſonius, qui etiam SARAVI meminit. Sarram vocat antiqua inſcriptio, quæ habet CASTRA SARRÆ. Ad eam eſt oppidum Sarpruck, Antonino & Itinerario Pons Saravi.

A r a r quoque ex jugis Trevirícis, hodie Eyſlia, exortus, multis & ipſe auctus torrentibus & fluviis, ſupra Rigomagum in Rhenum evoluitur.

De hoc alibi diximus.

IN RIPA GERMANICA.

Ex alia Rheni parte L o n a *amnis inſignis per Haſſiam fluit & multis auctus fluviis juxta oppidum Lhonſteyn in Rhenum excurrit.*

Mirum, tam nobilem fluvium priſcis non commemorari: vide pag. 170.

Sequitur deinde fluvius A n g r a.

Deinde R u r a *vel Adranus.*

Tacito eſt Adrana, Cattorum fluvius: nunc vocant *die Eder:* Exonerat autem ſe in Viſurgim, ſicut ante diximus.

At demum L u p i a, *qui apud Veſaliam Rheno miſcetur.*

Crebra ejus apud Tacitum mentio: Straboni eſt Λουπίας: mirum quid Vadiano in mentem venerit, ut diceret eſſe Nicrum: quid Spiegelio & Irenico ut docerent eſſe Lonam: αὐτὸ τὸ πρᾶγμα βοᾷ.

Noviſſimè verò M o s a *Rheno jungitur.*

Μόσα *Ptolemæo:* Oritur hic Vogeſo monte. Tabula *Peutingeriana eum vocat Patavum.*

R h e n u s *verò dividitur in* V a h a l i m *hoc eſt, die Waal. &* I s u l a m *qui nunc die Yſſel vocatur, nec non in* L e c c u m, *id eſt die Leck; & per hæc tria oſtia maxima exonerat ſe in Oceanum Germanicum, totamque inundat Selandiam, Hollandiam, & Friſiam.*

Quæ de Rheno Mela ſcribit, habes p. 85: quæ Plinius p. 89. quæ Ammianus pag. 159. Noſtra lege pag. 167. & deinceps.

FLUMINA GERMANIÆ IN
Danubium labentia.

D a n u b i u s, vel ut in Trajani numis legitur, Danuvius, Græcis eſt Δανούβιος, unde nomen habeat, diximus pag. 186. Iſtrum vocant, præſertim à *S*avi inde confluentia. Hic Germaniæ eſt auſtrum verſus terminus. Qua deſinit Germania, ſequuntur *S*armatæ, Getę, Beſſi. Ovid. libro 3. triſtium,

> *S*auromatæ cingunt fera gens, Beſſique, Getaque,
> Quam non ingenio nomina digna meo!
> Dum tamen aura tepet, medio defenditur Iſtro
> Ille ſuis liquidus bella repellit aquis.
> At quum triſtis hiems ſqualentia protulit ora,
> Terraque marmoreo candida facta gelu,
> Dum patet & Boreas, & nix injecta ſub Arcto,
> Tum patet has gentes axe tremente premi.
> Nix jacet, & jactam non ſol pluviæque reſolvunt,
> Indurat Boreas, perpetuamque facit.

Et Valerius in Argonanticis lib. VIII.

> Haud procul hinc ingens *S*cythici ruit exitus Iſtri,
> Fundere non uno tantum quem flumina cornu
> Accipimus, ſeptem exit aquis, ſeptem oſtia pandit.

Amnes verò qui in Danubium influunt inſigniores hi ſunt.

I l e r a, *die Iler.*

B e r n i c u s, *die Wernitz.*

L y c u s *fluvius ingens & rapidus. Hic multis auctus amnibus juxta Leſchſmund, haud longè ab Auguſta Vindelicorum Danubium incurrit.*

Λίκος. *S*eparat hic Rhætiam primam à Vindelicia ſive Rhetia ſecunda.

A l m o n u s *fluvius, quo in tota Germania nullus eſt piſculentior, juxta Kelhaim exit in Danubium.*

Digitized by Google

Nabus verò ex monte piniſero oriens ac Vilsum adſumens, juxta Ratiſponam voluitur in Danubium: pariter & Regnus, in quo reperiuntur conchæ margaritas producentes.

At Isara fluvius rapidus & ingens ab Alpibus per totam labens Bavariam, quum multos accepit amnes juxta Filshoven Danubium influit.

Lenus verò fluvius maximus ac rapidiſſimus, quum per Æniuallem & Bavariam fluxit, ac per Juvavum vel Saltzam & multos alios auctus amnes, tandem juxta Bocodurum, nunc Patavium, cum tali impetu in Danubium ruit, ut per longiſſimum ſpatium curſum ſuum ſervet, nec Danubianis admiſceatur aquis, quemadmodum perſpicuè ex undarum colore apparet.

Hic teſte Tacito & Ptolemæo Rhætos Noritoſque interfluit. Arrianus Henum Ἶνον vocat, Diaconus Hinum. Straboni eſt Ateſinus ἀπονηνὸς. Hodie dicitur *Inn*. Sunt qui per œ ſcribant Oenus, Οἶνος.

Ilza, *Ilz*.

Trauna, *Traun*.

Enesus, *Ems*.

Igla, *die Igel*.

Leita, *Leyta*.

Marchia vel Morava, *die March*.

Arabon, *Rab*.

Frequens ejus mentio in Itinerario.

Wag.

Grana.

Daras Dravus *die Trab, qui* Muram *vel Murum die Mur ſuſcipit, fluvius inſignis. Inter hunc & Danubium Turcarum Imperator Ladiſlaum Hungariæ regem devicit.*

Straboni eſt Δράβος, Plinio Draus, Ptolemæi Δάρος, eſt is quem nunc Darin vocant.

Tybiscus *die Teyſs: vaſtum flumen.*

Saus *die Sau, amnis maximus. Is juxta Taurunum, hoc eſt, Albam Græcam Danubio miſcetur.*

Σάος Straboni, Ptolemæo Σάυος, Trogo Sabus.

Moschus.

Rhabosus.

Ciabrius.

Alutas, *forſitan Baralat & Seretius amnis.*

Hierassus, *nunc Pruth fluvius.*

FLUMINA GERMANIÆ quæ poſt Rhenum exeunt in Oceanum.

Vidrus *hodie Unda nigra in Chattorum montibus oriens.*

Diximus de eo pag. 170.

Amasus *vel* Amisia *nunc der Eens. In hunc fluvium Strabo Viſurgim & Lupiam deferri ſcribit, errore manifeſto, quum Lupias in Rhenum, viſurgis verò longe ſupra Amaſum in Oceanum exeat.*

Ἄμασος Ptolemæo eſt, Straboni Ἀμασία, Tacito Amiſia, Melæ & Plinio Amiſius.

Visurgis *Weſera fluvius inſignis. Hic Fuldam, Ederam, Weram, & Nidam amnes ſuſcepit, per Saxoniam & juxta Mindenſem, Werdenſem, Gotingenſem ac Bremenſem labens civitates, tandem ſe in Oceanum exonerat.*

Οὐίσουργις Ptolemæo, Straboni Βίσουργις, Dioni Οὐίσουργις.

Albis *die Elb, magnus eſt Germaniæ fluvius in montibus Bohemiæ oriens. Suſcepit autem* Multam, *flumen magnum, quod Pragenſem præterlabitur civitatem. Deinde* Egram, *ex monte piniſero, ut dictum eſt, fluentem: poſtea* Salam, *ac* Ortellam, *Demum civitatem Hamburgum præterlabens, in Oceanum Germanicum vaſto evolutur*

Digitized by Google

tur ore. Ad hujus exitus Saxonum inſulæ ſunt poſitæ, quas, ut dictum eſt, hodie Dietmarſi inhabitant, gens indomita, & multis victoriis contra Daniæ reges, Sleſvicenſes duces, & nobilitatem clara.

Albis in Bohemiæ montibus jugoque Hercynio undecim fontibus oritur; quorum aquæ junctæ flumen efficiunt. Elb autem Germanis undecim notat. Atque hæc fluvij appellationiſque origo.

CHALUSUS *fluvius, Dyaorus eſſe cenſetur.*

Ptolemæo eſt χάλουσος.

SUEVUS die Spre. *Oritur & hic amnis in Bohemiæ montibus, ac juxta Sundenſem civitatem, hoc eſt, Laciburgium, in Oceanum exit.*

De origine non controverterim: At in Sundinenſi agro nullus eſt fluvius: Roſtochij verò, quod quidam Laciburgium eſſe putant, non Suevus ſed Varna cernitur. Oritur ſupra Budeſſam ad Auſtrum in pago quem Speunpergk vocant, inde per Spreinwald ſilvam, quæ à Suevo nomen traxit, Berlinum præterlapſus, in Havellam ſeſe exonerat, qui ipſe in Albim effunditur. Hæc nos ex Jodoco Willichio adnotavimus, qui ſe diligenter omnia explorasſe, ac plus quam XXX millia paſſuum a ſilva Suevica ad arcem Lubenaviam monoxylo ſeu lintre vectum ſcribit.

VIADRUS *hodie eſt Odera, fluvius magnus. In hunc Neuſa quæ per Seleſiam & Uratiſlavienſem civitatem fluit, illabitur. Tandem apud Caminum in mare erumpit.*

Cur Viadrum vocent quem Ptolemæus ſine canina littera appellat ἰάδου, alibi verò ἰαδύας; cauſſa nulla eſt. Sunt qui eundem credant cum Plinij Guttalo.

VISTULA *quæ eſt* ISTULA *ſeu Juſtula aut Vandalus appellatur, fluvius eſt ingens, & ultra quem Ptolemæus Sarmatiam Europæam auſpicatur. Oritur in montibus Sarmatiæ, & Cracoviam alluit. Inde per Poloniam fluens, Dravenitz fluvium, quem quidam Dravennam eſſe volunt, ſuſcipit. Deinde duobus oſtiis apud Dantiſcum & Elbingum in ſinum Codanum exit.*

Hæc quidem ſatis incurioſe. Dravenna Viſtulæ pars eſt, circa Warſaviam, ita enim intelligere me ex accolis commemini, vectus ſecundo amni Sendomiria Dantiſcum uſque, Poloni Drwenzam vocant. Sed quam multi in Viſtulam labuntur? Dextera San, Wyſprz, & nobilis ille Buck: læva Piczay, Bzura, Bolo. Viſtulam Marcellinus vocat Biſulam. Ptolemæo eſt ἰστύλα, Plinio etiam Viſtillus: quis Juſtulam vocet, neſcio.

Poſt hunc CHRONUS, *qui Poſſaria eſſe cenſetur, in mare fluit.*

Inde PREGORA *fluvius.*

Poſt eum eſt MEMULA *amnis magnus, qui & Niemen vocatur, in Lithuania oriens, & in mare erumpens Prutenicum.*

Poſteà HILGE *fluvius.*

Deinde POLER.

Hunc ſequitur DUNA, *qui & Zuina.*

Tum BINDA, *ingens fluvius, qui & ipſe in Lithuania oritur, ac juxta Rigam civitatem in mare erumpit. Forte is apud Ptolemæum eſt Cherſinus.*

Inde ANNE *fluvius.*

Tandem eſt NARVA *qui ſupra civitatem Revalienſem juxta Flantennam ſeſe in mare exonerat. Hic eſt limes inter Livoniam quæ crucigeris paret, & Moſcoviam. Oſtia fluvij hujus in elevatione polari graduum* LXII *eſſe feruntur.*

FLUMINA IN PONTUM EUxinum labentia.

TIRAS, die Neſter, *qui juxtà caſtrum nigrum in mare exit.*

Plinio

Plinio eſt Tyra, Herodoto τύρης. Heſychio τύρις. Stephano τύρας.

BORYSTHENES *der Nieper, in Lithuavia ortus ſumens & per medium ferè Ruſſiæ labens.*

Βορυσθένης Ptolemæo. Leunclavius Briſnam accolis vacari ait.

TANAIS Don: *Oritur in Moſcovia, ex terra plana, & nequaquam ex montibus.*

Hic Europam ab Aſia dividit: idcirco Lucanus,

——— qua vertice lapſus
Riphæo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ
Nunc hunc, nunc illum, quà flectitur ampliat orbem.

Et Ovidius lib. IV Ποντικῶν.

Quique duas terras, Aſiam Cadmique ſororem
Separat, & curſus inter utramque facit.

Ad eam habitare pygmæos autor eſt Statius lib. I. Sillvarum.

Credas ad Tanain ferumque Phaſin
Thermodontiacas calere turmas,
Hic audax ſubit ordo pumilonum
Quos natura brevi ſtatu peracto
Nodoſum ſemel in globum ligavit.
Edunt vulnera, conſeruntque dextras,
Et mortem ſibi qua manu minentur
Ridet Mars pater & cruenta Venus,
Caſuræque vagis grues rapinis
Mirantur pumilos ferociores.

Ex ſilvis oriri non ex montibus qui illic nulli ſunt, tradidere etiam Orpheus. Herodotus, Iſidorus.

RHA *fluvius maximus oritur in Moſcovia: quumque ſub initium verſus Septentriones fluat, mox ad orientem flectit, longeque Tanaim ambit: tandem ad meridiem converſus, per Sarmatiam Aſiaticam, & campos planiſſimos Tartarorum vagatur, ac per viginti quinque oſtia maxima in mare Caſpium, quod nunc mare de Bachau vocatur, ſeſe exonerat, juxtà civitatem Derbes.*

Ptolemæo Ῥᾶ, Ruthenis Volga, Tartaris Edel vocatur: Diaconus eum nominat Atel.

Oriuntur autem in Moſcovia præ cæteris tria maxima flumina, nempe Zwinna, Tanaïs, & Rha. Proinde mercatores Germani tria maxima flumina eodem vocant nomine, nempe DANUBIUM *vel Iſtrum,* DUNAM, *qui & Zwina, ac* TANAIM: *& quum de longinqua peregrinatione jactitant, tres ſe Danubios vidiſſe adſerunt.*

DUINA Ptolemæo τουρούντης Turuntus dicitur: ſunt qui putent eſſe Ptolemæi Rubonem.

QUIS IN HIS MODUS SCIENTIÆ.

Proinde in his omnibus nihil certi adſirmamus, niſi ubi veritas ſemetipſam manifeſtè prodit. Quis enim in re tam dubia, & ubi propter variarum gentium tranſmigrationem omnia ſunt immutata non aliquando aberraret?

Præſertim quum primi autores de ejus quam quærimus regionis ſitu magis audita quam viſa prodiderint, neque ipſi omnia certa habeant atque explorata?

Planè enim conſtat, numeris haud confidendum eſſe, quos Ptolemæus in his oris nequaquam ex obſervatione certa, ſed ex aliorum ſcriptis aut dictis, vel per inſtrumentum quoddam Mathematicum, ſeu juxta conjecturam adſignavit: quod & ipſemet ingenue fatetur.

Conqueritur, ἰσχυρῶς τὸ σπάνιον ἢ ἀδιακρίβαστον τῆς ἱστορίας multa ignorari τῷ μὴ ἀνακεκρίσθαι δι' αὐτῶν.

Porrò in Germania Ciſrhenana nequaquam abſurdè à fluviorum aliquando ſitu credibilis ſuus poteſt conjectura. At in Germania Tranſrhenana, nullis à ſcriptoribus recenſetur fluvius (præter Danubium, Mœnum, & licet multi alij ſint & inſignes) cujus adminiculo vel parumper ad veritatem accedi poſſes. Ubique igitur conjectura potius quam ulla utimur certitudine: ita tamen, ut nemini legem præſcribamus, ne à noſtra diſcedat opinione. Nam quicunque oſtendere poterit, ſe nobis rectiùs ſentire, huic non ſolùm non repugnabimus, ſed etiam gratias habebimus gratiſſimas, ſi nos melius informare valebit.

Certè ex collatione Itinerarij Antonini & Tabulę Peutingerianæ cũ hodiernis locis, aliquid accedit lucis ad cognitionem locorum Ciſrhenanorum & Ciſdanubianorum. Nos poſt Bilibaldum auſi ſumus illorum ſubſidio multa definire, quæ videmus ab ipſo fuiſſe præterita. Neque hoc quiſquam ipſius amantior ægrè feret. Credimus enim ipſum quoque (qui fuit viri magni ſollertia) eadem deprehenſurum fuiſſe, ſi habuiſſet eadem ſubſidia. Et relinquimus adhuc multa aliorum diligentiæ: Si quis experiri vires ingenij ſui volet, habet in quo ſe exerceat. Ptolemæus ipſe multa ignoravit, Quæ prodidit, obſcura ſunt, depravata ſunt à deſcriptoribus, præſertim in numeris, multa quoque mutata, ob migrationes gentium & mutatas locorum appellationes involuta. Antonini itinerariũ mirificè depravatum eſt. Tabula Peutingeriana Delio indiget natatore. Et hæc quidem cis Rhenum ac Danubium. In magna verò Germania manent adhuc pleraque incerta. Ejus enim flumina quidem aliquot recenſet Ptolemæus, cæteri nihil.

Ego ita in pleriſque me dubium eſſe fateor, ut ignorem etiam, cuinam genti patriam meam Nurenbergam, quæ Segodunum eſſe cenſetur, adſcribere debeam. Hoc tamen pro comperto habeo: Noricos quum à Romanis expellerentur, ultra Danubium & in hanc regionem conceſſiſſe, quæ & hodie ab his nomen retinet, & Norica vocatur: quæ continetur quicquid ab exitu fluvij Almonis in Danubium Norimbergam uſque protenditur: ita ut Albus burgus nunc Weiſſenburg in Noricis eſſe dicatur. Sed & procul dubio Norimberga quaſi mons Noricus à Norica regione nomen accepit. Trajectuſque amnis Regnicij per milliare unum à Norimberga diſtans, Germanicè Furt, in Norico agro reputatur: à quo deinde occaſum verſus ac Septentriones Francia Orientalis ſeu Franconia ortum auſpicatur. Sita eſt autem Norimberga non ſolùm in Germania, ſed & totius Europæ umbilico: Tantum enim diſtat à flumine Tanai, quantum à Gadibus: Ab Oceano quoque Germanico quantum à mari mediterraneo. Altitudo ejus polaris graduum eſſe cenſetur XLIX½. Vera autem longitudo eſt graduum XXVII, minut. 22: quæ quidem longè diſtat à deſcriptione Ptolemaica.

Is enim Segoduno adſignat latit. XXXI. 30. longit. XLIX. 0. Vide pag. 107, quæque pag. 96, diximus ad ipſum Ptolemæum.

FINIS LIBRI PRIMI.

Digitized by Google

P. Bertii

COMMENTARIORUM RERUM GERMANICARUM

LIBER SECUNDUS

Qui eſt

DE GERMANIA

A Carolo Magno deinceps.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPUT I.

De IMPERIO FRANCORUM, *ejuſque incremento.*

DEPULSIS limite Imperij pręſidiis Romanis, caſtriſq; ipſorum omnibus per Attilã, Francos & Allemannos, ſubverſis, nihil obſtitit, quo minus trãſmiſſo Danubio & Rheno, Germani Provincias invaderent Romanorum. Ac jacuit aliquãdiu deſertus uterque imperij limes; victoribus populis ad interiora Galliæ Rhætiæque, ipſamq; adeo imperij ſedem Italiam ſummo ardore graſſantibus; donec tandem fatigato potius quam cohibito impetu, fixere ipſi in limitibus ſedes, & tanquam in vacuo ſolo vel novas urbes condidere, vel deſtructas à ſe reſtauravere, novis etiam ubi id viſum fuit nominibus impoſitis. Factum id ad Rhenum à Francis, in Rhætia & Norico ab Allemannis & Longobardis, utrobique à Gothis, Vandalis, Normannis: Horum tamen major in vaſtandis oppidis quam in exſtruendis cura fuit. Eſtque hæc cauſſa, cur vetera locorum vocabula, paucis exceptis, interierint: mutatis enim dominis par erat nomina quoque oppidorum mutari. Eſtque in hac nominum comparatione tanta obſcuritas, ut interdum quoque divinandum ſit. Hæc res nobis ex Elcebo Sleceſtadium fecit; ex Argentorato Straſburgum, ex Brocomago Brocomar, ex Argentuaria Argburgum, ex Saletione Seltzam, ex Borbetomago Wormbs: nam in Tranſrhenana Germania, nullæ ſunt urbes quæ ſuam originem Romanis debeant. Cæterum de imperio hic conſtituendo obtinendoq;, duo inter ſe populi Germanorum ingentibus ſtatim animis certaverunt, Franci & Allemanni: quibus quamdiu à Romanis oppugnabantur Mœna amne disjunctis, facile fuit pacem inter ſe amicitiamque colere: pulſa ea formidine, impatiens conſortis ambitio in mutua ipſos arma compulit. Allemanni igitur ſecundis rebus elati, vires ſuas ex eorum potius quos hactenus oppugnarant imbecillitate, quam ex Francorum virtute metientes, non contenti Germaniæ parte ea quam à Mœno uſque ad Danubium & Rheni fontes cum Sequanorum agri magna parte ac Valle Pœnina, & Rhætia poſſidebant, ipſum quoque Galliarum imperium adfectarunt. Sed obſtabant Franci, qui Rhenũ poſt Burgundiones tranſgreſſi, ſuperata inferiore Germania ſedes jampridem fixerant in Gallia. Hos igitur armis adoriri conſilium Allemannis fuit. Conſcripto ergo ingenti exercitu progreſſi ſunt uſque ad Coloniam Agrippinenſem. Hlodoveus Francorum rex conſilio ipſorum, neque enim cœlari potuit, cognito, ad Tolbiacum cum copiis occurrit. Erat eo tempore adhuc idololatra Hlodovæus, neq; ſalutari veritate, ſatis clara flecti ſe paſſus fuerat ad obſequium Deo præſtandum, licet multis admodum Gothildis uxoris ſuę genere Burgundicę precibus ad eam rẽ invitaretur, propriaque ipſum conſcientia etiam eo impelleret. Sed quum flagrante pugna aciem ſuam videret inclinare, neque ejus ſuſtinendæ humanam ullam rationem conſpiceret, tum verò oculis in cœlũ ſublatis, lacrymabundus, Chriſte bo-

ABNOBI MONTES *varia ſortiuntur nomina, multoſque extendunt ramos: A ſilva enim nigra per ditionem Marchionis Badenſis & Ducis Wirtembergenſis, Nicerique fluminis ripas excurrentes, per Sueviam uſque ad fluvium Cocerum, ac inde ad Tubarim progrediuntur. Hinc Franconiam verſus ac Babenbergam tendentes, ſilvam ſaltuoſam, hoc eſt,* Steygerwald *conſtituunt.* A Nicero verò *ad amnem Mœnum,* Ottenwald, *ſilvam Ottonicam: ac ultrà illam* Weſterwald, *ſilva occidentalis nominantur. Dehinc ad Cattos, hoc eſt, Haſſiam pertingunt, à qua etiam Franconiam dividit, ibique* Speſshart *appellantur, & uſque ad Weſtphaliam & Rheni ripas Coloniam uſque ſe extendunt.*

Ptolemæo Ἀβνόβα ὄρη, pag. 103. Origo vocis Germanica eſt. Abnow vox collem terrenum & campum paſcuum, quem augiam vocant, ſignificat. Proinde Tacitus de Danubii fonte agens, molli & clementer edito montis Abnobæ jugo illum fluere ait. Beatus Rhenanus Danubium exiſtimat nomen quoque inde traxiſſe, quaſi, *die Abnaw.* Ego tamen aliam ejus vocis arbitror eſſe originem; ut ſit Thon proprium, aw (quod aquam vel flumen notat) adjectitium, conjunctim verò flumen Thonis, Thon aw, Danubius, vel ut in numiſmatis Trajani legitur, DANUVIUS.

MELIBOCUS *verò mons inde initium ſumit, & ad ortum tendit, nunc* Hartzwald, *& montana ſunt Miſnenſium, cum argentifodinis: Planè appendix eſt Abnoborum montium.*

Μηλίβοκον ὄρος Ptolemæo pag. 103 οὗ ἐκ Cοφῶς Rhenanus, eos qui in Haſſia vocantur Catzenelbogen, docuit eſſe Cattos Meliboci montis accolas. Nil potuit magis εὐςόχως.

Deinde ſilva eſt SEMANA *hodie ſilva Thuringorum.*

Σημανὰ ὕλη. Ptolemæus pag. 103. Pars eſt Hercyniæ, Cæſari Bacenis.

Sub montibus autem Sudetis GABRETA *eſt ſilva, nunc Bohemorum dicta, quoniam Bohemiam undique per gyrum circumdat & claudit.*

Γάβρητα ὕλη Ptolemæo pag. 103. *Brit* vel *Breet* Germanis latum ſignificat: Nomen habet à re.

ASCIBURGII *verò montis nomine montana illa continentur, quæ per Sileſiam ad Poloniam & Cracoviam uſque ſe extendunt.*

Dubium non eſt, quin Ptolemæus montem voluerit ſignificare, conſulatur ipſe, pag. 105.

SUDETI *montes eſſe cenſentur, qui nunc montana Babenbergenſia vocantur, & ditio Marchionum Brandenburgenſium, ubi civitates ſunt Holſeld, Culmbach, Peyurreut, Hoff, cum Foytlandia.*

Σούδητα ὄρη Ptolemæo vel Cούδητα. pag. 103.

Sub his montibus prædicta Gabreta eſt ſilva, quæ & ipſa pars eſt ſilva Bohemica.

Sed & ſylva Hercynia initium inter hos & Sarmaticos ſumit montes, quæ immenſo protenditur tractu: Nam Cæſar ſcribit, neminem hujus Germaniæ eſſe, qui ſe audiſſe aut adiiſſe ad initium hujus ſilvæ dicat, etiam quum itinere quadraginta dierum proceſſerit, aut quo ex loco oriatur, acceperit: Latitudine verò nomen dierum itinere expedito patere, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingere. Hanc olim, ut ex variis patet ſcriptoribus, Germani inhabitarunt, fuitque ibi Germania magna: ſed illam poſteà occuparunt Poloni, gens Sclavonica, eamque hodie cum Moſcovitis & Lithuanis tenent.

Ὀρκύνιος δρυμὸς Ptolemæo pag. 103. Eratoſtheni Orcinia dicitur. Mela dierum LX iter eam occupare ait. Deſcribitur accuratè à C. Cæſare Commentario VI de bello Gallico. Plinius Hercynium ſaltum & jugum vocat. Sed ad C. Cæſarem adnotat Rhellicanus hæc verba. Bacenim, inquit, eandem ſilvam cum Her-

Hercynia omnium pene eruditorum conſenſus approbat. Latini namque partim & Græci eandem ſilvam Bacenim, Martianam, Gabritam, Semanam, & Hercyniam nominant. Germani verò juxta Friburgum Briſgojæ *Swartzwalde*, prope Heidelbergam *Odenwalde*, prope Herbipolim & Babenbergam *Steyger wald* vocant. A Mœno etiam fluvio ad Lhonam amnem juxta Confluentiam *Weſterwaldt*. Non procul à Mœni ripa, ubi Francfordiam, Aſciburgium, & Moguntiacum urbes attingit, *Spesbart*. In Saxoniæ faucibus ad Mansfeldinam ditionem *Auff den Hartz*: A Thuringis *Thuringerwaldt*, & à Bohemis *Behemerwaldt* nuncupatur. Quæ ille à Conrado Celte obſervata utiliter adnotavit.

LUNA SILVA *& ipſa pars eſt ſylva Bohemica verſus meridiem uſque ad Danubium pertingens.*

Λοῦνα ὕλη Ptolemæo pag. 106. Lazio eſt *Kuning weiſer-waldt.*

IN RHÆTIA & VINDELICIA.

ADULA *mons, latus occidentale Rhatiæ terminans: Hodie ſunt Alpes juxta Curiam & loca circumjecta.*

Ὁ Ἀδούλας ὄρος Ptolemæo pag. 109. & Straboni. Ex eo profluunt Rhenus & Addua. Accolæ variè vocant montem S. Gothardi, der Vogel, Etzel, Bralium, teſte Simlero.

GRAJÆ *verò* ALPES *ſunt montes Atheſini & qui Æni vallis dicuntur, qui Italiam verſus extenſi ſunt.*

Γραΐας vocat Ptolemæus pag. 109. Plinius eas locat in Salaſſis. Montem Grajum appellant Seneca in Epiſtolis, & Tacitus libro IV Hiſtoriarum. Æmilio Probo eſt Saltus Grajus, in vita Annibalis.

POENÆ ALPES *ſunt juxta principium Lyci amnis.*

Ποιναὶ Ptolemæo, pag. 109. Malim cum Strabone & Latinis omnibus Πενίνας dicere, à Pœnis qui hac Italiam ingreſſi: Neque ignoro in inſcriptione veteri legi PENNINAS, ſed non eſt ab illis talibus petendum in re aperta veriloquium. Hodie vocant *Val Pelsuna.* Alii Mont majore de S. Bernhardo, vel Groſs S. Bernhartsberg.

OCRA MONS *hodie ſunt Alpes circà Juvanum*, hoc eſt, *Salsburgum.*

Ὄκρα Ptolemæo & Straboni: Pars hæc Albium eſt humillima quà ad Carnos accedunt.

MONTES IN NORICO.

LETIUS MONS *in Norico eſt. Hodie Scyrorum vel Scyrenſium montana.*

Κέτιον ὄρος. Lazius monte illo totum tractum contineri ait qui vulgò *Kalenberg, Schneberg, Densberg, Hertzberg, Hengſtberg, Smering* & *Plaitz* vocatur.

CARVANCÆ *montis nomine hodie Carnorum, Croatienſium & Gorcenſium Alpes continentur.*

Καρούαγκας Alexandrino dicitur, qui tamen in deſcriptione Italiæ quum iterum nominandus eſſet, vocavit eum Caruſadium.

Cæterum hoc quoque ſcire refert, Germaniæ montes & ſilvas, licet diverſis appellentur nominibus, ab Alpibus tamen omnes incipere, ac poſteà ſemper continuo quaſi tractu hinc inde diſcurrere, rurſuſque in ſeipſos reflecti, ac magna ex parte ad montana Bohemiæ & ſilvam illam concurrere.

Cæſar BACENIM *ſilvam infinita magnitudine eſſe ſcribit, & inter Suevos ac Cheruſcos diſcurrere. Ex quo patet, Bacenim eſſe, quam Ptolemæus ſilvam Semanam, hoc eſt, Duringerum ſilvam vocat. Is enim eo tempore Suevos Albis fluvij accolas à Cheruſcis dirimebat.*

IN GERMANIA CIS RHENANA ſunt montes iſti.

JURA *vel* JURASSUS *mons, cujus nomine Suitenſium bonæ continentur Alpes, uſque ad Allobroges.*

Mons eſt Galliæ Narbonenſis, quem ibi accolæ vocant Jour, Jurat, Pierreport, & Mont S. Claude. Ab Helvetiis nam à Rheno ad Lemannum uſque lacum porrigitur, varia nomina ſortitur. Prope *B*aſileam in Rauracis vocatur Botzberg inde meridiem verſus Schaffnat, poſtea Ober & Niderhauwenſteyn. Ac tandem Waſſerfal. Alibi quoque Leerberg & Blamberg. Porrò unius à *B*aſilea diei itinere ad pagum Dachfelden eſt locus, quem quia Jura ibi pertuſus eſt, vocant Pierreport, & Pierre Pertuis. Fertur C. Cæſar illac ducens exercitum, quum objectu ſaxi videret iter ſibi præcluſum, petram ita pertudiſſe, ut ſub ea pediti, equiti, curribus via pateat, ſaxo ſupra pontis inſtar imminente, Craſſities ei pedum XLVI: ab eo ad viam quæ infra ſternitur, ſpatium ferè pedum XVIII: à ſuperficie ima ad ſummam XX. In fronte ſaxi leguntur hi verſus, priore tantum voce à nobis ſuffulta.

Hic numu ANGUSTI VIA DUCTA PER ARDUA MONTIS FECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS;

Eſt enim ad caput amnis *B*yrſæ, qui illic ſcaturiens rivulorum aliquot auctus aquis extra *B*aſileam Rheno miſcetur.

VOGESI *montana ſunt quæ hodie per Hunorum tergum ac Lotharingiam extenduntur.*

Galliæ *B*elgicæ mons eſt, ex quo Moſa profluit, ſeparatque *B*urgundos à Lotharingis. Oritur ex eodem quoque Moſella, atque ibi Kratzer vocatur: nam ad Moſæ fontes dicitur Mont de Faucilles. Hunnorum tergum vocat *B*ilibaldus Hundsruck, tractum ſcilicet ad Moſellam, quem Auſonius in Idyllio appellavit Arva Sauromatum. Hunni enim ſunt Sarmatæ: quibus Valentinus & Gratianus agros adſignavit his locis. Imperitæ quidam vocant Dorſum caninum.

ARDUENNA *olim latiſſime patebat. Hodie pars illius eſt Eyfliа. Strabo ait, Arduennam Morinos, Atrebates, Eburones & Menapios attingere.*

Straboni ἀνώνυμα eſt. Nam Ptolemæus ejus non meminit. Ortelius exiſtimat nomen ei datum à *Venen*, quod ſignificat ſtagnantia & paluſtria loca è quibus ceſpites ad ignem effodiuntur. Ergo Hard Venen, ſunt loca altiora & ſicciora eque paludibus iſtiuſmodi eminentia. *B*atavi ſimiliter habuere Hooghe Venen: quibus opponuntur *leghe Venen*. Non potuit locis illis & ſilvis aptior è re dari appellatio. Circa Leodium & in agro *B*rachbantenſi ac Namurcenſi ſilvæ adhuc tales ſunt.

MONTES ULTRA VISTULAM.

Montes RYPHÆI *&* HYPERBOREI *de quibus priſci tam multa ſcripſere, nuſquam hodie comparent, licet tota Europæa & Aſiatica Sarmatia undique à Germanis Polonis & Moſcovitis ſit peragrata & cognita: ſed omnia ſunt plana uſque ad mare glaciale, ubi colles quidem eminent admodum mediocres, amnes vero maximi, veluti Rha qui & Volga, Tanais & Duna, quæ & Zuina, ex ſilvis, terra plana ac paluſtri, & nequaquam ex montibus aliquibus oriuntur.*

Rectè. Notavit idem jam olim Strabo. Horum inquit locorum ignoratione factum eſt, ut audirentur qui Rhiphæos montes & Hyperboreos commenti ſint aliaque de ora Oceani mendacia traderet Pytheas Maſſilienſis. Eos igitur miſſos faciamus. Poetarum enim commenta ſunt. Vide ipſum lib. VII. Eſſe tamen gentes Hyperboreas & Hypernotias diſputavit idem contra Eratoſthenem libro primo.

DE

DE FLUMINIBUS GERMANIÆ, qui in Rhenum influunt.

Flumina verò Germaniæ ſunt quamplurima, quæ partim in Rhenum, Danubium, Albim, & Viſtulam exeunt: quædam & ſine aliorum incremento in Oceanum ſe exonerant Germanicum. A THESIS *verò licet in Alpibus & Germania oriatur, in ſinum tamen influit Adriaticum.*

Oritur is in Rhætia. Germani eum vocant Eſch, & accolas ejus Eſchlender.

In Rhenum igitur influunt amnes inſigniores, ILA *non longè à Fletkirchio.* ARA, LYMACIA, & RUSIA, *flumina rapidiſſima quæ ex Elvetiorum montibus ortum ſumunt.*

Ara Latinis Arola eſt; oriturque haud procul à fonte Rhodani, ac Solodurum & Vindoniſſam præterlapſus ad Confluentes Rheno miſcetur.

Deinde NICERUS *ſive* NECCARUS *fluvius celeberrimus, in quem decurrunt* COCERUS & JAGESTA *nec non alia quædam flumina ignobiliora.*

Auſonius Nicrum dixit,

Hoſtibus exactis Nicrum ſuper & Lupodunum.

Meminere ejuſdem Panegyriſtes ad Conſtantinum Magnum, Fl. Vopiſcus, & Ammianus, qui propter eum narrat inſigne quoddam munimentum, celſum pariter & tutum, exſtructum à Juliano parabate; ſed quum metueret, ne illud undarum appulſu paullatim ſubverti poſſet, evitaſſe id periculum, abducto aliorſum fluminis impetu, ſicut à nobis narratum eſt capite XII. pag. 29. Oritur autem in ſilva Martiana.

Poſteà MOENUS, *vel ut quidam appellant, Moganus, qui in Rhenum ex oppoſito Moguntiæ exit, fluvius magnus & navigabilis. Verum priuſquam ſe exoneret, multos alios recipit amnes. Et primum* REGNESUM *qui & Radiantia & Tramariçus vocatur; is poſtquam* PEGNESUM *per Nurmbergam fluentem ſuſcepit, per Babebergenſem labitur urbem, à qua haud longè miſcetur Mœno. Ab hoc flumine Carolus Imperator qui Magni nomen ſortitus eſt, foſſam in Almonem, qui in Danubium influit, ducere eſt aggreſſus, ac integram æſtatem exercitum in opere detinuit, ut hoc pacto à Rheno in Mœnum, ex illo in Regneſum, inde per foſſam in Almonem, & ex eo in Danubium, atq; ita in mare navigari poſſet. Verùm ob ingruentes, ut fertur, tempeſtates, ab opere ceſſare eſt coactus. Manent tamen adhuc manifeſta tanti conatus veſtigia, inchoataque foſſa pluribus in locis cernitur, præcipuè tamen juxta Burgum album, nunc Weiſſenburgum.*

Ptolemæo eſt μοῖνος: In qua voce obſervatum eſt, literas conficere numerum CCCLXV, totidem quot ſunt in anno dies. Fuit autem hic Francorum quondam & Alemannorum terminus. Mogani nomen ante Reginonis tempora non legitur: eſtq; fictitium ut ex eo commodè Moguntiæ vox formaretur. Reliquiæ foſſæ Carolinæ quæ ſuperſunt, patent adhuc duorum millium paſſuum longitudine & trecentorum pedum latitudine.

Deinde TUBERA *in Rhenum cadit, non parvi nominis amnis.*

IN RIPA GALLICA

NAUS *multis aliis auctus fluminibus juxta Bingium in Rhenum incidit.*

Navam vocat Auſonius in Moſella.

Exinde MOSELLA, *qui, ut ſuperius eſt oſtenſum, Obrincus eſt, apud Confluentes in Rhenum exit. Verum prius* SARUM *fluvium magnum ſupra Trevirenſem ſuſcepit urbem, qui Sarus antea Bleiſſa & Nida quoque augetur.*

Moſellam eruditiſſimis verſibus deſcripſit & laudavit Auſonius, qui etiam SARAVI meminit. Sarram vocat antiqua inſcriptio, quæ habet CASTRA SARRÆ. Ad eam eſt oppidum Sarpruck. Antonino & Itinerario Pons Saravi.

Digitized by Google

A R A R *quoque ex jugis TrevirICis, hodie Eyſlia, exortus, multis & ipſe auctus torrentibus & fluviis, ſupra Rigomagum in Rhenum evolvitur.*

De hoc alibi diximus.

IN RIPA GERMANICA.

Ex alia Rheni parte L O N A *amnis inſignis per Haſſiam fluit & multis auctus fluviis juxta oppidum Lhonſteyn in Rhenum excurrit.*

Mirum, tam nobilem fluvium priſcis non commemorari: vide pag. 170.

Sequitur deinde fluvius A N G R A.

Deinde R U R A *vel Adranus.*

Tacito eſt Adrana, Cattorum fluvius: nunc vocant *die Eder:* Exoncrat autem ſe in Viſurgim, ſicut ante diximus.

Ac demum L U P I A, *qui apud Veſaliam Rheno miſcetur.*

Crebra ejus apud Tacitum mentio: Straboni eſt *Λουπίας*: mirum quid Vadiano in mentem venerir, ut diceret eſſe Nicrum: quid Spiegelio & Irenico ut docerent eſſe Lonam: αὐτὸ τὸ πρᾶγμα βοᾷ.

Noviſſimè verò M O S A *Rheno jungitur.*

Μόσα *Ptolemaeo:* Oritur hic Vogeſo monte. Tabula *Peutingeriana* eum vocat *Patavum.*

R H E N U S *verò dividitur in* V A H A L I M *hoc eſt, die Waal. &* I S U L A M *qui nunc die Yſſel vocatur, nec non in* L E C C U M, *id eſt die Leck, & per hæc tria oſtia maxima exonerat ſe in Oceanum Germanicum, totamque inundat Selandiam, Hollandiam, & Friſiam.*

Quæ de Rheno Mela ſcribit, habes p. 85: quæ Plinius p. 89. quæ Ammianus pag. 159. Noſtra lege pag. 167. & deinceps.

FLUMINA GERMANIÆ IN
Danubium labentia.

D A N U B I U S, vel ut in Trajani numis legitur, Danuvius, Græcis eſt *Δανέβιος*, unde nomen habeat, diximus pag. 186. Iſtrum vocant, præſertim à *S*avi inde confluentia. Hic Germaniæ eſt auſtrum verſus terminus. Qua deſinit Germania, ſequuntur *S*armatæ, Getę, Beſſi. Ovid. libro 3. triſtium.

> *S*auromatæ cingunt fera gens, Beſſique, Getaque,
> Quam non ingenio nomina digna meo!
> Dum tamen aura tepet, medio defenditur Iſtro
> Ille ſuis liquidus bella repellit aquis.
> At quum triſtis hiems ſqualentia protulit ora,
> Terraque marmoreo candida facta gelu,
> Dum patet & Boreas, & nix injecta ſub Arcto,
> Tum patet has gentes axe tremente premi.
> Nix jacet, & jactam non ſol pluviæque reſolvunt,
> Indurat Boreas, perpetuamque facit.

Et Valerius in Argonanticis lib. VIII.

> Haud procul hinc ingens *S*cythici ruit exitus Iſtri,
> Fundere non uno tantum quem flumina cornu
> Accipimus, ſeptem exit aquis, ſeptem oſtia pandit.

Amnes verò qui in Danubium influunt inſigniores hi ſunt.

I L E R A, *die Iler.*

B E R N I C U S, *die Wernitz.*

L Y C U S *fluvius ingens & rapidus, Hic multis auctus amnibus juxta Leſchſmund, haud longè ab Augusta Vindelicorum Danubium incurrit.*

Αἶνος. *S*eparat hic Rhætiam primam à Vindelicia ſive Rhætia ſecunda.

A L M O N U S *fluvius, quo in tota Germania nullus eſt piſculentior, juxta Kelliaim exit in Danubium.*

N A B U S

Digitized by Google

NABUS *verò ex monte piniſero oriens ac* VILSUM *adſumens, juxta Ratiſponam voluitur in Danubium: pariter & R*EGNUS, *in quo reperiuntur concha margaritas producentes.*

At ISARA *fluvius rapidus & ingens ab Alpibus per totam labens Bavariam, quum multos accepit amnes juxta Filshoven Danubium influit.*

LENUS *verò fluvius maximus ac rapidiſſimus, quum per Ænivallem & Bavariam fluxit, ac per Juvavum vel Saltzam & multos alios auctus amnes, tandem juxta Bocodurum, nunc Patavium, cum tais impetu in Danubium ruit, ut per longiſſimum ſpatium curſum ſuum ſervet, nec Danubianis admiſceatur aquis, quemadmodum perſpicuè ex undarum colore apparet.*

Hic teſte Tacito & Ptolemæo Rhætos Noritoſque interfluit. Arrianus Henum Ἴνον vocat, Diaconus Hinum. Straboni eſt Atéſinus ἀτησινός. Hodie dicitur *Iun.* Sunt qui per œ ſcribant Oenus, ὄινος.

ILZA, *Ilz.*

TRAUNA, *Traun.*

ENESUS, *Ems.*

IGLA, *die Igel.*

LEITA, *Leyta.*

MARCHIA vel MORAVA, *die March.*

ARABON, *Rab.*

Frequens ejus mentio in Itinerario.

WAG.

GRANA.

DARAS DRAVUS *die Trab, qui* MURAM *vel Murum die Mur ſuſcipit, fluvius inſignis. Inter hunc & Danubium Turcarum Imperator Ladiſlaum Hungaria regem devicit.*

Straboni eſt Δράβος, Plinio Draus, Ptolemæi Δάρος, eſt is quem nunc Darin vocant.

TYBISCUS *die Teyſs: vaſtum flumen.*

SAUS *die San, amnis maximus. Is juxta Taurunum, hoc eſt, Albam Græcam Danubio miſcetur.*

Σάος Straboni, Ptolemæo Σάυος, Trogo Sabus.

MOSCHUS.

RHABOSUS.

CIABRIUS.

ALUTAS, *forſitan Baralat & Seretius amnis.*

HIERASSUS, *nunc Pruth fluvius.*

FLUMINA GERMANIÆ
quæ poſt Rhenum exeunt in Oceanum.

VIDRUS *hodie Unda nigra in Chattorum montibus oriens.*

Diximus de eo pag. 170.

AMASUS *vel* AMISIA *nunc der Eens. In hunc fluvium Strabo Viſurgim & Lupiam deferri ſcribit, errore manifeſto, quum Lupias in Rhenum, viſurgis verò longe ſupra Amaſum in Oceanum exeat.*

Ἄμασος Ptolemæo eſt, Straboni Ἀμασία, Tacito Amiſia, Melæ & Plinio Amiſius.

VISURGIS *Weſera fluvius inſignis. Hic Fuldam, Ederam, Weram, & Nidam amnes ſuſcepit, per Saxoniam & juxta Mindenſem, Werdenſem, Gotingenſem ac Bremenſem labens civitates, tandem ſe in Oceanum exonerat.*

Οὐΐσουργις Ptolemæo, Straboni Βίσουργις, Dioni οὐί-σουργις.

ALBIS *die Elb, magnus eſt Germaniæ fluvius in montibus Bohemiæ oriens. Suſcipit autem* MULTAM, *flumen magnum, quod Pragenſem præterlabitur civitatem. Deinde* EGRAM, *ex monte piniſero, ut dictum eſt, fluentem: poſtea* SALAM, *ac* ORTELLAM. *Demum civitatem Hamburgum præterlabens, in Oceanum Germanicum vaſto evolutur*

Digitized by Google

tur ore. Ad hujus exitus Saxonum inſulæ ſunt poſitæ, quas, ut dictum eſt, hodie Dietmarſi inhabitant, gens indomita, & multis victoriis contra Daniæ regem, Sleſvicenſes duces, & nobilitatem clara.

Albis in Bohemiæ montibus jugoque Hercynio undecim fontibus oritur, quorum aquæ junctæ flumen efficiunt. Elb autem Germanis undecim notat. Atque hæc fluvij appellationiſque origo.

CHALUSUS *fluvius, Dravus eſſe cenſetur.*

Ptolemæo eſt χάλουσος.

SUEVUS die Spre. *Oritur & hic amnis in Bohemiæ montibus, ac juxta Sundenſem civitatem, hoc eſt, Laciburgium, in Oceanum exit.*

De origine non controverterim: At in Sundinenſi agro nullus eſt fluvius: Roſtochij verò, quod quidam Laciburgium eſſe putant, non Suevus ſed Varna cernitur. Oritur ſupra Budeſſam ad Auſtrum in pago quem Speunpergk vocant, inde per Spreinwald ſilvam, quæ à Suevo nomen traxit, Berlinum præterlapſus, in Havellam ſeſe exonerat, qui ipſe in Albim effunditur. Hæc nos ex Jodoco Willichio adnotavimus, qui ſe diligenter omnia exploraſſe, ac plus quam XXX millia paſſuum a ſilva Suevica ad arcem Lubenaviam monoxylo ſeu lintre vectum ſcribit.

VIADRUS *hodie eſt Odera, fluvius magnus. In hunc Nenſa quæ per Sileſiam & Uratiſlavienſem civitatem fluit, illabitur. Tandem apud Caminium in mare irrumpit.*

Cur Viadrum vocent quem Ptolemæus ſine canina littera appellat *ἰάδου*, alibi verò *ἰαδὶαν*; cauſſa nulla eſt. Sunt qui eundem credant cum Plinij Guttalo.

VISTULA *quæ eſt* ISTULA *ſeu Juſtula aut Vandalus appellatur, fluvius eſt ingens, & ultra quem Ptolemæus Sarmatiam Europæam auſpicatur. Oritur in montibus Sarmatiæ, & Cracoviam alluit, Inde per Poloniam fluens, Dravenitz fluvium, quem quidam Dravennam eſſe volunt, ſuſcipit. Deinde duobus oſtiis apud Dantiſcum & Elbingum in ſinum Codanum exit.*

Hæc quidem ſatis incurioſe. Dravenna Viſtulæ pars eſt, circa Warſaviam, ita enim intelligere me ex accolis commemini, vectus ſecundo amni Sendomiria Dantiſcum uſque, Poloni Drwenzam vocant. Sed quam multi in Viſtulam labuntur? Dextera San, Wyſprz, & nobilis ille Buck: læva Piczoy, Bzura, Bolo. Viſtulam Marcellinus vocat Biſulam. Ptolemæo eſt ἰςῦλα, Plinio etiam Viſtillus: quis Juſtulam vocet, neſcio.

Poſt hunc CHRONUS, *qui Poſſaria eſſe cenſetur, in mare fluit.*

Inde PREGORA *fluvius.*

Poſt eum eſt MEMULA *amnis magnus, qui & Niemen vocatur, in Lithuania oriens, & in mare erumpens Prutenicum.*

Poſteà HILGE *fluvius.*

Deinde POLER.

Hunc ſequitur DUNA, *qui & Zuina.*

Tum BINDA, *ingens fluvius, qui & ipſe in Lithuania oritur, ac juxta Rigam civitatem in mare erumpit. Forte is apud Ptolemæum eſt Cherſinus.*

Inde ANNE *fluvius.*

Tandem eſt NARVA *qui ſupra civitatem Revalienſem juxta Flantennam ſeſe in mare exonerat. Hic eſt limes inter Livoniam quæ crucigeris paret, & Moſcoviam. Oſtia fluvij hujus in elevatione polari graduum* LXII *eſſe feruntur.*

FLUMINA IN PONTUM EUxinum labentia.

TIRAS, die Neſter, *qui juxtà caſtrum nigrum in mare exit.*

Plinio

Plinio eſt Tyra, Herodoto Τύρης. Heſychio Τύρις. Stephano Τύρας.

BORYSTHENES *der Nieper, in Lithuavia ortum ſumens & per medium ferè Ruſſia labens.*

Βορυσθένης Ptolemæo. Leunclavius Briſnam accolis vacari ait.

TANAIS Don: *Oritur in Moſcovia, ex terra plana, & nequaquam ex montibus.*

Hic Europam ab Aſia dividit: idcirco Lucanus,

——— qua vertice lapſus
Riphæo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ
Nunc hunc, nunc illum, quà flectitur ampliat orbem.

Et Ovidius lib. IV Ποντικῶν.

Quique duas terras, Aſiam Cadmique ſororem
Separat, & curſus inter utramque facit.

Ad eam habitare pygmæos autor eſt Statius lib. I, Sylvarum.

Credas ad Tanain ferumque Phaſin
Thermodontiacas calere turmas,
Hic audax ſubit ordo pumilonum
Quos natura brevi ſtatu peracto
Nodoſum ſemel in globum ligavit.
Edunt vulnera, conferuntque dextras,
Et mortem ſibi qua manu minentur
Ridet Mars pater & cruenta Venus,
Caſuræque vagis grues rapinis
Mirantur pumilos ferociores.

Ex ſilvis oriri non ex montibus qui illic nulli ſunt, tradidere etiam Orpheus. Herodotus, Iſidorus.

RHA *fluvius maximus oritur in Moſcovia: quumque ſub initium verſus Septentriones fluat, mox ad orientem flectit, longeque Tanaim ambit: tandem ad meridiem converſus, per Sarmatiam Aſiaticam, & campos planiſſimos Tartarorum vagatur, ac per viginti quinque oſtia maxima in mare Caſpium, quod nunc mare de Bachau vocatur, ſeſe exonerat, juxtà civitatem Derbes.*

Ptolemæo Ῥᾶ, Ruthenis Volga, Tartaris Edel vocatur: Diaconus eum nominat Atel.

Oriuntur autem in Moſcovia præ cæteris tria maxima flumina, nempe Zwinna, Tanais, & Rha. Proinde mercatores Germani tria maxima flumina eodem vocant nomine, nempe DANUBIUM *vel Iſtrum,* DUNAM, *qui & Zwina, ac* TANAIM: *& quum de longinqua peregrinatione jactitant, tres ſe Danubios vidiſſe adſerunt.*

DUINA Ptolemæo Τουρούντος Turuntus dicitur: ſunt qui putent eſſe Ptolemæi Rubonem.

QUIS IN HIS MODUS SCIENTIÆ.

Proinde in his omnibus nihil certi adfirmamus, niſi ubi veritas ſemetipſam manifeſtè prodit. Quis enim in re tam dubia, & ubi propter variarum gentium tranſmigrationem omnia ſunt immutata non aliquando aberraret?

Præſertim quum primi autores de ejus quam quærimus regionis ſitu magis audita quam viſa prodiderint, neque ipſi omnia certa habeant atque explorata?

Planè enim conſtat, numeris haud confidendum eſſe, quos Ptolemæus in his oris nequaquam ex obſervatione certa, ſed ex aliorum ſcriptis aut dictis, vel per inſtrumentum quoddam Mathematicum, ſeu juxta conjecturam adſignavit: quod & ipſemet ingenuè fatetur.

Conqueritur, ἐκεῖνα τῷ σπάνιον ἢ ἀδιάβατον τῆς ἱστορίας multa ignorari τοῖς μὴ ἀκριβῶς ἐξετασθῆναι.

Porrò in Germania Ciſrhenana nequaquam abſurdè à fluviorum aliquando ſitu credibilis ſumi poteſt conjectura. At in Germama Tranſrhenana, nullis à ſcriptoribus recenſetur fluvius (præter Danubium, Mœnum, & licet multi alij ſint & inſignes) cujus adminiculo vel parumper ad veritatem accedi poſſet. Ubique igitur conjectura potius quam ulla utimur certitudine: ita tamen, ut nemini legem præſcribamus, ne à noſtra diſcedat opinione. Nam quicunque oſtendere poterit, ſe nobis rectius ſentire, huic non ſolùm non repugnabimus, ſed etiam gratias habebimus gratiſſimas, ſi nos melius informare valebit.

Certè ex collatione Itinerarij Antonini & Tabulę Peutingerianæ cũ hodiernis locis, aliquid accedit lucis ad cognitionem locorum Ciſrhenanorum & Ciſdanubianorum. Nos poſt Bili baldum auſi ſumus illorum ſubſidio multa definire, quæ videmus ab ipſo fuiſſe præterita. Neque hoc quiſquam ipſius amantior ægrè feret. Credimus enim ipſum quoque (qui fuit viri magni ſollertia) eadem deprehenſurum fuiſſe, ſi habuiſſet eadem ſubſidia. Et relinquimus adhuc multa aliorum diligentiæ: Si quis experiri vires ingenij ſui volet, habet in quo ſe exerceat. Ptolemæus ipſe multa ignoravit; Quæ prodidit, obſcura ſunt, depravata ſunt à deſcriptoribus, præſertim in numeris, multa quoque mutata, ob migrationes gentium & mutatas locorum appellationes involuta. Antonini itinerariũ mirificè depravatum eſt. Tabula Peutingeriana Delio indiget natatore. Et hæc quidem cis Rhenum ac Danubium. In magna verò Germania manent adhuc pleraque incerta. Ejus enim flumina quidem aliquot recenſet Ptolemæus, cæteri nihil.

Ego ita in pleriſque me dubium eſſe fateor, ut ignorem etiam, cuinam genti patriam meam Nurenbergam, qua Segodunum eſſe cenſetur, adſcribere debeam. Hoc tamen pro comperto habeo: Noricos quum à Romanis expellerentur, ultra Danubium & in hanc regionem conceſſiſſe, qua & hodie ab his nomen retinet, & Norica vocatur: qua continetur quicquid ab exitu fluvij Almonis in Danubium Norimbergam uſque protenditur: ita ut Albus burgus nunc Weiſſenburg in Noricis eſſe dicatur. Sed & procul dubio Norimberga quaſi mons Noricus à Norica regione nomen accepit. Trajectuſque amnis Regnicij per milliare unum à Norimberga diſtans, Germanicè Furt, in Norico agro reputatur: à quo deinde occaſum verſus ac Septentriones Francia Orientalis ſeu Franconia ortum auſpicatur. Sita eſt autem Norimberga non ſolum in Germania, ſed & totius Europa umbilico: Tantum enim diſtat à flumine Tanai, quantum à Gadibus: Ab Oceano quoque Germanico quantum à mari mediterraneo. Altitudo ejus polaris graduum eſſe cenſetur XLIX½. Vera autem longitudo eſt graduum XXVII, minut. 22: qua quidem longè diſtat à deſcriptione Ptolemaica.

Is enim Segoduno adſignat latit. XXXI. 30. longit. XLIX. 0. Vide pag. 107, quæque pag. 96. diximus ad ipſum Ptolemæum.

FINIS LIBRI PRIMI.

Digitized by Google

P. Bertii

COMMENTARIORUM RERUM

GERMANICARUM

LIBER SECUNDUS

Qui eſt

DE GERMANIA

A Carolo Magno deinceps.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPUT I.

De IMPERIO FRANCORUM, *ejuſque incremento.*

DEPULSIS limite Imperij pręſidiis Romanis, caſtriſq; ipſorum omnibus per Attilã, Francos & Allemannos, ſubverſis, nihil obſtitit, quo minus trãſmiſſo Danubio & Rheno, Germani Provincias invaderent Romanorum. Ac jacuit aliquãdiu deſertus uterque imperij limes; victoribus populis ad interiora Galliæ Rhætiæque, ipſamq; adeo imperij ſedem Italiam ſummo ardore graſſantibus; donec tandem fatigato potius quam cohibito impetu, fixere ipſi in limitibus ſedes, & tanquam in vacuo ſolo vel novas urbes condidere, vel deſtructas à ſe reſtauravere, novis etiam ubi id viſum fuit nominibus impoſitis. Factum id ad Rhenum à Francis, in Rhætia & Norico ab Allemannis & Longobardis, utrobique à Gothis, Vandalis, Normannis: Horum tamen major in vaſtandis oppidis quam in exſtruendis cura fuit. Eſtque hæc cauſſa, cur vetera locorum vocabula, paucis exceptis, interierint: mutatis enim dominis par erat nomina quoque oppidorum mutari. Eſtque in hac nominum comparatione tanta obſcuritas, ut interdum quoque divinandum ſit. Hæc res nobis ex Elcebo Sleeſtadium fecit; ex Argentorato Straſburgum, ex Brocomago Brocomar, ex Argentuaria Argburgum, ex Saletione Seltzam, ex Borbetomago Wormbs: nam in Tranſrhenana Germania, nullæ ſunt urbes quæ ſuam originem Romanis debeant. Cæterum de imperio hic conſtituendo obtinendoq;, duo inter ſe populi Germanorum ingentibus ſtatim animis certaverunt, Franci & Allemanni: quibus quamdiu à Romanis oppugnabantur Mœna amne disjunctis, facile fuit pacem inter ſe amicitiamque colere: pulſa ea formidine, impatiens conſortis ambitio in mutua ipſos arma compulit. Allemanni igitur ſecundis rebus elati, vires ſuas ex eorum potius quos hactenus oppugnarant imbecillitate, quam ex Francorum virtute metientes, non contenti Germaniæ parte ea quam à Mœno uſque ad Danubium & Rheni fontes cum Sequanorum agri magna parte ac Valle Pœnina, & Rhætia poſſidebant, ipſum quoque Galliarum imperium adfectarunt. Sed obſtabant Franci, qui Rhenũ poſt Burgundiones tranſgreſſi, ſuperata inferiore Germania ſedes jampridem fixerant in Gallia. Hos igitur armis adoriri conſilium Allemannis fuit. Conſcripto ergo ingenti exercitu progreſſi ſunt uſque ad Coloniam Agrippinenſem. Hlodoveus Francorum rex conſilio ipſorum, neque enim cœlari potuit, cognito, ad Tolbiacum cum copiis occurrit. Erat eo tempore adhuc idololatra Hlodovæus, neq; ſalutari veritate, ſatis clara flecti ſe paſſus fuerat ad obſequium Deo præſtandum, licet multis admodum Gothildis uxoris ſuę genere Burgundicę precibus ad eam rẽ invitaretur, propriaque ipſum conſcientia etiam eo impelleret. Sed quum flagrante pugna aciem ſuam videret inclinare, neque ejus ſuſtinendæ humanam ullam rationem conſpiceret, tum verò oculis in cœlũ ſublatis, lacrymabundus, Chriſte bo-

pro veſtris utilitatibus pervenerant, per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus, ut cantores effecti, optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus noſtra gloria eſt: & totius regnum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Cytharædum etiam arte ſua doctum, pariter deſtinavimus expetitum; qui ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet. Perſtitit nihilo ſecius in propoſito Hlodoveus, omneſque Allemannos, quod id rebus ſuis ita conducere exiſtimaret, pro ſervis habuit. Ita ergo introducta eſt in Germaniam ſervitus, res ſuperioribus ſæculis inaudita, ſicut ex Cæſare & Tacito conſtat. Sed ſervorum non unus ordo fuit. Fiſcalini, vel fiſcales ſervi, & ſervi regij dicebantur qui Regi ſe & res ſuas debebant: Eccleſiaſtici, qui à rege aut duce monaſterio ad colendos agros donati erant. Et exſtant ejus ſervitutis multis in Germaniæ locis veſtigia. Prima autem poſt regem in Allemannia poteſtas erat Ducum, ſecunda Comitum; qui ſub ſe habebant Centenarios, junctoſque conſiliis Ratzenburgios. Huc ſpectant illa regis Hlodovei, *Volumus atq; jubemus ut miſſi noſtri diligenter inquirant, quot liberi homines in ſingulis comitatibus maneant. Hic verò ea diligentia & ratio examinetur per ſingulas centenas, ut veraciter ſciant illos, atque deſcribant, qui in exercitalem ire poſſunt expeditionem.* Etſi verò ex regum liberis reges caperentur, potior tamen habebatur ratio electionis ex populi conſenſu, quam ſucceſſionis ex natalibus. Aimoinus de Faramundo. *Regem verò cæterarum more nationum Franci ſibi eligentes, Faramundum ſolio ſublimant regio.* Hunibaldus. *Anno CCCCV omnes Duces, proceres, & nobiles Francorum in menſe Martio convenerant apud Neopagum pro novi regis electione facienda.* Et paullo poſt: *Hi omnes cum cæteris uno conſenſu Faramundum de regio genere ortum in regem elegerunt.* Nimirum hoc illud eſt quod de Germania quoque teſtatur Tacitus, *Reges*, inquit, *ex nobilitate, Duces ex virtute ſumunt.* Ado de Clotario ad annum DCLXXXVI. *Clodoveus rex deceſſit, Franci Clotarium filium ejus regem conſtituunt.* Et mox, *Clotarius quatuor annos regnans obijt; cujus loco Franci Theodoricum fratrem ejus eligunt.* Et anno DCLXIX. *Franci Danielem quendam clericum poſt abjectionem tonſuræ in regno ſtabiliunt, atque Chilpericum nuncupant.* Et rurſum: *Franci Theodericum Dagoberti filium regem ſuper ſe conſtituunt.* Similia quoque habet Gregorius Turonenſis. *Franci*, inquit, *ejecto Childerico Eudonem ſibi unanimiter regem adſciſcunt.* Et rurſum. *Tum Franci qui quondam ad Childebertum adſpexerant ſeniorem, ad Sigebertum legationem mittunt; ut ad eos veniens, derelicto Chilperico, ipſum per ſe regem ſtabilirent.* Et haud multo poſt. *Collectus eſt ad eum omnis exercitus, impoſitumque ſuper clypeo ſibi regem ſtatuunt.* Et alibi. *Sigebertus Francis conſentiens, more gentis impoſitus clypeo, rex conſtitutus eſt.* Ac rurſum. *Burgundiones & Auſtraſii cum reliquis Francis pace facta; Clotarium in tribus totis regnis ſuper ſe regem levaverunt.* Ado iterum; *Mortuo rege Pipino filij ejus Carolus & Carolomannus conſenſu omnium Francorum reges creati ſunt.* Et alibi. *Mortuo Pipino Franci facto ſolemniter conventu ambos ſibi ejus filios reges conſtituunt, ea conditione præmiſſa, ut totum regni corpus ex æquo partirentur.* Idem poſt alterius exceſſum. *Carolus autem fratre defuncto, conſenſu omnium Francorum rex conſtituitur.* Hæc igitur Francorum regni fuere primordia. Juvit conſtitutionem & confirmationem regni vehementer religionis Chriſtianæ ſtudium, cui non minus quam armis incrementa debentur imperij; neque enim plus potuerunt potentiorum arma ad populos devincendos, quam inermis ſanctorum quorundam zelus pietatem Chriſtianam ad profanas & barbaras gentes propagantium. Horum cura domitæ

ſunt

ſunt fera Germanorum pectora, & quos non potuerunt Romanorum aquilæ ſuperare, eos ſub jugum miſit facilis & benigna Chriſti lex. Ita Franci ſalutarem Chriſti doctrinam, præeunte, ut diximus, Hlodoveo, admiſerunt; Fuit autem ejus dux fœmina facti. A Francis Allemanni ad fidem perducti ſunt, amiſſa ſimul & vivendi & credendi libertate. Ab iiſdem Thuringi, Bojoarij, Saxones, Sclavini, Nortmanni edocti, impietatem & profanitatem idolorum abjecerunt. Poſtremum verò Catti quoque &, Friſij (pertinaces enim iſti præ cæteris fuere) religionem receperunt. Sed non eſt noſtri inſtituti hæc omnia perſequi diſtinctius. Utinam modo cœleſtem priorum impetum poſteriores profana dominandi ambitione & inexplebili avaritia non corrupiſſent! Certè illorum pietati non reſponderunt poſteri, ſed ubi ipſi in ſpiritu ſeverunt, ibi iſtorum plerique in carne meſſuerunt; ſive id humanarum rerum vitio factum eſt, primum virtutis impetum atque ardorem cum tempore remittentium; ſive pia fraude, quod ſtatuerent in ea ſeculi depravatione non poſſe niſi cum externo ſplendore & pompa Chriſtianam legem defendi & conſervari: ſive denique ſimplicitate quadam principum & judicij infirmitate, dum crederent, quæ Chriſto dari vellent, optimè in iſtum ordinem conferri Equidem cum profuſas illas Hlodovei, Pipini, Caroli Magni, Ludovici Pij, aliorumque largitiones video, ſubit animum meum dubitatio, utrumne illi plus Chriſtianitati profuerint dando, an obfuerint: & An ut ipſis tam multa dare fuit laudabile, ita aliis honeſtum fuerit tam amplas opes in terris accipere & poſſidere. Vidit hoc & notavit in hac ipſa cauſſa Otto Friſingenſis Epiſcopus, Frederici Barbaroſſæ patruus, qui quum ſe expedite non poſſet, ſolo Eccleſiæ facto rem defendit: quaſi idcirco rectè factum eſſet, quia factum eſſet ab Eccleſia. *Si dicis*, inquit, *ſeculari perſonæ dare licuiſſe, quod iſtam ex ſanctitate officij habere nec decet nec expedit; ad hoc, fateor, aliud effugium neſcio, niſi quod ſanctos Apoſtolicæ fidei viros, Silveſtrũ, Gregorium, Ulricum, Bonifacium, Lampertum, Gothardum, aliosque complures ea cognoſcimus habuiſſe. Ego enim, ut de meo ſenſu loquar, utrum Deo magis placeat hæc Eccleſiæ ſuæ quæ nunc cernitur exaltatio quam prior humiliatio, prorſus ignorare me profiteor. Videtur quidem ſtatus ille fuiſſe melior, iſte felicior. Adſentior tamen Romanæ ſanctæ Eccleſiæ, credendaque quæ credit, licitè poſſidenda quæ poſſidet, credo.* Quaſi non potuerit ipſa quoque Romana Eccleſia in hoc negotio errare, & canon recti non ſit ratio, ſed homo. Probentur igitur quia ab Eccleſia profecta ſunt etjam iſta, quæ Biturigibus aræ Cardinalis inſcripta leguntur in æde S. Stephani,

Hic des devote, cæleſtibus aſſocio te,
Mentes ægrotæ per munera ſunt ibi lotæ,
Ergo venitote gentes de ſede remotæ,
Qui datis eſtote certi de divite dote,
Te precor accelera, ſpargas hic dum potes æra,
Et ſit revera ſecure cœlica ſpera.
O ſi tu ſcires, quantum data proſit ibi res,
Tu juxta vires donares quod dare quires.
Te miſer à pœna dum tempus habes aliena,
Ut tibi ſit pœnæ venia, ſit aperta crumena.
Conſors cœleſtis fabricæ, qui porrigit eſt is.
Ex hoc ſum teſtis, vos hic mundare poteſtis.
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde.
Nam pro mercede Chriſto dices, mihi cede.
Hic datur exponi paradiſus venditioni.
Currant ergo boni, rapientes culmina throni.
Vis retinere forum? mihi tendas pauca obolorum,
Pro ſumma quorum reſerabitur aula polorum.
Hic ſi largè des, in cœlo ſit tua ſedes.
Qui ſerit hic parcè, parcè comprendit in arce.

Quid

Quid tardas? tantum nummi mihi da aliquantum.
Pro ſolo nummo gaudebis in æthere ſummo.

Ita Eccleſiaſtici homines ſpirituali dignitate abuſi, potẽtiam Chriſti in licentiam verterunt, & ex animarum medicina aucupium fecerunt honorum & divitiarum, longè iis diſſimiles, quorum nomen profitebantur, h.e. Apoſtolorum. Inſederunt igitur in Germania Epiſcopi antiquas Romanorum Præſidum ſedes per Rheni & Danubij ripas, honoribus ipſorum commodiſque etiam ad ſe tranſlatis: hoc uno diſpares, quod quum Præſides illi neque perpetui eſſent, neq; ab Imperatorum ſuorum, à quibus mittebantur inſpectione immunes; hi quos ſemel obtinuerant Epiſcopatus ſemper poſſiderẽt, exempti inſuper ab omni civilis poteſtatis juriſdictione, ipſiſq; etiam Principibus & Regibus à quibus ad id dignitatis culmen evecti fuerant, formidabiles. Ad Rhenum ceſſere Epiſcopis Baſilea, Argentoratũ, Wormatia, Spira, Moguntia, Colonia, Trajectas; ut in interiorib. omittam, Treviros, Tungros, Metas, Veſontionẽ. Ad Danubium inſedere, Auguſtam, Friſingam, Ratiſponã, Salisburgum, Patavium, aliaſq; urbes inſignes. Hoc autẽ ipſos ſtudio conſectatos eſſe, & facto ſuo juris divini ſpeciem prætendiſſe teſtatur apud Gratianum Lucius Papa Diſtinct. 80. *Urbes*, inquit, *& loca in quibus primates præſidere debent; nõ à modernis, ſed multis ante adventũ Chriſti temporib. ſtatuta ſunt.* Ipſa quoq; Diœceſeos vox, quæ antea mere politica fuerat, trãſlata eſt ad jura Eccleſiaſtica. In notitia Imperij legũtur Vicarius Diœceſeos Aſianę, Vicarius Diœceſeos Põticę, Vicarius Diœceſios Thraciarum. In Italia quoq; Diœceſes enumerantur 17 ſub diſpoſitione præfecti prætorio Italiæ. Sub diſpoſitionẽ præfecti prætorio Galliarũ fuere Diœceſes Hiſpanicæ 7, Gallicæ 17. Harum pleræq; omnes poſtea abiere in Epiſcopatus, verſa etiã in jus & præſcriptionem conſuetudine, adeo ut nunc abſurdum ſit Principib. & Regib. adſcribere Diœceſes. Præterea ſicut ſub Præſidibus erant Duces & Comites, ita ſub Archiepiſcopis fuere Epiſcopi. Quemadmodum ergo ſub Præſide Maximæ Sequanorũ qui Veſontione reſidebat erant, Rauraci; ita poſtea ſub Archiepiſcopo Veſontino fuit Epiſcopatus Baſileenſis: Sic ergo crevit Eccleſiaſticorũ potentia in Germania, cui vires & robur addiderunt vicinorũ per Galliam atq; Italiam Epiſcoporum ſocietates. Fuit autem primarum & Metropolitanarũ Eccleſiarum cura, mittere ad paganos vicinos qui illos ad fidẽ converterent. Fecit id primum Trevirenſis, qui Agrippinenſi & Moguntino eſt antiquior. Poſtea Moguntinus, Francorum regum ſuaſu, qui Chriſtianitatis propagandæ laudem cum imperij gloria conjunxerunt. Hic ergo ad Saxones, Friſios, Allemannos, Bojoarios miſit: Tranſdanubiani ſtatim inde ab Apoſtolorum tẽporibus doctrina Chriſti imburi ſunt. Juxtà monachorum verò congregationes, quę opimioribus locis, & maximè opportunis factę ſunt, conſtat oppida quædam fuiſſe conſtituta: Confluxerunt enim ad ea loca è vicinis ac remotioribus ſedibus qui vel operã cœnobiis præſtabant, ut ſervi; vel qui ab aſylis immunitatẽ ſperabãt, ut ſontes: ita crevere cœnobia in pagos, pagi in urbes. Ac initio crediderim oppida pleraq; tumultuario opere & ruſtico fuiſſe extructa. Hlodoveus certe Argentorati ligneum templum condidit. Cum autem non ſit veriſimile regio iſto opere quicquã tunc fuiſſe in eã urbe ſplendidius, cõſequens eſt caſas fuiſſe ad inſtar tuguriorum ruſticorum noſtri ſeculi. Donec confirmato Francorum imperio ſplendidiora omnia eſſe cœperũt, & per univerſam Germaniã exciſis ſylvis cultiora. Non negaverim tamen, primos illos Eccleſiæ antiſtites rebus ſuis nondum ſtabilitatis juri ſe Principali ſubmiſiſſe: quo enim colore admiſſi alias fuiſſent? ſed poſtquam propagata religione cœperunt ipſi quoq; civiũ ad ſe animos pertrahere, fecerunt id quod factum videmus, & in Germanorum Repub. novam inſtituerunt juriſdictionem, ita à civili ſegregatam, ut in rebus Imperij nihil ſine ipſis conſtitueretur.

CAPUT II.

Majores CAROLI MAGNI *ex Ottone Friſingenſi, additis noſtris obſervationibus.*

SUb regibus Francorum Merovingiis magna fuit Præfectorum Prætorio, quos Palatij magiſtros, & majores domus vocabant, poteſtas. Hi enim ſummæ rei præerant, & ſpecie fulciendæ autoritatis regiæ, negotia omnia civilia & bellica adminiſtrabant, Stetit autem munus illud diu admodum in majoribus Caroli Magni, quorum hæc eſt ſeries.

- *Carolomannus ſenior.*
  - Pipinus I. *cui uxor Iutta.*
    - Grimoaldus *cui uxor Theudeſinda filia Rabbodi Friſii.*
    - *S.Gertrudis.*
    - *Begga nupta* Angiſo *filio Arnulfi, ei qui ex duce Brabantiæ factus est Epiſcopus Metenſis.*
      - Pipinus II. *Groſſus cui uxor Plectrudis: ſed ex Calpia de pellice natus eſt*
        - *Carolus Martellus ejus filii.*
          - *Carlomannus qui factus eſt monachus*
          - Pipinus *Nanus*
            - *Carolomannus.*
            - Carolus *Magnus.*
            - *Rothaides ſepulta Metis mater Rulandi.*
          - *Ægidius*
          - *Griſo.*
      - Drogo.

Audiamus nunc Ottonem Friſingenſem, patruum Friderici Barbaroſſæ, virum generi ſuo virtute reſpondentem.

Diebus Conſtantis Conſtantini filij, Beata Gertrudis virgo Pipini filia beato fine quievit. Dagoberto quoque mortuo Clodoveus filius ſucceſſit: nam alij filio Sigeberto dum adhuc viveret, Auſtraſiam reliquerat, eumque Cumberto Colonienſi præſuli & Pipino commendaverat.

Ab hac oppidum Hollandiæ quod vocant montem S. Gertrudis, *Sint Geertrudenberch*, nomen accepit.

Diebus Conſtantini Conſtantis filij, B. Arnulpho, qui major domus fuerat, ſeculo abrenunciante, poſtmodumque in eccleſia Metenſi pontifice facto, Angiſus filius principatum majoris domus tenuit. B. Lampertus Trajectenſem quæ poſt Leodium tranſlata eſt, gubernavit Eccleſiam. Sub Juſtiniano Conſtantini filio Pipinus filius Angiſi major domus effectus regnum Francorum adminiſtravit, cujus anni in catalogo regum deinceps annotantur: reges enim ex hinc omnibus regni negotiis & honori nudati, ſolo nomine regnabant, majores verò domus curam regni habebant.

Diebus Anaſtaſij Imperatoris Dagobertus moritur rex Francorum. Pipino quoque majore domus mortuo Carolus filius ejus regnum Francorum per XXVII *annos, regibus adhuc, ſed ſine honore ac utilitate manentibus, adminiſtravit. Hic magni Caroli avus, Reginfredum regnum invadere volentem multis ac gravibus bellis preſſit, ac ad ultimum relicta ſibi tantum ad habitandum Andegavenſium civitate, regno coërcuit.*

Detentus fuerat Coloniæ in carcere à Pletrude noverca, Pipini vidua: ſed elapſus Præfecturam Palatij à Reginfredo occupatam armis repetiit.

Is etiam victis Bajoariis Allemanniam quoque quam Sueviam dicunt, cum Lanfrido duce eorum ſubjugavit. Gaſconiam cum Eudone Aquitanorum duce devicit. In Saxonia ac Friſia fortia bella geſſit. Saracenorum qui cum uxoribus ac liberis Aquitaniæ fines ingreſſi fuerant,

rant, CCCLXXXV *millia fudit, ex Francis tantum mille quingentis amiſſis.*

Evocarat eos Eudo Vaſconum præfectus. Domita Aquitania in Friſiam profectus, Radbodum bello petiit, veterem hoſtem, rebus ſecundis elatum, & occiſo nuper ad Leodienſem aram Grimoaldo Caroli fratre, genero ſuo, immaniorem. Hunc ergo inſtructa ad Amiſtrachiam atque Auſtrachiam Friſiorum inſulas exercitu, ſupra Burdonem fluvium vicit, occiditque, copiis ejus disjectis, gentilium ſacris ſubverſis, idolis comminutis, atque ita præda gravis reverſus eſt ad ſuos, teſte Aimonio. Nec multo poſt iterum in Friſiam duxit. Hermannus Contractus ſic iſta deſcribit. Anno DCCCXXIX *Carolus navali evectione regnum Friſonum ingreditur, interfectiſque quamplurimis, Popponem ducem eorum interemit, ſubverſiſque lucis, & fanis, victor cum præda magna regreditur.* Bonifacium quoque Anglum Martellus poſtulantem ut ſub præſidio ejus in Germania liceret doctrinam Chriſti ſalutarem inter Paganos docere, certis legibus admiſit, dato etiam inſtrumento ipſi ſecuritatis publico cujus hæc ſunt verba. Dominis ſanctis & Apoſtolicis in Chriſto Patribus, Epiſcopis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domeſticis, ſeu omnibus agentibus, junioribus noſtris, ſeu miſſis decurrentibus & amicis noſtris, illuſtris vir CAROLUS major domus, benè cupiens veſter. Cognoſcatis, qualiter Apoſtolicus vir in Chriſto pater Bonificius, Epiſcopus, miſſus ſancti Petri ad nos venit, & nobis ſuggeſſit, quod ſub noſtro mundiburdio vel defenſione eum recipere deberemus. Quod ita nos gratanti animo feciſſe cognoſcite. Proinde nos taliter viſi, fecimus ei manum noſtram roboratam dare, ut ubicumque ubi & ubi ambulare videretur, cum noſtro amore vel ſub noſtro *mundiburdio & defenſione quietus vel conſervatus eſſe debeat, hac ratione, ut juſtitiam reddat, & ut ſimilitem accipiat.* Et ſi aliqua cauſatio vel neceſſitas ei advenerit, quæ per legem definiri non poterit, uſque ad nos quietus & conſervatus eſſe debeat, tam ipſe, quam qui per ipſum ſperare videntur: Ut ei nullus ullam contrarietatem vel damnationem adverſus eum facere debeat, niſi omni tempore ſub noſtro mundiburdio vel defenſione quietus vel conſervatus reſidere debeat. Et ut certius credatur, manu propria ſubterfirmavimus, & de annulo noſtro ſubterſigillavimus.

Hic rurſum XX *imperij ſui anno Gaſconiam ingreſſus Eudonem occidit, ac ſequenti anno contra filios ejus bellum inſtauravit, Saracenos denuò Gallias intrare volentes juxtà Narbonam delevit. Igitur dum regnum Francorum multis modis ſub bellicoſiſſimo principe Carolo augmentaretur, regnum Romanorum quod ad urbem regiam* (Conſtantinopolim) *tranſlatum fuerat, non ſolùm ab hoſtibus, amiſſis provinciis imminuebatur, ſed & inteſtinis malis intra ſe collidebatur.*

Quis autem ſub finem vitæ Caroli Martelli ſtatus rerum fuerit, ex Annalibus Pythei cognoſci poteſt, in quibus hæc leguntur An. DCCXL. Pax & quies regno Francorum per Carolum redditur ad tempus, Gothis ſuperatis, Saxonibus, & Freſonibus ſubactis, expulſis Saracenis, Provincialibus receptis.

Anno ab incarnatione Domini DCCXLII *Carolus Pipini filius moriens tres filios, Carolomannum, Pipinum & Griſonem reliquit. Horum Griſo, qui minor natu erat, conſilio uxoris ſuæ Swanehildæ, Udalionis Bajoariæ ducis conſanguineæ occupato Lauduno fratribus bellum indixit. Qui collecto milite Laudunum obſidione cingunt, fratremque in deditionem acceptum in caſtello juxta Alvernam cuſtodiæ mancipant.*

Ægidius præteritur: quod abnegato ſæculo, otij amans, factus eſſet Epiſcopus Rhotomagenſis.

Digitized by Google

Anno DCCXLIII *Pipinus & Carolomannus regnum dividunt, Carolomanno Auſtriam, Allemanniam, Thuringiam: Pipino verò Burgundiam & Neuſtriam provinciam ſortito. Deinde multis præliis commiſſis anno ab incarnatione Domini* DCCXLVI *quum jam Fuldenſe monaſterium fundari cœperat, Carolomannus aperit fratri ſuo, ſe ſeculo abrenunciare velle. Quod ſequenti anno ad effectum perduxit. Verum Grifo fratri rebellans Bajoariam ejecto inde Taſſilone duce occupat. At Pipinus Taſſilonem reſtituit, [illegible] atrique* XII *comitatus conceſſit: quibus ille non contentus, ad VVaſfarium ducem Aquitaniæ fugit.*

ANNO *ab incarnatione Domini* DCCLI, *quum regibus Francorum ſolo nomine regnantibus majores domus omnem regni curam adminiſtrarent, Pipinus, qui hanc dignitatem per ſucceſſionem acceperat, Burchardum Herbipolenſem Epiſcopum, & Folradum capellanum ſuum ad Zachariam P. ſciſcitandi gratia miſit. Pontifix ergo, melius eſſe, ut ille qui curam omnium haberet, rex diceretur, quam qui ſolum nomen regis gereret, remandavit. Eo tempore Hildericus ex antiquorum Francorum regum qui à Meroveo Clodij filio Merovingi dicebantur, ſanguine deſcenderat, inane regium nomen tenebat. Igitur anno ab incarnatione Domini* DCCLII *reverſus à Roma nunciis auctoritate Zachariæ Papæ Pipinus à B. Boniſacio Moguntino Archiepiſcopo, aliiſque regni principibus in Sueſſiona civitate ad regnum eligitur.*

Anno DCCLIV *Pipinus à Stephano Papa primo à fidelitatis ſacramento, quod Hilderico promiſerat, cum aliis regni Francorum primoribus abſolvitur; ac detruſo Hilderico in monaſterium, poſtmodum in regem ungitur. Hic Merovingiorum regno finito, Carolingorum cœpit. Ex hoc Romani Pontifices regna mutandi auctoritatem trahunt. Pipinus igitur rex primus, ex hinc nomine ſimul ac re regnum Francorum gubernavit. Hujus diebus floruerunt clariſſimi regni Chriſti principes, Boniſacius Moguntinus Archiepiſcopus, Virgilius Juvavienſis Præſul, Corbinianus Friſingenſis Eccleſiæ antiſtes, & alij quam plures.*

De Bonifacio alibi non ſemel diximus. Virgilius Hibernus fuit, ac ſub Taſſilone ejuſque filio Theudone Eccleſiam Juvavienſem, quæ nunc Salzburgenſis dicitur, fundavit. Corbinianus verò Friſingæ eodem tempore Eccleſiam erexit. Quinam præterea hoc tempore in Germania floruerint, diximus libro primo. Pag. 16.

Anno ab incarnatione Domini DCCLV *Pipinus ex rogatu Stephani Papæ contra Aiſtulphum Longobardorum regem movit. Boniſacius à Freſonibus martyrio coronatur. Anno ſequenti, quum Aiſtulphus ea quæ laudaverat irrita faceret, Pipinus eum denuò Papiæ obſeſſum promiſſa implere compulit. Anno dehinc proximo Conſtantini Auguſti nuntij Pipino munera deferentes, ad eum Compendium veniunt. Taſſilo quoque Bajoariorum dux illuc cum majoribus ſuæ gentis veniens, regi filiiſq; ejus fidelitatem ſacramento promiſit. Sequenti anno rex gravi ac laborioſo bello Saxones devicit, eoſque tributarios fecit. His diebus B. Othmarus in inſulam Rheni Stein relegatus, migravit ad Dominum.*

Othomarus iſte S. Galli Abbas fuit: damnatuſque in Synodo relegatus eſt in villam Podamicam lacus Acronij: inde delatus in inſulam Rheni, nomine Stein.

Pipinus Waſfarium Aquitaniæ ducem, adhuc rebellantem multis ac gravibus bellis preſſit. Taſſilo etiam Bajoariorum dux poſtpoſita fide, avunculo ſuo Pipino rebellare attendit. Pipinus verò multis ac variis bellis patratis, ad ultimum Walfarium interficit, ac non multo poſt in reditu Turonis infirmatus, & inde Pariſios deportatus, anno ex quo in regem unctus eſt XIV, *ex quo verò principari poſt mortem patris cœperat* XXVI, *diem obiit, duos relinquens filios, Carolum & Carolomannum.*

Digitized by Google

Obiit anno DCCLXVII, octavo Calendas Octobris. Sepultus verò jacet Lutetiæ in Eccleſia S. Dionyſij cum hac inſcriptione, PIPINUS REX PATER CAROLI MAGNI.

Anno ab incarnatione Domini DCCLXXIX *imperante adhuc Conſtantino* CAROLUS *diviſo cum fratre regno regnare cœpit.*

Carolo utpote majori natu Neuſtra obvenit cum regnis Burgundiæ & Aquitaniæ. Carolomanno Auſtria cum gentibus Transrhenanis. Carolus poſt Galienam, duxit Deſiderii Longobardorum regis filiam uxorem, obſtante licet Stephano Papa, quod minus benè vellet Deſiderio: Sed eam Carolus fractus Pontificis importunis legationibus tandem dimiſit. Aimo ad annum Chriſti DCCLXXII. Hoc anno, inquit, etiam Dominus Carolus rex repudiavit filiam Deſiderii regis Longobardorum, anno poſtquam matris hortatu eam duxerat uxorem, & Hildegardem de gente Suevorum præcipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit.

Sequenti anno Carolus in Wormacia generalem curiam celebrans, orationis cauſa limina Apoſtolorum viſitare diſpoſuit. Tertio regni ſui anno Carolomanno fratre ſuo mortuo, uxorque illius cum filiis ad Deſiderium Longobardorum regem fugiente, Carolus ſolus regnans cum exercitu Saxoniam ingreditur.

Vetuit nimirum Carolus ne patris ſui hæreditatem adirent liberi, ipſe monarchiam animo meditans: nec defuerunt in Italia qui, quod Longobardis male vellent, hanc ipſos ſubvertendi occaſionem aptiſſimam judicarent. Soror utriuſque Rothaidis, mater Rulandi ejus qui in Saxonia egregiam Carolo operam præſtitit, ſepulta eſt Metis. Ejus Epitaphium hoc eſt,

Hic ego quæ jaceo Rothaidis nomine dicor,
Quæ genus excelſo nimium de germine duco.
Nam mihi germanus Gentes qui ſubdidit armis
Auſonias, fretus Karolus virtute Tonantis.
Pipinus pater eſt, Karolo de principe cretus,
Aggarenum ſtravit magna qui clade tyrannum,
Pipinus proavus, quo non audacior ullus.
Aſt abavus Anchiſe potens, qui ducit ab illo
Trojano Anchiſe longo poſt tempore nomen.
Hunc genuit pater iſtę ſacer Præſulque beatus
Arnulphus, miris geſtis qui fulget ubique,
Hic me ſpe cujus freti poſuere parentes.

Ita ad Carolum ſolum tot regna devoluta ſunt, quæ ille florens ævi, (vix enim annum expleverat ætatis vigeſimum) & viribus pollens, ex eo auxit, & ad poſteros tranſmiſit. Hic ille eſt Carolus, qui à virtute & magnitudine rerum geſtarum MAGNI nomen in Occidente obtinuit, & cujus in Francia ſoboles uſque ad Hugonem Capetum per annos ducentos atque amplius, in Germania verò haud ita diu imperavit.

CAP. III.

MATRICULA ORDINUM SACRI IMPERII ROMANI, *hoc eſt, eorum, qui ad Comitia evocari, inque iis jus ſuffragij habere ſolent.*

CONſequens nunc videbatur, ut Caroli Magni geſta, cæterorumque Imperatorum percurreremus, atque inde regna regeſque Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, Sueciæ, Norwagiæ deſcriberemus, adjectis Electorum tam Eccleſiaſticorum quam ſecularium ditionibus, cum Ducibus & Ducatibus Auſtriæ,

Digitized by Google

Digitized by Google

Saxoniæ, Bavariæ, Sueviæ, aliarumque regionum ſub Imperio comprehenſarum: ſed quia hæc ipſa niſi ad unum corpus referantur, videri poſſunt confuſa adhuc eſſe atque indigeſta, præmittam Indiculum Ordinum S. Imperij, & ſeriem auguſti illius conſeſſus, in quo de rebus ad Rempublicam Germanicam ſpectantibus deliberatur atque decernitur, admota è regione tabula univerſali Germaniæ, quæ, licet partes maximè Septentrionales non contineat, tamen in cæteris facilè oſtendit quo quæque referre oporteat. In hac verò matricula proponemus eos omnes, qui ad Comitia imperij evocati jus ſuffragij intra hos annos cccc habuerunt. Ejus conſpectus docebit, quænam ſint membra imperij; & quanta prudentia omnia ordinata à majoribus & conſtituta ſint. Deſumta autem ſunt iſta ex Tabulis publicis, quas Fredericus III Imperator Aug. in Comitiis Ratiſponenſibus anno Chriſti MCCCCLXXI conſcribi, & in acta Imperij referri juſſit, prout eas nuper vir Germanicarum antiquitatum peritiſſimus Melchior Goldaſtus amicus noſter, in lucē protractas edidit: cujus fidei atque induſtriæ hæc accepta ferenda ſunt.

ORDINES IMPERII.

IMPERATOR CÆSAR AUGUSTUS.

REX ROMANORUM AUGUSTUS.

Septem Principes Electores.

Archiepiſcopus Moguntinus, S. Romani Imperij Archicancellarius per Germaniam.

Archiepiſcopus Trevirenſis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Galliam & regnum Arelatenſe.

Archiepiſcopus Colonienſis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Italiam.

Rex Bohemiæ, S. Romani Imperij Archipincerna.

Comes Palatinus Rheni, S. Romani Imperij Archidapifer.

Dux Saxoniæ, S. Romani Imperij Archimareſchalcus.

Marchio Brandenburgiæ, S. Romani Imperij Archicameratius.

Reges.

Rex Franciæ ſub Anglis.
Rex Hungariæ.
Rex Poloniæ.
Rex Angliæ.
Rex Scotiæ.
Rex Hiberniæ.
Rex Daniæ.
Rex Sueciæ.
Rex Norwegiæ.
Rex Dalmatiæ.
Rex Croatiæ.

Archiduces.

Archidux Auſtriæ, qui ſolus hoc titulo præcellit.

Magni Duces.

Magnus Dux Burgundiæ.
Magnus Dux Lithuaviæ.
Magnus Dux Sileſiæ.

Patriarcha.

Archiepiſcopus Aquilegienſis Patriarcha, ſolus.

Primates.

Archiepiſcopus Magdeburgenſis Primas Germaniæ.
Archiepiſcopus Lugdunenſis Primas Galliæ.

Digitized by Google

Archiepiſcopi.

Archiepiſcopus Saliſburgenſis, Legatus Sedis Apoſtolicæ.
Archiepiſcopus Bremenſis in Saxonia.
Archiepiſcopus Biſantinus in Burgundia.
Archiepiſcopus Gneznenſis in Polonia.
Archiepiſcopus Lundenſis in Dania.
Archiepiſcopus Rigenſis in Livonia.
Archiepiſcopus Pragenſis in Bohemia.

Magnus Magiſter.

Magnus Magiſter Ordinis Theutonici in Boruſſia.

Epiſcopi.

Epiſcopus Babenbergenſis, qui eſt immediatè ſub Romano Pontifice.
Epiſcopus Miſnenſis, qui etiam immediatè ſub Romano Pontifice.

Suffraganei Moguntinenſis.

Epiſcopus Herbipolenſis, qui & Wurceburgenſis.
Epiſcopus Vangionum qui & Wormatienſis.
Epiſcopus Nemetum, qui Spirenſis.
Epiſcopus Argentinenſis, qui Straſsburgenſis.
Epiſcopus Aureatenſis, qui Eychſtetenſis.
Epiſcopus Pragenſis } *Sunt à Carolo V. Imperatore*
Epiſcopus Olomucenſis } *in Archiepiſcopatum Bohemicum tranſlati.*
Epiſcopus Conſtantienſis, qui & Mersburgenſis ad Lacum Podamicum.
Epiſcopus Curienſis in Rhætia.
Epiſcopus Verdenſis in Saxonia.
Epiſcopus Auguſtanus in Vindelicia.
Epiſcopus Hildesheimenſis in Saxonia.
Epiſcopus Paderbornenſis in VVeſtphalia.
Epiſcopus Halberſtatenſis in Saxonia.

Suffraganei Trevirenſes:

Epiſcopus Mediomatricum, qui Metenſis.
Epiſcopus Viridunenſis.
Epiſcopus Leucorum, qui Tullenſis.

Suffraganei Agrippinenſes ſeu Colonienſes:

Epiſcopus Tungrorum, qui Leodienſis.
Epiſcopus Mimingerodenſis vel Mimingardefurdenſis, qui Monaſterienſis in VVeſtphalia.
Epiſcopus Trajectenſis in Hollādia, qui Ultrajectinus.
Epiſcopus Mimindonenſis, qui Mindenſis in VVeſtphalia.
Epiſcopus Oſenabrugenſis in VVeſtphalia.

Suffraganei Aquilegienſis ſeu Forojulienſes

Epiſcopus Tarviſinus in Marchia Veneta, *qua imperitè vulgò dicitur* Vandalica.
Epiſcopus Polenſis vel Polanenſis in Hiſtria.
Epiſcopus Tergeſtinus, qui Trieſtenſis, in Hiſtria.

Suffraganei Parthenopolitani ſeu Magdenburgenſes:

Epiſcopus Martisburgenſis, qui Merſeburgenſis.
Epiſcopus Mœſianus, qui Michſnenſis.
Epiſcopus Neapolitanus, qui Naumburgenſis, olim Citicenſis.
Epiſcopus Brennopolitanus, qui Brandenburgenſis.
Epiſcopus Havelburgenſis.

Suffraganei Iuvavenſes ſeu Saliſburgenſes.

Epiſcopus Reginoburgenſis, qui Ratisbonenſis.
Epiſcopus Laureacenſis, qui Patavienſis ſeu Paſſovienſis.
Epiſcopus Tridentinus.
Epiſcopus Brixinenſis.

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopus Fruxinenſis, qui Friſingenſis.
Epiſcopus Chiemenſis, qui & Chiemſeenſis.
Epiſcopus Goricenſis, qui & Gurcenſis in Carinthia.
Epiſcopus Seccovienſis, qui & Segovienſis.
Epiſcopus Lubianus, qui Laventinus in Carnia.
Epiſcopus Fabianenſis, qui Viennenſis in Auſtria: *Relatus legitur à quibuſdam Matricularius in Auſtriaco Imperij Circulo.*
Epiſcopus Neoſtadianus, qui Newſtatenſis: *nondum tamen ſeſſionem in Comitiis, quod conſtet, tenuit.*

Suffraganei Hammapurgenſis ſive Bremenſis:

Epiſcopus Vagrianus, qui Lubecenſis, olim Aldenburgenſis.
Epiſcopus Swerinenſis in Megalopoſia.
Epiſcopus Libuſſinus in Brandenburgia.
Epiſcopus Schleſwicenſis in Dania.
Epiſcopus Caminenſis in Pomerania.
Epiſcopus Racemburgenſis in Megalopolia Obotritorum.

Suffraganei Biſantinenſis vel Burgundici:

Epiſcopus Rauracorum, qui Baſilienſis.
Epiſcopus Aventicorum vel Antuatum, qui Lauſannenſis.
Epiſcopus Bellicenſis.

Suffraganei Gneznenſis ſeu Polonici:

Epiſcopus Vratiſlavienſis, qui Breſlenſis in Sileſia.
Epiſcopus Plocenſis in Maſovia.
Epiſcopus Vladiſlavienſis, nunc Leſlawenſis, in Cojavia.
Epiſcopus Warmienſis in Boruſſia,
Epiſcopus Cracovienſis.
Epiſcopus Poznanienſis.
Epiſcopus Lublinenſis in Polonia, *ſub Alberto I. Imp. & Wenceſlao Rege Bohemiæ & Poloniæ inter Ordines Imperij relati memorantur.*

Suffraganei Lundenſes vel Danici:

Epiſcopus Ripenſis.
Epiſcopus Arufienſis.
Epiſcopus Othonienſis, qui & Ottonis Swigenſis.

Suffraganei Rigenſis ſeu Livonici:

Epiſcopus Curienſis, qui & Curlandinus.
Epiſcopus Revalienſis.
Epiſcopus Oeſelienſis.
Epiſcopus Tarpatenſis, qui Derptenſis.

Suffraganei Pragenſis vel Bohemici:

Epiſcopus Olumucenſis in Moravia.
Epiſcopus Luthomiſchlenſis.
Epiſcopus Blyzymenskianus, *de quo tamen nihil legitur in Receſſibus & Actis Imperialibus:*

Suffraganei Rhemenſis ſive Belgici:

Epiſcopus Cameracenſis, *qui nunc eſt Archiepiſcopus Belgij; ſed ab Imperatore & Ordinibus nondum confirmatus; nec pro tali habetur in Comitiis, ubi inter Epiſcopos adhuc locum ſuum tenere cogitur.*
Epiſcopus Atrebatenſis, qui Arraſenſis.
Epiſcopus Morinenſis, qui Teruanenſis.
Epiſcopus Tornacenſis.
Epiſcopus Sancti Andomari in Flandria.

Suffraganeus Viennenſis in Provincia:

Epiſcopus Gebennenſis, qui Genevenſis.

Digitized by Google

Suffraganeus Tarentaſienſis in Gallia.

Epiſcopus Sedunenſis, qui & Valleſianus,& Sittenſis.

Suffraganei Lugdunenſes in Gallia:

Epiſcopus Cabillonenſis, qui Chalonenſis vel Schalonenſis.

Epiſcopus Matiſconenſis in Burgundia.

Sub Magno Magiſtro Ordinis Theutonici D. Mariæ, qui in Boruſſia obtinet dignitatem Archiepiſcop:

Epiſcopus Ermlandiæ.
Epiſcopus Heilspergenſis.
Epiſcopus Culmenſis, qui & Culmſcenſis.
Epiſcopus Premislavienſis.
Epiſcopus Pomezanienſis.
Epiſcopus Sambienſis, qui & Samlandiæ.
Epiſcopus Riſenburgenſis.

Sub Carolo IV. Imp. legitur Decretis Imperialibus ſubſcripſiſſe, Henricus Epiſcopus Lumudenſis, *qui cujas fuerit non queo divinare, niſi quod putem, nomen eſſe corruptum.*

In Matriculis Maximiliano Primo imperante conſcriptis, taxati & cenſiti leguntur ſequentes Epiſcopi, de quorum mihi acceſſibus & ſuffraganeatibus nihil conſtat:

Epiſcopus Amersfordenſis: *Sed hæc civitas ſpectat ad Epiſcopatum Trajectenſem.*
Epiſcopus Camorienſis.
Epiſcopus Sanctianus, *Biſchoff von Sanctia.*
Epiſcopus Daventrianus, *ſed & hæc civitas ſpectat ad Epiſcopatum Trajectenſem.*

Conſirons Abts: *quem Epiſcopum in tribus notavi Matriculis hoc modo ſcribi.*

Sigiſmundus Imperator allaborabat, ut Ordines Hungariæ cum Germanis reuniret. Itaque in Receſſibus ſub eo factis ſubſcripſiſſe inter Ordines Imperij leguntur:

Archiepiſcopus Strigonienſis, qui Granenſis.
Archiepiſcopus Colocenſis.
Epiſcopus Traguríenſis.
Epiſcopus Agrienſis.

Et hi quidem tanquam origine Germani, & in provincia Germanica reſidentes, ad decernendas graviſſimas Imperij controverſias adhibiti fuerunt, in quarum deciſionibus atque decretis variis expreſſe aſſeritur, eas nullibi quam apud Germanos Principes, jure & ſtylo Germanico eſſe judicandas & determinandas. Hinc etiam Archiepiſcopus Strigonienſis, tanquam Germanici Imperij Princeps, receptus eſt in Archiepiſcopum ſimul Salisburgenſem. Et Præpoſitus Strigonienſis fuit Aulæ Cæſareæ Vicecancellarius in Imperio ſimul & Regno. Sed & Agrienſis Epiſcopus Receſſui Nurembergenſi, Anno 1413. inter Germaniæ Epiſcopos ſubſcripſit.

Epiſcopi Angliæ nunquam proprio ſuo nomine in Comitiis Imperij comparuerunt, ſed Regis ſui locum & perſonam ſemper repræſentarunt, tanquam Legati & Mandatarij.

MAGISTRI ORDINUM EQUESTRIUM, QUI SUNT PRINCIPES IMPERII.

Magiſter Ordinis Dominorum Theutonicorum per Germaniam & Italiam.
Magiſter Ordinis Theutonici in Livonia.
Magiſter Ordinis Johannitarum per Germaniam.

Abbates

Digitized by Google

Abbates.

Abbas Fuldenſis, Primus Germaniæ & Galliæ, & Archicancellarius Imperatricis.
Abbas Campodunenſis, qui Kemptenſis in Suevia.
Abbas Murbacenſis in Alſatia.
Abbas Hersfeldenſis in Haſſia.
Abbas Augienſis, qui Reichenawenſis.
Abbas Sancti Galli in Helvetia.
Abbas Agaunenſis, ſive Sancti Mauritij in Valleſia.
Abbas Altorphenſis, qui & Weingartenſis.
Abbas Stabulenſis, qui & Stabelæſianus.
Abbas Tudenſis.
Abbas Prumienſis, qui Pfrimenſis.
Abbas Monaſterij Sancti Cornelij apud Indenos.
Abbas Sancti Vedaſti in Flandria.
Abbas Corbejenſis in Saxonia.
Abbas Cluniacenſis in Burgundia.
Abbas Salfeldenſis in Saxonia.
Abbas Werdenſis in Weſtphalia.
Abbas Gorſeenſis in Gallia.

Præpoſiti Principes.

Præpoſitus Weiſſenburgenſis in Alſatia inferiore ad Rhenum.
Præpoſitus Elewangenſis in Suevia Norica.
Præpoſitus Berchtholsgadenſis in Bavaria.

Abbatiſſæ Principes.

Abbatiſſa Tigurina, ſeu Thuricenſis.
Abbatiſſa Quintiborgenſis vel Quedelburgenſis in Saxonia.
Abbatiſſa Eſſenſis, quæ & Eſſendienſis.
Abbatiſſa Gandersheimenſis in Saxonia.
Abbatiſſa Gerenrodenſis in Saxonia.
Abbatiſſa Herfordenſis, vel Herevordenſis in Saxonia.
Abbatiſſa Andelavienſis in Lotharingia.
Abbatiſſa Buchovienſis ad Federſeam.
Abbatiſſa Sacconiana, quæ Seckingenſis, in Rauracis ad Rhenum.

Duces.

Angrivariæ Dux, qui nunc Engeriæ.
Araſchoti Dux, *non eſt receptus inter Liberos Ordines Imperij, ſed eximitur ab Archiprincipe Belgij.*
Barrenſis Dux in Gallia.
Barthiæ Dux in Pomerania.
Bavariæ Superioris Dux.
Bavariæ Inferioris Dux.
Bergenſis Dux, qui & Montenſis.
Brabantiæ Dux.
Brigenſis Dux in Sileſia.
Britanniæ Dux in Gallia.
Brunnenſis Dux in Moravia, *von Brynn.*
Brunſuigiæ Dux.
de Breys Dux. †
Bullionenſis Dux in Belgio.
Buthunienſis Dux in Sileſia.
Caballonum vel Chablæſij Dux apud Allobroges.
Carinthiæ Dux.
Carniæ vel Carniolæ Dux.
Carnoviæ Dux in Sileſia, id eſt, Jegerendorphij.
Caſſubiorum Dux.
Cliviæ Dux.
Croſnæ Dux in Sileſia.
Cujaviæ Dux in Polonia.
Dalmatiæ Dux.
Dithmarſiæ vel Dithmaringiæ Dux.
Divionenſis Dux in Burgundia.

Digitized by Google

Falckenburgenſis Dux in Sileſia.
Franconiæ Dux.
Geldriæ Dux.
Glogoviæ Dux in Sileſia.
Holſatiæ Dux.
Jawrenſis Dux in Sileſia.
Juliacenſis Dux.
Lignicenſis Dux in Sileſia.
Limburgiæ Dux.
Lotharingiæ Dux.
Lotharingiæ Inferioris vel Lotharichiæ Dux.
Lovani Dux in Brabantia.
Lowenburgiæ Dux in Saxonia.
Lucenburgiæ Dux.
Lunenburgiæ Dux.
Maſoviæ Dux in Polonia.
Maſſæ Dux, *qui Matriculis eſt von Maſſa*, Politicographus *von der Meſz*.
Megalopolenſis vel Meckelburgiæ Dux.
Meraniæ Dux.
Munſterbergenſis Dux in Sileſia.
Olſenſis vel Olſnenſis Dux in Sileſia.
Oppeliæ vel Opuliæ Dux in Sileſia.
Oſwicenſis Dux in Sileſia.
Plocenſis Dux in Polonia, ſeu Maſovia.
Pomeraniæ Dux.
Ratiboriæ Dux in Sileſia.
Ratzeviliç Dux in Lituania: *qui tamen ad Comitia non vocatur, quia præter nudum titulum, nihil ab Imperio in feudum poſsidet*.
Sabaudiæ Dux.
Saganenſis Dux in Sileſia.
Sandomiriæ Dux in Polonia.
Schleſwicenſis Dux in Dania.
Schweidnicenſis Dux in Sileſia.
Sedinorum vel Stetinenſis Dux.
Stenaviæ Dux in Sileſia.
Stiriæ Dux.
Stormariæ Dux.
Strelicenſis Dux in Sileſia.
Sueviç Dux.
Teckenſis Dux in Suevia.
Teſchinenſis Dux in Sileſia.
Troppaviç Dux in Sileſia.
Valdimontij Dux in Lotharingia.
Vendiæ vel Vinidarum Dux.
Vratiſlaviæ Dux in Sileſia.
Weſtphaliæ Dux.
Wirtembergiæ Dux.
Wolgaſti Dux in Pomerania.
Zbaraviæ Dux in Ruſſia: *de quo tamen nihil notatum in Actis Imperialibus, niſi quod Imperator illi ſcribat*; Iluſtri Principi, noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto.
Zeringiæ Dux.
Znoymenſis Dux in Moravia, *von Znam*.

Landgravij, qui ſunt Principes.

Landgravius Alſatiæ.
Landgravius Thuringiæ.
Landgravius Haſſiæ.
Landgravius Leuchtenbergiæ.
Landgravius Franconiæ.

Marchiones, qui ſunt Principes.

Marchio Miſniæ.
Marchio Oſtlandiæ, id eſt, Orientalis Miſniæ.
Marchio Landſpergenſis.
Marchio Moraviæ.
Marchio Luſatiæ.

Marchio

Digitized by Google

Marchio Budiſſinenſis.
Marchio Gorlicenſis.
Marchio Badenſis.
Marchio Hachbergenſis.
Marchio Roetelenſis.
Marchio Cambenſis, qui & Vochburgenſis, in Bavaria.
Marchio Hiſtriæ.
Marchio Burgoviæ.
Marchio Seguſianus, qui nunc Suzenſis, *ad pedes montium Italiæ.*
Marchio Stadenſis in Saxonia.
Marchio Antverpianus, qui vulgò, Sacri Romani Imperij.
Marchio Nummeniæ in Lotharingia.
Marchio Franchimonti in Belgio.
Marchio Pontamuſſoni in Lotharingia.
Marchio Salutiarum, *inter Germaniæ Senatores receptus fuit, ſub Ludovico Bavaro Imperatore.*

Principes, ſimpliciter ſic dicti.

Princeps Delphinatus, vel Delphinus Viennenſis, qui eſt Primogenitus Franciæ.
Princeps Anhaltinus.
Princeps Hennenbergiæ.
Princeps Rugiæ.
Princeps Cabillonenſis in Burgundia, vulgò, *de Chalon vel Chalon.*
Princeps Aureatenſis, qui nunc Uraniæ vel Orangiæ, in Aquitania, *inter Germaniæ Senatores cooptatus fuit, ſub Ludovico Bavaro Imperatore.*
Princeps Sedani vel Eſſedani in Gallia.
Princeps Pedemontij, *ad pedes montium Italiæ.*
Princeps Veronæ & Vincentiæ.
Princeps Sueviæ.
Princeps de Chimay in Belgio, *qui tamen nunquam ſuo nomine Comitiis interfuit.*
Princeps Arenbergiæ in Belgio.
Princeps Roſenbergiæ in Bohemia.
Princeps Tranſſylvaniæ in Hungaria.
Waiwoda Walachię.
Waiwoda Moldaviæ, *ſunt inter Principes Imperij allecti, ſed ſub patrocinio Principis Tranſſylvaniæ, à quo eximuntur.*
Princeps Mansfeldiæ: *qui tamen morte præventus nihil principaliter in civilibus Imperij negotiis geſſit, dignitate cum perſona extincta.*
Princeps Liechtenſteini, *qui putatur ab Ordinibus recipiendus.*

Burggravij, qui ſunt Principes.

Burggravius Norimbergenſis.
Burggravius Magdenburgenſis.
Burggravius Zorbckenſis.
Burggravius Miſnenſis.

Comites, qui ſunt Principes.

Altiſiodorenſis Comes & Princeps in Gallia, ſub Ottone IV. Imp.
Altorphenſis Comes & Princeps in Suevia.
Artheſiæ vel Atrebatum Comes & Princeps.
Aſcaniæ Comes & Princeps.
Boloniæ ſeu Bononiæ Belgicæ Comes & Princeps.
Burgundiæ Comes & Princeps, *vulgo* Hoch Burgund; *Gallis*, la Franche Conte.
Campaniæ ſive Trecenſis Comes & Princeps in Gallia.
Ciliæ Comes & Princeps.
Croatiæ vel Crabatiæ Comes & Princeps, *qui videtur eſſe idem cum Ciliano.*
Flandriæ Comes & Princeps.

Goritiæ Comes & Princeps.
Habſpurgiæ Comes & Princeps.
Hannoniæ Comes & Princeps.
Hennenbergenſis Comes & Princeps.
Hollandiæ Comes & Princeps.
Kiburgiæ Comes & Princeps.
Merſburgenſis Comes & Princeps in Saxonia.
Nivernenſis Comes & Princeps in Gallia: *qui nunc eſt Dux.*
Pictavienſis Comes & Princeps in Aquitania.
Provinciæ Comes & Princeps.
Scepuſienſis Comes & Princeps in Hungaria.
Sulzbacenſis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.
Selandiæ Comes & Princeps.
Siculorum Comes & Princeps in Hungaria, *Zackler Graff, in perſona Sigiſmundi Bathorij.*
Sultbacenſis Comes & Princeps in Bavaria.
Tyrolis Comes & Princeps.
Wetinenſis Comes & Princeps in Saxonia.
Wirtembergenſis & Montbeliardi Comes & Princeps.
Wittelcbacenſis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.

Domini, qui ſunt Principes, aut æquiperantur.

Dominus Roſtochienſis.
Dominus Stargardienſis in Megalopolia.
Dominus Friſiæ.
Dominus Marchiæ Venetorum, *vulgò perperam* Vandalorum.
Dominus Portus-Naonis in Foro julij.
Dominus Mechliniæ in Belgio.
Dominus Molini in Burgundia.
Dominus Salinarum in Burgundia.
Dominus Preſſæ in Gallia Lugdunenſi.
Dominus in Zerbeſtæ in Saxonia.
Dominus in Badenweiler.
Dominus Neoburgiani Principatus in Bavaria.
Dominus Neoſtadiani principatus in Palatinatu.
Dominus Simmereni principatus in Hunnorum tergo.
Dominus Grubenhagiani principatus in Brunſuigia.

Abbates, qui non ſunt Principes.

Alensbacenſis Abbas.
Alpenſis Abbas, qui nunc Herrenalbenſis.
Balentzabergenſis Abbas. †
Bayenhofenſis Abbas. †
Bebenhauſanus Abbas.
Beckenburgenſis Abbas.
Blanckenburgenſis Abbas.
Blavubeurenſis Abbas.
Brinnenſis Abbas. †
Cæſarienſis Abbas, qui & Kaiſſerheimenſis, & Keiſsbemenſis.
Capellenſis Abbas in Helvetia.
Caſtellenſis Abbas.
Crucelingenſis Abbas.
Diſſentiſſenſis Abbas in Rhætia Curienſi.
Ebersheimmonaſterienſis Abbas in Alſatia.
Echternacenſis Abbas.
Elchingenſis Abbas.
Erbacenſis Abbas infra Moguntiam.
Eremitanus Abbas, qui Einſidelenſis.
Fabarienſis Abbas, qui Pfefferſenſis.
Gengenbacenſis Abbas.
Grentzlingenſis Abbas.
Hailbrunnenſis Abbas, qui & de fonte Salutis.
Helmſtettenſis Abbas in Brunſuigia.
Herdeſshuſenſis vel Hedeshauſenſis Abbas.
Himelhauſenſis Abbas: alij habent Hundelshauſenſis.

Hirſau-

Digitized by Google

Hirſaugienſis Abbas.
Holtzhauſenſis Abbas.
Heiſhelmenſis Abbas. †
Hertelingenſis Abbas. †
Hirſeranus Abbas. †
Homkomenſis Abbas. †
Ifnenſis Abbas.
Kunigsbrunnenſis Abbas.
Kuntzlingenſis Abbas.
Luderenſis Abbas.
Luneburgenſis vel Sancti Michaëlis Abbas.
Maidbrunnenus Abbas.
Marchthalenſis Abbas.
Maulbrunnenſis Abbas.
Maurimonaſterienſis Abbas in Alſatia.
Menbacenſis Abbas.
Minderawenſis Abbas, qui & Weiſſenawenſis.
Monaſterienſis in Valle Sancti Georgij Abbas.
Munchenrodenſis Abbas.
Murenſis Abbas in Helvetia.
Ochſenhuſenſis Abbas.
Paterniacenſis Abbas, nunc Peterlingenſis in Helvetia Gallica.
Pegavienſis Abbas in Saxonia.
Petershuſanus Abbas Conſtantienſis.
Reckenriedenſis Abbas.
Rickenhauſenſis Abbas.
Richlinghauſis Abbas.
Rittershuſenſis Abbas.
Rockenburgenſis Abbas.
Rodenſis Abbas.
Rotenhauſenſis vel Rockenhauſenſis Abbas.
de Salbelly Abbas. †
Salmanſwilerenſis Abbas, qui & Salomonis villanus.
de Sant Biago Abbas. †
Sancti Blaſij Abbas ad Sylvam Herciniam.
Sancti Egidij Abbas Norimbergenſis.
Sancti Hemmerani Abbas Ratiſponenſis.
Sancti Johann Abbas.
Sancti Johannis Abbas in Thurtalo, id eſt, Valle Thuri fluminis in Helvetia.
Sancti Lucij Abbas Curienſis in Rhætia.
Sancti Matthiæ Abbas Treverenſis.
Sancti Maximini Abbas Treverenſis.
Sancti Petri Abbas in Hercinia.
Sanctorum Ulrici & Afræ Abbas Auguſtanus.
Sancti Urbani Abbas in Helvetia.
Scaphuſianus Abbas.
Schuſſenridenſis Abbas.
Schuternenſis Abbas.
Schwartzachenſis Abbas.
Seeſteinenſis Abbas.
Steinenſis Abbas ad Rhenum.
Tegernſeenſis Abbas.
de Vadſaer Abbas. †
Urſpergenſis Abbas.
Walckenriedenſis Abbas.
Waltſachſenſis Abbas.
Wettingenſis Abbas ad Limagum.
Yrſinenſis vel Yrſeenſis Abbas.
Zinnenſis Abbas.
Zwifaltenſis Abbas.

Præpoſiti, qui non ſunt Principes.

Præpoſitus Salecenſis ad Rhenum.
Præpoſitus Wormatienſis.
Præpoſitus Aquiſgranenſis, qui & Aquenſis.
Præpoſitus Odenheimenſis.

Præpoſitus

Præpoſitus Walkkirchenſis.
Præpoſitus Wettenhuſanus.
Præpoſitus Chamburgenſis.
Præpoſitus Veteris Oetingę.
Propoſitus Xantenſis.
Præpoſitus Tigurinus.
Præpoſitus Salodurenſis.
Præpoſitus Lucernanus.
Præpoſitus Beronenſis ſeu Monaſterienſis in Ergovia Helvetiorum.
Præpoſitus Interlacenſis, nunc Interlappenſis in Helvetia Gallica.
Præpoſitus Burſchedenſis apud Aquiſgranum.
Præpoſitus Arnvelenſis prope Sarbruccam.
Præpoſitus de Embedis. †

Abbatiſſæ, qui non ſunt Principes.

Abbatiſſa Lindavienſis ad Lacum Podamicum.
Abbatiſſa Superioris Monaſterij Ratiſponenſis.
Abbatiſſa Inferioris Monaſterij Ratiſponenſis.
Abbatiſſa Rotomarienſis.
Abbatiſſa Schenniſenſis.
Abbatiſſa Hegbacenſis.
Abbatiſſa Baindtenſis.
Abbatiſſa Guttencellenſis.
Abbatiſſa Kauffingenſis.
Abbatiſſa Wunſchdorffenſis.
Abbatiſſa Torenſis.

Balivi, ſeu Commendatores Provinciales Ordinum Equeſtrium.

Commendator Provincialis Balivatus Confluentiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Alſatiæ & Burgundiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Auſtrię.
Commendator Provincialis Balivatus ad Atheſim.
Magiſter Ordinis Johannitarum per Marchiam, Saxoniam, Vendiam, & Pomeraniam.
Commendator Provincialis Balivatus Haſſiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Antritziæ. †
Commendator Provincialis Balivatus Ledeſſæ. †
Commendator Provincialis Balivatus Franconiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Thuringiæ.
Commendator Theutonicæ Domus Altshauſenſis.
Commendator Johannitarum Domus Weſelenſis in Wederavia.

Comites.

Agennenſis Comes †
Albonij Comes in Burgundia.
Alendorphij Comes.
Altenburgij Comes, qui nunc Oldenburgenſis:
Altorphij Comes in Bavaria.
Andechſiæ Comes.
Aquilæ pennatæ Comes, *von Arlen* Gallicè, *de Penne aigle.*
Arbergæ Comes in Helvetia.
Arenbergæ Comes in Belgio.
Arnſpergæ Comes in Weſtphalia.
Arnſtadianus Comes in Thuringia.
Badenſis Comes in Helvetia.
Ballenſtadianus Comes.
Barbiæ Comes.
Battenburgi Comes.
Beichſteinenſis Comes. †
Beylſteine Comes.
Benthemij Comes.
Bergæ vel Bergenſis Comes.
de Bene vel Bers Comes.

Bernburgi

Digitized by Google

Bernburgi Comes.
Beuchlingi Comes.
Bibenbachi Comes.
Biberſdorphij Comes.
Bilitionum ſeu Bellitzenſis Comes.
Bitſchij Comes.
Blanckenburgi Comes.
Blanckenheimi Comes.
Bobenhauſanus Comes.
Bodwideli Comes.
Bogenſis Comes.
Brandiſij Comes.
Bredæ Comes.
Brennenſis Comes.
Breubergæ Comes.
Brigantij vel Bregentianus Comes.
Bruchenſis Comes.
Bruchhauſanus Comes in Saxonia.
Brunckhorſti Comes.
Budingeni Comes.
Burckhauſanus Comes in *Bavaria*.
Burenſis Comes.
Calbenſis vel Calwenſis Comes in *Suevia*.
Caſtellanus Comes in Franconia.
Cattimœliboccorum vel Gatznelnbogenſis Comes.
De Chaw Comes in *Bavaria*. †
De Chimay Comes in *Belgio*.
Claramontanus Comes. *Fortè*, Helbergenſis.
Dagsburgi Comes.
Daſſellanus Comes.
Delmenhorſti Comes.
Dietzenſis Comes.
Diepholtij nobilis Comes.
Dillingenſis Comes.

Duisburgi Comes in Weſtphalia.
Diunæ Comes; *fortè Dhun vel Dann*;
Dorenbergæ Comes.
Eberſteini Comes.
Eckhartsbergæ Comes.
Egelsheimi Comes.
Egmondanus Comes.
Eilenburgi Comes.
Embſanus Comes, *nunc* de Hohenembs, *olim* Amyſi Dominus.
Erbacenſis Comes.
Falckenſteini Comes ad Rhenum.
Falckenſteini Comes in Wedderavia.
Finnenſis Comes in Dania, *de Fünen*.
Fiſtingiæ Comes in Lotharingia.
Frawenfeldiæ Comes in Helvetia.
Friburgi Comes in *Briſgovia*.
Froburgi Comes.
Fürſtenbergæ Comes.
de Geex Comes in Helvetia Gallica.
de Geiln & Ruch Comes. †
de Genevois ſeu Gebenneſianus Comes, qui & Genevenſis.
Gengenſis Comes.
de Gera vel Geraw Comes in Saxonia.
Gleichenſis Comes.
Gleiſsbergæ Comes.
Granſeenſis Comes in Helvetia Gallica.
de Groys vel Groitſch Comes.
Gronsfeldianus Comes. † *an* Kranichsfeld *in Saxonia?*
Grevembergæ Comes in *Bavaria*.
Grüningenſis Comes.
de Gryers Comes in Helvetia.

Digitized by Google

de Gutzgow Comes.
Hadmarſpergæ Comes.
Hagæ Comes in Bavaria.
Haigenlochi Comes in Suevia.
Hallenſis Comes in Bavaria.
Hamburgi vel Homburgi Comes in Saxonia.
Hanoviæ Comes in Wedderavia.
Hardecki Comes in Auſtria.
Harrenſteini Comes.
Haſtburgi Comes. †
Heilgenbergæ vel Sancti Montis Comes.
Helffenſteini Comes.
Herenbergæ Comes in Suevia.
Hirſpergę vel Hirtzbergę Comes.
Hochſtadianus Comes.
Hoenlohenſis Comes.
Hohenbergę Comes ad Nicrum.
Hoję Comes.
Holenſteine Comes in Bavaria.
Holſteini Comes in *Saxonia*.
Hombergę Comes in Rauracis.
Homburgi vel Honburgi Comes.
de Honde Comes. †
Honſteini vel Hohenſteini Comes.
Horburgi vel Horrenburgi Comes.
H[illegible]anus Comes.
de Huſpch Comes. †
Iſenbergi Comes in *Saxonia*.
Iſenburgi Comes ad Rhenum.
Kefernburgi Comes.
Kirchbergę Comes in *Suevia*.
Kirchbergę Comes in Bavaria.
Kirchbergę Comes in Thuringia: *qui numeratur rectiùs infrà inter Burggravios.*

Klettenburgi Comes.
de Kuke vel Kule Comes.
Kulenburgi Comes.
Künigſteini Comes.
Lauffenbergæ Comes ad Rhenum.
de Laxin Comes. † *Forte*, Rapin.
LeiningenſisComes.
Leiſsnecki Comes.
Lentzburgi Comes.
Leonſteini vel Lewenſteini Comes.
de Liberawe Comes in Bavaria.
Liechtſtalli Comes.
Liechtenbergæ Comes in Alſatia.
Liechtenbergæ Comes in Thuringia.
Limpurgi vel Lünburgi Comes.
de Lindaw & Tappin Comes.
Linthelbergæ Comes.
Lippiæ Nobilis Comes.
Lobdeburgi Comes in Miſnia.
Loheni Comes in Belgio.
Lohrę Comes in *Saxonia*.
de Lorſtingen Comes, † *Forte*, Juſtingen.
Loſenſteini Comes.
Luckenſis Comes. †
Lupfenſis Comes.
Lutzelſteini Comes in Lotharingia.
Manderſcheidi Comes.
Mansfeldię Comes.
Marcæ vel Marchæ Comes.
Maſaxię Comes.
Matiſconenſis Comes in Burgundia.
Melingenſis Comes.
Meſſerhuſenſis Comes in Bavaria.
Metſchenſis Comes in Rhætia Curienſi.

Mettburgi

Mettburgi Comes.
Moerſiæ Comes.
Montalti vel Montis alti Comes in Rhætia Curienſi.
Montisfortis Comes in Rhætia Curienſi.
Morenſis Comes.
Mosburgi Comes in Bavaria.
Mullingenſis Comes in Saxonia.
Namurci Comes.
Naſſoviç Comes.
Neoburgi Comes in Helvetia Gallica, *vulgò* Welſchennewenburg, *Gallicè* Neufchaſtel.
Neoburgi vel Newenburgi Comes in Rhætia Curienſi.
Neóburgi vel Newenburgi Comes ad Danubium.
Nuenari vel Newenari, *id eſt*, Novç Aquilç Comes.
Neoſtadij ſeu Villç novç Comes.
Niddç Comes in Wedderavia.
Nydoviç Comes in Helvetia.
Oberſteini Comes in Alſatia. *Fortè*, Eberſteini.
Oberſteini Comes in Saxonia.
Ochſenſteini Comes.
Oetingç Comes.
Orbç Comes in Helvetia Gallica.
Orlemundi Comes.
Ortenburgi Comes in Bavaria, *qui nunc dicuntur* Antiquiores Comites de Ortenburg, *reſpectu eorum qui à Carolo V. Imp. creati ſub Auſtriacis degunt, ſed inter Ordines liberos & Communitales non computantur.*
Oſtfriſiç Comes.
Pfullendorphij Comes.
Phalagiç Comes in Bavaria.
Phirreti Comes, qui & Ferraria, in Alſatia.
Plaini Comes.
Pleiſſenſis Comes.
Putinç Comes.
Querfurdiç Comes & Nobilis Dominus.
Radenbachi Comes. *Fortè infrà inter Barones*, Radenach.
Rapini Comes.
Raprechtſwileri Comes.
Ravenſpurgi Comes in Weſtphalia.
Remontij vel Romunti, *id eſt* Rotundimontis Comes in Sabaudia.
Retzenſis Comes.
Rheingravij, ſeu Comites Rheni.
Rheinſteini, qui & Regenſteini Comes.
Rhineckiç Comes in Helvetia.
Rhineckiç Comes in Franconia.
Rifferſchiedi Comes.
Ritpergç Comes.
Rochlizij Comes.
Rordorphij Comes.
Rorenſis Comes.
Rorsheimi Comes in Friſia.
Rotenburgi Comes ad Ruſam in Helvetia.
Rotenburgi Comes ad Nicrum in Suevia.
Rotneckiç Comes.
Rotenfelſç Comes.
Rugravij, ſeu Comites Aſperi.
Runckelij Comes.
Rutſchenfordiç Comes.
Ruxingenſis Comes.
Salbini Comes. †
Salmenſis Comes.
de Sano Comes. †
Sarbruckç vel Sarabrugarum Comes.
Sarunetum vel Sarganſi Comes.
Sarwerdç Comes.
Schardfeldij Comes.
Schawenburgi Comes in Saxonia.

 Schinen-

Digitized by Google

Schinenſis Comes. †
Schlick a Paſſaun Comes.
Schmalenegkiæ Comes.
Scharpeloviæ Comes.
Schwanenbergæ Comes.
Schwartzenburgi Comes in Thuringia.
Schwartzenbergæ Comes in Franconia.
Schweinsheuti Comes. †
Schwerini Comes.
Scynenſis Comes.
Senogallienſis Comes.
Solmſenſis Comes.
Sondershuſanus Comes.
Sonnenbergæ Comes in Suevia.
Spanheimi Comes.
Spiegelbergæ Nobilis Comes.
Steinfordiæ Comes.
Sternenbergæ Comes.
Stolbergæ Comes.
Strasbergæ Comes in Helvetia.
Sultzenſis Comes.
Sumersburgi Comes in Saxonia.
Teckelnburgi Comes.
Tetnangiæ Comes.
Thierſteini Comes.
Thuni Comes ad Ararim in Helvetia.
Tieſſenſis Comes.
Tillenburgi Comes.
Toggenburgi Comes.
Torgaviæ Comes in Saxonia.
Thruhendingenſis vel Waſſertruhendingiæ Comes.
Valduttæ aut Vadvtziæ Comes in Rhætia Curienſi.
Valendyſi aut Valangini Comes in Helvetia Gallica.
Velbergæ & Chlamineæ Comes.
Valdentiæ aut Validentiæ Comes.
Veldkirchæ Comes in Rhætia Curienſi.
Veringiæ Comes.
Viandeni Comes.
Viennenſis Comes in Provincia.
Vinariæ ſeu Weimariæ Comes.
de Vinplingen & Varad Comes. †
Vrachi Comes.
Warleæ vel Wærleç Comes.
Wagriæ Comes.
Waldeckiæ Comes.
Waldinbergæ Comes. †
Walleç Comes in Saxonia.
Wangæ Comes in Waggenthalo.
Waſſerburgi Comes in *Bavaria*.
Weiſſenfelſiæ Comes in Saxonia.
Werdenbergæ Comes in Helvetia.
Weringerodæ Comes.
Wertheimi Comes.
Weſterburgi Comes.
Weſtfriſiæ Comes.
Wiedæ Comes.
Wildgravij, *id eſt*, Comites Sylveſtres.
Williſoviæ Comes.
Wincenburgi Comes.
Windeckiæ & Gaſterni Comes.
Winterthuri vel Vitoduri Comes.
Wisbadæ Comes.
Witgenſteini Comes.
Wærdç Comes.
Wolfratzhuſiæ Comes.
Wunſdorphij Comes.
Zegenhani Comes.
Zimbriæ vel Sigmaringiæ Comes.

Zolleranus

Digitized by Google

Zolleranus vel Hohenzolleranus Comes.
Zutphaniæ Comes.
Zweybrukiæ Comes.

Landgravij, qui non ſunt Principes, ſed in Comitum dignitate.

Barenſis Landgravius, *in der Baar.*
Briſgoviæ Landgravius.
Burgendiæ Landgravius, ſeu Burgundiæ Helveticæ, *in Burgenden.*
Kletgoviæ, ſeu Kleckoviæ Landgravius.
Nebelgoviæ, ſeu Ranckwilæ Landgravius.
Nellenburgi Landgravius.
Siſgoviæ Landgravius.
Stefrungenſis Landgravius.
Suntgoviæ Landgravius.
Suſenbergæ Landgravius.
Tullingiæ vel Stuellingiæ Landgravius.
Turgoviæ Landgravius.
Walgoviæ Landgravius.

Burggravij, qui non ſunt Principes, ſed in Comitum dignitate.

Altenburgi *Burggravius* in Miſnia.
Altzeç *Burggravius.*
Beckelnheimi *Burggravius.*
Biſantij *Burggravius* in Burgundia.
Dhonæ *Burggravius.*
Fridbergæ *Burggravius* in Wedderavia.
Geilnhuſæ *Burggravius.*
Kirckbergæ *Burggravius* in Thuringia; *qui nunc vivit, eſt ultimus ſuæ ſtirpis, & improles.*
Ratiſponæ *Burggravius* in Bavaria.
Rheineckiæ *Burggravius.*
Rietenburgi *Burggravius.*
Rotenbergæ *Burggravius.*
Starckenbergæ *Burggravius.*
Stumburgi *Burggravius.*
Wethini *Burggravius* in Saxonia.

Barones & Liberi Domini.

Aarwangenſis Baro.
Abenſpergæ Baro.
Ahuſenſis & Landovianus Baro.
Alendorphij Baro.
Alpenſis Baro.
Aldenburgi *Baro* prope Merſburgum in Saxonia.
Apoldæ *Baro.*
Appermontij Baro in Lotharingia.
Arbonæ *Baro* in Helvetia ad Lacum Potamicum.
Arburgi *Baro.*
de Archo Comes in Carnia.
Armontij *Baro.*
Arnshagæ & Lobdenburgi *Baro.*
Aſpermontij *Baro* in Rucantiis Rhætiæ, *von Ruchenberg Germanicè dictus.*
Aurſpachi Baro in Miſnia.
Babenhauſenſis *Baro* eſt Fuggerus.
Balomphenbergæ *Baro* in Auſtria. †
Bappenheimi Mareſchalcus *Baro.*
Barri Baro in Alſatia.
Batenbergæ Baro: qui & Comes *Batenburgi.*
Baumgarten in Schwangaw & Erbach Baro.
Bechburgi Baro.
Bellmontij ſeu Bellimontis Baro in Rhætia.
de Belp Baro. †
Bergæ & Vallæ Baro id eſt de Bergen & Walen *ſed ſupra numeratur inter Comites.*

Geveræ *Baro, zu levern.*
Giersbergæ *Baro.*
Girbadenſis *Baro.*
de Gmant vel Gmont *Baro* Camerarius. †
de Gœskon vel Goesken Baro.
Gradetzij *Baro.*
Grasburgi *Baro: an eſt, qui ſupra inter Comites* Strasberg?
Graveneckiæ *Baro.*
de Greytz *Baro: qui ſupra inter Comites* Groytz.
Grimmenſteini *Baro.*
Grünenbergę Baro: *an qui ſupra inter Comites eſt* Gruēberg?
Gundelfingi *Baro.*
Gutenburgi *Baro.*
Güttingenſis Baro.
Habachi *Baro.*
Hagenoviæ *Baro* in *Bavaria.*
Hagenbergæ *Baro.*
Haruſſianus *Baro.*
Haſenburgi Baro in Rauracis ad Blaviam.
Haſlen: *vide infrà* Reſti.
Hauſenſis Baro in Kintzinger thal.
Hedwigi Baro.
Heideckiæ Baro.
Heldrungiæ Nobilis Dominus.
Helingsbergæ Baro.
Henchoviæ Baro. †
Herchenfeldiæ vel Herchenfelſiæ Baro.
de Herſij Baro †
Hewenſis vel Hohenhewenſis Baro.
Hilgeslebeni Baro.
Hinsbergæ Baro.
Hoheneckiæ Baro.
Hohenfelſius in Reupoltzkirch Baro.
Hornbergæ Baro.

Hunenbergæ *Baro.*
Ilſungius in Wolckenburg baro.
Itzſteine baro.
Juſtingenſis baro eſt Frybergius.
Keyſerſtuli Baro.
de Kien Baro. † *an eſt* Kain *in Auſtria?*
Kienburgæ vel Kienbergæ baro.
Kirchbergę baro eſt Fuggerus, *qui numeratur ſupra inter Comites.*
Klingenſis baro, qui & Altenklingen, & Hohenklingen.
Klingenbergæ baro.
Kniphauſanus baro.
Kranichfeldiæ baro.
Kriechingiæ baro in Weſtria.
Küningsbergæ baro, qui nunc de Hohenkünigsberg.
Künigseckerbergæ baro.
Künigseckiæ baro.
de Laittern ſive Scalæ baro in Bavaria.
de Landefeld Pincerna baro †
Lantſpergæ baro in Bavaria ad Lycum.
Langenbergæ baro.
Lagenſteini baro.
Leckiæ baro.
de Lengentiers baro. †
Luchtenburgi & Elſterburgi baro.
Limburgi baro in Suevia.
Limburgi Pincerna baro in Franconia.
Lindenus in Rechum baro.
de Litt baro. *Forte* de Lich in Wedderavia.
Lohræ baro.
Lothhófenus baro.
Marckdorphij Mareſchalcus baro.
Mechſelreinus in Waldeck baro.
Mersbregæ & Beffortij baro.

Meſskirchi

Digitized by Google

Meſkirchi Baro.
Melchlingius in *Burgmilichling* Baro.
Mindelheimi Baro olim Fronſpergius, nunc Fuggerus.
Mintzenbergę Baro.
Montenachi Baro.
de Montz Baro. †
de Mulens Baro in *Burgundia*.
Myoſingenſis Baro in Helvetia.
Neiffenſis Baro.
de Nernelen Baro. †
Oberhofeni & Riedæ Baro.
Orangiæ Baro in Weſtria.
Palmę Baro in Helvetia.
Pemelbergę Baro.
Pirffeingenſis Baro.
Plavię ſeu Plaweni Baro eſt Reuſſenus.
Pirmont, *vide* Eltzius.
Plantairę ſeu Planę terrę & Ymburgi Baro.
Pleſſę Baro in Haſſia.
Pflugius in Schweinberg Baro.
Polegi Baro in *Burgundia*.
Polheimi Baro in Auſtria.
Polweili Baro in Alſatia.
Priſingenſis Baro.
de Prunis Baro.
Pudlitzij Baro in Merchia.
Puſchę in Ravensberg Dapifer Baro.
Quadius in Reckhumb Baro.
Radebergę Baro.
Radackię Pincerna Baro.
Redenachi vel de Radenacker Baro. *Fortè qui ſuprà inter Comites*, Radenbach.
Rappolſteini Baro.
de Raren vel Raron Baro.
Ratzuntzij vel Retzüntzij, id eſt, Rhætienſis Baro.
Ravenſteini Baro.
Rechbergę Baro, *qui nunc* de Hohenrechberg.
Regendorff: *vide* Rogendorch.
Regenſpergę Baro.
Reichenſteini *Baro*.
Reiffenbergę Baro in Weddetavia.
Reigelſpergę Baro.
Reſsbergę Baro. †
Reſti in Haſle Baro.
Reuchtelbergę Baro.
Reupoltzkirch: *vide ſuprà*, Hohenfelz.
Reuſſen: *vide ſuprà* Plauſa.
Rieneckię Baro, *an qui ſuprà inter Comites & iterum inter Burggravios?*
Rinhkenbergę *Baro*.
Rinnenbergę Baro. *Fortè* Roſnenburgi.
Rimburgi Baro. †
Roccę vel Rupium Baro in *Burgundia*.
Rogendorphij *Baro*.
Rorbachi *Baro*.
Roſeneckię *Baro*.
Roſslavię *Baro*.
Ruſſengebergę *Baro*. †
Rüſſeckię *Baro*.
Sainsheimi & Kottenheimi *Baro*.
Sangershauſanus *Baro*.
Saltzę *Baro*.
Samerhofenſis *Baro*. †
Saxi *Baro*, qui nunc Hogenſaxenſis vel de Alto ſaxo.
Schaffenburgi *Baro*.
Schalzwilenſis *Baro*.
Scharpfeneckię *Baro*.
Schaumburgi vel Schomburgi *Baro* in *Bavaria* ad Amaſim.

Schelklin-

Digitized by Google

Schelklingenſis *Baro* in Suevia.
Schellenbergę *Baro* in Rhætia.
Schleidenſis *Baro*.
Schlewitzij *Baro*.
Schnabelbergę *Baro*.
Schrambergę *Baro*.
Schtralenbergę *Baro*. †
Schwabachi *Baro* in Nortgovia.
Schwandenſis *Baro*.
Schwanfeldię *Baro*.
Schwartzenbergę *Baro* in Helvetia.
Schwartzenbergę & Hohenlandſpergę *Baro* in Franconia, *ſed ſuprà refertur inter Comites.*
Schwendius in Schafnauſen *Baro*.
de Semeruff *Baro*. †
de Senſerchen Pincerna *Baro*.
de Sepf *Baro*. †
Sibenbergę *Baro* in Belgio.
Sidawię *Baro*.
Signowię *Baro*.
Schœnburgi *Baro* in Miſnia.
Sosburgi *Baro* †
Spiegelbergę *Baro* in Helvetia.
Stabeleckię *Baro*.
Stahenwerchi *Baro* †
Starckenbergę *Baro* in Saxonia.
Stauffenſis *Baro*.
Stauffenbergę *Baro*. *an eſt* Stubenbergenſis *in Auſtria?*
Sternenbergę *Baro* in Bohemia.
Stieffelmoſtingię *Baro*.
Stoeffelię *Baro*.
Strættlingenſis *Baro* in Helvetia.
Strælawię *Baro*.
Taranti *Baro*.
Tautenbergi Pincerna *Baro*.
Tegerfeldiæ *Baro*.
de Thurn & Fruetingen *Baro*.
de Thurn & Wallis *Baro*.
Torbergæ *Baro*.
Torringiæ Baro.
Toſwachi Baro. †
de Trawſnicht Baro.
de Trimſs ſeu Hohentrimſs Baro in Rhætia.
Trinbergę Baro.
Trogenſis Baro in Helvetia.
Truchburgi vel Trutburgi Baro.
Tuffenſis Baro.
Tuffenbergæ Baro.
Vatzij Baro in Rhætia.
Vergi Baro in Burgundia.
de Villars Baro.
Vilſpiburgi Baro. †
Vitendorphij Baro.
Vlamontij Baro in Weſtria.
Utzingenſis Baro.
Waltburgi Dapifer Baro.
Waltſeę Baro in Suevia.
Wannenbergæ Baro.
Warbergæ Nobilis Baro.
de Wart Baro.
Watenbergæ Baro in Rauracis ad Rhenum.
Wartenbergæ Baro in Bohemia.
Wartenfeltiæ Baro.
Walſerburgi Baro eſt Fuggerus.
Waſſerſteltzij Baro.
Wediſchwili Baro.
Weinſpergæ Baro.
Weiſſenhorni Baro.

Digitized by Google

Weiſskirchi Baro.
Werdæ Baro apud Helgenſtat in Bavaria.
de Wermunt Baro. †
Wevelinhovenſis Baro.
Wietlichspachi Baro.
Wildenſteini Baro.
Wildenfelſiæ Baro.
Winnenbergæ Baro.
Wiperæ Baro.
de Wiſſen Baro.
Wiſſenburgi Baro.
de Witte Baro.
de Wittermulen Baro. †
Wolckenſteini Baro.
Woldenburgi Baro.
Wolſteinius in Oberſultzburg Baro.
Wolhuſenſis Baro.
de Woltemrotſa Baro. †
Wulflingenſis Baro.
Wurmenſtettenſis Baro.
Zanoviæ Baro.
Zelkingiæ Baro in Carinthia.
Zoluſelbergæ Baro. †
Ynburgi *vide* Plenaterra.

Advocati, Vôgt, *qui Baronibus æquiparantur.*

Advocatus Auguſtanus in Vindelicia.
Advocatus Aquenſis vel Aquiſgranenſis.
Advocatus Turegienſis in Helvetia.
Advocatus in Hunolſtein.
Advocatus de Monte.
Advocatus Bethunæ in Flandria.
Advocatus in Wendelſtein.

Equites, Ritter, *qui Baronibus æquiparantur.*

Societas Sancti Georgij in Suevia.
Ordo Equeſtris in Hegovia.
Equites de Gerlaſſee.
Equites de Fridberg.
Equites de Baden.
Equites de Geilnhauſen.
Equites Aurei Velleris in Imperio.
Equites de Andlow.
Equites de Meldingen.
Equites de Strondeck.
Equites de Froſenberg. †
Pincerna de Winterſtetten.
Nobiles de Planitz in Miſnia.
Nobiles de Platho in Saxonia.
Nobiles de Erenberg.
Nobiles de Stainach.

CIVITATES LIBERÆ IMPERIALES

& Provinciales, quæ immediatè Imperatorem ſalvis cæteris Juribus, recognoſcebant, & partim adhuc recognoſcunt, exſcripta ex Matriculis & Actis Imperialibus.

Abbatiſcella.
Agilsfeldia vel Agliſfeldia. †
Altenburgum in Miſnia.
Alena.
Amarsfordia.
Amſterdamum.
Andelavia.
Andernacum.
Antverpia.

Aquile-

Digitized by Google

Aquilegium.
Aquiſgranum.
Arelatum.
Argentina.
Asburg, quæ & Haſenburg. † *Fortè eſt* Aſchenburg, *quæ ſequitur.*
Aſchaffenburgum.
Auguſta Vindelicum.
Bacheracum.
Bamberga, quæ Bapæberga, & Babeberga.
Baſilea.
Berma. † *Fortè* Brema, *vel* Berna, *quæ ſequitur.*
Berna.
Bernheimum.
Bibracum.
Biela, quæ & Bienna, & Bipennis.
Bingia.
Biſantium in Burgundia.
Bonna.
Bopardia.
Bopſinga.
Brackela.
Brema.
Bremgartum.
Briſacum.
Brixina.
Brunſvigia.
Buchorna.
Buchovia.
Budiſſinum in Luſatia.
Cameracum in Flandria.
Campena in Hollandia.
Campodunum.
Cella in Hamerſphacho.
Chemnitium in Miſnia.
Colonia Agrippina.
Columbaria.
Confluentia ad Rhenum.
Conſtantia ad Lacum Podamicum.
Corbeja in Saxonia.
Cracovia in Polonia.
Curia Rhætorum.
Dantiſcum in Boruſſia, quæ & Gedanum.
Daventria.
Diepachum.
Dinckelsbuhela.
Donawerda.
Duchatum.
Dusburgum.
Egra ad Sylvam Bohemicam.
Ebenheimum ſuperius.
Eimbeca.
Eiſenacum in Thuringia.
Elbinga in Boruſſia.
Erfordia.
Eſſelinga.
Eſſenum vel Eſſendia.
Frochheimum.
Franckenſteinum.
Franckofordia ad Mœnum.
Franckofordia ad Oderam.
Freiſtadium Suevorum.
Friburgum in Briſgovia.
Friburgum in Uchtlandia.
Fridberga in Wedderavia.
Frideslaria.
Fruxinum, quæ Friſinga.
Fulda.

Geilnhuſa

Digitized by Google

Geilnhuſa.
Gemunda in Suevia.
Geneva
Gengenbacum.
Gerenrodia.
Gienga.
Glarona.
Goſlaria.
Gottinga.
Gotzawa.
Griphiſwaldia.
Groninga.
Grunberga, *aliȷ habent* Gumberga, in Haſſia.
Hala Sueviæ.
Hala Saxoniæ.
Halberſtadium.
Hamburga.
Hannovera.
Heidelberga.
Heidesfeldia.
Heilbrunna.
Hemgo, *aliȷ habent*, Hunigow, *Fortè* Lemgow, *de qua infra*.
Herbipolis, quæ & Wirciburgum.
Herſfeldia.
Herwordia.
Hildeshemum.
Horna.
Ingelhemum ſuperius.
Ingelhemum inferius.
Iſenum in Suevia.
Kauffbeura.
Kaufmansſarbrucka.
Keiſersberga.
Landavia.
Laugingia.
Lauſanna.
Lautera ſeu Keiſſerslautera.
Lauternburgum vel Lauterbach.
Lemgovia.
Leodium.
Leuthkirchum.
Limpurgum ad Rhenum.
Lindavia.
Loupa.
Lubeca.
Lucerna.
Lugdunum Galliæ.
Luneburgum.
Magdeburgum.
Marcodurum.
Marpurgum.
Martiſpurgum vel Merſpurgum in Thuringia.
Mechlinia.
Memminga.
Metis ſeu Mediomatrices.
Mindenum.
Moguntia.
Monaſterium in Weſtphalia.
Monaſterium in Valle S. Georgi.
Mulhuſium in Suntgovia.
Mulhuſium in Haſſia.
Mulhuſium in Thuringia.
Narva in Livonia vel Ruſſia.
Naumburgum.
Neoſtadium, *neſcio an in Franconia, an ad Hardam.*
Neoburgum in Rauracis ad Rhenum.
Neomagum in Geldria.

Norimberga,

Digitized by Google

Norinberga.
Northeimum.
Northuſium.
Nortlinga.
Nugardia in Ruſſia, vel Novogradum.
Nuſſia vel Noveſium.
Oderheimum.
Offenburgum.
Oppenheimum.
Olelia in Livonia.
Padelbronna.
Patavium vel Paſſawa.
Pfullendorphium.
Praga in Bohemia.
Quedelnburgum.
Ratiſpona, vel Regenſpurgum.
Rarſtadium.
Ravenſpurgum in Suevia.
Revalia in Livonia.
Reutlinga.
Rhinfeldia.
Riga in Livonia.
Rosheimum.
Roſtochium.
Rotenburga ad Tuberim.
Rotwila.
Rubeacum, vel Ruffachium.
Salisburgum.
Salodurum.
Sanctigallum, quæ & Gallopolis.
Scaphulia.
Schlewicum in Dania.
Schweinfordia
Sedunum in Valleſia.
Seleſtadium.
Selingenſtadium ad Mœnum.
Spira Nemetum.
Stadenum in Saxonia.
Sultium in Helvetia.
Sunda, quæ & Straleſunda.
Suolla in Hollandia.
Suſatum.
Tarbatum in Livonia.
Thorunum in Boruſſia.
Tigurum.
Tremonia.
Treveris.
Tridentum.
Tugium.
Tullum.
Turckheimum in Alſatia.
Valentianæ in Hannonia.
Uberlinga.
Veltkirchum.
Verda Saxoniæ.
Verda Sueviæ, *quæ vulgò* Donawerda.
Verdunum Lotharingiæ.
Veſalia ſuperior ad Rhenum.
Veſalia inferior apud Juliacos.
Vienna Auſtriæ.
Vienna Provinciæ.
Ulma.
Ultrajectum Hollandiæ.
Underwaldia, quæ & Sylvania.
Urania.
Uratislavia in Sileſia.
Walckenrieda
Wangena in Algovia.

Digitized by Google

Warburga vel Wartburga.
Wetzflaria.
Wila vel Villa Turgoviæ.
Wila vel Villa Sueviæ, quæ & Weilerſtadium.
Weiſſenburgum in Nortgovia.
Weiſſenburgum ad Rhenum.
Wimpina.
Windeshemum.
Wiſmaria.
Wormatia.
Zofinga.
Zwickavia.

Cap. IV.

CORPUS ORDINUM SACRI IMPERII *contractius.*

Deprehenſum eſt longo uſu, vaſtam iſtam tam ampli, varieque diffuſi corporis molem, minus aptam eſſe rebus agendis, ſive conveniendum alicubi eſſet, ſive ſuffragia colligenda. Jam enim in eum numerum excreaverat ordinum multitudo, quæ ſibi ipſi moleſta eſſet; nimiſq; impendioſum videbatur, omnes evocare. Delecti igitur ſunt ex iſtis omnibus quidam, qui quum de Republ. deliberandum eſſet, legeſque ſanciendæ, nomine aliorum convenirent: Ex ſingulis vero collegiorum corporibus ſumta ſunt tetradia ſingula, eo quo ſequitur ordine ac modo.

Quatuor Electores Eccleſiaſtici.

Papa Romanus, S. Romani Imperij Archipatriarcha Oecumenicus ſeu Univerſalis.
Archiepiſcopus Moguntinus, S. Romani Imperij Archicancellarius per Germaniam & Sclavonias.
Archiepiſcopus Trevirenſis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Gallias & Regnum Arleatenſe.
Archiepiſcopus Colonienſis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Italias & Inſulas Marinas.

Quatuor Electores Laici, qui ex decreto Sigiſmundi Imperatoris ſunt Archiprincipes.

Rex Bohemiæ, S. Romani Imperij Archipincerna.
Comes Palatinus Rheni, S. Rom. Imperij Archidapifer.
Dux Saxoniæ, S. Rom. Imperij Archimareſcalcus.
Marchio Brandenburgiæ, S. Romani Imperij Archicamerarius.

Quatuor Reges.

Romanorum.
Franciæ.
Poloniæ.
Hungariæ.

Quatuor Patriarchæ.

Romanus.
Conſtantinopolitanus.

Aquilegienſis	*hi duo ſucceſſerunt in vicem Orientalium:*	Alexandrini.
Ravennas.		Antiocheni.

IV. Primates.

Magdeburgenſis.
Lugdunenſis.
Strigonienſis.
Gnetznenſis.

Quatuor Cancellarij.

Toletanus Per Hiſpaniam.
Cantuarienſis per Britanniam.

Strigo-

Strigonienſis per Pannoniam.
Gnetznenſis per Sarmatiam.

Quatuor Archiepiſcopi.

Salisburgenſis.
Rhemenſis.
Mediolanenſis.
. . . .

Quatuor Epiſcopi.

Babenbergenſis.
Miſenenſis.
Ratiſponenſis.
Herbipolenſis.

Quatuor Duces.

Saxoniæ, *vel*, Brunſwigiæ.
Bavariæ, *aliis*, Auſtriæ.
Sueviæ; *alius* Pfallantiæ, vel Palatinatus.
Lotharingiæ, *aliis*, Burgundiæ.

Quatuor Archipalatini.

Rheni.
Saxoniæ.
Franciæ.
Hungariæ.

Quatuor Vicarij, ex Reformat. Sigiſmundi Imp. lib. 2. c. 20. §. 2.

Auſtriæ.
Mediolani.
Sabaudiæ.
Burgundiæ.

Quatuor Vicarij, ex vulgari Typo Colonienſi.

Brabantiæ.
Inferioris Saxoniæ.
Weſtriæ.
Sileſiæ.

Quatuor Landgravij, id eſt, Comites Provinciales.

Thuringiæ.
Alſatię.
Haſſiæ.
Leuchtenbergæ.

Quatuor Marchiones, id eſt, Comites Limitanei.

Moraviæ.
Brandenburgiæ.
Miſniæ.
Badenſis.

Quatuor Burggravij, id eſt, Comites Caſtellani.

Norimbergæ.
Magdenburgi.
Rheineckiæ.
Strombergæ.

Quatuor Hargravij ſeu Heregravij, id eſt, Comites militares, ſeu verius, Belli Duces.

Brabantiæ.
Nortmanniæ.
Ungariæ.
Ferrarię.

Quatuor Comites.

Cliviæ.
Sabaudiæ.
Schwartzenburgi.
Ciliæ; *alias*, Græcię, *vel* Goritiæ.

Quatuor Pannerheri, id eſt, Bannerarij, ſeu Bandophori; qui ſunt Vexilliferi.

Bavariæ.
Mediolani.

Auſtriæ.

Digitized by Google

Auſtriæ.
Poloniæ.

Quatuor Pfallantzgravij ſeu Comites Palatini.

Sueviæ.
Bavariæ.
Franconiæ.
Saxoniæ.

Liberi Domini ſeu Barones.

Limburgi in Franconia.
Weſterburgi.
Thuſis & Rharæ.
Aldenwaldiæ.

Quatuor Strenui Comites.

Flandriæ.
Tyrolis.
Altenburgi.
Ferrariæ: *Fortè*, Ferreti, *id eſt*, *Pfirdt*.

Quatur Domini Provinciales.

Mirandulæ.
Scalæ, id eſt, Veronæ.
Paduæ ſeu Patavij.
Mediolani.

Quatuor Abbates.

Fuldenſis.
Campodunenſis.
Weiſſenburgenſis.
Murbacenſis.

Quatuor Domus.

Auſtria.
Saxonia.
Brunſvigia.
Bavaria.

Quatuor Inſulæ.

Sicilia.
Anglia.
Suecia.
Cyprus.

Quatuor Equites vel Milites.

Andelaviæ.
Meldingæ.
Strundeckiæ.
Frawenbergæ.

{ *in quorum deceſſorum locum ſurrogati ſunt.* }

Weiſsbach in Miſnia.
Calwitz in Miſnia.

Quatuor Mareſchalci.

Bappenheimi.
Juliaci.
Miſniæ.
Finſtingiæ; *aliis*, Frieſingiæ.

Quatuor Ambaſſi ſeu Miniſteriales.

Miſniæ, *apud Albinum in Chron. Miſn, fol.* 321.
Rhinfeldiæ, *apud Stampfium in Chron. Helvet. lib.* 12. *cap.* 12. *in princ.*
. . . .
. . . .

Quatuor Advocati.

Miſniæ, *apud Albinum, dict. loc.*
. . . .
. . . .
. . . .

Quatuor Venatores.

Carinthiæ, *apud Munſterum in Coſmograph. fol.* 690. *in pr.*
. . . .

....
....

Quatuor Venatores inferiores:

Horni, ſive Hurni.
Vrachi.
Schomburgi.
Metſchi in Rhætia Curienſi.

Quatuor Officiales hereditarij.

Waldburg Dapifer.
Radach Pincerna.
Marckdorff Mareſcalcus.
Kemnat Camerarius.

Quatuor Servi vel Miniſteriales.

Waldeck.
Hirten à Fulch; *aliis*, Herren à Filcheri.
Arnſperg, *vel* Arenſperg.
Rabnaw, vel Rabenaw.

Quatuor Dapiferi hereditarij.

Wellerſwalde, *apud Albinum fol.* 321.
....
....
....

Quatuor Coquinarij, id eſt, Magiſtri Coquinæ.

Seldeneck.
....
....
....

Quatuor Civitates Inaugurales.

Aquiſgranum.
Arelatum.
Mediolanum.
Roma.

Quatuor Civitates Imperiales.

Auguſta.
Aquiſgranum.
Metum.
Lubeca.

Quatuor Civitates Regales.

Neapolis.
Lutetia.
Cracovia.
Buda; *aliis*, Hafnia.

Quatuor Civitates Electorales.

Praga.
Heidelberga; *aliis*, Amberga.
Wittenberga.
Cuſtrinum.

Quatuor Emporia.

Maſſilia.
Moguntia; *nunc*, Francofordia.
Venetia.
.... *nunc* Antuerpia, *vel* Amſterodamum.

Quatuor Burgi, id eſt, Caſtra.

Altenburgum.
Magdenburgum.
Rottenburgum ad Tuberim.
Meckelburgum, aliis, Lucelburgum.

Digitized by Google

Quatuor Pagi.

Bamberga.
Ulma.
Hagenovia.
Seleſtadium.

Quatuor Vici.

Ingelheim.
Altdorff; *aliis, Altrip.*
Liechtenaw.
Denckendorff, *aliis, Deckendorff.*

Quatuor Villæ.

Orlamunda, *apud Albinum fol.* 321.
. . . .
. . . .
. . . .

Quatuor Burgæ.

Munſterberga.
Fridberga.
Heidelberga.
Norimberga.

Quatuor Ruſtici.

Colonia.
Ratiſpona.
Conſtantia.
Salisburgum.

Cap. V.

Circuli Imperii.

Diviſum eſt quoque Imperium Germanicum in Circulos. Circulum vocant Provinciam vel Ditionem Imperij ſingularem certo jure ac ſocietate junctam ad mutuam adverſus hoſtiles incurſus defenſionem. Vaſtum enim illud Germanici imperij corpus quum viderent Proceres non poſſe ſimul facile moveri, placuit diſtinguere in certos Tractus, quibus ſingulis præeſſent conſilij capiendi præfecti quidam ſæculares, ut poſtea in Comitiis Imperij tanto expeditius per ipſos ea peragerentur quæ ad communem ſui tractus ſalutem pertinerent. Ac primum quidem ſex tantum circuli fuere conſtituti Auguſtæ, Anno cIↄ Iↄ: Poſteà facti ſunt decem, Anno cIↄ Iↄ xxii Noribergæ; quod tamen alij Treviris factum adſerunt anno mdxi.

Primus circulus eſt Franconiæ: in quo ad Conſilium evocantur Eccleſiaſtici iſti, Bambergenſis Epiſcopus, Herbipolenſis Epiſc. Eichſtettenſis Epiſcopus, Tum, Magiſter Ordinis Teutonici, Præpoſitus Cambergenſis, Abbas S. Gilgenſ. in oppido Noribergenſi. Seculares nobiles iſti, Marchio Brandenburgenſis: Comites, Hennenbergenſis, Caſtellenſis, Wertheim, Rheineck, Hohenloe. DD. Reichelſperg. Limpurg; Comites Horpach, & Schwartzenburg. Denique etiam Civitates liberæ, Noriberga, Rottenburgum, Winſhemium, & Schwinfurtum.

Secundus circulus eſt Bavariæ, conſtans & ipſe tribus ordinibus: In Eccleſiaſtico ſunt, Archiepiſcopus Saltzburgenſis, Epiſcopus Paſſavienſis, Epiſcopus Friſingenſis, Epiſcopus Ratiſponenſis, Præpoſitus

Berch-

Berchtolſgaden, Abbates Waldſachſenſis, Rodenſis, Keishaim, S. Haymerin Ratisbona. Abbatiſſæ Alt Munſter & Ober Munſter in Ratisbona. Seculares nobiles, Dux Bavariæ, Comes Palatinus Bavariæ, Landgravius Luchtenbergius, Comes Hage, Comes Ortenburg, Baro in Stauffen. Dominus in Rhinfeden, Baro in Degenberg, & Oberſultzenperg, Denique Civitates Freiſtet, & Ratiſpona.

Tertius circulus eſt Austriæ, in quo ordines tantum duo, Ecclaſiaſticorum & Nobilium. In illo ſunt Epiſcopi, Tridentinus, Brixienſis, Goricenſis, Segovienſis, Labachienſis, Viennenſis, Magiſter Ordinis Teutonici, Et Magiſter in Eeiſchtal. In ſeculari ordine ſunt, Archidux Auſtriæ, Comes Schaumberg, Baro Wolckenſtain, Dominus Senſter, Dominus Roggendorff, Comes Hardeck. Sed præter iſtos Imperij proceres numerantur quoque in Auſtria Comitatus Thurn, Crentz, Ortenburg, Perneck, Garb. Baronatus liberi, Landskron, Wanberg, Hohen, Oſterwitz, Neuberg, Guetenhag, Teufenbach, Mairhofen, Awerſperg, Dorneck, Saraw, Flartenſtain, Schwartzenaw, Tunnſtain, Wachanthall, Hoffkirchen, Eytzingen. Dominia, Aichelperg, Caltenprun, Maſſenperg, Stabenberg, Heggenberg, Stakenberg, Liechtenſtain, Leſenſtain, Puchaim, Luetkurt, Porges, Schonkirchen, Schifftenberg, Altenſperg, Hornſtein, Seiberdorff.

Quartus circulus eſt Sueviæ, in quo tres ordines. In Eccleſiaſtico ſunt *Epiſcopi*, Curienſis, Conſtantienſis Auguſtanus, *Abbates*, Kempten, Reichenow, S. Galli, Salmanſweiler, Weigarten, Weiſſenow, S. Blaſij, S. Petri, Maulbron, Schaffhanſen, Steyn am Rhein, Kreutzlingen, Petershuſen, Schuffenriedt, Rockenburg. Ochſenhauſen, Cuningsbrun, Marchtal, Elchingen, Yſne, Munchrod, Aurſperg, Yrſec, Gegenbach, Schuttern, Diſidiſen. *Abbatiſſæ*, Lindavienſis, Rottenmunſter, Bucchaw, Guttenzell, Beund, Heppach. Poſtremum Magiſtri duo Ordinis Tentonici, in Alſatia, & in Burgundia. Secundus ordo habet Principes, Ducem Wirtembergicum, Marchionem Badenſem, Comites Helfenſtein, Weiſenſtag, Oringen, Lauffen, Montfort, Furſtenberg. Marchionem Eberſtain; Comites quoque Tollern, Bultz, Leobenſtain, Tubingen, Kirchberg, Tengen vel Dongen, Baronem Gundelfingert. Et Dominia Stutgard, Tuſſen, Waldtpurg, Sonneberg, Valkenſtain, Kunſeck, Kunſeckzerperg, Baroniam Geroltzeck, & Ober Helwen. Tertius ordo habet civitates complures, Auguſtam Vindelicorum, Kauffbeurn, Ulmam, Memmingam, Kempten, Bibrach, Leukirch, Yſne, VVangen, Lindow, Ravenſpurg, Buchorn, Uberlingem, Conſtantiam, Pfullendorff, S. Galli oppidum, Schafhauſiam, Reutlingam, Eſlingam, Gmindam, VVeil, Hailbron, VVimfn, Hallam, Suevicam, Dinckenſpuel, Boptingem, Alen, Nordlingen, Donawerd, Buchaw, Offenberg, Gengenbach, Zel im Hammerſpach, Rotweil.

Quinctus circulus eſt Rheni, conſtatque tribus etiam ordinibus, Eccleſiaſtico, Principali, Civitatum liberarum. In primo ſunt Epiſcopi, VVormacienſis, Spirenſis, Argentinenſis, Baſileenſis, Veſontinus *Bezancon*, Sedunenſis *Zotten* in Valeſia, Genevenſis, Lauſannenſis, Metenſis, Tullenſis, Verdunenſis. Abbates, Hirsfeldenſis, Morbacenſis, & S. Gregorij. In ſecundo ſunt Principes, Duces, & Comites ſeculares. Dux Lotharingiæ, Dux Sabaudiæ, Dux & Comes Spanheim, Marchio Badenſis, Dux Bipontinus Zweibruck, Comes Valdentz, Lantgravius Haſſiæ, Princeps de Calim; Comes Naſſaw in Sarbruck, Comites Rheni, Dominus Rapholtzkirchen, Comites Bitſch, Salm, Hanaw, Lichtenberg, Leiningen, Falckenſtain, Dominus Morſpurg, &

Befort, Rapolſtain, Hohen, Rechperg, Blankenberg, Blāmont in Lotharingia, Comites Weisbaden, Itzſtain, Kuningſtain, Dominus ab Eppenſtain, Comes Iſenburg in Alſatia ſuperiore, Solms, Naſſaw in Weilburg, Senivigen, Hanaw, Dominus Munzenburg, Comites Weſtenburg, Witgenſtain, Waldeck, Pleſſe. In tertio ſunt civitates liberæ hoc ordine, Mulhuſen in Sundtgow ſuperioris Alſatiæ, Baſilea, Colmaria, Kaiſerſperg, Turckhaim, S. Gregoris Munſter, Ober Eberhaim, Straesburg, Roſenhaim, Schletſtadium, Hagenoa, Weiſſenburgum, Landavia, Spira, Wormacia, Francofurtum, Fridberg in Wederaw, Wetzlaria, Metz, Toul, Verdun, Kaufmans Sarbruck, Beſano Caſtrum, Gleichhauſen caſtrum.

Sextus circulus Imperij eſt quatuor electorum, Palatini ſcilicet Rheni, & trium Archiepiſcoporum, Moguntini, Trevirenſis, & Colonienſis. Tum civitatum liberarum, ut ſunt, Moguntia, Colonia, Treviri, Getenhauſe. Principum & Dominorum, Palatini cum ſuo territorio, Comitis Naſſaw & Beilſtein, Domini in Reifferſcheidt & Rheineck; Præfecti Ordinis Teutonici Confluentiæ. Abbatis S. Maximini juxta Trevitos; Præpoſiti Selzenſis, Domini Nider Eiſenburg.

Septimus circulus eſt Westphalicus, conſtans tribus ordinibus, Eccleſiaſtico, Principali, Civitatum liberarum. Eccleſiaſtici ſunt, Epiſcopi Padebornenſis, Leodienſis, Ultrajectinus, Monaſterienſis, Cameracenſis, Oſnaburgenſis, Ferdenſis, Mindenſis. Abbates, Werdenſis, Stablonenſis, S. Cornelis Munſter, Echternacenſis, Corbeienſis, Hervordenſis. Abbatiſſa una, Eſſenſis. In ordine Principum ſecularium ſunt, Dux Cliviæ & Comes Marchiæ, Dux Juliacenſis & Montenſis, Marchio Badenſis, Comes Embdanus ſive Friſiæ Orientalis, Comes Sein, Comes Dillenburg, Comes Vernenberg, Comes Manderſcheld, Comes Weida & Ringelberg, Comes Meurſenſis, Dominus Bronckhorſt. Comites Steinfurt, Bentheim, Dortmund, Oldenburg, Dominus Bidburg, Comites Hoya, Diepholt, Scaumburg, Domini Spiegelberg, & Vanenberg, Comites Arenberg, Dierenberg, Lippenſis, & Dominus in Somer auſſ. Civitates liberæ ſunt, Colonia, Aquiſgranum, Veſalia inferior, Marcodurum, Cameracum, Tremonia, Suſatum, Duyſburgum, Hervordia, Brakel, Wartburg, Lemgovia, & Werden.

Octavus Imperij circulus eſt Saxoniæ superioris, In hoc primus ordo eſt Epiſcoporum, in quibus, Miſnenſis, Merſpurgenſis, Naumburgenſis, Brandenburgenſis, Havelburgenſis, Lubecenſis, Caminenſis. Abbatum, Salvelt, Rotterhauſen, Falckenrieten. Abbatiſſarum, Quedelnburg, & Genrode. Secundus ordo eſt Principum ſecularium, in quo ſunt, Dux Saxoniæ Elector: Marchio Brandeburgicus Elector, Dux Pomeraniæ, Princeps Anhaltinus, Comites Schwartzenburg, Manſfeld, Stelburg, Hogenſtein, Buchlingen, Rappin, Mullingen, Gleiche, Leiſneck, Widerfels, Dominus Bernaw. Baro de Tautenburg. Comites Regenſtein, Ruſſo de Plaw, Dominus de Gratz, & Dominus de Schonburg. Tertius ordo eſt civitatum liberarum, ut ſunt, Dantiſcum, Elbinga, aliæque.

Nonus circulus eſt Saxoniæ inferioris, in quo Archiepiſcopi Bremenſis & Magdebergenſis, Epiſcopi Hildesheimenſis, Lubecenſis, Suerienſis, Ratzenburgenſis, & Schleſwicenſis. Hos ſequuntur Principes, ut ſunt Rex Daniæ propter ditiones ad Imperium pertinentes, tum Duces, Lauwenburgenſis, Brunſwicenſis, Luneburgenſis, Meckelburgenſis, Halſatiæ. Comites, Roſſain & Delmenhorſt. Tertio loco ſunt civitates liberæ, Lubeca, Hamburgum, Mulhauſen in Thuringia, Northauſen, Goſlaria & Gottinga.

De-

Decimus circulus Imperij dicitur Burgundicus habetque præcipuos Belgij Principes, Ducem Burgundiæ, Dominos de Bergen & Waelhem, Comites Egmondanum & Iſelſteinium, Hornanum, Comitem Naſſaw in Breda, Comitem Bergen: ſed & Civitates Imperiales Antwerpiam aliaſque.

Cap. VI.

Series Imperatorum à Carolo *Magno uſque ad* Matthiam *Auguſtum.*

Quam late pateant Imperij partes, queq; ordine explicanda ei eſſent qui ſingula vellet ad unguē exigere, facile poteſt intelligi ex inſpectione Matriculę ordinum Imperij quam capite tertio propoſuimus. Nam præter generalem communemq; Germaniæ deſcriptionem, oporteret ipſius quoq; Imperij formā cum ſuis incrementis, decrementis, mutationibus atq; Imperatoribus in medium proferre, tū regna ſingula cum regibus, Electoratib., Archiepiſcopatib., Archiducatibus, Ducatibus, Comitatibus, Principatibus, Lantgraviatib., Marchionatibus, Burggraviatibus, Baronatibus, Dominiis, Epiſcopatibus, Abbatiis, Civitatibus, Pagis, Arcibus, & ſi quæ plures ſunt partes, partiumq; particulæ, ut thermæ, ſilvæ, fodinæ, fontes, flumina, paludes, montes, aliaq; iſtiuſmodi: ſed quum hoc omne infiniti laboris ſit, neq; uſum ullum in vita inſigniorem habeat, ſatis officio noſtro feciſſe videbimur, ſi præcipua tantum commemoraverimus, relinquentes minora ſegmenta privatæ cujuſq; induſtriæ, inſpectioni & adnotationi. Proderitque vel in id noſter hic labor, ut intelligat ſtudioſus lector, quum tam multa tam breviter dixerimus, magnam adhuc partem à nobis eſſe præteritam, neq; enim profiteri audemus, nos tam arcto concluſos ſpatio omnia dicturos eſſe. Bibliotheca enim ad eam rem opus eſſet, non libro. Primum ergo ſpectabimus Imperatorum ſeriem, vitaſq; ipſorum ſtrictim percurremus. Porrò familiæ Germanicæ ex quibus hactenus Imperatores delecti ſunt, notantur hæ, Carolina quæ eſt Francorum, Saxonica, Suevica, Bavarica, & Auſtriaca. Sed quæri poteſt, unde ad Francos jus Imperij derivatum ſit? Vtiq; per Carolum Magnum, qui omnium in Occidēte Imperij partium provinciarumq; Dominus factus eſt, & præterea ad imperium ipſe totam Germaniam contulit, quā Romani nunquam ſibi totam ſubjecerunt. Certe qui hæc omnia poſſideat in Occidente, eum par eſt Monarchā & Imperij Occidentalis caput dici, ubi ubi ſedes ſuas habeat. Quod ſi talis aliquis Italiam quoq; omnem & caput ipſum orbis Romam ſibi ſubjiciat, multo jam res ipſa clarior certiorq; futura eſt. Atque hæc omnia ita habuit Carolus, & quidem jure belli, quo divinitus decidi controverſiæ tales & regna parari ſolent. Quid, quod Leo III. deſperatis rebus ſuis ad Carolum Magnum in Germaniam profugit, petiitq; ab eo tanquam ab Imperatore præſidium? Nihil ergo ille Carolo dedit. Quid enim daret excuſſus? & excuſſus non imperio, (nam illud non ipſe, non ipſius majores habuerunt) ſed ſede Epiſcopali? Si Epiſcopatum petiiſſet Carolus, potuiſſet eum conferre Leo: nunc quum de Imperiali di[illegible]tate agitur, dicemuſne eam potuiſſe dari ab illo qui r[illegible]bus ſecularibus renunciavit? Jam populus Romanus non fecit Imperatorem Carolum, ſed agnovit, agnitumque per Epiſcopum ſuum coronari juſſit. *Romani*, inquit Sigebertus, *uno omnium conſenſu Carolo regi imperatoris laudes acclamant, eumque per manum Leonis Papæ coronant.* Acceſſit poſtea Irenes quoque Imperatricis confeſſio, qua illa totum Imperium Occidentis Caroli eſſe profeſſa eſt. Quocirca peccant omnino in jura majeſtatis, qui Carolum dicunt imperium ſuum accepiſſe à Papa. Carolinum ſtemma ſic ſe habet.

Digitized by Google

- 1. Carolus Magnus natus Ingelheimii. Cui uxor prima Galiena Hiſpana; ſecunda Hermingardis Deſiderii Longobardorum regis filia; tertia Hildegardis Sueva, filia Hiliprandi, ex qua liberi
  - Carolus qui vivo patre Weſtfalos vicit.
  - Pipinus rex Italiæ. Hic vicit Bavaros, Boemos, Vandalos.
  - Lotharius.
  - 2. Ludovicus I. Pius, rex Aquit. & poſtea Imperator. Ei uxor prior Hermingardis duciſſa Saxoniæ, poſtea Iudiths filia Guelfi comitis in Altorf. Liberi eius.
    - 3. Lotharius Imp. victus à fratribus ad Fontaniacum, ſub finem vitæ factus monachus. Uxor ei Hermingardis, ex qua,
      - 4. Ludovicus II. Imp. rex Italiæ, ob. an. 873. Uxor ei Engelberg.
        - Hermingardis nupta Boſoni regi Arelatenſi.
          - Ludovicus Boſonis filius pulſo Berengario rex Italiæ & Imperator.
      - Lotharius rex Auſtaſiæ & Lothar. cui uxor Theutperga pellex Waldrada.
        - Geſila nupta Gotfrido Normanno.
      - Carolus dux Provinc. rex Arelatenſis.
    - Ludovicus dux Bavariæ & rex Germaniæ, obiit an. 876.
      - Caroloman. rex Bava.
        - 8. Arnulphus filius nothus.
          - Zuentebaldus interfectus ab Hungaris.
          - 9. Ludovicus IV. cui uxor Mathildis, ſoror Henrici Aucupis ob an. 906.
          - Arnulfus malus, dux Bavariæ.
          - Conradus Dux Fràconiæ occiſus ab Alberto Francorum comite.
            - 10. Conradus I. rex Franciæ Orientalis, & Imperator ultimus gentis Carolinæ.
          - Eberhardus, dux Franconiæ.
          - Wernherus comes in Schiern.
          - Bertholdus.
          - Lutgardis nupta Ottoni duxi Saxon.
            - 11. Henricus Saxo Auceps Imper. ex matre Carolina.
      - Ludovicus Rex Franciæ Orient. Thuring. Saxon. Friſiæ, &c.
      - Pipinus dux Aquitaniæ.
      - 7 Carolus III. Craſſus Rex Aleman. poſtea Imper. obiit inops an. 888.
    - Lotharius.
      - Ludovicus.
    - Pipinus rex Aquit. obiit vivo adhuc patre an. 838.
      - Pipinus rex Aquitan. actus à patruis in monaſterium.
    - 5. Carolus II. Calvus Rex Franc. & Imp. cui ex Iudith nati.
      - Carolomannus.
      - Carolus rex Aquit.
      - 6. Ludovicus III. Balbus ob. an. 878.
        - Ludovicus
        - Caroloman.
        - Carolus ſimplex, poſtum. rex Franciæ Occidentalis.
          - Ludovicus
            - Carolus
          - * .. nupta Rolloni Normanniæ duci.
          - Lotharius rex Franciæ Occid.
            - Ludovicus rex Franciæ Occid.
            - Giſila nupta Conrado II. Imper.
            - Machthildis uxor Richardi regis Burgund.
  - Adelheidis.
  - Geſila
  - Bertha nupta Angilberto, qui poſtea factus Abbas in Centulo.
    - Harnidus.
    - Nithardus autor hiſtoriæ.
  - Hildegardis.
- Quarta Faſtrada ex qua
  - Theodora,
  - Hiltrudis

Habuit & concubinas Carolus.
1 Geſuindam ex qua nata Adeltrudis.
2 Reginam ex qua { Drogo Epiſcopus Metenſis. Hugo.
3 Adelindam ex qua Theodoricus.
4 Hemeltrudim, ex qua Pipinus gibboſus.

1 CAROLUS I. Magnus.

Carolus natus Ingelheimij An. Chriſti dccxlii, poſt obitum patris regnum cum fratre diviſit: eo poſt biennium extincto, nepotibuſque cum matre vidua ad Deſiderium Longobardorum regem dilapſis, ſolus imperavit. Cum Saxonibus Oſtphalis & Weſtphalis, effera tunc & Pagana gente, totos annos xxxv bellum geſſit, opera uſus imprimis Rolandi ſororis ſuæ filij: eos tandem debellatos ad Chriſti fidem adegit, Friſiis quoque ſubactis & Bavaris, & Deſiderio Longobardorum rege (qui in Italia imperium moliebatur) capto. Scholas inſtituit illuſtriores Lutetiæ, Oſnaburgi, Bononiæ: alias, in ſingulis Epiſcopatibus & monaſteriis, ipſe Latinè, Græcè, Syriacè callens. Obiit Aquiſgrani anno Chriſti dcccxiv: regni ſui xlvi: imperij poſt victos Longobardos xiv. ætatis lxxi. Ei poſitum eſt hoc monumentum Aquiſgrani. SUB HOC MONUMENTO SITUM EST CORPUS CAROLI, MAGNI ATQUE ORTHODOXI IMPERATORIS, QUI REGNUM FRANCORUM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER REXIT. DECESSIT SEPTUAGENARIUS, ANNO DOMINI DCCCXIV INDICTIONE ULTIMA QUINTO KAL. FEBRUARII. Uxor ejus Hildegardis obiit anno dcclxxxvii Sita autem eſt Metis, cum filia Adelheidi juxta B. Arnulphum. Illius Epitaphium hoc eſt,

HOC TUMULATA IACET PUSILLA PUELLULA BUSTO
ADELHAID AMNE SACRO QUAE VOCITATA FUIT.
HUIC PATER EST CAROLUS GEMINO DIADEMATE POLLENS
NOBILIS INGENIO FORTIS AD ARMA SATIS.

2 LUDOVICUS I. Pius.

Ludovicus Caroli M. F. vivo patre Aquiſgrani deſignatus Imperator, pietatem domi hauſtam in omni vita exercuit, etiam ad ſuperſtitionem uſque & ludibria Epiſcoporum. Sub hoc Danorum rex Heroldus cum uxore Chriſtianam religionem profeſſus eſt Moguntiæ. Normanni Doreſtatum vaſtant, Antuerpiam ferro & flamma deformant, Witham emporium ad oſtium Moſæ poſitum evertunt, exacto à Friſonibus tributo. Fridericus Trajectenſis Epiſcopus in Walachria occiditur. Synodus Pariſiis celebratur de uſu imaginum. Filios haud ſatis pios expertus, moritur anno Chriſti dcccxl, poſtquam regnaſſet annos xxvii, vixiſſet lxiv. Corpus ejus Metis illatum ſepulcro matris,

IMPERII FULMEN FRANCORUM NOBILE CULMEN
EXCITUS A SECULO CONDITUR HOC TUMULO.
REX LUDOVICUS PIETATIS TANTUS AMICUS,
QUOD PIUS A POPULO DICITUR ET TITULO,
HILDEGARD SOBOLES, CAROLI MAGNI PIA PROLES
IN PACIS METAS COLLIGIT HUNC PIETAS.
RUMELICUM VILLAM, ET QUIDQUE REFERTUR AD ILLAM
ARNULPHI SANCTI CONTULIT HUICQUE LOCO.
STIRPS A QUO PROCERUM REGUMQUE VEL IMPERATORUM
QUO CUM MUNERIBUS SISTITUR HICQUE LOCUS.

3 LOTHARIUS II.

*S*ucceſſit filius Lotharius, qui ut in patrem impius, ita in fratres parum æquus fuit: ipſorum quoque arma ſemel, atque iterum expertus. Exſtat hodieque formula compoſitionis Ludovici & Caroli adverſus Lotharium fratrem

Digitized by Google

fratrem facta poſt prælium Antiſſiodorenſe quo centum atque amplius millia hominum perierunt: in ea fidem ipſi populo & proceribus faciunt, certæ ac duraturæ inter ipſos concordiæ, data populo facultate, ſi fidem fallant, alium ſibi Principem deligendi. Ludovici juramentum conceptum eſt lingua Romana, & ita ſonat. *Pro don amur & pro Xriſtian poblo & noſtro commun ſalvament, diſt di en avant, en quant Deus ſavir & potir me dunat, ſi ſalvarai co ceſt meon fradra Karlo, & in adjudha & in cadhuna coſa, ſi cum hom per droit ſon fradra ſalvar diſt, ino quidil imi altre ſi fazet, & ab Ludher nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol ciſt meon fradre Karlo in damno ſit.* Carolus lingua Teudiſca juravit in hæc verba. *In Godes minna, ind durch tes Xriſtianes folches, ind unſer bedhero gehaltniſſe, fon theſemo dage frammordes, ſo fram ſo mir Got gewizci indi mahd furgibit, ſo hald ih teſan minan bruodher Ludhuwig, ... ſoſo man mit rehtu ſinan bruodher ſcal, inthin thaz er mig ſoſo maduo, indi mit Lutherem inno cheino thing ne gegango, zhe minad willon imo ceſcadhen werhen.* Sacramentum verò quod utriuſque populus ſua quiſque lingua juravit, ſic ſonat. Pro Romanis, *Si Lodhuwigs ſacrament que ſon fradre Karlo jurat, conſervat, & Karlus meo ſendra de ſuo part non los tenit, ſi jo returnar non lint pois, ne jo, ne neuls cui eo returnar int pois in nulla adjudha contra Lodhuwig nunc li iver.* Pro Teudiſchis. *Oba Karl then eid then er ſinemo bruodher Ludhuwigs geſwor geleiſtet, inde Ludhuwig min herro then er imo geſwor, forbrichchit, ob ih in nes arwenden nemag, noh ih, noh thero thein hes irwenden mag, imo ce folluſti widhar Karle ne wirdhit.* Saxones igitur Lotharius in fratres concitavit, conceſſa etiam impunitate patrandi quidvis, & à religione Chriſtiana (quid non fecit imperandi amor!) ad paganiſmum deficiendi. Moguntiæ quoque celebrata eſt Synodus adverſus Gothſcalcum monachum, qui Prædeſtinatianorum errorem recoquens, docuit. Sicuti Deus prædeſtinavit quoſdam ad vitam æternam, ſic etiam alios ad mortem æternam prædeſtinaſſe. Deum nolle ut omnes homines ſalventur, ſed eos duntaxat, qui ſalvantur. Jeſum Chriſtum non eſſe mortuum pro redemtione totius mundi. Eos qui redemti ſunt, & pro quibus Chriſtus ſanguinem ſuum pretioſum fudit, non poſſe perire, quæque alia ex iſtis conſequuntur. Porrò Lotharius ſub finem vitæ abiit in cœnobium Prumiacenſe, obiitque monachus, anno Chriſti DCCCLV, regni ſui XVI.

4 LUDOVICUS II.

Non fuit hic Germanorum Imperator: ſed Italiæ. Ludovico enim patruo Caroli Calvi fratri ceſſit Germania; cujus etiam in ea ordinanda ac defendenda virtus conſpicua fuit: Imperatoris tamen titulus illi ob prærogativam Italiæ, & patrem datur. Imperavit annos XIX: obiit anno Domini DCCCLXXIV.

5 CAROLUS II. Calvus.

CAROLUS iſte Ludovici primi filius fuit, ex Juditha: Homo inquies, regnandi avidus, bellicoſus, novercalibus artibus vivo patre prælatus fratribus. Hic quamdiu Galliam ſolam tenuit, patrem, fratres, patrueles bellis exercuit, multis iteratiſque fœderibus ad pacem fruſtra retractus. Defuncto Ludovico II protinus occupavit Italiam; & renitente licet Ludovico Germaniæ rege à Pontifice Imperator ſalutatur: Audita verò etiam Ludovici iſtius morte, magnis itineribus in Germaniam contendit, invaſurus etiam illic omnia pulſis legitimis hæredibus: ſed prælio rem cernens victus, & caſtris exutus eſt. Ergo Ludovici filij ita inter ſe tranſigunt, ut Carolomanno

Digitized by Google

manno Bavaria, Bohemia, Moravia, Auſtria, Carinthia; Ludovico Belgica, Haſſia, Saxonia, Thuringia cum Sorabis: Carolo Suevia, Alſatia, Lotharingia, teſte Reginone obtigerint. At Calvus Imperator vix expleto Imperii biennio, dũ Saracenos Italia pellere ſtudet, à Judæo medico intoxicatur, anno Chriſti DCCCLVII, regni ſui XXXVI. Sub Ludovicis Germaniæ regibus Normanni Saxoniam, omnemque oram maritimam Germaniam vaſtarunt.

6 LVDOVICVS III. Balbus.

Poſt obitum Caroli tranſegit cum Saracenis Papa, & pacem ab ipſis ſecuritatemque oblatis XXV millibus coronatorum annuorum redemit: preſſus igitur, LUDOVICUM Italiæ Imperatorem coronat, qui non multo poſt moritur, An. Chr. DCCCLXXIX die 10 Aprilis: nullis relictis hæredibus, ſed uxore gravida, quæ poſtea Carolum Simplicem orbi dedit. Quum autem ad Carolomannum Ludovici Germaniæ regis filium devolutum eſſet imperium, iſque ad mortem paralyticus decumberet, neque filium haberet præter Arnulphum, eumque illegitimum, placuit, Carolum Craſſum Carolomanni fratrem Allemanniæ ducem facere Imperatorem, data Ludovico Bavaria, Arnulfo vero Auſtria.

7 CAROLVS III. Craſſus.

Hic Imperator factus eſt Anno DCCCLXXX. Longobardos & Saracenos feliciter in Italia vicit, & poſt obitum Ludovici fratris Germaniarum regis (extinctus is eſt Francofurti, ſepultus in monaſterio Laureacenſi juxta patrem) ſolus regna à Carolo Magno tranſmiſſa, & in varia hactenus capita diſcerpta, accepit. Normanni verò audita Ludovici morte, Vahali vecti, Noviomagenſe palatium incendunt, Treviros occupant, Leodium, Trajectum, Coloniam Agrippinenſem, Noveſium, Aquiſgranum, ferro & flamma vaſtant. Cum his ita Carolus pactus eſt, ut ipſi bis mille LXXX libras auri acciperent, Dux ipſorum Godefridus Lotharij filiam Geſilam uxorem duceret, accepta etiam Friſia in dotem, Normanni fidem Chriſtianam profiterentur, & deſerto regno Galliæ Friſia ſe continerent. Hi tamen poſt fracta fide Lutetiam quoq; obſederunt, nihil contra ipſos audente Carolo: ſed maritima ad Sequanam inſuper concedente. Eo factum eſt, ut Proceres deſerto Carolo, Arnulfum Imperatorem delegerint. At ille mœrens, & inops, ad extremam paupertatem redactus, obiit inhonorus in Augia majore prope Conſtantiam, 13 Januarij. Anno DCCCLXXXIX. Pius, ut ajunt, rex, & teſte Ottone Friſingenſi, Chriſtianiſſimus. Imperavit annos VI; ſeptimo extinctus eſt privatus præ animi mœrore.

8 ARNVLFVS.

ARNULFUS Carlomanni filius ex illegitimo thoro fuit; nomen ei datum in memoriam illius à quo Carolingi originem ducunt. Hic factus Imperator Zuentopoldo Moravo Bohemiam, Odoni occidentalem Franciam, dum poſtumus Ludovici adoleſcit, regendas dedit. Normannos ipſe ad Lovanium vicit, qui Weſtfaliam totos annos XL vaſtarant; atque ita vicit, ut centum millibus ipſorum interfectis vix nuncius cladis tanīç evaſerit. Idem Hungaris ſedes conceſſit ad Tibuſcum flumen, poſtquam ipſorum opera feliciter uſus eſſet adverſus Sclavos. Ex Italia reverſus, Moravos rebellantes domuit, & anno imperij ſui V regni XII moritur ad Odingas, vel, ut alij narrant, Ratiſponæ: hanc enim præ omnibus Bavariæ urbibus dilexit & ornavit: Incidit obitus ejus in ann. Chr. DCCCXCIX;

9 LUDOVICUS IV.

Obitu Arnulphi efferunt ſe in Italia gliſcentes turbæ, pluribus de regno Italiæ & Imperatoris titulo contendentibus At in Germania LUDOVICUS Arnulfi filius Phortzhemij rex & Imperator creatur. Ejus cura, quod juvenis adhuc eſſet, commiſſa eſt Hattoni Moguntino Archiepiſcopo, & Ottoni Saxoniæ duci, Arnulfi genero. Hac rerum occaſione multa in Germania turbantur. Forte Conradus Ludovici IV frater Conradum alterum Ottonis Saxonis nepotem occiderat. Eam mortem ulturus Albertus Conradi defuncti frater Conrado priori manus infert. Hinc ſciſſa in partes Germania, certatumque aperte armis, clam dolis. Interea Hungari ſuperato Danubio Bavariam flamma & ferro vaſtabant, Ludovico etiam bis prælio ſuperato. Victores Hungari Thuringiam quoque invadunt. Imperator mœrore animi confectus moritur ætatis anno XIX. Chriſti nati DCCCCXII.

10 CONRADUS I.

Hic eſt filius Conradi ejus quem ab Alberto Ottonis nepote occiſum diximus, Arnulfi nepos. Sunt tamen qui negent eum fuiſſe de ſanguine Caroli magni; ſed hi non habent quo ejus majores referant. Poſt obitum autem Ludovici IV oblatas ſibi Otto Saxoniæ dux Imperij habenas ætatem cauſſatus detrectavit, deſignato iſto CONRADO: Hic Hungaros Bavariam vaſtantes magna clade retudit: cum Henrico Saxone Ottonis filio qui ſe poſthabitum indignabatur, bella geſſit: ac tandem moriturus convocatis Imperij proceribus ad hoſtem ſuum depoſita ſimultate Imperij ornamenta coronam & ſceptrum deferri juſſit, cum circumſtantium ſtupore obiit anno DCCCCXIX. imperij VII. die 23 Decemb. In hoc citra controverſiam deſiit ſtemma Carolinum ſive Francicum, itaque ſequentes ſunt Teutones, niſi quis eos idcirco adhuc Francos vocari velit, quod in Francorum locum ſucceſſerint, quod quidem Ottoni Friſingenſi placuiſſe video.

Non putaverunt ante Germani decorum ſibi in tanta virorũ fortium multitudine Caroli magni poſteris deficientibus, petere Imperatorem à Gallis. Imperarunt SAXONES *annos* CIV. *Poſt eos diu admodũ fuit imperium penes* SUEVOS: *donec tandem in domo* AUSTRIACA *ſtetit. Singulorũ tabulas ſuo loco dabimus.*

11 HENRICUS I. Auceps.

Eberhardus Conradi defuncti frater ornamenta imperij, baltheum, paludamentum, ſceptrum, diadema, gladium ad HENRICUM aucupio tunc forte intentum de procerum ſententia detulit, qui diu renuens, tandem honorem admiſit, ita tamen, ut neque à Romano Pontifice inungi, neque ab ullo Epiſcopo coronari vellet. Hinc ipſi Aucupis cognomentum. Strenuus admodum fuit, armis & conſilio promptus. Primum bellum geſſit adverſus Arnulfum ducem, qui Bavariam infeſtabat. Secundum adverſus Hungaros quos vicit; repetitumque id eſt aliquoties: Tandem confecto bello pater patriæ dictus. Equeſtres ludos Goeringæ inſtituit, & primus Magdeburgi celebravit. Debellavit Dalmatas, Boemos, Normannos, Danos, Obotritos, horum quoque rege ad fidem Chriſtianam à paganiſmo perducto. Expugnavit Henetorum urbem primariam Brandeburgum, & in ea Marchionem ſive limitaneum comitem conſtituit. Anno vero DCCCCXXXVI correptus paralyſi moritur Memblebiæ 2 Julij: ſepeliturque Quedlinburgi. Imperavit an. XVIII.

12 OTTO I. Magnus.

OTTO filius Henrici fuit. Eum pater & quod primogenitus eſſet, & quod ex Mathilde natus antequam imperium ſuſcepiſſet, & quod egregia eſſet indole, vulgo enim

enim amor mundi vocabatur, reliquis prætulit. Unctus eſt Aquiſgrani ab Hildeberto Archiepiſcopo Moguntino. Sed inauguratum tres protinus æmuli regno deturbare ſtuduere, Henricus frater, Giſelbertus dux Lotharingiæ, ſororius; & Eberhardus Comes Franconiæ, evocato etjam Ludovici Francorum regis è Gallia auxilio. Hoc ſe ita periculo explicavit, ut Lotharingiam ſibi ſubjecerit pulſo Alſatia Giſelberto, & in Rheno ſubmerſo, Eberhardus prope Andernacum occubuerit; Henricus verò frater veniam ſupplex deprecatus ſit: quem ille Ingelhemij arcte cuſtoditum poſtea defuncto Bertholdo duce, Bavariæ ducem fecit. Pugnavit cum Hungaris feliciter in campis Lyci fluminis, non procul ab Auguſta, treſque devictorum hoſtium duces laqueo ſtrangulavit. In Saxonia argentifodinas aperuit. Hugonem Capetum qui Ludovico regi multorum malorum cauſſa fuit, Pariſiis obſedit. Cum Haroldo inde Danorum rege feliciter pugnavit, Windos Obotritoſque in Littore Balthico ſubegit, & ad fidem Chriſtianam traduxit. Romæ à Joanne XII coronam accepit. Quem poſtea ad Berengarium quum defeciſſe intellexiſſet, Romam iterum inſecutus eſt. At is jam ad Saracenos defecerat, aſportatis ſecum Eccleſiæ theſauris, & occiſis omnibus quos Cæſari bene velle intellexerat. Quo facto Pontificis motus Otto, Romam obſedit, cepit, cives in fidem ſuam adegit, exegitq; ne quem deinceps Papam eligerent ſine Cæſaris conſenſu. Creato autem Leone VIII iterum deficientes Romanos domuit. Atque hoc tempore reſtituit Ottoni Leo omnia quæ Pipinus, Carolus & Robertus dederant Eccleſiæ Romanæ. Tandem vero aucto longe lateque imperio Otto ſenecta invalidus obiit, an. ſalutis DCCCCLXXIII imperij XXXVII: ſepultus eſt Magdeburgi in templo S. Mauritij: Vir haud dubie ejus ſeculi maximus, quique poſt Carolum merito Magni nomen tulit; acceptam ei ferre debet Germania omnis ἐνεργίαν, Italia libertatem, Epiſcopatus Brandeburgenſis, Havelburgenſis, Miſnenſis, Cicenſis, Magdeburgenſis fundationes ſuas. Ejus ſepulcro inſcripti ſunt hi verſus,

Tres luctus causæ sunt hoc sub marmore clausæ,
Rex, decus ecclesiæ, summos honos patriæ.

Ex uxore Editha filia regis Angliæ ſuſtulit Ludolphum & Guilielmum: Ex Adelheide filia Rudolphi regis Burgundionum, Henricum, Brunonem, & Ottonem II, cum filia Adelheide.

13 OTTO II.

Anno Chriſti DCCCCLXXIII ſuſcepit in Italia imperium Otto ſecundus obnitente licet patruele Henrico Hetzelio; quem poſtea domuit. Hic Danorum regem Heroldum uſque ad Albim cum exercitu progreſſum repulit, & ad conditiones æquas adegit, accepto etiam filio ipſius obſide. Movit quoque in Bohemos, eoſque ad obſequij neceſſitatem perduxit. Lotharingiæ ducatum motis illic turbis beneficij loco dedit Carolo fratri Lotharij Francorum regis. Id ille iniquo animo ferens, Ottonem Aquiſgrani obſedit, ac ni effugiſſet, ſtatuit etiam captivum abducere. Quam Otto injuriam ulturus, Gallos Lutetiam uſque palabundos inſectatur: Tandem congreſſi ſermone controverſiam dirimere. Manſit tamen Carolus in poſſeſſione Lotharingiæ, ſed deciſis ei nobilioribus partibus. Multa Agrippinenſibus ceſſere, quædam Leodienſibus: inſtituti quoque ſunt novi comitatus, atque in his Hollandicus. Antuerpia marchionatus factus eſt imperij. In Italiam rebus domi compoſitis profectus, dum de Apulia & Calabria partibus magnæ Græciæ, quas ſibi

Digitized by Google

STEMMA IMPERAT. SAXON. & SUEVORUM usq; ad Rudolphum Habſpurgenſem.

- *Otto Dux Saxoniæ, cui uxor Lutgardis Carolina, filia quippe Arnulfi Imp. Liberi fuere.*
  - 11 Henricus I. *Aucept. Ei ex uxore Machthildi nati*
    - 12 Otto I. *Magnus, cujus uxor ſecunda Adelheidis Burgunda, ex qua*
      - 13 Otto II. *Ei uxor Theophania filia Imperatoris Conſtantini. Liberi*
        - 14 Otto III. *cui uxor Maria Arrag.*
        - Hugo *dux Saxoniæ.*
        - Utelhaidis *uxor Theoderici 1 Comitis Hollandiæ.*
        - Machtildis.
        - Frider. *dux Saxon.*
        - Udelric. *dux Saxon.*
      - Lutgardis *nupta Conrado Suevo, qui poſtea Lotharing. dux.*
        - *Otto Comes Francorum.*
      - *Ludolfus Dux Allemanniæ, cui uxor * . . . . . . filia Hermanni Sueviæ Ducis.*
        - *Otto Dux Sueviæ & Saxoniæ.*
          - *Bruno qui poſtea Gregorius Papa.*
    - *Henricus, dux Bavar. adverſus fratrem arma ſumpſit.*
      - HenricusHezilo.
        - 15 Henricus II. *Imperator, Sanctus, maritus S. Kunegundis.*
        - Geſila *nupta Stephano regi Hung.*
        - *Ludolphus.*
          - *Egbertus.*
            - *Egbertus improlis.*
      - *Bruno.*
      - *Bertha Duciſſa*
      - *Lothar.*
    - *Bruno Epiſcopus Colonienſis.*
    - *Gerberga nupta 1 Giſelberto duci Lotharingiæ, poſtea Ludovico Franco-regi.*
      - *Carolus quem* OttoII *ducem fecit Lothar.*
      - *Lotharius rex Francor.*
  - *Mathildis, aliis Lutgarda, nupta Ludovico IV Imperat. Roman.*
  - *Bruno.*
  - *Richarda nupta Alberto Franco-comiti.*
    - *Albertus*
    - *Conradus.*
  - *Baba uxor Henrici Comitis Franc.*
    - *Albertus proditus ab Ottone Epiſ. Mog.*
    - *Rainoldus.*

- 16 *Geſila uxor* Conradi II *Salici Imp.*
  - 17 Henricus III. Niger. *Ei uxor Agnes, ſoror ducis Aquit.*
    - 18 Henricus IV.
      - *Conradus qui à patre præfectus Italiæ.*
      - 19 Henricus V.
      - Sophia *reg. Hung.*
      - Agnes *uxor Friderici de Staufen.* *
    - *Conradus Bavariæ dux.*
    - *Indithreg. Hung.*
    - *Machthildis*
    - Ida.
  - *Beatrix uxor Bonifacij Mantuani.*
- *Ludovic. Rex Frãc.*

Digitized by Google

Frider. de Stauſen.
- 21 Conradus III. *Suevus Imp.*
  - *Henricus, extinctus ante patrẽ.*
  - *Fridericus.*
- *Fridericus Dux Sueviæ.*
  - *Conradus.*
  - 22 Fridericus I. *Barbaroſſa.*
    - 23 Henricus VI. *ei uxor Conſtantia filia unica regis Neapol.*
      - 26 Fridericus II. *cui liberi ex*
        - 27 * . . . .
          - Henricus.
          - *Iolã* 28 Conradus IV.
            - *Conradinus.*
          - *Pellice* Manfredus.
    - *Fridericus.*
    - *Otto*
    - *Conradus*
    - 24 Philippus.
      - *Kunegundis*
      - 25 *Beatrix nupta* Ottoni IV. *Imp.*
- *Leopoldus, ſed ex alio marito.*

Extra hunc ordinem lecti,

20 *Lotharius, Saxo.*
29 *Gulielmus Comes Holl.*
30 *Richardus Anglus.*
31 *Alphonſus Hiſpanus.*

ob uxorem Græcam Theophaniam deberi judicabat, contendit, poſt varios & ancipites caſus, & captivitatem Siculam, ex qua evaſit, ſaucius ex telo venenato Romæ moritur & ſepelitur, anno Chriſti DCCCCLXXXIII, imperij decimo.

14 OTTO III.

De OTTONE tertio ſic ſcribit Friſingenſis. Anno ab incarnatione Domini 984. Otto tertius patri in regnum ſuccedit admodum puer. Hujus diebus B. Adelbertus Pragenſis Epiſcopus prædicans Prutenis, martyrio coronatus eſt. Otto vero XVII imperij ſui anno diem obiit, & in Eccleſia S. Mariæ Aquis ſepelitur. Additque, Hi duo poſteriores Ottones, quamvis brevitatis cauſſa pauca de eis dicamus, tamen tam feroces, tam mirabiles fuere, ut unus *Pallida mors Saracenorum, & Sanguinarius*, alter *Mirabilia mundi diceretur.* Huic cum Creſcentio Conſule Romano, qui ipſius dignitati officiebat, ſtudebatq́; imperium Italis reſtituere certamen fuit. Is Brunonem conſanguineum Imperatoris Papam factum, dictumque Gregorium V. de ſede dejecit, ſuffecto Joanne Placentino. Gregorius in Germaniam ad Ottonem de injuria conqueſturus ſe recepit. Otto Romam expugnat, Creſcentium ex fuga retractum jumentoq́; averſa facie impoſitum per vias & cõpita vehi, ac tandem excruciatũ, cum aliis duodecim factioſis ſuſpendi jubet. Vtq́; in poſterũ Romanis omnis præcideretur tumultuandi occaſio & ſpe tráſferendi ad ſe Imperij,

 decre-

Digitized by Google

decretum eſt, adſtipulante etiam Gregorio Papa, & univerſa civitate Romana, ne penes alios quam penes Germanos deinceps eſſet Imperatorẽ deſigendi jus; ejus vero ſolemnis inauguratio Romæ fieret per Pontificem: quod quidẽ ex eo ſemper obſervatum eſt. Etſi vero ea res Gallis diſplicuerit, qui ſe Francorũ genus eſſe dicebant, à quibus ad Germanos primum Imperium pervenit: tamen quum in ipſis Carolovingiorum ſanguis regnare deſiiſſet, nullæ viſæ ſunt ipſorum ſufficere rationes ad mutandum decretum. Cæterum qui Romanis Impenſius favent, affirmant, jus conferendi imperium penes Papam adhuc eſſe, & Electores tantum Regem Germanis dare, Pontificis vero eſſe conferre Imperium. Quocirca Baronius cum Inſigni Germanorum injuria, non ab electione annos orditur Imperatorũ, ſed à renunciatione per Pontificem facta; quod vero intercedit tempus, inter electionem & renunciationem, id ille omne interregno deputat. Quæ res ut hactenus multorum in Imperio motuum cauſſa fuit, ita deinceps ſemper futura eſt, donec Pontifex ex præcepto & exemplo Chriſti rerum ſecularium cura Principibus relicta, ipſe attenderit duntaxat ad doctrinam & preces. Hic ille eſt Otto qui commentitiæ donationis Conſtantini fulcra ſubvertit, autorem ejus prodidit, fidemque graviter imminuit. Etſi enim faveret Eccleſiæ Romanæ, eiq; liberaliter multa largiretur, tamen in ipſis illis donationis ſuæ tabulis non eſt veritus hoc modo ſcribere. Confuſis Papaticis legibus & jam abjecta Eccleſia Romana, in tantum quidam Pontificum creverunt, ut maximam partem Imperij noſtri Apoſtolatui ſuo conjungerent. Hæc ſunt enim commenta ab illis ipſis inventa, quibus Johannes Diaconus cognomento Digitorum mutilus, præceptum aureis literis ſcribens, ſub titulo Magni Conſtantini, longa mendacij tempora finxit. Hæc ſunt etiam commenta, quibus dicunt, quendam Carolum (Calvum ſcilicet) S. Petro noſtra publica tribuiſſe. Sed ad hæc reſpondemus; Ipſum Carolum nihil dare jure potuiſſe, utpote jam à Carolo meliore fugatum, jam imperio privatum, jam deſtitutum, & annullatum. Ergo quod non habuit dedit. Atque hæc quidem Otto: cui congrua dixerunt ſcripſeruntque cordati omnes poſtea Imperatores. Friderici Barbaroſſæ apud Ligurinum verba hæc ſunt:

——— Romanus tempore priſco
Pauper erat Præſul: Regali munere crevit,
Nec tamen ut faſces, & regni jura Latini
Vel dare præſumat, vel cuiquam tollere poſſit.
Exceſſere modum magnorum munera Regum,
Si tantum cuiquam jus in ſua regna dederunt.
Sed neque tanta fuit largitio: nec dare quiſquam
Quo caret ipſe poteſt. Hujus collatio regni
Auctorem ſortita Deum, contingere nulli
Jure poteſt hominum: collator muneris hujus
Eſt Deus: Hoc ſummis regnum confertur ab aſtris.

Ottonis uxor Maria Arragonia impudiciſſima mulier ob flagitia exuſta eſt. Imperator ipſe ab uxore Creſcentij chirothecarum lætifera aura infectus, tandem contabuit.

15 HENRICUS II. Claudus & Sanctus.

Henricus teſte Friſingenſi filius fuit Henrici Hezilonis, Noricorum dux, in Imperatorem electus eſt Aquiſgrani ex conſtitutione Ottonis tertij ope potiſſimũ Henrici Palatini fratris S. Kunigundis. Hic Sclavos tumultuantes & deſerta fide Chriſti diripientes Epiſcopatum Magdeburgenſem, Meyſnenſem, Marſpurgẽſem, domuit. Boleſlaum Bohemiæ ducem ferocientem ſubegit. Epiſcopatum poſtea Babebergenſem fundavit & nobilibus poſſeſſionibus atq; honoribus locupletavit. Sororem Giſlam Hungariæ regi ea lege dedit, ut deſerto Gentiliſmo nomen

Digitized by Google

men daret Chriſto. Factumq́, id eſt. Moriturus,uxorē ſuam teſtatus eſt à ſe adhuc eſſe virginē. Hinc ſancti nomen ei datum.Imperavit annos XXIV.Sepultus eſt Babebergæ.

16 CONRADUS II. Salicus.

Anno partæ ſalutis MXXV defuncto ſine liberis Henrico,ſuccedit,ſed vivi adjutus ſuffragio,CONRADUS Francus.Huic pater fuit Hermannus,qui abavum habuit Conradum,generum Ottonis magni:Mater Carolina fuit.Salicus dictus à patria: Salij enim ſunt populi ad Salam fluvium, qui nunc Iſala, à quibus primi quoque Francorum Reges originem ducunt. Hic filium ſuum Henricum vix novennem regem declaravit Bavariæ & Epiſcopis erudiendum tradidit, ac triennio poſt eundem Imperatorem Aquiſgrani fecit. Poſtea Bohemos bello petiit. Burgundiam defuncto rege Rudolpho Giſelio avunculo imperio ſubjecit, quo factum eſt, ut Trevirenſis Archiepiſcopus qui antea jus ſuffragij non habuerat, Cancellarius poſtea & Elector imperij factus ſit.Poſt hæc filius Conradi Henricus uxorem ducit Kunhildam Canuti regis Daniæ & Angliæ filiam: Tandem Trajecti agens ad Rhenum moritur, anno Imperij XIV, Salvatoris MXXXIX. Quem Giſela uxor haud multo poſt ſecuta eſt: ſepulta Spiræ propter maritum:eo enim cadaver ipſius tranſlatum fuit.

17 HENRICUS III. Niger.

Sub hoc notant dignitatem imperialem reſtitutam eſſe ſanguini Carolino,ob Giſelam matrem, Lotharii filiam, quem ex Caroli nepotibus eſſe conſtat. Verſus antiquus hic fuit,

Quando poſt decimam numeratur linea quarta,
De Carolo magno proceſſit Giſela prudens.

Fuit autem comis, placidus,ſerenus,hilaris,ut Francicam ſimul & Germanicam originem in uno mixtam agnoſceres.Bohemos hic ſæpius rebellantes contrivit. Pragam obſedit, Regem Hungariæ ad Taurinum inſigni prælio vicit. Tandem vitâ laudabiliter peracta, obiit Spiræ, Anno Chriſti MLVI. Imperij XVII, ætatis XXXIX.

18 HENRICUS IV.

HENRICUS IV ſuperioris Henrici filius imperavit annos L,minus menſibus duobus: infantis à patre relicti curam habuit primum Agnes,poſtea Conradus Suevus,tum Hanno Epiſcopus Colonienſis. Decimo quarto ætatis anno bella gerere cœpit, quo tempore inter Pontificem & Imperatorem de ſumma rerum, hoc eſt, de dignitate certabatur. Itaque variam fortunam expertus, judicia quoque diverſa ſubire coactus eſt: Imprimis calamitoſum ipſi fuit, medio nauigationis curſu impingere in ſcopulum juris Eccleſiaſtici: An. MLXX auſus eſt Papam Hildebrandum,qui Gregorius dictus eſt, Wormatiæ in Synodo ob flagitia publicè nota indignum eo loco & munere pronuntiare, eique ſententiæ ſubſcripſerunt Epiſcopi XXVI. Contra Papa Romæ in Synodo,inaudito ante ea tempora flagitio,pronunciat,ſe caput mundi,& ſuæ poteſtatis eſſe, Imperatores conſtituere,Simulque Imperatorem excommunicat, & ſubditos ipſi omnes abſolvit ab obedientia ipſi promiſſa; vetat imo, ne quis ipſi pareat, ſed mandat, ut alium ejus loco eligant. Hoc tunc erat paſtorem agere. De facto illo ſic ſcribit Otto Friſingenſis Epiſcopus, *Lego & relego Romanorum & Imperatorum geſta, & nuſquā invenio quenquā eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum, vel regno ſuo privatum.* Imperator eo nexu ſe ſoluturus abit Romam,& ægrè abſolvitur 28 Jan. Canuſij. Anno MLXXVII.Interea Principibus mandat Papa,ut de alio

Digitized by Google

alio Imperatore eligendo cogitent: eligitur Rudolphus Suevus 20. Febr. Phortzemij, cui Papa coronam mittit cum hac inſcriptione

PETRA DEDIT PETRO, PETRUS DIADEMA RUDOLPHO.

Redux ex Italia Imperator offendit omnia turbata. Primum ergo Rudolfum Suevia pellit. Hic adjutus à Saxonibus & ordine Eccleſiaſtico, illum bello adgreditur. Pugnatum eſt ſæpius, diverſis locis, vario eventu. Tandem prælio in Miſnia ad Elſtrum amnem commiſſo vincuntur Saxones, Rudolfo perjura dextera amputatur, qui non multo poſt mortuus eſt Merſburgi. Imperator in Italiam profectus Romam capit, inſidiiſque Papæ fruſtra petitus, Clementem III. Pontificem creat, à quo abſolutus, redit in Germaniam, filio ſuo Cunrado in Italia adhuc relicto. Fruſtra. Neque enim ante ceſſarunt Epiſcopi, quam Henricum filium in patrem concitarent, hoc maxime obtentu, ni pareret, futurum, ut imperium alteri deferretur. Non poſſe ipſum bona conſcientia patrem ſequi excommunicatum. Ergo anno MCVI Henricus IV Imperator removetur ab imperio. Moguntinus, Colonienſis, Treuirenſis, regalia inſignia quæ alias induerant, ipſi exuunt Ingelhemij, iiſque filium Moguntiæ ornant. Inſeram hoc loco formam depoſitionis prout ea legitur apud graves ſcriptores. Imperator abſens & non auditus, Moguntiæ à Principibus Imperij honore deſtitutus eſt, miſſique ad eum Moguntinus, Colonienſis, & Trevirenſis Epiſcopi, ut imperialia inſignia invito auferrent. Qui cum in Senioris veniſſent conſpectum, in caſtello Ingelheim, mandata concilij expoſuerunt, poſcentes, ut inſignia volens traderet. Illo autem cauſſam requirente tam ſeveræ in ſe inauditum ſententiæ, objeciſſe ei feruntur, in conferendis Epiſcopatibus & Abbatiis ſimoniam. Tum Imperator, Dic Moguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni Dei, quid à vobis acceperim? Dixerunt, Nihil. Tum Imperator, Gloria in excelſis Deo, quia vel in hac parte fideles inventi ſumus. Certè maximæ veſtræ dignitates potuiſſent magnum cameræ noſtræ, ſi id quæreretur, quæſtum præſtitiſſe. Nolite Patres temerare fidem veſtram. Ecce, jam ſenio laboramus. Suſtinete modicum, & nolite in confuſione gloriam noſtram terminare. Generalem curiam expetimus. Si cedendum eſt, propriis manibus filio coronam trademus. Illis renitentibus, & vim oſtentantibus, parumper ſecedens, imperialibus ſe veſtivit inſignibus, & reverſus, Hæc, inquit, imperialis ſunt honoris inſignia. Hæc mihi præſtitit æterni regis pietas, & Principum electio. Potens eſt Deus nos in his conſervare, & manus veſtras ab opere cœpto cohibere, quamvis ſimus armis & militia veſtra deſtituti. Securi enim de tali violentia, nobis non proſpeximus. Sed timor Dei vos coërceat, quos pietas non revocat. Hæſitant Pontifices, ſed invicem cohortantes, accepto conamine Imperatorem ſenem adeunt: coronam capiti detrahunt, & ſede detractum omnibus imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis ſuſpiriis ſic eos alloquitur. Deus ultionum Dominus videat, & vindicet iniquitatem quam facitis. Ignominiam ſuſtineo antehac inauditam: At illi obturantes aures ſuas, relicto caſtello Ingelheim, reverſi ſunt Moguntiam, imperialia inſignia ſecum deferentes, nempe crucem, lanceam, ſceptrum, globum, & coronam. Hæc & plura Nauclerus, Krantzius, Munſterus, Lambertus monachus Hirtsfeldenſis, aliique. Imperator exauctoratus dum omnia tentat, omniaque circumſpectat, & egeſtatem metuens Canonicatum Leodij adfectat, moritur. Ejus ſepulti cadaver filius effoſſum, ex cœnobio B. Lamberti in profanum locum deferri curat: quod paucis poſt annis ipſe ad ſe rediens, Spiram tranſtulit.

19 HEN-

Digitized by Google

19. HENRICVS V.

Henricus patris cauſſam quam initio impiè damnârat, conjectus in idem diſcrimen probare coactus eſt. Anno MCXI Romam profectus, quum eſſet coronandus à Paſchali Papa, orta eſt in templo contentio de inveſtituris, iis Papa, utpote ad Imperatorem non pertinentibus renunciare Henricum voluit, Imperator verò majores ſuos inde à Carolo magno perpetuo eas in ſua poteſtate habuiſſe adfirmabat. A verbis ad manus ventum eſt. Imperator ſuperior muros urbis dejicit, Paſchalem captivum abducit, neq; ante dimittit, quam quod petierat, obtineret. Digreſſo domum Imperatore, revocat Papa quæ promiſerat, & Henricum excommunicat. Hinc procellæ in Germania. Tandem Trajecti ad Rhenum, quod inferius vocant, morbo correptus, Anno Chriſti MCXXV, imperij ſui XIX diem ultimum clauſit, ac per Coloniam delatus Spiram, juxta patrem, avum, proavum Imperatores cultu regio ſepelitur. Legitur hodieque verſiculus, quem monumento inſculptum, deſcripſi,

Filius hic, pater hic, avus hic, proavus
jacet illic.

20 LOTHARIVS Saxo, Aleator.

Anno ab incarnatione Domini MCXXV defuncto abſque hærède Henrico V principes Moguntiæ conveniunt, ibique habito de ſucceſſore conſilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, quem Electorem fecerat Henricus V, Fridericus dux Suevorum, Leopoldus Marchio Orientalis, Carolus Comes Flandriæ imperio deſignantur. Tandē Lotharius Saxo filius Gebehardi Comes Supplinburgicus ſuffragiis omnium etiam renitens & reclamans eligitur. Hic progeniem Imperatoris Henrici vehementer adflixit. Quapropter Fridericus & Conradus ſororij Imperatoris omni ope viribuſque ſe defendunt: Lotharius in Italiam profectus ab Innocentio coronatur: quod Germani ita acceperunt, ut intelligerent benedictionem à Pontifice, & publicam duntaxat renunciationem ſolemniter factam eſſe: Pontifex verò ita, ut à ſe collatum imperium & regnum Italiæ judicaret: itaque in Palatio Lateranenſi picturæ ſatis arroganti hos verſus addidit,

Rex venit ante fores jurans prius urbis
honores
Post homo fit papæ, sumit quo dante coronam.

Eſtque ob picturam iſtam & titulum ingens poſtea ſub Friderico primo orta contentio, quemadmodum id prolixè refert Otto Friſingenſis. Reverſus in Germaniam Lotharius, Conradum & Fridericum, quorum ille jam Mediolani in regem unctus fuerat, in gratiam recipit, intercedente potiſſimum S. Bernardo Clarevallenſi abbate. Orta tamen inter Imperatorem & Papam controverſia de ducatu Apuliæ, cui Lotharius Reginaldum virum nobilem præfecerat, ita res inter ipſos componuntur, ut in dando duci vexillo utrique manum adhiberent. Digreſſus Roma Lotharius in Alpibus Tridentinis morbo corripitur, ac in viliſſima caſa miſeram humanæ conditionis relinquens memoriam, diem claudit extremum, anno imperij XIII, Chriſti MCXXXVII. Sepultus eſt prope Brunſuigam in monaſterio Luthern Regalia dux Henricus gener Imperatoris qui filiam ejus Gertrudam uxorem duxerat, ſecum abſtulit.

Ii 21 CON-

21 CONRADUS III. Suevus.

Henrico IV filiæ fuerunt duæ, Sophia & Agnes: hæc Conrado duci Sueviæ nupta, illa Friderico de Hohenſtaufen. Iſtius filius CONRADUS poſt obitum Lotharij Romanorum Imperator Confluentiæ delectus eſt Anno MCXXXVIII. Henricus autem Bavarus inſignia imperij coactus reddere, proſcribitur, & ducatibus ſuis privatur. Hinc ortum bellum Saxonicum, quod ex eo etiam crevit, quod Henrici vidua Gertrudis Henrico Marchioni Auſtriæ Leopoldi filio ab Imperatore data ſit, cum ducatu Bavariæ. Excuſſus enim Welfus hoſtilem animum in vindictam armavit. Conradus poſt multos labores & diſcrimina reverſus ab expeditione Jeroſolymitana quam Eugenio Papa ſuadente ſuſceperat, moritur Babenbergæ anno Chriſti MCLII imperij ſui XV. Uxor ei fuit Gertrudis Bavara, filia Comitis de Sultzpach, ex qua liberos ſuſcepit, Henricum qui puer obiit Ultrajecti, & Fridericum.

22 FRIDERICUS I. Barbaroſſa.

Poſt extinctum Conradũ Principes Germaniæ celebrato conventu Francofurti Imperatorẽ deligunt FRIDERICUM Sueviæ ducẽ Conradi prioris ex fratre nepotem, qui à barbitio rufo Ahenobarbus dictus eſt, poſthabito Friderico Conradi filio, quod in illo virtutes majores dignæq; imperio conſpicerentur. Hic quarto demum imperij ſui anno in Italiam profectus ut coronam à Papa Hadriano poſceret, forte ſtapedam equi Pontificalis dexteram tenuit quum is illum eſſet conſcenſurus: Id Papam tam male habuit ut ipſi negaret coronationem. Poſtea tamen correcto errore melius officio functus coronatus eſt. Reverſus in Germaniam comitiis Ratiſponenſibus Ladiſlaum Ducem Bohemiæ regem creat, dato ipſi pro inſigni leone albo cum cauda fiſſa. Sequuta eſt Mediolanenſium rebellio faces admovente Pontifice, qui ut melius ea res cederet, ipſum quoque Imperatorem excommunicavit. Quo defuncto muſcæ ope ſeſe in arteriam aſperam ingerentis, cum diducto ore bibit, plures Pontifices per factionem facti ſunt. Ita Mediolanum captum everſumque pœnas rebellionis juſtas dedit. In Germaniam reverſus Imperator Rempub. componit: poſtea Alexandrum Papam à quo fulmine excommunicationis ictus fuerat, Roma capta fugat. Poſt captum verò à Venetis filium Ottonem ſupplex etiam fit Alexandro Papæ ante fores B. Marci: Eum Papa faſtu inaudito ſupplicem pedibus conculcat. Poſt hæc Fridericus multa adverſus Henricum Leonem ducem Saxoniæ qui factione Germaniam concutiebat, molitus, contrà Saladinum in Syriam cum filio proficiſcitur, atque in Armenia in flumine Saphet merſus, Tyri ſepelitur cum ſummo totius exercitus mœrore & planctu, Anno MCXC. Filios reliquit quinque, Henricum, Fridericum, Ottonem, Conradum, & Philippum, ex quibus primus & ultimus Imperatores facti ſunt.

23 HENRICUS VI. Aſper.

HENRICUS ante profectionem in Syriam deſignatus à patre Imperator coronatur à Clemente, anno MCXC. quumque ipſe negotiis publicis impediretur, miſit exercitum in Palæſtinam ductu Henrici Leonis Ducis Brunſuicenſis & Luneburgenſis; Ipſe obiit Meſſanæ, anno MCXCVIII, veneno ab uxore Conſtantia Guilielmi Siciliæ regis filia, ut dicitur, ipſi propinato. Sepultus eſt Panormi.

Digitized by Google

24 PHILIPPUS I. & 25 OTTO IV.

Poſt obitum Henrici Proceres Germaniæ habito Hagenoæ conventu, PHILIPPUM Ducem Sueviæ filium Friderici I. obnitente licet Pontifice Romano Innocentio, Imperatorem creant: Quorum tamen pleriq; mutata poſtea voluntate OTTONEM deligunt filium Henrici Leonis. Adverſus quem Philippus exercitum ſcribit, Alſatiam vaſtat, Thuringiam ad obſequium adigit, perque Agrippinenſes profectus Aquiſgrani coronatur. Poſtea ad pacis ſtudia converſus, Pontificem placat, data ipſius nepoti filia ſua in uxorem: Ottonem verò, promiſſa ipſi altera filia Beatrice, quam tamen ipſi non dedit; neque vero alteri Ottoni Palatino, quod is in Bavaria homicidio ſe polluiſſet: qui repulſa iſta irritatus cædem cæde auxit, & Philippum Imperatorem Bambergæ interemit. Profectus Romam Otto coronatur à Papa. Sed quum offenſus contumelia Romanorum, Romandiolam invaderet prædabundus, fulmine excommunicationis petitus eſt à Pontifice. Ita deſertus à ſuis, à Friderico etiam Siciliæ rege, qui à proceribus ad imperium vocatus magnis itineribus in Germaniam tendebat, oppugnatus, abiit in Saxoniam inglorius, & dyſenteria correptus obiit Brunſuigæ, anno Chriſti M CC IX.

26 FRIDERICUS II. 27 HENRICUS. 28 CONRADUS.

FRIDERICUS II Henrici VI filius Siciliæ rex ad imperium evectus adoleſcens coronatus eſt Aquiſgrani anno Chriſti MCCXII, octennio vero poſt, Romæ, ubi profuſis largitionibus obtento Pontificis favore, filium ſuum HENRICUM regem Romanum renunciari fecit, qui tamen poſtea in patrem quoque conſpiravit. Quum autem votum peregrinationis Jeroſolymitanæ impeditus imperij curis non ſolveret, excommunicatus eſt à Pontifice, neque ante laxatus, quam profectionem ſuſciperet. Abſente Imperatore Papa Apuliam omnem invadit. Quod ubi ſenſit Fridericus, revertitur, & Apuliam recuperat. Pontifex indignatus eum diris iterum devovet, revocata priore abſolutione, & Soldanum per literas monet, ne, quod pactus fuerat, Cæſari terram ſanctam reddat; ad Principes verò Germaniæ ne ipſius liberorum quenquam in regem Romanorum eligant. Cæſar ægrè obtenta, intercedentibus Epiſcopis & Imperij ordinibus, abſolutione, ſimul atque Mediolanenſes ad obſequium armis cogere cœpit, iterum devovetur. Diſtractis autem partium ſtudio animis Italorum Guelfi vocati ſunt quotquot Gregorium, pontificem ſequebantur, Gibelini, quotquot Cæſarem Hinc aperta odia & bella, adeo ut poſt captas Ravennam, Senas, Romam, in eas anguſtias Papa adductus fuerit, ut crucem in Cæſarem. æquè atque in Turcam prædicari juſſerit, datis etiam indulgentiis qui in eam militiam ad ſcriberentur. Poſt obitum Gregorij Innocentius evocata Lugdunum Synodo Fridericum excommunicat, Francorumque regem in eum inſtigat. Proceres quoque Germaniæ inſtinctu ejus HENRICUM Lantgravium Thuringiæ Imperatorem deligunt, quem CONRADUS Friderici filius cum exercitu fundit, fugatque; Eo extincto itur ad GUILIELMUM Hollandię Comitem ac poſt etiam ad RICHARDUM regem Angliæ, & ALPHONSUM regem Caſtellæ. Interea Fridericus ſubornatis percuſſoribus veneficis fruſtra petitur à Papa, dumque in Apuliam ducit exercitum, moritur, hauſto quod porrexerat Manfredus

filius ejus nothus veneno, anno imperij XXXII, Chriſti MCCLI, 13 die Decembris. Verſus ſepulchro ejus inſculpti ſunt Panormi,

SI PROBITAS, SENSUS, VIRTUTIS, GRATIA, CENSUS,
NOBILITAS ORTI, POSSENT OBSISTERE MORTI,
NON FORET EXTINCTUS FRIDERICUS QUI JACET INTUS.

Egregius, dum vixit Imperator, & animi excelſi, doctorum & ſapientiæ amantiſſimus, uſque adeo, ut Ariſtotelem, Ptolemæum, Galenum, Avicennam, aliosque Græcos & Arabicos ſcriptores curaverit in Latinâ linguam transferri nulla impenſarum habita ratione. CONRADUS poſt obitum patris in Italiam profectus ad occupandum Tancredi ope regnum Siciliæ, à Manfredo fratre ſpurio veneno occiditur, ſperante ſe ejus obitu ad regnum perventurum. Incidit verò obitus ejus in annum Chriſti MCCLVIII; reliquit filium Conradinum, Caroli Galli hoſtem capitalem, de quo extat Pontificis dictum, VITA CONRADINI MORS CAROLI, MORS CONRADINI VITA CAROLI.

29 GUILIELMUS Comes Hollandiæ.

Mortuo Henrico, vivente adhuc Friderico II detulerunt Proceres Germaniæ imperij inſignia Henrico Duci Brabantiæ, qui ætatem decrepitam cauſſatus, commendavit Guilielmum Hollandiæ Comitem juvenem florentem viribus, fama, gratia, eoque imperio dignum. Hic ergo ad rerum apicem autore Papa Innocentio, qui infinitos theſauros in eo promovendo exhauſiſſe dicitur, à Moguntino & Colonienſi deligitur, Anno Chriſti MCCXLVIII, ac poſt coronationem Aquiſgrani factam protinus Conradum Friderici II filium bello adgreditur, agentem tunc Ratiſponæ. At is ſe in Apuliam conferens Guilielmo Germaniam reliquit; qui acto Coloniæ Principum conventu de ſuſcipienda Romana profectione inaugurationis cauſſa, quum intelligeret Friſios in Hollandiam irruiſſe, atque illic omnia igni & ferro vaſtare, ſe adverſus illos armavit, inq; illa expeditione obiit, An. Chr. MCCLVII, imperij IX.

30 RICHARDUS Anglus.

31 ALPHONSUS Caſtellanus

Extincto Guilielmo vivebat adhuc in Sicilia Conradus, Electores verò diverſas in partes diſtracti ſunt: Moguntino, Colonienſi, & Palatino RICHARDUM Angliæ regis filium, aliis ALPHONSUM Caſtellę regem deſignantibus; Richardus effuſa ingenti pecuniæ vi, quæ octies centena millia, centum & quinquaginta millia marcarum excesſerunt, poſtquam in Germaniam venit, & Aquiſgrani coronam accepit, Trevirenſium agros prædatus, oppidulisque aliquot captis, paucis quæ oppignoratæ fuerant, liberatis, in Angliam reverſus eſt, Anno MCCLIX. Alphonſus in Germaniam non venit. Ita dum fluctuant Proceres, ingens oritur in Imperio confuſio. Electores Matthæus Paris ſcriptor Anglicus tunc fuiſſe dicit Archiepiſcopum Colonienſem, Archiepiſcopum Moguntinum, Archiepiſcopum Trevirenſem, Regem Bohemiæ, Comitem Palatinum, Ducem Auſtriæ, Ducem Sueviæ, qui & Comes erat Bavariæ, Ducem Poloniæ, Marchiſium de Miche, Marchiſium de Brandeburg, Ducem Saxoniæ, Ducem de Brunſwich, Ducem de Carentene, Ducem de Melai, Ducem Brabantiæ qui & Lovanniæ, Lantgravium Duringiæ, Marchionem Mixiæ. Hoc rerum ſtatu dum fluctuat Germania, fuit aliquandiu ſine rege regnum, ſine Imperatore imperium, corpus ſine capite.

IMPE-

Digitized by Google

IMPERATORES à RUDOLPHO HABSPURGENSE AD MATTHIAM uſq; Auguſtũ.

- 32 Rudolfus I. *ab Habſpurg cui uxor prior Anna Comitiſſa de Hohenberg, altera Machtildis filia Adolphi Naſſovij.*
  - 34 Albertus *cui uxor Eliſabeth duciſſa Carinthiæ.*
    - 36 Fridericus III *delectus Cæſar adverſus Ludovicum Bavarum, obiit an.* 1330.
      - Petrus *Siciliæ Rex.*
    - Otto *Audax Dux Carinthiæ.*
      - Fridericus, *cui ſponſa* * *filia regis Angliæ.*
    - Lupoldus: *ob. an.* 1326.
    - Guta, *nupta comiti Oetingenſi.*
    - Anna, *nupta Marchioni Brandenb.*
    - Albertus II *Sapiens, ex Canonico Pataavienſi poſt fratrum obitum dux Auſtriæ: uxor ei Ioanna, liberi*
      - Lupoldus, *obiit an.* 1387. *liberi ei,*
        - Fridericus, *proſcriptus in Concilio Conſtantienſi.*
          - Sigiſmundus *Dominus Tirolis.*
        - Guilielmus.
        - Lupoldus.
        - Erneſtus *ferreus, Dux Auſtriæ, ob. an.* 1424: *Ei ex Cimburga duciſſa Maſoviæ nati.*
          - Albertus.
          - Catharina.
          - Margareta.
          - 46 Fridericus IV. *Imp. cui uxor Leonora.*
      - Rudolphus, *obiit an.* 1365.
      - Albertus. *Hic inſtauravit Scholam Viennenſem, obiit ann.* 1395.
        - Albertus *Dux Bavariæ, Comes Holland.*
          - 40 Joanna *nupta Wenceſlao Imp.*
          - 45 Albertus II. *Rex Rom. cui uxor Eliſabet, filia Sigiſmundi.* *
    - Henricus, *obiit an.* 1342.
    - Agnes, *nupta regi Hungariæ.*
    - Rudolfus *Bavarus.*
  - Eufemia *monialis.*
  - Guta *nupta regi Bohemiæ Wenceſlao.*
  - Mechtildis *nupta Ludovico Palatino, ex quo nati*
    - 37 Ludovicus *Bavarus Imperator, cui uxor Margareta ſoror Guilielmi Comitis Holland, obiit an.* 1347.
      - Ludovicus *Marchio Brandeb.*
      - Otto *Marchio Brandeb.*
      - Guilielmus *Comes Holl.*
      - Albertus.
      - Eliſabet.
      - Stephanus *Dux Bavariæ.*
  - Agnes *nupta Alberto. Duci Saxon.*
  - Catharina *nupta March. Brand.*
  - Anna *nupta Duci Bavariæ.*
  - Clementia *nupta regi Siciliæ.*
  - Hermannus *Rheno merſus anno* 1380. *ſepultus Baſileæ propter matrem.*
  - Rudolfus *Dux Sueviæ, cui uxor Agnes filia Ottocari ſoror Wenceſlai regis Bohemiæ.*
    - Joannes. *Hic patruum ſuum Albert. Imp interfecit.*

Extra hunc ordinem lecti

- 33 Adolfus *Naſſovius.*
- 35 Henricus VII *Lutzenburgicus.*
- 38 Carolus IV *Rex Bohemiæ nepos Henrici VII.*
- 39 Gunterus *Swartzenburgicus.*
- 41 Fridericus *Brunſuicenſis.*
- 42 Judocus *Moravus.*
- 43 Rupertus *Bavariæ Dux.*
- 44 Sigiſmundus *Caroli IV regis Bohemiæ filius Imperat.*

*

- Chriſtophorus *qui puer obiit.*
- 47 Maximilianus I. *cui uxor Maria Caroli Burgundi filia, obiit an. 1519*
  - Franciſcus.
  - Georgius.
  - Philippus *Archidux Auſt. Rex caſtellæ obiit anno* 1506.
    - 48 Carolus V. *obiit an.* 1558. *ei uxor Iſabella Luſitana.*
      - Philippus *obiit anno* 1598.
        - Carolus.
        - Philippus *cui uxor Margareta filia Caroli Arch. Auſt.*
          - Anna Maria *n. ann.* 1601.
          - Philippus *nat. ann.* 1605.
          - Catharina *n. ann.* 1606.
          - Carolus *n. an.* 1607.
          - Ferdinandus *n. an.* 1609.
        - Iſabella, *nupta Alberto.*
      - Maria *nupta Maximil. II Imp.*
      - Joanna *nupta principi Portugalliæ.*
    - Leonora *nupta primum Emanueli Luſitaniæ regi, poſtea Franciſco I.*
    - Iſabella *nupta Chriſtierno regi Daniæ.*
    - Catharina *nupta Ioanni Luſitano.*
    - 49 Ferdinand. *obiit an.* 1564.
      - 50 Maximil. II. *obiit anno* 1576. *ei ex uxore Maria filia Caroli quinti nati,*
        - 51 Rudolphus *obiit an.* 1612
        - Erneſtus.
        - 52 Matthias *Imp.*
        - Maximilian. *n. an.* 1558.
        - Albertus *Arch. n. a.* 1559.
        - Wenceſlaus *ob. a.* 1578.
        - Elizabeth *nupta Carolo IX regi Gall.*
        - Anna *nupta Philippo Hiſp. regi.*
      - Ferdinandus *cui uxor Philippina Velſera.*
        - Andreas *Card. ob. n.* 1600.
        - Carolus *marchio Burgon. cui uxor Sibylla Clivica.*
        - Anna Catharina *ex matre Mantuana nupta Matthiæ Imperatori.*
      - Carolus *Archid. cui uxor Maria filia Alberti ducis Bavar.*
        - Ferdinandus *Dux Styriæ.*
          - Joan. Carolus *natus ann.* 1605.
        - Maximil. *Archid. natus ann.* 1583.
        - Leopoldus *Epiſc. Paſſau. & Argent.*
        - Carolus *Epiſc. Vratiſlau.*
      - Anna *nupſit Alberto Bavaro.*
      - Maria *nupt. Guilil. duci Cliv.*
      - Eliſabetha *uxor Sigiſ. Aug. reg. Pol.*
      - Catharina *nupta Franciſco duci Mantuano.*
      - Leonora *nupta duci Mantuano Guilielmo.*
      - Barbara *nupta Alfonſo duci Mantuano.*
      - Joanna *nupta Franciſco magno duci Florent.*
      - Helena, Magdalena *vixere Hallæ in monaſterio.*
      - Urſula *obiit infans.*
    - Maria *nupta Ludovico regi Hungariæ.*
  - Margarita.
- Cunegundis *nupta Alberto Bavaro.*
  - Guilielmus.
  - Ludovicus.
  - Erneſtus.

32 RU-

32 RUDOLPHUS Rufus Comes Hapſpurg.

Anno ab incarnatione Domini MCCLXXV poſt multas deliberationes tandem ſpretis Alphonſo & Othocaro, conſenſere Germaniæ Proceres evexeruntque ad imperium RUDOLPHUM Suevum Comitem haud ignobilis in Helvetia arcis quam vocant Habſpurg, Alſatiæ Lantgravium, ſatum Alberto patre. Premebat autem is tunc obſidione Baſileam, Evocatus verò per Burggravium, vix fidem habuit tam inexſpectato nuncio: poſtea verò etiam ægre conſenſit. Aquiſgrani dum peraguntur ſolemnia, filias duas nubiles electoribus elocat, Mechtildim Palatino, Agnetem Alberto duci Saxoniæ, ratamque habuit eam electionem Papa Gregorius. Italiam tamen non petiit, territus tot priorum Imperatorum exemplis; dictum illud Horatij identidem uſurpans,

—— quia me veſtigia terrent
Omnia te antrorſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Nec putavere Germaniæ Principes jus principale ab eo petendum, qui illud neque haberet, neque habere per religionem poſſet, ut qui humilitatem profeſſus, ſeculi dignitatibus renunciaſſet. Dum ergo res Imperij Noribergæ ordinat, Othocarum Bohemiæ regem ante omnia adgreditur, qui rebus Germaniæ turbatis, Auſtriam, Stiriam, Carinthiam, cum Carniola uſurpaverat. Ejus primum bello victi, & poſt rebellionem caſtris exuti atque occiſi filiam Agnetam Rudolfo filio ſuo accepit uxorem, data viciſſim eius quoque filio Rudolfo Guta filia ſua. Ita ducatus Auſtriæ Habſpurgenſi domui ceſſit. In Alſatia quoque Franconia & Suevia tumultuantes domuit. In Italia à Florentinis, Bononienſibus, Genuenſibus, Lucenſibus immanem pecuniam collegit, vendita ipſis immunitate: ac tandem plenus ævi moritur Spiræ anno ætatis LXXIII, Chriſti MCCXCI, quum imperaſſet annos fere XVIII. Sub hoc cœperunt inſtrumenta publica Germanicè ſcribi, quæ antea non niſi Latinè ſcribebantur.

33 ADOLPHUS Naſſovius.

34 ALBERTUS Auſtriacus.

Poſt obitum Rudolphi Electores Francofurti congregati elegerunt Imperatorem ALBERTUM Auſtriacum, qui dum Vienna profectus ſe illuc confert, factum eſt precibus Gerardi Archiepiſcopi Moguntini ut ADOLPHUM Naſſovium conſanguineum Epiſcopi præferrent, ſtatimque Aquiſgrani coronarent, fidelem imperio, nec ſui, ſed publici amantem. Albertus repulſam ſuam pro injuria deputans multa adverſus ipſum movit: Ille Colmarienſibus expugnatis in Alſatios qui ab Alberto ſtabant, movit. Pecuniam quam ab Eduardo Angliæ rege acceperat in ſumptum belli Gallici impendit in Thuringiæ emtionem; ſumma fuit XCIV millium florenorum Germanicorum. Moguntinus ægre ferens pecuniam illam non eſſe inter Electores diſtributam, animum ab ipſo avertit, autorque primus fuit, deligendi ALBERTI. Neque id ipſo vel inſcio vel nolente factũ eſt. Sed armis dirimenda erat controverſia. Stabant pro Adolpho Rudolphus comes Palatinus, Otto dux Bavariæ, urbeſq; imperiales aliquot, Francofurtũ, Spira, Wormatia, aliæque: Ab Alberto Moguntinus & Trevirenſis. Poſt acrẽ juxta Spiram pugnam, confoſſus eſt Alberti manu Imperator Adolphus, anno imperij VIII, Chriſti MCCXCVIII, die 2 Julij. Obſervatum eſt ex primariis Adolphi hoſtibus neminem non violenta morte obiiſſe. Comes Albertus de Haigerloch in itinere à genero Adolphi occiſus eſt. Otto de Ochſenſtain ſuffocatus, Gerardus Moguntinus Epiſcopus paralyſi ſubita correptus interiit, Argentinenſis à lanio trucidatus: Comes de

Leinin-

Leiningen phreneſi contactus obiit: Ipſe Albertus à duce Joanne confoſſus eſt, poſtquam imperaſſet annos XX ac menſes totidem, anno Chriſti MCCCVIII.

35 HENRICVS VII. Lutzelburgicus.

HENRICUS VII Comes Lutzelburgenſis electus eſt Imperator eopſe anno quo obiit Albertus: Statimque Italiam quam ab exceſſu inde Friderici II priores Imperatores non adierant, inviſere decrevit, tum ut ſolennem à Pontifice confirmationem peteret, tum ut oppida Italiæ Imperio parere ſolita ad priſcam obſequij formam revocaret. In itinere Adolphum & Albertum haud ſatis pro majeſtate ſitos, effodi, & Spiram deferri, monumentiſque majorum condi juſſit. Hinc ad liberorum nuptias animum convertit, ac primogenito Joanni filiam dedit Wenceſlai regis Bohemiæ Eliſabetham, quem protinus cum exercitu miſit in poſſeſſionem regni, ducente copias Moguntino. Alterum quoque exercitum miſit adverſus Wirtenbergenſes rebellantes: cum tertio ipſe Romam contendit. In Italia honorificè exceptus à Mediolanenſibus vix evaſit proditionem Turriani. Occupato regno Longobardorũ properavit Romam eſtque ibi ex more coronatus: Sed intentum publicis curis & in Apuliam proficiſcentem monachus quidam Jacobinus veneno necat, quo ille, ſubornatus ut ferunt à Florentinis, ſacrum in Euchariſtia corpus Chriſti infecerat. Obiit in arce Boni conventus, anno imperij quinto, Chriſti MCCCXIII. Cadaver Piſas relatum honorificè illic ſepultum eſt.

36 FRIDERICVS III. Auſtriacus.

37 LVDOVICVS Bavarus.

Vacante Imperio convocati ſunt Francofurtum à Moguntino Septemviri ad eligendum novum Imperatorem: Venit eodẽ Fridericus Auſtriacus, qui quod Imperatoris eſſet filius & nepos, gratiaque & viribus polleret, aperte pro ſe ambiebat ſuffragia, adnitentibus etiã pro ipſo fratribus Leopoldo & Alberto, operamq; ſuam addicentibus Rudolpho Electore & Ludovico ejus fratre, amitæ Machtildis filius. Horum ope jam penè confecta res erat, quum Moguntinus, Trevirenſis, & Bohemiæ rex, Ludovicum occupant, monentque, ut patiatur ſibi dignitatem iſtam deferri; qui quum fidem Friderico Auſtriaco jam datam opponeret, ſuggeſſit ei horribilem exceptionis legem Moguntinus, in promiſſis iſtiuſmodi ſemper intelligi immunem eſſe perſonam eam quæ loquitur, cum par ſit, ut ſibi quiſque bene eſſe malit, quam alteri. Ergo LUDOVICUM delegerunt Moguntinus, Trevirenſis, & rex Bohemiæ, quibus ſuffragium ſuum accommodavit legatus Brandenburgicus: FRIDERICUM verò Colonienſis, Palatinus, & Saxo. Anno MCCCXV coronatus eſt Ludovicus Aquiſgrani, Fridericus Bonnę. Hinc itũ ad bella civilia, quibus Germania miſere turbata eſt. Fridericus Bavariã depopulatur, Leopoldus ejus frater Ludovicum ſequitur & circa Spirã commiſſo prælio caſtris exuit: inde junctis copiis juxta Eſlingam pugnatum eſt dubio Marte. Poſtea iterum apud Argentoratum ad flumen Bruſcam; Inferior Ludovicus, fugit in Bavariam, nec ſtatuit bello experiri, niſi diſtractis fratrum viribus. Quum ergo Fridericus iterum Bavariam vaſtaret, occurrit ipſi Ludovicus, & poſt acre certamen ad Muldorphium Fridericum capit cum fratre Henrico, Anno MCCCXXIII. Leopoldus hac calamitate efferatus, nihil non movet ut fratres liberet, ac Ludovicum peſſundet: concitato etiam adverſus ipſum Joanne Pontifice, qui eum excommunicavit. Dimiſſus eſt tandem Fridericus, ea lege, ut cõmuni quidem regis titulo frueretur, ſed à bellis in poſterum, & expeditione Italica, ad Imperatoris titulum obtinendum, abſtineret. Mors ejus incidit in an-

Digitized by Google

in annum Chriſti M CCC XXX. At Ludovicum nihilo minores poſtea fluctus exceperunt. Ingreſſus enim Italiam coronatuſq; in regem Longobardorum Mediolani, quum legatos ad Ioannem Papam Avenniomem miſiſſet ad impetranda imperii inſignia, ſemel iterumq; repulſam tulit, ignominioſe etiam tractatis legatis. Romam inde profectus exceptuſque benigne a Senatu Anno M CCC XXVIII Petrum Corbarienſem monachum minoritam Papam creat de conſilio Senatus populique Romani, qui vocatus eſt Nicolaus quintus. Crevere ex eo inimicitiæ: Ioannes XXII Papa proſcribitur ab Imperatore, & novo Pontifice, ejuſque effigies Romæ palam exuritur. Papa Imperatorem iterum excommunicat hæreſeos accuſatum, ac fruſtra ad Concilium provocantem. Exſtantq; varia Ludovici pro ſe ſcripta, quibus & cauſſam ſuam graviter defendit, & Pontificis vitia, nundinationes, ambitum, palam inſectatur. Hoc tempore decretũ eſt, Electum legitime a Septemviris Imperatorem, ſi Papa confirmationem recuſet, poſſe a quolibet Catholico Epiſcopo confirmari. Succeſſit in Gallia Ioanni Papæ Benedictus; Benedicto, Clemens VI, qui odium in Bavarum ad ſe tranſmiſſum ipſi quoque accenderunt. Donec tandem Imperator Monachij propinato (ut plerique ſuſpicantur) veneno, extinctus eſt, anno Chriſti M CCC XLII, imperij XXXIII.

38 CAROLUS IV Boëmus, &
39 GUNTHERUS Swartzemb.

CAROLUS IV Boëmus vivo adhuc & ſpirante Ludovico Bavaro electus eſt in Imperatorem Anno Chriſti M CCC XLVI, & coronatus Bonnæ, urgente mutationem Pontifice: Defuncto autem Ludovico quum minus placeret ordinibus Carolus, deſignatus eſt ab iis Eduardus Angliæ rex: Quo imperium abnuente, electus eſt Fridericus Lantgravius Thuringiæ. Ac quum ne ille quidem vellet imperij curam ſuſcipere, itum eſt tandem ad GUNTHERUM Swartzenburgicum, qui ea ſe lege honorem oblatum accepturum dixit, ſi Principes Imperij decernerent, Imperium vacare, omneſque in ipſo eligendo conſentirent. Quod ubi factum eſt, adnuit, & obſeſſa Francofurto, poſt duos pene menſes regio more victor urbem ingreſſus eſt. Protinus tamen ægrotare cœpit: veneno, ut ferebatur, per medicum inſtinctu Caroli propinato. In morbo igitur tranſegit cum Carolo: qui non multo poſt extincto æmulo, imperiũ ſolus obtinuit per annos XXXII. Initio ſtatim profuſione pecuniæ conciliavit ſibi animos Principum: Italiamque ingreſſus, Romæ coronam accepit. Ita vixit, ut oſtenderit, ſe privatæ tranquillitatis & regni Bohemici potiorem quam imperii habere rationem: quibus artibus factum eſt, ut Wenceſlaum quoque ipſius filium Principes Imperatorem eligerent, hominem ignavũ, fracti animi, & ventri ac voluptatibus deditum. Obiit anno M CCC LXXVIII. Ab hoc inſtituta eſt Anno M CCC LVI Bulla aurea, continens rationem modumque eligendi Imperatoris, qua nihil potuit ad vitandas factiones cogitari ſalubrius. Academia quoque Pragenſis huic ſuos natales debet. Fuit enim eruditionis amator & fautor.

40 WENCESLAUS Iners.
41 FRIDERICUS Brunſuicenſis.
42 JUDOCUS Brandenburgicus.
43 RUPERTUS Bavarus.

Carolus IV anno Chriſti M CCC LXXII, biennio videlicet ante obitum ſuum, gratia & pretio ab Electoribus hoc obtinuit, ut WENCESLAUM filium ſuum vix natum annos XV in Imperatorem deligerent, qui ſtatim Alberti Bavari Comitis Hollandiæ filiam Ioannem uxorẽ duxit.

Digitized by Google

Homo ventri & gulæ deditus: bonorum imperij diſſipator: Quocirca Electores Septemuiri poſt crebras admonitiones, obteſtationes, exhortationes quoq; & minas, anno MCCCC. conventu ad Rhenum, loco qui eſt è regione Brubacenſis arcis, habito, eum ſolemniter exauctorarunt. Litteræ depoſitionis inter alia ſic habent. *Nos Ioannes Epiſcopus Moguntinus ſacri Romani imperij per Germaniam Archicancellarius, nomine Dominorum Electorum S. Romani Imperij, atque nomine noſtro, propter multas prægnantes cauſſas nos urgentes & intolerabiles exorbitationes, amovemus & deponimus hac noſtra ſententia Dominum Wenceſlaum, ceu inutilem, ignavum, & penitus ineptum ad Romanum imperium, ab ipſo Romano imperio atque ab omni ſibi debita gloria, honore, & majeſtate: Denunciantes omnibus principibus, proceribus, dominis, & ſervis, civitatibus, regionibus & propulis ſacro imperio ſubiectis, quod deinceps penitus abſolventur, & abſolutos pronunciamus ab omni homagio & juramento Wenceſlao nomine ſacri Imperij præſtito; monemusque & requirimus eos per juramentum quo adſtricti ſunt ſacro imperio, ne poſthac ſæpedicto Wenceſlao ullo pacto obediant aut obſequantur neque illi jus ullum, obſequium, cenſum, reditum, aut ullam obventionem, quocumque nomine tandem appelletur, tanquam Romano regi præbeant, aut permittant exhiberi, ſed omnia hæc reſervent pro illo quem Dei gratia ceu utilem & idoneum in Romanorum regem eligi continget.* Electus eſt protinus ejus loco FRIDERICUS Brunſuicenſis Dux, qui tamen haud multo poſt dolis Moguntini interfectus eſt Friſlariæ. Poſt hunc electus eſt RUPERTUS Bavariæ Dux, à Colonienſi Epiſcopo diademate regio ornatus Coloniæ, Anno MCCCCII. Hic in Italiam profectus Ioannis Galeatij impetum cohibuit. Obijt Oppenhemij decimo imperij anno, ſepultuſque jacet Heidelbergæ in templo quod ipſe Spiritui ſancto exſtruxit. Poſt eum electus eſt JUDOCUS Marchio Moraviæ, patruus Wenceſlaï, qui nondum ſex menſibus in ea dignitate exactis, quum ſenex eſſet, obijt. Anno Chriſti MCCCCX. Regnavit autem Wecenſlaus in Bohemia annos LV, in Imperio XX, vixit LVII. obijt anno Domini MCCCCXIX: Sub hoc Huſſitarum primum in terris auditum eſt nomen: quorum dogma adeo inſolens Pragæ in Schola recente fuit, ut una die quinque ſtudioſorum millia deſerta urbe Lipſiam conceſſerint.

44 SIGISMUNDUS Hungarus.

Anno Chriſti MCCCCXI SIGISMUNDUS Hungariæ rex Caroli IV filius ob egregias animi virtutes & potentiam conſentientibus Septemvir ſuffragijs ad Imperium vocatus eſt: Hic ſtatim poſt infelicem ad Calumbacium cum Turca pugnam, qua Cabotiæ præſidium amiſſum eſt, animum ad pacis curas conſtituendamque Rempublicam intendit. Quumque religionis diſſidium indies creſceret, ipſe peragrata triennio bona Europæ parte Concilij cogendi cauſa, animos Regum Principumque flexit ad cogendam Synodum. Sed Pontifices ante reformari oportuit. Itaque indicto Conſtantiæ conventu, tres ſimul Papas ſede in quam vi & fraude irrepſerant dejecit, aliumque ſubſtituit. Huſſum evocatum licet fide Imperatoris, dato inſuper ſalvo conductu, paſſus eſt VI die Julij Anni MCCCCXV, damnatum ante in Concilio, exuri. Nec terruit exemplum Hieronymum Pragenſem, qui mox anno ſequenti, XXX die Maij ſimiliter vivicomburio doctrinam ſuam obſignavit. Offendit ea res animos nobilium Boëmorum, qui concepto in Pontificem odio, injuriam iſtam vindicare agreſſi ſunt, amplexi magna ex parte doctrinam Huſſi in Concilio damnatam. Ergo anno MCCCCXVIII Huſſitæ per univerſam Bohemiam Pontificios inuadunt, templa diripiunt, monaſteria euertunt,

ſacer-

Digitized by Google

ſacerdotum & monachorum tanquam Antichriſti adſeclarum agmina ferro & armis inſectantur. Pragæ ſeptem Senatores primarios ex Curiæ feneſtra præcipites dant, quos furens turba haſtis exceptos trucidavit. Poſt Ziſca duce ſæpius cum Sigiſmundo plena acie congreſſi, ſemper victores, docuerunt, nihil immanius eſſe plebe concitata, ſi ad animi impetum religionis quoque ſtimulus acceſſerit. Indicta Baſileæ Synodo Oecumenica Anno MCCCCXXXI. conſilia de univerſa Chriſtianitate componenda inſtituit: Romam profectus coronatus eſt à Papa: Inde Baſileam reverſus iterum Huſſitarum cauſſam in Concilio ad quod jam ccc nobiles venerant, examinat: Sed quum ipſi etiam à nobilibus cœpiſſent Boemi diſſidere, rediere ad regem ſuum Sigiſmundum, & impetrata actorum oblivione, fidem ipſi obedientiamque polliciti ſunt, anno Chriſti MCCCCXXXV. Ita confecto rerum ſuarum curriculo poſt biennium exceſſit ex hac vita Sigiſmundus, nona die Decembris, Anno ætatis LXX. imperij XXIV. Prudens & gravis Imperator, litterarum, omniſque ſapientiæ amans.

45 ALBERTUS II. Auſtriacus.

Vix decem annos ætatis expleuerat Albertus quum pater ejus veneno propinato obiit, oppugnans Judocũ Marchionem Moraviæ. Hic poſtea ducta in uxorem Sigiſmundi Imperatoris filia unica Eliſabeta primum poſt ejus exceſſum factus eſt Hungariæ, inde Bohemiæ rex, poſtremum Romanorum Imperator, anno MCCCCXXXVIII. ac poſt biennium obiit relictis duabus filiabus & uxore gravida, quæ poſtea enixa eſt Ladiſlaum Hungariæ regem. Situs eſt in Alba regali propter Sigiſmundum.

46 FRIDERICUS IV. Auſtriacus.

Fridericus Erneſti F. Lupoldi nepos poſt Albertum imperavit, electus anno MCCCCXL. Magni animi judiciique vir, & ad Fabij exemplum Cunctator. Biennio poſt inaugurationem Francofurti factam Romam profectus cum fratre Alberto & Ladiſlao Alberti Regis filio poſtumo, cui ipſe tutor erat, coronatur à Pontifice, & ſtatim uxorem ducit Leonoram Eduardi Portugalliæ regis filiam, nuptiaſque Neapoli celebrat apud Alfonſum regem. In Auſtriam reverſus offendit omnia turbata. Matthias Hunniades cum exercitu XII. mill. equitum Auſtriam invaſerat, cauſatus, Ladiſlaum, Bohemiæ Hungariæ & Auſtriæ hæredem nimis diu ſub Friderici tutela retineri. Ipſi etiam Auſtriaci Imperatorem armis adgreſſi, eò perpulerunt, ut pupillum Ciliæ Comiti avunculo traderet. Anno MCCCCLXIII. quum Senatores ſex Viennæ vinculis mulctati ab ipſo eſſent, plebs concitata ipſum cum uxore & filio Maximiliano adeo arcte obſedit in arce totos menſes duos, ut etiam fame laboratum ſit, cujus filius erat impatientiſſimus: ſed liberatus eſt à Georgio Podiebracio Bohemiæ rege. Sequenti anno reſtituit Ferdinandus Hungariæ coronam, quam totos annos XXIV tenuerat, eſtque ea data Matthiæ Coruino: quo extincto peruenit ad Ladiſlaum. Ingraveſcente autem ætate adſciuit in conſortem Imperij filium ſuum Maximilianum; ac tandem ex nimio, ut creditur, melonum eſu extinctus eſt, tibia prius, quam ulcere laborantem gangrena depaſcebat, ferro amputata, Lincij, Anno Chriſti MCCCCXCIII. Imperij LIII. Hoc imperante capta eſt à Mahumete Turcarum principe Conſtantinopolis, ac non multo poſt etiam Rhodus.

Digitized by Google

47 MAXIMILIANUS I Auſtriacus.

Anno Chriſti M CCCC LXXXVI electus eſt in Imperatorem MAXIMILIANUS Friderici IV filius, quem pater virtutibus eximiis domi excultum ornatumque vivus Aquiſgrani corona Caroli Magni Noriberga petita, ibi enim adſervari ſolet, ornari, ſtillantibus præ gaudio lacrymis, vidit. Hic in prima pueritia quum videretur tardioris ingenij, exiguam ſui ſpem fecit; ſed adultior egregie defectum ætatis præclara indole factiſque principalibus, juſtitiæ, moderationis, & fortitudinis compenſavit. Quum XVIII annum attigiſſet, miſſus eſt Vienna à patre in Flandriam, ad petendam ſibi in uxorem Mariam Caroli Burgundi filiam, quo ex conjugio omnium ſtatim Caroli ditionum, Burgundiæ, Brabantiæ, Flandriæ, Limpurgi, Lutcenburgi, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Arteſiæ, Geldriæ, aliarumque adminiſtrator factus eſt. Exceſſerat enim è vivis Carolus, cæſo ad Natium exercitu à Lotharingis, anno M CCCC LXXVII, die 5 Jan: Ex hoc conjugio natus eſt Philippus I Hiſpaniarum Rex, Caroli quinti pater, & poſt eum Margareta, ſponſa Caroli Galliarum regis Ludovici XI filij, quam ille tamen non duxit, ſed educatam licet in Gallia domum remiſit, ſumpta ſibi uxore Anna hærede Britanniæ, quæ Maximiliano deſponſata erat, viduo jam obitu primæ conjugis Mariæ. Obiit autem ea anno M CCCC LXXXII. Dum vero de tutela Philippi inter Maximilianum & Ordines Belgicos magnis animis contenditur, illo patriam poteſtatem, his patriæ jura obtendentibus, evocatus à patre & Electoribus imperij Maximilianus coronatus eſt Germaniæ rex. Reverſus vimque oſtentans capitur à Brugenſibus, & in arce liberali committitur cuſtodiæ, ac poſt reſignatum tutelæ jus, dimittitur tandem, datis obſidibus, & obſignato contractu, Anno M CCCC LXXXVIII, die 16 Maij: neque per ipſum initio ſtetit, quin fides data ſervaretur. Sed quum Fridericus pater cum copiis Germanicis in Brabantia ipſi obvius, facta omnia infecta eſſe juberet, velletque excluſo Philippo legitimo hærede ejuſque tutoribus proprietatem ſibi provinciarum Belgicarum vindicare, itum eſt rurſum ad arma: neque ante compoſitus tumultus, quam Philippus Maximiliani filius jam adultior ipſe rebus gerendis admotus fuit. Poſt obitum Friderici patris celebratus eſt Wormatiæ procerum Germaniæ conventus, Anno Chriſti M CCCC XCV. in quo Maximilianus egit de ſubſidio adverſus Turcas, deque reprimendis Caroli VIII Galliarum regis qui in Italiam ſeſe effuderat, depopulationibus. Et ceſſere ipſi omnia feliciter, conſilio potius quam armis: itaque & bellum Bavaricum, quod adverſus Rupertum Palatinum Rheni a ſuis ex ſorore nepotibus Guilielmo, Ludouico & Erneſto geſtum eſt, prudenter finiit, & Venetos moventes arma ita cohibuit, ut lentis actionibus ipſis Reipublicæ ſibi autoritas conſtaret. Tandem celebratis Auguſtæ Comitiis anno M D XVIII, in quibus de bello Turcis inferendo, & de Lutheri doctrina, quæ jam per Germaniam invaleſcebat, actum eſt, dum ſe ad expeditionem parat correptus febricula quam difficiliorem faciebat alvi lubricitas, extinctus eſt Welſæ anno ætatis LXIII, imperii XXV, rebus Philippi filii & Caroli nepotis conſilio ſuo feliciter prudenterque directis. Obiit autem Philippus anno Chriſti M D VI.

48 CAROLUS V Auſtriacus.

CAROLUS Anno M D. Gandavi Philippo Hiſpaniarum & Siciliæ rege patre, matre Ioanna Hiſpana editus.

tus, ducatum Auſtriæ avo ſuo Maximiliano, Belgicam cum Burgundia patri, Hiſpaniam matri debuit. Ejus prima ætas haud multum in ſtudiis literarum & ſapientiæ, plurimum in exercitiis aulæ & militiæ impenſa fuit. Poſt patris exceſſum Hiſpaniarum regna ſuſcepit, annos natus octodecim. Poſt avi obitum Anno M D XIX electus eſt Septemvirorum imperii ſuffragiis in Imperatorem Germaniæ, ipſo etiam Friderico Saxone, in quem prius alij omnes inclinabant, cæteros eo propellente, cum repulſa etiam Franciſci I Galliarum regis. Coronatus eſt in regem Romanorum anno M D XX Aquiſgrani, ac ſequente Anno prima Comitia habuit Wormaciæ, in quibus comparuit Lutherus, qui poſt dictam animoſe cauſſam proſcriptus eſt, quum jam ante fuiſſet excommunicatus à Leone X, cujus ille bullam cum Jure Canonico publice Witebergæ cremavit. Sequuta eſt ingens per Germaniam & Belgicam ob fidem perſecutio, facto initio Bruxellis a duobus monachis Auguſtinianis, ſub inquiſitore Hogſtrato. Captus quoque ad Ticinum Franciſcus I Galliarum Rex. Roma a Carolo Borbonio ſpoliata. Anno M D XXX coronatus eſt Carolus V Bononiæ a Clemente Papa rex Longobardorum. Eopſe anno celebrata ſunt Comitia Auguſtana, quibus edita eſt Confeſſio proteſtantium, quæ poſtea ſola authentica judicata eſt. Quumque omnia ad bellum ſpectarent, pax tamen interceſſoribus Alberto Moguntino & Ludovico Palatino religioni conceſſa eſt. Anno M D XXXV trajicit Carolus in Africam, & Muleaſſem Tuneti regem regno reſtituit, ſuperato Barbaroſſa. Sequutum eſt poſt quinquennium Colloquium Wormacienſe: quo exacto iterum ille, ſed infauſtis avibus, in Africam navigavit, ut Solimanni vires Hungariam vaſtantis, captis Peſtho & Buda, ab Europa averteret. Reverſus ex Hiſpaniis, Guilielmum Clivenſem bello petit, & Marcodurum expugnat, diripit, incendit. Quum vero jam indictum eſſet Concilium Univerſale Tridenti, Principes Germaniæ anno M D XLV Wormatiæ agunt inter ſe de pace religionis: nec multo poſt moritur Lutherus Iſlebiæ, quum jam Principes arma ex fœdere Schmalcaldico adverſus Carolum ſumpſiſſent. Proſcripti ſunt Ioannes Fridericus Elector Saxoniæ, & Philippus Lantgravius Haſſiæ. Stabant a Cæſare Mauricius Saxoniæ Dux Electoris propinquus, Ioannes Marchio Brandeburgicus, Philippus Dux Brunſuicenſis privatas ob cauſſas Lantgravio infenſus, Ericus & Georgius duces Luneburgenſes, Joannes itero & Georgius fratres Megapolitani, adoleſcentes; rati omnes non religionis cauſſam agi (nam & ipſi erant Proteſtantes) ſed adverſus rebelles arma ſumi à Cæſare. Eventus ejus belli is fuit, ut Saxo & Heſſus caperentur. Quum autem Comitijs Auguſtæ celebratis vehementius urgeret Carolus ut Principes Tridentinæ Synodi decreta amplecterentur, ipſique id negarent fieri à ſe poſſe, cuſum eſt INTERIM, quod multis aliis probantibus, nunquam potuit Elector, quæ viri fuit magnanimitas, licet captivus, probare. Anno M D L promulgatur per Belgicam omnem edictum Caroli adverſus hæreticos, quo ingens mortalium turba extremo ſupplicio addicta eſt. Biennio poſt dimiſſi ſunt a Cæſare Elector & Lantgravius. Carolus fruſtra obſeſſa Metenſi urbe, re infecta diſcedit; Et ab eo inde tempore conſilium capit abdicandi ſe imperio, quod etiam anno M D LV fecit. Profectus ergo in Hiſpaniam cum ſororibus Leonora & Maria ex Belgica, quod reliquum fuit vitæ tranſegit in cœnobio B. Juſti, magnifice in eam rem exſtructo: ubi etiam extremum diem clauſit anno M D LVIII.

Digitized by Google

49 FERDINANDUS Auſtriacus.

Ferdinandus Auſtriacus Archidux, Ungariæ & Bohemiæ rex Caroli V frater, natus Medinæ in Hiſpania, electus eſt in Romanorum Regem anno 1531 Coloniæ, reclamante licet ElectoreSaxoniç, qui negabat imperium ad exterum transferri poſſe illęſo bullæ aureæ ſacramento. Imperator factus eſt anno 1558, comitiis Francofurtenlibus, 18 die Martij, illuc enim ad Electores miſerat Carolus imperij inſignia. Aquiſgrani tamen inauguratus non eſt, neque à Pontifice unquam agnitus, quod ſe inſcio imperium accepiſſet, & quidem ab iis, quos eſſe hæreticos æſtimabat, quodque decreto Paſſavienſi pacem dediſſet Lutheranis. Primo imperij anno Academia Jenenſis ſolemniter introducta eſt, quam ille privilegiis ornavit. Sequenti anno Auguſtæ in Imperij conventu renovavit & confirmavit decretum de pace religionis, dum Tridenti de ſolius fidei Romanæ conſervatione & propagatione deliberatur. Anno 1557 Maximilianum filium ſuum coronari fecit Bohemiæ regem, Pragæ, die 20 Septemb. nec multo poſt Francofurti 30 Novembris, regem Romanorum: Vir fuit gravis, caſtus, modeſtus, pius, Latini ſermonis imprimis gnarus, hiſtoriarum & moralis ſapientiæ ſtudioſus, quocirca etiam Ciceronis libros officiales avidè & diligenter legit. Extinctus eſt Viennæ tabe catarrhoſa, ipſo quem prædixerat B. Jacobi die, 25 Julij, anno Domini 1564, imperij ſui ſeptimo.

50 MAXIMILIANUS Auſtriacus.

Maximilianus patri in imperio ſucceſſit, virtutum ipſius atque imprimis pietatis, & moderationis, & pudicitiæ æmulator: Nihil ille æquè odit in vita atque conſcientiarum tyrannidem: quæ res eo magis in ipſo tunc temporis laudanda fuit, quod in Gallia, inq; Belgicis provincijs plena tunc erant omnia perſecutionum. Philippo Hiſpaniarum rege flammis, gladio, laqueis, exſilio, omnique ſuppliciorum genere eos adficiente, qui à Romana religione, decretiſque Tridentini conſilij recederent, facta etiam per omnes ordines & ſingula capita inquiſitione. Prima ſua comitia celebravit Maximilianus Anno 1566 menſe Martio Auguſtæ, quibus auxilia ipſi ſubſidiaque adverſus Turcas pro defendenda Hungaria decreta ſunt: Etſi verò exercitus de Germanis, Hungaris, Italis, Gallis, alijſque nationibus immenſus oppoſitus eſſet Turcarum copijs, neque Imperatori vel animus deeſſet, vel prudentia: tamen partim urgentibus vindictam divinam peccatis noſtris, partim ſerius quam debebant adventantibus legionari s qui ex Germania ſubmitti debebant, ceſſere in poteſtatem Turcæ Sigetum & Julia. Ex eo induciæ factæ ſunt cum immani hoſte, conditionibus Hungariç regno admodum utilibus: Geſtum eſt & alterum bellum ſequenti anno in Thuringia, quo Gotha urbs & contigua illi arx Grimmenſtein ab Electore Saxoniæ quartum menſem obſeſſæ Imperatori deditæ ſunt: ſumptumq; ſupplicium de Grumbachio, & reliquis ab imperio proſcriptis, 18 Aprilis. Arx invito & deprecante Joanne Guilielmo ſolo æquata. Cætera hujus Imperatoris, componendo religionis diſſidio, & paci in Germania firmandæ data ſunt. Liberos ex una conjuge Maria Caroli V. patrui ſui filia habuit XVI, è quibus ſubductis morte quibuſdam, maximus natu Rudolphus Anno 1575, Rex Bohemiæ coronatus eſt, 22 Septembris, eodemque anno Ratiſponæ Imperator, 27 Octobris, in Comitiis quibus ipſe quoque Maximilianus ſequente anno die 12 Octobris extremum diem clauſit. Vixit annos 50, imperavit 12: vegetus ſemper animo, ſed corpore infir-

Digitized by Google

infirmus, ut qui totos annos xx laborarit ex cordis palpitatione, poſt propinatum per Granvellanum Cardinalem venenum. Luxum omnem & faſtum in tantum odit, ut magnum inſtar fuerit modeſtiæ: Numquam ille menſam ultra horæ unius ſpacium protraxit: nunquam gemmam emit ad corporis ornamentum. Moriens Chriſtum apertè profeſſus eſt mediatorem ſuum, & ſacerdotem, & regem. Memorabilis eſt illius ad Henricum Valeſium ex Polonia in Galliam properantem ſententia, Reges qui conſcientiis mortalium imperare volunt, cœli arcem invadere, & terræ poteſtatem plerumque perdere.

51 RUDOLPHUS II Auſtriacus.

Rudolphus Maximiliani F. Ferdinandi N. Auſtriacus natus Viennæ anno MDLII 18 Julij, Rex Hungariæ factus eſt anno ætatis vigeſimo, ac triennio poſt rex Bohemiæ, vivo patre, cui etiam poſt obitum conſentientibus Sepemvirorum Electorum ſuffragiis ſucceſſit. Hic pacis ſtudia amavit & coluit in vita cœlibe; ita tamen ut imperij limitem adverſus Turcam defenderit, motuſque inteſtinos conſilio potius quam armis compoſuerit. Sub hoc emendatio inſtituta eſt anni per Gregorium Papam, quam in Germania Pontificij admiſere, cæteri, ut charactерem Antichriſti rejecere. Incidit ea mutatio in annum MDLXXXII. Decennio poſt Turcæ arcem & propugnaculum Wihitſch occupant, Siſecum irrito conatu oppugnant: ac ſequente anno maxima cum ſuorum ſtrage (perierunt enim octodecim Turcarum millia) tandem invadunt: non multò poſt tamen noſtri Novogradum recuperant, ſed Rabam, quam nunc Jaurinum vocant, amittunt, dedente Ferdinando Hardeccio Comite, qui ſive ignaviæ, ſive perfidiæ pœnas luit capitis ſupplicio XXVIII Maji, anno MDXXV, Recuperatur tamen virtute Adolfi Swartſenburgij triennio poſt. De Alba regali, Buda, Peſto, vario Marte pugnatum eſt: neque unquam illi aut voluntas defuit aut conſilium, licet plerumq; Pragæ ageret, fines imperij defendendi. Felix omnino, niſi nimia credulitate eorum qui impenſius Hiſpano & Pontifici faventes pacem Germaniæ turbare inſtituerant, majorum ſuorum atque imprimis Maximiliani patris decreta reſcindere, & religionis moderatam tolerantiam peſſundare quibuſdam locis maluiſſet. Obiit v Januarij Anno MDCXII ætatis ſuæ LIX, imperij XXXVII.

52 MATTHIAS Auſtriacus.

Matthias Archidux Auſtriæ Maximiliani F. Ferdinandi nepos, Rudolphi frater, natus eſt anno MDLVI. juveniſque admodum ob ſingularem animi indolem & maniſeſtas virtutis notas evocatus eſt anno MDLXXVII. ad gubernationem provinciarum Belgicarum; quumque ſe imparem videret ferendis Philippi Hiſpaniarum regis odiis, ipſe cura illa abdicata in Auſtriam reverſus eſt, & poſt defenſam fortiter Remp. Chriſtianam anno MDC. VIII. coronatus rex Hungariæ 19. Novembris, prælatis vexillis provinciarum ſub Hungaria comprehenſarum, Dalmatiæ Croatiæ, Slavoniæ, Serviç, Bulgariæ, Podoliæ, Tranſſylvaniæ, & Walachiæ: poſtea acceſſione facta regni Bohemiæ, etiam in Imperatorem Romanum electus & coronatus eſt Francofurti. Anno MDCXII. die 24 Junij, poſtquam uxorem duxiſſet Viennæ Annam Catharinam filiam Ferdinandi Auſtriaci ex matre Mantuana. Hujus pro ſalute, Deum invocamus vivum, quem & ipſi Imperatores propitium ſibi præter cæteros malunt. Sciunt enim quis illis dederit Imperium. Ideo magnus eſt Imperator, quia cælo eſt minor: illius enim eſt ipſe, cujus & cælum eſt, & omnis creatura. *Tertull. Apolog.*

Cap. VII.

Cap. VII.

Ratio capiendi & inaugurandi Imperatorem, deque Electoribus.

IMperium armis partum tanquam poſſeſſionem ſuam primi Imperatores ad liberos ſuos poſteroſque tranquillis rebus derivarunt. Sed lapſu temporum, cum imperatorum vitiis, quæ ut arctis contineri, ita ſecundis rebus efferri ſolent, crevit in populo oppreſſo libertatis ſtudium, itumque eſt ad delectum, præterito ſuperiorum ſanguine. Interdum quoque ad electionem unius capitis neceſſitate adacti ſunt Proceres imperii, vel quod deficeret hæres, vel quod ſucceſſor ordinarius ob vitia privata tantæ moli eſſet inutilis. Et conveniebant initio ad deligendum Imperatorem Principes Germaniæ potentiores, eratque tunc res ancipitis plena periculi, in tanto capitum numero, inque eo flagitantium ambitu, unum aliquem capere, cui ſumma imperii tuto committi poſſet. Vidit hoc provida Ottonis tertii mens, qui rebus Germanicis conſtituendis certos numero Electores dedit, tres quidem Eccleſiaſticos, qui & Archicancellarii imperii dicti ſunt, Archiepiſcopū Trevirenſem, per Galliam, & regnum Arelatenſe, Moguntinum per Germaniam, Colonienſem per Italiam; quarum ſeculares, veluti corporis Cæſarei cuſtodes, Saxoniæ ducem protoſpatarium, qui idcirco enſem præferret, Marchionem Brandeburgenſem Camerarium; Comitem Palatinu Dapiferum, & Regem Bohemiæ pincernam. Eſt autem Moguntini Præſulis, ſimulatque defuncto Imperatore ſedes vacat, protinus evocare cæteros ad Comitia; quæ alias alibi, nunc plerumque Francofurti ad Mœnum, loco totius Germaniæ maximè opportuno ſolent inſtitui: adminiſtrante interea negotia Principe Palatino, tanquam per interregnū imperatoris vicario. Penes hos ergo Septemviros jus eſt conſtituendi Imperatorem, quem tamen ſolemniter placuit per gradus quoſdam provehere, ut Aquiſgrani quidem coronam acciperet Regis Romanorum, Mediolani Regis Longobardorum & Italiæ, Romæ vero Imperatoris. Eſtque ea ordinatio poſtea per Carolum IV in bullam auream relata, Noribergæ, Anno MCCCLVI, ſervaturque adhuc a Germanis religioſiſſimè. Exemplo ſit una e multis electio Maximiliani Imperatoris facta Francofurti, Anno CIↃ IↃ LXII, quam nos prolixe deſcribemus, ut ex ea cognoſci poſſit, quænam in cæteris ratio ſervari ſoleat. Quum ergo dictus eſſet Comitiis dies, Ferdinandus Imperator Maximilianum filium ſuum Bohemiæ regem Francofurti tempeſtive ſiſtit: Convenere eodem Septemviri electores, cæterique Imperii Principes atque ordines. Cæſar prenſatis Septemviris, ſuffragia ipſorum pro filio ſuo poſtulabat. Simulatque vero illuxit dies VIII Kal. Decembris, ingreſſi Septemviri Curiam Romanam foro imminentem cum Maximiliano hora ante meridiem ſexta, ad nonam uſque ibi manſerunt. Inde coccineam togā induti ſinguli, niſi quod Bohemiæ rex coronam in capite geſtabat, ad templum S. Bartholomæi vehuntur equis, eo ordine, ut Moguntinum & Trevirenſem Rex & Colonienſis, hos Palatinus, Saxo, Brandeburgicus ſequerentur: quibus ſingulis ſinguli in equis ſedentes gladios diſtrictos magna cum veneratione præferebant. Ubi in templi chorum ventum eſt, qui locus aulæis & peripetaſmatis magnifice admodum inſtratus erat, ſedem quiſque ſibi deſignatum capit. Ibi Herbipolenſis Epiſcopus cultu ad ſacrum peragendum ſolemni indutus, hymnum quo gratia Sp. ſancti evocari ſolet clara voce orditur. Eum canentem protinus ſymphoniaci

Cæſarei

Cæſarei regiique proſequũtur, Septemviris interea in genua curvatis & pro felici conſiliorum augurio preces fundentibus. Tum Epiſcopus ſacrum juxta bullæ aureæ præſcriptum peragit: quod dum fit, Palatinus, Saxo, & Brandeburgicus, quippe a recepta religione abhorrentes, ex choro in proximum conclave divertunt, inſequentibus ipſos Guilielmo Lantgravio juniore, Georgio Palatino Semptemviri fratre, Franciſco Saxone Lauenburgico, Anhaltino Principe aliiſq; pluribus cum ſuis conſiliariis; neque enim exiſtimabant fas ſibi eſſe ſacris illis intereſſe. Peracto ſacro, repetunt ſinguli locum priorem, caniturque iterom Hymnus quem ante diximus. Inde Septemviri ad majus altare procedunt, & tactis SS. Euangeliis religioſe jurant, ſe in deligendo Romanorum rege ſanctè omnia facturos, quemque ex animi ſententia utilem Chriſtianæ Reipubl. judicaverint, nominaturos, ac neque largitione, neque pretio, neque pollicitationibus locum daturos. Quibus peractis, tertium canitur Hymnus de Spiritu ſancto. Ita voto obſtricti Septemviri, ingrediuntur ordine conclave, in quo electio antiquitus fieri adſuevit. Poſtquam illud ſpatium ſeſquihoræ commorati ſunt, evocatur Cancellarius Electoris Moguntini, & cum eo quidam ab Epiſtolis, ad excipienda Septemvirorum ſuffragia: tum bini e conſiliariis Septemvirorum, quibus quaſi teſtibus legitima ſuffragiorum pronunciatio fiat. Coram his primus Moguntinus ſententiam de eligendo Romanorum rege rogatur: Is deſignat Maximilianum. Rogati ab eodem cæteri, in eundem omnes conſentiunt. Ita una omnium voce Maximilianus renunciatur Romanorum Rex. Et quia abſente Ferdinando patre (ita enim convenerat) hæc omnia gerebantur, evocati a Septemviris Guilielmus Heſſus, Georgius Palatinus, Lauenburgicus, Megalopolenſes, & Anhaltinus, e choro in conclave, mandata accipiunt, ut ad Cæſarem patrem eant, ipſique denuncient, Septemviros in electionem filii ipſius quod felix & fauſtum ſit, conſenſiſſe, rogentque, ut ad ipſos in S. Bartholomæi ædem venire dignetur, auditurus coram ſuffragiorum libere editorum ſententiam. Ipſis digreſſis, deſcribitur a Septemviris facta renunciatio, & ſingulorum ſuffragia in litteras relata propriis ſingulorum ſigillis obſignantur. Sub horam diei XII adeſt Ferdinandus pater, cui Septemviri e choro ad medium uſq; templum obvii procedunt. Deducunt honoris cauſſa Ferdinandum Principes Bavarus, Clivenſis, Virtenbergicus, Arauſienſis, aliique permulti. Cæſar comiter ſalutatis blandeque compellatis ſingulis, progreditur cum ſuis in ſacrarium, ibique Pontificiis inſignibus indutus, & imperiali corona capiti impoſita, ad conclave pergit. Hic Moguntinus ſuo ac collegarum nomine exponit, quomodo regem Bohemiæ dilectiſſimum ipſius filium conſentientibus votis in Regem Romanorum elegerint, additq; rogare ſe, ut electionem factam ratam habere, ſuoque adſenſu approbare, & novum magiſtratũ pro Romano rege, qui ab ipſo deinceps ſecundus ſit, agnoſcere dignetur. Tum Cæſar brevi, ſed plena majeſtatis oratione, Septemviris agit gratias, quod & de Republ. optime ſentiant, & ſui ſuorumque in electione illa habuerint rationem. Ita ſimul inde progrediuntur, & Cæſar ad dexteram chori partem tendit, Septemviri vero electum a ſe novum Regem altari, de veteri conſuetudine imponunt. Interea ex more canitur a ſymphoniacis Hymnus Ambroſij & Auguſtini, cujus initium eſt, Te Deum laudamus: Eum hymnum excipit organorum, tibicinum, lituorum, tympanorum æneorum promiſcuus concentus: tum, nolarum ſonitus, ac denique bombardarum ubiq; diſploſarum ingens fragor, in ſignũ lætitiæ. Quibus peractis, Rex novus ab altari ex choro in editum quoddam tabulatum variis aulæis ornatum deducitur, ibique regali ſolio imponitur. Hic recitato a Moguntino

guntino publico renunciationis decreto; ſurgit Orator, qui novum Regem compoſita in eam rem oratione laudat. Hiſce ita peractis Cæſar Ferdinandus per ligneum quoddam ſtratum, quod Francofurtenſis Senatus ad declinandam viarum luto fœdatarum immundiciem exſtrui fecerat, ſolemni pompa domum deducitur. Præcedebant aulici nobiles ſplendide amicti; ſequebantur conſiliarii frequenti numero; tum Saxonis, Brandeburgici, Regis & Cæſaris Tubicines ac tympaniſtæ, clangentes per vias,& læto concentu omnia complentes: Inde imperii Duces & Principes. Poſt hos quatuor feciales Cæſarianis aquilis & triumphalibus paludamentis conſpicui. Hinc Trevir ſolus. Inde Palatinus, aureum globum geſtans totius terrarum orbis figuram referentem: Juxta Palatinum ibat Brandeburgicus cum ſceptro regio: Pone hos Saxo, ſtrictum Cæſari gladium præferens. Cæſar ipſe aureo inſignis pallio & Imperiali diademate incinctus ſub aureo uraniſco quadrato qui a quatuor Senatoribus geſtabatur, incedebat. Neque ita longo intervallo & quaſi juxta Cæſarem parentem novus rex electus, regio ornatu conſpicuus. Poſt eum Moguntinus & Colonienſis. Claudebant agmen centuriones & tribuni haſtati cum ſuis cohortibus ac reliquo comitatu: Ab utraque vero lignei ſtrati parte erant cives armati, qui latus incedentium tegebant & turbam ſubmovebant. Ita domum deducto Cæſare Rex cæterique Principes ad ſuum hoſpitium ſinguli digreſſi ſunt. Geſta hæc ſunt, ut ante diximus, VII Kal. Decembris. Supererat, ut Rex ſolemni ritu inauguraretur, quod quidem more majorum fieri debebat ſub dio in regia ſede lapidea ad Rheni ripam, inter nuceta, ſupra Confluentiam loco amœniſſimo, ad oppidulũ Reinſen: Hic enim Reges Francofurti creati, Septemuiris omnia privilegia,& quicquid ad ipſorum decus, dignitatem, libertatem, immunitateſque ſpectat confirmare ſolent; atque inde Aquiſgrani, Belgicæ oppido, coronam ex Bullæ aureę decreto accipere: ſed ob hiemis aſperitatem, utq; ſumtuum & laboris fieret compendiũ, rebus Imperii maturandis, placuit Cæſari & Septemviris, ipſis quoque Aquiſgranenſibus non admodum refragantibus, ut Francofurti ſine ulla longiore mora pridie Kalendas Decembris inauguratio illa fieret. Qui dies ut ortus eſt, convenere in æde Bartholomæi Electores Archiepiſcopi, una cũ Herbipolenſi & Spirenſi Epiſcopis,& in ſacrario ſumptis Pontificialibus inſignibus, collegas ſuos, Palatinum, Saxonem,& Brandeburgicum operiuntur; qui cum rege electo ad Cæſaris ædes eopſe die profecti fuerant. Hi hora ſeptima perſtratum ligneum eodem quo ante fecerant ordine incedentes, templum petunt; induti, Principes quidem trabeam, Cæſar archiducalem veſtem, Rex amiculum aureum. Ingreſſos templum Archiepiſcopi in chori limine ſtantes excipiunt; & Moguntino quidem ſacra facturo unus ex collegii ſodalibus crucem argenteã præferebat; alius, lituum; tertius (erat autem is equeſtris ordinis) ſigilla Imperii ex bacillo argenteo pendentia: Cæſar Ferdinandus in ſummum ſolium ad dexterum chori latus deductus, Septemviros Politicos infra ſe loca ſibi adſignata capere, ordineq; conſidere jubet, cæteris Principibus, Teutonicæ militiæ magiſtro, Georgio & Wolfgango Palatinis, Bavaro, Clivenſi, Megalopolenſi ſedes in adverſa parte pro cujuſque dignitate attributæ ſunt. Intermedia ſcamna Virtenbergicus, duo juniores Palatini, & Lantgravii, Lauenburgicus, Anhaltinus, Arauſienſis, Arſchotius,& Lotharingius occuparunt. Pontificio legato ſeorſim eodẽ in tabulato in quo Septemviri ſedebant, editior ſedes data. In alterum tabulatum cætera nobilitas promiſcue ſe contulerat. Ita compoſitis rebus, Rex novus in chori limine ante crucem ſe in genua provoluit, dum Moguntinus pro ipſo preces ad Deum fundit. Tum

Trevir

Trevir ac Colonienſis allevatum eum in ſolium auratum ex adverſo altaris exſtructum ducunt ſeſſum, a dextera Treviro cum Herbipolenſi, ad lævam Colonienſi cum Spirenſi in ſubſellis ei rei exſtructis conſidentibus. Simulatque vero Moguntinus ſacrum ad altare orſus eſt, Palatinus, Saxo, Brandeburgicus ordine ſe ſubducunt, inque conclave vicinum, uti antea fecerant, concedunt. Peracto ſacro, regreſſiſque Electoribus, Rex Treviro & Colonienſi ſtipatus, ad aram accedit, ubi a Moguntino baculum paſtoralem tenente, verbis conceptis Latinè interrogatur, *An fidem Catholicam juſtis operibus ſervare? An Eccleſiæ tutor & defenſor eſſe? An jus æquabiliter dicere? An debitum Romano Pontifici honorem exhibere paratus ſit?* Ubi ille ſe ita facturum reſpondit, dimittitur; & ad ſolium ſuum regreſſus, adſidet. Tum Moguntinus ad adſtantes Principes converſus eos quoque rogat, *An & ipſi juxta præceptum Apoſtoli Regi huic fidem & obſequium deferre, ejuſque regnum tueri, ac fide & obedientia confirmare parati ſint?* Quod ubi & ipſi ſe facturos promiſere, Rex rurſum ad altare redit, & veſtem exutus, in capite, pectore, ſcapulis, brachiorumque & manuum juncturis, a Moguntino inungitur, ac poſt preces ex formula dictas, unctum Regem Trevir & Colonienſis & Palatinus, una in ſacrarium abducunt, oleum lana munda abſtergunt, ipſumque, aureo amiculo depoſito, Imperialibus Caroli Magni ornamentis, a Senatu Norimbergenſi, cui ea de veteri more adſervare mos eſt, tranſmiſſis, induunt, atque ita indutum ad altare ſiſtunt. Ibi Moguntinus gladium ſtrictum ei in manus tradit, quem poſt conceptas preces, & pronunciata verba ſolemnia, Rex in vaginā recondit. Eum Saxo acceptum lateri ipſius accommodat. Tum annulum Moguntinus Regis digito inſerit, in fidei Catholicæ ſignaculum. Poſt hæc ſplendidiſſimum quoque Caroli Magni pallium maximi pretii, humeris ejus circumdat. Dein ſceptrum & globum porrigit. Poſtremum tres ſimul Archiepiſcopi diadema regis capiti imponunt. Quibus peractis, iterum Rex coram Moguntino jurat, Functurum ſe Principis boni officio, & imperium legeſque ſacras ut Chriſtianum Principem decet, ſervaturum. Inde in locum aulæis exquiſitiſſimis conſtratum, comitantibus Archiepiſcopis adſcendit, ibi ſaxeæ Caroli Magni ſedi (quæ in illam rem illuc tranſlata eſt) impoſitus, hoc ritu Romani imperii poſſeſſionem init. Tum Moguntinus populari ſermone multam Regi ſalutem ac fortunatum imperium precatus, ei ſe ſuoſque collegas, & cæteros Imperii Principes atque Ordines diligenter & officioſè commendat. Mox hymnus ille ſolemnis Ambroſij & Auguſtini organis & ſymphoniacis invicem excipientibus decantatur. Quo facto rex aliquot Principes, & ex nobilitate primaria, ſtricto Caroli Magni gladio leviter feriens, in equitum ordinem adſciſcit. Ac denique duo ex ſacro ſodalium Aquiſgranenſiū collegio ad eum accedentes, multamque ſalutem quanta poſſunt maxime demiſſione precati, in ſuum collegium more antiquitus recepto cooptāt. Ita celebratis peractiſque in templo Francofurtenſi ceremoniis omnibus, quæ alioqui ſuis quæque locis peragi debebant, eadem pompa inde in curiam ad prandium Cæſaris regiſque ac cæterorum principum ſumptuoſiſſimè inſtructum proceditur. Sed agmen extremum, quod in ceremoniis electionis factum non fuerat, ſequebantur ſtipatores tres, qui miſſilia in vulgus jaciebant, numos aureos argenteoſque, quibus inaugurationis memoria, cum effigie Imperatoris & die atq; anno ſignata erat. In Curiam ut ventū eſt, conſedere Cæſar & Rex ad menſam in auguſta aula exſtructam, cæteris omnibus menſis ſeptem gradibus altiorem, Septemviris protinus ad munia ſua juxta bullæ aureæ præſcriptum digreſſis. Ac Brandeburgicus quidem qui pocillatoris partibus fungitur, equum

generoſum ad id paratum conſcendit, & ad menſam in medio foro ſtratam properans, auream inde pelvim & mappam accipit, eaſque in Curiam rediens, Cæſari ac regi ut manus lavent & abſtergant, adminiſtrat; Ea pelvis cum mappa & equo Comiti Zollerano ex vetuſto jure cedunt. Tunc Saxo, qui imperii enſiferum ſeu tribunum equitum agit, in equum ſimiliter inſiliens, in acervum aveniceum juxta curiam effuſum citiſſime fertur; atque inde modium argenteum implet. Hic modius cum equo Comiti Papenhemio, avena vero plebis direptioni cedit. Denique Palatinus magnus dapifer ad culinam extra Curiam propter Franciſcanorum ædem extructam equo vehitur, indeque adſumptis ferculis in Curiam redit, ibique relicto præ foribus equo, fercula ad menſam Cæſaris, Saxone teretem baculum præferente defert, Palatini equus cum argenteis, quibus fercula contenta fuerant patinis, jure priſco cedit Comiti Seldeneckio, legato Palatini, & inferiori dapifero hereditario. Interea conſecratur menſa ab Archiepiſcopis, præeunte verba Trevirenſi, reliquis reſpondentibus. A conſecratione accedunt Imperatorem tres illi Præſules, atque ex iis Moguntinus ſigillo imperii ex oblonga virga argentea plus minus XII. pondo appendentia novo regi offert, quaſi ea apud ipſum depoſiturus: At is protinus ea Moguntini collo accommodat, recipiens eo ritu ipſum ipſiuſque collegas Eccleſiaſticos pro Archicancellariis Imperii, verbis ſolemnibus promittens, ſe reliquos electores, Principes, Ordineſque Imperii habiturum quam commendatiſſimos, jura ipſorum ac privilegia ſervaturum, atque ubi res exiget, amplificaturum. Hiſce ita peractis, Septemviri in eadem aula ſinguli in menſis ſingulis aureis tapetibus ſplendide inſtructis, ad utrumque Cæſaris Regiſq; latus diſcumbunt: dextera Moguntinus, inde Palatinus: leva Colonienſis, inde Saxo, tum Brandeburgicus: Contra Cæſarem vero Trevir. Præter has menſas erant in eadem aula aliæ duæ, ad quas reliqui principes nobiles ordineſque ſedebant. Erant & ſingulis menſis ſinguli abaci, poculis aureis argenteiſque egregie inſtructis. Convivium ſenis ferculis per intervalla diſtinctum, pari ſplendore & lætitia. Interea loci ante curiam ex aquila bicipiti columellæ editæ impoſita duabus fiſtulis merum hinc album, inde rubrum fluebat, ad populi uſum, hilaritatemque tubis ſubterraneis pneumaticiſque organis eo derivatum. Bos quoque integer in foro multis aliis animalibus farctus adinſtar porci Trojani veru ligneo torrebatur, ex quo particula una ad Regem delata, reliquum plebi hianti ad direptionem ceſſit. Menſis remotis & actis Deo gratiis Cæſar & Rex inſignibus ſuis ornati, à Septemviris ac ceteris Principibus domum magna pompa deducuntur. Inde ad ſua quiſque divertit.

CAP. VIII.

De triplici Imperatorum Coronâ, ex Rituali Eccleſiæ Romanæ.

QVæ ad coronationem Imperatoris in Germania pertinent, oſtendimus: conſequens eſt, ut reliquarum quoque coronarum ſolennia exponamus. Quia verò illa exactè & accuratè deſcripta continentur libro quem vulgò vocant ſacrarum Ceremoniarum Eccleſiæ Romanæ, nos ea inde petita huic noſtro operi inſeremus. Eſt enim liber rarus admodum, præſertim apud Tranſalpinos Scriptus eſt ante hos annos CLXX ſub Friderico tertio. De autore vix quicquam liquet, niſi quod is ſe Pio ſecundo, qui Æneas Sylvius fuit, in ſuo Pontificatu ſerviviſſe teſtatur, lib. I. cap. III.

Dictio

Digitized by Google

Dictio quidem ejus parum Latina eſt: ſed nos eam integram relinquere maluimus, quam noſtra interpolatione fidem rerum elevare. Editus eſt liber ſub Leone X. ab Archiepiſcopo Corcyrenſi Chriſtophoro Marcello. Sic ergo ille. Quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum, argentea Aquiſgrani in Germania, ferrea Modætiæ in Lombardia; & aurea Romæ: ſuper qua te clariſſimus Juriſconſultorum ſui temporis Baldus opuſculum edidit, myſticas metallorum ſignificationes ſolertiſſime interpretando; non videbitur forte abſurdum aliquid de ea re pro veritate oſtendenda diſſerere. Et ut omittamus priſcos illos Romanorum Imperatores, qui toti fere orbi imperabant ante Aurelianum, ut Eutropio placet, nulla corona niſi Laurea, aut ex alia aliqua felici arbore uſos fuiſſe conſtat, nihilq; gravius odiſſe populum Romanum, quam Regium nomen. Hoc vero affirmamus ante Carolū Magnum, in cujus perſona Imperiū tranſlatum eſt à Græcis in Latinos, neminem Imperii Romani coronam ex manu Romani Pontificis Romæ ſuſcepiſſe. Et ut ſæpe ex Apio ſecundo audivimus rerum Germanicarū peritiſſimo, cui a manu ſervivimus: & in hiſtoria ejus Auſtrali legimus, Cęſar nullam omnino coronam accipit, niſi aureā: & alias quidem coronas pro variis regnis, Romæ vero, & à Romano Pontifice, Romani Imperii coronam ſuſcipit. Otho Friſingenſis Epiſcopus, & Frederici primi patruus, vir doctus & eloquens, hiſtoriam ſcripſit ſuorum temporum, in ea tradit Fredericum ipſum coronis quinque aureis decoratum fuiſſe. Prima de regno Francorum apud Aquiſgranum. ſecunda Ratiſponæ de regno Germaniæ. tertia Papiæ de regno Langobardico. Quartam Romæ ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto ſummo Pontifice: quintam vero Modetiæ pro regno Italico illum ſuſcepiſſe teſtatur. Quę quidem corona ideo appellatur ferrea: quod laminam quandam habeat ferream in ſummitate: alioquin aurea eſt & pretioſiſſima; Sed differt forma coronæ Imperialis ab aliis: nam ea ſub ſe Tiaram quandam habet in modum fere Epiſcopalis mitræ humilioris, tamen magis apertam; & minus acutam: eſtq; ejus apertura à fronte non ab aure; & ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureum; in cujus ſummitate Crux parvula eminet: eam Tiaram aliæ Coronæ non habent, & quoniam hanc Imperialem coronam bis aut ter in Germania vidimus, dum Cæſar regalia quibuſdam principibus concederet, ideo illam exprimere conati ſumus. Legimus & in aliis hiſtoriis quoſdam Imperatores Arelate etiam coronam ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, & alibi alias pro aliis regnis. Nam & Carolus quartus Avenionem venit ad Urbanum quintum anno ſalutis milleſimo trecenteſimo ſexageſimo quinto, multo ante juſſu Innocentii ſexti Romæ Imperator coronatus. Qui, rebus quarum gratia ad Pontificem venerat abſolutis Arelate profectus eſt. Sciant ergo qui de tribus coronis fabulantur; & Romanorum Imperatorem unam tantum pro Romano Imperio coronam ſuſcipere; & eam quidem Romæ; & a Romano Pontifice, alias autem alibi pro aliis & diverſis regnis.

Cap. IX.

Quo ritu Imperator Romæ à Papa coronari ſoleat.

TOtam ſeriem hujus actionis ſic deſcribit autor libri Ceremoniarum. Electus Rex futurus Romanorum Imperator primum conſuevit electionem ſuam per ſuos ſolemnes oratores ſummo Pontifici intimare; & decretum electionis oſtendere, devotio-

votionem ac fidelem reverentiam exhibere; favorem & gratiam Apoſtolicæ ſedis implorare, offerre ſe ad quæcunque fidelitatis juramenta Romanæ Eccleſiæ præſtanda: & demum unctionem; conſecrationem: & Imperii Diadema humiliter poſtulare. Pontifices vero conſueverunt viſo decreto, & examinata electione in ſacro Senatu, habitoque ſufficienti informatione tam ſuper forma electionis; quam ſuper idoneitate, & habilitate perſonæ electi, per commiſſarios a ſe conſtitutos ad inſtantiam dicti electi, ipſum electum in ſpiritualem filium ſuum & Eccleſiæ Romanæ ſuſcipere illique favorem & gratiam concedere, & ipſis regis electi perſona idonea reputata, eum nominare, denunciare, aſſumere & declarare Regem Romanorum: ac etiam habilem & ſufficientem declarare ad ſuſcipiendam Imperialis celſitudinis dignitatem: decernere conſecrationem; & coronationem per manus ſuas eſſe impendendas, & ſuplere omnes defectus, &c. Hoc ſervatum legimus in Carolo quarto a Clemente ſexto, & antea in Henrico ſeptimo a Clemente quinto, & in Alberto ejus prædeceſſore, & Rudolfo patre a Bonifacio octavo, & a pluribus aliis, & in Venceſlao Caroli IV filio, quem pater adhuc vivens in Romanorum regem ab electoribus deſignari procuraverat: cujus rei approbationem quum Gregorius undecimus, ad quē delata erat, morte præventus decernere non poſſet, Urbanus ſextus ejus ſucceſſor legitime confecit. Electus igitur Romanorum Imperator quum ſtatueret urbem petere ad Imperiale Diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum, primum convenit per nuncios ſuos cum Romano antiſtite de modo & tempore intrandi, ut Pontifex rebus opportunis conſulere poſſit; Deinde quum Pontifex novit Cæſarem jam Italiam intraſſe, mittit illi obviam duos legatos de latere; qui illum conveniant antequā terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur. Et poſt gratulationes, ſalutationem & benedictionem nomine Pontificis, honeſto modo exigunt ab illo juramentum ſolitum præſtari ab electis Imperatoribus antequam intrent agrum Romanæ Eccleſiæ, in forma, qua in decretis cavetur, videl. Sanctiſſimo Domino noſtro, Domino N. divina providentia Papæ. Ego B. Rex Romanorum promitto & juro, per Patrem & Filium & Spiritum ſanctū, & per lignum vivificæ Crucis, & per has reliquias ſanctorum, quod ſi permittente Domino Romam venero, Sanctam Romanam Eccleſiam & ſanctitatem ſuam, rectorem ipſius, exaltabo, ſecundum meum poſſe. Et neque vitam, neq membrum, neq; honorem quem habet, mea voluntate, meo conſilio, meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad ſanctitatem ſuam, aut ad Romanos pertinent, ſine veſtro conſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatem pervenerit, ſuæ ſanctitati reddam. Et cuicunque Italicum regnum commiſero, jurare faciam illum, ut adjutor ſuę ſanctitatis ſit, ad defendendam terram S. Petri, ſecundum ſuum poſſe; Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quando veniunt ad intimandum electionem: & ad petendum approbationem nomine electi regis, ſolent præſtare ſupradictum juramentum, ſi habent ad hoc ſpeciale mandatum. Hoc juramentum Fridericus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum, Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille & quadringentos præſtitit, & ante eum plures alii præſtiterunt. Dehinc, ut primum Eccleſiæ territorium ingreſſus eſt Cæſar conſuevit cum ſua familia expenſis Pontificis ali, quamdiu Romæ & in agro Romano fuerit. Nicolaus quintus quamvis Frederico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expenſas promiſerit, longe tamen plures ære ſuo aluit. Ut Sutrium venit

Cæſar

Digitized by Google

Cæſar vel locum urbi vicinum, ita ut pridie poſt applicare ad urbem poſſit, Legati Apoſtolici illum cum aliquibus prælatis a Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunr, & Romam perveniunt. Sequenti die electus Imperator Romam verſus capit iter, cui honoris gratia obviam mittuntur a Pontifice Prælati, Barones, & Curiales, hoc ordine, ut in Frederici adventu ſervatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columnenſes proceres, cum ſuis amicis, & clientelis: mox Urſini atque alii Barones urbis, tum Pontificis copiæ, quæ aſſunt cum illarum præfecto. Inde vicecamerarius cum præfecto urbis, Senatore, conſervatoribus, officialibus, & aliis nobilibus civibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regente Cancellariæ, ſine aliquo alio prælato. Demum alii prælati domeſtici Pontificis cum omni ejus familia. Et tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis juxta domum leproſorum Cæſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis intervallis Imperatori electo obviabunt. Oratores vero principum ſi qui in urbe erunt pro ſuo libitu obviam procedent. Cardinales, ut Cæſarem convenient, congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegii, illum habentes medium inter duos primos epiſcopos Cardinales deducent uſque ad tentorium, ſive alium locum ſibi deputatum extra urbem; nam Cæſar non conſuevit ea die, qua appulit, urbem intrare, ſed pernoctare ſaltem una nocte extra mœnia in campis. Cardinales & alii omnes poſtquam Cæſar ad locum deputatum pervenerit, in urbem revertuntur. Conſueverunt etiam electi Imperatores hac die antequam ponticulum, qui primus ante ingreſſum urbis poſt decenſum montem occurrit, pertranſeant, præſtare juramentum Romanis in hanc formam. Ego Carolus Rex Romanorum, futurus Imperator, juro, me ſervaturum Romanorum bonas conſuetudines: Sic Deus me adjuvet. Poſtera die Cæſar per portam, quæ eſt ſub arce Sancti Angeli hoc ordine quaſi triumphans ingreditur. Primi duo equites vexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Suevorum pertinet cuſtodiam, Aquilæ alterum. Hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati ejus. Inde oratores regum, & principum, qui adſunt. Tum ſi quis adeſt Rex: aut maximus princeps: ut fuit cum Frederico Rex Ungariæ, & Bohemiæ Ladiſlaus. Et tunc ſequitur præfectus urbis, & Senator. Et ad præfectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cæſarem ferre. Frederico tamen Mareſcallus ſuus, non præfectus gladium prætulit. Inter iſtos autem, & Cæſarem nemo equitare debet, niſi Mareſcallus, ſi præfectus non præfert enſem. Incedit deinde Cæſar ſolus equitans, & poſt eum prælati, conſiliarii, proceres inermes: & alii togati. Deinde modico intervallo Imperatricis familia, ſi uxor virum ſequitur, ſuccedere debet. Ante illam nobiles & prælati, & poſt Matronæ, Virgines, & pediſequæ. Circa illam vero ſolam equitantem pedites multi. Ultimo incedunt Eccleſiaſticæ copiæ pompam claudentes. Portam ipſam qua ſub arce ingrediuntur, noſtri codices falſo Collinam appellant. Collina autem porta non eſt in novis Leonis Papæ ſuburbiis: ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodie Salaria nuncupatur, quia inde via ſalaria itur. In porta igitur, quæ ſub arce eſt (non Collina) clerus urbis ſacris veſtibus ornatus, cum crucibus, & ſanctorum reliquiis, præſidente Vicario urbis, & aliis Eccleſiarum prælatis infulatis, Cæſarem expectant, advenienti cruces deoſculandas offerunt, & eum incenſant, ac cantantes, Ecce mitto Angelum meum, &c. procedunt uſque ad gradus Baſilicæ principis Apoſtolorum. Cives autem digniores baldachinum ſupra Cæſaris caput portant

tant, Conſervatores freno equum ducunt. Cum vero eſt in magna Atea ante gradus, præfectus & Senator id gerunt. Et deſcendente ex equo Cæſare, præfectus ſtapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere conſuevit, ut diximus in coronatione Papæ de ſoldano. In plano ſupra gradus Baſilicæ ante primam porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedilibus Cardinalium prælatorum: & aliorum officialium, ut ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis. Supra quem ſuggeſtum Pontifex pluviali, & mitra precioſis indutus aſcendit cum ordinibus curiæ, paulo ante quam Cæſar appareat. Electus Imperator cum ſuis omnibus ſervato ordine, ut equum deſcendit, per gradus aſcendit ſuggeſtum. Et ut primum Pontificem videt, detecto capite illum, genu terram tangens, veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis, genu flectit: demum ad Pontificis pedes pervenit, illos in reverentiam Salvatoris devote oſculatur. Pontifex hilari vultu Cæſarem aſpiciens, ad oſculum manus, & oris recipit. Tum Cæſar iterum genuflexus auri maſſam ad pedes Pontificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore ſuſcepto, pro caritatis declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextrā Pontificis Cæſare, Pontifex recipit Imperatricem ad oſculum pedis, & manus. Regem vero, ſiquis adeſt, ad oſculum pedis, manus & oris, alios autem Prælatos, proceres & nobiles Cæſaris ad oſculum pedis tantum. His finitis, ſurgit Pontifex & manu ſiniſtra Cæſarem capiens, e ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecundam uſque Eccleſiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium aſcendit ad cameram ſuam reverſurus, & Cæſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus, templum ingreditur, Apoſtolorum ſacras reliquias veneraturus cum ſuis omnibus. Inde ad loca cuique deſtinata divertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi conſuevit: Auguſta vero in aliquo loco vicino. Cæſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum ſua ſanctitate de incumbentibus ad ſolemnitatem pertractabit. Statuent de die coronationis. Et ſi qua erunt prius peragenda deliberabunt: ut Friderici tempore factum eſt, qui ante diem Imperialis coronationis inter miſſarum ſolemnia benedictionem Imperialem cum ſponſa ſua Heleonora Regis Portugalliæ filia ſuſcepit. Et corona regni Longobardici, ſive Italici quam ſuperiores Imperatores Modætiæ ſuſcipere conſueverūt, quum Fredericus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in Baſilica Petri apud altare majus: quæ corona ferrea, (licet aurea ſit) nuncupatur. Et notandum, quod Cæſar antequam coronetur Imperiali diademate, ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſi quis rex adeſt, ſedet tunc poſt primum presbyterum Cardinalem. Quum vero Cæſar erit coronatus, tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam, & primum Epiſcopum Cardinalem: & tunc Rex erit poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Advenıente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ convenientiſſima eſt in Dominica Lætare in medio quadrageſimæ (ut Durantes in rationali divinorum ſcripſit, & ita à Nicolao Quinto in coronatione Frederici ſervatum eſt) Eccleſia Sancti Petri, & capella major erunt decenter ornatæ, ut in maximis ſolemnitatibus, quū Pontifex eſt celebraturus divina ſolent ornari, & præter conſueta erigentur duo ſuggeſtus, hinc & inde extra cancellos capellæ, alter pro Imperatore electo ad ſiniſtram venientibus, alter à dextra pro Imperatrice. Et ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & aliis opportunis Eccleſia tota, & maxime capella D. Gregorii, D. Mauritii, & quæ D. Mariæ de turribus appellata extra Eccleſiam in prima portico ſub turri campanaria eſt, bene munden-

mundentur, ornenturque. Imperatrix vero, antequam Pontifex deſcendat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata, præveniens, ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, Prælatis, & aliis officialibus paratis colore tempori & miſſæ congruis, veluti ad ſupplicationem, ſub baldachino deſcendat ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem, qui eum congruo tempore ad Eccleſiam deducant. Pontifex facta reverentia ante altare accedet ad ſedem, ubi conſuevit accipere paramenta, & ibi recipiet ad reverentiam omnes prælatos paratos: incipiet tertiam, & accipiet ſandalia, ut alias, & dicta oratione induetur omnibus paramentis Pontificialibus. Interim Cardinales qui ſunt cum Cæſare, ut primum cognoverunt Pontificem intraſſe Eccleſiam, & ipſi cum Cæſare, & omni ſua comitiva ad Eccleſiam deſcendant, & egreſſi primam palatij portam, per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus Baſilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellam, quæ vocatur beatæ Mariæ inter turres, ibi a canonicis & collegio Eccleſiæ occurrentis recipiatur. Quo deductus Cæſar ad altare dictæ capellæ, in manibus primi Cardinalis præſentis, & nomine Pontificis recipientis, beato Petro, ſummo Pontifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitũ juramentum prꝗſtabit in forma ſubſcripta, videlicet. Ego N. Rex Romanorum, adjuvante Domino futurus Imperator, promitto, ſpondeo, & polliceor, atque juro Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem, atq; defenſorem fore ſummi Pontificis, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus neceſſitatibus, & utilitatibus ejus, cuſtodiendo, & conſervando poſſeſſiones, honores, & jura, ac jus, quantum divino fultus adjutorio fuero, ſecundum ſcire, & poſſe meum, recta & pura fide; Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus ſuperpellicio & Almucia recipitur a Canonicis Sancti Petri in Canonicũ, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictæ capellæ recipit od oſculum pacis. Inde præcedente clero, & cantante reſponſum; Petre amas me? tu ſcis Domine quia amo te. Paſce oves meas. Verſus, Simon Ioannis amas me plus his? Tu ſcis domine, quia amo te. Paſce, &c. alij Cæſaris proceres ſuo ordine deveniunt ad portam principalem ipſius Baſilicæ, quę argentea nominatur, & ex quinque media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorem antiquiores, facta reverentia Pontifici cum ſuis mitris, & pluvialibus veniunt ad prædictam portam, dũ Cęſar adhuc eſt in dicta capella inter turres. Et ante eum junior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra ſupra Cæſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem Oremus Deus in cujus manu corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis noſtrę aures miſericordiæ tuæ, & huic famulo tuo regi veram appone ſapientiam, ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, tibi placeat, & ſuper omnia præcellat, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Finita prima oratione, intrant Eccleſiam, Cæſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, & immediate præcedentibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perveniunt ad capellam Sancti Gregorii: ubi Imperator ſedens depoſita Almutia primo induit ſandalia, deinde ſtans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſiæ, ubi rota eſt porphyretica, venit, & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio, videlicet. Deus inenarrabilis, auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ præelegiſti regem ſeculis præfuturum, tu præſentem regem hunc cum exercitu ſuo per interceſſionem Sanctorũ uberi beneꭗdictione æternitatis circunda, ut ſemper maneant læti & triumphantes in pace victores, per Chriſtum Do-

minum noſtrum, Amen. Procedunt deinde ad confeſſionem Beati Petri ſub altare, ubi procumbit ſuper faldiſtorim Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendunt capellam, & vadunt ad ſedes ſuas; prior autem Diaconorum, ac prior Presbyterorum parati deſcendunt ad eum, atque hinc inde genu flectunt, & Diaconus ipſe facit Litaniam procumbens ad ſiniſtram, omnibus alta voce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. Finita Litania ſurgit prior Presbyterorum, & ſuper Cæſarem adhuc procumbentem dicit. Pater noſter; & ne nos. Salvum fac ſervum tuum. R. Deus meus ſperantem in te. V. Eſto ei Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. V; Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætende quæſumus Domine famulo tuo dextram cœleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, aſſequatur. Actiones noſtras, quæſumus Domine, aſpirando præveni, & adjuvando proſequere, ut cuncta noſtra oratio, & operatio a te ſemper incipiat, & per te cæpta finiatur; per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Et cum Diacono his finitus revertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per Presbyterum Cardinalem; prior Epiſcoporum Cardinalium, cum pluviali ſtola, & mitra deſcendit ad Imperatorem, & ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sancti Mauritii, ubi ſtans cum mitra inungit brachium dextrum Cæſaris, & ſcapulas cum oleo exorcizato in modum crucis, & depoſita mitra, dicit. Oremus. Deus omnipotens, cujus eſt omnis poteſtas & dignitas, te ſupplici oratione, atque humilima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo N. proſperum Imperatoriæ majeſtatis concedas effectum, ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nigil ei præſentia officiant, futura nihil obſtent, ſed inſpirante ſancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditum æquo juſtitiæ libramine regere valeat, & in omnibus ſuis te ſemper timeat, tibique jugiter placere contendat. Deus Dei filius Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui a Patre Deo participationis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri Unguenti infuſionem Spiritus Paracleti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eandemque uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili, & tractabili dono inviſibilia percipere, & temporali regno juſtis moderationibus æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex regum vivit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen. Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur in eiſdem locis; deinde dicitur per eundem Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia pro eadem ad Deum oratio dirigitur. Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris licet indignis oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita ejus inviſibili unctione delibuta impinguari merearis interius, ejuſque Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, atque ſpernere diſcas, & valeas, & utilia animæ tuæ jugiter optare atque operari queas, & opereris, auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit & regnat Deus, &c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauri; nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis, Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum revertitur, & Cæſar cum Epiſcopo Cardinali, & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis Dalmaticis & mitris in manibus, vadunt ad reverentiam Papæ,

qui

Digitized by Google

qui deſcendens de ſede ſua procedit ad altare ſupplicabundus more ſolito, & recipit ad oſculum oris, & pectoris tres Presbyteros Cardinales aſſiſtentes, genu flexo ſuper ſuum faldiſtorium permanente. Facta confeſſione Pontifex accedit ad altare, oſculatur, & incenſat, ut alias, deinde recipit ad oſculum oris, & pectoris primo Cæſarem, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem ſedem aſcendit, & Cæſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus, & miniſtris deducitur. Cum Pontifex deceſſit a latere, miniſtri Cæſaris afferunt gladium cum ſua vagina, & cingulo, coronam, ſceptrum, & pomum, danda ſuo tempore Imperatori, & Imperatrici, quæ per ſacriſtam, & clericum ceremoniarum locantur ſuper altare. Interim vero dum Pontifex facit confeſſionem, incipit chorus Introitum & Kyrie eleeſon. Pontifex vero in ſede eminenti ſtans ſine mitra, legit Introitum & procedit in miſſa, ut alias uſque ad dictam Epiſtolam, & Graduale. Sed poſt orationem diei dicit pro ipſo Imperatore hanc orationem. Oremus. Deus regnorum omnium, & Chriſtiani maxime protector Imperii, da ſervo tuo N. Imperatori noſtro triumphum virtutis tuæ ſcienter recolere, ut qui tua conſtitutione ſit princeps, tuo ſemper munere ſit potens. Pro ſecreta. Suſcipe Domine hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famuli tui N. ſupplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut ſuperatis inimicis, ſecure tibi ſerviat Chriſtiana libertate per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, &c. Poſt communionem. Deus qui ad prædicandam æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti, prætende famulo tuo Imperatori noſtro N. arma cœleſtia, ut pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, &c. Dum cantatur Graduale, Cæſar deſcendens e ſuggeſtu venit ad pedes Sanctiſſimi Domini noſtri, deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis, & unus ex clericis cameræ ex altari accipit gladium cum ſua vagina, & illum ad priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiens, Imperatorem ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedens, ac dicens. Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptum per manus noſtras licet indignas, vice tamen, & auctoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apoſtolorum conſecratas Imperialiter tibi conceſſum, noſtræque benedictionis officio in defenſionem Sanctæ Matris Eccleſiæ divinitus ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetavit, dicens, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſimo, ut in hoc vim æquitatis exerceas, per eundem molem iniquitatis potentiſſime deſtruas, Sanctam Dei Eccleſiam, ejuſque fideles propugnes, atque protegas, neque minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes exteras, atque diſpergas: Viduas, atque pupillos clementer adjuves atque defendas, deſolata reſtaurata conſerves, ulciſcaris injuſta, conſerves bene diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator glorioſus, Iuſtitiæ cultor egregius, cum mundi Salvatore, cujus typum geris in nomine ejus ſine fine regnare merearis, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit & regnat, &c. Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pontifice accingit illo Cæſarem, dicente Pontifice. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Et attende, quia Sancti non in gladio, ſed per fidem vicerunt regna. Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, ſurgens evaginat gladium, ter illum vibrat;

deinde reponit in vagina,& iterum genuflectit, cui Pontifex pomum de altari & ſceptrum,ut de gladio diximus, ad eum portat,in manu dextra pomum, & in ſiniſtra ſceptrum ponit,dicens. Accipe virgam virtutis,atque veritatis,qua intelligas te obnoxium mulcere pios,terrere reprobos,errantes viam docere, lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos,& relevare humiles, Et aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus dominus noſter qui de ſemetipſo ait,ego ſum oſtium, per me ſiquis introierit, ſalvabitur: qui eſt clavis David & ſceptrum domus Iſraël,qui aperit &nemo claudit,claudit & nemo aperit. Sitque tibi autor qui eduxit vinctum de domo carceris ſedentem in tenebris,& umbra mortis,ut in omnibus ſequi merearis eum, de quo David propheta cecinit. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi,virga directionis, virga regni tui. Et imitando ipſum diligas juſtitiam, & odio habeas iniquitatem, quia propterea unxit te,Deus,Deus tuus ad exemplum illius,quem ante ſecula unxerat oleo exultationis præ participibus ſuis Jeſum Chriſtum dominum noſtrũ,qui cum eo vivit,& regnat Deus, &c. Demum Imperialem coronam cum ſua Tiara allatam ſibi ex altari(ut de aliis diximus) imponit ſuper ejus caput, dicens. Accipe ſignum gloriæ,& diadema regni, coronam Imperii. In nomine XPatris,& XFilij,& XSpiritus Sancti,ut ſpreto antiquo hoſte,ſpretiſq; contagiis vitiorum omnium,ſic juſtitiam, miſericordiam & judicium diligas,& ita juſte,pie,& miſericorditer vivas:ut ab ipſo domino noſtro Jeſu Chriſto in conſortio ſanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum Patre, &c. Et mox Imperator oſculatur pedes Pontificis,& ſurgens diſcingitur gladio,eumque armigero ſuo tradit. Et ipſe cum corona, ſceptro, & pomo procedens, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad ſedem Imperialem,paratam ſibi a dextra Pontificis, inter Pontificem & priorem Epiſcoporum Cardinalium:quę ſedes altior erit ſedibus Cardinaliũ, & humilior Papali ſede,habebitque aureum pannum poſt tergum,& parvum ſcabellum ad pedes, & ibi ſedebit quouſque Imperatrix coronetur.Imperatrix vero ducetur ab eiſdem ad Pontificem, qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam,dicet hanc orationem. Deus, qui ſolus habes immortalitatem , lucemque habitas inacceſſibilem,cujus ſapientia in ſua diſpoſitione non fallitur, qui facis cuncta quæ futura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt, ſicut ea quæ ſunt,qui ſuperbos æquo moderamine de principatu dejicis, atque humiles dignanter in ſublime provehis: ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, ut ſicut Heſter reginam Iſraheliticæ cauſſa ſalutis de captivitatis ſuę compede ſolutam, ad regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti; ita hanc famulam tuam N. humilitatis noſtrę beneXdictione Chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam, ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam, & Imperii ſui participatum tranſire concedas, & ut in Imperialis fœdere conjugii ſemper permanens pudica, proximam virginitati palmam continere queat, tibique Deo vero,& vivo in omnibus,&ſuper omnia jugiter placere deſideret,& te inſpirante,quæ tibi placita ſunt,toto corde perficiat,per Chriſtum Dominum noſtrum,Amen. Deinde ſedens cum mitra, accipit coronam Imperialē de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam, & imponit ſuper illius caput,dicens. Officio noſtræ indignitatis N.Imperatrix ſolemniter benedicta,accipe coronam Imperialis excellentiæ:quæ licet ab indignis,Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, ut ſicut auro, & gemmis redimita enites, ita & interius auro ſapientiæ virtutumque gemmis te omnipotens decorari concedat: quatenus poſt occaſum hujus ſeculi cum prudentibus virginibus ſponſo perenni Domino noſtro Jeſu Chriſto,digne & laudabiliter occurrẽs, regni cœleſtis aulæ in-

Digitized by Google

læ ingredi merearis januam, eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante, qui cum Patre, &c. Et coronata ſtatim oſculatur pedes Pontificis, & ſurgens inducitur tam ipſa, quam Cæſar ſimul ad ſuos ſuggeſtus, ubi in ſedibus ſibi paratis locantur, & ſedentibus Imperatore, & Auguſta in ſedibus cum Imperialibus ornamentis, prior Subdiaconorum Apoſtolicorum, cum aliis ſubdiaconis, & cum capellanis aulę imperialis deſcendit ad confeſſionem beati Petri, alta voce ſimul cum ipſis facit laudes Imperatori, dicens. Exaudi Chriſte: Scriniarij vero urbis cum cappis ſericeis ſtantes ſuperius apud chorum, reſpondent. Domino Frederico invictiſſimo Romanorum Imperatori, & ſemper Auguſto, ſalus & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum ſuis, tribus vicibus dicat; Salvator mundi, & Scriniarij viciſſim reſpondeant. Tu illum adjuva, Et deinde iſte cum ſuis duabus vicibus dicat. Sancta Maria: Et illi viciſſim reſpondeant, Tu illum adjuva, & ſic deinceps:

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphaël.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Andrea.
Sancte Stephane.
Sancte Laurenti. Reſp. Tu illum adjuva.
Sancte Vincenti.
Sancte Silveſter.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili.
Sancte Saba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia. Reſp. Tu illum adjuva.
Sancta Lucia.

Poſthæc omnibus ad locum ſuum revertentibus cantatur Alleluia, vel tractus, & deinde, Evangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator corona & manto depoſitis, ſine ſceptro aut pomo deſcendit, & ad Pontificis pedes aurum offert quantum ſibi placet. Et ſimiliter poſt eum facit Imperatrix, quæ deinde non revertitur ad ſuggeſtum, ſed procumbit ſuper faldiſtorium, à dextra parte altaris ſibi paratum, in loco ubi non impediat credentiam, & ibi expectat uſque ad communionem. Imperator vero Pontificem ad altare deſcendentem ſequitur, & illi in locum ſubdiaconi calicem, & patenam cũ oſtiis offert, deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens ſe ad partem dextram, ſtat, uſquequo Pontifex ad ſedem eminentem communicaturus revertatur, quem Imperator ſequitur. Et ab ejus manibus ipſe primo, deinde Auguſta ſacram corporis Chriſti communicationem ſumant, poſtquam Pontifex cum Diacono, & ſubdiacono communicaverint. Nam Subdiaconus poſtquam cum Diacono communicavit de corpore & ſanguine Chriſti, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis & ceremoniis conſuetis, duas hoſtias conſecratas pro Imperatore & Auguſta: & eas ad Pontificem portat. Et percepto ſacramento Imperator quidem Pontificis faciem oſculatur, Auguſta vero manum. Et deſcendentes ad altare, de manu Diaconi vinum purificationis ſumitur. Et deſcendant ambo ad ſuos ſuggeſtus, ibique reſumant Imperialia ſigna. Poterit tamen ſi ei videbitur, ſuper Imperatorem ante ſe genuflexum, immediate poſtquam illum cum Auguſta communicaverit, infra ſcriptas orationes dicere, videlicet. Reſpice quæſo omnipotens Deus ſerenis obtutibus hunc glorioſum famulum tuum N. ut ſicut beneX dixiſti

Digitized by Google

dixiſti Abraham, Iſaac, & Iacob, ſic illi largiaris benedictionem ſpiritualis gratiæ, eumque plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris ut tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulentiam, & ex largitate divini muneris longæva tempora, ut illo regnante ſit ſanitas corporis, imperii pax inviolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatii maximo ſplendore regiæ poteſtatis oculis omnium fulgeat, luceque clariſſima coruſcare atque ſplendeſcere quaſi ſplendidiſſimi fulgoris maximo perfuſa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, ut ſit fortiſſimus protector, & conſolator Eccleſiarum, atque cœnobiorum ſanctorum, maximæ pietatis, regalis munificentiæ, atque ut ſit fortiſſimus triumphator hoſtium ad opprimendas rebelles & paganas nationes, ſitque ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, regalis potentiæ: optimatibus quoque, ac præcelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius, & omnibus timeatur, & diligatur. Et poſt glorioſa tempora, atque felicia vitæ præſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Benedic quæſumus Domine hunc Principem noſtrum N. quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum, fac annis eſſe multiplicem, ſalubri corporis robore vigentem, ad ſenectutem optatam pervenire fælicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliſeus in fluvio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impettavit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, & David ſumpſit in præliis, Petrus accepit in clave, Paulus eſt uſus in dogmate. Et ita paſtoris officium perficiat in Chriſti ovile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum Deo Patre & Spiritu Sancto vivit, &c. Deus pater æternæ gloriæ ſit adjutor tuus, & protector & omnipotens benedi X cat tibi preces tuas, in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat, thronum regni jugiter firmet, & gentem, populumque tuum in æternum conſervet, & inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, ut qui tibi tribuit in terris Imperium, ipſe in cœlis conferat præmium, qui vivit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen. Poſt communionem Pontifex deſcendit ad altare, & proſequitur miſſam more conſueto. Et in fine dat benedictionem ſolennem, dicens. Sit nomen Domini, &c. Et publicantur immediate indulgentiæ per unum ex Diaconis aſſiſtentibus, ſive plenaria, ſive ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales, & Prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas: Pontifex vero dimiſſis miſſalibus indumentis accipit pluviale, & mitram precioſam, & cum Imperatore deſcendit ad gradus Baſilicæ ſub eodem baldachino. Si eſt Dominica lætare Hieruſalem, Pontifex ſiniſtra portat roſam auream, dextra benedicit aſſiſtentibus, atque hinc inde elevantibus fimbras Diaconibus. Hanc autem auream roſam Pontifex antequam ad Eccleſiam deſcendat in camera papagalli benedicit cum balſamo, & muſcho, quod ſingulis annis fit in tali die, prout inferius in ſuo loco plene ſcribemus. Si vero eſſet alius dies, dextra, ſicut ſiniſtra tenebat dextram Imperatoris. Diaconus à ſiniſtris, retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate elevabit, fimbriam elevabit a dextris. Caudam vero portabit major princeps. Et ſi erit Rex, princeps vel rex, & prælati, qui venerunt cum Cæſare, dum miſſarum & coronationis ſolennia fiunt, ſemper Cæſarem ſequuntur, & cum ipſo in ſuo ſuggeſtu conſiſtunt ſemper. Et ſimiliter, qui cum Auguſta, eam ſemper comitantur, aſſiſtuntque. Quæ finita miſſa dimiſſis Pontifice, & Imperatore

Digitized by Google

peratore in Eccleſia ad domum ſuam cum ſuis revertitur. Cæſar vero cum corona in capite, Sceptro, & pomo in manibus ad latus Pontificis incedens, niſi illius manu ducatur, quia tunc pomum, vel ſceptrum tantum in ſiniſtra retineret, quum ad finem graduum pervenerit, traditis ſceptro, & pomo uni ex ſuis, prevenit ad equum Pontificis, & in honorum Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, cujus vices Pontifex in terris gerit, tenet ſtapham, quoad Pontifex equum aſcenderit. Et deinde accepto equi freno, per aliquot paſſus ducit equum Pontificis. Pontifex, dum Imperator hæc vilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulum modeſte recuſare, & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in perſonam ſuam, ſed illius cujus locum tenet, recipiendo, permittit illum aliquantulum progredi: tum firmat ſe, & nullo pacto permittit Cæſarem ulterius ire, qui mox conſcenſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrum latus Pontificis. Et ſub eodem baldachino equitat, & hoc ordine procedunt. Primum præcedant familiæ Cardinalium cum ſuis valiſiis. Et ſimul mixtæ familiæ Prælatorum, Principum, & omnium curialium tam Cæſaris, quam Pontificis. Deinde duo cum valiſiis Pontificis. Inde familiares domeſtici Imperatoris. Et poſt eos familiares Papæ. Tum Nobiles, Barones, & Comites minores utriuſque, equus cum ſcala Papæ, tum vexilla rubea, quæ duodecim curſores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexilla Imperii, vexillum Papæ, vexillum Eccleſiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis, & ornatis, ut in coronatione Papæ; hos ſequuntur duodecim equi albi phalerati, ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor Nobiles portantes pilea ex cramiſino, quatuor Papæ cum baculis; Quibus ſuccedunt Advocati, & Secretarii mixtim ſecundum prioritatem officii, præcedentes cum ſuis caputiis circa collum, quos tamen præcedunt ſecretarii Imperatoris. Tum ſequuntur cubicularii etiam cum ſuis capuciis, inde acoluthi, Clerici cameræ Apoſtolicæ, & poſt eos ſtatim auditores cum rochetis, & cappis. Deinde Subdiaconi cum Cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum aliis Subdiaconis cum cappis, ut alii, tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes. Deinde equus albus phaleratus cum tintinnabulo portans Sacramentum, & ſupra Sacramentum baldachinum per cives Romanos portatur, & circa duodecim intorticæ; quæ portantur per duodecim familiares Papæ, ſive per duodecim beneficiatos Sancti Petri cum ſuperpelliciis; Et melius, ut vidi ſervari per Dominum Papam Pium ſecundum, poſt Sacramentum equitat ſacriſta cum ferula alba. Inde, ſi qui ſunt maximi Domini, Principes, aut Duces; Principes electores immediate ante Cardinales procedunt Et ſi quis adeſſet frater, aut filius Imperatoris iret medius inter juniores Diaconos Cardinales; Rex erit à ſiniſtris ſenioris Epiſcopi Cardinalis. Et ſi plures adeſſent Reges, locarentur cum aliis Epiſcopis Cardinalibus; ſequuntur duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes Pontifici. Et ſi cum Cæſare eſſent duo Principes Electores, qui præferrent gladium, & pomum Cæſaris, iſti deberent ire immediate ante Cæſarem, ſicut Diaconi ante Pontificem, & quando via eſſet arcta, irent ante ipſos Diacones aſſiſtentes. Si vero non ſint Principes Electores, qui portant illa, videlicet gladium, pomum, ſeu ſceptrum; nam alterum iſtorum duorum portabit Imperator, illi duo vadant ſimul cum Subdiacono, qui portabit Crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pontifex ſub Baldachino, & Imperator cum ſua corona, & imperiali habitu a ſiniſtris; Poſt Pontificem vero ſequuntur duo cubicularii ejus ſecreti cum ſerviente, & mitrai

Et

Digitized by Google

Et duo medici cum ſecretario, ſi non ſit Prælatus. Et poſt Imperatorem duo Camerarii ſint cum uno Secretario. Inde equitabit ſerviens armorum cum uno Secretario cum umbella, deinde Prælati aſſiſtentes Papæ. Et ſi quis Archiepiſcopus princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtentes Papæ. Poſt quos ibunt Prælati, aſſiſtentes, ſive conſiliarii Imperatoris cum cappis, & galeris, ut alii Prælati, alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde Prælati, oratores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii, & Abbates cappati, & pileati: & demum alii curiales togati, tam Papę, quam Cæſaris. Hoc ordine recta via per campum florum, & Judæorum plateam devenient ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ in coſmedim. Et ibi Pontifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram converſus per tranſtiberim cum ſuis omnibus ad palatium revertitur. Cæſar autem via, qua ſibi melius placet, roſam manu geſtans, ad Pontem Adrianum redit, ubi viros complures de ſe optime meritos, equeſtri dignitate inſignire ſolet. Quo facto, ad Lateranum cum ſuis progreditur. Canonici, & capitulum Eccleſiæ ſupplicabundi Cæſari in porta principali occurrentes, illum honorifice ſuſcipiunt, & poſtquam crucem, & reliquias oſculatus fuerit, incenſant, & præcedentes atq; cantantes, Te Deum laudamus, ad altare majus deducunt, ubi procumbens ſuper faldiſtorium orat detecto capite, deinde ſurgens oſculatur altare. Tum reſumpta corona recipitur in canonicum, & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis & Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis. Quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe, & cum ſuis celebrat ſolenne convivium ſuis moribus & ceremoniis. Deinde, ſi placet recurrit ad palatium Apoſtolicum ad cameras ſuas. Si quando autem accideret, quod propter abſentiam ſummi Pontificis ab urbe, Cæſar non poſſet ab ipſo Pontifice coronari, conſuevit Pontifex mittere ad urbem aliquem Epiſcopum Cardinalem, qui ſimul cum legato Apoſtolico qui urbi præeſt, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus eſſet ipſe Epiſcopus Cardinalis: nō eſſet neceſſarium mittere alium Epiſcopum, ſed quemcunque vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo. Electus Imperator ad urbem veniens pro corona Imperiali, habebit obviam Barones, nobiles, officiales, civeſque urbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mœnia illa nocte, ut ſupra dictum eſt. Sequenti die intrabit per portā ſub arce ſancti Angeli: quæ, ut diximus, non eſt Collina, cum ſuis principibus, ordine prædicto. Et in porta recipietur a Vicario Pontificis cum prælatis, & clero urbis in modum ſupplicantium paratis. Et deducetur ut ſupra ad gradus Baſilicæ ſancti Petri, ibique non ſuper ſuggeſtum, ſed ante primas portas recipietur ad oſculum tantum, per Epiſcopum Cardinalem coronatorem, & legatum: qui ibi aderunt cum aliis prælatis curiæ, parati cū pluvialibus & mitris, aderunt etiam cum Cardinalibus officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & ſiqui ſunt alii, & etiam Barones aliique nobiles Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hęc verba. Si ſanctiſſimus pater Dominus noſter ſummus Pontifex pręſens hic eſſet, offerrem illi aurum iſtud præſens, ſed per ejus abſentiam offero ipſum vobis dominis Epiſcopo, & Legato Cardinalibus recipientibus illud vice, & nomine dicti Domini noſtri Papæ. Quo facto intrabunt porticum, & ſi tunc erit procedendum ad ſolennitatem coronationis, quod commode & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctæ Mariæ in turribus præſtabit juramentū fidelitatis in manibus Cardinalium. Et ſimiliter ſi aliud juramentum eſſet innovandum, ſeu confirmandum, tunc immediate innovabit. Deinde recipietur in Canonicum Eccleſię Sancti Petri, ut ſuperius

perius

Digitized by Google

perius dictum eſt. Intrabit deinde Eccleſiam, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam S. Gregorij, ad capienda ſua ornamenta, & Epiſcopus Cardinalis vadit ad altare majus, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia, & paramenta omnia Pontificialia. Et nota, quod debet habere expreſſe facultatem à Pontifice ſuper altare beati Petri celebrandi, ut moris eſt. Cæſar indutus Imperialibus indumentis venit ad medium Eccleſiæ. Et ibi ſuper eum legatus Apoſtolicus dicet ſecundam orationem. Venit deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbet in faldiſtorio. Et Diaconus qui ſervit in Miſſa facit ſuper eum Litaniam, orationem autem cum verſiculis & Pater noſter dicet Legatus Apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricij, & ibi inungetur à Cardinali celebrante tam ipſe, quam Auguſta (ſi adeſt) cum orationibus opportunis. Revertentur deinde ad altare, & facta confeſſione Imperator ad ſuggeſtum ſine oſculo pacis, ad faldiſtorium ſuum revertitur. Et proceditur in Miſſa uſque ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare ſtans cũ mitra gladium ſumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens. Accipe gladium, &c. Et idem dicit Legatus ſubmiſſa tamen voce. Dat eidem mox pomum, & ſceptrum cum ſua oratione, Eccleſiæ modo. Mitras autem, & coronas Imperiales ambo imponent Cæſari, & Auguſtæ. Sed legatus alta voce profert verba. Accipe ſignum, &c. Et celebrans dicet eadem voce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus, & Auguſta revertuntur ad ſuos ſuggeſtus ſine oſculo pacis, & ad Offertorium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro revertuntur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem & ampullam, ſed tempore congruo venit ad communionem ſine manto & coronis. Poſt communionem Imperatori non dabitur oſculum pacis à celebrante, ſed revertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator finita Miſſa ipſe cum ſuis, & cum Legato, ſi placebit, ibit ad Lateranum, & ibi perficiet ſuas ſolennitates. Ceremoniæ omnes, quæ pertinent ad perſonam Pontificis, dimittantur, ut oſcula pedum, manuum & oris. Quin etiam nec in Miſſa illi deſerviet Imperator, quod Pontifici præſtitiſſet præſenti, nec ſtapham illi, dum equum inſcendit, tenet, nec equum ducit. Hæc ferè omnia ſervata fuerunt cum Carolus IV coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Epiſcopum Hoſtienſem, quem ex Avinione Innocentius ſextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Ægidium de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalem ac Legatum Apoſtolicum in Italia Anno ſalutis, milleſimo treceteſimo quinquageſimo ſexto, Non. Aprilis, ut ex literis ipſius Caroli, quæ adhuc extant, & regiſtratæ ſunt in archivis Eccleſiæ, publicè patet. Voluit tamen idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè proteſtarentur Domino Imperatori, quod propter omiſſionem reverentiarum, obſequiorum, & multarum ceremoniarum, quæ pertinent ad perſonam Romani Pontificis, non eſſet aliquomodo derogatum privilegiis, & honorificentiis Romanæ ſedis, & ſuorum ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices literas, Regalibus, & Imperialibus ſigillis munitas, ſicut & factum eſt. Imperatrix ſi venerit Romam, pro corona Imperiali ſuſcipienda ſine Imperatore, vel quod non potuit venire cum Imperatore, vel poſt ejus coronationem ei eſt conjuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua urbem intrabit procedent ei obviam nobiles, & officiales urbis, & ordines curiæ, ut de Cæſare dictum eſt. Sacer Senatus ante portam urbis eam expectabit, & media inter duos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem, & ſub Baldachino clerus cum proceſſione in porta illi occurret, duce-

Digitized by Google

tur ad Pontificem; qui eam in publico Conſiſtorio in prima aula ad pedis, & manus oſculum recipiet, ut alij Reges recipi conſueverunt, non tamen ſedebit inter Cardinales, ſed poſt oſculum pedis & manus, diſcedet ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia S. Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Eccleſiam ſupplicatione præeunte ſub Baldachino, & paramentis tempori congruis, aſcendit ad altare, orat, ſedet, Pontifex autem ſtat, ubi ſolet capere paramenta, cui fit reverentia à Prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia, & procedet uſque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificialia indumenta. Interim duo Juniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam. Et prior Epiſcopus Cardinalis cum Pluviali, Stola, & Mitra accedens in tempore, expectat eam in porta Eccleſię principali, & ibi ſuper eam genu flectentem depoſita mitra legit hanc orationem. Omnipotens ſempiterne Deus, fons, & origo totius bonitatis, qui fœminei ſexus fragilitatem nequaquam reprobando avertis, ſed dignanter comprobando potius eligis, &, quod infirma mundi, quæcunque, ut fortia confunderes, eligenda decrevisti, quique etiam gloriæ, virtutiſque tuæ triumphum in manu fœminæ Judaicæ olim plebis de hoſte ſæviſſimo aſſignare voluiſti; Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, ut ſupra hanc famulam tuam N. quam ſupplici devotione Imperatricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices, eamque dextera tuæ potentiæ, ſemper, & ubique circunda, & dono tui numinis undique firmiter adjuta, ut viſibilis, ſeu inviſibilis hoſtis nequitias triumphaliter expugnare valeat, & una cum ſacra Rebecca, Lia atque Rachele & beatis, reverendiſque fœminis, fructu uteri ſui fœcundari, ſeu gratulari mereatur, ad decorem totius Imperij, ſtatumque Sanctæ Eccleſiæ regendum, nec non protegendum, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemeratæ beatæ Mariæ Virginis alvo naſci, viſitare, & renovare dignatus eſt mundum, qui tecum vivit, & gloriatur Deus, in unitate Spiritus Sancti, per immortalia ſecula ſeculorum, Amen. Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apoſtolico fit Litania, & ea finita prior Presbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam Pater noſter. Et deinde. Et ne nos inducas in tentationem &c. Sed libera nos à malo. V. Salvam fac ancillam tuam Domine. R. Deus meus ſperantem in te. V. Eſto ei quæſumus Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Nihil proficiat inimicus in ea. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiſcum. R. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætende quæſumus Domine famulæ tuæ dexteram cœleſtis auxilij: ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quæſumus Domine adſpirando præveni, & adjuvando proſequere, ut cuncta noſtra operatio, & oratio à te ſemper incipiat, & per te cæpta finiatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Finitis orationibus revertitur Presbyter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedit ad altare S. Mauricij, quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & ſcapulas ſtans, cum mitra, dicens. Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris, licet indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita ejus inviſibili unguine delibuta impinguari merearis interius, ejuſque Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta, illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas & valeas, & utilia animæ

tuæ

tuæ jugiter optare atque operari queas; & opereris auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui tecum vivit & regnat in unitate, &c. Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardinales revertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidem depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi convenientia, & faciunt reverentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per ſupplicationem, occurrunt tres Presbyteri, cantatur Introitus à Cantoribus, & proceditur in Miſſa uſque ad Graduale. Imperatrix à Diaconis illis, quamvis paratis, ducitur ante Pontificem, qui ſurgens depoſita mitra ſuper eam ante ſe genu flexam dicit hanc orationem. Deus qui ſolus habes immortalitatem, lucemque habitas inacceſſibilem, cujus prudentia in ſua diſpoſitione non fallitur: qui feciſti ea quæ futura ſunt, & vocas ea, quæ non ſunt; qui ſuperbos æquo moderamine de principatu ejicis, atque humiles dignanter in ſublime provehis: ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, ut ſicut Heſter Reginam Iſraheliticæ cauſſa ſalutis de captivitatis ſuæ compede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis noſtræ benedictione, Chriſtianæ plebis ſalutis gratia, ad dignam ſublimemque Imperatoris noſtri copulam, Imperij ſui participatum tranſire concedas, & ut in Imperialis fœdere conjugij ſemper permanens, pudicitiæ proximam Virginitati palmam continere queat; tibique Deo vivo ac vero, in omnibus, & ſuper omnia jugiter placere deſideret, & te inſpirante quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen. Deinde ſedens cum mitra imponit illi Tiaram cum corona Imperiali allatam ſibi ex altari; ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio noſtræ indignitatis in Imperatricem ſolenniter benedictam promota, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, unde ſicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro ſapientiæ, virtutumque gemmis decorari concedat, quatenus poſt occaſum hujus ſeculi cum prudentibus virginibus ſponſo perenni Domino Jeſu Chriſto digne & laudabiliter occurrens, regni cœleſtis aulæ ingredi merearis januam, eodem Domino noſtro auxiliante, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit, &c. Coronata Imperatrix mox oſculatur pedem Pontificis cum corona, & ſurgens reducitur à Diaconis ad ſuggeſtum, & cum cantatur deinde Offertorium, revertatur ad Pontificem, & illi offerat aurum quantulum placet. Deinde ſi vult communicare de Sacramento altaris (ut congruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem convenientem ſitum, ut ſuperius diximus, & oret quouſque ſit tempus, ſine corona tamen, & cum Pontifex in ſede ſua eminenti communicaverit, ducatur Imperatrix ſine corona ad ejus pedes, & communicet, oſculeturque manum Pontificis, & deſcendens ad altare, purificet cum vino. Communicabitur Imperatrix poſt Diaconum & Subdiaconum, & à Diacono accipiet vinum purificationis. Deinde aſſumpta corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum. Et nota, quod Imperatrix deducetur ſemper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis, ſive paratis ſive non paratis, & illam ſociabunt ſui Prælati, & proceres atque matronæ, & aliæ mulieres. Finita Miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum hoſpitium, Pontifex cum ſuis Prælatis non paratis revertitur ad cameram ſuam; nam Cardinales & Prælati dimittant in Eccleſia paramenta, & capiant cappas laneas.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAP. X.

Electorum Palatinorum, & Ducum Bavariæ ſeries.

PFaltz Germanis curiam ſignificat,& forum judiciarium; Tales autem curiæ per univerſam Germaniam plures olim fuere,qui verò in iis juri dicundo præerant,dicebantur Pfaltzgraven,quaſi Præfecti Curiarum, ad quos dabatur in rebus arduis provocatio. Itaque in ſpeculo Saxonico diſertè lego, *Qualibet Provincia Teutonica terræ ſuum habebat Palantzgravionatum, Saxonia, Bavaria, Franconia, Suevia.* Hoc ergo ſive à Romanis petitum, qui ſuos in Provinciis Præſides, Duces, Comiteſque habuerunt, ſive docente neceſſitate & rerum uſu introductum, ſequuti ſunt etiam in ſua Republica veteres Germani. Apud Otfridum quoque prætorium vocatur *Palinzhus*, quaſi dicas domum curialem, aut *Strasſecar*. Tales curiæ in Polonia ſunt hodie Lublini & Petricoviæ, quibus alternis ſemeſtribus jus dicitur. In Saxonia vero quinq; fuiſſe iſtiuſmodi curias teſtatur autor Speculi Saxonici; *Quinque*, inquit, *civitates quæ Palantia dicuntur, in Saxonia inveniuntur, in quibus rex legitimus debeat curiis præſidere: Prima dicitur Crona; Werliz ſecunda, quæ modo in Goſlariam tranſlata eſt. Walhauſen tertia; Aiſtede quarta, quinta Merſeburg nuncupatur. In ea ſeptem feuda vexillorum ſunt deſipita, ducatus Saxonia & Palentia.* Neque dubium eſt, quin ſub Imperatore Conſtantio res adhuc in Germania gerente Juliano tales Pfaltzæ fuerint, & earum præſides Pfaltſ-gravij dicti ſint, planè ut à burgis, hoc eſt caſtellis, Burg-gravij, à provinciis Lant-gravij, à limitibus ſive marcis Marchgravij. Itaque narrat Ammianus Marcellinus, Romanum militem in prima Germania ſupra Moguntiacum agentem tranſmiſſo ponte Rheno in Allemannos excurſionem feciſſe, ac Hortarij quidem regis, qui proximus amni degebat, terris peperciſſe, quod is ſocius baberetur, properantes verò ad interiora, *ubi terras infeſtorum attigere regum, uſſiſſe omnia & rapuiſſe, perque medium rebellium ſolum graſſatos eſſe. Poſtquam vero ventum eſt ad regionem cui Capellatij vel Palas nomen eſt, ubi terminales lapides Allemannorum & Burgundorum confinia diſtinguebant, caſtra illic poſuiſſe, & Macrianum atque Hariobaudum fratres ſuſcepiſſe.* Hiſce inquam verbis non eſt dubium quin talis curia ſignificetur. Cæterum qui ab Ammiano Heidelbergam deſignari putant, magnoperè falluntur. Palas enim Ammiani fuit in interiore Allemannia, non Rheno vicinus: Tria quippe notantur ab ipſo locorum diſcrimina: Primum eſt regnum Hortarij ad Rhenum, ad quem forte poteſt referri Heidelbergenſis tractus: Tum interius adhuc, terræ infeſtorum regum, quas Julianus depopulatus eſt: Denique ulterius, Palas, quod ipſum in collimitio dicitur fuiſſe Burgundorum & Allemannorum; quod quidem ita capiendum eſt, ut per Allemannorum regionem diu profectis, occurrerint tandem noti illo tempore limites Burgundionum, ad quos Palas ſive curia indicandis decidendiſque litibus extructa fuit. Quę certè Heidelbergæ non conveniunt. Apud Romanos Palatina officia vocantur quæ ad Imperatoris Palatium ſpectant: adhibitaque eſt eadem vox poſtea ad deſignandum in Germania munus iſtud judiciarium: itaque Palatini in Andechs, Palatini à Schiern, à Wittelſpach, Palatini à Dachaw, Palatini à Vallar, & Palatini Thubingenſes leguntur in hiſtoria. Eſt & Palatinatus Saxoniæ perantiquus. Et ad haſtiludium quod Tiguri olim inſtitutum fuit, feruntur xxxiv Palatini diverſis è locis conveniſſe. Eſt etiam ad Rhenum ædificium quod Pfaltz vocant, *bey Caub*, cui Pfaltſ-gravium

Digitized by Google

vium aliquem præfuiſſe opinio eſt. Progreſſu tamen temporis eminuit inter omnes Palatinatus Rheni, videturque ejus Comiti id primum arbitrio Imperatorum, poſtea etjam hæreditate conceſſum eſſe, ut juri dicundo ſupra omnes, vice Imperatoris præeſſet, modo ut inſpector ordinis, modo ut Collegij ad Wormatiam aut Spiram reſidentis caput, eoque factum eſt, ut ad ipſum, tanquam ad oraculum totius Germaniæ graviſſimæ controverſiæ ſemper fuerint delatæ. Eſt autem Palatinatus alter ſuperior in Bavaria ad Danubium, alter inferior ad Rhenum. Hic ad occaſum Ducatu Bipontino terminatur; ad Ortū Franconia & Ducatu Wirtenbergico: ad Septentrionem eſt Mœnus, ad meridiem Alſatia. Mediam regionem Rhenus interluit: eoq; fit, ut partim ſit Ciſrhenana, partim Transrhenana: Hanc Nicer amnis rurſum ſecat. Eſt autem tractus iſte omnium totius Germaniæ & amœniſſimus & fœcundiſſimus. Urbes in eo, ſi Borbetomagum, Nemetes, Altam ripam excipias, haud ita vetuſtæ ſunt; Heidelberga, Durlacum, Bretta, Ladeburgum, Weinhemium, Cauba, Gelhuſen, Cæſarea Lutra, Lovenſteinium, Oppenhemium, aliæque ad numerum XLVIII. Sed antequam Ducum Bavariæ Genealogiam ab Arnulpho recenſeamus, proferemus ex Aventino ſeriem Regum Bavarorum ante tempora Caroli Magni. Ea igitur ſic habet:

BAVARIÆ REGES USQUE AD CAROLUM MAGNUM ex Aventino.

1 *Gilbuldus Germaniæ Rex qui & Theudo I obiit anno Chriſti 511.*

2 *Theudo II obiit anno 537.*

- 3 *Theudo III cui uxor Regentruda filia Childeberti regis Francor. obiit anno 565. vixit Ratiſponæ.*
  - 4 *Dietberdus qui vixit Ottingæ & Salezburgi.*
  - 6 *Gerboldus cui curia Ratiſponæ.*
    - *Gunboldus.*
    - *Theudelinda nupta regi Longobardorū.*
- *Otho qui ad Ænum habitavit Ottingæ.*
- *Theuboldus qui vixit in Comitatu Tirolenſi.*
  - 5 *Taſſilo cui curia Ratiſponæ, ob. an. 598.*
  - 7 *Gerboldus.*
  - 8 *Theudo IV.*
    - 9 *Theubertus*
    - *Taſſilo II.* *

---

* *Taſſilo II.*
- 10 *Theudo V.*
  - *Uta filia quæ fugit in Italiam.*
  - *Lantbertus fugit in Hungariā.*
  - *Plectrudis.*
- 11 *Suinboldus I fratris filiam uxorē duxit.*
- *Theupertus.*
  - *Theudo VI.*
    - 12 *Theudo VII.*
    - *Grimoaldus.*
    - 13 *Hupertus.*
      - 14 *Udilo victus à Carolomanno & Pipino.*
      - *Bertha Pipini uxor.*
        - 15 *Taſſilo cui uxor Leutburgis filia Deſiderij Longob. regis*
        - 16 *Theudo VIII.*

Hi duo victi à Carolo magno dederunt ſe ordini Eccleſiaſtico. Pater factus monachus, filius ſacerdos. Ex hoc deinceps Bavaria fuit ſub poſteris Caroli Magni.

1 GIBHUL-

1 Gibhuldus qui & Theudo dicitur vixit temporibus Theuderici Veronenſis Oſtrogothi & cum ipſo ſæpius pugnavit.

2 Theudo congreſſus cum Theuderico Oſtrogotho, fudit Romanorum exercitum ad Ænum fluvium, loco, qui ex eo dictus eſt Mortfeld: Poſtea ſepties cum illo certavit, ſemper victor.

3 Theudo III uxorem duxit Childeberti Francorum regis filiam Regentrudim, cujus conſilio Theudo Ratiſponæ, Otto Laureaci, Theobaldus in Tirolenſi comitatu à Ruperto Epiſcopo baptizati ſunt, Anno DLXV.

4 Dietpertus &

5 Tassilo diviſere inter ſe Bavariam, Ille Oettingam, quæ antea Pons Æni dicta fuit, Saltsburgum quæ Juuavia, & Potſonum coluit: hic Ratiſponam, ubi etiam obiit anno DXCVIII.

6 Gerboldus pulſo Thaſſilone occupaverat totam Bavariam: ſed ejectus ipſe à Chilperico Anno Chriſti DXC cum filio & filia pœnas dedit, profugus ad Longobardos.

7 & 8 Gerboldus & Theudo IV nihil patrarunt memoria dignum.

9 Theupertus & Tassilo iterum partiti ſunt inter ſe Bavariam: Ille Ratiſponæ manſit, Hic ad Ænum, obiitque anno DCL relictis tribus liberis.

10 Theudonis filia Uta ex ſtupro gravida Emeranum Epiſcopum Ratiſponenſem flagitij accuſavit: qui, innocens licet, quum profugiſſet, interfectus eſt à Lantberto fratre Utæ: poſt prodito autore, patuit viri ſancti innocentia. Uta in Italiã ablegata eſt, Lantbertus in Hungariam abiit.

11 Suinholdus fratris viduam uxorem duxit: reprehenſus eo nomine à Corbiniano primo Epiſcopo Friſingenſi, retuliſſet à flagitioſa muliere quod Joannes Baptiſta ab Herodiade, niſi tempeſtive in Italiam aufugiſſet.

12 & 13 Theudo VII tres habuit filios. Regnante Huberto revocatus eſt Corbinianus & Epiſcopatui reſtitutus.

14 Udilo à Carolomanno & Pipino affinibus ſuis regio titulo ornatus eſt. Hic Epiſcopatum Pataavienſem fundaſſe dicitur, poſtquam Laureacenſe oppidum exuſtum fuit. Exſtruxit quoque monaſteria Degernſee & Oſterhofen; in quorum altero ipſe etiam ſepultus eſt. Fertur quoque hic Udilo Childericum regem regno motum Ratiſponæ in cœnobio S. Emerani honeſte habuiſſe, uxore ejus Giſela ſimiliter in monaſterium ad Lacum Kochlerum concluſa.

15 & 16 Tassilo non jam Rex ſed Dux Bavariæ, à Griſone pulſus per Pipinum avunculum ſuum (ita eum vocat Friſingenſis) reſtituitur, ſicut capite ſecundo à nobis narratum eſt: idem poſt iterum iterumque rebellans tandem cum filio in clauſtrum monachorum conjectus eſt, anno Chriſti DCCLXXXVIII. Ita ſub Carolo Magno & ejus poſteris diu admodum manſit Bavariæ adminiſtratio.

STEMMA

Digitized by Google

Digitized by Google

STEMMA DVCVM BAVARIÆ ET COMITVM PALATINORVM

ab Arnulpho Imperatore, uſque ad Ottonem Comitem in Schiern.

- 1 Arnulphus *Imperator ex Agneta uxore Græca habuit filios duos, tertium Ludovicus natus eſt ex Lutgarde.*
  - 2 *Arnoldus malus Dux Bavariæ an.* 899.
  - 3 *Wernherus Comes in Schiern.*
    - 4 Otto *Palatinus in Wittelſpach cui uxor* * ....
      - 5 *Otto homicida.*
        - *Theodebaldus.*
        - *Stephanus.*
      - 6. Sifridus *Palatinus, cui uxor Haduigis, primus Elector ſub Ottone III.*
        - *Theodorus Epiſcopus Metenſis.*
        - *Albertus Canonicus.*
        - 7 Henricus *Dux Bavariæ & Lotharingiæ, Elector.*
        - *S. Kunegundis, uxor* Henrici VIII *Imperatoris qui ſanctus dictus eſt.*
        - 8 Irmelgardis *nupta* Conrado *duci Franconiæ & Lantgravio Haſſiæ, qui ex eo factus Palatinus Rheni.*
        - 9 Eliſabeth *uxor* Conradi *Ducis Sueviæ, qui ex eo factus Palatinus Rheni, Dux Bavariæ & Franconiæ.*
        - 10 Agnes *nupta* Henrico *Duci Saxoniæ, qui ex eo factus Palatinus Rheni, &c.*
        - **. . : nupta Hermanno Marchioni Badenſi.*
        - 11 *Gertrudis nupta* Ottoni *Comiti à Schiern, qui ex eo factus à Friderico I in Comitiis Wurtſpergenſibus an.* 1180. *Comes Palatinus.*
    - 4 *Eberhardus Comes in Schiern, qui Bavariam ab Henrico Aucupe armis recuperavit.*
      - *Otto.*
        - *VVernherus Dux Sax.*
        - *Echardus.*
        - *Otto.*
      - *Conradus.*
        - *Conradus.*
        - *Gualterus.*
      - *Arnoldus.*
  - Ludovicus IV *Romanorũ Rex, cui uxor Machtildis ſoror Henrici Aucupis.*

Digitized by Google

1 ARNULPHUS Imperator, de quo in ſtemmate Carolino diximus. Hic fertur exſtruxiſſe caſtellum Schiern inter Ingolſtadium & Monacum, quod poſteà mutatum eſt in monaſterium. Vixit an. Chr. MXX.

2 ARNOLDUS aliis Arnulphus cognomento malus Comes in Schiern; Quidam opinantur Lutgardim non ſororem ejus ſed filiam fuiſſe; ac proinde cum non avunculum, ſed avum fuiſſe Henrici Aucupis.

3 WERNHERUS iſte per fratrem excluſus fuit Ducatu Bavariæ, introductis Saxonibus, congreſſuſque cum Henrico Aucupe: Occiſus eſt in prælio.

4 EBERHARDUS, quem alij Eckhardum vocant Wernheri filius bellum à patre cœptum adverſus Saxones & Imperatorem Henricum continuavit, totamque Bavariam juſtis hæredibus reſtituit. Ipſe fuit Comes in Schiern: at frater ejus OTTO, Palatinus in Wittelſpach.

5 OTTO junior Palatinus in Schiern pulſus dicitur hæreditate, caſtro etiam Witelſpach diruto. Ita devolutus eſt Palatinatus ad Arnoldum filium Eckhardi. Sed neceſſe eſt magna inciderit hoc tempore rerum viciſſitudo. Quidam Palatinorum plures commemorant familias, Primam Lotharingicam, ex qua Henricus: ſecundam Cattorum ex qua Conradus: tertiam Francorum ex qua Henricus qui Henrici Aucupis ſororem uxorem habuit; quartam Saxonicam ex qua Otto maritus Lutgardis filiæ Arnoldi mali: quintam Suevicam; ſextam Guelphorum, ſeptimam Witelſpachium.

6 Henricus Palatinus frater Ottonis magni uxorem habuit viduam ducis Brabantiæ: ſed obiit ipſe improlis. Adoptavit autem SIFRIDUM Comitem in Graiſpach, privignum ſuum, eumque fecit Comitem Palatinum. Hoc tempore videntur adhuc Saxones Bavariæ partem aliquam habuiſſe, Henricus enim ſanctus Imperator Saxo maritus Kunigundis dux fuit Bavariæ. Porro Sifridus iſte ab Ottone III Elector conſtitutus eſt, & archidapifer imperij: addito ad inſignia gentilitia globo imperiali, quem ſupra crux venuſtat: nec dubium eſt, quin ad priſcorum Romanorum exemplum hoc ita expreſſum ſit, qui imperium orbe tali & navis gubernaculo crucem referente ſignificarunt. Nullum tamen Imperatorem Sifridus delegit, ut qui ante exceſſum Ottonis obierit.

7 HENRICUS Suffridi filius frater S. Kunigundis elegit anno MIII ſororium ſuum Henricum ſanctum in Imperatorem: quumque nullum filium haberet, ſed filiam unam duntaxat, nomine Imelgardim, elocavit eam Conrado Duci Franconiæ, qui & Dux Wormaciæ & Lantgravius Haſſiæ fuit, Ita ergo

8 CONRADUS iſte uxoris beneficio factus eſt etiam Palatinus Rheni & Dux Lotharingiæ.

9 Conrado unica fuit filia Eliſabeth, quę nupta eſt Conrado Duci Sueviæ: fratri Friderici I Barbaroſſæ. Ejus titulus hic legitur, Conradus Dei gratia Palatinus Rheni, Dux Sueviæ & Franconiæ, ſacri Imperij Romani dapifer & Elector: templorum Wormaciæ, Herbipolis, Argentinæ, Spiræ, Fuldæ, & Wiſſenburgi præpoſitus & advocatus &c. Sepultus eſt in monaſterio Schonaw in ſilva Ottonica. Hic pomeria Heidelbergenſia protulit, urbem ampliavit ornavitque, exſtructa etiam inſigni arce.

10 Conrado Suevo filia unica fuit Agnes, quam duxit uxorem HENRICUS Dux Saxoniæ & Luneburgi, Dominus in Brunſwijck, filius Henrici Leonis, factuſque eſt hoc modo Palatinus Rheni, habitavit tamen non Heidelbergæ, ſed Brunſwigæ: filias duas habuit, quarum altera nupſit Hermanno Marchioni Badenſi, altera Ottoni Comiti à Witilſpach & Schiern.

Digitized by Google

11 OTTO Comes in Schiern ex veteri familia Ducum Bavariæ ortum duxit, quumque Gertrudis uxoris ſuæ beneficio peteret Palatinatum Rheni, obſtaretq; in Comitiis Henricus Leo Dux Saxoniæ avus paternus Gertrudis qui eum Saxonicæ domui adnecti volebat, adjudicatus eſt Palatinatus Ottoni Bavaro à Friderico Imperatore, Anno MCLXXX, atque ex eo ſemper manſit conjunctus ducatui Bavariæ. Huc referendi ſunt verſiculi qui in palatio arcis Heildelbergenſis leguntur,

Otho der erſt, Pfaltz-graff by Rhyn,
Hat Pfaltz-graff Heinrich tochterlyn,
Mit manheys er is erfacht,
Dat rychs Churfurſt belib zyn geſchlacht.

Anno Chriſti MCXXXIX Henricus Bavariæ Dux adjutus à Saxonibus rebellavit adverſus Conradum IV. Imperatorem, qui ea cauſſa exutus eſt Bavariæ ducatu, ſuffecto in ejus locum à Cæſare Leopoldo. Ægrè id tulit Guelphus Henrici frater, qui idcirco armis ſumptis Leopoldum ditione illa ejicere inſtituit. At Cunradus pro Leopoldo certans, Guelphum Weinſpergæ obſedit: ac defuncto Leopoldo ducatum Noricum Henrico fratri ſuo dedit. Eſt autem obſidio illa Winſpergenſis nobilitata fide in maritos matronarum, victuro, quam diu virtuti locus erit inter mortales exemplo.

CONTINVATIO DVCVM BAVARIÆ ET COMITVM PALATINOrum Rheni, ab Ottone I uſque ad Imperatores Ludovicum & Rupertum.

- *Otto Comes à Schiern & Witelſpach, ob. an. 1146.*
  - *Conradus Cardinalis Epiſc. Mogunt. & Saltsbu.*
  - 1 *Otto I major dux Bavariæ factus ab Imp. Frideric. ob. an. 1183.*
    - *Sophia nupta Hermanno Lantgravio Thuring.*
    - 2 *Ludovicus I dux Bavar. occiſus in Ponte à morione juſſu Friderici II Imp. an. 1231. uxor ei prior Gertrudis Palatina, poſterior Ludmilla filia regis Bohem.*
      - *Ludovicus, extinctus junior.*
      - 3 *Otto II Dux Bavar. obiit anno 1259.*
        - 4 *Henricus dux inferioris Bavar. obiit an. 1290. uxor ei Sophia filia Belæ regis Hung.*
          - 7 *Otto rex Hung. ob. an. 1312.*
            - *Henricus Natenburgenſis.*
          - *Ludovicus.*
          - 8 *Stephanus.*
            - *Henricus.*
              - *Ioannes.*
            - *Otto.*
        - 4 *Ludovic. II dux Bavar. & Elector Palatinus ob. an. 1294.*
          - 6 *Ludovicus Imp. ob. an. 1347.* A
          - *Ludovicus Noribergæ defunctus ex haſtiludio an. 1289.*
          - 5 *Rudolph. Palat. Elect. ob. a. 1319. uxor ei ex .... filia Adolphi Naſſovij Imperat.*
            - 9 *Rudolph. Cæcus Elect. ob. a. 1317*
              - *Agnes uxor Caroli IV Imp.*
            - 9 *Rupertus Rufus Elect. ob. a. 1313.*
            - 10 *Adolph. Simplex Elect. ob. a. 1389.*
              - 11 *Rupertus parvus Elector ob. an. 1398. uxor ei Beatrix filia Frider. regis Sicil.*
                - *Anna ducissa in Bergen.*
                - *Ruper. rex.* B
                - *Eliſabet Marchioniſſa Moraviæ.*
            - *Machtildis uxor Ioannis Comitis Spanhemenſis.*
        - *Eliſabetha uxor Conradi IV Imp.*
        - *Sophia nupta Gebhardo Comiti ab Hirſperg.*
      - *Eliſabetha uxor Friderici II Imperat.*
      - *Anna uxor Rudolphi Ducis Saxoniæ, Angriæ & Weſtfaliæ.*
    - *Otto.*
  - *Frideric. bardus ob. an. 1194.*
  - *Otto minor Comes à Schiern & Witelſpach.*

Digitized by Google

1 Otto. De hoc jam diximus ad ſuperiorem tabulã: Fuit autẽ præfectus aulę Friderici Imperatoris; vir magni & excelſi animi. Kilhemum creavit, Dachavium emit.

2 Ludovicus iſte Straubingam condidit an MCCVIII: Arcem Abenſpergenſem reſtauravit, Bavariam legibus ædificiiſque ornavit. De eo Aventinus, *Fridericus*, inquit, *anno Chriſti* MCCXV *Ludovico Bojoariæ rectori Rhenanum ducatum propter merita ipſius in ſe, patrem Henricum, & avum Fridericum dedit.* Confoſſus eſt à morione, Kilhemij cultro, Anno Chriſti MCCXXXI. Uxor ejus Ludmilla condidit Lantshutij monaſterium *Seeligenthal*, Anno MCCXXXIII.

3 Otto II cognomento Illuſtris patri Ludovico ſucceſſit. Sunt qui ad hunc Ottonem referant verſus illos quos nos ſuperiore tabula retulimus ad Ottonem primum. Nauclerus de iſto hæc ſcribit. *Otto Dux Bavariæ duxit in uxorem filiam Henrici ultimi Comitis Palatini Rheni, de quo inveſtitus à Friderico Palatinatum primus in domum Bavarorum introduxit.* Magna fuit & conſtans Ottonis iſtius in Fridericum Imperatorem fides, deficientibus etiam ab ipſo Epiſcopis qui illum prius adverſus Romanum Pontificem incitaverant.

4 Ludovicus II dictus Severus, Bavariam cum fratre ſuo Henrico diviſit. Uxor ei prima fuit Maria filia Henrici Magnamini Ducis Brabantiæ, quam ille ob ſuſpicionem adulterij dimiſſam occidi juſſit; ſed deprehenſa poſtea ejus innocentia in ſignum pœnitentiæ ſuę condidit oppidum Fridbergam. Poſtea duxit Annam filiam Conradi Ducis Maſoviæ: denique Rudolphi Habſpurgenſis filiam Machtildem. Ejus frater Henricus Bavariæ inferioris Ducatum adeptus cum Othocaro Bohemiæ rege adverſus Rudolphum Habſpurgenſem bella geſſit. Obiit Heidelbergæ. Sepultus jacet apud Auguſtinianos.

5 Rudolphus Palatinus Elector in diſſidio imperij poſtquam diu partes fruſtra conciliare ſtuduit, Adolphum Naſſovium tandem ſecutus eſt, ſocerum ſuum, eoque cæſo ægre admodum cum paucis evaſit, receptus à Wormacienſibus: tandem pulſus à fratre, conceſſit in Angliam, cedens invidiæ, dederat enim ſuffragium Friderico Auſtriaco.

6 De Ludovico dixi in ſerie Imperatorum, numero 73. Ab hoc deinceps ducenda eſt linea Ducum Bavariæ.

7 De Ottone adi reges Hungariæ, num. 23. Hic in prælio quo Adolphus Naſſovius cum Alberto Auſtriaco de rerum ſumma pugnavit, ſtetit à partibus Adolphi, vulneratus etiam evaſit, & ob præclaras virtutes ſuas, ac ſanguinem materuum, factus eſt Hungariæ Rex, Anno MCCCV.

8 Stephanus Ottonis frater Fridericum Auſtriacum qui Bavariam armis invaſerat, in fugam egit, ſequutus & ipſe Adolphi Naſſovij partes. Sepultus eſt Lanrshutij. Filias habuit, Beatricem uxorem Henrici Comitis, Eliſabetham Ottonis Auſtriaci filij Alberti Imperatoris conjugem: Agnem monialem in Seeligenthal.

9 Rupertus II *Cæcus* & Rupertus *Rufus* fratres patri Electori ſucceſſere. Rupertus Heidelbergenſem Scholam fundavit, anno MCCCXLVI petitis Lutetia profeſſoribus; Primus ejus Rector fuit Marſilius Ultrajectinus. Poſtea ſuſcepto adverſus molitorem quendam Jacobum Rebock bello, qui ſe Woldemarum Brandeburgicum venditabat, captus ab eo eſt, ſed ope Caroli II Imperatoris libertati reſtitutus. Uxores habuit, primam Namurcenſem, poſteriorem Bergenſem: Obiit improlis.

10 Adolphus ex eo *Simplex* dictus eſt, quod in Bavaria inferiore partem ſuam Ludovico Imperatori ceſſit; quod-

Digitized by Google

quodque fratres ſuos ipſe major natu paſſus eſt Electorum titulo & honoribus frui.

11 RUPERTUS *Parvus* filius Adolphi ex Comitiſſa ab Oetingen, pater fuit Ruperti Imperatoris, ex quo poſtea decurrit ſeries Electorum Palatinorum: Uxor ei fuit filia Regis Siciliæ.

CONTINUATIO DUCUM BAVARIÆ inde à Ludovico Imperatore ad ALBERTUM IV Ducem.

A 1 *Ludovic. Imperat., cujus uxor prior, Beatrix filia Boleſlai Ducis Maſoviæ,*

- 5 *Stephanus fibulatus Dux Bavariæ.*
  - 6 *Stephanus de Ingolſtat ob. an. 1413.*
    - *Ioannes Epiſc. Ratiſpon. nothus.*
    - 7 *Ludovicus barb. ob. an. 1447.*
      - *Georgius.*
      - 7 *Ludovicus gibboſ. ob. an. 1445.*
  - 6 *Ioannes de Monaco.*
    - 6 *Guilielmus.*
      - *Adolphus.*
      - *Guilielmus poſthumus.*
    - *Sophia.*
    - 6 *Erneſtus obiit anno 1438.*
      - 9 *Albertus I Pius ob. an. 1460.*
        - 10 *Albertus II. ob. an. 1508, uxor ei . . . Maximiliani Imper. ſoror*
          - 11 *Guilielmus ob. an. 1528.*
            - 12 *Albertus III. ob. an. 1528. cujus uxor Anna Ferdin. Imp. filia.*
              - 13 *Guilielmus.*
                - 14 *Maximilian.*
                - *Philip. Card. Epiſc. Ratiſp.*
                - *Ferdinan. Archiep. Colon.*
                - *Albertus IV. hodie rerum potitus Monachij.*
              - *Ferdinandus.*
              - *Erneſtus Archiep. Colon. ob. an. 1612.*
          - *Ludovicus ob. an. 1541.*
          - *Erneſtus Archiep. Saliſburg. ob. an. 1560.*
        - *Ioannes.*
        - *Sigiſmundus*
        - *Chriſtophor.*
        - *Wolfgangus.*
      - *Ludovicus Ioan. nothus Cardinalis.*
  - 6 *Frideric. de Landſhut.*
    - 8 *Henricus dives.*
      - 9 *Ludovicus dives.*
        - *Georg. dives*
          - *Ludovicus.*
          - *Rupertus.*
          - *Eliſabetha uxor Ruperti Virtuoſi.*
        - *Margareta.*
  - *Ludovicus.*
- 3 *Guiliel. Comes Holland obiit phreneſi anno 1389.*
- *Otho Marchio Brandeburg.*
- *Machtildis uxor Friderici Marchionis Miſniæ.*
- *Eliſabetha uxor Ioan. Bavariæ.*
- *Agnes monialis Monachij*
- 4 *Albert. Comes Holland. ob. an. 1404.*
  - *Guiliel. Comes Holland. ob. an. 1417.*
    - *Iacoba ob. an. 1436.*
  - *Ioan. Epiſcop. Leod. tutor Iacobæ.*
  - *Margar. uxor Ioan. Ducis Burgund.*
- 2 *Ludovic. Marchio Brandeb. & Elect.*
- *Ludovic. Romanus ob. an. 1360.*
  - *Anna uxor Wenceſlai Imper.*
  - *Anna Alberti Auſtriaci uxor.*
  - *Catharina.*

Digitized by Google

1 De LUDOVICO diximus in Catalogo Imperatorum.

2 LUDOVICUS iſte à patre Marchio factus eſt & Elector Brandeburgicus in comitiis Namburgenſibus, anno MCCCCXIX.

3 GUILIELMUS Dux Bavariæ poſt obitum avunculi ſui Comitis Hollandiæ, qui Margaretæ frater fuit, & ſine liberis obiit, ipſe Comes factus eſt: ſimultates geſſit adverſus matrem : ac tandem phreneſi correptus obiit Valencenis, ubi etiam ſepultus jacet.

4 ALBERTUS Bavarus Guilielmi frater bella geſſit adverſus Friſios: obiit anno M CCCC IV. Situs eſt Hagæ : Uxor ei fuit Margarita filia Ludovici Ducis Brigenſis, & poſt hanc Margarita altera filia Adolphi Comitis Cliviæ, liberi, Guilielmus Comes Hollandiæ, pater Jacobæ Comitiſſæ; Joannes Epiſcopus Leodienſis tutor Jacobæ poſt patris obitum; ac poſtea etiam maritus Eliſabethæ filiæ Joannis Ducis Lucelburgenſis, quam duxit anno M CCCC XXIV.

5 STEPHANUS *fibulatus*, à quo deinceps decurrit ſeries ducum Bavariæ, poſt obitum patris ſui Ludovici cum filiis Rudolphi Palatini tranſegit de damnis à fratre illatis bello civili : ſed non fuit ſolida aut durans iſta tranſactio, recruduerunt enim bella inter poſteros. Uxor Stephani prior fuit Eliſabeth filia Ludovici regis Siciliæ : poſterior Margarita filia Burggravij Noribergenſis.

6 Poſt obitum Fibulati diviſa eſt inter filios ipſius Bavaria. STEPHANO ceſſit Ingolſtadium : FRIDERICO Lantshutium : JOANNI Monachium. Stephanus ex uxore Thadea Barnabæ Vicecomitis filia ſuſcepit Eliſabetam Caroli VI Galliarum regis uxorē. Joannes ex ſua Sophiam uxorem ſecundam Wenceſlai Imperatoris.

7 LUDOVICUS Barbatus non Ruperti ſed Stephani filius defuncto patre ex Gallia reverſus, bella adverſus cognatos geſſit, ac tandem etiam cum filio LUDOVICO gibboſo. Is enim patrem ſenem Neupurgi obſedit, non aliam ob cauſam, quam quod fractum annis ideoque imperio ineptum diceret. Et reperit tam impij facinoris adjutores. Albertum præcipuè Brandeburgicum ſocerum ſuum, cujus ope arcem tandem expugnavit; Nec diu poſtea vixit ingratus & impius filius; obiit enim ante patrem, anno ſcilicet Chriſti M CCCC XLV, & quidem improlis.

8 Ludovico ſucceſſit proximus agnatus HENRICUS Friderici F. qui uxorem habuit Margaretam Alberti IV Ducis Auſtriæ filiam; obiit anno M CCCC LI dictus *Dives*.

9 LUDOVICUS Henrici F. parcè à patre & tamen honeſtè educatus, oſtendit, quantum in principe bonum ſit frugalitas. Opes patrias vehementer auxit, ſtrenuus, magnanimus, bellicoſus, & in loco magnificus: exceſſit è vita anno Chriſti M CCCC LXXIX, uxor ei fuit Amelia filia Friderici Electoris Saxoniæ. Emicuit Ludovici virtus bellica in cauſſa Friderici Palatini, quum Joannem Epiſcopum Eiſtadenſem, qui ſe Alberto Marchioni Brandeburgico adverſus Fridericum conjunxerat, in eas anguſtias redegit, ut deditione facta Eiſtadium Bavariæ ducatui traderet, quumque Albertum adjutum imperij viribus cecidit, capto etiam imperij vexillo cum aquila, quam ipſe protinus ad Imperatorem remiſit.

Digitized by Google

CONTINUATIO ELECTORUM PALATINORUM inde à Ruperto Imperatore, ad FRIDERICUM V Comitem Palatinum, Bavariæ ducem.

- A 1 *Rupertus Imperator ob. an. 1410. cui uxor Eliſabeta filia Burggravij Norbergenſis,*
  - 3 *Stephanus Bipontinus, ei uxor Anna filia unica Friderici Comitis Veldenſis & Spanhemenſis; Liberi,*
    - *Fridericus Comes Spanheimenſis.*
      - *Ioannes I.*
        - *Ioannes II.*
          - 11 *Fridericus III Elector ob. an. 1576, uxor ei Dorothea Christiani Daniæ regis filia.*
            - 12 *Ludovic. Elector ob. an. 1583.*
              - 13 *Fridericus IV Elector obiit ann. 1611. Vxor ei Loyſa Iuliana.*
                - 14 *Frider. V Elector nat. ann. 159[illegible].*
                - *Ludovic. Guil.*
                - *Maurit. Chriſtian.*
                - *Ludovic. Philip.*
                - *Loyſa Iuliana.*
                - *Catharina.*
                - *Eliſabetha.*
                - *Anna.*
              - *Anna Maria nupta Carolo Duci Sueciæ.*
              - *Dorothea uxor Ioannis Georgij principis Anhaltini.*
            - *Ioann. Caſimir. uxor ei Eliſabetha filia Auguſti Ducis Saxoniæ.*
            - *Chriſtophorus, periit in expeditione Belgica anno 1574.*
            - *Georgius.*
            - *Richardus.*
      - *Eliſabetha uxor Frider. Electoris Brandeb.*
      - *Rupertus.*
      - *Stephanus.*
      - *Gulielmus.*
      - *Fridericus.*
    - *Rupertus Epiſcop. Argentin.*
    - *Iohannes Archiep. Magdeburg.*
    - *Stephanus.*
    - *Ludovic. Niger Bipontin. ob. a. 1489.*
      - *Caſpar.*
      - *Alexand. Bip.*
        - *Rupertus.*
        - *Georgius canon. Col.*
        - *Ludovicus Bipont. ob. an. 1532.*
          - *Wolfgangus Bipont. ob. in Gal. a. 1567.*
            - *Philippus Ludovic. de Neuburg, uxor ei Anna Cliuenſis.*
              - *Wolfgan. Guil.*
              - *Otho Henricus.*
              - *Auguſtus.*
              - *Ioan. Frideric.*
            - *Ioan. Bipont. obiit an. 1604, uxor ei Magdalena Cliuenſis.*
              - *Ioan. Bipont. cui uxor Loiſa Iuliana.*
              - *Frideric. Caſim. Canonic. Argent.*
              - *Ioan. Caſim.*
            - *Otho Henric.*
            - *Fridericus.*
            - *Carolus de Spanheim.*
              - *Fridericus.*
              - *Georg. Guil.*
              - *Chriſtianus.*
  - *Rupertus Pipan, ſepultus Amberg.*
  - *Frideric. de Amberga.*
  - Cætera vide pag. ſequenti.

Ruper-

His ſuperioribus nectenda ſunt.

- *Rupertus Imperator &c.*
  - *Stephanus Bipont. &c.*
  - *Rupertus Bipon. &c.*
  - *Fridericus, &c*
  - 4 *Ludovicus II Barbatus & Cæcus, elector, obiit anno* 1438.
    - 5 *Ludovicus III Manſuetus Gibboſus, Elector obiit anno* 1449.
      - 7 *Philippus Ingenuus poſtremus, Elector, obiit anno* 1508, *uxor ei Margareta filia Ludovici divitis.*
        - 8 *Ludovicus IV. Pacific. Elector. obiit anno* 1544.
        - *Philippus Epiſcop. Friſing.*
        - 7 *Rupertus Virtuoſus.*
          - 10 *Otto Henric. Elector obiit an.* 1559.
          - *Georgius.*
          - *Philippus bellicoſus.*
        - 9 *Fridericus Pius Elector obiit anno* 1556.
        - *Georgius Epiſcop. Spirenſ.*
        - *Henricus Epiſcop. Trai.*
        - *Ioannes Epiſcop. Ratiſp.*
        - *Wolfgangus Sapiens.*
    - *Rupertus Archiepiſcop. Colon.*
    - 6 *Fridericus Victorioſus, tutor Philippi.*
      - *Ludovicus, Comes in Louenſteyn.*
  - 2 *Ioannes de Neuburg.*
    - *Chriſtophorus Rex Daniæ.*
  - *Otto de Moſpach.*
    - *Rupertus Epiſc. Ratiſp.*
    - *Albertus Epiſc. Arg.*
    - *Ioan. Præpoſ. Auguſt.*
    - 4 *Otto Palatin. in Moſpach & Neumarck.*
  - *Agnes Duciſſ. Clivenſ.*
  - *Margareta Duciſſa Lotharingiæ.*
  - *Eliſabeth Duciſ. Auſtr.*

1 RUPER.

Digitized by Google

1 RUPERTUS Ruperti F. Adolphi N. magni & exaggerati animi vir fuit. Eo juvene adhuc factus eſt imperator Wenceslaus, totumque imperium bellis civilibus conturbatum, Helvetico inprimis & Suevico. Cęſo autem ab Helvetiis Leopoldo, convenere tres Ruperti Ambergæ, & fœdus inter ſe ſanciverunt, quo comprehenſi ſunt etiam Albertus Ludovici Imp. filius, Comes Hollandiæ, nepotes Imperatoris, Stephanus, Joannes & Fridericus. In hoc bello maximè eminuit virtus Ruperti iſtius adverſus Wenceslaum, quę etiam non infima cauſſa fuit cur in Romanorum Imperatorem eligeretur. Habuit quidem ille multos liberos, eoque factum eſt, ut ditio ejus in minutas portiones diſtributa ſit, ſed aliorum exceſſu omnia ad Stephanum & Ludovicum tandem devoluta ſunt. Ejus filia Margareta nupta eſt Carolo Lotharingiæ duci: Eliſabetha Friderico Auſtriaco, Agnes Adolpho I Cliviorum Duci. Filius Pipan Imperatori Sigiſmundo adfuit in Hungaria quum adverſus Turcam pugnaret.

2 OTTONI obvenit Moſpachium ad Nicrum flumen, cum Neumarkia in Bavaria. Succeſſit ei filius Otto: quo ſine liberis extincto, rediit omnis ea ditio ad Principem Electorem. FRIDERICO ceſſit Amberga; qui quum & ipſe prole legitima careret, revoluta eſt quoq; ejus portio ad Electorem Palatinum. IOANNES poſſedit Neoburgum, non Danubianum, ſed illud quod in limine eſt ſilvæ Bohemicæ: Exſtruxit cœnobium Gnadebergam; Filium habuit Chriſtophorum Daniæ regem, ex filia ducis Pomeraniæ, quam ipſe uxorem duxerat. Poſt hujus obitum pars quoq; illa Bavariæ delapſa eſt ad Palatinum.

3 STEPHANUS Ruperti filius fuit, à quo poſt quartam progeniem Electoratus Palatini dignitas devoluta eſt ad Fridericum III, qui dux fuit Bipontinus, Siburgenſis, & Zimmerenſis: uxor ipſi Anna, filia unica Friderici Comitis Veldentzenſis & Spanheimenſis; ex qua liberos quidem plures habuit, ſed non omnes paternæ ditionis hæredes, quibuſdam vel extinctis prœmaturè, vel ad Eccleſiaſticos honores promotis: Ruperti quoque Pipan Ottonis filij uxor poſt mariti obitum ducta ſtudio augendi Palatinatum, quinctam partem ditionis ſuæ legavit Ludovico Barbato.

4 LUDOVICUS Barbatus Ruperti filius Elector Palatinus in Concilio Conſtantienſi exequutor fuit decretorum imperialium. Hic tandem profectus Jeroſolymam luminibus orbatus eſt ante obitum. Uxorem habuit reginam Cypri, ex qua tres liberos genuit, Ludovicum manſuetum, Fridericum, & avo cognominem Rupertũ.

5 LUDOVICUS Manſuetus uxorem duxit Margaretam, filiam Amedei ducis Sabaudiæ, qui quum ſeculo renunciaſſet, in Concilio Baſileenſi electus eſt in Papam: defunctus eſt juvenis admodum, anno Chriſti MCCCCXLIX, relicta conjuge gravida, quæ poſtumum enixa eſt Philippum. Margarita illa quum duceretur Ludovico, vidua fuerat regis Siciliæ Ludovici, & poſt Palatini obitum tertium maritum habuit Udalricum Comitem Wirtembergicum, quicum poſtea Fridericus bellum geſſit. Anno MCCCCLX.

6 FRIDERICUS Victorioſus defuncto fratre Ludovico, filij ipſius Philippi tutor fuit. Ejus monumento inſcriptum eſt hoc elogium Heidelbergæ, *Fridericus Bavariæ Dux, Comes Palatinus, Elector, ſalus Patriæ prædonum fulmen, tres illuſtres hoſtes vicit*, Epiſcopum Metenſem, Carolum Marchionem Badenſem, & Ulricum Wirtenbergicum, *Principatum auxit, & pie vivus exceſſit. Fuit ejus vita ſocia virtus, gloria mortis comes.* Filius ipſi fuit Ludouicus Comes in Lowenſteyn

nothus, cujus tamen matrem in ipſo mortis articulo uxorem duxit.

7 PHILIPPUS Ingenuus Elector Palatinus uxorem habuit Margaretam filiam Ludovici, vel, ut alij volunt, Georgij divitis, Ducis Bavariæ, quem in ſuperiore tabula vidimus. Inſtituerat autem Georgius ille Philippi filium RUPERTUM hæredem, data ipſi inſuper filia ſua, cum Bavariæ parte dotali. Diſplicuit hoc factum Maximiliano Imperatori, qui Alberto ſecundo Bavariç duci genero ſuo favebat impenſius. Proſcripſit ergo Philippum. At is adjutus Bohemorum auxiliis jura ſua gnaviter defendit. Victus tandem interceſſione Friderici Ducis Saxoniæ, hoc obtinuit, ut Ruperti filiis (nam pater interea obierat) Neoburgenſis tractus omnis inter Danubium & Nabum concederetur. Acta hæc Coloniæ, anno Chriſti M D V, nec multo poſt exceſſit è vivis Philippus.

8 & 9 LUDOVICUS Pacificus & FRIDERICUS Pius Palatini fratres, Philippi filij, placidè compoſuerunt diſſidium quod inter ipſos & Wirtembergenſem ducem diu interceſſerat. Magna autem Friderici & excellens virtutis ac prudentiæ fama fuit. Anno Chriſti M D XIX miſſus eſt in Hiſpaniam ad Carolum quintum ut decretum Septemvirale de ipſius electione ei ſignificaret. Idem quoque à Carolo præfectus eſt iudicio cameræ Imperialis, & in conventu Spirenſi Legatum Cæſaris egit. Anno M D XXIX in Comitiis Spiræ celebratis dux belli adverſus Turcas electus eſt. Ac triennio poſt auſpiciis Ferdinandi res gerens, XV Turcarum millia fudit poſtravitque, duce etiam ipſorum Coſono interempto. Anno M D XLI præſes & moderator fuit colloquij inter Theologos habiti Ratiſponæ. Ac biennio poſt extincto Ludovico fratre Electorali quoque dignitate auctus eſt. Religionem in ſua ditione à ſuperſtitionibus purgavit, evocato in eam rem Paulo Fagio, conceſſo ſacerdotibus conjugio, ſacriſque vernacula lingua celebrati juſſis, anno M D XLVI. Obiit Heidelbergæ Anno M D LVI. Uxorem habuit unicam Dorotheam Chriſtiani ſecundi Regis Daniæ filiam.

10 Friderico Pio ſucceſſit OTTO HENRICUS Ruperti Virtuoſi filius, natus Anno M D II. Uxor ipſi fuit Suſanna filia Alberti Ducis Bavariæ; obiit anno M D LIX. nec reliquit poſt ſe prolem. Ejus frater Philippus Bellicoſus ſub Carolo quinto militavit in Italia contra Gallos. Deinde in obſidione Viennenſi Anno M D XXIX fortiter Turcam repulit: obiit anno Chriſti M D XLVIII.

11 Extincta Ludovici Barbati ſobole, devolutum eſt Electoralis Palatinatus jus ad Stephani Bipontini, qui Ludovici frater fuit, poſteros: In his proximus fuit FRIDERICUS Joannis F. Joannes N. Friderici abnepos, Dux Zimmeriæ, qui ejus nominis tertius Elector & Archidapifer factus eſt, anno Chriſti M D LIX. Vir citra controverſiam magnus; ſed qui prudentiam ad pacis artes & pietatem potius quam ad bellicas actiones retulit. Uxores habuit, priorem, Mariam filiam Caſimiri Marchionis Brandeburgici; ſecundam Ameliam Comitiſſam Meurſenſem. Militem in Galliam, ad ſubſidium laborantium illic Eccleſiarum, miſit ductu agnati ſui Wolfgangi Comitis Palatini Biponti, anno M D LXXI, qui in ea expeditione obiit, octava die Junij: quem Fridericus quinquennio poſt ſecutus eſt; Extinctus eſt quippe anno Chriſto M D LXXVI. relictis liberis, Ludovico & Joanne Caſimiro; nam Chriſtophorus jam obierat, anno Chriſti M D LXXIV. Porrò Zimbrenſes Comites originem habent à Cimbris, quorum pars in Nigra ſilva atque alibi conſedit.

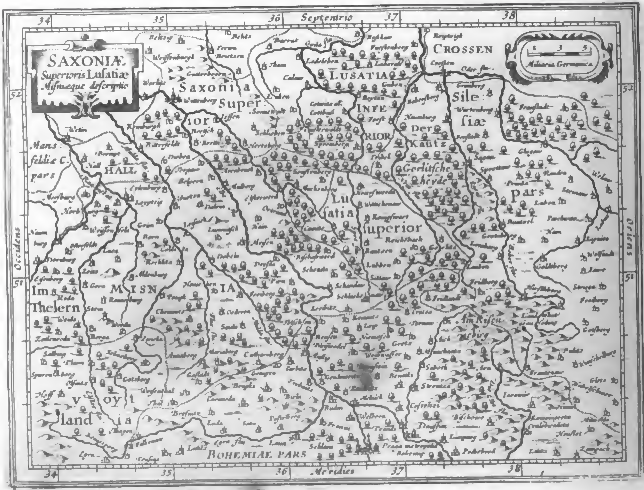
Digitized by Google

Itaque in illa ſunt Herrenzimbern, Waldzimbern, Marſchalchzimbern, Heiligenzimbern, Rotenzimbern. Et conſtat, in antiquis monumentis Barones iſtos ſcribi cum c littera, Cimbern. Ipſa quoque inſignia idem arguunt. Barones quippe Cimbrenſes pro ſigno militari habent Leonem geſtantem pedibus ſuis bipennem, quod quidem etiam Norwagiæ regum inſigne eſt.

12 LUDOVICUS IV Palatinus Rheni Dux Bavariæ Comes Zimmerenſis & Spanheimenſis, patri Friderico in Electoratu ſucceſſit: nec diu ea dignitate functus eſt, obiit enim anno M D LXXXIII relicto filio impubere Friderico quarto, quem ex Eliſabetha filia Landgravij Haſſiæ ſuſceperat, & Anna Maria, quam habuit ex Anna Erbardi Comitis Embdani filia.

13 Friderici impuberis tutelam geſſit JOANNES CASIMIRUS vir gloria militari celeberrimus: nam & anno Chriſti M D LXVII copias in Galliam duxit ad juvandum Codæum. & in Belgicam adverſus Joannem Auſtriacum profectus eſt, anno M D LXXVIII, & ſuppetias Gebhardo Truchſeſio Archiepiſcopo Colonienſi tulit adverſus Bavariæ Ducem Erneſtum. quem Truchſeſio Pontifex ſubſtituerat. Sed & togatas virtutes habuit, prudentiam, gravitatem, ſobrietatem, conſtantiam; quibus ille pupilli ſui bona mirum auxit: Mortuus eſt Heidelbergæ, Anno Chriſti M D XCII quum jam FRIDERICUS annos natus XVIII capax Electoralis dignitatis factus eſſet. Natus quippe fuit anno Chriſti M D LXXIV. Is poſtea uxorem duxit Ludovicam Julianam filiam Guilhelmi Principi Auriaci, ex eaque liberos ſuſcepit, Fridericum, natum anno Chriſti M D X C V I. Ludovicum Gullelmum, natum anno M D C. Mauritium Chriſtianum, natum anno M D C I. Ludovicum Philippum, natam anno M D C I I. Loiſam Julianam, natam anno M D X C I V, nuptam nunc Joanni Duci Bipontino. Catharinam Sophiam, natam anno M D X C V. Eliſabetham Carolam, natam anno M D X C V I I. Annam Leonoram, natam anno M D X C V I.

14 FRIDERICUS V Friderici Magni, anno M D C X I extincti filius, extrema patris ſui voluntate commiſſus eſt tutelæ Joannis Ducis Bipontini, præterito agnato proximo Philippo Palatino Neoburgico, quod is morienti nollet promittere, ſe nihil in religione publica innovaturum. Ita ergò poſthabita, tam gravi de cauſſa, bullæ aureæ ſanctione, Bipontinus ſimul & adminiſtrator Electoratus, & vicarius Imperij factus eſt. Sed poſtquam pupillus adultior uxorem duxit Eliſabetham Jacobi magnæ Britanniæ regis filiam, cœpit ipſe Reipublicæ & Electoratus curam gerere: Vivit adhuc, & ut vivat ſuo atque Imperij & Reip. Chriſtianę bono, optant omnes, omnes.

Digitized by Google

CAP. XI.

Electorum Saxoniæ ſeries.

SAXONES in Germania agnoſcit Ptolemæus, ſed illic terminos eorum anguſtiores facit, poſtea vero multum crevit eorum ditio, ut quæ ad Septentrionem mari Balthico & Oceano, ad Auſtrum Hercynio ſaltu concluſa fuerit, ad ortum habuit Albim fluvium, ad occaſum Rhenum. Conſtat tamen etiam ultra Albim Saxones multum terræ poſſediſſe, imo vero ab Albi per littora maris Balthici, uſque in Pruſſiam exſtructis claris urbibus omnia tenuiſſe. Theodoricus à Niem non veretur eos Cimbrorum aliarumque gentium patres vocare. Pulſis ergo Chaucis, Bructeris, populiſque omnibus inter Albim & Rhenum ſitis, Saxones oram omnem littoris Germanici inſedere, cum Oſtophalia & Weſtphalia, tentata etiam Gallia, in qua littus Saxonicum agnoſcit notitia Imperij; & occupata inſulæ Britannicæ parte; ob quam rem Saxones Occidentales apud poſterioris ævi ſcriptores pro Anglis, Orientales pro Germaniæ populis ſæpe numero ponuntur, manetque hodie ſermonis quoque cognatio.

Anno Chriſti 106 ſub Trajano WITIKINDUS Saxonum Rex viginti millia Gothorum fudiſſe dicitur, & Saxoniæ finibus ejeciſſe, adjutus a Richimere Francorum & Thuringorum rege.

Anno 258 imperante Valeriano fertur Saxonum Rex fuiſſe MAROBODUS, & poſt eum LUTHERUS vel LOTHARIUS, qui anno CCLXVI in Galliam exercitum duxit, & Hiſpaniam populatus eſt.

Anno Chriſti 300 VECTO memoratur Rex Saxonum, qui & urbes condidit, & legibus latis ad humaniorem cultum efferos incolarum animos revocavit.

Anno 350 ſub Valentiniano rexit Saxones SWITTA, qui quum ejus ductu prædabundi mare infeſtarent, repreſſi ſunt, fracto ipſorum impetu à Theodoſio.

Anno 427 Saxones WITIKINDO Angriæ duce in Galliam irruperunt.

Anno 449 HENGISTUS & HORSTUS rogatu Vortigerij regis Britanniæ in inſulam navibus adpulerunt, magnamque ejus partem occuparunt.

Anno 500 etiam in Italiam irrupere.

STEMMA REGUM ET DUCUM SAXONIÆ à Sighardo pagano per Witikindum, uſque ad Thiemonem Marchionem Miſniæ.

1 Anno 633 Rex Saxonum & Augrivariorum SIGHARDUS Henetos ſuperavit. Erant autem eo tempore vicinorum ſuorum Francorum facti tributarij, pendebantque ipſis quotannis quingentos boves, quod tributum ipſis Dagobertus Francorum & Thuringorum Rex remiſit. At Chlodoveus ejus filius iterum illud exegit: Hinc nova belli materies; Saxones BERINGERUM Ballenſteti & Aſcaniæ ducem in Francos mittunt. Chlodoveus Beringeri filia Machtilde in uxorem ducta tributi gratiam Saxonibus fecit. Huc refer ea quæ libro primo capite XVII retulimus.

2 Anno 722 Rex Saxonum fuit DIETERICUS Sigharti filius, quem Carolus Martellus coëgit ſupra vetus tributum ſolvere amplius CCC equos.

Anno 743 Carolomannus quum Saxones prœlio viciſſet, Dietericum obſidem accepit, qui reſtitutus, quum rebellaret, non ante ad obſequium rediit quam arcem Hochpurgum incenſam vidit.

3 Anno 744 defuncto Dieterico rex factus eſt filius ejus EDELHARDUS qui Francici jugi impatiens, primum ſe oppoſuit Carolomanno, ſed victus Oſnapurgum amiſit; poſt à Grifone incitatus, inſurrexit in Pipinum, ac tunc Aſcaniam perdidit.

Anno 751 rurſus funduntur Saxones à Pipino. Hoc prælio Hildegardus Archiepiſcopus Colonienſis occubuit.

Anno 756 Saxones cum Bavaris icto fœdere adverſus Francos, quorum invaleſcebat indies potentia, pugnant, ſed prælio victi à Pipino, conditiones pacis accipiunt. promittuntq; in ſingulos annos CCC equos. Periit tunc Edelhardi regis filius; pater ipſe vulneratus haud diu ſuperfuit.

Anno 779 BERTHOLDUS Edelhardi & Vernekini frater

Digitized by Google

frater Dieterici filius; occubuit in prælio adverſus Francos.

Anno 768 Obiit VERNEKINUS Dietrici filius, dictus Pacificus, relictis liberis duobus, Brunone & Witikindo.

4 WITIKINDUS arte militari clarus, adverſus Francos à Saxonibus rex delectus eſt, & cum Carolo Magno Francorum rege multa bella acriter geſſit, Vicies quater cum illo congreſſus ſpatio annorum XXXV. Victi enim Saxones, ad ingenium ſemper redierunt. Tandem CCCC millibus ipſorum occiſis, & nobilitatis parte maxima in Belgicam tranſlata, cæteris per Germaniam ſubmotis, coëgit ipſos Carolus & leges Francorum ferre, & jugum Chriſti ſuſcipere, præeuntibus rege Witikindo & Beringero Ballenſtedenſe. Incidit autem mutatio iſta in annum Chriſti DCCLXXXV. Witikindus ex rege Dux factus, hæreditarias regiones omnes ſervavit; Datus ipſi in clypeo pro equo nigro, albus, ſaliens ſine fræno, in fundo rubro. Ditio Eccleſiaſtica partim Moguntino partim Colonienſi ſubjecta eſt. Epiſcopales ſedes fuere, Oſnaburgum, Mimingrod, quod poſtea Monaſterium vocari cœpit; Saligſted, quod nunc Oſterwijck, cujus loci Epiſcopatus tranſlatus eſt, Halberſtadium, Werdena, Minda, Paderborna, & ultra Viſurgim, Hildeshemium: nam Magdeburgenſis Epiſcopatus poſtea inſtitutus eſt ab Ottone. Porro Witikindus iſte condidiſſe fertur Witebergam. Occubuit in prœlio adverſus Suevos cæſus à Geroldo ipſorum duce, anno DCCCVII. Sepultus fuit Engræ in baſilica quam ipſe condiderat, ſed ab Henrico Aucupe tranſlatus eſt inde Padebornam: uxorem habuit Gevam filiam regis Daniæ.

5 Frater Witikindi fuit BRUNO conditur Brunſvicenſis comitatus: ex hoc natus eſt Ludolphus, ex Ludolpho Otto, à quo longus ordo Imperatorum Saxonum, quem non pigebit ex Tabula Imperatorum repetere. Witikindus filios habuit WIGBERTUM ex Geva Daniæ regina, & Witikindum juniorem, ex Suatana Bohemiæ principe natum.

6 WIGBERTUS genuit liberos Woltpertum, Regempertum, Immodum.

7 WOLTPERTO filius fuit Witikindus junior, qui etiam Bertiungus dictus eſt, ex quo natus Almarus, qui in Italia educatus, Ottonis VI filiam Adelheidam abduxit: ſed reconciliatus Cæſari Ducatum Taurinacium & Eporregiæ nactus eſt, primuſque fuit Marchio Montisferrati. Witikindus pater in Galliciam cum uxore profectus, ad S. Jacobi Compoſtellam, in itinere periit.

8 DIETRICUS Waltperti F, Comes fuit Ringelhemij: Ejus filia Machtildis nupta fuit Henrico Imperatori.

9 REGENPERTUS Henrico Aucupi in bello Danico operam egregiam navavit.

10 IMMODUS vel Amadæus ſtirpis Ducum Sabaudiæ pater eſt.

11 WITIKINDUS junior ex Suatana Bohema natus, ditionis quæ inter Salam & Albim ſita eſt Dominus, Comes Weteni, Burg-gravius Sorbeci & Dynaſta Burſetzij, duos filios reliquit ex Julanda Theodorici Comitis Richlicenſis filia, Witikindum & Dietgremum.

12 Witikindus relicta fratri hæreditate ſua abiit in Galliam militatum: & ſub Carolo Calvo ita ſe adverſus Normannos geſſit, ut Judę Macchabæi cognomentum reportarit. Ab hoc ortum trahit Hugo Capetus à quo Reges Galliæ profecti ſunt.

13 DIETGREMUS qui & Dietramus ab Ottone magno patruele ſuo Saxonum duce pulſus eſt Saxonia.

14 DIET-

14 Dietmarus Henrico Aucupi adverſus Conradum Imperatorem fidelem & opportunam operam præſtitit: ab eo reſtitutus bonis arma in Henetos qui Redarij dicuntur, vertit, adjutus à Bernhardo Saxoniæ & Luneburgi duce. Horum XX millia periiſſe illo bello dicuntur.

15 Dietericus Ditmari filius, Marchionum Miſniæ & Electorumque Saxoniæ caput eſt: Uxorem habuit Guttam Comitis Mersburgenſis filiam.

16 Dedo Diterici filius Burg gravius Sorbeci, Comes Wetem, Dominus Burtetzij, Burg-gravius Saraborum, ab Ottone III magno Comitatum quoque Merſburgenſem jure clientelæ conſecutus eſt: occubuit in prælio ad Tangermundam, Anno Chriſti MLX. Uxorem habuit Tetburgam Theodorici Marchionis Brandeburgici filiam.

17 Dietericus Dedonis filius ab Henrico II Imperatore auctus eſt Marchionatu Lansbergenſi & comitatibus Cyllenburgenſi ac Senſelicenſi: obiit confoſſus in cubiculo Anno MXXXIV. uxorem habuit filiam Echarti Marchionis Miſnenſis.

18 Dedo Diterici filius præter paternam hæreditatem Marchionatum quoque Miſniæ matris beneficio primus Saxonum adeptus eſt. Thuringiam hoſtilibus copiis invaſit Anno MLXIX, captus idcirco à Cæſare & in exilium actus, obiit, filio etiam noctu in arce Beichlingenſi à miniſtro confoſſo.

19 Thiemo poſt fratris & nepotis obitum auctus eſt bonis, gratuſque inſuper Imperatori Henricus IV ob fidem domi militiæque ipſi præſtitam, totum Miſniæ Marchionatum ad ſe delatum non potuit conſequi, occupantibus ejus partem Bohemis: ſed poſt ejus obitum (occubuit autem anno MXCI) filius Conradus Marchionatum ab avia ad patrem, à patre ad ſe delatum, confirmantibus ſucceſſionem Henrico IV & Lothario Imperatoribus pleno jure adiit, anno MCXXVI.

Fuerant autem antea alij Marchiones
Miſniæ, Hac ſerie.

Anno 930 Henricus Auceps Miſniam urbem condidit, inſtituitque Marchionatum Miſniæ adverſus Bohemos, Polonos, Sileſios, præfecitque ei ex poſteris Witikindi Brunonem.

I Bruno igitur iſte primus fuit Miſniæ Marchio.

II Ridacus Brunoni ſucceſſit, cognomento dives, Comes Mersburgenſis.

III Ridaco ſucceſſit Echardus I Guntheri Comitis Oſtlandiæ filius, Miſniæ Orientalis Comes, qui Boemos Miſniæ expulit, & Miſniam ut hæreditarium feudum ab Ottone III accepit, factus inſuper Marchio Thuringiæ.

IV Hermanus Echardi filius vixit Anno MX, cui cum Gunzelino patruo fuit contentio.

V Echardus II, qui Miſniam à fratre Echardo adverſus Boemos ad certam provide defendit.

VI Dedo pater.

VII Dedo filius.

VIII Henricus ex familia Bithinia.

IX Thiemo de quo jam diximus num. 19.

X Conradus.

CONTI-

CONTINUATIO DUCUM SAXONIÆ à Thiemone Marchione Miſniæ deinceps, uſque ad FRIDERICUM bellicoſum Electorem Saxoniæ.

- 19 *Thiemo Comes de Within & Sorbeck*
  - 20 *Conradus I Marchio Miſniæ factus ab Henrico V Imperat. ob. anno 1156.*
    - 21 *Otto dives, Marchio Miſn. & Luſatiæ: ob. an. 1189.*
      - 23 *Albert. Superbus Marchio Miſniæ.*
      - 24 *Theoric. Marchio Miſniæ.*
        - 25 *Henricus I Inluſtris Lantgr. Thuring.*
          - 26 *Albert. Degener Marchio Miſniæ Lantgrav. Thuring.*
            - 27 *Frideric. Admorſus; Marchio Miſniæ.*
              - 28 *Fridericus Severus.*
                - 29 *Frid. Strenuus.*
                  - 30 *Frid. bellicoſus Marchio Miſniæ I Elector, Dux Saxon. f[act]us à Sigiſm. Imp. ob. an. 14[?]3.*
                  - *Georgius.*
                  - *Guiliel. dives ob. an. 1425.*
                - 29 *Ludovic. Archiepiſc. Moguntinus.*
                - *Guiliel. Coeles.*
                - *Balthaſ. Lantgrav. Thuring*
                  - *Frid. Paciſ.*
                  - *Anna.*
                - *Sigiſmundus Epiſc. Merſburg.*
              - *Fride. Claud.*
              - *Eliſabet uxor Henrici fortis Lantg. Haſſ.*
            - *Ludovic. Apitius Lantgrav.*
            - *Henric. de Altenburch.*
            - 27 *Dietmannus occiſus Lipſiæ, anno 1309.*
          - *Theodoricus ſapiens.*
          - *Fridericus rigoroſus.*
            - *Frid. Theude*
            - *Brigitta nupta Ioanni Brandeburg.*
          - *Filiæ duæ moniales.*
        - *Otto.*
        - *Conradus.*
    - *Henric. Comes de Within.*
      - *Vlricus comes de Within.*
      - *Conradus.*
    - *Herman. Epiſ. Bamberg.*
    - *Theodoricus.*
      - *Theodoricus Epiſc. Merſburg.*
      - *Conradus.*
      - *Fridericus.*
    - *Fridericus.*
    - 22 *Diedo Craſſus.*
      - *Theodorus præpoſ. Madeb.*
      - *Henricus comes à Rochlitz.*

Qq

20 Con-

20 Conradus I. De quo jam ante diximus. Hic poſt obitum conjugis, (fuit ea Lutgardis Friderici Ducis Sueviæ filia) factus eſt monachus Lanterbergæ.

21 Otto Conradi filius, qui à repertis argenti fodinis *Dives* dictus eſt, Miſniæ, Luſatiæ, & Oſterlandiæ Marchio, Fribergam condidit, Lipſiam & Iſenacum munivit. Veterocellenſe monaſterium ad Muldam amnem fundavit. Uxor ei fuit Heduigis Alberti Marchionis Brandenburgici filia. Adverſa paſſus eſt non ſemel. Wartpergæ eum in vinculis habuit Ludovicus Thuringiæ Lantgravius: dimiſſus inde Friderici Barbaroſſæ autoritate, in carcerem conjectus eſt à filio Alberto, Dibini. Obiit Anno 1195 Heimerſdorffij: ſepultus eſt Veterocellis cum conjuge. Ejus frater Theodoricus fidelem Friderico operam præſtitit in omnibus itineribus: magni animi vir; auſus etiam Henricum Leonem ad ſingulare certamen provocare. Fridericus verò, pater ejus Friderici fuit, qui juvenis admodum Ptolemaide obiit anno 1220.

22 Dedo frater Ottonis cognomento *Pinguis* Comes Rochlicenſis & Groicenſis fundavit cœnobium Cillienſe ad Muldam, quod nunc vocant Wechſelpurgum. Tãta autem fertur fuiſſe abdominis craſſitie, ut quum in Apuliam iter faceret cum Imperatore Henrico V, juſſerit ſibi aruinam eximi, ne mole corporis impediretur. Uxores habuit Dobrogeram Boleſlai Ducis Poloniæ filiam, & Kunegundam Comitiſſam à Pleuſſen. Obiit anno 1190.

23 Albertus Ottonis filius cognomento *Superbus*, cũ intellexiſſet fratrem ſuum juniorem Dietericum inſtinctu matris Marchionem Miſniæ à patre eſſe inſtitutum, furore percitus arma in patrem, poſtea in fratrem ſumpſit, quẽ etiam ditione omni dijecit, theſauro paterno, qui MMM marcarum agenti erat, effoſſo. Uxor ei fuit Sophia filia Ducis Bohemiæ.

24 Ditericus Alberto fratri ſine ſobole extincto ſucceſſit. Bellum geſſit cum Lipſienſibus: uxorem habuit Indithám Hermanni Lantgravij Thuringiæ & Vaſſiæ filiam. Obijt anno MCCX.

25 Henricus Dieterici fil. Ottonis divitis Nepos cognomento *Inluſtris* ſuorum majorum beneficio Marchio Miſniæ, Luſatiæ, & Oſterlandiæ, Palatinuſque Saxoniæ, uxoris vero majorum Lantgravius Thuringiæ, defunctis ſine maſcula prole Ludovico, & filio ejus Hermanno. Multum ille Anno MCCXLVII in Boruſſis ad fidem Chriſti convertendis laboravit. Equeſtres ludos Miſnæ anno MCCXLVII, poſtea Northuſij exhibuit, ubi etiam ingentem quercum argenteam cum foliis aureis exhibuiſſe dicitur, & quidem ſolidam: fuit enim adeo dives, ut argento ex Fribergenſibus venis effoſſo totum regnum Bohemiæ emere potuerit. Uxores habuit tres ordine, primum Conſtantiam Leopoldi Ducis Auſtriæ filiam: Secundam Agnem filiam Othocari regis Bohemlæ; Tertiam Eliſabethã à Milititz: extinctus eſt Dreſdæ anno MCCLXXXVIII. Extruxit cœnobium Novocellenſe, ipſe in Veterocellenſi ſepultus.

Addidit autem Henricus iſte ſuis titulis Palatinatum Saxoniæ, qui ante ipſum ab Ottone II inſtitutus Magdeburgi hac ſerie adminiſtratus fuit, ſub ſigno aquilæ luteæ in clypeo cæruleo.

I Fridericus I ex antiqua Saxonum & Francorum ortus proſapia.

II Fridericus VI prioris frater. Hic ab Henrico III Imperatore monarchiam Palatij (ſic loquitur vetus Chunicon Gozikenſe) accepit.

III Fridericus III ſecundi nepos, poſtumus.

IV Fri-

IV FRIDERICUS IV, ejuſdem familiæ. Hic quum ſe ſacro ordini dediſſet, ac poſtea ducta uxore rediiſſet ad ſeculi honores, reprehenſus eſt accuſatuſque periurij à Nortberto Magdeburgenſi Archiepiſcopo: quocircà deſerta uxore rediit ad tonſuram & habitum clerici iterum adſumſit.

V WIGBERTUS Comes Wurcepurgenſis.

VI HERMANNUS Comes Wurcepurgenſis.

VII HERMANNUS Thuringiæ Lantgravius beneficio Friderici Barbaroſſæ Palatinatum Saxoniæ conſecutus eſt, Anno MCLXXXI.

VIII LUDOVICUS Hermanni F.

IX HENRICUS Ludovici frater.

X HENRICUS Marchio Miſnenſis, de quo iam diximus numero 25. Ab hoc deinceps ordo Palatinorum Saxoniæ, Marchionum Miſniæ, Lantgraviorum Thuringiæ ſic decurrit.

26 ALBERTUS Henrici filius, dictus ob vitia *Degener*, uxorem habuit Friderici II Imperatoris filiam Margaritam, cum eaque dotis loco adeptus eſt Altenburgum & terram Pliſſenſem: ſed poſteà exarſit in Kunegundam pellicem, uſque adeo ut coniugis etiam vitæ inſidiaretur. Quum venenum non ſucceſſiſſet, egit cum mulione quodam, qui ligna Wartburgum in culinam arcis quotidie deferebat, ut is collum coniugi, quaſi ſi à malo Dæmone id factum foret, contorqueret. Nec renuit in ſpeciem officium mulio: ſed digreſſus, monet Duciſſam ut vitæ ſuæ conſulat. Illa noctu in ſumma trepidatione dum liberos Fridericum & Dicemannum in cunis jacenteis ingenti cum adfectu diſſuaviatur, genā alterius admordet, qui ex eo dictus Fridericus admorſus, dum vixit, in ore memoriam maternæ fugæ patriſque injuriæ geſſit. Mater reſtibus per feneſtram demiſſa, ægrè Francofurtum evaſit, atq; ibi in monaſterio virginum aliquamdiu morata, ſecūdo poſt anno extincta eſt. Albertus poſt obitū uxoris Kunigundam uxorem duxit, filiumq; ex ea ſuſcepit Ludovicum: Fridericus vero & Dicemannus apud patruum Henricum interea educati, injuriæ maternę memoriam recolebant, creſcente indies etiam vindictæ ſtudio, cui per ſe vanæ irritamentū acceſſit ex potentiæ incremento, dum patruus improlis, fratre præterito ipſos bonorum ſuorum, Miſniæ, Oſterlandiæ, & Luſatiæ hæredes inſtituit. Hinc itum ad arma, quę idcirco magis viſa ſunt neceſſaria, quod civitates, Alberto, urgenti ut Ludovico filio ſuo fidē præſtarent, aperte reſponderent: ſe non niſi legitimis hæredibus adhærere velle. Capitur interea pater, & per totum annum in cuſtodia habetur: Rudolpho tamen imperatore aliiſq; proceribus intercedentibus dimittitur. Ergo irritatis amplius, fidei datæ, & iuris humani immemor Joannem Brandeburgicū Marchionem & Eberhardum Anhaltinum magnis propoſitis præmijs in filios cōcitat: qui poſt multas ſtrages tandem Anno 1290 cum Frederico rebus compoſitis arma exuunt. Deſperatis rebus, tandē Albertus Thuringiam Adolpho Naſſovio Imperatori, nam is interea ſucceſſerat, vendidit XCIV millibus florenorū, ut filijs potiūdi ſpē eriperet. Multa illo bello immaniter geſta ſunt, alijs opimæ regioni inſidiantibus, alijs quod poſſidebant, defendentibus: Adolphus Imperator poſt multas clades, novo bello implicatus, Miſniam deſerit, relicto illic Philippo propinquo ſuo exercitus duce. Nec multo poſt ipſe ad Wormatiā perit, confoſſus ab Alberto, Imperii competitore, anno MCCXCVI, eopſe anno quo etiam Philippus à Friderico captus fuit. Nec vero Alberto Imperatori fælicius ceſſere conſilia, præſertim ex quo Wartburgum per Adelheidam ter-

Digitized by Google

tiam Alberti conjugem Friderico deditum fuit, ejus enim filiã ex priore marito duxerat Fridericus. Exutus enim excuſſuſque bonis omnibus Albertus, coactus eſt tandem Erfurdiæ privatam vitam in monaſterio agere, vbi etiam ſenex atque inglorius in ſumma rerum egeſtate extinctus eſt, Anno Chriſti MCCCXIV.

27 FRIDERICVS qui à Virtute animi *Fortis*, ab oris vitio *Admorſus* vocatus fuit, victis potentiſſimis hoſtibus, patre imprimis, tum Joanne Brandenburgico, adhæc Adolpho & Alberto Imperatoribus, & Philippo Naſſovio, ac Voldemaro Brandeburgico, multis præterea malis exteris patriiſque exercitus, tandem trãquille ditiones ſuas poſſedit: mortuus eſt anno Chriſti MCCCXXVI. ſepultus Iſenaci. Frater ejus Dicemannus fidelis ei fortunæ ferendæ ſocius Lipſiæ per ſicarium à Philippo Naſſovio ſubmiſſum in ipſo templo indigne cæſus eſt, ſed & ipſe haud multo poſt à Friderico aperto marte confoſſus occubuit.

28 FRIDERICVS *Severus* Friderici Admorſi filius, Lantgravius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, ea fuit virtutis fama, ut poſt exceſſum Ludovici Bavari, cujus ille filiam uxorem duxerat nomine Mechtildem, contra Carolum IV Romanorum Imperator deſignatus ſit, cui tamen ceſſit, acceptis ab ipſo decies M. argenti marcis. Orlamundenſem Comitatum ditioni ſuæ adiecit, pulſo propter ſuperbiam & faſtum Hermanno Comite. Emit quoque dimidiam partem Salzenſis ditionis; In Anglia receptus eſt ab Eduardo VI in ordinem equitum aureæ periſcelidis; Obiit Pegavij in haſtiludio, anno Chriſti MCCCXLIX, ſepultuſque eſt Veterocellis cum uxore.

29 FRIDERICUS Strenuus Carolo IV Imperatori fidelem in bellis operam navavit, Albertum Brunſuicenſem revocavit à prædis ad pacis ſtudia. Exceſſit è vivis anno Chriſti MCCCLXXX. Ejus frater Ludovicus Archiepiſcopus Moguntinus quum choreas duceret Calbæ in Bacchanalibus ortum repente incendium vitans, lapſus è contignatione periit.

30 FRIDERICUS Friderici F. Friderici N. Friderici abnepos Bellicoſus, Sigiſmundo Imperatori adfuit adverſus Huſſitas in prœlio illo memorabili ad Brixiã, in quo duo millia Huſſitarum occubuerunt, Anno MCCCCXXII eaq; de cauſſa factus eſt à Sigiſmundo Septemuir Imperij ſive ELECTOR Saxonicus, & Mareſchallus, poſt Albertum Anhaltinum, Budæ in Hungaria, anno MCCCCXXV.

Porro ELECTORATUS SAXONICUS uſque ad Fridericum Bellicoſum in aliis Witikindeæ familiæ ramis, diverſis etiam à Principatu Saxonico, fuit. Eſtque operæ pretium hoc loco eorum ſeriem inſerere, ut conſtet ad Fridericum uſq; Electorum ordo. Quinque ergo ſunt familiæ in quibus Electoratus iſte ſtetit, Bilingiorum ſcilicet, Supplinburgiorum, Bavarorum, Anhaltinorum, & Saxonum Miſnicorum.

ELECTO-

Digitized by Google

ELECTORES SAXONICI EX BILINGIORUM STEMMATE.

- 1 *Hermannus Bilingius ab Ottone I Imper. factus Dux Saxoniæ.*
  - 2 *Benno Dux & Elector primus Saxoniæ inferioris, obiit anno 1011.*
    - *Thietmarius;*
    - 3 *Bernhardus Elector, obiit anno 1063.*
      - 4 *Ordulphus Elector, obiit anno 1073.*
        - 5 *Magnus, Elector Saxoniæ, obiit anno 1106.*
          - *Helice uxor Ottonis Comitis in Anhald.*
          - *VVitſidis Duciſſa, poſtea nupta Guelpho.*
        - *Otto.*
      - *Hermannus Comes Oldenburgicus in Friſia.*
    - *Bruno Epiſcop. Oldenburg.*
  - *Luderus Comes Tranſalbienſis.*

BILINGIUS nobilis fuit in ſtipshorn vel Stubskeſhorn, cujus opera Otto I Imperator uſus eſt in filiorum ſuorum inſtitutione, inque expeditione Italica contra Berengarium. Eum Otto virtutis cauſſa primum fecit Prætorem Magdeburgenſem, poſtea Saxoniæ Gubernatorem, Adelgadus quoque Hamburgenſis Epiſcopus eundem diœceſi ſuæ præpoſuit, profecturus cum Cæſare in Italiam. Quumque adverſus Danos & Slavos interea feliciter rem geſſiſſet, creatus eſt à Cæſare poſt reditum ex Italia Dux Saxoniæ: donata etiam ipſi jure hæreditario ditione Luneburgenſi, cum Holſatia, Stormarſia, Wagria & Ditmarſia. Hujus multa exſtant Hamburgi & Luneburgi magnificentiæ præclara monumenta. Sepultus eſt Luneburgi Anno CMLXXXI.

1 BERNHARDUS I qui & Benno dictus eſt Hermanni Bilingij filius, Saxoniç, Angriæ, & Weſtfaliæ Dux, dynaſta Luneburgi, Ottoni II fidelem operam navavit in expeditione Danica, Slavos devicit. Halzelonem Bavariæ ducem de ſpe conatuque imperij quod adfectabat, una cum Cæſare Ottone III depulit. Itaque primus Elector Saxoniæ deſignatus eſt. Henricum II Imperatorem initio oppugnavit, poſtea tamen eidem eligendo ſuffragatus eſt. Obiit anno MXI, ſepultus Luneburgi.

2 BERNHARDUS Dux Saxoniæ Dynaſta Luneburgi II Elector Saxoniæ fuit. Mortuus anno Chriſti MLXIII.

3 ORTOLPHUS III Elector Saxoniæ Angriæ & Weſtphaliæ Dux, Dynaſta Luneburgi, arcem Hamburgenſem condidit. Obiit Anno Chriſti MLXXIII.

Digitized by Google

4 MAGNUS Elector IV Saxoniæ Scavos vicit, Luſatiam imperio reſtituit. Stetit autem à Rudolpho Suevo quem contra Henricum IV Pontifex Imperatorem fecerat, eoq; ab Henrico in exſilium primum, poſtea in carcerem actus, honoribus omnibus privatus eſt. Obiit anno 1106. Sepultus eſt Luneburgi.

Familiæ Supplinburgenſis elector SAXONICUS unus.

5 Sublato Magno Electoratus Saxoniæ tanquam vacuum feudum ad LOTHARIUM Comitem Supplinburgenſem & Arnſpergenſem ab Henrico V Imperatore tranſlatus eſt. Ac conatus eſt quidem Henricus Electoratum à Lothario transferre in Hojerum Mansfeldiæ Comitem, ſed victus eſt à Saxonibus, ipſo etiam Hojero interempto, memorabili illo prœlio, quod ad Welphonis ſylvam commiſſum eſt, quo 45 millia hominum utrimque cæſi memorantur, LOTHARIUS verò Imperator factus eſt.

Familiæ Bavaricæ Electores Saxonici duo.

6 Lotharius factus Imperator HENRICUM Bavariæ ducem generum ſuum Saxoniæ Ducem creavit, Luneburgi inſuper & Brunſuigæ Dominum, Electoremq; Saxoniæ. Auctus tantis opibus & honoribus Henricus animum extulit, ſpeſque altas concipiens, etiam ad Imperij faſtigium extincto ſocero adſpiravit: dictus ob id & ob mores Superbus. Inſignia quoq; imperij à Lothario relicta ſervavit apud ſe, neque induci potuit, ut ea Electoribus reſtitueret. Invisus ergo Principibus, prætermiſſuſque, Conradum Suevum prælatum ſibi Auguſtæ obſedit. A quo proſcriptus eſt, data etiam Saxonia Alberto Urſo Marchioni Brandeburgenſi: Bavaria verò Leopoldo duci. Ille exutus utroque ducatu, nomen tamen Superbi retinuit: mortuus eſt anno Chriſti 1131.

7 HENRICUS LEO, Bavariæ Dux, Elector Saxon. Superbi filius, gener Angliæ regis Henrici, ab Albi uſque ad Rhenum, & ab Herciniis jugis, uſque ad mare Balthicum dominatus eſt. Cognomentum habuit à virtute. Nam & Henetos vicit, & Fredericum Barbaroſſam Romæ præſenti diſcrimini eripuit furentis plebis, & Friſios fortiter oppugnavit, & Danubium ponte junxit. Poſtea tamen deſeruit Imperatorem in oppugnatione Alexandriæ, cauſſatus ipſius à Papa proſcriptionem. Quam ob cauſſam Fridericus in Germaniam reverſus eum majeſtatis reum citavit, & lata ſententia etiam condemnavit, data Bavaria Ottoni Witelsbachio Palatino, Saxonia verò Bernhardo Anhaltino. Ipſe poſt multas moleſtias fruſtra Cæſarem deprecatus, obiit Brunſuigæ, Anno Chriſti 1195.

FAMI-

Digitized by Google

FAMILIÆ ANHALTINÆ ELECTORES SAXONICI

octo uſque ad Fridericum Bellicoſum.

- *Otto dives Comes Aſcaniæ.*
  - *Albertus Vrſus Marchio Brandeburgicus factus à Fr. Barbaroſſa Merſburgi.*
    - *Sigefridus Archiepiſcopus Bremenſis.*
    - *Otto I Marchio Brandeb. Ab hoc ſeries Electorum Brandeburgicorum.*
    - 8 *Bernhardus. Ab hoc decurrit ſeries Electorum Saxonum.*
      - 9 *Albertus I Dux Saxoniæ, Angriæ & Weſtfal. obiit anno 1260.*
        - 10 *Albertus II ob. an. 1311. uxor ei Agnes filia Rudolphi I Imp.*
          - 11 *Rudolphus I ob. an. 1356.*
            - 12 *Rudolphus II ob. an. 1370.*
            - *Otto Dux Saxoniæ.*
              - *Albertus.*
            - 13 *Wenceſlaus ob. an. 1388.*
              - 14 *Rudolphus III ob. an. 1410.*
              - 15 *Albertus III ultimus hujus generis Elector obiit anno 1422, improlis.*
          - *Albertus Epiſc. Patavienſis.*
          - *Otto Dux Saxoniæ.*
        - *Frideric. Epiſcopus Merſpurg.*
        - *Joannes Dux Saxoniæ, à quo Lovenpurgici.*
      - *Henricus Senior Comes Anhaltinus factus à Friderico II Imper. à quo Anhaltini in Bergburck.*
      - *Henricus junior Comes Aſcaniæ.*
    - *Anſelmus Epiſcopus Havelpergenſis.*
    - *Henricus Præpoſitus Magdeb.*
  - *Henricus Comes Aſcaniæ.*

VIII BERNERDUS Alberti Urſi Marchionis Brandeburgici filius ex principum Anhaltinorum nobiliſſima familia natus anno MCLXXX in conventu Wurceburgico à Friderico I Imperatore Dux & Elector Saxoniæ pronunciatus eſt. Sub hoc igitur ditio Saxonica & Brandeburgica ad gentem Anhaltinam deciderunt, unuſque Aſcaniæ ad Herciniam Urſus trium ampliſſimarum familiarum in Germania caput factus eſt, Saxoniæ inquam ducum tum Veterum per Albertum, tum Leoburgenſium, per Ioannem ejus fratrem, Marchionum Brandeburgenſium, per Othonem Bernhardi fratrem; & Principum Anhaltinorum, per Henricum Bernhardi filium. Porro Bernhardus dux & Elector Saxoniæ factus, etiam trabium auratarum & nigrarum, rutaceique ſerti inſignia accepit, quum ejus clypeo Imperator forte corollam rutaceam qua ornatus æſtare erat, capiti ſuo detractam, iniecisset. Mortuus eſt anno MCCXII.

IX ALBERTUS I Bernhardi filius Dux & Elector Saxoniæ, Weſtfaliæ & Angriæ, ſub Friderico II militavit cum eoque in Palæſtinam profectus eſt. Extinctus anno Chriſti MCCLX.

X ALBERTUS II Guntherum Magdeburgenſem Archiepiſcopum armis oppugnavit, & in electione Alberti Imperatoris turba circumſiſtentium preſſus, obiiſſe dicitur, anno MCCXCVII. Uxorem habuit Agnem filiam Rudolphi I Imperatoris.

XI RUDOLPHUS I Alberti II filius, Dux Saxoniæ, Angriæ, Weſtfaliæ, Comes Bremæ, Burg-gravius Magdeburgenſis, ſacri Romani Imperij Mareſchallus & Elector, belli paterni reliquias contra Guntherum Magdeburgenſem aliquantiſper perſecutus, tandem pacis amore compoſuit. Ludovicum Bavarum in electione Imperatoris graviter offendit, ſed reconciliatus ei poſtea, Marchionatum Lantſpergenſem veterem in Marchia ab eo obtinuit. Obiit anno MCCCLVI. Tribus Imperatoribus eligendis adfuit, Henrico VII, Friderico Auſtriaco, & Carolo IV.

XII RUDOLPHUS II in Gallia exercitum duxit cum magna laude: Templum cathedrale fundavit Witebergæ Anno MCCCLVII, Luneburgenſem Ducatum jure clientelari cum nepote ſuo ex fratre, & fratre Wenceſlao accepit à Carolo: Mortuus eſt ſine liberis, anno Chriſti MCCCLXX. Uxor ei fuit Eliſabet Comitiſſa Ruprinenſis & Lindovienſis.

XIII WENCESLAUS I Dux & Elector Saxoniæ fratri ſucceſſit, Ducatu quoq; Luneburgenſi auctus poſt obitum Alberti. Hic in expugnatione arcis Zellenſis ad Allerum amnem læſus, protinus extinctus eſt, Sepultus eſt Luneburgi ad S. Michaëlis.

XIV RUDOLPHUS III, Saxoniæ, Angriæ, Weſtfaliæ, & Luneburgi dux, Elector, vir gravis & prudens. Hic ab electione Ruperti Palatini Imperatoris domum rediens in itinere à Comite Waldeccio vulneratus eſt, inſtinctu Archiepiſcopi Moguntini Ioannis Naſſovij: ſed reſtitutus convaluit. Extinctus creditur veneno in legatione Bohemica, anno Chriſti MCCCCXVIII. Uxores habuit Annam Balthaſari Lantgravij Thuringiæ filiam, & Barbaram natam Ruperto Duce Lignicenſi.

XV ALBERTUS III Ultimus Anhaltinorum Dux & Elector Saxoniæ fuit. Hic quum forte in ſaltibus Lochavicis venatur cum uxore Offega, filia Conradi Ducis Oſenſis in Sileſia, noctu in caſulam ruſticam divertit, ubi orto incendio nudus aufugit, & ex animi conſternatione poſt paucos dies exſpiravit, anno MCCCCXXI nullis relictis liberis, Sepultus eſt Witebergæ.

Ita

Ita ergo ad FRIDERICUM BellicoſumLantgraviumThuringiæ & Marchionem Miſniæ ex ſtirpe Witikindæa, deficiente ſobole eorũ qui proxime electoratui præfuerant, dignitas Septemuiralis à Sigiſmundo Imper. tranſlata eſt, ſicut ante diximus. A Friderico fundata eſt Academia Lipſica anno 1409. Obijt an. MCCCCXXVIII, ſepultus jacet Aldenburgi: uxor ei fuit Catharina Henrici Ducis Brunſuicenſis filia. Ab hoc deinceps profecti ſunt Duces & Electores Saxoniæ. Ejus filia Anna nupta fuit Ludovico Lantgravio Haſſiæ Catharina vero Friderico Marchioni Brandenburgico.

STEMMA DVCVM ET ELECTORVM SAXONIÆ è familia Miſnica, à Friderico Bellicoſo uſque ad Joannem Georgium.

- 1 *Frider. bellicoſus, factus Elector Saxoniæ à Sigiſmundo Imp. Anno 1424. ob. an. 1428.*
  - 2 *Frider. II Placid. Elect. ob. a. 1464.*
    - 3 *Erneſtus Elector, ob. an. 14 6.*
      - 4 *Frider. III ſapiens Elect. ob. an. 1525*
      - 5 *Ioan. Elector poſt Fratrem, ob. an. 1532.*
        - 6 *Ioan. Frider. Elector privatus dignitate à Carolo V. an. 1547. obiit an. 1554.*
          - *Ioan. Fridericus captus Gothæ.*
            - *Ioan. Caſimirus.*
            - *Ioan. Erneſtus.*
          - *Ioannes Erneſtus obiit puer.*
          - *Ioannes Guiliel.*
            - *Guiliel. Frider. tutor liberorum Chriſtiani I.*
              - *Ioan. Philipp.*
              - *Fridericus.*
              - *Ioan. Guihel.*
          - *Ioannes Frider.*
            - *Ioannes.*
              - *Ioan. Erneſtus.*
              - *Fridericus*
              - *Guilielmus.*
              - *Albertus.*
              - *Ioan. Frider.*
              - *Erneſtus.*
              - *Frider. Guiliel.*
              - *Bernhardus.*
        - *Ioan. Erneſtus.*
        - *Maria uxor Philippi duc. Pomer.*
      - *Albert. Archiepiſc. Mogunt. ob. an. 1484.*
      - *Erneſtus Archiepiſc. Magdebur.*
      - *Chriſtiana.*
      - *Margarita.*
    - *Fridericus.*
    - *Albertus animoſus gubernator Friſiæ, Marchio & Lantgrav.*
      - *Frider. magiſter Ordin. Teut.*
      - *Georgius gubern. Friſiæ.*
      - *Henricus.*
        - 7 *Maurit. Elector ſurrogatus anno 1548, Ioan. Fridericus.*
          - *Anna nupta Guilielmo Principi Auriaco.*
        - 8 *Auguſtus Elector obiit an. 1568.*
          - 9 *Chriſtia. I Elect. obiit an. 1591.*
            - 10 *Chriſtian. II Elect. ob. an. 1611.*
            - 11 *Ioan. Georg. Elect.*
            - *Auguſtus.*
          - *Alexander.*
          - *Ioachimus.*
          - *Hector.*
          - *Dorothea.*
          - *Eliſabeth, nupta I. Caſim. Palat.*
          - *Anna, nupta Io. Caſim. Saxon.*
        - *Amelia.*
        - *Sibylla.*
        - *Sidonia.*
      - *Catharina.*
      - *Margareta.*
    - *Amelia.*
    - *Anna.*
    - *Hedwigis.*
    - *Margareta.*
  - *Henricus.*
  - *Sigiſmundus Epiſcop. Herbipol.*
  - *Guilielmus.*
  - *Anna.*
  - *Catharina.*

1 De Friderico bellicoſo dixi.

2 Fridericus II Placidus Saxoniȩ dux, Elector, Lantgravius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, natus eſt anno 1411, Bohemos in Miſniam irruentes repulit, reportata ab illis victoria. Pro fratre Sigiſmundo bellũ geſſit cum Francis. Geſſit quoque bellum cum fratre Guilielmo, poſt Henrici alterius fratris obitum, de cõmuni hæreditate, Bohemis & Marchicis Guilielmo ſuppetias ferentibus, Sed quum conſtaret ſicarium quendam Friderico operam ſuam obtuliſſe in fratre tollendo, ipſumq; id ægerrimè tuliſſe, adeo ipſius amore & pietate accenſus eſt Guilielmus, ut poſt breve colloquium armis depoſitis pax confirmata ſit, ipſiq; inter ſe ex eo vixerint conjunctiſſimi. Mortuus eſt Fridericus Lipſiæ an. 1464, ſepultus Miſniæ. Guilielmus verò Friderici frater pro Alberto rege pugnavit adverſus Bohemos, Anno 1461 profectus eſt Jeroſolymam, reverſuſque obiit: ſepultus Wimariæ. Filias habuit, Margaretam nuptam Joanni Brandeburgico; & Annam nuptam Henrico Duci Munſterbergico.

3 Ernestus Dux & Elector Saxoniæ prima ſtatim ætate vivo patre mirabilem caſum cum fratre Alberto expertus eſt. Nam quũ Cunradus Kaufungus Friderici II aulæ magiſter & in bello ipſius contra Albertum Marchionem capitaneus ob virtutem ab Electore adverſus Bohemos miſſus, una cum Nicolao Pfluglo captus ab hoſte eſſet, placuit Friderico Pflugium quidẽ ſuo ære redimere; Kaufungo verò lytron quod ipſe perſolverat, non reddere; addita hac cauſſa, quod ipſe non ut feudi poſſeſſor, ſed ut ſtipendiarius Ducis militaſſet. Ex eo igitur Kaufungus iras concepit & odium in Dominum; Neq; diſſimulavit offenſionem, additis interdum minis. Ob hanc cauſſam exſilio mulctatus eſt ipſe, bona verò ejus fiſco adjudicata. Kaufungus exſul in Bohemiam conceſſit, atque ibi vindictam meditans re cum Friderici hoſtibus communicata ſtatuit grande aliquid patrare. Præmiſit ergo quendam, qui in coquum allectus, in aula Ducis exploratorem acturus eſſet. Hujus opera quæcumque gerebantur Aldenpurgi (ibi enim agebat Princeps) intelligebat. Forte Lipſiam profectus Fridericus, domi reliquit uxorem cum liberis. Reſcivit id Kaufungus. Statim ergo coactis 35 equitibus, peditibus 10, dat ſe in viam, & 2 Jul. nocte intempeſta ad arcẽ accedit. Offendit per coquum omnia ad adſcendendum parata. Ergo per feneſtram arcem ingreſſus, recta petit juniorum principum cubile. Erneſtus è ſomno excitatus exclamat, adeſſe Kaufungum, & mortem ſibi intentare. Kaufungus obſtructis oſtiis ne quis poſſet exire, Erneſtum ſecum abducit, Albertum vero ſocio ſuo qui cum ipſo ingreſſus fuerat, cõmittit. At is pro Alberto alium quendam apprehenſum, (occultaverat enim ſe ſub lecto Albertus) in aream educit. Eum ut vidit Kaufungus, repetit prius iter, arcemq; ſecundo ingreſſus, Albertum cõfert. Ita ex arce per portã duo Principes educuntur, matre è feneſtra proſpiciente, & quantum dolor patiebatur, promittente omnia, per ſummas blanditias. At Conradus Kaufungus præda gaudens, Principem majorem in Bohemiam abducit, minorem alij duo ſocij in Franconiam, trepidantibus Altenpurgi & per vicinum tractum civibus, & raptores quaquaverſum inſequentibus. Kaufungus Albertum ductans, quem fames premebat, forte equo deſilierat, fraga carpturus pellendæ ipſius fami. Id dũ facit, hæſere ejus in rubo calcaria. Ita ergo pronus Kaufungus corruit. Carbonarius quidam è ſilva moloſſum ſecutus, incidens fortè in Kaufungum, eumque loricatum vidẽs, quærit quid ſit rei, & quorſum puerum

rum

Digitized by Google

rum abducat? Reſpondet alter, Fugitiuum eſſe, quem ille hero ſuo vellet reſtituere. Sed Albertus ruſtico in aurem inſuſurrat, ſe Principem eſſe Saxoniæ, rogatque ut ſe liberet captiuum. Ibi carbonarius runcina Kaufungum adgreſſurus fuiſſet, niſi vetuiſſet Albertus. Canis ſtrepitu commotus latratu ſuo uxorem ruſtici excitat: illa vicinos undique carbonarios. Hi Kaufungum captiuum cum ſocijs capiunt, Albertum ad abbatem Grunhainenſem, in cujus ditione certamen commiſſum eſt, abducunt, refectum ante atro pane & aqua. Inde Zwiccavium perlati ſunt. At ſocij Kaufungi qui Erneſtum abduxerāt audita alterius fratris liberatione, deſperantes rebus ſuis, & ſceleris conſcientia perculſi, Zwiccavium mittunt, reddituros ſe Erneſtum pollicentes, ſi vitæ ipſis incolumitas promittatur. Data fide reducitur Erneſtus. Ita uterq; filius ad mœſtos & ſollicitos parentes ingenti cum gaudio redit, duodecimo poſt raptum die. Inde protinus Eberſdorfium profecti omnes gratias Deo agunt. Ac 16 die Julij Aldenpurgum reverſi, ſpectarunt loca quibus facinus tantum commiſſum fuit. Kaufungus Fribergæ capite truncatus eſt. Socij partim Zuiccaviæ, partim Aldenpurgi. Veſtes principum in templo B. Virginis Eberſdorfij ſuſpenſæ in rei memoriam. Erneſtus poſt patris obitum bonorum & honorum ſucceſſor, prudentia imprimis claruit, qua ille una cum Joanne Marchione Brandeburgico tres reges diſſidentes in concordiam reduxit Uratiſlaviç: Caſimirum Polonum, Ladiſlaum Bohemum, & Matthiam Hungarum. Obiit anno Chriſti 1486, in arce Choldicia à ſe exſtructa: ſepultus Miſniæ. Uxorem habuit Eliſabetam Alberti Bavariæ Ducis filiam, ex qua nati Fridericus ſapiens, Joannes, Albertus Epiſcopus Moguntinus, & Erneſtus Archiepiſcopus Magdeburgenſis. Cæterum Alberti ſingularis virtus fuit fortitudinis, ob quam animoſus dictus eſt. Eum Fridericus Imperator Friſiæ præfecit. Ejuſdem opera uſus eſt adverſus CarolumBurgundum adNuſſiam. Maximiliano idem quoque fidelem operam præſtitit adverſus Brugenſes. Ac ob rem bene geſtam aureo vellere donatus eſt Noribergæ, anno Chriſti 1519. In Hollandia quoque & Zelandia pro Imperatore pugnavit. Filium Henricum Friſiæ præfecit, & cum Gruningenſibus agens febri correptus, mortuus eſt Embdæ, anno ætatis 56. Hujus nepos à Carolo V Elector factus eſt, tranſlata dignitate à Joanne Friderico Erneſti nepote, in Mauritium nepotem Alberti. Georgius Alberti filius Barbatus, Gubernator Friſiæ fuit, Pontificius, Lutherani dogmatis perſecutor. Hic moriens fratrem ſuum Henricum teſtamento excluſit bonis ſuis, quod non eſſet ejuſdem ſecum in religione ſententiæ.

4 Fridericus Sapiens paci imprimis ſtuduit. Maximiliano Imperatori prudentiam ſuam in conſtituendo cameræ judicio probavit. Academiam VVitebergenſem inſtituit, fovit, amplificavit. Anno 1519 quum de eligendo Cæſare Francofurti ageretur, delatum ſibi imperium modeſte recuſavit, commendato Carolo V. Lutherum doctrinæ reformationem meditantem neque promovit admodum, neque impediit. Extinctus eſt nephritide cælebs 5 Martij, Anno Chriſti 1525, ſepultus Witebergæ in templo arcis.

5 Joannes Friderici frater, Elector Saxoniæ, anno 1530 in Comitiis Auguſtanis Carolo V confeſſionem Proteſtantium exhibuit, nihil veritus Pontificiorum indignationem & minas. Inſignia Principatus ab Imperatore non potuit impetrare. Obiit

Digitized by Google

Schwencinij, Sepultus eſt Witebergæ, Anno Chriſti MDXXXII, dignitatis electoratis ſeptimo.

6 IOANNES FRIDERICVS Joannes filius, Dux & Elector Saxoniæ, religionem ſibi à patre traditam magno animo defendit. Miſſus à Patre ad Comitia, quum de Ferdinando Caroli V fratre in regē Romanorum deligendo ageretur oppoſuit ſe fortiter, quod non eſſet Germanus, ſed natus in Hiſpania: poſt obitū tamen patris conſenſit. Cum Mauritio acre bellum geſſit, quod interceſſione Philippi Lantgrauij Haſſiæ compoſitum eſt. Henricum Brunſuicenſem oppugnavit. Ipſum quoque Carolum V Imperatorem, ſuſcepta defenſione cum Principibus & Rebuſpublicis confœderatis libertatis & religionis, anno MDXLVI. Sed victus priuatuſque dignitate Electorali in cuſtodia manſit, ingenti cum capitis diſcrimine, annos totos quinq;. Dimiſſus anno MDLII conſtantiæ & magnanimitatis teſtimonium retulit à Cæſare: neque indigne tulit, honorem Electoralem in Mauritium ſobrinum ſuum tranſlatum eſſe. Obijt VVimariæ anno MDLIV. Ejus filius IOANNES FRIDERICVS II Saxoniæ Dux, Thuringiæ Lantgravius, Marchio Miſniæ, patri ſucceſſit, honore tamen Electorali deſtitutus. Is Anno MDLVIII Academiam Ienæ aperuit, obtentis etiam priuilegiis Cæſareis. Guilielmum Grumpachium & ſocios ejus ab imperio ob interfectum Herbipolenſem Epiſcopum proſcriptos, recepit, & in arce ſua Grimmenſteyn tutatus eſt. Idcirco hoſtis renunciatus, obſeſſuſque Gothæ ab Auguſto Saxoniæ Electore, executore decreti Cæſarei, captivus ad Imperatorem abductus eſt, Anno MDLXVII, obijt in carcere Styriæ, Anno MDXCV. Ejus frater IOANNES GVILIELMVS expeditionem in Galliam ſuſcepit ſub Carolo IX, ad juuandum Condæum principem religionis cauſa laborantem, anno MDLXVIII. Adfuit Auguſto Electori obſidenti fratrem Gothæ. Obijt anno MDLXXIII die 24 Febr. Sepultus eſt Wimariæ. Huius filius fuit FRIDERICUS GVILIELMVS, qui poſt obitum Chriſtiani Electoris totius Septemuiratus adminiſtrator factus eſt.

7 MAVRITIVS Henrici filius, Alberti nepos, à patre religione reformata imbutus, poſt ejus exceſſum doctrinam eandem adſeruit: ægre tamen tulit, quod ſubmoto Iulio Pflug Epiſcopo Numburgenſe, Nicolaus Amſdorfius à Luthero eſſet ordinatus, cuius hoc dogma parodoxum erat, Bona opera noxia eſſe ſaluti. Scholas & judicia Eccleſiaſtica Witebergæ & Miſnæ inſtituit. Carolo V aduerſus Franciſcum I militanti adfuit, capto etiam Landreſio. Henricum Brunſuicenſem partim armis, partim prudentibus conſiliis domuit. Ioannis Friderici Electoris ſobrini ſui à Cæſare proſcripti ditiones ſibi donatas inuaſit, & bellū aduerſus eum geſſit, quod ſatius iudicaret, ab amico & conſanguineo terras illas poſſideri, quam ab hoſte aut alienigena. Anno MDXLIII inſignia Electoratus accepit Auguſtæ. Ex cauſſa interimiſtica in bellum adiaphoriſticum protractus, moderatè ſe geſſit. Magdeburgum obſedit Anno MDL. Ipſum quoque Cæſarem Carolum bello petijt cum fratre Ferdinando, atque ita Joannem Fridericum cum Philippo Haſſiæ Lantgravio ex carcere liberauit. Albertum quoq; oppugnavit Marchionem Brandeburgicum, in eoque conflictu ſclopeto ictus II Junij An. MDLIII occubuit Siuerſhuſæ prope Luneburgum. Vixit annos XXXII, menſes tres, dies XXV. Eius filia Anna nupta fuit Guilielmo Principi Auriaco, ex eaque natus eſt inuictus ille heros & vere Martis pullus MAVRITIVS NASSOVIVS Prouinciarum vnitarum Gubernator.

8 Av-

Digitized by Google

8 AUGUTUS Henrici filius, Alberti animoſi nepos, Mauritij frater, archimare ſchallus & Septemvir Imperij, in aula Ferdinandi cum Maximiliano ipſius filio educatus, inchoatã à teneris unguiculis amicitiam cum adulto imperatore perpetuo coluit. Iunior Caroli V partes, ut potiores ſequutus eſt contra Ioannem Fridericum, Anno MDXLVIII uxorem duxit Annam Chriſtiani Danorum regis filiam. Fratri Mauritio in dignitate & feudis ſucceſſit, quod is prole maſcula careret. Reconciliatus poſtea Ioanni Friderico, fœdus cum Principibus Germaniæ pepigit ſocietatis & præteritarum injuriarum oblivionis. Gothanum bellum confecit, capta per deditionem urbe, & ſumpto de proſcriptis ſupplicio, arcem Grimmenſteyn ſolo æquavit. Formulam concordiæ Torgæ proponi juſſit, Anno MDLXXIX. Obijt tandem An. MDLXXXVI, die 2 Febr. ſepultuſque eſt Fribergæ, eodem annó quo poſt Annæ prioris coniugis obitum duxerat Agnetam Heduigem, Ioachimi Erneſti principis Anhaltini filiam. Filios habuit præter Chriſtianum Electorem, Alexandrum, Ioachimum, Hectorem, qui juvenes extincti ſunt, filias Dorotheam, Eliſabetham, & Annam. De hoc circumferuntur hi verſus.

Saxo gubernavit decies ter enſifer annos
Atque duos; ſeptem & decies tres ſervijt Anna,
Tres decies novemque dies viduus fuit idem.
Tres decies ſeptemque dies ſponſalia duxit,
Tres decies atque octo dies cum uxore ſecunda
Vixit, ſed decies ſexto deſloruit anno,
Mortuus Elector, ſic tranſit gloria mundi,

9 CHRISTIANUS Auguſti filius, natus eſt Anno MDLX, datuſque eſt à patre juvenis admodum Senatui Electorali in Saxonia Præſes à patre, anno ætatis XXI, Sequenti anno uxorem duxit Sophiam Electoris Brandeburgici filiam. Poſt patris obitum bonis & honoribus auctus, meditatus eſt ſerio doctrinæ & diſciplinæ Eccleſiaſticæ reformationem: ſed quum eſſent qui crudum illud & impium de inconditionata quorundam hominum electione, maximæ vero mortalium partis reprobatione introducere cònarentur, & ad eam rem ipſius quoq; ſcripturæ teſtimonijs abutantur, religionem omnem religionis introducendæ titulo evertentes, caruit res ſucceſſu, ipſo imprimis Chriſtiano ex hac vita evocato, anno ætatis XXXI. die Septembris 27. Sepultus eſt Fribergæ. Liberos reliquit, Chriſtianum II, Joannem Georgium, & Auguſtum, minorennes, Horum cura Guilielmo Friderico commiſſa eſt, qui Saxoniæ adminiſtrator fuit.

10 CHRISTIANUS II anno MDCI capax honorum factus, regimen ipſe ſuſcepit: ac novennio poſt à Rudolpho Imperatore inveſtituram Ducatuũ Iuliacenſis, Clivenſis, & Bergenſis, pro ſe & familia Saxonum Witikindæa ſuſcepit, 7 die Iulij, Pragæ, Sequenti vero anno, qui erat MDCXI extinctus eſt, 23 Iulij. Vxorem habuit Heduigem Friderici Regis Daniæ filiam ex qua liberos non ſuſcepit.

11 JOANNES GEORGIUS fratris ſucceſſor honoris & bonorum, natus eſt An. MDLXXXV. Uxorem duxit Sibyllam filiam Friderici ducis Wirtenbergici: quæ extincta eſt anno MDCVI. Poſt eam igitur duxit Magdalenam Sibyllam filiam Alberti Friderici Marchionis Brandeburgici: Magna hujus eſt in rebus gerendis prudentia, gravitas, ſollertia. Reſpondet majoribus ſuis. Ei vitam longam, felix regimen, pacem firmam, & in futura vita æternum gaudium optant, cives pariter & exteri.

Digitized by Google

SEPTENT
MARE BALTHICUM
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Pome
ren
BRAN
DEN
BURG
Uber
MARCK
Alte Marck
Mittel
Berlin
Brandenburgk
Frankfurt
Crossen
Crossen Duc.
MAGDE BURG
POL O NIAE PARS
BRANDE BURG et Pomerania
Militaria, Germanica

CAP. XII.

Marchionum & Electorum Brandeburgicorum ſeries.

MARCA Germanis limitem ſignificat, Marcgravij igitur ſunt judices & Comites limitanei: Eſtque veriſimile, in hoc tractu Brandeburgico adverſus Vandalos & Gothos, quorũ excurſionibus vaſtata diu fuit Germania, Comitem olim conſtitutum fuiſſe. Brandeburgum vero creditur Brenni quondam fuiſſe urbs, Senonum principis, qui poſteà in Galliam, inde in Italiam profectus, Romam cepit, multis ante Chriſtum natum annis. Alij à Brandone quodam extructam putant, Marchione illius tractus, circa annum Chriſti ccxxx, atque ab urbe metropoli reliquam omnem terram nomen traxiſſe. Eſt autem Marchia iſta tres in partes tributa: Veterem, Novam, Mediam; ipſi vocant, *Altemarck*, *Neumarck* & *Mittelmarck*, quibus addi poteſt pars quarta *Ubermarck*. Veteris initium eſt ab eremo Luneburgenſi ad Albim uſque flumen; urbes præcipuæ Tangermunda, Caroli IV Imperatoris ſedes: Sundalium, Soltwedelium, Gardeleben, Oſterburgum, Werbum, Senohuſum, Arnburgum, Nova Marchia ad Occaſum Odera amne, ad Septentrionem Pomerania, ad Orientem Poloniç finibus terminatur. Oppida in ea ſunt, Coſtrinum, conditum vel potius reſtauratum à Joanne Joachimi primi Electoris filio, Lanſpergum, Bernwaldum, Bernſteinum. Media Marchia inter has ſita, Albi & Odera clauditur: In hac ſunt, Brandepurgum, Francofurtum ad Oderam, Berlinum, Spandavium, Rathenavium. Incoluere autem hæc loca olim Teutones, Suevi, Senones, poſtea Vandali, hiſque pulſis Saxones, inde Heneti, quibus ab Henrico Aucupe devictus, impoſitus eſt Marchio Sigefridus comes Ringelheimenſis frater Imperatricis, anno Chriſti CMXXVII. Huic ſuffectus eſt GERO ab Ottone I, à quo conditum eſt monaſterium Gerenrodenſe. Geroni ſucceſſit BRUNO comes Wethinenſis, ſurrogatus ab Ottone I, anno Chriſti CMLV. Is filium habuit HUGONEM quem Otto III Marchionem Brandeburgicum fecit. Obiit is anno MI. Hugoni ſuffectus eſt SICARDUS Bruniconis filius, Hugonis frater, ab Ottone III. Is filium habuit THEODORICUM magnianimi virum, Henetorum hoſtem adeo acrem, ut Henricum II impulerit ad duos Henetorum principes ſuſpendio necandos. Is tamen exutus poſtea eſt omni fortunâ, & ægre apud Canonicos Magdeburgenſes ſuſtentatus; Anno MXXII. Regionem ejus omnem invaſere Obotriti duce Miſtivoio. Sed pulſi ſunt haud multo poſt ab VDONE I Soltwedelenſi Comite, conferentibus ipſi auxilia Conrado III Imperat. & Magdeburgenſi Archiepiſcopo. Vdoni ſucceſſit VDO II prioris filius: huic frater RUDOLPHUS: His filij HENRICUS Vdonis, & OTTO Rudolphi. Sed quum Vdo II una cum Saxonibus adverſus Henricum IV Imp. conſpiraſſet, proſcriptus eſt, dataque Primiſlao Henetorum & Obotritorum regi facultas, ditiones illas ad Havelum uſque amnem invadendi. Ita ad PRIMISLAUM Marchia tunc devoluta eſt. Eo extincto Fridericus Barbaroſſa Marchionatum Brandeburgicum contulit in Albertum Urſum Comitem Aſcaniæ, Principem Anhaltinum, à quo deinceps per annos cc ſic decurrit ſeries Marchionum Brandeburgenſium.

MARCHIONVM BRANDEBVRGENSIVM ex familia Anhaltina ſeries.

- 1 *Albert. Vrſus Comes Aſcaniæ, inauguratus à Friderico Barbaroſſa Merſburgi Marchio Brandeburgenſis.*
  - *Bernhardus I Dux Saxoniæ, poſt Welfos, à quo deinceps Electores Saxoniæ veteres & Lowenpurgenſes.*
  - 2 *Otto I Marchio Brandeb. ann. 1198, uxor ei Anna, filia * . . . duc. Sax.*
    - 3 *Otto II Marchio Brandeb.*
    - 4 *Albert. II Marchio Brandeb. ob. an. 1221.*
      - 5 *Ioannes I Marchio Brandeb. ob. an. 1260.*
        - 7 *Ioannes II Marchio Brandeb.*
        - 8 *Conradus Elector Brandeburgicus.*
          - 10 *Waldemarus I Elector Brandeburg. obiit anno 1319.*
            - *Helena uxor Henrici Ducis Brunſuicenſis.*
            - *Catharina uxor Magni Torquati Ducis Brunſwic.*
          - *Henricus ſine terra, ob. anno 1318.*
            - 11 *Waldemarus II Elector Brandeburg.*
            - 12 *Ioan. II Elector Brandeburg.*
          - *Otto Templarius miles.*
          - *Conradus magiſter Ordinis Teuton.*
          - 9 *Ioannes III Elector Brandeb.*
        - *Ericus Archiepiſcop. Magdeburg.*
        - *Otto Sagittarius.*
      - 6 *Otto III pius Marchio Brandeburg.*
        - *Ioannes Pragenſis.*
        - *Otto Longus obiit anno 1298.*
          - *Otto Magiſter Ordinis Teuton.*
          - *Albertus Comes Anhaltinus.*
          - *Hermannus Longus March. Brandeb.*
            - *Ioan. Inluſtris March. Brandeb.*
        - *Albert Marchio Brandeburg.*
        - *Otto parvus Marchio Brandeb.*
    - *Henricus Marchio Tangermundenſis.*

Digitized by Google

1 ALBERTUS Urſus Ottonis filius cum Sorabis ad Albim fluvium feliciter pugnavit. Factus inde eſt Marchio Brandeburgicus, defuncto Primiſlao Obotritorum rege, qui Albertum permiſſu Cæſaris Conradi III hæredem inſtituerat, anno 1142. Hic accitis è Germania inferiore ac præſertim ex Flandria, Hollandia, Friſia, Weſtfaliaque colonis, regionem deſertam, belliſque Vandalicis ad ſolitudinem pene redactam excoli fecit: eſtq; hæc cauſſa cur circa Witebergam nomina ſint Cameraci, Neomagi, Brugarum, alibi vero aliarum urbium originem ſuam teſtantium. Idem hic templa, ſcholas & judicia conſtituit; pene ut illi humanitatis cultum & elegantias ſuas debeat tractus omnis Brandeburgicus & Saxonicus. Situs eſt Brandeburgi in templo cathedrali propter uxorem.

2 OTTO I Marchio & Elector Brandeburgicus fuit: exſtruxit monaſterium Lenin, in eoque conditus eſt cum uxore Anna, filia Ducis Saxoniæ, anno 1198. Ab hoc deinceps fluit linea Marchionum Brandeburgicorum Anhaltina.

3 & 4 OTTO II in terram Palæſtinam profectus equeſtribus factis inclaruit: obiit ſine liberis. Ejus frater ALBERTUS gratus admodum fuit Friderico II Imperatori: extinctus eſt anno 1221. Uxorem habuit Machthildem filiam Conradi III Marchionis Luſatiæ, ex qua liberos ſuſcepit, Joannem & Ottonem: filias, Machtildem nuptam Ottoni Duci Brunſuicenſi, & Annam nuptam Nicolao Vandalorum Principi.

5 JOANNES I Francofurtum ad Oderam ampliavit, prolatis ejus pomœriis, Anno 1252. Condidit Sebuſij monaſterium, Sepultus eſt Chorinij. Filias habuit Helenam Diderici Marcgravij Miſniæ uxorem, Mechthildem Chriſtophori I regis Daniæ conjugem, Annam nuptam Bugiſlao IV Pomeraniæ duci.

6 OTTO *III* bella geſſit cum Archiepiſcopo Magdeburgenſi & Epiſcopo Halberſtadenſi, condidit quoque in Boruſſia urbem quam à ſua urbe vocavit Brandeburgum: extinctus eſt anno 1267. Uxor ei fuit Beata filia Othocari Regis Bohemiæ, Filiæ, Kunegundis & Mechthildis: illa nupta Belæ IV regi Hungariæ: hæc Barnimo I duci Pomeraniæ.

7 JOANNES *II* Ducatum Croſſeſem ſibi oppignoratum ab Henrico duce Uratiſlavienſi diu admodum poſſedit: Conditus eſt Chorinij: Filios habuit Conradum Canonicum Magdeburgenſem, Albertum, & Henricum, quos ipſe juvenes extulit. Ejus frater OTTO Sagittarij nomē ex eo accepit, quod ſagittam qua ictus fuerat in capite dum Starfurtum obſideret, totum annum geſſit in vulnere, conſpicuum omnibus.

8 CONRADUS Elector ad altam ſenectutem pervenit. Obiit anno 1304: Uxores habuit, primam, Conſtantiam filiam Premiſli Ducis Poſnaniæ. Secundam, Brigittam filiam Theodori Marchionis Miſniæ: Tertiam Sophiam filiam Erici Regis Daniæ.

9 JOANNES *III* patri haud diu ſuperſtes fuit: extinctus eſt enim anno 1305. Uxor ei fuit * .... Cattimelibocenſis, ex qua liberos non ſuſcepit.

10 WOLDEMARUS *I* fratri in Electoratu ſucceſſit. Hic bella geſſit cum Friderico Marchione Miſniæ, cui etjam Luſatiæ partem ademit. Uxorem habuit Agnem filiam Hermanni Marchionis Brandeburgici, ex qua maſculam prolem non ſuſtulit. Extinctus eſt anno 1319; itaque Electoratus ceſſit Woldemaro *II* Henrici filio.

11 & 12 WOLDEMARUS *II* Elector Brandeburgicus obiit anno M CCCXXIII. Succeſſit ei JOANNES IV; qui dies non amplius quatuordecim dignitate illa fruitus eſt. Uxor ejus prima fuit Ingelberta filia Ducis

Digitized by Google

Mechleburgenſis. Secunda Helena filia Marchionis Luſatiæ. Vigeſimo nono poſt illius obitum anno extulit ſe quidam Pſeudowoldemarus, molitoris filius, qui quod vultu Principem referret, ſe pro ipſo venditavit. Nomen ei verum erat Iacobus Robock.

A WOLDEMARO II VSQVE AD Fridericum I Burggravium Noribergenſem.

Ludovicus Bavarus Imp cujus liberi
- 1 *Ludovicus Bavarus Marchio Brandeburgicus.*
- 2 *Ludovicus Romanus Marchio Brandeburgicus.*
- 3 *Otto Palatinus Marchio Brandeburgicus, qui Marchiam vendidit Carolo IV Imperatori ſocero ſuo aureorum Hungaricorum cc millibus.*

Poſt hos

Carolus IV Imp. liberi,
- 4 *Wenceſlaus Marchio & Elector Brandenburgicus: poſtea Imperator.*
- 5 *Sigiſmundus Marchio & Elector Brandeburgicus, poſtea Imperator.*

1 Ludovicus Bavarus Marchiam Brandeburgenſem cum Electoratus dignitate à patre ſuo Ludovico Imperatore accepit, deficiente linea Ottonis I Anhaltini. Factum id in conventu Namburgenſi anno MCCCCXIX Sed adminiſtrata aliquamdiu ea dignitate, offenſus iniquis Pſeudowoldemari actionibus, cui tamen favebant Carolus IV Imperator, Otto Archiepiſcopus Magdeburgenſis, Rudolphus Dux, Saxoniæ Elector, Duceſque Brunſuicenſis, Megapolenſis, Stetinenſis, Anhaltinus, Marchiam reſignavit in fratrem Ludovicum Romanum, contentus Tyrolenſi Comitatu & Styria: Anno MCCCCXLIX.

2 Ludovicus junior ex eo Romanus dictus eſt quod natus eſſet Romæ. Hic factus Marchio protinus ingenti animo fictitium illum Woldemarum ſibi oppugnandum duxit, ac tandem ope Ruperti Palatini Electoris omni ditione expulit, uxor ei fuit Ingelburgis filia Alberti Ducis Mechleburg. Obiit an. MCCCLXVI.

3 Otto Ludovici utriuſque frater Marchio Brandeburgenſis Comes Palatinus Rheni fuit. Uxorem habuit Annam filiam Caroli IV Imperatoris, qui Marchionatum à genero ſuo emit ducentis millibus Hungaricis. Ita Otto in oppido quodam Bavariæ quod reliquum ſibi erat vitæ privatus conſumpſit.

4 Wenceslaus Caroli IV filius Marchio Brandeburgicus creatus à patre quum vix annos quinque gubernaſſet, fratri Sigiſmundo ceſſit, anno Chriſti MCCCXXXVIII, factus ipſe Imperator.

5 Sigismundus Marchio & Elector Brandeburgicus Rexq, Hungariæ & Boemiæ, quum bello diſtineretur, Marchiam patrueli ſuo Iudoco Moravo XX millibus aureorum Boemicorum vendidit, ut armis recuperare regnum Hungariæ poſſet. Poſtea factus Imperator, Marchionatū à Guilielmo diviti Marchione Miſniæ, cui Iudocus oppignorarar, redemtum, dedit Friderico Burggravio Noribergenſi, in concilio Conſtantienſi, Anno MCCCCXVII, ob fidelem operam in bellis Hungaricis & Boemicis ipſi præſtitam. Ita ad familiā Burggraviorum Noribergenſium devolutus eſt Marchionatus Imperij, in qua adhuc feliciter ſtat. Opus autem habuit ad eam rem Fridericus ſumma quadringentorum millium florenorum, Itaque arcem ſuam cum jure omni Burggravij vendidit Reip. Noribergenſi CLXXX millibus florenorum, ſervato ſibi & poſteris ſuis titulo Nemora quoque duo iiſdem vendidit LX millibus florenorum. Ditio tamen quam habuit extra urbem manſit ipſi integra.

STEMMA

Digitized by Google

STEMMA ELECTORUM ET MARCHIONUM BRANDEBURGENSIUM ex Burggraviis Noribergenſibus

- Frider. II Burgrav. Noriberg. obiit an. 1371.
  - 1 Fride. III primus ex Burgrav. Norimbergenſib. Brandeb. Elect. factus, ann. 1417. ob. an. 1440.
    - 2 Frider. IV Elector.
      - Ioannes.
      - Eraſmus.
    - Fridericus pinguis.
      - Magdalena.
    - 3 Albert. qui Achilles Germaniæ, Elector.
      - 4 Ioan. Magnus Elector, dictus Cicero Germanicus.
        - 5 Ioachim. I Elector.
          - 6 Ioachim. II Elector.
            - 7 Ioan. Georg. Elect.
              - 8 Ioachim. Frider. Elect.
                - 9 Ioan. Sigiſ. Elector.
                  - Georg. Guil.
                - Ioan. Georg.
                - Auguſtus.
                - Alb. Frider.
                - Ioan. & Erneſtus gemelli.
                - Guilhelmus.
                - Anna Catharina nupta Chriſtian. IV regi Daniæ.
              - Chriſtianus.
              - Ioach. Erneſt.
              - Fridericus.
              - Georg. Alb.
              - Sigiſmund.
              - Ioannes.
            - Frider. Arch. Magdeb.
            - Sigiſm. Arch. Magdeb.
            - Eliſabetha.
            - Catharina.
          - Ioan. March. Brandeb.
        - Albert. Card. Arch. Mog.
        - Georgius.
        - Ioan. Albertus Canon. Mog.
      - Frid. V Pinguis March. Brandeb.
        - Georg. pius.
          - Georg. Frid.
        - Caſimirus.
          - Albertus VI.
        - Albert. mag. ord. Teut.
          - Albert. Frid. dux Pruſſ.
        - Ioan. Albert.
        - Guiliel. Epiſ.
        - Fridericus.
        - Ioannes.
      - Georgius.
      - Sigiſmundus.
    - Ioan. I Alchimiſta.
      - Dorothea.
      - Barbara.
      - Eliſabeth.
  - I. Burg. Noriberg.
  - Elſabeth.
  - Beatrix.

1 Fridericus factus Marchio Brandeburgenſis opes & conſilia omnia contulit ad exornandam ſuam ditionem. Coloniam arcem ad Suevum amnem condidit. Legibus & inſtitutis Remp. munivit. Uxorem habuit Eliſabetam Friderici Bavariæ ducis filiam, ex qua, præter liberos in genealogiæ ſchemate commemoratos, habuit filias, Eliſabetam Ludovici Lignitiæ Ducis conjugem; Cæciliam & Magdalenam, illam Guilielmo, hanc Friderico fratribus Brunſwicenſibus elocatas; Margaretam nuptam primum Ludovico Bavaro gibboſo; poſteà Martino Comiti in Waldenfeltſz, Dorotheam Henrici Ducis Mecleburgici uxorem, & Barbaram Joanni ultimo Oppoliæ Duci nuptam. Diſceſſit ipſe è vita Anno Chriſti 1440. Etſi verò è maribus liberis maximus natu eſſet Joannes, tamen quum is umbra & otio gauderet, Fridericus vero, qui proximus erat à Joanne, aptior eſſet rebus gerendis, prælatus eſt à patre Joanni Fridericus, illo non admodum indignante, & alchymia ſeſe oblectante. Joanni uxor fuit Barbara, Rudolphi Electoris Saxoniæ filia, ex qua natæ, Dorothea, nupta primum Chriſtophoro Bavaro regi Daniæ: poſteà Chriſtiano Comiti Oldenburgico ejus ſucceſſori: & Barbara, uxor Ludovici Marchionis Mantuani.

2 Fridericus II Marchio Brandeburgicus Elector & Archicamerarius imperij tantam in rebus agendis præ ſe tulit acrimoniam, ut Marchio cum ferreis dentibus vocaretur. Polonos, Lithuanos, Boruſſos Francofurtum obſidentes fudit, tribus millibus ipſorum deletis. In Pomeranos inde movit, ac volente Friderico III Imperatore titulos & inſignia Pomeraniæ, Stetini, Caſſubiorum, & Vandalorum ſuis junxit, quod & poſteri ejus Marchiones Brandeburgenſes ipſum ſecuti factitant. Accepit etiam à Poloniæ rege Luſatiam ſuperiorem, quam tamen poſteà Georgio Bohemiæ regi, excepto Cotbuſio & paucis aliis oppidis, conceſſit. Mortuus eſt anno Chriſti 1469. Uxorem habuit Catharinam filiam Friderici primi Saxoniæ Electoris, ex qua liberos ſuſcepit Joannem & Eraſmum, qui prima ætate extincti ſunt.

3 Albertus, ob fortitudinis & rerum geſtarum laudem Achilles Germanicus, & Ulyſſes Teutonicus Pio II. Pontifici dictus, natus eſt anno Chriſti 1414. Bellum geſſit cum Noribergenſibus: Obiit Francofurti in electione Maximiliani Imperatoris, Anno 1486. Uxores habuit, Margaretam Jacobi Marchionis Badenſis filiam, & Annam viduam Ludovici Lantgravij Haſſiæ, filiam Friderici Electoris Saxoniæ.

Ejus filius Fridericus V (nam de Joanne poſt dicam) cum Noribergenſibus quoque certavit: extinctus eſt, anno Chriſti 1499. Caſimirus Friderici V filius Carolo V Imperatori fidelem operam navavit. Obiit Budæ, quum adverſus Joannē Sepuſium Voiuodam miſſus eſſet, anno Chriſti 1527. Ejus frater Georgius cognomentum pij ex eo accepit, quod quum in conventu Auguſtano Anno Chriſti 1530 Carolus Imperator decretum de recipienda religione Pontificia acrius urgeret, ſurgens coram Cæſare & Ferdinando ipſius, fratre profeſſus ſit, ſe Cæſari hactenus quæ ipſius eſſent tribuiſſe, facturumque idem in poſterum: ſed in religionis negotio Deo parendum potius quam hominibus: malle ſe vitam profundere, quam veritatem agnitam abnegare. Quo viri zelo ac candore motus Imperator, reſpondit, non agi de vita eripienda, conſtaret modo in fide erga ſe & Imperium. Mortuus eſt anno Chriſti 1543.

Alber-

Digitized by Google

Albertus verò V ſenior Friderici V filius, anno MDXI Magiſter ordinis Teutonici generalis factus eſt in Boruſſia. Sed quum poſtea à Sigiſmundo Poloniæ rege urgeretur, ut fidelitatis juſiurandum ipſi præſtaret, ex formula tranſactionis anno Chriſti MCCCCLXVI, detrectavit id aliquamdiu, quod judicaret ad Imperium negotium illud pertinere. Sed quum fruſtrà imperij opem contra tam potentem hoſtem imploraſſet, factus eſt tandem cliēs regis Poloniæ, renunciato directo Domini ejus ditionis; atque ita primus ex magiſtro ordinis Teutonici Dux Boruſſiæ dictus eſt. Hic Academiam Regiomontanam inſtituit anno MDLIV. Obiit an. MDLVII, ex paralyſi, quam ob inopinatam Erici Brunſuicenſis ſororij ſui incurſionem quadriennio ante conceperat. Filius illi Albertus Fridericus Dux Boruſſiæ, qui Mariam Leonaram Ioannis Guilielmi Clivorum ducis filiam uxorem duxit, anno MDLXXII. Obiit ipſe anno MDCVIII, reliquit ex ea filias quatuor, Annam nuptam Ioanni Sigiſmundo Electori Brandeburgico. *.... nuptam Electori .... *nuptam Duci Curlandiæ, & *.... nuptam Ioanni Electori Saxoni.

4 JOANNES Magnus Alberti ſive Achillis Germanici filius ex matre Badenſi, ob inſignem eloquentiam Cicero Germanicus dictus eſt. Hic anno MCCCCLXXXIX cum Erneſto Saxoniæ Duce & Electore tres reges de regno Boemiæ inter ſe contendentes, Caſimirum Polonum, Matthiam Hungarum, Ladiſlaum Boemum, gravi oratione compoſuit Vratiſlaviç, additis etiam ad verba minis, ſe cum principe Saxoniæ copias paratas habere, quibus protinus impugnandus is eſſet, qui pacis conditiones quas ferebat repudiaſſet. Exceſſit ex hac vita anno MCCCCXCIX, quo etiam obiit ejus frater Fridericus V.

5 JOACHIMUS I Marchio Brandeburgicus, Septemvir & Archicamerarius Imperij patrem pene dicendi laude æquavit: natus eſt anno MCCCCLXXXIX. In Conventu Auguſtano Campegio Cardinali legato Pontificis, nomine clericorum Germaniæ oratione Latina reſpondit, ſæpiuſque ex eo cum audientium ſtupore auditus eſt, ſi quando Caroli V Imperatoris juſſu verba facienda eſſent. Academiam Francofurtenſem ad Oderam fundavit cum fratre Moguntino Archiepiſcopo, anno MDVI, conferentibus privilegia Maximiliano Imperatore & Alexandro VI Pontifice. Obiit anno MDXXXV. Uxorem habuit Eliſabetham filiam Ioannis Regis Daniæ, ex qua duos filios ſuſcepit, Joachimum & Joannem.

6 JOACHIMUS II Elector Brandeburgicus natus anno MDIII, anno ætatis trigeſimo contra Turcos ivit, una cum Friderico Pio Palatino Rheni, ingentesque copias illorum attrivit, cæſo ipſorum duce Coſono: ob quod factum eques auratus à Carolo V renunciatus eſt. Hic religionis doctrinam in Marchia reformari curavit juxta formulam Auguſtanam Anno MDXXXIX, uſus ad eam rem opera Matthiæ à Lage, & Jacobi Stratneri. Sed ſeptennio poſt ſequutus eſt contra Proteſtantes caſtra Cæſaris, & poſt victoriam decretum ejus de interreligione amplexus, anno MDL cum Mauritio Saxone Magdeburgum oppugnavit. Mortuus eſt anno MDLXXI. Sepultuſque Coloniæ ad Suevum amnem. Uxores habuit, Magdalenam filiam Georgij Ducis Saxoniæ, & Heduigim filiam Sigiſmundi Poloniæ regis. Filij ejus fuere, præter Joannem Georgium, Fridericus archiepiſcopus Magdeburgenſis, primas Germaniæ, adminiſtratorque Halberſtadenſis; & Sigiſmundus qui fratri Friderico ſucceſſit. Ille obiit anno MDLII: hic anno MDLXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

7 Ioannes Georgius Ioachimi II filius, Marchio & Elector Brandeburgicus, diu admodum & tranquille ditionibus ſuis præfuit: In bello Schmalkaldico ſequutus eſt partes Cæſaris, extinctus anno MDCXVIII, ætatis ſuæ LXXIII. Uxores habuit, Sophiam filiam Friderici ducis Lignicenſis: Sabinam filiam Georgij Marchionis Brandeburgenſis: Eliſabetam filiam Ioachimi Erneſti Principis Anhaltini. Liberi præter Ioachimum Fridericum Electorem, fuere, Chriſtianus natus Ienæ anno MDLXXXI. Ioachimus Erneſtus natus anno MDLXXXIII. Fridericus natus anno MDLXXXVIII. Georgius Albertus natus anno MDXCI. Sigiſmundus natus anno MDXCII. & Ioannes natus anno MDXCVII.

8 Ioachimus Fridericus Marchio Brandeburgenſis, Elector & Archicamerarius Imperij, Dux Pomeraniæ, Stetini, Boruſſiæ, Caſſubiorum, Vandalorum, & Croſnæ in Sileſia, Burggravius Noriburgenſis natus eſt anno MDXLVI: Vivo patre fuit adminiſtrator archiepiſcopatus Magdeburgenſis, pius, gravis, caſtus, æquus, pacificus, poſt patris obitum factus eſt Elector. Uxor ei Catharina filia Ioannis Marchionis Caſtrinenſis: liberi multi. Ioannes Sigiſmundus, natus anno MDLXXII. Ioannes Georgius, natus anno MDLXXVII. Auguſtus, natus anno MDLXXX. Albertus Fridericus, natus anno MDLXXXII. Ioachimus & Erneſtus Gemelli, nati anno MDXXXXIII. Guilielmus Fridericus, natus anno MDXXXXVIII. Filiæ, Erdmutha & Anna Maria, quartum illa nupſit Ioanni Friderico, hæc Barnimo, Ducibus Pomeraniæ, fratribus. Sophia uxor Chriſtiani Electoris Saxoniæ.

9 Ioannes Sigismundus Marchio & Elector Brandeburgenſis uxorem duxit Annam filiam Alberti Ducis Boruſſiæ ex Maria Leonora filia Guilielmi, Clivorum ducis. Filius ipſi Georgius Guilielmus Marchio Brandeburgicus. Porro Mariam Leonoram nuper defunctam Alberto Boruſſo hac lege dedit pater, ut ſi fratres improles morerentur, ipſa ipſiuſque hæredes fratribus ſuccederent; Eademque lege reliquas quoque filias elocavit. Hoc ergo titulo hodie petit Georgius Guiliemus Ducatus Iuliacenſem, Clivenſem, Montenſem, cum Comitatu Ravensburgico: quemadmodum in Genealogia Ducum Clivenſium patebit.

Cap. XIII.

Bohemia, cum ſerie regum & Electorum Bohemiae.

STrabo de Hercynio ſaltu ſic ſcribit. ὁ δὲ ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότης τέ ἐστι καὶ μεγαλόδενδρος ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν. ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖν δυναμένη. *Hercynia*, inquit, *ſilva admodum denſa eſt, habetque locis deſertis proceras arbores, magnumq; ambitum complectitur. In ejus vero ſilva meditullio ſita eſt regio habitationi apta.* Refert idem, Suevorum partem eam regionem coluiſſe, inque ea fuiſſe Βεβαιμον Bubiemum Marobodui regiam, translatoſque eo ab ipſo Marcomannos. Quæ quidem cum Taciti deſcriptione conſentiunt: qui tamen hoc adddit, Boiemos ortos à Gallis Boijs: Verba ejus hæc ſunt. *Inter Hercyniam ſilvam Rhenumque & Mœnum amnes, Helvetij, ulteriora Boij, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus.* Dixerat autem Bojos pulſos à Marcomannis.

mannis, Ptolemæus regionem quidem ipſam non ponit, gentem tamen agnoſcit, μέγα inquit ἔθνος οἱ Βαῖμοι. Ex quibus diſcimus, Germanorum olim eas ſedes fuiſſe, poſtea illas Gallis Boijs ceſſiſſe: Hos pulſos fuiſſe à Marcomannis. Sed & ipſi quoque Marcomanni ejecti ſunt à Slavis, ducibus Zecho & Lecho, quorum ille hunc tractum, iſte Poloniam invaſit, durante ad noſtra uſque tempora Sarmatici ſermonis inter vicinas has gentes cognatione. Incidit autem mutatio iſta in annum Chriſti MCXXIX. Clauditur regio ad ortum Moravia & Sileſia, ad occaſum Nariſcis, & Bavariæ parte ea quæ Danubio prætexitur. Ad meridiem Auſtria, ad Boream Miſnia. Mediam Albis amnis interſecat, ortus è montibus ad oppidum Augſt. In hunc ſe effundunt *Multavia*, qui Ptolemæi Caſſurgis eſſe creditur, *Egra*, *Saſſana*, *Giſera*, *Miſa*, & alij complures amnes. Civitates regiæ ſunt *Praga*, regni caput, *Egra* ad fluvium cognominem, *Budweis*, quam Lazius putat eſſe Ptolemæi Maroboduum, *Koeln*, *Kutten berg* ad quam ſunt argenti fodinæ. *Taber* unde Taboritæ nomen traxere. *Satz*, *Leimirtz*, ubi vineta. *Laun* tritico abundans: *Rakonick* celebris ob cereviſiæ bonitatem, *Glataw*, ob caſeorum præſtantiam, *Bern*, ob fodinas & officinas ferrarias, *Augſt* ad quam Albis e montibus erumpit, *Bruck*, *Gretz*, *Maut*, *Hoff*, *Iaromir*, Sunt & civitates proceribus regni ſubiectæ, *Lantshut*, ubi effodiuntur gemmæ, *Gilan* ubi aurum eruitur, *Grampen*, ubi ſtannum, *Kruman* ubi argentum. *Elbogen*, thermis ſalubribus nobilitatum. *Aicii.* & *Wiſwaſſer* & *Teplits* haud invenuſta oppida. Paruit autem Bohemia primum Ducibus poſtea Regibus.

DUCES.

1 *Zechus* Slavus invaſit terram anno 649.

2 *Crocus*. Hic obiiſſe dicitur anno 709.

3 *Libyſſa* filia Croci, primum ſola, poſtea cum *Primiſlao* marito, qui Pragam condidiſſe, & leges genti ſcripſiſſe fertur. Sub his Vlaſta comparata ancillarum manu rebellis excurſionibus ex arce Dibin factus, Bohemiam depopulata eſt totum ſepennium, ſed victa tandem eſt.

4 *Nimiſlaus*, dictus Epimetheus, magni patris degener filius, Anno Chriſti 745.

5 *Mnatha* patri ſimilis, vixit anno 783: Sub iſto cœperunt Moravi & Germani Bohemiam invadere.

6 Voricius Mnathe filius, Myſos domuit, Moravos vicit.

7 Wenceſlaus.

8 Bela anno 852. Hic quum Vratiſlaum ducem Soyzenſem, qui bellum ipſi inferebat, precibus muneribuſque mollire non poſſet, prœlio vicit.

9 Noſtricius patri ſucceſſit anno Chriſti 873.

STEMMA

STEMMA DVCVM BOHEMIÆ Chriſtianorum à Borſivogio uſque ad Uladiſlaum primum regem.

10
Borſivogius prim. qui in Boh. Chriſto nomen dedit, Anno 900. Uxor ei Ludmilla, Liberi

11
Sbitignevus

12
Uladiſlaus, cui uxor Dragomira impia.

13
S. Wenceſlaus dux Bohem occiſus à fratre an. 938.

14
Boleſlaus I fratricida, Dux factus Bohemiæ ab Ottone I Ei uxor Brenna.

15
Boleſlaus II Pius, Dux Bohẽ. ob. an. 994

Dãbrouvca uxor Miecislai ducis Pol. qui primus ibi Chriſtiã. factus eſt. an. 965.

16
Boleſlaus III dux Bohem. captus & excæc. à Boleſl. Chrobio duce Poloniæ an. 1004.

17.
Iaromir. Dux Bohem. captus à Chrobio, & excæcatus ab Udalr. patruo.

18
Udalric. dux Bohemiæ.

19
Prediſl. Dux Bohem. Hic Iuthā Ottonis II Imp. filiam nunquam ſibi antea viſam rapuit Ratiſponæ è monaſterio, ob. a. 1052.

20
Sbitignævus dux Bohem. ob. an. 1060.

21
Uladiſlaus I.
*

22
Conradus Dom. Mor. ob. an. 1094.

Otto Marchio Morav.

Iaromirus Epiſc. Prag. qui Gerardus dictus eſt.

23
Prediſlaus.

24
Borſivogius.

27
Sobeſlaus.

Udalricus.

Leopoldus.

Otto Niger March. Morav.

25
Suentopolcus

28
Uladiſlaus.

Iaromirus.

26
Uladiſlaus.

Conradus March. Moravæ. o. a. 1190

Wenceſlaus March. Olmucenſis.

10 Borza·

Digitized by Google

10 *Borzivogius* an. 890. Uxor ei Ludomilla. Quum autem Zwentopolcus Moraviæ Rex, cui bellum erat adverſus Arnulphum Imperatorem, vicinos proceres ad epulum & ſocietatem belli invitaſſet, ſolus Borzivogius nō menſæ admotus, ſed humi ſedere juſſus, quod Paganus adhuc eſſet, motus ignominia & Cyrilli Epiſcopi pellicitationibus, qui ipſum Moraviæ regem futurum dicebat, ſi Chriſto nomen daret, protinus baptizatus eſt.

11 *Sbitignævus* Patri ſucceſſit an. 905. Hic templa exſtruxit, & ſcholas in quibus juventus Latinè docebatur.

12 *Uladiſlaus I* fratri ſucceſſit anno 907. quo defuncto uxor Drahomira Pagana Chriſtianos adflixit, & ſocerum ſuam Ludomillam piam fœminam ſubmiſſis ſicariis occidit.

13 *Wenceſlaus* qui ſanctus dicitur, matris odiis exagitatus Ratisbonæ comitiis interfuit ſub Henrico Imp. anno 923. Frater Boleſlaus eū in templo trucidavit.

14 *Boleſlaus I* Fratricida Anno 929. à Moravis, Hungaris, Ottone I Imperatore, bello petitus eſt.

15 *Boleſlaus II*, patri longè diſſimilis, Mitis à moribus dictus eſt: Hic an. 967 religionem Chriſtianam valdè promovit in Bohemia, evocato Ditmaro Saxone, qui Bohemorum primus fuit Epiſcopus: Congreſſurus cum Paganis, non aſpernatus eſt auxilia Judæorum, quibus poſt victoriam ob egregie navatam operam Synagogam Pragę conceſſit eo quo adhuc hodie conſpicitur loco.

16 *Boleſlaus III* an. 999. bellum geſſit cum Boleſlao Polono: quo Cracoviam quæ antea Bohemorum juris fuerat, amiſit Eum hoſtis oculis privavit.

17 *Jaromirus* Boleſlai III filius anno Chriſti 1003.

18 *Udalricus* educatus in aula Henrici II Imperatoris Jaromiro ſucceſſit, anno 1004. Hic villici cujuſdam filiam uxorem duxit, quæ Beatrix dicta eſt. Sunt qui eum fratrem, ſunt qui patruū Jaromiri fuiſſe dicant.

19 *Prediſlaus* Udalrici filius anno 1026 poſt patrem Bohemiæ præfuit, rapta ex cœnobio Ratiſponenſi Juditha filia Ottonis II Imperatoris: obiit anno 1052.

20 *Sbitignævus II* Prediſlai filius homo inquies, Germanos Bohemia expulit, ne matre quidem excepta. E fratribus Uladiſlaum Moravia ejecit, Conradum & Ottonem ad deditionem coëgit.

21 Uladislaus anno 1061 fratri ſucceſſit. Hic Moguntiaci ab Henrico IV cunctis principibus ſuffragantibus primus Bohemiæ Rex creatus eſt, corona manibus Imperatoris ipſius capiti impoſita, an. MLXXXVI. Ex eo Moravia regio titulo orbata eſt: adlectiq; ſunt Bohemiæ ducatus Poloniæ, Sileſiæ, & Luſatiæ, cum Marchionatu Moraviæ. Gilbertus quoque Trevirorum Archiepiſcopus cum ipſo Pragam miſſus eſt, qui eum Pragæ unctum ſolemniter, & regalibus ornamentis indutum, regno inauguravit. Uncta quoq; eſt cum ipſo regina Suatana. Obiit in venatione anno 1098.

22 *Conradus* Dux, Uladiſlai frater.

23 *Prediſlaus* II Dux.

24 *Borſivogius* Dux.

25 *Suentopolcus* Dux.

26 *Uladiſlaus* Dux.

27 *Sobieſlaus* Dux.

28 Uladislaus II quum militaret ſub Imperatore Friderico ad Mediolanum, ob navatam egregie operam rex factus eſt, & ſocius Imperij vocatus, dato etiam inſigni leonis rubri, cum cauda biſcula, Ratisbonæ, anno 1158. Hic pontem Pragenſem exſtruxit.

29 *Sobieſlaus* Dux. Sub quo Picardi qui Wādenſes dicti sūt ex Gallia in Germaniam, inde in Bohemiam venerunt.

30 *Fridericus* Dux.

31 *Conra-*

31 *Conradus.*
32 *Wenceſlaus* Dux.
33 *Henricus* qui & Bretiſlaus Dux.
34 *Vladiſlaus* Dux ultimus.

REGUM BOHEMIÆ GENEALOGIA à Uladiſlao I uſque ad Eliſabetham nuptam Joanni Lucelburgico.

- 1 * *Vladiſlaus ab Henrico IV ex Duce rex primus Bohemiæ appellatus, an. 1087 Vxor ei Adelheidis filia Andreæ Regis Hungar. Liberi fuere,*
  - *Iudith nupta Vladiſlao Hermanno Duci Pol.*
  - *Otto.*
  - *Borſivogius III, Dux Bohemiæ; Vxor ei Heltobirga filia Leopoldi IV Marchionis Auſtriæ.*
    - *Iaromirus.*
  - *Prediſlaus vel Vladiſlaus II Dux Boh. obiit anno 1126.*
    - 2 *Vladiſlaus Dux, poſtea Rex Boh. factus eſt à Frider. I, an. 1159. Ejus uxor Gertrudis filia Conradi II Imper.*
      - *Fridericus Prin. Boh. ob. a. 1189.*
      - 3 *Primiſlaus I dictus ob egregiam in Ottonem Imp. fidem Ottocarus; rex factus à Philippo I Imp. an. 1199.*
        - 4 *Wenceſlaus I Luſus, cui uxor Kunegundis fil. Philippi Imperat.*
          - 5 *Primiſlaus qui Ottocarus. Ei uxor Margareta Leopoldi Auſtriæ ducis filia, liberi*
            - 6 *Wenceſlaus II Rex Bohemiæ & Poloniæ, cui uxor Iuta filia Rudolphi I Imperat.*
              - *Eliſabeth nupta Ioanni, filio Henrici VII Imperat. Lutzelburgici.*
              - 7 *Wenceſlaus III Rex Bohemiæ, obiit Olomucij, anno 1306.*
              - 9 *Anna nupta Henrico Duci Carinthiæ, Regi Bohemiæ.*
            - *Eliſabeth alias Anna, uxor Rudolphi Auſtriaci Imperatoris.*
          - *Ludmilla, uxor primũ Alberti comitis à Pogen poſtea Ludovici à ducis Bavar.*
        - *Anna, nupta Henrico Duci Sileſiæ.*
      - *Vladiſlaus.*
      - *Swentopolcus.*
      - *Albert. Archiep. Saliſb. obiit anno 1200.*
  - *Sobeſlaus Dux Bohem. uxor ei Adelheidis fil. Colomanni regis Hung.*
    - *Vdalricus.*
    - *Sobeſlaus II pulſus à Friderico.*

Extra ordinem lectus

8 *Rudolphus I Auſtriæ Dux Alberti Imperatoris filius, anno 1307. qui eopſe anno obiit.*

Digitized by Google

CONTINVATIO REGVM BOHEMIÆ ab Eliſabetha filia Wenceſlai II, uſque ad MATTHIAM Auſtriacum.

- 10 *Eliſabeth, &c.*
  - 11 *Carolus IV Imperat. rex Boh. Cui uxor Agnes filia Rudolphi Com. Palatini, obiit an. 1378.*
    - 13 *Sigiſmundus Imperator & Rex Boh. Cui ex Maria filia Ludovici Regis Hungar. nata.*
      - 14 *Eliſabeth nupta Alberto Imperatori, Regi Hung. & Bohem.*
        - 15 *Ladiſlaus poſthumus: obiit anno 1458.*
        - *Eliſabeth nupta Caſimiro regi Poloniæ. Filius ei inter plures primogenitus fuit*
          - 17 *Ladiſlaus cui uxor Anna Poxea de Candate Navarea. Liberi,*
            - 19 *Anna nupta Ferdinando, an. 1526.*
              - 20 *Maximilian. &c.*
                - 21 *Rudolphus.*
                - 22 *Matthias &c.*
            - 18 *Ludovicus rex, obiit an. 1526. Vxor ei Maria Hiſpania.*
        - *Anna, uxor Guil. Ducis Saxoniæ.*
    - 12 *Wenceſlaus Rex Boh. Imperator depoſitus.*
    - *Eliſabeth uxor Alberti Ducis Auſtriæ.*
  - *Ioannes Dux Carinthiæ.*
  - *Anna uxor Ottonis Ducis Auſtriæ.*

Extra ordinem lectus.

- 16 *Georg. Podiebrach gubernator Ladiſlai poſtumi. Cujus liberi,*
  - *Henricus Dux Munſterborg factus à Friderico Imp.*
    - *Margareta nupta Erneſto principi Anhaltino.*
  - *Victorinus.*
  - *Maria nupta Matthiæ regi Hungariæ.*

REGES

Digitized by Google

REGES BOHEMIÆ

3 PRIMISLAUS I pulſo Wenceſlao cognato ad Philippum Romanorum Imperotorem venit Moguntiam cum cc ſelectis equitibus, ab eoque Rex factus eſt anno Chriſti MCC, datâ inſuper Bohemis poteſtate proprios deinceps reges eligendi. Fuit autem in flagrante gratia apud Ottonem IV Imperatorem, dictuſque idcirco eſt à Saxonibus Ottocarus. Hujus motus virtute Fridericus Imperator anno Chriſti MCCXII jura immunitateſque regûm Bohemiæ confirmavit & auxit. Obiit ſenex octogenario major, quum regnaſſet annos XXVI.

4 WENCESLAUS dictus quoque Ottocarus obijt anno 1242,

5 PRIMISLAUS II vir potens, excelſi animi, bellicoſus, Dux Auſtriæ, Styriæ & Carinthiæ, Marchio Moraviæ, Rex Bohemiæ, ad Imperium quoque vocatus, honorem pertinaciter recuſavit. Rudolfum Habſburgenſem aulæ ſuæ quondam magiſtrum, uſque eo contempſit, ut noluerit ipſi obſequium præſtare, quæ res bellorum ipſi ac tandem mortis etiam cauſſa fuit. Hujus opera Boruſſia Chriſti fidem admiſit, exſtructa etiam urbe quæ ab ipſo Mons regius dicta eſt, Anno MCCLV. Perijt in pugna adverſus Cæſarem, anno MCCLXXVIII, ad flumen Maram deſertus à ſuis.

6 WENCESLAUS II vix octennis patrem amiſit, datus in tutelam Ottoni Marchioni Brandenburgico: Hic accepit in uxorem Rudolphi Imperatoris filiam Iuditham, data Rudolphi filio Cunigundi ſorore ſua. Hac affinitate auctus, animum adiecit ad ornandum Rempublicam, Acceſſit igitur ſub eo ad Bohemiæ regnum Ducatus Opolienſis, poſtea Ducatus Sileſiæ, anno Chriſti MCCXC, quo etiam Rudolphus Erfurdiæ Wenceſlaum Electorem Imperij & archipincernam fecit, cum jure ſucceſſionis in liberos & nepotes. Accepit & Cracovienſem ducatum cum Sandomirienſi, Rex imo Poloniæ totius factus eſt, anno MCCC, ducta regni hærede Richſa in uxorem. Sequenti anno acceſſio etiam regni Hungariæ facta eſt. Ita ille honorum ſatur obijt anno Chriſti MCCCV.

7 WENCESLAUS III vivo patre rex Hungariæ factus, ſucceſſit defuncto ei in regno Bohemiæ. Sed quum per ludum & ebrietatem vitam tranſigeret, Olomucij à ſicario confoſſus perijt, annum agens decimum octavum, Anno Chriſti MCCCVI.

8 RUDOLPHUS Auſtriacus Alberti Imperatoris filius accepta Eliſabetha Wēceſlai vidua in uxorem, anno Chriſti MCCCVII electus eſt in Bohemiæ regem contra Henricum, obiitque eodem anno in caſtris.

9 HENRICUS Tyrolis & Carinthiæ Princeps Meinhardi filius Wenceſlai III ſororem Annam uxorem duxit, factuſque eſt Bohemiæ rex contra Rudolphum Alberti Imp. filium.

10 IOANNES Lutzelburgicus Henrici VII Imperatoris filius, ducta Spiræ in uxorem Eliſabetha Wenceſlai III filia (ſunt qui ſororem fuiſſe dicant) nata annos XIX, Rex Bohemiæ factus eſt, unctuſque cum uxore Pragæ anno Chriſti MCCCX; pulſo Henrico. Cæſus eſt ad Creſſiacum in Gallia pugnans contra regem Angliæ Eduardum pro Philippo anno Chriſti MCCCXLVI. Sub hoc Epiſcopatus Pragenſis qui Moguntino hactenus fuerat ſubiectus, verſus eſt in Archiepiſcopatum.

11 CAROLUS iſte nomen habuit à Carolo Galliarum

 rege,

Digitized by Google

rege, apud quem fuit educatus, nam initio dictus eſt Wenceſlaus. Hic anno Chriſti MCCCXLVIII novam urbem Pragæ condidit, pontem collapſum reſtituit. Academiam ad exemplum pariſienſis & Bononienſis formavit. Imperator factus Wenceſlaum filium ad eandem quoque dignitatem pretio evexit: obiit Anno Chriſti MCCCLXXVIII.

12 WENCESLAUS Caroli filius, Ioannis nepos, cognomentum ignavi ex re habuit: fuit enim ſecors ac plane diſſolutus, ob eamque cauſſam Imperio motus: Mortuus eſt Pragæ in mediis furoribus concitatæ plebis Huſſiticæ, correptus paralyſi, anno vitæ LVII, Chriſti MCCCCXIX.

13 SIGISMUNDUS fratri Wenceſlao ſuffectus eſt primum in Imperio, poſtea etiam in regno, ſed fratri diſpar, Hungariæ quoque rex factus eſt; deſiit vivere anno MCCCCXXXVII, ſeptuagenarius.

14 ALBERTUS Auſtriacus poſt Lutzelburgicos Bohemię rex factus eſt, ducta Eliſabetha Imperatoris Sigiſmundi filia: Extinctus eſt anno MCCCCXXXIX.

15 LADISLAUS Alberti poſtumus patri in regnis Bohemiæ & Hungariæ ſucceſſit, ſimulatque tutela egreſſus eſt, anno MCCCCLIII, permiſitque ſuis civibus, ut ſive ſub una, ſive ſub utraque ſpecie ſacram cœnam ſumerent, prout Synodo Baſilienſi fuit decretum. Extinctus eſt Pragæ in ipſo nuptiarum adparatu, quæ cum Caroli Galliarum regis filia adornabantur, anno ætatis XVII Chriſti MCCCCLVIII, non ſine ſuſpicione veneni.

16 GEORGIUS PODIEBRACTUS ob egregias virtutes quas dum minorennis adhuc eſſet Ladiſlaus in gubernatione regni oſtenderat, Rex factus, dignum ſe eo loco oſtendit. Multa ipſi fuere cum Papa Eugenio certamina, Matthiam Corvinum, quem captivum tenebat, dimiſit in regnum Hungariæ, data etiam ipſi filia ſua Maria in conjugem: extinctus eſt hydrope, anno Chriſti MCCCCLXXI.

17 Georgio ſtatim ſucceſſit ULADISLAUS Caſimiri regis Poloniæ filius primogenitus, ex Eliſabetha Ladiſlai ſorore; Hungariæ quoque regno poſt exceſſum Matthię præfectus eſt, ducta Beatrice Matthiæ vidua. Poſt adminiſtratam laudabiliter Remp. ornatamque Academiam Pragenſem, obiit Budæ, anno MDXVI.

18 LUDOVICUS poſt patrem rex factus Bohemiæ & Hungariæ infeliciter cum Solimanno ad Mohatium pugnans cecidit, anno Chriſti MDXXVI, lapſus in paludem & ab equo oppreſſus.

19 FERDINANDUS Auſtriæ Archidux uxorem habuit Annam Ladiſlai Hungari filiam, & poſt Ludovici obitũ utrique regno præfectus eſt. Hic frater fuit Caroli V eiuſque in Imperio ſucceſſor: obiit anno MDLXIV.

20 MAXIMILIANUS vivo adhuc patre in regem Bohemiæ coronatus eſt Pragæ, anno MDLXII die 20 Septemb. De eo diximus in hiſtoria Imperatorum.

21 RUDOLPHUS viuente patre Maximiliano rex Bohemiæ & Hungariæ deſignatus & coronatus eſt, obiit anno MDCXII. 10 Januarij.

22 MATTHIAS Rudolpho Imperatori fratri ſuo ſucceſſit, & adhuc feliciter regno præeſt.

CAP.

Cap. XIV.

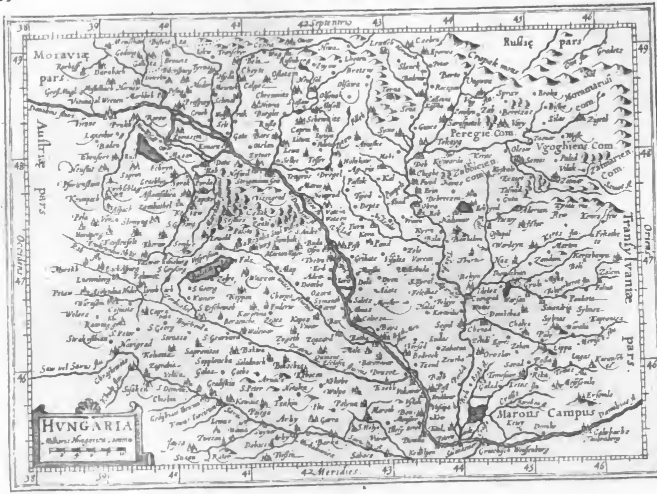
Hungariæ deſcriptio, & ſeries Regum Hungariæ.

HUNGARIA Ab Hunnis nomen traxit: eſt autem pars veteris Pannoniæ, quod deſcriptionem Ptolemaicam cum hodierna regione conferenti manifeſtum faciet ipſe ſenſus. Eam Auſtrum verſus terminat Savus amnis, verſus Boream Polonia & Ruſſia: Ad occaſum Auſtria: ad ortum Myſia quam Rhetianam nunc vocant. Culta initio fuit à Pæonibus, quos Latini Pannonas dixere: poſtea promiſcue à Gothis Hunniſque. Gothos ſub Valente Hunni expulere; Hunnos Longobardi: ſed duce Attila ſucceſſere iterum poſt annos XL Hunni, quos Carolus Magnus bello vicit. Poſt Carolum Hungari ſub Arnulpho Imperatore Germaniam depopulati ſunt, tanta crudelitate, ut omnem modum exceſſerint. Ludovicus Germanorum Rex ad Auguſtam Vindelicorum ipſos ſtiturus, in fugam verſus eſt. Hinc itum ergo in Bavaros, Suevos, Francos, Saxones. Iterum congreſſus Ludovicus iterum vincitur: Prȩda autem graves Hungari in Pannoniam reverſi ſunt. Mox bella moverunt in Græcos, ſuiſque excurſionibus Myſiam, Illyricum, Thraciam, Macedoniam; tum Bulgariam Sclavoniamque infeſtarunt. Hinc converſi ad Italos, Longobardos vexaverunt, & Allemannos, cum Germania utraque, diripientes omnia per Metenſium, Trevirenſium, Aquenſium ditionem. Sed in reditu cæſi ſunt ab Ottone primo ad Auguſtam Vindelicorum. Fluvios habet Hungaria inſignes, Danubium, Savum, Dravum, Arrabonem, Tibiſcum. Comitatus quinquaginta. Quatuor & viginti ſupra Danubium, ad Occidentem Tibiſci amnis, ad Orientem Octo. Inter Danubium & Dravum XII. Inter Dravum & Savum, ſex. Conventus habet: *Syrmienſem*, cui à Sirmio nomen; *Valconenſem*, in quo Villacum oppidum cum Epiſcopatu Diacenſi; *Poſegavenſem* inter Savum & Dravum, in quo oppidum Poſaga; *Bravienſem* in qua Peuce, quam à quinque Eccleſiis vocant Funffkirchen; *Simigtenſem*, *Tholvenſem*, *Albenſem*, in qua Alba regalis, in media palude, quam operæ pretium eſt diſtinguere ab Alba Græca, quæ eſt Taurunum, & ab Alba Iulia Tranſſylvaniæ Sunt præterea occidentem verſus *Veſprimienſis* conventus, *Zalavienſis*, *Piliſſienſis*, in quo Buda vetus pariter & nova, *Caſtriferrenſis*, in quo Sabaria, cujus frequens mentio in Itinerario, *Sempronienſis*, *Iaurienſis*, ad Arrabonem fluvium: & poſt Bregecium, *Camarienſis* & *Strigonienſis*. *Vide pag 104.* Urbes præcipuæ ſunt,

Buda, condita à fratre ut ajunt Attilæ, qui eam à ſe nominari voluit. Hanc alij Aquincum eſſe putant, alii *Curtam*, alii Caſtra Legionis *Auxiliatricis*, alii Herculiam. *Poſonium*, Preſburg. *Alba regalis*, in qua regis corona adſervatur. *Belgradum*, veterum Taurunum, ad Confluentes Savi & Dravi, vulgus vocat Albam Græcam, Germani *Kriechweiſſenburg*. *Singidunum*, *captum à Turca anno* MCCCCXXXIX. *Quinque Eccleſiæ*, *Agria*, *Caſſovia*, *Nitria*, *Vacia*, *Strigonium*, *Colotia*, *Varadinum*, *Nicopolis* duplex, major & minor, *Komora*, illa Traiani, hæc Hadriani opus.

Regnum

Digitized by Google

Digitized by Google

STEMMA REGUM HUNGARIÆ.

- *Toxus Dux Hūnorum poſt Chuſalam interfectum.*
  - *Geiza I.*
    - 1 *S. Stephanus primus Rex Chriſtianus.*
      - *Emericus.*
    - *Ladiſlaus Calvus qui in Poloniam fugit quum Petrus regnū invaderet.*
      - 4 *Andreas Rex Hung. occiſus in prælio contra fratrem, anno 1059. Vxor Egmunda filia Ducis Ruſſiæ.*
        - 6 *Salomon Rex Hung. uxor ei Sophia filia Henrici III Imperatoris.*
        - *David.*
        - *Adelheidis.*
      - 5 *Bela I Rex Hung. obiit anno 1063. Vxor * filia Mieceſlai Ducis Poloniæ.*
        - 7 *Geiza Rex Hung. obiit an. 1076.*
          - *Almus Dux à fratre excæcatus cum filio.*
            - 11 *Bela II cæcus ob. anno 1145. Vxor ei Helena Macedonica.*
              - 12 *Geiza III Rex Hung. obiit anno 1195. Vxor ei * . . . filia Miroſlai Ducis Chioviæ.*
                - 14 *Bela III Rex Hung. obiit anno 1199. Vxor ei Margareta filia Ludovici VII Regis Gall.*
                - 13 *Stephanus III Rex Hung. obiit an. 1176. Vxor ei Agnes filia Henrici I Ducis Auſtriæ.*
              - * *. . . nupta Ottoni duci Bavariæ.*
              - *Ladiſlaus qui regnum occupavit contra Stephanum.*
              - *Stephan. qui poſt Ladiſlaum fratrem regnum occupavit, obiit anno 1273.*
                - *Iſaacius Cypri Tyrannus.*
          - *Sophia nupta Magno Duci Saxoniæ.*
          - 9 *Colomannus Rex Hungar. ob. an. 1116. Vxor ei Adela filia Comitis Reinfeld.*
            - *Boricus vel Borithius nothus.*
            - *Ladiſlaus & Nicolaus, obiere juvenes.*
            - 10 *Stephanus II rex Hung. ob. a. 1139*
            - *Adelheldis uxor Sobeſlai regis Bohemiæ.*
        - *Zelomira nupta Regi Dalmatiæ & Croatiæ.*
        - 8 *S. Ladiſlaus Rex Hung. obiit an. 1095.*
        - *Lambertus qui & Iriades.*
      - *Leuenta.*
    - * *. . . . uxor Guili. Ducis Burgundiæ.*
      - 2 *Petrus rex Hung. occiſus an. 1047.*
    - 3 *Saroltha uxor Ouonis Regis Hungariæ, qui ob an. 1043.*

Digitized by Google

Geiza editus patre Toxi, qui Attilæ trinepos fuiſſe fertur, legibus & diſciplina gentem barbaram ab efferis moribus ad manſuetiorem vitæ cultum primus revocavit: obiit anno 997.

1. *S. Stephanus* initio Dux, poſtea Rex Hungarorum, abnegata profana Gentilium impietate, ſe ad verum Deum & Chriſtum filium ejus Servatorem noſtrum convertit: obiit anno 1038. Ad ejus converſionem uſus eſt Deus miniſterio Alberti Epiſcopi Pragenſis. Hic Albam regalem creavit, quæ nunc *Stulweyſſenburg* dicitur. Aquincum etiam reſtauravit, quam nunc *Offen* vocant. Coronam ipſi miſit Silveſter Papa. Bellum geſſit cum Henrico Imperatore ob ducatum Bavariæ.

2 & 3 PETRUS Allemannus, quod Germanis faveret impenſius, minus gratus fuit Hungaris, tametſi eſſet à S. Stephano avunculo ſuo commendatus: Exacto ergo triennio OTONEM delegerunt Proceres, Sarolthæ maritum. Sed Petrus ad Henricum Imperatorem profugus ab eo reſtitutus eſt regno, interfecto Ottone, anno Chriſti MXLIV. Multum ille Chriſtianitatem promovit.

4 & 5 ANDREAS & BELA fratres ſumptis adverſus Petrum armis eum ceperunt, & oculos ei effoderunt; Etſi vero ea lege adverſus Petrũ evocati eſſent, ut Paganiſmum veterem reſtituerent, tamen melioris officij memores Chriſti legem promoverunt. Andreas obiit anno MLIX Bela ejus frater MLXIII.

6 SALOMON patre à Paganis occiſo cum matre & uxore exſul profugit ad Cæſarem in Germaniam; à quo poſt *Belæ* exceſſum reſtitutus, Albamque regalem ductus, regno inauguratus eſt: obiit inglorius Polæ in Iſtria, poſtquam ad Colomanni uſque tempora vitam traxiſſet.

7 GEIZA Magnus commiſſo cum Salomone prœlio ipſum in fugam egit, regnoque potitus eſt: obiit anno Chriſti MLXXVII.

8 S. LADISLAUS fratri Geizæ ſucceſſit. Ex legato ſororis ſuæ Selomiræ regis Dalmatiæ viduæ Dalmatiam & Croatiam habuit, eaſque Hungariæ junxit: deſiit vivere anno MXCV.

9 COLOMANNUS regis Geiſæ filius, fratri Almo ejuſque filio Belæ oculos erui juſſit, quod eos Ladiſlaus teſtamento hæredes nominaſſet: obiit an. Chriſti MCXVI.

10 STEPHANUS II regno potitus, cæcum Belam, qui in Servia adhuc vivebat ad ſe evocavit, eoſque qui patri Colomanno tam improbi conſilij autores fuerant occidi juſſit; obiit ipſe anno MCXXXV.

11 BELA cęcus ſingulari prudentia fuiſſe fertur: regnavit annos decem.

12 GEIZA II, Auſtriacos Hungariam ingreſſos fudit, ſepultus eſt Albæ regali, in monumento majorum, anno MCLXV.

13 STEPHANUS III patri ſucceſſit: Invaſere autem regnum contra ipſum patrui, primum Ladiſlaus, eoque extincto Stephanus: ſed ejecto utroque non ſine ſanguine, tandem haud ita diu tranquille regnavit. ob. an. MCLXXXI.

14 BELA III fratri ſucceſſit, & Jadram validiſſimo præſidio munivit, Dalmatiam quam Veneti occuparant ſtuduit regno jungere. ob. an. MCXCIX. Filiæ ipſi, Conſtantia, nupta Primiſlao Othocaro regi Bohemiæ, & Maria, uxor Iſaaci Angeli Imperatoris Byzantini.

CON-

Digitized by Google

CONTINVATIO STEMMATIS REGVM HVNGARIÆ.

- 14 *Bela III Rex Hungar. ob. an. 1199. Ei uxor prior Margareta fil. Lud. VII regis Franc. poſterior Maria filia Emanuelis Comneni Imper. Conſtantinop.*
  - 17 *Andreas II Rex Hungariæ, ob. an. 1738. Vxor prior Gertrudis filia Bertholdi ducis Moraviæ, poſterior Beatrix filia Aldobrandini March. Eſtenſis.*
    - 18 *Bela IV rex Hung. ob. an. 1579. Vxor prior Iole filia Imperatoris Conſtant. poſterior Cunigundis fil. Othonis I March. Brandeb.*
      - *Anna nupta Wenceſlao II regi Boh.*
        - 22 *Wenceſlaus Rex Hungariæ.*
      - *Eliſabeth aliis Sophia, uxor Henrici ducis Bavariæ.*
        - 23 *Otto Dux Bavariæ coronatus in regem Hungar. an. 1305. Vxor ei Catharina, filia Rudolphi Imperat.*
      - 19 *Stephanus V Rex Hungariæ ob. an. 1277, ei uxor Fennenna filia Ducis Viadiſlaviæ.*
        - *Maria, nupta Carolo claudo regi Neapolitano, qui ob. an. 1308.*
          - 21 *Carolus Martellus qui in Hungariam cum filio venit, ob. an. 1342. Vxor ei Clementia filia Rudolphi Imp.*
            - A 24 *Carobertus Rex Hungariæ, ob. an. 1342. Vxor prior Eliſabeth ſoror Caſimiri regis Polon. poſterior Beatrix fil. Henrici VII Imp.*
            - *Clementia.*
          - *Robertus Rex Neapolitan.*
            - *Carolus Dux Calabriæ.*
          - *Philippus Princeps Tarentin.*
            - *Ludovicus Princeps Tarentin.*
          - *Ioannes Dux Dyrrhachij.*
            - B
        - 20 *Ladiſlaus III Chunus Rex Hungar. occiſus an. 1290.*
    - *Stephanus poſtumus ex Eſtenſi natus, cui uxor Timanſina Veneta.*
      - 21 *Andreas Venetus Rex Hungar. cui uxor Agnes filia Alberti I Imper.*
    - *Colomannus Haliciæ Princ. in Ruſſia*
    - *S. Eliſabetha, uxor Lantg. Thuring.*
  - 15 *Emericus rex Hungar. cui uxor Conſtantia fil. Alphonſi regis Arragon.*
    - 16 *Ladiſlaus II Rex Hungariæ.*

- B *Ioannes Dux Dyrrhachij.*
  - *Carolus Dux Dyrrhachij.*
  - *Ludovic. Dux Dyrrhachij.*
    - 26 *Carol. Parvus rex Neapol. & Hung. cui uxor Margareta patrui filia.*
      - *Ladiſlaus Rex Neapolit. obiit an. 1415.*
      - *Ioanna II regina Neapolit. ob. an. 1426.*
  - *Robertus.*

Digitized by Google

CONTINVATIO STEMMATIS REGVM HVNGARIÆ.

- A 24 *Carobertus &c.*
  - 25 *Ludovicus Rex Hung. & Polon. obiit anno 1382.*
    - *Heduigis regina Polon. nupta Ladiſlao Iagelloni Princ. Lithuaniæ.*
      - *Caſimirus rex Poloniæ, cui uxor Eliſabet filia Alberti II Imp.*
        - 32 *Ladiſlaus VI rex Hungariæ, ob. an. 1516. Vxor ei Anna Foxea.*
          - 35 *Anna regina Hungariæ & Bohemiæ nupta Ferdinando Auſtriaco.*
            - 36 *Maximilian.*
              - 37 *Rudolphus.*
              - 38 *Matthias, cui uxor Anna Catharina, filia Ferdin. Archid. Auſtriæ.*
            - ** * * vid. ſtemma Auſtriæ.*
          - 33 *Ludovicus II rex Hungar. ob. an. 1526. Vxor ei Maria filia Philippi I regis Hiſpan.*
      - 29 *Ladiſlaus IV Rex Hung. & Boh. periit anno 1444, ad Varnam.*
    - 27 *Maria nupta Sigiſm. Imper. regi Hungariæ.*
      - 28 *Eliſabetha nupta Alberto II Imper. regi Hung. & Bob.*
        - 30 *Ladiſlaus poſthumus.*
  - *Stephanus Dux Slavoniæ & Dalmatiæ.*
  - *Andreas rex Neapoleos, occiſus an. 1345, ab uxore Ioanna regina Neop. qua periit, an. 1382.*

Extra ordinem, Anno M CCCC LVIII.

- *Ioannes Humniades gubernator Hungariæ ſub Ladiſlao poſthumo obiit Belgradi an. 1456.*
  - *Ladiſlaus.*
  - 31 *Matthias Corvinus rex Hungariæ, cui uxor . . . filia Georgij Podiebravij.*
    - *Ioannes Humniades illegitimus*

Rurſum extra ordinem, Anno M D XXVI.

- *Stephanus Comes Zapoliæ.*
  - 34 *Ioan. Comes Zapoliæ electus contra Ferdinand. ob. an. 1541, cui uxor ei Eliſabeth filia Sigiſmundi regis Poloniæ.*
    - *Ioannes Iacobus Woiuode Tranſilvaniæ ob. anno 1570.*
  - *Barbara uxor Sigiſmundi Regis Polon.*

15 EMERI-

15 Emericus patri ſurrogatus indignante licet fratre Andrea, regnavit annos octo, extinctus anno Chriſti MCCVII.

16 Ladislaus Emerici filius patrui dolo occiſus creditur quum regnaſſet menſes ſex.

17 Ita per ambitum & cædes ſceptrum nactus Andreas Belæ filius præfuit regno annos XXXII. Ductor poſtea copiarum totius occidentis ad bellum Ieroſolymitanum Peluſium ſive Damiatam cepit, Reverſus improbe regnavit: obiit anno Chriſti MCCXXXVIII.

18 Bela IV vivo adhuc patre Andrea rege in Comitijs Albæ coronatus eſt rex. Cum Tartaris infeliciter bello congreſſus, poſtea Fridericum Auſtriæ ducem vicit occiditque; Ob Styriam quoque cum Bohemis proſpere pugnavit: Obiit ſenex admodum anno MCCXXXV, regni XXXVI.

19 Stephanus V Belæ filius factis bellicis quam vita major, Auſtriacos & Boemos ad Kapezam amnem fudit fugavitque, Bulgaros cum univerſa Myſia ſtipendiarios ſibi fecit: altero regni anno vitæ functus eſt in inſula Budenſi, anno Chriſti MCCXXVII.

20 Ladislaus III quem Chunum Hungari cognominant patri Stephano ſuffectus arma ſua Rudolphi Cæſaris armis junxit ad oppugnandum Othocarum Boemiæ regem, quem etiam expugnarunt: A Cumanis miſere interemptus eſt, poſtquam regnaſſet annos XIV.

21 Adreas III cognomento Venetus, Stephano, eo qui Belæ IV frater fuit, prognatus, matre Veneta, anno ſecundo regni ſui domuit Auſtriam; oppugnatus eſt à Carolo Martello, regni competitore, cui etiam Pontificis Romani favebat autoritas. Itaque illo poſt decimum regni annum extincto, alij Carolum iſtum, alii Wenceſlam Bohemiæ regem, alii Ottonem ducem Bavariæ elegerunt.

22 Carolus Martellus Stephani V nepos ex filia Maria regnavit primum Neapoli, inde contra Andream electus, ipſo defuncto diadema Hungariæ accepit, invitis licet & obnitentibus nonnullis proceribus, inter quos erat Matthæus quidam. Sed victor Rex tametſi cum ingenti exercitus ſui damno, voti compos factus eſt. Poſt hæc cum Valachis congreſſus, cæſis copiis omnibus vix ipſe evaſit. Filium Carobertum in regni conſortium adſcivit, qui Roberto Regi patruo de regno Neapolitano litem movit. Defunctus eſt paucis ante patrem diebus: Pater Anno MCCCXIII.

23 Wenceslaus Anna Regis Stephani V ſorore & Wenceſlao II rege Boemiæ prognatns, ab Hungaris quibuſdum in regem lectus eſt, anno MCCCI contra Carolum Martellum & Ottonem Bavarum. Sed is pertæſus moleſtiarum maluit ſine regno pacatus quã rex in tumultu vivere. Egreſſus eſt igitur regno, ablato ſecum diademate anno MCCCIII. Obiit vero triennio poſt.

24 Otto Dux Bavariæ à conſobrino ſuo Wenceſlao Boemo regni Hungariæ corona accepta in Hungariam venit, eſtque regno inauguratus anno MCCCIV. Sed dum Tranſſylvaniam luſtrat, incidit in manus Ladiſlai Voiuodæ, qui ipſum coegit poteſtati regiæ renunciare, & regnum deferere, anno MCCCVIII. Ita ſublatis æmulis regnavit Carolus.

25 Ludovicus Caroberti filius avo regi Carolo in Hungaria ſuffectus eſt. Huic de regno Neapolitano magna & anceps fuit cum Ioanna regina contentio, quæ Andream regem maritum ſuum, fratrem Ludovici ſerico laqueo ſtrangulârat, nupſeratque Tarentino principi Ludovico. Sed poſt longa certamina compo-

Digitized by Google

compoſita res eſt tandem autoritate Pontificis, qui, ut deteriori parti faueret, acceperat dono Avenionem à Ioanna. Excepit eum poſtea bellum Venetum. Ac tandem rebus confectis, poſt glorioſam vitam obiit maturus ævi, Anno ætatis LVI. Uxor ei fuit Eliſabetha filia Stephani Boſnienſis, ex qua filias duas ſuſcepit, Mariam, uxorem Sigiſmundi Imp. regiſque Hungariæ, & Hedwigim reginam Poloniæ, quæ nupta Iagelloni principi Lithuaniæ pagano, autor fuit, ejus, ac per ipſum totius gentis converſionis.

26 & 27 Maria poſt exceſſum patris deſponſa licet Sigiſmundo, quum nondum viro matura eſſet in Hungaria educata eſt apud matrem. Sed Hungari pertæſi muliebre imperium, evocant ex Apulia CAROLUM paruum, agnatum proximum. Qui ut venit, dolo reginarum occiſus eſt: Neque vero impune; Eliſabetham enim protinus Croatiæ præfectus Ioannes Horvath aquis merſam ſuffocavit. Evocatus interea è Bohemia SIGISMUNDUS invadit regnum, autoreſq; factionis punit. Mariam ſponſam ſuam, maſculi animi mulierem, & regnandi avidam, (ob quam cauſſam ipſa REX MARIA dicta fuit) carcere liberat: nec multo poſt ipſe à coniuratis captus in carcerem detruſus eſt. Evaſit ex eo ſingulari aſtu, ac tandem confirmatis rebus ſuis, obiit ſeptuagenariis, an. MCCCCXXXVII: regnorum Hungariæ & Bohemiæ XVII, Romanorum XXVII: imperij V. Uxor ejus Maria quæ in maritum conſpirarat, captiva aliquamdiu detenta eſt; viditque, quod ſemper metuerat, filiam ſuam reginam.

28 De ALBERTO Duce Auſtriæ diximus in Catalogo Imperatorum. Hic ex uſu melonum inſolito quum diarrhœam contraxiſſet menſe Auguſto, tandem extinctus eſt, relicta uxore Eliſabetha gravida: quæ quum partus futuri ignara filiam ſe geſtare crederet, autor fuit proceribus adſciſcendi in regem ſuum Uladiſlaum ducem Lithuaviæ, Caſimiri Poloniæ regis fratrem. Sed dum Legati in Poloniam profecti mandata exponunt, ferum adfertur nuncium de partu reginæ maſculo: ita rebus turbatis ſcinduntur in partes ſtudia.

29 ULADISLAUS Poloniæ rex Jagellonis filius, ab Hungariæ proceribus reginæ Eliſabethæ partum ignorantibus evocatus, regno inauguratur anno MCCCCXL, in Alba regali, adhibitis ad eam rem reliquiis S. Stephani, eo quod coronam Eliſabetha cum filiolo ad Fridericum Imperatorem profuga, abſtuliſſet. Rex adjutus à Joanne Hunniade, quem Corvinum vocant, viro eximiæ virtutis, contra Amurathem II Turcarum Principem, qui ex occaſione diſſenſionum inteſtinarum regno Hungariæ imminebat, duxit exercitum; ac initio quidem feliciter congreſſus eſt ſemel in Servia, deinde prope Transſylvaniam; poſtea vero infeliciter ad Varnam, anno MCCCCXLIV.

30 LADISLAUS Alberti Imperatoris & Eliſabethæ reginæ filius vix quartum menſem vitæ explerat, quum matris rogatu & principum quorundam voluntate coronatus eſt ab Archiepiſcopo Strigonienſi: Eũ mater, verita procerum inconſtantiam protinus cum corona abduxit ad Imperatorem Fridericum, relicta regni gubernatione Joanni Hunniadi. Quum adoleviſſet, deſtinata eſt ipſi uxor Magdalena regis Franciæ Caroli VII filia. Sed ille in ipſo apparatu nuptiarum diem extremum clauſit Pragæ, an. MCCCCLVII, creditur ſolemni die nuptiarum Huſſitarum nomen, cujus odio flagrabat fuiſſe deleturus.

31 MATTHIAS Corvinus Joannis filius à Ladiſlao in carcerem procerum ſuaſu conjectus, poſt interfectum indigne ipſius fratrem, tandem in regem eligitur, anno

Digitized by Google

anno ætatiſ XVIII. Eum Georgius Podiebrachus Bohemus ad ſe miſſum paullo ante, è carcere ad regnum dimiſit, elocata prius ipſi filia ſua in uxorem. Sed quum coronam Ferdinandus Imperator adhuc haberet, neque ipſe etiam deſtitueretur à ſectatoribus, longa fuit inter Matthiam & Ferdinandum de corona contentio, quæ poſt annos XXIV conſopita eſt adnumeratis LXIX aureorum millibus. Extinctus eſt apoplexia, anno regni ſui XXXII, Chriſti MCCCCXC. Uxor ei ſecunda fuit Beatrix Aragonia filia Ferdinandi regis Siciliæ.

32 ULADISLAUS Caſimiri Poloniæ regis filius ducta Corvini vidua rex Hungariæ coronatus eſt. Sed dimiſit illam, & conſentiente Alexandro Papa duxit Annam Foxeam Gallicam. Obijt anno Chriſti MDXVI.

33 LUDOVICUS II Uladiſlai filius adhuc infans corona regali inſignitus fuit. Sub hoc Hungari cauſſati intolerabile exactionem onus, ſeditionum moverunt, quæ ex eo aucta eſt, quod Cardinalis Strigonenſis publicatis à Pontifice indulgentijs ad ſacram militiam ipſos evocaret. Nullus ibi modus fuit delictorum. Turcarum Imperator Solimānus hanc occaſionem ſibi non negligendam ratus, in eos venit cum exercitu, cui occurrens ad Mohacium Ludovicus, cæſus eſt, anno MDXXVI, regni decimo: Cladem illam excepit obſidio Viennæ, urbis in Auſtria præcipuæ. Uxor Ludovico fuit Maria Philippi I Hiſpaniarum regis filia, Caroli V ſoror. quæ poſtea facta eſt Belgicarum Provinciarum Gubernatrix.

34 IOANNES *de Zapolia* Comes Zepuſinus Tranſſylvaniæ Vaivoda anno MDXXVI feſto ipſo Martini ab Hungaris in regem delectus eſt. Eum Ferdinandus Archidux Auſtriæ, qui uxorem habebat Annam Ludovici regis ſororem defunctam, regno expulit: Sed reſtitutus à Solymanno iterum regnavit, obiit anno MDXL: Uxor ei Eliſabeth, filia Sigiſmundi regis Poloniæ.

35 FERDINANDUS Auſtriæ Dux Caroli V frater, ſumta in uxorem Anna Ludovici II ſorore, Ioannem Zepuſinum regno expulit, coronatus rex anno MDXXVII die XIV Februarij. Factus eſt quoq; Imperator. Congreſſus variè cum Turca extremum diem clauſit anno MDLXIV.

36 MAXIMILIANUS Ferdinando patre vivo in regem Hungariæ & Bohemiæ coronatus eſt obiit anno MDLXXVI.

37 RUDOLPHUS patre procurante Rex factus eſt an. MDLXXII.

38 MATTHIAS vivo fratre adeptus eſt coronam. Preſburgi, anno MDCX. Duxit uxorem Annam Catharinam ſicut in catalogo Imperatorum diximus.

CAP. XV.

De DANIA, *& regibus Daniæ.*

GERMANIA Septentrionalis Daniam continet, Sueciam, Norvegiam. Dania proprie eſt Cimbrorum Cherſoneſus, à quo & ſinui Codano, & Gedano urbi nomen, uti diximus libro primo. In ea limitem adverſus Vandalos cum præſidio eſſe voluit Henricus Auceps, atque inde fluxit nomen Denemarchiæ ad ſimilitudinem Finmarchiæ, Marchiæ Brandeburgicæ, Miſnicæ, aliarumque. Nunc hac appellatione venit omnis tractus mari illo interceptus & à Norwegia Sueciaque

Digitized by Google

Digitized by Google

Sueciaque diſcretus, in quo Cimbrica Cherſoneſus Fionia, Zelandia, cum adjacentibus inſulis, quam medij æui ſcriptores Daciam non recte vocavere. In Cimbrica Cherſoneſo ſunt Holſatia, Ditmarſia, Stormaria, Wagria, Sleſwicenſis Ducatus, Iutia utraque Auſtralis & Septentrionalis. Porro Zelandia quindecim civitates, duodecim arces regias habet: Urbs præcipua eſt *Hafnia* quam etiam vocant *Kiopmanshaven*, quaſi portum dicas mercatorum. Natio haud dubie valida olim, & potens, neque adhuc imbellis: Teſtantur id Cimbrorum in Italiam expeditiones, Hiſpania à Gothis ſubacta, Longobardorum in Italia regnum, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siculi erectio, Gotfridi in Friſiam irruptio, Anglorum per aliquot annos ſubmiſſio. Diſtinguitur vero Dania in præfecturas CLXXXIV quas ipſi *heret* vocant. Rex ipſis electione cernitur, non ſucceſſione obvenit; tametſi liberos & agnatos regij ſanguinis plerumque cæteris præferant. Hi, quin ante Imperium ad Germanos tranſlatum fuerint ſummi inter ſuos juris, non eſt dubium: ſed poſtquam cœpere Chriſtianam religionem profiteri, & admittere Romę ordinem Eccleſiaſticum, non defuerunt, qui ſuo cōmodo Eccleſias Pontificis Romani, regnum Imperij feudum adſererent. Neque vero defuere ex altera parte qui Danicam libertatem quoque tuerentur. Saxo Grammaticus de Ranuto rege hæc ſcribit. *Excuſſa ipſi atque explorata Cæſaris calliditas erat, iiſdem perfidiæ laqueis filij ſimplicitatem circumvenire ſtudenti, quibus olim patris credulitatem implicitam habuerat. Cui cum Cæſar erepturum ſe regnum aliijque daturum plena minarum epiſtola dixiſſet, ſolum hoc reſcribere contentus fuit, Quærendum videlicet Cæſari eſſe priuſquam ſibi regnum adimat, quis Daniam in ejus beneficio reponere cupiat. Apud quem Cæſar fruſtra monitis egiſſe ſe videns, Syfridum ſubornat; ſperans ſe quod literarum ſuarum inſtinctu nequibat, alienæ vocis ſupplemento perſuaſurum. Qui ubi Daniam intravit, exponit, quanta regis charitate ob ſororis eius matrimonium teneretur, quantiſque Cæſar eſſet viribus. Tum Abſalonem, Sunonem, & Elsbertum, qui ſoli ex amicis cum rege admittebantur, monet, ne Romani Imperatoris curiæ adſcribi regem ſuum deforme ducant. Reſpondet Abſalon, Syfridum noſſe debere, Ranuto Cæſarique æquum regnandi ius eſſe, neque minore cum libertate hunc Danici regni, quam illum Romani imperij gubernacula continere. Igitur indignante Syfrido, plenaque minarum ac faſtus reſponſa fundente, Antu, inquit, ex temetipſo Daniam penſas? eamque ut Thuringiam à Cæſare quum volet quam facillime capi poſſe exiſtimas? Quin abi, Imperatorique tuo perfer, Danorum regem ne minimam quidem obſequij partem dignitati ejus ac nomini delaturum. His auditis Cæſar, ſpernenti ſe regi quia bellum nequivit, odium inflixit, animo non ferre contemptum ulturus.* Adhæſit ſemper generoſioribus animis illud de ſe judicium, nec putaverunt libertatem ante Chriſtianiſmum defenſam acriter ad poſteroſque tranſmiſſam, a ſe recepta Chriſti lege admiſſiſque Epiſcopis imminutam aut amiſſam eſſe. Coronantur reges Daniæ Hafniæ in Eccleſia B. Mariæ ante altare, deducti eo à Regni proceribus, prælatiſq; inſignibus, enſe, globo, corona. Ibi exigitur à rege juramentum ſervandarum legum, religionis Chriſtianæ defendendæ, juris tuendi. Poſtea ungitur ab Epiſcopo Roſchildenſi, imponiturque ei corona à regni Senatoribus. Sunt autem in regno ſtatus ſive Ordines quinque,

Primus eſt regij ſanguinis, qualis eſt in Gallia quoque Principum conſanguineorum regis.

Secundus eſt Nobilium, ſive ordinis Equeſtris, in quo tamen nulli ſunt Comites aut Barones. Familiæ tantum admodum antiquæ, ut quæ ad Caroli uſq; Magna tempora

Digitized by Google

pora poſſint ſuum ſtemma deducere. Signa iis omnibus ſimplicia in clypeis, ac nullo mixtura aucta. Bona immunia, non feudalia, ſed, ut I Cti loquuntur, allodialia: in quæ ius hæreditatis habent ex æquo fratres, ſorores trientis, Ex hoc ordine eliguntur Senatores ad regni curam & regis uſum XXVIII, quibus decreta ſunt alimenta, & arces, quantiſper eo munere funguntur, immunes ab exactionibus & oneribus regni, niſi quod cogantur ſinguli alere aliquot equites, ad incerta belli. Cæteri nobiles ex regiis bonis aluntur, datis ipſis vel ad vitam, vel ad certum tempus prædiis quibuſdam, ex quibus equites aliquot alere, fiſco certam pecuniæ ſummam pendere, ſervata ſibi certa ſumma, tenentur. Neque licet Regi bona immobilia à nobilibus emere; ſalubri conſtitutione; Ita enim quod regia autoritas poſſet exigere, civiumq; verecundia negare non auderet, lege intercedente inhibetur. Nobilibus quoq. non licet fundos emere à regiis ruſticis eadem de cauſſa. Sunt autem familiæ in Dania præcipuæ hæ. *D. de Achſel, de Appelgard, de Brahe, de Bing, de Below, de Bilde, de Bröckenhuſen, de Biorn, de Banner, de Beck, de Blick, de Baſſi, de Bax, de Baſelich, de Belle, de Bilde, de Beckholde, de Budde, de Bammelberg, de Brune, de Baggen, de Dreſſelberg, de Daac, de Duxe, de Duram, de Freſe, de Faſſi, de Falſter, de Falke, de Guldenſteen, de Grubbe, de Goce, de Green, de Gelſchut, de Glambeke, de Galle, de Gram, de Gris, de Goſſ, de Hardenberg, de Holke, de Heken, de Handertmarck, de Heideſtorper, de Hube, de Iul, de Ienſen, de Iuenan, de Kaas, de Kuntzen, de Kruſen, de Krabbe, de Kragge, de Krumpen, de Lunge, de Lindeman, de Lauge, de Luck, de Lindow, de Lucken, de Laxman, de Munck, de Mattieſſen, de Marizer, de Muſt, de Matre, de Negel, de Narbu, de Norman, de Ofren, de Podeſſen, de Podebuſſen, de Papenheimb, de Paſberg, de Quitronw, de Roſenkrantz, de Rantzow, de Raſtorp, de Ruthede, de Renter, de Ruten, de Roſenpart, de Roſengard, de Ronow, de Schram, de Schefeldt, de Schelen, de Scheſtede, de Stuege, de Suvon, de Stantbeke, de Spliet, de Solle, de Spar, de Swaben, de Santbarch, de Spegel, de Schaugard, de Trelle, de Totten, de Vlſtandt, de Uren* cujus memoria vetus eſt à Caroli inde Magni temporibus, *de Ulrup de Walkendorp, de Wipfert, de Wirfeldt, de VVenſterman, de VVorm, de VVogerſen, de VVolde,* Ex hiſce nobilibus deliguntur Præfectus aulæ regiæ, Mareſchallus, Cancellarius regni, Cancellarius regis, Præfectus ærarij, Præfectus maris.

Tertius ordo eſt Eccleſiaſticus, in quo Archiepiſcopus Lundenſis, Epiſcopi Roſchildenſis, Otronienſis, Ripenſis, Wiburgenſis, Arhuſenſis, & Sleſuiſenſis, cum ſuis diœceſanis. His cedunt decimæ, ita tamen ut alicubi partem dimidiam trahat ad ſe Rex, aliquota etiam ſeponatur ad ſtructuram templorum, & Scholas. Academiam enim habent Hafniæ, fundatam a Chriſtierno primo, an. Domini MCCCCLXXVIII, permiſſu Sixti papæ, auctam vero à Friderico II, & proventu LX millium dalerorum locupletatam: Scholæ autem ſunt paſſim, in urbibus & pagis privatæ.

Quartus ordo eſt Civium & Mercatorum in oppidis habitantium, cui ad medios honores patet aditus, licetque adſpirare ad Epiſcopatum, Canonicatum, Eccleſiæ regimen, Senatoriam in urbibus dignitatem, Ex iiſdem fiunt quoque Scribæ in caſtris & arcibus.

Quintus ordo eſt Agricolarum. quorum duo ſunt genera: Alii ſunt liberi, habentque agros hæreditarios, pauxillum tantum regi annuatim pendentes; Hi dicuntur *Freybunden*: Alij agrum conducunt, aut ipſi nobilibus aliiſque operas ſuas elocant, obnoxij Dominis.

Eſt

Digitized by Google

Eſt autem regum Daniæ hæc ſeries, petita quam altiſſime ipſorum origine.

SERIES REGVM DANIÆ.

1 Danus vixit annos orbis conditi, bis MDCCCXCVIII, ante Chriſtum annis MLXXIII.
2 Humbuldus.
3 Lotterus.
4 Sckioldus.
5 Gramus,
6 Schwibdagerus.
7 Gothornus,
8 Hadinus.
9 Frodo.
10 Haldanus.
11 Rocus,
12 Helgo.
13 Rodulfus.
14 Rorickus.
15 Wicloffus.
16 Warmundus.
17 Vffo.
18 Danus II.
19 Hughletus paruus.
20 Frodo II, cognomento fortis.
21 Danus III.
22 Fridloffus celer.
23 Frodo III.
24 Hianno Sckialdus.
25 Fridloffus II.
26 Frodo IV,
27 Ingelus Wendemothius.
28 Olaus, qui & Oluffus.
29 Haraldus I.
30 Frodo V.
31 Haraldus II.
32 Haldanus II.
33 Vnquinus.
34 Sinaldus I.
35 Segerus.
36 Sinaldus II.
37 Quinque Gubernatores, qui rebus Danicis præfuerunt.
38 Haldanus.
39 Haraldus III, qui & Hilderand: Hic eiectis Gubernatoribus monarchiam reſtituit.
40 Heditha virgo.
41 Olaus II.
42 Omundus.
43 Siuordus *I.*
44 Bulteus.
45 *I*americus.
46 Broderus.
47 Sinaldus *III.*
48 Sino.
49 Bieronus.
50 Haraldus *IV.*
51 Gormus.
52 Hotterichus Gormi filius, qui Sueuiam, Sclauiam, & Saxoniam ſibi ſubiecit, ac cum Carolo Magno bella geſſit.
53 Olaus vel Oluffus *III.*
54 Hemmingius.
55 Siuordus *II.*
56 Regnerus.
57 Sinordus cognomento *Schlangen-aug.*
58 Ericus.

59 Ericus puer, primus Rex qui Chriſto nomen dedit.

60 Canutus apoſtata.

61 Frodo cognomento *der friſche*.

62 Gormo Anglus.

63 Haraldus V.

64 Gormo II.

65 Haraldus VI dictus Blaatand. Hic quoque Chriſti legem profeſſus, ſacris ejus imbutus eſt.

66 Suevo.

67 Canutus II cognomento Magnus. Angliam, Sueciam & Norvegiam ſibi ſubiecit.

68 Canutus III.

69 Magnus cognomento mitis, *Guthigh*.

70 Suevo Angliæ regno ab Haraldo ejectus Daniam obtinuit, eamque contra Norvegiæ regem Haraldum fortiter defendit. Obiit plenus ævi, Suddatorpij in Iutia: Situs eſt Roſchildæ, ſepultus ibi anno Chriſti MLXXIV.

71 Haraldus VII Suenonis filius patri ſucceſſor datus eſt, fuitque biennium in ea poteſtate: ceſſit è vita ſine liberis anno Chriſti MLXXVI.

72 Sanctus CANUTUS poſt fratrem Haraldum regno præfuit: ſingulari in Eccleſias adfectu, quas munifice locupletavit; Multa iſtius feruntur geſta fortiter, dicta prudenter, ſapienter conſtituta. Occubuit in Iutia, cæſus ad aram Othoniæ à Fionibus anno Chriſti MLXXXVIII.

73 OLAUS poſt cæſum fratrem è Flandria domum revocatus eſt, & regno præfectus: abfuerat enim relegatus à Canuto, quod coniurationis fuiſſet ſocius: anno MXCVI.

74 ERICUS III cognomento Bonus vel *Eyegut* vir animi corporiſque dotibus inſignis, ex Suecia, ubi aliquamdiu exſularat, poſt exceſſum Olai in regnum revocatus, archiepiſcopatum Lundenſem inſtituit, ac cum uxore Bochilda Romam inde Ieroſolymam profectus, obiit in Cypro anno MCII.

75 Nicolaus Suenonis filius Rex Daniæ cum Vandalis dubio Marte pugnavit: à Schleſuicenſibus tumultu populari cæſus eſt, anno MCXXXV.

76 ERICUS IV ex adulterio natus cognomentum habuit *Haſenfuſſ*, fuitque Nicolai dum vixit hoſtis. Hic Haraldum fratrem occidit; à ſicario ipſe poſtea confoſſus Anno MCXXXIX.

77 ERICUS V Erici nepos ex Anna filia, adverſus Vandalos infeliciter pugnavit: obiit anno MCXLVII. & quidem monachus.

78 CANUTUS V Magni filius Rex Daniæ Iutiam tenuit, In convivio confoſſus eſt à Suenone, anno Chriſti MCLV.

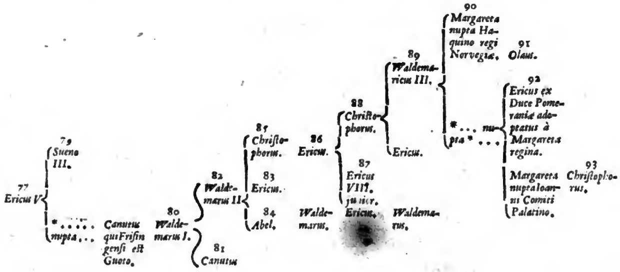
79 SUENO III regis Erici filius, Canutum ſobrinum ſuum Nicolai regis nepotem ab Adolpho II Holſatiæ Comite adiutum aliquot prœliis fudit. Tandem tamen compoſita eſt inter ipſos controverſia per Fredericum Barbaroſſam, ea quam refert Otto Friſingenſis ratione. *Erat*, inquit, *in illo tempore in regno Danorum inter duos conſanguineos, Petrum ſcilicet, qui & Suenus & Guotonem de regno gravis controverſia. Quos rex ad ſe venire præcipiens, curiam magnam in civitate Saxoniæ Martiopoli quæ & Merſeburg cum multa principum frequentia habuit. Eo præfati juvenes venientes, ejus ſe mandato humiliter ſuppoſuerunt, eorumque ad ultimum cauſſa judicio ſeu concilio privatim ſic deviſa fuiſſe dicitur. Guoto relictis ſibi quibuſdam provinciis regium nomen per porrectum gladium abdicaret. Eſt enim conſuetudo Curiæ, ut regna per gladium, provinciæ per vexillum à principe tradantur, vel recipiantur. Petrus verò accepto*

ab

Digitized by Google

ab ipſius manu regno, fidelitate & hominio ei obligaretur. Ita corona regni per manum principis ſibi impoſita in die ſancto Pentecoſtes, ipſe coronatus, gladium regis ſub corona incedens portavit. Gualdemarus etiam qui ejuſdem ſanguinis particeps fuit, ducatum quondam Daniæ accepit. Scaniam ſcilicet. Sed Sueno tandem Waldemari primi Jutiæ Ducis Canuti ſive Guotonis filij armis oppreſſus periit anno MCLVII.

STEMMA REGVM DANIÆ AB ERICO V VSQVE AD CHRISTIANUM I Oldenburgicum.

 80 WAN-

80 WALDEMARVS Dux *Iutiæ* & Schleſwici filius Ganaci, quem alij Guotonem vocant, Suenone rege, à quo ſæpius per inſidias petitus fuerat, obtruncato, Daniæ regnum ſolus obtinuit, à proceribus delectus, à Friderico Barbaroſſa confirmatus. Huc ſpectant iſta Radeuici Friſingenſis. *Eodem loco* (Auguſtæ ſcilicet Vindelicorum) *iiſdemque diebus nuntij regis Daniæ nuper electi, principis adeunt preſentiam, poſtulantes, quatenus inueſtituram de regno ſuo regi mittere ac electionem de ipſo factam ratihabitione confirmare dignaretur. Exaudiuit eos Imperator, prabito & accepto ab eis ſacramento iuriſiurandi, poſt reditum ſuum de Italia infra* XL *dies regem ad curiam venturum, & regni adminiſtrationem de manu principis, debita fidelitatis interpoſita ſecuritate, ſuſcepturum.* Regnavit annos XXVIII. Vandalos domuit. Rugianos ad Chriſti religionem adduxit, anno Chriſti MCLXVIII. Canutum filium ſocium ſibi regni cooptauit: patrem vero ſuum Canutum in diuos retulit. Obiit ipſe anno Chriſti MCLXXXV. Vxorem habuit Sophiam, ſororem Canuti V.

18 CANVTVS VI patris in regno conſors & ſucceſſor, Haraldum Suenonem regni æmulum profligauit, Waldemarum Epiſcopum Schleſuicenſem regno inhiantem captiuum abduxit. Pomeranorum impetus & incurſiones fortiter ſuſtinuit: Obiit anno Chriſti MCCX. Vxor ei fuit Mechtildis filia Henrici Leonis Ducis Saxoniæ.

82 WALDEMARVS II Dux Schleſwicenſis fratri Canuto ſucceſſor datus, arcem Lovenburgum obſedit & ad deditionem compulit, Reualiam condidit anno Chriſti MCCXX. Mortuus eſt anno Chriſti MCCXLII. Vxor ei fuit Maria Ottonis IV Imperatoris filia.

83 ERICVS V*I* regis Waldemari filius à fratris Abelis factione Schleſuici ſecuri cæſus eſt, anno Domini noſtri MCCLII, Vxorem habuit Agnem filiam Marchionis Brandeburgici.

84 ABEL fratricida regnum male partum male perdidit, à Friſiis Eydorienſibus occiſus anno Chriſti MCCLIII, regni ſui primo. Vxorem duxerat Mechtildem Adolphi IV Comitis Holſatiæ filiam, ex qua natus Waldemarus Dux Schleſuicenſis qui Flenſburgum ornauit.

85 CHRISTOPHORVS *I* Abeli fratri ſucceſſit. Vxorem habuit Mechtildem filiam Alberti *II* Marchionis Brandeburgici. *Is* dum aliena inuadere ſtudet captus à Comitibus Holſatiæ, multis argenti libris mulctatur: obiit anno MCCLIX.

86 ERICVS V*II* qui & Senior, patrem in regno ſequutus eſt, cui præfuit tranquille annos totos XXVIII donec ab aulicis ſuis confoſſus interiit, anno Chriſti MCCLXXXVI: Vxorem duxit Mechtildem Alberti Magni, Ducis Brunſuicenſis filiam.

87 ERICVS V*III* ſive iunior patris cædem ultus eſt. Roſtochium, Gripſualdiam, Seuerinum ſibi ſubiecit, obijt anno Chriſti MCCCXXI regni XXXV. Ex vxore ſua *..... Burgeri Suecorum regis ſorore non ſuſcepit prolem.

88 CHRISTOPHORVS *II* à fratre Erico regno pulſus poſt illius obitum ipſi ſuffectus eſt, adnitente *Io*anne Largo Comite Holſatiæ, cui idcirco Roſtochium reddidit. Vxor ei fuit Eliſabeth filia Ottonis ducis Saxoniæ. Regnavit annos XII obiit anno Chriſti MCCCXXXIII.

89 WALDEMARVS *III* patri Chriſtophoro ſucceſſit. *I*nfeliciter admodum cum ciuitatibus Anzeaticis bellum geſſit annos totos XLIV. Terram Palæſtinam,

quam

quam ſanctam vocant, inviſit. Fecit quoque expeditionem in Gotlandiam, quam ferro & igni vaſtavit. Obijt anno Chriſti MCCCLXXV. Uxor ei fuit * . . . . ſoror Waldemari Ducis Schleſuicenſis, ex qua filiam unicam ſuſcepit Margaretam.

90 MARGARETA Waldemari III filia nupta Haquino regi Norwegiæ patre defuncto regina Daniæ facta eſt, quã illa totos annos XXXVII prudenter & feliciter gubernavit: In Suecos arma movit, eorumque regem Albertum cepit. Ita ipſa trium potentiſſimorum regnorum, Daniæ, Sueciæ, Norvegie regina, ſequentibus regibus impetum adfudit tria illa regna conjungendi. Obiit anno MCCCCXII.

91 OLAUS Rex Daniæ & Norwegiæ, Margaretæ filius, obiit puer admodum, vix ſeptennis, anno Chriſti MCCCLXXXVII. Mater Margareta filio orbata virili animo adminiſtravit Remp. ſibique adoptavit Ericum Pomeraniæ ducem, quem etiam ſucceſſorem ſibi inſtituit.

92 ERICUS Dux Pomeraniæ à reginæ Margaretæ adoptione procerumque conſenſu Rex Daniæ, Sueciæ, Norvegiæ factus, diuturna bella geſſit cum Schleſuicenſibus, ac fœderatis Anzæ Teutonicæ, Sueciſque rebellibus: Ipſe vero ſponte ſua abdicato ſceptro regreſſus eſt in Pomeraniam, an. MCCCCXXXVIII, mortuus illic anno MCCCCLIX.

93 CHRISTOPHORUS Erici nepos, Palatinus Rheni ac Bavariæ Dux, Septentrionalis Germaniæ Dominus, rex dictus eſt Daniæ, Scandinaviæ, Gothiæ, Scandię, Sueciæ, Norvegiæ, Finniæ. Uxor ei fuit Dorothea filia Ioannis Marchionis Brandeburgici Obiit Helſimburgi dum bellum adverſus Lubecenſes parat, Anno regni ſui nono, Chriſti MCCCCXLVIII.

SERIES REGUM DANIÆ EX COMITIBUS Oldenburgicis à Chriſtiano I uſque ad Chriſtianum IV.

Oldenburgum arx eſt, condita à Walberto Angrivariorum, Nortalbingiorum, & Weſtphalorum duce, anno Chriſti MCVI. Fuit autem arx illa cum vicina ditione omni in poteſtate Comitum Altenburgenſium, uſque ad Ottonem Comitem, qui diviſa cum fratre hæreditate, in tractu Hojenſi, qui Bremenſi civitati eſt vicinior arcem condidit ad rivum Delmæ, cui Delmenhorſtæ ex eo nomen datum, anno Chriſti MCCXLVII. Ita ergo tunc duo Comitatus diviſi nominibus & poſſeſſoribus fuere, donec ad Theodoricum Fortunatum utraq; hæreditas devoluta eſt, in cujus familia uſque ad hoc tempus ea permanet. Ex hac ſtirpe reges Daniæ poſt Chriſtophorum Palatinum delecti ſunt; Atque hæc cauſſa eſt, cur inter titulos ſuos Reges referant, ſe Comites eſſe Oldenburgicos & Delmenhorſtenſes.

Digitized by Google

SERIES REGUM DANIÆ EX COMITIBUS OLDENBURgicis à Chriſtiano I uſque ad Chriſtianum IV.

- *Chriſtianus Comes Altenburg.*
  - *Theodoricus Fortunatus.*
    - 94 *Chriſtianus I.*
      - 97 *Fridericus Pacificus.*
        - 98 *Chriſtianus III.*
          - 99 *Fridericus I.*
            - 100 *Chriſtianus IV.*
            - *Vlricus Dux Holſ.*
            - *Ioannes Dux Holſ.*
          - *Magnus Dux Holſ.*
          - *Ioannes Dux Holſatiæ, ob. an. 1594. Liberi ipſi*
            - *Chriſtianus.*
            - *Erneſtus.*
            - *Alexander.*
            - *Auguſtus.*
            - *Fridericus.*
            - *Philippus.*
            - *Ioan. Adolphus.*
        - *Iohannes hæres Norvegiæ.*
        - *Adolphus hæres Norvegiæ.*
          - *Fridericus.*
          - *Philippus.* — *Ioan. Fridericus.*
          - *Ioannes Adolphus Archiepiſc. Bremenſis.*
        - *Frider. Epiſ. Hildeish. & Schleſuic.*
      - 95 *Ioannes.*
        - 96 *Chriſtiernus II.*
          - *Ioan. ob. in Hung.*
    - *Mauritius.*
    - *Gerardus Bellicoſus.*
      - *Odo Canon Bremenſis.*
      - *Ioannes Comes Oldenburgicus.*
        - *Ioannes.*
        - *Georgius.*
        - *Chriſtophorus Canon. Colon. & Bremenſis.*
        - *Antonius.*
          - *Ioannes.*
          - *Chriſtianus.*
          - *Antonius.*
      - *Adolphus.*
  - *Chriſtianus.*

94 Chri-

94 CHRISTIANUS I cognomento Dives, Comes Oldenburgicus & Delmenhorſtius opera Adolphi ducis Schleſwicenſis avunculi ſui à Proceribus in regem Daniæ & Norwegiæ electus eſt, anno Chriſti MCCCCXLVIII. Idem quoque novennio poſt Sueviam, quæ à ſuo rege defecerat, prioribus duobus regnis conjuxit. Obiit Hafniæ anno ætatis ſuę LVI, Chriſti nati MCCCCLXXXII. Uxor ei Dorothea filia Ioannis Marchionis Brandeburgici, vidua Chriſtophori Palatini. Hic à Friderico III obtinuit, ut Holſatia, Stormarcia, & Dietmarſia, Ducatuum privilegiis titulisq; fruerentur. Ejus filia Margareta nupta fuit Iacobo II Scotorum regi, accepitque ab eo dotales inſulas Orcades.

95 IOANNES patri ſucceſſit, initio felix, poſtea ſuſcepto adverſus Dietmarſos bello inferior, vix fugâ vitam ſervavit. Bello Suecico uxor ejus Chriſtina filia Erneſti Electoris Saxoniæ capta eſt. Obiit ſenex anno MDXII. Situs eſt Odenſundiæ. Ejus filia unica Eliſabeth nupta fuit Ioachimo I Electori Brandeburgico.

96 CHRISTIANUS, vel ut Danis in uſu eſt, Chriſtiernus II puer ſexennis à Ioanne patre deſignatus Rex, eo defuncto Suecos vi & dolis oppugnavit. Victos quum crudeliter haberet, nec modum faceret ſæviendi, impulit, ut deſperationem in virtutem verterent; Exactus igitur eſt regno, anno MDXXII adnitente etiam cum Lubecenſibus patruo Friderico viro juris & æqui amantiſſimo. Poſt decem exilij annos comparatis in Belgica copijs, reverſus in Daniam ſpe ejus per vim recuperandæ captus eſt, inq; cuſtodiam miſſus Calmariam, ubi tandem in vinculis poſt XXVII annorum tædium exſpiravit, exemplum regibus moderationis relinquens. Uxor ei Iſabella filia Philippi Auſtriaci regis Caſtellæ, ſoror Caroli V, ex qua natus Ioannes, qui apud avunculum educatus, obiit in Hungaria, ipſo illo die quo pater in mari captus fuit. Dorothea ejus filia nupta fuit Friderico pio Palatino; Chriſtina vero Franciſco Sforitiæ duci Mantuano, ac poſt ejus obitum Franciſco Duci Lotharingico. Situs eſt juxta patrem Odenſundiæ.

97 FRIDERICUS I rex Daniæ & Norwegiæ Dux Schleſuici, Holſatiæ, Stormarciæ, Wagriæ & Dietmarſiæ patrem amiſit annos natus novem. A Ioanne fratre exutus bonis æquo animo ſortem tulit. Poſt Chriſtierni II exilium & captivitatem rex lectus à regni Proceribus Religionem primus reformavit in Dania: Regnavit annos decem, ſituſque eſt Schleſuici in templo cathedrali, monumento ex lapide alabaſtrite facto. Uxores habuit Annam Brandeburgicam, & Sophiam filiam Dragiſlai Ducis Pomeraniæ. Filia ejus Dorothea elocata eſt Alberto Marchioni Brandeburgico, Eliſabetha primum Magno poſteà Ulrico ducibus Megapolenſibus; Anna celebs vixit.

98 CHRISTIANUS III Friderici filius regno paterno potitus anno MDXXXV, protinus conſilia retulit ad conſtituendum Rempublicam; Itaq; nautam quendam Iuthię Borealis turbatorem & Mejerum Scanniam vexantem, nobiles ea tempeſtate prędones cepit & ſuppliciis extremis affecit. Daniam terrore belli ruſtici liberavit. Chriſtophori Oldenburgici & Lubecenſium copias ad Aſnicium Finiæ urbem edita ingenti ſtrage delevit. Obiit anno Chriſti MDLIX, qui vita ejus fuit LV. Uxor ei fuit Dorothea, nata Magno Duce Saxoniæ inferioris. Ejus filia Anna nupta fuit Auguſto Electori Saxonico; Dorothea vero Guilielmo juniori Duci Brunſuicenſi

99 FRIDERICUS II Chriſtiani filius arcem illam nobilem Croneburgicam fieri fecit, ad fretum Sundicum in

Digitized by Google

Digitized by Google

Sialandia; Idem quoque Dietmarſos ſibi ſubjecit. Prudens, gravis, fortis, pius, eruditus, atque Aſtronomiæ imprimis amans rex. In Hyena inſula Uranoburgum condidit, anno M D LXXIX, & multis ornavit inſtrumentis Aſtronomicis: Obiit anno Chriſti M D LXXXVIII, natus annos LIII. Sepultus eſt Roſchildæ. Uxor ei fuit Sophia filia Ulrici Ducis Mechelburgici. Filias habuit treis, Eliſabetham nuptam Henrico Julio Duci Brunſvicenſi: Annam nuptam Jacobo Britanniarum regi. Hedvigem nuptam Chriſtiano Electori Saxonico.

100 CHRISTIANUS IV Friderici filius natus eſt anno M D LXXVII Fridrichsburgi; Coronam regni cepit anno M D XCVI die XXIX Auguſti ſummo cum Procerum conſenſu & gaudio civium. Uxorem duxit Annam Catharinam filiam Joachimi Electoris Brandeburgici. Hujus in bello fortitudinem Suecus, in pace concilianda prudentiam Illuſtres fœderatarum Provinciarum Ordines experti ſunt. Juſtitiam moderationemque cives ipſi ſubditi experiuntur. Vivat diu vigeatque ejus virtus; & amorem ſui viventibus, victuris deſiderium relinquat.

CAP. XVI.

REGNUM & *reges* SUECIAE.

NON inconſultè à nobis factum eſt, ut Suecorum, & Danorum populos regeſque Germanicæ nationi adcenſeremus. Adcenſuit eos Tacitus, & quidem retulit ipſos inter Suevos. *Trans Lygios*, inquit, *Gothones regnantur, paullò jam addictius quam cetera Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemovij. Omnium harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breves gladij, & erga reges obſequium. Suionum hinc civitates, ipſo in Oceano; præter viros armaque, claſſibus valent. Eſt apud illos & opibus honos, eoque unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum, quo cingi claudique terrarum orbem hinc fides, quod cadentis jam ſolis fulgor in ortus edurati, adeò clarus, ut ſidera hebetet*, & quæ præterea apud illum leguntur. Sed & lingua ipſos arguit Germanos, antiqua, & nullis exterarum gentium invaſionibus victoriiſque vitiata. Ac ſi de origine certandum ſit, videri poſſunt ab his potius Germani, quam ipſi dicti à Germanis: primi enim Cimbri Teutonique ex Dania & vicinis locis in Italiam profecti quum ſe fratres vernaculè vocarent, à Romanis Germani (quo nomine fraternitas ſignificatur) appellati ſunt. Nunquam in has terras Græci, nunquam Romani armis ſuis penetrarunt, quo fit, ut adhuc omnia apud ipſos integra atque incorrupta ſint. Ipſi potius ſuis olim relictis ſedibus, Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, Italiam, Hungariam, Bohemiam, Africamque perruperunt, ſuique apud illas gentes ſermonis & victoriarum veſtigia reliquerunt. Ab his enim profecti ſunt Gothi, Oſtrogothi, Weſtrogothi, qui primum Tauricam Cherſoneſum, inde vicina Thraciæ ad Iſtrum loca, ad extremum Italiam Hiſpaniamque occuparunt. Et diſtinguuntur hodieque ſimiliter his locis Gothi in Orientales & Occidentales. Inclytus ſane Rex GUSTAVUS, cui Deus præter ampliſſimorum regnorum ſceptra, primas dedit ingenij & virtutis laudes, majorum more ſe ſcribit Sueciæ, ac præterea Gothorum & Vandalorum regem. Qui barbaros hos vocant, magis id faciunt imperitia gentis, & aliorum exemplo, quam certo judicio. Sic Græci quondam Romanos, Romani Græcos per convicium vocavere:

Digitized by Google

neque aliter Germanos Seneca, Plinius, Tacitus, appellāt. Nulla vero hodie eſt inter Chriſtianos gens quæ certiora habeat altioraque ſuæ antiquitatis documenta. SCANDIAM, & Scandinaviam, & Balthiam, & Baſiliam veteres vocaverunt quicquid terrarum ſinu Balthico & Oceano clauditur, adhæretque orientem verſus Ruſſiæ; ſunt autem in ea regna tria, Norwegiæ, Sueciæ, & Gothiæ: Sed in his eminet Suecia, quæ etiam diu cæteris imperavit; licet nunc Danis pareat Norwegia: Atque hæc cauſa eſt, cur Sueciæ Reges tres in ſuis inſignibus gerant coronas: quod quidem non aliter quoque fit à Daniæ regibus, quam quod ipſorum quidam Sueciam aliquando rexerunt. Suecorum vero regni vaſtitas vel ex eo poteſt intelligi, quod à Stockholmia urbe regia uſque ad fines Lapponum Septentrionem verſus mille numerentur milliaria Italica; & à limite extremo Daniæ Orientem verſus uſque ad Stockholmiam, quæ medio regni ſitu polita eſt, iter ſit expedito equi quidecim, aut viginti dierum, adeo ut hæc una ſimul Italiam, Galliamque credatur magnitudine excedere, non accenſis adhuc Lapponibus & Finlandis, quorum acceſſione multo etiam eſſet major, quum Lapponum ſedes ipſi Sueciæ magnitudine fere par ſit. Planities in Suecia ingentes ſunt, montes crebri & plerique ſilvis obſiti,, pinus, abietes, quercus ferunt: in quibus tamen ſparſim exciſis arboribus habitatur. Lacus ingentes & piſcoſi: Amnes multi, ſed ob arborum truncos & natantes glaciei cruſtas parum navigabiles. Ager omnium Aquilonarium fertiliſſimus. Ducatus in ea ſunt undecim, Oplandiæ, Gothiæ orientalis, Gothiæ occidentalis, Dalakarliæ, Finlandiæ, Smolandiæ, Veſmaniæ, Abæ, Satagundæ, Careliæ, & Tavaſtiæ, Comitatus duodecim, Helſingæ, Angermaniæ, Geſtricæ, Medelpadiæ, Boddiæ Orientalis, Boddiæ Occdentalis, Olandæ, Verinlandæ, Nuicæ, Daliæ, & Olandiæ inſularis, Oſtrogothiæ metropolis eſt Lincopia; Weſtrogothiæ Scara, ſedes Epiſcopalis. Oplandiæ, Vlpſalia, Archiepiſcopatu & ſchola publica, ac prætereá antiquis regum ſepulturis celebris. Stockholmia urbs totius regni præcipua eſt. Gripholmia mercatorum exterorum frequentia nobilitata. Ad opidum Strengis imminens lacui conſpiciuntur ſaxa inſculpta vetuſtis Epitaphijs, qualia etiam ad Scaram permulta ſunt. Mirum ſane huic genti rupes pro libris, ſaxa pro bibliothecis fuiſſe In Sudermania oppida ſunt Telge & Strengenes, cum arce Griphisholmia. In Oelandia arx eſt Borgholm munitiſſima. In Nericia Orebro, ad Melerum lacum, ubi Ericus rex captivus detentus eſt. In Finlandia urbs Epiſcopalis eſt Viburgum, munimentum adverſus Ruſſos, oppidum Abo, & ſupra illud Elſingoſos. Eſt & Revalia in Livonia juris Suecici. In Upſalienſi Diœceſi parœciæ numerantur CLXXI. In Lincopienſi CCXXVI. In Vexenſi CCX. In Scarenſi CC atque amplius. In Stregnienſi centum. Epiſcopatus Abienſis in Finlandia Eccleſias parœciales habet quingentas: Atque ex his conjectura fieri poteſt amplitudinis & potentiæ illius regni. Sermo incolis ut plurimum triplex, Suevicus, Saxonicus, Finnicus; quorum illi à Germanico non diſtant niſi dialecto. Aer fere ubique terſus, temperies tolerabilis, etiam hibernis menſibus, itaque caldaria in morem reliquorum Germanorum non habent; Sed & ipſi incolæ frigoris ſunt patientiſſimi, adeo ut in obſidionibus conſtet milites in excubijs horas perpetuas octodecim perduraſſe brumæ tempore. Natio omnis ſagax, induſtria, artium diſcendarum avida, exercendarum gnara, ſobria etiam & attenta; quo fit ut ad centeſimum trigeſimum aut quadrageſimum annum quidam vitam prorogent. Reges non ſucceſſione mera, neque vera ſorte capiuntur, ſed ſi in genere regio proximus virtutes habeat imperio dignas, eligitur, præficiturque imperio,

Digitized by Google

rio. Conſiliarij ipſi ſunt duodecim, ſelecti ex omni regno ob eminentem prudentiam. prouinciæ cuique præfectus eſt Conſul unus, quem ipſi vocant Leneſmannum, huic ſubſunt Vicarij vel Locumtenentes. Vtriſque præeſt Legifer veluti ſupremus iudex, daturque prouocatio à Vicarijs ad Legiferos qui ipſis dicuntur Lagemens, inde ad Conſilium regium, ac tandem ad ipſum Regem. Sola Smalandia, quæ confinis eſt Daniæ, habet LII iſtiuſmodi Vicarios. Res militaris etiã exacte ordinata eſt. In ſingulis quippe Prouincijs certus eſt equitũ & peditum numerus. In Suecia, Gothiaq; numerantur vexilla ſiue cohortes duæ & triginta; ſingulæ quingentorum, interdum etiam ſexcentorum aut ſeptingentorum capitum. Milites pleriq; ſclopeto armati ſunt; nam lancearum ob ſiluas nullus eſt vſus. Magna genti patientia in aduerſis, & cũ deſidiæ odio ſingulare laboris ſtudium. Itaq; milites non per ignauiam tempus tranſmittunt, ſed præter officia militaria, & parendi obſequium, norunt ipſi calceum ſuere, veſtem conficere, ex iunco ſtoream texere, venari, & nunc auibus, nunc piſcibus inſidias ſtruere; Eadem ruſticorum per vniuerſam Sueciam ratio eſt, opificia enim extra maiores vrbes non exercentur. Cuique vexillo præſunt Capitaneus & ſuffectus vnus, ſive Vicarius. Stipendium capitaneo eſt veſtis annua à rege, cum XL taleris, & immunitate vectigalium. Militi menſtruum eſt talerus vnus præter diurna cibaria, quæ vel à ciuibus, vel, ſi caſtra fixa ſint, à rege ſubminiſtrantur. Is ab hoſte captus redimitur à rege: equus ſi bello cadat compenſatur. Equiti annuum ſtipendium non eſt niſi talerorum XX, præter veſtem & immunitates. Vndecim ſunt vexilla equitum ordinaria in Suecia & Gothia: duo in Finlandia aduerſus Ruſſos. Militem nauticum dant Finni, Angermani, Dalecarli. Habet enim Rex ordinarie naues bellicas L quibus præeſt maris præfectus, earumque pro neceſſitate augetur numerus; quum neque matèries nauibus exſtruendis deeſſe poſſit, ob ſiluas; neque tormenta, ob ingentem metalli copiam quam fodinæ ſuppeditant; neque ſocij nauales, ob portuum & inſularum multitudinem. Et ſunt plerçque in illis locis pugnæ nauales; hieme vero committuntur etiam acies in glacie. Alitur autem exercitus à rege diſtributis per capita viritim carnibus, piſcibus, larido, butyro, caſeo, hordeo, pane, cæteriſque ad vitam neceſſarijs. Tormentorum aheneorum ad globos puluere nitrato propellendos magna per Sueciam vis, ob copiam matalli, quod inſigni prouentu fodinæ ſuppeditant. Creduntur amplius in regno eſſe quam octo millia ingentium tormentorum: Stocholmenſis ſane arx quadringenta habet eximia: Quod ſi artificum copia materiæ Vbertati reſponderet, ſufficeret ſolum hoc regnum ad tormenta reliquis regnis Europæ ſubminiſtranda. Prouentus regij petuntur ex fodinis, vectigalibus, decimis, & bonis Eccleſiaſticis. In Weſtmannia vrbs eſt Aroſia, ad quam argenti metalla ſunt præſtantiſſima, adeo pura, vt artifices ex quindecim argenti libris vnam auri dicantur extrahere. Montes quoque qui Sueciam à Noruegia diſterminant, complures habent argenti, æris. plumbi, ferri, chalybis, ſulphuris, fodinas. Cuduntur ex argento Taleris Suecici, Germanicis optimis nequaquam bonitate inferiores. Cedunt autem ex mineris Regi decimæ, niſi vbi iſpe rex ſuis impendijs foſſores alit. Ac ni agricolæ periculo agrorum ſuorum diſpendiorumque deterriti vererentur, ne ſi latentes venas proderent, cogerentur ipſi & ligna foſſoribus & victum ſuppeditare, multo adhuc plures innoteſcerent fodinæ, cum egregia prouentuum regiorum acceſſione. poteſtque vel ex eo fodinarum iſtarum omnium fructus æſtimari, quod ex duabus tantum aut tribus decimæ æris excedant quotannis ſummã triginta millium Talerorum. Penduntur præterea regi vectigalia & decimæ frumenti,

Digitized by Google

hordei, avenæ, butyri, piſcium, boum, pellium, aliarumque rerum iſtiuſmodi, quarum rationes in archivis regijs exacte haberi ſolent. Ac ſi ſuſcepto bello exercitus alendus ſit, ſignificatur protinus Prouincijs, quantum ſingulas earum annonæ rerumque ad bellum neceſſariarum in caſtra mittere oporteat. Si regis filia elocanda ſit, ſignificatur ſimiliter, ut pro rata ſingulæ conferant ad conſtituendam ſummam centum millium Talerorum, qui dotis loco dari ſolent, præter vaſa argentea, & ſuppellectilem domeſticam: quibus rex ipſe etiam de ſuo addit quantum libet. Prouentus qui e pellibus petitur non eſt ſemper uniuſmodi: Major enim exigitur pellium copia quum nivibus omnia tecta ſunt, ac quo hæ denſiores fuerint, eo eſt uberior animalium in Lapponia captura. Sunt autem pelles pleræque nobilium ferarum, atque inprimis Sabellarum, quibus in reliquo orbe immane eſt pretium, ac penè auro & gemmis par. Neque aliud pendunt regi Lappones quam iſtiuſmodi pelles, ut qui artium omnium ignari ſoli venationi vacent. Atque hæc quidem Lappones regi ſubditi: Silveſtres enim qui Wiltlapmanni dicuntur, regem & dominum non agnoſcunt. Sunt in hoc tractu Caroli, quæ vox viros ſignificat; unde & frequens in Suecia Carolorum nomen. Sic Dalecarli, Viri qui vallem incolunt, Bergcarli, qui montes.

CATALOGUS

REGUM SUECIÆ.

1 MAGOG nepos Noachi ex Iapheto, primus cum familia ſua Sueciam Gothiamque occupavit, Anno ab orbe C. 1745, nonageſimo poſt diluvium.

2 Swenus Magogi filius natu maximus ſucceſſit patri, anno 1787.

3 Gethar Suevi frater, regnauit in Suecia, anno 1843.

4 Vbbo condidit Vpſaliam, frater Suevi, anno 1903.

5 Siggo creauit Sigtunaſtadium, regnauit anno 2004.

6 Ericus Gethardt filius, anno 2014.

7 Vddo.

8 Ale.

9 Oſten.

10 Carolus I.

11 Biorn I.

12 Gethar II.

13 Siggo II.

14 Berichus Sueciæ & Gothiæ Rex anno ab orbe condito 2493. Fabuloſum eſt quod de hoc narrant, Vexatum ab eo Imperium Romanum, Vrbem captam; ipſum in Italia regnaſſe, & in Gallia, & in Hiſpania; quum Roma non ante annum mundi 3197. condita ſit.

15 Humulfus anno ab orbe condito 2533.

16 Humble, qui Danum filium ſuum regem Danis dediſſe fertur, anno mundi 2673.

17 Gothilas quartus filius Humbli, ſubegiſſe dicitur Mechleburgenſes, Pomeranos, Curlandos, Aeſtyos.

18 Sigtaugus regnauit anno 2758. Huius meminit Saxo Grammaticus libro I.

19 Scarinus, anno 2791 ab orbis conditu, Sueciam ſibi ſubiecit.

20 Sibdagerus Noruegiæ rex anno 2831. Primus tria regna coniunxit, Sueciam, Gothiam, Norvegiam.

21 Haſmundus filius Sibdageri regnauit anno mundi 2891 ſepultus eſt Vpſaliæ vna cum Gunildi vxore.

22 Vffo Haſmundi fil. regn. anno 2939.

23 Hundingus reg. Anno ab orbe cond. 2983.

24 Regne-

Digitized by Google

24 Regnerus Hundigi fi. an. 3031.
25 Hotbroth Regneri fil. anno 3060.
26 Attila, I Hotbroti fil. anno. 3125.
27 Hotherus Attilæ frater, Anno 3174.
28 Roricus Hotheri filius, qui cum Ruſſis, Curlandis & Vandalis bellum geſſit, Regnavit anno ab orbe cond. 3252.
29 Attila II Rorici fil. anno 3336.
30 Botwildus Attilæ filius, anno 3366.
31 Carolus II anno 3408.
32 Gramus anno mundi 3456.
33 Tordus.
34 Gotharus.
35 Adolfus Gothardi fil.
36 Algodus.
37 Erichus Algodi fil.
38 Lindormus Erichi filius.
39 Alrichus.
40 Erichus III vir ingenio, lingua & manu promptus regnum adijt anno mundi 3929. Sub hoc natus eſt Servator noſter, anno mundi 3947.
41 Godrichus Erichi filius regnare cœpit anno Chriſti 4.
42 Haldan Godrichi frater anno Chriſti 34.
43 Filmerus Godrichi filius. anno Chriſti 70.
44 Nordianus Filmeri filius. anno Chriſti. 84.
45 Siwardus anno Chriſti 100.
46 Carolus III anno Chriſti 131.
47 Ericus IV, anno Chriſti 160. Hic Sivardi nepos fuit ex filia, nupta Frotoni Daniæ regi.
48 Haldan II dictus Bergramus Caroli ex filia nepos. regnavit anno Chriſti 181. Hic cælebs vixit, obiitque ſine liberis.
49 Unguinus Sueciæ & Daniæ rex anno Chriſti 194.
50 Ragwaldus regnavit anno Chriſti 203. cæſus eſt à Siwaldo Unguini Danorum regis filio in Sialandia.
51 Amundus Ragwaldi filius anno Chriſti 220.
52 Haron filius Amundi natu maximus qui Sigerum in Dania vicit, regnare cœpit anno Chriſti 225.
53 Siwarous II anno 234.
54 Ingo I Sueviæ & Gothiæ rex anno Chriſti 240.
55 Nearch Iugi filius, anno Chriſti 246.
56 Froda Pacificus, Nearchi frater, anno Chriſti 255.
57 Urbarus anno Chriſti 257.
58 Oſtevus Urbari fil. anno Chriſti 261.
59 Fiolmus anno Chriſti 265.
60 Swercherus I Fiolmi filius anno Chriſti 273.
61 Waland Swercheri fil.
62 Wisburus Walandi fil. anno Chriſti 282.
63 Domalderus Wisburi fil. anno Chriſti 288.
64 Domar Domalderi fil. anno Chriſti 307.
65 Attila III anno Chriſti 314.
66 Dignerus anno Chriſti 336.
67 Dagerus Digneri fil. anno Chriſti 341.
68 Alricus Dageri fil. anno Chriſti 365.
69 Ingemarus I Alrici fil. anno Chriſti. 367.
70 Ingelus Ingemari fil. anno Chriſti 378.
71 Germundus Ingelderi fil. anno Chriſti 382 Hujus tempore ajunt Longobardos ſedibus ſuis egreſſos abiiſſe in Italiam.
72 Hakon Germundi fil. anno Chriſti 387.
73 Egilus Hakonis fil. Anno Chriſti 399.
74 Gotharus Egilonis fil. Anno Chriſti 405.
75 Faſto Gothari frater, Anno Chriſti 421.
76 Gumundus Anno Chriſti 427.
77 Adelus. Anno Chriſti 433.
78 Oſtenus II Adeli filius tyrannus. Anno Chriſti 437.

79 In-

Digitized by Google

79 Ingemarus I I Oſteni fil. Anno Chriſti 453.
80 Holſtenus Ingemari fil. Anno Chriſti 455.
81 Biornus I I. Anno Chriſti 460.
82 Ragwaldus I I Biorni fil. Anno Chriſti 464.
83 Swartmannus Rex Sueciæ, Gothiæ, Daniæ, Anno Chriſti 481, obiit in Oſtrogothia.
84 Tordo II Swartmanni fil. Anno Chriſti 509. Hic Anglorum & Scotorum auxilia adverſus Danos excivit.
85 Rodulfus Anno Chriſti 510. Sub hoc Gothi profecti in Italiam.
86 Hatinus Anno Chriſti 527.
87 Attila I V. Sub quo à Gothis capta eſt Roma Anno Chriſti 548.
88 Tordus. Anno Chriſti 564.
89 Algotus I I. Anno Chriſti 582.
90 Godſtagus. Anno Chriſti 606.
91 Arthus: Anno Chiſti 630.
92 Hakon I I I Goſtagi fil. Anno Chriſti 549.
93 Carolus I V Halconis fil. Anno Chriſti 670.
94 Carolus V Caroli fil. Anno Chriſti 676.
95 Borgerus. Anno Chriſti 685.
96 Ericus V Borgeri fil. Anno Chriſti 700.
97 Tordo, Anno Chriſti 717. Hic templum Uſpalenſe ſpoliavit.
98 Biornus I I I Totilæ fil. Anno Chriſti 764.
99 Alaricus I I Biorni fil. Hic filiam ſuam Sigridem Danorum regi Gormo uxorem dedit.
100 Biornus I I I Alarici fil. Anno Chriſti 813.
101 Bratemunderus. Anno Chriſti 824.
102 Siwartus Anno Chriſti 827. Hic Norwegiam Sueciæ ſubiecit.
103 Heroth. Anno Chriſti 842
104 Corolus V I Anno Chriſti 856. Huic acre fuit cum Regnero Danorum rege bellum, cui tamen poſt ductam Herothi filiam Thoram finis impoſitus eſt. Ab Heratho vero deinceps certa eſt minuſque impedita Regum Sueciæ genealogia, quam nos oculus ſubiiciemus.

SERIES

Digitized by Google

SERIES REGVM SVECIÆ ab Herotho uſque ad Philippum.

- 103 *Heroth, an. Chr. 842.*
  - 106 *Ingeldus an. Chr. 883.* — 107 *Olaus, an Chr. 891.*
    - 108 *Ingo II. an. Chr. 900.* — 109 *Ericus VI. an. Chriſti 907.* — 110 *Ericus VII. an. Chriſti 976.*
      - *Erici filia, nupta* * .... — 116 *Stenchil, an. Chr. 1054.*
        - 117 *Inge III. Sueciæ & Gothiæ Rex Chriſtianus 1059.*
        - 118 *Halſten Sueciæ & Gothiæ Rex an. Chriſti 1054.* — 119 *Philippus an. Chriſti 1080.*
      - 111 *Ericus VIII an. Chriſti 940.*
      - 102 *Olaus, an. Chr. 980.*
        - 113 *Amundus I, an. Chriſti 1018.* — 114 *Amundus II, an. Chr. 1037.* — *Magnus Rex Norvegiæ, an. Chr. 1037.*
        - *Eſtridh.*
    - *Haldan.*
  - *Thora nupta Regnero regi Daniæ.*
    - 105 *Biornus IV Siwordus Daniæ.* — *Ericus.* — *Kunus.* — *Frole.*
    - *Iſuar.*
    - *Agnerus Ruthart.*
      - *Edwardus, Ang. rex.* — *Edmundus Ang. rex.* — *Edgardus Ang. rex.* — *Etelredus, Ang. rex.*
      - *Robert. dux Normann.* — *Guilielmus.* — *Richardus.*

Extra ordinem lectus.

115 *Hakon Ruffus, an. Chriſti 1041.*

CONTINUATIO REGUM SUECIÆ à Philippo ad Magnum III.

- 119 *Philippus, &c.*
  - 120 *Inge IV Sueciæ & Gothiæ Rex an. Christi* 1110.
    - 121 *Ragnaldus, an. Chr.* 1129. — *Ingridis.* — 122 *Magnus I.* — 123 *Suercherus ſenex, vel gamble.*
      - *Suno.*
      - 125 *Carolus VII.* — 127 *Suercherus.* — 129 *Ioannes I.*
      - *Ioannes.*
    - 124 *Christiana nupta Erico IX Sueciæ Regi qui Sanctus dictus eſt, an.* 1150.
      - 126 *Canutus, an. Chr.* 1168.
        - 128 *Ericus X, an. Chr.* 1208.
          - 130 *Ericus Lapſe vel Balbus, Sueciæ & Gothiæ Rex.*
          - *Margareta.*
          - *Ingeburgis.*
            - 131 *Waldemarus Sueciæ & Gothiæ Rex, urbis Stockholmiæ conditor.*
            - 132 *Magnus II. fratre defuncto, an.* 1277. *Sueciæ & Gothiæ Rex, cuius uxor Hildevigis filia Gerardi Comitis Holſatiæ, obiit an.* 1290.
              - 133 *Birgerus II vel Civilis Sueciæ & Gothiæ Rex anno* 1290.
              - *Waldericus Dux Finlandiæ.*
              - *Ericus Dux Sueciæ.* — *Magnus III.*
              - *Ingeborgis nupta Erico VII Daniæ Regi, an.* 1326.
          - *Elina.*
        - *Christiana uxor Magni regis Norvegiæ.*
        - *Waldemarus I rex Daniæ.*
      - *Ingeborgis nupta S. Knuto Duci Schleſvicenſi.*
    - *Margareta nupta Magno regi Norvegiæ.*

CONTI-

CONTINUATIO REGUM SUECIÆ à Magno III uſque ad Guſtavum.

- *Ericus Dux &c.*
  - *Euphemia nupta Alberto duci Mechelburgiæ.*
    - *Magnus Dux Mechleburg.*
      - *Ioannes Dux Mechleburg.*
        - *Ioannes Dux Mechleburg.*
        - *Henricus Dux Mechleburg.*
          - *Balthaſar*
          - *Magnus.*
            - *Catharina nupta Henrico Duci Saxoniæ.*
              - *Sibylla.*
                - *Franciſcus II. Dux Saxon.*
                - *Magnus, Dux Saxon.*
            - *Albertus Dux Mechlenburg.*
            - *Anna nupta Guilielmo Lantgravio Haſſiæ.*
              - *Philip. Lantgravius Haſſiæ*
                - *Guilielmus Lantgravius Haſſiæ.*
                - *Eliſabetha nupta Ludovico Comiti Palat.*
                - *Chriſtina nupta Adolpho Duci Schleſv.*
      - *Hedwigis.*
    - 135 *Albertus Dux Mechleburg. Sueciæ Rex ejecto Magno, an. 1363.*
    - *Ingeburgis nupta Duci Holſatiæ Henrico.*
      - *Gerhardus Dux Holſatiæ.*
        - *Hilwigis nupta Didrico duci Hildenburgico.*
          - *Gerardus Comes Oldenburg.*
          - 140 *Chriſtiernus I*
            - 141 *Ioannes II.*
              - 142 *Chriſtiernus II cui uxor Iſabella Caroli V.*
                - *Dorothea uxor Frid. Palat.*
                - *Chriſtiana Duciſ. Lothar.*
            - *Frideric. Holſat. Dux.*
              - *Chriſtianus rex Daniæ.*
              - *Ioannes.*
            - *Margarita nupta Iacobo Regi Scotiæ.*
    - *Henricus Dux Mechelburg.*
  - 135 *Magnus III Sueciæ & Norvegiæ, Rex factus, an. 1326.*
    - *Ericus XII.*
    - *Hakon Norvegiæ Rex.*

Extra ordinem lecti.

136 *Margareta regina Daniæ filia Valdemari, facta etiam regina Sueciæ ejecto Alberto.*
137 *Ericus XIII Pomeranus, Sueciæ & Daniæ Rex adoptatus à Margareta.*
138 *Chriſtophorus Palatinus Bavariæ Dux, Rex Sueciæ Erici ſororis filius.*
139 *Carolus VIII Kanuti filius Sueciæ Rex, Anno 1448.*

135 ALBERTUS.

Hic Euphemia Erici Sueviæ ducis filia editus ejecto Magno regno præfectus eſt, anno Chriſti M CCC LXIII, ſed à Margareta Daniæ Semiramide victus captuſque anno M CCC LXXXVII ac tandem dimiſſus regnum ejerare coactus eſt, obiit anno M CCC XCIV.

136 MARGARETA.

Hæc Daniæ regina primum fuit, inquies, & magni animi mulier. Nupta Haquino Regi Norvegiæ poſt obitum Olai filij ſui regno etiam illi præfecta fuit. Inde capto Alberto rege, Sueciam quoq; prioribus adjunxit. Deſtituta autem liberis, Ericum ſororis ſuæ Ingelpurgis ex Maria nepotem, patre Wartiſlao ſeptimo Pomeraniæ Duce pugnatum, adoptavit. Mortua eſt anno Chriſti M CCCC XII.

137 ERICUS.

ERICUS Dux Pomeraniæ poſt Margaretæ obitum, Sueciæ, Daniæ, & Norvegiæ rex, diuturnis ac difficilibus bellis cum Sleſvicenſibus cumq; fœderatis Anſæ civitatibus, & Suecis rebellantibus conflictatus, tandem relictis regnis in Pomeraniam, ditionem avitam, conceſſit, ubi annos amplius viginti in otio vixit. Extinctus anno M CCCC LIX. Sueci enim legem regiam condiderant, anno M CCCC XIII, qua peregrinis ad coronam aditus excludebatur.

138 CHRISTOPHORUS.

Hic Palatinus Rheni Duxque Bavariæ fuit, natus ex Erici ſorore Margarita, ac poſt Erici diſceſſum in regem electus. Quum autem decennium regnaſſet, neque ex Dorothea regina liberos ſuſciperet, Regios ex Suecia theſauros anteceſſorum ſuorum induſtria collectos in Daniam exportaturus, collegit, quos in mari exorta tempeſtate amiſit, vix ipſe ſalvus. Obiit autem improlis in ipſo belli contra Lubecenſes apparatu, in arce Helſinburgo, anno M CCCC XLVIII.

139 CAROLUS.

CAROLUS Kanuti equitis Sueci filius, à proceribus, exteros non ſine cauſſa faſtidientibus, rex conſtitutus eſt, Anno M CCCC XLVIII: ſed inteſtinis poſtea diſſenſionibus agitatus, & magnatum quorundam rebellione, quorum archiepiſcopus Upſalenſis inventor erat, Dantiſcum conceſſit. Obiit in arce Stocholmenſi, Anno Chriſti M CCCC LXX.

140 CHRISTIERNUS I.

CHRISTIERNUS Comes Oldenburgicus & Delmenhorſtanus, poſt fugam Caroli in Sueciam evocatus, rex coronatus eſt, quum ante Danis & Norvegis imperaret. Sed quum non ſtaret pactis, negarunt ipſi Sueci obſequium. Anno regni ſeptimo, qui fuit Chriſti M CCCC LXIX conatus eſt armis Suecos debellare: ſed victus fugatuſque, regreſſus eſt in Daniam, ſervatis adhuc duabus arcibus, quas firmo præſidio communierat. Sueci Carolum Dantiſco evocatum ipſi oppoſuerunt. Eo defuncto, Gubernatorem ceperunt è nobilitate Stenonem Stuer Suantonis filium Brigitta Caroli regis ſorore editum. Sub cujus initia Chriſtiernus Rex exercitum ad mœnia Stockholmiæ infœlici atque irrito conatu duxit, ac poſtea à Suecia repetenda toto vitæ tempore abſtinuit. Exceſſit Haſniæ

Digitized by Google

Haſniæ anno Chriſti M CCCCLXXXII, ætatis LVI. Tituloſus eſt iſto. CHRISTIERNUS Rex Daniæ, Sueciæ, Gothiæ, & Nordvegia, Dux Sleſvici, Stormariæ, & Dietmarſiæ, Comes Aldenburgenſis & Delmenhorſtenſis. Reliquit liberos Joannem regem, Fridericum Holſatiæ ducem, & Margaritam nuptam Jacobo III Regi Scotiæ.

41 JOANNES.

Hic Daniæ regno Sueciam juncturus, conventus Calmariæ inſtituit, non refragante Stenone Gubernatore Sueciæ, reique publicæ invigilante: Et concepta ſunt L atque amplius capita quibus ille in regem eſſet admittendus. Diſplicuere ipſi nonnulla; itaque dolo graſſandum ratus, Gothlandiam ſtatuit occupare. Excluſus à Stenone, evocat Ruſſos. Sueci preſſi Joannem tandem regem agnoſcunt, Stenoque urbe Stockholmenſi patefacta coronam regni & cætera ſolemnia ipſi concedit, anno Chriſti M CCCCXLVIII. Ita conſtitutis in Suecia rebus in Daniam remeat. Sequenti anno reverſus, conjugem ſuam Chriſtinam Erneſti Saxoniç Ducis filiam coronari reginam curat. Inde regni provincias præcipuas obiens, filium ſuum Chriſtiernum proceribus commendat: qui ipſum haud multo poſt in Sueciam venientem ſucceſſorem patri eligunt. Digreſſus inde ad belli Dithmarſici apparatum, infauſto certamine commiſſo rediit in Sueciam, ubi diſſenſiones inteſtinæ protinus in apertum bellum eruperunt, Chriſtierno filio fruſtra incendium reſtinguente. Obiit tandem Joannes anno M DXIII.

142 CHRISTIERNUS II.

Is vivo adhuc Joanne ſucceſſor deſtinatus, res in Suecia poſt patris obitum turbatas offendit: conatus ergo ferro viam facere, arma armis ſenſit oppoſita. Inde ad fraudes converſus, Guſtavi Upſalenſis Archiepiſcopi opera multa fruſtra tentavit, opponente ſe imprimis Stenone per interregnum Sueciæ Gubernatore, patriæque libertatis defenſore. Poſt diuturni tamen belli moleſtias tandem Stockholmiæ ſancita præteritarum offenſarum oblivione, & legum veterum obſervatione promiſſa, rex Sueciæ coronatus eſt, accepto etiam obſide Guſtavo Erici filio. Sed partem malis artibus imperium non diu ſervavit. Nam dum ſævit in eos à quibus ſe læſum exiſtimabat, dumque Danorum conſiliis haud admodum bene in Suevos animatorum morem gerit, regno exturbatus eſt. Immania feruntur crudelitatis ipſius excẽpla, przſertim in cives Stocholmienſes. Pulſus à Suecis & poſt longos errores, in carcerem tandem à Danis conjectus an. MDXXXI pœnas vivus dedit immanis ſevitiæ. Extinctus eſt anno MDLIX. Ferunt eum cadaver Stenonis hoſtis ſui è ſepulchro eductum, morſu etiam appetiiſſe; Uxor ei fuit Iſabella Caroli V ſoror, ex qua prçter Joannem duas filias ſuſcepit, Dorotheam & Chriſtinam, illam nuptam poſtea Friderico Palatino, hunc Duci Lotharingiæ.

Digitized by Google

REGES SUECIÆ à Guſtavo I uſque ad Guſtavum II.

- 143 Guſtavus cui uxor, 1 Catharina Saxonica, 2 Margareta Sueca, ex qua liberos ſuſcepit complures, 3 Catharina Sueca.
  - 144 Ericus XIV.
  - 145 Ioannes III, cui uxor . . . . . Sigiſmundi Poloni ſoror; Liberi
    - 146 Sigiſmundus.
      - Anna Maria, nata anno 1600.
      - Ladiſlaus, nat. an. 1593.
      - Chriſtophorus, natus anno 1598.
    - Ioannes Dux Oſtrogothiæ, cui uxor Maria filia Caroli IX.
    - Anna.
  - Catharina nupta Edzardo Comiti Friſiæ Orient.
    - Enno, Comes Friſiæ Orientalis.
      - * . . . nupta patruo ſuo Ioanni per diſpenſationem Pontificn, an. 1602.
    - Guſtavus.
    - Ioannes.
    - Chriſtophorus.
  - Cæcilia nupta Chriſtophoro Marchioni Badenſi.
    - Eduardus.
    - Chriſtophorus.
    - Philippus.
  - Magnus dux Oſtrogotiæ.
  - Stedo.
  - Anna nupta Georgio Ioanni Bavaro.
    - Georgius.
    - Ioannes.
    - Anna.
    - Vrſula.
  - Carolus infans obiit.
  - Sophia, nupta Magno Duci Saxon.
    - Guſtavus.
  - Eliſabeth nupta Chriſtophoro Duci Mecleburgico.
    - Margareta.
  - 147 Carolus IX, cui uxor prior Maria Chriſtina Duciſſa Scelvicenſis. Anna Maria, filia Ludovici Comitis Palatini poſterior.
    - Maria.
    - Margareta.
    - Eliſabeth.
    - Ludovicus.
    - Catharina.
    - 148. Guſtavus.

143 GU-

143 GUSTAVUS.

Gustavus Erici equitis Sueci filius inter pacis obſides Chriſtierno datus, inque Daniam abductus in arce Juticâ Kalò aliquamdiu arctè detentus eſt. Poſtea laxius habitus, ubi patriæ ſuæ mala, & efferam Chriſtierni tyrannidem crebris rumoribus intellexit, inter venandum erroris ſpecie ſecedens à cuſtodibus, Lubecam primum mutato habitu; inde in Sueciam contendit, petens avitum gentis ſuæ prædium Reſſnas: Sed audita illic indigna patris & conſanguineorum aliorumque regni procerum morte, juſta motus indignatione, nationem belli avidam, libertatis amantem, vindictæ cupidam, verbis primum, poſtea, creſcente fide, exemplo ſuo ad arma evocavit, vivo adhuc Chriſtierno. Profeſſi ſunt nomen primi Dalkarlij, qui montes illos incolunt, quibus Suecia à Norvegia diſpeſcitur. Sunt autem plerique foſſores metallarij, dura gens, & labori adſueta. Horum opera ejectum Danorum præſidium Arroſiæ impoſitum, Archiepiſcopus Upſalenſis prælio victus, poſtquam de Suecia deſperare cœpit, in Daniam profugit. Ita Guſtavus Stockholmiâ poſt biennij ferme obſidium potitus, libertatis adſertor, tyrannidis propulſator, patriæ defenſor dictus, conſentientibus inſuper ſuffragiis, Suecorum & Gothorum rex ſalutatus eſt. Quod quidem regnum totos annos XL ſumma cum prudentia & autoritate rexit, ac tandem anno MDLX placide obiit. Dignus rex cujus memoriam Sueci celebrent, exemplum poſteri reges imitentur. Liberos permultos habuit, quorum ſeriem in Genealogica tabula digeſſimus.

144 ERICUS XIV.

Ericus Guſtavi filius anno MDLXI rex inauguratus, ſeptennale cum Friderico ſecundo Daniæ rege bellum geſſit. Joannem fratrem ſuum Finlandiæ ducem, qui Sigiſmundi Poloniæ regis ſororem duxerat, noctu, nihil tale opinantem, in Abœnſi arce cepit, duriterque in carcere habuit, multos per annos. Quum autem vellet ejus uxorē Moſchorum Duci conjugem dare, ſtatuit ipſum cum filio bimulo in carcere occidere, Feciſſetque adeo, niſi in invidiam tractus ob immanem crudelitatem, Suecorum à ſe animos alienaſſet. Multa de illius feritate referuntur: illud imprimis, quod civem quendam ſupplicantis ritu aliquid poſtulantem, non ſatis habuit contumelioſe rejeciſſe, ſed etiam inſuper occidit innoxium, & quidem ſua manu. Hic poſtea furore correptus, totum regnum terrore implevit, & mutata rerum facie, carceri incluſus eſt, liberato Joanne & ad ſceptra etiam promoto.

145 JOANNES III.

Erico in furorem verſo, Joannes è carcere una cum conjuge & filio eductus, Ericum fratrem cepit, & in cuſtodia detinuit. Coronam regni cepit Stockholmiæ anno MDLXIX Obiit anno MDXCII. menſe Novembri. Liberos reliquit, Sigiſmundum Poloniæ regem, & Joannem ducem Oſtrogothiæ, natos ex Catharina Sigiſmundi Poloniæ regis filia.

146 SIGISMUNDUS.

Sigiſmundus natus eſt anno MDLXVI. Ante patris obitum factus Poloniæ rex anno MDLXXXVII, ipſo defuncto Sueciæ quoque regnum adiit, certis quibuſdam legibus ipſi anno MDXCIV, delatum: adverſus quas quum proceres ipſum poſtea peccaſſe judicarent, negarentque, licere ſibi jura tranſmarina ex Polonia petere, Carolum patruum ejus conſtituerunt regni ipſo abſente admi-

Digitized by Google

Digitized by Google

adminiſtratorem. Anno autem M D XCVIII Sigiſmundus ex Polonia in Sueciam profectus cum ingenti militum copia quum armis vellet & terrore facta reſcindere, & innovare quædam pro arbitrio, introductis etiam Jeſuitis, eo redactus eſt, ut coactus ſit Sueciam deſerere. Uxor ei prior Anna Auſtriaca filia Caroli Auſtriaci ex uxore Bavara, hanc duxit 12. Maji Anno MDXCIII ex eaque filiam ſuſcepit. . . . . , & filium Vladiſlaum, poſterior prioris ſoror eodem patre & matre edita, Conſtantia, quam duxit anno M DC V die 4 Decembris.

145 CAROLUS.

Carolus Sudermannorum Dux patruus Sigiſmundi a Rep. adminiſtrator & Ephorus conſtitutus regni, omnibus modis artibuſque contendit, ut regem à vi & armis ad pacem, & datam initio proceribus regni fidem revocaret: ſed quum omnia fruſtra tentata à ſe videret, ſeq; inſuper in diſcrimen patriæ cauſſa conjectum, ægre tandem paſſus eſt regium ſibi titulum a proceribus regni deferri. Coronatus eſt igitur anno M DC VIII die 25 Martij hoc titulo, CAROLUS NONUS DEI GRATIA SUECORUM GOTHORUM, VANDALORUM, FINNORUM, CARLORUM, LAPPONUM, CAJANORUM ET ÆSTIORUM IN LIVONIA REX. Obiit anno M D CXI die IX Novembris, relicto filio GUSTAVO nato anno M D XCIV die IX Decembris, quem moriens Proceribus Ordinibuſque regni commendavit.

145 GUSTAVUS.

Guſtavus Caroli IX filius potentiam religione ac juſtitia ſuperans eam ſui exſpectationem concitavit, ut credatur regnum virtute à majoribus partum virtute quoque conſervaturus. Vivat vigeatque ipſe, & cum ipſo Suecorum ſalus.

CAP. XVII.

AUSTRIA *cum Archiducibus ſuis.*

AUSTRIA, veterum eſt Pannonia ſuperior. Fuit autem poſt Caroli Magni tempora primũ Marchia, ſive Imperii limes, adverſus vicinos Hungaros, poſtea in Ducatum verſus eſt. Nomen habet non ab auctore, ſed à mundi cardine Orientali, qui Germanis Ooſt dicitur: Fuit enim diviſum Imperium in Ooſtenrijck & Weſtenrijck, Auſtraſiam & Weſtraſiam: Etſi vero Auſtraſia ad Rhenum initio fuerit, tamen cum tempore ſerpſit appellatio etiam ad partes longius orientem verſus à Rheno diſſitas, pro ratione nimirum prolati imperii. Atque hæc cauſſa eſt cur illam Otto Friſingenſis vocet Teutonicorum Marchiam. Habet autem ea ad Ortum Hungariam, ad Meridiem Styriam; ad Occaſum Bavariam, ad Septentrionem Moraviam Teio amne diſcretam. Dividiturque in ſuperiorem ſive Ciſdanubianam, & inferiorem ſive Ultradanubiam. Urbs primaria eſt *Vienna*, veterum Flaviana. Sunt & *Linzium*, *Styra*, *VVadenhoffum*, *Melicum*, *Cremiſium*, *Santohippolytus*, *Neuburgum*, *Petronella*, quæ veterum Carnuntum, *Pruck*, *Homburga*, & aliæ complures. Montem habet Cæcium, qui hodie dicitur Calenberg, & à Danubio ad Dravum extenditur. Ejus partes ſunt, Scheberg, Semering, Kemperg, Hertperg, Deubſperg, Heuſiperg, Plaitz; Eſt & Cognamus mons qui Haimburgerperg dicitur, & a Danubio extenditur ad Arabonem. Flumina præter *Danubium*, *Atheſinus*, *Tranus*, *Trannus*, *Erlaphus*, *Gemus*, *Traiſus*, *Ypſius*, *Melicus*, *Marchia*, *Tetus*, *Cambus*, *Laytha*, *Suegadus*.

Digitized by Google

- 1 *Leopoldus præfectus Auſtriæ ab Imper. Ottone III, ei uxor Richarda filia Imperatoris.*
  - 2 *Albertus II Marchio Auſtriæ ob. an. 991.*
    - 4 *Leopold II. March. Auſtriæ ob. an. 104 . Vxor Agnes Comitiſſa Stiriæ.*
  - 3 *Henricus March. Auſtriæ, Tutor Leopoldi II, ob. a. 1014. Vxor ei Suanhilda.*
    - 5. *Leopol. III March. Auſtriæ ob. an. 1044.*
    - 6 *Albert. III March. Auſtriæ, ob. an. 1056. Vxor ei Adelheidis ſoror Petri Regis Hungariæ.*
      - 7 *Erneſtus Marchio Auſtriæ obiit anno 10 . uxor Machtildis fil. Dedonis Marchionis Luſatiæ.*
        - 8 *Leopold. IV March Auſtriæ obiit anno 1096 uxor ei Ida fil Henrici III. Imp.*
          - 9 *Leopold. V qui S. March. Auſtriæ, ob. anno 1136, Vxor ei Agnes fil. Henrici IV. Imperat. vidua Frider. à Staufen.*
            - 10 *Henricus I Dux Auſtriæ factus à Friderico Imperat. an. 1168. Vxor ei Gertrudis fil. Lotharii II. Imperat. & poſtea Theodora filia Emanuelis Imper. Conſtantinopolit.*
              - *Agens nupta Stephano regi Hungar.*
              - *Henricus de Medlinga Dux Auſtr. cui uxor Rixa filia Ladiſl. regis Boh.*
                - *Henricus III de Medlinga Dux Auſtr. cui uxor Richardis filia Hermanni Langravii Haſſiæ.*
              - 12 *Leopold. IV Egregius Dux Auſtr. cui uxor prior Helena Geitzæ regis Hung. filia poſterior * . . . ſoror Henrici VI Imperat.*
                - 13 *Fridericus Dux Auſtriæ qui obiit in expedit. Ieroſolymitana 1191.*
                - *Leopoldus V Honorabilis Dux Auſtriæ ob. an. 1230. Vxor ei Theodora filia Alexii Conſtant.*
                  - *Gertrudis nupta Hermanno Badenſi Marchioni.*
                    - *Fridericus Dux Auſtriæ dictus cum Conradino duce Suevia Neapoli capite plexus. an. 1296.*
                  - *Maria nupta Stephano Duci Sagabriæ.*
                  - *Agnes uxor Vlrici Ducis Carinthiæ.*
                  - *Leopoldus.*
                  - *Henricus.*
                  - *Fridericus dux Auſtriæ occubuit contra Hungaros, anno 1248. uxor ei Agnes filia Ottonis.*
                  - *Margareta uxor Ottocari Ducis Bohem. vidua Henririci ducis Sueviæ.*
            - *Albertus Marchio Auſtriæ, cui uxor * . . . fil. Belæ Regis Hung.*
            - *Conradus Archiepiſcop. Salisburg.*
            - *Otto Epiſcop. Friſing. Cancellarius Frid. I. Barbaroſ. ob. an. 1158.*
            - *Erneſtus, cui uxor Mechtildis filia Rudolphi Ducis Saxon.*
            - 11 *Leopoldus Dux Bavariæ, factus à Carolo III Imper. ob. an. 1141. uxor ei Sophia filia Henrici Nigri.*
          - *Albertus V.*
        - *Albertus IV March. Auſtriæ.*
      - *Leopold. III Marc. Auſtriæ, uxor Frowiga fil. Ottocari Marchionis Sueviæ*
  - *Poppo Archiep. Treverenſ. obiit an. 1046.*
  - *Erneſt. dux Sueviæ, occiſus ab Henr. II. Vxor ei Giſela Conradi ducis Burg. filia*
    - *Hermannus dux Sueviæ ob. a. 1038.*
    - *Erneſt dux Sueviæ occiſus a. 1030.*

MAR-

MARCHIONES & DUCES AUSTRIÆ.

Anno CMXXVIII quum Hungari crebris excurſionibus Auſtriam, atque inde Bavariam reliquamque Germaniam vexarent, commendavit ejus curam Im-
1 perator Henricus I Auceps, Leopoldo cognomento illuſtri, genito patre Alberto, avo Henrico comitibus Babepergenſibus, qui ex Sueviæ ducum familia originem ducebant. Is autem primus Marchio Auſtriæ ab Ottone primo dictus eſt quod imperii fines repreſſis hoſtibus egregie tutatus eſſet. Ob eandem fortitudinem Cæſar Henricus ei filiam ſuam Richardam uxorem dedit; Porro qui poſteriore ſæculo Marchiones dicti ſunt, ii Romanis Duces & præfecti limitum vocabantur: quodque poſtea Marchia, hoc illis olim limes. Panegyriſta. *Nullo ſiquidem certo fine fluminum aut montium tenebantur quem diſpoſita limitis cuſtodia non tuerentur.* Primi vero limites fuere Romanorum adverſus Germanos Rhenus & Danubius: Eumenius Rhetor. *Quod ergo aliarum cohortium caſtra pertranſeam, toto Rheni & Iſtri limite reſtituto?* Auſonius,

Nec Rhenum Galli limitis eſſe loco.

De Danubio Ammianus. *Oritur prope Rauracos montes, Rhatiaque limites.* Claudianus,

Prominet Hercynia confinis Rhatia ſylva
Ultraque Romuleo protendens flumina regno.

Ubi vero flumine, ſylva, monte deſtituebantur ibi palis terminabant fines. Spartianus de Adriano Cæſare, *Per ea tempora frequenter & in aliis plurimis locis in quibus Barbari non fluminibus ſed limitibus dividuntur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis funditus jactis & connexis Barbaros ſeparavit.* Duces autem tales dicebantur quoque limitanei. Suidas in voce λιμιτανέοι. Οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, πανταχόθεν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολλο καθεστήκαντο στρατιωτῶν πλῆθος, διὰ φυλακὴν τῶν ὅρων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν, ταύτῃ τὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν τε καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμιτανέους ἐκάλουν. Ad Romanorum igitur exemplum poſtea quoque Germani Imperatores, limitibus præfecerunt viros fortitudine, prudentia, & fide nobiles, eoſque Marchiones dixere. Tales in Auſtria adverſus Hungaros fuere Marchiones Auſtriaci: alibi adverſos alios alii. Leopoldus igitur Marchionis titulo, & Cæſaris adfinitate auctus, ampliavit ditionem ſibi commiſſam, eamque totos annos LV feliciter adminiſtravit.

2 Albertus II Leopoldi filius obiit anno 996.
3 Henricus Leopoldi filius anno 998.
4 Leopoldus II.
5 Leopoldus III.
6 Albertus III.
7 Ernestus.
8 Leopoldus IV.
9 Leopoldus V. Sanctus.

Hic Leopoldus fuit Ottonis Friſingenſis nobiliſſimi hiſtorici pater, quem idcirco Radvicus nominat Imperatorum Henrici quarti nepotem, ſororium Henrici quinti, Conradi Regis fratrem uterinum, Friderici Imperatoris patruum, ex clariſſimo regni principe Leopoldo Marchione patre, & matre Agnete filia Henrici quarti. Ejus fratres idem memorat Conradum Pataviensem Epiſcopum, Leopoldum Ducem Bajoariæ, Henricum Ducem Auſtriæ, Albertum & Erneſtum. Sorores Gertrudem Duciſſam Boemiæ, Bertham duciſſam Poloniæ, Tertiam nuptam Henrico Burggravio Ratiſponæ, Quartam

tam Hermanno Lantgravio de Saxonia: Quintam Marchioni de Phetum.

Henricus IV Imperat. natus an 1050, ob. 1106. Uxor ejus prior fuit Bertha fil. Otton. regis Ital. poſterior Praxelis filia regis Rutheni, vidua Uthonis March. Brandeb.	*Henric. V. Imp.*		
	Agnes nupta 1 Friderico à Stauffen duci Sueviæ & Alemanniæ, ex quo ſuſcepit	*Frideric. Cocles dux Sueviæ, cui uxor Judith. Conradus Suevus factus Imper.*	*Fridericus Imp. Barbaroſſa. Conradus dux Sueviæ.*
	2 Leopoldo Marchioni Orientali, qui ſanctus dictus eſt, ex quo ſuſcepit	*Otto Friſing. cum fratribus & ſororibus.*	
	Adelheid. uxor Boleſlai ducis Polon.		
	Conradus Dux Franconiæ, cui uxor Jolante filia Rogerii Comitis Siciliæ.	*Eliſabetha uxor Conradi Ducis Sueviæ Comitis Palat. Rheni.*	

10 HENRICUS II quem poſt obitum Conradi Imperatoris Fridericus Barbaroſſa primum AUSTRIÆ Ducem creavit, quum eſſet ejus patruus, anno Chriſti MCLVI Ratiſponæ, die XVII Septembris, quod tum ex Ottone Friſingenſi Henrici fratre conſtat, tum ex privilegio Cæſareo in quo Henricus ille primus Auſtriæ dux & dilectiſſimus patruus Imperatoris, terra vero Auſtria clypeus & cor ſacri Romani Imperii appellatur.

11 LEOPOLDUS IV, qui Virtuoſus: Hic Richardum Auſtriç regem ex bello Aſendico per Auſtriam iter facientem cepit, extorſitq; ei, quod ſe ab ipſo injuriis affectũ quæreretur, immanẽ pecuniç vim, qua emtus eſt Ducatus Stiriç, Comitatus Lintz & Wels, Vienna novo muro cincta eſt, & à fundamentis nova alibi civitas exſtructa, ob. a. MCXCIV quũ renunciaſſet ſeculo.

12 LEOPOLDUS V prioris filius defunctus eſt an 1132.

13 FRIDERICUS, cui Imperator Fridericus II privilegia à Barbaroſſa data innovavit, addiditque ad priora inſignia crucem auream, qualem in coronis geſtant Imperatores cum titulo regio. Multa hujus ſunt fortiter geſta. Periit tandem in bello adverſus Hungaros, interfectus ab ipſis anno MCCXLVI.

14 & 15 Friderici morte intercidit ſucceſſio Ducum Auſtriç, invaſeruntque provinciam hinc Hungari, inde Bavari. Provinciales vero ad defenſionem ſui & Ducatus gubernationem evocant HENRICUM Miſniç Marchionem, cujus tunc celebris erat virtutis fama, vel ſi is recuſaret, alterum ex filiis ejus Theodoricum vel Albertum. Sed Wenceſlaus Boemiæ rex OTTOCARUM filium ſuum, qui uxorem duxerat Margaretam viduam Henrici VI Imperatoris, in poſſeſſionem illam mittit, conivente Imperatore, vel potius ob Remp. conturbatam aliis rebus diſtento. Ita excluſi ſunt Miſnici. Sed quum Imperii fata Rudolphum Habſpurgenſem rebus præfeciſſent, dejectus eſt pulſuſq; Auſtria Ottocarus, quod cum Hungaris contra Imperatorem conſpiraſſet; ac tandem etiam interemptus. Sublato Ottocaro Rudolphus Auſtriam tanquam jure belli captam filio ſuo Alberto tradidit an. 1282. A quo deinceps fluxit ſtemma Auſtriacorum ducum: quos priuſquam recenſeamus producendi videntur in medium Rudolphi Habſpurgenſis majores.

STEM-

STEMMA COMITUM HABSPURGENSIUM uſque ad Rudolphum I Imper.

- *Clotarius.*
  - *Chilpericus.*
  - *Heripertus.*
  - *Guntramus.*
- *Sigebertus.*
  - *Childebertus.*
  - *Sigebertus.*

Otbertus primus Comes Habſpurgenſis.

Sequuti ſunt Otbertum.

2 *Babo.*
3 *Rotbertus.*
4 *Ethobertus.*
5 *Galbon.*
6 *Rampertus.*
7 *Guntramus.*
8 *Luthardus.*
9 *Lutfridus.*
10 *Hunfridus.*
11 *Guntramus vel Gunterus Altenburgicus.*
- 12 *Betzo Comes, circa an. 990.*
  - 13 *Ratboldus exſtruxit Habſpurg an. 1027.*
    - 14 *Wernerus I. Comes Habſpurg. obiit an. 1066.*
      - 15 *Otto comes Habſpurg. occiſus an. 1107.*
        - 16 *Wernerus II Comes Habſpurg. an. 1163.*
        - *Rudolphus*
        - *Adelheidis Comitiſſa in Hennenberch.*
          - 17 *Albert. dives ob. a. 1199.*
            - *Richenſa.*
            - 18 *Rudolphus ſenior, obiit an. 1232.*
              - 19 *Albertus deſiocculus, Prudens a quo Archiduces Auſtriæ & Imperatores ob. a. 1238.*
                - 20 *Rudolph. I. Imper. Comes Habſpurg*
              - *Wernerus.*
              - *Rudolphus junior.*
                - *Hermannus Otto.*
                - *Rudolphus.*
                - *Ebetbardus a quo Comites Kuburg*
                - *Gothofrid à quo Comites Lauffenburg.*
            - *Gertrudis.*
            - *Itha nupta Henrico Comiti.*
      - *Wernerus.*
      - *Albertus*
    - *Otto.*
  - *Rudolph.*
  - *Wernerus Epiſc. Argent.*
- *Landolus.*

Eſt autem Habſpurgum in Helvetia arx vetuſta haud procul à Kunicxfelden ubi Albertus I Romanorum Rex ſitus eſt, neque longe diſſitum ab oppido Brugg. Fertur autem eam ſive condidiſſe, ſive inſtauraſſe Radbodus ope imprimis fratris ſui Wernheri Epiſcopi Argentinenſis. Manſitque deinceps in ea linea. Porro à Rudolpho Habſpurgenſe ſic ſe habet ſeries Genealogica,

 CON-

Digitized by Google

CONTINUATIO COMITUM HABSPURGENSIUM
à Rudolpho primo Imperatore uſque ad Fridericum IV.

- 19 *Albertus Luſcus.*
  - 20 *Rudolphus I Imperat. Habſpurgicus.*
    - *Carolus obiit puer.*
    - *Hermannus Rheno merſus.*
    - 21 *Albertus I Imper. factus an. 1298. occiſus an. 1308 Vxor Eliſabet filia Meinhardi Ducis Carinthiæ.*
      - *Rudolphus Dux Auſtr. ob. an. 1308. Vxores ei Blanca fil. Phil. III regis Franc. & Eliſabetha fil. Premiſſi regis Polon.*
      - 23 *Leopoldus Glorioſus ob. an. 1326. uxor ei Catharina f. Amedii Comit. Sabaudiæ.*
      - 22 *Fridericus Pulcher, electus Imp. contra Lud. Bavar. ob. an. 1330. uxor ei Iſabella f. Iacobi regis Arag.*
      - 26 *Albertus II Sapiens, Dux Auſtr. ob. an. 1358. uxor ei Iohanna f. Vlrici Comitis ultimi à Pfirdt.*
        - 27 *Rudolphus ingenioſ. Dux Auſtr. ob. an. 1365. Vxor ei Catharina filia Caroli IV Imp.*
        - *Frideric. Dux Auſtriæ occiſus anno 1362.*
        - 31 *Leopoldus Probus Dux Auſtr. occiſus Sempachii an. 1385. Vxor ei Virida filia Bernabonis Vicecomit. Mediolan.*
          - 35 *Erneſtus Ferreus Dux Auſtr. ob. an. 1424. uxor ei prior Margareta filia Wartiſlai VI Ducis Pomer. poſterior Zimburgis filia Ziemonis Ducis Maſoviæ.*
            - 36 *Fridericus IV Imp. nat. an. 1411. Electus 1440 mortuus 1493. Vxor ei Leonora Eduardi Regis Portugal. filia.*
            - *Albertus Dux Auſt. fundat. ſcholæ Friburg. ob. an. 1563. improlis. Vxor ei Mechtildis, fil. Ludovici Pal. Rheni.*
            - *Erneſtus, Leopoldus, Rudolphus pueri extincti ſunt.*
          - 34 *Frideric. qui Concil. Conſtantienſi interfuit, obiit an. 1439. Vxores, Eliſabeth Reineri Imp. filia. Anna f. Friderici Ducis Brunſuicenſ.*
            - *Sigiſmundus Archid. nat. an. 1427, ob. an. 1497. Vxor ejus prior Leonora f. Iacobi I reg. Scot. ſecunda Catharina f. Alberti Duc. Saxon.*
            - *Catharina nupta Friderico Saxoniæ Duci.*
            - *Margareta nupta Carolo Marcb. Badenſ.*
          - 33 *Leopoldus Craſſus Dux Auſt. ob. an. 1411 uxor ei Catharina fil. Philip. Audac. Duc. Burg.*
          - 32 *Guiliel. Ambitioſus Dux Auſt. ob. a. 1406. uxor ei Ioanna II Regina Neap.*
        - 28 *Albert. III fundat. ſcholæ Viennenſ. an. 1362. ob. an. 1387.*
          - 29 *Albertus IV Patiens dux Auſt. ob. an. 1404. uxor ei Ioanna Alberti Bavari Com. Holl. fil.*
            - 30 *Albertus II Imp. Electus an. 1437, ob. an. 1439. Vxor ei Eliſabeth fil. Imp. Sigiſmundi.*
              - *Anna uxor Guil. Ducis Saxoniæ.*
      - *Agnes uxor Andreæ Veneti regis Hung.*
      - 24 *Henricus Placidus Dux Auſt. ob an. 1317. uxor ei Eliſabetha filia Ruperti Comitis Vlenburgenſi.*
      - 24 *Otto Iucundus dux Auſt. ob. an. 1310. Vxores Eliſab. f. Stephan. duc. Bav. & Anna f. Ioh. reg. Boh.*
        - *Fridericus.*
        - *Leopoldus.*
    - *Rudolph. dux Suev. Stell. rex Boh. o a. 1307 Vxor ei Agnes filia Ottacari regis Bohem.*
      - *Ioannes qui patruum ſuum Albertum I Imper. occidit, obiit anno 1313.*
  - *Albertus & Carolus Canonici Baſileenſes obiere juvenes.*

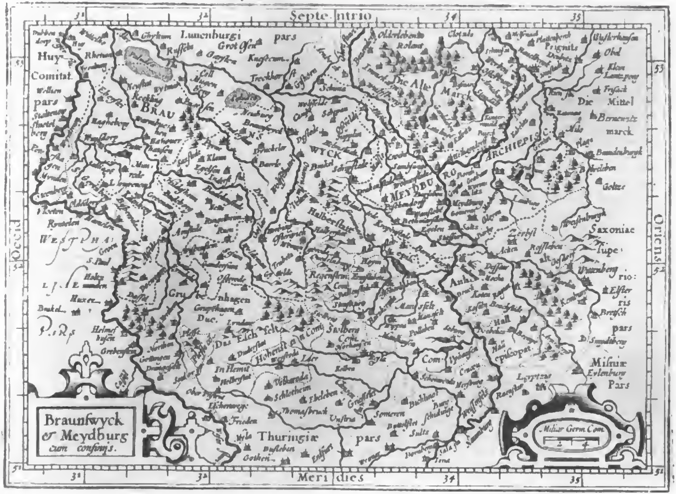
Seriem

Digitized by Google

Seriem eorum qui à Friderico quarto deinceps uſq; ad noſtra tempora ex familia Habſpurgenſi profecti ſunt, pete ex tabula Imperatorum. Fridericus ex duce primus Archidux factus eſt, & poſt obitum Alberti II Imperator; Leonoram Luſitanam duxit uxorem: Cum fratre Alberto bella geſſit, ac poſtea cum Matthia Corvino. Filius ejus Maximilianus I uxorem duxit Mariam Burgundicam filiam Caroli Audacis, qua in ipſo ætatis flore extincta, ipſe à Gandavenſibus in eas anguſtias redactus eſt, ut pacem cum Gallis facere coactus ſit, ipſorumque Delphino filiam ſuam triennem deſponderit, eamq; in Galliam deduxerit. Anno MCCCCLXXXVI electus Romanorũ Rex in Flandriam rediit, captus autem à Brugenſibus & in cuſtodiam traditus, non ante liberatus eſt, quã jureiurando promiſiſſet ſe injuriam ſibi illatam nunquam vindicaturum. Maximilianum ſequutus eſt Philippus, qui a patre Archidux Auſtriæ, Comes Tirolis & Habſpurgi, à matre vero Dux Burgundiæ fuit. Hic ducta in uxorem Ioanna Ferdinandi Catholici Hiſpaniarum regis filia, dote ampliſſimorum regnorum, Hiſpaniæ, Siciliæ & Neapolis auctus eſt. Obiit anno ætatis XXVIII, Chriſti MDVI, ſepultus eſt Granatæ. Liberos reliquit præter Carolum V & Ferdinandum, Mariam, nuptam Ludovico regi Hungariæ, Leonoram nuptam primum Emanueli Luſitano, poſtea Franciſco I Galliarum regi, Iſabellam conjugem Chriſtierni regis Daniæ, & Catharinam uxorem Ioannis III Luſitaniæ regis. De Carolo V diximus alibi, etiamque de fratre eius Ferdinando. Huius ex Anna filia Vladiſlai regis Hungariæ fuere liberi mares tres, Maximilianus, Ferdinandus, & Carolus, Archiduces Auſtriæ. Filiæ permultæ, quas alibi recenſuimus. Ferdinandus ex Philippina Velſeriana ſuſcepit Andream Cardinalem & Carolum Marchionem Burgoviæ, excluſos Ducatu Auſtriæ quod matrem haberent ſortis haud ſatis illuſtris. Ex Mantuana vero habuit Annam Catharinam, quæ nupta eſt patrui ſui Maximiliani filio Matthiæ. At Carolus Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, & Carinthiæ, Comes Tyrolis & Goricii, uxorem habuit Mariam filiam Alberti Ducis Bavariæ, ex qua nati, Ferdinandus anno MDLXXVIII, cui uxor Anna filia Guilielmi Ducis Bavariæ, Maximilianus natus anno MDXXXIII, Leopoldus Epiſcopus Paſſavienſis & Argentinenſis, Carolus poſtumus Epiſcopus Vratiſlavienſis: ac præterea filiæ, Eliſabetha nupta Sigiſmundo Batorio Principi Tranſſylvaniæ, Margareta nupta Philippo regi Hiſpaniarum, Anna nata anno MDLXXIII, nupta Sigiſmundo III Regi Poloniæ, anno MDXXII die 12 Mjai, & Conſtantia nupta eidem Sigiſmundo poſt obitum ſororis Annæ. Maximilianus II Archidux Auſtriæ, & Imperator liberos ex Maria Caroli V filia habuit Rudolphum & Matthiam Imperatores: orbis Chriſtiani culmina, paciſque conciliatores: Maximilianum præterea magnum Magiſtrum ordinis Teutonici, natum an. MDLVIII, Erneſtum natum anno MDLIV extinctum Bruxellis an. MDXCV. Albertum natum anno MDLIX, qui relicto ordine Eccleſiaſtico ex Cardinali & Archiepiſcopo Toletano factus eſt Dux Brabantiæ, Comes Flandriæ &c. ducta uxorem Iſabella Philippi II Hiſpaniarum regis filia: Ac denique Wenceſlaum natum anno MDLI, defunctum anno MDLXXVIII. Horum omnium Maximiliani liberorum in domo Auſtriaca præcipua ſemper virtus fuit; ſumma æquanimitas, clementiæ, juſtitiæ ac prudentiæ laus. Sed deſtituti omnes ſobole bona iſta ad poſteros ſuos non tranſmiſerunt, contenti gloria publicæ ſalutis: ut quemadmodum Sol lucem ad omnes transfundit Soles tamen alios non generat; ſic iſti genus humanum rexiſſe feliciter, nec tamen ex ſe ſui ſimiles genuiſſe dici poſſint,

CAP.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAP. XVIII.

Duces Brunſuicenſes & Luneburgenſes.

QUin Duces Brunſuicenſes antiqui ſint, nomenq; traxerint ab oppido Brunſuico; oppidum verò a Brunone quodam, nemo eſt qui ambigat. Sed quum multi Brunones fuerint, quis ille ſit Bruno, urbis iſtius conditor dubitatur. Sunt qui Ludolphi ducis Saxoniæ filium fuiſſe dicant, fratrem Tanquardi, patruum Henrici Aucupis. Aliis placet, Brunonem iſtum patrem fuiſſe Ludolphi. Crevit autem ducatus, ut ſolent rerum magnarum parva eſſe principia, per incrementa. Ex vico facta eſt urbs, inde abiit in Comitatum, ac tandem ſub annum Chriſti M CC XXX factus eſt Ducatus à Friderico II Imperatore, diviſa tunc ea ratione Saxonia, ut Ducibus Brunſvicenſibus ex domo Saxonica ortis, magna admodum Saxoniæ pars cederet, Saxoniæ vero Ducibus cum magno titulo exigua ditio ſupereſſet. Illi certiſſimi autores ſunt, qui tradunt, à Comitibus Altorſenſibus ortos eſſe primos hujus tanti nunc nominis conditores. Quorum nos ſeriem prodemus.

OTTONIS I DUCIS BRUNSVICENSIS majores ex Comitibus Altorfenſibus, Ducibuſque Bavariæ.

- 1 *Bruno Comes à Ringelbeym.*
  - 2 *Ethico Comes Altorfenſis.*
    - 3 *Henricus I Comes Altorfenſis.*
      - 4 *Henricus II Comes Altorſ.*
        - *S. Conradus Epiſcopus Conſtantienſis, ob. an. 976.*
        - 5 *Rudolphus I Comes Altorfenſis.*
          - *Conradus occubuit in prælio, anno 944.*
          - *Ethico Epiſcopus Auguſtanus anno 982.*
          - 6 *VVelphus Comes Altorfenſis.*
            - 8 *Rudolphus II Comes Altorfenſ.*
              - 9 *VVelphus II Comes Altorfenſis.*
                - 10 *Kunigundis nupta Azoni Marchioni Eſtenſi.*
                - *VVelphus III Dux Norici.*
              - *Henricus II Comes ab Altdorff.*
          - *Otto Comes Altorfenſis.*
        - *Ethico Comes Suitenſis.*
    - *Babo mari merſus.*
    - *Lutgarda uxor Ludovici II regis Franciæ.*

Digitized by Google

1 BRUNO Comes Ringelbeimii uxorem duxit Suanam filiam Welphonis Comitis ab Altdorf. Ex qua natus

2 ETHICO, pater HENRICI Comitis Altdorfenſis,

3 Henricum iſtum ferunt a Ludovico Imperatore tantum terrarum accepiſſe, quantum potuit quadrigis a ſummo mane uſq; ad meridiem circumagere. Ab hoc ajunt conditum monaſterium Ammergaw.

4 HENRICUS II prioris filius Altdorfii ſepultus fuit, poſtea tranſlata ſunt ejus & conjugis ipſius oſſa inde in montem S. Martini.

5 RUDOLPHUS I Comes Altdorfenſis, Henrici II filius fratrem habuit Conradum Epiſcopum Conſtantienſem, qui illic templa duo, unum B. Joanni, alterum B. Stephano ſacrum exſtruxit & dedicavit, obiit an. CMLXXVI. Habuit & alterum fratrem Ethiconem Comitem Suetenſem, cui uxor Lutgarda Hungarica.

6 WELPHO Rudolphi filius uxorem habuit Imiſſam filiam Comitis à Gleisberch; fratres Ethiconem Epiſcopũ Conſtantienſem qui patruo ſucceſſit, obiitq; anno 928, Conradum occiſum in prœlio anno 944: & Ottonem Comitem Altdorfenſem:

8 RUDOLPHUS II Welphonis filius uxorem habuit Ithani filiam Cunonis Comitis Oetingenſis.

9 WELPHO II uxorem duxit Irmengardam filiam Comitis Moſellani. Frater ei fuit Henricus II Comes ab Altdorf, ab apro in venatione interemptus.

10 KUNIGUNDIS nupta eſt AZONI Marchioni Eſtenſi, a quo deinceps duarum nobiliſſimarum familiarum, alterius Germanicæ, alterius Italicæ rivi decurrunt. Habuit autem Kunigundis fratrem Welphonem tertium, quem Henricus III Imperator Ducem Bavariæ & Norici fecit: obiit is anno 1055 & reliquit hæredem ampliſſimarum ditionum nepotem ſuum. Italicæ familiæ ſeries hæc eſt. Kunigundis, quam dixi, ex AZONE V protulit AZONEM VI Marchionem Eſtenſem, qui obiit an. MCXI, uxoremq; habuit Mechtildem filiam Henrici III Imper. ex qua prognati Hugo, Welpho II, & Fulco II Marchiones Eſtenſes, Fulconis II liberi fuere Obizo IV, Albertus IV & Fulco III, qui obiit an. 1169. Hujus filius fuit Obizo V, qui uxorem habuit Sophiam filiam Comitis Bonifacii, obiitq; an. 1196. Obizo genuit Bonifacium V, & Azonem VIII Marchionem, patrem Aldobradini & Azonis IX Ferrariæ Marchionis, quorum ille ex Anna filia Alberici Scaligeri genuit Bonifacium VI qui ſine liberis extinctus eſt an. 1219: hic ex Eliſabetha filia Reinaldi Principis Antiocheni Reinaldum II, maritum Adelheidis natum Alberico Comite de Ovara, ex qua nati Petrus Abbas inſulæ Pompoſianæ, & Obizo VI Marchio Ferrariæ: Obizo uxores habuit Jacobam filiam Comitis à Fliſco, & Conſtantiam filiam Alberti Scaligeri, obiit autem an. 1293: Filios, Azonem X, maritum Beatricis filiæ Caroli II Regis Neapolitani, Aldobrandinum III, qui obiit an. 1318, habuitque uxorem Aldam filiam Tobiæ Comitis Bangovii, & Franciſcum occiſum an. 1312, cui uxor fuit Thadea filia Joannis Comitis de Barbiano. Ex qua nati Azo X, & Berchtoldus II: Ex Berchtoldo Franciſcus II, ex quo AZO XII, pater Thadei, quo moriente an. 1448 defecit hæc linea. Aldobrandini III liberi fuere Reinaldus, pater Aldobrandini Epiſcopi Hadrienſis, Nicolaus qui obiit improlis an. 1349. & Obizo VII qui genuit Albertum II Claudum Marchionem Ferrarienſem, a quo deinceps cæteri longo ordine prognati ſunt. Ultimus Marchionum & Ducum Ferrarienſium fuit Alphonſus II, qui ſine liberis anno 1597 vita functus, ditionem Ferrarienſem utpote Eccleſiæ Romanæ feudum vacuum reliquit. Cæſar vero Eſtenſis Alphonſi fratris filius, Dux manſit Mutinenſis & Rhegienſis, quæ duo feuda ſunt Imperii.

OTTO-

Digitized by Google

OTTONIS I DUCIS BRUNSVICENSIS majores è Ducibus Bavariæ.

- 10 *Kunigundis, &c.*
  - 11 *VVelphus IV, Robuſtus Dux Bavariæ factus ab Henrico Imperat. obiit in Cypro, anno 1101.*
    - 12 *Henricus III, Niger Dux Bavar. obiit anno 1125. uxor ei VVulfildis.*
      - *Conradus monachus Clarevall. Cardinalis.*
      - 13 *Henricus IV Superbus Dux Bavar. & Sax. proſcriptus ab Imperat. Conrado. Uxor ei Gertrudis filia Lotharij Imp.*
        - 14 *Henricus V Leo Dux Bavar. & Saxon. proſcriptus à Friderico I, obiit anno 1195.*
          - 15 *Henricus Dominus Brunſuicenſis Comes Palat.*
            - *Agnes uxor Ottonis Ducis Bavariæ.*
          - 16 *Guilielmus Comes Luneburg.*
            - *Otto I cognomento Parvus, Dux Brunſuicenſis & Luneburg.*
          - *Otto VI Electus Imperator anno 1208.*
        - *VVelphus VII Dux Spoleti.*
        - *Fridericus I Barbaroſſa Imperator.*
      - *VVelphus VI Dux Spoleti.*
      - *Iudith uxor Friderici Suevi.*
    - *VVelphus V Dux Bavariæ.*
  - *Azo Marchio Eſtenſis a quo poſtea orti duces Ferrarienſis.*

WELPHO

11 WELPHO IV qui Robuſtus dictus fuit, Dux Bavariæ uxorem habuit Juditham filiam Balduini Comitis Flandriæ, Henrico IV Imperatori adverſus Gregorium VII Papam fidelem operam præſtitit. Captus exutuſque ditione Bavara reſtitutus eſt: Extrema vero ætate profectus in Palæſtinam, & in itinere defunctus eſt, anno MCI. Ejus filius Guelphus obiit ſine liberis.

12 Henricus III Niger Welphonis filius Dux Bavariæ cum fratre ſuo Henricum Imperatorem adverſus patrem juvit: Uxor ei fuit Wilfildis filia Magni Ducis Saxoniæ; Deſiit autem vivere anno MCXXV.

13 Henricus Superbus Henrici filius Lotharij Cæſaris filiam Gertrudem uxorem duxit, cum eaque ducatum Saxoniæ adeptus eſt. Ab hoc conditum eſt Monachium anno MCXXX: proſcriptus eſt à Conrado III Imperatore, quod ornamenta Imperialia a ſocero Cæſare moriente ſibi tradita recuſaret Electoribus reddere, ipſe ad Imperium adſpirans: mortuus eſt anno MCXLI. Ejus frater Guelphus vel Welpho VI ab Imper. Conrado Weinſperpæ obſeſſus fide uxoris Judithæ & matronarum liberatus eſt, tantaque poſtea in gratia fuit apud Imperatorem, ut cum eo profectus ſit Ieroſolymam. Obiit anno Chriſti MCLXXIX, ſepultus eſt Steingardæ.

14 Henricus V Leo Superbus filius omnium totius Germaniæ Principum fuit potentiſſimus, habuit enim ſub ſe Bavariam, Sueciam, Saxoniam, Noricum, Vandalos quoque ducto adverſus ipſos exercitu ſuperavit. Condidit Lawenburgum prope Hamburgum. Luneburgum reſtauravit. Ratiſponæ pontem Danubio impoſuit. Sed fortuna elatus quum Fridericum Imperatorem ad Mediolanum deſeruiſſet, proſcriptus eſt. Exſtat autem apud Radevicum elegans Henrici cum Guelfo comparatio, uterque enim ſub Friderico I Barbaroſſa, cujus vitam Radevicus deſcripſit, militavit in Italia Henricum ille Catonis, Guelphum Cæſaris ſimillimum fuiſſe dicit. Proſcriptus poſtea ab Imperatore cognato ſuo abijt in Angliam ad Henricum II regem ſocerum ſuum, ejus enim filiam Mechtildem uxorem duxerat. Hujus autem interceſſione reſtitutus eſt in gratiam Imperatoris, ſed non recepit omnia quæ amiſerat bona. Obijt Brunſuigæ, ibique cum uxore ſitus eſt in templo Blaſij. Filias habuit Rixam nuptam primum Friderico Palatino, poſtea Canuto Daniæ regi Waldemari filio: & Leonoram, quæ virgo peſte extincta eſt, anno Chriſti MCLXII.

15 & 16 Guilielmus Comes Luneburgenſis, & Henricus Comes Brunſvicenſis Henrici Leonis filij, fratres Ottonis IV Imperatoris ex Comitibus Duces facti ſunt. Henrico autem ſine maſcula prole extincto, devolutus eſt uterque Ducatus ad Ottonem primum, Guilielmi Ducis Luneburgici filium, a quo deinceps per annos CCCLX perpetua ſerie Principes ex illa familia dati ſunt.

DUCES

Digitized by Google

- 1 *Otto I Dux Brunſuicenſ. & Luneburgenſis factus a Friderico II Imperat. Uxor ei Mechtildis filia Alberti Marchionis Brandeburg.*
  - *Ioannes dux Luneburg.*
    - *Otto Strenuus.*
      - *Guilielmus.*
  - 2 *Albertus Magnus Dux Brunſuicenſis, ob. an. 1279.*
    - 3 *Guilelm. Luderus. Conradus.*
    - 3 *Albertus Pinguis.*
      - *Ernestus.*
        - *Otto malus.*
          - *Guilhel. Otto cocles.*
      - 4 *Magnus Senior.*
        - *Albert Archiepiſ. Bremenſis.*
        - 5 *Magnus Torquatus.*
          - 6 *Henricus dux Brunſu.*
            - 7 *Guil. victorioſ.*
              - 8 *Guilielmus.*
                - 9 *Henric. ſenior.*
                  - *Guiliel. Chriſtophorus. Ericus. Georg.*
                  - 10 *Henric. junior.*
                    - *Carol. Philipp.*
                    - 11 *Iul. qui Helmſt. Acad. instituit a. 1576*
                      - 12 HENRIC. JUL. *Philipp. Sigiſm. Ioach. Carol. Iulius August.*
                  - *Frider.*
                - *Ericus ſenior.*
                  - *Ericus iunior.*
              - *Frider.*
            - *Henr. Pacif.*
          - *Otto Epiſc. Verdẽſ.*
          - *Bernardus dux Luneb.*
            - *Fridr.*
              - *Berhardus*
              - *Otto.*
                - *Henric.*
                  - *Ernest.*
                    - *Frider.*
                    - *Guilielmus.*
                      - *Ernestus. Chriſtianus. Augustus. Fridericus. Magnus. Georgius. Ioannes.*
                    - *Henric.*
                      - *Iul. Ernestus. Franciſcus. Augustus.*
                    - *Franciſ.*
                    - *Otto.*
                  - *Fräciſ.*
                  - *Otto maior.*
                    - *Otto minor.*
                      - *Otto Henric. Ioan Frideric. Guilielmus. Chriſtophorus. Otto. Ioannes. Fridericus.*
                  - *Eliſabetha.*
            - *Otto magn.*
          - *Frider. electus Imper. poſt VVẽceſlaum.*
          - *Ericus.*
            - *Alber.*
              - *Philip.*
                - *Philipp VVolfgang. Ioannes. Albert. Ernest.*
              - *Ernest. Ericus*
              - *Henr.*
            - *Anna.*
            - *Henr. Ernest.*
        - *Ludovicus.*
      - *Otto liberalis.*
      - *Henricus Episcop.*
      - *Albertus*
    - *Henricus mirabil. à quo duces Brunſuic. Gruvenhagienſ.*
      - *Ioannes. Ernestus.*
        - *Frider. Albert.*
      - *Henricus*
        - *Otto. Balthaſ. Melchior.*
  - *Otto Epiſc. Heldesheim.*
  - *Conrad. Epi. VVerdenſis.*

Digitized by Google

1 Otto primus dictus Puer titulum ducis à Friderico II Imperatore conſequutus ad Brunſuicenſem ducatum augendum ornandumque animum applicuit, emptis partim, partim ab Imperatore dono acceptis agris permultis. Luneburgenſibus leges & jura dedit. Obiit anno MCCLII. Uxorem habuit Mechtildem filiam Alberti Marchionis Brandeburgici. Filias quatuor, Helenam Alberti I Saxoniæ ducis uxorem, Eliſabetham nuptam primum Henrico Lantgravio Haſſiæ, poſtea Guilielmo Hollandiæ Comiti electo Romanorum Regi. Agnem Wenceſlai conjugem Rugiorum Principis; & Machtildem Henrici ſenioris Ducis Anhaltini.

2 Albertus Magnus diviſa poſt obitum patris ditione factus eſt Brunſuicenſis Dux, Vir fuit belli amans: pro Ottocaro Bohemo adverſus Belam Hungariæ regem pugnavit. Lubecenſes defendit contra Joannem Holſatiæ ducem. In Miſnia pugnans contra Henricum Marchionem, vulneratus, captus, carceri incluſus, magnoque pretio redemptus eſt. Condidit Hartborgam & Otterſpergam. Obiit anno MCCLXXIX. Sepultus eſt Brunſuigæ. Uxores ei fuere, prior quidem Eliſabetha filia Henrici II Ducis Brabantiæ, poſterior vero Alexia filia Aldobrandi II Marchionis Eſtenſis ex Anna Scaligera. Frater Alberti Joannes Dux fuit Luneburgenſis. Is urbi jura, leges, immunitates dedit.

3 Albertus pinguis Gottingam initio habuit: poſt obitum vero fratris Guilielmi etiam Brunſuigam, Henrico altero fratre per tumultum urbe pulſo, quod conatus eſſet mutare magiſtratum. Porro Albertus diu admodum prudenterq; rexit, charus ſuis, obiitq; an. MCCCXIX. Uxor ei Rexa Vandalorum ducis filia. Ab Henrico porro profecti ſunt Duces Brunovicenſes Grubenhagii. Is enim pulſus Einberum trans ſylvam occupavit, & Grubenhagii ſedem aulæ fixit: Duravit autem ſucceſſio ad ſextam uſque generationem, extinctaque eſt in Wolfgango & Philippo. Ab Alberto vero Pingui uſque adhuc ſequitur perpetua ſeries Ducum.

4 Magnus Alberti filius uxorē duxit Agnem filiam Henrici Marchionis Brandeburgici qui ſine terra dictus eſt, auctuſque per uxorem oppidis Sangershauſen, Poterſberg, Lechſtaet, & Lanſperg, aliiſque aliquot.

5 Magnus Torquatus Brunſuicenſis & Luneburgenſis Dux nomen ex eo habuit, quod argentea catena inſignis ſemper incederet. Hic à Megapolenſibus bello victus eſt: Luneburgenſes quoque oppugnans arcem amiſit, & in ſingulari certamine quod cum Ottone Comite Schawenburgico inſtituerat, fraude gregarii cujuſdam militis confoſſus eſt, quum hoſtem jam pedibus premeret, anno MCCCLXXIII. Uxor ei fuit Catharina filia Waldemari Marchionis Brandeburgici.

6 Henricus Dux Brunſuicenſis, ac ſequentium Ducum caput, Princeps fuit ſingulari virtute. Obiit anno MCCCCXVI. Uxor ejus prior fuit Sophia filia Vratiſlai Ducis Pomeraniæ; poſterior Margareta filia Hermanni Lantgravii Haſſiæ. A fratre Henrici Berkhardo profecti ſunt Duces Luneburgenſes, quorum illuſtre nomen etiam nunc viget floretque.

7 Guilielmus Victorioſus a ſeptem prœliis quibus victor evaſit ita dictus fuit. Hic patruo ſuo Bernhardo Torquati filio ex pacto conceſſit Ducatum Luneburgenſem, ſervato ſibi Brunſuicenſi, vixit annos nonaginta: uxor ei Catharina filia Friderici primi Electoris Brandeburgici.

8 Guilielmus junior uxorem habuit Eliſabetham filiam

Botonis

Digitized by Google

Botonis Comitis Stolbergiei. Obiit ipſe anno M CCCC XCV. Ejus frater Fridericus captus fuit ab Archiepiſcopo Colonienſe, anno M CCCC LIV.

9 HENRICUS ſenior Henrici ſenioris frater, Guilielmi filius, Princeps Bellicoſus, Brunſuigam ope vicinorum Principum hoſtiliter oppugnavit, eamque fame preſſit: Fruſtra; adjuta eſt enim a vicinis quoque liberis Rebuspublicis confœderatis. Obiit autem in Friſia in obſidione arcis Otthæ, ictus globo tormentario anno M D XIV. Situs eſt Brunſuigæ ad S. Blaſium. Uxor ei fuit Cathatina filia Erici II Ducis Pomeraniæ. Ericus vero junior uxores habuit Sidoniam filiam Henrici Ducis Saxoniæ, & Dorotheam filiam Franciſci Ducis Lotharingiæ.

10 Henricus junior ſenioris filius natus eſt anno M D LXXXIV. Adultus maximam occupavit Epiſcopatus Hildeſhemienſis partem. Suppetias tulit Georgio Saxoni & Philippo Lantgravio Haſſiæ in tumultu Ruſtico. Orto poſtea civili bello religionis de cauſſa quod vocant Schmalcaldicum, ejectus eſt bonis ab Electore Saxoniæ & Haſſiæ Lantgravio, ac triennio poſt captus cum filio Carolo, poſt biennium vero dimiſſus Goſlariam prędis actis damno ingenti affecit. Brunſuigam obſedit, & quidem bis, Saxoniam cum exercitu pererravit, obiit anno MDLXVIII. Uxor ei prior filia Henrici Comitis Wirtenbergici, poſterior Sophia filia Sigiſmundi regis Poloniæ. Fratres ejus functi ſunt Eccleſiaſticis dignitatibus. Chriſtophorus & Georgius fuerunt Archiepiſcopi Bremenſes, ille ab anno M D LI. ad annum uſque M D LVIII. Hic ab anno MDLXVI deinceps. Fridericus fuit Epiſcopus Mindenſis. Ericus commendator Teutonicæ domus. Guilielmus Commendator Mirovienſis.

11 JULIUS natus anno M D XXVIII & a patre inſulis deſtinatus, poſt obitum fratrum majorum Ducatum ſuſcepit. Academiam Helmeſtadii erexit, anno M D LXXVI. quæ ab ipſo felici augurio Iulia dicta æternam ſervat virtutis ejus laudem. Ad hunc etiam devoluta ſunt bona Erici junioris, qui ſine prole extinctus eſt anno M D LXXXIV. Porro Iulius poſt vitam laudabiliter actam obiit tandem anno M D XC. Uxor ei fuit Heduigis filia Joachimi II Electoris Brandeburgici.

12 HENRICUS JULIUS Dux Brunſuicenſis, & poſtulatus Epiſcopus Halberſtadenſis magnę eſt hodie per orbem famæ & exiſtimationis ob inſignem juſtitiæ, prudentiæ, fortitudinis, æquanimitatis laudem, ad quam acceſſit quoque linguarum, ſapientiæq;, & imprimis hiſtoriarum notitia. Viros doctos æſtimat, ſed rerum gnaros, non qui ſpeciem externam oſtentat; ac de hac re nemo mortalium illo melius judicat. Seholam à patre erectam ornat, recepta in ſe perpetua ejus Rectura, patrocinio, & cura, eamque liberaliter locupletat. Uxor ei prior fuit Dorothea filia Auguſti Electoris Saxoniæ, poſterior eſt Eliſabetha filia Friderici Regis Daniæ ex qua liberos ſuſcepit, Dorotheam Heduigem natam 4 Februarij, anno M D LXXXVII. anno MDCV nuptam Ludovico Principi Anhaltino. Fridericum Uldricum natum 5 Aprilis anni MDXCVI. Sophiam Heduigem natam 20 Febr. anni MDXCII: nuptam vero Auguſto Duci Saxoniæ, filio tertio Electoris Chriſtiani, 9 Janu. an. MDCXII. Eliſabetham natam XXIII Iunii anno MDXCIII. Heduigem natam 9 Febr. anno M D XCV. Dorotheam natam 8 Iun. anno MDXCVI. Chriſtianum natum 10. Septempris anno MDXCIX. Rudolphum natum 15. Iunij anno MDCII. Henricus vero Iulius qui natus fuit anno MDXCVII die 7 Octobris, obiit immatura morte 12 Iulii anno M D C VI.

CAP.

Digitized by Google

Cap. XIX.

Duces Cliviæ, Iuliacenſes, Bergenſes.

DUCATUS Cliviæ ab oppido; oppidum a re appellationem habet, eſt enim conditum in clivo, quæ res originem quoque ejus a Romanis eſſe indicat, Germani enim Bergam dixiſſent, Galdunum. Finitur autem regio amnis orientem verſus Ducatu Bergenſi, & Marchia illa quæ in Comitatum abiit. Septentrionem verſus obverſum ſibi habet Zutphanienſem Comitatum, cum tractu Tranſiſulano, & inſula Batavorum: Ad occaſum eſt Brabantiæ pars cum tractu Leodienſi, Auſtrum verſus Colonienſis Epiſcopatus cum ditione Aquiſgranenſi. Medium ducatum interſecat Rhenus, quo fit, ut pars ejus ſit in Gallia, pars in Germania. In ora Gallica ſunt Xantenium, Burichium, Clivia, Calcaria, Griethuſium. In ora Germanica ſunt Duisburgum, Embrica, Veſalia. Ditionem hanc temporibus Juſtiniani Imperatoris ferunt paruiſſe Beatrici cuidam; Poſtea Ælium Gracilem narrant quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum à Pipino & Carolo Martello hoc ipſo tractu. Succeſſiſſe vero ipſi ordine Theodoricum, Reinaldum, Ludolphum, Ioannem, Rupertum, Balduinum, Ludovicum, Eduardum Ludovici fratrem, Luthardum Eduardi filium, qui vixit anno Chriſti DCCCLXXXIX, & in ſua poteſtate habuit Noveſium. Ex Luthardo & Bertha ejus conjuge filia Arnulphi Imperatoris ajunt proſatum Balduinum, ejuſque fratrem Richfridum. Poſt hos præfuiſſe Arnoldum, Wichmannum, Conradum, Theodoricum III, Dietherum, Arnoldum, Theodoricum IV, Arnoldum III, Arnoldum IV, Theodoricum V, VI, VII, VIII, IX, ac tandem Theodoricum decimum, Ioannemque Ottonis fratres: quibus ſine liberis extinctis, recidiſſe Comitatum ad Imperium, & a Carolo IV Imperatore donodatum eſſe Adolpho Marchico, Archiepiſcopo Colonienſi. Ejus majorum ſeries ita ſe habet.

ADOLPHI COMITIS CLIVIÆ MAJORES Comites ab Altena & Marck.

1. *Fridericus Comes ab Altena, circa annum 12[illegible]0, frater Brunonis Archiepiſcopi Colonienſis, ejus qui factus eſt Monachus Ciſterceenſis, anno Chriſti 1193.*
   2. *Adolphus V Comes Altenacenſis & Marcæ, obiit anno 1249. Vxor ei Eliſabetha filia * ... Domini à Fanckenberg.*
      - *Adolphus VI Comes Altenach.*
        - *Eberhardus.*
      - 3. *Engelbert. Comes Altenacenſis & Marcenſis.*
        - 4. *Adolphus VII Comes de Altenach & Marcæ, uxor ei * ... filia Comitis Loſſenſis.*
          - *Ioannes Epiſcopus Leodienſis.*
          - 5. *Engelbert. Comes Altenach & Marcæ, uxores 1 * ... filia D. de Weſtmale. 2 * ... filia & hæres D. de Arnsberg.*
            - *Eberhardus comes de Arensberg, a quo orti Comites Arensbergici.*
            - 6. *Adolphus IX Comes Altenachi & Marcæ, uxor ei Maria fil. Theoderici X Comitis Cliviæ.*
              - *Theodoricus Canonicus Colonienſis.*
              - *Engelbertus comes Marcæ.*
              - *Adolphus X ſenior comes Cliviæ Princeps Imperij factus a Carolo IV Imp. ob. an. 1389. Vxor ei Margareta filia Gerardi IV comitis Iuliacenſis & Berg.*
              - *Ioannes Dominus in Dinſlack.*
            - *Engelbertus Epiſcop. Leodienſ. & Archiepiſc. Colonienſ. ob. a. 1367.*
            - *Adelheida nupta Iohanni Comiti Cliviæ ultimo.*
          - *Adolphus VIII Archiepiſcopus Colonienſis.*
        - *Conradus Canonicus Leodienſis.*

DUCUM

- 7 *Adolphus X &c.*
  - *Eliſabetha nupta Ioanni Comiti Naſſ.*
  - 8 *Adolphus I Dux Cliviæ factus à Sigiſmundo Imp. a. 1477. ob. an. 1443. uxor ei 1 Agnes f. Ruperti Imp. 2 Maria f. Ioannis ducis Burgundiæ.*
    - *Adolphus Comes Marcæ & Raveſt. Vxor ei Anna notha Philippi Boni duc. Burg & poſt eam Beatrix filia Ioannis Luſitani.*
      - *Philippus Comes Marcæ Raveſteinii, cui uxor Franciſca filia Petri Luzelburgici.*
    - 9 *Ioannis I Dux Cliviæ obiit an. 1481. Vxor Eliſabetha f. Ioannis Comitis Niverſii.*
      - *Theodoricus Ar c' iepiſc. Rhemenſis.*
      - *Adolphus Canonicus Leod.*
      - 10 *Ioannes II dux Cliviæ, Comes Marcæ, domin. Raveſteinii, ob. an. 152‧. uxor Machtildis filia Henrici L ntgravis Haſſ.*
        - 11 *Ioannes III dux Cliviæ duxit uxorem Mariã Iuliacenſem, Bergenſem & Raveſtenum.*
          - 12 *Guilielmus dux Iuliae & Cliviæ. Vxor ei Maria Auſtr. Regina Hungariæ, filia Ferdinandi Imper.*
            - *Carolus Frid. ob. Romæ anno 1575.*
            - 13 *Ioan. Guil Dux Cliv. ob an. 1609. Vxor ei 1 Badenſis. 2 Antonia Lotharingica.*
            - *Maria Leonora nupta an. 1572 Alberto Frid. Duci Boruſſiæ March. Brandeb. ob an. 1608.*
              - *Anna nupta Ioanni Sigiſmundo Electori Brandeburgico.*
                - *Georgius Guilielmus, dux Pruſſiæ.*
              - * *. . . nupta Electori ſeniori.*
              - * *. . . nupta Duci Curlandiæ.*
              - * *. . . . nupta Ioanni Georgio fratri Electoris Saxoniæ.*
            - *Anna Magdalena nupta an. 1574 Philippo Ludov. Palat. Neob.*
              - *Wolfgangus Guiliel. natus an. 1581.*
              - *Otto Henricus.*
              - *Ioan. Frider. Auguſt.*
            - *Magdalena uxor Ioan. Comitis Palat. Bipontini, qui ob. an. 1604.*
              - *Ioan. nat. an. 1584. duxit B de Roham.*
              - *Fredericus Caſimir. nat an 1585.*
              - *Ioan. Caſimirus nat. an. 1589.*
            - *Sibylla nupta Carolo Auſtriaco, an. 1601 f. Ferd. March Burgov.*
          - *Sibylla nupta Ioan. Frid. Elect. Sax. an. 1526.*
            - *Ioannes Fridericus captus Gothæ.*
            - *Ioannes Guilielmus.*
              - *Ioan Caſim. Coburg.*
              - *Ioan. Erneſt. Coburg.*
          - *Anna nupta Henrico VIII. regi Angliæ.*
          - *Amelia, ob. virgo.*
      - *Engelbert. dux Niverſij ſub Ludovico XII Gall rege uxor Carola f. Ioan. Comitis Vindocini.*
        - *Carolus dux Niverſij, cui uxor Maria fil. Ioan. Alberti Comitis de la Val.*
          - *Franciſcus dux Niverſii, cui uxor Margareta filia Caroli I Ducis Vindocini, liberi*
            - *Henricus dux Niverſij. uxor ei Anna f Ludov. ducis Monpenſerij.*
            - *Iacobus Marchio Ile.*
            - *Erneſtus dux Niverſii, obiit in pugna Dreuſiana, an. 1563.*
            - *Henrica uxor Ludovici Gonzagæ ducis Niverſ.*
              - *Carolus Conzaga dux Niverſij.*
  - *Gerardus Comes Marcæ.*
  - *Theodoricus Dominus in Dinſlack.*

1 Comitum ab Altena, qui poſtea etiam Comites facti ſunt Marcæ, primus fuiſſe perhibetur Theodoricus, a quo ortum duxit Eberhardus, qui vixit circa annum Chriſti MCLXXX. Hujus filii fuere Bruno, Adolphus & Fridericus. Bruno ex Archiepiſcopo Colonienſi factus eſt monachus Ciſtercienſis. Adolphus poſt Brunonem ejuſdem cathedræ Præſul, Philippum Romanorum Regem Ducem Sueviæ adverſus Ottonem IV ſecutus, ab Innocentio III Papa proſcriptus eſt, anno Chriſti MCCV. Fridericus vero Comes fuit ab Altena.

2 Adolphus V Comes ab Altena primus Comes Marcæ Hammam & Blanckenſteinium condidit, anno MCCXXVI, obijt anno MCCXLIX. Uxor ei fuit Eliſabetha filia *..... Domini Fauckenberg. Filij duo Adolphus VI, & Engelbertus Comites ab Altena.

3 Engelbertus comes ab Altena & Marcæ filiam habuit Adelheidem nuptam Domino Mechliniæ Ioanni Bertotio.

4 Adolphus VII Engelberti filius comes ab Altena & Marcæ uxorem habuit *.... filiam Comitis Loſſenſis. Ex qua ſuſcepit Ioannem Canonicum Leodienſem, Adolphum VIII Epiſcopum Colonienſem & Engelbertum qui patri ſucceſſit. Frater Adolphi Conradus fuit Canonicus Leodienſis

5 Engelberti uxor prior fuit *.... Domina de Weſtmale, poſterior *...., filia & hæres Domini de Arenſberg. Adelheidis filia Engelberti nata ex priore uxore nupta eſt Johanni ultimo comiti Cliviæ Eberhardus Engelberti filius originem dedit comitibus Arenbergicis Engelbertus fuit Epiſcopus Leodienſis & Archiepiſcopus Colonienſis, cedente ipſi patruo Adolpho VIII.

6 Adolphus IX Engelberti filius comes in Altena & Marca uxorem habuit Mariam filiam Theodorici X Comitis Clivenſis, eaque acceſſione ditiones ſuas auxit. Ejus filius Theodoricus fuit Canonicus Colonienſis. Ioannes Dominus in Dinſlaken, Engelbertus Comes Marcæ, qui filiam habuit Eliſabetham nuptam Ioanni Comiti Naſſouio.

7 Adolphus X qui & Senior, Comes Cliviæ Princeps Imperij factus eſt à Carolo IV Imperatore: obiitque anno MCCCLXXXIX. Uxorem duxit Margaretam filiam Gerardi IV Comitis Juliacenſis & Bergenſis. Ex qua habuit filias Margaretam nuptam Alberto Bavaro Comiti Hollandiæ, Beatricem nuptam *..., Comiti à Meurs, & Catharinam nuptam Domino de Moreberg. Filios, Adolphum XI, Gerardum Comitem Marcæ, & Theodoricum Dominum in Dinſlaken.

8 Adolphus XI Adolphi filius Adolphi nepos in Concilio Conſtantienſi primus a Sigiſmundo Imperatore Ducis Cliviæ titulum adeptus eſt, anno Chriſti MCCCCXVII. Habuit uxorem Margaritam Gerardi IV Comitis Juliacenſis & Bergenſis filiam. Hic Guilielmum Ducem Bergenſem avunculum ſuum prœlio victum cepit, anno MCCCXCVII, acceptiſque ab eo oppidis aliquot, Raveſtenio, Lewenburgo, aliiſque, liberum dimiſit. Uxorem habuit Agnetam filiam Ruperti Imperatoris, & Mariam natam Ioanne Duce Burgundiæ. Filiæ fuere, Margareta nupta Ulrico Comiti Wirtenbergico, Eliſabetha Henrico Comiti Schwartzenbergico, Helena Henrico Pacifico Duci Brunſvicenſi, Catharina Arnoldo Egmundano Duci Gelriæ. Maria Carolo Valeſio Duci Aurelianenſi. Filij, Ioannes I & Adolphus Comes Marcæ. Dominus Raveſtenij, cui uxor fuit Anna notha Philippi Burgundi cognomento Boni, filius, Philippus Comes

mes Marcæ & Raveſtenii, qui ex uxore Franciſca filia Petri Lucelburgici Comitis S. Pauli liberos non ſuſcepit.

9 Joannes I Adolphi XI filius dux Cliviæ comes Marcæ, Dominus Ravenſtenij, apud Philippum Bonum avunculum ſuum eſt educatus. Suſatū urbem Weſtphaliæ Colonienſi Epiſcopatui antea ſubditam Clivenſi Ducatui adjunxit anno MCCCCXLIV. Uxorem habuit Eliſabetham filiam Joannis Comitis Niverſij, Filios, Adolphum Canonicum Leodienſem, Theodoricum Archiepiſcopum Rhemenſem, Joannem II Ducem Cliviæ, & Engelbertum qui à Ludovico XII Dux Niverſij factus eſt, a quo Niverſij Duces proficiſcuntur, quos Tabula exhibet.

10 Joannes II Dux Cliviæ Davidem Præſulem Trajectenſem expulit, & Maximiliano Imperatori contra Carolum Gelriæ Ducem militavit. Obiit autem anno Chriſti MDXXI. Uxor ei Mechtildis filia Henrici Lantgravij Haſſiæ.

11 Joannes III Joannis II filius unicus a patre Dux Clivenſis, a ſocero Juliacenſis & Bergenſis, cum Carolo Duce Gelriæ fœdus iniit de ditionum ſucceſſione. Militavit adverſus Turcas ſub Carolo V, & cum aliis Principibus Imperii Monaſterium expugnavit. Uxorem habuit Mariam filiam & hæredem Guilielmi Ducis Juliacenſis & Bergenſis. Obiit ipſe anno MDXXXIX. Filium habuit unicum Guilielmum; Filias, Sibyllam nuptam Joanni Friderico Electori Saxoniæ, Annam Henrico VIII regi Angliæ, & Magdalenam quæ cœlibem vitam duxit.

12 Guilielmus Joannis III filius natus anno MDXVI defuncto Carolo Gelriæ Duce ditiones ejus tanquam proximus hæres occupavit: quas Carolus V qui ex hæreditate Caroli Burgundi eas ad ſe pertinere adfirmabat, invaſit, & Guilielmum eo adegit, ut ſupplex Cæſari factus veniam delicti peteret. Deſponſa vero illi fuerat Joanna Albretana regni Navarræ hæres, quæ dum ad ipſum feſtinat, audito in itinere nuncio victoriarum Caroli, reverſa eſt domum, diffregitque ſponſaliorum tabulas. Duxit autem Guilielmus Mariam Ferdinandi Imperatoris filiam, obiitque anno MDXCII. Ex ea nati, Joannes Guilielmus, & Carolus qui Romæ extremum diem clauſit. Natæ Leonora, uxor Alberti Friderici Ducis Boruſſiæ, Anna nupta Philippo Ludovico Comiti Palatino Neoburgico, Magdalena Joanni Palatino Bipontino, Sibylla Carolo Auſtriaco Marchioni Burgoviæ.

13 Joannes Guilielmus natus anno MDLXII patri defuncto ſucceſſit in Ducatu Juliacenſi, Clivenſi, Bergenſi; Duxit uxorem Jacobam Philiberti Marchionis Badenſis filiam, & Antoniam filiā Caroli Ducis Lotharingiæ: Obiit anno MDCIX, die 25 Maji, an. ætat 47 Duſſeldorpii. De hujus hęreditate hodie contenditur. Sunt qui ditiones illas tanquam feudum Imperii adferant devolutas ad Imperatorē: Saxo igitur an. MDCX inveſtituram ejus pro ſe & familia Saxonū Witikindæa a Rudolpho Imperatore obtinuit Pragæ, die VII Julij. Qui vero filias patris hæredes eſſe poſſe adfirmant, contendunt inter ſe de ſponſalibus. Maritis enim a patre elocatæ ſunt filiæ ea lege, ut ſi fratres ſine liberis morerentur, ſorores ſuccederēt. Petit ergo defuncta matre hęreditatē Brandeburgic. ſeq; pręferendū putat, quod inter ſorores mater ſua fuerit natu maxima. Petit Neoburgic. vultq; ſibi priores deberi, quod ſua mater adhuc in vivis ſit. Neoburgic. in religione aliquid ſibi ad cauſę ſuę præmotionē pręſidii fore ratus, conceſſit ad partes Pontif. juvaturq. ab iis qui illā fidē ſequuntur: Brandeburgic. favent tum

 cives

Digitized by Google

WIRTENBERG
Ducatus.
Petrus Kaerius Caelavit.
PALATINATUS PARS.
ALSATIAE INFERIORIS PARS
SVEVIAE CONTIVIAE PARS.
HOHENLOE Comit.
LIMBURG Herſchaft
Ellwangen
ZOLLERN Comit.
HOHENBERG
BAAR Com.
NELLENBURG Com.
BRISGOW
SVEBIA
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies

cives reformati, tum Principes exteri ejuſdem cum ipſo ſententiæ, tum quotquot effuſis Auſtriacæ domus incrementis obnitendum putant. Hinc arma & agrorum vaſtationes cum civium diſtractionibus.

CAP. XX.

Ducatus Wirtenbergicus & Duces.

WIrtenbergenſis regio ad Neccarum fluvium ſita orbiculari ferè forma extenditur, centrum ejus obtinente Stutgardia. Eſt autem tractus ille omnium penè totius Germaniæ amœniſſimus & fertiliſſimus, quum nec ſilvis feræ, nec amnibus piſces, nec collibus vites, nec pratis pecora armentaque deſint. Oppida ſunt frequentia, Caſtella multa, vici complures: præter civitates Imperiales tres, Eſlingam, Walam, & Reutlingam, quæ intra ducatum ſitæ, propriam tamen habent juriſdictionem. Præcipua oppida ſunt, Stutgardia Principis ſedes, Tubinga Academia celebris, Ganſtadium, Rotenburgum, Heilbrunna, Geppinga. Abbatiæ complures. Habuit autem regio iſta olim varios Comitatus, Kaluvenſem Tubingenſem, Uracenſem, Wirtenbergenſem, Zabergojenſem, Kreichgojenſem, Helfenſteinenſem, Zoilerenſem, Achellenſem, Teckenſem, Nifenſem, Herrenbergenſem, Grieningenſem, Verlngenſem, Alpergenſem, quibus nunc pleriſque abolitis, tituli Ducatus ſolis Wirtenbergenſibus & Teccenſibus Principibus adhæſerunt. Initio autem Comitatus non niſi arcem Wirtenbergenſem cum agro vicino haud valde amplo poſſederunt; ſed bellis conjugiiſque crevit ditio.

SERIES DUCUM WIRTENBERGENSIUM ex Comitibus.

1. *Conradus.*
2. *Ulricus.*
3. *Ioannes Ulrici F. Conradi N. Comes VVirtemb.*
4. *Ludovicus Comes VVirtenſ.*
   - 5. *Henricus*
     - 6. *Eberhardus Comes VVirtenberg. & Teccenſis.*
       - 7. *Ulricus cum Pollice Comes VVirt.*
         - *Ulricus Comes VVirt.*
           - *Ulricus Præpoſitus Spiræ ad S. Guidonem.*
         - 8. *Eberhardus Illuſtr. Comes VVirt.*
           - *Henricus Comes VVirt.*
           - 9. *Ulricus Comes VVirt. qui Tubingam emit à Palatinis Tubing.*
             - 10. *Eberhard. Comes VVirtemb.*
             - *Ulricus comes VVirt.*
     - *Henricus Epiſc. Eichſtetenſis.*
   - *Emico*
   - *Ulricus*

SERIES DUCUM WIRTEBERGENSIUM ex Comitibus.

- 10 *Eberhardus &c.*
  - 10 *Vlricus Comes VVirt.*
    - *Henricus & Vlricus juvenes obiere.*
    - 11 *Eberhardus mitis.*
      - 12 *Eberhardus junior, Dux Teccon. Comes VVirt. & Montpelg.*
        - 13 *Ludovicus Comes VVirt.*
          - *Ludovicus puer obiit.*
          - 1 *Eberhardus barbatus primus dux factus a Maximiliano.*
            - *Ludovicus obiit puer.*
            - *Ludovicus nothus Doctor.*
        - 2 *Vlricus.*
          - *Andreas obiit infans.*
          - 2 *Eberhardus Dux VVirt.*
          - 3 *Henricus Dux VVirt.*
            - *Georgius Comes Montpelg.*
              - 7 *Frideric.*
                - 8 JOAN. FRID.
                - *Ludovicus Frid.*
                - *Julius Frid.*
                - *Philippus Frid.*
                - *Achilles Frid.*
                - *Magnus.*
              - *Vlricus.*
            - 4 *Vlricus dux VVirt.*
              - 5 *Christophorus Dux.*
                - 6 *Ludovicus.*
                - *Eberhardus.*
          - *Vlricus mortuus infans.*
      - *Vlricus obiit puer.*
      - *Ludovicus obiit puer.*
  - *Sophia uxor Ioannis ducis Lotharing.*

1, 2, 3, Con-

Digitized by Google

SERIES DVCVM VVIRTEBERGENSIVM.

1, 2, 3, Conradi altiſſima in hiſtoriis memoria eſt, quem Suevum fuiſſe ajunt ex familia Beutelſpachenſi Is filium habuit Ulricum, ex quo prognatus Joannes Comes, VVittenbergicus, circa annum Chriſti 1138. Uxor ei Anna filia Rudolphi Comitis Badenſis. Hoc coniugio acceſſit Studgardia ad Comitatum VVittenbergicum.

4 Ludovicus Comes VVittenbergicus, anno Chriſti 1179: cui uxor Margareta, filia *.*.* Comitis de Hohenberg.

5 Henricus Ludovici filius fertur condidiſſe monaſterium Irſinenſe, in quo ipſe cum uxore Irmengardi filia Marchionis Burgoviæ ſitus eſt.

6 Eberhardus primus vir bellicoſus, natus eſt anno 1111, obiit an. 1253. Uxor ei Agnes filia Bertholdi Ducis Zeringiæ, vidua Comitis Uracenſis, Ex hoc coniugio Teccenſis etiam comitatus acceſſione auctus eſt Eberhardus.

7 Ulricus à pollice quem in dextera manu inſigniter magnum habuit cognomen retulit; Uxor ei fuit Agnes filia Boleslai Calui Ducis Lignicienſis: Filiæ, Agnes nupta Ludovico Comiti Oetingenſi; Irmgardis nupta primum Rudolpho Comiti Hohenburgico, poſtea Marchioni Badenſi.

8 Eberhardus II Illuſtris ab Henrico Imperatore ob contumaciæ crimen exutus fere bonis, poſtea reſtitutus eſt à Ludovico: obiit anno 1323. Uxor ei prior Adelheidis filia Baronis Signovienſis, poſterior Irmengardis filia Hermanni Marchionis Badenſis: Eberhardus iſtius frater Ulricus uxorem duxit Irmengardim filiam Alberti junioris Comitis Hohenbergenſis, ex qua natus Ulricus Præpoſitus S. Guidonis Spiræ, qui arces VVirtenbergenſem & Studgardenſem bello vaſtatas reſtauravit,

9 Ulricus Eberhardi filius Tubingam ære ſuo emit à Palatinis Tubingenſibus, anno Chriſti 1342, obiit an. 1344. Uxor ei Sophia filia Theobaldi Comitis à Pfirdt.

10 Eberhardus III. ſub Carolo IV Imperatore in bello vulneratur, amiſſo etiam filio Ulrico tandem ipſe quoque extinctus eſt, anno 1392. Situs eſt cum filio ſuo Studgardiæ. Uxor ei Eliſabeth filia Henrici Comitis de Hennenberg.

11 Eberhardus Mitis Ulrici ejus qui in prœlio occubuit filius regionem armis vaſtatam prudentia & pacis artibus priſtino cultui reſtituit. obiit anno Chriſti 1417. Coniugem habuit priorem Antoniam Barnabonis Vicecomitis Mediolanenſis filiam, poſteriorem Eliſabetam filiam Joannis Burg-gravii Noribergenſis.

12 Eberhardus junior ſuperioris filius obiit in ipſo ætatis flore, quum ducta uxore Henrica filia Henrici Comitis Mompelgardenſis domum VVittebergicam auxiſſet eo Comitatu. Hic ille eſt Henricus qui ad Nicopolim cæſus fuit à Turcis anno 1395. Porro Eberhardi obitus incidit in annum 1419. Uxoris vero in annum 1442. Ex his nata eſt Anna uxor Philippi Comitis Cattimelibocenſis.

13 Ludovicus major natu filius Comes VVittenbergenſis & Montpelgardenſis ex uxore ſua Machilde filia Ludovici Barbari Electoris Palatini ſuſcepit liberos complures. Mares notavimus in Tabula Genealogica: Filias, Eliſabetham nuptam Joanni Naſſovio. Mechthildem nuptam Ludovico Lantgravio Haſſiæ.

Digitized by Google

Fuit autem princeps gravis &pius. Obiit an. 1450 Ejus vidua poſtea nupſit Alberto Auſtriaco Imperatori Frater Ludovici Vlricus, ex moribus dictus Adamatus, uxorem habuit Margaretam filiam Adolphi Ducis Cliviæ: poſt hanc vero Eliſabetam filiam Henrici Landshutenſis Ducis Bavariæ, ultimam Margaretam filiam Amedei Ducis Sabaudiæ.

SEQVVNTVR DVCES WIRTENBERGICI.

1 Eberhardus VI Ludovici filius Barbatus magni animi & virtutis Princeps ſapientiam ſuam non domi tantum in gubernatione placida, ſed etiam foris in communibus Imperii negotiis declaravit. Reverſus Ieroſolyma à Papa Sixto IV donatus eſt Roſa aurea, anno 1487. Suevico fœderi, quod pacis tuendæ cauſſa initum fuit, ſuum quoque nomen dedit, an. 1488. A Friderico Imperatore in ordinem equitum aurei velleris adſcriptus an. 1497, ac triennio poſt ſolemni ritu Dux primus Wittebergenſis & Teccenſis inauguratus Wormatiæ. Magnus fuit in eo literarum & ſapientiæ amor. Capnionem, Nauclerum, Melanchthonem amavit & produxit. Academiam Tubingæ conſtituit ope imprimis Vlrici patrui; eamque munificè imo regaliter donavit. Exiit è vita anno 1496. Vxor ei Barbara filia Ludovici Marchionis Mantuæ.

2 & 3 Eberhardus VII Vlrici filius Wittenbergicus & Teccenſis Dux Eberhardo ſine legitima prole extincto ſucceſſit. Sed quum male imperaret, pulſus eſt, ſuffectuſque in ejus locum Henricus frater, qui & ipſe haud diu rebus præfuit; abductus eſt enim in carcerē; ac poſt longa tædia mortuus, ſepultus eſt Heidelbergæ. Eberhardi uxor fuit Eliſabeta filia Alberti Electoris Brandeburgici. Henricus vero uxores habuit Eliſabetam filiam Simonis Comitis à Bitz, & poſtea Evam filiam Ioannis Comitis Solmenſis.

4 Vlricus Dux Wittenbergenſis & Teccenſis an. 1504 in bello Bavarico ademit Philippo Palatino aliquot oppida, exemplum ſequutus aliorum principum qui pro ſe quiſque in Principis proſcripti bona involabant. 1519 Reutlingam urbem imperialem obſedit & expugnavit: ſed mox inde à Suevici fœderis ſociis expulſus, toto inſuper Ducatu ſuo ejectus eſt. Carolus Cæſar ditionem illam à Suevicis fœderatis ſibi oblatam, Ferdinando fratri ſuo conceſſit. Indignam vero judicaverunt excluſionem iſtam quidam Germaniæ Proceres: itaque poſtquam Vlricus jam 11 annos exſulaſſet, egerunt Auguſtæ in Comitiis an. 1533 apud Cæſarem Lantgravius Haſſiæ & alii quidam Principes de illo reſtituendo, qui etiam pro ipſo deprecati ſunt. Sed perſtitit Carolus in ſententia ſua, & excluſo Vlrico in fratrem Ferdinandum publice contulit titulos, honores, dignitatem, & bona Comitis Wittembergici, Auguſtæ in Comitiis an. 1533 poſthabita etiam interceſſione Franciſci Galliarum Regis, qui per oratorem ſuum Guilielmum Langæum contenderat ne hoc fieret. Itaque armata manu Lantgravius rem conficiendam videns, copias eduxit, & Philippum Palatinum, qui pro Ferdinando militans, veterum damnorum ultionem meditabatur, ad oppidum Lauſenum agri Wittenbergici cecidit, magna copiarum parte in amnem compulſa, & ductore ipſo Palatino vulnerato. Ita reductus reſtitutuſque Vlricus tandem cum Ferdinando tranſegit, ut utile dominium ducatus Wirtenbergici eſſet ſuum, directum Ferdinādi. Idem quoque an. 1546 in bello Schmalcaldico Saxonis & Lantgravii partes ſecutus, factum ſuum poſtea apud Cæſarem

rem excuſare & deprecari coactus eſt, factus etiam Vlmæ Victori ſupplex. Tandem vero obiit an. 1550. uxor ei fuit Sabina Alberti II Ducis Bavariæ filia ex qua natus an. 1515.

5 Chriſtophorus; quem puerum Bavariæ princeps avũculus in aula ſua, adultiorem Ferdinandus Viennæ aliquandiu educarunt, tantiſper dum hic adverſus patrem ejus Vlricum bellum gerebat. Sed quum eum Carolus V clam cum præceptore Tiferno per Carnicas Alpes in Hiſpaniam conaretur abducere, ut ea ratione Ducatum fratri integrum relinqueret, elapſus in Bavariam primum, inde in Galliam, opem Regis ad reſtituendum patrem exſulem imploravit. Erat forte eo tempore apud Franciſcum regem legatus Pontificis Pauli III, cujus quum pedem dexterum rex fuiſſet deoſculatus, idemque alii omnes principes ejus exemplũ ſequuti feciſſent, Chriſtophorus, ſive Germanica uſus ingenuitate, candore & libertate, ſive heroico inſtinctu ductus, palã negavit ſe ſacerdotis crepidas oſculaturum. Fecit juvenis princeps, exſul, quod ſenem, regem, in ſuo ſolo facere pręſtitiſſet. Plus certe officit Chriſtianitati Pontificum iſta elatio, quam conducit ſervilis Principum demiſſio. Chriſtophorus poſt patris obitum cuncta ad pacis artes revocans, legibus inſtitutiſque ſalutaribus patriam ornavit. Extinctus an. 1568. ætatis ſuæ anno 53. Vxor ei fuit Anna Maria Georgii Pii Marchionis Brandeburgici filia.

6 Ludovicus Wirtenbergenſis Dux natus an. 1554. paternis artibus Remp. laudabiliter rexit, obiit an. 1593. Vxor ejus prior fuit Dorothea filia Caroli Marchionis Badenſis, Poſterior Vrſula filia Georgii Ioannis Comitis Palatini: Liberi nulli. Itaque Vlrici poſteritate extincta, ſucceſſit fratris ejus Georgii Comitis Mompelgardenſis filius Fridericus, natus ex Barbara filia Philippi Lantgravii Haſſiæ.

7 Fridericus iſte Ludovici patruelis pari cum maioribus ſuis virtute & prudentia ditiones hæreditarias adminiſtravit, pietatis & eruditionis egregius æſtimator. Vxorem duxit Sibyllam filiam Ioachimi Erneſti Principis Anhaltini, ex qua plures filios ſuſcepit, omnes patriæ virtutis æmulos.

8 Ioannes Fridericus liberorum Friderici natu maximus nat. an. 1582 uxorem duxit Barbaram Sophiam Ioachimi Friderici quondam Marchionis Brandeburgici & Electoris filiam, Stutgardiæ, an. 1604. die 4 Novembris.

CAP. XXI.

Ducatus & Duces Pomeraniæ.

POMERANIA, cujus typum habes cap. 12, Vandalorum priſcorum ſedes à ſitu nomen habet, adiacet enim mari Balthico, porrigiturque inde ab Holſatiæ finibus ad fines uſque Livoniæ: Sunt ergo Pomerani maris accolæ: Atque hoc vult vox *Pamortzi*. Slavorum nominis veſtigia ſonant adhuc audiunturque in multis ipſorum nominibus propriis, Bugslavus, Wartiſlavus, Witſlavus: quæ non Germanicæ ſed Slavonicæ originationis ſunt. Et conſtat diu admodum Polonis terras ſubiectas fuiſſe, ac non niſi à Friderico Barbaroſſa Imperio additas. Regio omnis fertilis eſt, plana, raros montes, paſcua crebra, agrum uberem habet, ex quo frumenti, butyri, mellis, ceræ, lini, canabis ingens copia hauritur. CASSVBII à plicis veſtium nomen habent, ſedemque habent ad Caſilinum, qua Pomerellia ſeſe extendit. Vrbes Pomeraniæ præcipuæ ſunt, Stetinum dives, Wineta antiqua, Gripſwaldia ob Scholam celebris, Iulinum am-

Digitized by Google

STEMMA DUCUM POMERANIÆ à Wartiſlao I uſque ad Barnimum VI.

- 1 *Wartiſlaus I Suantibori fil. baptizatus ab Ottone Epiſcopo Bambergenſi, an. 1124.*
  - 2 *Caſimirus I* — *Suantiborus.* — *Caſimirus III.*
  - 2 *Bugſlaus I,*
    - 3 *Bugſlaus II.*
      - *Bugſlaus III obiit anno 1224.*
      - 4 *Barnimus I.*
        - *Barnimus II occiſus an. 1295.*
        - 5 *Bugſlaus IV.* — 6 *VVartiſlaus IV.*
          - *VVartiſlaus V poſtumus factus monachus, dictusque Pater noſter.*
          - 7 *Barnimus IV, Dux VVolgaſtan.*
            - 8 *VVartiſlaus VII.*
              - 9 *VVartiſlaus VIII.*
                - *Barnimus.*
                - *Suantiborius.*
              - 9 *Barnimus VI.*
                - 10 *VVartiſlaus IX.*
                - *Barnimus VII.*
            - *Bugſlaus VI.*
          - 7 *Bugſlaus V Dux Pomeraniæ Orientalis.*
            - *VVartislaus VI.* — *Ericus I Rex Daniæ.*
            - *Bugſlaus VII.* — *Bugſlaus IX.* — *Sophia.*
            - *Carnimus V.*
            - *Caſimirus IV.*
        - *Otto I, cui uxor Eliſabeth filia Nicolai Comitis Suerini.* — *Barnimus III qui Magnus, ob. an. 1368. Uxor Agnes f. Ottonis Ducis Brunſvic.*
          - *Caſimirus.*
          - *Suantiborus cui uxor Anna filia Poponis Comitis Henneberg.*
            - *Caſimirus, cui uxor Catharina f. Bernardi Ducis Brunſuicenſis.* — *Ioachimus, cui uxor Eliſabeth Joannis I Brandeburg. filia.* — *Ottô III. qui ſine prole extinctus eſt.*
            - *Otto II.*
          - *Bugſlaus.*
    - *Caſimirus II.*
    - *Wartiſlaus II.*

CONTI-

Digitized by Google

CONTINUATIO STEMMATIS DUCUM POMERANIÆ.

- 9 *Barnimus VI.*
  - 10 *VVartiſlaus IX.*
    - 11 *VVartislaus X.*
      - *Hertmannus*
      - *Suantiber.*
    - 11 *Ericus II Dux Pom. cui ex Sophia filia Bugſlaus IX. nati.*
      - 12 *Bugslaus X.*
        - 13 *Georgius I.*
          - *Caſimirus natus anno 1497. obiit anno 1515.*
          - 14 *Philippus I.*
            - *Georgius II.*
            - *Amelia.*
            - *Ericus.*
            - *Caſimirus VII. Epiſcopus Caminenſis.*
            - *Bugslavus XI.*
              - *Anna.*
              - *Ulricus.*
              - *Soph. Heduigis.*
              - *Joan. Erneſtus.*
              - *Georgius III.*
              - *Bogiſlavus.*
              - *Eliſabeth.*
              - *Ermuthis.*
              - *Franciſcus.*
              - *Sophia.*
              - *Catharina.*
              - *Catharina altera.*
              - *Philippina.*
              - *Sophia.*
            - *Anna uxor Ulrici Ducis Megapolenſis.*
            - *Barnimus.*
            - *Joan. Fridericus.*
            - *Erneſt. Ludovic.*
              - *Philippus Julius.*
              - *Agnes.*
              - *Heduigis Maria.*
              - *Eliſab. Magdalena.*
            - *Barnimus X.*
            - *Margarita nata anno 1553. nupta anno 1574, obiit in puerperio anno 1581.*
        - 13 *Barnimus IX.*
      - *VVartislaus*
      - *Caſimirus.*

Ddd 3 1 Fertur

plum & potens, Stralſundia mercimoniis nota. Sunt & aliæ permultæ interius, *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Bamenez*, *Publina*, *Griſenburga*. Ad littus vero Colgerga, Caminum, Coſlinum, Sunda, Pucka, Revecol, Lovensburg, aliæque. Adſita ei eſt inſula RVGIA ex qua profectus Odoacer Italiæ Romæque domitor, Meminere Rugiorum Tacitus, Sidonius, Ennodius.

1 Fertur Suantiborus is qui Danos bello vicit, caput eſſe Ducum Pomeraniæ, ejus filios Wartiſlavum & Caſimirum ajunt circa an. 1124 ab Ottone Epiſcopo Bambergenſi cum ingenti numero civium Pomeranorum baptizatos. Fuit tamen ante ipſos Barnimus ex Gryphonum gente, cujus inſigne fuit gryphus in clypeo. Ab hoc adjutus eſt Henricus Auceps Imperator in bello contra Hungaros, erat enim Princeps Pomaraniæ, Caſſubiorum & Vandalorum. Wartiſlai uxor prior fuit Hoila, Henrici Nigri Bavariæ ducis filia, ſoror Henrici Superbi: poſterior Joanna, filia Canuti IV Regis Daniæ. Ipſe occiſus eſt anno 1136.

2 Bugſlaus & Caſimirus Wartiſlai filii in bello Soxonico à Friderico Barbaroſſa Duces creati ſunt, adſignato ipſis in Imperii conſeſſu loco. Actum primum à Polonia ſejuncti ſunt, Bugſlaus fundavit Epiſcopatum Iulinenſem an. 1175. cum templo B. Jacobi quod eſt Stetini. obiit an. 1188. Vxor ei Walpurgis filia Valdemari I Regis Daniæ, ac poſt eam Anaſtaſia, filia Miecislai Ducis Poloniæ. Caſimirus in Palæſtina mortuus eſt anno uno ante fratris obitum.

3 Bugſlai I filii fuere Bugſlaus II, qui ducta uxore Wiſlana filia Iarolphi Ducis Ruſſiæ obiit an. 1222. Caſimirus II, qui Stargardiæ monaſterium condidit, an. 1194 obiitque Ieroſolymis an. 1217, habuitque vxorem Irmengardem filiam Iaromiti Principis Rugiæ, ac denique Wartiſlaus II qui Greiffenbergam munivit. Hoc tempore Saxones primum ſeſe in Pomeraniam effuderunt, Bugſlaus vero etiam ab Ottone I Marchione Brandeburgico captus poſteaque dimiſſus eſt, an. 1188.

4 Barnimus I hæres omnium ejus familiæ ditionum Stetini creavit ædem B. Mariæ an. 1261, Atrocia bella geſſit cum Joanne I & Ottone ejus fratre Marchionibus Brandeburgenſibus, quæ tandem ſopita ſunt data Joanni in uxorem Heduigi filia, cum Preutzlenia & Vcker marchia dotis loco. Vxores ipſe habuit, primam, Mariam filiam Alberti I Ducis Saxoniæ, ſecundam, Margaretam filiam Henrici ſenioris Ducis Brunſuicenſis, tertiam Mechtildem filiam Ottonis Marchionis Brandeburgenſis: Defunctus eſt ipſe an. 1278. at frater ejus Bugſlaus III anno 1224.

5 Bugſlaus IV Wolgaſti aulam habuit. Cum fratre Ottone ita ditionem partitus eſt, ut quicquid terrarum eſt à Deutia uſque ad Ancla, cum Julino, Caminia, Stargardia uſque ad Pomerellam ſibi haberet, cætera fratri cederent. Stargardiam hic muro cinxit. Situs eſt Caminiæ. Vxorem habuit Agnem filiam Joannis I Marchionis Brandeburgici, & Margaretam natam Biſlao Principe Rugiæ. Filias habuit Annam nuptam Swantiboro Principi Rugiæ, Helenam nuptam Bernardo Principi Anhaltino, Eliſabetham nuptam Erico I Duci Saxoniæ, ac denique *... nuptam Nicolao Duci Megapolenſi. Bugſlai frater Otto I Stetinenſis Dux ad poſteros ſuos ducatum tranſmiſit, ea ſerie quam in Tabula deſcripſimus. Ottone autem III ſine liberis extincto grave bellum inter Duces Pomeraniæ VVolgaſtenſes & Marchiones Brandeburgicos ortum eſt, qui feudum illud à Friderico III Imperatore acceperant. Compoſita autem eſt tandem controverſia, ita, ut Brandeburgici titulo fruerentur, ac deficientibus maribus Pomeranis, ditio omnis cederet Brandeburgenſibus.

6 VVartiſ-

Digitized by Google

6 Wartiſlaus IV Stetinum omnemque Vlteriorem Pomeraniam à Conrado Brandeburgico occupatam recuperavit, Rugię quoque Principatum adiit, avunculo Witslavo omnique maſcula prole extinctis. Vnus igitur iſte Dux Pomeraniæ, Stetini, Caſſubiorum, Vandalorum, Rugiorum fuit, & Comes in Gatzhan. Syndia quoque urbs ſe in hujus clientelam dedit, ſervatis tamen privilegiis ſuis: Sepultus eſt Camini. Vxorem habuit Eliſabetham Henrici Ducis Vratiſlavienſis filiam, ex qua nati, Bugſlaus, Barnimus, & VVartiſlaus V.

7 Barnimus V & Bugſlavus IV partiti ſunt inter ſe Pomeraniam, conceſſa fratri tertio annua penſione. Bugſlavus tenuit Orientalem Pomeraniam, Barnimus IV VVolgaſtanam, qui etiam Comitatum Gutzko poſſedit: mortuus eſt an. 1365. Vxor ei fuit Sophia filia Nicolai Henetorum Principis. Bugſlavus vero V filium habuit Caſimirum IV ex Eliſabetha Caſimiri II regis Poloniæ filia; qui educatus in aula avi materni, feuda habuit in Polonia, & à Ludovico rege Hungariæ & Poloniæ miſſus ad obſidendam arcem Schotter, dum inconſultius murum ſubit, lapide ictus interiit, an. 1377. Ipſe vero Bugſlavus Ludovicum Romanum Electorem Brandeburgicum acie ſuperavit. Torgoloniam bello acquiſivit. Stetinum novum ampliavit: Obiit autem an. 1364, ſituſque eſt Balbuci. Filias habuit Eliſabetham Carolo IV Imperatori, & Margaretam Erneſto Ferreo Duci Auſtriæ nuptas. Filius Bugſlavi Wartiſlavus VI mortuus eſt an. 1392, vxoremque habuit Mariam Henrici Ducis Megapolitani filiam, eaque defuncta Ingelburgim editam patre Waldemaro IV Daniæ rege, ex qua natus eſt Ericus I Rex Sueciæ, Daniæ & Norvegiæ qui annos amplius quadraginta regnavit, ac poſtea in patrio ducatu, depoſita perſona regia, quiete uſque ad annum 1459 vixit. Sorores Erici fuere, Sophia uxor Joãnis Palatini, patris Chriſtophori Danię regis, & Agnes, nupta Ottoni Principi Anhaltino. Bugiſlaus vero VIII Bugislai VII filius ex Sophia Procopii Moravi filia ſuſcepit Bugſlaum IX qui obiit ſine maſcula prole, anno 1448. Sepultus eſt Rugenwaldæ in Carthuſia. Ita devoluta eſt hæreditas Bugſlavi V ad liberos Barnimi quarti.

8 Wartiſlaus VII Barnimi filius Wolgaſtanus, maritus Annæ, Joannis II Ducis Megapolitani filiæ, obiit an. 1394. Filios ex ea habuit Barnimum VI & Wartiſlaum VIII. Filiam Sophiam, nuptam Henrico Duci Brunſuicenſi. Frater ejus Bugſlavus VI obiit anno 1393 & neque ex priore uxore Juditha filia Erici I Ducis Saxoniæ, neque ex poſteriore Agnete filia Ducis Brunſuicenſis prolem ſuſcepit.

9 Wartislaus VIII obiit an. 1416. Uxor ei Agnes filia Ducis Saxoniæ inferioris Erici III, ex qua nati Suantiborius III extinctus an. 1446, & Barnimus VIII, denatus an. 1451, qui ex Anna Henrici Comitis Winſdorfenſis filia non habuit niſi filiam unicam, Agnetem, coniugem Friderici Pinguis Marchionis Brandeburgici. Ita decurſa hac ſerie ad BARNIMI VI liberos ditiones omnes pervenerunt. Barnimus iſte obiit an. 1405, habuitque uxorem Veronicam filiam Friderici III Burgravii Noribergenſis, ex qua nati VVartislaus IX & Barnimus V, qui obiit anno 1449.

10 VVartiſlaus IX magni animi & virtutis Princeps Scholam Gripſualdenſem fundavit an. 1457 quo etiam extinctus eſt. Vxor ei fuit Sophia filia Georgii Ducis Saxoniæ inferioris, ex qua editi VVartiſlaus X & Ericus II. Frater ejus BARNIMVS VII extinctus eſt ſine liberis an. 1449.

11 Wartiſ-

plum & potens, Stralſundia mercimoniis nota. Sunt & aliæ permultæ interius, *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Bamenez*, *Publina*, *Griſenburga*. Ad littus vero Colgerga, Caminum, Collinum, Sunda, Pucka, Revecol, Lovensburg, aliæque. Adſita ei eſt inſula RVGIA ex qua profectus Odoacer Italiæ Romæque domitor, Meminere Rugiorum Tacitus, Sidonius, Ennodius.

1 Fertur Suantiborus is qui Danos bello vicit, caput eſſe Ducum Pomeraniæ, ejus filios Wartiſlavum & Caſimitum ajunt circa an. 1124 ab Ottone Epiſcopo Bambergenſi cum ingenti numero civium Pomeranorum baptizatos. Fuit tamen ante ipſos Barnimus ex Gryphonum gente, cujus inſigne fuit gryphus in clypeo. Ab hoc adjutus eſt Henricus Auceps Imperator in bello contra Hungaros, erat enim Princeps Pomaraniæ, Caſſubiorum & Vandalorum. Wartiſlai uxor prior fuit Hoila, Henrici Nigri Bavariæ ducis filia, ſoror Henrici Superbi: poſterior Joanna, filia Canuti IV Regis Daniæ. Ipſe occiſus eſt anno 1136.

2 Bugſlaus & Caſimirus Wartiſlai filii in bello Soxonico à Friderico Barbaroſſa Duces creati ſunt, adſignato ipſis in Imperii conſeſſu loco. Actum primum à Polonia ſejuncti ſunt, Bugſlaus fundavit Epiſcopatum Iulinenſem an. 1175. cum templo B. Jacobi quod eſt Stetini. obiit an. 1188. Vxor ei Walpurgis filia Valdemari I Regis Daniæ, ac poſt eam Anaſtaſia, filia Miecislai Ducis Poloniæ. Caſimirus in Palæſtina mortuus eſt anno uno ante fratris obitum.

3 Bugſlai I filii fuere Bugſlaus II, qui ducta uxore Wiſlana filia Iarolphi Ducis Ruſſiæ obiit an. 1222. Caſimirus II, qui Stargardiæ monaſterium condidit, an. 1194 obiitque Ieroſolymis an. 1217, habuitque vxorem Irmengardem filiam Iaromiri Principis Rugiæ, ac denique Wartiſlaus II qui Greiffenbergam munivit. Hoc tempore Saxones primum ſeſe in Pomeraniam effuderunt, Bugſlaus vero etiam ab Ottone I Marchione Brandeburgico captus poſteaque dimiſſus eſt, an. 1188.

4 Barnimus I hæres omnium ejus familiæ ditionum Stetini creavit ædem B. Mariæ an. 1261, Atrocia bella geſſit cum Joanne I & Ottone ejus fratre Marchionibus Brandeburgenſibus, quæ tandem ſopita ſunt data Joanni in uxorem Heduigi filia, cum Preutzlenia & Vckermarchia dotis loco. Vxores ipſe habuit, primam, Mariam filiam Alberti I Ducis Saxoniæ, ſecundam, Margaretam filiam Henrici ſenioris Ducis Brunſuicenſis, tertiam Mechtildem filiam Ottonis Marchionis Brandeburgenſis: Defunctus eſt ipſe an. 1278. at frater ejus Bugſlaus III anno 1224.

5 Bugſlaus IV Wolgaſti aulam habuit. Cum fratre Ottone ita ditionem partitus eſt, ut quicquid terrarum eſt à Deutia uſque ad Ancla, cum Julino, Caminia, Stargardia uſque ad Pomerellam ſibi haberet, cætera fratri cederent. Stargardiam hic muro cinxit. Situs eſt Caminiæ. Vxorem habuit Agnem filiam Joannis I Marchionis Brandeburgici, & Margaretam natam Biſlao Principe Rugiæ. Filias habuit Annam nuptam Swantiboro Principi Rugiæ, Helenam nuptam Bernardo Principi Anhaltino, Eliſabetham nuptam Erico I Duci Saxoniæ, ac denique *... nuptam Nicolao Duci Megapolenſi. Bugſlai frater Otto I Stetinenſis Dux ad poſteros ſuos ducatum tranſmiſit, ea ſerie quam in Tabula deſcripſimus. Ottone autem III ſine liberis extincto grave bellum inter Duces Pomeraniæ Wolgaſtenſes & Marchiones Brandeburgicos ortum eſt, qui feudum illud à Friderico III Imperatore acceperant. Compoſita autem eſt tandem controverſia, ita, ut Brandeburgici titulo fruerentur, ac deficientibus maribus Pomeranis, ditio omnis cederet Brandeburgenſibus.

6 VVartiſ-

Digitized by Google

6 Wartiſlaus IV Stetinum omnemque Vlteriorem Pomeraniam à Conrado Brandeburgico occupatam recuperavit, Rugię quoque Principatum adiit, avunculo Witslavo omnique maſcula prole extinctis. Vnus igitur iſte Dux Pomeraniæ, Stetini, Caſſubiorum, Vandalorum, Rugiorum fuit, & Comes in Gatzhan. Syndia quoque urbs ſe in hujus clientelam dedit, ſervatis tamen privilegiis ſuis: Sepultus eſt Camini. Vxorem habuit Eliſabetham Henrici Ducis Vratiſlavienſis filiam, ex qua nati, Bugſlaus, Barnimus, & VVartiſlaus V.

7 Barnimus V & Bugſlavus IV partiti ſunt inter ſe Pomeraniam, conceſſa fratri tertio annua penſione. Bugſlavus tenuit Orientalem Pomeraniam, Barnimus IV VVolgaſtanam, qui etiam Comitatum Gutzko poſſedit: mortuus eſt an. 1365. Vxor ei fuit Sophia filia Nicolai Henetorum Principis. Bugſlavus vero V filium habuit Caſimirum IV ex Eliſabetha Caſimiri II regis Poloniæ filia; qui educatus in aula avi materni, feuda habuit in Polonia, & à Ludovico rege Hungariæ & Poloniæ miſſus ad obſidendam arcem Schotter, dum inconſultius murum ſubit, lapide ictus interiit, an. 1377. Ipſe vero Bugſlavus Ludovicum Romanum Electorem Brandeburgicum acie ſuperavit. Torgoloniam bello acquiſivit. Stetinum novum ampliavit: Obiit autem an. 1364, ſitusque eſt Balbuci. Filias habuit Eliſabetham Carolo IV Imperatori, & Margaretam Erneſto Ferreo Duci Auſtriæ nuptas. Filius Bugſlavi Wartiſlavus VI mortuus eſt an. 1392, vxoremque habuit Mariam Henrici Ducis Megapolitani filiam, eaque defuncta Ingelburgim editam patre Waldemaro IV Daniæ rege, ex qua natus eſt Ericus I Rex Sueciæ, Daniæ & Norvegiæ qui annos amplius quadraginta regnavit, ac poſtea in patrio ducatu, depoſita perſona regia, quiete uſque ad annum 1459 vixit. Sorores Erici fuere, Sophia uxor Joãnis Palatini, patris Chriſtophori Danię regis, & Agnes, nupta Ottoni Principi Anhaltino. Bugiſlaus vero VIII Bugiſlai VII filius ex Sophia Procopii Moravi filia ſuſcepit Bugſlaum IX qui obiit ſine maſcula prole, anno 1448. Sepultus eſt Rugenwaldæ in Carthuſia. Ita devoluta eſt hæreditas Bugſlavi V ad liberos Barnimi quarti.

8 Wartiſlaus VII Barnimi filius Wolgaſtanus, maritus Annæ, Joannis II Ducis Megapolitani filiæ, obiit an. 1394. Filios ex ea habuit Barnimum VI & Wartiſlaum VIII. Filiam Sophiam, nuptam Henrico Duci Brunſuicenſi. Frater ejus Bugſlavus VI obiit anno 1393 & neque ex priore uxore Ouditha filia Erici I Ducis Saxoniæ, neque ex poſteriore Agnete filia Ducis Brunſuicenſis prolem ſuſcepit.

9 Wartislaus VIII obiit an. 1416. Uxor ei Agnes filia Ducis Saxoniæ inferioris Erici III, ex qua nati Suantiborius III extinctus an. 1446. & Barnimus VIII, denatus an. 1451, qui ex Anna Henrici Comitis Winſdorfenſis filia non habuit niſi filiam unicam, Agnetem, coniugem Friderici Pinguis Marchionis Brandeburgici. Ita decurſa hac ſerie ad BARNIMI VI liberos ditiones omnes pervenerunt. Barnimus iſte obiit an. 1405, habuitque uxorem Veronicam filiam Friderici III Burgravii Noribergenſis, ex qua nati VVartislaus IX & Barnimus V, qui obiit anno 1449.

10 VVartiſlaus IX magni animi & virtutis Princeps Scholam Gripſualdenſem fundavit an. 1457 quo etiam extinctus eſt. Vxor ei fuit Sophia filia Georgii Ducis Saxoniæ inferioris, ex qua editi VVartiſlaus X & Ericus II. Frater ejus BARNIMVS VII extinctus eſt ſine liberis an. 1449.

11 Wartiſ-

11 VVartiſlaus X uxorem habuit Margaretam filiam Henrici Comitis Stargardiæ, defunctus eſt autem anno Chriſti 1378. Liberi ejus fuere Suantiborius IV, & Hertmannus, cui uxor Urſula, filia Joannis primi Electoris Brandeburgici. Ita devoluta eſt hæreditas omnis ad fratrem Ericum ejuſque liberos. Porro Erico coniunx fuit Sophia filia Bugſlavi IX, Dvcis Pomeraniæ: Obiit autem ipſe anno 1374, reliquitque liberos VVartiſlaum XI, Caſimirum IX & Bugſlavum X.

12 Bugſlavus X qui à rebus geſtis Magnus dictus fuit, Pomeraniæ, Stetini, VVolgaſti Dux, Rugiæ, Caſſubiorum & Vandalorum princeps, natus eſt an. Chriſti 1454. Hic quum ab Imperatore Friderico III feudum ſuum Alberto Marchioni Brandeburgico, qui Achilles Germanicus dictus fuit, conceſſum videret, uſque eo exarſit, ut ſe Imperatori oppoſuerit, & ab adeunda ditione Marchionem depulerit. Compoſita tamen ſic eſt tandem controverſia interponentibus ſeſe VVolgaſti anno Chriſti 1470 Magno & Balthaſaro Megapolenſibus Ducibus, ut titulus inſigniaque ducum Pomeraniæ penes Marchiones manerent, ac ſi hæres maſculus ex Pomeraniæ Ducibus aliquando non exſtaret, Ducatus Stetini rediret ad Marchiones. Firmata eſt tranſactio, ut fieri inter Principes ſolet, nuptiis; Margaretam quippe Friderici II Electoris Brandeburgenſis filiam Bugſlavus uxorem duxit. Ea defuncta, Annam Caſimiri Regis Poloniæ filiam: ac denique Agnem filiam Joannis Alchymiſtæ Marchionis Brandeburgici. Hic ille eſt Bugslavus, qui venenum ſibi à noverca propinatum, fecit ut prior noverca biberet: Obiit anno 1523 paulo minor ſeptuagenario.

13 Georgius I & Barnimus IX filii Bugiſlavi X hæreditatem patris diviſere. Barnimo ceſſit Stetinum cum inferiore Pomerania, cætera Georgio: qui quidem non diu vixit, natus quippe eſt anno Chriſti 1493. obiit anno Chriſti 1531. Hic Auguſtæ Vindelicorũ cum fratre Georgio feudum à Carolo V accepit, & religionem in ſuo Ducatu reformavit. Gedanenſes tumultuantes autoritate & prudentia compoſuit: Uxor ejus prior fuit Æmilia filia Philippi Comitis Palatini: poſterior Margareta filia Joachimi I Electoris Brandeburgi. Liberos reliquit Caſimirum Epiſcopum Caminenſem & Philippum, qui cum Barnimo patruo placide deparerno jure tranſegit. Natus fuit Barnimus anno Chriſti 1501. Fuit autem princeps litteris addictus, gravis, prudens, ſerius. Filios ex Anna Henrici Ducis Luneburgenſis filia non habuit: Filias vero treis, Mariam nuptam Ottoni Holſatiæ Duci, Annam primum Caroli Anhaltini, tum Henrci Burgravii Miſnenſis, denique Iudoci Comitis Barbienſis coniugem: Et Dorotheam nuptam Joanni Comiti Manſfeldenſi.

14 Philippus I Georgii filius, natus eſt anno 1515. In diviſione cum patruo VVolgaſtum cum ſuperiore Pomerania & Rugia accepit: Obiit anno Chriſti 1560. Uxor ei fuit Maria filia Joannis Electoris Saxoniæ, ex qua nati anno Chriſti 1540 Georgius II. Anno 1542 Joannes Fridericus Dux Stetinenſis: Biennio poſt Bugſlavus XI Dux Pomeraniæ. Anno vero 1545 Erneſtus Ludovicus. Anno Chriſti 1549 Barnimus. Anno Chriſti 1577 Erneſtus Epiſcopus Caminenſis.

CAP.

Digitized by Google

Cap. XXII.

Haſſia, & *Lantgravij Haſſiæ.*

Haſſi ſunt Catti, manſitque nominis veſtigium in Cattis Melibocis, quorum ſedes nunc vocant CatzenElbogen. A populis tranſiit poſtea appellatio ad regionem, nam veteres nullam Cattiam vel Haſſiam noverunt. Habet autem regio illa ad Ortum Thuringiam, ad Auſtrum Franconiam, cum Hennebergenſi Comitatu; ad Occaſum Weſtphaliam; ad Septentriones Ducatum Brunſuicenſem, cum Epiſcopatu Mindenſi & Padebornenſi. Ac initio fuit Comitatenſis: ſub annum vero Chriſti MXLII evecta eſt in Lantgraviatum. Diſerte enim ſic legitur in libro Torneamentorum. *Anno Chriſti MXLII Ludovicus Comes Haſſiæ fuit Hallus in ludo militari ibi celebrato; ſed factus deinde Lantgravius aſcendit filia ſupra matrem.* Sunt autem Lantgravii Comites majore quam cæteri Comites dignatione. Tales vero Provinciarum præfecti & Comites etiam in Romana Repub. fuerunt, quemadmodum ex notitia Imperii liquere poteſt. In Germania ad imitationem Romanorum variis locis conſtituti ſunt, titulo ipſis dato vernaculo, Germanicæ originis. In Haſſia & Thuringia præcipui fuere. Regio pleraque Haſſiæ montuoſa eſt, ferax frumenti, leguminum. Flumina habet, Viſurgim qui Weſer, Lupiam & Adranam amnes Tacito celebratos, ac pręterea, Lanum, Fuldam, alioſque. Montes, Melibocum, Taunum, Abnobios. Oppida, Marpurgum, Caſſellam, Francoburgum, Eſchwegam, Fuldam. Gens omnis gravis, animoſa, ſobria, laboris patiens, ingenioſa, fidei amans, libertatis & ſuæ & publicæ conſervatrix.

STEMMA LANTGRAVIORUM HASSIÆ, ex Ducibus Brabantiæ.

Qui hodie rerum in Haſſia potiuntur, originem ducunt ex duabus Illuſtribus familiis, una Brabantina, altera Thuringica. Ac fuit Lantgraviatus ille Thuringico nexus uſque ad Henricum Magnanimum Brabantiæ Ducem, qui ducta uxore Sophia Ludovici Lantgravii & S. Eliſabethæ filia unica, ditiones iſtas conjunxit. Nec manſerunt diu junctæ, Henricus quippe puer & Henricus Manſuetus fratres, de paterna hæreditate diſceptantes, ita inter ſe tranſegerunt, ut Manſueto quidem Brabantia cederet, Puero vero Miſnia, Thuringia, Haſſia. Itaque ab illo deinceps Genealogia ducitur Ducum Brabantiæ, ab hoc Lantgraviorum Haſſiæ. Brabantinorum vero Procerum ſeries uſque ad Henricum Magnanimum ſic ſe habet.

Lambertus Longicollus Dominus Lovanii, interemptus a Gothofrido Duce Lotharingiæ, Anno Chriſti MXV.

Henricus I Lamberti filius Comes Lovanienſis periit Anno MXXXVIII.

Ex hoc natus Lambertus II Comes Lovanij, Marchio Rhiæ, interemtus anno MLIV.

Huic ſucceſſit Henricus II Lamberti filius occiſus in lecto, anno MLXVIII.

Hujus filius fuit Henricus III Comes Lovanienſis, qui obiit anno MXCV.

Henrico ſucceſſit filius ejus Gothofredus I Barbatus, qui obiit anno Chriſti MCXX. Uxor ejus prior fuit Sophia filia Henrici IV Imperatoris, & Clementia filia Guilielmi Comitis Burgundiæ.

Gothofredum patrem excepit Gothofredus II filius, primus Brabantiæ Dux factus à Conrado III Imperatore. Exceſſit e vita anno MCXLIII. Uxor ei Lutgardis filia Gebhardi Comitis a Sulzbach, ſoror Gertrudis Imperatricis.

Hunc ſecutus eſt Gothofredus III qui ex uxore Margareta filia Henrici comitis Limburgenſis ſuſcepit Henricum Probum, Albertum Epiſcopum Leodienſem, Henricum Cuchij Dominum, & Guilielmum Dominum Parnelij: Obiit anno MCLXXXIII.

Henricus Probus ex Mechtilde filia Matthei Alſatici filium habuit unicum Henricum Magnanimum: Obiit anno MCCXXX Coloniæ.

Henricus Magnanimus uxorem habuit priorem quidem Mariam filiam Philippi Imperatoris: poſteriorem vero Sophiam filiam & hæredē Ludovici Lantgravii. Liberi fuere ex altera Henricus Manſuetus, ex quo profecti ſunt Duces Brabantiæ & Comites Hornæ; ex altera Henricus Puer Lantgravius Thuringiæ & Haſſiæ, per quem ſeries poſtea Lantgraviorum decurrit. Porro Magnanimo filiæ fuere Mechtildis Ruperti Arteſii uxor, & Maria nupta Ludovico II Palatino, de qua ſuo loco diximus.

1 Henricus infans ex eo dictus fuit, quod eum pater moriens vix bimulum reliquit, natus eſt enim anno MCCXLV, pater e vivis exceſſit anno MCCXLVII. Ab hoc exſtructum eſt templum Francoburgenſe: obiit anno MCCCVIII. Uxores habuit Adelheidem filiam Alberti Ducis Brunſvicenſis, Mechtildem filiam Theodorici VI comitis Cliviæ, & Annam filiam Ludovici Severi Comitis Palatini: Liberos permultos: Mares nos in tabula expreſſimus Filiæ fuere Eliſabeth primum nupta Ioanni Comiti in Sain. poſtea Gebhardo comiti in Eppſtein; Mechtildis uxor Gothofridi comitis in Zigenheim: Adelheidis elocata Bernhardo com. Hennebergico: Sophia Ottoni comiti in Waldec & *... nupta Alberto comiti Gortzio.

2 Otto Henrici filius Haſſiæ Lantgravius, uxorem habuit Adelheidem Comitiſſam Ravensburgicam, obiit anno Chriſti MCCCXXIX. Ejus frater Joannes Lantgravius extinctus eſt anno Chriſti MCCCXI, habuitque uxorem Adelheidem filiam Henrici Mirabilis Ducis Brunſvicenſis. Ludovicus Epiſcopus Monaſterienſis deſiit vivere anno MCCCXX.

3 Ottoni ſucceſſit Henricus Ferreus, qui cum fratre ſuo Ludovico ditionem partitus eſt, ea lege, ut quum uterque eandem virginem ambiret Eliſabetham Friderici admorſi filiam, is qui repulſam ferret, cœlebs permaneret. Nupſit autem Henrico, a quo tamen poſtea repudiata eſt anno MCCCXL, ducta altera conjuge Mechtilde filia Theodorici IX Comitis Cliviæ. Ioannes frater promiſſi immemor uxorem duxit Margaritam filiam comitis in Spanheim.

4 Otto Sagittarius Lantgravius Haſſiæ mortuus eſt anno MCCCLIV, improlis. Ejus ſoror Eliſabeth filia Henrici ferrei, nupſit Ottoni Duci Saxoniæ inferioris. Adelheidis vero Caſimiro regi Poloniæ, a quo domum remiſſa eſt, anno MCCCLVI. Ita deficiente hic linea ceſſit Lantgraviatus poſteris Ludovici.

5 Hermannus Ludovici filius, Lantgravio Thuringiæ Balthaſari adverſus Ottonem Brunſvicenſem ſuppetias tulit anno Chriſti MCCCXXVII. Senex admodum vita functus eſt, anno Chriſti MCCCXIV. Ejus uxor prior fuit Ioanna filia Joannis Comitis Naſſovii: poſterior Margareta filia Friderici III Burggravii Noribergenſis. Filia ejus Margarita nupſit Henrico Duci Brunſvicenſi: Agnes vero Ottoni Duci, Domino in Gottingen.

STEM-

STEMMA LANTGRAVIORUM HASSIÆ a Ducibus Brabantiæ.

- 1 *Henricus Magnanimus, dux Brabant, cui uxor Sophia filia & hæres Lantgravii Haſſiæ Hugonis.*
  - *Henricus Manſuetus obiit anno 1260. Ex quo ducum Brabantiæ & comitum ab Horn ſeries.*
  - 1 *Henricus Puer Lantgravius Thuringiæ & Haſſiæ.*
    - 2 *Otho Lantgravius Haſſiæ.*
      - 3 *Henricus Ferreus, Lantgravius.*
        - *Eliſabeth nupta Ottoni Duci Saxon.*
        - 4 *Otho Sagittarius, Lantgravius.*
        - *Adelheidis.*
      - *Otho Archiepiſc. Mogunt.*
      - *Ludovicus Lantgravius.*
        - 5 *Hermannus Lantgravius.*
          - 6 *Ludovicus Pacificus Lantgrav.*
            - *Hermannus Archiepiſc. Colon.*
            - 7 *Ludovicus III. Lantgravius*
              - 9 *Guilielmus Senior.*
                - *Mathildis.*
                - *Catharina.*
                - *Eliſabeth.*
              - 10 *Guilielmus Medius.*
                - 11 *Philippus.*
                  - 12 *Guilielmus Lantgravius.*
                    - 16 *Mauritius.*
                      - *Otho.*
                      - *Mauritius.*
                    - *Chriſtianus ob. a. 1578.*
                      - *Eliſabet.*
                      - *Guilhelm.*
                      - *Philippus*
                      - *Agnes.*
                  - 13 *Ludovicus.*
                  - 14 *Philippus.*
                  - 15 *Georgius Darmſtad.*
                    - *Ludovic.*
                      - *Eliſabet.*
                      - *Anna.*
                      - *Sophia.*
                    - *Chriſtina*
                      - *Georgius.*
                      - *Iuliana.*
                      - *Amelia.*
                    - *Eliſabeta.*
                      - *Ioannes.*
                    - *Philippus*
                    - *Anna.*
                    - *Fridericus.*
                  - *Eliſabeth.*
                  - *Catharin.*
                  - *Agnes.*
                  - *Anna.*
                  - *Philippus.*
                - *Eliſabeth*
            - 8 *Henricus Lantgr.*
              - *Guilielmus Iunior.*
              - *Mathildis.*
              - *Fridericus.*
              - *Eliſabeth.*
            - *Fridericus ob puer.*
            - *Eliſabeth.*
          - *Henricus & Fridericus obiit puer.*
          - *Margarita*
          - *Agnes.*
        - *Otho.*
    - *Ludovicus Epiſc. Monaſterienſis*
    - *Ioannes Lantgrav.*
    - *Henricus obiit puer.*
  - *Eliſabeth.*
  - *Beatrix.*

6 Ludovicus cognomento Mitis, natus anno Chriſti M CCCCII, primus fuit Comes Zigenheimij & Niddæ. Hic ille eſt, qui Imperii ſummum honorem ad ſe delatum in alium rejecit, Mortuus eſt anno Chriſti M CCCC LVIII. Uxorem habuit Annam filiam Electoris Saxoniæ. Liberi ex ea fuere, Hermannus Archiepiſcopus Colonienſis qui obiit anno M D VIII. Henricus & Ludovicus ambo Lantgravii, Fridericus, qui puer vitam finivit, Eliſabetha uxor Joannis Comitis Naſſovii in Weilburg.

7 Henricus III major natu filius, natus anno Chriſti M CCCC XL, Marpurgi aulam habuit, auctus Comitatu Cattimelibocenſi ab uxore Anna, ultimi Comitis Philippi filia, mortuus eſt anno M CCCC LXXXIII. Filium habuit Guilelmum dictum juniorem, ut a duobus aliis Guilielmi Ludovici III filius diſtingueretur: Hic in venatione ex equo lapſus interiit, anno Chriſti M D ſine liberis relicta vidua Eliſabetha filia Philippi Palatini Electoris. Filiæ Henrici fuere, Mechtildis nupta Joanni II Duci Cliviæ, & Eliſabeth uxor Ioannis Naſſovii Comitis in Dillenburg.

8 Ludovicus III dictus Comes Zigenhemii & Niddæ, aulæ ſedem habuit Caſſellis: duos ſuſtulit filios ex uxore Guilielmos, alterum dictum ſeniorem, alterum juniorem, obiit anno MCCCC LXXI. Uxor ei fuit Mechtildis, filia Ludovici Comitis Wirtenbergici. Hermannus ejus frater Archiepiſcopus Colonienſis & Propoſitus Padebornenſis vir fuit excelſi animi: Noveſium a Carolo Burgundo obſeſſum ſtrenue defendit, oppoſituſque eſt Ruperto Palatino Archiepiſcopatus competitori, anno M CCCC LXXV.

9 & 10 Guilielmus ſenior hæreditatem paternam cum fratre poſt exceſſum Ludovici diviſit, ſed ob leves cauſſas, cum ingenio eſſet quærulo, reſiliit. Captus, ditionibus ſuis exutus eſt. Obiit anno Chriſti M D XV. Uxorem habuit Annam filiam Guilielmi ducis Brunſuicenſis, ex qua non niſi filias ſuſcepit, Mechtildem nuptam Cononi Comiti Tecklenburgico, Catharinam uxorem poſtea Adami Comitis a Beichlingen, Eliſabetham nuptam primum Ludovico Palatino Bipontino; poſtea Georgio Palatino Cimmerenſi. Guilielmus ergo medius auctus tot ditionibus potẽs fuit. Ab hoc profecti ſunt quotquot nunc Haſſiæ Lantgravij dicuntur. Uxores habuit duas, priorem Jolantem filiam Friderici Comitis Vademontii, alteram Annam filiam Magni Ducis Mechleburgici. Filium Philippum: Filiam Eliſabetham uxorem Joannis Ducis Saxoniæ.

11 Philippus totius Haſſiæ Lantgravius Comes Cattimelibocenſis, Zigenhemius & Niddenſis, vindex libertatis & fulmen Germaniæ dum vixit fuit, ingentis animi & conſilii Princeps. Tumultus ruſticorum adverſus Præſules Moguntinum & Herbipolenſem repreſſit: anno Chriſti M D XXVII impedivit executionem edicti Wormacienſis adverſus Euangelicos concepti, adhibita proteſtatione publica, ex quo facto adhæſit ſociis nomen Proteſtantium. Eodem anno academiam fundavit Marpurgi. Sequenti copias ingentes armavit adverſus eos qui ipſum & Electorem Saxonicum dicebantur oppreſſuri. Anno M D XXXIV Ulricum Ducem Wirtebergicum ditioni ſuæ reſtituit, diu exulem & vagum, cæſis copiis Ferdinandi Regis ad Lauffenum, & capto Philippo Palatino. Ad compeſcendos etiam Anabaptiſtas duce Joanne Leidenſi tumultuantes Monaſterij Weſtphaliæ oppido militem ſuum miſit. Fœderis Schmalcaldici libertatis ergo initi a Germaniæ Principibus contra invaleſcentem Caroli potentiam & Pontificiorum minas ducem

Digitized by Google

ducem ſe prabuit anno M D XLVI una cum Friderico Saxone Electore. Eo bello captus eſt Elector, Heſſus vero perſuaſus ab Electore Brandeburgico & Mauritio Saxone ultro ſe fidei Cæſaris commiſit dediditq; a quo in carcere habitus eſt totum quinquennium, fruſtra intercedentibus pro ipſo Germaniæ Principibus. Tandem tamen quum vis oſtentaretur, dimiſſus eſt. Anno MDLVII compoſita eſt controverſia inter Ipſum & Comitem Naſſovicum de Comitatu Cattimelibocenſi, quę jam annos pene quinquaginta duraverat. Conventum, ut abrogata Cæſaris ſententia, qui Naſſovijs eum adjudicârat, Comitatus ille in poteſtate maneret Lantgraviorum Haſſiæ, ea lege, ut is Comiti Naſſovio ſexies centena milla aureorum exſolveret, & Comitatu inſuper Dietſenſi cederet, utq; Lantgravij nihilominus titulum haberent Dietſenſium Comitum, & arma gentilitia: Comites vero Naſſovij etiam vocarentur Cattimelibocenſes, & arma illa in ſuis inſignibus gerere[illegible] Ita plenus ævi obijt Philippus anno M D LXVII. Uxor ei fuit Chriſtina filia Georgij Ducis Saxoniæ. Filij, Guilielmus natus anno M D XXXII, Philippus, natus anno M D XXXIV, qui infans obiit. Philippus alter, natus anno MDXLI, & Georgius natus anno MDXLVII. Filiæ, Agnes nupta Mauritio Electori Saxonię, ac poſt illum Joanni Friderico Duci Wimarienſi, Anna nupta Wolfgango Bipontino Comiti Palatino, Barbara quæ primis nuptiis habuit maritum Georgium Comitem Monpelgardenſem, ſecundis Danielem comitem in Waldeck, Eliſabetham uxorem Ludovici Comitis Palatini, & Chriſtinam nuptam Adolpho duci Holſatiæ.

12, 13, 14, 15 Guilielmus fratrum natu maximus, teſtamento patris (quod filij omnes ratum habuerunt) ſemiſſem bonorum paternorum obtinuit. Sed ita, ut cum Ludovico Academiam Marpurgenſem, forum vero juri dicundo fratres omnes commune haberent. Ludovicus ergo Lantgravius Comitatū nactus Cattimelibocenſem, Zigenhaim, & Nidda, Marpurgi ſedem fixit aulæ ſuæ. Uxores habuit Heduigem filiam Chriſtophori Ducis Wirtenbergenſis, ac poſt eam Mariam filiam Joannis Comitis Mansfeldenſis. Philippus tertius frater, Reinfellij aulā habuit. Uxor ei Anna Eliſabetha filia Friderici Palatini. Georgius quartus frater, Darmſtadij in ſuperiore Comitatu Cattimelibocenſi vixit, habuitq; uxores duas, priorē Magdalenam filiam Bernhardi Comitis Lippenſis: poſteriorem Leonoram filiam Chriſtophori Ducis Wirtenbergici viduam Joachimi Erneſti Anhaltini, obiit anno M D XCVI, relictis multis liberis. Henrico, nato anno M D XC, qui diem extremum clauſit octavo Januarij anno M DCI. Ludovico nato 24 Sept, anno M D LXXVII (cui ex uxore Magdalena Marchionis Brandeburgici filia nati ſunt, Eliſabeth Magdalena anno M DC die 6 Aprilis. Anna Eleonora, anno M DCI, 30 Iulij. Maria, anno M DC II, die 11 Decemb. Sophia Agnes anno M DC IV, 12 Ianuarij. Georgius natus 17 Martij, anno M DC V. Juliana, anno M DC VI, die 14 April. Amelia, anno M DC VII, die 20 Iulii, & Ioannes 17 Junii, anni M DC IX) Eliſabetha nata 26 Novemb. Anno M D LXXIX. Philippo nato 26 Decemb. Anno M D LXXXI, qui duxit uxorem * . . filiam Comitis Diepholdenſis. Anna nata 3 Martii, Anno M D LXXXIII, quæ poſt obitum patris nupſit Alberto Comiti Solmenſi, anno M DC X. ac denique Friderico nato 5 Martij, Anno M D LXXXV. Sed fuit præ cęteris Philippi Magnanimi filiis Guilielmus non à natura tantum ſed etiam a ſtudio, cura, & exercita-

tione artibus principalibus ornatus, ad quas etiam litterarum & hiſtoriæ imprimis cognitionem adjunxit. Juvenis admodum arma ſumpſit cum Mauritio Saxone, ſuperatisq; cum exercitu Rhæticarum Alpium faucibus, & occupata Ernberga, eo adegit Carolum Cæſarem, ut Æniponte noctu accenſis funalibus fugere coactus ſit: quam expeditionem liberatio patris & totius Germaniæ tranquillitas præſens, diu, uti optamus ſperamuſque duratura, conſequuta eſt. Obiit anno MDLXVII, relicto ex Sabina filia Chriſtophori ducis Wirtebergenſis unico hærede filio Mauritio; nam Chriſtianus jam anno MDLXXVIII extinctus fuerat.

16 Mauritius Lantgravius Haſſiæ, natus anno MDLXXII virtutum paternarum hæres pariter & æmulator, ea modeſtiæ, prudentię, eruditionis, ac pietatis fama viget, qua vix alius hodie ex omnibus Germaniæ Principibus, beatam conſtituens ex ſententia Platonis Rempublicam. Ejus uxor prior fuit Agnes filia Georgij Comitis Solmenſis, poſterior nunc eſt Juliana filia Ioannis Comitis Naſſovij. Soboles numeroſa. Otto natus anno MDXCIV. Mauritius MDC. Eliſabeth anno MDXCVI, Guilielma anno MDCII. Philippina anno MDCV, Agnes MDCVI. Vivat diu vigeatque ejus virtus, & ſerò ſui deſiderium mortalibus relinquat.

CAP. XXIII.

HOLLANDIA & *Comites Hollandiæ.*

HOLLANDIÆ pars Tranſrhenana proprie ad Germaniam veterem pertinet, continetque in ſe Friſios minores, cum quibus pertinaci odio diu a Batavis pugnatum eſt. Rhenus enim Galliam a Germania diſterminat: neque eſt extendenda Gallia ad tertium uſque Rheni oſtium quod Flevum vocant, quum inter illud & medium ſiti fuerint Friſij majores & Sicambri, qui tamen nunquam Gallis, nunquam non Germanis ſunt accenſiti. Trajectus itaque ad Rhenum, cum Amſterodamo, Harlemo, Enckhuſa, Horna, Geldriaque omni ad Germaniam magnam referenda ſunt. Nam de Friſiis majoribus, in quibus ſunt Leodienſes, Groeningenſes, deque Tranſiſalanis & Zutphanienſibus nemini dubium eſt, quin Germaniæ accenſeri debeant. Quod ſi vero etiam Germanias duas, ſuperiorem & inferiorem, quæ proprie in Belgica ſunt, placet Germaniæ adſcribere, multo jam erit amplior ampliſſimæ regionis ditio: atque ut ad eam referuntur vulgo Argentoratum, Wormacia, Spira, Treviri, Moguntia, Colonia, ita ad eam referentur Antwerpia, Gandavum, Brugæ, Lugdunum Batavorum. Et conſtat Carolum V Imperatorem poſtquam anno Chriſti MDXXVIII Hollandiæ, Brabantiæque adnexuiſſet Trajectum cum Tranſiſalania, cedente Epiſcopo Henrico Bavaro, Anno vero Chriſti MDXXXVII Groningam cum Ommelandia, & anno uno poſt Gelriam univerſam, omnes ſimul provincias Belgicas comprehenſas titulo CIRCULI BURGUNDICI & BELGICI in Comitijs Auguſtanis junxiſſe S. Imperio. Factum id eſt, anno Chriſti MDXLVIII, die XVI Junij. Quæ quum ita ſint, non videbitur cuipiam mirum, ſi Hollandiam quoque ad Germaniam referamus.

STEM-

Digitized by Google

STEMMA COMITUM HOLLANDIÆ.

- *Sigebertus Aquitaniæ Princeps cui uxor* ..., *ſoror Haganonis.*
  - *VValgerus Comes Theiſterbandiæ.*
  - 1 *Theodoric. I, qui à Carolo Calvo Hollandiam dono habuit, Anno Chr.* DCCCLXIII.
    - 2 *Theodoricus II Comes Hollandiæ, ob. an.* 947.
      - 3 *Theodoric. III, obiit an.* 988.
        - *Ecbertus Archiepiſc. Trevirenſis.*
        - 4 *Arnulphus.*
          - 5 *Theodoricus IV, cuius uxor Vtelhaidis ſoror Ottonis III Imp.*
            - 6 *Theodoricus V ob. an.* 1049.
            - 7 *Florentius I.*
              - *Berta uxor Philippi I Regis Franc.*
              - 10 *Theodoricus VI.*
                - 11 *Florentius II Craſſus.*
                  - *Florentius Niger.*
                  - *Simon.*
                  - *Hedwigis.*
                  - 12 *Theodoricus VII.*
              - *Florentius Canonicus Trajectenſis.*
              - *Albertus Canonicus Trajectenſ.*
          - *Sigefridus Dominus in Brederode.*
            - *Theodoric. dom. in Sevenberge & Bredero.*
  - ......

Extra ordinem.

8 *Robertus qui ducta Theodorici V vidua Gertrude, tutor fuit Theodorici VI.*

9 *Godefridus Gibber, Lotharingus, qui pulſis tutoribus Hollandiam invaſit.*

¶ Carolus

Digitized by Google

1 Carolus Calvus Ludovici filius Caroli Magni nepos Romanorum Imperator quum certis nunciis accepiſſer, Normannos eam Germaniæ inferioris oram quæ Oceano oppoſita, Rheno, Moſa, Scaldi amnibus alluitur, depopulari, ac fœdare, contulit ditionem illam quæ nunc Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, Trajectumq; complectitur in Theodoricũ Sigeberti Aquitaniæ Principis filium, Walgeri Comitis Teiſderbandiæ fratrem minorem natu, editum Haganonis ſorore. Facta eſt autem donatio Bladellæ, haud incelebri tunc temporis Brabantiæ oppido. Theodoricus Imperatoris copiis opibuſque in vacuam poſſeſſionem deductus, ditionem illam occupavit non ſine ſudore & ſanguine, ob Burggravij Leidenſis & Falkenburgici Toparchæ armata manu ſeſe opponentium vires. Quibus victis cœciſque digreſſus Carolus ad ſuos haud diuturnam pacem Theodorico reliquit. Friſij quippe libertatis avitæ titulo conſpirātes ipſum Provincia ejecerunt; qui ad Carolum Imperatorem profugus, ac non multo poſt reſtitutus, pacatis rebus ita cum Friſiis & Normannis, qui ex ſuæ patriæ nomine nomen Hollandiæ dederunt, vixit, ut utrique come & temperatum imperium agnoſcerent. Obiit tandem ſenex anno Principatus ſuſcepti XL.

2 Theodoricus II fertur rexiſſe Hollandiam annos LXXXVIII. Uxoremque habuiſſe Genam Pipini Ducis Aquitaniæ filiam.

3 Theodoricus III a quibuſdam hoc loco inſeritur, eumque dicunt uxorem habuiſſe Hildegardim Ludovici V regis Francorum filiam, & obiiſſe an. Chriſti CMLXXXVIII.

4 Arnulphus Theodorico patri ſucceſſit; diciturq; Hollandiam ac Zelandiam, exēmptas Francorum Regum poteſtati, ſubjeciſſe Imperatori Ottoni III: occubuit in prœlio adverſus Weſt-Friſios, anno CMXCIII. Uxor ei Lutgardis filia Romani Imperatoris Conſtantinopolitani. Frater ejus Egbertus Archiepiſcopus Trevirenſis in ſacello a ſe exſtructo, quod ipſe B. Andreæ dicavit, ſitus eſt.

5 Theodoricus IV Arnulphi filius patris necem ulturus bellum geſſit cum Friſiis: Adeboldum Epiſcopum Ultrajectinum cepit, & in Hollandiam abductum Itelmundanæ arci incluſit. Jeroſolymam profectus, dum reditum parat, in itinere obiit: anno MXXXIX. Huic Uxor fuit Utelhaidis Ottonis III Imperatoris ſoror, quæ poſt mariti obitum ad ſuos rediit. Præfuit Theodoricus Hollandiæ annos XLVI.

6 Theodoricus V Dordrechti telo ictus in femore biduum ab accepto vulnere vixit: obiit anno MXLVIII, celebs. Oſtenditur hodieque locus, in vico, quem ex eo vocant Comitis.

7 & 8 Florentius Theodorici frater fraternos hoſtes ſibi infeſtos expertus eſt, Colonienſem & Leodienſem antiſtites, & Lambertum Comitem Lovanienſem: ac commiſſo cum illis prœlio, Leodienſe occiſo, Lovanienſe capto, domum rediit victor, anno MLXIII. Ferunt eum in itinere dum ſub arbore quadam defeſſus auram captaret, occiſum a ſicarijs quos Colonienſis ſubmiſerat. Uxor ei fuit Gertrudis filia Bernardi ducis Saxoniæ, quæ etiam poſt mariti obitum aliquamdiu Hollandiam gubernavit, nupta Ruperto Comiti Flandriæ liberorum Florentij tutori, qui a devictis Friſiis Friſij cognomen retulit. Anno autem MLXX inſtinctu Guilielmi Epiſcopi Ultrajectini arma ſumſit Gothofredus Lotharingiæ Dux, pulſiſque Gertrude & Ruperto Hollandiam per vim occupavit.

9 Godefridus Gibber Lotharingiæ Dux victo ad Leidam Ruperto bellum Friſiis intulit: obſeſſus ab iiſdem

dem

CONTINUATIO STEMMATIS COMITUM HOLLANDIÆ.

- 12 *Theodoricus VII.*
  - 13 *Florentius III.*
    - 14 *Theodoricus VII.*
      - 15 *Ada nupta Ludovico Comiti Loſſenſ.*
    - *Florent. Præpoſit. Traject.*
    - *Rupertus præfectus Cennemerland.*
    - 16 *Guilielmus I.*
      - *Otto Epiſcopus Traject.*
      - 17 *Florentius IV.*
        - *Adelheidis nupta Ioanni Comiti Hannoniæ.*
          - *Guido Epiſcop. Trajectenſis.*
          - *Guilielmus Epiſcop. Cameracenſis.*
          - 21 *Joannes II Hannonius*
            - *Ioannes Comes ab Oſtervandt.*
            - 22 *Guilielmus III Bonus.*
              - 24 *Margareta nupta Ludovico Bavaro Imperat.*
                - 25 *Guilielmus V Bavarus.*
                - 26 *Albertus I Bavarus.*
              - 23 *Guilielmus IV.*
                - *Ioanna.*
            - *Ioannes.*
          - *Balduinus.*
        - 18 *Guilielmus II electus Imperat.*
          - 19 *Florentius V.*
            - *Florentius.*
            - *Theodoric.*
            - 20 *Ioannes Ultimus huius familiæ.*
          - *Beatrix uxor Ferdinandi Regis Caſtellæ.*
          - *Richardus.*
        - *Florentius præfect. Zeland.*
        - *Margareta nupta Hermanno Comiti Hennenbergico.*
      - *Ada Abbatiſſa Reinſburgenſis.*
      - *Theodoricus Præfect. Holland.*
      - *Richardus*
      - *Guilielmus*
  - *Balduinus epiſc. Traject.*
  - *Belligerus Burggravius Holland.*
  - *Otto Comes in Beuchem.*
  - *Theodoricus epiſc. Traject.*

dem poſtea Alcmariæ, vix evaſit ſoluta per Guilielmum antiſtitem Trajectenſem obſidione. Tandem tamen telo per poſticum acto dum alvum exonerat, pœnas dedit occupati alieni imperii, anno M LXXV. Hic Delfum crevit, oppidum inter prima Hollandiæ.

10 Cæſo Godefrido admotus eſt rebus Theodoricus VI, qui jam aptus per ætatem imperio habebatur. Hic Trajectenſem Epiſcopum priorum motuum autorem ad deditionem eorum quæ bello abſtulerat, adegit, Friſios domuit, congreſſus cum ipſis non ſemel. Præfuit rebus annos XXV: Uxor ipſi Withildis filia Friderici Ducis Saxoniæ. Soror Bertha nupta Philippo I Francorum regi, qui eam dimiſit.

11 Florentius II Pinguis dignitatem majeſtatemq; imperii ornavit procera corporis venuſtate, adfabilitate, pudicitia, juſtitia, clementia: Obiit anno MCXXIII. Uxor ei fuit Petronella Lotharij II Imperatoris filia, quæ monaſterium Rhenoburgenſe condidit. E cujus fundamentis effoſſum eſt anno M DC XIII ſaxum, cum effigie capitis & inſcriptione PETRON quæ an iſta ſit, an alia de qua proxime dicam, haud ſatis compertum habeo. Filia Heduigis nupta fuit Gerardo Comiti Geldriæ & Sutphaniæ.

12 Theodoricus VII, Florentij II filius Friſios rebelles domuit, eoſdem duce fratre Florentio Nigro Hollandicum agrum infeſtantes coërcuit. Trajectum ne hoſtiliter expugnaret, religione & precibus Heriberti Antiſtitis motus eſt: obiit anno MCLXIII. Uxorem habuit Sophiam natam Ottone Comite Palatino. Filias, Sophiam Abbatiſſam Fontanellæ, & Heduigim, cum Petronella, quæ ibidem virgines vixere.

13 Florentius III, poſt patris Theodorici exceſſum factus Comes, uxorem duxit Adam ſororum Guilielmi Regis Scotiæ, Henrici filiam, a Viboldo Egmundano Abbate accerſitum. Magna huic cum Godefrido Epiſcopo Trajectenſi fuit de Friſiæ imperio contentio, quam Fridericus Barbaroſſa diremit. Poſtea tamen Friſios iterum rebelles vicit, exactaq; ingenti pecuniæ vi ad obſequium adegit: profectus inde cum Friderico in terram ſanctam poſt multa fortiter a ſe edita virtutis exempla Antiochiæ extremum diem clauſit, anno MCXC.

14 Theodoricus VII cum fratre Guilielmo atrox prælium in Zelandia commiſit, orta de herciſcundis bonis inter ipſos controverſia. Compoſita tamen res eſt interventu patrui Balduini Trajectenſis Epiſcopi, cujus etiam ditionis poſt obitum ipſius factus eſt tutor. Inde Brabantiam cum exercitu ingreſſus, Buſcum Ducis cepit. Obiit haud procul a Dordrechto, anno M CC III. Uxorem habuit Adelheidem filiam Theodorici III Cliviæ Ducis.

15 Ada Theodorici filia poſt patris obitum nupſit Ludovico Comiti Loſſenſi: qui regnandi ignarus turbatis rebus a Guilielmo Flandriæ Comite ditione pulſus eſt, anno M CC IV.

16 Guilielmus I Theodorici VII frater, Adæ patruus Comes factus Hollandiæ, Trajectenſes bello petiit: A quibus poſt incenſum Dordrechtum eo actus eſt, ut pacem immani pecunia redemerit. Damiatam quæ Peluſium eſt, in Ægypto ope Harlemenſium cepit. In Scotiam cum claſſe profectus ad capiendum regnum quod ad ipſum exceſſu Macolmi avunculi ſui erat devolutum, quum audiſſet a Loſſenſi Comite Hollandiam ferro & igne vaſtari, reverſus, armis hoſtem ejecit. Obiit tandem anno regiminis in Hollandia XIX, Chriſti M CC XXIII. Uxor ejus prior fuit Adelheidis filia Ottonis II Comitis Gelriæ: poſterior Maria Edmun-

Digitized by Google

Edmundi Ducis Lancaſtriæ filia. Sepultus fuit Rhenoburgi; Eſtque adeo ante hoc biennium effoſſum illic ſaxum cum hac inſcriptione.

WILHELMUS *primus Comes Hollandiæ, obiit Anno 1223.*
ALEIDIS *filia Comitis Geldriæ uxor ejus, obiit Anno 1218.*

Et aliud cum iſta,

ADA *filia Wilhelmi primi Comitis Hollandiæ in Reinſburg Abbatiſſa. obiit Anno 1258.*

17 Florentius IV Guilielmi filius Aleide prognatus, magna claruit rei militaris fama: A Claremontano Comite ad ludos equeſtres quos apparaverat invitatus, per fraudem ab ipſo interemptus eſt, quod rederet familiarius uxore ſua uſum eſſe. Conjugem habuit Machtildem filiam Henrici Probi Ducis Brabantiæ, ex qua nata Margareta uxor Hermanni Comitis Hennenbergici quæ tot enixa liberos dicitur, quot ſunt in anno dies, ſepulta Loſduni. Nata & Adelheidis, nupta Joanni Aviennenſi Comiti Hannoniæ, cujus liberi ac nepotes extincta Guilielmi II ſobole in Comitatu Hollandiæ ſucceſſerunt. Natus & Guilielmus ſecundus de quo proxime, & Florentius præfectus Zelandiæ. De Margareta exſtat in Loſdunenſi fano tale monumentum.

En tibi monſtroſum nimis & memorabile factum
Quale nec a mundi conditione datum.
Hæc lege, mox animo ſtupefactus lector abibis.

MARGARETA Hermanni Comitis Hennenbergiæ uxor, quarti Florentij Comitis Hollandiæ & Zelandiæ filia, Guilhelmi Regis Romanorum, ac poſtea Cæſaris ſeu Gubernatoris Imperij, atque Adeitheiæ Comitis Honnoniæ ſoror, cujus patruus Epiſcopus Trajectenſis, avunculi autem filius Dux Brabantiæ, & Comes Thuringiæ. Hæc autem illuſtriſſima Comitiſſa annos quadraginta duos circiter nata, ipſo die Paraſceves, nonam circiter horam anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto, trecentos ſexaginta quinque enixa eſt pueros, qui prius à Guidone Suffraganeo Trajectenſi omnes in duobus ex ære pelvibus baptizati ſunt: quorum maſculi quotquot erant, Joannes, puellæ autem Eliſabethæ vocatæ ſunt; qui ſimul omnes cum matre uno eodemque die fatis conceſſerunt, atque in hoc Laudunenſi templo ſepulti jacent. Quod quidem accidit ob pauperculam quandam fœminam, quæ ex eo uno partu gemellos in ulnis geſtabat pueros, quam rem ipſa Comitiſſa admirata, dicebat, Id per unum virum fieri non poſſe, ipſamque contumelioſe rejecit. Unde hæc paupercula animo perturbata, ac perculſa, mox tantum prolium numerum ac multitudinem ex uno partu ipſi imprecabatur, quot vel totius anni dies numerarentur; quod quidem præter naturæ curſum ſtupenda quadam ratione ita factum eſt, ſicuti hic in perpetuam hujus rei memoriam ex vetuſtis tam manuſcriptis quam typis excuſis Chronicis breviter poſitum & enarratum eſt. Deus ille ter maximus hac de re ſuſcipiendus, honorandus, ac laudibus extollendus in ſempiterna ſecula, Amen.

18 Gulielmus II extincto indigne patre vix ſexennis commiſſus eſt curæ Ottonis patrui Epiſcopi Traſectenſis. Sed hoc adolevit ad annum uſque ætatis viceſimum, quo Romanorum rex electus eſt. Aquiſgranum profectus coronæ capiendæ cauſſa, ab Alberto Magno Coloniç exceptus eſt, hiberno tempore prolatis uvis & floribus. Curiam Provincialem juri dicundo primus Hagæ Comitis inſtituit, quç poſtea mirum in modū crevit. Flandros Zelandiam vaſtantes repreſſit, reportata inſigni ab iis victoria. Joannem Avennium ad finem ſuum contra matrem Margaretam armavit. Cçſus tandē eſt a Friſiis, an. MCCLV Kal. Febr. relicto filiolo qui nondū ſex menſes vitæ explerat ex uxore Eliſabetha filia Ottonis Ducis Brunſuicenſis.

19 Florentius V anno ætatis XIX Friſiis indixit bellum, ulturus patris necem; & vicit eos prœlio ſemel atque iterum. Cum Flandris, qui jam multos annos Hollandis infeſtl fuerant, pacem ſancivit, accepta Guidonis Flandriæ Comitis filia Beatrice in uxorem. Hic ille eſt qui Gerardi Velſeni uxorem violaſſe perhibetur, a quo poſtea duobus & viginti vulneribus confoſſus eſt, adnitente etiam Hermanno Woerdeno vitiato patre, anno MCCXCVI. Sed Veldenus captus poſtea pœnas quoque occiſi principis ſui dedit.

20 Joannes I Florentij filius Guilielmi Cæſaris nepos puer in Anglia apud Eduardum regem educatus eſt. Poſt patris vero obitum revocatus ab Hollandiæ proceribus de conſilio regis & Guidonis Flandrorū Comitis commiſſus eſt tutelç Wolfardi Borſalii Toparchæ Verienſis. Poſtquam adoleviſſet bis in Friſios rebellantes exercitum duxit. Deceſſit e vita anno MCCC. Conjunx ei fuit Eliſabetha Eduardi II Regis Angliæ filia; ex qua nullam ſobolem ſuſcepit. Eo factum eſt, ut Comitatui Hollandiæ præfectus fuerit Joannes Hanonius Adelbeide Guilielmi Cçſaris ſorore editus.

21 Joannes II Hannonius gravia & multa cum Flandris bella geſſit terra marique. Obiit anno MCCCIV. Sepultus eſt Valencenis. Uxor ei Philippa filia Henrici Lucelburgici. Porro a Ioanne iſto creditur exciſa eſſe Verona Friſiorum non procul ab Alcmaria urbs. Filios habuit Guilielmum Comitem Hollandiæ, Joannem Comitem Oſtervandiç, qui prœlio Cortracenſi occubuit, anno MCCCCII. Joannem alterum, Dominum Bellomontenſem, Tolanum & Goudenſem, qui filiam & hæredem reliquit Ioannem nuptam Ludovico Caſtilionæo Comiti Blæſenſi. Filias vero, Mariam nuptam Ludovico Borbonio, & Machtildem Comiti Nivellano.

22 Guilielmus III Ioannis II filius à virtute & indole nomen retulit Boni. Hic Middelburgi in Zelandia Canonicorum Collegium inſtituit. Hujus ope Philippus Gallorum Rex Flandrorum exercitum fudit. Ab hoc Friſii claſſe victi ſunt. Magna fuit hujus pietatis, juſtitiæ, religionis, ac prudentiæ laus. Regnavit annos 33: obiit anno 1337. Sepultus eſt Valencenis. Uxor ei Joanna, ſata Carolo Valeſio. Filia Philippa nupſit Eduardo III regi Angliæ, Joanna Gerardo IV Comiti Iuliacenſi, Margareta Ludovico Bavaro Imperatori.

23 Guilelmus IV reportatis aliquot à Turcis ac Saracenis in Hiſpania victoriis clarus, poſtquam in Hollandiam reverſus eſt, Trajectum oppugnavit, urbem diſſidiis plebis adverſus nobiles laborantē, eoq; adegit duros alioqui civiū animos, ut nudatis plantis apertiſq; capitibus egreſſi quingēti comitis pedibus advoluti ſint gratiam veniamq; commiſſorum poſtulantes. Movit inde in Friſios, & apud Staveram occiſus eſt, an 1345, diç 26 Sept. Conjunx ei fuit Joanna filia Ioannis III

Ducis

Ducis Brabantiæ, ex qua tamen prolem non ſuſcepit.
14 Succeſſit fratri defuncto in Principatu Margareta Guilielmi III filia Ludovici Bavari Imperatoris uxor, quæ ex Germania ſuperiore in Hollandiam profecta haud diu illic manſit, licet vindictam in Friſios meditaretur: Sed filio ſuo Guilielmo ſubſtituto, ea lege ut fratris necem ulciſceretur, rediit ipſa in Bavariam, venditis ad ſumptum belli Coloniæ omnibus bonis quæ Friſij in Hollandia poſſidebāt. Reverſa poſt obitum Ludovici, bellum etiam cum Trajectenſibus geſſit. Ortum quoq; eſt anno M CCC L ingens inter matrem Auguſtam & filium Guilielmum diſſidium, quod totam Remp. ita in partes traxit, ut alii Houx, alii Cabellians dicerentur; quorum illi matri, hi filio adhærebant, nominibus a piſcatu deſumptis, quod aſelli marini (id enim ſonat cabelliau) hamis capiātur, quos houx vocant. Obiit Margareta, Anno M CCC LV pridie Kal. Octob. eſtque Valentinianis ſepulta.

15 Guilielmus V Ludovici Auguſti filius Dux Bavariæ, Comes Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ, exacto in Principatu ſeptennio incidit in phreneſin, quumque per morbi impotentiam virum quendam nobilem (creditur fuiſſe Guilielmus de Wateringen) ſua ipſe manu etiam occidiſſet, vinctus ex eo eſt & adſervatus in cuſtodia Hagæ Comitis totos annos XXX: obiit tandem anno M CCC LXXVII. Ita qui matri obſequens eſſe noluit, ſibi ipſe pernicioſus fuit. Uxor ei fuit Mechtildis filia Henrici Comitis Lancaſtriæ. Ad hunc Guielielmum refero nummum, quē ſe vidiſſe teſtatur Franciſcus Irenicus cum hac inſcriptione, WILHELMUS BAVARIÆ, ZELANDIÆ, HANONIÆ, BRABANTIÆ ET HOLLANDIÆ DUX.

CONTINUATIO STEMMATIS COMITUM HOLLANDIÆ.

- 26 *Albertus I Bavarus.*
  - *Margareta Comitiſſa Hannoniæ, nupta Ioanni Duci Burgundiæ.*
    - 29 *Philippus Bonus Burg.*
      - 30 *Carolus Audax.*
        - 31 *Maria uxor Maximiliani.*
          - 32 *Philippus.*
            - 33 *Carolus V.*
              - 24 *Philippus Auſtriacus Rex Hiſpaniarum.*
          - *Margareta.*
      - *David Epiſc. Traject.*
    - *Maria nupta Duci Aurel.*
  - 27 *Guilielmus VI Bavarus.*
    - 28 *Iacoba.*
  - *Ioannes Epiſcopus Leod. relicto Epiſcopatu, uxorem duxit, fuitque tutor Iacobæ.*

26 Albertus I Guilielmi frater a proceribus ad Reip. adminiſtrationem poſt obitum fratris vocatus, initio tranquille rexit; poſtea Delfenſes ob effractos carceres eductoſque captivos quos Princeps comprehendi juſſerat, tumultuantes, obſedit, & dirutis muris ad officium adegit. Præfuit annos XLVI. Sepultus eſt Hagæ Comitis monumento magnifico: Uxor ejus prior fuit Margareta filia Ludovici Ducis Brigenſis: poſterior Margareta altera, filia Adolphi Comitis Cliviæ, quæ monaſterium Hagæ exſtruxit Iacobitarum, in cujus ſacello ipſa ſita. Filiæ fuere Margareta, nupta Joanni Intrepido Duci Burgundiæ, Cathatina Eduardo Duci Geldriæ, Anna Wenceſlao Romanorum Regi; Ioanna Alberto Duci Auſtriæ.

27 Albertum patrem excepit filius Guilielmus VI, qui in Friſia ſub patre militiæ tyrocinium poſuit: eoque extincto Geldriam, quam tunc regebat Reinaldus Dux ingreſſus, omnia late populatus eſt. Poſtea tamen arctiſſimam cum Reinaldo amicitiam contraxit. Uxorem habuit Margaretam filiam Philippi Audacis ducis Burgundiæ, ex qua unam filiam ſuſcepit Iacobam, quæ ut de Procerum Hollandiæ communi ſententia ſibi ſurrogaretur ante obitum ſuum impetravit. Obiit autem anno MCCCCXVII. Frater ejus Joannes qui apud Leodienſes nomen titulumq; tenebat Epiſcopi, quum ſacerdos fieri recuſaret, pulſus eſt Leodio, ac poſt multa diſcrimina bellorum adjutus a Burgundo, tandẽ uxorem duxit. Margareta vero utriuſq; ſoror Comitiſſa Hannoniæ, nupta fuit, uti diximus. Ioanni Intrepido Burgundiæ Duci, qui a Carolo Delphino intetemptus eſt, fuitque hæc mater Philippi Boni.

28 Jacoba Bavara patris Guilielmi hæres, virgo magni animi, multorum atque imprimis conſanguinorum ſuorum, ſive quod mulier eſſet, ſive quod inconſultior, patuit inſidiis. Statim poſt obitum patris Gorinchemium a Guilielmo Arkelenſi occupatum miſſo illuc Walravo Brederodio vi recepit. Inde ad conjugium appulſo animo, quum nupſiſſet Joanni Brabantiæ Duci, viro tenera corporis habitudine, ingenioque parum acri, cœpit quem dilexerat faſtidire, fruſtra eam officii commonefaciente Margareta matre, & duce Philippo. Joannes vero Bavarus Iacobæ patruus & tutor, impetrato ab Imperatore Comitatu, in eo erat, ut neptem ſuam & pupillam inde pelleret. Defuncto autem Bavaro qui Philippum Burgundum præterita Iacoba hæredem inſtituerat, Proceres Hollandiæ Ioannem Jacobæ maritum Brabantiæ Ducem Comitem adſumpſere. Perſtitit tamen in ipſius odio Jacoba, & in Angliam ad Henricum V Regem profecta, dum de divortio conſilium capit, deſpondetur Hunfrido Glocestriæ Duci regis ipſius fratri. Per id ægre tulere Jacobæ conſanguinei. Ipſe etiam Hunfredi frater Betfordius. Pugnatum hac de cauſſa eſt in Hannonia. Tandem vero convenit, ut Hannonienſis Comitatus eſſet in poteſtate Ducis Brabantiæ, Iacoba vero in manu Ducis Burgundiæ Philippi. At illa elapſa e cuſtodia. virili animo arma in Philippum movit, Sed non manſit diu mulier una duũm virũm; Nam maritus Anglus ipſi abjudicatus eſt, Brabantus vero ex vita exceſſit anno M CCCC XXXVI. Hoc in ſtatu, reconciliavit ſe Philippo (quem etiam hæredem ſuum inſtituit) nupſitque poſtremum Franconi Borſalienſi, quem Philippus diſcedens pro ſe Hollandiæ Zelandiæ, & Friſiæ præſidem conſtituerat; ac tandem ex vita hac ceſſit, anno Chriſti M CCCC XXXVI: Sepulta Hagæ Comitis.

29 Philippus Bonus obitu patris factus Burgundiæ Dux, & Comes Flandriæ, obitu Philippi Brabanti auctus Duca-

Digitized by Google

Ducatibus Brabantiæ & Limburgi, obitu vero Iacobę amitæ ſuæ. Comitatibus Hollandiæ, Zelandiæ & Hannoniæ; quibus ditionibus acceſſit Namurcum ex emptione, Lutzenburgum ex tranſactione facta cum Eliſabetha ejus Provinciæ Duce; patris necem a Carolo Delphino commiſſam condonavit, auctuſque gloria & potentia ordinem inſtituit Brugis aurei velleris, quum uxorem duceret Iſabellam Luſitanam, anno M CCCC XXX. Filium ſuum nothum Davidem Trajectenſem fecit Antiſtitem, Mariam ſororem ſuam elocavit Duci Aurelianenſi. Præfuit Hollandiæ annos XXXIV. Extinctus eſt Brugis anno Chriſti M CCCC LXVII, ætatis ſuæ LXXI. Sepultus primum ad Donatiani, poſtea Divioni Burgundiæ.

30 Carolus Bellicoſus tertia Philippi conjuge editus bonorumque patriorum hæres excelſi quidem animi, ſed conſilii parũ ſecundi fuit, tenax opinionum ſuarum, & ex dignitate ſua opibuſque prudentiam civilem æſtimans. Bella ſemper paci prætulit. Potentiæ ſuæ filus amicitias aliorum deſpexit. Alias vini, & cibi ſobrius, in vita omni caſtus & temperans. Juſtitiæ amantiſſimus. Suſcepto adverſus Ludovicum Galliæ regem & Lotharingos, Helvetioſque bello non neceſſario, obiit confoſſus Naſij dum urbem obſidet, proditus ab Italo Comite Campobaſſo, die V Januarii anno M CCCC LXXVII, quum præfuiſſet Hollandiæ annos novem: Uxor ei fuit Margareta Borbonia.

31 & 32 Maria Valeſia Caroli filia quum a præcipuis orbis Chriſtiani principibus conjunx peteretur, Friderico Imperatore pro filio Maximiliano, Ludovico Galliarum rege pro Carolo filio ambientibus, data eſt poſt longas procerum qui Lovanii ea cauſa convenerant, deliberationes, ex patris Caroli voluntate Maximiliano Auſtriaco, qui ſuſcepto ex ea filiolo Philippo, & filia Maria, uxorem ex equo lapſam mortuamque cum dolore amiſit, an. conjugij quinto, Chriſti MCCCC LXXXII. Sed de pupilli tutela & educatione graviter diſputatum eſt, Maximiliano eam ſibi adſcribenti ut patri, Ordinibus vero Flandriæ ſibi vindicantibus. Progreſſaque eſt eouſq; contentio, ut etiam Maximilianum Brugenſes in cuſtodia aliquot menſes detinuerint, anno M CCCC LXXXVIII: ſed rebus poſtea compoſitis rediit Maximilianus in Germaniã, relicto pro ſe Belgicę adminiſtratore Alberto duce Saxonię Lantgravio Thuringię. Diſceſſit e vivis an. Domini 1519.

33 Philippus II Auſtriacus ſimulatque adolevit, cedente patre Maximiliano gubernacula Belgicarum Provinciarum adiit, anno M CCCC XCIIII, ducta biennio poſt uxore Joanna regina Hiſpaniarum, Liræ oppido Brabantiæ. Hic obitu ſocrus factus Hiſpaniarum Rex, an. M CCCC V reliquit Belgicam & regna ſua petivit, conſtituto Gubernatore Guilielmo de Croy Domino Arſchotano. Ac biennio poſt menſe Septembri e vivis emigravit Burgis, juvenis adhuc. Ejus conjunx quum cœlebs vixiſſet annos totos XLIX, vitam cum morte commutavit Tordeſillis in Hiſpania, anno Chriſti MDLV, ætatis ſuæ LXX. Liberi fuere, Carolus, Ferdinandus, Leonora, Iſabella, Catharina & Maria.

34 Carolus Auſtriacus Philippi filius natus eſt Gandavi, anno MD, die 24 Febr. Sexennis patrem amiſit: puerũ rexere Margareta amita vidua Ducis Sabaudiæ, Archiepiſcopus Veſontinus, Guilielmus Croyus Arſchotæ Dominus, & Hadrianus Florentius Ultrajectinus Academiæ Lovanienſis Cancellarius, vivo adhuc avo Maximiliano. Eum anno M D XV Principatui inauguravit Belgico: Hiſpania altero poſt anno, Germania anno M D XIX. Hujus omnis vita exemplis plena eſt fortitudinis, gloriæ, magnanimitatis.

Anno

Digitized by Google

Anno 1520 Aquiſgrani Cæſar coronatus eſt.
1524 Turnacum cum arce & agro Gallis eripuit.
1523 Chriſtiernum Daniæ regem Iſabellæ ſororis maritũ tribus regnis, Danico, Suecico, Norwegico pulſum, cum uxore & liberis recepit; ac illius quidẽ reſtitutionem non vehementer urſit, liberos vero juvit impenſe.
Eodem fratribus Jeroſolymitanis Rhodo pulſis donavit Melitam.
1524 Franciſco Galliarum rege potitus eſt in pugna ad Papiam, & a captivo obtinuit renunciationẽ juris Gallorum in Flandriam & Arteſiam, Andegavenſium in Neapolim, Aurelianenſium in Mediolanũ & Genuam.
1527 ſexto die Maji capta eſt ab ejus exercitu duce Carolo Borbonio Roma.
1528 Ultrajectina & Tranſiſalana ditio tranſlata eſt in Carolum.
1530 Bononiæ coronatus eſt Imperator Romanus à Clemente ſeptimo, ipſo natali ſuo.
1532 Turcam Germaniæ imminentem fugavit. Regnum Cuſcanum, Mexicanum, Peruvianum miſſis illuc Corteſio & Piſarro ſubjugavit, adegitque incolas omnes in Chriſti nomen. Extincto Franciſco Sfortia Duce Mediolanenſi, Ducatum etiam illũ ſuis bonis adjecit.
1537 & 8, per Gallias iter faciens commiſit ſe Franciſci I fidei, a quo etiam honorifice exceptus eſt.
1541 Algieram Africæ oppugnavit, tempeſtate impeditus ne expugnaret.
1543 Geldriam & Zutphaniam ditionibus ſuis adjecit.
1547 Bellum Germanicum geſſit, cepitque Saxoniæ Ducem & Lantgravium Haſſiæ.
Eodem a Paulo III Pontifice cognomen Maximi accepit.
1552 Metas urbem Mediomatricum fruſtra obſedit.
1553 Teruanam Morinorum urbem antiquiſſimam cepit & ſolo æquavit.
1556 Deſerta Belgica commendatoque Proceribus filio Philippo, Septembri menſe ſolvit in Hiſpaniam, & abdicatis Imperii rerumque humanarum curis tandem anno MDLVIII vita functus eſt, XVI Kal. Octob.

34 Philippus Caroli V filius Auſtriacus in Hiſpaniæ oppido Vaccæorum, quod a Valle Olitana vocant Vallidolir, natus eſt anno M D XXXVI, matre Iſabella filia regis Portugalliæ. Hollandiam primum adiit an. MDLI patris accerſitu: poſtea iterum anno M D LV quum ex Anglia rediens inauguraretur Belgicarum Provinciarum omnium Princeps: digreſſus inde anno M D LIX ditiones iſtas poſtea non vidit, ſed per Præſides rexit, Margaretam Parmenſem, Albanum ducem Ferdinandum Toletanum, Requiſenium, Ioannem Auſtriacum, Alexandrum Farneſium ducem Parmenſem, alioſq; quibus tamen Hollandi ſe oppoſuerunt, quæſti, non ſatisfieri avitis ipſorum privilegiis, multa contra priſcos mores & patriæ jura ab ipſis innovari; neque fas eſſe Hollandiæ Comiti per commiſſarios, homines non tantum rerum Batavicarum ignaros, ſed etiam gentis hoſtes juratiſſimos Provinciam regere. Itaque in fide Guilielmi Naſſovii Principis Auriaci, quem ille ipſis proprium gubernatorem dederat, permanentes, ad Comitis ſui melius informati judicium appellaverunt. Donec ille Guilielmo Principe proſcripto ac nefarie interempto, omnium a ſe ordinum animos alienavit. Ita ille ejuſque poſteri Comitatu exciderunt, publico Ordinum decreto de hac re facto anno M D LXXXI, die 26 Julii Hagæ Comitis; Atq; ex eo ſe Hollandia prolibera nulliq; Principi addicta Rep. geſſit, neque tantum pro tali ab aliis Chriſtiani orbis regibus Principibus, Ordinibuſque agnita eſt: ſed etiam ab ipſo Philippi hærede filioque Philippo, qui inducias cum Hollandis & Zelandis pacturus, liberos ipſos ſuique juris agnovit Anno M DC IX.

Digitized by Google

Cap. XXIV.

Comites Nassovii.

NASSAVIA quaſi Naſs-gavia dicta eſt, quæ vox humidam & uliginoſam regionem ſignificat, oppidum enim quod ditioni nomen dedit in colle eſt ſitum, cincto undique humidis campis: Germanis vero aw & gaw ditionem ſonat. Sic Bat-aw Batonis terram notat, Thur-gaw, regionem aridam, Rhenanam Rhyngaw, Laudatam Briſ-gaw, Honorandam Ar-gaw, Orientalem & Occidentalem, Oſter-gaw & Weſter-gaw, Fœno abundantem Hew-gaw. Habet autem Comitatus iſte plures alios ſibi adnexos, Weilburgenſem, Ideſteinenſem, Weisbadenſē, Dietzenſem, Catzimoleboceñſem, Beilſtenenſem. Comites porro Naſſovij Dilleburgenſes terminantur Auſtrum verſus Comitatu Weisbadenſi & Idenſteinio: ad Ortum Iſenburgico & Solmenſi cum Haſſia: Septentrionem verſus Weſtphalia & Comitatu Wirgenſteinio; ad Occaſum Ducatu Bergenſis & Comitatibus Widdano & Seynenſi. Ambactus ſive præfecturas habet multas. Freudebergenſem, Sigenenſem, Nephenſem, Ferndorfenſem, Hilchenbacenſem, Hegeranam, Ebersbacenſem, Dillenburgenſem, Dringenſtainenſem, Herbornenſem, Dridorfenſem, Libenſchidanam, Beilſteinenſem, Lonbergenſē, Eurichenbaynenſem, Burbacenſem, Marenbergenſem, Rotzenhainenſem, Rennerodanam, Heenenſem, Dernereeutanam, Hohnſtettenſem, Flachtenſem, Dietzenſem, Frickofianam, Zeutzheimenſem, Elſofenſem, Elleranam, Hadamarianam, Kirpurgenſem, Cambergenſem, Altenweilnenſem, Werheimenſem, Eſteneigenſem, Altenbergenſem, Oberwalmenacenſem, Kirdorfenſem, Naſſovieeſem, Dauſſenavienſem, & alias nonnullas. Cenſentur autem Comitatus iſti inter liberrimos Imperij, utpote cujus Domini nulli addicti niſi ſoli Imperatori, fruantur regalibus, preeminentiis, & prerogativis omnibus quibus præcipui alii in Imperio frui ſolent. Jus quoque habent cudendi monetam auream, argenteam, æream, quod & factitatum à Joanne Comite Naſſovico liquet ex numis aureis, qui adhuc in hominum manibus verſantur; in eorum parte una legitur MONETA SIGENSIS in altera JOANNES COMES DE NASSAU. Cattimelibocenſis Comitatus fructum percipit Haſſiæ Lantgravius titulo ipſi etiam cum Naſſoviis communi, ex quo an. MDLVII Philippus Heſſorum Princeps cum Naſſoviæ comite tranſegit, adnumeratis ipſi ſexcentis aureorum millibus, cedenſque Comitatu Dietzenſi: manentibus interea titulis communibus. Regio alibi in planitiem extenditur, alibi in colles adſurgit; alibi ſilvis horret, alibi vitibus læta, ut in Comitatu Dietzenſi & ad ripam Lani, alibi pratis paſcuiſque amœna eſt, aut fertilis ſegete, olere, legumine. Habet vero & fodinas metallorum haud ignobiles. In territorio quippe Sigenenſi ex lapide ferrea quædam maſſa eliquatur, ex qua poſtea fornaces, ollæ, tubi, incudes, globi conflantur. In oppido vero & circumjacentibus pagis omnis generis inſtrumenta ferrea cuduntur. Freudenbergæ chalybs præparatur optimæ notæ, qui poſtea per univerſam Germaniam diſtrahitur. Sunt & ſimiles fodinæ officinæque in tractu Dillenburgico, Hægerano, Burbacenſi, in quo & plumbum eruitur, & cuprum, ſicut etiam in agro Ebersbacenſi, qui & vitriariam officinam habet. Silva præcipua eſt Weſterwalt, Hercyniæ pars, minores, & veluti prioris illius ſegmenta, Kaldt-Eych, Heyger-Struth, Schelder-waldt: Die Horre, Der Calmberg, in quibus ferarum ad venationem copia eſt ingens. Amnes præcipui ſunt Lanus, Siga, & Dilla, qui ſinguli oppida alluunt non inamœna. Ad Si-

Digitized by Google

Deſcriptio Comit. Naſſovi Cattimeliboci
ORIENS
OCCIDENS
Solmen lis Comitat. Pars
Com Wit genſtein Pars
Com. Naſſo
Wil bad et idſtein
Seyn Com
Duc. Montã
Miliaria German. com.

gam eſt Sigena. Ad Dillam, Heigera, Dillenburgum, Herborna. Ad Lonam Dietza, Naſſovium, Lohnſtenium, ubi Lanus Rheno miſcetur. Thermæ Emſanæ Comitibus Naſſoviis Dillenburgicis communes ſunt cum Lantgravio Haſſiæ: Eas ob occultam vim aquarum etiam longe diſſiti adeunt, & experiuntur ut plurimum ſalutares. Aciduli fontes ſunt Kodingæ & Cambergæ, quorum aquæ hauſtæ calculum pellere creduntur.

Nos in recenſendis Comitibus Naſſovicis quorum in hiſtoria fit mentio, ſequemur ipſorum Genealogiam, diſtinctis pro ratione ditionum ſingulorum ordinibus. Hoc pacto,

A, Habebit Naſſovios uſque ad Ottonem Ducem Gelriæ.
B, habebit Duces Gelriæ Naſſovios.
C, D, E, Weisbadenſes, Sarrapontanos, Weilpurgenſes.
F, G, H, Dillenburgicos, Beilſteinios, Auriacos.

STEMMA ANTIQUISSIMORUM COMITUM NASSOVIORUM.

A
1 *Adolphus, Anno 682. Comes Naſſoviæ & Tutor Haſſiæ.*
- *VVeibrechtus Comes in Niedda.*
- 2 *Diedericus, Anno 703.*
  - 3 *Otto, cui uxor Immeltrandis, obiit 735.*
    - *Henricus & Goſſelinus obiere pueri.*
    - 4 *Ioannes, cui uxor Oda Hannonia, ob. an. 735.*
      - 5 *Georgius.* — *Helena.*
      - *Gertrudis & Agnes monial.*
    - *Albertus Hatmundis nupta Sigberto comiti ab Erberſteyn.*
  - *Engelbertus.*
  - *Amelpurgis.*
  - *Arregundis.*
- *Irmgardis.*

Nova ſeries poſt Georgium, deficiente ſobole maſcula.

6 *VValramus* — 7 *Diedericus* — 8 *Henricus,* — 9 *Ioannes,*
- *Diedericus.*
- *VVarmund.*
- *Henricus.*
- 10 *VValramus, cui uxor Barbara Munzenburgica.*
  - *Henricus.*
  - *VVarmund.*
  - *Ioannes.*
  - 11 *VValramus.*
    - 23 *Ioannes*
    - *Agnes.*
  - *Arnoldus.*
  - *Dorothea.*
  - *Agnes.*
  - *Barbara.*
  - *Margareta,*
  - *Catharina,*
  - *Mechtildis, moniales.*
- *Agnes nupta Sigfrido, com. Hann.*
- *Sibylla, nupta Adamo Comiti Zutphàniensi.*

Digitized by Google

12 Ioannes.

Rudolph. Gunther. Ioannes, obiere infantes.
Henricus. Eberhard Walram. Eccleſiaſt.
13 Warmundus. — Adela.
14 Walramus. — 15 Fridericus.
Eliſabeth & Regina
Anna.
Magdalena.
Sibylla.
Agnes.

Bernard.
Iacobus.
Ioannes. Fridericus
16 Everhardus.
Ingera.
Roſina.

Everhardus.
17 Iuliana nupta Ennoni duci Bavariæ.

18 Philippus cui uxor Catharin. fil. comitis Solmenſis
19 Fridericus
Ioannes.
20 Arnoldus.
Anna.
Amelia.

Otto, Fridericus, Ioannes, Metta, Odilia, Dominica, Adelheida, Gertrudis, quorum nemo factus ostennu.
Diedericus Epiſcopus Sabbienſis.
Ioan. Canonic. Colon.
Otto.
21 Fridericus marit. Diemuthæ viduæ Henric Com. Hennenbergici.
22 Warmund cui uxor Sidoniæ filia Henr. com. Schwartzenburgici.
Agnes.
Leukerda.

27 Diedericus, cui uxor Margareta filia Comitis Arenſbergici, Liberi
23 Ioannes.
Amburgis.

Ioannes, Warmundus, Fridericus, Diederic obiere juvenes Otto & Henricus Eccleſiaſt.
28 Everhardus.
29 Ioannes, cui conjunx 1 Holla Schauwenburgica, 2 Adelheidis, 3 Sibylla filia Ludovici Palatini Saxoniæ.
Adelheidis, Clara, Barbara, Anna, Margareta.
24 Wernerus.
25 Philippus.
Leutburgis.

Margareta. Magdalena, uxor Ioan. Comit. Montpelg Maria. Henricus.
Adolphus Sigiſm Philippus Vlricus, fratr. obiere pueri. Rudolphus & Dideric. inſerti ordinibus Eccleſiaſticis.
30 Georgius, cui uxor Ioanna f. Philippi Comitis Bauners.
32 Otto. Magdalena, Anna, Margareta, Blaſerdis, Regina, Veronica, Agnes, Metta.
Ioan. Canonic. Argentin. Philipp. Burg. Kilburgenſis.
26 Otto. Gera. Anna, nupta Lantg. Haſſiæ & Thuringiæ.

Philippus præpoſitus Bauræ.
31 Adolphus cui uxor Iſabella filia Henr. com. S. Pauli. Ioanna nupta Com. Sabaud.
Henric. Canonic. Mogunt.
33 Walramus ſub Ottone Imp. vixit, ob. a. 1020. Noribergæ Lucia. Barbara.

Iſabella & Ioanna extinctæ in infantia.
Otto in haſtiludio confoſſus.
34 Walramus.
B Otto GELD. Adelheid Irmetrud.

CON-

Digitized by Google

Valramus, ob. an. 1020.

- 34 *VValrã. obiit Noriberga, an. 1068*
  - 35 *Robertus, obiit Noriberga, an. 1110.*
    - 36 *VValram. obiit Noriberga, an. 1156.*
      - 37 *Henric. obijt Noriberga, anno 1199 Robert. Frider. Barbar Comes in expeditione Aſiatica.*
        - *Henricus.*
        - 38 *Otto Comes Naſſ. ob. an. 1213.*
          - 39 *Henric. dives obiit 1254 uxor ei Machthildis, filia Theodori Naſſovii.*
            - C *VValramus a quo* WEYSBAD.
            - F *Otto a quo* DILLENB
            - *Eliſabeth.*
        - *VValramus*
        - *Anna.*
        - *Richarda.*
  - *Arnoldus*

SERIES COMITUM GELRIÆ ex Naſſoviis.

- B 1 *Otto Comes Naſſovie factus primus Gelria Comes ab Henr. Aucupe, an. 1079 obiit anno 1107.*
  - 2 *Gerard. I ex matre Geldra Comes Geldri obiit an. 1131*
    - 3 *Hēric. ob. an. 1162 uxor ei Seynarda fil. Gotbofredi Bullion.*
      - 4 *Gerardus II cui uxor Margareta f. Com. Spãheim, ob. an. 1180.*
        - *Henric. cui uxor Adelheid. fil. Dider. VII Com. Holl.*
        - 6 *Gerard. III Com. Geldr. & Zutphan, ob. an. 1229.*
          - 7 *Otto obiit an. 1271, vixit annos 42.*
            - 8 *Reinoldus I Bellicoſus ob. a. 1346*
              - *Guido & Philippus.*
              - 9 *Reinoldus II*
                - *Margareta.*
                - *Maria.*
                - *Iſabella.*
                - *Machtildis.*
                - 10 *Reinoldus III Rufus ob. an. 1455.*
                - 11 *Eduardus.*
                - 12 *Maria nupta Guilel.*
                  - 13 *Guilelmus.*
                  - 14 *Reinoldus.*
                    - *Guilielmus.*
                    - 15 *Maria nupta Joanni ſorori Egmundano.*
                  - *Ioanna nupta Ioanni XIII Domin. Arkelano.*
              - *Iſabella nupta Frideric IV Imp.*
              - *Philippa monialis.*
            - *Henricus.*
            - *Irmgardis nupta Diderico Clivenſi.*
          - *Henricus Epiſc. Leodienſis, ob. an. 1284.*
        - *Otto Epiſc. Ultraject. factus a. 1210*
      - 5 *Otto qui cū Frid. Barbaroſ. prof. eſt in Aſiam, an. 1188, ob. an 1202.*
    - *Adelbertus Epiſc. Leodienſis.*
  - *Gerlacus ex matre Zutphanienſi Comes Zutphaniæ.*
- *Adelheidis.*
- *Irmtrudis.*

Extra ſeriem iſtam leguntur fuiſſe.

Geroldus Comes *Naſſovicus, cui uxor Irmengardis. Hac fertur ſua pietate maritum à Paganiſmo ad Chriſti cultum convertiſſe,* Anno M C.

Joannes Naſſovius XXXIX *Epiſcopus Ultrajectinus.*

STEM-

Digitized by Google

C ☼
1. Walramus. obiit an. 1289.

Diethcrus Epiſcop. Trevirenſis, obiit an. 1297.

Walramus cui uxor Anna.

2
Adolphus Imperator, liberi ei ex Imagina filia Gerlachi Com. Limburgenſis.

Philippus.

Richardis monialis.

Mechthildis nupta Rudolpho Habſpurgenſi.

Imagina nupta Friderico Comiti Lichtenbergico.

Philippus Generalis Miſnæ.

Henricus ob. junior.

Rupertus cui uxor Iutta filia Wenceſlai regis Boh.

3
Gerlacus cui uxor Agnes filia Conradi Lantgrav. Haſſiæ obiit an. 1361.

Walramus cui uxor Machtil dis fil. Rudolphi Palatini.

Adolphus.

Adelheida monialis.

Machtildis nupta Rudolpho Comiti Palat.

Imagina ob. inf. tas.

Gerlacus primum Decanus, poſtea Archiepiſc. Moguntin. obiit an. 1371.

4
Adolphus, cui ex Anna fil. Vicecomitis Norimbergici, ob. anno 1370.

1
Ioan. com. Naſſou, cui uxor Ioanna f. Com. Sarpruck, ob. an. 1371.

SARRAPONT.
D

Adolphus Archiepiſc. Moguntinus, obiit anno 1388.

Ioan. Archiep. Mogunt. interfuit Comitio Conſtant. ob. an. 1419.

5
Gerlacus, cui uxor Berta Weſtburgica, ob. an. 1397.

Ioanna nupta Henrico Com. Waldeck, obiit anno 1467.

Eliſabeth.

2
Philippus, cui uxores 1 Catharina Lotharinga, 2 Comitiſſa ab Hohenlo.

6
Adolphus, cui uxor ... fil. Marchionis Badenſis, ob. an. 1475.

Margareta nupta Gerardo Com. in Rodmacker.

3
Ioan comes Sarbruck, cui Liberi

Ioanna nupta Comiti Hennenbergico.

1
Philippus cui uxor Comitiſſa de Liningẽ

WEILPURG.
E

Adolphus Archiepiſc Mogunt. & Elector.

7
Ioannes cui uxor Maria Naſſovic & Dillenburg. ob. a. 1480.

Anna nupta Everhardo Com. ab Eppenſtein.

Agnes nupta Baroni Buchenbachio.

Eliſabeth nupta Guil. duci Iuliac.

Ioanna nupta Ioanni com. Palat.

4
Ioan. Ludo poſtumus cui Liberi

2
Ioannes

Philippus obiit impro lis.

8
Adolphus, obiit anno 1501, uxor fuit Margareta comitiſſa in Hanau.

Anna nupta Ottoni comiti Solmenſi, Maria nupta Com. Iſenburg.

5
Philippus, cui uxor Apollonia.

6
Adolphus, cui uxor Anna Comitiſſa Mansf. l.

Odilia.

Ioannes Canonicus Argent.

Catharina nupta com. à Leviehen

3
Ludovicus.

9
Philippus cui uxor Adriana f. Ioannis Baronis Bergenſis obiit anno 1520.

Margareta nupta Ludovico Comiti Naſſov.

4
Philippus

Philippus.

Adolphus, cui uxor Franciſca filia Ducis Lutzemb.

10
Balthaſar, cui uxor Comitiſſa Iſenburg. ob. an. 1568.

Catharina nupta Comiti Rupelſenac.

Margareta Abbatiſſa in Walfort.

Anna monialis in Walfort.

Magdalena nupta Ioachimo Comiti Manderſcheydt.

11
Ioan Lud. nat. 1587 cui uxor Maria filia Ioan. com. Naſ.

5
Albertus, cui uxor Anna f. Guiliel. Naſſ.

Ludovicus.

Æmilia nupta Ottoni Com. Solmenſi.

Philippus, cui uxor comitiſſa in Manderſ.

Anna Æmilia nupta Philipp. com. Rhenano.

COMI-

1 F ☼ Otto filius Henrici Divitis, cui uxor Agnes Comitiſſa de Solms.

- 2 Henricus.
  - 3 Otto.
    - 4 Ioannes.
      - Henricus.
        - 5 Adolphus. Iutta nupta Gothofredo Baroni in Dieſt.
        - Ioannes.
      - 6 Engelbertus.
        - 7 Ioannes cui ex Maria Comitiſſa de Loon geniti.
          - Engelbertus.
          - 9 Ioannes cui uxor Eliſabet fil. Lantgravii Haſſiæ obiit an. 1516.
            - 10 Henricus.
              - Reinaldus Chalon Princ. Auriacus.
              - Eliſabeth, obiit admodum juvenis.
              - Magdalena nupta Comiti Meurs.
              - Guilielmus Princeps Auriacus.
            - ☼ H
            - 12 Guilielmus.
              - 13 Ioannes, cui uxor 1 Iſabella Luchtenburgica, 2 Kunigarda Palatina, 3 Ioanna Witgenſteinia.
                - 14 Guilielmus Lud. Gub. Friſ. cui uxor Anna Auriaca.
                - 15 Ioannes cui uxor Comitiſſa Waldeck.
                  - 16 Ioan. Erneſtus Ioannes. Eliſabeth nupta Chriſtiano Com. Valdeo.
                - Philippus obiit an. 1593. Rijnbercæ.
                - 14 Erneſtus Caſimirus cui uxor Sophia Hedwig. fil. Ducis Brunſvicenſ.
                  - 16 Adolphus qui periit ad Berkam an. 1603. Iuliana nupta Mauritio Lantg. Haſſiæ Guilielmus. Anna Maria nupta Adolpho Comiti in Valckenſteyn. Anna. Magdalena.
                - 14 Lodovic. Gunterus cui uxor Comitiſſa de Broeck, obiit ad Sluſam anno 1604.
                - Iſabella nupta Com. Sarpruck.
                - Georgius cui uxor Anna Comitiſſa Sarpruck.
                  - Philippus, Georgius, Ludovicus, Henricus, Albertus.
                - Iuliana nupta Adolpho Comiti Rhenano.
                - Maria nupta Ioanni Com. Naſſ.
                - Mechtildis.
                - Æmilia.
              - Hermannus obiit puer.
              - 13 Ludovicus qui obiit ad Mokam.
              - Maria nupta Comiti de Berg.
              - 14 Adolphus qui in Friſia occubuit.
              - Anna nupta Comiti de Naſſau.
              - Iſabella nupta Comiti de Solms.
              - Catharina nupta Guntero Suartſen.
              - Iuliana nupta Comiti Swartſenb.
              - Magdalena nupta Com. ab Hohenlo.
            - Eliſabet.
            - Maria.
        - Henricus cui uxor *... Comitiſſa Sletdana.
        - Odilia nupta comes de Catzenelbogen.
        - Eliſabetha.
        - Maria.
        - Margareta.
      - Margareta.
    - Otto.
- Ioannes.
- Emichus obiit infans.

G Beylsteynii Com.

1 Henricus. 2 Henricus. 3 Henricus. 4 Ioannes. 5 Henricus.
- Bernardus.
  - 15 Henricus occubuit in ericeto Mokerſt
    - 15 Ioan. Ludovicus.
- 6 Ioannes.
  - 7 Ioannes.

COMI-

Digitized by Google

COMITES NASSOVII AURIACI.

H

1 GUILIELMUS *Naſſovius Princeps Auriacus, cui ex*

- *1 Anna Comitiſſa in Buren & Lerdam.*
  - *Philippus cui uxor * .... filia Principis Condes.*
  - *Maria nupta Comiti de Hohenlo.*
- *2 Anna filia Mauritii Electoris Saxoniæ.*
  - MAURITIUS.
  - *Anna nupta Guil. Lud. Com. Naſſou. Gub. Friſiæ.*
  - *Æmilia nupta Emanueli Luſitano.*
- *3 Charlotta Borbonia filia Ducis Montpenſierij.*
  - *Loyſa Iuliana.*
  - *Iſabella.*
  - *Catharina.*
  - *Flandrina.*
  - *Charlotta Braba[illegible].*
  - *Æmilia,*
- *4 Loyſa Collignia filia Caſparis Collignij.*
  - HENRICUS FRIDERICUS.

P. BERTII

P. BERTII

COMMENTARIORVM

RERVM GERMANICARVM

LIBER TERTIVS,

QVI EST

DE VRBIBVS GERMANIAE.

Cum earum Iconiſmis & Deſcriptionibus.

Digitized by Google

Digitized by Google

P. BERTII COMMENTARIORVM RERVM GERMANICARVM LIBER TERTIVS, QVI EST DE VRBIBVS GERMANIAE.

CAPVT I.

Vrbium GERMANIÆ *origines.*

NVLLAS Germanorum populis urbes olim fuiſſe, pro re ſuo ævo ſatis nota habuit Cornelius Tacitus, qui etiam libello de moribus Germanorum idipſum inſeruit, addens hoc amplius: Ne paſſos quidem ipſos conjunctas ſedes: Coluiſſe vero diſcretos ac diverſos, ut fons, ut campus, ut nemus placuiſſet. Vicos etiam locaſſe non Romanorum ritu connexis & cohærentibus ædificiis, ſed inſularum in morem ſuam quemque domum ſpatio circumdediſſe, ſive adverſus caſus ignis remedium, ſive inſcitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum uſum fuiſſe. Materia uſos informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quædam tamen loca diligentius apud ipſos alicubi culta, illitâ terrâ ita purâ ac ſplendente, ut picturam & lineamenta colorum imitaretur. Solitos quoque frigidioribus locis ſubterraneos ſpecus aperire, eoſque multo inſuper fimo onerare, ſuffugium hiemi & receptaculum frugibus, dum rigorem frigorum ejuſmodi locis mollirent, & quia ſiquando hoſtis advenit, aperta populatur, abdita autem & defoſſa aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quod quærenda ſunt. Tales ego fuiſſe Suevorum civitates centum crediderim, quas refert C. Cæſar. Et ſunt qui exiſtiment enervatos tractoſque maſculos Germanorum animos

nimos ex quo cœperunt vallorum & foſſarum munimentis potius quam virtute ſua niti. Atque hoc voluit Georgius Sabinus verſibus illis quibus decus Germanorum plus quam par erat depreſſit.

Quando ruinoſis ſtabant circumdata muris
Oppida, nec praeceps foſſa, nec agger erat,
Inclyta tunc belli Germania laude vigebat,
Hoſte tibi nullos incutiente metus.
At foſſis poſtquam nunc es munita profundis,
Aggeribuſque urbes vallat arena tuas.
Nunc virtute cares, nunc ſupplex porrigis ultro,
Omnibus imbelles hoſtibus ipſa manus.
Grandia quod trepidos formidine cornua cervos
Hoc tua te foſſis mœnia juncta juvant.

Sed primis iſtiuſmodi oppidorum conditoribus prout vel fons placuit, vel torrens, vel collis, vel campus, vel vallis, ita lectus eſt habitationi locus, & indita vico vel oppido appellatio, cum adiectione brun, heym, bach, burg, berg, thal, ſteyn, furt, feld.

Itaque à BRVM & BORN nomen habent Hailbrun, Padelborn. Maulbron, Thieſſenbrun, Frawenbrun, Steinbrun, Praidenbrun.

Ab AA, EE, II, AEH quæ voces aquam ſignificant, Breed-a, Wydd-a, Bryſ-ach, Thur-ach, Dobl-ach, Cronach, Creutzen-ach.

Ab AW & GAV, Hagan-aw, Thon-aw, Dachn-aw, Land-aw, Rheyn-avv, Schoon-aw, Oppen-aw, Naſſavv, Roſen-avv, Briſ-gavv, Sunt-gavv, Erg-aw, Hevvgavv, Nort-gavv, Oſter-gavv, Weſter-gaw.

A BACH, Eber-bach, Mur-bach, Lan-bach, Auſ-bach, Moſ-bach, Putz-bach, Culm-bach, Aberſ-bach, Miſtelbach.

A traiectu, qui Germanis eſt FVRT, Franck-furt, Schvveyn-furt, Ochſen-furt, Haſen-furt, Stein-furt, Statfurt, Klagen-furt, Diet-furt, Erfurt, & apud Ptolemæum Tuliphurdum, Lupfurdum.

Sed trajectum Belgæ vocant TRECHT, inde ad Rhenum, We-recht, ad Moſam Maeſ-tricht, ad Dortam, Dordrecht, ad paludem Moer-drecht, & à rebus quæ tranſmittuntur, Schvvyn-drechtum, Papendrechtum.

A campis FELD, Koninx-feld, Herſch-feld, Lingen-feld, Lindin-felld, Oſſ-feld.

Ab ædificiis quę Germanis dicuntur HAIM, Pfortz-haym, Bern-haym, Saxen-haym, Oppen-haym, Weyn-haym, Winden-haym, Hildeſ-haym, Roſen-haym, Mulheym, Heyden-haym.

Huc refer ea quæ deſinũt in GHEN, in quibus auditur fractum HAIM, ut Tubing-hen, Eſling-hen, Ettlinghen, Reutlingen, Uberlingen, Stulingen, Villingen, Ehingen, Memmingen, Laubingen, Nortlingen, Geppingem, Seckingen; qualia in Suevia multa ſunt. Ejuſmodi eſt quoque Ptolemæi Aſcalingium.

A monte BERGH, habent appellationem Wirtenberg, Wittenberg, Heidelberg, Hardenberg, Herſthberg, Freiberg, Fridberg, Fronsberg, Furſtenberg, Kuninghberg, Kupſerberg.

A valle THAL, iſta, Reichthal, Franchenthal, Mergenthal, Gnademthal, Marienthal.

A BVRCH vel PVRGH iſta, Merſpurg Marpurg, Magdeburg, Regenſpurg, Offenburg, Hamburg, Cloppenburg, Augſpurg, Wurtzpurg & Ptolemaica, Luciburgium, Aſciburgium, & Antonini Teutiburgium.

A STEYN

A STYN Falkenſteyn, Herten-ſteyn, Heſſen-ſteyn, Lowen-ſteyn, Regen-ſteyn, Carol-ſteyn.

Ab ECK angulo, Stal-eck, Wald-eck, Rheyn-eck, Geroltz-eck.

Sunt etiam quædam oppida quæ à DORF appellationem traxêre; nimirum quia ex domibus vicus, ex vicis pagi, ex his civitates paullatim factæ ſunt. Talia ſunt, Alt-dorff, Waren-dorff, Otteren-dorff, Inderſ-dorff, Duſſel-dorff, Buben-dorff, Marck-dorff.

Quædam etiam deſinunt in STADT, ut Gelden-ſtadt, Hern-ſtadt, Ingolſtadt, Duder-ſtadt, Halber-ſtadt.

Quædam in KIRCH, Waldkirch, Newkirch, Batten-kirch, Ober-kirch, Lowen-kirch.

Quædam in PRVCK, ob pontis commoditatem, Inſpruck, Sar-pruck, Aren-pruck.

Quædam veterem adhuc & à Romanis uſurpatam appellationem ſervaverunt, flexa nonnihil ad vernaculum uſum voce. Talia ſunt,

Auguſta Rauracorum. *Augſt.*

Auguſta Vindelicorum *Augſ-purg.*

Alta ripa, *Altrip.* vide pag 137.

Ambra, *Embring.* p. 125.

Ad fines, *Pfin.* p. 125.

Arbor felix, *Arbon.* p. 125.

Acumincum, *Cametz* p. 126 & 137.

Antunnacum, *Andernach.* p. 130 & 135.

Aſciburgium, *Asburg.* p. 144.

Albiniana, *Alphen.* p. 135 & 142.

Arlape, *Erla.* p. 125.

Arenacium, *Arnhem.* p. 135.

Bonna *Bon* à felici ut opinor omine: ſicut ex Μαλόεις ſeu Maloento, factum eſt boni ominis cauſſa Beneventum.

Blariacum, *Blerick.* p. 144.

Mons Briſiacus, *Briſach.* p. 126.

Bononia, *Bonmunſter.* p. 126 & 137.

Beda vicus. *Bedburg.* p. 135 & 144.

Bingium *Bingen.* p. 130.

Buruncum, *Burch.* p. 130.

Buricianæ, *Burchaym.* p. 148.

Bromagum *Bro.* Eſt autem MAGVS terminatio verus Germanica oppidorum, ut in Breucomago, Borbetomago, Druſomago, Durnomago, Marcomago, Neomago, Rigomago.

Confluentes, *Coblentz.*

Cambete, *Camps.* p. 146

Campodunum, *Kempten.*

Caſtellum, *Caſſel* & *Keſſel*: illud Morinorum, hoc Menapiorum.

Cætius mons, *Kelmuntz:* p. 129.

Concordia, *Kochersberch.* p. 129.

Colonia Traiana, *Kelle.* p. 139 & 144.

Durnomagum, *Durnmegen.* p. 130.

Fletio, *Vleuten.* p. 142.

Graium, *Gretz.* p. 137

Gelduba, *Gelb:*

Helellum, *Ell.* p. 145.

Iuliacum, *Gulick.*

Lauriacum, *Lorch* in Auſtria. p. 125.

Lugdunum, *Leyden.* p. 142. DVN enim collem ſignificat: auditurq; ea terminatio in multis. Andomatunum, Auguſtodunum, Cæſarodunum, Carrodunum, Ebrodunum, Magdunum, Minnodunum, Novidunum, Rigodunum, Segodunum, Tarrodunum.

Moguntiacum *Mentz.*

Noveſium, *Nuyſſ.*

Noviomagum, *Nieumegen.*

Digitized by Google

Petovio, *Bettau*

Pons Saravi. *Sar-pruck.*

Parthanum, *Parthen-Kirch.* pag. 130.

Quintiana *Cuntzingen*, juxta *Filiſchofen.* p. 128.

Segodunum, *Siegen.*

Saletio, *Zeltz.* p. 134 & 145.

Soppianæ, *Soppen.* p. 124

Siſcia, *Siſſeg.* p. 131.

Tolbiacum, *Zulg.* p. 135.

Tabli, *Alblas.* p. 142.

Theodurum, *Tuderen bey Sithart.* p. 136.

Auguſta Trevirorum. *Triers.*

Vindoniſſa, *VVindiſch.* p. 146.

Vitodurum, *VVinterdur.* p. 129. Eſt autem DVRVM terminatio Celtica multarum urbium, Batavoduri, Marcoduri, Boioduri, Divoduri, Gamanoduri, Octoduri, Theoduri.

Vallatum, *Pfal.* p. 129.

Quædam deſertis priſcis appellationibus mutarunt omnino nomina: Factum id poſt pulſos Romanos, mutatis priorum colonorum ſedibus. Talia hæc ſunt,

Arx Flaviæ. *Norlingen.* p. 146.

Aventicum Helvetiorum, *VVufiuſpurg*, Gallicè tamen ſervat nomen *Avanches.*

Ala nova, *Eberſdorff.* p. 128.

Arialbinum, *Pantzenheym.* p. 146.

Arralbinum, *Mulhauſen.* p. 126.

Amſana vicus *Balleſcheyd.* p. 144 & 135.

Altinum. *Boſock.* p. 127.

Aureus mons *Merkzeck.* p. 127.

Antianæ, *Baranavver.* p. 24.

Argentoratum, *Strasburg.*

Annamatia, *Almuz.* p. 127.

Acincum, *Repel.* p. 127.

Æquinoctium, *VVeſmund.* p. 128.

Argentuaria, *Horburg.* p. 134 & 145.

Advaca Tungrorum, *Maeſtricht.* p. 144.

Aſcalingium, *Hildesheym.*

Aliſium, *Harnſteyn.*

Auguſtanæ.' *Azelburg.* p. 128.

Abuſina. *Fuſſen.* p. 140 & 153, vel *Abensperg.* p. 129.

Abodiacum, *Happing.* p. 148.

Aſanca *Cleppern.*

Artobriga, *Veltenburg*: Nam & BRIGA vetus eſt terminatio Celtica, ut in Auguſtobriga, Bodobriga, Cæſarobriga, Conimbriga, Flaviobriga, Iuliobriga, Lacobriga, Nemetobriga, Segobriga, aliiſque apparet.

Aredate, *Beverſpach.*

Bolentium, *Bachelſpurg.*

Bidajum, *Dietmanung.* p. 125.

Bregetium, *Bonuda.* p. 127.

Bauconica, *Oppenheym.* p. 135 & 145.

Burginacium, *Kranenburch*, pag. 130 & 135 & 144.

Buritium, *Sunde.*

Budoris, *Heidelberg.*

Belgium, *Baldenaer.* p. 145.

Breucomagus, *Bruomat.*

Batavodurum, *VVijck te duerſte.*

Baudobrica, *Bopperden.* p. 130 & 145.

Boiodurum *Paſſavv* vel *Boyter.* p. 128.

Clarenna, *Rain.* p. 148.

Carnuntum, *S. Peterœl* vel *Paſſavv.* p. 128.

Cevelum, *Grave.* 144.

Cibalis, *Palma.* 124.

Calo, *Cleve.* p. 153. *Kellern.* p. 130.

Caſurgis, *Prag.*

Cuſi, *Cudelaß.* p. 126.

Cucci,

Cucci, *Coroſka*. p. 126,
Cornacum, *Zata*. p. 126 & 137.
Campona, *Cepel*. p. 127.
Campodunum, *Freyſingen*. p. 148.
Crumerum, *Comorn*. p. 127.
Cetium. *Seyſſel*, vel *Sorrvig*, p. 128.
Comagenis, *Holſpurg*, p. 124 & 128.
Coriovallum, *Falckenburg*, p. 136, *Aken*, p. 144.
Curta, *Gran*,
Caruco, *Reinecom*. p. 135. *Kellern*, p. 142.
Carnus, *Melb*.
Caſpingium, *Gießen*, p. 142.
Dumnus. *Thaun*.
Divodurum, *Metz*, p. 126. *Tionville*, p. 135.
Decem pagi, *Duoze* in Lotharingia, p. 126.
Elcebus, *Schleſtadt*, p. 129.
Flexum. vide Phlexum.
Forum Adriani, *Foorburch*, p. 142.
Fereſne, *Maeſeyck*, p. 144.
Flevium, *Delft*, p. 142.
Germanicum, *Foburg*, p. 148.
Gemulata, *Homburg*. p. 128.
Guntia, *Guntſpurg*, p. 129.
Gamannodurum, *Saltsburg*.
Grinatio, *Gueringen*, p. 148.
Inicerum, *Cervice*, p. 131.
Iuliobona, *Linx*.
Icorigium, *Ruyt*, p. 144.
Iuliomagus, *Pfullendorff*, p. 146.
Iuvavia, *Saltzburg*, p. 125.
Iſiniſca, *Iſmaning*, p. 125.
Limuſia, *Muſuburg*, p. 124.
Lacus felix *Nidern Vaulſee*, p. 125. *Wiſegrod*, p. 127.
Luſſunium, *Bax*, p. 127.
Latonicum, *Brodanich*,
Legio Traiana, *Coblentz*,
Locoritum, *Pfortzeym*,
Lirimiris, *Muben*,
Leveſanum, *Leeuvven*, p. 142
Marcodurum, *Duren*, p. 31.
Mannariacum, *Maurick*, p. 135.
Murſa Colonia, *Muroniza*, p. 124.
Mogecianum, *Zeka*, p. 124.
Murenum, *Martz*, p. 124.
Mennecianæ, *Manſprug*,
Mediolanum, *Meylandt*,
Mureola, *Moreck*,
Mederiacum, *Mierle*, p. 136.
Minnodunum, *Milden*,
Munitium, *Gettingen*,
Mœnium, *Magdeburch*,
Nemetes, *speyer*,
Noviodunum *Neumarck*.
Nemavia, *Wangen*, p. 125. *Memmingen*, p. 148.
Neomagus, *Oppenheym*, *Speyer*, p. 129.
Ouilabis, *Lambach*, p. 125.
Octodurum, *Martinach*, 133.
Phabiranum, *Bremen*.
Prætorium Agrippinæ, *Roomburch*, p. 142.
Pheugarum, *Halberſtadt*,
Pons Æni, *Waſſerburg*, p. 125.
Petineſca, *Biel*, p. 133.
Phlexum, *VVien*,
Prætorium Latovicorum, *Brodomich*, p. 131.
Picentium, *Bekaric*, p. 131.
Quadratum, *Radmanſdorff*, p. 125.
Roſtrum Nemaviæ, *Memmingen*, p. 125.
Ritti, *Salmkatnen*, p. 126.

Rapæ

Digitized by Google

Rapæ, *Sept.* p. 124.
Reginum, *Rocking.* p. 124.
Silicenæ, *Sept.* 124.
Scarabantia, *S. Pulten. Scapring.* p. 124.
Sabaria, *Stain an der Anger.* p. 124.
Stanacum, *Varenkirchen.* p. 128.
Sirmium *Leibach.* p. 131. Sirmiſch. 132.
Summontorium, *Hohenvvart.* p. 129.
Stabula, *Mulhauſen.* p. 134.
Sablones, *Sambeck.* p. 136.
Sublavio, *Brixem.* P. 153.
Tarnadæ, *S. Mauritz.*
Tuderium, *Hailbrun.*
Teutoburgium, *Sena*, ubi Davus influit in Danubium, *Erdenbud* p. 137.
Tiberiacum, *Berchem.* p. 136.
Taurunum, *Griex-Weyſſenburg*, Belgradum. p. 126.
Valcum, *Veltz.* p. 124.
Vlmi, *Iltz.* in Pannonia infer. p. 124 & 132.
Veronianæ, *Winten.* p. 148.
Voſavia, *Obervveſel.* p. 145.
Vemania, *Wangen.* p. 147: vide Nemavia.
Vetera, & Vetera caſtra, *Santen.* p. 144 & 130.
Vindobona, Vendum Vendobona. *VVien.* p. 124.
Vindoniſſa legio, *VVindiſch.* p. 125.
Vicus Iulius, *Germerſcheym.* p. 127.
Vetuſſalina, *Adom.* p. 137.
Vruncis, *Enſisheym.* p. 129.
Veldidena, *VVilten.* p. 130.
Varianæ, *VVaraſdinum.* p. 131.

Urbium muniendarum principium factum eſt à Romanis; His exactis quum Hunnorum, Vandalorumque excurſionibus paterent omnia, cœperunt arces, caſtellaque exſtrui, munirique urbes. Multæ conditæ ſunt ſub Carolo Magno. Multæ ſub Henrico primo. In Saxonia Otto primus cęſis Vngaris crebras exſtruxit urbes, eaſque vallo & foſſa firmavit. Fuit id quoque Marchionum adverſus hoſtes ſtudium. Brandeburgenſes limitem ſuum adverſus Pomeranos, Vandaloſque defenſuri, urbes ſuas muniverunt, & quaſcumque cęperunt, eas ad formam ſuarum urbium condiderunt. Placuit exemplum vicinis; itaque & ipſi idem ſequuti ſunt: Teutonici equites Boruſſiam & Livoniam oppidis exſtructis, arcibuſque ornaverunt. Ita tota Germania paullatim armata eſt, ad ſui & totius Chriſtiani orbis defenſionem.

Cap. II.

Scholæ & Academiæ Germaniae.

L*itterarum ſecreta*, inquit Tacitus, *viri pariter ac feminæ in Germania ignorant.* Maluerunt ſcilicet ſimplicem & innocuam virtutem colere parum ſolliciti de fama apud poſteros, quam ſcribendo otium conterere. Carminibus maiorum geſta complectebantur, iiſque ſe alioſque ad fortitudinem animabant. Itaque de Arminio, *Canitur*, inquit, *adhuc apud barbaras gentes, Græcorum Annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur.* Sed ſtatim cum armis ſuis litteras quoque in vicina Germaniæ loca intulere Romani: Studium enim ipſis fuit ad remotas gentes jura ſua & linguam transferre, ut quam late pateret ipſorum imperium, tam late quoque ipſorum ſermo audiretur. Itaque obſides ex prima nobilitate capiebant, eoſque docebant Latine & loqui & ſcribere. Suetonius Caligulæ ad Rhenum in caſtris agentis ineptias deſcribens, inter alia hæc refert, *Mox deficiente belli materia, paucos de cuſtodia Germanos* (adhibebantur enim

enim Germani ad cuſtodiam corporis Imperatoris) *traiici, occulique trans Rhenum juſſit, ac ſibi poſt prandium quam tumultuoſiſſime adeſſe hoſtem nunciari. Quo facto, proripuit ſe cum amicis, & parte equitum Prætorianorum in proximam ſilvam; truncatiſque arboribus, & in modum tropæorum adornatis, ad lumina reverſus, eorum quidem qui ſecuti non eſſent, timiditatem & ignaviam corripuit; comites autem & participes victoriæ, novo genere ac nomine coronarum donavit. Rurſum, Obſides quoſdam abductos* E LITERARIO LVDO, *clamque præmiſſos, deſerto repente convivio cum equitatu inſecutus, veluti profugos ac reprehenſos in catenis reduxit.* Aperte teſtatur, obſides é ludo litterario abductos eſſe. Erat igitur ſub Caligula ad Rheni ripam Schola in qua Germani litteras Latinas docebantur. Duravit hic Romanorum conatus quamdiu ipſis ſpes fuit Germaniam vincendi. Quocirca mirum non eſt, ſi Arminius aliique Germani Latine locuti ſint: militârant enim ſub Romanis. Chriſtianorum poſtea majus ſtudium fuit; Et videtur ipſe etiam Deus infudiſſe Germanorum animis ardorem non litterarum tantum, ſed etiam Sapientiæ cœleſtis. Itaque Hieronymus, *Quis hoc crederet? ut barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem, & dormitantibus, imo contendentibus Græcis, ipſa Germania ſpiritus Sancti eloquia ſcrutaretur? Dudum calloſa tenendo capulum manus, & digiti tractandis ſagittis aptiores, ad ſtilum calamumque molleſcunt, & bellicoſa pectora vertuntur in manſuetudinem Chriſtianam.* TREVIROS conſtat ipſis ſtatim Apoſtolicis temporibus Epiſcopos habuiſſe; quibus quum Scholarum mandata fuerit cura atque inſpectio, negari non poteſt, quin & Scholæ illic fuerint. Athanaſium illuc conceſſiſſe certum eſt. Hieronymum quoque conſtat ibi Hilarii librum ſua manu deſcripſiſſe, ipſe enim id teſtatur de ſe. Primam itaque iure optimo, ſuoque merito ponamus.

TREVIRENSEM Scholam. Hieronymi locus exſtat in epiſtola ad Florentium, qua ille dum plures alios ab ipſo libros petit, ita ſcribit. *Interpretationem quoque Pſalmorum Davidicorum, & prolixum valde librum de Synodis ſancti Hilarii, quem ei apud Treviros mea ipſe manu deſcripſeram, ut mihi transferat peto. Noſti hoc eſſe animæ pabulum, ſi in lege Domini meditetur die ac nocte.* Merito mihi urbs iſta gloriari poſſe videtur, quod tam eximium virum hoſpitem habuerit, atque id quidem non exiguo temporis ſpatio.

MOGVNTINA Trevirenſi proxima eſt: cujus ego vetuſtatem parem fere cum Trevirenſi puto: Fuit enim hic ſedes Ducis Moguntiacenſis, qui inſpiciebat in vicina loca, præſidebatque cum autoritate. Sub Francis Epiſcopi Chriſtiani & hic & in vicinia cum doctrina ſalutari litteras quoque & humaniorem vivendi modum ad Gentiles propagarunt. Hinc Synodi illic frequentes. Cœpit vero Schola inclareſcere ſub Diethero Iſenburgico ejus loci Archiepiſcopo, qui etiam ſtipendiis eam exornavit. Adſerunt ei urbi quidam repertæ typographicæ artis laudem; ſed nos alibi oſtendimus, unde ejus famæ initium ortum ſit; ac revera eam Harlemenſibus Batavis deberi.

COLONIENSIS quoque Schola inter antiquiſſimas Germaniæ fuit: & ad eam putarim referendum Suetonii locum paulo ante à nobis citatum: niſi forte de Clivorum oppido litem moveat Pighius, & qui eum ſequuntur. Nec potuit carere litterarum cultura locus primum caſtris Romanorum, poſtea Eccleſiæ Chriſtianorum primariæ dicatus. Poſt Caroli Magni tempora magis etiam Epiſcoporum opera emicuit Schola. Donec tandem anno M CCCLXXXVIII publice inaugurata eſt ornataque privilegiis Lutetianæ ſimilibus

Digitized by Google

ab Vrbano VI Sequenti mox anno in domo capitulari Eccleſiæ metropolitanæ præſente clero & Senatu primam in S. Theologia lectionem publice habuit Gerardus Calcarienſis, explicuitque verba Ieſaiæ cap. 60. Surge, illuminare Ieruſalem. Primus Univerſitatis Cancellarius deſignatus eſt Præpoſitus Colonienſis, Primus Rector Hertlinus de Marca.

Non eſt dubium, quin ſub Carolo Magno in aliis quoque Germaniæ locis Scholæ fuerint, tum in Epiſcopatu Monaſterienſi, ſub Ludgero; Traiectenſi ſub Sixfrido; Padebornenſi, Wormacienſi, Oſnabrugenſi, aliſque tum in monaſteriis Fuldæ, Werdæ, atque alibi. Harum quoque Scholarum uſus multum contulit ad converſionem Saxonum, Thuringorum, Weſtphalorum. In Oſnebrugenſi collegio nominatim edixit Carolus, ut autores Latini & Græci explicarentur. Extatque ejus de libris ſacris apud Amalariam edictum tale, *Volumus, & ita Miſſis noſtris mandavimus, & præcipimus, ut in Eccleſiis libri Canonici veraces habeantur, ſicut jam in alio capitulari ſæpe mandavimus* Auctor eſt quoque Theoagus ipſum ſub vitæ finem vacaſſe corrigendis libris depravatis. Ejus verba hæc ſunt, *Poſtea Dominus Imperator nihil aliud cœpit agere, niſi in orationibus & eleemoſynis vacare, & libros corrigere, Nam quatuor Euangelia Chriſti, quæ intitulantur nomine Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, in ultimo ante obitum ſui diem cum Græcis & Syris optime correxerat*, Ferunt, cum, quum Scholam, quod ſæpius facere ſolebat, ingreſſus, pauperes nobileſque promiſcue ſedentes conſpexiſſet, utroſque cohortatum eſſe ad ſtudia litterarum, illos quidem propoſitis amplis honorum præmiis, iſtos vero comminatione iræ ſuæ, & dignitatum ſpoliationis. Sed nos cæteras Academias proſequamur.

ARGENTINENSIS inſtituta eſt anno 1538 à prudentiſſimo ejus urbis Senatu, auctore potiſſimum Iacobo Sturmio Syndico, qui Joannem Sturmium Belgam Lutetia evocatum ei ludo præfecit Rectorem perpetuum. Crevit autem Schola ob inſignem Rectoris, qui eloquentiam profitebatur diligentiam mirifice; neque eſt ulla in orbe Chriſtiano gens ad quam non aliquis illius ſcholæ fructus pervenerit. Anno vero 1566 a Maximiliano Imperatore in Comitiis Auguſtanis obtentum eſt jus creandi Baccalaureos & Magiſtros Philoſophiæ: neque enim putavit Senatus ſuæ Reip. conducere majores Academiæ honores, qui ſæpe plus ſplendoris quam utilitatis habent.

ALTORFINA Schola à Senatu Norico aperta eſt anno 1579 die 29 Junii. Primus in ea Rector fuit Valentinus Erythræus, Privilegia Academica obtenta ſunt à Rudolpho Imperatore anno 1581. Tranſlatum igitur eo eſt quicquid erat Noribergæ juventutis eruditioris, ut illic plenius poliretur. Fuerat enim jam ante Noribergæ Schola ſatis celebris, ad cujus conſtitutionem multum contulerant Melanchthon, Bilibaldus Pircchaimerus, Vitus Theodorus, Eobanus Heſſus, Joannes Funccius, Vincentius Opſopœius. Sub annum 1588 evocatus eſt Altorphium à Senatu Noribergenſi Hugo Donellus Iuriſconſultus & poſt eum Obertus Giphanius, Scipio Gentilis, Conradus Ritterſhuſius, Philippus Scherbius, viri toto orbe celeberrimi.

BASILIENSIS Academia privilegia Bononienſibus paria conſecuta eſt, anno Domini 1459, die 11 Novembris. Celebratus autem eſt ejus natalis anno ſequenti præſente Epiſcopo Joanne à Venningen Primus Rector fuit Georgius ab Andlo Canonicus.

CHEMNICENSIS Schola in Saxonia ſub Georgio Agricola viguit floruitque. Eo extincto concidit.

CULMENSIS in Boruſſia inchoata eſt anno 1405, reſtau-

rata

rata anno 1554.

CORONENSIS in Tranſſylvania nomen aliquod obtinuit anno 1550. vivis adhuc Joanne Huntero, Valentino Wagnero, Matthia Fronio, Ioachimo Ebethardo: ſed poſt illos collapſa eſt. Habet tamen illic Bibliotheca libros multos manuſcriptos, ereptos ex flammis Regiæ Bibliothecæ Budenſis, quam immani ſumptu & ſtudio ex omnibus Europæ & Aſiæ regnis collegerat Rex Hungariæ Matthias Corvinus.

DILLINGANA in Bavaria ſuperiore ad Danubium initium ſuum accepit anno Chriſti 1549 ab Ottone Truceſio Cardinale Auguſtano, voluntate Julii Papæ III, evocatis illuc Profeſſoribus Lovanio & Ingolſtadio.

ELBINGENSIS fundata eſt in Boruſſia anno 1542 ab Alberto Duce primo.

ERFVRDIENSIS in Thuringia inſtituta creditur à Dagoberto Francorum Rege, circa annum Chriſti 1491 Privilegia contulerunt Bonifacius 9 & Pius II Inter primos ejus profeſſores memorantur Nicolaus de Bibera Philoſophus & Poëta, Henricus de Erphordia, Conradus de Magdeburg, Joannes Zacharias Maternus, Georgius Pætus, & Benedictus Stendel.

FRANCOFVRTENSIS ad Viadrum in Marchia Brandeburgica ſolemniter inaugurata eſt anno Chriſti 1506, die 6 Aprilis, auſpiciis Joachimi I Electoris Brandeburgenſis & fratris Alberti Archiepiſcopi Moguntini & Magdeburgenſis, ac poſtea etiam Cardinalis. Primus ejus Rector fuit Conradus Wimpina Francus, Profeſſor Theologiæ: Reliqui lectores evocati ſunt ex Academia Lipſienſi. Privilegia collata ſunt ab Alexandro VI Pontifice & Julio II, adnuente Imp. Maximiliano I, qui jam ſexennio ante litteris Noribergæ datis, conſilium Electoris, & leges & inſtituta, ac privilegia omnia confirmarat.

FRANEKERENSIS Academia in Friſia Occidentali inſtituta eſt ab Ill. ejus Provinciæ Ordinibus anno Chriſti 1586 Vivit in ea Joannes Druſius linguæ Hebraicæ peritiſſimus.

FRIBVRGENSIS in Briſgoia Rhætiæ condita eſt ab Alberto Duce Auſtriaco circa ann. Chriſti 1450. Ad eam exornādam ſeptennio poſt evocati ſunt Vienna profeſſores Theologiæ, liberalium Artium, Philoſophiæ, & Juriſprudentiæ. Ornavit eam dum vixit Vlricus Zaſius, Cæſarei juris Profeſſor, ſub annum Chriſti 1518, ac poſt illius obitum conceſſit etiam eo Eraſmus Roterodamus relicta Baſilea, anno 1529, qui etiam illic manſit uſque ad annum 1535; quo tempore vir eruditus & pius, ſcribendo, commentandoque non tam ſe ad mortem, quam anno poſt Baſileæ oppetiit, præparavit; quam æterni nominis fructum victuris operibus acquiſivit.

GIESSANA Academia nupera admodum eſt, inſtituta quippe anno 1607, die Octobris, à Ludovico Lantgravio Haſſiæ, impetratis à Rudolpho Imperatore immunitatibus & privilegiis; colonia eſt Academiæ Marpurgenſis.

GOLTBERGENSIS Schola in Sileſia claruit potiſſimum circa annū 1520. Ex eo attritus eſt nonnihil ejus fulgor.

GORLICIENSIS Monaſterii Gymnaſium in Luſatia ſuperiore apertum eſt anno 1565, die 9 Julii. Claruere in ea Petrus Vincentius Vratiſlavienſis, Laurentius Ludovicus, & noſtra memoria Caſpar Dornavius.

GRIPSWALDENSIS Academiæ principium refertur ad annum Chriſti 1456, quo à Vratiſlao Principe Pomeraniæ impetratis à Frider. III privilegiis ſolemniter inſtituta eſt, die 16 Octobr. Ac floruit aliquantiſper: poſtea tamen collapſa nonnihil eſt, ac tandem à Philippo Pomeraniæ Duce reſtituta, anno Chriſti 1547.

Digitized by Google

HAFNIENSIS originem ſuam debet Friderico Danorum Regi qui illam anno Chriſti 1539 inſtituit. Cobenam vocat Iovius, alludens forte ad vernaculum nomen Copen-haffen; Chriſtianus Holſatiæ Dux, poſtea Rex Daniæ, multum ad eam ornandam contulit. Sed & noſtra memoria illam auxerunt Frider. II. & Chriſtian. IV.

HAILBRVNNENSIS Schola in Franconia inchoata eſt anno Chriſti 1582 à Georgio Frider. Marchione Brandeburgico; die quinto Aprilis, qui Principi natalis.

HEIDELBERGENSIS inſtituta fuit ad exemplum Pariſienſis à Ruperto II Duce Bavariæ, anno Chriſti 1346. Primus ejus Rector fuit Marſilius ab Ingen Vltraiectinus, qui illuc Lutetia evocatus eſt. Claruit diu, claretque adhuc, nobilis litterarum, artium, Sapientiæque tum divinæ tum humanæ ſtudiis, Principibus Palatinis ingentem ſumptum in viros eruditione celebres facientibus. Ornant eam Aulæ vicinia, & inſtructiſſima omnis generis libris Bibliotheca, cui nunc poſt Paulum Meliſſum præeſt Ioannes Gruterus vir doctiſſimus & vere μουσεῖον περιπατοῦν. Meliſſi ad me Oda quum illic agerem digna lectu eſt.

Ingens voluptas eſt animo meo,
Recens novello germine ſæculum
Florere, maturos & annis
Poſſe videre ſenes iuventam,
Si vita me non calvitur, attigam
Frontem futuri cardinis, hac hume
Superſtes, & ſexcenta mille
Virginei numerabo partus
Elapſa brumis tempora frigidis,
Tum ſegnis æui ſcala gradaria
Septena cum iunctis novenis
Multiplicans, reſerare Parcam
Multum vieti ſtamina licii
Vltrò iubebit. Quod ſuperingeret
Lucro imputandum. Tu vigeſcens
Creſce diu PETRE, PETRE *creſce,*
Frundentis inſtar ſub nive laurea,
Muſarum honori non modo gloriam
Dehinc ampliorem Cynthioque
Verum etiam decus additure
Tuapte majus laude nepotibus.
Panges ſepulti in funere neniam.
Et ambo DOVSAS, LIPSIVM *que*
Ut faciant itidem monebis.
Et quisquis umbra faverit. Interim
Ne ſit pudori, o numina, BERTIO
Legi inter has ſpinas, vepresque
Aſpalathosque cynorrhodosque
Siluas perennes; quas neque falx Croni
Tam ſæva, nec trux Martis acinaces
Nec ictus harpes Mercurina
Excidio dare poſſit unquam,

Anno cIↄ Iↄ xc1 Eid. Maii, Myrtilleti ad Nicrum. PAVLVS MELISSVS, Francus.

HELMSTADIANA in Ducatu Brunſvicenſi conſtituta eſt à Julio Duce, anno Chriſti 1576, atque ab eo nomen ſervat Academiæ Juliæ. Ejus filius Henricus Epiſcopus Halberſtadenſis, anno ætatis ſuæ 13, ipſo die natali ſuo declaratus eſt ejus Rector perpetuus. Vixit in ea Joannes Caſelius eloquentiæ lumen. Vivunt hodie profeſſores omnium ſcientiarum abſolutiſſimi. Situm eſt Helmſtadium medio inter Brunſuigam & Magdeburgum itinere. Ipſum à Caroli Magni filio muniri cœpit, ut eſſet præſidium contra Sorabos & Vilſos. Tradidit ille oppidum S. Ludgero, qui ipſe illud tribuit cœnobio Benedictino quod eſt Werdenæ ad

Digitized by Google

ad Ruram flumen. Hujus monaſterii Abbates Domini fuere Helmſtadienſes, uſque ad annum 1490. quo accepta pecuniæ ſumma Abbas Guilielmo Brunſuicenſi duci illud vendidit.

HERBORNENSIS Schola fundata eſt à Joanne Comite Naſſovico, anno 1589, ac poſt decennium tranſlata eſt Sigenam: Non eſt incelebris neque obſcura ejus fama.

IENENSIS in Thuringia ad Salam excitata fundataque eſt à Joanne Friderico Electore Saxoniæ, anno Chriſti 1548, die 25 Ianuarii. Sed poſt decennium impetratis ab Imperatore privilegiis ſolemniter inaugurata eſt, die 2 Februarii. In hac aliquando docuit Juſtus Lipſius.

INGOLSTADIENSIS in Bavaria Academiæ natales referuntur ad annum Chriſti 1410, traductis eo ex Schola Viennenſi profeſſoribus. Privilegia illi confirmata ſunt à Pio II Pontifice, anno 1459. Ludovicus Bavariæ Dux valde eam ornavit: nec defuere ei poſtea Erneſtus & Albertus.

LAVINGENSIS Schola in Superiore Palatinatu ad ripam Danubii initium habuit à Wolfgango Comite Palatino Rheni Bipontino, imperante Ferdinando.

LIPSIENSIS Schola in Miſnia inaugurata eſt 12 die Novembris, anno, MCCCCVIII auſpiciis Friderici I Electoris Saxoniæ Bellicoſi. Crevit autem Schola ex ruinis dilapſæ Scholæ Pragenſis: nam quum magiſtratus Scholæ ademptus eſſet Germanis, indignata animoſa natio injuriam diſceſſu ſuo vindicavit. Vno enim die adierunt Lipſiam ſupra duo ſtudioſorum millia.

LOVANIENSIS Academia opus eſt Joannis Brabantiæ Ducis, & Papæ Martini V. Inaugurata eſt anno 1425. Sed caverat Martinus Papa ne ibi doceretur Theologia; Eugenius tamen IV id poſtea indulſit. De hac multa Lipſius in ejus urbis & ſcholæ deſcriptione.

LVGDVNENSIS apud Batavos Schola ad medium Rheni oſtium ſita, jam ſub Guilielmo Comite & Florentio tenuia habuit initia; Emicuit ea tandem in medio belli æſtu, & (mirum dictu) inter tubas & tympana, nondum in ſocietatem redactis cæteris Hollandiæ & vicinarum Provinciarum civitatibus, Amſterodamum enim adhuc Hiſpanis addictum erat & Traiectus ad Rhenum) magno animo ab Ill. Ordinibus, Gubernante Hollandiam Guilielmo principe Auriaco inſtitura, majore crevit, evocatis undiquaque viris doctiſſimis: Natalis ejus fuit anno poſt ſolutam arctiſſima obſidione civitatē, qui fuit 1575. Hæc cauſſa eſt, cur Palladem armatam, in ſigillo ſuo ejus Academiæ Curatores & Conſules habeant. Quanta ejus per orbem univerſum ſit celebritas, teſtari poſſunt exteri, qui magno numero quotannis ad eam confluunt, excultique Sapientia redeunt cum fructu ad ſuos.

MARBVRGENSIS Academia in Haſſia inſtituta eſt anno 1526. Sub Philippo tamen Lantgravio primum nacta eſt omnium ſcientiarum facultatumque profeſſores: Confirmata eſt à Carolo V Imperatore & Clemente VII Pontifice.

MISNÆ in Saxonia Schola eſt illuſtris in qua deſtinatis in eum uſum reditibus cœnobii Afrani aluntur adoleſcentes centum ſub quatuor præceptoribus. In ea Schola docuit Georgius Fabricius, magnum Germaniæ ornamentum.

NEOSTADIANA in Nemetibus Schola inſtituta eſt à Joanne Caſimiro Comite Palatino ad Rhenum, quum poſt obitum Friderici ex Heidelbergenſi Academia digreſſi eſſent quotquot religionem mutari ægro animo fe-

Digitized by Google

mo ferebant. Docuerunt in ea Hieronymus Zanchius, Zacharias Vrſinus, Nicolaus Dobinus, Henricus Smetius, Ludolphus Pythopœus, Fortunatus Crellius. Sed poſtquam reſtitura eſt in Palatinatu religio, redierunt ad priora munia profeſſores, ceſſitque in Collegium Scholæ. Habet illic alumnos quinquaginta Princeps ſtipendiatos.

PRAGENSIS Academia fundata eſt anno Chriſti 1358 ad exemplum Pariſienſis, & mirifice initio crevit. Carolus IV Imperator multis ſplendidis ædificiis eam ornavit, ut ſunt Collegium Caroli Magni, Cæſareum, Regium, Bohemorum, Bethlehemiticum, aliaque. Heduigis quoque regina ſub annum 1300 Lithuanorum in ea Collegium condidit.

REGIOMONTANA Academia in Boruſſia inſtituta eſt anno 1544 ab Alberto Marchione Brandeburgico, magno crucigerorum militum magiſtro hæreditario. Primus in ea Rector fuit Georgius Sabinus Brandeburgicus alia omni amœna litteratura, tum imprimis poëtica arte excultus; quarum virtutum gloria eo uſque provectus eſt, ut eum Carolus V Ratiſponæ nobilitate donaverit: Ejus inſtrumenti, quia rarum eſt, & lectorem ad bonarum artium ſtudia præmiaque excitare poteſt, inſerendum exemplum duxi. Sic ergo illud ſe habet.

CAROLVS QVINTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS Georgio Sabino Brandeburgenſi gratiam Cæſaream, & omne bonum. Etſi antea propter doctrinam & virtutem non ſolum clarus, ſed etiam equeſtris ordinis gradu ornatus es ab aliis, tamen & nos exſtare aliquam ſignificationem noſtræ, & voluntatis & opinionis de tua virtute volumus: Nam illos præcipue dignos honore judicamus, qui ingenio & doctrina excellunt. Quare cum in omnibus honeſtarum artium ſtudiis ſumma cum laude verſeris, nos ſponte lubentique animo eadem ornamenta nobilitatis tibi decernimus autoritate Imperiali, approbante Principum, Comitum, Baronum, aliorumque procerum noſtrorum, ac ſacri Romani Imperii Senatu. Adhæc liberos utriuſque ſexus ex te legitime aut natos aut naſcituros, eorundemque poſteros omnes, creamus vere nobiles, atque in numerum noſtrorũ ac ſacri Romani imperii nobilium cooptamus. Te igitur, Sabine, liberoſque ac poſteros tuos omnes harum literarum teſtimonio renunciamus vere nobiles, tanquam de domo ac proſapia nobilium à quotuor paternis ac maternis avis procreatos. Tales itidem nobiles, ab omnibus, univerſis ac ſingulis, cujuſcunque conditionis, eminentiæ, ſtatus, gradus aut dignitatis exiſtant, vos dici, nominari, & haberi volumus. Facimus etiam tibi, liberiſque tuis, ac poſteris omnibus poteſtatem, nũc & deinceps in perpetuum, ubicunque locorum ac terrarum in judiciis & extra, in rebus ſpiritualibus ac temporalibus, Eccleſiaſticis & prophanis: deniq; in quibuſcunque rebus, quarum mentio diſerte hic fieri deberet, nec non in omnibus & ſingulis honeſtis exercitiis, negociis & actionibus, ut illis honoribus, dignitate, feudis, officiis, immunitatibus, libertate, inſignibus, & privilegiis, gaudere, uti, & frui poſſitis: in quibus, cæteri noſtri, & ſacri Romani imperii vere nobiles, de equeſtri proſapia à qua-

Digitized by Google

à quatuor paternis & maternis avis geniti & procreati, utuntur, fruuntur, ac gaudent quoquo modo, vel de conſuetudine, vel de jure. Porro ad hunc equeſtris ordinis gradum addimus etiam tibi inſignia quibus nobilitas tua latius inclareſcat: videlicet clypeum cœruleum, & in eo Pegaſum candidum ex nubibus volantem, alis in altum porrectis. Galeam vero cancellato ore, qualis ſolet eſſe nobilitatis non poſtremæ: Et in galea alium Pegaſum cum nubibus, ſimili figura qua eſt in clypeo. Poſtremo tegumenta clypei & galeæ diſtincta duobus coloribus. cœruleo & albo: quemadmodum hæc omnia exactius pictoris ingenio ac manu depicta, in medio harum literarum cernuntur. Id vero inſigne apte convenit homini non ignavo, ſed ad gloriam excitato, cui eſt virtute efficiendum, ut alios omnes tantum poſt ſe relinquat,

Ante citus quantum Pegaſus ibat equos.

Nos igitur & illud ipſum inſigne tibi & hæredibus tuis tradimus, perpetuum virtutum tuarum monumentum, quo ad virtutem & gloriam poſteri tui incitentur. Illud perpetuo in omnibus honeſtis actionibus & expeditionibus in ſeriis vel ludicris certaminibus, in præliis, duellis, & quibuſcunque pugnis, vexillis, tentoriis, ſcutis, ſigillis & annulis, monumentis, ſepulchris, prædiis, ædificiis, tabulis & picturis, nobilium armigerorum, pro arbitrio ferre ac geſtare poteritis ac debetis, ceſſante omni impedimento: nec obſtantibus quibuſcunque conſuetudinibus, ſtatutis, privilegiis, præſentibus aut futuris, qua quoquo modo contra hujuſmodi nobilium creationem, aut privilegium noſtrum facere poſſint: quibus omnibus diſerte per has literas derogamus, & derogatum eſſe volumus. Nulli ergo hominum liceat noſtrum hoc decretum reſcindere. Si quis autem id attentaverit, illum judicamus noſtram & ſacri Romani imperii graviſſimam indignationem ipſo quidem facto incurriſſe. Et mulctam illi dicimus, quinquaginta Marcarum auri puri partem dimidiam, unam fiſco noſtro Cæſareo, alteram injuria affectis adjudicandam. Idque his publicis literis teſtatum volumus: de quarum autoritate ne quis dubitaret, eas noſtro tam autographo, quam ſigillo munivimus. Datæ Ratiſponæ in urbe noſtra imperiali die 14 Iulii. Anno 1541. Imperii noſtri 21. Aliorum regnorum noſtrorum 26.

ROSTOCHIENSIS Schola in Ducatu Megapolitano ad mare Balthicum instituta eſt anno 1415 impetratis à Cæſare & Pontifice privilegiis. Viget illic hodie floretque Profeſſorum eruditione, ſtudioſorum frequentia, civium comitate, Magiſtratus optimi beneficentia Muſarum ſedes.

SERVESTANVM Gymnaſium a Ioachimo Erneſto Principe Anhaltino erectum eſt anno 1585.

STEINFVRTENSE inſtitutum eſt ab Arnoldo Comite Benthemio & Tecklenburgico; tranſlatum eo Schuttorfio, ob loci commoditatem.

TIGVRINA Schola ſub Zwinglio, Bullingero, Pellicano, Geſnero, Rudolpho Gualtero, Simlero, Stukio, viguit: neque adhuc incelebri eſt fama.

THV-

Digitized by Google

THUBINGENSIS Academiæ initium incidit in annum 1477, tunc enim Eberhardus Barbatus Wirtembergæ & Mompelgardiæ Comes eam erexit. Primus ejus rector fuit Joannes Nauclerus. Gabriel Biel Profeſſiones direxit. Privilegia conceſſa ſunt à Friderico Imperatore & Sixto IV Papa, quorum quotannis lectio publice inſtituitur in templo S. Georgii, Dominica S. Georgii diem ſequente.

VIENNENSIS Academia in Auſtria fundata eſt à Friderico II Imperatore, anno 1237, ad exemplum Scholæ Pariſienſis: reſtaurata eſt ab Alberto III Archiduce Auſtriæ, anno 1365.

VRATISLAVIENSIS in Sileſia inſtituta eſt ab ejus urbis Senatu, anno 1505, conſenſu regis Hungariæ & Bohemiæ Vladiſlai, ſed Cracovienſis Academiæ vicinia luminibus ejus offecit.

VPSALIENSIS in Suecia Academia vetuſta eſt, Anno 1540 in ea vixit magni nominis Mathematicus Jacobus Zieglerus Landavus Bavarus: Celebrem quoque eo tempore reddiderunt Olaus & Joannes Magni, fratres Lincopienſes, quorum iſte etiam Upſalienſis fuit Archiepiſcopus.

WITTEBERGENSIS Academia condita eſt anno 1502, auctoritate Friderici Electoris Saxoniæ, die 18 Octobris. Ejus Rector primus fuit Martinus Polichius Francus, profeſſione Medicus.

CAP. III.

Urbium Germanicarum variæ Claſſes.

GErmaniam qui ex linguæ ſono æſtimant, coguntur eam extendere ubi non eſt. Factum eſt enim fortiſſimæ & animoſiſſimæ gentis victoriis, ut quam latiſſime ſe populus Teutonicus diffuderit, occupata olim Hiſpania, Italia, Africa, ubi & linguæ ſuæ uſum ſervaſſe ipſos ex nominibus propriis virorum, fœminarum, urbium, populorum manifeſtum eſt. Saxones in Anglia hæſiſſe conſtat, ab iiſque dictos Angloſaxonas. Quis autem Anglos quorum ſermo etiam hodie ad Saxonicum accedit, audebit Germaniæ tribuere? Non ſunt igitur ex ſolius linguæ uſu Germaniæ fines æſtimandi. Qui vero non niſi ex hodierni Imperii terminis Germaniam metiuntur, etſi quidem illi magnas & graves cauſſas ſententiæ ſuæ proferant: tamen quia auguſtiorem nunc faciunt Germaniam quam olim fuit, non videntur mihi hoc tempore ad urbium Germanicarum enumerationem properanti pro aſſiduis autoribus admittendi. Neque enim ex earum rerum numero eſt Germania, quæ modo extenduntur, modo contrahuntur; ſed habet ſuas dimenſionis leges, quæ variantibus imperiis non mutantur. Quod ſi ergo Ptolemæus naturam ſequutus Rheno & Viſtula Germaniam definivit, ſi Tacitus Danubio & Oceano; non faciemus præter rationem, ſi in colligendis Germaniæ civitatibus veterum ſententiam cum hodierna temperantes, non illas urbes tantum Germaniæ accenſeamus quæ hodie ſacro Imperio ſubſunt, ſed & eas quæ coli, linguæ, morumque cognatione cum illis iunctæ, antiquis Germaniæ terminis comprehenduntur. Et ſi olim Gothi, Normanni, Cimbri, Suevi Septentrionales, Teutonis accenſi ſunt, & nomini Germanorum primi occaſionem dederunt, nihil cauſſæ eſt, cur nunc à Germaniæ appellatione ipſi ſint excludendi, etiamſi ſuis regibus ſubiecti ad Imperii ordines proprie non pertineant; quum aliud ſit Germania, aliud imperium Germanicum; poſſitque pars aliqua Germaniæ ab imperio Germanico eſſe exempta. Quæ quum ita ſint, ſic nos Germaniæ urbes diſtinguemus, ut alias dicamus eſſe extra imperium, ut ſunt Bohemicæ, Hungaricæ, Danicæ, Suecicæ, Norve-

Digitized by Google

Norvegicæ, alias imperio ſubditas. Atque has rurſum vel Municipales, vel liberas. Municipales voco, quæ ad Principes Imperii pertinent, ac dominos habent ſingulares ſubjectos Cæſari, cujuſmodi ſunt quæ Electoribus, Moguntino, Colonienſi, Trevirenſi, Palatino, Saxoni, Brandeburgicó parent: tum quæ Archiducibus, Ducibus, Principibus, Lantgraviis, Comitibus, Marchionibus ſunt obnoxiæ. Liberas voco eas quæ à juriſdictione alterius præterquam Imperatoris immunes, ſubſunt ditioni & poteſtati Cæſaris. Harum iterum aliæ ſuis fruuntur legibus ad morem liberarum Rerumpublicarum, ſervantes ſuam autonomiam, aliæ planè ſunt Imperatoriæ & ad ipſius nutum arbitriumque gubernantur. Ad illud genus pertinent civitates pleræque Helvetiæ, ex quo excuſſo Auſtriacorum imperio ſeſe in libertatem adſeruerunt. Eodem etiam referri poſſunt civitates quædam Anſeaticæ, in extremis Saxoniæ partibus ſitæ, de quibus ſtatim dicemus. Imperatoriæ verò ſunt, quæ veluti quoddam patrimonium Cæſaris & Imperii habentur, ſtatimque creati Imperatoris ditioni ſubiectæ ſunt. Harum numerus ſuperiore ſeculo non parum eſt imminutus, quibuſdam magna vi pecuniæ oppignoratis, quibuſdam bello devictis, vel alio modo à ditione Imperii Germanici alienatis, vix ut ſpes aliqua earum recuperandarum reliqua eſſe videatur. In harum numero ſunt, *Meta*, *Veſuntio*, *Conſtantia*, *Verodunum*, *Tullum*, *Cameracum*, *Bodobriga*, *Noviomagum*, *Veſalia*, *Daventria*, *Suolla*, *Briſacum*, *Rheniſeldum*, *Neoburgum*, *Rheni*, *Mosbachium*, *Oppenhemium*, *Ingelhemium*, *Cæſaris Lotharia*, *Lavingia*, & aliæ nonnullæ. Porro eæ urbes quæ adhuc ſunt Cæſaris, & in Imperio ſeſſionem habent, in duo ſcamna vel latera dividi ſolent. Nam ex his quædam ſunt ditionis Rhenanæ, quædam Suevicæ, ducta à potiore parte denominatione. Rhenanæ ſunt, *Colonia Agrippinenſis*, *Aquiſgranum*, *Argentoratum*, *Wormatia*, *Spira*, *Lubeca*, *Francofurtum ad Manum*, *Hagenoa*, *Colmaria*, *Seleſtadium*, *Landavia*, *Weiſſeburgum*, *Goſlaria*, *Northuſa*, *Mulhuſium Thuringia*, *Gelnhuſa*, *Fridberga*, *Wetzlaria*, *Cæſaris mons*, *Offenburgum*, *Gegenbachium*, *Roshamium*, *Dortmunda*. Suevicæ ſunt, *Ratiſpona*, *Auguſta Vindelicorum*, *Noriberga*, *Ulma*, *Nordlinga*, *Eſlinga*, *Hala Suevorum*, *Roteburgum Franciæ*, *Memminga*, *Campidonum*, *Rotwila*, *Reutlinga*, *Hailprunna*, *Dinckelsbyielba*, *Gamunda*, *VVeiſſeburgum Noricum*, *VVindeshemium*, *Lindavia*, *Donawerda*, *Kaufbeura*, *Ravenſpurgum*, *Bibracum*, *Buchavia*, *VVimpina*, *Schvveinfurtum*, *Gienga*, *VVila*, *Ala*, *Bopſinga*, *Uberlinga*, *VVangena*, *Buchorna*, *Pfuldorfium*, *Leukircha*, *Iſna*; Nos harum omnium typos & deſcriptiones non dabimus, ſed earum duntaxat, quarum potuimus habere imagines. Daturi plures melioreſque quum ad noſtras manus tales pervenient. Rogamus Lectorem, ut conatus noſtros æqui & boni conſulat, atque ex ſuis opibus ſtudia noſtra juvet, ſubmiſſis iis quæ ad Germaniæ pleniorem accuratioremque deſcriptionem faciunt. Non conſtant hæc talia niſi ex ære collatitio, & in eos qui nos juverunt, gratos nos & memores beneficii futuros pollicemur.

CAPUT IV.

De urbibus Anſeaticis deque Anſea Teutonica.

Magna quondam Hunnorum aliarumque Barbararum gentium fuit in Germania vexanda immanitas, eoque magis formidanda, quod jam Saxoniæ maritimæ viciniſque Pomeraniæ, & Megapolenſi ac Brandeburgenſi tractui regionibus imminerent. Eo tempore feruntur adverſus Barbarorum excurſiones, & ad mercaturæ commodum utilemque

Digitized by Google

uſum coiiſſe in Germania urbes maritimæ, quæque adſitæ fluminibus cum maritimis illis commercia exercebant, conceptis certis quibuſdam fœderis capitibus. Conſpirarunt autem in eam ſocietatem inde à Finnico ſinu, quod eſt in ultimo receſſu maris Balthici, uſque ad Rheni oſtia urbes præcipuæ: nomenque ſibi indiderunt, Anzeaticarum, vel à mari Teutonico, quod ad illud ſitæ eſſent, hoc enim eſt *An Zee*, vel à fide quam dextra pangere receptus gentibus mos eſt, manum enim Germani *Handt* vocant, vel, ut aliis placet, à fœdere & concilio, quod priſca Germanorum voce *Hanſam* dici ajunt; prolato etiam ex veteri codice Novi Teſtamenti loco inſigni, ubi pro eo quod Latine dicitur, *Concilium fecerunt in eum.* Germanicè legitur, Fecerunt *hanzam.* Iidem ab immunitatibus quoque dicti ſunt *Frye Hanſſen.* Qui autem Francos ex eo nomine contracto derivant quaſi Franſſen, manifeſte errant. Neque enim *Franſos* appellamus, ſed *Francos*, quæ vox non ab Hanſis vel Anſis, ſed à *franck* quod liberum ſonat originem trahit. In eam vero ſocietatem recipiebantur non niſi civitates Germanicæ maritimæ quæ jus habebant portarum ſuarum claudendarum & aperiendarum, ſive illæ Principem agnoſcerent, ſive omnino eſſent liberæ. Dividitur autem Hanſa Teutonica in quatuor regiones, Lubecenſem, Colonienſem, Brunſvicenſem, & Boruſſicam: habetque ſibi ſociatas urbes LXVI, nimirum Vandalicas ſex, Pomeranicas octo, Boruſſicas ſex, Livonicas tres, Saxonicas tredecim, Weſtphalicas decem, Clivicas ſeu Marchicas ſeptem, Tranſiſalanas tres, Gelricas ſeptem, Friſicas tres. LUBECA ex aliorum conſenſione caput eſt totius Anſeatici fœderis, tum ob faciles acceſſus, eſt enim medio pene loco ſitum tum ob urbis civiumq; potentiam. In ea ſunt archiva ſocietatis, cum jure evocandi vicinas urbes. Habet autem junctas ſibi civitates Vandalicas quinque, Hamburgum, Roſtochium, Wiſmariam, Stralſundam, & Luneburgum, ac præterea Pomeranicas, Stetinum, Anclemium, Golnavam, Gripſwaldam, Colbergam, Stargardam, & Stolpam. COLONIA AGRIPPINENSIS quæ anno Chriſti MCCCCLXXXI Anſeaticarum urbium numero juncta fuit, primaria eſt ſecundæ regionis civitas, habetque ſibi ſociatas civitates Clivenſes & Markenſes, Veſaliam, Duisburgum, Embricum, Warburgum, Unnam, Hammiam. Tum Weſtphalicas, Monaſterium, Oſnaburgum, Tremoniam, Suſatum, Herfordiam, Paderbornam, Lemgoviam, Bilefeldiam, Lippiam, Coesfeldiam. Tum Geldricas, Noviomagum, Zutphaniam, Rurmundam, Arnhemium, Venloam, Elburgum, Hardervicum. Et Tranſiſalanas, Daventriam, Campos, Zwollam: Ac denique Friſicas Septentrionales, Groningam, Bolſwerdiam, Staveram. BRUNSVIGA primaria tertiæ regionis Anſeaticæ civitas habet ſub ſe urbes Saxonicas. Magdeburgum, Goſlariam, Embecam, Gottingam, Hildeshemium, Hannoveram, Ulſam, Buxtehudam, Stadam, Bremam, Hammelam, Mindam. DANTISCUM primaria Boruſſiæ civitas habet ſub ſe Regiomontum, Colmariam, Toruniam, Elbingam, Brunsbergam; Livonicas quoque urbes, Rigam, Dorpatum, & Revaliam, quæ Germanica utuntur dialecto, cæteris Slavonicam ſonantibus. Eſt & in Norwegia BERGA juris Anſeatici. Sunt & quatuordecim controverſi juris, Stendelia, Soltwedelia, Berlinum, Brandeburgum, Francofurtum ad Oderam, Vratiſlavia, Cracovia. Halla, Aſterſlebia, Quendelburgum, Halberſtadium, Helmſtadium, Ryla, Northemium, & in agro Leodienſi Dinantium, ob ferri & chalybis proventum. Harum omnium fœdere inter ſe junctarum dici non poteſt quanta ſit potentia. Multa illarum præclare geſta refert Crantzius; Hoc conſtat, illarum ope gravia bella olim fuiſſe compoſita, diſcordias vicinorum regum Principumque ſopitas, pacem reſtitu-

tam,

Digitized by Google

tam,quod magnum crederetur momentum ipſorum potentia allatura ſi ſe alterutri parti adjunxiſſent: merito ut ſocietas iſta Teutonica ſequeſtra pacis, publicæque per Germaniam tranquillitatis procuratrix multis iam ſæculis habita ſit; Earundem ope ad Belgas, Anglos, Gallos, Hiſpanos, Italos merces deferuntur neceſſariæ, triticum, ſiligo, lana, cera, corium, canabis, linum, pix ſolida & liquida, chalybs, ferrum, piſces aridi, ſalſamenta, trabes quernæ & abiegnæ, mali, & quicquid præterea terræ Septentrionales ad uſum humani generis benigne ſuppeditant. Vtque commodior eſſet mercium iſtarum per reliquum orbem diſtributio, impetrarunt diverſis in locis jus inſtitorium, exſtructis illic ad commercia agitanda ingentibus aulis, & obtentis variis privilegiis. Quatuor autem fuere iſtiuſmodi primaria emporia, *Novogrod* in Ruſſia, *Londinum* in Britannia, *Bruge* in Belgica, & *Berga* in Norwegia. Hiſce in urbibus liberum permiſſumque erat omnibus in Anſeaticis urbibus natis, morari, mercaturam exercere, & privilegiis frui Teutonicæ ſocietatis, juxta leges in eam rem à reliquis urbibus ipſarumque legatis de publica ſententia conſtitutas. Habent autem leges illæ capita ad honeſtam juventutis educationem pertinentia. Juvenes enim in illis collegiis domo procul educabantur, qui ſimul atque ad conjugium animum appuliſſent, cogebantur in patriam aut alio diſcedere, ac per proxenetam juvenem vel famulum res ſuas adminiſtrare. Collegio præerat in ſingulis urbibus præfectus ſenior, quem alii Conſulem, ipſi Aldermannum vocabant. Is cum aſſeſſoribus conſtituebat Senatum Mercatorum, habebatque adjunctum ſibi Secretarium, Quæſtorem, archimagirum, aliosque neceſſariorum munerum adminiſtratores, qui cum Lubecenſi Senatu communicabat res pleraſque ac controverſias diiudicabat, nec dabatur ab ipſorum ſententia niſi ad alias civitates Anſeaticas appellatio. LONDINUM ſocietati Anſeaticæ ab Henrico III Anglorum rege tributum eſt anno Chriſti MCCL. Et quia confœderatorum ſummam fidem certaque auxilia poſteri reges dubiis temporibus experti ſunt, præſertim in bello quod Edvardus III adverſus Gallos geſſit, ſanciverunt, negotiatores Teutonicos illius collegii nullis novis vectigalibus, tributis, exactionibus, ſubſidiis, aliiſque præſtationibus in poſterum onerandos, ſed immunitates ipſis olim conceſſas indultaſque integras atque inviolatas perpetuo relinquendas eſſe. Eſtque decretum illud peculiari quoque diplomate confirmatum, & à Richardo II, Henrico IV, quinto, ſextoque religioſe obſervatum. Donec ardente inter Anglos & Danos bello quum in freto Danico Anglorum naves interceptæ eſſent, naves viciſſim Teutonicæ IX ab Anglis captæ ac ſpoliatæ ſunt, quæ res initium bello triennali Anglis cum civitatibus Anſeaticis præbuit. Neque ante potuerunt offenſi animi pacari, quam interventu Caroli Burgundi qui Edvardi ſororem uxorem duxerat, Teutonicæ nationis ſpiritus lenitus eſſet Traiecti ad Moſam anno MCCCCLXXIV. Ab eo tempore per annos circiter XXC ſub Richardo III Henrico VII, & VIII, atque Edvardo VI Germani immunitates ſuas in Anglia retinuerunt, licet Gedanenſes nonnihil eas conturbarint. Domus ipſorum dicta fuit *Staelhof*, à chalybe, qui *ſtael* Germanis vocatur, eo quod ingentem chalybis vim eo deferrent; Eum nunc nemo importat niſi cui ſingulariter hoc à rege indulgetur. Privilegia illi collegio conceſſa quatuordecim tetro regum ſigillis confirmata ſunt. Primarium hoc erat, quod non penderent niſi centeſimam & ejus dodrantem pro vectigali: quodque exemptì eſſent ab aliis exactionibus. Arctioribus Reip. temporibus, ſi obſidione Londinum premeretur, unam tantum urbis portam quam Epiſcopi vocant, defendere obſtricti. BRUGÆ, ubi alterum Anſeaticarum civitatum Emporium

rium eſſe diximus, à ſociis Teutonicis frequentari cœpit circa annum MCCLXII: duravitque diu admodum negotiatio, florentibus Brugenſium rebus; ſed poſtquam ipſi Maximilianum Romanorum regem præcipuis ipſius miniſtris in conſpectu ejus interemptis captum ignominioſo carceri incluſerunt, dilapſæ ſunt ipſorũ fortunæ. Nam Fridericus Cæſar Maximiliani pater toto imperio ad arma concitato ulturus injuriam filio illatam cum exercitu in Belgicam profectus, obſtructo Brugenſium portu; & evocatis inde Teutonicis negotiatoribus, cauſſa fuit, cur commercia omnia ANTVERPIAM Brabantiæ urbem transferrentur, & ſocietatis Anſeaticæ confœderati collegium ſuũ in ea urbe collocarẽt. Itaq; ad privilegia ſocietati à Ioanne II Brabantiæ duce anno MCCCXV conceſſa, ac per Antoniũ poſtea confirmata, quum Lubecenſium rogatu auctoritas quoq; acceſſiſſet Philippi, qui Antuerpienſes ad recipiendos Teutonorum confœderatorũ mercatores flexit, protinus in comitiis ejus ſocietatis decretum eſt, ut collegiũ Antuerpiæ conſtitueretur, domo etiã ad eam rem magnifice exſtructa in qua propriam juriſdictionem Senatus mercatorum haberet: eaque de re cum Senatu Antuerpienſi tranſactum eſt, expenſis in ſtructuram à ſocietate LX Caroleorum millibus. Exſtat hodieque ſuperba & magnifica domus, ſed dilapſis alio mercatoribus magna parte deſerta: quum videatur divina numinis providentia hoc bonum nunc polliceri AMSTELODAMENSIBVS, quorum emporium frequentia negotiatorum, navium copia, divitiis civium, induſtria nautarum, magiſtratus prudentia, juſtitia, æquitate, gravitate cæteris Europæ emporiis hoc tempore antecedit. Tertiam ſocietatis ſedem diximus eſſe NOVOGARDIÆ Ruſſorum urbe ampliſſima, XL millibus paſſuum à Narua Livonica, XXXVI à Pleſcovia, CXX à Moſca Ruſſorum metropoli. Hic ante hos annos trecentos monopolium Hanſeatici instituerunt; ſed ob ſævitiam & perfidiam Ioannis Moſci Revaliam inde tranſlatum eſt. Sed neque illic perpetuum fuit. NARVAM enim poſteà delegerunt negotiorum ſuorum ſedem anno MDLVIII, confluentibus eodem Anglis quoque & Belgis, & Gallis. Ægre quidem hoc tulit Livonici ordinis magiſter, deque injuria tanquam Imperio ipſi facta apud Ferdinandum Cæſarem graviter queſtus eſt; ſed quod factum fuerat, infectum reddi non potuit. Quarta ſedes fuit BERGIS in Norvegia, ubi magis expreſſa antiqui fœderis veſtigia quam alibi remanſerunt: Sed tractu temporis Danicæ nobilitatis ſordibus factum eſt, ut multum illi ſocietati decederet; ipſi enim ſub Friderico II quæſtu allecti inſtitoriam faciebãt, tranſlatis ad ſe mercatorum compendiis. Quum autem de ea re apud Daniæ regem Fridericum Lubecenſes ſociique Anzæ Teutonici per legatos queſti eſſent, promiſit ille quidem ſe immunitates ſemel ipſis conceſſas regia fide ſervaturum; ſed quod promiſerat non præſtitit. Paſſus eſt enim Danicam nobilitatem navigationibus ſuis mercatorum commoda intervertere, & collegia opificum quæ ſocii Belgæ ſuis domiciliis juncta communi ſecum libertate frui patiebantur, omninò abolevit. Atque hæc de quatuor Anſeaticorum emporiis ſufficiant. Antiquitas ejus ſocietatis tanta eſt, ut difficilius ſit oſtendere quando non fuerit, quam quando eſſe cœperit. Vetuſtiſſima ejus memoria eſt in diplomate Henrici III Anglorum regis, dato anno MCCVI. ſed talis, ut haud obſcure altiorem ejus indicet originem. In eo dicuntur Anſeaticæ civitates Regi naves complures ad belli auxilia ſubminiſtraſſe, ea lege, ut ſi quæ caperentur, frangerentur, perirentue, eas Rex adnumerata pecunia ſolueret. Ceſſit ea res tam feliciter, ut rex Anſeaticorum opera ſuperatis hoſtibus victoriam reportarit. Sed quum reditum parant, tam immanis claſſem afflixit tempeſtas, ut pleræque naves merſæ undis perierint.

rint. Res autem quum ſolvendo non eſſet, videns debitum ex mora creſcere, ita cum Teutonis mercatoribus tranſegit, ut ipſis condeter in ſuo regno facultatem mercaturam exercondi, importandique & exportandi merces, ſoluta tantum centeſima parte pro vectigali. Atque hoc ille privilegium irrevocabile ſibi poſteriſque ſuis eſſe voluit. Ex hac autem narratione duo iſta colliguntur, quibus antiquitas ejus ſocietatis demonſtrari poſſit, Primum, tam potentes tunc fuiſſe illius fœderis ſocios, ut etiam claſſe pollverint, regique Anglorum ſuppetias tulerint. Quum autem nihil repente ſummum fiat, ſed per crementa augeantur vires & potentia, fieri non poſſe quin multò ante hæc tempora Anſeatica iſta fraternitas ſit inſtituta. Deinde, quum rex exſertè dicat, ſe privilegia à majoribus ſuis conceſſa confirmare, indicat, jam ante ſua tempora ſocietatem iſtam viguiſſe: majorum enim nomine veniunt parentes, avi, atavi, & qui ante ipſos vixerunt. Tertium argumentum vetuſtati ex eo peti poteſt, quod inſtituta creditur ſocietas iſta, adverſus Hunnos, quũ autem Hunni antea palabundi ab Henrico Aucupe ad Danubium propulſi ſint, non videtur niſi ad priora illa tempora inſtitutio iſtius ordinis referenda eſſe. Itaque in primis illius ſocietatis legibus cavetur, ne mercatores Teutonici argentum, vel aurum ad Barbaros deferri patiantur, ſed ita cum ipſis tranſigant, ut pro ſuis quidem mercibus pecuniam ab ipſis recipiant, pro Barbaricis verò mercibus non pecuniam adpendant, ſed merces alias commutent. Crevit autem in tantum Anſeatici fœderis potentia adjungentibus ſe ad eas aliis atque aliis ſubinde urbibus Teutonicis, ut ſub Henrico III Angliæ rege duæ & ſexaginta civitates in illud corpus coalviſſe perhibeantur. Ac fuit ſocietas iſta perdiu ſine capite, conſiliis ariſtocraticis utiliter directa, cum ingenti fructu mercatorum, & laudabili omnium concordia. Sed ad ſplendorem confœderatorum potentiamque augendam actum eſt aliquando de Principe aliquo Teutonico (neque enim fas aliter) deligendo qui Protector futurus eſſet iſtius ſodalitatis. Ac primum quidem delatus eſt honor iſte magno Boruſſiæ magiſtro, quod & vicinus eſſet, & ſacri Imperii Princeps, & portus haberet commodos, eiuſque maxime intereſſet curare, ne arma, vel ferrum, vel aurum ad Moſcos exportarẽtur, quibus Livoniæ offici poſſet. Sed ſimul atque Albertus Brandeburgicus Boruſſiam Poloniæ regi ſubiecit, excidit protinus ea dignitate; neque enim exiſtimarunt licere Teutonis ab imperio ſe ſejungere. Viſus eſt poſteà ambire eum titulum Suevorum rex; ſed quum non eſſet Imperii Princeps, non eſt admiſſus, tametſi commoda multa oſtentaret, & cumprimis utilis ſocietati crederetur ob Livoniam, in qua multas civitates poſſidebat. Eadem quoque ratio fuit regum Poloniæ & Daniæ, licet hic ob fauces freti Balthici quibus inſidet, inſulaſque & oppida maritima, perquã opportunus ei rei, ob Ducatum vero Holſatiæ Princeps quoque Imperii videri poſſet. Creſcentibus vero inter Anglos & Hanſeaticos diſſidiis, quibus effectum eſt tandem ut Aula ipſorum Londini, quam *Staelhof* vocari diximus, occupata ſit ab Anglis, ſuffudit quoque frigidam Hiſpaniarum rex, & miſſis anno MDXCVII legatis ſuam quoque operam obtulit, modo ipſi in Anglorum odio pertenderẽt, & Belgarum confœderatorum ſocietate abſtinerent. Multa interceſſerunt inter Anglos & Anſeaticos parum amice geſta, illis in ſuo regno & mari pro potentia ſua, his pro jure antiquo & partis multo labore ac ſumptu privilegiis nitentibus, Cæſariſq; etiam & Imperii totius autoritatem opponentibus: ſed non potuerunt hactenus animi coaleſcere. Rogandus eſt Deus, ut ea utrimque conſilia inſpiret, quibus ſocietas publica conſervari, ſepoſitiſque partium ſtudiis ea quæ ad communem hominum utilitatem tranquillitatemque pertinent, procurari poſſint.

CAPVT V.

Annatarum Archiepiſcopalium, Epiſcopalium, & Abbatiarumque Germaniæ proventus.

COlligam hoc capite proventus Eccleſiaſticos Germaniæ, prout anno Chriſti MDXXII in conventu Noribergenſi æſtimati, libelloque ſingulari comprehenſi, atque in lucem edidi ſunt.

I	MOGVNTINVS Archiepiſcopatus Eccleſiæ in Germania Metropolitanæ, eſt	10000 fl.
	Sub eo ſunt Epiſcopi, Curienſis	2000
	Conſtantienſis	2000
	Argentinenſis	2500
	Spirenſis	600
	Wormacienſis	1000
	Herbipolenſis	2300
	Auguſtanus	800
	Aichſtetanus	800
	Hildesheimenſis	1000
	Padelbornenſis	1000
	Halberſtatenſis	100
	Werdenſis	400
II	COLONIENSIS Archiepiſcopatus eſt	10000
	Sub eo ſunt Epiſcopi, Monaſterienſis	1000
	Trajectenſis ad Rhenum	4600
	Leodienſis	2700
	Mindenſis	1000
	Oſnaburgenſis	6000
III	TREVIRENSIS Archiepiſcopatus eſt	70000
	Sub eo eſt Epiſcopus Metenſis	60000
	Tullenſis	2500
	Verdunenſis	4400
IV	MAGDEBVRGENSIS Archiepiſcopatus eſt	2500
	Sub eo ſunt Epiſcopatus, Merſburgenſis	120
	Naumburgenſis	200
	Brandeburgenſis	1000
	Havelbergenſis	600
	Miſnicus	120
V	SALTSBVRGENSIS Archiepiſcopatus eſt	1000
	Sub eo ſunt Epiſcopi, Tridentinus	2000
	Paſſavienſis	103
	Viennenſis	500
	Gurckenſis	1066
	Brixinenſis	3000
	Friſingenſis	4000
	Sikavienſis	
	Chiemenſis	
	Ratiſponenſis	1300
VI	BREMENSIS Archiepiſcopatus eſt	6000
	Sub eo ſunt Epiſcopi, Lubecenſis	3000
	Suerinus	
	Schleſvicenſis	1000
	Ratzenburgenſis	323
	Hamburgenſis	
VII	RIGENSIS Archiepiſcopatus eſt	800
	Sub eo ſunt Epiſcopi, Revalienſis	300
	Curlandenſis	4000
	Lundenſis	500
	Upſalienſis	1030
	Derpatenſis	
	Nidroſienſis	800
VIII	BAMBERGENSIS Archiepiſcopatus eſt	3000
IX	Sunt præter hos Epiſcopatus quidam exempti, ut ſunt	
	Caminienſis in Allemania	20000

Vratiſ-

Digitized by Google

Vratiſlavienſis in Sileſia	4000
Olmutienſis in Marchia	
Florentinus ad Albim in provincia Bremenſi	60
Trieſtinus in Foro Julia	4600
x Br iſti	
Strigonienſis in Hungaria	2000
Quinque cleſienſis	3300
Canadrenſis in Hungaria	800
Pragenſis	2800
Rugienſis Metropolitanus marcarum argenti	160
Baſilienſis	1000
Camerinenſis in Marchia	
xi Magiſter ordinis Crucifigerorum	400

Abbatiarum præcipuarum proventus annuus hic ſe habet.

S. Ægidii Brunſwigæ ſub Halbetſtad.	fl. 113
S. Albani extra muros Moguntiæ Ordinis S. Benedicti, eſt	133
In Anberach ord. Benedicti ſub Herbip.	200
S. Antonii ſub Camerinenſi in Marchia	1200
Apollonii ſub Rugenſi Epiſc. ordinis Bened. taxatus	800
Arnolphi ſub Metenſi Epiſc. ordinis Bened.	166
Benedicti ſub Strigonienſi Epiſc. ord. Bened.	200
Bledenſtadt ſub Mugunt. ord. Bened.	133
Blidernac. ſub Leod. ord. Bened.	100
Bruelbilienſis ſub Colon.	200
Burchardi extra muros Herbip.	300
Carnofori extra muros Camerini in Marchia	125
Cladrabrenſis ord. Bened, ſub Pragenſi Epiſ.	33
Clarevallis ſub Camerinenſi Epiſ. ord. Ciſtert.	100
S. Clementis extra muros Metenſes ordinis benedicti, taxatus.	233
Corbienſis ſub Padebornenſi Epiſ. ord. bened.	300
Depoſitarius ſub Pragenſi ord. bened.	83
Ebracenſis ſub Herbipolenſi ord. Ciſtert.	800
Egmundenſis in Holl. ſub Traject. ord. bened.	200
S. Emerani ſub Epiſc. Ratiſp. ordinis bened.	150
Eternacenſis ſub Trevirenſi ord. bened.	300
S. Euſtacii ſub Camerin. ord. bened.	60
Fliderbitenſis ſub Leodienſi ord bened.	100
Fontiſſalutis ſub Æchſtetenſi ord. Ciſtert.	333
Fuldenſis ſub Herbip. qui ſub Moguntino ord. bened. 300.	
Gemblacenſis ſub Leod. ord. bened.	502
Georgii de puteſimi ſub Ratiſp. ord. bened.	100
Gorzienſis ſub Metenſi, ordinis bened.	1000
Guttenthal ordinis Ciſtercienſis	300
Grandiſprati ſub Leod. ordinis Ciſtert.	100
Heilprunnenſis ad Iſeram	500
S. Helenæ ſub Camerin. ordinis Camald.	50
Heroſveldenſis ſub bremenſi ordinis bened.	
Hirſchfeldenſis in Thuringia ſub Mogunt. ordinis bened.	1;0
Hirſcaugienſis ſub Spirenſi ord. bened.	100
S. Huberti in Artemia ſub Leod. ord. bened.	1000
S. Jacobi in Bavaria ſub Ratiſp. ord bened.	40
S. Jacobi Leodienſis ord bened.	540
de Inſula ſub Camerinenſi ord. bened.	
de Inſula ſub Trajectenſi ord Præmonſtr.	
de Lambana ord. bened. ſub Camerin.	100
S. Lamberti ſub Saltzburgenſi ord. bened.	100
S. Laurentii de doliolo ſub Camerin. ord. bened.	53
S. Laurentii in Hersberch ſub Traject. ord. bened.	1000
S. Laurentii ſub Leodienſi extra muros	1000
Lichtenbergenſis qui & montis Sereni ſub Magdeburgenſi Auguſtin.	33

Lorenſis

Lorenſis ſub Argentinenſi ord. bened.	310
S. Martini ſub Colon. ord. Bened.	150
S. Martini prope muros Trevirenſes, ord. Bened.	300
S. Martini Glanduenſis ſub Metenſi, ord. Bened.	500
S. Martini prope Metas	300
S. Matthiæ prope muros Trevir. ord. Bened.	150
S. Maximini extra muros Trevir. ord. Bened.	400
Milocenſis ſub Pragenſi, ord. Præm.	233
Montis S. Michaëlis, vulgo *Munchenberg*, prope Bambergam.	200
Montis Sionis, qui eſt Stragoniæ ſub Pragenſi Epiſc.	100
Naboris ord. Benedictini ſub Metenſi.	100
Nemllor ſub Argentin. ord. Bened.	301
Newſtadienſis, aliter Novæ civit. ſub Herbip. ord. Benedictini.	300
S. Nicolai in Camberg ſub Herbipol, ord. Bened.	120
S. Nicolai Umbilienſis ſub Colonienſi, ord. Bened.	150
Optanienſis ord. Bened. ſub Pragenſi	500
S. Pancratii de Silo ordinis Bened. ſub Rugenſi non taxatus.	
de Paro ducis in Brabantia ordinis Præmonſtratenſis ſub Leodienſi	300
S. Pauli ſub Traject. ord. Bened.	400
S. Petri montis Auguſtin. ſub Metenſi	200
Pirimii de Hone, aliter Arribacenſis vel Hornebacenſis ordinis Benedicti ſub Meteſſi	126
Ramoaldi de val caſtu, ord. Bened. ſub Camerin.	50
In Ronſſe valle, ſub Bremenſi ord. Bened.	100
de Rotis ſub Camerin. ord. Bened.	40
S. Salſenſis ord. Bened. ſub Argentin.	200
Salva de Saxo ſub Quinqueeccleſ. ord. bened.	266
Schattenſis ord. bened.	300
In Senethera ord. S. Auguſtini ſub Argent.	200
In Schrarizach ord. bened. ſub Argent.	333
Sengebach ſub Argent. ord. bened.	200
Sibergenſis ſub Colon. ord. bened.	107
Silcenſis ordinis Præmonſtrat. ſub Traject.	200
Stabulenſis ſub Colon.	140
Stephani ſub Herbipol. ord. bened.	110
In Sucter ord. bened. ſub Herbipol.	140
Symphoriani extra muros Metenſes	350 $\frac{1}{2}$
Templenſis ſub Pragenſi Epiſc. ord. Præmonſt.	260
Tuitienſis ſub Colon. ord bened.	150
S. Trudonis ſub Leodienſi	1568
Vallis foſſinæ ſub Camerin. ord. bened.	50
Vallis S. Georgii ſub Moguntino	...
Valeodorenſis ord. bened. ſub Leod.	100
Villari, ord. Ciſtert. ſub Leod.	200
Vincentii ſub Metenſi ord. bened.	400
Weiſſeburgenſis ſub Spirenſi	750

CAP.

CAPUT VI.

Icones & deſcriptiones urbium Germaniæ.

IN diſponendis Germaniæ urbibus diu nos admodum anceps tenuit deliberatio, quem potiſſimum è pluribus ordinem ſequeremur. Optimum quidem factu judicabamus, ſi ſingularum Germaniæ partium deſcriptioni ſtatim cujuſque tractus urbes ſubjiceremus, ſed revocarunt nos ab eo inſtituto alia. Primum, quod videremus cum partibus omnibus omnes quoque urbes nobis collocandas fuiſſe; quum autem nos non omnium, ſed præcipuarum tantum nacti eſſemus typos, videbamus inſigni hiatu opus noſtrum, ſi illam rationem ſequuti fuiſſemus, laboraturum, & inæqualitate ſtructuræ inconcinnam faciem habiturum fuiſſe. Accedebat, quod difficilem quoque & minime expeditam videbamus fore urbium inveſtigationem rerum Germanicarum imperitis, cui malo occurri non poſſet, niſi ope Indicis, Lectorem ad parteis ante explicatas remittentis. Præterea quum Tabulas ſingularum partium nondum haberemus, judicavimus ab illo ordine, utiliſſimo licet ac rerum naturæ & arti convenientiſſimo, nobis hoc tempore abſtinendum eſſe. Delegimus igitur illum qui & noſtræ inopiæ & Lectoris ingenio fuit convenientiſſimus, quique præcipuè ad facilitatem facere videbatur. Is autem eſt Alphabeticus, quo citra cujuſquam præjudicium aut injuriam, urbes, quarum typos habebamus, digeſſimus, ſequuti ordinem elementorum. Quam confuſe pleraque in magno opere Theatri vrbium à Georgio Braun & Franciſco Hogenbergio Coloniæ edito diſpoſita ſint, norunt & conqueruntur qui vident: Non potuit tamen tunc aliter fieri à viris optimis, eo quod ſtatuiſſent non ſingulorum regnorum urbes ſeorſim dare, ſed in ſingulis Tomis ſelectas aliquot Hiſpaniæ, Angliæ, Germaniæ, Galliæ, aliarumque orbis partium Vrbes ſpectatori harum rerum curioſo exhibere. Et habet confuſio illa ſuas quoque illecebras; dum liber animus ac ſolutus ſubſultim locis quibuſdam inhæret, ac non viatorum more neceſſitatem ſibi injungit certo ordine progrediendi. Hæc cauſſa eſt, cur illi non Hiſpaniæ, aut Galliæ, aut Germaniæ vrbes ſeorſim dederint, ſed ſparſim collecta promiſcue poſuerint, quædam etiam bis, ter, quater repræſentarint. Nos præter deſcriptiones urbium, adjecimus ſuis locis in vrbibus Epiſcopalibus Antiſtitum ſeriem: In quorum ſedibus notari velim, haud invenuſtè pleriſque tributa olim Epitheta, quæ nos memoriæ cauſſa ſubjungemus.

Curia, ſumma dicitur, quod ad Rheni fontes ſita ſit.

Conſtantia ampliſſima, quod ſub ſua diœceſi habeat M & DCCC Eccleſias, ac monaſteria inſuper CCCC.

Baſilea, amœniſſima, ob ſitum.

Argentoratus, nobiliſſima, quod neminem in Collegium Canonicorum cooptet, niſi qui probarit inde uſque à decimoſexto matrimoniorum gradu (qui terminus in ducenteſimum ſæpe annum atque amplius extenditur) nullam factam eſſe nobilitatis in ſua linea diminutionem: adeò ut ex illo ordine Duces, Reges, & Imperatores fieri poſſint, ex Regibus verò Ducibus & Imperatoribus non niſi lectiſſimi poſſint pertingere ad dignitatem Canonicorum Argentoratenſium.

Spira religioſiſſima.

Wormatia pauperrima.

Moguntia maxime venerabilis, quod ſola hæc poſt Romam ſancta cathedra vocari ſoleat, inſtitutione Gregorii III.

Treuiri, antiquiſſima.

Colonia, opulentiſſima.

Digitized by Google

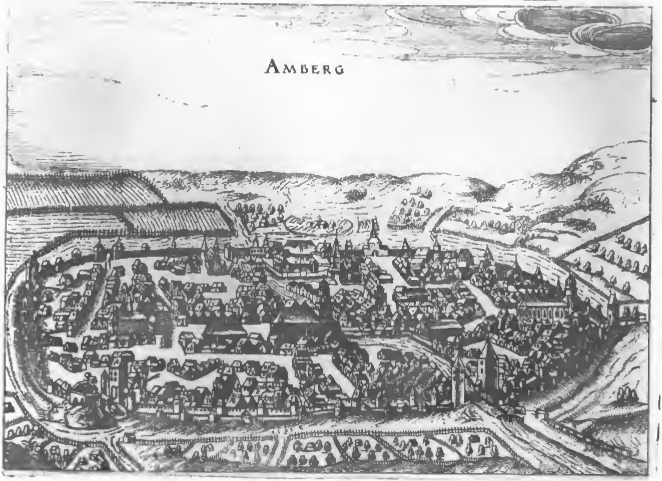

Digitized by Google

Longit. XXXV. 0. *Latit.* XLVI. 55.

Non eſt idem Pons Æni veterum qui noſter hodie: Antoninus & Notitia Imperii Pontem locant in Rhætia, quo loco Aventinus Oetingam poſuit: qua tamen in re ipſum ratio fugit. Proficiſcenti quippe Juvavo Iſiniſcam, hoc eſt Salisburgo Monachium, non eſt iter inſtituendum per Oetingam, quum tamen & Antoninus & Tabula Peutingeriana in eo itinere viam ſternant per Pontem Æni. Melius ergo Cliverius noſter, qui exiſtimat, Pontem illum Æni eſſe *Alten-Hohenaw*. Qui verò nunc Æni pons dicitur, is longe eſt à priore diverſus, loco & tempore. Sunt autem qui putent illum antiquis vocatum fuiſſe Veldidenam. Etſi verò ratio Itineraria haud admodum refragetur: tamen nos Simlero iiſque ſuffragamur, qui Veldidenam dicunt eſſe monaſterium illud quod haud procul Æni Ponte hodie vocatur *Wilten*. Nomen unde inditum ſit, res docet. Pons enim Æno amni quem Græci Aἶνον vocant, injectus, urbi dedit initium. Ænus vero Rhætos, ut ait Tacitus, Noricoſque interfluit. Habet autem urbs forum ejus ditionis judiciarium, ad quod provocationes inſtitui ſolent, eſtque idcirco ſedes Principum, invitante præterea tum loci opportunitate, tum amœnitate, & fertilitate. Læti ſunt agri ſegete, montes ſilvis, ſilvæ feris, colles vitibus, valles fontibus perennibus, ac piſcoſis lacubus amnibuſque: Eſtque præterea per eam Tridento ex Italia in Germaniam proficiſcentibus iter neceſſarium. Habet & argentifodinas vicinus ager, præſertim ad oppidum *Schwatz*, tam quidem uberes, ut ex iis quotannis fructum CCC millium aureorum Principi cedere, autor ſit Cuſpinianus. Aeris nuſquam maiorem copiam, nuſquam præſtantiorem bonitatem idem prodidit, quod in Falkenſteyn & Erbſtollern effoditur. Ædificia pleraque urbis quadrato ſaxo, quod vicini montes ſuppeditant, exſtructa ſunt. Prætorium magna parte deauratum eſt. Ei vicinum conſpicitur palatium, cujus tectum laminis argenteis ſtratum eſt à Maximiliano Imperatore Friderici IV filio. Atria in eo magnifica, conclavia, porticus, xyſti, ſacella, ſupellectile varia aulæiſque & picturis, inſtructiſſima. Eſt imprimis cœnaculum ibi ingens, in quo Illuſtris Auſtriacorum Principum proſapia ad vivum ingenioſi Titiani manu depicta cernitur. Spirant illic vultus FERDINANDI Imperatoris cum conjuge Anna. CAROLI V cum Leonora Emanuelis regis filia: PHILIPPI Hiſpaniarum regis cum Maria Angliæ regina. MAXIMILIANI II. cum Maria Caroli V. filia. SIGISMUNDI Poloniæ regis, ALEXANDRI Hetruriæ Ducis, aliorumque. In ejuſdem Palatii armamentario oſtenditur armorum telorumque ingens copia: tum exuviæ & hoſtium ſpolia: Acinaces Perſici & Scythici: Samaretes Daricæ: Sariſſæ Macedonicæ, Arcus Ithyrei cum ſagittis & pharetris: poſtremum, ſtatuæ equeſtres Numidarum, Maurorum, Parthorum, Thracum, Theſſalorum, Pannonum, Germanorum, Turcarum: omnia ad ſtuporem uſque admiranda. Templum Ferdinandus Imperator quadrato ſaxo exſtruxit. In medio templi conſpicitur Imperatoris Maximiliani monumentū, quod nepotes Carolus V. & Ferdinandus Auguſti avo ſuo poſuere, exſculptis è marmore Pario rebus ab ipſo pace ac bello præclare geſtis, & ad utrumque latus poſitis per templi intercolumnia veterum Auſtriacæ domus heroum ſtatuis ex ære fuſis, cum titulis ſuis & elogiis: inter quas eximia eſt Gothofredi Bullionei Ieroſolymorum regis cum corona ſpinea: quod auream, ductus reuerentia Servatoris ſui, detractaſſet. Extra urbem in Æno eſt inſula *Mulbach*, in quo Armamentarium & officinæ ferreæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. 40. *Latitud.* XLIX. 26.

AMBERGA ſuperioris Palatinatus civitas primaria eſt, vallo, foſſa, turribus, propugnaculis, ſitu egregie munita, civium vero concordia & in Principes ſuos fide, armorumque tractandorum peritia invicta. Sita eſt ad amnem Vilſam, qui in Nabum ſic ſeſe exonerat, ut hic in Danubium. Crevit urbs paulatim incolarum induſtria, prudentia magiſtratus, & liberalitate Principum. Maximus in ea proventus eſt ex metallis, ac ferro imprimis, quod ex vicinis montibus magna copia eruitur, & ingenti cum lucro civium partim rude ac impolitum, partim in uſus humanos artifici manu formarum varie diſtrahitur. Fuit autem initio ſub poteſtate Suevorum: ſed eam Ludovicus II Dux Bavariæ & Elector Palatinus emit à Conrado Sueviæ duce, anno Chriſti MCCLXVI, firmatuſque eſt contractus ab Epiſcopis, Abbatibus, & Principibus compluribus. Poſt cæſum verò ab Helveriis Leopoldum Auſtriacũ imperante Wenceſlao, tres hic convenere Ruperti, fœduſque inter ſe pepigerunt, quo comprehenſi ſunt etiam Albertus Ludovici Imperatoris filius, Comes Hollandiæ, nepotes Imperatoris, aliique. Lectus poſtea in Imperatorem Rupertus Palatinus Ambergam egregie auxit munivitque. Is moriens quum plures liberos relinqueret, voluit ut Friderico cederet Amberga, cæteris liberis aliter ipſe proſpexit. Friderici hujus, itemque Ottonis, & Joannis Neoburgici nepotes nulli fuerunt: itaque ad Ludovicum II Electorem Palatinum devoluta ſunt, Amberga, Mosbachium, Neoburgum. Ejus filius Ludovicus Manſuetus tranquille urbem, ut & cætera utriuſque Palatinatus rexit. Obiit anno MCCCCXLIX, relicta uxore gravida quæ eopſe anno enixa eſt Philippum poſthumum, cui tutor ex lege fuit patruus Fridericus. Is quum ſtatuiſſet Palatinatum tempore ſuæ tutelæ ornare, protinus ſe geſſit pro Electore, hortantibus etiam ad id Comitibus, & Ordine Equeſtri, & pleriſque civitatibus, quod vererentur, ne per infantiam legitimi hæredis alius in bona illa involaret. Diſplicuit autem ea res Imperatori, quod exiſtimaret, Fridericum creſcente potentia ad ſe ſuoſque pupilli hæreditatem tranſlaturum. Itaque ab Imperatore proſcriptus eſt. Quum autem poſtularet, ut Ambergenſes fidem ſibi tanquam Palatino Electori darent, difficiles offendit ad eam rem animos civium, dicentium, ſe obſtrictos eſſe Ludovico ejuſque hæredibus, nec poſſe aut ipſum ad ſe trahere pupilli bona, aut ſe duos legitimos dominos habere. Fuit enim Ambergenſium ſumma ſemper in ſuos Principes fides. Ille ergo contra obniti, Hi cum Senatu pertendere. Tandem decretum unanimi omnium conſenſu, Friderico præſtandum quidem juramentum obſequii & fidelitatis, ſed ut tutori & Adminiſtratori, non ut Electori. Ille nihilominus miſſis ad ipſos Conſiliariis conatus eſt mentes eorum ad ſe inflectere, vim etiam ſi recuſarent, oſtentans. Offenſi ergo cives quoſdam ex iis in Curia captivos tenuerunt aliquandiu, quos tamen haud multo poſt dimiſerunt, uno excepto, qui ut iratæ multitudinis furorem euaderet, bovi mactato atque exenterato ſe inſui paſſus eſt, & corruptis cuſtodibus pro cadauere extra vrbem deferri. Irritatus hac legatorum ſuorum injuria Fridericus, collecto ſubito milite cum M D equitibus Ambergam properavit, cæteris ſequi juſſis, pœnas à civibus contumacibus ſumpturus. At illi iam ducti pœnitentia cum Senatu & ordine Eccleſiaſtico ipſi obviam progreſſi, veniam delicti poſtulabant. Fridericus quinque è civibus noxæ dedit, deque iis tres ſecuri percuſſit. Ita tandem jurarunt Ambergenſes in verba Friderici, ipſumque pro Electore habuerunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XXVII. 34. *Latit.* LII. 40.

AMSTELODAMVM quum ultra medium Rheni oſtium ſitum ſit, Germaniæ Tranſrhenanæ adſcribendum eſt: Nomen habet ab aggere Amſtelæ objecto. Eſt autem Amſtela amnis ille qui per urbem lapſus in flumen majus quod *Ty* vocant exoneratur. Is ergo amnis ex objectu aggeris oppoſiti, quem cataracta admittendis atque emittendis aquis navibuſque pervium facit, nomen urbi dedit. Valet enim Amſtelodamum tantundem ac ſi dicas aggerem Amſtelæ fluvii. Sic à *Rotta* & aggere Roterodamum; à *Schia* Schidamum, ab Y*e* Edamum, quia *Dam* vernacule eſt agger. Fuit autem hoc territorium olim Dynaſtarum Amſteliorum & Iſelſteniorum, haud infimæ in Hollandia nobilitatis: Memoraturque anno MCCIV, (neque enim eſt altior vel Dynaſtarum iſtorum vel oppidi memoria,) Gisbertus quidam fuiſſe Amſtelius, qui ſe Guilielmo Friſiæ principi Comitatum Hollandiæ ambienti oppoſuit, ſecutus parteis Ludovici Loſſenſis Comitis, qui Adam Theodorici filiam uxorem duxerat, cui etiam favebant Vltrajectini. Crevit urbs paullatim, ut fit ex familiarum plurium conjunctione in pagum, inde in vicum aut municipium, ac tandem in potentiſſimam ac florentiſſimam urbem, Emporiumque toto orbe celeberrimum, incolis accoliſque quaſi Genio quodam loci ad res ſuas augendas compulſis, quod ipſos à luxu & profuſione ad temperantiam frugalitatemque agri & circumfluarum paludum inamœnitas, ad induſtriā vero hæc ipſa & præterea adnatum genti ſtudium exteras regiones inviſendi, revocarent. Anno MCCLXXV data eſt ipſis à Florentio Comite facultas merces ſuas bonaque per univerſam Hollandiam diſtrahendi, idque in compenſationem damnorum ipſis à ſe illatorum; Ac tunc quidem temporis adhuc parebant Dynaſtæ ſuo. Sed poſt Florentii necem, cujus etiam conſcius fuit Amſtelius, devolutum eſt jus ejus oppidi ad Comites Hollandiæ, tam quidem volentibus civibus, ut pro beneficio Principali habeant, quod non poſſint à Comitatu Hollandiæ divelli, cujus privilegii diplomata à Principibus ſuis obtenta in archivis ſtudioſè ſervant. Poſt Florentium Guiljelmus IV jus quoque municipii ipſis dedit, anno MCCCXLII, dimenſis inſuper definitiſque quaquaverſum limitibus, dataque Prætori ac Conſulibus poteſtate admittendi in civium numerum quoſcumque ipſi vellent. Albertus Bavarus facultatem conceſſit ampliandi oppidum ad decempedas centum. Tandem anno MCCCCLXXXII Imperante Maximiliano, qui ſurgenti urbi ob egregias opportunitates civiumque ſingularem induſtriam favebat impenſius, muro lateritio turribuſque & portis ſplendide exſtructis ornata eſt. Ita intra paucos annos ex ulva paluſtri & juncis atque arundineis caput extulit Amſtelodamenſis civitas magno Hollandiæ bono. Servant hodieque aggerum nomina plateæ, Maris, atque Arundinum. Mediam urbem perlabitur Amſtella fluvius, ſecatque eam in duas partes, quarum illa quæ curiam habet, novum latus dicitur; altera, vetus; manifeſto indicio, hanc illa priorem habitatam cultamque. Templum veteris lateris B. Joanni ſacrum ante hos annos ducentos condi cœptum eſt: ac lente, ob vaſtam operis molem & ſumptuum magnitudinem ad eam quam nunc habet majeſtatem pervenit. Anno MD auctum eſt ſacellis aliquot, & ſexageſimo ſexto poſt pulcherrima turri. Fuit in eodem tractu quoque ædicula B. Petri, quam à piſcatoribus (ut ſunt magnarum rerum exigua initia) factam ajunt, ſed ea

nunc

Digitized by Google

nunc abiit in macellũ. Templum novi lateris condi cœpit anno M CCCC VIII, ac centeſimo poſt anno eſt perfectum. Aucta vero eſt imprimis civitas navigationibus Balthicis, Scanicis, Norwegicis, Suecicis, Danicis, tum piſcatu, lanificio, & Vandalicarum urbium commerciis, poſtremũ egregia in Principes ſuos fide: qua factum eſt, ut Maximilianus Imperator cum aliis privilegiis atque immunitatibus eam exornarit, tum conceſſerit, ut inſignibus civitatis honoris cauſa corona Imperialis imponeretur. Verba diplomatis quæ ſonant, verſa ex ſermone Belgico in Latinum ab Iſaacio Pontano,

MAXIMILIANVS *Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus, omnibus haſce inſpecturis ſalutem. Ob fidem, promptitudinem, necnon merita ac beneficia multiplicia, quæ cum erga nos, tam erga Proavos filii noſtri Philippi Regis, diverſis occaſionibus, tam Cives, quam Civitas Amſtelodamenſis præſtitere; quæque durantibus iſtis, quibus nunc fato quodam involvimur, armis, dum nimirum municipium noſtrum Roterodamenſe, itemque Arcem atque Urbem Voerdenſem ad pacis atque obedientiæ conditiones revocare ſtudemus, ſedulo etiamnum maximiſque impendiis præſtant; Decreto iſto ſancitum cupimus. ut dicta Amſtelodamenſium civitas, cum præſertim terra marique longe lateque mercaturam exerceat, nec iis decoretur, quæ ejuſmodi Civitatem deceant, inſignibus: decreto, inquam, ſancimus, noſtraque autoritate ac gratia concedimus, indulgemus atque jubemus, ut deinceps Amſtelodamum noſtrum, in perpetuum rei ac favoris noſtri memoriam,* Imperiali Corona *inſignia ſua adornet ac muniat. Atque id cum nunc atque in omnem poſteritatem firmum ratumque haberi cupiamus, haſce literas proprii nominis* CHIROGRAPHO *ſubſignavimus. Datæ in urbe noſtra Sbiedamenſi decimo Februarii anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo.*

Curia exſtructa eſt ſub annum M CCCC XXVIII. Libra ex adverſo ejus anno M D LXVI. Sunt autem in Curia aulæ multæ & conclavia Collegiis diverſis dicata. Primum eſt ſub turricula Conſulum, in quo de univérſa Rep. deliberatur. Secundum Scabinorum, in quo jus dicitur. Tertium eſt præfectorum pupillis. Quartum Aſſecurationis, in quo ea peraguntur quæ ad navium merciumque ſecuritatem faciunt, ſi quis pro iis ſpondere ſuo periculo velit. Quintum Argentariorum, in quo mercatorum pecuniæ fide publica adſervantur, ex que arbitrio ipſorum erogantur. Quæ omnia magna prudentia inſtituta, ſingulari gravitate & conſtantia conſervantur. Eſt præterea in urbe Orphanotrophium in uſum pauperum: Gerontocomium in quo ſenes & decrepiti honeſtè aluntur. Noſodochium, quo ægroti, ſi non ſufficiant ipſis opes, recipiuntur. Proehodochium, in quod inopes adultiores admittuntur. Brephotrophium, in quod infantes expoſiti, Ergaſtulum duplex, alterum pro maribus, alterum pro fœminis, in quibus adiguntur pigri ad operas præſtandas; religionemque & cultum DEI, quem anteà neglexerant, curare tenentur. Eſt & domus mente captorum hominum aut phreneticorum, in quam inſani compinguntur; Suntque ſingulis iſtis Collegiis præpoſiti à Magiſtratu præfecti quidam graves & prudentes, tum etiam matronæ honeſtæ ad curam rerum earum quæ illum ſexum potius quam viros decent: Illos vocant patres, has matres. Iſtis legibus atque inſtitutis commode proſpicitur magno illi corpori Reipublicæ, neque in tanta mortalium frequentia quicquam inordinatum aut neglectum relinquitur. Ergo ex remotiſſimis mundi partibus petuntur merces, inq; unam urbem ingenti copia importantur, ut poſtea per reliquum orbem diſtrahi cum fructu civium poſſit. Ex Suecia, Dania, Norwegia, Boruſſia, petuntur mel, cera, triticum, ſiligo, pix, ligna fabrilia, aſſeres, ſalnitrum, piſces vento indurati, pelles precioſæ, mali, ferrum, plumbum, æs. Ex Anglia & Scotia panni, lana, vellera, lithanthraces, cereviſia. Ex Gallia vina alba & rubra, ſal, carbaſus, oleum,

papyrus.

Digitized by Google

papyrus. Ex Hiſpania ſal, vinum, oleum, mala aurea, citrea, punica, olivæ, ficus, uvæ paſſæ. Ex Italia byſſus, fila ſerica, aurea, argentea, panni holoſerici. Ex Cypro goſſypium, alumen, galla, ſaccarum. Ex Ægypto Mumia, dactyli, rhabarbarum. Phœnice panni cymatiles, ſericum undulatum, tapetia Turcica. Ex Germania vina Rhenenſia, charta, lana, reſina, opera Noribergenſia. Ex Iſlandia ſebum; Ex Guinea aurum; Ex Spitsbergia oleoſa balenarum pinguedo. Ex Moluccis aromata, caryophylli, cinnamomum, piper, nuces myriſticæ. Ex America coria. Nihil è mari educitur, nihil uſpiam terrarum procuditur, denique nihil naſcitur è terra, aut ex ejus viſceribus eruitur humano artificio, quod non magna copia Amſterdamum deferatur, ſæpe etiam tanta, ut petita aliunde vilius illic vendantur quam ipſis illis locis unde illa allata ſunt: quod ipſum permutationibus mercium imputari debet. Hoc conſtat, goſſypium, quod Venetiis peti ſolebat, nunc majori Amſterodami vilitate eſſe quam ſit Venetiis Italiæ non ſemel in ſumma annonæ charitate ſubventum eſſe. Aromata, & merces Indicas omnis generis Amſterodami tanta copia reperiri, ut nunquam majore reperta ſint in Luſitania. Omnium nationum mercatores illic conſpici, Anglos, Gallos, Germanos, Danos, Suecos, Polonos, Ruſſos, Norvagos, Hiſpanos, Luſitanos, Italos, Mauros, Numidas, Turcas, Iudæos. Quodque imprimis ſtupendum eſt, crevit urbs & aucta ſunt mercimonia mediis armis, neque unquam minora fuere bellorum quam pacis lucra: præſertim ex quo poſt captam Antuerpiam illuc conceſſerunt prudentes & ſollertes mercatores, Brabantini, Flandri, Arteſii, quorum vivacitate ingenii, indefeſſo ſtudio, ſingulari induſtria nihil eorum omiſſum eſt, quibus & Reip. Batavicæ commoda, & Hiſpanorum regis incommoda procurari poſſent; circumnavigato etiam orbe, & tentatis itineribus frigore perpetuo rigentibus. Sed infinitum eſſet omnia recenſere. Concludam hanc deſcriptionem egregia Hadriani Iunii Arioſtichide, qua ille urbis laudes complexus eſt tum quidem florentis, ſed ex eo duplo etiam majoris & potentioris.

A ureus, ut perhibent, quondam ab Iove perpluit imber
M agnificis turgentem opibus Rhodon: horrea Romæ
S icaniam eſſe Ceres victuro munere ceſſit.
T orſit & huc oculos facilis Deus ipſe benignos,
E t me mactam opibus juſſit, florereque rebus
L ætis: at circundor aquis, pigraque palude
O bſita: roboreoque ſolo ſtant culmina nixa
D epactis alte trabibus, ſurgentia cælo:
A lternanſque ſtatis vicibus maris æſtus aperti
M œnia ſubcingit, qua parte exotica puppes
V elifera invectant onera, exportantque frequenti
M ercatu, Heſperias quà ſe demittit in undas,
B arbaraque Eous pandit quà littora Titan
E xpedio, quos noſtra tamen non area verris,
L egifera cumulos Cereris, genitalia dona.
G argara proventu tanto non farris abundant.
I nferior fuerit, vel Momo judice, mecum
C ontendat locuplete penu ſi Trinacris ora.
Æ qualeisque ferax non Africa ſtipat acervos.
H orreum & agnoſcit me non male Belgica felix,
O mnigenas ut opes, ſic vitæ alimenta miniſtro.
R ectè ut quis ſaturæ ſimilem me dixerit alvo,
R obore defectos ſuccum quæ dedit in artus.
E ximiæ hunc adeò Cæſar me ferre Coronam
V irtutis decus, ac munus ſpectabile juſſit.
M ateriem at linquo ſcribendi vatibus amplam.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVII. 15. *Latit.* LI. 10.

ANTONIVS Nebriſſenſis in dictionario ſuo autor eſt, hanc urbem Ptolemæo dici Nuagerram; & ſequitur eum Jovius libro XXIX Hiſtoriarum. Atqui nuſquam apud Ptolemæum comparet Nuagerra. Itaque non dubito quin illi *νέπεσ* indicari voluerint. Nos verò libro primo oſtendimus, Vetera iſta alibi ſita fuiſſe. Aquarum verò nomen quin à thermis fontibuſque tractum ſit non eſt dubium. Eos deſcribit Ligurinus lib. 1. ubi Friderici Barbaroſſæ iter narrat,

Inde per Ardennæ ſaltus pervenit ad illum
Uſque locum, cui nomen Aquis poſuere priores,
Quæ ratiò facti, vel quæ ſit nominis hujus
Cauſſa, requirenti ſolum hoc opponere poſſum.
Sunt ibi ſecreti terra cæcique meatus
Diſſimilique modo, tacita tellure latentes
Ejaculantur aquas: alias nam ſulfure vivo
Ferventes undante ferunt erumpere fumo;
Aſt alii gelido veluti de fonte liquores
Emanant. Tunc ducta cavis canalibus unda
Conſtuit in quandam mira ratione lacunam.
Regia ſic calidis miſcentur balnea thermis,
Marmoreoſque gradus veterum ſollertia circum
Artificum poſuit, per quos deſcendat in undam
Quantum quiſque volet; gelidas hinc, inde calentes
Invenit, arbitrioque ſuo ſibi temperat undas.
Hos illis ſecreta locis natura vapores
Addiderit, manuumve labor, quæratur ab illis
Qui loca nota colunt.

Aquarum verò illarum vim atque efficaciam ſic deſcribit Andernacus. Fontes Aquenſes in ſolo plano præter aliorum naturam prope civitatem Imperialem Aquiſgranum ſcaturiunt, ſulfure, ſale, & alumine imbutæ, Emſenſium more propemodum ferventes. Tum potæ tum in balneis illæ ſalutares ſunt, nervoſis, contuſis, vulſis, ruptis, diſtortiſque membris. Torpida reſolutaque inſtaurant. Uteros mulierum egregiè calefaciunt, ut facilius concipiant, externa corporis vitia mirifice abſtergunt. Hæc igitur cauſa eſt, cur Rhegino ſæpius Aquas ſimpliciter vocet ſine ulla adjectione, ſicut Galli *Aix*, Germani *Ach*, Flandri *Aken*, Rhegino etiam Aquas Palatinas dixit, nimirum quia illic Carolus Palatium condidit, ſicut poſtea docebimus. Grani adjectio unde ſit, ambigitur, quum alii Aquas Grani alii Thermas Grani, alii Grani Palatium, alii Aquiſgranum vocent. Qui Granum quendam Neronis fratrem commenti ſunt, prodiderunt ſuam audaciam: finxerunt enim ipſi quod à nullo vetere ſcriptore traditum eſt. Sylpurgus putavit Aquas Gratianas vero nomine appellatas fuiſſe, ſed unde hoc ipſe habuerit, neſcio. Nec deſunt qui exiſtiment nomen derivatum ab Apolline Granno, quem in Rhætia cultum conſtat. Et citatur Lavingana in eam rem inſcriptio,

DEI APOLLINIS GRANNI
RELIGIONI SACRVM P. P.
DIONYSIVS LEG. AVG. PR. PR.
RHÆTIÆ KAL. IVN. DD.

Sed ut in Rhætia iſtud ſit, unde liquebit Grannum in Gallia Belgica cultum fuiſſe, aut appellationem urbi dediſſe? Ego quum videam hoc nomen etiam ante Caroli Magni ævum fuiſſe uſurpatum, iis adſentior, qui putant à Serenio Grano Præſide Romano urbem conditam ſub Hadriano Imperatore. Sita eſt autem quarto milliari à Trajecto ſuperiore, tertio à Limburgo, ſexto à Leodio. Opportunitas loci & fœcunditas allexit vicinos ad ſedes iſtas incolendas. Sed ſurgentem adflixit Attila Hunnus, neque hanc

Mmm 2 tantùm,

tantùm, ſed vicinas omnes, quacumque incedebat cum numeroſo quingentorum millium exercitu. Reſtituit verò eam Carolus Magnus, qui etiam ob Francici regni viciniam, voluit, ut ibi Imperatores coronam Regum Francorum acciperent: quæ res etiam poſtea diſtractis ad Imperio Gallis, tamen in uſu manſit. Gunthetus Ligurinus,

Hoc ſibi prima loco veluti cunabula regni
Carolus eſſe volens, magno cum Francia regi
Utraque ſerviret, primam guſtare coronam
Iuſſit, & in ſacro reges ibi ſede locari.
At ſimul à noſtro ſeceſſit Gallia regno,
Nos priſcum regni morem ſervamus, at illa
Iure ſuo gaudet, noſtra jam neſcia legis.

Teſtatur idem quoque vetus & inde à Caroli ipſius temporibus poſita inſcriptio, quæ in frontiſpicio portæ Palatii legitur. Nos eam qualis eſt, ponemus.

CAROLVS INSIGNEM REDDENS HANC CONDIDIT VRBEM
QVAM LIBERAVIT POST ROMAM, CONSTITVENDO
QVOD SIT TRANS ALPES HIC SEMPER REGIA SEDES
VT CAPVT VRBS HANC QVÆQVE COLAT ET GALLIA TOTA,
GAVDET AQVISGRANVM PRÆ CVNCTIS MVNERE CLARVM
QVÆ PRIVS IMPERII REGES NVNC LAVREAT ALMI.

In alius portæ fronte hæc leguntur,

HIC SEDES REGNI TRANS ALPES HABEATVR.
CAPVT OMNIVM CIVITATVM ET PROVINCIARVM GALLIÆ.

Exſtant hodieque varia Caroli Magni opera regaliter exſtructa: Præcipuum eſt templum B. Virginis forma rotunda, quod columnis fultum ingentes infra habet crypto porticus. Ad ejus templi ornatum fertur ipſe columnas marmoreas ex Italia ac præſertim Roma Ravennaque tranſportaſſe. Palatium quoque fecit idem, ſed illud à Normannis circa annum DCCCLXXXI ſub Carolo Calvo in favillas redactum eſt, volentibus injurias quas ipſorum majores à Carolo pertulerant, reponere. Conati ſunt iidem ædem quoque ſanctæ Dei genitricis incendere, ſed non admiſit opus flammam, quod maxima parte conſtaret ex marmore. Sunt qui narrent, ipſum Palæſtina devicta pulſiſque Saracenis magnam vim reliquiarum Ieroſolymis ablatarum in Belgicam aſportaſſe, eique templo intuliſſe, ac nominatim clauum vnum crucis, ſudarium Domini, partem coronæ ſpineæ, induſium B. Virginis, faſciam cui Servator involutus fuit; caligas Ioſephi, linteamina decollationis Ioannis, quæ poſtea magna in religione habita ac ſeptimo quoque anno oſtentari ſolita fuerunt. Sed mihi quidem hoc totum fabuloſum, & à pietate ac gravitate maximi Imperatoris alienum videtur. Fuit tamen luctoſum poſtea illud ſpectaculum: Ejus verò pars tertia cedere ſolita eſt Comiti Iuliacenſi, cujus quoque juris fuit ibi Præpoſitum conſtituere, Eſtque jus illud natum ex contractu quodam inter ipſum & Epiſcopum Colonienſem inito ſub annum Domini MCCCLXXXII. Nam quum diſſideret à Colonienſi Civitate Engelbertus Epiſcopus, ſubſidio venerunt Epiſcopo Aquenſes, Colonienſibus vicinus Comes Iuliacenſis; quem quum in ipſo foro cum CCCCL militibus mactaſſent Aquenſes, poſt multas contentiones non potuit aliter componi lis, quam ut Iuliacenſis in poſterum præfectum ipſis daret, tertiamque inſuper partem oblationum ex æde B. Virginis acciperet: Non tulit hoc damnum æquo animo Sifridus Engelberti ſucceſſor, itaque ſumptis in Adolphum armis

terras

Digitized by Google

terras ipſius vaſtavit. Sed captus ab Adolpho ſeptemnali carcere factum illud luit, amiſſa etiam magna redituum Epiſcopalium parte. Sed en ſortem humanam. Incidit in ipſius poſtea manus Adolphus, ab eoque ferreæ caueæ incluſus eſt, ac in ea ad vltimum uſque ſpiritum detentus. Anno Chriſti MCCCCLX diſcedens Leodio Burgundiæ Dux Carolus cum rege Franciæ, movit in Aquenſes exercitum, à quibus conquerebatur ditiores Leodienſium cives patria profugos poſt interdictum exceptos urbe, & hoſpitio donatos eſſe. Expugnaſſetque civitatem, niſi illi ſe ſupplices ipſius poteſtati dediſſent. Victori ergo Duci obviam progreſſi primores ejus Reipubl. nudatis capitibus, diſcalceati, ſolis induſiis amicti, reſtem ex collo geſtantes, ſeſe ipſius genibus advolverunt, atque ita proni poſt longas preces vix tandem elapſo dimidiatæ horæ ſpatio veniam gratiamque conſecuti ſunt. De hac urbe Conradus Celtes ſic cecinit,

Fumat aquis calidis Granno urbs ab Apolline dicta,
Corpora quæ morbis tincta liquore levant.
Quæque patent celſa genitricis templa Tonantis
Sanctius in noſtro queis nihil orbe micat.
Hanc caput imperii ſtatuit rex Carolus olim,
Dum Gallos noſtro ſubderet imperio,
Gallia ſed noſtris vitiis nunc libera vivit,
Et ſpernit leges Romulidaſque duces.

De thermis aljus ſic,

Vnde hic fervor aquis terra erumpentibus uda?
Tela illis ludens ignea tinxit Amor.
Et gaudens ſtridore novo, Fervete perennes
Inquit, & hæc pharetræ ſint monumenta meæ:
Ex illo fervent, raruſque his mergitur hoſpes,
Cui non titillet pectora blandus amor.

Anno MDXCVIII proſcripta eſt ab Imperatore civitas, decreto publicè edito menſe Julio.

Anno MDCXII die 28 Novembris venere Aquiſgranum fæciales Cæſaris, qui excepti à Conſulibus & Senatu perquam benigne, mandata ſua poſtea expoſuerunt. Conſules ab ipſis exauctoratos, à Cæſare in integrum reſtitutos eſſe. Nec velle ipſum deinceps à civibus quicquam in Republica innovari, ſed jubere ut in poſterum ceſſent à motibus, omneſque controverſias ſibi diſceptandas ac definiendas relinquant: abrogatis etiam quos conſcripſerant militibus præſidiariis. Sed parum obſequioſa civitas vi tandem ad officium compulſa eſt.

Digitized by Google

tantùm, ſed vicinas omnes, quacumque incedebat cum numeroſo quingentorum millium exercitu. Reſtituit verò eam Carolus Magnus, qui etiam ob Francici regni viciniam, voluit, ut ibi Imperatores coronam Regum Francorum acciperent: quæ res etiam poſtea diſtractis ad Imperio Gallis, tamen in uſu manſit. Guntherus Ligurinus,

Hoc ſibi prima loco veluti cunabula regni
Carolus eſſe volens, magno cum Francia regi
Utraque ſerviret, primam guſtare coronam
Juſſit, & in ſacro reges ibi ſede locari.
At ſimul à noſtro ſeceſſit Gallia regno,
Nos priſcum regni morem ſervamus, at illa
Jure ſuo gaudet, noſtra jam neſcia legis.

Teſtatur idem quoque vetus & inde à Caroli ipſius temporibus poſita inſcriptio, quæ in frontiſpicio portæ Palatii legitur. Nos eam qualis eſt, ponemus.

CAROLVS INSIGNEM REDDENS HANC CONDIDIT VRBEM
QVAM LIBERAVIT POST ROMAM, CONSTITVENDO
QVOD SIT TRANS ALPES HIC SEMPER REGIA SEDES
VT CAPVT VRBS HANC QVÆQVE COLAT ET GALLIA TOTA,
GAVDET AQVISGRANVM PRÆ CVNCTIS MVNERE CLARVM
QVÆ PRIVS IMPERII REGES NVNC LAVREAT ALMI.

In alius portæ fronte hæc leguntur,

HIC SEDES REGNI TRANS ALPES HABEATVR.
CAPVT OMNIVM CIVITATVM ET PROVINCIARVM GALLIÆ.

Exſtant hodieque varia Caroli Magni opera regaliter extructa: Præcipuum eſt templum B. Virginis forma rotunda, quod columnis fultum ingente infra habet crypto porticus. Ad ejus templi ornatum fertur ipſe columnas marmoreas ex Italia ac præſertim Roma Ravennaque tranſportaſſe. Palatium quoque fecit idem, ſed illud à Normannis circa annum DCCCLXXXI ſub Carolo Calvo in favillas redactum eſt, volentibus injurias quas ipſorum majores à Carolo pertulerant, reponere. Conati ſunt iidem ædem quoque ſanctæ Dei genitricis incendere, ſed non admiſit opus flammam, quod maxima parte conſtaret ex marmore. Sunt qui narrent, ipſum Palæſtina devicta pulſiſque Saracenis magnam vim reliquiarum Ieroſolymis ablatarum in Belgicam aſportaſſe, eique templo intuliſſe, ac nominatim clauum vnum crucis, ſudarium Domini, partem coronæ ſpineæ, induſium B. Virginis, faſciam cui Servator involutus fuit; caligas Ioſephi, linteamina decollationis Ioannis, quæ poſtea magna in religione habita ac ſeptimo quoque anno oſtentari ſolita fuerunt. Sed mihi quidem hoc totum fabuloſum, & à pietate ac gravitate maximi Imperatoris alienum videtur. Fuit tamen lucroſum poſtea illud ſpectaculum: Ejus verò pars tertia cedere ſolita eſt Comiti Iuliacenſi, cujus quoque juris fuit ibi Præpoſitum conſtituere, Eſtque jus illud natum ex contractu quodam inter ipſum & Epiſcopum Colonienſem inito ſub annum Domini MCCCLXXXII. Nam quum diſſideret à Colonienſi Civitate Engelbertus Epiſcopus, ſubſidio venerunt Epiſcopo Aquenſes, Colonienſibus vicinus Comes Iuliacenſis; quem quum in ipſo foro cum CCCCL militibus mactaſſent Aquenſes, poſt multas contentiones non potuit aliter componi lis, quam ut Iuliacenſis in poſterum præfectum ipſis daret, tertiamque inſuper partem oblationum ex æde B. Virginis acciperet: Non tulit hoc damnum æquo animo Sifridus Engelberti ſucceſſor, itaque ſumptis in Adolphum armis

terras

Digitized by Google

terras ipſius vaſtavit. Sed captus ab Adolpho ſeptemnali carcere factum illud luit, amiſſa etiam magna redituum Epiſcopalium parte. Sed en ſortem humanam. Incidit in ipſius poſtea manus Adolphus, ab eoque ferreæ caueæ incluſus eſt, ac in ea ad vltimum uſque ſpiritum detentus. Anno Chriſti MCCCCLX diſcedens Leodio Burgundiæ Dux Carolus cum rege Franciæ, movit in Aquenſes exercitum, à quibus conquerebatur ditiores Leodienſium cives patria profugos poſt interdictum exceptos urbe, & hoſpitio donatos eſſe. Expugnaſſetque civitatem, niſi illi ſe ſupplices ipſius poteſtati dediſſent. Victori ergo Duci obviam progreſſi primores ejus Reipubl. nudatis capitibus, diſcalceati, ſolis induſiis amicti, teſtem ex collo geſtantes, ſeſe ipſius genibus advolverunt, atque ita proni poſt longas preces vix tandem elapſo dimidiatæ horæ ſpatio veniam gratiamque conſecuti ſunt. De hac urbe Conradus Celtes ſic cecinit,

Fumat aquis calidis Granno urbs ab Apolline dicta,
Corpora qua morbis tincta liquore levant.
Queque patent celſa genitricis templa Tonantis
Sanctius in noſtro queis nihil orbe micat.
Hanc caput imperii ſtatuit rex Carolus olim,
Dum Gallos noſtro ſubderet imperio,
Gallia ſed noſtris vitiis nunc libera vivit,
Et ſpernit leges Romulidaſque duces.

De thermis aliјus ſic,

Vnde hic fervor aquis terra erumpentibus uda?
Tela illis ludens ignea tinxit Amor.
Et gaudens ſtridore novo, Fervete perennes
Inquit, & hac pharetræ ſint monumenta meæ:
Ex illo fervent, raruſque his mergitur hoſpes,
Cui non titillet pectora blandus amor.

Anno MDXCVIII proſcripta eſt ab Imperatore civitas, decreto publicè edito menſe Julio.

Anno MDCXII die 28 Novembris venere Aquiſgranum fæciales Cæſaris, qui excepti à Conſulibus & Senatu perquam benigne, mandata ſua poſtea expoſuerunt. Conſules ab ipſis exauctoratos, à Cæſare in integrum reſtitutos eſſe. Nec velle ipſum deinceps à civibus quicquam in Republica innovari, ſed jubere ut in poſterum ceſſent à motibus, omneſque controverſias ſibi diſceptandas ac definiendas relinquant: abrogatis etiam quos conſcripſerant militibus præſidiariis. Sed parum obſequioſa civitas vi tandem ad officium compulſa eſt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XXVII. 50. *Latit.* XLVIII. 44.

QVod nos nunc Argentoratum veteres ſequuti appellamus, id avorum noſtrorum ætate vocaverunt plerique Argentinam & Strasburgum. Necante Thomam Wolphium juniorem, teſte Rhenano, quiſquam Argentorati vocabulo ad urbem iſtam ſignificandam uſus eſt. In cauſſa verò fuit fœdus error, qui Ptolemæi codicem inſedit. Librarius enim Argentoratum, quod Ptolemæus Breucomago conjunxit, vicinum fecerat Borbetomago; ratus idem eſſe Breucomagum & Borbetomagum. Eundemque errorem ſequutus poſtea is qui Tabulas concinnavit, Argentoratum non in Triboccis, ſed in Vangionibus collocarat. Meminit autem ejus Ammianus, qui in campis Argentinenſibus narrat à Juliano Cæſare multa Allemannorum millia cæſa ac deleta eſſe, capto etiam rege Chonodamario. Argentinæ nomen manaſticæ inventionis eſt, qui etiam ex Moguntiaco Moguntiam, ex Confluentibus Confluentiam fecere: neque verum eſt, argentum illic ſolutioni militum deſtinatum adſervatum fuiſſe, quum Trevitis fuerit Præpoſitus Theſaurorum Galliæ Belgicæ, & procurator monetæ, ſicut ex Notitia Imperii à nobis adnotatum eſt libro I. cap. XI. Auſonius reſpiciens ad cladem illam Argentoratenſem, & ſtatum ſui ævi, vocavit vicum, in Moſella, ubi iter ſuum Argentorato Treviros deſcribit,

Transſieram celerem nebuloſo flumine Navam,
Addita miratus veteri nova mœnia vico,
Æquavit Latias ubi quondam Gallia Cannas
Infletæque jacent inopes ſuper arva catervæ.

Neceſſe eſt enim ei qui à campis Argentoratenſibus Treviros proficiſcitur, Navam flumen trajiciat. Fuit autem Auſonius ſub Valentiniano præfectus Prætorio Galliarum. Poſtea oppidum Allemanni adflixere, quo tempore ipſi pulſo Romanorum præſidio, cum Francis de imperio certabant; Indicat hoc Sidonius Apollinaris.

Francus Germanum primum Belgamque ſecundum
Sternebat, Rhenumque ferox Alemanne bibebas
Romanis ripis, & utroque ſuperbus in agro
Vel civis vel victor eras.

Reſpexit eodem Hieronymus quum epiſtola XI de Quadis, Vandalis, Sarmatis, Alanis, Herulis, Saxonibus, Burgundionibus, Allemannis, Pannonis conqueritur. Moguntiacum, inquit, ab illis capta atque ſubverſa eſt, & in Eccleſia multa millia trucidata, Vangiones longa obſidione deliti, Nemetes, Argentoratus, tranſlati in Germaniam. Creditur quod reliquum fuit vaſtaſſe Attila, ſub Valentiniano Theodoſii iunioris ſucceſſore, poſt cladem Catalaunicam. Ægrè poſtea extulit caput traductis illuc Germanis. Ac initio quidem in ruinis veteris Argentorati, loco qui nunc Kuningeshofen, hoc eſt aula vel prædium regis vocatur, habitatum eſt. Ipſum quoque monaſterium confluente illuc opificum turba muniri cœpit adverſus ſubitam vim; Ita paullatim ex oppidulo cœnobii crevit in ingentem urbem. Sita eſt autem ad Rheni ripam Gallicam, modico à flumine intervallo. Eam perfluunt Ellus & Bruſcha, qui poſtea extra urbem Cincio juncti in Rhenum ſeſe exonerant. Templum urbis initio ſub Hlodoveo rege ligneum fuit, ſacrum B. Virgini, anno DC. Id poſtea à Dagoberto factum eſt Cathedrale. Nunc elegantiſſimum eſt totius Europæ. Exſtrui cœptum eſt anno MXV. Ei ducentis LX. poſt annis addita eſt à Senatu populoque Argentoratenſi turris miri ac plane ſtupẽdi operis, ſub Conrado à Liechtemberg, architecto Erkuino à Steinbach,

qui

qui XXVIII annos in illud opus impendit. Perpendiculum à ſummo ejus faſtigio ad imam baſin eſt DLXXIV pedum Geometricorum. Lapides prominentes ſunt, exſculpti inſigni artificio. Eorum verò tanta eſt frequentia, ut fabrum quendam non ſemel viderim per illos ab imo ſolo ad ſummam crucem ſine ſcalarum ope enitentem. Nodus qui ſub cruce eſt, fertur ſex homines capere, quum infra contemplanti non videatur diſci excedere magnitudinem. De hac urbe Sturmius in epiſtola ad Hermannum Adolphum Comitem Solmenſem ſic ſcribit. Quatuor res ſunt quas exteri homines & magni viri quum in hanc urbem veniunt, videre & ſpectare cupiunt. Harum una eſt Turris primariæ ædis veſtræ, cui par nulla vel magnitudine, vel firmitate operis, vel artificio in Europa & Aſia invenitur. Altera, Armamentarium magiſtratus noſtri, quod ad omnium quidem ſalutem comparatum eſt, non tamen omnibus ad ſpectandum patet. Tertia eſt cornu monocerotis veſtrum, raræ & inviſæ magnitudinis. Quarta, Academiæ noſtræ conſtitutio, quam mihi ſi per homines concederetur exædificare, mortem nullam mihi acerbam fore crederem. Miror cur non quinto loco poſuerit Reip. formam, ipſo etiam phoſphoro formoſiorem: eſt enim diſpoſita ordine, menſura, & judicio ita ut primarii magiſtratus pars tertia legatur ex nobilibus, reliquæ partes duæ tam ex patriciis quam ex plebejis. Poſt Senatores hoſce tribus ſunt conſtitutæ viginti, & ſingulis tribubus præfecti, Tribunus cum quatuordecim Scabinis. Hi regunt conſilia & deliberationes ſuæ cuique tribui convenientes. Sunt prætereà quindecim viri, & XIII viri. Ac præter Senatum majorem Senatus etiam minor. Horum omnium ſolerti cura & Induſtria cuncta ad Reip. ſalutem adminiſtrantur. Eſt & alius Senatus, qui non niſi difficillimis temporibus cogitur. Is conſtat trecentis viris ex ſingulis tribubus delectis. De hac urbe memorabile eſt Eraſmi Rotterodami verumque judicium. Hæc civitas (inquit) hodie inter Germanicas vel florentiſſima eſt, non ſolum opibus, ac non Rheno tantum præterfluente, libertate perpetua, diuturna pace, qua jam olim ſub clementiſſimo Cæſare Maximiliano ſemper Auguſto, fruuntur; verum multo magis civium moribus, magiſtratuum prudẽtia ſimul & integritate; quorum opera fit, ut quemadmodum olim à Maſſilienſium, ita nunc ab Argentoratenſium Rep. univerſa virtutum & rectè inſtitutæ civitatis exempla petere poſſis. Adhæc, quod ego ſane vel in prima nobilitatis parte poſuerim, in nulla gente plus honoris habetur vel egregiæ virtuti, vel excellentibus ingeniis. Unde fit, ut non alia magis abundet ſummis viris, in quibus & eruditionem commendat morum integritas, & morum integritatem ornat eruditio. Vulgo nunc Straſburgum appellant, nonnulli Argentinam: cui ſi quis ex re nomen commutare velit, non abs re eam dixerit Aurentinam. Hujus nunquam ſatis laudatæ urbis laudibus diutius immorari liberet, niſi vererer, ne quis me dicat Scholiorum oblitum ſcribere Panegyricum. Hæc ille. Etiam nos dum iſta ſcribimus, ægrè avellimur à conſideratione urbis omnium pulcherrimæ, recolentes vitæ aliquando illic ſuaviter, & cum laude in Sapientiæ ſtudiis actæ memoriam. Maneat diu hæc civitati laus.

Epiſcoporum Argentoratenſium Catalogus.

1 *Amandus* Traiectenſis Eccleſiæ Epiſcopus domo Aquitanus à rege Dagoberto novæ Eccleſiæ Argentoratenſi præfectus eſt: ingreſſus eſt monaſterium deſerto Epiſcopatu anno 640

2 *Arbogaſtus* Amando à Dagoberto ſuffectus præfuit Eccleſiæ annos ſex, obiit anno Chriſti 658

Digitized by Google

3 *Rodharius* 663
4 *Florentius* 675
5 *Anſoaldus* 680
6 *Iuſtus* 681
7 *Maximus, obiit anno* 686
8 *Valentinus* 689
9 *Solarius* 692
10 *Biulphus, obiit anno* 700
11 *Magnus* 706
12 *Aldus* 714
13 *Gaorinus* 721
14 *Landebertus* 727
15 *Rodobaldus* 730
16 *Magnebertus* 735
17 *Vbiolus* 742
18 *Gundoaldus* 746
19 *Gaudo* 748
20 *Utho* 756
21 *VViggerus* 761
22 *VValdelfridus* 765
23 *Ethico vel Etho* 773
24 *Aulidulphus, obiit anno* 781
25 *Remigius* 803
26 *Ratho obiit anno* 812
27 *Utho* 821
28 *Erlenhardus* 828
29 *Adelochus* 840
30 *Bernoldus* 857
31 *Ratholdus* 875
32 *Grimoldus* 883
33 *Regenhardus* 895
34 *Baldramus Bavarus* 906
35 *Odobertus* 913
36 *Godeſridus* 913
37 *Richivinus* 928
38 *Ruthardus* 950
39 *Udo* 965
40 *Eckenbaldus* 968
41 *Baldus.* 979
42 *VVildeolphus*
43 *Adovicus* 1006
44 *VVernharius* 1028
45 *VVilhelmus* 1047
46 Heczilo 1065
47 *VVernharius* 1078
48 *Theobaldus* 1084
49 *Otto frater Frederici à Stauffen, obiit anno* 1100
50 *Balduinus* 1102
51 *Chuno qui exſtruxit monaſterium Baumgartenſe, obiit anno* 1123
52 *Bruno, inviſus Lothario Saxoni Imperatori* 1130
53 *Gebehardus, mortuus anno* 1141
54 *Burchardus extinctus anno* 1161
55 *Rudolphus Simoniacus, deturbatus à Papa Alexan.* 1179
56 *Conradus, obiit anno* 1180
57 *Henricus Baro ab Haſenburg, obiit anno* 1190
58 *Conradus II, obiit anno* 1202
59 *Henricus Comes à Veringen, obiit anno* 1223
60 *Bertholdus* 1239
61 *Henricus à Stahleck, extinctus anno* 1260
62 *VValtherus, obiit anno* 1263
63 *Henricus Baro à Geroldiſſeck* 1273
64 *Conradus Baro à Liechtenberg* 1299
65 *Fridericus Conradi frater ſub Alberto Auſtriaco, obiit anno* 1306
66 *Ioannes à Dirpheym Helvetius* 1326
67 *Bertholdus Comes à Buckeck, obiit anno* 1353
68 *Ioannes Baro Liechtenbergius* 1365
69 *Ioannes ſub Carolo IV Imp.* 1373
70 *Lambertus à Bueren ſub quo Angli in Alſatiam irruperunt*
71 *Fridericus Baro à Blanckenheym tranſlatus Ultrajectum.*
72 *Burchardus Comes a Lutzelſtein, deſeruit Epiſc.* 1394
73 *Guilielmus Comes Dieſtenſis ex Epiſcopo Trajectenſi* 1439
74 *Conradus electus legitime, ſtatim reſignavit.*
75 *Rupertus Palatinatus Rheni, obiit anno* 1478
76 *Albertus* 1506
77 *Guilielmus* 1541
78 *Eraſmus, qui Thomenſe Collegium Senatus in uſum ſcholæ tribuit.*
79 *Ioannes a Manderſcheyt, ſub quo anno 1584 ingens certamen ortum eſt inter Canonicos Argentinenſes Pontificios & Euangelicos: eo extincto anno 1592 adminiſtrator ab his electus eſt Ioannes Georgius Marchio Brandenburgicus: ab illis Carolus Dux Lotharingiæ Epiſcopus Metenſis: Et poſtea ſucceſsit Leopoldus Auſtriacus.*

Digitized by Google

Longit. XXXII. 30. *Latit.* XLVIII. 20.

AD Danubium ſunt Rhætia & Vindelicia. Sed ſicut Aſia Aſiam in ſe habet propriè ſic dictam, ac præterea alias complures diſtinctis nominibus regiones; ita Rhætia illa communis habet in ſe Rhætiam ſingularem ac præterea etiam Vindeliciam, Lyco amne à ſe invicem diſcretas. Atque hanc quidem cauſam nonnulli eſſe opinantur, cur Auguſta interdum dicatur eſſe Rhætorum, interdum Vindelicorum. Tacitus eam vocat ſplendidiſſimam Rhæticæ provinciæ coloniam: Quum autem credibile ſit, Vindelicos aliquid etiam in adverſa ripa terrarum habuiſſe, non eſt mirum, ſi quæ proprie Rhætorum fuit, ob hanc cauſam etiam dicta ſit Vindelicorum, ipſis quoque Vindelicis in altera fluminis ripa ab hac parte nomen trahentibus. Vindus quippe in Licum ſeſe exonerat in Rhætia, & ab hoc confluxu qui ad Auguſtam fit, dicta eſt Auguſta Vindelicorum. Huc ſpectant verſus iſti Fortunati libro quarto de B. Martino, quibus carmen ſuum alloquitur,

Si tibi Barbaricos conceditur ire per amnes
Vt placide Rhenum poſſis tranſcendere & Iſtrum,
Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Lycuſque fluentat.
Illic oſſa ſacræ venerabere virginis Afræ
Si vacat ire viam, neque te Bajoarius obſtat
Qua vicina ſedent Breonum loca, perge per Alpes
Ingrediens rapido qua flumine volvitur Aenus.

Et Richardi Poetæ iſti.

Reſpicit & late fluvios, Vindamque Lycumque
Miſcentes undas, & nomina littoris: Unde
Antiquam gentem, populumque vrbemque vocarunt
Vindelicam.

Sed Vindam hodie vocant W*erdam*: Itaque rectè Camerarius,

Vinda parum à propria deducto nomine voce
Sic proprium quod nunc Werda vocatur, habet.

Eſt autem vetus admodum & antiqua hæc urbs, imo & ante Romanorum imperium celebris inter Rhætos & Germanos: Sed in eam poſteà auſpiciis Cæſaris Auguſti deducta eſt colonia, ex eoque illa Auguſta dici cœpit; quo modo ad Danubium Auguſta Acilia; in Gallia Auguſta Auſciorum; in Hiſpania Auguſta Bracarum; In Luſitania Auguſta Emerita; in Comagena Auguſta Euphrateſia; Prætoria in Salaſſiis; Rauracorum ad Rhenum; Veromanduorum, Sueſſonum, Taurinorum, Tiberii, Trevirorum alibi. Exſtat hodieque numus Auguſti aureus, in cuius antica parte effigies conſpicitur Auguſti cum hac inſcriptione, IMP. CÆSAR AVGVST. PONT. MAX. TR. POT. XVI. COS. XI. IMP. XIV. In averſa, Sacerdos, agens jugum boum, cum hac inſcriptione, TI. SEMP. T. F. GRACCVS IIVIR ITER. COL. IVL. AVG. EX SC. Et infra COLONIA DEDVCTA. Nec dubium eſt, quin ad Vindelicorum Auguſtam hoc referendum ſit. Quo etiam pertinet æreus numus anni præcedentis, in quo caput Auguſti cum titulo, AVG. TRIB. PO. XV. Et in averſa parte, figura paludata ſedens, dextera pini conum tenens, ſiniſtra cornu copiæ, qui citra controverſiam eſt typus Auguſtæ Vindelicorum. Exſtat & alius cum capite Auguſti laureato, cui additum, IMP. CÆSAR AVGVSTVS. In averſa vero parte ſpectantur quadrigæ triumphales vehentes pini conum, cum inſcriptione, TI CLAVDI. T. F. NERO COS. ITER. IMP. ITER. Et credibile eſt id factum quo tempore Tiberius & Cl. Druſus Nerones Rhætiam Vindeliciam que devi-

Digitized by Google

cerunt ſubſidio adverſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum, ut ait Tacitus, Huc refero illud Ottonis Friſingenſis. *Huc Druſus Moguntiam in Gallia & Auguſtam in Rhætia, quæ ante Vindelica ducebatur, ex nomine Auguſti vocatam fundaſſe vel inſtauraſſe dicitur.* Ac ſunt qui initio putent à Druſo dictam urbem Druſomagum, poſtea vero à Romanis Auguſtam, inde addita Germanicæ vocis, terminatione dictam Augſpurgum, quaſi dicas πύργον, burgum ſive oppidum Auguſti. Nunc ea Sueviæ accenſetur, ex quo fortis Suevorum natio tranſito Danubio illa etiam loca inſedit. Sunt enim nunc circuli Sueviæ partes quatuor. Prima habet Ducatum Wirtenbergicum, cum Ulma, Reutlinga, Eſlinga, Norlinga, Hailbrunna, & Halla. Secunda, Marchionarum Badenſem, Rotwilam, & Gidebachum. Tertia, Principatum Conſtantienſem & Campidonienſem, Biberacum, Iſnam, & Lindaviam. Quinta Auguſtam, Cauſbyrum, & Memmingam.

Poſt calamitatem ab Attila illatam cœpit ſe urbs paullum erigere, ſub Oſtrogothorum rege Theodorico. Quum vero exactis Romanis Suevi Danubium imperii limitem tranſgreſſi, Rhætiam omnem invaſiſſent, ac cum Alemannis ipſi quoque de pellendis Francis conſilia agitaſſent, victi ad Tolbiacum ceſſere poteſtati victorum, facti Fiſcalini, paruerunt que Auguſtani cum Rhætis & Vindelicis Auſtraſiorum regibus uſque ad Carolum Martellum: Anno DCCLXXXVII Carolus Magnus dum Taſſilonem Bavariæ ducem oppugnat, ingentem urbi calamitatem intulit.

Anno CMLV Otto Magnus Ungaros ad Auguſtam jam quinquageſimum annum Germaniam divexantes funditus delevit, adjutus imprimis à textoribus Auguſtanis quibus idcirco Hunnorum regis inſignia conceſſit, clypeum rubro & flavo colore decuſſatim diſtinctum.

Anno MLI Henricus Niger conventum hic habuit Imperialem Kalendis Februarii.

Anno MLXXVII Rudolfus Rhijnfeldenſis Sueviæ Dux, Hildebrandi Papæ inſtinctu contra Henricum IV Cæſar electus, comitia hic celebravit, una cum Legato Romano. Ex eo multis calamitatibus expoſita urbs, atque imprimis à Guelfone Bavaro capta anno MLXXXVIII multa adverſa à bello & incendio paſſa eſt.

Anno MCXXXII ſub Lothario Saxone iterum flammæ & belli damna ſenſit. Sed ſub Conrado III reſtaurata, ſub Frederico Barbaroſſa reſtituta & multis modis ſupra priorem ſtatum aucta eſt.

Sub Rudolpho Habſpurgenſi Comitia hic habita ſunt anno MCCLXXIV, quibus è filiis ſuis Joannem quidem Sueviæ, Albertum vero Auſtriæ & Styriæ duces ſolenniter renunciavit, Ottocarum vero Bohemiæ regem una cum Henrico Bavariæ duce qui ipſius electioni obſtiterant, atque adhuc ſeſe hoſtiliter gerebant, inimicos pronunciavit.

Sub Carolo IV Imperatore primum multa feliciter, impetratis immunitatibus, poſtea ſub filio ejus Wenceſlao improſpere geſta ſunt, Epiſcopis domi avaritia & ambitione cuncta turbantibus.

Sub Sigiſmundo aucta ſunt urbi privilegia & immunitates. Reſpublica eo nomine Imperatorem pecunia ſua juvit adverſus Huſſitas.

Anno MCCCCLXIX ſub Frederico Imperatore compoſita eſt controverſia inter Remp. & Ludovicum Bavarum, inque lætitiæ ſignum celebrati ſunt ludi anno ſequente totius fere Germaniæ populis ad eos evocatis.

Anno MCCCCXCVI celebravit hic Feſtum Maximilianus Auſtriacus cum Philippo filio ſuo Archiduce.

Sub eodem Maximiliano ſæpius hic agitata comitia: anno 1518 evocatus Lutherus rationem fidei ſuæ reddidit.

Sub

Digitized by Google

Sub Carolo quinto in Comitiis oblata eſt Confeſſio anno 1530. Decimo octavo poſt anno cuſa eſt moderatio religionis quam INTERIM vocarunt, per Julium Pflug, Michaelem Heldum, & Joannem Iſlebium. Biennio poſt habitis ibi comitiis urſit Carolus V Concilium Tridentinum.

Sub Ferdinando confirmata eſt pax Auguſtana.

Sub Rudolpho celebrata ibidem comitia, anno 1582, quibus ille ſumptus impetravit ad fines Hungariæ defendendos, propoſita etiam emendatione Kalendarii, ex formula Gregorii Papæ: ſed quum eam diſſuaderet Elector Saxoniæ Auguſtus, tumultuatum eſt illic miris modis anno 1584.

ECCLESIASTICA.

Circa annum Chriſti CXC fertur Auguſtæ prædicaſſe Euangelium Lucius quidam, & Prætorem Campeſtrium ad religionem Chriſtianam convertiſſe; quod tamen quia certis hiſtoriarum documentis non probatur, in medio relinquimus. Certiora hæc ſunt: Sub Diocletiano Narciſſum Gerundenſem docuiſſe, & primum illic Epiſcopum conſtituiſſe Dionyſium Cretenſem, qui cum Afra, Digna, Eunomia, Euprepia, multiſque aliis ſanctis à Cajo Diocletiani Duce interfectus eſt, quorum martyrum memoria incidit in quintam & duodecimam Auguſti.

Circa annum vero Chriſti CCCC miſſi ſunt ab Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo Auguſtam Albanus & Theomneſtus, ut Eccleſiam ibi Arriana hæreſi infectam purgarent.

Circa DLXXX Columbanus Monachus Scotus cum S. Gallo his locis & in vicinia docuerunt.

1 Anno Chriſti DCXVIII præfectus eſt Eccleſiæ *Sozimus*, qui primus Epiſcoporum Auguſtanorum cenſetur; præfuit annos 18.

2 Anno DCXXXVI *Bervvelphus* Suevus, Duce Alemanorum & Rhætorum Sigeberto, Rege Francorum Dagoberto: ſedit annos 6.

3 Anno Chriſti DCXLII, *Dagobertus*: ſedit annos 17.

4 Anno Chriſti DCLIX, *Magno*, ſedit annos 19.

5 Anno Chriſti DCLXXXVI *VVicho*, ſedit annos 18.

6 Anno Chriſti DCCIV *Bricho*, ſedit annos 20. ſub hoc celebrata eſt Synodus, anno Chriſti 710. autore Wunefrido Anglo qui Bonifacius dictus eſt, fuitque Epiſcopus Moguntinus, ſub Pipino.

7 Anno Chriſti DCCXXIV *Zeiſo*, ſedit annos 21.

8 Anno Chriſti DCCXLV *Marcmannus*; ſedit annos 29. Hujus tempore Andogarius primus Abbas fuit Campoduni.

9 Anno Chriſti DCCLXIII *VVicterpus*, quo tempore Carolus Magnus Francorum & Germaniæ Rex fuit. Sedit annos 16.

10 Anno Chriſti DCCLXV. *Toſſo*: ſedit annos 12.

11 Anno Domini 777. *Simpertus*, Caroli Magni ex ſorore nepos, monachus ante Murbacenſis. Hic templum majus Auguſtæ honori B. Virginis conſecravit, in profeſto S. Michaelis Archangeli: ſedit annos 30.

12 Anno Domini 820. *Hanto* ſedit annos 7.

13 Anno DCCCXXXIX *Neodegarius* ſedit annos 4.

14 Anno MCCCXLIV. *Vdalmannus*. ſedit annos 7.

15 Anno MCCCLVII *VViggerus*, ſedit annos 10.

16 Anno 867. *Lanto*. annos 3. Hic Lotharii Galliæ Belgicæ regis digamiam damnavit, una cum Arſenio Apocriſiario Pontificis. Exſtruxit idem quoque cœnobium Faucenſe, & Magnum Epiſcopum ſanctis adſcripſit.

17 Anno DCCCLXXI *Adalberto* ſedit annos 16.

18 Anno DCCCLXXXVII *Hildenius*, ſedit annos 15.

19 Anno Chriſti DCCCCXXIII. *Vdalricus*, Hugobaldi Comitis Dillingenſis filius, è proſapia ut quidam opinantur

Kyburgiorum, ab Henrico Aucupe ad Epiſcopatum promotus eſt è monaſterio Sangallenſi. Vir fuit gravis: Oppoſuit ſe Pontifici cupienti ſacerdotibus legitimas uxores eripere. Ottoni Magno adfuit in bello contra Hungaros, anno Chriſti CMLIV, captumque regem eorum baptizavit, indito ipſi nomine Stephani, & exſtructo templo cognomine. Idem S. Joannis ædem Auguſtæ condidit anno CMLVI. & ſacellum S. Afræ extra urbem, in quo etiam condi voluit: ſedit anno 50.

20 Anno Chriſti DCCCCLXXIII *Henrichus* comes à Geiſenhauſen. Hic captus eſt à Saracenis quum Ottonem Magnum ſequutus fuiſſet uſque in Calabriam, ſedit an. 2. Comitatum ſuum donavit Eccleſiæ Auguſtanæ.

21 Anno Chriſti 987, *Udalgerus*.

22 Anno Chriſti 920. *Eutychus* ſub Ottone II.

23 Anno Chriſti 992. *Luitholdus*. Hic templum B. Virginis vetuſtate conlapſum reſtauravit, invitante Adelhaide uxore Ottonis primi, filia Rudolphi regis Burgundiæ, & pecunias in ſumptum conferente: ſedit annos 5. Udalricum in ſanctos referri curavit.

24 Anno Chriſti 997. *Gualterus*, ſedit annos 10.

25 Anno Chriſti 1006. *Gebhardus*, ſedit annos 9. Hic Benedictinos monachos primus intulit in monaſterium S. Udalrici, præpoſito ipſis abbate Reginboldo, anno 1012. Ita Eccleſia S. Afræ in monaſterium abiit.

26 Anno Chriſti 1016. *Sigefridus* ſedit annos 3. Hic inteſtina Ottonis III honorifice ſepelivit.

27 Anno Domini 1019. *Bruno* Dux Bavariæ & Saxoniæ templum S. Mauritii exſtruxit, conferente impenſas Henrico II Imperatore. Poſt cujus obitum operam dedit Conrado II Salico in Imperatorem promovendo, cui etiam jus ſuum in Bavariam donavit. Ex eo bella ipſi cum Guelpho Suevo Bojorum Comite, qui Auguſtam oppugnavit, cepit, & demolitus eſt. Eum tamen Imperator ex Italia reverſus omnia reſtaurare coegit.

28 Anno Chriſti 1028. *Eberhardus*, ſedit annos 4.

29 Anno Chriſti 1033. *Henricus* ex ſacellano Henrici III Imperatoris factu Epiſcopus, ſedit annos triginta. Homo inquies & ambitioſus. Heri ſui familiaritate uſque eo abuſus eſt, ut etiam in Agnetem Imperatoris viduam arſerit. Hac de cauſa inviſus Imperatori, prodente Fridebodo abbate Ulrichiano, profugit in arcem Falkenſteyn à ſe exſtructam: ſed deditione facta pœnas dedit, adacto per pudenda palo, anno 1063. Hujus opus eſt palatium Epiſcopale ad templum B. Mariæ.

30 Anno Chriſti 1063. *Imbricus*. Vir ſeverus & gravis, Saxones ab Henrico IV alieniores ipſi conciliavit: Captus quoque à Longobardis, quod Cæſari contra Papam eſſet addictior. Hujus opus ſunt duæ illæ turres Eccleſiæ cathedrali contiguæ.

31 Anno 1077. *Sigefridus* Comes Dornbergenſis. Hic quum Henrico IV faveret impenſius, in Hildebrandi Papæ iram incurrit, qui Wigholdum quendam ipſi Epiſcopum oppoſuit. Hinc ſchiſma, ex ſchiſmate bellum, Pontificias partes defendente Guelpho Bavaro, qui Auguſtam cepit, S. Mauricii templum incendit, Sigefridum captivum abduxit Ravenſpurgum: Sed is ex carcere liberatus extinctis pleriſque hoſtibus ſuis tandem ipſe quoque obiit Auguſtæ.

32 Anno 1093. *Hertovvichus* Comes à Tichein, ſedit annos 23.

33 Anno 1035. *Hermannus*, adverſarium ſibi expertus Moguntinum Archiepiſcopum, eo quod addictior eſſet Henrico V Imperatori, concitatis etiam adverſus ipſum civibus, & Epiſcopo Curienſi.

34 Anno 1134. *Gualterus*, ſedit annos 20. reſignavit Epiſcopatum vivus.

35 Anno 1154. *Conradus* Comes à Bol & Lutzelſtein, ſedit

ſedit

ſedit annos 22. factus Monachus ad ſanctum Udalricum.

36 Anno 1176. *Udalſcalcus* ſedit annos 23. Sub hoc arſit monaſterium S. Udalrici, reſtitutum ſtatim ab Henrico abbate; Dedicatum eſt à Cunrado Moguntino præſente Friderico Barbaroſſa.

37 Anno 1199. *Hertovvichus* ſedit annos 4.

38 Anno 1203. *Sigefridus a Rechberg*. annos 30.

39 Anno Domini 1230. *Siboto* ſedit annos 9.

40 Anno 1239. *Hartmannus* Comes à Dillingen, ſedit annos 47. Hic Epiſcopatui Auguſtano donavit Dillingam, quo tempore Albertus Magnus Laugingenſis Epiſcopatum Ratiſponenſem cuculla monaſtica permutavit.

41 Anno 1276. *Sigefridus* ſedit annos 2.

42 Anno Chriſti 1289. *VVolfardus a Rodt*. annos 12.

43 Anno Chriſti 1301. *Degenhardus ab Helenſtein*. annos 6.

44 Anno Chriſti 1312. *Fredericus Spet*, Baro. Sub hoc deletis per Imperium Templariis anno 1312. habitatio ipſorum Auguſtæ ceſſit Dominicanis.

45 Anno Chriſti 1323. *Udalricus a Schoneck* ſcriba Imperatoris Ludovici Bavari, Papæ infenſiſſimus, ſedit annos 2.

46 Anno Chriſti 1341. *Henricus III* ſuperioris frater, haud impar ipſi fide in Imperatorem, ſedit annos 19.

47 Anno Domini 1360. *Marquardus* nobilis Suevus à Randeck Caroli IV Vicarius in Italia, poteſtatem cudendi monetam impetravit.

48 Anno 1362 *Gualterus* Hochſchiltz. annos 7.

49 Anno 1370. *Ioannes*, ſedit annos 12. Sub hoc variε diſcordiis agitata eſt Reſpublica.

50 Anno Chriſti 1382. *Burgardus ab Ellerbach* factus Epiſcopus ab Urbano IV. ſedit annos 22.

51 Anno Chriſti 1404. *Eberhardus* Comes à Kirchberg ſedit annos 7 Sub hoc Senatus ſacrificulos quoſdam ferreæ caveæ incluſos, quum à ſuo Epiſcopo non punirentur, fame necavit.

52 Anno 1421. *Anshelmus de Neringem* ſedit annos 12.

53 Anno 1434. *Petrus de Schauvvenberg* ſedit annos 45. Vir gravis & doctus: interfuit Concilio Baſilienſi. Henricum VI Angliæ regem, Carolum IX Galliæ, & Philippum Burgundum inter ſe diſſidentes conciliavit.

54 Anno 1469. *Joannes* Comes à Werdemberg, ſedit annos 17.

55 Anno 1486. *Fridericus II* Comes ab Hohenzollern. ſedit annos 10.

56 1496 *Henricus a Lichtenavv*, ſedit annos 12.

57 Anno 1517. *Chriſtophorus a Stadio* magnus Eraſmi Rotterodami ſed ſerus fautor. Habuit initio à concionibus Joannem Oecolampadium, poſtea Urbanum Regium. Sed turbatis Auguſtæ rebus Eccleſiaſticis ipſe cum omni clero anno 1537. urbe ceſſit.

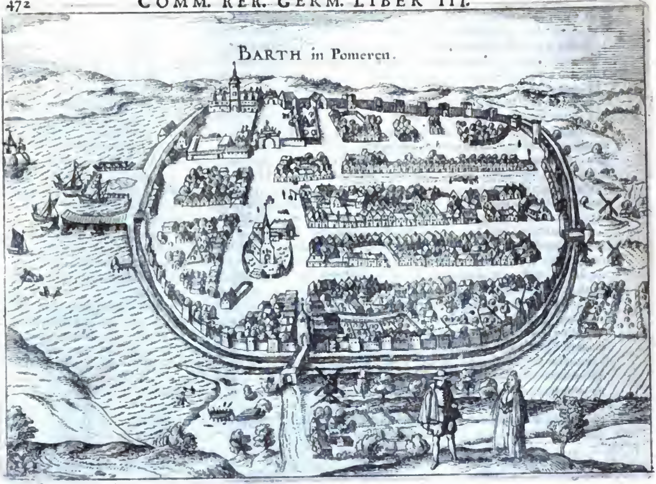
58 Anno 1543. *Otto* Baro de Waldpurg imperii Dapifer. Hic anno 1546. à confœderatis Schmalkaldenſibus omni ditione excluſus, per Carolum V reſtitutus eſt. Dillingæ ſcholam inſtituit, in qua ipſe lectiones audivit & diſputavit. Idem quoque Wormaciæ nomine Cæſaris in Comitiis præſedit.

59 Anno 1560. *Ioannes Egolphus de Knæringen*.

60 Anno 1576. *Marquardus*, Dillingæ conſecratus Epiſcopus Auguſtanus in arcis ſacello.

POME-

Digitized by Google

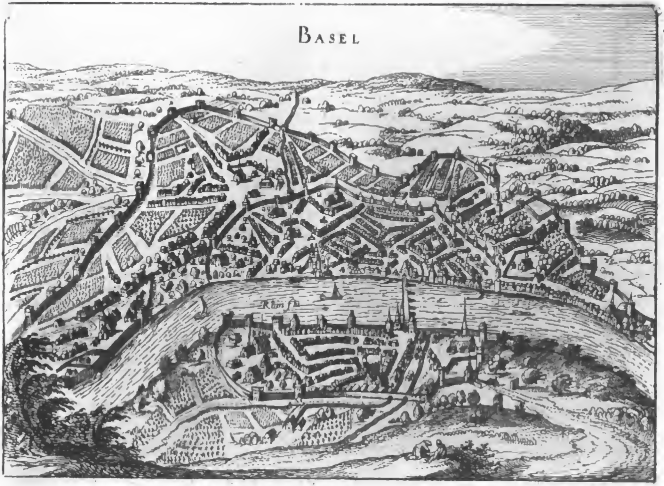

Digitized by Google

Longit. Grad. XXV. 0. *Latit.* LIV. 28.

POMERANIA, quæ à ſitu maritimo, ſicut alibi diximus, nomen habet, in duas partes, ſuperiorem & inferiorem dividitur, interfluente Odera diſtinctas, quarum hæc in Orientem vergens, Vandaliam Caſſubiamque, illa, Ducatum Stetinenſem & Wolgaſtenſem cum inſula Rugienſi complectitur. Habet autem pars utraque egregia & crebra oppida; in quibus Bardum haud infimæ famæ eſt. Nomen quidam deducunt à Longobardis: alii à Bardo flumine quod accolæ Bartze vocant; id enim iuxta oppidum mari Balthico ſe infundit miſtum ante aquis Bekenitzæ amnis. Ac fieri poteſt, ut & ipſi Longobardi, quorum circa Bardum flumen ſedes fuerunt, nomen ab eo flumine traxerint. Vrbis primordia referunt plerique in annum à Chriſto nato MLXXIX, cui etiam ſententiæ archiva urbis adſtipulantur: Tunc ergo ferunt Longobardos Rugienſem inſulam occupaturos, urbem in ſuo littore condidiſſe, loco negotiationi peropportuno. Paruit autem ea diu admodum Duci Wolgaſtenſi, fuitque haud incelebre ejus tractus emporium. Poſtea tamen Stetinenſes Pomeraniæ Duces ſitus commoditate illecti, ampliſſimarum vrbium privilegiis, Ducali reſidentia, Palatio ſumptuoſe admodum ſplendideque exſtructo, adhæc Schola, & officina typographica, denique etiam horto amœniſſimo eam exornaverunt, in quo ſepimenta, diverſatumque herbarum, florum, arborum, & plantarum, tum vernacularum, tum exoticarum varietas liberalem adfert civibus delectationem. Forum quoque ſpatioſum inſignem civitati & mercatoribus uſum præſtat: in quo ob agri vicini fertilitatem & maris opportunitatem, res uſui humano neceſſariæ venum exponuntur ingenti copia. Habet civitas ipſa artifices induſtrios: mercatores ſtrenuos: Ager ſuburbanus vicinuſque omnium rerum ad vitam neceſſariarum grata ubertate affluit, eſt enim irriguus, abundat ſtagnis, pervius eſt etiam onerariis mercatorum navibus, habet paſcua, pomatia, ſilvas, montes, arva, rivos, ex quibus pecora, poma, ligna, feræ, triticum, piſces, alites petuntur, ac præterea butyrum, mel, cera, lana, pelles, coria. Merito ut Illuſtres Pomeraniæ Duces invitati illectique tot bonis, ſedem ſibi vitæque domicilium in ea delegerint. Diſtat miliaribus tribus Stralſundia: ſeptem Roſtochio, totidemque Gripſvaldia. Commoda eſt ex ea in Rugiam Daniæque inſulas navigatio. Civitatis opes in re pecuaria & negotiatione conſiſtunt, quam navibus magno ſuo commodo in vicina Daniæ, Norvegiæ, Sueciæque regna exercent. Audent & remotiores regiones petere: & ex variis mercibus civitatem ſuam ornare. Cereviſiam coquunt ſapidam, cujus beneficium vicinis urbibus ſuo cum lucro indulgent.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XXVIII. 0. *Latitud.* XLVIII. 30.

BASILEA amœniſſima atq; ampliſſima hodie confœderatorum civitas, ex Auguſtæ Rauracorum ruderibus crevit, initio parva, ſed poſt everſam Auguſtam major celebriorque. Remotiſſima ejus memoria eſt apud Ammianum Marcellinum, qui Baſiliã vocat, & Gratianum Imperatorem narrat prope eam propugnaculum adverſus Germanos condidiſſe. Sunt autem qui à Baſilina Juliani matre nomen inditum credãt. Rhenanus à paſſu mavult, quod ibi trajectus eſſet Germanorũ Gallorumque, ſive merces ſuas, ut fit, commutantium, ſive exercitus in alterutram ripam exponentium, quod utrimque ripa depreſſa ſit, Auguſtæ vero inacceſſa. Ille ergo exiſtimat Baſileam quaſi Paſſileam dictã eſſe. Addit amplius, ad munimentum illius trajectus duas à Romanis turres exſtructas, quarum etiam hodie altera conſpicitur in capite pontis, altera paullo inferius; nomen habet à ſale quod ibi adſervatur. Eſt autem Baſilea in numero liberarum Romani Imperii civitatum prima, ampliſſimis inſuper immunitatibus ac privilegiis donata. Celebris Epiſcopatu, & Gymnaſio. Mediam Rhenus dividit, ac veluti duas urbes ex una facit, quarum illa quæ in ripa Gallica eſt major Baſilea dicitur; hæc vero quæ in ripa Germanica, minor: paruitque olim illa quidem Veſontino Epiſcopo, hæc Conſtantienſi. Partes ponte, ex quo amœniſſimus eſt proſpectus, nectuntur. Aer apertus & liber, ager planus magna ex parte, campi fertiles. Flumina præter Rhenum Byrſa & Wieſa, quorum ille ex Jura monte per valles lapſus Baſileam majorem multa ligna defert: Hic ex adverſa parte è Nigra ſilva, quæ Hercynia eſt, vel Helvetiorum veterum eremus, minorem Baſileam ornat, multis officinis inſerviens. Nam & trabibus ſecandis conducit, & frumento comminuendo, & fabrilibus inſtrumẽtis exacuendis poliendiſque, dum molas verſatiles impellit. Eſt autẽ Wieſa piſcoſior Byrſa; ſed hic illo ad molas papyraceas aptior, quarum ingens numerus ad Byrſæ elicem conſpiciuntur, haud procul à monaſterio S. Albani. Aucta & ornata eſt Baſilea templis aliiſque ædificiis ab Henrico Imp. I & II, quorum exemplum alii quoque Impp. ſequuti ſunt. Templum B. Virginis quod Epiſcopale eſt, opus eſt Hẽrici Auguſti, qui poſt Hungaricam vaſtationem illud vel ex ſolo excitavit, vel collapſum reſtituit. Ejus domũ & anathema eſt lamina illa aurea ligneæ tabulæ adhærens, 7000. florenorum æſtimata, in qua cõſpiciuntur imagines Michaelis, Gabrielis, Raphaelis, Urielis, & Benedicti, inq; horum medio IESV CHRISTI, cujus pedibus ipſe cum uxore Kunigunde advolutus jacet. Anno Chriſti MCCLXXIII certatum eſt ſumma contentione animorum adverſus Baſileenſem Epiſcopum Henricum à Rudolpho Habſpurgenſe, ob Briſacum & Neopurgum: quæ Epiſcopus ſua, ſua eſſe dicebat Rudolphus. Ipſa quoq; civitas Baſileenſis in parteis tracta factionibus ardebat, inditis nominibus ſtelliferorum & pſittacigerorum, quorum illi Rudolpho, hi Epiſcopo favebãt. Sed quum illos iſti expuliſſent urbe, acceſſit ad veterẽ nova hęc belli atq; obſidii cauſſa. Forte autem tunc Septemviri conſtituendo Imperatori Francofurti congregati Rudolphum nihil minus cogitantẽ in Regem Romanorum eligũt: Eæ litteræ à Moguntino ad Baſileenſes miſſæ cauſſa fuerunt conſtituendæ ſubito pacis. Baſileenſes quippe Electionis litteras novo regi offerẽtes, ipſique acceſſionem ſummi in terra honoris gratulantes, pacem veniamque petiverunt ſimul & obtinuerunt. Ejus rei fidem etiam hodie facit ſtatua lapidea, quæ adhuc Baſileæ exſtat prope interiorem portam B. Joannis in Burſa quæ olim Leonina dicta fuit, referens imaginẽ Rudolphi chlamydati, ſedentis, ac ſiniſtra ſceptrũ, dextera litteras tenentis. In minore Baſilea (licet ea Cõſtantienſis eſſet Epiſcopi) habita-

habitarũt olim Antiſtites Baſileenſes; uſq; ad an. MCCCLXV. quo tẽpore Epiſcopatui præfuit Joannes de Vyan homo Italus, inquies, avarus. Hic ut ægre faceret Baſileenſibus minorem urbem vendidit duci Auſtriæ 3000. florenorum. Sed Baſileenſes cum Auſtriaco ita tranſegerunt, ut adnumerata ipſi pecunia quam expenderat, additoque luculento honorario, ejus quoque partis Domini facti ſint. Nobilitavit autem Baſileam imprimis CONCILIUM ſub Eugenio Papa celebratum, quum antea id Martinus inſtituiſſet; Initium ejus incidit in an. MCCCCXXXI, finis in MCCCCXLII. Cauſſa convocati concilii fuit decretũ Conſtantienſe, quo ſtatutum erat, ut proximo inde quinquẽnio, poſtea ſeptennio, ac deinceps decimo quoque anno univerſales Synodi cogerentur: urgebatque periculum defectionis Bohemorum, qui irritati magis quam deterriti exemplis Huſſi & Hieronymi Pragenſis, aperte graſſabantur. Quum autem in civitate Papienſi Conciliũ jam celebrari cœpiſſet, atque inde tranſlatum eſſet Senas, ubi Alfonſus Arragonũ Rex odio Martini V Petrum de Luna Conſtantiæ Pontificatu abdicatum reſtituere conabatur, placuit futuro Concilio in ſeptennium celebrãdo eligere Baſileam. Miſſus eſt ergo in eam rem à Martino ægro atq; invalido Julianus Cardinalis, ut is vice Papæ Concilio præſideret. Prima ſeſſio habita eſt XIV Decemb. an. 1430. Atque hactenus quidem quæ geſta ſunt probavit poſtea Eugenius, litteris datis 2 Kal. Julii anni ſequentis. Poſtea tamen mutavit ſententiam, conatuſque eſt irritũ reddere Concilium Sed quo ille magis obnitebatur, eo impenſius patres Baſileæ perſiſtebãt in recte decretis. Statuerũt ergo ſecunda ſeſſione iſta, Concilium legitime eſſe inchoatum, Conciliũ generale eſſe ſupra Papam, Inobedientes Concilio eſſe puniendos, Perſonas Concilii non debere extra Concilium trahi aut impediri. Neque licere cuiquam ſine venia de Concilio recedere. Anno MCCCCXXXII habita eſt tertia ſeſſio, die 29. Aprilis, in ea invitatus eſt Eugenius Papa ut Synodo ſe jũgeret. Et quia relatum erat, Papam diſſolutionem Concilii tentâſſe, miſſi ſunt, qui rogarent, ut decretum illud revocaret, Synodumq; auxiliis conſiliiſq; debitis promoveret. Statutum præterea. Nullo modo diſſolutionem Concilii eſſe faciendam, ſed adverſus quoſvis cujuſcumque tandem eſſent dignitatis, etiam Papalis aut Cardinalitiæ, qui Concilio reſiſterent, jure agendum eſſe. Eodem anno 12 Kal. Julii Seſſione quarta decretũ, Irritas eſſe omnes actiones, promiſſiones, obligationeſque quæ Pontifici factæ ſint de non veniendo ad Conciliũ: Adẽpta quoque Papæ poteſtas creandi Cardinales durante Cõcilio. Anno 1532. 15 Kal. Januarii habita eſt adverſus Eugenium ſeſſio octava. Dati ipſi dies 60. ut intra eos revocaret diſſolutionem Concilii à ſe factam, alioqui Synodũ ultima adverſus ipſum tentaturũ. Decretum quoque, Nõ licere eodem tempore plura eſſe Concilia Generalia: jam enim Eugenius Bononiam evocarat aliam Synodum. Sequenti anno die 22 Januarii receptus eſt Sigiſmundus Imperator in Protectorem Concilii adverſus Eugenium. Declaratũ inſuper, Irrita eſſe omnia quæ Papa adverſus illũ tentaturus eſſet in privatione regnorũ, provinciarum, dominiorum, aut cenſuris Eccleſiaſticis. Idem quoq; ſtatutũ in gratiam Guilielmi Ducis Bavariæ, qui alter Synodi protector erat. Seſſione 9. die 19 Febr. anni 1443. accuſata eſt graviter contumacia Papę. Die 13 Julii, facta eſt citatio cõtra eum: ut intra X dies declararet legitimũ eſſe Conciliũ Baſileenſe, aut ſi in pertinacia perſeveraret, haberetur pro contumaci notorie & incorrigibiliter ſcandalizante Eccleſiam, ſuſpenſuſq; eſſet ab omni adminiſtratione Papatus. 13 Seſſione, quæ fuit 3. Idib. Sept. ad interceſſionem Sigiſmundi Imp. & Guilielmi Bavariæ Ducis, intercedẽte quoque Juliano Cardinale præſide Concilii, & Archiepiſcopis Spalatino & Cernienſi, dilata eſt ſententiæ in Papã Eugenium pronunciatio ad dies 30. ea lege, ut ſi interea non ſatisfaceret, jure adverſus ipſum ageretur, nemine intercedente.

Digitized by Google

tercedére. Seſſione 14, quæ habita eſt 7. Id. Nov. dilata eſt pronuntiatio in dies adhuc 90. & concepta formula qua ſe Eugenius declararet adhærere Concilio. Seſſione 16 anno 1434. die 24 April. revocavit tandem Eugenius reſciditque à ſe facta: Confirmavit Concilium Baſileenſe, ejuſque omnia decreta: promiſit, ſe ab innovationibus & obſtaculis Synodo inferendis abſtenturum. Sed quum antiquam cramben ſæpius recoqueret Eugenius, accuſatus eſt anno 1437. ipſis Kal. Octob. contumaciæ Papa, declaratuſque eſt refractarius: Eademque ſententia ſeſſione proxima iterum confirmata eſt. Anno 1438. 9. Kal. Febr. decreta eſt ſuſpenſio Eugenii Papæ manifeſte contumacis, & in aperta rebellione perſiſtentis, ac notorie Eccleſiam Dei ſcandalizantis: Eodem, quum relatum eſſet, Eugenium Ferrariam Concilium evocare velle, decretum eſt, locum illum inutilem ineptumq; eſſe ei rei, neque recte ac ordine delectum. Relatæ quoque artes quibus Eugenius adventum Græcorum ad Concilium retardare conatus eſt, eoſque alio avertere. Sequenti anno ſtatutum 17 Kal. Junii ad veritatem fidei Catholicæ pertinere. 1. Quod Concilium Generale ſit ſupra Papam. 2. Quod Papa Concilium Generale non poſſit contra voluntatem Concilii diſſolvere, aut alio transferre. 3. Quod qui his repugnet, ſit hæreticus. Et quia poſt hæc omnia Eugenius nihilo ſecius pertendebat, pronunciata eſt tandem in ipſum ſententia 7. Kal. Julii, qua decretum à Synodo ſtatutumque eſt, GABRIELEM, qui olim Eugenius IV nominatus fuit, ESSE NOTORIUM & manifeſte CONTUMACEM, mandatis Eccleſiæ inobedientem, & in aperta rebellione perſiſtentem, VIOLATOREM & contemtorem ſacrorum Canonum, pacis & unitatis Eccleſiæ PERTURBATOREM, univerſalis Eccleſiæ SCANDALIZATOREM, SIMONIACUM, PERIURUM, incorrigibilem, ſchiſmaticum, à fide devium, pertinacem hæreticum, dilapidatorem jurium & bonorum Eccleſiæ, inutilem ac damnoſum adminiſtratorem Romani Pontificatus, omni titulo, gradu, honore, & dignitate Eccleſiæ indignum. Nec multo poſt electus eſt adverſus Eugenium tunc Florentiæ Synodum agitantem Pontifex Amedeus Sabaudiæ dux, qui in ſolitudine Ripariolæ ditionis Genevenſis monaſticam agebat. Non tulit hanc ignominiam æquo animo Eugenius; Itaque defuncto Sigiſmundo excitavit Ludovicum Galliæ regis filium, qui ingentibus copiis in Germaniam adductis ita à Baſileenſibus exceptus eſt, ut reditum ſtatim adornarit.

SERIES EPISCOPORUM BASIL.

Panthalus anno Chriſti	228	Lutholdus	1192
Juſtinianus	248	Gualterus	1195
Adelphius	505	Henricus II	1238
Walanus	740	Lutholdus	1247
Baldebertus	743	Bertholdus	1263
Geitzo, vel Hatto	777	Henricus II	1279
Ulricus	815	Henricus III	1285
Fridbertus	830	Petrus I	1292
Adelwinus	835	Petrus II	1296
Wichardus	840	Otto	1299
Heringus	890	Gerardus	1325
Landeolus	930	Joannes	1336
Rudolphus	956	Joannes II de Vyan	1382
Adelbertus I	1019	Himmericus	1386
Adelbertus II	1020	Conradus	1394
Ulricus II	1022	Fridericus	1412
Bruno	1025	Humbertus	1416
Dietricus	1040	Hermannus	1420
Beringerus	1052	Joannes III	1424
Burchardus	1070	Fridericus	1437
Rudolphus II	1107	Arnoldus	1451
Ludovicus	1113	Joannes IV	1458
Bertholdus	1120	Caſpar	1479
Adelbertus III	1142	Chriſtophorus	1503
Ortliebus	1157	Philippus	1523
Henricus	1160	Melchior	1555
Hugo	1172	Jacobus Blaurerus	1575

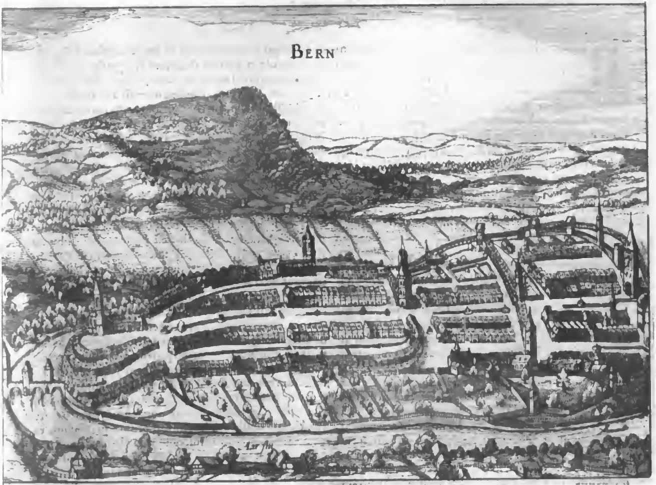

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIV. 16. *Latit.* LXI. 25.

BERGA vel à montibus vel à recipiendis occulendiſque navibus nomen habet: eſt enim ejus portus ampliſſimus ac tutiſſimus, cinctus undique altis montibus, in eoque naves ab Oceani furore commodè ſervantur, *Berg* autem mons eſt, *Bergen* occulere, ſervare, cuſtodire. Vrbs admodum antiqua eſt, quippe cujus & Plinius & ante illum Pomponius Mela mentionem faciant. Melæ verba hæc ſunt. Thyle Bergarum littori oppoſita eſt, Graiis & noſtris celebrata carminibus; In ea quod ſol longe occaſurus exſurgit, breves utique noctes ſunt, ſed per hyemem ſicut alibi obſcuræ; æſtate lucidæ: quod per id tempus jam ſe altius evehens, quanquam ipſe non cernatur, vicino tamen ſplendore proxima illuſtrat; per Solſtitium vero nullæ, quod tum jam manifeſtior, non fulgorem modo, ſed ſui quoque partem maximam oſtendat. Non ſum neſcius, codices quoſdam habere, initium periodi iſtius hoc modo, Thyle Belgarum littori oppoſita. Sed ut ante nos alii recte adnotarunt, vitioſa eſt ea lectio. Nihil enim commune Belgis cum Thyle, Plinius quoque ex Pomponio aut aliunde Bergam deſcribens, Sunt, inquit, qui & alias produnt Germanici Oceani inſulas, Scandiam, Dumnam, Bergas, maximamque omnium Nerigon, ex qua in Thylen navigatur. Erravit quidem quod inſulam dixerit, ſed nos hoc nunc non agimus. Illud ſufficit, Bergam, vel Bergos, vel Bergum, priſcis notum fuiſſe. Iornandes quoque Bergionis meminit inſulæ: neque eſt dubium quin hunc locum voluerit deſignare. Oppidum Bergenſe cum portu ſuo in receſſu eſt, ad quem per ſinum, qui *Carmeſunt* vocatur, contenditur, rupibus utrimque imminentibus, & fauces diſpari ſpatio munientibus, per aliquot milliaria. Eſtque ſinus profundus, ut qui naves onerarias CC atque amplius laſtarum, ſine periculo in portum deducat ad ipſas uſque mercatorum caſas, ubi vel anchoras jacere, vel ſaxis funes ſuos alligare licet. Sunt enim rupibus immiſſi annuli ferrei, in iſtum uſum. Ac videtur opportunitas iſta condendæ primum urbi occaſionem majoribus dediſſe. Diſtat vero Berga à Schagen (quod oppidum eſt in extrema ora Iutiæ Boream verſus, notiſſimum nautis) milliaribus propemodum LXXX. Diem habet longiſſimum XX, breviſſimum IV horarum. Cives & incolæ partim è Germania ſunt, partim è Norvagia, quam Plinius Nerigon dixit: ſuntque his alii quoque populi permixti; invitante ad migrationem quoſlibet lucri ſpe. Ad occaſum eſt arx regia, in qua Præfectus jus dicit. Sedes hic eſt Epiſcopalis, ſubiecta Archiepiſcopo Nidroſiano. Ædificia ſacra ſatis ſunt ſplendida: ut & ea quæ ab Anſeaticis exſtructa ſunt. Villora ex trabibus inter ſe compactis conſtant, ceſpite viridi conſtratis tecti loco. Anſeatici mercatores à Regibus Daniæ conceſſis variis privilegiis huc allecti ſunt, ut regionem annona, cujus ibi ingens penuria eſt, reficerent. Petunt inde piſces vento induratos, pelles precioſas, ligna. Inferunt triticum, ſiliginem, farrinam, panem bis coctum, cereviſiam, vinum, aquam vitæ. Piſces ſunt ex ſalparum & ſtrumulorum genere. Hos menſe Januario captant, quum frigus maximum eſt. & ad ventum indurant baculorum inſtar. Eorum captura exercetur non tantum aperto mari, ſed etiam in ſinubus ac lacubus, quorum aqua maxima ex parte eſt dulcis. Nidroſiani, quique in vicinia degunt, captos à ſe & ita exſiccatos vel ipſi Bergam mittunt, vel mercatoribus Bergam deferendos vendunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. xxix. 45. *Latit.* xlvi. 25.

BERNAM urbem condere cepit Berchtoldus IV Zeringiæ Dux, abſolvit ejus filius Berchtoldus V. Prior ille Friburgum quoque Briſgojæ creavit, & alterum Friburgum in Nuchtlandia: quumque eſſet libertatis amantiſſimus, utrique oppido nomen dedit à libertate. Ut autem cives Nuchtlandi tutius viverent, ſtatuit & aliud oppidum condere, juxta arcem Nideck in peninſula Arolæ amnis fluxu circumſcripta quæ Saccus vocabatur. Eam autem peninſulam tunc querceta opplebant. Nomen oppido daturus, vovit, quodcumque animal ex ſilva quam cedebat primum proſiliret, ſe ejus appellationem urbi tributurum. Exſiliit autem urſus. Hinc læta cedentium cantio,

Holtz laſ dich havven gern
Die Statt muſſ heyſſen BERN.

Obiit Berchtoldus iſte anno 1175. & pendens opus reliquit Filius conſummavit, vir gravis & juſtus, ſed exoſus nobilitati, quod crederetur ipſis alas vulſurus. Ferunt nobiles re cum liberorum matre communicata pueros interfeciſſe. Suſpicionem auget, quod qui Soloturi ipſorum monumentum viderunt, narrent, matris quidem oſſa ibi conſpici ſine capite, puerorum vero ſingulorum (quorum alter nondum annum ſecundum, alter nondum decimum exceſſerat) cum capitibus. Berchtoldus filiorum necem tam indigne tulit, ut BERNAM cum pagis & omni minore Burgundia dederit imperio. Imperabat autem tunc Fridericus II, qui & ratam voluntatem ejus habuit, & poſt obitum Zeringii nomine imperii præfectum dedit Ottonem Ravenſpergicum. Sed aliquot annis poſt ob navatam fideliter operam imperio, cives majoribus privilegiis atque immunitatibus ab ipſo donati ſunt, & à jure præfecti exempti. Sed in turbis & anarchia Imperii, conatus eſt Kyburgii Comes Burgdorffii dominus libertatem urbis opprimere conjuncta ſibi nobilitate, & Friburgo oppido. Occaſio belli ex eo orta, quod Bernates agro trans Arulam empto pontem ædificare cœpiſſent. Comes Kyburgicus, cujus in altera ripa erat ditio, id quum fruſtra ſæpius fieri vetuiſſet, tandem armata manu conatus eſt impedire. Conſpicati id Bernates, Sabaudiæ duci ſeſe in clientelam dederunt, ut potentis patroni opibus hoſti metum, ſurgenti urbi ſecuritatem pararent. Sic fractus eſt Kyburgici Comitis conatus, & pons perfectus. Nec manſerunt diu in ea clientela Bernates; bello enim inter Sabaudum & Burgundum orto, Bernatibus pollicetur Sabaudus, ſi ſtrenue auxilium ferant, ſe re bene geſta præmium quodcumque peterent daturum. Illi igitur fortiter pugnantes victo hoſte præmii loco veterem ſuam libertatem à Sabaudo repetiere, idque illis bona fide ab eo præſtitum eſt. Ab eo tempore perpetuo Bernates cum Sabaudo fœdus coluere. Ita reſtituta in libertatem Reſpublica varia & difficilia pericula adiit, priuſquam in fœdus Helveticum reciperetur. Anno 1286. pugnatum eſt adverſus dominum Wiſſenburgenſem in Sibenthal. Anno ſequenti Rudolphus Habſpurgenſis Romanorum Rex exercitum xxx millium armatorum in Bernenſes duxit, Judæis gratificaturus, qui indigne ferebant quoſdam ſuæ gentis ſupplicio adfectos, reliquos urbe pulſos eſſe, quod puerum Chriſtianum clanculum occidiſſent. Sed reſpexit juvitque Bernatium pietatem è cœlo triumphator hoſtium ſuorum CHRISTUS; flexitque Regis animum, ut poſt geminam oppugnationem re infecta domum regreſſus ſit. Poſt multa certamina Bernates experti ſemper adverſam ſibi nobilitatem, quæ ob Auſtriorum clientelam impotenti animo ſeſe efferebat, perpetuo fœdere ſe cum tribus pagis, Uria, Suitia, Undervaldia conjunxerunt. Ex eo firmata eſt auctaque multis modis Reſpublica.

Digitized by Google

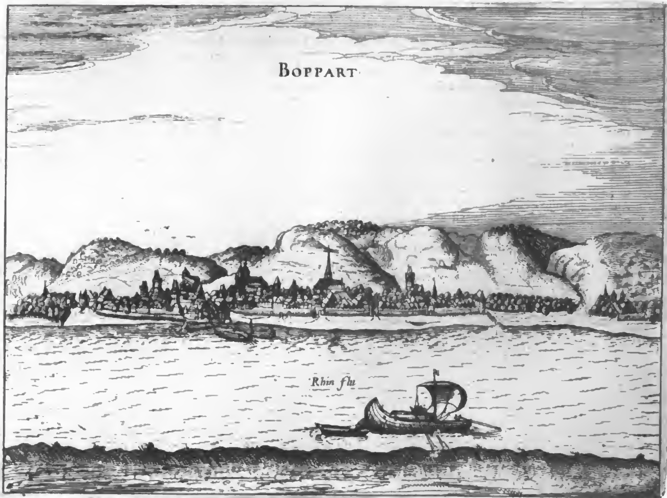

Digitized by Google

Longit. XXVIII. *38.* *Latitud.* L. *42.*

BONNÆ in hiſtoria Romana frequens mentio eſt. Tacitus ad eam locat hiberna legionis primæ, ſicut à nobis alibi notatum eſt. Idem vocat Caſtra Bonnenſia. Ptolemæo Βόννα dicitur: additurque in Latinis codicibus Legio prima, quæ verba in Codicis Palatini medio ſpatio interlineari rubrica exarata leguntur Græcè, Λεγίων α. Sed Ptolemæus eam ponit Longit. grad. XXVII. 40. Latitud. L. 56. Meminere ejuſdem quoque Antonius & Tabula Peutingeriana. In numis Auguſti citatur à Goltzio inſcriptio COL. IVLIA BONA, quæ citra controverſiam huc reſpicit. Condita eſt ſub Auguſto à Druſo, qui etiam ad tuendam Rheni ripam quinquaginta amplius caſtella exſtruxit, & Bonnam Genoſiæ, ponte Rheno impoſito, junxit. Teſtatur id aperte Florus lib. IV. *Per Rheni ripam quinquaginta amplius caſtella direxit, Bonnam & Genoſiam pontibus junxit, claſſibusque firmavit.* Neque cauſſa ulla fuit, cur hoc loco reponeretur Bononia, & Geſſoriacus. Hodie neque pontis illius, neque Genoſiæ quicquam exſtat. Dicta eſt Bonna vel Bona ab omine, ſicut in Italia Bononia, in Gallia Agatha, in Codice libro XII. Tit. XXXVIII Bona manſio, rurſumque in Italia Beneventum quod antea, teſte Plinio, Maleventum vocabatur. Eccleſiaſtici ſcriptores interdum vocant Caſtrobonnenſe oppidum. Fertur autem hic ſtatim à temporibus Apoſtolicis docuiſſe Maternus B. Petri diſcipulus, araſque & idola Mercurii, quem Germani his locis venerabantur ſubvertiſſe, non aliis uſus armis quam efficaci doctrina Chriſti. Præcipuum Mercurii delubrum fuiſſe creditur uno à Bonna miliari meridiem verſus, loco, qui etiam hodie Godeſburck quaſi Mercurii caſtrum, appellatur. Tacitus quoque de Germanis, Deorum, inquit, maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Verona cur poſtea vocata ſit, non habeo dicere: niſi forte à Chriſtianis id nomen loco datum. Hic enim deprehenſi ſub Maximino Imperatore aliquot Thebeæ legionis milites Chriſtiani veritatem ſuo ſanguine fortiter obſignarunt. Itaque in urbis iſtius Archivis ſic legitur. Anno Domini CCCXXXIII. S. Helena Regina Bonnam veniens, ſanctos Dei martyres, Caſſium, Florentium, Maluſium, cum eorum ſociis exquiſivit, repetit, repertoſque exaltavit & tranſtulit, ſub eorum honore & nomine Collegiatam hanc Bonnenſem Eccleſiam conſtruxit, munere & privilegiis dotavit imperialibus. Helena iſta mater fuit Conſtantini magni: quæ quomodo Bonnam veniſſe. & quidem anno Chriſti CCCXXXIII dicatur, quum defuncta ſit anno CCCXXVI, non video. Oppidum amœnum eſt, muro & foſſis cinctum, ædificiiſque commodis ornatum, ſitu plano, qua ſe montes qui à Bingio inde profecti Rhenum quaſi conſtringunt, in planitiem apertam diffunduntur. Læta hic agri ubertas; non tantum omne frumenti genus, ſed & vina optima inſigni ubertate fundentis. Vicini ſunt colles qui præſtantiſſimos fructus æſtate fundunt, non tantum ad neceſſitatem, ſed etiam ad delicias. In his feræ venatoribus jucundam & utilem relaxationem præbent. Sunt & cultiſſimi paſſim horti, & pomaria ampliſſima, quæ dulci rivulorum ac fontium aqua non ſine grato murmure irrigantur. Jocundus hic nobilitati ſeceſſus: Sedes eſt ordinaria Archiepiſcopi Colonienſis. Eam noſtra memoria à Carolo Truchſeſſio Gebhardi Præſulis fratre occupatam, defenſamque, præſidiarii vendiderunt quatuor millibus dalerorum Erneſto Bavaro, qui pulſo victoque Gebhardo in locum ipſius ſucceſſit.

Digitized by Google

Digitized by Google

GErmaniam ſuperiorem ab inferiore ſeparat Moſella fluvius, qui Ptolemæo Obrincus dicitur, & ad Confluentes in Rhenum ſeſe exonerat: Tertio autem ſupra miliari in ripa Gallica oppidum eſt vetus neque inamœnum, quod nunc *Boppart* vocant, veteres Bodobrigam dixere: cujus haud dubie initium referendum ad Druſum, qui per ripam Rheni quinquaginta amplius caſtella direxit, uſque ad Oceanum, ſicut à nobis ex Tacito obſervatum eſt. Teſtanturque adhuc vetuſta in muris propugnacula Romani operis, paribus intervallis diſſita, quæ periti antiquitatum à Druſo condita adſerũt. Antoninus iter ſternens Treviris Argentoratum, ponit quoque Boudobricam; Notitia Imperii Bodobricam vocat, & in ea præfectum locat militum Baliſtariorum. Tabula Peutingetiana habet Bontobricam vitio pictoris. Eſt autem Briga terminatio Celtica multarum urbium, ſicut alibi à nobis annotatum eſt. Manuſcriptus quidam liber perantiquus autoris anonymi, notat, Oppenheym, Ingelheym, & Bodobrigam uno eodemque tempore conſtructa fuiſſe: à Druſo ſcilicet, tempore Auguſti. Servavit autem nominis antiqui elementa paucula. In inſtrumento Ottonis III qui Eccleſiam Wormaciæ S. Martini fieri fecit, vocatur Bochbarda: Ad Eccleſiam S. Martini infra muros Wormacienſes conſtructam dedimus quandam noſtræ proprietatis Eccleſiam in villa Bochbarda nuncupata, infra noſtram regiam Curtim ſitam. &c. Dat. Idib. Sept. anno Dominicæ Incarnationis 8 .1. indictione ſexta, anno autem tertio Ottonis regnantis, Imperii ſui primo, Actum Romæ feliciter. Fruſtra itaque ſunt qui à Poppone Fuldenſi Abbate, aut ab alio Poppone Trevirenſi Epiſcopo nomen deductum putant Fruſtra quoque eſt Joannes Flamingus qui à bono portu dictam vult, quaſi Bonportum. Sub Henrico IV, qui vixit anno 1800. fertur fuiſſe in Comitatu cujuſdam Bertholdi. Henricus vero VII Lutzelburgicus eam cum Veſalia Balduino Archiepiſcopo Trevirenſi fratri ſuo oppignoravit, anno 1312. accepta certa pecuniæ ſumma apud S. Caſſianum in caſtris ad Florentiam: itaque in diplomate ejus tranſactionis exſerte legitur, Boppardienſes & Weſalienſes in Sturis aliiſque Archiepiſcopo Trevirenſi obedientiam debere. Eſt autem Stura nihil aliud quam tributum quod exigitur à Principe: unde apud Belgas adhuc vox Stuferi, & in Germania Turckenſtuer. & Noviomagi jus Sturiæ. Habet hodieque in hoc oppido Trevirenſis Archiepiſcopus vectigal. Anno 1319. Balduinus ille quem dixi Ludovico Cæſari adverſus Fridericum Auſtriacum in adverſa ripa Weisbaden ſuppetias venit: ac pro fideli opera impetravit, ut poſſet Boppardienſes, ſi obedientiam detrectarent, & Sturam non ſolverent, authoritate regia ad officium adigere. Hanc autem poteſtatem nactus, protinus Boppardienſes ope Epiſcopi Moguntini adoritur, & perruptis portis incenſaque oppidi parte cum ſuburbio, effecit, ut illi gratiam poſtularent, ſeque in poſterum dicto audientes fore promitterent. Idem quoque arcem illam quæ telonio vicina eſt condidit. Eſt autem Vicina urbi arx vetus, quam vulgo vocant Domum regiam, pertinetque ad Barones Bodobricenſes, *Die Banrbern von Boppart*, qui etiam in Lotharingia multas arces poſſident. Sed arcem iſtam anno 1497. cives Boppardienſes incenderunt, ne Marchioni Brandeburgico, qui tunc obſidionem urbi minabatur, uſui eſſet, civibus nocumento. Torrens vicinus *Die Konings Bach* ſeptem molas impellit. Primarium oppidi templum ſacrum, eſt S. Severo, non illi Ravennati, ſed Trevirenſi Epiſcopo, qui ſub Honorio & Valentiniano claruit, ordine xxix. Ejus memoria incidit in diem xv Octobris.

BREMEN
S. Steffe kerch
De Natlen
S Scharris
S Marten
De Dom

Longit. Grad. XXX. *20.* *Latitud.* LIII. *23.*

BREMA ignobilis primum ad Viſurgim vicus fuit: nũc inter præcipuas Saxoniæ maritimæ ſive Weſtphaliæ urbes cenſetur, natura pariter atque arte elegans ac munita. Fr. Irenicus primus dixit eſſe Ptolemæi *Φαβίρανον* Fabiranum, quem poſtea ſequutus eſt P. Appianus. Crevit oppidum cum religione Chriſtiana: poſt fundatam illic per Carolum magnum Eccleſiam, anno 788. Itaque in ea ſedes fuit Metropolitana Eccleſiarum omnium Aquilonarium: quarum Antiſtites eam vallo, portis, turribus, muris ornaverunt. Primus id molitus fertur Libentius, adverſus Slavos. Continuaſſe dicitur Hermannus ſub annum 1035. Auxiſſe Bezelinus, qui murum uſque ad propugnacula deduxit, relicto adhuc opere imperfecto. Illius impenſis exſtructa fuerat ad occaſum porta inſignis cum turri firmiſſima, operis Italici. Sed templum vivo adhuc Bexelino conflagravit, anno 270. ab ejus conditu. Canonici etjam relicta regula ſolutam ſequuti ſunt vitæ rationem, quique antea communi dormitorio & refectorio uſi fuerant, deflexerunt ad privatam licentiam. Anno 1063. Albertus Archiepiſcopus reſtauraturus Baſilicam, murum urbis magnã parte diruit, ejus lapides ad templi ſtructuram adhibuit: portamq; illã ſpecioſam cum turri ad ſolum uſque evertit. Ita paulatim ad eam formam redacta eſt civitas quam nunc habet. Fluvius Viſurgis urbem præterlabitur, idoneus admodũ mercaturæ, ſive efferendæ ſive inferendæ ſint merces. Fuit enim [illegible] adhuc Anſeaticæ ſocietatis emporium celebre. Præbet inſuper urbi alias quoqe commoditates amnis, ex piſcatu anguillarum, murenarum, ſalmonum, exque cerevisiæ coctura, quæ ob gratum ſaporem ab exteris expetitur, æſtiviſque menſibus ſumpta temperat calores internos. Ad ripam fluminis rota eſt miræ altitudinis, quæ aquam ad civium uſum artificioſe cochleis eductum per canales ſubterraneos transfundit. Pons ligneus utramque fluminis ripam jungit, egregii operis: Eum munit propugnaculum adverſus hoſtiles impetus. Noſtro ſæculo inſigne urbi acceſſit ornamentum à Schola, quæ Ioannis Molani Flandri opera initio crevit, poſtea evocatis ad eam à graviſſimo & prudentiſſimo Senatu viris eruditis auctior multo celebriorque facta eſt.

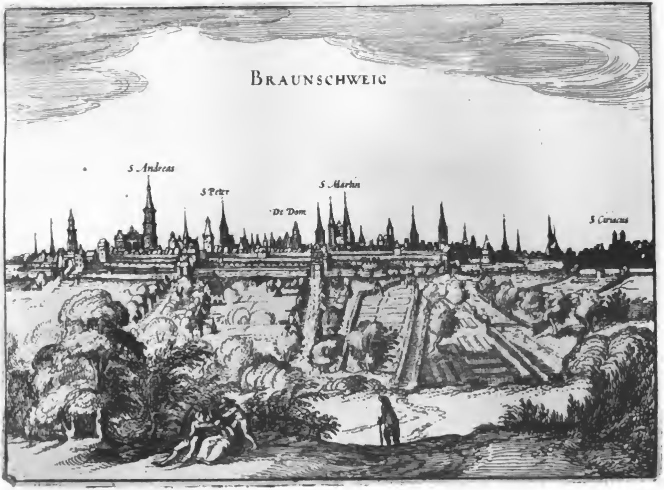
EPISCOP. BREMENSIUM SERIES.

1 Willehadus Anglus: cujus opera Saxon. Boreales & Tranſalbini converſi ſunt.
2 Willericus.
3 Leudericus.
4 Anſgarius, ſub quo Eccleſia Bremenſis quæ Colon. fuerat ſuffraganea, unita eſt Hamburgenſi. Obiit anno 864.
5 Rembertus.
6 Adalgarius.
7 Reginwardus.
8 Unno.
9 Adeldagus.
10 Libentius I.
11 Onwanus.
12 Libentius II.
13 Hermannus.
14 Bezelinus.
15 Albertus.
16 Liemarus.

Deinceps Archiepiſcopi.

17 Humbertus.
18 Fridericus I.
19 Adelbertus.
20 Hardwicus I.
21 Balduwinus.
22 Sifridus.
23 Hardwicus II.
24 Gerhardus.
25 Waldemarus & Gerhardus Dn. de Lippia in Schiſmate.
26 Hildebrandus.
27 Giſelbertus.
28 Henricus.
29 Florentius
30 Joannes.
31 Burchardus.
32 Otto I.
33 Gotfridus.
34 Albertus.
35 Otto II.
36 Joannes Slantſdorp.
37 Nicolaus Delmenhorſt.
38 Balduwinus II.
39 Gerardus.
40 Henricus.
41 Joan. Rodius an. 1500.
42 Chriſtoph. Dux Brunſ.
43 Georg. Chriſtoph. frat.
44 Henricus Dux Saxoniæ.
45 Joannes Dux Holſatiæ.

BRUN-

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. 40. *Latitud.* LII. 30.

CHAUCOS maiores diximus ad Albim uſque ſedes ſuas extendiſſe: Brunſuiga igitur in Chaucis fuit, condita à Brunone Saxoniæ Duce, à quo etiam nomen habet: eſt enim *Brunſwyck*, Brunonis vicus. Initia urbis referuntur ad annum Christi 861: Vici, ad Carolum Magnum, quum adverſus Witikindum Saxonum ducem bellum gereret. Franciſcus tamen Irenicus putat hoc eſſe Ptolemæi *Τευλισούργιον*. Frater Brunonis Danewertus vel Tanquardus arcem condidit, quam de ſuo nomine Danckwerderodam appellavit. Hæc nunc penè collapſa eſt. Templum B. Iacobi ab his fratribus fertur exſtructum, priuſquam à Normannis, qui in Saxoniam effuſi ſunt, ingenti prælio cæderentur. Nova urbs Brunſviga opus eſt Henrici Aucupis. Templum vero Cathedrale quod in ea urbe eſt, fundavit Henricus Leo, qui S. Blaſio, & Joanni Baptiſtæ illud conſecravit. Idem quoque ædem S. Catharinæ ſtruxiſſe dicitur. Incrementa ſumpſit hæc urbs tanta, ut neque magnitudine, neque pulchritudine, neque victus commoditate ulli civitati in Germania cedat. Duo millia paſſuum complectitur ſuo ambitu: hoc eſt, dimidium miliare Germanicum: tantumque fere patet latitudine quantum longitudine. Eſt aliquanto major Noriberga: Erfordia vero minor. Ad orientem habet diœceſin Magdeburgenſem, ad meridiem nemus Hattonicum, quod pars eſt ſylvæ Hercyniæ. Occaſum verſus eſt Epiſcopatus Hildeshemius; Ad Arcton, ducatus Luneburgenſis. Urbem perlabitur fluvius Onacra, ortus ex ſilva Hattonica. Mœnia habet duplicia, foſſas duplices. Fora quinque, totidem prætoria, & magiſtratus. Cives libertatis amantes ſunt, opifices induſtrii. Magiſtratus gravis & prudens. Anno Chriſti 1090 poſt occiſum Ecbertum Marchionem Cæſaris Henrici IV impulſu, quum hæres maſculus deſideraretur, occupata eſt à Cæſare civitas, ejecta Gertrude Ecberti trucidati ſorore, collocatique in arce milites qui civibus multum incommodi adferebant. Cives eorum injuriis laceſſiti, quum viribus inferiores eſſent, conati ſunt arte ſeſe vindicare. Inventus eſt ergo balneator, qui noctu ignem in arcem conjecit, quo protervi illi milites exuſti ſunt. Reſtincto vero incendio, excuſſoque impotentis imperii jugo, cives Gertrudim expulſam revocarunt, principem ſuam crearunt, & arcem ſuam reſtaurarunt. Anno Chriſti 1229 mortuus eſt Dux Henricus Elector Palatinus, dominuſque Brunſuicenſis, relictis poſt ſe duabus filiabus, quæ urbem Henrico Cæſari Friderici filio vendiderunt. Id permoleſte tulit Otto Luneburgi dux, ad quem hæreditatis jure urbs pertinebat. Itaque manu duorum millium equitum facta, adjuvantibus civibus clam urbem invaſit, & cum præſidiario milite, qui arcem tenebat, conflixit, eumque expulit. Inde cives alloquutus, promiſit ampla ipſis privilegia ſi ſe reciperent, quæ etjam admiſſus dedit. Hinc tanta urbi libertas. Reconciliatus Friderico Imperatori Otto Ducis titulum obtinuit, & eorum quæ fecerat confirmationem. Anno Chriſti 1292 defuncto Guilielmo diſtracta eſt civitas in factiones duas. Populus enim Tribunos plebis duodecim conſtituerat, qui ſe Senatui opponerent, quoties aliquid ſtatueretur quod ipſis diſpliceret. Forte autem decretum fuit aliquid, in quo civium maxima pars Senatus partes ſequebatur, tribus vero ſententiam Tribunorum ſuorum duodecim, quos ipſi elegerant, quumque eo tempore in urbe eſſet Henricus Dux cognomento Mirabilis, qui Tribunos iſtos plebis cum ſuis tuebatur, tribunitii ſigillum & litteras ei tradiderunt, rogaruntque ipſum, ut quum ſenior eſſet, præ minore fratre

 civita-

civitatem obtineret. Ægre id tulit Senatus cum meliore civium parte, quocirca fœdus ipſi cum Alberto fratre minore fecerunt clanculum, eumque noctu in urbem admiſerunt. Is occupata curia novæ urbis, tribunum præfectos 40. capit, & urbe pellit. Capit & 12. viros, atque ex his decem ſuſpendit, uni caput detruncat, duodecimus fuga ſibi conſulit. Etſi vero noctu urbem invaſiſſet, militeſque duxiſſet alieni appetentes, ita tamen eos cohibuit, ut nemini civium injuriam fecerint, aut cujuſquam bona rapuerint. Urbe potitus, præſidia diſpoſuit neceſſaria, & evocatos ad ſe novarum rerum avidos ita alloquutus eſt, ut eum fratri majori natu prætulerint, Ducemque ſuum ac Dominum agnoverint, pulſo Henrico Mirabili. Anno Chriſti 1492. diſſidium exſtitit inter Henricum Seniorem & civitatem, ob bona quæ in agris habebat Reſpublica Brunſvicenſis olim à Principibus & nobilibus vicinis accepta, eorumque voluntate in illud uſque tempus poſſeſſa, id quod litteris obſignatis confirmare poterant. Henricus iniquum ratus tam ampla bona à civitate poſſideri, poſtulavit, ut communia onera cum reliquis ſibi ſubditis ferret Reſpublica, utque ſolveret vectigal mercium quæ vel importarentur, vel exportarentur. Brunſviga neutrum conceſſit; litteris imo ac diplomatibus prolatis oſtendit, poſſeſſionem illorum agrorum ditionumque jam multo tempore ad ſe pertinuiſſe, neque motam ſibi de jure ab ullo principe controverſiam. Dux bellum minatur: neque illud abnuunt Brunſvicenſes. Ille ſociis vicinorum principum & comitum armis adjutus urbem obſidione cingit. Hi confœderatorum ope ſuiſque viribus ſe defendunt. Quum autem vi efficere nihil poſſet, ſtatuit in cœnobio Ritterſhuſio hibernare, & intercepto præcluſoque omni commeatu ad annonæ inopiam & extremam famem cives adigere. Erant autem Hildesheimenſes amici Brunſvicenſium, ac levare ipſorum inopiam illatis cibariis conabantur. Itaque commeatus bonam copiam cum neceſſario militum comitatu in urbem invecturi, obvios habuere, (ſic enim convenerat) Brunſuicenſes junctiſque viribus urbem petebant. Henricus certior de hac re factus, prohibere importationem frumenti conabatur. Nequicquam. Iam enim in tuto res erat. Videns ergo Dux ſe operam omnem ludere, ad componendam pacem cum Brunſuicenſibus ſeſe offert. Deliguntur arbitri, qui ſic litem poſt multas diſceptiones diremerunt, ut Dux quidem arces duas quas Brunſuicenſibus eripuerat, retineret: duas vero reliquas civitati redderet; idque ea lege, ut earum altera, videlicet Aſſeburgum deſtrueretur, altera vero civibus relinqueretur: atque in poſterum Brunſuicenſes obtenta amneſtia præteritorum, fidele ſuo Duci obſequium officiumque in rebus omnibus præſtarent. Sed non facile coaleſcunt ad ejuſdem Reip. conſtitutionem imperium, unius & plurium, quod Principes libertatem civitatum ſibi noxiam, civitates Principum conatus libertati ſuæ adverſos ſuſpicentur. Itaque & olim & noſtra memoria recruduerunt ſimultates. Anno 1542 ab Henrico juniore Duce Brunſuicenſi oppugnata urbs & divexata, quum nullum ſanis pacis conſiliis locum relictum videret, imploravit opem Joannis Friderici Electoris Saxoniæ, & Philippi Lantgravii Haſſiæ, quorum fœderata erat. At hi adductis 22 millibus ſelectorum peditum cum juſto equitatu arcem *VVolfenbuttel* invaſerunt, eamque in fidem ſuam redegerunt pulſo Duce. Religionem quoque reformarunt, civibus ad eam rem operam ſuam accommodantibus. Anno Chriſti 1550. obſedit eam iterum Dux: quumque in alterum uſque menſem duraſſet obſidio, jamque annona ingraveſceret, edicto Cæſaris ab armis diſcedere utraque pars iuſſa eſt & controverſias ſuas jure diſceptandas committere. Ac ſic quidem tunc arma depoſita ſunt: ſed triennio poſt iterum obſeſſa eſt ad eodem multo quidem quam antea arctius, ac tormentorum globis verberata. Sed revocatus eſt à ſociis

Nori-

Noribergenſibus, & Epiſcopis duobus, Herbipolenſi & Bambergenſi, quorum ſumptibus ille tunc res gerebat. Ita ſubducto belli nervo, deſeruit obſidionem. Superiore quoque quam hæc commentabamur anno, is fuit 15 poſt milleſimum ſexcenteſimum, arcte urbem preſſit Dux Henricus Iulius. Evocatis etiam in auxilium copiis regis Daniæ adfinis ſui; ſed quum Anſeatici confœderati ſuppetias obſeſſis ferrent, Ordineſque confœderatarum Belgicæ Provinciarum miſſo Henrico Friderico Naſſovico vim etiam oſtentarent, ſoluta eſt obſidio, & concepta quædam perpetuæ ac duraturæ concordiæ capita. Religionem primus in ea urbe patrum memoria reſtauravit D. Joannes Butenhagius Pomeranus, evocatus Witeberga, qui aliquamdiu illic moratus, inſpectorem ipſis dedit Martinum Gerlicium, addito ipſi collega Henrico Winkelio Werningerodenſi. Et manſit in ſua ſtatione ad finē uſque vitæ Winkelius, ſed Gerlicius Jenam rediit, ſuffecto ſibi Nicolao Medlero Theologiæ Doctore. Medlerum ſequutus eſt Joachimus Morlinus, Morlinum Chemnitius, hunc Polycarpus Lyſerus, donec & ipſe Witebergam evocatus ad Eccleſiam illic gubernandam, & docendi partes in aula & Academia, alteri lampadem iſtam tradidit. Curiæ præfixa eſt hæc inſcriptio,

IN CONTROVERSIIS CAVSSARVM
CAPITALES INIMICITIÆ ORIVNTVR;
FIT AMISSIO EXPENSARVM.
CORPVS QVOTIDIE DEFATIGATVR.
LABOR ANIMI EXERCETVR.
MVLTA ET INHONESTA CRIMINA DEINDE CONSEQVVNTVR.
BONA ET VTILIA OPERA POSTPONVNTVR.
ET QVI SÆPE CREDVNT OBTINERE, FREQVENTER SVCCVMBVNT.
ET SI OBTINENT, COMPVTATIS LABORIBVS ET EXPENSIS NIHIL ACQVIRVNT.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XLII. *o.* *Latitud.* XLVII. *o.*

BUDAM nunc habet Turca; ereptam Chriſtianis anno Domini 1519 ab Imperatore Solymanno, die 19 Auguſti, poſtquam undecies illam oppugnaſſet, facta ad muros uſque impreſſione, tanto impetu ut extrema non illi urbi, ſed orbi univerſo labes inſtare crederetur. Sita eſt autem in Hungaria citeriore, cujus etjam quondam caput fuit, ad Danubii ripam, amœno proſpectu. Nomen vulgo habere ajunt à fratre Attilæ, qui eam condidiſſe primus, vel ante cõditam exornaſſe, deque ſuo nomine appellaſſe creditur. At ille Bleda dictus fuit, non Buda. Lazius tradit eandem eſſe cum Antonini Herculia, vel ad Herculem. Irenicus putat eſſe Ptolemæi *Κύρταν*, additque Pauli eremitæ oſſa illic adſervata fuiſſe. Aliis placet, eſſe Ptolemæi Salmum, eo quod Curtæ potius reſpondeat Beluſium cœnobium, vel etiam Viſſegradum. Simlerus mavult Budam eſſe Acincum, vel Aquincum Antonini. Tanta eſt judiciorum de hac una urbe varietas. Sunt etiam qui Sicambriam dictam velint, ſedemque ajunt fuiſſe Legionis Germanicæ. In hac urbe Sigiſmundus Rex ſplendidas fecit varii operis ſtructuras. Ædificavit in arce Palatium ad exemplum Romanorum operum. Arcem ipſam muro obduxit, & amœniſſimis ambulacris exornavit. Fecit quoque in media fere arce turrim ampliſſimam ex quadrato lapide, quam tamen non perfecit. Hortos quoque addidit peramœnos, in quos proſpectus erat ex arce. Hortis conjunctæ ſunt thermæ non ad valetudinem tantum, ſed ad voluptatem quoque utiles. Sita eſt partim loco montoſo; partim plano & campeſtri. Muros habet validos: Propugnacula firma. Ædificia privata publicaque ornatiſſima, vix ut habeat reliqua Hungaria quicquam vel elegantius, vel amœnius, vel munitius.

Digitized by Google

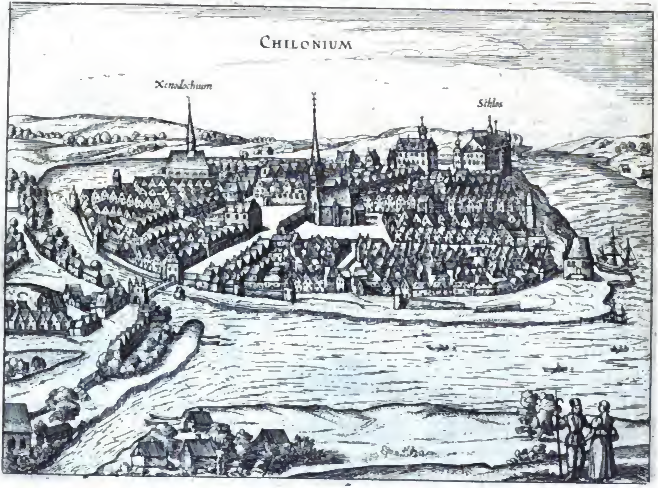
Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. *20.* *Latitud.* LI. *20.*

SIcut in Morinis Caſtellum fuit quod nunc *Caſſell* appellatur *op den berch*, & in Menapiis ad lævam Moſæ ripam Caſtellum aliud, quod nunc vocant *Keſſel*: ita haud procul à Viſurgi conditum fuit à Druſo Caſtellum Cattorum, eo loco quo nunc *Caſſel* ſpectatur, quod vulgo Caſſulam & Caſſellam ignari antiquitatum Germanicarum vocant. L. Florus res geſtas Druſi deſcribens, extremo ſuo opere, Præterea, inquit, in tutelam provinciarum præſidia atque cuſtodias ubique diſpoſuit, per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim. Nam per Rheni quidem ripam, quinquaginta amplius caſtella direxit. Itinera vero & profectiones Germanici in Cattos deſcripſit prolixe Tacitus primo Annali ſuo. Ac poſuit Caſtellum illud conſulto Druſus in ripa amnis læva, quod hæc Rheno eſſet & Mattiacis propinquior. Mattiaci enim inter Cattos & Rhenum ſiti minus erant alieni à Romanis. Certè Taciti ævo ita ipſis addicti, ut in eodem eos dixerit fuiſſe obſequio eum Batavis, ſede quidem, finibuſque in ſua ripa, Germanica ſcilicet, ſed mente animoque cum Romanis agentes. Ad amnem ergo Fuldam, læva ejus ripa, novem millibus paſſuum à confluentibus Viſurgis caſtellum ſtruxit Druſus Germanicus adverſus Cattos, gentem Germanorum fortiſſimam. cujus virtutes moreſque prolixe ipſe libello ſingulari exſequitur. Habemus igitur Caſtellum Cattorum in Germania, ſicut alibi, Caſtellum Menapiorum, Caſtellum Morinorum, quæ eadem flexione vocis, *Caſſel* vel *Keſſel* vernaculo ſermone appellantur. Quæ quum ita ſint, neſcio cur Fr. Irenico placuerit dicere, hanc eſſe Ptolemæi Stereontium. Urbem præterlabitur Fulda, uti diximus, irrigant Ana & Truſula. Sedes hic eſt Lantgravii. Ager ſuburbanus fœcundus; prata ovibus imprimis paſcendis apta, quarum inſignis copia non tantum carnes ſuppeditat ad cibum, ſed etjam vellera ad veſtem, lanam ad textrinas. Eſt ergo in hac urbe lanæ lucroſa negotiatio, quam etjam ex Buchonia, omnique reliqua Thuringia cives ſollerti cura coëmunt, & ingentibus ſaccis ſtipatam ad exteras regiones deferunt. Ipſi etjam Angli, quorum lanificia imprimis hactenus laudata ſunt, magnam lanæ vim quotannis hinc ad ſe aſportatam caro emere conſueverunt, pannoſque ſuos Hamburgi, Stadæ, Francofurti ad Mœnum divendere. Solebatque Antuerpiæ ejus negotiationis ſedes eſſe, atque inde lana Londinum tranſmittebatur. Videntur autem offenſæ urbes Anſeaticæ in eo nunc eſſe, ut ex lana Germanica, & Belgica pannos parent nulla parte inferiores Anglicanis: Ad quam rem ſi Illuſtris quoque Haſſiæ Lantgravius ſubditorum ſibi civium operam conferri paſſus fuerit, fiet id cum maximo Germanicæ nationis bono.

CHILO-

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XXXII. *o.* *Latitud.* LV. *o.*

CIMBRICAM Cherſoneſum longe Septentrionem verſus in mare procurrentem, hinc Albis & Oceanus Germanicus, inde Sinus Codanus premunt. In illa parte eſt ditmarſia: in hac Holſatia cum Ducatu Sleſuicenſi. Sed Holſatiam imprimis ornat CHILONIUM, quod à naturæ beneficio ſedem, ab artificum induſtria cætera ornamenta nactum eſt. Nomen habet à cuneo. Portus ei capax & opportunus nautis: itaque in eum ex Germania, Livonia, Dania, Suecia, magno oppidanorum quæſtu merces deferuntur. Neque vero infructuoſam incolis Salmonum piſcationem præbet vicinum mare, qui tam ubere illic copia capiuntur, ut & civibus ſufficiant, & ad vicinas gentes deferantur, expetiti ob gratum ſaporem. Sed imprimis ornat Chilonium ſolemnis Holſatiæ nobilitatis Panegyris, quæ illuc quotannis celebratur circa feſtum Antonii; Eo quippe tempore videas ingenti numero proceres nobileſque titulis atque imaginibus antiquis claros convenire in urbem, & de rebus publicis privatiſque, ac præſertim de re pecuniaria, cujus illis ingens vis eſt, inter ſe agere. Arx in colle eſt conſpicua; opus Adolphi Holſatiæ Ducis, ſplendidis ædificiis exornata, cui adiacet magnifica Ranzoviorum domus, firmi & decori operis. In foro templum parœciale, cui illuſtris ac nobilis Ranzoviorum familiæ ſacellum adiunctum eſt, continens varia Ranzoviorum monumenta, atque imprimis Ottonis Ranzovii equitis aurati, cum filiis, filiabus, ac nepotibus.

Hic decies ſenos clypeos galeaſque comantes
Magnorum videas ſigna vetuſta virûm
Qui de Ranzovio florentes ſtemmate, clara
Temporis unjus laude fuere duces.

Obiit Otto Ranzovius eques aur. Dominus in Bulck & Cnop, Conſiliarius Ioannis Regis Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ, Chilonii, anno 1511. Eſt & minoritarum Monaſterium, nunc converſum in Xenodochium, in cuius ſacello Adolphus IV Holſatiæ & Wagriæ Comes, qui Waldemarum ſecundum Daniæ regem in Bornhofede devicit ſepultus eſt, anno Salutis 1261, quum antea ipſe monachus cœnobium illud exſtruiſſet. Anno 1271 amplis privilegiis ornata eſt Chilonenſis civitas à Gerardo I Holſatiæ & Schouwenburgi Comite. Anno 1315 Gerardus II Holſatiæ Comes, Henrici filius, & filius Gerhardi Ioannes jus municipale Chilonenſibus conceſſerunt omnino tale quale habent Lubecenſes. Anno 1390, Nicolaus Holſatiæ Stormatiæ ac Schouwẽburgiæ Comes ſuperiora omnia privilegia præſente Waldemaro Ranzovio cõfirmavit; quæ poſtea quoque ſereniſſimi Daniæ reges ac Holſatiæ ex Oldenburgenſi familia Duces corroborârũt.

Rer   CLIVIA

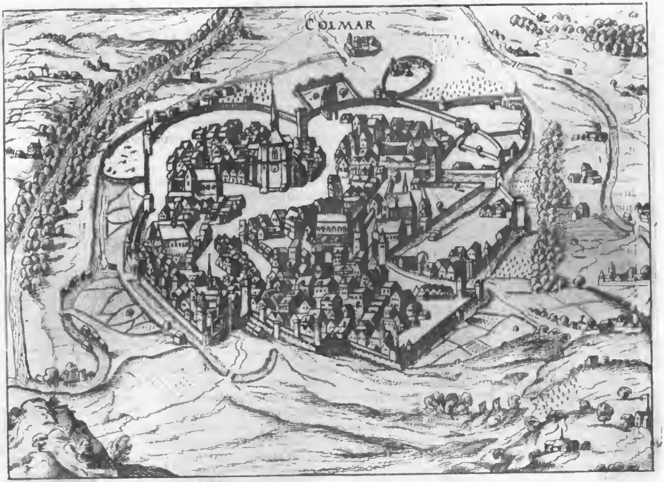

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVII. 30. *Latitud.* LI. 49.

CLIVIÆ oppidum à clivis. Ducatus omnis ab oppido nomē habet: eſt enim in colle ſitum, ad amnem qui haud procul inde leni murmure in Rhenum labitur. Collis dorſo arx impoſita eſt elegantis ſtructuræ, ex qua in urbem, inque ſubiectos agros, amnes, ſilvas, ſegetes, amœniſſimus patet proſpectus, imprimis vero ex turri quæ à cygno ventorum indice appellationem habet. Ex hac turri conſpexit Anno 1397 Margarita filiorum ſuorum Adolphi & Theodorici adverſus Guilielmum Ducem Bergenſem avunculum ſuum pugnam; ortam ex negata nepotibus annua penſione telonii. In qua pugna Guilielmus dux ab Adolpho captus eſt, cum quinque præfectis bellicis. Signa ſuſpenſa adhuc conſpiciuntur. Eſt autem in arcis aula effigies quædam Rhetoris cum inſcriptione, EVMENIVS RHETOR, quæ quia nobilis inter Stephanum Pighium, & Iuſtum Lipſium, viros clariſſimos, diſceptationis materiam præbuit, excutienda nobis hoc loco eſt. Ediderat B. Rhenanus vir & eruditus & candidus orationes aliquot Panegyricas, & inter eas unam Eumenii, in qua Conſtantii Cæſaris erat epiſtola continens ſacram ipſius donationem factam Eumenio ad conſtitutionem Scholæ. Ejus initium ſic ille vulgavit, Merentur & Galli noſtri, ut eorum liberis, quorum vita in Auguſto Clivenſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, ut eorum indoli conſulere cupiamus. Ac in præfatione quædam adſperſit, quæ Lectorem eo trahunt, ut credat in Gallia Belgica Eumenium docuiſſe, ubi & avus ejus Athenis ortus ante ipſum docuerat. Ipſumne, an alias rationes ſequutus ſit Carolus Sigonius, haud conſtat: Illud certum eſt, eum quoque crediſiſſe in Belgico iſto oppido Scholam hanc fuiſſe: ſic enim ſcribit libro primo de imperio Occidentali. In Gallia, Rhetore publico apud Clivienſes extincto, Conſtantius civitatis ejus ornandæ & juventutis excolendæ gratia Eumenium Rhetorem qui ſibi magiſter memoriæ fuerat, illi præeſſe auditorio juſſit, ac ſalarium 600000 nummûm ei attribuit. Idem quoque Clivorum oppidi meminit ſub Diocletiano, ubi narrat, Cliviam à Batavis, qui Britannico tumultu defecerant ſollicitantibus Francis, arcte obſeſſam fuiſſe. Conſtantium vero adverſus eos profectum, neque locorum ſtagnantium difficultate permotum, nam Bataviam à Scalde interluuam divortio ſuo Rhenus complectitur, neque ſilvarum Barbaros occultantium denſitate deterritum, hoſtes ad deditionem adduxiſſe, atque obſidione Cliviam liberaſſe. Barbaros autem & Francos captivos ab ipſo, ad agros Lingonum, Rhemorum, Ambianorumque à ſolitudine vindicandos deſtinatos eſſe. Stephanus Pighius poſt iſtos ſententiam eandem tuetur, ſtatuamque deſcribens. Stat, inquit, in veſtitu ſui temporis, tunica talari tectus, & calcei ex aluta pedem ac talos cingunt, & ſupra pedem exſecti atque feneſtrati ſunt. Comam in fronte & cervice decurtatam æqualiter conſtringit vitta, ſicut ventrem latus baltheus atque bullatus. Dextra maſſam vel auri vel argenti in patera poſitam præſentare videtur: ſiniſtra tenuit ferulam demiſſam, magiſterii inſigne. Sed negat Lipſius iſta Clivenſium oppido competere, vultque Auguſtodunenſibus tribuere. Primum, quia ita ante Rhenanum editus fuit Eumenii locus à Cuſpiniano Viennæ anno 1513. Sed certum eſt tam à Rhenano abfuiſſe fraudem, quam abfuit à Cuſpiniano. Neutrius interfuit fallere; aliunde ergo petenda fides. Negat poſtea ſtatuam illam Rhetoris eſſe, vult credi eſſe ſuppoſititiam. Atqui vetus eſt; & ante Rhenanum & Cuſpinianum poſita, cum titulo Eumenii. Negat hoc loco Scholam fuiſſe: Vnde autem hoc ipſi liquere potuit, quum Suetonius in Claudio diſerte meminerit ludi litterarii circa hæc loca? Ego etſi in hanc partem inclinem potius, tamen non præſcribam Lectori.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XLVII. 57. *Latitud.* XXVIII. 6.

ARGENTUARIÆ quis ſitus fuerit, dictum eſt libro I. propterea eos qui purāt eam eſſe hodiernam Colmariam: recte autem Rhenanus, Excidium Argentuariæ, inquit, Colmariam nobis peperit, Allemannorum opus, diſtantem non multis ab ea paſſibus, & paullum ſubductam ab Ello flumine. Certe Argentuariam, cujus Ptolemæus, Eutropius, Antoninus, aliique meminere, evertit Attila, à Gratiano antea ob victoriam à Suevis atque Allemannis reportatam, ſatis nobilem, Locus ejus fuit ubi nunc eſt Harburgum vicus cum ſacello B. Virginis, & arce à Georgio Comite Wirtenbergico Richenwiræ Domino exſtructa, ad quam hæc legitur inſcriptio facta ab eo quem dixi Rhenano. In ruinis veteris Argentuariæ, ab Allemannis in hanc provinciam irrumpentibus funditus everſæ, (Harburgum ipſi dictitabant) Gratiani victoria, cæſis haud procul hinc 35 Allemannorum Lentienſium millibus, anno à Chr. nato 383 ut B. Hieronymus auctor eſt, nobilitatæ, Antonino Cæſari, Ptolemæo, Marcellino, aliiſque commemoratæ, clariſſimus Princeps Georgius Comes à Wirtenberg hoc ædificium exſtrui fecit, anno 1543. ſane quam multis Romanæ vetuſtatis monumentis dum fundamenta locantur, repertis ... utiſque. Ex hujus igitur ruinis, ut ſunt humana, crevit Colmaria, quæ antea non videtur fuiſſe niſi forum carbonarium; id enim ſonat vox, ſicut Wimaria, forum vinarium, in Thuringia. Oppidum eſt in medio Alſatiæ ſitum, ſupra Sleſtadium, loco opimo & fertili, in quo præter torrentes, egregii amnes quatuor numerantur, Lucha, Durus, Fechra, & Ellus, adeo ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis & pulchritudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus viciniscivitatibus præferri poſſit. Planities urbis in longum undique porrecta, à montibus ferme duobus diſtat paſſuum millibus. Vallo eam cinxiſſe fertur Wolffelinus Præfectus Hagenoæ, imperante Friderico II Auguſto. Majores Caroli Magni has ſedes amaſſe & coluiſſe creduntur. Bertha quippe Caroli mater Prioratum Benedictinorum illic inſtituit, alterum quoque Adelheidis ejus filia. Sunt & cœnobia, Minoritarum ſpatioſiſſimum, Prædicatorum opulentum, Auguſtinianorum exiguum, Moniallum item ſub tiliis (ita vocant) maximum, & alterum B. Catharinæ. Sub Adolpho Naſſovio Prætor urbanus, quod fidem datam Cæſari fregiſſet, currui impoſitus eſt, & quocumque Cæſar ibat, circumvectus eſt, alligatus rotæ, manu exſerta, ut refert Cuſpinianus. Inſigne urbis eſt clava. Huc reſpexit Collerus noſter, quum à nobis digreſſus Argentorato anno 1592 ſic ſcripſit,

Hac ego deliteo miles Phœbejus in urbe
Dum Mars Alſaticis turbat Lotharingos in arvis,
Quos non audivi gemitus à rure; volantes
Quas non adſpexi tectis crepitantibus ignes?
Salve chara mihi patria altera; vos quoque in illa
Patroni ſalvere mei. Tuque inclyte Lince
Qui Martis Phœbique artes æqualiter urges.
Aſt ego pro meritis quæ digna redhoſtia tantis
Colmaria? Anne tuis ſat poſſim laudibus eſſe?
Grandius illud opus Tibi fœcundiſſima tellus
Vel Siculis æquanda ſatis. Tibi ſemper apricis
Vina recocta jugis, Campano digna Falerno.
Quid fontes colleſque loquar, Rhenumq; propinquū?
Quid priſca hic referā monumēta? Quid Herculis arma,
Urbis honeſtamentum, urbiſque inſignia narrem?

Digitized by Google

Longit. XXVII. 40. *Latitud.* LI. 0.

DE COLONIA Agrippinenſi præſtaret omnino tacere, quam pauca dicere, niſi nos & ordo tractationis à ſilentio, & modus à prolixitate revocaret. VBII Cæſaris ævo trans Rhenum ſiti in ripa Germanica, civitatem habuere amplam & florentem, ut tunc erat captus Germanorum. Eos quum Suevi (Cattos fuiſſe opinor) multis ſæpe bellis experti, finibus expellere non poſſent, tamen vectigales ſibi fecerunt. Quod quum invitis ipſis fieret, miſerunt ad Cæſarem legatos, & cum eo amicitiam fecerunt, obſideſque dederunt, auxilia adverſus potentiorem hoſtem poſtulantes. Ac tunc quidem repreſſi ſunt à Cæſare: Poſtea tamen videntur iterum periti à Suevis. Ut ergo tutius in poſterum viverent, traduxit eos Agrippa gener Auguſti, haud invitos, ut ait Strabo; deditque locum ubi nunc *Ufen* vel *Rhen* ſpectatur. Eodem quoque Agrippina, Germanici filia, Agrippæ neptis, Claudii uxor, quod ibi genita eſſet, Coloniam deduxit ſub Tiberio. Tradidit hæc Tacitus, Agrippina, inquit, quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ejus. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno tranſgreſſam avus Agrippa in fidem reciperet. Ex eo igitur Vbii, quaſi pudori ipſis eſſet Germanos vocari, non ſe Ubjos, ſed Agrippinenſes dici voluerunt. Tacitus iterum. Ubii quidem, quanquam Romana Colonia eſſe meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, origine erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non arcerentur. Hinc nomina Coloniæ Agrippinenſis, Coloniæ Ubiorum, Coloniæ Agrippinenſium, & Coloniæ Agrippinæ Ubiorum, ac ſimpliciter Coloniæ, orta ſunt. Crevit urbs felici condita auſpicio, uſque adeo, ut eam Zoſimus maximam, Marcellinus urbem magni nominis, urbemque munitiſſimam vocaverint: Conſtetque eam caput fuiſſe & metropolim Germaniæ ſecundæ, ſedemque Ducis, adeo ut pugionem quo ſe Otto occiderat, Vitellius non alio quam huc miſerit, teſte Suetonio: & in eadem urbe Traianus imperii inſignia acceperit, ad ſe miſſa à Nerva. Inviſa fuit Tranſrhenanis, defectione, atque opulentia, & auctu rerum, uſque adeo ut ſub Civili Tencteri poſtularint, ut muros ſuos, munimenta ut dicebant ſervitii, detraherent, Romanos omnes in ſuis finibus trucidarent, bonaque interfectorum in medium proferrent. Sed declinavit callide tempeſtatem illam conſtans in fide Romanorum Colonia. Donec anno 462 attritis ipſorum viribus ac debilitatis, Franci eam Childerico ductore vi occuparunt, & ad Ottonis uſque I tempora moderati ſunt. Hic enim eam Francis ereptam Romano imperio reddidit anno 949, fecitque liberam. Initio quadrata fuit, extantque adhuc murorum, turrium, & foſſarum priorum reliquiæ. Anno 1180 à Philippo Præſule amplificata eſt, redactaq; in arcuatam formã multis ædificiis ſuburbanis ſacris pariter ac profanis intra pomœria concluſis. Paullo ante tempora Friderici II ſub annum Chriſti 1201 ſocia facta eſt Hanſæ Teutonicæ. Nunc 83 turribus munitur, duplicique foſſa, & muro, quem intus foriſque arbores veſtiunt, jucundo ob virorem, proceritatem, umbramque ſpectaculo. Multa habet cum Roma adfinia, In Magiſtratibus, Conſules, Proconſules, Prætores, Cenſores, Tribunos vigilum. Quæſtores. Ædiles, Præfectos annonæ, alioſque In ſtructuris ſacris, templa permulta. In civilibus, Curiam, forum, porticus. Creditur omnino & loci amœnitate, & populi frequentia, & dignitate magiſtratus, & amplitudine opum, & magnificentia ædium ſacrarum, & publicorum privatorumque operum

Digitized by Google

operum ſplendore atque elegantia, denique ſapientiæ ac virtutis bonarumque litterarum gloria, vera Germaniæ Roma vocari poſſe. Iam olim Juris fuiſſe Italici, apparet ex Ulpiano ff. de Cenſibus. Ambitus eſt ſtadiorum 38. Portæ numerantur 34. Baſilicæ multæ. Templa plebanica 9. Collegiata 10. Cœnobia virorum 15. Virginum 22. Monialium & vetularum 59. Sacella 30. Xenodochia 2. Noſocomia totidem Gerontotrophia 8. Eminet præ omnibus templum B. Petri cathedrale, vaſtum & immane; cui ſi artificum opera extremam manum appoſuiſſet, nullum ei par eſſet in tota Germania, poſſetque merito ſtupendis Europæ miraculis adcenſeri. Nunc pendentia opera venerationem loco addunt, ſtructuræ famam minuunt. In eo multa conſpiciuntur Principum, Epiſcoporum, Ducum ex cupro & lapide alabaſtritide monumenta. Memorandum quoque eſt templum Macchabæorum, & aliud undecim millium Virginum. Curia celſam habet & rati operis turrim, ex quadrato ſaxo, quæ artificioſis ſtatuarum ſignis undique exornatur. Ex adverſo ſacellum eſt, ubi olim Judæorum Synagoga fuit; nunc vocant Jeroſolymam. Eſtque in eo tabula eximii ac plane Apellei operis. Forum vicinum ternis per ſeptimanam nundinis frequentatur: illud undique cingunt ſuperbia civium ædificia: Rhenus amnis urbem præterlabens non ad mercaturas tantum fructuoſum, ad ſpectaculum jucundum, ſed etiam ad vitam & valetudinem ſalutarem uſum præſtat. Ex adverſo fuit olim Divitenſe munimentum, exſtructum cum ponte à Conſtantino Maximo Conſtantii filio pro militibus illic ad tutelam Galliarum collocandis, à quo milites Divitenſes in Notitia Imperii, juncti Tungrianis. Id cum ponte deſtructum eſt à Brunone Epiſcopo, lapidibus in Abbatiam inſumptis, cui anno 1124 præfuit Rupertus Abbas, vir ſcriptis notus: De Colonia multi multa: Scaliger paucis dixit omnia,

Maxima cognati regina Colonia Rheni
Hoc te etiam titulo Muſa ſuperba canit.
Romani ſtatuunt: habitat Germania; terra eſt
Belgica; Ter fœlix: Nil tibi Diva deeſt.

De Academia Colonienſi actum eſt à nobis capite ſecundo, quod eſt de Scholis Germaniæ. Supereſt ut recenſeamus Epiſcopos.

Anno Chriſti 99. fertur Maternus prima hic ſalutaris doctrinæ ſemina jeciſſe: ſed non ſuſtulit plane Paganiſmũ.

Anno 291. S. Gereon cum ſociis legionis Thebææ, ad Coloniam interemptus ſub Diocletiano & Maximiniano.

Anno 378. Gothi Ariani urbe capta hæreticum quendam Euphratam Photinianum Eccleſiæ præficiunt, qui loco movetur.

2 Severinus Aquitanus Burdergalenſis, electus anno 396. præfuit annos 40.
3 Evergiſſus Tungrenſis: anno 438. ſedit annos 15.
4 Aquilinus ordinatus anno 463 ſedit annos 10. Sub hoc imperante Martiano fertur Urſula cum 11000 Virginum martyrio functa.
5 Simoneus electus anno 511.
6 Carentinus.
7 Remidius, electus anno 614. ſedit annos 8.
8 Cunibertus Moſellanus elect. an. 622. ſub Dagoberto.
9 Bocaldus.
10 Stephanus elect. an. 660. ſub Theodorico Franc. rege.
11 Abeluvinus elect. an. 690. ſub Clodoveo.
12 Giſo, elect. an. 699. Sub hoc Swibertus Anglus in inſula Werda (*Keyſerſ-vverde*) collegium exſtruit.
13 Hanno I.
14 Pharamundus elect. anno 728.
15 Agilulphus elect. anno 728.
16 Rangefridus elect. anno 746. ſedit annos 20.
17 Hildebertus elect. an. 778. obiit an. 804. ſedit an. 26.
18 Bertholinus ſub Pipino Caroli magni patre.
19 Ricolphus ſub Carolo magno.

20 Hil-

20 Hildeboldus, qui Ludovicum Caroli Magni F. Aquiſgrani regem Romanorum conſecravit.
21 Hattebaldus : obiit anno 840.
22 Guntherus electus anno 840. cujus ſororem Vaſtradam Lotharius repudiata conjuge Tyberga uxorem habuit. Hunc excommunicavit Nicolaus I. Papa.
23 Willibertus ſub Arnulpho Imp.
24 Hermannus Pius electus anno 890. obiit anno 924.
25 Witfridus ſub Henrico Aucupe an. 925. ob. an. 924.
26 Bruno filius Henrici Imper. frater Ottonis Imper. Hic pontem, cum munimento Divitenſi deſtruxit. Situs eſt in æde Pantaleonis.
27 Folcmarus præfuit annos 4. obiit anno 929.
28 Gero electus anno 930.
29 Walramus, qui Geronem ecſtaſi correptum extulit & ſepeliit vivum.
30 Evergerus deſignavit annos 975. obiit anno 990.
31 Eribertus ſub Ottone III. Imp. obiit anno 1021. Primus Elector.
32 Pilligrinus electus anno 1021. ſedit annos 15.
33 Hermannus II Palat. Rheni ſub Conrado II. Imp.
34 Hanno II. ſub Henrico III. Imp. elect. an. 1055.
35 Hildolphus ſub Henrico IV. Imp elect. an. 1067.
36 Sigenninus electus anno 1014. præfuit annos 10.
37 Hermannus III. Dives elect. an. 1089.
38 Fridericus I. elect. an. 1112. unxit Coloniæ Lothar. Imp.
39 Bruno II. electus anno 1152, obiit Barræ in Apulia.
40 Hugo electus anno 1158. obiit eodem anno.
41. Arnoldus ſub Conrado III. electus anno 1160.
42 Arnoldus II. de Altena, obiit anno 1166.
43 Fridericus ſub Friderico I. Imp. præfuit annos 3.
44 Reinoldus electus anno 1163. obiit anno 1181.
45 Philippus qui urbem ampliavit, præfuit annos 30.
46 Bruno III. de Altena, ſub Henrico IV. præfuit an. 3.
47 Adolphus de Altena fratri ſucceſſit.
48 Bruno III. obiit anno 1218.
49 Theodoricus Comes Montenſis ſub Ottone III. obiit anno 1214.
50 Engelbertus Comes Montenſis ſub Friderico II. occiſus anno 1225.
51 Henricus I. obiit anno 1232. præfuit annos 12.
52 Conradus ab Hoiſteden, ſedit annos 34.
53 Engelbertus II. obiit Bonnæ anno 1272.
54 Syfridus qui Adolphũ Naſſovium coronavit Aquiſgr, & Comitem Montẽſem nudũ caveæ ferreæ incluſit.
55 Wichboldus electus anno 1298.
56 Henricus II. ſub Alberto I. Henrico VII. & Ludovico Bavaro.
57 Walramus obiit Pariſiis anno 1349.
58 Guilielmus electus anno 1350. ſub Carolo IV. Imp.
59 Joannes à Virnenburg.
60 Adolphus II. Comes de Marca, qui reſignavit.
61 Engelbertus III. Comes de Marca, obiit anno 1368.
62 Cono à Falkenſteyn, adſumptus anno 1368.
63 Fridericus III. adſcitus anno 1370.
64 Theodoricus Comes de Morſa, electus anno 1414.
65 Rupertus Dux Bavariæ electus anno 1463.
66 Hermannus IV. Lantgr. Haſſiæ electus anno 1480.
67 Philippus de Thuyn Comes Oberſtenius.
68 Hermannus V. Comes de Weda electus anno 1518.
69 Adolphus III Schawẽburgicus adiit Epiſc. an. 1548.
70 Antonius Adolphi frater electus anno 1556.
71 Joannes Gebhardus Mansfeldicus electus anno 1558.
72 Fridericus Comes de Weda electus anno 1562.
73 Salentinus Comes Iſenburg. electus anno 1567.
74 Gebhardus Truchſeſius.
75 Erneſtus Bavarus, obiit anno 1612.
76 Ferdinandus Bavariæ Dux.

Digitized by Google

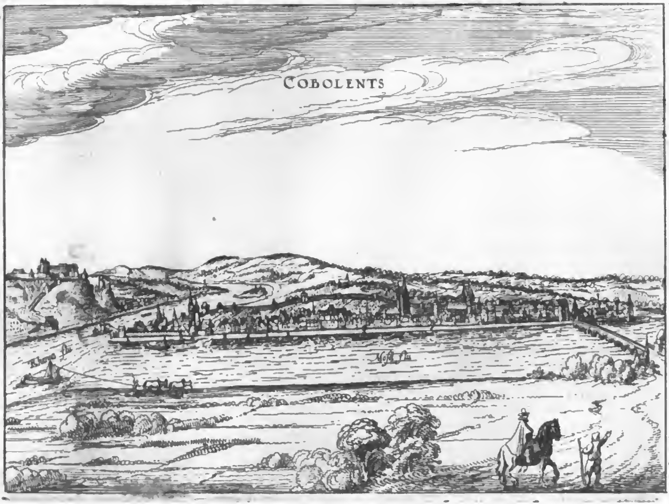
Longit. Grad. XXXVII. 30. *Latitud.* L. 30.

CONFLVENTIVM meminere Antoninus, & Tabula Peutingeriana; Eſt autem oppidum Galliæ Belgicæ inter Moguntiam & Coloniam, diœceſeos Trevirenſis, qua ſe Moſella (qui Ptolemæo Obrincus dicitur) Rheno miſcet. Oritur autem is Vogeſo monte, multiſque per Leucos & Mediomatrices receptis amnibus, tortuoſo fluxu agrum amœniſſimum Trevirenſium perlabitur, ubique ſui ſimilis, ut vix etiam majori amne mixtus mutetur: colorem quippe diu ſervat in ripa ſua. Guntherus Ligurinus de Moſſella,

Vix Rheno minor hic, placidos dum permeat agros,
Frugibus & pomis, & dulci fertilis uva,
Nomen aquaſque ſuas proprio ſub jure retentans,
Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem
Servat aduſque locum: victor mox Rhenus vtrunque
Eripit, & mixtis dominatur fortior undis.

Sed Confluentium nomen aliis quoque urbibus ſimiliter ſitis tributum fuit. In Rhætia primum: nam in libro Notitiæ ſcribitur Præfectus numeri Barbaricariorum Confluentibus ſive Brecautiæ. In Rauracis, medio fere itinere inter lacum Acronium & Baſileam. Florus quoque in Italia Confluenteis agnoſcit, libro 4 cap. 6. Pax, inquit, inter tres Duces (Triumuiros intelligit, Cæſarem, Antonium, & Lepidum) componitur. Apud Confluenteis, inter Peruſiam & Bononiam jungunt manus, & exercitus conſalutant. Talibus vero locis veteres in provinciis præſidia arceſque collocarunt, ob ſitus opportunitatem, facileſque aditus, & rerum copiam, quodque ea loca & tutiora ſint, & ad hoſtem propellendum aptiora. Porro urbs iſta ſive frequentiam civium ſpectes, ſive ædificiorum publicorum privatorumque dignitatem, ſive proſpectus amœnitatem, ſive agrorum fertilitatem, ſive collium montiumque vinetis oppletorum jucunditatem, non eſt inter poſtremas Germaniæ. Pulchras ædes habet ad pontem uſque longo ordine. Pons ipſe quadrato lapide exſtructus, arcuato opere, utramque Moſellæ ripam jungit inter ſe, ſternitque viam ex inferiore Germania in ſuperiorem proficiſcentibus, aut ex hac ad illam commeantibus. Cives comes ſunt, blandi, candidi: ut in ipſis agnoſcas genium Gallicæ vivacitatis cum Germanico candore & gravitate temperatum. Ex adverſo in dextera Rheni ripa Caſtellum eſt *Ernbretſteyn* in ſummo montis culmine poſitum, Archiepiſcopi Trevirenſis, quod deſpicit ſubiectam urbem, & in officio tum illam, tum præternavigantes continet. In radice montis pagus eſt Molheimius, in quo monachorum cœnobium, & fons acidulus arcanam habens adverſus morbos vim. Eſt autem tabellæ quem damus chotographicæ typus delineatus ad exemplum ejus quem ante hos annos 60 Ioannes Archiepiſcopus Trevirenſis Imperii Septemvir ad Sebaſtianum Munſterum miſit: Vel eo felicem, quod conatus ipſius adiuverit tanti Principis non tantum favor, ſed etiam auxilium. Memorabilia ſunt verba epiſtolæ quam tum mittebat. Oppidum, inquit, noſtrum à Rheni & Moſellæ confluxu decantatum, atque adeo circumiacentem ambitum quaqua patet, montium jugis eminentem, caſtris inſuper & vinetis conſpicuum, adhæc inſulis irriguis & vallibus non inamœnis illuſtratum, in tabula delineatum tibi ſuppeditamus, ſperantes gratum apud te locum habituram eſſe hanc exaugendi Coſmographicum opus tuum intentionem & voluntatem noſtram.

Digitized by Google

Digitized by Google

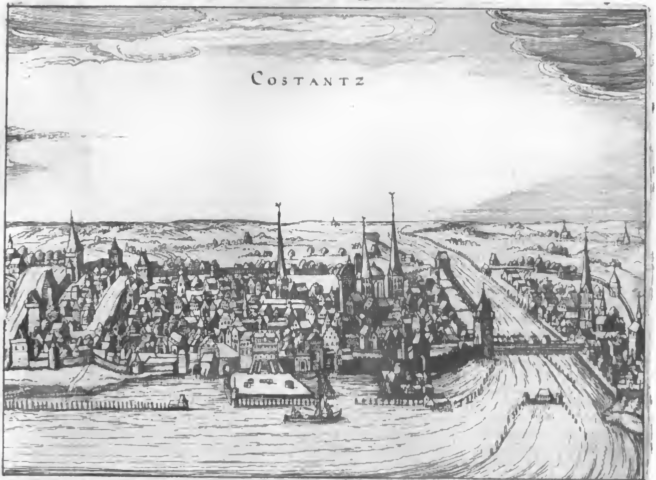
Longit. Grad. XXXVII. 30. *Latitud.* L. 30.

CONFLUENTIUM meminere Antoninus, & Tabula Peutingeriana; Eſt autem oppidum Galliæ Belgicæ inter Moguntiam & Coloniam, diœceſeos Trevirenſis, qua ſe Moſella (qui Ptolemæo Obrincus dicitur) Rheno miſcet. Oritur autem is Vogeſo monte, multiſque per Leucos & Mediomatrices receptis amnibus, tortuoſo fluxu agrum amœniſſimum Trevirenſium perlabitur, ubique ſui ſimilis, ut vix etiam majori amne mixtus mutetur: colorem quippe diu ſervat in ripa ſua. Guntherus Ligurinus de Moſſella,

Vix Rheno minor hic, placidos dum permeat agros,
Frugibus & pomis, & dulci fertilis uva,
Nomen aquaſque ſuas proprio ſub jure retentans,
Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem
Servat aduſque locum: victor mox Rhenus vtrunque
Eripit, & mixtis dominatur fortior undis.

Sed Confluentium nomen aliis quoque urbibus ſimiliter ſitis tributum fuit. In Rhætia primum: nam in libro Notitiæ ſcribitur Præfectus numeri Barbaricariorum Confluentibus ſive Brecantiæ. In Rauracis, medio fere itinere inter lacum Acronium & Baſileam. Florus quoque in Italia Confluenteis agnoſcit, libro 4 cap. 6. Pax, inquit, inter tres Duces (Triumviros intelligit, Cæſarem, Antonium, & Lepidum) componitur. Apud Confluenteis, inter Peruſiam & Bononiam jungunt manus, & exercitus conſalutant. Talibus vero locis veteres in provinciis præſidia arceſque collocarunt, ob ſitus opportunitatem, facileſque aditus, & rerum copiam, quodque ea loca & tutiora ſint, & ad hoſtem propellendum aptiora. Porro urbs iſta ſive frequentiam civium ſpectes, ſive ædificiorum publicorum privatorumque dignitatem, ſive proſpectus amœnitatem, ſive agrorum fertilitatem, ſive collium montiumque vinetis oppletorum jucunditatem, non eſt inter poſtremas Germaniæ. Pulchras ædes habet ad pontem uſque longo ordine. Pons ipſe quadrato lapide exſtructus, arcuato opere, utramque Moſellæ ripam jungit inter ſe, ſternitque viam ex inferiore Germania in ſuperiorem proficiſcentibus, aut ex hac ad illam commeantibus. Cives comes ſunt, blandi, candidi: ut in ipſis agnoſcas genium Gallicæ vivacitatis cum Germanico candore & gravitate temperatum. Ex adverſo in dextera Rheni ripa Caſtellum eſt *Ernbretſteyn* in ſummo montis culmine poſitum, Archiepiſcopi Trevirenſis, quod deſpicit ſubiectam urbem, & in officio tum illam, tum præternavigantes continet. In radice montis pagus eſt Molheimius, in quo monachorum cœnobium, & fons acidulus arcanam habens adverſus morbos vim. Eſt autem tabellæ quem damus chorographicæ typus delineatus ad exemplum ejus quem ante hos annos 60 Ioannes Archiepiſcopus Trevirenſis Imperii Septemvir ad Sebaſtianum Munſterum miſit: Vel eo felicem, quod conatus ipſius adiuverit tanti Principis non tantum favor, ſed etiam auxilium. Memorabilia ſunt verba epiſtolæ quam tum mittebat. Oppidum, inquit, noſtrum à Rheni & Moſellæ confluxu decantatum, atque adeo circumiacentem ambitum quaqua patet, montium jugis eminentem, caſtris inſuper & vinetis conſpicuum, adhæc inſulis irriguis & vallibus non inamœnis illuſtratum, in tabula delineatum tibi ſuppeditamus, ſperantes gratum apud te locum habituram eſſe hanc exaugendi Coſmographicum opus tuum intentionem & voluntatem noſtram.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. *o.* *Latitud.* XLVII. 3.

CONSTANTIVS Conſtantini Magni pater non uno loco hiberna fecit ſuis militibus, quæ ab ipſo Conſtantia caſtra appellata ſunt. Ammianus Marcellinus in Gallia ad oſtium Sequanæ caſtra iſtiuſmodi agnoſcit. Matrona, inquit, & Sequana amnes magnitudinis geminæ, fluentes per Lugdunēſem, poſt circumclusum ambitu inſulari Pariſiorum caſtellum, Lutetiam nomine, conſociatim meant, meanteſque protinus prope CASTRA CONSTANTIA funduntur in mare: Eo loco hodie urbs eſt Epiſcopalis attributa Normanniæ. Diverſa ab illa eſt hæc noſtra, ſita ea Sueviæ parte, qua Rhenus ex lăcu Acronio ſeſe in Venetum mergit, Vetuſtatem indicat nomen: quum tamen nulla ejus in antiqua hiſtoria exſtet mentio; indicari tantum eam putant quidam ab Ammiano, quum ſcribit, Allemannos Arbetione Romanorum duce fugato, ſublatis animis ferocibus incedentes, cottidie prope munimenta Romana ſtrictis mucronibus diſcurriſſe frendendo minas tumidas intendentes: Acceperat enim ab Imperatore Conſtantio in mandatis Arbetio, ut margines lacus Brigantini legeret. Quicquid eſt, conſtat Epiſcopalem ſedem Vindoniſſa huc translatum, poſt Hunnorum in hæc loca incurſiones. Fuit autem Vindoniſſa in Verbigeno pago Helvetiorum, qui Ergow dicitur, ad confluentes Arolæ, Ruſæ, & Limagi. Duo vero Epiſcopi Vindoniſſenſes in antiquis conciliis leguntur, Chromatius in Aurelianenſi, & Bubulcus in Epaonenſi. Tabula lapidea vetus quæ Conſtantiæ exſtat, in qua fit mentio IMPP. C. AVREL. VAL. DIOCLETIANI, ET M. AVREL. MAXIMIANI, ET VAL. CONSTANTII, ET GAL. VAL. CÆSS, creditur ex vico propinquo Vituduro Conſtantiam advecta. Scadus, Cognatus, & Cænalis putaverunt Conſtantiam eandem eſſe cum Ganoduro Ptolemæi, γανόδουρον. Hermannus Scheydel putat eſſe Vitodurum: quum hoc ſit *VVinterthur*. Et tamen eundem quoque errorem erravit Aretinus. Picus non à patre Conſtantini, ſed ab ejus filio conditam & vocatam putat, ſic enim ſcribit,

Quos Conſtantini proles oriente ſubacto
Occiduas reperens ſtellanti murice terras
Condidit, & proprio ſignavit nomine *Conſtentz*.

Sita eſt inter Acronium lacum (ut dixi) & inter Venetum, quorum ille maior eſt & ſuperior, hic minor & inferior. Sed illum hodie à caſtro de Podmen vulgo Podamicum vocant: hunc ab oppido quod Cella Rudolphi dicitur, Cellacenſem. In extrema ergo lacus ſuperioris parte, ubi Rhenus nondum inferiori lacu miſcetur, ſita eſt Conſtantia: pontem habens quo utrimque fluminis ripæ inter ſe junguntur. Eſt autem hodie omnium utriuſque lacus civitatum & maxima & florentiſſima, diſtincta in duo hominum genera. Alii enim ſunt equeſtris ordinis, alii plebeji. Hi mercaturam & artes ſellularias exercent; Illi partis ſine labore ſuo opibus contenti, matrimoniis eas augent, reditibuſque ſuis aluntur. Nec miſcentur inter ſe: nefas enim & præter dignitatem ſuam putant, ſi nobilis etiam tenuioris ſortis, plebejo ditiori copuletur. Ita per longa tempora uterque ordo in ſuis finibus conſtitit. Gubernatio tamen Reip. communis eſt plebeis & nobilibus, eaque citra æmulationem aut faſtum, aut alterius partis contemtum oppreſſionemque inſtituitur. Tantum valet ſive adnata genti æquanimitas, ſive inolita conſuetudo. Ager Conſtantienſis ferax eſt vini, frumenti, pomorum, oleum; Habet pabula optima: neque quicquam ei denegavit natura, cujus ad vitam neceſſarius ſit uſus. Templum Cathedrale ſacrum eſt B. Stephano.

Digitized by Google

EPISCOPI VINDONISSENSES.

1 Paternus.
2 Lando. Utrumque nominat P. de Natalibus in ſuo diario.
3 Maximinus.
4 Bubulcus. Hic interfuit Concilio Epaonenſi circa annum Chriſti 498. In eo ſic ſubſcripſiſſe legitur, *Bubulcus Epiſcopus Vindoniſſenſis.*
5 Chromatius: Hic interfuit Concilio Aurelianenſi in Galliis, celebrato anno 546. Subſcripſit ſic, *Chromatius Epiſcopus Vindoniſſenſis.* Legitur vulgo Grāmaticus.

Transfertur Epiſcopatus Conſtantiam.

1 Maximinus vixit ſub Clotario II. & Dagoberto. Eum Clotarius tranſtulit ex veteri Vindoniſſa in regiam villam Conſtantiam anno Domini 570. Hic ergo eſt ultimus Epiſcopus Vindoniſſenſis, primus Conſtantienſis.
2 Rudolphus.
3 Urſinus.
4 Gaudentius qui obiit anno Chriſti 618.
5 Martinus: Hujus tempore circumſcripſit certis limitibus Epiſcopatum Conſtantienſem Dagobertus rex, deditque ei multas immunitates, anno 631.
6 Joannes Curienſis, diſcipulus S. Galli eremitæ Scoti. electus anno 650.
7 Obhardus Boſſo.
8 Pictavius.
9 Severus.
10 Aſtropius.
11 Joannes ſecundus.
12 Ruſſo.
13 Audonius. Hujus meminit Hermannus Contractus, obiit anno 736.
14 Ernfridus Abbas divitis Augiæ, à Carolo Martello factus Epiſcopus.
15 Sidonius, Abbas divitis Augiæ. Sub hoc Bertrada Pipini conjunx Caroli magni mater dotavit Eccleſiam.
16 Joannes ex monacho divitis Augiæ Epiſcopus, obiit anno 781. Sequuntur, Gangolphus, Fedelis, Theobaldus.
17 Egino obiit anno 813.
18 Wolfoleon obiit anno 831.
19 Salomon I. præfuit annos 42.
20 Bathago obiit anno 877.
21 Gebhardus trucidatus à Normannis anno 885.
22 Salomon II, obiit anno 891. Sub hoc Carolus Craſſus imperio exutus ad ultimā paupertatem redactus eſt.
23 Salomon III conſtitutus ab Arnulpho Epiſcopus anno 891. obiit anno 919. ſub Conrado Saliquo.
24 Notingus obiit anno 935.
25 Conradus præfuit annos 42. condidit Templum beati Joannis, Eccleſiam parœcialem B. Pauli: ſacellum S. Mauritii, & pro peregrinis Xenodochium, obiit anno 976. ſub Ottone ſecundo.
26 Gaminolphus, præfuit annos 4.
27 Gebhardus ſecundus præfuit annos 16, obiit an. 996.
28 Lambertus electus anno 996. extinctus phthiriaſi anno 1009. Hujus tempore vixit in Sangallenſi cœnobio Hermannus Contractus Comes Veringenſis.
29 Rodhardus præfuit annos 4.
30 Haymo electus anno 1013. ſublatus paralyſi an. 1026.
31 Warmannus ſepultus Conſtantiæ anno 1034.
32 Eberhardus Warmanni frater. Sub hoc celebrata ſunt Comitia Conſtantiæ ab Henrico III. anno 1044.
33 Theodoricus electus anno 1047. obiit 1051.
34 Rumoldus, qui templum cathedrale collapſum reſtauravit, obiit anno 1069.
35 Carolus Thuringus, factus Epiſcopus ab Henrico IV.

37 Otto

Digitized by Google

37 Otto tempore diſſidii inter Henricum IV. Imper. & Gregor. VII.

38 Gebhardus III. Dux Zering. monachus Hirſaug. electus anno 1082. ejectus anno 1092. reſtitutus anno 1105. defunctus anno 1116.

39 Arnulphus Suevus ejecit Gebhardum, ipſe poſtea ejectus.

40 Ulricus I. ſub Henrico V. obiit anno 1127.

41 Ulricus II. reſignavit anno 1138.

42 Hermannus, ſub Friderico Barbaroſſa: obiit anno 1165.

43 Otto II. obiit anno 1169.

44 Bertholdus præfuit annos 10. obiit anno 1179.

45 Hermannus II. Sub hoc fuere Imperii Comitia Conſtantiæ celebrata à Friderico Barbaroſſa: obiit anno 1191.

46 Diethelmus, defunctus anno 1205.

47 Wernerus obiit anno 1210.

48 Conradus II. præfuit annos 24. obiit anno 1234.

49 Henricus defunctus anno 1248.

50 Eberhardus II. extinctus anno 1294.

51 Rudolphus Comes Habſpurg. Imperatoris patruelis, electus anno 1274. præfuit annos 20. mortuus anno 1294.

52 Fridericus à Zollern. ceſſit Epiſcopatu, obiit an. 1304.

53 Henricus II. præfuit annos 11. obiit anno 1306.

54 Eberhardus III. extinctus anno 1318. ſub hoc arſit Conſtantia.

55 Rudolphus III. excommunicatus à Papa quod adhæreret Ludovico Bavaro: obiit anno 1332.

56 Nicolaus electus in ſchiſmate, obiit anno 1344.

57 Udalricus III. defunctus anno 1351.

58 Joannes III. Windlock, Schafhuſius, trucidatus anno 1356.

59 Udalricus IV. electus reſignavit.

60 Henricus III. Baro à Brandis præfuit annos 26. obiit anno 1383.

61 Mangoldus à Brandis Henrici nepos electus in ſchiſmate.

62 Nicolaus II. præfuit annos 4. regnavit annos 1388. obiit Dreſdæ.

63 Burchardus electus anno 1388. obiit anno 1398.

64 Fridericus II. electus, ſtatim reſignavit.

65 Marquardus extinctus anno 1408.

66 Albertus Blaurerus electus anno 1408. reſignavit.

67 Otto III. electus anno 1411. præfuit annos 23. Sub hoc celebrata eſt SYNODUS CONSTAN. Imperante Sigiſm. Senex incidit in epilepſiam, & reſignavit Epiſcopatum.

68 Fridericus III. Comes à Zollern præfuit annos 3. obiit anno 1436. Hic evocavit Synodum Diœceſanam, cui interfuerunt Abbates 26. Præpoſiti 6. Canonici 40. Sacerdotes 260. In ea Synodo cenſa ſunt per diœceſin Conſtantienſem monaſteria 350. Eccleſiæ parœciales 1760. Sacerdotum vero 17000.

69 Henricus IV. Baro Heuwenſis, ſedit annos 36. ſub Eugenio Papa.

70 Burcardus II. obiit anno 1475. quum ſediſſet annos 3.

71 Hermannus electus anno 1475. obiit biennio poſt.

72 Ludovicus, obiit Romæ anno 1484.

73 Otto Comes à Sunnenberg. obiit anno 1491.

74 Thomas Perloverus, obiit anno 1496.

75 Hugo, ſedit annos 33. ſub hoc fuere COMITIA CONSTAN. evocata à Maximiliano Imperatore, de rapta à Carolo ſponſa.

76 Balthaſar, præfuit menſes 15 exceſſit Treviri.

77 Joannes V. Comes à Lupffen præfuit annos 6. reſignavit anno 1537.

78 Joannes VI. obiit anno 1548. Auguſtæ.

79 Chriſtophorus Metzlerus.

CRONI-

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. 30. *Latitud.* LVII. 0.

EST in Dania inſula nobilis, quæ à mari vocatur *Zelandt*, in ipſis faucibus ſinus Codani ſita, ac proinde imperans omnibus qui ex Oceano Balthicum hoc mare navibus ingrediuntur, ſive Auſtrum verſus Sleſwicum, Lubecam, Wiſmariam, ſive Boream verſus Sueciam, Gothiamque & extremas ſinus Codani oras petituri ſint. Sed Auſtrum verſus rara eſt & infrequens navigatio. Ad Boream eſt fretum illud nobiliſſimum quod vocant *Orr-ſundt*, ſive porthmum Danicum, inter *Helſchenor* Selandiæ, & *Helſe-burgum* Scaniæ, promontoriis vtrimque prominentibus ita coarctatum, ut vix parvi milliaris ſpatium libero mari relinquatur. Per has anguſtias exonerant ſe ingentia illa Germaniæ, Poloniæ, Sueciæ, Ruſſiæ flumina in Oceanum: perque eaſdem neceſſario naves littora portuſque maris Balthici ex Oceano, vel ex his locis Oceanum petituræ velificationem inſtituunt, tanto quidem numero, ut interdum uno die ducentas, ſæpe etiam quadringentas, imo & ſexcentas, atque adeo plures onerarias ex variis Europæ tractibus eo conveniſſe obſervatum ſit. Habet autem Daniæ rex in ipſis freti faucibus arcem regiam nomine *Kroneburg* quam ipſe incolit, Helſenburgi vero etiam publicanum, cui vectigal à ſingulis navibus ex more & lege penditur, neque fas eſt cuiquam prætervehi, niſi collectis ante honoris cauſſa velis, & perſoluto vectigali. Ex hoc portorio magnæ Regi opes. CRONEBVRGVM arcem è ſolo excitavit eo loco Fridericus II Daniæ rex, vetere arce ſubverſa. Eam ab Oceano ingentes pali ſiſtucato opere ac tranſverſis lignis firmati, immanibus ſaxis ad frangendos fluctus ingenti numero interiectis tutam reddunt. Structura arcis eſt ad normam exacta, ſymmetria Italica, reſpondentibus inter ſe fundamentis, parietibus, tectis, pavimentis. Foſſis præterea, vallis ac propugnaculis ad vim inferendam & pellendam aptis. Ad arcis mœnia, jacet ingens ſaxum, tam vaſtum, ut nulla humana vi aut arte moveri loco poſſe videatur. Id juſſu regis aliunde huc pertractum, varium diſſerendi de organis mechanicis materiam ſpectatoribus ſuppeditat: Inſcriptio ejus ſic habet,

ANNO MDLXXX FRIDERICVS II DANIÆ REX CVRAVIT HOC SAXVM A PRIMO SVO LOCO, VBI VICISSIM ALIVS SVBROGATVS EST LAPIS AD HVNC DEVOLVI LOCVM.

Frontiſpicio arcis hoc carmen inciſum legitur,

Inclytus hanc celſam FRIDERICVS condidit arcem,
　Nomine qui ſimul & ſorte SECVNDVS erat.
Rex pius & iuſtus, mitis, robuſtus in armis,
　Qui tamen invitus prætulit arma togæ.
Cui regina thoro vidit ſociata jugali
　Mechleburgiaca nata SOPHIA domo.
Quæ pariter virtutis amans, ſtudioſa mariti,
　Pignora conjugii plena decore dedit.
Ergo vbi pacatos ageret Rex impiger annos,
　Structuræ tanta mole peregit opus.
Munivitque arcem, velut aſpicis, haud quod in iſta
　Spem ſibi tutelæ præſidiique locet:
Nec velut antiquæ ſtructor Babylonis, ouando
　Iactet ut humana robora facta manu,
Iſte luit pœnas faſtus, dum ſeptimus annus
　Cerneret amentem perſimilemque feris.
Rex nihil oſtentat Danus, ſe credit & optat
　Præſidio tutum ſolius eſſe Dei.
Scit bene, ni faveat numen, quod robora nulla
　Aut chalybe aut duro facta adamante juvent.

In medio freto ſita eſt inſula Huæna in qua Tychonis Brahe Vraniburgum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XLV. 0. *Latitud.* LIV. 50.

GEDANUM veteribus ignotum fuit. Kantzius in Tandelia recentem illam atque adeo heſternam vocat, imo ex Turoniæ, olim florentis (ut ſunt humanarum rerum vices) interitu ortam, quod ob maris viciniam portuſque commoditatem negotiatio hic eſſet aptior: eſt enim Torunia interior, ad Viſtulam, vigeſimo à mari milliari. Narrat idem, vixiſſe ſuo æuo, qui audiſſe ſe teſtaretur ex auo, relatum ſibi à patre, veniſſe ſe Gedanum Hamburgenſis urbis nuntium & oratorem, Senatumque adiiſſe ejus loci, qui tunc in privata domo coactus erat, quæ unica illic ſtabat lateritia, inter plures alias cannis paluſtribus & limo firmatas. Ingreſſum, vidiſſe patres conſcriptos ad menſam ſine pallio, ſine toga, cultellis ad componendum ſymbolum per plana demiſſis, ad metam ludentes. Eam ſcilicet tum fuiſſe publici concilii gravitatem. Ab illis exordiis intra unum ſeculum in eum ſplendorem excreviſſe, ut eiectis dominis ſuis, fratribus Teutonicis, regē Poloniæ ad patrocinium ſuum euocarint. Vixit autem Krantzius, ſicut in Hamburgi deſcriptione patebit, anno 1500, ut videatur legatio illa ad annum 1400 referenda. Tunc ergo vicus erat. Ac fuiſſe jam olim, licet nulla ejus nominis exſtet in veteribus Græcorum & Latinorum monumentis memoria, vel ex eo cōſtare poteſt, quod ex his locis electrum Græciæ, Italiæ, cæteroque orbi ſubminiſtratum eſt, quod non alibi quam hic colligitur. Hic quoque flu. eſt *Rodaune*, hic accolæ Venedi, qui occaſionem imperitioribus dederunt, fingendi multa de Eridano amne & Venetis Italiæ populis: Alii ex *Rodaune*, qui Viſtulæ miſcetur, Rhodanum fecere Galliæ flumen. Quamdiu ergo collectum ſuccinum, & in pretio habitum, tamdiu quoque ad Viſtulam, & *Rodaunam* amnes, locus fuit habitationi humanæ aptus. Accrediderim ſuccinum hinc Toruniam, inde per Pannoniam aut Germaniam ad Venetos Italiæ populos Eridani accolas delatum fuiſſe, vulgus vero quod ibi primum viderat, ibi natum putaſſe, ut recte iudicat Solinus, Nomen urbi ſunt qui datum putent à Getis & Danis; Goropius Becanus exiſtimat dici quaſi vicum Danorum *Danſ-vvyck*. Mihi certum eſt, eandem eſſe analogiam vocum *Dan*, *Codan*, *Cdan*, *Gdan*, & cum terminatione Slavonica, *Gdanſke*, unde poſtea fluxerunt *Danſig*, & Dantiſcum: quod etiam Clariſſimo Cluverio video placuiſſe. Locum deſcribit Plinius. Pytheas, inquit, credidit Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æſtuarium Oceani Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium. Ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Abalum. Illo vere fluctibus advehi electrum, & eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximiiſque Teutonis vendere. Hæc igitur antiquiſſima primordia urbis nunc toto orbe celeberrimæ: Ejus ſi quis nunc ſplendorem ac magnificentiam, opes, privilegia, eximias commoditates maris & fluminis, ſtructuras publicas privataſque turres, templa, portas, baſilicas, prytanea, Xenodochia, atque imprimis hominum ultro citroque commeantium frequentiam, cum priſca ſolitudine conferre velit, videbit, ſingulari Dei favore, & egregia Magiſtratus prudentia, civiumque induſtria urbem creviſſe. Emporium eſt totius illius tractus opulentiſſimum, ampliſſimum, venuſtiſſimum. Vicum apertum primus aſſeribus munivit Primiſlaus Dux Poloniæ anno 1295. Quando muro cincta ſit, teſtatur inſcriptio in ſummo templo poſita, ANNO DOMINI MCCCXLIII QVARTA POST LÆTARE, POSITVS EST PRIMVS LAPIS MVRI CIVITATIS DANTZK, ET POSTEA PROXIMA FERIA SEXTA POSITVS EST PRIMVS LAPIS MVRI ECCLESIÆ BEATÆ VIRGINIS MARIÆ. Non potuit Reſpublica tam elegans locari Nobiliore loco, nobiliore manu.

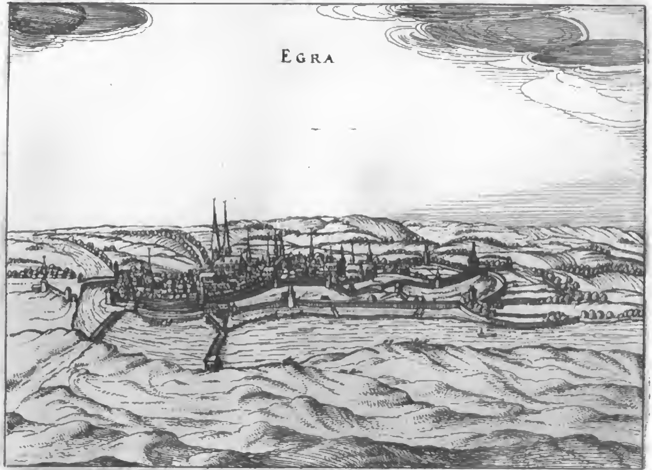
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. o. *Latitud.* 21. 3.

PRopter Albim tertio ſupra Miſnam milliari ad radicem Sudetorum montium ſita eſt Dreſda utraque, vetus & nova, quæ ponte committuntur. Illa ad Luſatiam, hæc ad Miſniam ſpectat. Illa Slavorum opus, qui ante Henricum Aucupem ad Albim incoluere: hæc poſt Hunnorum irruptionem fuit veteris Dreſdæ colonia. Sed hanc Imperator Miſnenſi Eccleſiæ dedit. Adolphus Naſſovius qui auro Anglicano Thuringiam emerat, adflixit Miſniam: venerunt autem tunc in ejus poteſtatem Friberga, Dreſda, Miſnia. Anno 1303 Dreſda ceſſit regibus Bohemiæ, quod eam Wenceſlaus ab Alberto Miſnenſi Præſide emiſſet: non multo tamen poſt rediit ad Henricum Marchionem: qui numeratis 1060 marcis a Miſnenſi Epiſcopo Witigone eam redemit. Ex eo crevit urbs. Pons ædificari cœpit anno 1070, eſtque decennio poſt conſummatus. Omnium is totius Germaniæ pontium eſt elegantiſſimus & firmiſſimus, ut qui paſſus 800 vel cubitos nongentos, fornices vero ſive arcus habeat 24, de quibus tamen quatuor propter arcis ampliationem deceſſerunt, Pragenſis hoc eſt minor. Sunt qui ejus initium referant ad Ottonem Divitem, qui ex reditibus argenti fodinarum Fribergenſium eum cœperit exſtruere ſub annum 1175. Iidem perfectum ajunt tempore Henrici Illuſtris anno 1222. Templum crucis à Conſtantia Leopoldi Archiducis Auſtriæ filia, ejuſdem Henrici conjuge, circa idem tempus exſtructum fertur. Anno 1285 ab Henrico Marchione Miſniæ magis munita eſt civitas, edictumque, ne cui venderetur domus vel area, qui jura municipalia ſervare nollet. Anno 1 43 die 21 Martii convulſa eſt pars pontis lapidei inundatione Albis. Anno 1491 exuſta eſt pars urbis media cum templo & turri S. Crucis: poſtridie vero etiam ſuburbium ante portam Pirnenſem conflagravit. Albertus Saxoniæ Dux civibus ad penſanda incendii incommoda ſingulari munificentia ſuccurrit. Anno 1523 celebratæ ſunt Dreſdæ nuptiæ Philippi Lantgravii Haſſiæ cum Chriſtina Georgii Ducis filia. Sequente anno aliæ Ioachimi Marchionis Brandeburgici cum Magdalena ſorore Chriſtina. Anno 1528 Georgius Saxoniæ Dux illectus loci amœnitate magno ſtudio in id incubuit, ut urbs vallo foſſiſque muniretur, ædificiis publicis & privatis augeretur, & Albis propius admoveretur. Ædificata eſt quoque turris rotunda, quæ in arcis aditu conſpicitur. Anno 1538 venit Ferdinandus Romanorum Rex Dreſdam ſpectatum ſtructuras Dreſdenſes, quæ jam magna ex parte erant abſolutæ. Anno 1544. curarunt Mauritius & Auguſtinus Saxoniæ Duces arcem valida munitione firmari. Ioannes Fridericus vero Elector triennio poſt eam obſidere cœpit: ſed ab inſtituto revocatus eſt. Poſt captum Ioannem Fridericum reſtauratus eſt pôs, quem Duces, vim veriti, reſciderant. Mauritius quoque urbis incrementis ſtudens utriuſque Dreſdæ Remp. unam eſſe voluit. Idem arcem anno 1551. ampliorem fecit. Templi ſtructuram ante inchoatam abſolvit Auguſtus. Ita per incrementa crevit Dreſda. In ea nunc omnia ſunt illuſtria, Arx, ſedes magni Principis, Ducis & Electoris: Nobile armamentarium: Equile Martium. Muri ad uſum & ornatum elaborati. Celebre illud, & acuminis humani vix humanum ſpectaculum, quod incolæ *die Kunſt kammer* vocant Forma Reip. quovis concentu ſuavior. Leges juſtitia & æquitate temperatæ. Cives obſequioſi & fideles. Et ſuper hæc omnia Princeps cui nihil divinitus negatum. Extra urbem quaquaverſum omnia ſunt hortis, pomariis, ſegetibus, viridariis obſita.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIV. *20.* *Latitud.* L. *3.*

EGRA Nortgaviæ civitas extra Hercynium ſaltum ſita, nomen habet à fluvio Egra, cui adſidet: Eam Marchio Vohburgenſis Friderico Barbaroſſæ doris loco dedit quum filiam ſuam Adelheidem natam Henrico Bavaro ipſi deſponderet, anno 1179. Etſi vero Hermanni Epiſcopi Conſtantienſis opera matrimonium illud poſtea reſciſſum fuerit, tamen adhæſit imperio Egra, uſque ad annum Chriſti 1315, quo Ludovicus Bavarus capto Friderico III Auſtriaco, quum pecuniæ inopia premeretur, Ioanni Bohemorum & Polonorum regi eam oppignorat, acceptis ab ipſo quadragies mille argenti marcis. Ita Egra in confinio Imperii & regni ſita, ceſſit regi Bohemiæ, cui etiamnum paret, adeo ut in Senatu ad ſolum nomen regis adſurgant patres venerabundi, & in urbis inſignibus aquilæ pars inferior concellata ſit, lineis decuſſatim productis. Creditur aliquando dicta Saurſtadia à vicinis fontibus acidulis: Sed antiquiora ignorari mirum non eſt, quum tota civitas cum omnibus privilegiis, monumentis, ædificiis, triſti incendio conflagrarit, anno 1270. Sita eſt in amœna valle, ita ut pars ejus ex declivi colle pendeat. Cingit eam murus duplex, cui tertius etiam additus, ea urbis parte quæ à flumine eſt remotior. Arx inter flumen & urbem poſita ornamentum ei & tutelam adfert. Templum S. Nicolao ſacrum ſplendidum eſt, præſertim ob turres duas quæ Orientem reſpiciunt. Templo vicina ac pene cõtigua eſt domus fratrum Teutonicorum. Eſt & alia Cruciferorum, & alia Stelliferorum domus, prope Xenodochium. Curia ampla eſt & laxa: In ea Carolus V anno 1547 exercitum colligens quo poſtea Saxoniæ incubuit, diverſatus eſt. Senatus eſt Centumviralis, In hoc novendecim lecti è patritiis, Conſules urbi ſufficiunt quotannis quatuor. Tredecim ſunt Seabini, qui jus dicunt, cauſſaſque civium dirimunt, non ex ſcriptis conſtitutionibus Romanorum, ſed ex legibus municipalibus, exque recepto iure. Reliqui 68 ſunt plebeii. Porro à Senatus Egrani ſententiis non datur niſi ad ipſum Bohemiæ regem provocatio. Præter ædificia publica quæ jam diximus, ſunt & horrea, omni frumentorum & leguminum genere referta; Armamentarium quoque inſtructiſſimum. Molæ duæ Xenodochia duo. Balnea publica quatuor. Portæ maiores tres: minores totidem; quarum non eſt uſus niſi ad Conſules noctu admittendos, ſi quando Reip, cauſſa abfuerint: nam majores extra ordinem nemini aperiuntur. Pons urbem ſuburbio nectit amœniſſimo, in quo fons eſt, quem dixi, acidus, cujus potus æſtivis menſibus leniendis caloribus expetitur. Suburbium illud incolunt magna ex parte coriarii, quorum merces per Bohemiam, Pannoniam utramque, & finitimas regiones plauſtris petitæ divenduntur. Arcem incolit regio nomine Burggravius ſive toparcha ad urbis præſidium. In ea præter turres urbi imminentes, ſacella ſunt duo, alterum B. Martino ſacrum: alterum B. Urſulæ. Cives Egrani hydromel coquunt, expetitum Germanis ac Bohemis ob vinuli ſaporis gratiam, & aromata quibus temperatum eſt. Ditio Egrana habet ſub ſe arces duodecim, pagos complures: oppidum *Raditnitz* ad amnem Coſſenium.

Digitized by Google

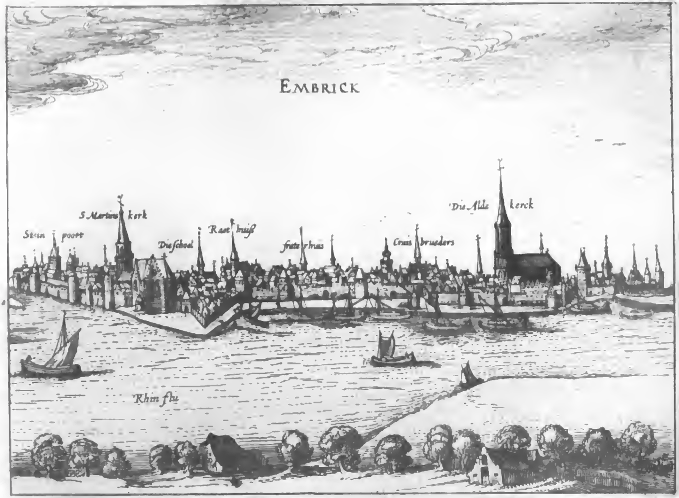
Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. *30.* *Latitud.* LI. *46.*

Comitatus Mãsfeldiæ ſuperiori Saxoniæ innexus eſt, inter Salam & Wipperam fluvios. Primaria ejus civitas eſt Eisleбia, quæ à metallis, quorum illic ingens proventus, nobilitata eſt. Eruitur enim prope eam lapis niger foſſilis, lithanthracûm facie, qui excoctus igni, æs fundit, magno civium & aliorum incolarum lucro, quod acervi ſcoriarum & recrementorum ingentes demonſtrant. Lapis ille fiſſus in ſcindulas, varias repræſentat formas, anguillarũ, carpionum, ranarũ, gallorum quoque & ſalamandrarum, dædalo naturæ opificio. Arx urbis ſatis firma eſt. Ager vicinus fertilis, ac porro imprimis abundans. Mercatus duos ſolemnes habet civitas, unum Dominica poſt *Viti*, alterum Dominica poſt *Galli*, qui in eos dies rejecti ſunt, propter Lipſienſes nundinas, opera Hoieri Comitis Mansfeldici conſiliarii Cæſarei. In hanc urbem convenere anno 1082 Principes Germaniæ, & Hermannum Ducem Lotharingium Comitem Sarrapontanum Romanorum regem deſignarunt, fixa etiam illic ſede regia. Eum adverſarii per contemptum vocabant regem porraceum. Sequente vero anno Bremenſis Archiepiſcopus cum præſule Hildeshemio, qui Henricum Cæſarem ſequebantur, contractis copiis Islebiam obſederunt, & totam, excepta arce, expugnarunt, diripuerunt, incenderunt, ac vaſtaverunt. Sed repulſi ſunt ab Hermanno rege. Ferunt ingentem tunc Friſiorum numerum qui ſub Henrico militabant, ab Hermanno cæſum eſſe, ope Erneſti Comitis Mansfeldici, in vico qui inde Friſonum appellatur, *die Freyſtraſſe.* Anno 1362 obſeſſa eſt iterum à Friderico Lantgravio Thuringiæ & Marchione Miſniæ, fratreque ejus Ludovico Epiſcopo Halberſtadenſi: arx etiam tunc valide oppugnata. Sed quum expugnare fratres arcem non poſſent, ira & indignatione concepta exuſſerunt pagos circumjacentes, & ingens damnum agris intulerunt, templis & cœnobiis ex mandato Epiſcopi relictis integris. In bello autem Germanico anno 1542 Albertus Comes Mansfeldicus, qui ob religionem innovatam proſcriptus fuit à Carolo Cæſare, ipſo die Ioannis Euangeliſtæ urbem invaſit, arcem occupavit, cives evocatos ad Sacramentum ſibi præſtandum adegit, pecuniam & ſupellectilem pretioſam ex arce ablatam Mansfeldiam miſit. Idem tamen anno 1550, receptus eſt à Cæſare in gratiam, & in integrum reſtitutus. Anno vero 1510 tributus eſt à Maximiliano I Imperatore Comiti Mansfeldiæ Hoiero, atque adeo omnibus hujus ditionis Comitibus, titulus Generoſorum; conceſſumque ipſis, ut pro viridi, rubra cæra uti ipſis liceret. Hæc urbs Martinum Lutherum orbi dedit anno 1483, parentibus Ioanne Luthero & Margareta: Hujus, ſi quantus initio fuit in oppugnando Papam animus, tanta quoque fuiſſet in progreſſu prudentia, maluiſſetque ipſe cum Eraſmo & aliis viris gravibus conſilia moderata ſequi, ad emendandos laborantis Eccleſiæ errores, quam Andabatæ more quidvis ferire, potuiſſet ipſius opera ingens fieri ad veritatem & regnum Chriſti acceſſio. Nunc ille dum omnia gladiatorio animo oppugnavit, coactus eſt in varias ſe formas vertere, & à ſe prius dicta reſcindere; plura haud dubie reſciſſurus, niſi veritus fuiſſet, tam multa innovando ipſa etiam certiſſima in dubium vocari poſſe. Utinam qui illum ſequuntur potius videant, quid dictum ſit, quam à quo. Præſtringunt enim judicium adfectus: nec fieri poteſt, ut verum æſtimet, qui illud ex homine metiri mavult, quam ex ſe.

Vuu EMBRICA

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. LI. 51. *Latitud.* XXVII. 36.

QVi Aſciburgium Taciti putant eſſe Embricam, nihil adferunt, ob quod fides ipſis adhibenda ſit. In his fuere Cornelius Marlianus, & Althamerus, Sed refutant eos tum Tacitus, tum poſitus Embricæ. Tacitus enim libro 4 hiſtor. narrans copiarum Civilis adverſus Voculam expeditionem, ita Aſciburgium deſcribit, ut errare non poſſimus. Nam quum Civilis Vetera obſideret. Vocula vero ad Geldubam caſtra poſuiſſet, dicit, Civilem parte copiarum retenta, veteranas cohortes, & quod è Germanis maxime promptum, adverſus Voculam exercitumque ejus miſiſſe: Eos vero in tranſitu hiberna alæ Aſciburgii ſita rapuiſſe. Expendamus iſta. Vetera caſtra hodie ſunt, *Xanten*, Gelduba, *Gelb*, infra Noveſium. Quomodo *Xantis Gelbam* proficiſcentibus potuit in via occurrere *Embrica*, quinque milliaribus atque amplius poſita infra Vetera? Deinde Embrica trans Rhenum ſita eſt: Aſciburgium fuit in ripa Gallica. Res ipſa clamat Embricam non eſſe Aſciburgium: ſed hoc eſſe pagum qui hodie in Comitatu Meurſenſi *Aſburg* dicitur, medio fere ſpatio inter Vetera & Geldubam. Refutat quoque eos optime Newenarius Comes, hiſce verbis. Miror quoſdam aſſeverare, Aſciburgium eſſe Embricam, quum Itinerarium Theodoſii à me in Spirenſi bibliotheca perſpectum, atque aliud pervetuſtum à Peutingero mihi exhibitum, conſtantiſſime Aſciburgium inter Noveſium & Vetera conſtituant caſtra, quibus ſubſcribens Tacitus, Aſciburgium citerioris Germaniæ oppidum eſſe teſtatur. Eſt autem pagus quidam, in cuius agro varia abhuc vetuſtatis indicia reperiuntur, quem ego ex interitu Aſciburgii natum eſſe credo. Hic ab indigenis *Aſburg* etiamnum appellatur, magno argumento veritatis. Ruſtici agrum iſtum Burgenſem vocant, eo quod fama ſemper fuerit, Burgum ibi fuiſſe, cuius rudera totus ille ager oſtendit. Hæc ille. Non negaverim tamen viros eruditos cauſſam aliquam habuiſſe, cur ita errarent. Videbant enim à Ptolemæo Aſciburgium poni in Germania non Belgica, ſed Tranſrhenana. Atqui Ptolemaica iſta valde incerta eſſe alibi diximus. Et potuit forte ille aliud Aſciburgium ſignificare trans Rhenum, quale unum ſpectatur ad Mœnum, aliud in Weſtphalia, aliud in Thuringia. Porro Embricæ remotiſſima memoria eſt in hiſtoria Suniberti: ubi narratur, eum Archiepiſcopo Willebrordo adventâti obviam Duroſtadio proceſſiſſe Embricam uſque, temporibus regis Franciæ & Pipini Ducis; ſub annum Chriſti 696. Eſt illud hodie amœnum oppidum, ad Rheni ripam dexteram, Ducatus Clivenſis, incolarum frequentia, ædificiorum pulchritudine, Collegio Canonicorum, & Schola ſatis celebre. Id, bello hoc Belgico quo adverſus Hiſpaniarum regem ab Ill. confœderatarum Provinciarum Ordinibus pro patria & avita libertate adverſus iniuſtam tyrannidem pugnatum eſt, victrici parte aliquoties ceſſit, modo occupatum à Belgis, modo ab Hiſpanis; quod utrique parti ad res ſuas tutandas multum momenti allaturum iudicaretur, ob egregium loci ſitum. Quum autem anno 1600 illud Hiſpanis ereptum Ordines tenerent, poſtulavit, miſſis legatis, Cæſar Rudolphus ut redderetur imperio. Nec diſplicuit hoc Ill. Ordinibus, modo *Barcka*, quam Hiſpanus Colonienſi Epiſcopo eripuerat, imperio ſimiliter redderetur. Poſtquam utrinque conſenſum eſt, deſeruerunt Præſidiarii Ordinum Embricam: Sed Hiſpanus Berkam deſerere noluit: quæ res quibuſdam ſuſpicionem iniecit, non ſincere tunc actum à legatis, plus æquo addictis Hiſpanorum partibus: aliis compoſito ita actum à Principibus, ad minuendam potentiam ſurgentium Belgarum.

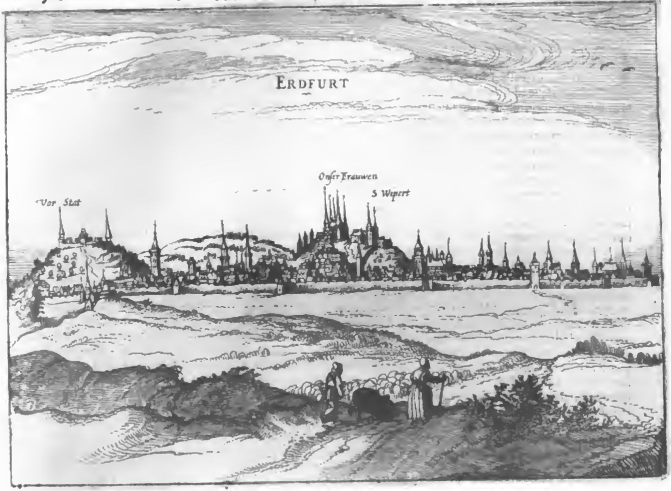
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVIII. 26. *Latitud.* LIII. 34.

CHAVCOS minores ab Amiſia, qui extremus Friſiorum limes fuit, ad Viſurgim porro habitaſſe proditum eſt à Ptolemæo: qui majores etiam producit uſque ad Albim. Ejus ſententiam, nullo tamen minorum majorumue facto diſcrimine, confirmat Tacitus libello de moribus Germanorum. Idem quoque lib. 1 Annalium utriuſque ejus amnis meminit, ubi narrat, Germanicum Cæſarem patris exemplo foſſa Druſiana in Iſalam, inde lacus & Oceanum uſque ad Amiſiam ſecunda navigatione pervectum fuiſſe: atque ita ad Viſurgim, ubi Arminius cum exercitu erat, veniſſe. Verſabatur igitur tunc Germanicus in tractu Emdenſi. Hunc enim occidentem verſus Amiſia, verſus occaſum Viſurgis, egregii amnes terminant, Illum hodie vocant *die Eems*, hunc *die Weser*. Ad Amiſiæ vero amnis oſtium ſita eſt EMDA, nobile Germaniæ Emporium, iuxta ſinum maris quem à fluctuum concitatione vocant *Dollaert*. Neque eſt admodum vetuſtum: quum in antiquioribus monumentis nulla ejus exſtet memoria, & ipſe ejus Dominus non ante annum 1465 titulum Comitis adeptus ſit. Eum quippe Fridericus III contulit in Udalricum: nam antea regio iſta in partes plures tributa, diverſis dominis parebat. Hodie ei fœliciter præeſt Illuſtris & Generoſus Comes ENNO, non ſuis tantum civibus à clementia, iuſtitia, pietate, ſed vicinis quoque Belgis à prudentia, Germaniæ toti à fide, cæteris orbis Principibus à natalibus & inclyto ſtemmate ſatis notus. Situs urbis ad mercaturam ita eſt commodus, ut nullus in toto littore Saxonico ſit commodior, quum in portum, imo ad ipſam urbem ingentes corbitæ onuſtæ mercibus poſſint commode appellere, merceſque ſuas deponere, ſine minutarum navicularum opera. Sed fuit ea noſtra memoria multo quam nunc eſt opulentior. Nam quum Belgas ob tyrannidem Hiſpanorum ex Brabantia, Flandria, Hollandia, Zelandia, & vicina etiam Friſia fugientes comiter illic reciperentur, benedixit Principis humanitati Deus, & peregrinorum opera ex lateritia pene auream fecit Emdam, vix ut ulla in tota Belgica tunc eſſet Reſpublica opulentior. Vidiſſes illuc quotidie ingentem navium numerum appellentem ex Gallia, Anglia, Dania, Suecia, Norwegia, & confini Belgica. Struebantur ædes, effodiebantur euripi, portus, navalia, recipiendis condendiſque navibus: Sternebantur plateæ novæ; Ipſa urbs ampliabatur, ut ſufficere poſſet adventanti quotidie multitudini. Sed ex quo Divina benignitas Belgas reſpexit, & ad ſuos penates conceſſerunt, qui antea tyrannidem exoſi patriam deſeruerant, facta eſt illa quidem aliquanto deſertior, ſed tamen ſervat adhuc reliquias auguſtæ illius dignitatis. Arcem habet in ipſo portus aditu amplam, propugnaculis firmam, undique aquis marinis cinctam, ſedem Comitis, ad tutelam urbis, & navium. Ager vicinus planus eſt & compaſcuus. Prata ampla, & paſcendis armentis apta, quorum illic tam eſt fœcundum ſeminium, ut non ei tantum ditioni, ſed vicinis etiam gentibus ſufficiat. Fuit memoria noſtra hæc urbs Anglorum mercatorū ſedes, in quam unam pannos ſuos, quos antea Antwerpiam deportare conſueverant, conferebant, ut inde Belgæ, Germanique eos peterent: ſed offenſi Angli minutiis quibuſdam, protinus Emda Hamburgum, hinc poſtea Stadam, inde alio commigrarunt.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIV. *30.* *Latitud.* LI. *10.*

ERFFURDIA nobilis Thuringiæ civitas amœniſſimo ad Ierram fluvium ſitu, nomen habet ab *Erffa* arce pervetuſta ſeptem inde milliaribus diſſita, cuius olim Dominus jus illic habuit telonii haud procul Prulio. Inde fluxit fabula, Molitorem quendam Erfum noctu ſuſpendere ſolitum fuiſſe lucernam cum candela,ut ad eam tranſituri flumen iter dirigerent, ne eluvione in devia abriperentur; Ita paulatim convenarum numero creſcente factum pagum,qui Erffurdia dictus ſit, quaſi Erfeſ-furdia, hoc eſt, vadum Erffi molitoris. Atqui *furdum* proprie non vadum ſonat, ſed trajectum: & *Erffa* non molitoris obſcuri nomen, ſed arcis tota Thuringia vetuſtiſſimæ & notiſſimæ,cujus etiam nunc ſuperſunt parietes, & Domini. Eſtque adeo vero ſimilius urbem à familia nobiliſſima potius quam ab ignoto molitore nomen traxiſſe, niſi forte ille ipſe molitor,ut fieri interdum ſolet, ab arce *Erffa* familiarem appellationem habuerit, vel quod illic natus, vel quod à Domino ejus loci miſſus fuerit ad exigendum portorium. Non poſſum vero adſentiri Irenico, qui putat dici quaſi Hercino-fordiam à ſilva: neque aliis, qui ab amne exiſtimant vocari quaſi Ierro-furdiam. Fuerintne aliqua ejus initia tūc quum Attila per Thuringiam exercitum raptaret 700 millium capitum, non habeo dicere. Thuringos in eo exercitu fuiſſe teſtatur qui illo tempore vixit Sidonius Apollinaris, à quo nominantur

Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, atque ulvoſa quem Nicer abluit unda
Francus---

Sunt tamen qui ejus primordia referant ad Arcadi & Honorii tempora. Etſi vero nunc inter primas Germaniæ ſit, neque vel civium frequentia, vel opibus, vel amplitudine ſtructuræ, vel murorum ambitu dicatur cedere Coloniæ Agrippinenſi,tamen exigua ejus fuiſſe initia veriſimile eſt. Hoc conſtat, quo tempore Bonifacius Moguntiaci agebat, urbem fuiſſe, & quidem antiquam Paganorum; ipſe enim poſtquam illic prædicando ad Chriſtum multos convertiſſet, petiit a Zacharia Pontifice, ut aliquis illic conſtitueretur Epiſcopus. Verba ejus epiſtolæ hæc ſunt, *Vnam eſſe ſedem Epiſcopatus decrevimus in caſtello quod dicitur Wurtzburg, & alteram in oppido quod nominatur Buriburg* (puto legendum Nuriburg) *tertiam in loco qui dicitur Erphesfurt, qui fuit olim Paganorum*. Neque arbitror exſtare vetuſtiorem hujus urbis memoriam.Itaque etiam cathedrale templum B. Mariæ idem ille exſtruxit. Sunt qui exiſtiment monaſterium B. Petri quod in monte eſt, quodque monti nomen dedit, opus eſſe regis Dagoberti: fidemque faciunt prolato inſtrumento fundationis,& quod in porta cœnobii ſpectetur ſex liliorum inſigne perantiquum; Sunt tamen qui Pipini illud eſſe malint, quod is Dominus fuerit Thuringiæ, non Dagobertus, tametſi *Daberſted:* pagus urbi vicinus nomen Dagoberti præferat, eſt enim ac ſi dicas Dagoberti civitatem. In eiuſdem quoque templi faſtigio ſpectantur dracones duo ſaxo inciſi, quorum alter diducto rictu infantem, alter adultiorem virum devoraturus videtur: quod opus extra controverſiam Gothicæ ſtructuræ eſt. Utut ſit, negari non poteſt, quin antiqua urbs ſit: & initio paruerit Archiepiſcopo Moguntino, à cujus poteſtate poſtea, creſcente cum viribus libertate, ſe exemit. Manet tamen hoc reliquum, quod cives quotannis ſolemniter iurant, ſe jura Domini ſui Moguntini non imminuturos, ſed fideliter ea defenſuros. Muris cingi cœpit anno 1163. Chorus templi B. Virginis exſtructus eſt anno 1351, dicunturque in eum expenſæ vicies mille marcæ argenti. Academia ſub Wenceſlao inſtituta eſt, anno 1392. Anno 1497. fuſa eſt grandis illa campana Erfurdtenſis quæ in æde B. Mariæ ſpectatur: Ejus ambitus habet 14. cubitos cum ſeſquidrante.

FLENS-

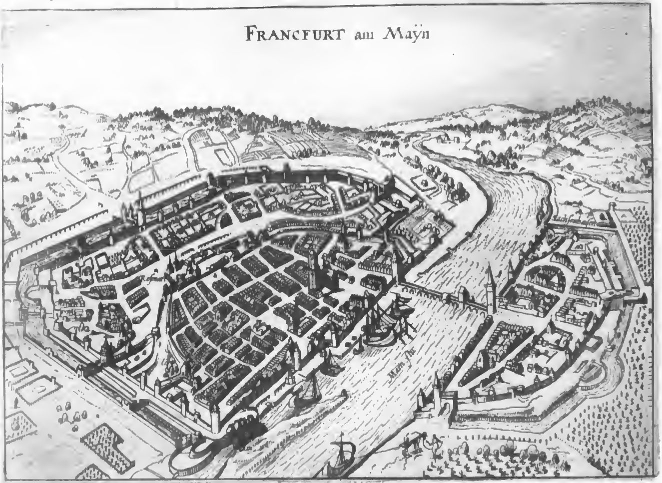
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. 25. *Latitud.* LV. 30.

SLESVICUM Epiſcopalis civitas in Cimbrica Cherſoneſo, proximam ſibi habet Flensburgum, ad ſinum Orientalem maris Balthici. Nomen ei à Flenone viro nobili, qui eo loco caſas quaſdam piſcatorias & ruſticorum tuguriola habuit tributaria. Convenere eodem ducti loci opportunitate vicini complures, quos Fleno comiter exceptos patrocinio ſuo defendit, & quia arx vicina Flensburgum vocabatur, inditum quoque oppido idem nomen, ut ſit Flensburgum quaſi burgus Flenonis. Geſta hæc ſunt circa annum 1200. Nec multo poſt Anno ſcilicet 1284 Waldemarus Dux Iutiæ ſurgenti oppido jus municipale conceſſit, cum privilegiis, quæ ille diplomate dato confirmavit. Contulere etiam non parum Daniæ reges, cæterique Iutiæ & Holſatiæ Duces. donec ad eam quæ nunc conſpicitur pulchritudinem pervenit. Situm eſt inter excelſos montes, portumque habet tantæ profunditatis, ſecuritatis, opportunitatis, ut & appellere eo tuto onuſtæ naves poſſint, & ſinguli fere cives ex ſuis domibus naves queant mercibus implere, eaſdemque in portum rebus confectis reduces, exonerare. Locus eſt peramœnus, aër ſalubris: fundus ob montium copiam vivos exprimit & ſalientes fontes: ager reliquus ubere omnium ad vitam neceſſariarum rerum copia abundat. Ædes in urbe ſatis ſplendide ad unam plateam ſeriatim utrimque exſtructæ; Platea una longa eſt paſſus 1131. Templa habet aliquot haud invenuſta. Arcem in monte ſuburbano, quæ portui, & toti urbi imminet. In templo ſita eſt Waldemari II Regis Daniæ filia, cujus monumento inſculpta leguntur hæc verba, SOPHIA MARCHIONISSA DE BRANDENBURCH, FILIA QUONDAM REGIS WALDEMARI II HIC SEPULTA EST CUM PROLE. Variam experta eſt fortunam hæc civitas, quo tempore reges Daniæ adverſus Holſatiæ Duces bella geſſerunt ob Ducatum Sleſwicenſem, petita modo ab hac modo ab illa parte, quod ingens crederetur momentum ad ſummam rei allatura. De ea Cranzius in Saxonia ſua hæc ſcribit libro 10. cap. 25. Ericus Rex Daniæ Flensburg opidum ab Henrico Comite ob dāna illata Danis pignoris loco accepit, donec certa pecuniaria ſumma perſolveretur. Sed acceptum oppidum juſſit profundiſſimo cingi foſſato, quod hodie quoque cernitur, murum etiam ſuſtolli & vicinum montem foſſatis ambiri, ut facile appareret, quid in animo geſtaret Comes dictam pecuniarum ſummam circa finem anni depromere paratus, reſtitutionem oppidi popoſcit. Sed Rex aueríatus, nullas aures præbuit, ſemper cauſſas texens ex cauſſis, cur non opporteret. Facile enim tergiverſatur, qui potentia antecellit. Idem capite 30. Adolphus Comes de Schouvvenburg Henrico Holſato mortuo quum in præſidium impuberum Ducum cum aliis viris ſtrenuis vocaretur, collectis ex Ducatu Lunenburgi, è Diœceſi Bremenſi, ex Weſtphalia octingentis militibus, aperto Marte fuſis fugatiſque Danis, noctu Flensburg opidum à mari ingreſſus, pervenit in conventum fratrum, & inde reliquum opidum facile iuris ſui effecit. Et tum in Holſatiæ minorum Ducum poteſtatem rediit. Poſtea tamen ad Chriſtianum I Oldendurgicum Daniæ regem devolutum eſt jus iſtius opidi, quod is ex ſorore Adolphi, qui ſine prole obierat, natus eſſet. Manet ita hodie adhuc Flensburgum in regum poteſtate.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXX *o. Latitud.* L. 30.

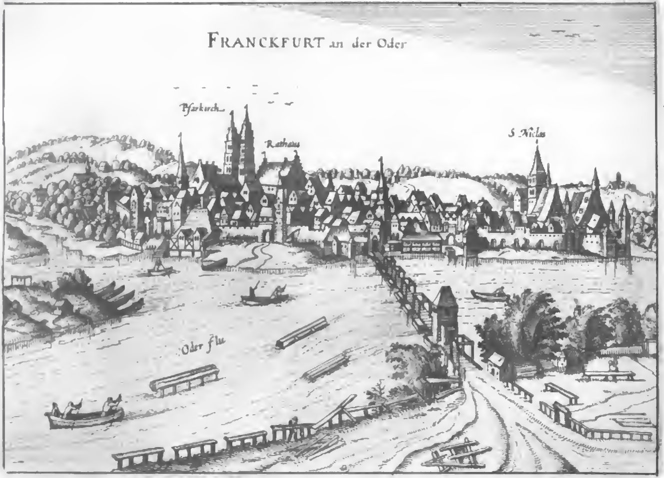
FERTVR Carolus Magnus Francorum Rex quum Saxonas bello urgeret, ſæpius rebelles, & Mœni fluminis alveo præſidentes, quod nullus adhuc pons ripas iungeret, ſubito occultis vadis Francos traduxiſſe, & Saxonas in adverſa ripa necopinanter deviciſſe, inque ejus rei memoriam loco nomen & prætogativas quaſdam dediſſe; Atque hoc voluit Ligurinus, quum de electione Friderici I Barbaroſſæ Francofurti facta ſic ſcribit.

Conveniunt proceres, totius viſcera regni,
Sede ſatis nota, rapido quæ proxima Mœno
Clara ſitu, populoque frequens, muriſque decora eſt,
Sed rude nomen habet: nam Teutonus incola dixit
Francofurt: nobis liceat ſermone Latino
Francorum dixiſſe vadum: quia Carolus illic
Saxonas indomita nimium feritate rebelles
Oppugnans, rapidi latiſſima flumina Mœni
Ignoto fregiſſe vado, mediumque per amnem
Tranſmiſiſſe ſuas neglecto ponte cohortes
Creditur: Inde locis manſurum nomen inhæſit.

Vocatur enim urbs major Francofurtum, minor Saxenhuſium, quaſi dicas Saxonum domum Utraque vero uno eodemque jure & Magiſtratu regitur. Inſignis autem eſt hæc urbs jure Cæſarum Romanorum ibi deligendorum, quod inde uſque ab Arnulpho I uſurpatum, ac lege tandem imperii à Carolo IV lata (quam auream bullam vocant) confirmatum eſt. Adeo ut ſi forte in electione duo Cæſares nominentur, alter alterum cum exercitu in agro ſuburbano exſpectare teneatur, & vel prælio decernere, vel ſponte cedere. Ac tunc quidem victor in urbem recipitur, & Rex Romanorum ſalutatur. Tale certamen fuit inter Henricum Lantgravium Thuringiæ & Conradum Friderici II filium. Item inter Ludovicum Bavarum & Fridericum Auſtriacum: Et inter Guntherum Swartzenburgicum Comitem & Carolum IV. Habet præterea hæc urbs ædificia ſacra & profana auguſta. Templum S. Bartholomæi, opus Pipini Francorum regis: Domum Teutonicam in ſiniſtra ripa, Pontem ex ſaxo adfabre factum. Curiam, Forum, Carmelitarum ædem, in quo Apellea tabula Dureri. Habet & nundinas quotannis binas, frequenti non Germanicæ tantum nationis, ſed Gallorum quoque Belgarum, Anglorum, Italorum, Sarmatarum panegyri celebratas, quarum alteræ vernæ ſunt; alteræ autumnales; quibus Emporium iſtud toto orbe famoſiſſimum inclaruit. Obſedere eam anno 1552 Albertus Marchio Brandeburgicus & Mauritius Saxoniæ Dux. De hac ſic olim Iulius Cæſar Scaliger.

Multa laboratis debet Francfordia ſulcis
Multa racemiferis vinea culta jugis.
Quid referam, quanta & quæ convexere metalla?
Quæ Mars belliporens, quæ petit alma Ceres?
Huc Italus patriis miratur partibus orbem
Advectum, ſtupet huc Gallia magna ſuum.
Hic Oriens, hic terra novis competta ſub aſtris
Agnoſcit genii ſemina plena ſui.
Nec tamen in brutis ſola hæc commercia rebus,
Hic animi æternæ ſed cumulantur opes,
Quod ſi res paucas operoſa eſt dicere merces,
Non magis eſt cunctas res operoſa dare?

Neſcio quid viris bonis in mentem venerit ut putarint eam unquam vocatum Helenopolim: & tamen in hac credulitate video etiam fuiſſe Henricum Stephanum.

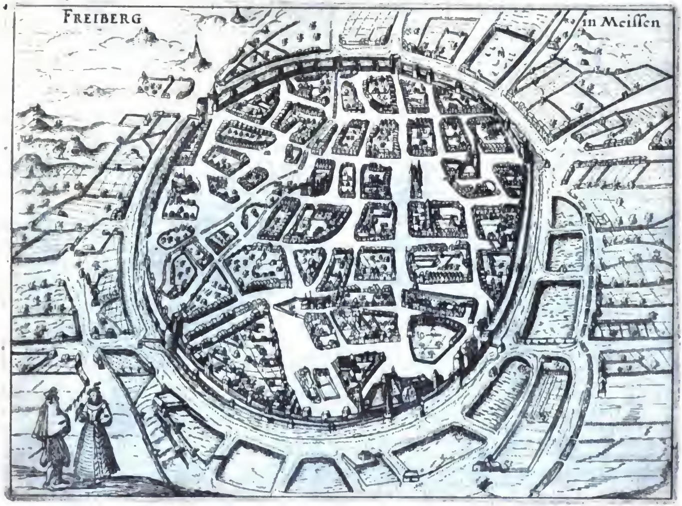

Digitized by Google

Longit. XXXVII. 0. *Latitud.* LII. 23.

ODERAM Germani vocant fluvium qui Ptolemæo eſt *Συῆβος*. Plinio Guttalus, aliis cum adjectione litteræ Viadrus. Eſt autem flumen nobile, quod medio fere inter Albim & Viſtulam ſpatio ſe in mare Balthicum exonerat, exceptum primum ingenti palude quam *Friſ-haff* vocant. Hujus fluminis ripa ſiniſtra multis & egregiis urbibus (quod & Rheno evenit) prætexitur: eſtque id argumentum, amnem illum limitis loco fuiſſe adverſus Slavos & Vãdalos, & oppida illa præſidia fuiſſe Marchionum Imperii. Inter ea oppida claret FRANCOFVRTVM; quod à Francorum traiectu nomen traxit. Creditur creviſſe primum ex vico anno Chriſti 1252 per Gedinum ab Herzberg, auſpiciis & iuſſu Ioannis I Marchionis Brandeburgenſis, qui hoc ſtuduit, ut merces quæ vel adverſo vel ſecundo flumine vel etiam curribus veherentur, eo loco tuto deponi poſſent. Iraque initio modicum fuit, conſtans ex horreis, cellis, apotheeis, granariis: ſed ſtatim ampliatum eſt & dilatatum ſub eodem Ioanne Marchione Brandeburgico & fratre ejus Ottone, anno 1253 prolatis pomœriis à porta pontis uſque ad Gubenam portam, quæ quidem pars urbis ſuperior appellatur. Attributi ſunt illi ab iiſdem Marchionibus manſus centum & viginti, cum pratis trans Viadum. Pons ligneus flumini impoſitus rari eſt & firmi operis: adhæretque viæ quæ Uratiſlaviam Sileſiorum ducit. Aliis viis itur Stetinum, Berlinum, Pragam. Amnis piſcoſus eſt. Ejus ripa dextera colles habet & vineta: nam & vinum hic exprimitur, ſingulari naturæ indulgentia, quum multis Europæ locis magis Auſtralibus, imo ad gradum quinquageſimum ſitis, illud denegatum ſit. Vina hæc in Pomeraniam, Daniam, Boruſſiam, & vicina loca devehuntur, magno civium quæſtu. Voldemarus Marchio circa annum Chriſti 1318 Senatui hujus Reip. conceſſit juriſdictionem ſuperiorem, ſeu poteſtatem animadvertendi in latrones, homicidas, fures. Ludovicus ſenior Marchio Brandeburgicus privilegium civibus indulſit, abſque vllo vectigali negotiandi per omnem ſuam ditionem. Sic ergo juvante hominum induſtriam loci Genio, Principumque liberalitate accedente, locupletata eſt civitas, & ad eam perfectionem promota, ut cum aliis quoque urbibus poſſit & rerum copia, & mercaturæ fructibus, & civium frequentia, & ædificiorum ſplendore, & nominis celebritate contendere. Sed adflixit vehementer ſurgentem civitatem fulmen Pontificium: Nam quum cives Francofurtenſes vicinum quendam Epiſcopum Lebuſienſem ob incommoda ſibi illata cepiſſent, & per annum unum in carcere detinuiſſent, furens ille & vindictæ cupiditate ardens hoc effecit apud Romanum Papam, ut civitas tota excommunicaretur. Manſitque adeo totos annos 28 eo in ſtatu Reſpublica donec tandem defuncto Epiſcopo in integrum reſtituta eſt, adnumerata inſigni pecuniæ ſumma. Adflixit quoque eandem non multo poſt ira Caroli IV Imperatoris, qui eam proſcripſit, quod Ludovico Marchioni & fratri ejus Ottoni parere recuſaſſet: nec potuit ab interdicto liberari, niſi adnumeratis 12 millibus marcarum Brandeburgenſium. Anno 1506 die 27 Aprilis introducta eſt in vrbem Academia, auctoribus & fundatoribus Ioachimo I Marchione Electore & fratre ejus Alberto, qui poſtea Epiſcopus Moguntinus factus eſt. Reformata eſt eadem ad normam Auguſtanam anno 1538, à Ioachimo II Marchione & Electore Brandeburgico, ac ſtipendiis & profeſſoribus aucta: Sequente anno etiam Eccleſiæ ad eandem formulam reſtitutæ ſunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXV. 28. *Latitud.* L. 53.

SVDETI montes Ptolemæo dicuntur qui Boiohæmum cingunt. Sunt autem montes illi metallorum feraces, quod veteribus Germanis ignoratum fuit. Tacitus, Argentum & aurum Germanis propitii an irati Dii negaverint, dubito. Nec tamen adfirmaverim, inquit, nullam Germaniæ venam argentum aurumue gignere: Quis enim ſcrutatus eſt? Argentum quoque idem Germanos magis quam aurum ſequutos dicit. At nunc in montibus illis Sudetis, magna eruitur argenti vis. In valle Ioachimica, Annebergæ, Geiræ, Fribergæ, Schnebergæ, & alibi. Vallis Ioachimica cœpit clareſcere anno 1516. Fribergenſes fodinæ quomodo anno 1169 innotuerint, ſic narrat Georgius Agricola, lib. de veteribus & novis metallis. Ad Salam, inquit, flumen Straboni non ignotum eſt Hala, quæ quondã pagus fuit, hoc vero tempore urbs eſt ampla. Locus certe jam inde à Romanorum temporibus illuſtris & clarus ſalis fontibus, de quibus Hermunduri cum Cattis certarunt. Hinc ergo quum quidam quadrigis ſalem, ut etiam nunc fit, recta per Miſniam veherẽt in Bohemiam, ejus condimenti inopem, viderunt in orbita galenam torrentibus detectam, quam quia ſimilis eſſet Goſlarianæ, in currum conjectam apportarunt Goſlariam, Ex qua galena quum multo plus argẽti quam ex Goſlariana conficeretur, aliquot metallici contulerunt ſe ad illum locum Miſniæ, in quo nunc eſt Fribergum oppidum. Hæc ille. Non multo vero poſt, opifices metallici qui Cellerfeldi fodiebant, offenſi, quum aliter vindicare ſe in Principem non poſſent, diffractis ſcalis, machiniſque corruptis, una cum præfecto ſuo Fribergam conceſſerunt, relicta Saxonia.: atque hæc cauſſa eſt, cur civitatis pars illa quæ ab opificibus incolitur, vocetur *Saxenhuſa*. Hiſce igitur initiis, accedente ſtudio Ottonis Marchionis Miſniæ, anno 1174 urbs protinus crevit. Ea nunc amplitudine reliquis Miſniæ urbibus antecellit: Habet templa quatuor, Vnum præcipuum B. virginis Mariæ, Alterum B. Nicolai, Tertium S. Petri. Quartum Mariæ Magdalenæ in cœnobio veſtalium Virginum. Templum primarium conditum eſt ab Alberto Saxoniæ Duce ex proventu fodinarum Schnebergicarum, conſecratumque eſt à Ioanne V Epiſcopo Miſnenſi anno 1480. In ſacello ejus templi primarii ſpectantur monumenta Electorum Ducum Saxoniæ 21, ſummo artificio exſculpta atque elaborata. Eſt autem, præter compendia metallorum, tanta in hac urbe rerum ad victum cultumque corporis neceſſariarum ubertas, tantaque agri vicini amœnitas, ut in Miſnia voluptuoſi homines & lauti dicere ſoleant, *Si Lipſia mea eſſet, Fribergæ tam abligurirem.* Ita ſilvæ feras, ager ſegetem, prata greges & armenta, fluvii piſces, aer volucres ſuppeditat. Quid urbs iſta ſub Adolpho Naſſovio & Alberto Auſtriaco paſſa ſit, quamque fideles ejus cives fuerint Friderico Admorſo legitimo ſuo Domino, cognoſci ex iis poteſt, quæ libro 11. in ſtemmate Ducum Saxoniæ diximus. Erat autem tunc frequentia civium ſuis etiam hoſtibus formidabilis; Henricus enim Illuſtris 33 millia civium cenſuerat, ac præterea 763. Ediderunt & aliud fidei & conſtantiæ in ſuos principes documentum cives Fribergenſes anno 1550, quum inter ſe diſſiderent Fridericus & Guilielmus fratres, conareturque ille ſubdole primum, poſt etiam aperta vi fratrem, cui Friburgenſes fidem dederant, bonis exuere. Experta eſt etiam civitas aliquoties Vulcani incommoda. Tota enim anno 1375 conflagravit, ac decennio poſt iterum omnibus etiam templis incendio abſumptis. Tertium damnum experta eſt anno 1471, Vigilia, B. Iacobi, quo tota in favillas abiit excepto templo B. Virginis & vico Miſnico. Quartum addi poteſt anni 1484, quum quadringentas ædes ignis hauſit. De Henrici Illuſtris potentia adi librum ſecundum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIV. *0.* *Latit* XLVIII. 17.

INter Danubium, Ænum, & Lycum coluere olim Vindelici: is nunc tractus Bavariæ utriuſque partem complectitur. Sed inter Lycum & Ænum decurrit Iſara, in cuius ripa ſiniſtra ad Moſacum amnem ſita eſt Friſinga, quam vetuſtiores Fruxinum vocavere. Eſt autem urbs amœna, colli impoſita, agro ſatis fertili. Locum ſic deſcribit Otto ejus urbis Epiſcopus. Mons eſt in pulcherrimo & amœniſſimo loco poſitus, limpidiſſimarum aquarum, ac præcipue Iſaræ rapidiſſimi fluuii curſu conſpicuus, totam illius regionis faciem, & ex Auſtrali plaga latiſſimam campi planitiem tanquam è ſpecula longe lateque contemplans. Hic ſuperioribus diebus ſilvis circumſeptus, quaſi venatorum ſpecula fuiſſe traditur. Manent adhuc ſilvarum in plano interarundinera veſtigia, ſcilicet antiqui trunci, cervorum quoque uſque hodie ac capreolarum multitudo copioſa. Ex Septentrionali vero plaga adhuc ſylua non mediocris, quæ Foreſtus vulgo dicitur, ædibus ac igni plurimum civitati utilis, ſuperſtes cernitur. Contigua quoq; monti terra, ex Auſtro Iſara, ex Aquilone Ambra fluvius incluſa, in ſinum quẽdam fertiliſſimum ad quatuor Teutonica miliaria protenditur. In fine cujus, ubi prædicti amnes confluunt, locus qui Moſenburga dicitur pulcher valde ac delectabilis in B. Caſtuli eccleſia congregationem clericorum habens, poſitus cognoſcitur. Hæc Otto. Porro Friſingæ. B. Rhenanus in Bibliotheca B. Corbiniani inuenit codicem Euangeliorum rhythmis Francicis deſcriptum, ſicut ipſe id teſtatur. Francos, inquit, olim Germanica lingua uſos eſſe convincit liber ille inſignis Euangeliorum Francice, hoc eſt, Germanice ſcriptus, quem nos nuper dum Comitia celebraret Cæſar apud Auguſtam Rhætiæ ſuperioris, Fruxini in Vindelicis (quem hodie Friſingam appellant) in Bibliotheca D. Corbiniani obiter reperimus: nam Livianarum Decadum gratia fueramus illuc profecti. Ejus codicis hic eſt titulus. LIBER EVANGELIORVM IN THEODISCAM LINGVAM VERSVS. Conſtat autem ex rhythmis totus. Atque ut antiquitatem ejus tralationis non ignores, deprehendi librum exſcriptum ab hinc annos ferme ſexcentos, ut tum compoſitum credam, quum Chriſto primum Franci nomen dedere. In fine enim adſcriptum erat, WALDO ME FIERI IVSSIT. SIGEFRIDVS PRÆSBYTER SCRIPSI. Numeratur autem inter Frinſingenſes Epiſcopos Waddo, ni fallor, decimus. Habet ipſum opus elegantiſſimam præfationem, cujus hoc eſt initium, nulla litera mutata,

Nu vvil ich ſcriban unſer heil
Euangeliono deil
So vvir nu hiar bigunnen
In Frenkiſga zungun.

Qui Germanice callet, ſatis intelligit iſta verba, niſi quod hodie paullo aliter ſcribimus & proferimus, non addentes alicubi tot vocales, alicubi plures adiicientes. Necnon *Bigunnen* verbum pro incipere familiare eſt omnibus Germanis. Item paulo poſt,

Hir heres io zi guate
Was got imo gebiete,
Thaz vvir imo hiar ſungun
In Frankiſga zungun.
Nu freuves ſihes alle
So vverſo vvola vvolle.
Ioh vver ſi hold in muate
Francono thuate.

Hæc Rhenanus. Codex manuſcriptus adhuc apud Principem Erneſtum adſervari dicitur: ſed excuſus eſt typis Baſileæ, vulgo proſtat.

Sequitur Catalogus Epiſcoporum Friſingenſium.

1 Anno Chriſti 716 Corbinianus Romæ à Gregorio factus eſt Epiſcopus Friſingenſis, ſub Chilperico Francorum rege, Carolo Martello ejus adverſario, & Grimoaldo Theodonis filio Duce Bavariæ, exſtruxit Eccleſiam S. Benedicti, ſedit an. 20.

2 Erimbertus frater Corbiniani geſſit Epiſcopatum an. 28. Sub hoc Pipinus Caroli Magni pater habitavit Fruxini in arce Thermonis, & anno 747 exſtruxit Eccleſiam B. Stephano conſecratam, quæ adhuc vocatur *Weichenſteſſan*.

3 Ioſeph electus eſt an. 758, præfuitque annis tribus.

4 Aribo, præfuit an. 23: Hic ſcripſit vitam Corbiniani.

5 Otto electus an. 782, ſedit an. 30.

6 Hitto qui codices Bibliorum depravatos correxit, ſedit an. 24.

7 Erchenbertus nepos Hittonis ex fratre, adminiſtravit Epiſcopatum an. 18:

8 Arnulphus electus an. 854. Ab hoc amplificata eſt Eccleſia cathedralis: ſedit an. 21.

9 Walthon, ſedit an. 22. Sub hoc arſit Eccleſia anno 883, ſed reparatum eſt damnum munificentia Arnulphi Imperatoris. Decretum quoque, ne quis in Epiſcopum eligeretur, qui non eſſet ejus Eccleſiæ Canonicus.

10 Utto ſedit an. 1.

11 Drocolphus electus an. 898: homo prodigus, & bonorum Eccleſiaſticorum profligator, ſedit an. 28.

12 Wolframus præfuit an. 1.

13 Lampertus factus Epiſcopus an. 938, Hujus tempore irrupuerunt Hungari in Auſtriam & Bavariam, Eccleſiaſque S. Stephani & S. Viti combuſſerunt: ſedit annos 31.

14 Abraham præfuit Eccleſiæ an. 37.

15 Engilbertus Comes Moſpurgenſis præſedit an. 34 Hic Collegium Canonicorum in *Weichenſteſſan* commutavit in monaſterium ordinis S. Benedicti.

16 Nicerus, Homo ſeverus, obiit Ravennæ.

17 Ellenhardus electus an. 1053. Ab hoc fundatum eſt Collegium Canonicorum ad S. Andream in monte Friſingenſi, haud procul ab Eccleſia Cathedrali, Interfuit Synodo Wormatiæ ab Henrico IV contra Hiltprandum Romanum Pontificem celebratæ anno 1076. Sedit an. 25.

18 Meginwardus electus an. 2078. Multa hic paſſus eſt à Welfone, qui Brunonem Auguſtanum bello fatigabat. Abiit prædicatum in Bohemiam, mortuuſque eſt Pragæ, poſtquam Eccleſiam rexiſſet an. 21.

19 Henricus ab Eberſteyn præfuit an. 39. Sub hoc vaſtata eſt Eccleſia Friſingenſis à Welfone. Ipſe quoque adhæſit Henrico IV Imperatori contra Papam.

20 Otto filius Leopoldi Marchionis Auſtriæ factus Epiſcopus an. 1138. Hiſtoriæ conditor, Patruus Friderici Barbaroſſæ. Ejus ſtemma poſuimus libro II. Hic, nepotem Italiam petentem, quod eſſet infirmior, ſequutus non eſt, & non multo poſt obiit in Morimundenſi cœnobio. Ligurinus lib. 9.

Ille Friſingus Oto majoris cauſſa doloris
Exſtitit, ingenuo comperta morte nepoti.
Hic patruus Regis, ſtudiis in utriſque peritus.
Regia ſigna ſequi ſemper conſueverat; At nunc
Credo equidem revocante Deo, languore gravatus
Manſerat, ut medius fratrum clerique gementis
Inter luctificos pſalmis modulantibus hymnos,
Non in caſtrorum ſtrepitu, ferrique fragore
Exſpirare ſacram divini numinis auram
Poſſet, & æthereo tandem ſua reddere regi.

Sedit an. 20. obiit 10 Kal. Octobr.

21 Albertus. Sub hoc civitas Friſingenſis penitus & penitus,

nitus, (ſic loquitur Radevicus) incendio conflagravit, paucis menſibus poſt obitum Ottonis, Nonis nempe Aprilis.

22 Otto III Canonicus Magdeburgenſis, præfuit an. 38.

23 Geroldus electus an. 1220, ſedit an. 11.

24 Conradus Toltzner. Hunc Fridericus Dux Auſtriæ diu in carcere detinuit Viennæ, una cum Rudigero Epiſcopo Patauienſi, Præfuit an. 20.

25 Conradus II Wildgrafenſis, ſedit an. 20.

26 Fridericus Montalbanus, ſedit an. 29 mortuus Viennæ an. 1315.

27 Emicho, Comes à Mosburg. ſedit an. 20, ob. an. 2315.

28 Conradus III Monacenſis Doctor Canonum. Ab hoc inſtituta eſt Eccleſia B. Ioannis Baptiſtæ datique Canonici in ea ſex cum Præpoſito.

29 Gotfridus ex Decano Epiſcopus inſtituit ſacellum S. Trinitatis cum alio ſacello S. Catharinæ. Sedit annos 3.

30 Ioannes Doctor Canonum, ſedit hebdomadas 5.

31 Conradus IV à Clingenberg, ſub Ludovico IV, quo tempore Hungari Bavariam, & in ea Diœceſin Friſingenſem vaſtarunt.

32 Ioannes II factus Epiſcopus à Papa an. 1337.

33 Albertus, Comes Hohenbergenſis Doctor Decretorum ſ. dit annos 7. Fuit cum Alberto Auſtriaco in obſidione Tigurina.

34 Paulus electus an. 1359, præfuit Eccleſiæ annos 19.

35 Leopoldus, ſedit an. 3, ſubmerſus.

36 Bertholdus Wechingenſis electus an. 1381, obiit an. 30 ſui muneris in Auſtria.

37 Degenhardus à Weix electus an. 1410, interfectus à latronibus an. 3, ſui Epiſcopatus.

38 Hermannus, ſedit an. 9.

39 Ioannes III Grienenwalder factus Epiſcopus anno 1422, reſtitit Huſſo in Concilio Conſtantienſi, Excluſus eſt Epiſcopatu à Nicodemo de Scala, conſentiente Martino Papa; ac poſt viginti annos reſtitutus, defuncto Nicodemo præfuit tranquille an. 10

40 Ioannes Tulbec factus Epiſcopus an. 1453, reſignavit in Cancellarium ſuum Sixtum.

41 Sixtus Taubergenſis ſucceſſit Ioanni an. 1473, obiit in Comitiis Wormatienſibus.

42 Rupertus Palatinus electus quidem ſed ob ætatis vitium, erat enim junior, non admiſſus à Papa, qui Epiſcopatum contulit in fratrem Ruperti adultiorem *Philippum*, anno 1499 At Rupertus ducta uxore ordinem Eccleſiaſticum deſeruit. Præfuit autem Philippus epiſcopatui diu admodum, ad annum ſcilicet Chriſti 1540, factuſque eſt etiam in Miſnia Epiſcopus Naumburgenſis.

43 Henricus Comes Palatinus adminiſtrator Diœceſis Wormatienſis & Præpoſitus Elwangenſis poſt Philippi fratris mortem factus eſt Epiſcopus Friſingenſis.

44

45

46

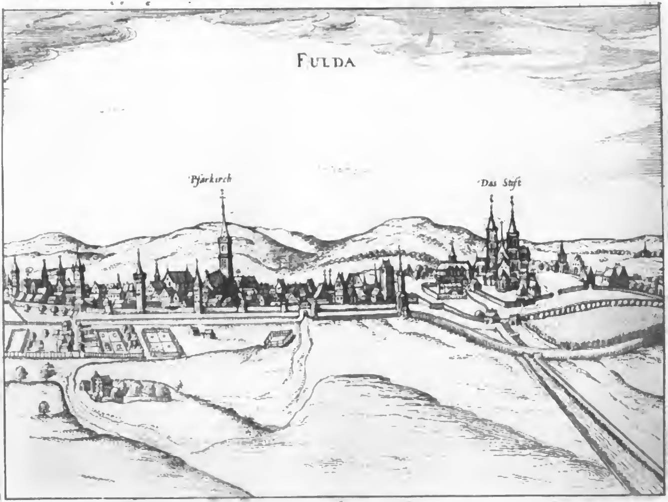
47

48

49

50

51 Erneſtus Bavariæ Dux.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. *32. Latitud.* L. *37.*

BVCHONIA ſilua à fagis nomen habet: id enim ſonant *Buchen*. Sunt qui eam idcirco vocant Fagoniam. Eſtque ſita inter Thuringiam, Franciam, Wederawiam, & Haſſiam, tametſi nunc exciſis ſilvis magna ſui parte exculta ſit. In Buchoniæ iſtius meditullio ad amnem Fuldam exſtruxit Bonifacius Epiſcopus Moguntiacenſis monaſterium, ſacravitque illud Salvatori, impetrato etiam à Zacharia Papa privilegio. ut Eccleſia illa nullius alterius Eccleſiæ poteſtati eſſet ſubiecta, ſed immediate adnexa eſſet Romanæ, cujus immunitatis litteræ exſtant, datæ anno 32 Conſtantini Auguſti, indictione 4, qui fuit Chriſti 751. Ferunt Bonifacium hiſce locis morari ſolitum, vicinis quoque locis nomina dediſſe, inque monte oratorium exſtruxiſſe, cui nomen ex re *Biſchoffesberg*, quod poſtea vocarunt B. Mariæ: Argumento quoque eſt nomen vicini loci, quem *Horam* vocant, quod illic certis horis iret precatum. Quercetum ejus montis in vinetum verſum eſt. Eodem temporis tractu exſtructa eſt ædes S. Michaelis, quam Ieroſolymitano templo reſpondere ajunt. Habet autem Baſilea Salvatoris inſtructam antiquis codicibus Bibliothecam, qua nec vetuſtiorem aliam nec locupletiorem habet Germania. Codices omnes ſunt manu exarati, & quidem in membrana, digeſti in claſſes 48. ex qua libri optimi petiti & typis vulgati ſunt, atque adhuc petuntur, ad conferendas editiones cum exemplaribus authenticis. Porro Abbas Fuldenſis principalem habet dignitatem, inque Comitiis imperialibus conſidet ad pedes Imperatoris: & eſt primas omnium Abbatum non ſolum Germaniæ ſed etiam Galliæ: denique eſt Imperatricis Cancellarius. Videntur hoc ſtuduiſſe majores, ut quæ eſt in Eccleſiis imperii dignitas Archiepiſcopi Moguntiacenſis, ea eſſet in monaſteriis Abbatis Fuldenſis. Eſtq; notata Abbatis cujuſdam ſub Friderico I ambitio, qui non contentus ſuo loco, invaſit ſedem Archiepiſcopi Colonienſis, & ad ſiniſtrum Imperatoris latus locum cepit Moguntiaci, quum Henricus Imperatoris filius in regem electus coronaretur, duceretque uxorem Conſtantiam filiam unicam regis Neapolitani. Ex Abbatibus autem iſtius monaſterii lecti ſunt non ſemel Epiſcopi, Moguntiaci, Friſingæ, Halberſtadii, Hildeshemii. Adſervantur etiam inter ſacra depoſita libri tres Bonifacii. Teſtamentum novum integrum. Quatuor Euangelia quæ ipſe fertur ſuis manibus deſcripſiſſe, litteris noſtro ſeculo ignotis. Collectanea quædem fidei ipſius, & doctrinæ de S. Trinitate: qui liber læſus eſt, & transfixus ferro: quod eo uſus eſſet clypei loco ad auertendos ictus Friſiorum quum ab eis feriretur. Carolus Magnus adiecit Eccleſiæ clauſtrum *Holtzkirch*. Oppidum monaſterio eſt recentius. Ejus cives lana & lino victum quæritant, merceſque ſuas euehunt partim Herbipolim Franconiæ, partim Caſtellum Haſſiæ. Sermo ipſis medius inter idiotiſmum ſuperioris & inferioris Germaniæ.

Catalogus Abbatum Fuldenſium.

1 Sturnus, inſtituit cœnobium monaſticum ad normam S. Benedicti, anno 744, præfuit ei annos 35.

2 Baugolfus, Adriani Papæ gratia litteriſque clarus; præfuit annos 22, ſuperfuitque honori annos 13. defunctus anno Chriſti 800.

3 Ratgarius nobili in Germania ſatu, cœpit anno 802, præfuit annos 15. Fertur hic in cundendo templo Salvatoris cæmentariis operas præſcripſiſſe.

4 Ægil, cœpit an. 818. Hic Baſilicam Bonifacii exſtrui fecit, quæ anno 819 ab Haiſthulpho Moguntiacenſi Archiepiſcopo dedicata eſt.

5 Rhabanus, cœpit an. 822, præfuit an. 20, reſignavit ultro,

Digitized by Google

ultro, factuſque eſt poſt Otgarium Archiepiſc. Moguntiaci.

6 Hatto I cognomento Bonoſus, quem Lambertus Waldonem vocat: exceſſit anno 856.

7 Thioto præfuit an. 13. depoſitus an. 669, ob factiones regum Ludovici & Caroli.

8 Siegardus, qui Ludovico Germaniæ regi adfuit in expeditione Slavica, an. 872.

9 Huoggi vel Hugo, cui Arnulphus Rex librum Euangeliorum S. Bonifacii manu deſcriptum dono dedit: obiit anno 900.

10 Helinfridus cœpit anno 913

11 Haicho ſub Ioanne X Papa & Rege Henrico.

12 Hildebertus qui & Heribertus.

13 Hadamarus cœpit an. 627, coepſe anno quo Baſilica Fuldenſis deflagravit: ſed hæc magno animo miris impenſis ab eo reſtaurata eſt.

14 Hatto II Hadamari ex ſorore nepos: euectus poſtea ad ſedem Moguntiacenſem, ſub Ottone ſecundo.

15 Wernherus qui & Werinharius & Wernerus filius materteræ S. Vdalrici, conditor Collegii ac monaſterii in Borſlaha Thuringiæ oppido, cœpit an. 969, deſiit an. 982, cæſus in acie adverſus Saracenos, quum caſtra ſequeretur Ottonis Imperatoris.

16 Erkanbaldus Saxo Bernwardi Epiſcopi Hildesheimenſis propinquus, cœpit an. 983, factus eſt poſtea Archiepiſcopus Moguntiaci, obiit an. 1021.

17 Brantohus I præpoſitus eſt ſuo gregi an. 1011.

18 Poppo cœnobii Lauriſſenſis monachus. Et ſuo ordine ſecundum quoſdam, Wolmarus, Bardo, aliique, multa enim hic confuſe tradita.

19 Richardus, ſub quo Fuldam venere Henricus Imperator, & Benedictus Papa: defunctus eſt an. 1039.

20 Sigewardus obiit an. 1043, quo Annunchadus Scotus innocentiæ fama claruit Fuldæ.

21 Rohingus, qui Henricum IV Imper. Romam uſque proſequutus eſt, anno 1047, obiit Romæ.

22 Egbertus qui & Eppo, cœpit an. 1048 obiit an. 1058.

23 Sigefridus: ſub quo Marianus Scotus ſe totos annos decem Fuldæ incluſit. Anno 1059 euocatus eſt ad Cathedram matricem,

24 Widerandus claudus: cœpit præeſſe anno 1060. obiit anno 1075.

25 Ruthardus ex Hereſfeldenſi monacho Abbas factus ab Henrico IV Imperatore, præfuit annos 21, exceſſit anno 1096.

26 Gotfridus præfuit an. 13. Hic ſponte ſe abdicavit.

27 Wolfhelinus adiit dignitatem an. 1109, defunctus eſt an. 1114 Hujus opus eſt Oratorium Alexandri, quod ad Septentrionem ſpectatur inter vallum & opidi murum.

28 Eheloffus Abbas Morbacenſis, ab Henrico Imperatore promotus contra jura Abbatiæ: obiit an. 1122.

29 Vdalricus qui contra Lotharium ſtetit à Conrado Duce Franconiæ. Obiit Wirtzburgi an. 1134.

30 Henricus I, qui offenſus ambitioſis Imperatorum obſequiis quibus Eccleſiaſtici primores aulam militiamque publicam ſtipabant, ultro ſeſe abdicavit.

31 Berthous I præfuit annis 2, obiit an. 1134.

32 Conradus I Comes Lotharii in expeditionibus Italicis, obiit an. 1140.

33 Aleholffus, qui Eugenii Papæ juſſu exauctoratur, anno octavo præfecturæ ſuæ. Is erat Chriſti 1148.

34 Rutgerus I profectus ad Rhemenſe Concilium, ab Eugenio miſſionem impetravit.

35 Henricus II Hereſfeldenſis Abbas cœpit regere anno 1148.

36 Marquardus Bamberga euocatus anno 1150, præfuit annis 14.

37 Her-

Digitized by Google

37 Hermannus rexit annos 3, tabe confectus obiit.
38 Burchardus præfuit annos 8, obiit in Wederaviæ cella paupertina.
39 Rutgerus II ſedit an. 1, obiit aſthmate & phthiſi.
40 Conradus II Diaconus omnium ſuffragiis abſens euocatus ex S. Folæ monaſterio, præficitur huic cœnobio an. 1177, ſedit annos 15.
41 Henricus III ex montis S. Ioannis Præpoſito, Henrici Regis favore promotus an. 1192, præfuit annis 24, defunctus eſt an. 1216.
42 Hermannus eodem quo electus eſt anno obiit.
43 Cuno à Friderico II promotus anno 1217, præfuit annos 5. Sequutus eſt Imperatorem in Italiam.
44 Conradus III à Malkos rexit annos 25.
45 Henricus IV ex Decano factus Abbas anno 1249, obiit an. 1261.
46 Berthous II Leipoltz, præfuit decennium: & dum ſacra facit, interficitur, an. 1271.
47 Berthous III præfuit annis 2, nec potuit Romæ confirmationem à Papa obtinere.
48 Berthous IV electus anno 1274, poſtea ſeſe abdicavit cum bona venia Rudolphi regis anno 1286.
49 Marquardus II anno 1288, odore chirothecarum medicatarum interiit.
50 Henricus V, præfuit an. 25.
51 Ebcrandus à Rottenſteyn, obiit an. 1314.
52 Henricus VI præfuit an. 40, obiit an. 1353.
53 Henricus VII obiit an. 1372.
54 Conradus Comes de Hanaw, obiit an. 1382.
55 Fridericus Romrodt: defunctus an. 1395.
56 Ioannes de Merlaw, qui Concilio Conſtantienſi interfuit: extinctus anno 1414.
57 Hermannus à Buchenaw, obiit an. 1449.
58 Reinhardus à Wilinavve, præfuit an. 27.
59 Ioannes II præfuit an. 45, vixit 75, obiit 1513.
60 Hermannus Canonicus Moguntiacenſis ob. an. 1529.
61 Ioannes III Hennebergicus obiit an. 1541.
62 Philippus Schenck à Paulo III ad Concilium Tridentinum euocatus, fractus ætate illuc non abiit. Obiit an. 1550.
63 Wolfgangus Theodoricus ab Euſigheim obiit anno 1558. Bis opibus exutus, ſemel à Comite Aldenburgico: ſemel à Brandeburgico. Extinctus eſt an. 1558.
64 Wolfgangus II obiit an. 1557.
65 Georgius Schenck rexit menſes 3.
67 Guilielmus Clantius præfuit an. 2. obiit an. 1571.
68 Balthaſar à Dermberh à Maximiliano regalia accepit, à Pio V confirmationem. Hic anno 1571 admiſit ordinem ſocietatis Ieſu. Anno 1606 rheumate extinctus eſt.
69 Ioannes Fridericus à Schwalbach ex primario Eccleſiæ Decano factus Abbas, locum ſuum ordinemque laudabiliter tenuit Francofurti quum Matthias Auguſtus Cæſar renunciaretur.

Sunt

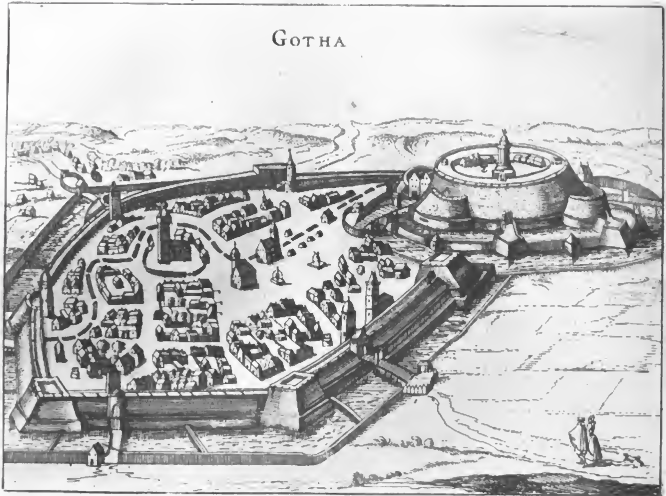
Digitized by Google

Gorlits
Fraeu Torn
Der Rates Torn
S Petrus Kirch
Naiſſe flu

Longit. Grad. XXXVII. 20. *Latitud.* LI. 12.

SVnt in Luſatia ſuperiore urbes ſex, Bubiſſina, Gorlicium, Zittavia, Laubena, Camenzium, & Lobavia, quas ſimul vocant Hexapolim ſuntque ita inter ſe fœdere coniunctæ, ut divelli nequeant. In his poſt Budiſſinam eminet Gorlicium, quod à combuſtione nomẽ habet, Slavis enim *Iſchraelitz* combuſtio eſt; quo fit ut eam Germani vocant *Brandſtadt*: nam quum condita eſſet, à Sobieſlao Boemiæ duce anno 1131, ducentis poſt annis tota igni abſumpta eſt, adeo ut ne domus quidem una ſuperfuerit. Sed protinus civium induſtria reſtituta eſt majore etiam quam ante elegantia. Sita eſt ad ripam dexteram Niſſæ fluvii, ex quo molitores, cerevisiarii, tinctores, inſignes commoditates percipiunt. Ejus ripa utraque ponte ligneo & quidem cooperto nectitur. Urbs ipſa ædificiorum nitore & frequentia claret, muris foſſiſque ubi flumen deeſt, munita. Primarium templum B. Petro ſacrum eſt. Curiam venuſtat turris. Etſi autem Luſatia ſuperior, mortuo Marchione Woldemaro ſine hærede maſculo, in poteſtatem venerit Ioannis Lucelburgici Boemiæ regis, ac veluti feudum Boemiæ regno attributa ſit à Ludovico Bavaro Imperatore, manſit tamen Gorlicium in poteſtate Ducum Sileſiæ, uſque ad annum Chriſti 1330, quo Zittavia Henrico adſignata eſt, Gorlicium vero ad Boemiæ reges rediit, ea lege, ut in poſterum nunquam ab eo alienaretur. Nihilominus tamen anno 1352 Carolus IV Imperator Gorlicium Ioanni natu minori jure feudi cum titulo Ducis poſſidendum dedit, voluitq; ut in ejus verba cives jurarent. Sed Ioannem illum cives Gorlicenſes ob effrenatam libidinem & inſolentiam excluſere, qui idcirco in inferiore Luſatia quod reliquum fuit vitæ inglorius conſumpſit. Eo defuncto Iudocus Moraviæ & Brandeburgi Marchio, Wenceſlai & Sigiſmundi regum patruelis, ducatum Gorlicenſem ſibi vendicavit, connivẽte, imò & adnuente Wenceſlao Boemiæ rege. At Gorlicenſes miſſa legatione ad Sigiſmundum Hungariæ regem, impetrarunt, ut penes Boemum ditio maneret, neque à regno urbs ſocia & fida avelleretur cauſſati aſpera Joannis imperia, & vinculum antiquæ coniunctionis. Ab eo igitur tempore manſit perpetuo Gorlicium iunctum regno, neque inde diuulſum eſt. Cœnobium quod in ea eſt, anno 1234 conditum perhibetur. Schola hic eſt illuſtris, quæ aperta eſt anno Chriſti 1565, primo ejus Rectore Petro Vincentio Uratiſlavienſi ex Academia Witebergenſi in illam urbem accito. Hujus egregia opera ad mitiorem cultum juventus formata eſt, inſtillatis Sapientiæ & veræ pietatis præceptis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. 43. *Latitud.* LI. 0.

En tibi GOTHAM Lector nobilem & antiquam Thuringiæ urbem, non qualis nunc eſt, ſed qualis fuit ante annum 1567, quo deſtructa eſt arx *Grimmenſteyn*, murique ſubverſi. Nomen ipſi à Gothis, qui ſexies Italiam ex penitiſſimis ad mare Germanicum oris profecti, ingreſſi ſunt, relictis fere quacumque iter faciebant monumentis ſuæ profectionis. Ergo ut *Gothingam* habet Saxonia, ſic *Gotham*, *Gotleben* & *Alten-Gothan*, habet Thuringia. Eſt autem Gotha ad Linam fluvium, qui olim eam alluit, nunc perlabitur. Oppidi faciem ex pago ſumpſit circa annum 100064, opera potiſſimum Guilielmi Archiepſcopi Moguntiacenſis, cui à fratre Ottone Imperatore data eſt Thuringia cum Haſſia. Templũ B. Auguſtini fundatum eſt anno 1216. Alterum B. Margaretæ ædificari cœptum eſt anno 1494. Linam amnem in urbem admiſit Balthaſar Lantgravius, purgandis viis, & ſordibus eluendis. Arcem *Grimmenſteyn* munivit validiſque operibus firmavit Guilielmus Saxoniæ Dux, qui etiam anno 1530 productis pomœriis eam ampliavit, diruto etiam templo, & ſubverſis Canonicorum ædibus; Adhibiti ſunt ad ſtructuram octo vel novem millia opificum, totos annos undecim. Cæterum quum Carolus V capto Electore Ioanne Friderico videret monimẽtum illud receptaculum rebellibus eſſe poſſe, mandavit Lazaro Suendio ut arcem deſtrueret, quod etiam anno 1547 factum eſt. Poſtea tamen reſtitutus in priſtinum ſtatum Dux, impetravit à Cæſare, ut arcem illam reparare ſuo arbitratu liceret. Nec manſit diu eo ſtatu. Nam poſt receptos Imperii hoſtes à Maximiliano proſcriptos, Ioannẽ Fridericum Ducem, ejus quem dixi Ioannis filium, Guilielmum Grumbachium, Chriſtianum Pontanũ, Ioannem Guilielmum à Steyn, Davidem Baumgartnerum Auguſtanum cum Ioanne Beyero, obſeſſa eſt arcte, & tandem capta euerſaque. Ejus rei hiſtoriam quia memorabilis eſt, inſerendam hoc loco duxi. Anno igitur à Chriſto nato 1567 Guilielmus Grumbachius collecta manu proſcriptorum factionis Alberti Brandeburgici, poſtquam Melchiorem Zobelum Epiſcopum Herbipolenſem nefarie occidiſſet, urbemque ipſam pari audacia captam ſpoliaſſet, ſollicitata contra imperii leges nobilitate hoc agebat, ut Rempublicam Germanorum turbaret. Quum autem ſperaret, fratres duos, Saxoniæ Duces, Ioannem Fridericum & Ioannem Guilielmum (Septemviri illius filios qui à Carolo V captus bello, & in carcere diu detentus, poſtea ſpoliatus Electorari dignitate jam obierat) patris damnis, atque ut ipſe interpretabatur, injuriis excitatos, vindictam molituros, adgreſſus ipſos blanditiis, promiſſis, rationibus, conatus eſt ad ſocietatem ſceleris inflammare. Sed dicentem multa ac plura pollicentem auerſatus eſt Ioannes Guilielmus, teſtatus, ſe datam Imperio fidem ſervaturum. Alter vero vana ambitione æſtuans, accedente ſpecioſa paternæ injuriæ vindicatione, aures nimis faciles Grunbachio præbuit, qui tanto patrono fretus non tantum nutantem confirmavit, ſed etiam ſcelerate ipſum adverſus fratrem, & Auguſtum patruelẽ Electorem Imperii accendit. Limites enim non habet improbitas, minimoque negotio humanum pectus ab exiguo delicto ad ingentia flagitia propellit, nec ante ſiſtitur, quam pœnam comitem attraxerit. Decretum autem fuerat ultimis comitiis ſub Ferdinando Cæſare habitis VVormaciæ, ſtipendium alendis 1500 equitibus, quorum 1000 Auguſto, reliqui Guilielmo Duci Clivenſi tributi ſunt ad Germaniam à graſſatoribus perpurgandam. Auguſtus conſilio prius quam armis adverſus patruelem agendum ratus, ſæpe ipſum per litteras & legatos orat, ut à ſe factioſos, quos Gothæ habebat, dimitteret, neu ſe illorum patronum aut

Digitized by Google

ſuſceptorem oſtēderet: cautum eſſe Saxonicæ domus fœdere, hoſtes publicos ac privatos, quique ab imperio proſcripti eſſent, non eſſe à parte altera excipiendos hoſpitio aut in clientelam recipiendos. Monuere idem per nuncios perque epiſtolas Fridericus Palatinus, Philippus Heſſus, aliique Principes. Palatinus in Thuringiam profectus, Lipſiæ, fratres inter ſe, alterumque etiam cum Auguſto Electore conatus reconciliare, quum videret fruſtra ſe omnia tentaſſe, re deſperata domum regreſſus eſt. Primis deinde Comitiis Auguſtæ Vindelicorum renovatur ſentētia proſcriptionis, mandaturque Auguſto ejus executio. Miſſa quoque legatione iubetur Ioannes Fridericus proſcriptos in manus Cæſaris tradere, aut vinctos, ubi velit, ſiſtere: propoſita, ni pareat, comminatione, futurum ut debita receptatoribus pœna afficiatur. Quibus omnibus efferatus magis Grunbachius extrema apud principem tētare cœpit. Nec multo poſt patuere inſidiæ in Auguſtum Electorem ſtructæ, capto Ioanne Bemo, haud procul à Dreſda, & Philippo Pleſſo inſigni percuſſore facinus per tormenta confeſſo. Quibus omnibus prudenter diſſimulatis Auguſtus nihilo ſecius patruelem ad ſanam mentem revocare conabatur. Quum vero nunciata Turcarum victoria & Zigethi ac Julæ arcis deditione proſcripti animos nobilium ad defectionem contra Imperium ſolicitarent, id per ægre, & quidem merito, tulit Maximilianus. Hic nihilo ſecius Auguſtus, Heſſus, Palatinus, Clivenſis Dux, Ioannem Fridericum conantur ad officium reducere. Sed nihil promotū eſt. Quum ergo Ioannes Fridericus omnes honeſtas & æquas conditiones recuſaret, Auguſtus 7 vir accepto à Cæſare mandato, executionem decreti imperialis cum Comite Ottone Eberſtenio, Fabiano Schœneichio, & Chriſtophoro Carolovitio aggreditur, &, ut inopinatos opprimeret, media & aſpera hieme copias præmittit. Eæ prid. natal. Domini ſeſe oſtendere, proſcriptis interea Gothæ ob cladē Pannonicam Hilaria agitantibus. Simul denunciatione per fæcialem facta, ſubditi Ioanni Friderico omnes à fide ipſi data liberantur, jubenturque jurare in verba Ioannis Guilielmi fratris, qui tunc apud Auguſtum agebat. Decimo quarto poſt die venit in caſtra Auguſtus, & exercitu omni in aciem producto deditionem fieri petit: qua negata, haud multorum dierum ſpatio urbs foſſis aggeribus caſtelliſque circumdata ab ipſo eſt. Mira quippe feſtinatione inſtabat operi, noctesque & dies urgebat, nihil hiemis inclementia deterritus. Interea patuere per transfugas proſcriptorum conſilia. Decretum ipſis erat, ſi euentus conatibus reſpōderet, ſub initium veris octo millia equitum conſcribere, cum quatuor Legionibus: quarum duæ ad Rhenum in Weſtphalia, duæ in Vandalicis regionibus excubarent. Mandaturi erant, illis quidem, ut per Epiſcoporum ditiones in Franconia, Thuringiaque late graſſarentur, exacta andique grandi pecunia: hiſce, ut in Saxonis Septemviri ditiones incumberent, omnique ibi vi ac rapinis depopularentur. Poſtea ſtatuerant, Ioan. Fridericum reſciſſis Caroli V, Ferdinandi. & Maximiliani decretis, paternis bonis atque honoribus reſtituere, ac tandem ubi exercitus uterque conveniſſet, Imperatorem quoque creare, coactis in ordinem cæteris Principibus, & ſi recuſarent, aut vim etiam oſtentarent, de medio ſublatis. Hæc omnia à trāsfugis vulgata, poſtea etiam confeſſionibus captivorum, & ſcriptis in arce repertis confirmata ſunt. In chartis hoc etiam amplius perſcriptum erat, Maximilianum Cæſarem publicatione iteratæ proſcriptionis fidem ac juriſiurandi religionem violaſſe, ac proinde maieſtate & dignitate Cæſarea excidiſſe. Et ne quid ad cumulum inſaniæ deeſſet, decretum quoque erat euocare Ericum Daniæ regem ad conturbandum imperium; Scriptæ etiam ad regem Galliarum litteræ, & facta Ioanni Friderico ſpes à Grunbachio matrimonii cum Eliſabetha Angliæ regina; admotæ quoque artes necromanticæ, evocati genii mali,

Princeps

Digitized by Google

Princeps miſer tantum non infaſcinatus, paſtoribus Eccleſiæ qui contra aliquid vel apud ipſum vel in Rep. auderent gravi interminatione à propoſito deterritis, Ita omnia rabies opplerat. Iamque eo Auguſtus cum Cæſarianis progreſſus fuerat, ut excitatis molibus interior urbs tota ipſius conſpectui pateret nec contra tormentorum vim vallo amplius civitas tegeretur, Præſidiarii quoque elapſo trimeſtri quo fidem Ioanni Friderico obſtrinxerant, circumſpectabant quis exitus belli futurus eſſet, de ſua ſecuritate ſolliciti; & cives Gotthani deficiente commeatu, ægre ferebant ſe in eas anguſtias redactos: quum forte præſidiarii milites in arcem euocati ab Hieronymo Bredenſteynio militum tribuno, urgebantur ut novo juramento ſeſe in futurum obſtringerent Id quum omnes uno ore facturos ſe negarēt, ortus eſt tumultus, cui ſe cives iunxerunt. Ita capta arce depoſcuntur proſcripti, capitur Bredenſteynius; educitur è latibulo princeps factionis Grunbachius, tum Guilielmus Steinius omnium conſiliorum particeps, & Cancellarius Principis Chriſtianus Brukius, & Ioannes Beierus, uno elapſo Zobicio percuſſore Epiſcopi Herbipolenſis. Hi omnes ex arce in curiam urbis ducti ſunt: Poſtea ex voluntate Ioannis Friderici petitur, ut dies condicatur, quo per delegatos de pace agatur, deque dedendis proſcriptis. Aberat autem tunc Elector Auguſtus, profectus Caſtellum Cattorum cum Ioanne Guilielmo ad exſequias Philippi Lantgravii: qui ſimulatque rediit, haud invitus conſenſit in hæc capita. Ut Ioannes Fridericus ſe, urbem, & arcem cum apparatu omni bellico, commeatu, & fiſco reddat Cæſari. Ut proſcripti in manus Electoris tradantur. Ut armati intra quatuor horarum ſpatium urbe & arce exeant ſine tympanis, traditis in arce ſignis ſuis. Ut oppidanis vita, fortunæ & immunitates omnes integræ ſerventur, Ut iidē jurent nunquam ſe contra Cæſarem, Imperium aut Saxonem Electorem arma ſumpturos. Ut Ioanni Guilielmo obſequium promittant, præſtentque, excluſo omni ſucceſſionis jure Friderico fratre & natis ex illo filiis: addito, Si contingat Ioan. Guilielmum ſine maſcula prole decedere, tunc ad Septemuirum Saxonem eiuſque hæredes Ducatum devolutum iri, atque his deficientibus, ad Haſſiæ Lantgravium. Ita 17 Kal. Maii ingreſſus urbem Auguſtus victor, potitus eſt proſcriptis illis factioſis: de quibus poſt quæſtionem & tormenta ſumtum eſt ſupplicium 16 Kal. Maii. Grumbachius & Brukius vivi diſcerpti & ſecti in quatuor partes. Steinius capite primum truncatus, poſt diſſectus eſt. Bredenſteinio idem factum. Beierus laqueo ex patibulo ſtrangulatus eſt. Machinæ bellicæ 160 diviſæ inter Auguſtum & Ioannem Guilielmum. Inde ex decreto Comitiorum Ratiſponenſium itum ad demolitionem arcis Gothanæ, quæ iam aliquamdiu ſeditioſorum ac perduellium fuerat receptaculum. In conventu Erfurdiæ celebrato deprehenſum eſt, ſumtum ejus belli fuiſſe 953650 florenorum: arcis demolitionem conſtitiſſe 55549 florenis. Ioannes Fridericus Saxo captiuus triduo poſt deditam urbem Viennam ad Cæſarem miſſus, inde Neuſtadium Auſtriæ in carcerem abductus eſt. Cuſi quoque memoriæ cauſſa numi argentei cum hac epigraphe, TANDEM BONA CAUSA TRIUMPHAT.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVII. 44. *Latitud.* LIII. 22.

FRISIOS majores minoreſque, dicit Tacitus Rheno prætexi, & ambire immenſos lacus, ac Romanis claſſibus navigatos, nomenque habere ex modo virium: Ex hac deſcriptione pertinebunt Gruningenſes ad Friſios majores, neque dubium erit quin ſint Germanorum populis accenſendi. Nec fuit nobis in cenſu iſto prætermittenda tam ampla, tam potens, tam elegans, tam libera civitas, ſuæque Provinciæ caput. Abeſt ab urbe ſex milliaribus Leouardia. Sita eſt agro fertili, ſepta undique pagis quamplurimis, habentibus Dominos ſuos, qui juncti, Provinciæ ejus Ordinum partem alteram conſtituunt. Eos vocant *Ommelanden*. Sed urbis Gruningæ præ cæteris ſumma eſt dignitas. Magiſtratus gravis & prudens: Cives obſequioſi, comes, & ad omnem humanitatem exculti. Nobilitas utrobique, in urbe inquam, & in Ommelandia antiqua, dives, potens, nec minus Sapientiæ quam armis dedita. Hujus exemplo etiam inferioris ordinis cives eaſdem artes ſectantur. Itaque nullo non ſeculo habuit Gruninga viros toga & bello claros. Hæc Rudolphũ Agricolam Orbi dedit, virum conſummatæ eruditionis, & (quid enim poſſum ſimilius?) alterum Boëtium, in quo linguarũ, Græcæ, Latinæ, & Hebraïcæ excellens fuit peritia, & dicendi ſumma facultas, Philoſophiæ exacta cognitio, & Muſicæ artis uſus ſingularis, adeo ut Gruningæ in templo primario quod B. Martino ſacrum eſt, tubi ſpectentur in organo pneumatico facti ipſius manu. Scripſit.

De inventione Dialectica libros III. quos tanti fecit Eraſmus, ut in eos quoque decreverit ante obitum ſcribere annotationes.

De univerſalibus quæſtiones ſingulares.

Propædeumatum Dialecticæ inventionis librum unum. Scholia in orat. Cic. pro lege Manilia.

Vertit è Græco Aphthonii progymnaſmata.

Parænesin Iſocratis ad Demonicum.

Luciani libellum de non credendo delatoribus.

Axiochum Platonis de contemnenda morte.

Scripſit præterea Commentarios in aliquot Senecæ declarationes.

In Boëtium de conſolatione Philoſophiæ.

Edidit Orationem de Nativitate Domini.

Alteram in laudem Matthiæ Richli Rectoris deſignati.

Tertiam de ſtudiorum ad hiemem innovatione.

Vitam ſcripſit Franciſci Petrarchæ, quam nominat Trithemius.

Vertit quoque Pſalmos Davidis ex Hebraïco ſermone in Latinum.

Congeſſit vocabulorum Germanicorum ſiluam, quorum origo petita eſt è Græcis.

Obiit Heidelbergæ anno ætatis 40. Chriſti 1485. Ei Hermolaus Barbarus Epitaphium hoc fecit,

Sepultus eſt in æde Franciſcanorum, &, ſi id ſcite refert quod refert Eraſmus, habitu Franciſcano. Eadem Gruninga, & quidem eodem tempore habuit ciuem WESSELVM, primum ſui ſæculi Theologum & Philoſophum, cui hic elogium dedit conſentiens doctorum vox ut LVX MVNDI vocaretur. Obiit anno 1479. Habuit & Reinerum Predinium virum Theologiæ exornandæ natum. Et adhuc noſtro hoc ſæculo tantus eſt ejus Reip. in eruditionem, ſapientiam, religionemque affectus, ut nuper magnis impendiis Scholam aperuerit omnium ſcientiarum atque artium, in qua iuventus caſte & ſobrie educata, ad Reip. & Eccleſiæ gubernacula præparatur. Magnum ei lumen adfert VBBO EMMIVS, notus toto orbe Hiſtoriar. Friſicarum voluminibus. Magnum quoque PANCRATIVS CASTRICOMIVS Batauus, ejus urbis Syndicus amicus noſter, quem prudentia, eruditio, pietas, candor, æternitati pridem conſecrarunt.

HADER-

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. 8. *Latitud.* LVI. 4.

IN Jutia Auſtrali urbs eſt Epiſcopalis nobilis, ad ſinum Maris. Eam vocant *Haderſlen*, eſtque Ducatus Sleſvicenſis, prima verſus Fioniam. Ferunt eam à Waldemaro Duce Iutiæ anno Chriſti M.CC.XCII ornatam jure & privilegiis civitatis, quum antea pagus eſſet. Neque vero adhuc in modum aliarum Urbium, mœnia habet, foſſas, munimenta, ſed tota patet ingredientibus atque egredientibus interdiu & noctu, modo id navibus fiat: nam aquis cingitur. Vicina ei fuit olim arx in colle poſita, ſatis pro tempore munita, ſed eam Joannes Holſatiæ Dux ſolo æquavit, aliamque non procul ab oppido loco commodiore exſtruxit, fere in peninſula. Eam à ſe vocavit Hansburgam, quaſi arcem vel purgum Joannis. Addidit quoque ſacellum marmore & auro ſplendens. Hæc ille opera cœperat quidem immani ſumptu, ſed morte præventus non abſolvit. Exceſſit ipſe anno M. D. LXXX. Fridericus vero ſecundus Rex Daniæ, ad quem ditio illa omnis ſucceſſionis jure devoluta eſt, cœptum magnifice opus perfecit, extremamque ei manum impoſuit. Urbis viæ omnes elegantes ſunt & ſpatioſæ. Forum amplum. In eo Templum eſt Cathedrale, in quo Rumboldus Dux Sileſiæ ſepultus jacet, monumento marmoreo. Nam quum à Sigiſmundo Imperatore miſſus eſſet in has terras ad cōponendas lites exortas inter Daniæ Regem Ericum, & Holſatiæ Comites de Ducatu Sleſvicenſi, nondum confectis rebus in legatione ipſa peſte correptus interiit. Ei igitur Ericus Daniæ Rex monumentum condidit, & ſe, & ipſo, & Imperatore à quo miſſus erat, dignum. In aditu ipſo opidi eſt Xenodochium, ſatis ſplendidum. Habet & Scholam urbs à Joanne feliciter erectam, in qua juventus ad pietatem, & ſapientiam, eruditionemque formatur. Ager vicinus fertilis eſt: fontibus quoque & hortis excultus. Prata læta. Portus tutus, aptusque recipiendis navibus quamplurimis; Is vero ſinu ſatis amplo ſe in Mare Balthicum exonerat. De Haderslebia verſus leguntur Henrici Ranzovii, pleraque eorum quæ dixi continentes, quos ego etſi non optimos, tamen authoris cauſſa inſeram.

A Duce Waldemaro primum Haderslebia nomen
 Jutia cui quondam paruit, urbis habet.
Arx hic ſtructa fuit vicino in colle, Joannes
 Quam Dux illuſtris diruit Holſatiæ.
Diruit, ac arcem vicino in littore cœpit
 Sumptibus haud parvis ædificare novam.
Hansburgum dicunt: ſimul ut cum nomine notum
 Arcis quis fuerit conditor, eſſe queat.
Struxit in hoc Templum ſpatioſum marmore & auro,
 Sincero verbi motus amore Dei.
At nunc jure tenet Fridericus id omne ſecundus,
 Rex hæres opibus perficit iſta ſuis.
Ædes præterea Cathedralis in urbe videtur,
 In qua Rumboldi ſunt monumenta Ducis.
Gymnaſium quoque Dux magna cum laude Joannes
 Exſtruxit curam Religionis habens.
Attribuit reditus opulento principe dignos,
 Nam Studia in pretio duxit habenda ſibi.
Inſuper & tutum Maris Haderslebia portum
 Fœcundos agros, paſcua læta tenet.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longitud. *Grad.* XXXIV. 50. *Latitud.* LVI. 25.

SUb annum Domini 1165. vixit Abſolon Huido Archiepiſc. Lundenſis & Epiſcopus Roſchildenſis, vir nobilitate generis, animi virtutibus, prudentia, robore, patriæque amore præſtans. Is in ea Zelandiæ parte quæ orientem verſus Mari objecta eſt, exſtruxit arcem in Inſula, adverſus piratas, qui locum admittendis navibus opportunum mirificè tunc infeſtabāt, eamque Inſulam à ſuo nomine vocavit *Axel-Hues* Eodē tempore condiderunt illic etiā piſcatores tuguriola, alius vero ad hoſpites excipiendos etiam diverſorium: dictuſque eſt locus *Kiopmans Haffen*, portus mercatorum, quod illic mercatores à piratis tuti eſſent, aptuſque judicaretur navibus recipiendis ſinus. Hæc fuere tenuia urbis nunc magnæ initia. Privilegia ei primum à Jacobo Epiſcopo Roſchildenſi data ſunt, anno 1254. poſtea ab Inguaro Epiſcopo confirmata. Eadem auxerunt partim, partim etiam corroborarunt reges Daniæ, Ericus anno 1319. Voldemarus anno 1341. & Ericus Pomeranus ann. 1321. Jus municipale ad exemplum aliarum Daniæ urbium indulſit Chriſtophorus Bavarus, anno Chriſti 1443. Atque hæc omnia Chriſtiernus III. & Fridericus II. diplomatibus ſuis confirmarunt. Ante urbem orientem verſus Inſula eſt *Amagger*, quæ objectu ſuo tempeſtates Hafniam concuſſuras amolitur, fluctusque frangit, à provida natura in id ibi poſita. Ejus Inſulæ beneficio ad quingentos uſque paſſus tuta conceditur navibus ſtatio, adeo ut miro & jucundo ſpectaculo videre ſit in aqua naves ingentes admoveri ædificiis in terra poſitis, & cum illis quaſi de magnitudine & robore certare. Inſulam magna ex parte incolunt Hollandi & Friſii modicis immunitatibus illuc evocati à Chriſtiano II. Daniæ rege. Horum opera terra excolitur, tanto rerū proventu, ut una hæc Hafniæ veluti penuarium quoddam eſſe videatur. Sed minorem illam Inſulam nectunt urbi pontes, ita conſtructi, ut per eos ingreſſus egreſſuſque navibus in urbem commodus pateat. In ea Inſula eſt armamentarium Regiū, in quo tormenta in uſum belli & navium adſervantur: Eſt & domus Quæſtoris Regii ampla & magnifica. Primarium urbis Templum ſacrum eſt B. Mariæ virgini, inque eo ſacrantur & coronantur Reges Daniæ: habuit autem illud olim Collegium Canonicorū. Alterum templum ſacrum eſt Spiritui ſancto. Tertium quod Mari vicinius eſt, S. Nicolao. Quartum B. Petro in uſum Nationis Germanicæ, opus Friderici II. Quintum eſt in arce: urbem enim arx regia adverſus ſubitos caſus munit. Navalia multa ſunt, portus multi. Sed præcipuum urbis ac totius Regni ornamentum eſt Academia, cujus inſtituendæ facultatem Rex Ericus IX Pomeranus à Martino V. Papa impetravit. Etſi vero ille ob diuturna bella quibus perpetuo diſtractus fuit (nam & Sleſuicenſe bellum geſſit, & aliud cum Anza Teutonica, & tertium cum Suecis) non potuerit extremam illi manum imponere, ita tamen eam inſtituit jactis laudabiliter fundamentis, ut Chriſtianus I. Oldenburgicus, qui in eam familiam primus regiam dignitatem fœliciter invexit, permiſſu Sixti Pontificis eam ad optatum finem perduxerit, Anno 1478. impetratis ab ipſo Privilegiis Academiæ Bononienſis. Electionem confirmavit Ioannes, qui etiam nova fundatione Scholam ſtabilivit, anno 1398 Chriſtianus III. eam Profeſſoribus auxit, additis etiā reditibus annuis quibus 20. ſtudioſi alerentur. Tandem vero etia Fridericus II, ad alumnos ſuperiores addidit alios 80. proventuſque Scholæ munifica largitione auxit, & ſalaria Profeſſorum adjectis opimis reditibus auctiora fecit: merito ut illum tanquam Academiæ parentem ament omnes ac celebrent.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. 18. *Latit.* LI 37.

DE Salis fontibus certaſſe olim Cattos cum Hermunduris ſub Nerone prodidit Tacitus. Eadē inquit, æſtate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumē gignendo ſale fœcundum & conterminum vi trahunt: Religione inſita, indulgentia numinū illo in amne illiſque ſilvis ſalē provenire, non ut alias apud gentes eluvie maris areſcēte unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, & contrariis Elementis, igne atq; aquis concreta. Hæc Tacitus, Talem vero ſalem nigrum eſſe oportuit: Fatetur hoc, imo & tradit Plinius. Galliæ, inquit, Germaniæque ardentibus lignis aquam ſalſam infundunt. Quercus optima, ut quæ per ſe cinere ſincero vim ſalis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo carbo etiam in ſalē vertitur. Quicumque autem ligno confit ſal, niger eſt. Ignorarant enim veteres modum ſalis ſartaginibus coquendi. Sed erravit in eo Tacitus, quod ſalem putaret ex flumine confici. Et habet quidē fluvius à ſale nomen, vocatur enim *Hala*; Græci ſque ἅλς ἁλὸς ſalem ſignificat. unde Hala urbs. Non tamen ex undis fluminis, ſed ex fontibus amni vicinis ſal & olim confectus eſt, & nunc adhuc conficitur, Fontes illi ſunt numero quatuor, eminentes, ad S. Mauritium verſus Septentrionem, quorum tamen primarius ille eſt, qui Teutonicus vocatur. Ex eo tam copioſa aqua erumpit, ut niſi exhauriatur, intra dies 22. exundet, ſeque in profluentem exoneret. Hi fontes flumini nomen, & occaſionem communi opinioni dederunt: quaſi ex flumine ſal gigneretur. Iidem cauſſa fuēre, primum vici aut pagi, poſtea urbis. Pagum ferunt dictum initio *Doberſolo*, vel *Dobrebora*; qui poſtea ſub Ottone II Imperatore in urbem converſus ſit, anno 981. Interea hoc in Tacito notabimus, Salam fluvium, qui nunc Saxoniæ eſt, Cattos olim ab Hermunduris ſeparaſſe. Anno 1130. Halenſes à Lothario Cæſare obſeſſi ſunt, & ad deditionem compulſi, quod aulicos & legatos ejus cum miniſtris contra jus gentium occidiſſent: ſumptum quoque ab iis ſupplicium, qui ejus facinoris authores fuerant. Anno 1264. Rupertus Magdeburgenſis Archiepiſcopus adjutus à Comite Mansfeldico Halenſes multis incommodis affecit, & grandi pecunia mulctavit, quod autores fuiſſent Judæis illic agentibus, ne Archiepiſcopo cenſum ſolverent. Anno Chriſti 1433. conſpirarunt Halenſes cum Magdeburgenſibus adverſus ſuos Præſules, à quibus ſe premi iniquis exactionibus conquerebantur. At hi illos vibrato excommunicationis fulmine ſperabant ad officium poſſe cogi. Quam ſpem quum irritam viderent, Electorem quoque Saxoniæ Fridericum promiſſa ingenti pecuniæ vi in ſuos cives concitarunt. Is ergo adjutus à fratre Guilielmo Landgravio Thuringiæ, itemque à Landgravio Haſſiæ, & Comitibus Swartzenburgicis, Mansfeldicis, Stolbergicis, & Honſteiniis Halam obſedit, ac tormentorum globis petiit. Halenſes vero adjuti à Brunſvigiis ſociiſque fortiter ſe defenderunt. Tandem vero ita tranſactum eſt, ut Halenſes & Magdeburgi Capitulo omnia redderent, quæ bello occuparant, cætera oblivione perpetuò involverentur. Ita ex banno Pontificis & proſcriptione Cæſaris in integrum reſtituti ſunt. Anno 1478. diſſenſio inter Senatum & ſalinarum dominos nata eſt, in qua per tumultum occiſus eſt Schiltbachius honeſtus civis. Ob hanc diſſenſionem accerſiti Halberſtadienſes, in conſilium adhibiti ſunt. Tandem ita conventum, ut Halenſes propter ſeditionem motam Archiepiſcopo ſolverent quartam partem ſalinarum ſuarum, quintam vero partem reliquorum bonorum ſuorum omnium, ac præterea 500. amplius florenos conferrent ad ſtatuendum monumen-

tum perpetuũ Schiltbachio ei de quo jam diximus. Anno 1532. iter hac fecit Georgius Sabinus Brandeburgicus Poeta, qui quia multa refert à ſe in ea urbe conſpecta memorabilia, quæ alioqui noſtris verbis commemoranda fuiſſent, malui doctiſſimis ipſius verſibus hic legi, ſic ergo ille,

Ortus mane novo cum Lol dimoverat umbras,
E ſtipulis ſurgens ingrediebar iter.
Mons procul oſtentat, Galilæi nomine Petri
Dictus, in excelſo condita fana jugo.
Hunc ubi tranſieram, fumantibus Halla ſalinis
Cernitur urbs oculis facta propinqua meis:
Cujus amœna virent, ut Tempe, paſcua, cujus
Seminibus multis fœtus abundat ager,
Huc ubi perventum, conſulti tecta ſubibam,
Hoſpitio cujus non ſemel uſus eram.
Dulcia ſecuris hic ocia rebus agentem,
Continuos tenuit me mora quinque dies.
Interea Templum memorabile, celſaque vidi
Principis egregium regia quicquid habet.
Scilicet ad zephyri flatus, ſolemque cadentem,
Qua Sala contiguis mœnia ſtringit aquis:
Erigitur miris lapidum compagibus ædes:
Condidit Albertus nobile præſul opus.
Mauritio divæque ſacrum, quæ vidit adorans
Prima, reſurgentis numen & ora Dei,
Quando ſub hortorum cultoris imagine Chriſtus,
Ad tumulum flenti, quid lacrimaris? ait.
Veſtibulum ſculptis inſignibus, area Templi
Strata pavimento verſicolore nitet.
Cingitur aulæis paries feſtisque tapetis,
Quæ gens artifici Belgica pinxit acu:
In quibus elucent fulvo radiante metallo,
Aurea ſoletti ſtamina ducta manu.
Organa marmoreo pendent ſub fornicis arcu,
Æmula cantantes hæc imitantur aves,
Ac ſi vere novo frondentibus abdita ſilvis,
Mille daret volucrum turba canora modos.
Hæc eadem raucis clangoribus æra tubarum,
Et referunt ſonitu tergora tenſa boum
Tergora tenſa, quibus violentos incitat hoſtes,
Bellicus inſani Martis ad arma furor.
Quid loquar inſignes, ad quas collata, tabellas,
Cedat Apellæo picta colore Venus!
Nulla ſed effigies iſtic obſcœna, ne ullum
Spurca locum turpis mater amoris habet,
Caſta repræſentat tabulis pictura, luerunt
Quam grave ſupplicium turba profeſſa fidem.
Utque pia natus de virgine rector Olympi,
Nos docuit ſummi juſſa verenda patris:
Ut datus ipſe neci, genus hoc mortale redemit,
Quod voluit precium ſanguinis eſſe ſui.
Qualis & extremo venturus tempore mundi,
Ad nigra damnatos tartara Chriſtus aget.
Nec quod imaginibus tantummodo lumina paſcat,
Dives in hunc uſum talia præſul habet.
Inde ſed ut diſcant exempla ſequenda piorum,
Hiſtoriæ ſi qui cognitione carent.
Eſt locus in medio qua jactat ad æthera Templo
Sedulus alterna carmina voce chorus,
Ferrea cancellis ignobile janua vulgus
Arcet, ibi magnæ conſpiciuntur opes.
Plenaque collucent rutilis aluaria flammis,
Fulget ut aſtrorum lucidus igne polus,
Omne quod argentum fodit, omne quod eruit aurum
Tota metalliferis Pannonis ora jugis:
Quodque Tagus, divesque vehit Pactolus, in unum
Hoc ibi congeſtum dixeris eſſe locum.

Aurea

Digitized by Google

Aurea nam gazas & opes æquantia Crœſi
Stant ſuper exſtructis hic ſimulacra tholis.
CAROLUS inſigni ſpectandus imagine Cæſar,
Hic ſtat,& auguſtum fert diadema comis,
Quale gerit, ſumma cum majeſtate verendus,
Regia principibus dicere jura ſolet.
Fulgentemque manu gladium, ſuſpenſaque collo
Aurea Phryxeæ vellera geſtit ovis,
Aſtat & Albertus, qui talia ſumptibus emit,
Hæc quibus eſt ædes condecorata, ſuis.
Grandibus hic duplicem gemmis auroque coronam
Fronte gerit, dextra Pontificale pedum.
Talibus innumeris ſimulacris ara repletur,
Ara ter excelſos quatuor alta gradus.
At ſuper effigies argenteus eminet omnes,
Qui patrio ritu ſtat cataphractus, eques.
Mauritiique refert procero corpore formam,
Cujus clauſa pii militis oſſa tenet.
Multus & extremo lapis hic oriente petitus
Eſt, in Erythræis lectaque gemma vadis.
Ictibus infragiles Adamantes, totque Smaragdi,
Quot vix divetuus Marce Senatus habet.
Albaque concharum precioſæ germina baccæ,
Eſt quibus ingentis forma rotunda globi.
Hæc ego defixis oculis dum ſingula luſtro,
Miror & immenſas obſtupefactus opes:
Principe magnificam pompam ducente ſacrorum,
Tympana cum lituis mota dedere ſonos.
Feſtus agebatur, qui te paritura Tonantem,
Edidit in lucem, virgo beata, dies.
Longa ſacerdotum quia Templum turba ſubibat,
Lato pandebat limite vulgus iter.
Ipſe ſub inſigni precioſis tegmine gemmis,
Ductus regali Præſes honore fuit,
Intertexta, genus Patrium trahit unde, nitebant
Inclyta Marchiacæ ſigna videnda domus:
Terribiles aquilæ, formidandique leones,
Et quos ſemiferos India Gryphas alit.
Magnanimos inter proceres, equitesque ſecutos,
Quorum turba frequens ac populoſa fuit:
Principis orando qui ſumma negocia tractat,
Vir celebri dictus nomine Turcus erat:
Cujus ab ore, velut ſoluti nubibus imbres,
Verba Pericleo culta lepore fluunt.
Iſte mihi vacuum monſtrans ex ære ſepulchrum,
Hæc ea ſunt, dixit, quæ monimenta vides,
In quibus Antiſtes poſt ultima fata quieſcet,
Tunc ubi ventura morte ſolutus erit.
Digna ſacro tumbam ſententia præſule ſignat,
Quæ, quod vita brevis ſitque caduca, docet:
Morte nec intereat virtus, quæ ſola perennis
Effugit extremi triſtia fata rogi.
Talia juſſit enim, VIVIT POST FUNERA VIRTUS,
Grandibus inſcribi verba legenda notis.
Hæc ubi vidiſſem, culti ſacraria Templi
Ingredior, docto me comitante viro:
Pharmaca quo nemo miſcente peritius ægris,
Pæonia medicas applicat arte manus,
Innumeros calices hic aurea vaſaque vidi,
Apta miniſteriis, uſibus apta piis.
Ac plures chlamydes gemmis auroque rigentes,
Quam quot luciferos integer annus habet.
Mollia prætereà quæ Seres vellera quondam
Nere, ſed Auſonides jam didicere nurus,
Nec refero tinctas concha Sidonide veſtes
Nemo ſacerdotum quas numerare poteſt,
Æditus decies centenis millibus auri
Æſtimat hoc Templum nobile quicquid habet

At

Digitized by Google

At nihil in tantis opibus conſpectius ipſo
  Præſule, rem ſacram dum faciebat, erat.
Is pia ſolenni ſeu carmina voce canebat,
  Sive precabatur ſupplice voce Deum:
Omnes quo quot erant magnates, omne videres
  Vulgus ad hunc oculos compoſuiſſe ſuos:
Nam quas Principibus multis natura negavit,
  Innumeras dotes corporis unus habet.
Grandibus accedit facies Heroica membris,
  Qua vetus Heroum ſe genus eſſe probat:
Et patriis magnum virtutibus æquat Achillem,
  Egregia cujus laude ſuperbit avi.
Elucet pietas vultu: certiſſimus index
  Vultus enim taciti pectoris eſſe ſolet.
Nulla patent oculis metuendi ſigna tyranni,
  Mitior hoc unquam principe nemo fuit.
Ipſe ſuos populos ſine vi, ſine cæde gubernat,
  Aſpera nec præfert laudibus arma togæ.
Hujus adhuc ſemper civilia bella diremit
  Cognitus in dubio tempore pacis amor.
Nec ſibi divitias & avarus poſſidet aurum,
  Largus habet promptas ad pia dona manus.
Felices ô ROMA tuos, omnesque futuros,
  Auſonium quotquot nomen in orbe colunt:
Tempora triplicibus geſturus cincta coronis,
  Si regat hic lacerum paſtor ovile Dei.
Quæ modo palantes ſine curatoribus errant,
  Nullæ præda lupo deſtituentur oves,
Dura coercebunt incluſum vincula Janum,
  Ne triſti referet condita bella manu.
Aurea reſtituet ſolidam concordia pacem,
  Priſcaque falciferi ſecula regis erunt.
At prope delubrum foſſis munita profundis
  Arx ſtat, & aerium tollit in aſtra caput.

Bucchemerus erat, qui me comitatus euntem,
  Hanc quoque viſuri, nunquid eramus? ait.
Nec mora, feſtino me duxit in atria greſſu,
  In foribus quorum picta tabella fuit,
Ambigua referens ipſius imagine vultus
  Qui regit immenſi Carolus orbis opes.
Per teres inſpicias niſi luminis orbe foramen,
  Hanc ſimilem curvæ dixeris eſſe rati.
Quinetiam noſtris ignotam vidimus oris
  Exiguam pennæ verſicoloris avem.
Hæc allata procul, Nabathæis venit ab Indis,
  A pedibus, quibus eſt orba, vocatur Apus.
Ipſe gerit ſimili raras ex alite pennas
  Thracius in coni vertice Turca ſui,
In mediis aulæ penetralibus, ænea moles,
  Pyramidis factum ſurgit ad inſtar opus:
Id ſeptena movet revolutis ſidera ſphæris,
  Quæ vagus ambiguis curſibus error agit.
Talis erat ſtellas imitataque machina Cœlum,
  Facta Syracuſii quæ fuit arte ſenis.
Quid memoranda tibi referam ſimulacra Deorum.
  Quæ vetus artificum duxit in ære labor?
Et quibus exhibuit ſacrum rude vulgus honorem.
  Mundus adhuc expers cum pietatis erat?
Extrahit hærentem mœrens è vulnere ſpinam,
  Indoluit fixum qua Cytheræa pedem,
Tunc ubi purpureum roſa, quæ fuit alba, colorem
  Duxit, Acidaliæ ſanguine tincta Deæ.
Prompta pharetratus jaculatur tela Cupido,
  Ægida cælatam Gorgone Pallas habet.
Thyrſifero pendent Lenæo fronte corymbi,
  Mercurius loculis condita lucra gerit:
Amplexique ligant ſpiris ingentibus angues
  Troja ſacerdotem Laocoonta tuum:

Iliacos

Iliacos intra muros arcemque locari,
Compleтum Danais qui prohibebat equum.
Aurea conſpicias nec non Idola neparum,
Quæ levis aut formam papilionis habent:
Aut imitantur aves, dapibus quæ Phinea fraudant:
Hæc Anthropophagûm gens ſimulacra colit.
Vidimus Arminii gladios enſesque vetuſtos,
Quintilio Varo qui peperere necem.
Deque rudi ſaxo factas lorhoque ſecures,
Dura quibus nudum prælia vulgus init.
Belliger extremo quod Iberus in orbe ſubegit,
Ultra gemmiferæ littora Taprobanes.
Ramus & Aſſyrii mihi monſtrabatur Amomi,
Longaque Niliaco canna reſecta lacu,
Dulcia producens quæ condimenta ciborum,
Intus nativi ſemina mellis habet,
Tum quibus unguntur magnorum corpora Regum,
Pinguia Judæo Balſama nata ſolo.
Exuviæque leves avium, quibus India veſtit,
Membraque ferventi ſole peruſta tegit.
Et quæ proveniunt Hybernis poma diebus,
Tempore quo nullas educat hortus opes.
Scilicet extremo cum bruma Decembre reducit,
Annua natalis tempora Chriſte tui:
Nudaque frigoribus pomaria Caurus adurit,
Arvaque candenti ſub nive tecta latent
Qua vicina jaces lato Moguntia Rheno,
Fructus inſolito creſcere more ſolent.
Prætetea clypeum cælatum mille lapillis
Vidimus, ipſe quibus nomina Turca dedit.
Is fuit Eoi geſtamen nobile regis,
Dives ubi Phariam Nilus inundat humum.
Nautilon & rarum ſub navis imagine piſcem,
Qui ſecat æquoreas more triremis aquas:
Quæque gerunt inſtar pictarum roſtra volucrum,
Nata procelloſo monſtra ſtupenda Mari.
Regis Amynthiadæ quid priſca numiſmata dicam,
Ac tua, cornigero qui Jove natus eras?
Quidve figuratam curvo delphine tabellam?
Cujus tale lapis, carmen adeſus habet:
Dedicat æquoreis ereptus Lucius undis
Scævola, Neptuno munera, vota Deo,
Eſt quoque gemma, poteſt in qua depicta videri
Urbs vetus, à Druſi conjuge dicta ducis.
Olim viſa fuit res mira, quod eſſet Homeri
Ilias exiguo tegmine clauſa nucis,
Tanta ſed ingeniis nunc eſt ſolertia noſtris,
Ampla quod anguſtum mœnia claudit opus.
Denique ne pergam deſcribere ſingula, vidi
Conſpicuum tota quicquid in arce fuit,

Digitized by Google

Longitud. Grad. XXXI. 35. *Latitud.* XLIX. 4.

AD Cocherum amnem, qui ſe in Nictum ex adverſo Wimpſinæ exonerat, eſt in Suevia civitas Imperialis HALA inter ſublimes & præruptos montes ſita, natura loci adeo munita, ut nuſquam circa ipſam in viciniis caſtra defigi, nec machinæ ullæ ad quatiendos muros commode admoveri & collocari queant. Ea à ſalis lacunis initium & nomen adepta eſt. Heroldus putat hanc eſſe quæ Ptolemæo ἄλεισον dicitur, in quo ipſum fugit ratio. Tacitus enim & Vellejus Paterculus Aliſonem caſtellum ad Rhenum locant. Conſtat autem hoc ipſo loco olim terram ſilvoſam fuiſſe, aſperam, incultam, nec ſatis tutam à latrociniis. Ubi vero nunc Salina eſt quam *Sulam* vocant, ibi ante ſexcentos annos vel haud multo amplius vallem fuiſſe una cum lacuna aquæ ſalſæ, ad quam è vicinis ſilvis feræ currentes ſalſuginis lingendæ cauſſa, incolis poſtea ſalinas oſtenderunt. Nam unus hic fons aquæ ſalſæ hodie cernitur perpetua ſcaturigine ebulliens, qui officinas ſalarias in quibus ſal coquitur, centum atque undecim exercet. Ad has ergo lacunas auſpiciis Comitum Schongiorum ſive Weſthemiorum aliquot caſæ poſitæ ſunt: quæ poſtea in vicum, hinc in pagum, ac tandem in opidum celebre creverunt, ſedes ſuas ibi ponentibus nobilibus vicinis, qui præter domos ſeptem etiam illic caſtella ædificarunt, Suevorum adverſus Francos propugnacula, ob quæ opidum *Siebenburgum* dixere. Sed & Cæſares locum ludis equeſtribus cohoneſtarunt, & jure Monomachiæ illic exercendæ, ſi quando Nobiles duo de fama & capite inter ſe vellent cernere. Rupertus quoque Cæſar civitati libertatem dedit vivæ ſepis toti territorio circumducendæ, quæ vocatur *die Freyheit uber Heg und Schlog*. Ea cavetur, ne quis ſepem diſrumpat ſub pœna 50 marcarum auri. Vicinum huic urbi eſt Camburgum nobile quondam Cœnobium. Martinus Cruſius de Hala ſic ſcribit. Hala civitas Imperii agrum ſeu ditionem habet permagni miliarii Germanici quoquo verſus. Ager etſi durior eſt, tamen exaratur & excolitur, datque quantum ſatis eſt frumenti & vini. Satis etiam aquæ ſuppeditant piſciculorum. Foſſa & viva ſepes (*ein Landgrab und Hegzeune*) Halenſe territorium ambit. Arces olim hoc tractu fuere ſupra 40: quarum nonnullæ reſtant; cæteræ aut belli aut dominorum ſuorum extinctione collapſæ ſunt. Fuit autem hæc Regio ante civitatem conditam locus ſilveſter, ubi Nobilium domicilia erant in arcibus, antequam ſe Imperio ſubjeciſſent. Dividit fluvius Cocherus Halam in duas partes: nimirum in urbem & ſuburbium: quæ ambæ ponte Carnificis ſic dicto conjunguntur. Ubi hic pons attingit ſuburbium, ibi ædes eſt D. Joannis: ubi urbem, juxta eſt ſcaturigo ſalis utiliſſima, quæ *Sula* vocatur, & ortum civitati dedit. Ex eo puteo 15 hauſtoriis aquæ ſalſæ hauriuntur. Ea canalibus in ſalarias ſartagines quæ in ſalariis tabernaculis ſunt, defluit. Sunt autem III. circiter tales ſartagines elixando ſali ſervientes, unde multis hominibus civitatis alimonia & victus ſuppetit. Partes urbis tres ſunt. Prima eſt vetus Hala, ubi Templum eſt S. Michaelis & Cœnobium Jacobæum à Comitibus Weſtenſibus ædificatum. Altera eſt trans Cocherum amnem, ubi Templum B. Joannis & Commendatura, ac ædes D. Catharinæ. Tertia Gelbingera platea, ubi forum boarium & pecora. Signum ſive vexillum in expeditionibus Imperii inter antecurſores & ſtratarios duos habet colores, rubrum & flavum, ſymbola mortis & vitæ. Licet autem Halenſibus cudere monetam argenteam & auream, in qua eſt manus & crux aurea in aquila, hæc Cruſius.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. xxxiii. 8. *Latitud.* lii. 8.

HALBERSTADIUM putat Irenicus eſſe *Ptolemæi* Φεύγαρον, ſed opinionis ſuæ cauſam nullam adfert: Et tamen ſequitur ipſum Apianus vir doctiſſimus. Habet quidem Ptolemæus ſitum Φευγάρου Longit. Grad. 32. 40. Latit. 52. 15. ſed hic poſitus *Oſterwyckio* magis convenit. Illud conſtat Carolum Magnum, qui ad debellandos domandosque Saxonas vim ſimul externam, & pietatis ſtudia conjunxit, ut non tam ſibi populos, quam Chriſto Eccleſiam inter Paganos colligere crederetur, anno 780. Oſterwici magnificum Templum B. Stephano ſacrum condidiſſe, & loco nomen boni ominis dediſſe *Seligenſtadii*, præfecto etiam Epiſcopo Hildegrino Catalonenſi Gallo. Sed quum locus ille minus placeret, transtuliſſe inde ſedem Epiſcopalem ad cõfluenteis amnium Albis & Oræ, atque ex eo nomen urbi inditum initio Alboreſtadium, quod poſtea tranſiit in Halberſtadium: Eſt autem ſitu admodum opportuno; nam præter aquarum commoditates tanta eſt agrorum ubertas, ut ſegetum culmi equitem ſuperent altitudine. Accedit ad hæc nitor & elegantia platearum, ædificiorum ſplendor, amplitudo fori, & collegiarum Canonicorum ſodalitium; Fuit autem in hac Eccleſia diu admodum obſervatus ritus quidam ſingularis peccatorem ab Eccleſia excludendi ſub Quadrageſimam, & reſipiſcentẽ admittendi circa Feſtum Paſchatis. Eum verbis Raphaëlis Volaterrani deſcribere operæ pretium fuerit. Singulis annis, inquit, eligitur è plebe quidam, qui perſonam pœnitentis & confitentis agat. Is in capite jejunii Quadrageſimalis ad Templum adducitur, cultu lugubri, quique pœnitentem deceat, capite obvoluto. Idem poſt ſacrum deinde ejicitur, perque totos dies 40. nudis pedibus vias urbis terit, Templorum moles circuit, nec cum quoquam ſermones miſcet. Canonici illi cibum præbent. Non indulget ſermoni niſi poſt mediam noctem, idque in plateis. At in die qui Dominicæ cœnæ dicatus eſt, reducitur ad Templum, & à Sacerdote non abſque longis Ceremoniis abſolutus, ſtipem à reliqua plebe accipit. Hunc inquit, Adamum vocare ſolent. Hæc ille, Porro ritus iſte ex Decreto quodam Concilii Agathenſis profectus eſt, planèque cum eo capite conſentit; Citatur autem is à Gratiano diſtinctione 1. Sic autem ſonat. In capite Quadrageſimæ omnes publicè confitentes ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo civitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultu in terram proſtrato, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proclamantes. Ibi adeſſe debent Decani, id eſt Archipresbyteri, Presbyteri parœciarum, Presbyteri pœnitentium, qui eorum converſationem diligẽter inſpicere debent, ut ſecundum modum culpæ pœnitentiam per præfixos gradus injungant. Poſt hæc Epiſcopus in Eccleſiam eos introducat, & cum omni clero ſeptem Pſalmos pœnitentiales in terram proſtratus cum lachrymis pro eorum abſolutione decantet. Tunc reſurgens ab oratione, juxta quod Canones jubent, manus eis imponat, aquam ſuper eos benedictam ſpargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris ſuſpiriis eis denunciet, quod ſicut Adam projectus eſt de Paradiſo, ita & ipſi de Eccleſia pro peccatis ſuis abjiciantur. Poſt hæc jubeat miniſtris, ut eos extra januas Eccleſiæ expellant; Clerus vero proſequatur eos cum reſponſorio, In ſudore vultus tui &c. ut videntes ſanctam Eccleſiam pro facinoribus ſuis tremefactam atque commotam, non parvipendant pœnitentiam. In ſacra autem Domini cœna

Digitized by Google

rurſus ab eorum Decanis & Presbyteris Eccleſiæ liminibus repræſententur. Ex hoc igitur Decreto Agathenſis Concilii fluxit mos ille qui in Eccleſia Halberſtadēſi diu admodum obtinuit. Adſervantur autem Halberſtadii diplomata Caroli Magni, data anno 804. quibus ejus Epiſcopatus termini circumſcribuntur.

SEQVITUR CATALOGUS EPISCOPORUM HALBERSTADENSIUM.

1 Hildegrinus Catalonenſis patre Dietgrino, matre Lieburga editus ex Epiſcopo Catalonenſi factus primum Epiſcopus Salingenſtadianus, poſtea Halberſtadenſis, anno 780. præfuit Eccleſiæ an. 47. obiit an. 827. ſepultus in monaſterio Werdenſi ad Ruram fluvium, quod ipſe fundavit. Ejus frater Luderus fuit primus Epiſcopus Mimigatdevordenſis: ſic vocabantur qui nunc Monaſterienſes dicuntur.

2 Thiagrinus vel Dietgrinus Hildegrini ex fratre nepos, conſtituitur ex Corbienſi Abbate Epiſcopus Halberſtadenſis ab Ludovico Pio anno 827. Obiit an. 841. Situs eſt in Werdenſi cœnobio.

3 Haymo, cujus exſtant Commentarii in ſcripta Prophetica & Apoſtolica. Obiit an. 853. Situs eſt in ſummo templo ejus urbis. Fuerat monachus Fuldenſis.

4 Hildegrinus II prioris ex ſorore nepos: electus anno 853. obiit anno 887. Sepultus eſt in cœnobio Werdenſi apud ſuos conſanguineos.

5 Euelpus præfuit an. 9. obiit an. 896. Ejus monumentum eſt in Eccleſia cathedrali.

6 Sigiſmundus ex Hirſaugienſi monacho factus Epiſcopus ab Arnulpho Imp. anno 896, præfuit annos 30. obiit an. 926.

7 Bernhardus Burg-gravius Magdeburgenſis electus in Epiſcopum an. 926, exceſſit an. 974. Hic in gratiam ſuæ ſororis condidit cœnobium Hadmersheymenſe, cui Abbatiſſam præfecit ſororem ſuam.

8 Hildewardus Comes Warlovianus factus Epiſcopus an. 974. præfuit an. 22.

9 Arnoldus præfuit an. 27, obiit an. 1022.

10 Brantho ex Abbate Fuldenſi factus Bambergæ ab Henrico Imperatore Epiſcopus Halberſtadenſis, præfuit an. 13, defunctus eſt an. 1036.

11 Burcardus Comes à Voburg electus an. 1036, præfuit an. 23: exceſſit an. 1059.

12 Bernardus Bucho ex Goſlarienſi præpoſito, electus in Epiſcopum an. 1059. Periit in ſeditione civili ſagittæ jactu, anno 1088. Sepultus eſt Ilſenburgi.

13 Dietmarus, electus an 1088, præfuit tantum dies 16.

14 Hartandus quem alii Stephanum vocant, præfuit an 13, obiit an. 1101.

15 Reinhardus poſtquam vacaſſet ſedes annis ſex, electus eſt an. 1107, præfuit annos 15, pugnavit contra Henricum V Imperatorem ad ſilvam welphonis, ubi exercitum Cæſaris fudit & profligavit. Obiit an. 1122. Sepultus eſt Halberſtadii.

16 Otto, electus anno 1123, ſed ob Simoniam ab Honorio depoſitus. Iterum ab Innocentio II reſtitutus, & ab eodem iterum exauctoratus anno 1133.

17 Rodolphus. Hic condidit templum B. Virginis ex adverſo templi B. Stephani: obiit an. 1149.

18 Vdalricus, electus an. 1149. Hic geſſit bellum cum Henrico Leone Duce Brunſuicenſi infeliciter: Urbs enim capta atque incenſa eſt: cives cum clero quum ſe in templum Cathedrale recepiſſent, ut ſe illic ab hoſte & igni tutos præſtarent, omnes in favillam redacti ſunt, quum templum ipſum igni correptum fuiſſet.

19 Theo-

Digitized by Google

19 Theodoricus præfuit an. 13, ac templum è cineribus excitavit.

20 Bertholdus elect. an. 1195, præfuit an. 7 ob an. 1209.

21 Conradus, electus an. 1202, reſignauit an. 1209.

22 Fridericus Burg-gravius Kirchbergenſis, electus an. 1209, præfuit an. 21. Extinctus eſt an. 1231.

23 Ludolphus Comes à Schladem, electus an. 1232, præfuit an. 13: obiit an. 1245.

24 Meinhardus, electus an. 1245.

25 Ludolphus Comes à Schladem præfuit an. 2.

26 Wolradus Kransfelderus, electus an. 1261. præfuit annos 9.

27 Harmannus Comes à Blankenberg, obiit an 128[illegible]

28 [illegible]lbertus Comes Anhaltinus, electus an. 1281, præfuit an. 44.

29 Albertus Dux Brunſuicenſis, electus an. 1327, obiit an. 1358.

30 Ludovicus Lantgravius Thuringiæ & Marchio Miſniæ electus an. 1358, tranſlatus ad Archiepiſc. Bambergenſem, an 1366.

31 Albertus, egregius Philoſophus, ſed infœlix miles, victus à Gebhardo Epiſcopo Hildesheim, obiit anno 1390. De hoc uſurpatum Proverbium, *Victa eſt Logica à Rethorica*. Erat enim Gebhardus facundus Eccleſiaſtes

32 Erneſtus Comes ad Honſteyn, electus, an. 1390, abdicatus an. 1399.

33 Rudolphus Comes Anhaltinus, præfuit an. 7, obiit anno 1406.

34 Henricus Baro de Werberge, præfuit an. 4, adiit Epiſc. an. 1409, obiit an. 1411.

35 Albertus Comes de Werningenrode, præfuit an. 7, defunctus an. 1418.

36 Joannes ab Hoym, electus an. 1418, obiit an. 1435.

37 Burcardus Baro de Werberge, præfuit an. 23, defunctus an. 1458.

38 Gebhardus de Hoym, electus an. 1458, præfuit annos 21, reſignavit ſponte anno 1479.

39 Erneſtus Saxoniæ Dux Archiepiſcopus Magdeburgenſis factus adminiſtrator Halberſtadenſis: ſedit an. 34, deſiit vivere an. 1513.

40 Albertus Marchio Brandeburgicus Archiepiſcopus Magdeburgenſis Germaniæ primas, antea Erneſti adjutor, poſt ejus exceſſum Epiſcopus Halberſtadenſis, electus anno 1548.

41 Joannes Albertus Marchio Brand. Friderici Anſpacenſis filius.

42 Fridericus Marchio Brand. Ioachimi II Electoris filius, electus an. 1552. extinctus eo ipſo anno.

43 Sigiſmundus Friderici frater natus annos XIV. extinctus anno 1566.

44 Henricus Iulius infans bimulus Iuli Brunſuicenſis Ducis filius ea conditione lectus, ut gubernatio XII annos perpetuos eſſet penes capitulum, & deſignato Præſuli quotannis certa pecuniæ ſumma perſolveretur, reliquum ad uſus neceſſarios collegii reponeretur.

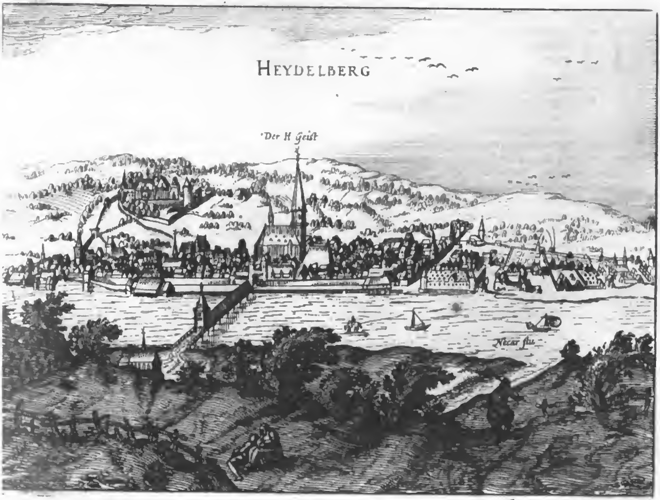

Digitized by Google

HAMMEBURGUM Metrop. Storremarſiæ, *Hamburg.*

Longitud. Grad. xxx. *d.* *Latitud.* LIV. 30.

HAMBURGUM Vandaliæ urbs in Nordalbingiis nomen habet à ſilva quæ inter amnes Billen & Alſteram quondam fuit, quam poſſederunt Domini de Ham. Hi ſub tempore Caroli Magni arcem eo loco condiderunt, quæ dicta eſt *Hammeburgus*, vel *Hammeburgum*, ſic enim exſerte ſcriptũ legitur, non Hamburgũ, in litteris Ludovici I datis Aquiſgrani, Statuimus, inquit, unanimi conſenſu Eccleſiaſtico, ultima in regione Saxonica trans Albim in loco nuncupato Hammeburgck, cum univerſa Nordalbingiorum Eccleſia proprii vigoris conſtituere ſedem. Eſt ergo Burgus ad *Hamam* ſilvam, vel Dominorum de *Ham*. Vandalorum olim fuit ſed nunc ea vetere Vandalorum nomine amiſſo Saxoniæ maritimæ tribuitur, ſicut etiam vicina omnia loca. *I*n ea Carolus Magnus ſubverſis Paganorum delubris converſurus ad Chriſtum Saxones, Eccleſiam conſtruxit, ſacram B. Petro, quam voluit totius tractus Septentrionalis & Tranſalbinę eſſe primariam. *I*n arce præfectus à Carolo conſtitutus eſt Utho. Veneti vicini hoſtes Chriſtiani nominis ſurgentem urbem ferro & igni delevetunt, ſed reparata eſt jactura, magno animo Caroli, & Ludovici Pii, & Anſigarii Epiſcopi, qui poſtea Bremenſem Eccleſiam ſuæ junxit, & utramque Colonienſis Epiſcopi juriſdictione exemit. Poſtea eam vaſtarunt Veneti & Dani. Bezelinus Epiſcopus ſub annum Chriſti MXLVI muro eam ſepſit, firmavitq. XII turribus. Templum è ſaxo exſtruxit Bavariæ Comes Albertus, Epiſcopus XIII. Bernhardus vero Comes arcem condidit ad Elyſtrum. Diu fuit ſub poſtetate Bilingiorũ: diu ſub Comitum Schauwenburgicorum: quorum permulti in templo cathedrali ſiti ſunt: ſpectantur enim illic monumenta Joannis, qui obiit an. 1266. Gerardi, qui 1281. Waldemari, qui 1306. Gebhardi, qui 1312. Joannis *II* qui 1359. Adolphi, qui 1380. Sed ex quo Sleſuicenſis Dux Woldemarus fratris Regis Daniæ ope adiutus Hamburgum in ſuam poteſtatem redegit, pulſo Adolpho, cœpere Hamburgenſes de libertate ſua cogitare. Centum ergo & L marcis argentis numeratis Orlamundenſi Comiti, gradum ſibi ad eam fecerunt. Poſtea Adolphus IV libertatem illam & alia privilegia confirmavit. Crevit autem præcipue circa annum Chriſti MDX, quo tempore Lubecenſes cum Danis bellum geſſere, tunc enim ad eam imprimis confluxere exteri mercatores. Sub Ottone *I*mperatore ductus eſt Hamburgum ex *I*talia Benedictus Papa, cujus defuncti talis legitur inſcriptio, BENEDICTUS PAPA, QUI DE SEDE APOSTOLICA PER VIOLENTIAM REMOTUS, POSTEA CUM REVOCARETUR OBIIT HAMBURGI V. NON. JULII SEPULTUS HIC EST. Vixit in ea urbe Albertus Krantzius, cujus ego monumentum quum illic agerem deſcripſi: ANNO DOMINI MDXVII. IN VIGILIA conceptionis matris virginis, celebris & reverendus vir Albert. Cranſius S. Theol. & Decret. Doctor, Eccleſ. Hamburgenſis Canonicus facundiſſimus, & olim Decanus, religioſæ pietatis, morum & virtutis exemplar vivum, patriæque ob prudentem pro Rep. in conſiliis dexteritatem decus illuſtre, in Domino moritur, cœleſtibus deſtinatus gaudiis. Cui à poſteritate quod Vandaliæ, Norwegiæ, Sueciæ origines & res geſtas antiquitatum tenebris omnino obrutas, una cum Metropoli Eccleſiaſtica luci & poſteris reſtituit, merito nominis immortalitas debetur. Præſens itaque monumentum officij ergo prædeceſſori clariſſimo Decani F. F. Anno Domini MDLXIX. Adjuncta erat effigies viri, dignitatis plena.

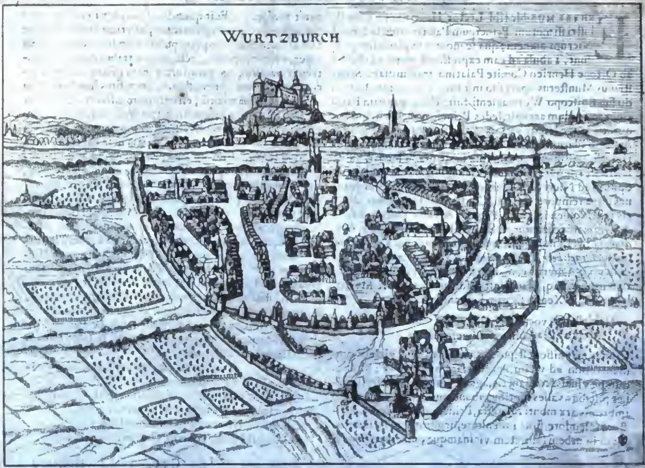
Digitized by Google

EXHIBEMUS hic tibi Lector HEIDELBERGAM Illuſtriſſimorum Principum Palatinorum ſedem ad Nicrum amnem, qua ſe montes in planitiem pandunt. Tabula ad eam expreſſa eſt, quam ad ſe olim ab Ottone Henrico Comite Palatino tranſmiſſam Sebaſtianus Munſterus operi ſuo inſeruit. Urbs autem aliquãdo ſub Epiſcopo Wormacienſi fuit: ſed ex quo eam Palatinus in feudum accepit, ſedes Principis facta eſt, qui acquiſitis longe lateq; vicinis ditionibus eam metropolim omnium illarum eſſe voluit. Sunt qui eam Ptolemęi Budorim eſſe exiſtiment, quam ipſe locat gradu longit. 28. o. latitud. 51. o. qui tamen poſitus magis conuenit Mahemiò, oppido ad Nicri & Rheni confluenteis ſito, in quo Joannes Papa tempore Concilij Conſtantienſis colonus carceris fuit. Nomen ipſi vel à Paganis & Gentilibus, qui *Heyden* Germanis dicuntur, ut ſit quaſi Paganorum mons, *Heydenberg*: vel à nobilitate, quaſi *Edel-berg*, vel à vacciniis, quaſi *Heydel-beer*. Paulus Meliſſus Francus, amicus noſter dum vixit, à myrtis eam dictam exiſtimavit, quaſi myrtorum urbem, itaq; illam idcirco ſolitus fuit vocare Myrtilletum, & in Xeniis ſic eam loquentem fingit,

Heidelberga vocor, myrtilli veſcula dona
Monte ſub arboſo mi tribuere notam.

Civitas magnifica eſt, potens, elegans. Ager vicinus omnium rerum ad vitam neceſſariarum eſt ferax: Montes quippe vineis & caſtanetis, ager ſegetibus, ſilvæ feris, amnes piſcibus, valles fontibus abundant. Commendat ipſam imprimis arx monti impoſita, Principum domicilio, ſtructurę ſplendore, ſitus amœnitate, firmitate operis nobilis. Ex ea in urbem ſubjectam vicinamque omnem regionem patet proſpectus. Fuit quondam & alia arx in vicino montis jugo cujus adhuc oſtentantur parietinæ, ſed ea fulmine tacta ſubito deſſiliit: quum pulvis bombardicus qui in ea adſervabatur accenſus, tecta, muros, trabes diſiecit ingenti cum fragore, nec parvo arcis infra poſitæ urbiſque incommodo. Pons ligneus flumini impoſitus haud exiguum adfert urbi ornamentũ, eſt enim tam adfabre exſtructus, ut peritiſſimorum etiam Architectorum curioſitatem exerceat. Armamentarium inſtructiſſimum tormenta bellica & omnis generis inſtrumenta Martia in ſe habet. Templa quoque ſunt illuſtria. In foro præcipuum ſacrum eſt Spiritui ſancto: habetque tum Principum aliquot ſepulturas, tum Bibliothecam omni genere librorum inſtructam. cui poſt Meliſſum præfectus nunc eſt IANUS GRUTERUS V. CL. nobiſque conjunctiſſimus. Vidi in ea Homeri volumina perantiqua, & in charta bombacina Novum teſtamentum, quum eam ducente Marquardo Frebero luſtrarem anno MDXCLI, una cum Friderico Sylpurgo, & Hieronymo Comelino. Magna ad eam acceſſio optimorum voluminum facta eſt per Fuggeros. Alterum B. Petri templum in ſuburbio minus quidem eſt, ſed perquam elegãs. Anno MCCCXLVI condidit Heidelbergę Rupertus Comes Palatinus Academiam ad exemplum ſcholæ Pariſienſis: de qua vide quæ diximus capite ſecundo. In ſacello Franciſcanorum ſitus eſt Rudolphus Agricola, cujus monumento Viglius Zwichemus Friſius verſus inſculpi curavit factos ab Hermolao Barbaro.

Invida clauſerunt hoc marmore fata Rudolphum
Agricolam, Phriſij ſpemque decuſque ſoli.
Scilicet hoc vivo meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Digitized by Google

HERBIPOLIS præclara Oſtrofranciæ civitas ad Mœnum amnem ſita, Germanicè *Wirtzburg* ab herba dicitur, quod etiam notavit Ligurinus libro v quum ait,

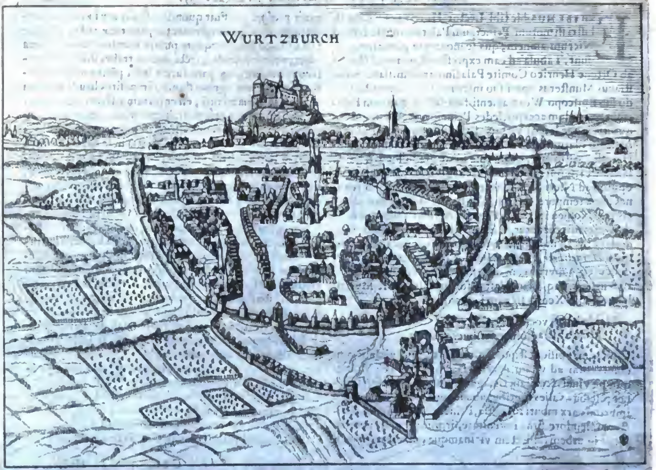
----urbemq; petunt, cui nomen ab herbis
Eſſe putant lingua vulgaris origine tractum.

ut omninò canoras nugas crepent qui putant dictam quaſi Erebipolin. Sita autem eſt agro plano, collibus undique leniter adſurgentibus, qui vini, & quidem ſuavis feraces ſunt. Ad occaſum eſt pons, firmi operis, quo itur in arcem monti impoſitam, in qua Goſbertus Francorum Dux nomine Theodorici regis vixit, circa annum Chriſti DC. LXXX, quo tempore illuc venere Cilianus, Colonatus & Theudomanuus Scoti, & Goſbertum ad religionem fidemque Chriſti pertraxere, ſed Gailaua Ducis conjunx, eos cum marito Goſberto interfici juſſit. Heramus filius, qui in religione patris pietatem ſectabatur, exſtruxit in arce templum B. Virgini ſacrum. Nec multo poſt inſtituit illic Epiſcopatum Bonifacius Archiepiſcopus Moguntiacenſis, ope Pipini & Caroli Magni: qui Eccleſiæ junxerunt Ducatum Franciæ. Eo fit, ut utrumq; ſit Præſul Herbipolenſis, Epiſcopus inquã, & Dux civilis. Itaq; & in ſigillo ſuo habet, HERBIPOLENSIS STOLA ENSE JUDICAT SOLA, & quotieſcunq; Præſul infulatus ſacra facit, ſtrictum enſem ad aram prope ſe collocatum habet, quo ſignificatur jus vitæ & necis. Xenodochium alendis pauperibus tam amplum in hac urbe eſt tamq; ſplendidum, ut opida quædam æquare credatur. Urbs ipſa amœna eſt, populoſa, pluribus templis ac monaſteriis ornata, Academiæ quoque nomine celebris. Anno MCLVII conventus Imperii hic celebratus eſt, quo Fridericus I Imperator Fridericum Suevum Conradi Cæſaris filium inſpectantibus legatis Græcis in equitum auratorum numerum cooptavit: ipſeq; Beatricem uxorem duxit. Anno MCCII Otto IV Comitiis in hac urbe celebratis uxorẽ duxit. Rurſũ anno MCCXXI Fridericus Imperator II conventum hic egit Principum Imperii, in quo queſtus eſt de Pontificum Romanorum injuriis, jus eligendi Imperatorem ſibi adſcribentium. Anno CIↃ CCCLXXXIX defecerunt cives ab Epiſcopo ad Imperatorem Wenceſlaum, ſed poſt acceptam cladem redierunt in gratiã cum Epiſcopo. Biennio poſt cives ob varias extorſiones exactioneſq; quibus gravabantur tumultuantes, Epiſcopum urbe eiecerunt: qui ſe ſuoſq; vindicaturus, muros diruit, turres disjecit, & civium ingentem numerum ſupplicio ultimo affecit. An. MDLXIII Guiliel. Grunbachius nobilis Francus Alberti Marchionis Brandeburgici caſtra ſecutus multa damna intulit ditioni Herbipolenſi, eaq; de cauſa ab Epiſcopo feudis ſuis exutus eſt. Quę ille per vim recuperaturus parum abfuit quin totam Germaniam armis miſcuerit, Collecto equitatu celeritate incredibili urbem matutino tempore invadit, & Canonicorum domos ſpoliat. Ipſum quoq; Epiſcopum per ſicarium interficit. Proſcriptus, Joannem Gregorium Saxonem adverſus Imperium concitat. Sed tandem juſtas pœnas dedit, prout in Gothæ deſcriptione narratum eſt.

SEQUITUR CATALOGUS EPISCOPORUM HERBIPOLENSIUM.

1 Burcardus, natione Britanus à Bonifacio populari ſuo Epiſcopo Maguntino conſtituitur Epiſcopus: Præfuit Eccleſiæ ann. 40. Hic Cilianum cum ſociis ſuis martyres inter ſanctos retulit, templumq; iis exſtruxit, quod novum monaſterium ſive novam Baſilicam hodieq; vocant ipſo eo loco quo interfecti ſunt. In Ejus templi crypta poſuit ipſe hos verſus,

Hi ſunt Herbipolis qui te docuere magiſtri
Quâ verum coleres relligione Deum.

Digitized by Google

HERBIPOLIS præclara Oſtrofranciæ civitas ad Mœnum amnem ſita, Germanicè *Würtzburg* ab herba dicitur, quod etiam notavit Ligurinus libro V quum ait,

----urbemq; petunt, cui nomen ab herbis
Eſſe putant lingua vulgaris origine tractum.

ut omninò canoras nugas crepent qui putant dictam quaſi Erebipolin. Sita autem eſt agro plano, collibus undique leniter adſurgentibus, qui vini, & quidem ſuavis feraces ſunt. Ad occaſum eſt pons, firmi operis, quo itur in arcem monti impoſitam, in qua Goſbertus Francorum Dux nomine Theodorici regis vixit, circa annum Chriſti DC. LXXX, quo tempore illuc venere Cilianus, Colonatus & Theudomannus Scoti, & Goſbertum ad religionem fidemque Chriſti pertraxere, ſed Gailana Ducis coniunx, eos cum marito Goſberto interfici juſſit. Heramns filius, qui in religione patris pietatem ſectabatur, exſtruxit in arce templum B. Virgini ſacrum. Nec multo poſt inſtituit illic Epiſcopatum Bonifacius Archiepiſcopus Moguntiacenſis, ope Pipini & Caroli Magni: qui Eccleſiæ junxerunt Ducatum Franciæ. Eo fit, ut utrumq; ſit Præſul Herbipolenſis, Epiſcopus inquã, & Dux civilis. Itaq; & in ſigillo ſuo habet, HERBIPOLENSIS STOLA ENSE JUDICAT SOLA, & quotieſcunq; Præſul infulatus ſacra facit, ſtrictum enſem ad aram prope ſe collocatum habet, quo ſignificatur jus vitæ & necis. Xenodochium alendis pauperibus tam amplum in hac urbe eſt tamq; ſplendidum, ut opida quædam æquare credatur. Urbs ipſa amœna eſt, populoſa, pluribus templis ac monaſteriis ornata, Academiæ quoque nomine celebris. Anno MCLVII conventus Imperii hic celebratus eſt, quo Fridericus I Imperator Fridericum Suevum Conradi Cæſaris filium inſpectantibus legatis Græcis in equitum auratorum numerum cooptavit: ipſeq; Beatricem uxorem duxit. Anno MCCII Otto IV Comitiis in hac urbe celebratis uxorẽ duxit. Rurſũ anno MCCXXI Fridericus Imperator II conventum hic egit Principum Imperii, in quo queſtus eſt de Pontificum Romanorum injuriis, jus eligendi Imperatorem ſibi adſcribentium. Anno CIↃ CCCLXXXIX defecerunt cives ab Epiſcopo ad Imperatorem Wenceſlaum, ſed poſt acceptam cladem redierunt in gratiã cum Epiſcopo. Biennio poſt cives ob varias extorſiones exactioneſq; quibus gravabantur tumultuantes, Epiſcopum urbe eiecerunt: qui ſe ſuoſq; vindicaturus, muros diruit, turres disiecit, & civium ingentem numerum ſupplicio ultimo affecit. An. MDLXII Guiliel. Grunbachius nobilis Francus Alberti Marchionis Brandeburgici caſtra ſecutus multa damna intulit ditioni Herbipolenſi, eaq; de cauſa ab Epiſcopo feudis ſuis exutus eſt. Quę ille per vim recuperaturus parum abfuit quin totam Germaniam armis miſcuerit, Collecto equitatu celeritate incredibili urbem matutino tempore invadit, & Canonicorum domos ſpoliat. Ipſum quoq; Epiſcopum per ſicarium interficit. Proſcriptus, Joannem Gregorium Saxonem adverſus Imperium concitat. Sed tandem juſtas pœnas dedit, prout in Gothæ deſcriptione narratum eſt.

SEQUITUR CATALOGUS EPISCOPORUM HERBIPOLENSIUM.

1 Burcardus, natione Britanus à Bonifacio populari ſuo Epiſcopo Maguntino conſtituitur Epiſcopus. Præfuit Eccleſiæ ann. 40. Hic Cilianum cum ſociis ſuis martyres inter ſanctos retulit, templumq; iis exſtruxit, quod novum monaſterium ſive novam Baſilicam hodieq; vocant ipſo eo loco quo interfecti ſunt. In Ejus templi crypta poſuit ipſe hos verſus,

Hi ſunt Herbipolis qui te docuere magiſtri
Quâ verum coleres relligione Deum.

Impia quos tandem juſſit Gailana necari
Cælavitque ſub hunc copora cæſa locum.
Ne turpi ſine laude ſitu deſoſſa jacerent
Corpora, Burcardus ſub monumenta locat.

Huic Epiſcopo dedit Carolus Magnus docendos duodecim obſides à devictis Saxonibus miſſos. Obiit an. 791.

2 Maingudus Comes Rotenburgicus ad Tubarum monachus ordinis S. Benedicti in cœnobio Fridiſlarienſi Haſſiæ, electus anno 791, præfuit an. 3. reſignavit Epiſcopatum.

3 Bernwolphus, electus an. 794, præfuit an. 6. obiit anno 800.

4 Ludericus, præfuit an. 3. ob. a 804, ſub Carolo Magno.

5 Aigelwardus, præfuit an. 3, extinctus an. 810.

6 Wolfgerus, electus an. 810, rexit an. 21. Hic interfuit Synodo Aquiſgranenſi, celebratæ ſub Ludovico Pio: obiit an. 831.

7 Hunlbertus, electus an. 832, obiit an. 841.

8 Godeboldus, electus an. 841, præeſt an. 11. Sub hoc deflagravit templum Cathedrale.

9 Arno, præfuit anno. 36, ſub Carolo Calvo, Carolo Craſſo & Arnulpho, interfectus an. 891 à Normannis.

10 Radhulpus Thuringiæ Lantgravius conſtitutus ab Arnulpho an. 892. Homo ſtolidus, obiit an. 908.

11 Dietho, electus an. 908, præfuit an 24.

12 Burcardus ex Abbate Hirtsfeldenſi factus Epiſcopus ab Henrico Aucupe, præfuit an. 9, extinctus an. 941.

13 Poppo I Burg gravii Herbipolenſis filius Ottonis Magni cognatus, præfuit anno 19, deceſſit anno 961 Ratiſponæ.

14 Poppo II patruus Popponis I electus an. 961, ſedit an. 23, interfuit Synodo Romæ coactæ ab Ottone Imp.

15 Hugo Ottonis II Imperatoris Cancellarius, electus an. 984, præfuit an. 5. obiit an. 989.

16 Bernwardus Comes à Rotenburg ad Tubarum, defunctus an. 995.

17 Henricus Comes à Rotenburg à brevi corpore dictus Hetzelinus cognato ſuffectus eſt: fuit frater Heriberti Archiepiſcopi Colonienſis. Juſtituit Epiſcopatum Bambergenſem, obiit an. 1018.

18 Meginardus, præfuit an. 15, ſub Henrico II, à quo jus impetravit cudendæ monetæ: extinctus eſt an. 1033.

19 Bruno Conradi II Imp. patruelis, filius Conradi ducis Carinthiæ, præfuit an. 11, obiit in Pannonia, an. 145, ex lapſu cœnaculi, ſepultus Herbipoli.

20 Adelbero, electus anno 1045, ejectus ab Henrico IV Imperatore, poſtea reſtitutus, iterum eiicitur.

21 Meginardus II conſtitutus Epiſc. ab Henrico IV an. 1084, ejectus, reſtituitur: obiit an. 1088.

22 Ainhardus ab Henrico V Imp. factus Epiſc. præfuit an. 15. ſub hoc inſtituta eſt expeditio in Palæſtinam à Godofredo Bullioneo, captaque Jeroſolyma.

23 Rupertus, obiit an. 1106.

24 Ehrlongus ſub Henrico IV & V Imperatoribus variã ſortem expertus eſt, bis à patre ejectus, bis reſtitutus à filio, ſedit an. 16 excommunicatus à Pontifice, ob. an. 1122. Hic primus enſem ſibi præferri juſſit.

25 Rugkerus: obiit an. 1130. contra quem datus eſt ab Henrico V Imperatore Gebhardus.

26 Hetzelinus, defunctus anno 1131.

27 Embricho, electus anno 1131, fuit apud Imperatores Lotharium Saxonem & Conradum Suevum in flagranti gratia: ab hoc etiam miſſus Conſtantinopolim. Otto Friſingenſis autor eſt, Conradum in litteris ad Emanuelem datis vocaviſſe ipſum cor ſuum & animam ſuam obiit an. 1147.

28 Sigefridus. obiit an. 1153.

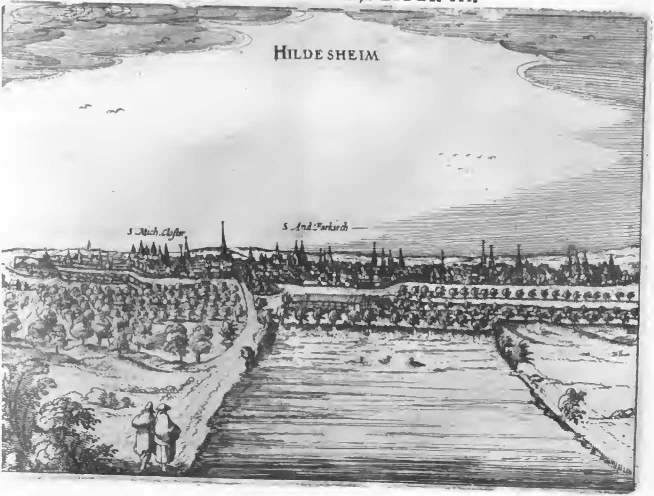
19 Gebhardus Comes ab Hennenberg, ob. an. 1161.

30 Henri-

Digitized by Google

30 Henricus II defunctus anno 1165, quum Fridericus Barbaroſſa Comitia agitaret Herbipoli.
31 Heroldus, præfuit an. 8, defunctus eſt an. 1172.
32 Reinherdus, defunctus an. 1182.
33 Godefridus Friderici Barbaroſſæ Cancelarius, electus anno 1182. ſuſcepta in Aſiam expeditione, obiit Antiochiæ an. 1186.
34 Henricus III profectus cum Friderico I in Aſiam, ſtatim à reditu extinctus eſt Herbipoli anno 1193.
35 Godefridus II Comes ab Hohenlohe, præfuit an. 5.
36 Conradus ex Epiſcopo Hildeshemenſi factus Epiſcopus Herbipolenſis anno 1198, cum Henrico VI Imperatore profectus eſt in Aſiam: poſtea reverſus à duobus nobilibus nefariè occiſus eſt anno 1203. Situs eſt Herbipoli in ſumma Baſilica.
37 Henricus IV commendatus à rege Philippo eligitur anno 1203, obijt an. 1206.
38 Otto, præfuit an. 16, obijt an. 1223.
39 Theodoricus, præfuit an. 15, defunctus an. 1224.
40 Hermannus Baro à Lodenburg, obiit an. 1250.
41 Hiringus ſub Rudolpho Habſpurgio, ſedit an. 16. Vir immaniter crudelis.
42 Conradus Comes à Trymberg, electus an. 1297.
43 Bertoldus Dominus in Sternberg, electus an. 1268, defunctus an. 1287. Hic cives Herbipolenſes factioſos prælio vicit.
44 Mangoldus, obiit an. 1302. Huic cum Herbipolenſibus perpetua fuit contentio, quæ ægre ſopita eſt à Rudolpho Habſpurgenſi.
45 Andreas Baro à Gundelfingen defunctus an. 1315. Herbipolenſes domuit, abrogatis ipſorum tribubus & ſodalitatibus.
46 Godefridus III, præfuit an. 7, obiit an. 1322.
47 Wolframus nobilis à Grunbach, obijt an. 1333.
48 Hermannus Baro à Lichtenberg ſub Ludovico Bavaro à Canonicis Cæſareis lectus contra Ottonē Wolffskelium Pontificium, ſedit an. 2, & reſignavit.
49 Otto Wolffskelius electus in ſchiſmate, confirmatur à Joanne XXII Papa & Benedicto XI, ſedit an. 10, defunctus eſt an. 1345.
50 Albertus Comes ab Hohenberg à Clemente VI deſignatus, renunciavit.
51 Albertus Comes ab Hohenlohe, electus à capitulo an. 1345. defunctus anno 1372.
52 Gerhardus Comes à Schwartzenburg. præfuit an. 28, Herbipolenſes rebelles domuit: obiit an. 1403.
53 Joannes ab Egleffſteyn ex coadiutore Epiſcopus, ſedit an. 9, extinctus an. 1412.
54 Joannes à Brun, præfuit an. 29, Herbipolenſes tumultuantes fregit: interfuit Concilio Baſileenſi: reſignavit Epiſcopatum an. 1435.
55 Sigiſmundus Saxoniæ Dux, præfuit an. 3.
56 Godefridus Baro à Lymburg, ſedit an. 12. Hic primus ſe Franconiæ Ducem ſcripſit, eo quod Albertus Brandeburgicus hunc titulum vſurpaſſet: defunctus eſt anno 1455.
57 Joannes à Grumbach, præfuit an. 11, obiit an. 1466.
58 Rudolphus à Scherenberg, ſedit an. 29. Hujus magnæ virtutes prædicantur.
59 Laurentius à Bibra, ſedit an. 24, obiit an. 1519.
60 Conradus à Thungen Oſtrofrancus, rexit anno 21, obiit an Chriſti 1540.
61 Conradus à Bibra, defunctus an. 1544.
62 Melchior Zobelius Oſtrofrancus vir gravis & prudens nefarie interfectus juſſu Grunbachii à Zobicio ſicario.

HILDES-

HILDESHEIM
S. Mich. Cloſter
S. And: Farkirch

CAROLUS Magnus, qui imperium in Germaniam, & cum imperio religionem Christianam intulit, diverſis locis fundavit Eccleſias & Epiſcopatus, ut ex iis coloniæ poſtea alio pietatis ducerentur. Fecit id quoque ad convertendos Saxones inferiores *Elzij* pago amœniſſimo, ad confluentis Sabę & Lynij piſculentorum amnium: qui locus à manſione Caroli Aula regia dictus eſt, ubi etiam Eccleſiam B. Petro conſecravit. Tranſlatus eſt autem ab Imperatore Ludovico Pio Caroli Magni filio Aulicenſis Epiſcopatus trans flumen Lynium in locum qui a cælitus demiſſa nive *Hilgenſchne* vel *Hildeſchne* olim vocatus fuit, nunc vero mutata paullum terminatione *Hildesheym* appellatur. Hic conditum eſt ab Imperatore templum B. Virgini ſacrum. Civitas initio duplex fuit, poſtea junctis partibus facta eſt una.

SERIES EPISCOPORUM HILDESHEMENSIUM.

1 Guntharus primus Epiſcopus à Ludovico Pio conſtitutus eſt, anno Domini DCCCXIV, quo obiit Carolus Magnus. Præfuit autem eccleſię annos 21. Hujus opus eſt templum illud Ceciliæ duabus turribus conſpicuum proximum templo Cathedrali. Obiit Guntharus anno Domini 835, ſitus eſt in ſacello arcis à ſe conſtructæ.
2 Remibertus paucis menſibus præfuit.
3 Ebbo Gallus, dejectus Archiepiſcopatu Rhemenſi quū confugiſſet ad Anſgarium Archiepiſcopum Hamburgenſem, ab eo promotus eſt ad Epiſcopatum Hildeſianum anno 835, præfuit an. 12.
4 Adelfridus monachus Corbeienſis, ſedit an. 18.
5 Marquardus, præfuit an. 3, trucidatus à Normannis, qui Saxoniam, Weſtphaliam, Belgicam vexarunt.
6 Wigebertus, electus an. 880, obiit an. 884.
7 Waldobertus, obiit an. 903.
8 Gebehardus, electus an. 903, præfuit a. 25, ob. a. 928.
9 Diethardus, electus an. 928, obiit an. 936.
10 Ochwinus Abbas Pergenſis, ſedit an. 28.
11 Oſdachus divitis Augiæ Monach. ſedit an. 40.
12 Gerardus, ſedit an. 3. obiit an. 993.
13 Bernardus Comes de Sommerburch, ſedit an. 31.
14 Dithmarus Conradi Salici Sacellanus.
15 Anſelmus ſub Henrico III Imp. obiit an. 1054.
16 Echilo Præpoſitus Goſlarienſis, obiit an. 1079.
17 Uddo, ſedit an. 35.
18 Bertholdus, ſedit an. 25, obiit an. 1174.
19 Bernardus Comes Rottenburgius, ſedit an. 23.
20 Bruno, ſedit an. 7.
21 Hermannus, ſedit an. 16, obiit. an. 1174.
22 Adelgadus Goſlarienſis, ſedit an. 15.
23 Berno, an. 8, defunctus an. 1198.
24 Conradus, an. 1, reſignavit.
25 Habordus, an. 9, obiit an. 1208.
26 Sifridus ex monacho Puldenſi, ſedit an. 11.
27 Conradus II, ſedit an. 24, obiit an. 1257.
28 Henricus, ſedit an. 20, defunctus an. 1257.
29 Joannes, an. 4.
30 Otto Dux Brunſvicenſis, ſedit an. 19, obiit an. 1279.
31 Sifridus, ſedit an. 30.
32 Henricus, præfuit an. 8, obiit an. 1310.
33 Otto Comes de Woldenberge, defunctus an. 1334.
34 Ericus Schouwenb. & Henricus Brunſw. in ſchiſmate.
35 Joannes, ſedit an. 2, & reſig. an. 1363.
36 Gerardus de monte, ſedit an. 33.
37 Joannes Comes de Hoya, ſedit an. 26, ob. an. 1424.
38 Magnus Dux Sax. infer. an. 28.
39 Bernardus Dux Brunſvic. ſedit an. 7. obiit 1459.

Digitized by Google

40 Erneſtus Schouwenb. ſedit an. 7, obiit 1470.
41 Hermannus & Henningius in ſchiſmate.
42 Bertholdus, ſedit an. 12, obiit an. 1503.
43 Ericus Dux inf. Sax. ſedit an. 1, & reſignavit.
44 Joannes Erici Frater.
45 Valentinus à Totleben.
46 Balthaſar Merkel orator Caroli V Cæſaris.
47 Otto.
48 Valentinus à Totleben.
49 N. ab Obergen.
50 Erneſtus Dux Bavariæ Archiepiſcopus Colonienſis.

Udo Epiſcopus XVII Comes fuit Alvenslebius, eſtq; conſtitutus ab Henrico IV Imperatore. Ejus magna fertur in Cæſarem fides. Nam quum Cæſarem oppugnaret Ecbertus Marchio Miſniæ, intulit quoque Udoni bellum, captumque per tormenta eo adegit, ut traditurum ſe Hildeshemium per tormenta promitteret. Quum vero id poſtea præſtare Epiſcopus neque poſſet, neque vellet, cingit Marchio urbem obſidione, &, ut ad deditionem cives adigat, obſidem unum palam obtruncat. Ubi nec hoc modo potiri urbe poteſt, majores copias comparat, certus extrema quæq; tentare. Forte dum rerum ita ſatagit, defeſſus ad molam ſuam Ilenbutelum non procul Brunſviga cum paucis divertit, & molitorem ad petendum ex vicino oppido potum emittit. Sed molitori in via occurrunt equites Cæſariani, qui re cognita protinus ſe ad pugnam accingunt. Concurritur. Finis certaminis is fuit, ut confoderetur à Cæſariatis Ecbertus. Ita Hildeshemium obſidione, Epiſcopus e carcere liberatus eſt.

Anno MCCCLXIV Epiſcopus fuit Gerardus Baro à Berg, qui cum Magno Brunſvicenſium Duce graves inimicitias geſſit. Ac juvabant quidem Magnum ſocij potentes, Dietricus Archiepiſcopus Magdeburgenſis, Albertus Halberſtadienſis, tum Principes Anhaltini, Gebhardus Comes Mansfeldicus, Volradus Quernfurdiæ dynaſta, & Guntherus Comes Barbienſis. Hi pro ſe quiſque invadunt Diœceſin, diripiunt omnia longe lateque, incendunt, vaſtant. Gerardus vero Epiſcopus magno animo ſuos in aciem producit; erat enim rei militaris gnarus. Pugnatum eſt acerrime. Gerhardus non ſolum Brunſvicenſem Ducem, ſed etiam Epiſcopum Halberſtadienſem alioſque ſupra centum viros primarios cepit, MD cecidit, reliquos in fugam conjecit. Unus Diethricus Magdeburgicus ſexies mille marcis captivos ſuos redimere coactus eſt. Hoc illud eſt prælium, ex quo natum fuit proverbium, *Logica victa eſt à Rhetorica*: quo ſignificabatur, Albertum Halberſtadienſem Epiſcopum à Gerardo Hildeshemio ſuperatum eſſe. Erat enim ille diſputator ſubtilis, iſte Orator vehemens.

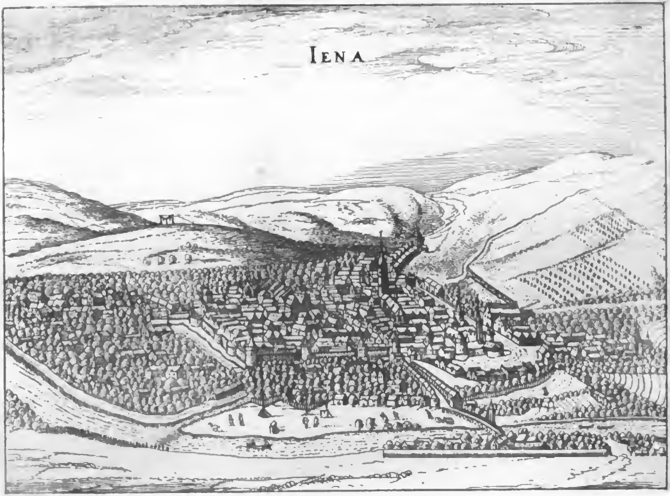
Anno MDXIX Joan. Saxoniæ Dux ex familia Lavenpurgenſi XLIV Epiſcopus Hildeshemius bellum intulit Henrico Duci Brunſvici. Stetere ab Epiſcopo contra Brunſvicenſem Henricus Dux Luneburgenſis, Comes Schonburgenſis, & alij. Ab Henrico Brunſv. Franciſcus Epiſcopus Mindenſis. Erat autem tunc multo quam nunc eſt potentior Hildeshemius, ut qui ſeptem Comitatus ſub ſe haberet, Wiezenbergam, Sladem, Poppenburgum, Peynam, Oldenburgum, Lewenſteinum, & Hunſruccum, tantumque valeret, ut ſpatio unius diei quingentos equites armatos potuerit ex ſua ditione conſcribere. Epiſcopus collectis copiis ſuis invadit Diœceſin Mindenſem, eamque incendiis & rapinis vaſtat. Tum opinione citius etiam in Erici provinciam impreſſionem facit, obvia cuncta proſternens ac diruens. Obierat autem tunc Cæſar Maximilianus, etſi vero vicarius Imperij Fridericus Saxoniç Dux atq;

Elector

Digitized by Google

Elector utriq; patri mandaret, ut poſitis armis à vi deſiſterent, tamen nihil proficit, Epiſcopo quod orſus fuerat bellum ad finem perducere cupiente, Ericus quum videret ſe Epiſcopi impetum ſolum ſuſtinere non poſſe, auxilia à vicinis Principibus, Georgio Duce Saxoniæ, & Guilielmo Lantgravio Haſſiæ petiit & accepit. Cum his oppidum Daſſel capit, & Epiſcopum Joannem ab obſidione Calenburgi depellit. Sed orta inter Saxones & Heſſos diſſenſio res ipſius conturbavit. Saxones enim Leonem quem in ſignis & ſcutis militaribus geſtabant Heſſi, per convitium dicebant eſſe canem. Nec tulit convitium animoſa gens, quumque videret, fieri minimo negotio poſſe ut ipſi etiam in caſtris committerentur inter ſe, maluit redire domum, quam ſociorum ſanguine fœdare militares manus. Interea Brunſvicenſis Peynam urbem expugnat, arcemque, quod ea pertinacius reſiſteret, obſidet. Hildeshemius periculum veritus, mittit ad Brunſvicenſem, petitque inducias, donec novus Imperator creetur, qui ſua autoritate res inter ipſos componat. Pactis induciis Peynæ obſidionem ſolvunt Brunſvicenſes, & in Ducatum Luneburgenſem ſeſe conferunt. Epiſcopus vafer, ubi eos ſecuros videt, irruit cum ingentibus copiis, & adverſarium cum copiis auxiliaribus Saxonum, Thuringorum, Miſnenſium fundit. Capti ſunt eo prœlio duo Duces Brunſuicenſes, Ericus, qui Cellam aſportatus eſt, & Guilielmus Erici frater, quem Epiſcopus ſecum Hildeshemium abduxit. Ac Ericus quidem numeratis ter mille aureis, & datis tribus arcibus liberatus eſt: Guilielmus vero uſque ad exitum belli detentus in cuſtodia. Ceciderunt eo prœlio ter mille trecenti & triginta ex parte Brunſvicenſium. Poſtquam vero ad faſtigium ſepremi in Germania honoris pervenit Carolus Quintus, protinus imperiali edicto mandatum eſt utriſque, ut poſitis armis jure agerent, & controverſiam ſuam Cæſari dirimendam traderent. Et quia conſtabat Epiſcopum Hildeshemium violaſſe publicam pacem, proſcriptus eſt cum omnibus ſibi ſubditis: eſtque ea proſcriptio paullo poſt itera. Hildeshemenſes proſcriptionem illam eludebant, ſarcaſmis, & parum liberalibus convitiis ipſum quoque Imperatorem petentes: Unum fuit venuſtius; ortum ex homonymæ vocis ambiguitate: nam quum proſcriptionem Germani vocent, *acht*, iteratum vero *oberacht*, quæ voces etiam ſignificant octo, dicebant vulgo, *Acht vnnd oberacht ſeind ſechzehen*. Bis octona ſunt ſedecim. Sed male ceſſit ipſis hic naſus. Brunſvicenſis quippe auctoritate fretus Cæſarea, pedeſtribus & equeſtribus copiis Diœceſin Epiſcopi invaſit, arceſque ſex protinus expugnavit. Nobiles vero qui in aliis arcibus erant, territi ſeveritate Ducis, opem conſiliumque ab Epiſcopo petunt. At is rebus ſuis deſperans quum videret infenſum ſibi Cæſarem, audiretque Romam captam, nec præſidium ſibi ullum eſſe à Pontifice, jam deſerta diœceſi ſua profugerat ad Luneburgicum. Quocirca nobiles cum Principibus tranſigunt, & tredecim arces ſibi oppignoratas, principibus tradunt, ea lege, ut ipſi quidem in arcibus maneant, ſed ut ſeſe in fidem & clientelam dent Brunſvicenſium, & præterea appendant XXVIII millia florenorum. Poſtea electus eſt in Epiſcopum à Canonicis Balthaſar Merckelius Caroli V orator, qui tamen vix ſemel propter molem aulicarum occupationum in Diœceſin Hildeshemenſem venit.

Anno MDXLII Senatus ab Epiſcopo & Canonicis diffidens religionis reformationem inſtituit ad formulam Auguſtanam, accerſitis Joanne Bugenhagio Pomerano, Antonio Corvino, & Hentico Winkelio.

Digitized by Google

Longitud. Grad. XXXII. 43. *Latit.* LI. 0.

IENA ad Salam fluvium in Thuringia oppidum non admodum celebre fuit, priuſquam à Joanne Friderico, conſtituta illic bonarum artium & Sapientię Schola, evocatiſque viris eruditis, nobilitari cœpit. Nomen unde habeat, ignoratur. Sunt qui ex Hebræa voce JAIN, quæ vinum ſonat, ejus originem petant: Eſt enim ad illam ingens vini proventus: cujus copiam ajunt Wimariam ſingulis ſeptimanis evehi ſolitam, medio inter Erfurdiam & Jenam ſpatio, nomen quoque oppido illi ex mercatu vini dediſſe. Quod ſi ita eſt, neceſſe eſt Judæos ſedem fortunarū ſuarum hiſce locis ad Salam quondam fixiſſe, Synagogas habuiſſe, & vini uſum cultumque importaſſe. Eam ſententiam Stigelius verſibus iſtis expreſſit.

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Ut vetus à Jain nomen Iena tenet.
Cur ita crediderim, niſi mentem vocula fallit,
Certa hujus ratio nominis eſſe poteſt.
Quippe vocat Jain Solimæ pius incola terræ
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum,
Quæ caput in mediis urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quiſquam à vino nomen habere neget?

Sed Judæorum manſionis nulla ibi exſtant veſtigia: quum alibi manifeſta & duratura reliquerint monumenta ſuæ ubicumque vixerunt habitationis. Alij à Jano Jenam dici maluerunt. Sed hæc incerta, imo, ſi quid judicare queo, vana. Præſtat omnino ignorantiam fateri ingenuè, quam ita divinando impudentiam prodere. Urbs in valle ſita eſt, muris & turribus munita: Pons lapideus fluminis ripas jungit. Creviſſe urbem per incrementa apparet ex murorum antiquorum ambitu. Monaſterium prædicatorij ordinis à Dominis de Leuchtenburch fundatum eſt anno MCCLXXXVI, auctum vero & locupletatum liberali donatione potentiorum. Contulit quoque bonam partem Albertus Thuringiæ Lantgravius, & Saxoniæ Palatinus. Confirmavit tandem Fridericus Lantgravius Thuringiæ & Marchio Miſniæ atque Oſtlandię. Academia Jenenſis ſolemniter introducta eſt anno MDLV. die 25 Januarij inſigni munificentia Ducum Saxoniæ Joannis Friderici & Joannis Guilielmi, priuſquam factione Grunbachia diſſiderent inter ſe. Et crevit protinus mirifice, confluente eo ex omnibus Germaniæ partibus juventute diſcendi avida, ob egregiam virorum doctorum famam, & victus parabilem rationem. Ipſum quoque conſtat Juſtum Lipſium in illa Academia aliquando docuiſſe, & funebri oratione Duci Saxonię parentaſſe. Non eſt quidem nunc eadem ejus Scholæ quæ olim fuit celebritas, habet tamen & viros eruditos & copiam ſtudioſorum ſatis frequentem.

Digitized by Google

Digitized by Google

IAURINUM ad Arrabonis & Danubij confluenteis ſitum eſt, vetus Hunnorum adverſus Francos propugnaculũ: Situm ejus ſic deſcribit in Hercule Prodicio Stephan. Pighius, qui urbẽ luſtravit quum Principem Carolum Clivorum Ducem in Italiam duceret. Javetam verſus, inquit, ex Comario oppido proficiſcimur, Danubio ad ſiniſtrã relicto. Nihil occurrit in eo itinere niſi viſu triſte atq; dolendum homini Chriſtiano. Totus enim ille Pannonici limitis tractus Turcica rabie devaſtatus eſt. Agri ubiq; cernuntur inculti, monaſteriorum & ædium ſacrarum ruinæ frequẽtes. Javeram appulit hora poſt meridiẽ tertia Princeps Carolus. Gratum ejus adventum teſtatur ea civitas è propugnaculis, ingenti ęneorũ tormentorũ applauſu. Jacet in Barbarico, ad defluentis Danubii ripã; extenſa ad dexterum latus amnis ibi Danubium influentis, cui nomen à nigredine Corvus eſt, à quo etiam nunc vulgo idiomate Germanico urbẽ ipſam *Raab* vel *Raaff* nuncupant. Epiſcopatu eſt inſignis & mercatura negotiationibuſq; pro temporum ſtatu nõ infrequens, ob ſitus oportunitatem. Natura enim loci urbs valde firma eſt, paludibus Corva ac Danubio magna ex parte cincta. Caſtri reliquiæ antiquę & cippi ſepulchrales cũ ſculpturis & imaginibus togatis, templi parietibus inſerti demonſtrant urbis vetuſtatem, & Romanorũ olim eo loci fuiſſe hiberna. Noſtro ſeculo tandẽ Divi Cæſares Auguſti, Ferdinandus & Maximilianus Imperatores, muris ingentibus, foſſis, ac propugnaculis ampliſſim. adeo muniverũt, ut nunc videatur inexpugnabilis. Quapropter duo valida ſemper illam obtinent præſidia, Hungarorum videlicet equitum, & Germanorũ peditum, quæ perpetuis eã excubiis ac ſtationibus adverſus Turcarum inſultus inſidiaſq; tutantur. Stabant in ripa parati pontones, quibus Danubium Carolus princeps cũ ſuo Comitatu atq; impedimentis trajiceret, appellentiq; in ripã adverſam tormẽtorũ æneorum cũ magno tonitru more bellico fit applauſus. Erant in armis ante portas præſidiarii milites, præfecti urbis atq; præſidij, nec non magiſtratus cũ præcipua nobilitate, qui obviam venientes adventum gratulantur. Ipſe autẽ ne reliquũ diei perderet, petiit ut mox ad opera viſenda circumduceretur. Promptè ſatisfactũ ejus deſiderio, & confeſtim accitis equis, quib. vehi ipſe familiareſq; ſi videretur, poſſent, circũire cœpit muros & aggeres, perluſtrare foſſas, ac propugnacula ampliſſima ab architectis peritiſſimis elaborata, recognovit tormenta machinaſque bellicas depulſorias, & per meatus concameratos ſub aggeribus, è quibus foſſæ defendi & propugnaculis laborantibus dari auxilia poſſent. Egreſſus deinde portas, conſideravit propugnaculorũ atq; mœniorum ſtructuram, foſſatum latitudinem atque profunditatem, cunctarum rerum cauſſas & rationes diligenter indagavit. Poſt occaſũ itaq; Solis nocte jam ſubobſcura in Prætorium deductus eſt ad preparatum hoſpitium. Poſtridie mane vidit armamentarium & granaria: in turrim altam adſcendit, ex qua ſitũ urbis, Danubij curſum, circumjectæq; regionis tractũ ac oppida contemplaretur. Atq; hæc quidẽ tunc Princeps Carolus narrante Pighio: Ex eo capta eſt urbs à Sinan Baſſa an. MDXCIV menſ. 13 die Sep. dedente Comite de Hardec, An. autẽ MDXCVII recuperata à Barone Schuartzenburgico, qui propterea Comitis titulum ab Imperatore obtinuit. Defendebant urbẽ MDC Turcæ, Ex his MCCC fortiter occubuerunt. Capti ſunt equi DCC: Commeatus ingens. Repererunt ſeptẽ cryptas plenas farinã. Auri ſignati magnam vim, quæ etiam ſummã exceſſit CCC mill. ducatorum. Tormenta bellica ahenea majora centũ, maxima XXIV. Pulveris nitrati, armorum, commeatus copiam ingentem. Nunc ergo ſummo ſtudio cuſtoditur, certum Hungariæ, Auſtrię, Germanię, imo totius Chriſtiani imperij propugnaculum.

LANDS-

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. 30. *Latit.* XLVIII, 22.

FRANCISCVS Irenicus exiſtimavit Ptolemæi Inutrium Ἰνούτριον, eſſe noſtrum iſtud Landshutum, quum tamen poſitio longe diverſa ſit: Inutrium enim locat Ptolemæus gradu longit. 32. 50. latitud. 45. 30. quo loco Aventinus ſtatuit *Mittenvvaldt*, Eſt autem LANDSHVTVM in Bavaria inferiore ad fluvium rapidiſſimum Iſaram, qui longe lapſus poſtquam Landaviam, Sindelfingium, Monacum, Friſingam, Moſburgum, & Mittenwaldium, urbes ſatis celebres attigit, in Danubium tandem ſeſe effundit. Conditum eſt anno ſalutis partæ 1208 à Ludovico Bavariæ Duce, quum antea arcis jacta fuiſſent fundamenta à Ludovico Ottonis filio, ſub annum 1178. Sedes eſt Principalis. Aget omnium rerum beata copia abondans, ſegete, vino, leguminibus, arboreis fructibus, quibus colles, agrique veſtiuntur. Prata quoque habet & ſilvas: merito ut regio iſta cum amœniſſimis & ubertimis totius Europæ certare poſſit. Urbs ipſa ædificiis admodum venuſtis & elegantibus nitet, inter quæ potiſſimum eminet Eccleſia, quæ artifici ſtructura, ac præſertim ſtupendæ altitudinis turri ſpectatium ad ſe oculos atque animos rapit. In monte, qui urbi imminet, ampla eſt arx, ex qua in vicina loca quaquaverſum patet amœniſſimus proſpectus. Eſt quoque magnificum aliud in inferiore parte urbis Palatium, opus Alberti Ducis, quod vulgo Novum ædificium vocant. Ejus ſtructura elegans, ad Italicæ architecturæ ſymmetriam ſcite ſubtiliterque concinnata, magnum toti urbi decus atque ornamentum adfert. Eſt ibi viſendus hortus, quem Guilielmus Dux in gratiam conjugis ſuæ Lotharingicæ Gallorum hortulanorum opera conſevit. In eo pergulæ operis topiarii, ſepimenta, labyrinthi, areolæ, artifici manu directæ, ingentem ſpectatoribus recreationem præbent inter limpidiſſimorum fontium ductus. Cives in urbe ex mercatu vini, frumenti, lanæ, aliarumque rerum quas benigna illic natura indulgenter ſub miniſtrat, ingentem quęſtum faciunt. Ad hanc urbem collegit Carolus V. exercitum, quum bello Germanico à Saxone & Heſſo preſſus, Ratiſponam deſeruiſſet. Hic litteras acepit à confœderatis ad ſe ſcriptas, non Cæſaris titulo, ſed ejus, qui ſe pro Cæſare gerebat. Ac debellatum tunc, deque Carolo V. Imperatore triumphatum fuiſſet, ſi quantum lentis deliberationibus & conſiliis inefficacibus impenſum fuit à confœderatis, tantum actioni & maturæ excutioni tributum fuiſſet. Caſtra enim Cęſaris invalida: rarus miles: auxilia perexigua: ipſius Bavariæ Ducis, cujus in ſolo tunc res gerebatur, animus vacillans. Sed dum otioſe de minutiis quibuſdam conſultatur, corrupta eſt occaſio: Cæſarque milite Pontificio & Italico confirmatus, Ratiſponam unde profectus ante fuerat, regreſſus eſt.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. 30. *Latit.* XLVIII. 32.

HOc oppido natus eſt Albertus qui (quod rarum eſt in terris) merito ſuo Magni nomen ab inſigni Sapientia retulit, haud aliter quam à factis militaribus & victoriis Alexander, Carolus, Otto, Henricus. Familia ei fuit Solſtertiorum: Domus natalis haud procul ab amne, ubi nunc honòris cauſſa erectum templum cum turri quæ ipſius ſtatuam habet. Vixit anno 1254. Tria vero tunc temporis fertur hoc oppidum habuiſſe notabilia, Virum ſapientiſſimum Albertum, mulierem pulcherrimam, equum maximum. Fuit autem, Albertus iſte præceptor Thomæ Aquinatis Coloniæ. Itaque illius Philoſophiam ſequuntur adhuc in Gymnaſio Laurentiano, hujus in Gymnaſio Montano: illos vocant Albertiſtas, hos Thomiſtas. Quum autem ob ſingularem virtutem atque eruditionem ex monacho factus fuiſſet Epiſcopus Ratiſponenſis, maluit ipſe ſapientiæ ſtudiis ſe dare quam regimini Eccleſiæ, quocirca abdicato Epiſcopatu abiit Coloniam, atque illic docuit. Memorabile eſt id quod libro ſecundo in GVILIELMO CÆSARE retuli, exceptum ab eo media hyeme Coloniæ Principem cum aulicorum ſequela inſtructo luculentiſſimo epulo, ſub dio, inter flores ſubito prognatos, & arbores viridantes, & vites uvis gravidas, quæ omnia ſtatim à Principis Guilielmi abitu diſparuerunt. Cujus quoque hiſtoriæ fidem facit Cuſpinianus, & præter eum alii qui ſe vidiſſe iſta & ſpectaſſe narrant.

Ex monumentis & inſcriptionibus Romanis apparet, ſedem hanc olim fuiſſe militum Romanorum, tametſi ejus nulla exſtet in hiſtoriis quas habemus mentio. Subjiciam tres inſignes,

Prima,

D. M.
PRENCIVS A. V, E. III. LEG.
CIVES BRIVINES
VIXIT ANNOS LXX.
MONIMENTVM FECIT.

Secunda,

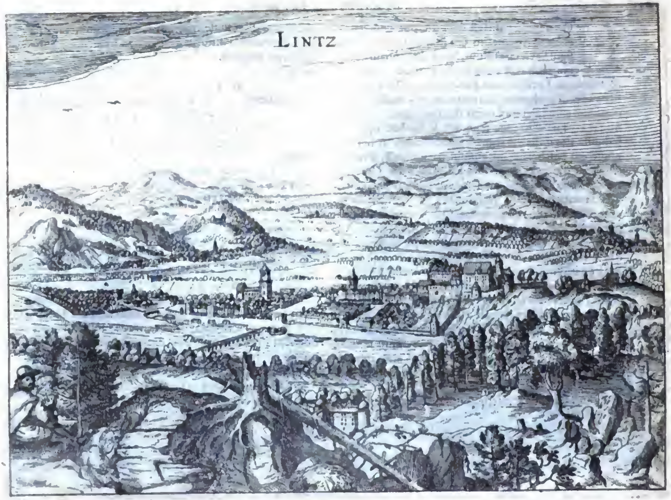
DEO MERCVRIO SING.
EX VOTO IVL. GALLICVS
ET AVR. SIBVLLA P. L. I.

Tertia,

APOLLINI GRANNO
M. VIPIVS SECVNDVS
T. LEG. III. ITAL.
CVM SIGNO ARGENTEO
V. S. L. L. M.

Scholam in ea inſtituit Wolfgangus Comes Palatinus fovit ejus filius Philippus. Auxit urbem ædificiis Ludovicus Bavarus, circa annum Chriſti 1413. Poſtea tamen Fridericus IV. Imperator eam donavit Abbati Fuldenſi, an. 1458 qui haud multo poſt nuptialis muneris loco eam dedit Duciſſę Bavariæ, ea lege ut ne cives majore exactione gravarentur, quam 300 florenis annuis. Qua libertate illecti multi nobiles illuc conceſſerunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. 40. *Latit.* XLVIII. .24.

BILIBALDVS Pyrckhaimerus putavit Lintſium eſſe Ptolemæi *Aredate*, videoque in eadem quoque ſententia fuiſſe Pyramium. Atqui *ἀρεδάτῃ* Ptolemæo ponitur gradu longit. 35.0. latit. 47.0. Quocirca, niſi vitium ſit in topotheſia, non poterunt hæc inter ſe aptari. Aliis placet, *Aredate* idem eſſe cum eo quod Notitia vocat *Arlape*, vulgus hodie *Erlach*. Eſt autem LINTSIVM amœnum Auſtriæ inferioris opidum, adſitum Danubio, qua ſe Dravus in majorem amnem exonerat, ſexto ſupra Arlapen milliari. Vix habet univerſa Auſtria locum jucundiorē, itaque vicinæ ei ſunt multæ arces nobilium, ob venationum, aucupiorum, & piſcationum commoda paſſim illic exſtructæ. Ager frumenti proventu fœcundus eſt, Templum in urbe amplum, cum turri ſatis firma. Curia auguſta. Arx ad præſidium & tutelam in colle poſita. Pons ligneus ripas Danubii jungit, quas utrimque prætexunt ædificia nobilium & agricolarum, jucundo ſpectaculo, præſertim quum navibus aut pontonibus amnis tranſmittitur, quod quidem illo loco frequens eſt. Porro Lincii inſtituta eſt anno 1552. inter Ferdinandum Auſtriacum Caroli V. fratrem & Mauritium Electorem tractatio de liberandis ex captivitate Joanne Friderico Saxoniæ Duce, & Philippo Haſſiæ Lantgravio. Mauritius enim Lintſium quum veniſſet, Principibus confœderatis Auguſtæ, Carolo V. Æniponti agentibus, pacis ineundæ rationes haſce propoſuit: Vt ſi pacatā Cæſar vellet Rempublicam, Heſſus ſocer libertati reſtitueretur: Diſſidium de religione componeretur. Reſpubl. recte conſtitueretur: Paxque cum Galliæ rege fœderato & amico fieret, denique ut proſcripti, ac nominatim Hedecus, in gratiam reciperentur. Ferdinandus re cum iis quos iuxta ſe habebat (erant ii Maximilianus filius, & Albertus Bavariȩ Dux ipſius gener, quos Cæſar legatos eo miſerat) communicata, reſpondit, Non recuſare Cæſarem, modo diſcedatur ab armis, quin protinus Heſſus captivus liberetur: Placere autem imprimis, ut proximis Germaniæ conventibus de religione ac Republ. conſtituenda agatur. Nec abnuere Cæſarem, quo minùs ex Mauritio cognoſcat, quibus conditionibus paciſcendum cum Galliarum rege puter. Quod ad proſcriptos vero attinet, poſſe eos in gratiam recipi, dum legi quam Cæſar tulerit, obtemperaturos ſe recipiant. Ita diſceſſum utrimque eſt, & deſerto Lintſio Mauritius Auguſtam ad confœderatos, Ferdinandus Ænipontem ad Cæſarem conceſſit. Sed non multo poſt Mauritius cum ſociis ad Zirlam, quæ duobus ab Æniponte milliaribus diſtat, exercitum duxit, tanta cum Cæſaris trepidatione, ut is etiam adverſa ſua valetudine, & pluvioſo ac nimboſo cœlo, per noctem lectica cum Ferdinando fratre aufugerit ad tædarum lumen; dimiſſo ex captivitate Saxone.

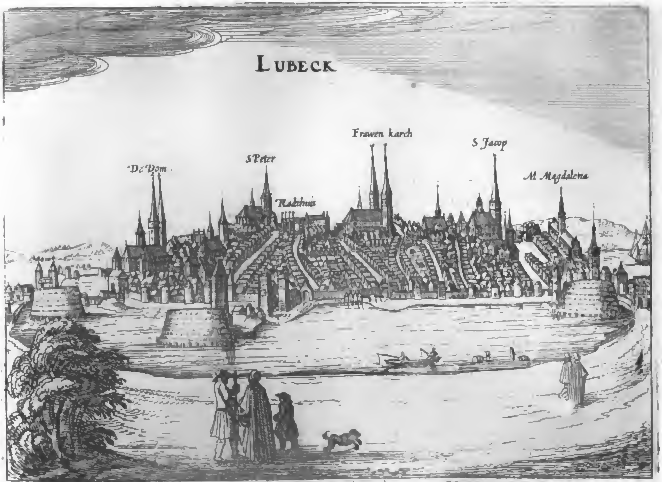

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIV. 40. *Latit.* LI. 15.

LIPSIA ad trium amnium conflugem, Pliſnæ, Elyſtri, & Pardæ ſita, via quæ ab Hala Saxonica in Bohemiam ducit, emporium eſt haud admodum grande, ſed peropportunum mercimoniis, & omnium ad vitam neceſſariarum rerum copia abundans. Commendant illud prata, horti, muri, foſſæ turres, curia, caſtrum, templa duo, Scholæ particulares duæ, Academia, Iudicium provinciale, Mercatus annui tres, Depoſitio mercium, atque imprimis optimorum civium humanitas & fides. Monaſterium Canonicorum regularium fundavit Theodpricus Marchio Miſniæ, anno 1218. B. Thomæ monaſterium confirmatum eſt ab Adolpho Imp. anno Chriſti 1294. Cœnobium veſtalium extra portam Peninam fuit: Bernardinum Ciſtercienſium in Prulio. Tria quoque caſtella quæ mœniorum ambitu incluſa fuerant, converſa ſunt in ſacros uſus à Ludovico. Unum ad portam Grimēſem ceſſit Dominicanis, qui templum illic B. Paulo condiderunt. Alterum illud eſt quod vocatur caſtrum Pliſſenburgicum; Tertium fuit in vico Franciſcanorum, qui & ipſi templum magnificum eo loco exſtruxere. Quumque hactenus triangularis fuiſſet urbs, rectis lineis à porta Penina ad Ranſtetenſem, atque inde ad Grimenſem, facta eſt quadrata, incluſo Prulio vico. Anno 1263. Theodoricus Marchio de Lansbergo donavit cives autonomia, ut à Præſide citati non teneantur comparere, ſed de ſuo jure poſſint apud Prætorem urbanum contendere. Circa annum 1420. cœpere Scabini Lipſienſes lites publice decidere; Collegium autem illud ab Auguſto Saxoniæ Duce & Electore ita ordinatum eſt, ut Præſes unus ſit, Aſſeſſores ſex, è quibus tres ſint Jureconſulti, totidemque Senatores, cum uno Actuario. Anno 1488 inſtitutum eſt Lipſiæ ab Alberto Saxonię Duce judicium Provinciale, quod etiam ita ab Auguſto ordinatum eſt, ut in eo unus ſit ex Equeſtri ordine judex primarius ſive Pręſes, tres nobiles aſſeſſores, totidemque Iuriſconſulti. Tum ordinarii Advocati quatuor ad cauſſas ordinandas, & ad cauſſas amicè componendas nobiles duo, cum totidem Iuriſconſultis. Nundinæ Lipſienſes à Maximiliano I. Imperatore anno 1469. & 1467. confirmatæ ſunt, & ita conſtitutæ, ut quotannis vere, autumno, & Kal. Ianuarii in omne tempus celebrari ac frequentari poſſint, nec fas ſit ſimiles in Halberſtadiana vel Miſnienſi, vel Merceburgenſi diœceſi ad 15. milliaria indicere. Academia Lipſica ortum habuit ex Pragenſi, ſub Friderico Electore Saxoniæ anno 1409. conceſſis ei duobus Collegiis, uno majore in equeſtri vico, altero minore in vico B. Petri. Diſtinctæ ſunt quoque nationes, in Miſnenſem, Bavaricam, Saxonicam, & Polonicam. Joannes 23. Papa Canonicatus ſex Academiæ dedit, duos ex Miſnenſi Epiſcopatu, duos ex Murſebergico, ſingulos ex Numburgenſi & Cicenſi. Principes quoque pagos tres contulerunt, Cozſchinam, Mercovicium, & Hohcheidam. Sub Henrico Duce reſtauratio facta eſt Eccleſiæ. Sub Mauritio ingens ad Academiam bonorum acceſſio. Conceſſi pagi quinque, evocati profeſſores, Ioachimus Camerarius. Joannes Rheticus, aliique. Anno 1517, obſeſſa eſt per dies 14. Lipſia à Joanne Friderico, qui regionem ſuam, licet proſcriptus, conatus eſt Mauritio eripere, ſed ob gelu ſoluta eſt obſidio. Curia ſumptuosè exſtructa eſt anno 1556 cum tabernis mercatorum, & libia, ſupra quam aula ingens ad honeſtiorum civium convivia Caſtrum ad Pliſnam ædificare cœpit Mauritius, adſolvit Auguſtus. Anno 1595. Rector Univerſitatis deſignatus eſt Vdalricus Sleſwici & Holſatiæ Dux. Anno 1602. Philippus Julius Stetini & Pomeraniæ Dux. Biennio poſt, Adolphus Fredericus Dux Megapolenſis.

Digitized by Google

Digitized by Google

LUBECA urbs Saxonię ampliſſima, Wagriæ caput, ſitu, & mœnibus, & portu ornatiſſima, mercaturis quoque cunctiſque rebus neceſſariis inſtructiſſima, & imprimis legibus honeſtis moribuſque exculta, ac tam publicis quam privatis ędificiis ſplendens, & navigationibus potens, merito ſuo omnium ad ſinum Balthicum ſitarum urbium præcipua habetur: Ut de ea recte Lindebergius,

Gens humana, ſitus, commercia, littora, mores,
Mars, toga, divitiæ, curia, relligio,
Arctoas inter claras virtutibus urbes
Efficiunt tollat tantum LUBECA *caput,*
Et decus Europæ, & lumen ſit totius Anſæ
Et ſit Vandalici pulcra corona ſoli.

Sonat enim *Lubeca* laudis angulum, quaſi dicas *Lob-beck*. Sita eſt ad *Swarda* & *Dravenna* confluenteis, hinc amne inde lacu *Wagniſſa*, qui & *Bracknſa* dicitur, irrigua. Ortum habuiſſe creditur partim à Cimbris, partim ab oppidulo *Swartow*, quod mari eſt vicinius, conditum circa annum Chriſti MXL à Godſchalco Principe Obotritorum. Nam quum Swartoum Rugij bellis perpetuo fatigarent, nec poſſent induſtrii cives deſtituti opibus adverſus tam potentem hoſtem ſe defendere, fertur ipſis autor fuiſſe Adolphus II Comes Schowenburgicus, qui à Lothario Imp. Comes Holſatiæ factus fuit anno MCXL. ut mutatis ſedibus ſubducerent ſe longius à mari, in locum quem Cimbri olim urbi deſtinarant, ubi collem ambiunt Wagniſſa & Dravenna, tutumq; eũ reddunt ab hoſtiũ excurſionibus. Placuit conſilium; idque eo magis, quod inter effoſſiones deprehenderent fundamenta antiquarum molitionũ. Sed creſcentem urbem multa infeſtarunt: Nam & à Vandalis ſtatim ſpoliata, & ab igni fœdata eſt, anno MCLVIII. & Adolphum ſenſit imparem defenſioni ſuæ adverſus Henricum Leonem Saxonię & Bavariæ Ducem potentiſſimum. Hic enim novæ civitatis incrementis querebatur Bardovicenſium mercimonia decreſcere, & proventum minui ſalinarum Luneburgenſium exportatione ſalis Todeſloani. Quid faceret adverſus tam potentem hoſtẽ Adolphus? Quum deprecationi locus non eſſet, videretque à Leone aditum Lubecæ intercluſum, & fontes ſalis corruptos, & majora niſi cederet, inſtare, ceſſit urbe, quamque ipſe defendere non potuit, potentiori regendam dedit. Sic ergo Leo Lubecam fecit juris ſui. Mutato domino crevit urbs prudenti, jam tũ Magiſtratus conſilio, qui Ducis Saxonię interceſſione, facile à Daniæ rege Woldemaro obtinuit, ut libera eſſent Lubecenſibus per Daniam commercia. Anno MCLXIII. conſentiente Henrico Leone tranſlatus eſt Epiſcopatus Oldenburgicus Lubecam, exſtructaq; eſt in arenis à Gerardo Epiſcopo Eccleſia cathedralis, ſacra B. Joanni. Proſcripto Leone venit civitas in poteſtatem Imperii, obſeſſa & capta à Friderico I. Tunc Lubeca facta imperij urbs, arcem Comitũ Wagriæ ad Dravam una cum libero fluminis uſu & immunitate vectigalium redemit. Poſt obitum Friderici reddita eſt Leoni. Eo defuncto ceſſit regi Danię, victa à Voldemaro Canuti regis fratre, duce Sleſvicenſi. Sed quum eam Dani durius premerent, dederunt ſe Lubecenſes in poteſtatem Friderici II, & ab illo impetrarunt priſtinã illam ſuam Imperii libertatem. Ita intra annos LX varios caſus experta reſpublica, oſtendit rebus adverſis deſperandum non eſſe ei qui magnum aliquid moliri ſtudet, ſed enitendum prudenter quamdiu ſpes aliqua divinitus adfulget. Ex eo igitur fuit Lubeca manſitq; ſemper in ditione Romani Imperii, fida, & conſtans; inſignia quoque virtutis ſuæ præmia à Cæſaribus experta. Anno MCCXXXVIII ingenti incendio deformata eſt, quæ res occaſionem dedit, cavendi, ne in poſterum

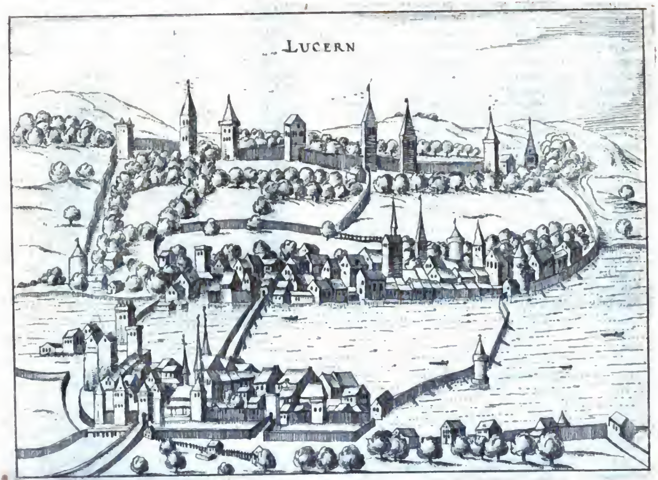
arundine aut ſtramine, aut paluſtri junco domus illic tegerentur, ſed tegulis coctilibus. Anno MCCCVIII motus eſt in civitate inteſtinus adverſus Senatum tumultus à civibus quibuſdam factioſis, quorum opera factum eſt, ut pulſis Conſulibus antiquis novi ſubrogarentur in ipſorum locum: ſed non multo poſt facile ſenſit Reſpublica, quantum interſit, navem illam à perito nauclero non ab ignaro ventorum & fluctuum regi. Reſtitutus ergo prior Senatus ſeptennio poſt per Sigiſmundum Imperatorem, à faventibus civibus ingenti deſiderio exceptus eſt. Magna vero eſt in ea urbe Magiſtratus autoritas, magna amplitudo; Neque enim ad eam dignitatem evocantur, niſi electi ob ſingularem atque eminentem prudentiam viri. Conſules ſunt duodecim: omnes patritii vel equeſtris dignitatis. Horum perpetua eſt in Rep. poteſtas, niſi quod extincto uno alter ex reliquo corpore delectus ſufficitur. Hi ſunt cuſtodes libertatis & ſalutis civium. Plebeii niſi vocentur, in Magiſtratum non veniunt, neq, ullum vel in conſulendo vel in petendis honoribus jus habent. A Conſulibus non datur niſi ad Romanum Imperium provocatio. Tali decachordo ornata civitas concentum edit longe ſuaviſſimum. Anno MD accuſati ſunt à rege Daniæ Lubecenſes, quod Suecis faverent; fuitque ea non parvi inter ipſos motus cauſſa: ſed compoſitum eſt negotium interventu Raimundi Cardinalis, & Friderici Ducis Holſatiæ, & Magni Ducis Megapolenſis. Anno MDVI geſſere bellum Lubecenſes adverſus Henricum Ducem Megapolenſem, totum biennium, ortum ex cauſſa levi, ruſtici cujuſdam ebrii cum muliere rixoſa contendentis. Ac niſi hortatu Maximiliani I per amicam tranſactionem res fuiſſet cõpoſita, magna utrimque damna experti fuiſſent. Anno MDIX bellum novum cum rege Daniæ Joanne ſuſceptum eſt, ob naves detentas & bona direpta. Quod cum Reſp. contra pacis formulam Neocopii ſancitam factum judicaret, ipſa ſibi viciſſim in regios eandem violentiam permiſit. Rex miſſis navibus bellicis XXIV portum Lubecenſem obſidet, omnemque importationem & exportationem mercium prohibet. Lubecẽſes contra Danos cum mercibus attecto adſtrictas detinent. Danus Lubecenſes per regnum ſuum negotiantes omnibus bonis ſpoliat. Suecus à Danis læſus, jungit ſe Lubecenſibus in communis ſocietatem belli. Ita ſuis, imperii, Suecorum viribus freti Lubecenſes, Octodecim grandiores naves ſale, pannis & inſtrumentis ad belli apparatum onuſtas in Sueciam mittunt, ſimulque Daniæ regi per litteras bellum denunciant. Naves illæ omnes Stockholmiam delatæ ſunt, una excepta, quæ in itinere tempeſtatibus agitata, fluctibus hauſta eſt. Felix hoc initium Suecis animos addidit, ut inito iterum cum Lubecenſium Republ. fœdere, Joanni regi Daniæ penitus renunciarent. Sed ſub autumnum reverſuræ naves diſiectæ ſunt tempeſtatibus, partimq; ſubmerſæ ſunt, partim in portu Dantiſcano hibernarunt. Interea Dani facta in agrum Lubecenſem exſcenſione viginti ipſorum pagos flammis injectis combuſſerunt. Efferatus hac injuria liber populus magno animo ultionem petiit, & non tantum Suecos adverſus regem incitavit, ſed etiam inſulas quaſdam invaſit, naves diripuit, incenditque, & quacumque potuit parte incumbuit in vindictam: Donec Friderici Holſatiæ Ducis interventu (nam & illum flamma vicini belli attigerat) utrimque obtentum eſt, ut libera ſaltem navigatio permitteretur. Poſt obitum Joannis Chriſtiernus Daniæ rex titulis ferocior, quam armis & conſilio potens, contra pacta non eſt veritus currus multos pannis, & ſale, & armis onuſtos, qui ad oſtium Dravennæ amnis (locum vulgo *Tramunde* vocant) ſubſtiterant, invadere, & Hafniam abducere, quumq; admonitus promiſiſſet ſe cuncta redditurum, non fuit ipſi religio datam ſæpius fidem frangere.

Conatus

Digitized by Google

Conatus eſt quoque aliis artibus commercia Lubecenſia tranferre Hafniam, exq; illorum incommodis ſua augere commoda. Hinc itum rurſus ad arma, quibus à Rege Daniæ præfectus eſt Severinus. Lubecenſes cum Suecis iterum agunt; qui offenſi Chriſtierni tyrannide, & improba perfidia, ipſum regno ſuo ejecerunt. Nec fulcivere diu ruentem Dani: Ille autem ſe excluſum videns, cum coniuge ſorore Caroli V profugit in Belgicam. Lubecenſes interea Severinum belli Ducem Gothlandia expellunt, & Guſtavum Erici filium, qui è Danico carcere ad ipſos ruſtico habitu profugerat, (monſtratur adhuc ejus veſtis in ſummo templo Lubecæ) Stocholmiæ proceribus ſiſtunt, & ad regnum promovent, an. MDXXIV. Sed ſub Erico Suecorum rege Lubecenſes anno MDLXII quum mitigationem quorundam ſtatutorum poſtularent ſibi ac toti ſocietati Anzeaticæ intolerabilium, nec poſt iteratas ſæpius expoſtulationes quicquam reſponſi ferrent, naves imo ſuas viderent cum mercibus in fiſcum redigi, communicato cum ſocietate Anzeatica conſilio fœdus inierunt cum Friderico Daniæ Rege, bellumque commune adverſus Regem Ericum ſuſceperunt. Duravit bellum illud annis octo, geſtumque eſt utrimque magna animorum exercabatione, & ingenti partium jactura. Tandem feſſi damnis & moleſtiis, quum exitum nullum viderent, ſeque interponerent Imperator Maximilianus, Elector Saxoniæ, Rex Poloniæ, aliique arbitri, conventu Stetini habito conſenſum eſt in certas conditiones pacis anno MDLXX. Nunc LUBECA fœdere cum Illuſtr. unitarum Belgicæ Provinciarum Ordinibus facto, miſſoque in eam rem nomine totius Anzeæ Teutonicæ, legato Cl. Viro D. Joanne Domanno, laudem refert prudentiæ, gravitatis, fidelitatis, fortitudinis. Religio in urbe reformata eſt anno MDXXX evocatis in eam rem à Senatu M. Andrea Guilielmo, & M. Joanne Walhoff. Urbs ſitu & opere munitiſſima eſt, muri & propugnacula palis ac tignis in aquam depactis fuſticato opere firmantur. Binæ ſunt civitatis plateæ longis extenſæ ſpatiis, quas reliquæ decuſſatim interſecant, clivoſo deſcenſu illinc in Dravennam hinc in Vageniſſam illuviem omnem ſordeſque civitatis emittentes: quo fit, ut grata mundicie plateæ omnes niteant. Templa conſpicua ſunt, Cathedrale B. Joannis, Collegiata, B. Virginis, S. Jacobi, S. Petri, aliaque, quæ celſis ornata turribus, laminiſque æreis aut plumbo tectæ, apicibus aureis fulgent.

Digitized by Google

Digitized by Google

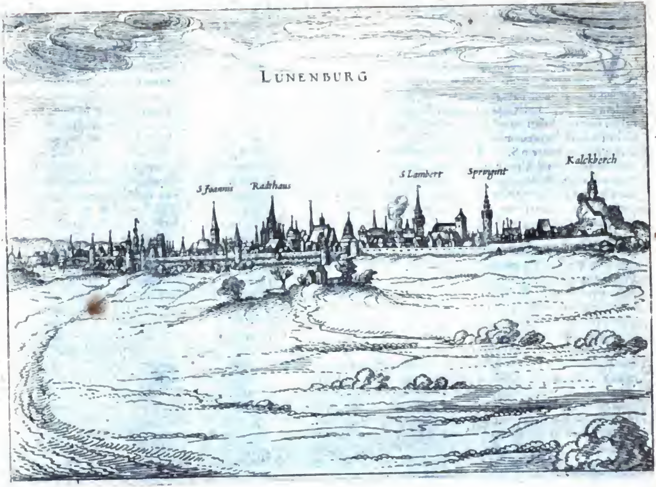
LUCERNA, Helvetiorum; *Lucern.*

Longit. Grad. XXIX. 53. *Latitud.* XLVI. 42.

VRBS LUCERNA ſita eſt ad Ruſam amnem, qua is e lacu effluit, perque urbem lapſus, poſtea in Arolam ſeſe exonerat, ejuſque aquis miſtus ſeſe in Rhenum mittit. Lacus ab urbe vocatur Lucernenſis, ac per eum navigatur ad tres pagos. Sita eſt ad pedem altiſſimi montis, quem quidam Fractum, quidam etiam montem Pilati vocant. Per urbem neceſſarium eſt iter illac in Italiã tendentibus per Alpes Lepontias, quem hodie vocant montem S.Gothardi. Hinc merces Germanicæ & Gallicæ ad Alpes ſubvehuntur, atque inde in Italiã clitellariis jumentis, in id ſemper paratis, deſcendunt: Sic viciſſim Italicæ merces eodem itinere mutato curſu per lacum & Ruſam in Arolam, inde in Rhenum ac porro in Oceanum deferuntur. Originem urbs cepit ex monaſterio, quod illic Wigardus presbyter frater Ruperti ducis Allemanniæ tempore Ludovici Regis erexit ſub annum DCCCXVI. Hoc monaſterium poſtea fuit Abbatis Murbacenſis: Proditum enim eſt hiſtoriis, regi Lothario Abbatem Murbacenſem fuiſſe ſupplicem, ac petiviſſe, ut ab ipſo confirmarentur jura quędam monaſterii *Luciaria*, quæ habuit in villa Emmam, ſita in Ergoia, juxta fluvium Ruſs, quæ olim abavus ejus rex Pipinus & pater Ludovicus monaſterio donaverant. Hęc ultima eſt, quod conſtet, hujus oppidi vetuſtas. Monaſterio junctæ fuerunt domus ruſticæ, & piſcatorum caſæ, tum diverſoria in uſum commeantiũm; & opificum domicilia. Ita paullatim crevit urbs. Sic multę aliæ in Germania, ex cœnobiis, pręſertim Benedictinorum: Fulda, Sangallum, Campidona, Amerbachium, Seckinga, Wiſſenburgum. Nomen creditur accepiſſe à Lucerna, quæ forte illic initio in uſum navigantiũ ſuſpenſa fuit: Atq; huic rei credibile eſt inſerviiſſe turrim illam vetuſtam, quæ ad ſuperiorem pontem hodie ab aquis nomen habet. Imperavit autem oppido Abbas Murbacenſis uſq; ad tempora Alberti Auſtriaci Imperatoris. Hic quum in Helvetia novum principatum condere inſtituiſſet, Lucernam quoque emit, datis Abbati quatuor pagis in Alſatia, & certa quadam pecuniæ ſumma: Bis mille argenti marcas fuiſſe ferunt. Sed fuit ſemper civitas ipſa libera atque immunis ab Abbatum primum, poſtea etiam ab Auſtriacorum Principum mero imperio, qui idcirco etiam privilegia ipſorum ſe inviolata conſervaturos ſoliti ſunt promittere, clementique ac legitimo imperio ipſos recturos. Quum autẽ poſtea apparuit conjurationibus & factionibus clamdeſtinis ſtructas ipſorum libertati inſidias, inierunt fœdus adverſus Auſtriacos cũ vicinis tribus pagis, Vriis, Suitiis & Underwaldiis, in quo adhuc conſtanter manent. Habent autem Lucernates complures præfecturas. Duæ præfectos ſuos extra urbem habent: Wikenſis & Sempachiana. Cæteræ adminiſtrantur a Senatoribus Lucernatibus. Porro apud Lucernates viget vetus lex Talionis: nam ſi quis civem occiderit, etiamſi juſta id de cauſa fecerit, ut ſi provocatus vim vi repulerit, nihilominus deprehenſus capite pœnas luit: Si aufugerit, perpetuo exilio damnatur: Sed ſi abſens interea cum liberis & propinquis cæſi tranſegerit, eoſque ſibi reconciliaverit, conceditur ei a Senatu in urbem reditus. Soli ex Helvetiis Lucernates tubarum loco æreis cornibus incurvis utuntur, quæ horrendum ſonant: ipſi vocant *harſch-hærner*. Ajunt hoc ſibi juris datum a Carolo Magno, & Rulandum Caroli ex ſorore nepotem illis uſum eſſe. Ego ad Romanos id referre malim, motus verſu,

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXII. 18. *Latitud.* LIII. 27.

LUNEBURGUM Hamburgo diſtat VII milliaribus, Lubeca X, Brunſviga XVI, Ulcena V, Bergerdorffa totidem, Winſena tribus: eſtque nobilis Saxoniæ inferioris civitas ad flumen *Emenaw*, quem Albanium quidam vocant, uno ſupra Bardovicum miliari, Veteri Chaucorum & Longobardorum ſede: Condita eſt ab Hermanno *Stupkenshorn*, qui etiam templum ac cœnobium Benedictini ordinis in monte Calcis anno Chriſti CMLXXI exſtruxit: eſtque veriſimile ad montis illius pedem, præſertim vero propter Salis puteum pagum ſemper fuiſſe, meminit quippe *Luinbergæ* Ditmarus Merſburgenſis, hiſtoriarum ſuarum libro VI. Sed ſimulatque excluſus à Bardovicenſibus (qui opibus ſuis præfidebant) Henricus Leo ipſorum urbem ſubuertit, cœpit iſtud protinus caput attollere inque urbis formam ſeſe componere. Adeo ut nunc cum præcipuis Germaniæ certare poſſit, tū benigna rerum copia, tum ædificiorum magnificentia, ſitus opportunitate, civium frequentia, humanitate, & fortitudine, tum deniq; nominis celebritate. Cœlum habet terſum & ſalubre agrum fertilem. Vix ulli Anzeaticarum cedit. Tres ſunt in ea Eccleſiæ primariæ, Una B. Joannis, Altera Lamberti vicina ſalinis, tertia S. Nicolai. Otto I ditionē iſtam erexit in Comitatum, adjunctis ei prœdiis ex agro Megapolenſi, Fridericus II ex Comitatu Ducatum fecit. Henricus Leo exutus Bavaria & Saxonia proſcriptuſque ab Imperatore hanc urbem cum Brunſuicenſi adhuc retinuit. Salinę duplices ſunt. Veteres, contiguę urbis muro; & Novæ, in ipſo pene urbis meditullio. In his aqua è puteo hauſta, perq; tubos in vicinas caſas diſtributa, ſartaginibus ex plumbo factis excoquitur, magnoque ciuium quæſtu in vicina Germaniæ loca diſtrahitur, nunquam non expetita importatione illius mercis, & nunquam non ſufficientibus aquam puteis, & ſilvis vicinis ligna. Tanta eſt ejus ſoli ubertas. Ex ſalis provētibus ſtipendia ſoluuntur omnibus qui ullo in munere publico Reipubl. Eccleſiatum & Scholarum vivunt: ut quæ alibi honoraria ſunt, merito illic ſalaria ex re vocari poſſint. Religionis reſtauratio multis illic conſtitit certaminibus. Vix trigeſimo anno poſt prima molimina docere publice cepere in templo B. Nicolai Fridericus Henningius & Henricus Otto: paullo poſt etiam in aliis templis Ekenbergius & Joannes Lampadius. Erat tunc in Senatu vir magnæ autoritatis Hieronymus Witzendorfius, qui multum ad negotium illud contulit: Sed quum cives ipſi faſtidirent aniles monachorum ineptias, fraudeſque quibus illæ defendebantur, non deſtiterunt in Senatu contendere, ut exemplo Lubecenſium & Hamburgenſium liberæ ipſis conciones permitterentur. Quod quum impetrari à ſe Senatus pateretur, accerſitus eſt Hamburgo M. Stephanus Kempius, qui Eccleſias ad eam quæ nunc illic eſt formam reſtituit. Hunc ſecutus eſt Urbanus Regius, & alij. Adſcribam M. Thomæ Maweri paſtoris ad S. Michaëlem verſus de Luneburgo,

L UNEBURGA Dei   L ætaberis ante tribuna   L
U nanimi retinens   V erba ſacrata ſtat   U.
N ec non juſtitiæ   N ervum, venerabile numeN
Æ quali tribuens   Æ qua cuique vic   E.
B arbarus hinc aberit   B ona qui rapit urbibus AchaB
U ſa ferens larga   V i bona cuncta pen   U.
R upta tibi nunquam   R apiet concordia robu   R
G og procul hinc aberit   G randis & enſe Mago   G.

MAGDE-

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. XXXIII. 58. *Latitud.* LII. 18.

CAROLUS Magnus non minus religionis quam victoriarum gloria inclytus, poſtquam XXXIII annos impendiſſet in vincendis Saxonibus, tandem pace parta, decem conſtituit in Saxonia epiſcopatus, 1 Oſnaburgi, 2 Oſterwici, qui poſtea tranſlatus eſt Halberſtadium, 3 Mindæ ad Viſurgim, 4 Bremæ, 5 Padelbornæ, 6 Werdæ, 7 Monaſterij, 8 Elzij, qui tranſlatus eſt Hildeshemium, 9 Hamburgi, 10 Stydæ in Comitatu Dominorum de Schwaleworch, qui nunc de Lippia appellantur, ac poſtea tranſlatus eſt ad Walerſleve, ac tandem per Ottonem I Imperatorem an. CMXXX Magdeburgum ad Albim, flagitante id ita uxore Editha Nomen habet à Virgine. Qui Venerem illic cultam à Romanis dicunt, aiq; inde nomen Magdeburgo datum, neſcio Venerem didicerint eſſe virginem, aut Romanos hoc loco Veneri, aut omninò Deæ alicui delubrum poſuiſſe; Certe Venus tantnm abeſt ut virgo ſit, ut potius omnis impudicitiæ & ſpurcitiei ſit mater. Romani vero nunquam hiſce locis ſedes fixerunt: nec ſi voluiſſent, permiſiſſent illud Germani. Non ſunt origines interiorum Garmaniæ locorum petendæ aliunde quam ab invicta Germanorum gente. Ego ad Editham Ottonis I coniugem filiam Echtmundi Anglorum Regis hoc totum referre malim. Hæc enim locũ iſtum, quod eſſet dotalitius, quodque ipſa amœnitate & commoditate ejus delectaretur, dilexit. Precibus ergo contendit ab Imperatore marito ut ſibi urbem illic condere liceret, neque id difficulter impetravit. Mulier ergo, in agro dotali, urbem conditura, unde potuit nomen commodius petere quam à ſuo ſexu, & quidem ſui ſexus flore? Vocavit igitur Magdeburgum, plane ac ſi dicas παρθενόπολιν & ſignum urbi dedit, virginẽ in arce ſtantem cum ſerto virginali: Quam hæc diverſa ſuut à fœdis Veneris Cotytijs? Ejuſdem rogatu Cœnobium quoque inſtitutum eſt illic ordinis Benedicti, eique præfectus Anno Abbas Treviris accitus ex cœnobio S. Maximini, conceſſis ipſi multis immunitatibus cum latifundijs, ea lege, ut quotannis fundatrici mitteret equum album, cum puero, & lancea. Burg-graviatum imperij eadem illic inſtituit. Urbem quoq; ipſam impetratis ab Ottone privilegijs ornavit, effecitq, ut negotiatores in Albi flumine prærogativas multas haberent. Inſtituit quoq; nundinas, & Epiſcopalem ſedem tranſtulit de Walerſleve, ubi eam pater ante collocarat, in novam hanc urbem; impetravitque ei à Pontifice jus Archiepiſcopatus, ut eſſet omnium Vandalicarum urbium Metropolitana, haberetque ſibi ſubjectas Eccleſias Merſburgenſem, Miſnenſen, Gitzenſen, Havelbergenſem, & Brandeburgenſem. Ipſa vero Imperatrix Editha poſt obitum (ſic enim juſſerat) condita eſt Magdeburgi in cœnobio Benedictinorum, anno DCCCCXLVII. De Ottone autem I Imperatore poſt multa ſic ſcribit Friſingenſis. Hic ille eſt Otto, qui poſt multas quas novi victorias, Græcos quoque in Apulia & Calabria ſuperavit, ac imperium Romanum virtute ſua ad Francos Orientales reduxit, primuſque venas argenti & æris juxta civitatem Goſlariam in Saxonia invenit. Metropolim etiã Magdeburgenſem, ubi adhuc cultu regio humatus cernitur, pluribus ornamentis decoravit. Hæc ille. Cœperat quidem Carolus Magnus locum illum, quod commodus eſſet manſioni ſuæ, & figendæ ſedi belli, ornare, itaq; & B. Stephani templum illic condidit, quod poſtea una cum oppido ab Hunnis vaſtatum eſt, & arcem fecit, quam Witikindo donavit: & Burg-graviatum illic conſtituit, & Rulandi ſtatuam erexit. quæ etiamnum in foro conſpicitur; ſed non potuit tam ſubito in urbis formam excreſcere.

Hoc ergo factum eſt ſub Ottone, qui aratro ambitum circumduxit muriſque, & portis, & foſſis novam urbem exornavit. Habuit autem hoc in more Carolus, ut extructis à ſe urbibus Rulandi ſtatum imponeret. Fecit id Magdeburgi, Hamburgi, Halæ Saxonum, Halberſtadij, & alibi, ſed Hamburgenſem Rulandum abſtulit Holſatiæ Dux, qui hoc argumento urbem illam ſibi ſubditam contendit Spiræ in Comitiis anno MDLXX. Fuit autem Rulandus iſte Caroli ex ſorore nepos, vir magni roboris, cujus opera in debellandis Saxonibus fœliciter uſus eſt. Eum ferunt confecto bello Hiſpanico quum exercitum in Galliam victor reduceret, à Vaſconibus cæſum interiiſſe. Hujus ergo Rulandi ſtatua ingens in foro eſt, cui oppoſita eſt ex adverſo altera cervæ ab ipſo confixæ. Eſt etiam in foro ſtatua lapidea Ottonis I, quæ equitantem ipſum, & utrimque ſtantes coniuges Editham & Adelheidem repræſentat. Eidem quoque Ottoni exſtructum eſt in templo ſacellum, in quo marmor ingens cum ipſius effigie, habente dextera tabellam rotundam, in qua notæ conſpiciuntur, quibus ſignificatur, novendecim tonnas auri templo illi donatas eſſe. Cathedrale templum Mauricio dicatum, votivum eſt. Otto enim ante conflictum cum Hungaris ad Lechum anno DCCCCL vovit, ſe, ſi victor domum rediret, ſplendidum templum S. Mauritio conditurum. Victor ergo animum ad ſtructuram Eccleſiæ adiecit: Et licet initio vehementer illius conatibus obſtaret Bernardus Epiſcopus Halberſtadienſis, adeo ut de re conficienda pene deſperaretur: tamen poſt obitum Bernardi perfecta res eſt: Templum cathedrale magnifice exſtrui cœptum, Epiſcopatus mutatus in Archiepiſcopatum. Cœnobium Benedictinum tranſlatum extra muros in collem, dictumque ex eo Bergenſe: omnia denique prout voverat Otto conſummata.

ARCHIEPISCOPORUM MAGDEBURGENSIUM SERIES.

1 Adelbertus Treviris evocatus factus eſt primus Archiepiſcopus Magdeburgenſis anno CMLXVIII, unctus à Præſule Moguntino.

2 Giſelarius electus anno CMLXXXI ſub Ottone II. Vir bellicoſus 30754 Slavos Diœceſin Havelbergenſem Brandeburgenſem, & Gizenſem diripientes, fudit, adjutus à Principibus Saxonicis. Eum Otto III Simoniæ accuſavit, quod præter Magdeburgenſem Archipiſcopatum in ſe quoque tranſtuliſſet Epiſcopatum Merſeburgenſem.

3 Dago anno MIV magna acceſſione auxit Epiſcopatum. Templum Cathedrale abſolvit. Cæſar Otto III ſummo frigore & nive alta ſolenni proceſſione nudis pedibus reliquias Mauritij ex cœnobio Bergenſi intulit in Eccleſiam, & in altari depoſuit, ſimulque provinciam Gebichenſteyn quæ ad Halam eſt Archiepiſcopo dedit.

4 Gualterus electus an. 1014. ſedit hebdom. octo.

5 Gero conſtitutus ab Ottone III, anno 1016. Hic Marchionem Brandeburgicum excommunicavit, mœniaque ab Ottone I cœpta perfecit: mortuus eſt anno 1024.

6 Hunfridus Henrici Imp. Diaconus. Hic templa B. Petri, Pauli & Nicolai è fundo exſtruit.

7 Engelhardus Henrici III Imp. Diaconus, electus anno 1052, obijt an. 1063.

8 Wernerus à Cæſare conſtitutus, perijt ad flumen Unſtrotum, quum fugeret ex prælio Henrici IV cum Rudolpho Suevo, anno 1080.

9 Hardevicus Francus.

10 Henri-

Digitized by Google

10 Henricus, anno Chriſti 1102.

11 Adelgotus Comes à Loe.

12 Rutgerus, electus à capitulo anno 1119.

13 Nortbertus. Hic Lotharium Imp. in Italiam ſequutus. facundia ſua admirabili & prudentia diſſidentes inter ſe Pōtifices Innocentium II & Anacletum compoſuit. Ex quo titulum Primatis Germaniæ adeptus, eumdem ad ſequentes Archiepiſcopos Magdeburgēſes tranſmiſit.

14 Conradus Comes Quernfurtenſis.

15 Fridericus frater Timonis Comitis Wetini, an. 1143

16 Wichmannus Comes à Seburg in Bavaria. Hic primus monetam majorem cudiſſe fertur.

17 Rudolphus electus an. 1194. Philippum Imperatorem juvit adverſus Ottonem Brunſvicenſem, quem Pontifex Cæſarem ſalutarat.

18 Albertus Comes Kirbergenſis. Hic Pontificis Romani juſſu excommunicavit Ottonem Cæſarem, cum eo ſigna contulit, prælioq; inferior vix fuga elapſus eſt. Paullo poſt captus, Gronbergam abductus, liberatus eſt à civibus Magdeburgenſibus & Burg-gravio Burckardo, nobili domino in Quernfurt.

19 Burckardus: defunctus anno 1237.

20 Hildebrandus, qui opida Croſig, Lebus & Biliz capitulo adiunxit. Bellum geſſit adverſus Ottonem Marchionem Brandeburgicum, quem captum mulctavit MDC argenti marcis.

21 Rudolphus à Dingelſtet Comitatum Alvenſleben diœceſi adiecit.

22 Rupertus Comes Mansfeldenſis à Pontifice inauguratus Judæos feſto Tabernaculorum oppreſſit, & LX millia marcarum argenti ipſis extorſit. Zorbecum capitulo ſubiecit.

23 Conradus Baro à Sternberg in Bohemia, an. 1261.

24 Guntherus Comes à Snalenberg, ſedit an. 1.

25 Bernardus Comes à Welpe.

26 Ericus Marchio Brandeburgicus anno 1283. oppugnavit Harling, urgum, ſed captus, vix tandem à Senatu ipſo redemptus eſt D argenti marcis, Idem Luſatiæ Marchiam fratri ſuo vendidit. Sub hoc quoq; tradidit Albertus III Elector Saxoniæ & Burg-gravius Magdeburgenſis Burg-graviatum civibus, marcis argenti 3000, Factum id anno 1294.

27 Burcardus à Blanckenburg, electus an. 1304.

28 Henricus Princeps Anhaltinus, electus an. 1304.

29 Burcardus à Schrapelau homo vanus, contentioſus, & inquies, Magdeburgum obſedit: poſtea relicta obſidione fœdifragus damna urbi intulit: captus, dimiſſuſque violata ſacramenti religione civitatem excommunicavit. Tandem iterum captus dum conatur evadere, in fuga occiſus eſt. an. 1326.

30 Heideccus ab Erpe anno 1327, dum Romam abit pallium petiturus in itinere mortuus eſt.

31 Otto Haſſię Lantgravius Epiſcopatum egregie auxit.

32 Theodoricus, qui bellum geſſit adverſus Gerardum Epiſcopum Hildesheimenſem, quo, quamvis vexillum S. Mauritij intuliſſet in prelium, ſuccubuit. Nec defuit ingenioſi color, dicentibus, Vexillum Mauritij patrocinari non ad invadendum, ſed ad defendendū.

33 Albertus Comes à Sternberg anno 1368. Hic vendidit Luſatiam Cæſari ſex milibus marcarum.

34 Petrus de Bruma.

35 Ludovicus Marchio Miſniæ, anno 1381. Hic ut Archiepiſcopatum Moguntinenſem obiteneret, voluit adminiſtrator Magdeburgenſis vocari. Idem anno. 1382, dum choreas agitat in curia orto ſubito incendio perijt.

36 Fridericus ab Hoim, paucos menſes præfuit.

37 Albertus Comes à Querfurt; qui anno 1383 civium ope expugnavit Bircavium, quod quia multum nocebat Reipublicę, deſtructum penituſque exuſtum eſt. Sed abſente Præſule invaſit diœceſin hoſtiliter Rudolphus Saxoniæ Dux: quocirca conjunctis viribus Eccleſiaſtici & Politici ditionem Saxoniæ Ducis depopulati ſunt. Poſt pugnam deſiderati ſunt multi. Archiepiſcopus domum reverſus ſuos redemit, nulla habita civum ratione. Male id habuit Senatum, qui perſoluto pro ſuis lytro ſignificavit capitulo, ſe tueri ipſum, ſi quid periculi naſceretur non poſſe. Orta eſt poſtea contentio de paſcuis, & decimis. Excitata quoque ſeditio, ſed interventu Guntheri Comitis Swartzenburgici & Joannis Comitis Quernfurtenſis omnia tandem compoſita ſunt.

83 Guntherus Swartzenburgicus anno 1403 bellum geſſit adverſus Principes Anhaltinos, ad quod bellum civitas c armatos equites expedivit. Circumſedit quoque Koten, opidum Anhaldinæ ditionis, ſed deſtitit, interponente autoritatem ſuam Saxoniæ Duce. Expugnavit & ſolo æquavit Harburgum; cepit arcem Plavenſem & Hundeluſſtum. Anno 1431 civitas à Sigiſmundo Imperatore jus illud conſecuta eſt, ut nemo civis cujuſcumque conditionis ſeparatim vel conjunctim ad tribunal Cæſareum vel ad judicium Cameræ citetur; neque ad aliud quam ad Epiſcopi judicium civile, hoc eſt, ad Quæſtorem & Scabinos veteris urbis Magdeburgenſis vocetur, niſi forte denegata cuiquam ſit juſtitia; quo ſolo caſu ad Cæſarem provocare licet. Per idem tempus graſſantibus Huſſitis cepere Senatores cōſilium muniendæ urbis, ſignificata primum re Archiepiſcopo, rogantes, ut quum unis ipſi quoq; mœnibus habitarent, ſuo ſumptu partem illam quam tenebant, munirent. Diſplicuit ea res Præſuli, qui inſidijs ſuis apertam atque expoſitam urbem malebat. Cives nihilominus quod cœperant, gnaviter urgebant. Archiepiſcopus ubi ſe nihil profeciſſe videt, ſerio mandat, ut munitionem eo præſertim loco factam quæ ipſorum juris non erat, demoliantur. Cives id recuſant, parati alias in rebus honeſtis & æquis morem capitulo gerere. Exaſperati Capitulares collectis theſauris ſuis urbem deſerunt, & capitulum vacuum relinquunt. Reſpublica eos in jus vocat, cauſamq; totam Concilio Baſileenſi quod tunc agitabatur, dijudicandam reliquit. Interea Magdeburgenſes contra adverſariorum injurias quibus expoſiti erant, evocant Joannem Marchionem Brandeburgicū, Henricum Brunſuigæ Ducem, & vicinas civitates, Halam, Brunſuigam, Quedliburgum, Aſcherſlebiam, Zerveſtam, auctiq; viribus capiunt arcem Tucham, tum Calbam, Staſfurtum, Saltzam, Otterlebiam. Præſul contra in Concilio Baſileenſi Anno 1434 obtinet edictum à Pontifice & Cæſare, quo jubebantur Magdeburgenſes omnia quæ capitulo ademiſſent, reſtituere, munitionem protinus demoliri, & Archiepiſcopo obedientiam ac reverentiam præſtare. At illi partis divites, haud multum morabantur proſcriptionis fulmen. Tandem tamen interponentibus autoritatem ſuam principibus compoſitum eſt certamen, ſolutumque vinculum excommunicationis.

39 Fridericus Comes Bichlingenſis. Hic anno 1445 ſuſcepit reformationem monachorum in cœnobio B. Pauli.

40 Joannes Dux Bavariæ. Hic civitati locum illum dedit, in quo ſunt foſſæ, inter veterem & novam urbem, verſus Albim, uſque ad portam quæ *Krockenthor* appellatur.

41 Erneſtus Saxoniæ Dux anno 1476 electus cum qua-

tuor

tuor M equitum urbem ingreſſus eſt, Poſtea etiam anno Chriſti MCCCCLXXIX adminiſtrator Halberſtadenſis factus eſt. Moriturus teſtatus eſt, ſe neq; ſuis, neque aliorum meritis fidere, ſed ſoli Chriſti merito. Opera, inquit, Domini mei JESU Chriſti ſola ſufficiunt.

42 Albertus Machio Brandeburgicus, qui urbem deducentibus bis mille equitibus ingreſſus, anno MDXIII, à ſuffraganeis ſuis Merſeburgenſi, Brandeburgenſi & Lebuſienſi ſolemniter inauguratus eſt. Sub hoc, anno MDXXIV inſtituta eſt Eccleſiarum reformatio. Nicolaus Sturmius Conſul & alii viri primores evocarunt Lutherum, qui concione illic habita mentes multorum flexit. Poſtea miſſus à Luthero Nicolaus Amſdorfius paſtor ad S. Vlricum factus eſt, manſitque annos totos XVIII, donec Numburgũ ad Epiſcopatum tranſlatus eſt. Anno vero MDXXXIX Archiepiſcopus ipſe Albertus ſubditis civitatibus & nobilitati in Diœceſi Magdeburgenſi & Halberſtadenſi liberam profeſſionem religionis permiſit.

43 Joannes Albertus Marchio Brandeburgicus adijt dignitatem anno 1545, quo tantum diſſidium inter capitulum & civitatem ortum eſt, ut Canonici trepidi cum theſauris & mundo omni apparatuque Eccleſiaſtico aufugerint, & annos tres cum dimidio extra urbem emanſerint, ſollicitantes interea Cæſarem ut civitatem proſcriberet; Principes vero, ut junctis viribus eam oppugnarent. Proſcripta ergo eſt civitas An. 1547 Auguſtæ in Comitijs, iterumque biennio poſt, additis ad priorem cauſſis aliis, una quod ſe Joan. Friderico Electori junxiſſent contra Cæſarem: Altera, quod repudiaſſent formulam *interimiſticam*. Mauritius Saxo cui mandata fuit executio decreti Imperialis, annum totum & ſex hebdomadas urbem obſedit, à 4 die Octobris anni 1550, ad tertium uſque Novembris anni 1551.

44 Fridericus Marchio Brandeburgicus electus ann. 1552 eopſe mortuus eſt.

45 Sigiſmundus Marchio Brandeburgicus electus anno 1553. Hic Auguſtanam Confeſſionem primus in templum Cathedrale invexit.

46 Joachimus Fridericus Marchio Brandeburgicus poſtulatus adminiſtrator anno 1566, templum Cathedrale quod jam annis pene 20 clauſũ fuerat, aperuit. Anno 1577 ceſſit Auguſtus Dux Saxoniæ & Elector omni jure, quod in Diœceſin & urbem Magdeburgenſem eouſque prætendebat. Exceptus eſt tantum titulus Burg-gravii Magdeburgenſis, cum poſſeſſionibus quibuſdam eo pertinentibus: quæ ſibi & hæredibus ſuis reſervavit.

Anno MDLXXXV controverſia inter Adminiſtratorem & civitatem de juriſdictione Eccleſiaſtica & civili, quę ex emendatione religionis orta fuerat, duorum Electorum, Saxonis & Brandeburgici autoritate dirempta eſt.

Biennio poſt cœptæ ſunt haberi conciones ſecundũ confeſſionem Auguſtanam in templo Cathedrali: Teſtatur id trabs cui ſic inſcriptum: ANNO DOMINI MDLXXXVII DOMINICA I ADVENTUS REPURGATUM EST HOC TEMPLUM CATHEDRALE, ET INCHOATA PURA EVANGELII PRÆDICATIO, ET LEGITIMA SACRAMENTORUM ADMINISTRATIO. EXPLOSO ANTICHRISTO. VENI, VIDE, AUDI.

Digitized by Google

Digitized by Google

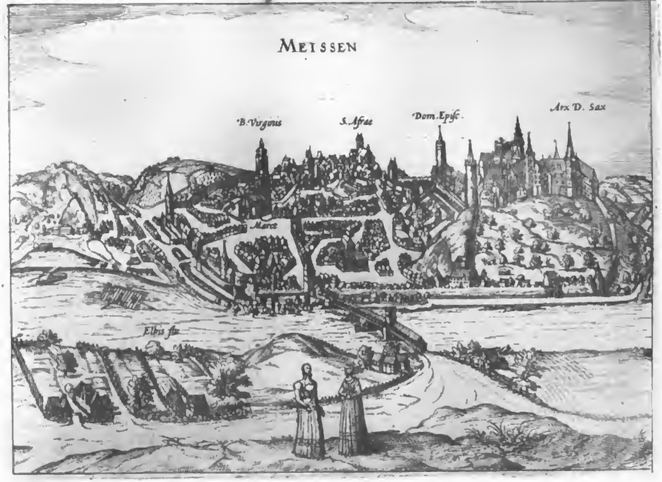
MARPURGUM eſt idem cum Taciti Mattio, & Ptolemæi Mattiaco; vetus ſive Cattorum ſive Mattiacorum ſedes ad Lanum amnem, qui haud procul oppido VVitgenſtenio ortus in montibus, multis ambagibus ſeſe in occaſum ſinuans tandem in Rhenum exonerat ad Lonſtenium. Eſt autem Marpurgum Haſſiæ totius Metropolis, multis antiquiſſimorum ædificiorum ſtructuris veneranda, prudentiſſimorum Senatorum incorrupto ordine conſpicua. In ea forum elegans, & in foro Curia ſpecioſa. Arx eminens in colle, inter quam & flumen interjecta eſt Eccleſia ſatis venuſta, indicans, ad ſummi Honoris templum non dari aditum niſi per templum Virtutis. Fluvius ipſe non tantum plurima delicatiſſimorum piſcium genera educat, ſed etiam occulta quadam vi medica clarus eſt, ut qui impetiginem ſanare credatur. Itaque complures audias, qui quem glabræ cutis nitorem alibi thermis, fontibus, lavacris, potionibus non potuerint procurare, eum hic dicant adeptos ſe ſimulatque aliquoties ſalubri ſeſe fluvio merſaſſent. Arcem imprimis commendat ſtructura viſendi plane operis; utpote quę raras ſibi ſimiles habeat in eo Germaniæ tractu. Proſpectus ex ea patet in urbem, inq; vicinos colles, & loca remotiora, jucunda & grato ſpectaculo. Exſtruxit eam Ludovicus Epiſcopus Monaſterienſis, Henrici III Lantgravij Thuringiæ filius. Sunt & horti omni herbarum genere conſiti, areolis, ſtirpibus, ſepibus, arbuſculis ornati. Sed ante omnia commendat arcem Principis ſedes, cujus virtus non illic tantum ſed etiam exteris locis nota eſt. Lano impoſitus eſt pons lapideus, ex quo gratus eſt in omnem partem obtutus. Eſt etiam in altera urbis parte domus Teutonica Commendatoria, ſplendidi operis. Colles vicinos veſtiunt vites, agros ſegetes, montes ſilvę, prata oves, boves, caprę. Schola Marpurgenſis ex quo Lantgraviorum Haſſiæ ſingulari in Remp. & Eccleſiam munificentia erecta eſt, nunquam non habuit viros in omni doctrinę genere excellenteis; quo factum eſt, ut ea quoq; inter primas ſemper totius Germaniæ habita ſit, ad eamque magnus numerus ſtudioſorum etiam ex remotioribus locis confluxerit. Habuit hæc inter doctores Gerardum Noviomagum, amicitia Eraſmi ſatis exſcriptis notum: habuit poſt eum Andream Hyperium Theologum conſummatæ eruditionis, cujus unicus de ratione ſtudij Theologici libellus ſufficit ad perficiendum in eo genere doctorem, modo ejus conſiliis pareatur. Ei defuncto poſitum eſt hoc Epitaphium:

ANNO DOMINI MDLXIIII. KAL. FEBRUARII PIE IN CHRISTO OBIIT CLARISSIMUS VIR D. ANDREAS HYPERIUS, THEOLOGIÆ DOCTOR AC PROFESSOR IN HAC SCHOLA CELEBERRIMUS.

Habuit eadem in pædagogio quondam Juſtum Vultejum. Habet adhuc excellentes in omni ſcientiæ genere viros, ſive linguarum notitiam ſpectes ſive artium, & ſapientiæ tum divinæ tum humanæ. Collegia ſunt Marpurgi ſatis venuſta, in Pomœrio, & ad Lanum. Vici nobiliores duo, Alterum vocant *den Grien*, alterum *Bylgenſteyn*. Plateæ duæ, unam appellant *Steinweg*, alteram *Weidenhauſen*. Cives imprimis commendat frugalitas, cui à teneris adſueſcunt; tum laborum patientia, & fides in Principem. Videntur corpora regioni reſpondere. Terra clivoſa eſt, aſpera, horrens: corpora vegeta, robuſta, procera, facta ad tolerantiam; ut de Cattis recte judicaverit Tacitus, Eos Batavis eſſe ſimiles, niſi quod ipſo adhuc terræ ſolo & cœlo fortius animentur.

MISNA

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. xxxv. 30. *Latit.* LI. 50.

ALbim in Hermunduris oriri ſcriptum eſt à Tacito: quod ego non de primis ejus fontibus, ſed de patentiore ex ſaltu Hercynio eruptione capiendum puto: Naſcitur enim is in extrema Bohemia, in confinio Sileſiæ, gradu longit. 37. 50. latitud. 50. 40. ad montem quem vocant *Riſen-gebirge*, in valle *Teufels-grund*, haud procul ab oppido *Hoelb*, atque inde Auſtrum verſus diu lapſus tandem ad *Kuttenbergenſes* argentifodinas ſeſe in Septentrionem ſinuat, & admiſſo infra Pragam Molda amne extra Bohemiam magno impetu fertur. Ad lævam ejus ſive Occidentalem ripam ſita eſt MISNA, urbs ejus tractus præcipua; quæ Meridiem verſus habet Tubiſcum torrentem, à Septentrione rivulum Miſnam, à quo & urbi & toti Marchiæ nomen datum non mirabitur, qui rebus maximis obſervaverit ex minimis occaſionibus datas eſſe denominationes. Appianus & Pyrchaymerus exiſtimant eſſe Ptolemæi Λουΐφυρδον. Ac fuiſſe olim ad hanc urbem traiectum indicant hodieque ſuburbii nomina, quorum alterum eſt *Ober-vbor*. quaſi ſuperior traiectus; alterum *Nidher-vbor*, quaſi inferior trajectus. Eſt & ad duos ſupra urbem lapides vicus *Rotſchenbrode*, qui à tranſitu quoque nomen ſortitus eſt. *Broda* quippe Vandalorum lingua ſignificat tranſitum. *Luſ* autem & *Rotſch* videntur nobilium virorum nomina fuiſſe, ſicut de *Erffa* obſervavimus in Erfurdia. Tres autem habet Miſna in uno monte arces, unam Principis, alteram Epiſcopi, tertiam Burg-gravii. Pons ſaxeus altiſſimus montes duos inter ſe committit: eſtque is templis ac turribus ad Albim ſitis multo eminentior. Per eum itur ex monte Afræ in arcem Epiſcopi, patetque proſpectus ex eo in urbem ſubiectam, in colles circumfuſos, in hortos, in vinea. Arx Principalis inchoata eſt ab Erneſto, perfecta vero & abſoluta ex opulentia metallorum Annæbergenſium ab Alberto Saxoniæ Duce anno Chriſti 1471. Epiſcopatum conſtituit ibi Otto Magnus, liberum, & à reliquorum Germaniæ Metropolitanorum inſpectione immunem, ſoli ſubiectum Pont. Romano. Vrbs ipſa ſparſa varie, alibi planitiem habet & valles, alibi in colles monteſque adſurgit. Ad Occaſum ſunt excelſi montes, ad Septentrionem rivulus Miſena, qui ad Schlosburgum montem in maiorem amnem ſeſe exonerat. Ad Auſtrum eſt Tubiſcus, ad ortum Albis: qui ponte ſternitur ligneo, tam artifici, ut ſimilem neque Romanum habeat imperium, neque regiones exteræ. Extra urbem ſunt metallifodinæ in montibus. Primo ab urbe lapide occurrit Scharffenbergũ, unde argentum & plumbum effoditur. Fribergum verſus fuiſſe etiam fodinas teſtantur altiſſimi ſpecus. Multa vero paſſa eſt urbs iſta ab hoſtium incurſionibus. Anno 1015 obſeſſa eſt à Meſicone filio Boleſlai Polonorum Ducis, abſentibus Marchionibus Miſniæ Gunthero & Eccardo II, qui tunc in caſtris Imperatoris militabant. Tentata eſt tunc expugnatio ſummo labore, præſertim ad vicum Waſſerburgicum: Ferunt iniectum ignem in tabulata quum jam erupiſſet, & vicina loca depaſceret, à mulieribus reſtinctum, affuſo loco aquæ mulſo. Quum autem videret Meſico ſe nihil poſſe obtinere, ob civium in ſuos fidem, conſtantiam & fortitudinem, & militum ſuorum clades, quodque Albis crebris tunc imbribus creſcens difficilem in caſtris manſionem faceret, diſceſſit re infecta. Hujus tam opportunæ liberationis memoria publico feſto celebrari ſolita eſt, mulieribus in domum Conſulis convenientibus & cum pompa inde in templum ad gratias Deo Liberatori ac Soſpitatori agendas, urbiſque cuſtodiam ipſi commendandam procedentibus. Anno 1607 venit urbs in manus Henrici IV Imperatoris, traditaque eſt ab eo Vratiſlao Duci Bohemorũ: ſed anno 1706 recuperavit eam Ecbertus II

tus II

tus II Thuringiæ Marchio, manſitque ex eo ſemper in poteſtate Marchionum Miſniæ.

SERIES EPISCOP. MISNENSIVM.

1 Anno 1458 fundata eſt Miſnenſis Eccleſia ab Ottone Magno Imperatore, libera, nullique vel Patriarchæ vel Metropolitano obnoxia, ſed ſoli Pontifici Romano ſubiecta, cautumque, ut ſine ulla intermiſſione noctes atque dies perpetuo hymni in Eccleſia decantarentur. Confirmata eſt ſedes à Ioanne Papa 13, ſubſcribentibus 39 Epiſcopis, & conſecrante eam Alberto Epiſcopo Trevirenſi. Primus ejus Præſul fuit Burcardus Ottonis Imperatoris ſacellanus. Hic eam rexit annos 20.

2 Volcoldus. Hic ordinem lectionum, orationum, canticorum, & Eccleſiaſticorum exercitiorum inſtituit, cuſtos pietatis, diſciplinæ, ſanctitatis, & pudicitiæ, rexit an. 23.

3 Aico, vel Eido, electus an. 995. Interfuit Synodo Tremonianæ. Defunctus eſt anno 1015. Adiunxit ad Eccleſiam opida Eſiconis Comitis, Wurzam, Bicham, Bucham, & Lubbenizam.

4 Eruardus Ditmari Marchionis Luſatiæ ſacellanus, conſtitutus Epiſcopus ab Imperatore, an. 1023.

5 Wipertus, ab Hunefrido Archiepiſcopo Magdeburgenſi inauguratus anno 1024.

6 Theodoricus tempore Synodi Francofurtenſis, quam Aribo Archiepiſcopus evocavit ob controverſiam de cœnobio Gandersheimenſi, inter Hunfridum Halberſtadenſem, & Gothardum Hildesheimenſem.

7 Reinerus an. 1046, conſtitutus ab Henrico III Imperatore in ſchiſmate. Hic fundavit cœnobium S. Afræ.

8 Crafto, de cujus obitu ſic ſcribit Lábertus Schafanburgenſis Abbas. Venit non multo poſt ſuſceptum Epiſcopatum Goſlariam, ubi Præpoſitus erat, & theſauros ſuos quos impenſe amabat, occultarat. Hos viſurus, in cubiculum, quaſi quietem capturus, ſe incluſit. Sed quum diutius ibi in veſperam uſque remanèret, cubicularii oſtium pulſarunt, & quum nullam vocem audirent, effractis foribus irruperunt, inveneruntque Præſulem fractis cervicibus, colore tetro exanimem theſauris ſuis miſerandum in modum incubantem.

9 Menwardus: obiit an. Chriſti 1066.

10 Benno adiit Epiſc. anno 1066. Slavorum magnam partem convertit.

11 Henricus, obiit an. 1118.

12 Gramborus, obiit an. 1129.

13 Godebaldus, defunctus an. 1140.

14 Reinhardus.

15 Bertholdus.

16 Bruno I. electus an. 1219.

17 Gerungus; Hic Bibliothecam conſtituit.

18 Martinus.

19 Theodoricus anno 1190.

20 Bruno anno 1219, fundavit Eccleſiam Budiſſinenſem.

21 Henricus I, ſub Friderico II Imp.

22 Conradus I.

23 Albertus Doctor Theologiæ, obiit an. 1166.

24 Witigo I, Baro de Camens.

25 Bernardus Dreſdam Marchioni Miſniæ vendidit.

26 Albertus II Comes Leiſnicenſis.

27 Witigo II, extinctus anno 1347.

28 Ioannes de Iſenberg, obiit an. 1370.

29 Theodoricus III de Goch.

30 Conradus II de Walhuſen. Hic vineas quaſdam emit circa Kotzebrode, nonnullas ipſe circa Mogelam

Iam plantari juſſit, ut vini copia menſæ Epiſcopali ſufficeret.

31 Ioannes de Gentzenſtein. Fuit quoque idem Archiepiſcopus Pragenſis, & Miſniæ vicariam fundavit S. Wenceſlai, cujus collatio eſt penes Archiepiſcopum Pragenſem.

32 Nicolaus I, defunctus an. 1385.

33 Ioannes III Baro de Kitliz. Hic Epiſcopatum reſignavit in cognatum ſuum Timonem de Coldiz, ſervatis ſibi ecc ſexagenis Pragenſibus annuis.

34 Timo I, Baro de Coldiz. Hic profectus ad Concilium Piſanum, à prædonibus ſpoliatus eſt. Defunctus anno 1410.

35 Rudolphus I de Pauniz Eccleſiam magno ære alieno preſſam liberavit.

36 Ioannes IV Hofmannus Suidicenſis, Theologiæ Doctor, fuit Rector Pragæ, & cum Ottone Monſterbergenſi Academiam Lipſicam ex ruderibus Pragenſibus collegit. Fuit in Concilio Conſtantienſi: atque illic magnum ſibi nomen ex eruditione & prudentia paravit: obiit an. 1451

37 Caſpar I à Schonberg, electus an. 1451.

38 Theodoricus IV Schonbergius Caſparis frater. Obiit an. 1476, reliquit in ærario Eccleſiæ octies mille & octingentos florenos.

39 Ioannes de Wiſſenbach, electus anno 1486, dilapidatis bonis Eccleſiaſticis æs alienum reliquit 21400 florenorum Rhenenſium.

40 Ioannes VI de Salhuſen, electus an. 488. Capitulum ære alieno liberavit. Sepultus eſt Wurcæ anno 1518. Gubernatio ejus incidit in ea tempora quibus Tezelius nomine & authoritate Archiepiſcopi Madeburgenſis indulgentias venditabat. Qua rei indignitate commotus Ioannes prædixit, poſtremum illum in Germania Indulgentiarum venditorem fore.

41 Ioannes VII, electus an. 1518. Hic Emſerum, Cochlæum, Alueldium, Siluium adverſus Lutherum ſequutus eſt. Bennonem decimum in ſerie Epiſcoporum Miſnenſium à Papa Adriano VI ſanctis adſcriptum, ſumma cum ceremonia extulit, præſentibus Saxoniæ Ducibus Georgio & Henrico.

42 Ioannes VIII de Maltiz anno 1538. Hic reformationem ab Henrico Saxoniæ Duce anno 1539 ſuſceptam per Miſniam moderate tulit. Defunctus eſt anno Chr. 1549.

Primus in urbe paſtor ad formulam Auguſtanam fuit Ioannes Albinus Franeus Witeberga eo miſſus, anno 1540. In Baſilica vero concionati ſunt Georgius Spalatinus, Nicolaus Amſdorfius, Iuſtus Ionas, & alii. Eodem anno converſum eſt cœnobium nudipedum in Scholam. Anno 1547 capto Ioanne Friderico quum mandatum eſſet Miſnenſibus Canonicis à Carolo V ut geſtientes canerent hymnum TE DEUM LAUDAMUS, tacta ſunt fulmine duo templa. Ac in cathedrali quidem arſit tectum, tuttiſque abſumpta eſt; in Vrbano vero faſtigium templi læſum.

43 Nicolaus II Carlovitius, electus an. 1550. Sepultus eſt Stolpæ.

44 Ioannes IX ex gente Haubitiorum

45 Auguſtus Saxoniæ Dux cedente Haubitio Eccleſiæ curam ſuſcepit anno 1581.

46 Chriſtianus Dux & Elector Saxoniæ an. 1586.

47 Chriſtianus Dux & Elector Saxoniæ an. 1592.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. grad. XXIX. 45. *Latit.* XLIX. 57.

MAGVNTIACVM vocant Tacitus & Ammianus per primam vocalem, quam Ptolemæus *μοκοντίακον*, Eutropius Maguntiam, Rhegino Moguntiam, Galli *Maience*, accolæ *Mentz* vocant. De ea ſic canit Ligurinus libro I.

Hic Mogus tumido miſcet ſua flumina Rheno,
Qui licet ipſe ſuum perdat cum gurgite nomen,
Dat tamen egregiæ primordia nominis urbi,
Illaque maiori quum ſit popularior amni,
Negligit, & fluvio dignatur ab hoſpite dici.
Namque premens Rhenum (ſi credimus omnia famæ)
Nomen ab infuſo recipit Moguntia Mogo,
Hæc urbs Francorum mediis in finibus, agris,
Viribus, arbuſtis, populo generoſa frequenti.
Hinc ſtatione ſua Rhenum contingit, at inde
Extendit rapidam fines procul uſque Moſellam.
Turribus hæc eadem quondam muriſque ſuperba.
Pæne fuit toto ſedes notiſſima regno,
Donec ob infandum deteſtandumque furorem
Strata luit meritas occiſo Præſule pœnas,
Inde ruinoſis deformis & horrida muris
Teſtatur iuſtas offenſi Principis iras.

Quod de Mogo ſcribit Ligurinus poſterioris ævi commentum eſt: nam Mœnum Plinius, Mela, Ammianus agnoſcunt, nemo veterum Moganum, vel Mogum. Ipſum quoque Maguntiacum olim non uti nunc ad ripam ſitum fuit, ſed remotius, quo loco nunc leproſorum eſt noſodochium, quod & ruinæ ipſæ indicant. Exſtruxiſſe urbem vel reſtauraſſe creditur Druſus, memoriamque ejus facti conſervari in mole quæ extra urbem inſtar glandis ſpectatur in colle quem à forma vocant *Aichelſtein*. Autor hujus rei eſt Friſingenſis lib. III, cap. 4. Hic Druſus, inquit, Moguntiam in Gallia & Auguſtam in Rhætia fundaſſe vel inſtauraſſe dicitur. Monſtratur adhuc monumentum ejus Moguntiæ in modum pyræ. Sub Valentiniano Gratiano & Valente cepit ſpoliavitque Moguntiacum Rando Allemannus ipſo Chriſtianorum die feſto, ſicut à nobis libro I, cap. 12, narratum eſt. Marcellinus eam rem ſic prodidit. Sub idem fere tempus, inquit, Valentiniano ad expeditionem caute ut rebatur profecto, Allemannus regalis Rando nomine, diu præſtruens quod cogitabat, Maguntiacum præſidiis vacuum cum expeditis ad latrocinandum latenter irrèpſit. Et quoniam caſu Chriſtiani ritus invenit celebrari ſolennitatem, imprepedite hujuſcemodi fortuna & virilem & muliebrem ſexum cum ſupellectile non parua indefenſum abduxit. Hæc ille. Chriſtianam religionem in urbem intuliſſe creditur primus Creſcens diſcipulus B. Pauli, à quo deinceps numerantur Epiſcopi, uſque ad Bonifacium, qui Archiepiſcopatum primus hic conſtituit. Anno 454 vaſtarunt urbem Hunni, ſed à Dagoberto Francorum rege reſtituta eſt poſtea anno 525 & Rheno propius admota. Carolus Magnus pontem Rheno iniecisſe fertur quingentos paſſus longum, qui poſtea anno 812 incendio abſumptus eſt. Primarium templum ſacrum eſt B. Martino. Sunt & alia collegiata, B. Ioannis, B Stephani, B. Petri, B. Mariæ, B. Mauritii, S. Albani, S. Crucis. Nulla eſt in Germania urbs quæ plura & certiora habeat vetuſtatis monumenta. Inter prima urbis decora refertur à multis inventio artis typographicæ: quam laudem nos alibi noſtris Harlemenſibus aſſeruimus. Et oſtendit nobis nuper humaniſſimus & antiquitatum Hollandicarum peritiſſimus P. SCRIVERIVS citatum à nobis alibi Speculum Salutis, non Belgice ſed Latine editum, primum magnæ artis rudimentum, cujus paginæ glutine commiſſæ fuerant, ut videri poſſent opiſtographæ. Sed attentius conſideranti facile apparuit non col-

collectas fuiſſe litteras ſingulas digeſtaſque in vocem, voces in verſum, verſus plures in paginam, ſed ſingulas paginas ſingulis tabellis ligneis expreſſas fuiſſe, imaginibus litteriſque exſtantibus atque prominentibus, ſicut ſigillis & ectypis ſolent imprimi notæ rerum materiæ molliori, & ut ex libris ad nos è Sina advectis apparet Sinenſes libros ſuos adornare, quæ res ut adfinitatem aliquam cum arte typographica hodierna habet, ita multum adhuc à perfectione artis remota eſt. Nec negabunt Moguntini quin ea ſaltem laus Harlemenſibus noſtris debeatur. Quis autem non videt, facilius fuiſſe ingenioſis hominibus & ad res præclaras inveniendas natis ex tali rudimento progredi ulterius, & ad conceptam animo perfectionem ſuperatis impedimentis eniti, quam protinus conſummata omnia reddere & primo actu abſoluta? Nihil ſimul & ceptum & perfectum eſt: Per intervalla creverunt artes, & adiectione particularum incrementum acceperunt. Principiis autem recte inventis, facile eſt aliquid adiicere, & quo quiſque magis ingenio pollet, eo eſt ad perficiendum aptior. Sic factum in pictura; ſic in ſculptura, ſic in ipſa Sapientia. Scitum eſt illud magni Philoſophi, Τὰ ἐξ ἀπαρχῆς εὑρισκόμενα, μικρὰν τὸ πρῶτον ἐπίδοσιν λαμβάνειν εἴωθε. χρησιμώτερον μέντοι πολλῷ τῆς ὕστερον ἐκ τούτων αὐξήσεως τῆς δὲ ἀρχῆς εὑρημένης ῥᾷον τὸ προσθεῖναι καὶ συναύξειν τὸ λοιπόν ἐστιν. ὅπερ σχεδὸν καὶ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας συμβέβηκε. Non ergo mirum, ſi Harlemenſes noſtri qui primi apud nos tabulas extypas invenerunt & libros tabulis illis impreſſos ſuo commodo vendiderunt, iidem quoque invitante lucro, impellente genio, ducente arte, invenerint modum litteras ſingulares ſeorſim diſpoſitas colligendi, eaſque in ſyllabæ, vocabuli, ſententiæ, verſus, ac paginæ modulum compingendi, quum hoc illo multo fuerit facilius, & à maioribus ad nos tranſmiſſæ narrationes (quæ fraude & fuco carue-runt) illud ab iis factum teſtentur, reſque omnino per ſe ſit vero adfinis. Non negaverim tamen, quin ſtatim Moguntiaci Ioannes Gutenbergerus maiore copia libros ea ratione impreſſos vulgaverit, atque idcirco apud exteros pro primo iſtius artis inventore laudatus ſit. Philippi Baroaldi de ea exſtant verſiculi,

O Germania, muneris repertrix
Quo nil utilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quæ doces premendo!

Vere Germanorum hæc laus eſt, ſive Harlemenſibus ea tribuatur, ſive Moguntinis.

SERIES EPISCOPORVM MOGVNTINORVM.

1 S. Creſcens B. Pauli auditor, in Germaniam miſſus, docuit Moguntiaci.
2 Bodardus ſive Budibardus.
3 Sophronius,
4 S. Maximus: ſcripſit adverſus Arianos an Chr. 345.
5 Sidonius.
6 Marinus: interfuit Synodo Colonienſi in qua Euphrates Epiſcopus Photinianus, quem Gothi victores evexerant, deiicitur, anno 396. Obiit an. 403.
7 Sigiſmundus.
8 Lindegaſius.
9 Auræus ab Hunnis trucidatus, anno Chriſti 454, quo Moguntia ab Attila funditus everſa & ſolo æquata eſt. Eo tempore Ariani & Photiniani Germaniam inferiorem ſua opinione infecerant,
10 Rudelinus.
11 Landovoldus.
12 Haboaldus.
13 Sigebertus: vixit anno 498, ſub rege Clodoveo. Hoc tempore cœpit exſtrui vetus monaſterium Virginum, liberá-

Digitized by Google

liberalitate Wiluildis Francorum Duciſſæ, quæ neptis erat Sigeberti ex ſorore Mechtildte, gubernatrice provinciarum Rhenenſium.

14 Ruthardus, ſub Iuſtiniano Imperatore anno Chriſti 525. Circa hoc tempus cœpit Dagobertus Galliarum Rex Moguntiacum reſtaurare, ſedibus ad 200 paſſus Rheno propius admotis.

15 Geroldus, ſub Pipino & Carolomanno Galliæ regibus, à quibus etiam factus eſt Archiepiſcopus Wormatienſis. Hic pro Pipino bella geſſit contra Saxones Thuringiam vaſtantes, ſed infeliciter, cæſus eſt enim à Rege Saxoniæ.

16 Gervilio Geroldi filius, ſucceſſit patri in utroque Epiſcopatu. Hic regem Saxonum à quo pater cæſus fuerat ſua manu interemit. Ea de cauſa ipſe utroque Epiſcopatu ejectus, in monaſterium detruſus eſt.

SEQVVNTVR ARCHIEPISCOPI.

17 S. Bonifacius Anglus primus Archiepiſcopus, dictus antea Vuncfridus, tres Epiſcopatus in Germania inſtituit, Herbipolenſem, Ayſtetenſem: & Friſingenſem: Abbatiam quoque Fuldenſem: Sedit an. 35. Occiſus eſt in Friſia à Paganis an. 755: ſitus eſt Fuldæ.

18 Lullus ſub Pipino: ſedit an. 31. Interfuitque bellis à Carolo magno in Saxonia geſtis: Obiit anno 787.

19 Richolphus Caroli Magni Conſiliarius, electus anno 787. Sub hoc deflagravit pons Moguntinus, an. 812. Ipſe etiam cœnobium S. Albani fundavit. Sedit an. 26. Defunctus an. 813.

20 Haiſthulphus electus à Carolo Magno: præfuit an. 12, obiit an. 825: Situs eſt ad S. Albanum.

21 Odogarius electus à Ludovico Pio: Hic Danorum regem Harioldum baptizavit cum conjuge anno Chr. 826. Obiit an. 847.

22 Rhabanus Maurus Bedæ Angli diſcipulus, vir eruditus, cujus multa exſtant ſcripta. Ex profeſſore Pariſienſi factus eſt Abbas Fuldenſis: ex Abbate Archiepiſcopus, anno 847. Sub hoc in Synodo Moguntiaci condemnatus eſt Godeſcalcus hæreticus, cujus adſertiones fuere iſtæ,

1 Quod Deus ſingulares quaſdam perſonas ad mortem æternam prædeſtinavit.

2 Quod Deus non velit omnes homines ſalvos fieri, ſed duntaxat eos qui ſalvantur. Nam, inquiebat, Si hi omnes non ſalvantur, quos Deus vult ſalvari, non omne fecit quod voluit: Quod ſi velit id quod non poteſt facere, non omnipotens eſt, ſed infirmus & impotens. Atqui omnipotens eſt, quia fecit omne quod voluit, teſtante Scriptura. Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Ergo.

3 Quod IESVS CHRISTVS Dominus noſter & Salvator non fuit crucifixus neque mortuus pro redemptione totius mundi, id eſt, pro redemptione & ſalute omnium hominum, ſed tantum pro his qui ſalvantur.

4 Quod ſoli Electi recte dicuntur pro quibus Dominus paſſus eſt.

5 Quod nemo illorum pro quibus Chriſtus ſatisfecit Patri, poſſit perire. Verba ejus fuere hæc, Abſit velim, non ſolum dicam cogitare, verum etiam ſemel muſſitare, quod ſerpens antiquus ad ſe rapere poſſit unum eorum pro cujus redemptione Deo Patri ſuo Dominus ſanguinem ſuum pretioſum effudit. Amen. Et alibi alloquens Chriſtum dixit, Quare manifeſtum eſt, nullum eorum perire, qui ſanguine tuæ crucis redemptus eſt.

Eadem

Digitized by Google

Eadem hodie docent, Franekeræ Sibrandus quidam Lubbertus, Herbornæ Ioannes Piſcator, quorum ille etiam audet ad antiquitatem provocare. Quid illi accidiſſet ſi eo ſeculo vixiſſet? Iugulaſſent ejus errorem qui Godſcalcum presbyterum condemnarunt,

Rhabanus Archiepiſcopus Moguntinus.
Hatto Archiepiſcopus Trevirenſis.
Hildeboldus Archiepiſcopus Colonienſis.
Altfridus Epiſcopus Hildesheimenſis.
Haymo Epiſcopus Halberſtadenſis.
Ludericus Epiſcopus Bremenſis.
Lintbertus Abbas Hirſaugienſis,
Waldo Abbas Fuldenſis.
Einhardus Abbas Selgenſtetenſis.
Brunnwart Abbas Hirſfeldenſis.
Bertholdus Epiſcopus Mediolacenſis.
Adventitius Abbas Metenſis.
Radulphus Abbas S. Medardi Sueſſionenſis.
Et alii Epiſcopi, Abbates, Monachi.

23 Carolus Dux Aquitaniæ filius regis Francorum Pipini, ſedit an. 7, obiit an. 863.

24 Ludbertus. Hic exſtruxit Eccleſiam collegiatam S. Mauritii: ob. an. 889: ſepultus eſt ad S. Albanum.

25 Suntheroldus promotus ab Arnulpho Imp. ſedit an. 1, occubuit in expeditione contra Normannos ad Rhenum, anno 891.

26 Hatto Francorum Dux, conſtitutus Archiepiſcopus ab Arnulpho an. 891, cujus filium Ludovicum in baptiſmo ſuſceperat: ſedit an. 21. ob an. 913. Hunc alii vivum à Dæmonibus ajunt in Ætnam aſportatum.

27 Herigerus, præfuit an. 12. Vnxit Henricum Aucupem, reſignavit ſedem in Rupertum anno Chr. 924. Obiit ſexennio poſt.

28 Rupertus, ſedit an. 4, menſes 6.

29 Hildebertus Franciæ Orientalis Dux, Abbas Fuldenſis, electus an. 928; præfuit an. 9. Coronavit Aquiſgrani Ottonem I Aucupis filium. Obiit an. 938.

30 Fridericus Dux Lotharingiæ. ſedit an. 18. Fundavit præpoſituram S. Petri: Obiit an. 954.

31 Guilielmus Dux Saxoniæ Ottonis Imperatoris ex Editha Angliæ regina filius, electus an. 954, præfuit an. 14. Deduxit Ottonem II fratrem ſuum Romam: defunctus eſt anno 968.

32 Hatto Abbas Fuldenſis conſtitutus Archiepiſcopus ab Ottone Imperatore. Fertur à muribus devoratus in Rheno. anno Chr. 969.

33 Rupertus, præfuit an. 6.

34 Willigiſus Ottonis II conſiliarius & ſacellanus: Hic in conclavi habuit ſemper ante oculos depictam rotam cum inſcriptione, *Willigiſe, memento quid fueris, quid ſis, quid futurus ſis.* Natus eſt enim patre fabro rotario. Hoc inſigne poſtea ceſſit Archiepiſcopis omnibus Moguntinis, datum ipſis ab Henrico II Imperatore Claudo. Idem Willigiſus primus fuit è Moguntinis Imperii Elector. Poſt obitum Ottonis II docuit & educavit Ottonem III, eumque elegit: quo defuncto elegit quoque Henricum Claudum: præfuit an. 36. Exſtruxit Baſilicam S. Stephani. Mortuus eſt anno 1011.

35 Erbo Bavarus, Comes ab Hohenwart.

36 Herimboldus ex Abbate Fuldenſi, fundator Eccleſiæ S. Crucis: ob. an. 1020. Sepultus ad S. Ioannem.

37 Aribo Palatinus Rheni, præfuit an. 11. Elegit Conradum Saliquum. Exceſſit ex hac vita an. 1031.

38 Bardo Abbas Fuldenſis & Hirſfeldenſis, ſedit an. 20. Elegit Henricum III, ejuſque uxorem Agnetem Comitiſſam Pictavienſem unxit. Sub hoc celebrata eſt Moguntiæ Synodus ob pacandam Galliam, cui interfuit

Digitized by Google

fuit Leo IX Papa, cum XLII Epiſcopis Germaniæ. Ob.an.1051.Situs eſt in Cathed.Eccleſia S.Martini.

39 Luitboldus, ſedit an. 9, defunctus eſt an. 1060.

40 Sigefrid. Baro ab Eppenſteyn Abbas Fuldenſis. electus anno 1061. Profectus eſt in Palæſtinam anno 1063 Unxit quem elegerat Rudolphum Sueviæ Ducem, contra Henricum IV ab alijs electum. Obijt exſul in Haſſia an. 1484,quum præfuiſſet annos 24.

41 Weſilo, præfuit an. 4, obijt an. 1089.

42 Ruthardus ſub Henrico IV & Henrico V.

43 Adelbertus Lotharingiæ Dux, Henr. V Cancellarius ab Imperatore promotus ad Archiepiſcopatũ,præfuit ei an.28.Elegit Lotharium Saxonẽ, Sub hoc arſit Eccleſia Cathedralis cum magna urbis parte.Ob.an.1134.

44 Adelbertus II Comes Sarrapontanus promotus à Cõrado III Imp. præfuit an. 4.

45 Malcolfus, præfuit an. 2. Obijt an. 1142.

46 Henricus Fœlix, electus an 1142, ſedit an. 10.

47 Arnoldus Friderici Barbaroſſæ Cancellarius promotus ab Imperatore an.1153 Hunc cives an.1168 trucidarunt in cænobio S. Jacobi, & veſtibus exutum in ſterquiliniũ abiecerunt.Fridericus ejus facti indignitate motus muros urbis evertit,cœnobiũ S.Jacobi diruit, cives omnibus privilegijs ſpoliavit,ſumpto ſupplicio de facinoroſis. Sic manſit Moguntia totos annos 36.

48 Conradus Comes de Wittelſpach frater Ottonis Palatini,qui Philippum Imperatorẽ Bambergæ interſecit, promotus à Friderico Barbaroſſa. quum nollet Octavianum Cardinalem agnoſcere pro ſummo Pontifice, ab Imperatore iterum deturbatus eſt, ſuffecto in ejus locum Chriſtiano Comite ab Buche, quo defuncto, Conradus ex Italia reverſus eſt,ſeditq; adhuc an. 17.

49 Chriſtianus Comes à Buche,ſedit an.13,ob.an.1183.

50 Sigefridus II Baro ab Eppenſteyn varia ſorte vixit. obijt Erfurdiæ anno 1230.

51 Sigefridus III,electus an.1230:obijt Bingæ an 1248.

52 Chriſtianus II, præfuit an, 2. reſignavet an. 1251.

53 Gerardus Comes ab Falkenſteyn, præfuit an. 9.

54 Wernerus Comes à Falkenſteyn,præfuit an.24, obiit an. 1284. Sub hoc pulſi Moguntiaco Judæi.

55 Henr. Gurtelknoff Franciſcanus,confeſſor Rudolphi Habſpurg. promotus ab Honorio IV Papa an. 1286.

56 Gerhard.II Baro ab Eppẽſteyn,elect.an. 1288 præfuit an.16.Hic elegit Albert.Auſtriacum contra Adolphũ.

57 Petrus Aichſpaldius medicus,quod Clementẽ V Papã ægrotũ ſanaſſet,promotus ad cathedram.ob.a.1320.

58 Matthias Comes à Bucheck, præfuit an. 8.

59 Balduinus Comes Lucelburgicus frater Henrici VII Imperat. ſimul quoque Archiepiſcopus Trevirenſis.

60 Henr.Comes à Firnenburg.adiit Epiſcopat.an.1331.

61 Gerlac.Com Naſſou.Adolphi Imp. nep.ob.an.1371.

62 Joannes Dux Lucelburg. præfuit an. 2.

63 Adolphus Comes Naſſovius Gerlaci ex fratre nepos.

64 Conradus Baro à Weinſperg electus an. 1388,ob.an. 1395 Sub hoc XXXVI cives Moguntini Bingæ exuſti, quod eſſent Waldenſibus addicti.

65 Joan.Comes Naſſovius,ſedit an.23 elegit Rupertum ac poſtea Sigiſmundum, Imperatores, obijt an.1419.

66 Conradus Comes Rhenenſis, præfuit an. 8.

67 Theodor.Dom. in Erbach.ſedit an.24, ob. an.1459.

68 Dietherus Eyſemburgicus, defunctus an. 1482.

69 Adolph.II Com.Naſſou.ſedit a.13.contra Dietherũ, in ſchiſmate,quod cõſtitit XX centenis mill.aureorũ.

70 Albertus Saxoniæ Dux, obijt an. 1484.

71 Bertholdus Hennebergenſis Princeps, ſedit an. 21.

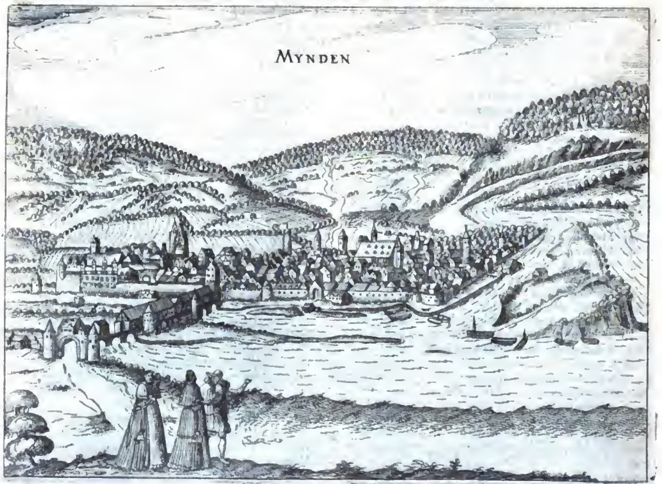
72 Jacobus à Liebenſteyn, ſedit an. 4.

73 Uriel à Gemingen Suevus, electus an. 1508.

74 Albertus II March.Brand.elect.an.1513,ob.an.1545

75 Sebaſtianus ab Heuſenſteyn Heſſus.

Joannes Suichardus.

Digitized by Google

MINDA ad trium amnium, Viſurgis, Fuldæ, & Wertæ confluentes in Saxonia ſita, Witekindi & Caroli Magni opus, ex eo appellationẽ ſortita dicitur, quod quum Witekindus Carolum victorem eſſet admiſſurus, & cum eo ſimul religionem Chriſtianam, quærendi locum extruendæ Eccleſię & ſedi Epiſcopali, atq; ſuam amni vicinum obtulerit, addens lingua Saxonica *Myn, Dyn,* Mea tua ſunt. Placuiſſe Carolo hominis candorem uſq; eo ajunt, ut ex illa voce nomẽ loco indiderit. Sitne autẽ Witekindus Mindæ baptizatus, an Bardovici, an Bethlehemi prope Oſnabrugũ, in medio relinquimus. Converſionem ejus referunt in an. DCCLXXXV.

SERIES EPISCOP. MINDENSIUM.

1 Herimbertus qui Witekindum baptizavit.
2 Haduardus. 3. Meymelphus.
4 Theodoricus cæſus à Normannis in Ebbeckſtorp.
5 Vulfarius. 6 Drogo an. Chriſti 806.
7 Adelbertus. 8 Bernardus.
9 Lidarius ſub Conrado Imp. 10 Evergeſius.
11 Helinwardus a quo cõſecrata eſt Eccleſia, ob. an, 958
12 Landowardus ſub Otto I.
13 Milo ſub Ottone III. anno 992. 14... 15...
16 Sigebertus. Hic Mindę Eccleſiã S. Martini fundavit.
17 Bruno ſub Henrico III. Exſtruxit Mindæ S. Mauritij monaſterium.
18 Engelbertus. Sub hoc conflagravit templum.
19 Reinwardus.
20 Volmarus ex Canonico Hildeſiano factus Epiſcopus.
21 ..... 22.....
23 Witilo, electus an. 1114, defunctus an. 1120.
24 Sigewardus, ſedit an. 21. defunctus an. 1144.
25 Henricus, ſub Friderico I.
26 Wernerus, ſedit an. 17, obiit an. 1160.
27 Anno, obiit an. 1185.
28 Dietmarus, ſub Ottone & Philippo Imp. ob. an. 1206.
29 ......
30 Cunradus Diepholdanus, ſedit an. 27.
31 Guilielmus, defunctus an. 1244. ſedit an. 6.
32 Joannes, ſedit an. 10, obiit an. 1252.
33 Widekindus Comes Hoyenſis, ſedit an. 8.
34 Cono, ſedit an. 5, defunctus an. 1265.
35 Otto I. ſedit an. 7. obiit. an. 1275.
36 Volquinus ſub Rudolpho Imp. ſedit an. 1282.
37 Conradus II. ſedit an. 13, obiit an. 1300.
38 Ludolphus Roiſterpe, obiit an. 1314.
39 Gothofridus Comes de Waldegge, ob. an. 1324.
40 Ludovicus Dux Luneburgenſis, ſedit. an. 22.
41 Gerardus Schauwenburgicus, ſedit an. 7.
42 Theodoricus III. Cagelmind, ſedit an. 9.
43 Gerardus Comes Schawenb. abiit in Paleſtinam.
44 Otto II, defunctus an. 1368.
45 Widekindus de Monte, defunctus an. 1384.
46 Otto III, ſedit an. 14, Situs eſt Mindæ.
47 Marquardus Suevus tranſlatus Conſtantiam.
48 Guilielmus de Buſche.
49 Otto IV Comes de Ritberg.
50 Willebrandus de Hailermundt.
51 Albertus Comes Hoyenſis, ſub Wenceſlao Imp.
52 Henricus Comes Schawenb. electus an. 1478.
53 Franciſcus Dux Brunſuic.
54 Franciſcus Comes Waldecenſis.
55 Georgius Dux Brunſuic. fuit idem quoq; Archiepiſc. Bremenſis & Epiſc. Verdenſis: obiit an. 1562.
56 Hermannus Comes Schauwenburgicus.

Digitized by Google

MONACHIVM Bavariæ, *München.*

Longit. Grad. XXXIII. 42. *Latitud.* XLVIII. 0.

AD Iſaram flumen quod ex Alpibus Pœninis lapſum Septentrionem verſus volvitur, inq; Danubium ſeſe exonerat, ſitum eſt MONACHIUM, ſedes Bavariæ Ducum, urbs ampla, potens, elegans. Exſtructa fertur ab Ottone Duce, anno Chriſti DCCCLXII. nomen autem habere ex eo, quod monachorum villa hoc loco fuerit Collegii Scheſſlarienſis: itaque inſigne illi adhuc Monachus, qui paſſis ulnis dextera ſpeciem jurantis præ ſe fert, læva librum tenet. Muris cincta dicitur anno MCLVII opera Ottonis Bavariæ Ducis. Sita eſt loco amœniſſimo: Occidentem verſus reſpicit Lycum amnem & Auguſtam Vindelicorum: verſus Orientem, Ænum & Waſſerburgum, paribus intervallis decem milliarium. Septentrionem verſus eſt Friſinga; ad Meridiem montes Tirolenſes. Amplitudo ejus interior continet paſſus quingentos. Templa in urbe ſunt varia; duo autem præcipua, quorum alterum B. Petro, alterum Virgini ſacrum eſt, in quo monumenta ſpectantur Illuſtrium Bavariæ Ducum, & Ludovici IV Imperatoris. Turres hujus templi binæ columnarum inſtar rectæ adſurgunt in altitudinem pedum CCC XXXIII. Organum muſicum pneumaticum ejus templi conſtat ex tubis buxeis, quibus nullæ in univerſa Garmania capaciores ex plumbo vel ſtanno fuſiles eſſe creduntur. Monaſteria plura ſunt, Franciſcanorum, Auguſtinianorum, Jacobitarum, aliorumq;. Caſtrum Principis novum ſplendidum eſt, & plane regium. Hortus præter artificioſum fontem & domum pulcherrimus picturis ac ſtatuis ornatam, pergulaſque & antra ex opere topiario, hoc habet inſigne, quod ſub veſperam quotidie vergente ad noctem crepuſculo magnus cervorũ grex feneſtras arcis ſua ſponte ſubeat; quaſi Dominum ſalutans, ut facile ſit Principi vel ſagitta vel ſclopeto deſtinatum aliquem ex tam multis conficere. Bibliotheca Ducalis habet XI millia voluminum, quorum magna pars ſcripta eſt manu. Vicinum ei eſt theatrum. Infra theatrum locus, quo ſtatuæ & monumenta ex Italia, Græciaque, & remotioribus locis immani ſumptu petita adſervantur. In curia Ducali aluntur tygrides, lynces, urſi, leones, etiam ad genituram. Ante Palatium exſtructus eſt à Ferdinando Duce fons ad ornamentum & uſum civitatis, quem quatuor angulis ſtutuæ elementorum; in medio, equitis galeati & criſtati ſimulacrum exornat. Viæ urbis latæ ſunt, nitidæ, ſuperbis ædificiis exornatæ, ad quarum mundiciem multum faciunt canales tres ex Iſaræ alveo ducti. Opificia exercentur à civibus varia: Forum nobilitatur imprimis vini advectitij, & ſalis, & frumenti mercatu, Civium frequentia tanta eſt, ut conſtet octodecim millia familiarum ante hos annos XII illic cenſa eſſe: vix ut ſufficere videatur urbs tantæ hominum frequentiæ recipiendæ & alendæ. Sed imprimis ad eam ex diverſis locis confluunt viri nobiles, artifices clari, quique vel eruditione, vel factis bellicis famam ſibi pepererunt. Jus dicitur tribus tribunalibus: Provinciali, Aulico, Civili. In Aulico judicant Comites, Barones, Nobiles, Jureconſulti. In Civili Senatores è civibus delecti. Horum conſilium Interius conſtat ex Patritiis 12 ſenioribus: exterius ex 24 Senatoribus qui partim è junioribus Patritiis, partim ex plebeis cooptantur. Criminale jus adminiſtrat in Curia Pretor, qui ut plurimũ ex antiqua nobilitate adſciſcitur. Nundinæ quotannis binæ celebrantur, Unæ Dominica poſt Epiphaniam: alteræ ad feſtum B. Jacobi: Utraſque celebriores reddit ſolemnis actio, has quidem, curſus in hippodromo; illas, patritiorum cum liberis ſuis & conjugibus per urbem circumvectio, quam poſtridie excipit epulum in Curia, cui & aulici & Principes ipſi intereſſe ſolent.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIX. 10. *Latitud.* LII. 0.

CAROLUS Magnus domitor Saxonum, & Romanorum Imperator, in Saxoniæ parte inferiore quæ nunc audit Weſtphalia, inſtituit Epiſcopatum, quem vocavit Mmingerodenſem, vel ut alij interdum vocant Mimingardefurdenſem. Is vero à monaſterio illic exſtructo appellationem mutavit, & abolito vetere nomine dictus eſt Monaſterienſis. Monaſterium illud condidit in honorem B. Mariæ virgin.s Hermannus Epiſcopus. Fueruntque ejus tanta procinus incrementa, ut nomen etiam priſcum obſuſcarint. Urbs qua natura qua arte eſt munitiſſima, præſertim poſt furores Anabaptiſticos: Sita eſt in planitie; Quinque habet ampliſſima Collegia. Scholam quoque litterarum & artium ſatis celebrem.

SERIES EPISCOPORUM MIMINGARDEFURDENSIUM.

1 Ludgerus Friſius frater fuit Hildegrini Halberſtadenſis Epiſcopi, cum quo etiam exſtruxit cœnobium ordinis Benedicti in inſula Rhenana quæ Werdena dicitur, & vocatus à Carolo Magno ad Mimingardefurdenſem Eccleſiam, ab Hildebaldo Colonienſi Præſule inauguratus eſt, Obijt anno 809. ſepultus eſt in monaſterio ſuo Werdenſi.

2 Gerfridus Ludgeri nepos, ſucceſſit ipſi anno 810.

3 Alfridus ſub Ludovico Pio præfect. Eccleſiæ. an. 135.

4 Lubertus. Hic Werdenſem Eccleſiã à ſua abalienavit.

5 Bertholdus, anno 895 ſub Arnulpho Imp.

6 Guilielmus initio plebanus in Catſenhuſen: Is quum Henricum Aucupem forte domi ſuæ à venatione languentem comiter excepiſſet, juſſus rogare quod vellet, petijt zonam ex primi cervi quem cepiſſet corio, ratus eum eſſe venatorem. Sed retulit Epiſcopatum.

7 Richardus ſub Ottone *I*.

8 Rainoldus.

9 Hildeb.ldus.

10 Dodo

11 Suederus ſub Otto *II*.

12 Theodorus

13 Sigefridus ſub Henrico *II*.

14 Hermannus *I* anno 1025. Hic Monaſterium virgini matri condidit trans aquas, à quo nomen oppido datum.

DEINCEPS SUNT EPISCOPI MONASTERIENSES.

15 Robertus.

16 Fridericus frater Marchionis Miſnenſis, an. 1070.

17 Erpo cum Godefrido Duce Bulionenſi profectus eſt in Palæſtinam, reverſus obiit an. 1099.

18 Theodoricus à Wintzenberg defuctus an. 1127.

19 Henricus anno Chriſti 1125.

20 Egbertus magnæ apud Lotharium Imperatorem autoritatis.

21 Wernerus.

22 Henricus I promotus anno 1184. Hujus tempore Dux Saxonie Henricus Leo ab Imperatore proſcriptus eſt, & Weſtphalia Colonienſi Archiepiſcopo adſignata.

23 Ludovicus vixit anno 1190.

24 Godeſcalcus Saxo deſijt vivere anno 1200,

25 Hermannus II Comes de Catzenelbogen duas Eccleſias Collegiatas inſtituit Monaſterij, S. Martini & Ludgeri, Fundavit quoque monaſterium Campi S Mariæ. Obtinuit ab Imperatore, ut ipſi & ſucceſſores ejus Principes vocarentur. Defunctus eſt anno 1246.

Digitized by Google

26 Otto Comes à Bentheim, primus electus à clero: nam ante eum conſtituti ſunt Epiſcopi ab Imperatore.
27 Theodoricus. Hic Eccleſiam B. Pauli condidit. Habuit fratrem Brunonem epiſcopum Oſnabergenſem, & alterum Fridericum, qui Engelbertum Archiepiſcopum Colonienſem interfecit.
28 Ludolphus ab Holte, ſub Rudolpho Imperatore.
29 Otto II Comes de Lippe ſynchronus Alberti Magni, anno 1266. 30 Guilhelmus II Baro ab Holte.
31 Gerardus Comes de Marca.
32 Everhardus de Deeſt, vixit anno 1306, quo Templarij omnes uno die deleti, ipſorumque magiſter vivicomburio Pariſijs punitus.
33 Otto III Comes de Retberge.
34 Conradus, ſedit an. 4.
35 Ludovicus de Haſſia, ſedit an 49.
36 Adolphus Comes de Marca anno 1365. Reſignato Epiſcopatu contraxit matrimonium cum Margareta Clevēſis Principis filia, ſuſtulitq; ex ea filios 6, filias 9.
37 Joannes de Virneburch, tranſlatus Ultrajectum.
38 Florētius de Wevelhof, trāſlatus Ultraject. ab Urban.
39 Paro Bohemus, tranſlatus Suerinum.
40 Henricus Wulf. 41 Otto IV Comes de Hoya.
42 Henricus Comes Meurſenſis Theodorici II Archiepiſcopi Colonienſis frater, electus an. 1415.
43 Walramus Comes Meurſenſis, prioris frater.
44 Joannes Bauarus, tranſlatus Magdeburgum.
45 Henricus Epiſcopus Bremenſis, ſedit an. 30, obijt anno Chriſti 1470. ætatis ſuæ 96.
46 Conradus Comes de Retberge Epiſc. Oſnaburgenſis.
47 Ericus Dux Sax. electus an. 1508, extinctus an. 1522.
48 Frideric. Com. de Weda frater Hermanni Archiepiſc. Colon. Reſignavit Epiſcop. ſeruata ſibi annua penſione trium mill. coronatorum. Ob. in Weda. an. 1551.
49 Ericus de Grubenhagen Oſnaburgenſis, ſexta poſt electionem hebdomade extinctus.
50 Franciſcus Comes de Waldeck, electus an. 1532. Sub hoc ingens Monaſterij ob religionem tumultus excitatus eſt, quem obſidio, & facinoroſorum ſupplicium excepit. Primus ejus autor fuit Bernerdus Rotmannus, qui extra vrbem ad S. Mauritium quum doceret, Pontificios errores applaudente plebe refutabat. Eum populus rerum nouarum auidus in vrbem recepit. Nec privata ejus inſtitutione cōtentus, petijt à Senatu templum. Interea loci venit in urbem ex Hollandia ſarcinator quidam Leidenſis, IOHANNES, homo vanus, ambitioſus, audax, quique in patria Anabaptiſtarum doctrinam ſequutus, doctoris animum ac confidentiam ſumpſerat. Venit quoq; eodem Hermannus Stapreda, qui Rotmanni collega factus cœpit ab ipſo diſſentire, & in parvulorum baptiſmum invehi. Hoc interdiu & publice, Ioanne privatim & nocte plebis animos impellentibus, magna ad ſectam facta eſt acceſſio: Senatus jam tunc imminentem nubem prævidens, quum crederet capitibus ſemotis cætera facilius cōponi poſſe iubet autores ab urbe proficiſci. At illi porta vna egreſſi, alia regreſſi ſunt, magno animo adſerentes, ſibi à Deo mandatum, ut cauſſam veritatis ſerio agerēt. Vbi hoc non ſucceſſit, alia via Senatus rem tentat. Evocat in Curiam doctores Euangelicos & Anabaptiſticos, ratus, penes illos, ſi committerentur fore, victoriam, qui Pontificios alias de gradu depulerant. Quum conveniſſent, Rotmannus deſertis partibus, aperte Anabaptiſtis ſe iungit, & infantium lavacrum exſecratur, fruſtra eum increpante collega Buſchio. Præter opinionē accidit hoc Senatui; rebus tamen pacandis fit ſenatuſconſultum, quo jubentur Anabaptiſtarum doctores vrbe quāprimum excedere, dato illis commeatu, quo tuto poſſent per Epiſcopi fines proficiſci. At illi abdidere ſe apud ſuæ doctrinæ ſectatores, profeſſi, Deo po-

tius

Digitized by Google

potius parēdum, quā hominibus. Creſcebat interea numerus Anabaptiſtarum, & bacchantium more alij alios ad eandem ſententiam protrahebant, nullo facto diſputandi modo. Quod vt vidit Senatus, iubet omnia templa, uno excepto, claudi: erat enim periculum, ne pars altera quę tunc minor eſſe cœperat, ab Anabaptiſtis pelleretur. Horum ergo doctrinæ elidendæ, Senatus etiā ab Haſſiæ Lantgravio petiit, vt eruditi aliquot viri mitterētur. Miſſi ſunt Theodor. Fabritius, & Ioan. Melſingerus: quorū hic ſtatim, ſiue quod deſperatas jam res videret, ſiue quod ſibi diffideret, ſponte redijt: alter non ante ceſſit, quā ab adverſarijs ſuis urbe ejectus eſt. Subornatus interea eſt ab Anabaptiſtis quidam, qui, quaſi numine adflatus, per compita & vicos diſcurrit, exclamans, Pœnitentiam agite & rebaptizamini: ſin minus, jam ira Dei vos obruet. Multi ergo, vel quod iram Dei metuerent, vel vt ſibi bonisq; ſuis, creſcente furentium turba conſulerent, morem ijs gerebant. Sub exitum Decembris quū jam prodijſſent e latibulis ſuis occulti doctores, facto agmine Anabaptiſtæ forum occupant, machinas bellicas educunt, Curiam quoq; inuadūt, magno clamore vociferantes, vt qui rebaptizatus non eſſet, interficeretur. Alij contra, in locum quendā urbis natura munitum ſeſe conferunt, atq; ex eo in Anabaptiſtas forū tenentes armis rem agunt. Tandem conventū eſt, cautumq; vt quiſq; ſuam religionem ſequeretur. Sed Anabaptiſtæ, ut in futurum ſuis rebus conſulerent, atq; in poſterum non pares, ſed ſuperiores eſſent, per Rotmannum & Bernardum Knipperdollingum in vicina opida mittunt litteras, quibus omnes ejus ſentētiæ conſortes monent ut relictis fortunis ſuis ſtatim ad ipſos properēt; ita oppleta vrbe peregrinis Anabaptiſtis, oppidani, quiq; in re lauta erant, ſubduxerunt ſeſe ei quam prævidebāt tempeſtati. Hæc facta ſub initiū anni MDXXIV: Debilitatis autē alterius partis viribus, deligunt Anabaptiſtæ Senatum ſuæ factionis: creant Conſules, & in his Knipperdolingum: tēplum ſuburbanum Mauritij incendunt: urbem ſpoliant: eos qui ſuæ ſectę non erant expellunt, bonaq; ipſorum occupant. Quum autem Epiſcopus jam urbē cœpiſſet obſidione cingere, evenit multis qui urbem deſerebant, ut ab Epiſcopi copijs cederentur. Ita coacti etiā ſunt in urbe quidam furoribus Anabaptiſticis applaudere. Quæ in urbe a fanaticis tempore obſidionis geſta ſunt, longum eſſet narrare, eſtque, res in omniū ore atq; oculis. Nihil fuit indignius quam quod ſceleribus flagitijſq; ſuis prophani homines divinum quoq; nomen & religionem obtenderent. Semel meliorem partē cepit impetus vindicandi ſui, & furioſum bacchantium gregē opprimendi, ſed captis quinquaginta, & poſt multa tormēta occiſis, deſperatū eſt poſtea. Hoc tempore adſumpſit ſibi Joan. Leidenſis titulum regis, & ſe pro rege, vt potuit, geſſit, uxorē etiā primariā (nam plures habebat) reginæ nomine habituq; ornata, quā tamen poſtea, quod minus probaſſe ipſius actiones viſa eſſet, ipſe obtruncavit. Tandē poſt multas calamitates atq; inſanias Anno MDXXV die 17 Iunij noctu ſub horam vndecimam copię Epiſcopi, cui ſe junxerant Colonienſis Præſul Hermannus, & Dux Clivenſis, cum Lantgravio Haſſiæ, ſilentio ad urbem accedunt, & ducente quodam perfuga per foſſam ad vallum enituntur. Inde patefactis portis admiſſoque exercitu capiunt urbem. Rex victus cum ſocijs ad vicinos Principes circumducitur, ac tandem anno MDXXVI candentibus forcipibus diſcerpitur. Hic exitus fuit factionis Monaſterienſis. Epiſcopus defunctus eſt anno 1553.

51 Guilielmus Ketler, reſignavit 1557.
52 Bernardus Raſsfeldt, reſignavit an. 1560.
53 Joannes Comes de Hoya, defunctus an. 1574.
54 Joan. Guiliel. Dux Clivenſis adminiſtrator reſignavit.
55 Erneſtus Bavariæ Dux Archiep. Colon.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVIII. 10. *Latit*. LI. 10.

SEXTO infra Coloniam miliari in ripa Gallica ad flumen Erpiam, ad quem ex Rheno juſto interuallo diſſitum commoda eſt per euripum navigatio, ſitum eſt Noveſium. Ptolemæus illud trans Rhenum locat, in Germania magna, gradu longitud. xxx. o. latit. LI. 10. vocatque *νόησιον*; manifeſto errore, quod quidem ipſi ſolemne eſt. Ammianus Niveſium vocat, Antoninus Novelium, locatque ad eam legionis V. ALAM. Tacitus crebram ejus facit mentionem in libris Hiſtoriarum: narratq; miſſa eo impedimenta legionum Voculæ, ipſum quoque Voculam eo poſtea conceſſiſſe. Legionem tertiam decimam juſſam inde in Coloniam Trevirorum tranſgredi, ut illic in Veſpaniani verba juraret. Claſſicum præmiſſos Noveſium equites à Cereali fudiſſe, & quæ præterea ad eam rem faciunt. Poſteriores Nuſſiam vocant. Eam ſic deſcribit Monachus Cœnobij ſuburbij Novi montis. Civitatis Nuſienſis deſcriptio magis in longum protenditur quam in latum. Per ejus longitudinem ad Orientalem portam amnis præterfluit Erpia, ibidemque à Rheno fluvio abſorbetur, unde etiam civitas ab hac firmatur parte, nec habet foſſata. Diſtat tamen rivus ille itinere quaſi mediæ horæ à Rheno flumine, & per plures gradus ab iſto rivo fit adſcenſus ad civitatē, quæ in alto poſita eſt. Sed ex Rheno brachium procedit, in quod intrat Erpia juxta civitatem: & iſtud brachium pariter cum Erpia conſtituunt fluvium, ita ut majores naves ex Rheno ad civitatem cum mercibus deferat. Hoc ipſum brachium Erpia adauctum etiam duas urbi vicinas ambit inſulas. A Septentrionoli plaga in latum, & pro media parte Occidentalis plagæ in longum, duplici muro cingitur civitas, & in utroque complures turres habet firmas. Sic ille. Templum vero Noveſij eſt Collegiatorum Canonicorum B. Quirini, opus Everhardi Comitis. Anno ML fertur Abbatiſſa Nuſſienſis Romam profecta à fratre ſuo Leone IX tunc temporis Pontifice Romano reliquias B. Quirini martyris impetraſſe: Incidit autem natalis ejus in 30 Martij: Paſſus eſt ſub Hadriano. Anno DCCCLXXXI exuſtum eſt Noveſium à Normannis, ducentibus ipſos Godefrido & Sigefrido. Incubuit eadem tempeſtas Bonnæ, Coloniæ, Tolbiaco. Poſtea Philippus Romanorum Rex cæſo Ottone, cui impenſius faverat Adolphus Præſul Colonienſis, hoſtiles copias indixit in agrum Agrippinenſem, & expugnatum Novelium tradidit Adolpho. Anno vero MCCCCLXXIV obſedit eam Carolus Burgundus ſpecie reſtituendi Archiepiſcopi Roberti, quem ſui ejecerant, quum vero liberare eum ſtatuiſſet Fridericus Imperator, ingentem & ipſe in Germania exercitum conſcripſit; Carolus ſolutis caſtris, Noveſio nō expugnato, tandem diſceſſit. Hanc civium virtutem præmio cohoneſtaturus Imperator, varias ipſis prærogativas & privilegia indulſit. Immunitatem dedit telonij in Rheno amne, Jus cudendæ monetæ, Aquilæ aureæ inſigne in clypeo nigro, Facultatem obſignandi litteras publicas cera rubea. In eadem urbe poſtea uxorem duxit Maximilianus Friderici F. Mariam Caroli Burgundi filiam. An. 1496 conflagravit Eccleſia major, tacta fulmine. Anno 1573 platea ſuperior deformata eſt incendio. Anno 1585 occupavit eam Comes Newenarius noctu, 10 Maij. An. 1586 poſt paucorum dierum obſidium capta eſt à Parmēſi principe Alexandro Farneſio, paucîſque poſt horis tota fere miſerabili incendio conſumpta eſt.

Digitized by Google

NORDLINGA Rhætiæ urbs Imperialis, *Nördlingen*.

Longit. Grad. xxxi.30. *Latitud.* li.28.

VERUM & vetus hujus urbis nomen eſt Nerolinga, ab altero Neronum Claudio Druſo, vel Tiberio, qui (vt a nobis dictũ eſt lib. I. cap. III.) in Rhætia militarunt. Ipſi quoq; incolæ vix aliter eam adhuc vocant. Hiſtoria etiam Noribergenſis ſuffragatur, in qua ſic legitur. *Anno vigiſimo ante nativitatem Chriſti Tiberius Nero in Rhatia caſtrametatus eſt, ubi modo Nerolingen oppidum eſt: & ſicut a Tiberio Tiberiam, ita hoc oppidum a ſuo nomine nominavit Nerolingam. Mos enim erat Romanorum, in quo loco hiberna faciebant, ut ibi foſſam aggeremque ejicerent, vallo circumdantes exercitum, ibidemque tempore æſtivo pro exercitu alimenta reponentes. Vnde poſt eorum diſceſſum facili operâ oppida conſtruebantur. Ex præfato autem loco geſſit Tiberius Rhæticum Vindelicumque bellum.* Exſtruxit ibi poſtea Veſpaſianus aras, a quibus nomen, ARÆ FLAVIÆ, quod etiam Ptolemæus agnoſcit, vocatque βώμοι φλαβίοι: Tabula Peutingeriana exſerte hoc nomen habet, & numus Domitiani apud Goltzium. Nibil ut cauſſæ ſit, cur cum Joanne Heroldo apud Ptolemæum legamus Alæ Flaviæ. Sed non eo loco ſtetit urbs quondam quo nunc ſtat. Prima enim urbis ſedes fuit in colle S. Emeriani, vbi adhuc vetus templum conſpicitur. Poſtea vero ob aquandi difficultatem, & incendiorum damna tranſlata eſt civitas in planiciem ad Egram flumen, quod eam interluit. Anno Domini noſtri DCCCL venit in poteſtatem Wintpurgis, quæ filium habuit Zwentopolcum. Ab hac donata eſt Epiſcopo Ratiſponenſi, qui pro ea dedit uſum molendini *Wembding*, eſtque ea permutatio confirmata ab Arnulpho Imperatore Anno DCCCXCVIII. Sed quum Epiſcopus quidam Ratiſponenſis veneno Imperatorem petiiſſet, mulctatus eſt hujus urbis dominio, quæ ex eo recuperata libertate cœpit paulatim ſeſe extollere, donec anno MCCXXXIX conflagravit penitus, amiſſis eo incendio omnibus diplomatibus, inſtrumentiſque privatis & publicis. Sed reſtituta eſt protinus a Friderico II & Conrado ejus filio. Poſt annos vero quinquaginta, ciues quum premerentur admodum a Iudæis, facta manu ſubito in ipſos irruerunt, magnumque ipſorum numerum interfecerunt. Quod Imperator Rudolphus adeo ægre tulit, vt cives ob eam cauſſam graviſſime mulctaverit. Anno MCCCXXVII aucta eſt & exornata pomœrijs, nouiſq; muris, a Ludovico IV Imperatore. Anno vero MCCCCXL. Comes Ottingenſis Joannes corruptis pecunia cuſtodibus noctu eam ſtatuit invadere, ſed patefacta proditione ſumptum eſt a ſontibus ſupplicium die Lunæ poſt feſtum trium regum, cujus memoria quotannis celebratur. De ea ſic ſcribit Martinus Cruſius in ſua Suevia. Figura urbis rotunda eſt: circumferentia novem millium trecentorum nonaginta quinq; paſſuum. Alta mœnia habet cum fortibus turribus, & foſſam alicubi cũ aqua, alibi ſiccam; ubi cervi aliquot oblectationis gratia aluntur. Domus bene ædificatæ: magis tamen ex lignis quam ex ſaxis. Templum parœciale inſigne, cum turri excelſa ex quadratis lapidibus. In foro egregia curia, & cœnaculum tanquam inſula. Monaſteria duo; unum Carmelitanorũ in quo conciones diebus Dominicis habentur: alterum Gymnopodum, ex quo nunc granarium ſpulendidum ædificatum eſt. Hoſpitale prędives, orcheſtra, molendina, armamentarium, emporium, multa alia eximia ædificia. Portæ urbis quinque. Senatores XV. Judices XII. Conſules III per quaternos menſes; Alijs diverſi generis rebus Reſp. prudenter temperata. Magna ibidem negotiatio mercatorum: panni lanei & corij parati præcipuus. Nundinæ rerum omnis generis, etiam pretioſiſſimarum annuatim binæ.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIII, 8. *Latit.* XLIX. 24.

NORICOS olim ad dexteram labentis Danubij ripam coluiſſe, Lyco amne à Vindelicis diſcretos, alibi diximus. Hi quãdo trãſmiſſo Danubio interiora Germ. petiverint, Noricumq; Transdanubianũ fecerint, omiſſo vetere, incertum eſt. Hoc certũ, Noribergã & omnem agrum vicinũ non à Nerone ſed ab illis nomen traxiſſe. Nam qui in hęc uſque loca penetraſſe Druſum aut Tiberium, & in his locis Noricos deviciſſe, arcemq; condidiſſe putant, non ſunt veteris Geographię, aut hiſtoriarũ ſatis gnari. Norici ergo aduenę lecta hic in ſaltu Hercynio manſionis ſede, quod ea eſſet ab Hunnorum incurſionibus tutiſſima, & propter amnium Pegneſi & Regneſi viciniam ad inhabitandum commoda, caſtellum primum in colle rudi opere condidere; ad amniſque ripas liquatorias & ferrarias elaborandi molliendique ferri officinas, (hac enim arte præ cæteris nationibus excellebant) extruxerunt, rotaſq; poſuerunt impetu & rapiditate amnis circumagendas ad varios artiũ ſuarum uſus. Aucta dein ſobole, & in eandem ſocietatem ſe jungentibus Hercynię ſilvę paſtoribus, alijſq;, qui vel hoſtium Germaniã reliquam vaſtantium immanitatem fugiebant, vel novitate rei ducti ex ea hominum confluge lucrum ſibi & vitæ cõpendia quærebant, congeſtis ſaxis & roboribus, foſſaque educta oppidum cinctum eſt. Non defuere, qui ex hoc loco profecti, itinera Hercyniæ inſiderent, & Germaniam prædis actis infeſtarent. Atq; hæc cauſa eſt, cur ab Imperatoribus Conradis & Henricis caſtellum cum arce ſua direptum aliquoties & expugnatum ſit. Neque vero à latrociniis ante temperatum eſt, quam Imperator exercitum colli admovit, arceque potitus coloniam ipſe illuc deduxit veteranorum, qui communita arce ſurgenti urbi præſiderent, & circumiectum nemus à latrocinijs purgarent, ſtudioſe id per Burg-gravium curans, ut neque Noricis vis inferretur, neque ipſi aliis vim inferrent. Durat hodieq; conſuetudo: & habet Reſpubl. in eam rem equites ſuos & pedites, qui p blicis alti ſtipendijs omnia ſylvæ latibula. omneſque receſſus diligenti indagine perquirunt, tutamque & ſecuram negotiatoribus viam faciunt. Arcẽ Caroli Magni ævo hoc loco fuiſſe conſtat. Teſtantur enim hiſtoriæ, Carolum, quum Taſſilonem Bavariæ Ducem eſſet oppugnaturus, tripartito diviſiſſe exercitum, unum agmen ſedes fixiſſe juxta Nurnbergam, alterum ad Danubium conſediſſe, tertium ad Alpeis Tridentinas. Urbs ipſa in tantum crevit, ut nunc ſpatium octo millium paſſuum implere credatur, triplici muro & foſſa una accurate cincta. Cernuntur intra eam veteris opidi muri foſſæque minore ambitu, cum veſtigijs priſcarum ſtructurarum. Verſus Meridiem, ubi ab amne recedit, latior eſt urbs, ad Septentrionem adductior, neque omnino rotunda, ſed de induſtria anguloſa, ut oppugnatu eſſet difficilior. Lapidem ad muros, templa, & ædificia publica privataq; ſufficiunt vicini colles, & loca campeſtria. Ei nondum effoſſo ſingularis adeſt mollities, quæque facile ferro cedat: expoſitus idem vento & ſoli, ita paullatim excoquitur, ut duritie marmor æquet. Foſſa urbis lata eſt cubitos xx, alta fere totidem, inter duos muros ad perpendiculum erectos, interlabente rivulo, cujus ceſpitem viridem cervi hinnuliq; depaſcunt. Turres in interioris muri, qui editior eſt, ambituquadrangulares, paribus intervallis diſpoſitæ, ſunt ducentę, quibus vigiles ad excubias urbis impoſiti diſcrimina dierum noctiumque horis diſtributa denunciant. In exteriore muro turres fere ſunt totidem, ſed minores, & ubi muri flexus id exigit, teretes ac rotudæ, ſingulæ machinis & tormentis bellicis inſtructæ. Mœnia pinnata coctili latere tecta ſunt. Portæ quæ diverſos Germaniæ tractus ſpectant ſunt ſex majores, ſingulæ arduis turribus & propugna-

Digitized by Google

propugnaculis munitæ, inſtructæque inſuper catenis, & vectibus ferreis, & penſilibus clathris, quæ demiſſæ ingreſſum hoſtium arcent. Amnis autem ubi ab ortu per patētes fornicato opere pontes, vallis utrimque bene munitos, in urbem infunditur, duas protinus inſulas efficit: quarum una anguſtior, altera a congeſta terra nomen habens, linteis ad ſolū exponendis, ac præterlabentis amnis aſpergine mundandis egregiū civitati uſum præſtat. Cingitur ea arboribus, quarum alta cacumina deambulantibus ad ripam gratam umbram faciunt. Adjacent thermæ medendis corporibus ſalubres. Poſtquam vero ſe amnis per duodecim pontes, partim ſublicios partim ex ſecto lapide factos, quibus partes urbis connectuntur, ſeſe extra muros evolvit, alluit locum publicum, quo, ut Spartani ad Eurotam ita juventus Norica feſtis diebus ſeſe exercet, palæſtra, lucta, ſaltu, diſco, haſtarum jaculatione, alijſque honeſtis recreationibus. Locus is D paſſus in longitudine patet: intus quaterna ſerie a rborum juſto intervallo diſtantiū conſitus, ſub quibus quatuor fontes, nō magis naturæ, quam dædalæ artis opificio commendabiles, aquam tubis & ſiphunculis ſpargunt. Sic ſita urbs ad utramque amnis ripam prona eſt, quæ res ad munditiem imprimis facit. Propter flumen infinitę ſunt officinæ cum molis machiniſque frumentariis, papyraceis, ferrarijs, ærarijs, quibus enſes, loricæ, galeæ, tela, cultri, novaculæ, forcipes, caldaria, pelves, ſartagines cuduntur: fila quoque ferrea & ænea rotarum ope ex maſſe craſſiore (Rudolphi cuiuſdā inventum id eſſe creditur) in ingentem longitudinē protrahuntur. Qui ad urbem appropinquant, audiunt eminus malleorum & ferrarum ſonum, ſuſpicienteſque vident auguſtas & turribus tectiſque alte exſtantibus prominentes ſtructuras. Ingreſſi, omnia ſupra fidem poſita mirantur. Plateas amplas, mundas, ad ſolem apertas, ſaxo duriſſimo ſtratas ad plauſtrorum & curruum onuſtorum uſus. Puteos publicos CXX. Canales & tubos aquarum XX. Fontes duos elegantiſſimo opere exornatos. Fora multa, varie ad uſum civiū per urbem diſſita, Boarium, Olitorium, Piſcarium, Cupedinarium, Suarium, Vinarium, Frumentorium. Maximum vero & ſpatioſiſſimum eſt illud negotiatorum ad Ianum medium, habens fontem ſecto lapide, multoque auro, & vario genere ſculpturæ ornatum, virorum fortium ſtatuis ingentibus circumpoſitis. Forma ejus pyramidis inſtar erigitur, opere pulcherrimo, & ſepto ferreo cancellato: Intus eſt labrum amplum, in quod ſedecim cannis auratis profluens liquor ſe colligit. Adjacet illi foro templum B. Virginis, exſtructum a Corolo IV. Ædificia civium ſpatioſa atque ampla ſunt, ſupellectile pretioſa pro cujuſque facultatibus ornata, non ad uſum tantum, ſed etiam ad pompam. Collem ſenſim adſurgentem lateribuſque ſuis ab ortu in occaſum circum ductum, ornant infra domus ſplendidæ patritiorum, mercatorum, & potentiorum civium intermixtis diverſorijs, quibus vel Cæſaris familia excipi poſſet. In collis vertice duæ ſunt arces: Major, in quam ex urbe per exciſam petram itur, regias aulas & cænationes laqueatas latè patentes habet. Hæc Romanorum regum ſi quando illic morari velint, domicilium eſt: In ea Fridericus Imperator hortos penſiles fieri fecit. Altera arx quæ huic Orientem verſus adjacet, ſedes fuit Burggravij: nunc eſt horreum publicum, habens propugnaculum ad urbis excubias, per quod porta in pomœria Septentrionem verſus ducit. In colle templa ſunt tria, quorum duo publica ſunt, in uſum civium, ſacra B. Margaretæ & B. Walpurgi, Unum in arce imperiali, quo Cæſares illic degentes rebus ſacris operari ſolent. Habet & puteos duos collis, unum montis radici & turri vicinum: alterum miræ profunditatis, in montis vertice exciſum. Turres quatuor collem ambiunt. Duæ ad arcem Cæſaris, imminent urbi, inq; ſubjectas civium ædes gratum

Digitized by Google

tum præbent ſpectaculum, duæ ad ortum ſolis ſitæ, Auſtrum & Boream verſus proſpectant; quarum ea quæ maior altiorq; eſt, ſpecula regionis circumiectæ vocatur, eſtque tempore Sigiſmundi Imperatoris exſtructa intra unius menſis ſpatium. Hujus arcis muros anno 1538 refecit Senatus, additis fortiſſimis propugnaculis. Ferunt in fundamento poſitos numos aureos, argenteos, æneos, cum hac inſcriptione, DEO OPT. MAX. S. P. Q. N. muros arcis non ſatis firmos ad ſuſtinendos hoſtiles impetus & juſta ſpatiorum adiectione, & multis ſubinde egeſtis ruderibus à fundamentis magna cum laude erexit, ac novos fecit, Imperatore CAROLO V Cæſare P. F. ſemper Aug. Rege Hiſp. Catholico, Archiduceque Auſtriæ, &c. Et FERDINANDO fratre ejus, Rege item Rom. Hung. & Bohem. Romanique Imp. ſucceſſore &c. Patribus vero CHRISTOPHORO TECZELIO, LEONHARDO TVCHERO, & SEBALDO PFINTZINGO, Anno 1538, Menſe Auguſto. Urbs non in Germaniæ tantum ſed totius etiam Europæ meditullio ſita eſt: quippe quæ à Codano & Hadriatico ſinu paribus intervallis diſtet, ſimiliterque ab Oceano Atlantico & Tanais ripis. Cives ob vicinorum conſuetudinem pro quatuor regionibus quatuor quoque diverſis linguis utuntur, Suevica, Francica, Bavarica, montana. Corpora ipſis procera, firma, compacta, laborum & frigoris patientia: Statura elegans, vultus liberalis, frons gravis, artifex manus, diſciplina ſevera, ingenium diſcendæ ſapientiæ aptum: ſed plerique ad mercaturam proniores, cujus hic unicam in Germania ſedem Deus benignus eſſe voluit. Senatus prudens. Templa in urbe auguſtiora ſunt duo: Vnum B. Petro ſacrum, in quo B. Sebaldi corpus quieſcit: alterum B. Laurentio. Vtrumque turribus excelſis, feneſtris patentibus, columnis elegantiſſimis; adhæc, fornicibus, campanis, organis, & reliquo apparatu conſpicuum eſt. Xenodochia & Noſodochia quatuor ſunt. Vnum inſigne, in cujus templo ſacræ Imperatorum reliquiæ adſervantur, cum inſignibus Caroli Magni, & veteribus diadematibus, quibus Aquiſgrani Romani Cæſares ornari ſolent. Hæc Sigiſmundus Cæſar Praga Noribergam miſſa illic adſervari voluit, quo tempore Huſſitarum motibus Bohemia cōcuſſa fuit: monſtrātur autē ea quotannis populo duodecimo poſt Paſcha die, in foro, magno populi concurſu. Sunt & horrea multa & granaria, quibus frumentum adſervatur: etiam ab annis 300 ſepoſitum. Eſt & armamentarium inſtructiſſimum: Tametſi vix eo opus ſit, quum tota urbs Martis officina dici poſſit: nullum enim eſt armorum genus quod non in ea ab artificibus cudatur, tanta quidem copia, ut vel univerſæ Germaniæ arma ſufficere poſſe exiſtimetur. Civitas omnis in plebem, mercatores, & patritios diviſa eſt. Sunt autem patritiorum familiæ 28 honoratiores, ex quibus Ariſtocratica conſtat nobiliſſimæ Reip. gubernatio. Corpus Senatus conſtat 26 viris. Ex quibus 13 juri dicundo præſunt, Scabinorum titulo: cæteri de Rep. deliberant, ita ut duo ex iis menſem unum conſulari dignitate præ reliquis emineant. Deligūtur ex eodē corpore Duumviri, ærario, & pecuniis, rationibuſque publicis præfecti. Horum ſumma eſt in civitate dignitas, neque ad eum honorem admittuntur, niſi ſenes, qui variis documentis fidem ſuam, prudentiam, probitatem Reip. perpetuo probarunt. Sunt præter hos ducenti fere ex tribus ordinibus viri Senatorii, qui ſemel in anno cōveniunt. Sunt & quinque viri criminales: qui tribus per hebdomadam diebus cauſſas & crimina audiunt. Eſt & Prætor arvalis qui ruſticis jus dicit. Diſciplina urbis exacta eſt. Leges in ea ſumptuariæ, veſtiariæ, menſariæ. Non permittuntur occulti civium plebejorum conventus, ne convivii quidem, aut religionis, aut exſequiarum titulo. Denique omnia in ea ad bonos mores compoſita ſunt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIX. 36. *Latit.* LII. 25.

MINDENSI Diœceſi ortum verſus adiacet Epiſcopatus Oſnaburgenſis, in veteri Bructerorum regione, quæ nunc ad Weſtphaliam pertinet. Et habet Bructerorũ nominis terminationẽ urbs, ut & aliæ in eo tractu complures. Tempore Caroli Magni inſedit loca iſta Widekind. Saxonũ regulus: quo devicto, Eccleſiam illic in honorem B. Petri, & ſanctorum Criſpini & Criſpiniani excitavit Carolus: deditq; ei Epiſcopum Wiſonem cum ingentibus latifundijs, & Schola Græca ac Latina: ſicut ex inſtrumẽto donationis liquet, quod nos ad verbum deſcripſimus. IN NOMINE ſanctæ & individuæ Trinitatis, KAROLVS Imp. Auguſtus Romanum gubernans imperium, Dominus & Rex Francorum & Longobardorum, nec nõ dominator & Saxonum. Notum ſit omnibus ſanctæ Eccleſiæ fidelibus, noſtriſque præſentibus & futuris, quod nos ob noſtræ mercedis augmentum, Wiſoni Epiſcopo Oſnaburgenſi, ſuæ Eccleſiæ quã nos primam in omni Saxonia in honorem S. Petri principis Apoſtolorum & ſanctorum Martyrũ Criſpini & Criſpiniani conſtruximus, quoddam nemus vel foreſtum intra hæc loca, *Farnewinchel, Ruſtenheym, Angaria, Oſningſnethe, Derſſhoſſet, Egeſterſeldt*, innumera collaudatione illius regionis potentum, cum omni integritate in porcis ſilveſtribus, cervis, avibus, & piſcibus, omnique venatione quæ ſub banno uſuali ad foreſtum deputatur, ad ſimilitudinem foreſti noſtri Aquiſgrani in ſilveta Oſningi, in perpetuum pietatis uſum donavimus, ea videlicet ratione, quod ſi quiſpiam hoc idem nemus noſtro banno mutatum ſine prædictæ ſedis Epiſcopi licentia ſtudio venandi vel aliud agendi unquam introierit, ſciat, ſe tam divinæ quam regiæ ultionis vindictam incurſurum, nec non pro delicto ſexaginta ſolidos noſtri ponderis quos nobis pro banno violato debere ſtatuimus, redditurum. Inſuper vero eidem Epiſcopo ejuſque ſucceſſoribus perpetuã cõcedimus licentiam, libertatem, & ab omni regali imperio abſolutionẽ; niſi forte contingat ut Imperator Romanorum & rex Græcorum, conjugalia fœdera inter filios eorũ contrahi diſponant. Tunc Eccleſiæ illius Epiſcopus cum ſumptu à rege vel ab Imperatore adhibito laborẽ ſimul & honorem illius legationis adſumet. Et ea de cauſſa ſtatuimus, quod in eodem loco Græcas & Latinas Scholas in perpetuum manere ordinavimus: nec unquam clericos utriuſque linguæ gnaros deeſſe confidimus, &c. Actum Aquiſgrani in Palatio.

SERIES EPISCOPORVM OSNABVRG.

1 Wiſo. ob. an. 804.
2 Mengardus, ob an. 832
3 Goſwinus, præfuit an. 32.
4 Goſbertus, præfuit an. 10: occubuit in Dania.
5 Eggehardus, ob. an. 884.
6 Egelmarus, præfuit an. 33.
7 Dodo ſub Ottone I, rexit an. 11.
8 Drogo, obiit an. 969.
9 Ludolphus, præfuit an. 14: obiit an. 983.
10 Dodo II ſub Ottone III: præfuit an. 10.
11 Gunteradus.
12 Warnodus.
13 Dietmarus.
14 Moncherus, ſub Henrico V.
15 Goſmarus.
16 Elnericus, an. 1052: rexit an. 15
17 Wernicherus, rexit an. 16, defunctus an. 1068.
18 Bernardus: præfuit an. 20.
19 Marquardus, ſub Henrico III ceſſit an. 1093.
20 Wido.
21 Ioannes: electus an. 1100.
22 Diepholdus: defunct. an. 1119.
23 Diethardus: ſedit an. 8.
24 Vdo: ſedit an. 4.
25 Philippus Cattimelbor.
26 Arnoldus: ſedit an. 22; ob. 1186.
27 Gerardus de Lippia.
28 Adolphus: ſedit an. 31.
29 Bruno Com. Iſenburg. ſedit an. 8.
30 Widekindus: obiit an. 1262.
31 Baldewinus: ſedit an. 10.
32 Conradus Comes Retberg.
33 Ludovicus Comes Ravensb.
34 Engelbertus: ſedit an. 10.
35 Gotfridus Comes de Arnsberg.
36 Ioannes Hoed.
37 Melchior Dux Brunſw.
38 Theodor. de Marca.
39 Theod. de Horne.
40 Conradus III.
41 Otto Comes de Hoya.
42 Ioannes Comes Diephold.
43 Ericus Comes Hoyenſ.
44 Henricus Comes Meurſenſis.
45 Albertus Comes Hoyenſ.
46 Rudolphus Diephold.
47 Conradus IV.
48 Conradus V Comes Retberg.
49 Ericus Dux Brunſuic.
50 Franciſcus Comes Waldeck.
51 Ioannes Comes de Hoya: obiit Monaſterii an. 1574.
52 Henricus Dux Saxon.
53 Guol Schelling.
54 Bernardus Comes Waldeck.
55 Philippus Dux Brunſuic.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. *Grad.* XXXV. 50. *Latit.* XLVIII. 34.

SVb Antonino habuit caſtra in Vindelicis ad lævam Æni ripam, qua is ſe in Danubium exonerat, Cohors Batavorum. Et vocaverunt locum illum eo tempore Caſtra Batavorum: & ſine adjectione Batava. Itaq; in Notitia Imperii legitur, TRIBUNUS COHORTIS NOVÆ BATAVORUM, BATAVIS. Accolæ primum dixere locum *Battavv*, ex quo poſtea factum eſt *Paſſavv*. Neq; vero eſt idem cum Pœtovione Taciti: hoc enim eſt in Carnis ad Drauum amnem, diciturq; hodie *Pettavv*: quum iſtud noſtrum ſit in Vindelicis. Sunt qui exiſtiment eſſe Ptolemæi Βοιόδουρον Boiodurum, quod vitioſe apud Ammianum legitur Boloderũ, & in Tabula Peutingeriana Caſtellum Bolodurum, quà ſe Iuvavus amnis voluit in Danubiũ: Recte. licet hodie ſimulatq; alueo Æni receptus eſt infra oppidum *Burckhauſen*, nomen deinceps amittat: nec ſuo ſed Æni nomine vocetur. Exhibet autem tabula noſtra plura ſimul opida: Situs enim opportunitas & trium amnium concurſus effecerunt, ut plura hic oppida jungerentur. Primum ergo occurrit Æniſtadium, *Inhſtadt*: Inde ponte ligneo qui ſuper Ænum fluvium ſternitur, tranſmiſſo, offert ſeſe ipſum Patavium *Paſſavv*, in promontorio peninſulæ. Sequitur poſtea Danubius, cui pons iniectus urbem cum ripa adverſa nectit ædificiis turribuſque egregie ornata. In monte quem B. Georgii dicunt, eſt Oberhuſium arx & ſedes Epiſcopi: Sub quo oppidum Ihlſtadium, Ilſa fluvio diſcretum ab arce Epiſcopi inferiore. Tres ergo amnes Danubius, Ænus, & Ilſa hic concurrunt. Danubius medius eſt, & Germaniæ quondam terminus: Is dextera recipit fluentem è Vindelicis Ænum Iuvavo auctum: læva Ilſam ſive Ilíſſum ex Germania adverſa ſe in Danubium præcipitantem ad pedem arcis Epiſcopalis. Porro Æniſtadium quod dixi, eſt ipſiſſimum Ptolemæi, & Antonini Boiodurum. Suffragatur mihi antiquus auctor vitæ Severini, qui Boiodurum ad dexteram ponit Æni labentis ripam. Suffragatur quoque hodierna vicini amnis appellatio: fluviolus enim inter portam & adiacens Severini fanum decurrens, ſeque Æno permiſcens, *Boietra* appellatur: Deniq; ædificia in Ænano oppido antiquiora etiam videntur, quã ſint in Patavino. Porro in Ænano oppido templum eſt S. Gertrudis. Patavii plura, unum Cathedrale B. Stephani, cui vicina eſt Epiſcopi aula, cum aula Capituli. Eſt & templum B. Pauli. & S. Michaelis, & S. Crucis: eſt etiam Occaſum verſus extra urbem Monaſterium S. Nicolai. Eſt autem Patavium urbs hodie Epiſcopalis. Ac Epiſcopi prima quidem ſedes fuit Laureaci, urbe Norica, ad confluenteis Danubii, & Anaſis, qui nunc vocatur *Ens*, duodecimo à Patavio miliari. Hoc ordine.

ARCHIEPISCOPI LAVREACENSES.

1 Laurentius, miſſus ab Apoſtolo B. Petro.
2 Florianus.
3 Gerardus.
4 Eucharius.
5 Quirinus.
6 Maximilianus, qui imperante Numeriano martyrio affectus eſt, quod eſſet Chriſtianus, nec vellet ſacrificare Marti. Anno Chriſti 289.
7 Conſtantius.
8 Theodorus acerrimus adverſus Arianos Orthodoxæ ſententiæ propugnator.
9. Erchenfridus, qui factus eſt Epiſcopus Patavinus, Erchẽfrido ſucceſſit adhuc Laureaci Othecarus, huic Viphilo, ac poſtea Bruno circa annum Chriſti 634. Sub hoc autem conjunctus eſt Archiepiſcopatus Laureacenſis Epiſcopatui Patavino.

Digitized by Google

EPISCOPI PATAVINI

Erchenfridus. Huic Theodoricus III Bavariæ Dux imperante Heraclio Patavium donavit. Fuerat autem Erchenfridus Decanus Laureaci.

Viphilo. ſub quo Patavina Eccleſia reformata eſt, miſſo illuc Bonifacio, à Gregorio III. obiit an. 745.

Sidonius, qui de baptiſmo contendit cum Bonifacio.

Wiſericus, qui anno 768 interfuit Synodo Provinciali celebratæ in inferiori Bavaria Didgenſini, ad Iſaram flumen.

Waldericus anno 775. Huic Carolus Magnus multa donavit.

Hatto, anno 807.

Runharius: qui Moravos ad Chriſtum convertit.

Winechindus Hic anno 894 ab Arnulpho Imperatore dono accepit Patavium cum omnibus proventibus. Ex Cancellario Imperatoris factus eſt Epiſcopus. Interceſſit huic cum Diethmuro Saliſpurgenſi Epiſcopo contentio.

Anno Chriſti DCCCXCIX Wiphilo deleto ab Hunnis & Auaris Laureaco, cum clericis ſuis conceſſit Patavium, atque illic fixit ſedem Epiſcopalem. Hinc ergo Epiſcopi Patavienſes etiam dicti ſunt Archiepiſco. Laureacenſes.

Adelbertus an. 945. Hic cum Saliſpurgenſi Epiſcopo ita tranſegit, ut ad illum Auſtriæ, ad ſe Hungariæ, Moraviæ, Slavoniæ & Myſiæ Eccleſiarum inſpectio pertineret.

Pilgrinus, anno 971.

Altmannus Saxo anno Chriſti 1165 abſens, quum eſſet in itinere Ieroſolymitano, electus eſt. Quum auten Henricus IV Imperator acriter cum Papa Gregorio VII diſceptaret de conjugio Sacerdotum, qui omnes ita viv. ntes excommunicavit, ſequutus & hic partes Pontificis, eos qui in Patavina Diœceſi mariti eſſent, eiecit. Sed eiectos reſtituit Cæſar, omneſque contra ſentientes proſcripſit. Atque hæc ſemina fuerunt atrocis belli inter Henricum Cæſarem & Rudolphum Suevum. Papa enim Cæſarem rejecit, & Epiſcopis auctor fuit, ut Rudolphum eligerent Imperatorem. Ille ergo armis adverſus Dominum ſuum ſumptis Germaniam turbavit. Sed victus prælio, amiſſa dextra, deploravit ſero Pontificis & Epiſcoporum incitationem. Altmannus autem profugus Romam abiit, & illic in præſidio & tutela Papæ latuit. Tandem tamen reverſus, obijt Gotuici, anno Chriſti 1092, in monaſterio à ſe condito.

Theobaldus, anno 1165.

Wolfgerus, anno 1189. Hic cum Friderico Barbaroſſa in Aſiam profectus eſt, vaſtante interea ditionem Patavinam Comite ab Ortenberg.

Vlricus Comes à Diſcheim, anno 1216.

Rudingerus anno 1233 à legato Papæ ad Epiſcopatum euectus, propter ſuſpicionem conſpirationis cum Friderico II Cæſare poſtea abdicatus eſt.

49 Bertholdus. Hic quum adverſos haberet cives Ducemque Bavariæ, ope Regis Bohemorum in Bavariam, poſtea in urbem ipſam penetravit: Feudum Auſtriæ & Styriæ à Diœceſi Patavienſi tranſtulit in Othocarum Regem Bohemiæ, venditum quater 1000 marcis argenti.

50 Otto à Lomſdorff, anno 1254. Hic diſſidium inter clerum & Ducem Bavariæ compoſuit.

51 Petrus, electus anno 1266, poſtea etiam provectus ad Archiepiſcopatum Salisberienſem: Interfuit Concilio Viennenſi anno 1267.

52 Bicar-

Digitized by Google

52 Bicardus à Polheym, an. 1280.
53 Godefridus, 1283.
54 Bernardus à Prombach, an. 1285: fundavit cœnobium Ciſtertienſe Angelocellam.
55 Albertus Saxoniæ Dux, an. Chr. 1322.
56 Gotfridus Baro à Wiſeneck in Styria.
57 Albertus Baro à Winkel in Auſtria anno Chr. 1362. Hic bellum geſſit cum civitate.
58 & 59 Georgius ab Hohenlohe anno 1388 contra quem electus fuit Rupertus Dux Bergenſis. Quum ergo bellum ob Epiſcopatum ortum eſſet, Pontifex partes diſſidentes ſic reconciliavit, ut Comes ab Hohenlohe Patavienſi, Rupertus Padebornenſi Eccleſiæ præeſſet. Fuit autem Georgius in magna gratia apud Cæſarem Sigiſmundum, à quo etiam factus eſt imperii Cancellarius.
60 Leonhardus à Layning Bavarus. Hic æmulum habuit Henricum Flokel juris Canonici Doctorem. Quum autem arbiter ab utroque electus eſſet Archiepiſcopus Salis berienſis, ceſſit tandē Henricus, Leonhardus vero non tam precibus quam muneribus Epiſcopatum retinuit. Certamen poſtea habuit cum Canonicis, qui etiam Viennam commigrarunt, & cenſus capituli omnes interceperunt, atque adeo ipſum Romæ apud Papam accuſarunt. Sed Archiepiſcopi Saliſberienſis autoritate res tandem compoſita eſt.
61 Vlricus à Nuſdorff, anno Chriſti 1451, à Ladiſlao Hungariæ & Bohemiæ Rege cum 500 equis & quatuor curribus deauratis ad Carolum Galliæ Regem miſſus eſt, petitum filiam ejus Magdalenam ſponſam regiam. Sed dum Romæ de pactis dotalibus diſceptatur, deque delendis in Bohemia Huſſitis, moritur Pragæ Ladiſlaus. Vlricus vero re infecta domum redit.
62 Fridericus Comes ab Oetingen, electus. an. 1486.
63 Chriſtophorus Schchnerus, electus anno 1490. Hic bona Epiſcopalia egregie auxit.
64 Vigilerus anno 1500, ſub Pontifice Alexandro VI.
65 Erneſtus Dux Bavariæ, electus an. 1517.
66 Wolfgangus Comes à Salen an 1540. Latine & Græce inſigniter doctus. Bibliothecam auxit.
Vrbanus à Trenbach Bavarus. Hic primarium urbis templum S. Stephano ſacrum faſtigio magnifico ſplendidoque inſtruxit. Idem quoque Palatium Epiſcopale reſtauravit, auxit, & turri ex ſolo ſtructa ornavit. Ex hac turri, tanquam ex ſpecula, patet in Danubium, Ænum, Ilzam, urbeſque ſubjectas, Boiodurum, Patavium, Iliſtadium, proſpectus.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. grad. XL. 40. *Latit.* XLVIII. 26.

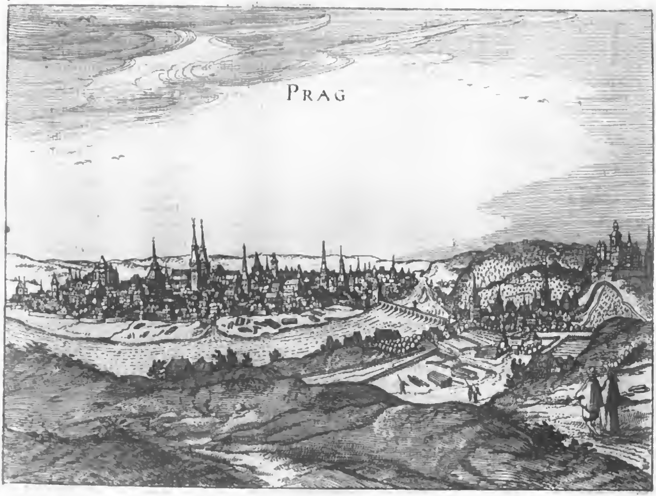
INFRA Danubiū decimo à Vienna miliari ad læuam præterlabentis amnis ripam ſitum eſt Poſonium, Otto Friſingenſis vocat Boſan, Lazius Piſonium, à L. Piſone, ut ipſe vult, cujus opera Auguſtus & Tiberius uſi ſunt in ſuperandis Pannoniis, Noricis, & Dalmatis. Lacum quoque Peiſonem huc refert à Plinio commemoratum lib. III. hiſtor. cap. 24. quem in hunc diem exſtare conſtat, decimo à Vienna Hungariam verſus milliari, pari ſpacio ab eo oppido quo de agimus: Accolæ eum lacum vocant *Peiſoſevvrtevv*. Profert quoque inſcriptionem veterem,

VICTORIÆ AVG. NN. ET.
LEG. IAD. P. I ANTONINI
P. MARCVS D. SEXTILIANVS
EPHESO PP. D.D.
DEDICANTE EGNATIO
VICTORE LEG. AVG. C.
PR. PR.
E. C. L. PISONE.

Ab hoc ergo Piſone ille Piſonium dici vult. Sed vereor ne unus atque idem ſit Piſon iſte cum illo quem pro argumento adfert, quum illud AVG. NN. non poſſit ad Tiberii tempora referri.

Oppidum ipſum elegans eſt, ſitu appoſito, aere puro ac ſalubri. Montes habet quà Soli patent vineis amœniſſimis conſitos, cætera tectos ſylvis. Ad ripam, horti ſunt, prata, nemora, pomaria, ſegetes. Offendo oppidum arcemque Bresburgum in hiſtoria celebrari. Otto Friſingenſis de ea ſic ſcribit li. 1. de rebus geſtis Friderici Barbaroſſæ cap. 20. Igitur eo tempore quo prædictus Henricus Noricorum Dux cum prænominato Henrico Ratiſponenſium Epiſcopo civibuſque ſuis ac Stirenſe Marchione Odoacro graviſſimam guerram agitabat, quidam milites de Orientali Marchia egreſſi, Pannoniam latenter ingrediuntur, ac noctu caſtrum Boſan, quod & Bresburg, quod olim Imperator Henricus obſidione cinxerat, ex improviſo aggreſſi, capiunt, quibuſdam comprehenſis, nonnullis occiſis, aliis per fugam elapſis. Quod audiens rex Hungariæ Geiza, Belæ regis filius, præmiſſis quibuſdam comitibus ſuis, qui quare vel qualiter hoc factum fuerat, inquirerent, ipſe eoſdem ſubſequutus, ad liberationem caſtri cum magna Hungarorum properat multitudine. Comites qui præceſſerant, ab oppidanis, cujus rei cauſa tam gravem regi intulerint injuriam, ſolerter percontantur. Qui reſponderunt, Se nec pro Romanorum Principe, nec pro Duce ſuo hoc feciſſe, ſed pro Domino ſuo Boritio. Erat autem Boritius Colomanni quondam regis Hungariæ filius, prædictum regnum Hungariæ iure hæreditario repetens, ac ob hoc adipiſcendum utroſque principes Romanorum ſcilicet ac Græcorum frequenter ſollicitans, multoſque ex militibus noſtris ad favorem ſuum pecunia inducens. Igitur rex Hungariæ ſuperueniens, caſtraque ponens, oppidum cinxit, diverſis inſtrumentis tormentorumque generibus adhibitis, ac ſagittariis oppido circumfuſis. Teutonici, eo quod Dux in ſuperioribus Baioariæ partibus moraretur, Princeps vero in remotis regni maneret locis quum nullum liberationis ſuæ ſolatium haberent, de facienda cum Hungaris pace pertractare incipiunt. Ita mutuo colloquentes, accepto à rege ſub iureiurando promiſſo, trium millium librarum in pondere, caſtrum ei reddunt, ipſique ad propria redeunt. Rex autem Hungarorum damnum ſibi à Teutonicis illatum graviter ferens, ducem Noricum habens ſuſpectum, hoſtem denunciat,

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXVI. 40. *Latit.* L. 3.

IN Germania ſitum fuiſſe Boiohæmum ex Tacito obſervavimus alibi. Illud Hercynius ſaltus perpetuo ambitu cingit. Vrbes habet permultas, quarum aliæ Regi, aliæ Principibus ejus regni ſubiectæ ſunt. Regina omnium eſt PRAGA, in ipſo veluti umbilico poſita, ſedes & patria multorum Regum, Ducum, Imperatorum. Vrbs auguſta, ad utramque interlabentis Muldaviæ fluminis ripam, in amœniſſima & patentiſſima valle, inter colles & vineta, cœlo ſalubri, tanta amplitudine mœniorum cum collibus, vallibuſque adſurgentium aut recedentium, ut ob trium juſtarum civitatum quas ſuo veluti ſinu complectitur, nexum, triurbem merito appellare poſſimus. Eas civitates nominibus quoque diſtinguunt, vocant enim, Veterem, Novam & Parvam, quarum illæ duæ ſitæ ſunt ad dexteram, hæc ad lævam amnis ripam. Initia urbis referuntur ad Lybuſſam quandam vatem, quæ circa annum 723 in monte *Viſſegrod* vel *Hetſchin* exciſis arboribus domum ligneam exſtruxit, à cujus limine nomen loco, poſtea urbi datum: limen quippe Bohemi *Fraha* vel *Prach* vocant. Creſcente vero convenarum numero, cœpit ſub annũ 729 muro cingi. Tandem vero anno 1008 à Duce Vdalrico amplificata eſt, Mihi tamen dubium non eſt, quin jam olim habitata hæc loca fuerint, quum non alio referri poſſit Bubiemum, Marobodui regia; cui etiam opinioni video ſuffragari Auentinum. Habuit autem unaquæque urbs Senatum ſuum & juriſdictionem peculiarem: donec ſub Ludovico rege anno 1511 dirutis mœnibus interſitis ex Vetere & Nova Praga unam urbem cives ex duabus fecerunt, uno jure conſtituto, & Magiſtratu communi. Veterem urbem cum parva jungit pós quadrato ſaxo exſtructus, inque ſedecim arcus porrectus, habens utrimque in aditum inſignes turres. Longitudo pontis eſt 700 ſeptuaginta duum cubitorum Pragenſium: latitudo quæ quatuor curribus ſufficiat. Exſtruere eum cœpit Githa Vladiſlai I regis filia anno 1171, & intra quartum annum abſolvit. PRAGA VETVS in valle ſita eſt, habetque ſtructuras inſignes, ædificiorum publicorum & privatorum. Curia imprimis ſuperba eſt, cum turri alta, in qua ſpectatur machina non minus arte quã ſumptu commendabilis. Continet quippe revolutionem totius anni, cum recto curſu Solis & Lunæ, numeroque certo menſium dierum & horarum. Indicat idem quoque ortus & occaſus ſiderum, Solis & Lunæ curſus, ſolſtitia, æquationes, quãtitates dierum & noctium, oppoſitiones ſituſque varios lunæ, cum diſcrimine horarum triplici. Eſt etiam in eadem urbe Academia à Carolo IV conſtituta, cujus Collegia ampla ſunt & magnifica. Autor eſt Æneas Silvius, Imperatorem animi cauſſa Scholam hanc ſuam ingredi ſolitum fuiſſe, & per horas interdum quatuor diſputationes Magiſtrorum audiviſſe, ſemel etiam interturbantibus aulicis, & de cœnæ tempore ſubmonentibus, reſpondiſſe: Has ſuas eſſe epulas, has dapes, quas omnibus præferret ferculis culinariis. Sunt in eodem quoque tractu templa multa, Vnum vero etiam Huſſitarum, habens in ſummo frontiſpicii culmine calicem deauratum. Sunt & domus duæ regiæ, in quarum una nunc cuditur moneta. Xenodochium eſt vicinum ponti, & Collegium Ieſuitarum. Parte vero ea quę magis ad flumen vergit, ſeptentrionem verſus eſt manſio Iudæorum, tam ampla, ut juſti etiam opidi magnitudinem exæquet. PRAGA NOVA à veteri olim diſtincta fuit foſſa & muris: poſtea muris partim collapſis vetuſtate, partim dirutis foſſaque oppleta, ceſſit ager in hortos & arva. Civitas ipſa ſatis ampla eſt, ut quæ colles aliquot in ſe contineat ædificijs ornatos. Colles ſunt 5, 1. vocãt S. Caroli: 2. B. Catharinæ: 3. S. Appollinaris: 4. habet monaſteriũ Slavorũ: 5. vocatur Viſſegradum,

Digitized by Google

gradum, in quo ruinæ veteris illius arcis, de qua initio dixi, conſpiciuntur dirutæ ac diſiectæ. Vrbem munivit primus ornavitque Carolus IV Imper. Bohemiæ Rex, is qui quum in Baptiſmo vocatus fuiſſet Wenceſlaus, poſtea in Gallia apud regem Carolum educatus, nomen in confirmatione mutavit, dictuſque eſt Carolus. Hic ergo illam novis templis, noviſque ſacerdotiis inſtruxit. Primus ille Canonicos, qui regulares dicuntur, & Carmelitas, & Ambroſianos, & Auguſtinianos per ſingula contubernia diſitos illuc invexit. Primus quoque monachos Slavos introduxit, Hieronymi inſtitutum quoddam, ſi ipſis eſt fides, ſequentes. Hieronymum quippe Carolus rex peculiariter veneratus eſt, quod fuiſſet Dalmata, à quibus Bohemos ortos ipſe credidit. Idem quoque arcem Viſſegradenſem collapſam magna ex parte reſtituit: ſed illa interea bello Huſſitico rurſum diſiecta eſt. PARVA PRAGA ponte veteri Pragæ nectitur. Habet ſibi junctum ex una parte oppidum *Augezd*, ex altera collem, in quo præter oppidũ *Hradczan* ſita eſt arx S. Wenceſlai, Imperatorum regumque domicilium. Palatium longum eſt pedes 222, latũm 30. Ei contiguum eſt templum Cathedrale, S. Vito ſacrum. In ejus aditu hæc legitur inſcriptio. Anno Ieſu Chr. ſalutis 925 S. Wenceſlaus martyr & Dux patriæ, poſt martyrium auiæ ſuæ Ludmillæ, primum hic Beato Vito martyri templum ædificavit, quod S. Wolfgangus Epiſc. Ratiſponenſis conſecravit, anno 968. Boleſlaus Pius Epiſcopi ſedem fecit: cujus ſecundus Epiſcopus S. Albertus anno 996 apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gneſna civitate huc tranſlatus peculiare ſacellum adeptus eſt. Atque Spitigneus II Dux, Anno 1060, poſt S. Procopii obitum annis ſeptem, è templo S. Viti ac item S. Adelberti unum idque auguſtum conſtruxit. Sed quum hæc omnia Anno 1162 hoſtili arcis direptione corruiſſent, Rex Ioan. I Anno 1344 chori hujus fundamenta iecit, atque in metropolitanam Eccleſiam erexit. Filius autẽ Carolus IV Roman. Imper. etiam S. Sigiſmundi regis & martyris multorumque aliorum Sanctorum reliquiis, anno 1353 ditavit & muneribus auxit. Quibus rex Wenceſlaus ejuſdem Caroli filius Anno 1392 poſteriorem hujus templi partem adjecit. Deinde caſu publico, anno 1541 exuſta eſt. Ferdinandus I Roman. Hungar. Bohem. rex anno 1553 eadem hæc & inſtauravit, & ornavit. Hæc in fronte leguntur. In templo ipſo cernere eſt monumentum Ottocari regis, qui cum Rudolpho prælio decertans occubuit. Tum, Barbaræ coniugis Sigiſmundi Cæſaris. His vicinum eſt ſacellum ab Imperat. Carolo IV exſtructum, ex lapidibus viridibus & puniceis gẽmarum inſtar relucentibus, auro intertexto, in quo S. Wenceſlai Ducis Bohemiæ & martyris corpus quieſcit. Super hujus capite ſolita eſt adſervari corona regum Bohemiæ, ſed tempore motuum civilium quum Ziſca cuncta pervaderet, tranſlata eſt à proceribus regni in arcem *Karlſtein* munitiſſimam, atque illic adhuc cuſtoditur. In eodem templo cathedrali conſpicitur monumentum regium ex lapide alabaſtrite, in quo Principum aliquot & Imperatorum corpora poſita ſunt; Ejus nos quum illic ageremus, inſcriptiones deſcripſimus.

AD ORTVM.

FERDINANDVS I ARCHID. AVST. ROM. IMPERATOR, HVNGARIÆ ET BOHEMIÆ REX. NATVS MEDINÆ, ANNO MDIII, DIE X MARTII, CORONAT. PRAGÆ, ANNO MDXXVIII, DIE XXIIII FEBRVARII, MORTVVS ANNO MDLXIIII, DIE XXV IVLII.

AD SEPTENTRIONEM.

ANNA filia. Vladiſl. regis Hung. & Bohemiæ. Imperat. vxor Ferdi. Imperat. vixit. Annos 45. Mort. Anno M. D.

Digitized by Google

1547. die ult. Ianuarii, *Ad latus.* WENCESL. Rom. Imperat. Boh. Rex Nat. anno 1361. Coronat. An. 1363. die 12. Iunii. ætat. 58. Mort. & ſepult. An. 1418.

AD OCCASVM.

LADISL. nat, Anno 1438. Coronat. anno 1452. die Simo. & Iudæ mort. An. ætat. 18. ſepult. An. 1458 die 30 Novemb. *Ad latus.* GEORG. Prodiebrad. Coronat. Rex Boh. An. 1459. mort. & ſepult. An. 1471. die 22 Marti, *Amplius ad latus.* CAROL. IV Rom. Imperat. Boh. Rex Nat. An. 1316. coronat. An. 1348. mort. & ſepult. An. 1368. *Amplius.* BLANCA, filia Philippi comitis Valeſiæ. uxor. Carol. IV Regina Boh. mort. & ſepult. An. 1348. *Denique ad idem latus.* Anna filia Palatini ad Rhenum comit. Vxor. II Carol. IV. Regina Boh. mort. & ſepult. An. 1352.

AD MERIDIEM.

MAXIMIL. II Archid. Auſt. Rom. Imperat. Hung. & Boh. Natus An. 1527. die 1. Auguſt. mortuus Ratiſponæ An. 76. die 12. Octobr. circiter. hor. 9. antemeridianam. ſepult. die 22. Martii 1577. *Infra ad unum latus.* ANNA filia Auleonis ducis Suidnicencis uxor III Caroli IV Regina Boh. mortua & ſepulta An. 1562. *Ad Alterum.* ELISABETA filia ducis Stetinenſis Bogſluai. Vxor IV Carol. IV Regina Boh. mortua & ſepulta. Anno .....

Haud procul à Cathedrali templo Orientem verſus ſitum eſt monaſterium Virginum vetuſtiſſimum, ſacrum S. Georgio, conditum à Duce Vratiſlao, patre S. Wenceſlai regis & martyris. Hujus cœnobii Abbatiſſæ tanta eſt dignitas; ut in coronatione reginæ ejus præſentia requiratur. Alibi extra hoc templum iuxta urbis mœnia in arduo & abrupto colle *Petezin* dicto monaſterium eſt quod vocant Montem *Strahovv.* vel montem Sionis, in quo ſitus eſt Vratiſlaus primus Bohemiæ rex. Conſpicitur quoque illic hortus regius amœniſſimus, cui juncta domus caveæ inſtar, habens leones concluſos. Vidimus & pardum illic, & lyncem, & tygridem. Varios autem caſus experta eſt Praga. Anno 930 circumſedit eam Henricus Auceps, & in illas anguſtias adegit, ut Dux Cæſari ſe dedere, ac tributum pendere coactus ſit. Iterum capta eſt à Ioanne Lucelbulgio anno 1316. Sed in extremas anguſtias redacta eſt bello Huſſitico, quo præter alia immanis crudelitatis exempla, factioſi curiam irrumpentes Senatores ſeptem primarios de feneſtris præcipites in confertam multitudinem proieceruut, quos illa haſtis exceptos miſerè interemit. Ea res ita Wenceſlai regis animum cõſternavit, ut apoplexia correptus ſit, ac non multo poſt extremum diem clauſerit. Wenceſlao ſucceſſurus Sigiſmundus Pragam obſedit: qui quum ipſi cives repugnanarent, occupata arce, ab Archiepiſcopo coronam regni accepit anno 1420, abiitque in Hungariam: unde poſt tumultum Ziſcæ pacatis rebus regreſſus eſt, ut narrat Æneas Sylvius. Cæterum ſub Carolo V, quum is adverſus Ioannem Fridericum Saxoniæ Ducem proſcriptum arma ſumpſiſſet, Pragenſes à rege ſuo Ferdinando abalienati, de Gaſpare Pflugio in regem adſciſcendo conſilia agitaverunt, miſſiſque ad Saxonem legatis auxilia ipſi adverſus hoſtes ſuos polliciti ſunt: Victo Saxone perſtiterunt Bohemi in ſuo adverſus Ferdinandum odio. At is auxiliis fratris adjutus, ex arce. quæ ſemper in fide manſerat, directis in ſubjectam urbem tormentis facile ad deditionem cives coegit. Ex eo ſub Maximiliano, Rudolpho, Matthia Imperatoribus tranquilla civitas opibus ac potentia floruit.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIV. 26. *Latit.* XLVII. 58.

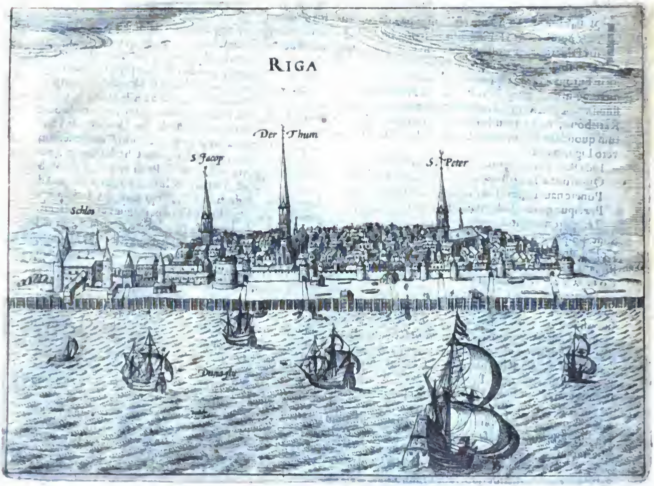
IN Bavaria ad Danubium eſt Ratiſpona: de cujus ſitu & nomine Otto Friſingenſis ſic ſcribit lib. 2 de geſtis Friderici Barbaroſſæ. Hæc civitas, inquit, ſuper Danubium, qui unus trium famoſiſſimorum fluminũ in Europa à topographis dicitur, ex ea parte qua prædicto amni duo navigabilia Regnus & Naba illabuntur flumina, poſita, eo quod ratibus opportuna bonaque ſit, Ratisbona, vel à ponendo ibi rates Ratiſpona Baioariorum quondam Regum, nunc Ducum ſedes eſt. Guntherus vero Ligurinus ſic,

Inde Ratiſponæ (vetus ex hoc nomen habenti
Quod bona ſit ratibus, vel quod conſuevit in illa
Ponere nauta rates: hac Noricus urbe Ducatus
Præcipua gaudet) ſolemnis curia certo
Tempore mandatur ---

Sunt qui putent eam ſub Auguſto fuiſſe Quartanorum Coloniam: poſtea vero à Tiberio dictam Auguſtam Coloniam Tiberiam: & citatur in hanc rem numus Goltzii COL. AVG. TIB. Leo III Papa in diplomate anno 798 perſcripto vocat eam Tiburniam. A Theodonis I Boiorum regis uxore Regina creditur Reginoburgi nomen ſumpſiſſe, vel potius ab amne Rego qui ſupra urbem Danubio miſcetur. Germani vocaverunt Regenſpurgum: Tandem quoque Latine dicta eſt Ratiſpona. Sunt etiam qui putent dictam Rhætobonnam. Carolus Magnus in privilegiis monaſterio S. Emerani datis vocat eam Reginoburgium. S. Wilboldus primus Epiſcopus Eichſtettenſis vocat Reginam. Vrbs eſt ampliſſima atque ornatiſſima; aggere, foſſa, mœnibus egregie ornata. Paruit olim regibus Boiorum, ſub Friderico autem I aſſerta eſt in libertatem. Anno 791 incendio pene tota conſumpta fuit, ſed Arnulphi induſtria reſtaurata eſt. Templa & ſacella tot habere dicitur quot ſunt in anno dies. Pars urbis ultra Danubium ſita, eſt vetuſtior, habuitque à Regno amne nomen Reginopurgi, quod nomen poſtea adcreſcente parte Ciſdanubiana, ad novam quoque urbem derivatum eſt. Pontes hic duo ſunt lapidei, unus ad Regnum alter ad Danubium; quorum ille antiquior eſt, hic magnificentior, omnium ad Rhenum & Danubium pontium maximus, ac Dreſdano duntaxat ad Albim minor, ut qui 800 habeat paſſus in longitudine, quum hic tantũ habeat 470. Pontem illum condidiſſe dicitur Henricus Dux Bavariæ & Saxoniæ adjutus opibus civium Ratiſponeſium & Epiſcopi, ann. 1135. Religionem Chriſtianam primus in urbem importavit Marcus B. Pauli comes, Poſtea ſub Zenone anno 484 Paulinus & Iuſtus: A Paulino uſque ad Garibaldum numerantur Epiſcopi novem: Prolapſam enim Eccleſiam reſtituere Carolus magnus & Bonifacius, dato Garibaldo Præſule. Inde longa ſerie cenſentur alii uſque ad noſtra tempora, & inter eos Albertus Magnus, qui tamen ut ſtudiis vacare poſſet, conceſſit Coloniam deſertis Epiſcopatus moleſtiis. Frequentia in hac urbe habita ſunt Comitia Imperialia. Memorabile eſt illud, quod celebratum eſt anno 1541 iuſſu Caroli V in cauſſa religionis, quo præſidibus Friderico principe & Gravellano, diſputatum eſt à Melanchthone & Eccio. Ad pontem ſpectatur marmor cum hac inſcriptione, D. ET PERPETVÆ SECVRITATI IVL. MVRSIAE. *ejus pient.* T4. *an.* 47. *Roafriti fœmina reverendiſ. & filii filie obitus, & Iulia Nonna matri pient. vix. an.* 80 *Iul. & Victorina ſocrui, vix. an.* 60 *Item vivis Aurelia & Aurel. militari fil. & amicus quorum in monumento Cineſia & Ribebeſca & amici eorum ſiti ſunt. Poſt horum obitum eorum oſſa recondi in eorum ſepulchro permiſit, Marcus Aurelius militaris omnibus heredibus monumentum exſtruxit, & omnibus Legion. IV. ita vivus vivis fecit.*

RIGA

Digitized by Google

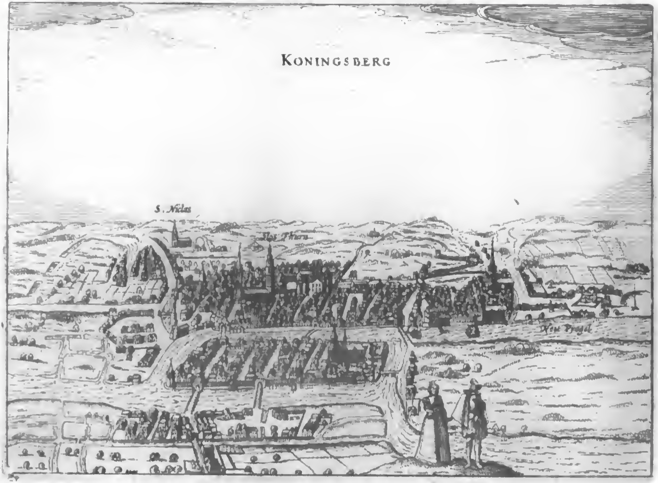

Digitized by Google

Longit. Grad. XLVIII. O. *Latit.* LVII. 30.

LIVONIA in ultimo maris Balthici receſſu, Ruſſis, Boruſſis, & Lithuanis adſita, ſero admodum ad Chriſti fidem perducta eſt, nec ante annum 1150, quo tēpore Meinardus Zegebergēſis Canonicus, cum mercatoribus Lubecenſibus illuc profectus, exſtructa ad Duvinam fluvium caſa primum linguam popularem didicit, poſtea à Bremenſi Archiepiſcopo donatus infula primus ejus Eccleſiæ Præſul factus eſt anno 1170. Poſt illum miſſus eſt Bremâ Bertholdus, Ciſtercienſis Abbas, qui urbi condendæ, muniendæque operam navavit, adjutus à fratribus enſiferis, ducibus Vjano & Volguino adverſus paganos pugnantibus. Sed quum vincerētur ſæpius à Gentilibus Chriſtiani, nec viderent ſe pares eſſe poſſe, evocarunt ordinis Teutonici fratres Marianos in Boruſſia agentes, anno 1228, & poſt necem Bertholdi Albertum fecerunt Epiſcopum impetrata à Bremenſi Antiſtite confirmatione. Hic urbem muro cinxit, & Eccleſiam in ea erexit. Crevit inde urbs in eam potentiam, ut etiam Archiepiſcopali cathedra donata ſit, conſtituto primo præſule Adolpho anno 1255. Is à dextris Curienſem & Revalienſem, à læva Torpatenſem, a fronte Oſilienſem Epiſcopatum ſibi habens ſubiectos, ita ad ſe inſpectionem Eccleſiarum Livoniæ & Boruſſiæ pertinere cōtendebat, ut ad magiſtrum Teutonicum in monte Regio præſidentem omnis referebatur totius Ordinis per eaſdem regiones inſpectio. Hinc factum, ut cum ordine Teutonico Epiſcopus ſæpe etiam armis contenderit. Anno 1298 cæſus eſt à Rigenſibus Teutonicorum magiſter Bruno cum 60 fratribus ejus ordinis. Novo poſtea orto diſſidio Rigenſes Dunemundam, arcem Teutonicorum ad oſtium Duvinæ ſitam, quod ipſorum navibus infeſta eſſet, cum vico everterūt. Ob eam rem ab Everhardo de Monhem obſeſſi & ad deditionem compulſi, diſiectis muris portiſque, magna etiam pecuniæ vi mulctati ſunt. Haud multo poſt Stephanus Archiepiſcopus Teutonos victores urbe pellit, Dunemundam ſolo æquat, & apud Sixtum IV Pontificem hoc efficit, ut Magiſter ordinis excommunicatus præfectura ſua inſuper deturbetur. Anno 1495 Adolphus de Plettenberch collectis novis viribus Rigenſes exercuit. Diſtat vero Riga à Revalia 50, à Torpato 30, à Vilna Lithuaniæ 40, à Monte Regio Boruſſiæ 60 milliaribus Germanicis: Viciniora habet minuta quædam oppida, Wenden, Pernow, Vellin, Wolmar, Kokenhauſen, aliaque. Riga ipſa muro fortiſſimo propugnaculiſque & turribus denſis, vallo inſuperabili, acribus ordinibus tormentorum undecumq; munita, foſſis duabus cincta, & ſtipitibus acutis ſepta eſt, inſtructa inſuper præſidio militari adverſus incertos belli caſus. Arcem habet firmiſſimam, cujus tamen præfectus nihil in civitatem, libertatis ſuæ ſtudioſiſſimam, juris habet. Emporium eſt totius illius tractus poſt Gedanum diverſarum nationum frequentatione celeberrimum, ſitu plano, qualis eſt totius pene Livoniæ. Duna vel Duvina fluvius eam præterlabitur, ut Hamburgum Albis. Oritur is in penitiore Ruſſia, & duobus infra Rigam miliaribus mari Balthico miſcetur. Magna in urbe annonæ eſt ubertas, ob frumenti copiam, quod inde navibus onerariis petitum à mercatoribus Hollandis, Zelandis, Anglis, varie per reliquum orbem diſtrahitur. Bos pinguis tribus daleris venit: porcus ſaginatus dalero. Merces hinc præter frumentum petuntur, pix liquida, linum, cineres, coria, pelles urſorum, alcium, ulpium, caſtorum, ſabellorum, marturum, hermelinorum, aſſeres, trabes, ligna cæſa & lævigata ad naves fabricandas, aliaque id genus.

Nnnn REGIO-

Digitized by Google

Longit. Grad. XLIV. O. *Latit.* LIV. 35.

MONTEM Regium in Boruſſia condidit Primiſlaus II Bohemiæ rex, profectus eo cum Ottone Marchione Brandeburgico ad purgandam ab idolomania Gentili Boruſſiam, ſub annum Chriſti 1255. Eſt quidem & alia Koningſberga in Nova Marchia, opus Ottocari Bohemiæ regis; ſed nos nunc illam Boruſſiæ damus. Initio condita fuit ubi nunc templum eſt S. Nicolao ſacrum extra urbem: ſed exuſto illo oppido anno 1260, exſtructū eſt aliud arci vicinius. Hæc ea eſt urbs quā nunc veterē vocant. Inde aliam ei vicinam fecit Bertholdus Commendator anno 1300, quæ *Lebenicht* dicitur. Tertiam nomine *Kniphoff* in inſula exſtruxit. Magnus Magiſter Winricus Knipenrode anno 1308 loco uliginoſo & paluſtri, adeo ut palis in terram adactis firmandum ſit ſolum ad ædes exſtruendas. Hæc inſula duobus pontibus ſuburbio nectitur, habetque in ſe templum Cathedrale cum Collegio. Eadem veteri urbi ponte jungitur: in qua Baſilica eſt parœchialis: & in ſuburbio Steindamum, cum templo B. Nicolai, ad quod cœmeterium eſt civium. In oppido Lebenicht templum eſt S. Barbaræ editiore loco exſtructum: tum Eccleſia nova in foro equino: Cœnobium quoque Virginum quod Kniperodius Heros condidit. Fuerunt & alia duo cœnobia quæ nunc in granaria Ducis converſa ſunt. Arx quoque magnifica & elegans in ea civitate eſt, cum turri excelſa: Tum Palatium Epiſcopi, & aula publica conviviis civium epuliſque ſolemnibus deſtinata. Cives præter artes mechanicas omnis generis, negotiationem quoque maritimam exercent, frumenti, cinerum, picis aridæ & liquidæ, ſalis, lini, canabis, lanæ, ceræ, ſebi, lignorum, mellis, pellium. Fluvius Chronus quem accolæ Pregelam vocant, urbem non tantum adluit, ſed etiam diffindit, poſteaque in ſinum Venedicum maris Balthici ſeſe immittit. Iuxta arcem lacus ſunt bini, quos amnis *Kaſback* permeat, priuſquam ſeſe Pregelæ miſceat. Ager urbi vicinus planus eſt, ſegetibus aptus. Academiam in urbe inſtituit Albertus Marchio Brandeburgicus anno 1544.

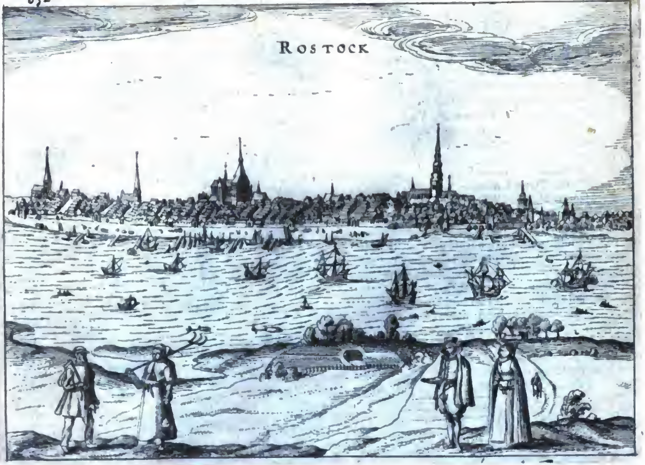
Sabini Epigramma inſcriptum parieti Gymnaſii Regiomontani hoc legitur,

Quando redemtoris poſt incunabula noſtri
 Addita tercentum Luſtra duobus erant,
Phœbus & undecies reenos compleverat annos
 Lucida qui cœli ſigna pererrat equis,
Hic erecta fuit doctis Academia Muſis
 Quas fovet Alberti cura benigna Ducis.

Et hoc,

Qui regit indomito præſtantes Marte Boruſſos
 Gymnaſio Princeps hæc dedit arma ſuo.
Nempe duas aquilas invictum Heroaque, cujus
 Aonidas forti protegit enſe manus.

Digitized by Google

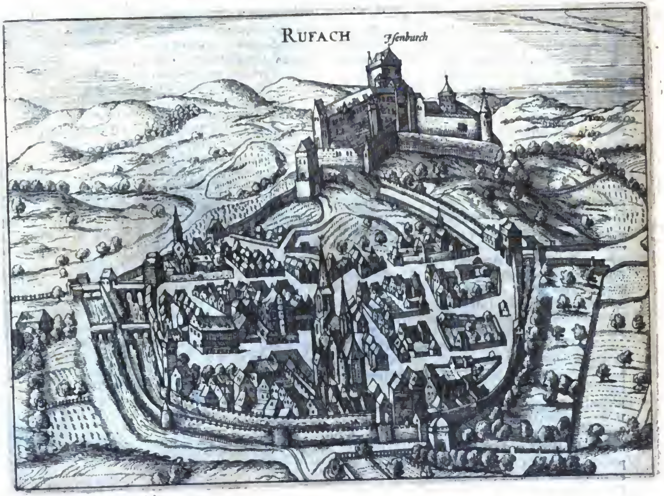
Digitized by Google

Longit. Grad. xxxiv. 18. *Latit.* liv. 20,

ROSTOCHIVM urbs eſt Vandalica, tractus Megapolitani, fœderis Anſeatici: nomen habet non à roſa, aut roſeto, neque vero à fuſte rubro, tametſi ad originationes iſtas videatur alludere Germanica appellatio; ſed à terra uliginoſa, quæ Sclavis dicitur *Roſtzock*, quod nomen totidem litteris aiunt ſigillo urbis maiore exprimi: Polonica vero hiſtoria iſtam etymologiã confirmat: conſtat autem Slavos olim hæc loca inſediſſe. Origines urbis primæ referuntur ad annum Chr. 329 tunc enim ajunt ad Varnam piſcatores pauculos opportunitate loci allectos, ut fit, caſas & tuguriola illic condidiſſe. Sed oppidulum feciſſe dicitur Godſcalcus Obotritorum Dux. Hoc certum eſt, eam anno 1160 à Pribiſlao II Nicoliti filio, quadrageſimo & vltimo Herulorum rege, ex vicinæ atque à Principe ſuo Henaico Leone vaſtatæ disjectæque Vrbis *Keſſin* (en rerum vices) ruderibus, muro cinctam, foſſa munitam, inque urbis formam redactam eſſe. Longitudo urbis eſt 2166 paſſuum: Latitudo 825, ambitus 5500. Par eſt pene Lubecæ, cujus longitudo eſſe dicitur paſſuum 2150. latitudo 1300. Vrbis partes tres ſunt, Antiqua, Nova, Media. In antiqua ſunt templa tria, unum B. Petri, alterum B. Nicolai, tertium B. Catharinæ cum Collegio Iuriſconſultorum. Media, quæ brachio Varnæ ab antiqua ſeparatur, habet templa B. Mariæ, Ioannis, & Curiam cum lectiſſimorum & ditiſſimorum civium ædificijs; Noua habet Eccleſiam Collegiatam B. Iacobi, cum templo Sp. Sancti, B. Michaelis, S. Crucis. & octo Collegiis Academiæ. Fora tria ſunt, Vetus, in quo ruſtici ligna, carbones, hordeum diuendunt. Medium in quo tabernæ ſunt inſtitorum. Lupuli, in quo lupulus proſtat venalis, quod etiam ab equis equarium, & à collegiis vicinis Latinum vocatur. Plateæ ſunt 140 quarum nonnullæ a portis nomen habẽt, vt Lapidea, Cygnea, Bramovienſis: quædã ab incolis, ut Piſcatorum, Fabrorum, Carnificum. Quædam à familiis, ut Cosfeldiorum, Lageſtratorum? Wokrendiorum, Eſelfotorũ, Snickmanorum. Quædam à ſitu, ut longa, lata, aſpera, auguſta, vaccinea, ſanguinea, aquatica. Portæ urbis majores in uſum curruum olim ſeptem fuere, B. Petri, per quam itur in Pomeraniam: Molitorum, qua in Marchiam. Lapidea qua Cygneam. Kropelinenſis, qua Wiſmariam & Lubecam. Bramovienſis qua Varnæmundam: Duæ reliquæ obſtructæ ſunt. Præter has ſunt 17 minores, quæ ex urbe Varnam ducunt. Pontes ſeptem, ſed ex his unus vetuſtate conſumptus eſt. De numero vero ſeptenario rerum hic memorabilium exſtat Rhythmus,

Soven doren tho S. Marien karcke
Soven ſtraten van den groten marckte,
Soven dhore ſo dar gahn tho lande;
Soven kopmans bruggen by den ſtrande.
Soven torne ſo up den Radthuſz ſtann,
Soven klocken de dae daalychen ſlaan,
Soven linden op den Roſen garden,
Dat ſijn die Roſtocker kenneWarten.

Familiæ præcipuæ ſunt hæ, *de Moncken*, *de Cosfelder*, *de Wokrente*, *de Freſen*, *de Nachtraven*, *de Lovren*, *de Wyſen*, *de Kruſen*. *de Roden*, *van zelovven*, *van Ottbergen*, *van Zeinen*, *van Aa*, *Witvven*, *Krone*, *Kropeln*, *Kerckhoven*, *van Baggen*, *Buke*, *Katzovven*, *Macken*, *Grentzen*. Habent autem Roſtochienſes jus cudendæ monetæ aureæ & argenteæ. Magiſtratus conſtat 19 ſelectis viris; ex his ſumuntur Conſules quatuor, Camerarii, item Præfecti opificum, ac denique Prætores & Iudices. Academia cum privilegio admiſſa, tantum habet juris quantum ipſi indultum eſt à Principe & Republica.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIV. 5. *Latit.* XLVII. 48.

CONRADVS Pellicanus Rubeaquenſis autor eſt, civitatem iſtam conditam eſſe à Romanis ſub Antonino & L. Vero, anno Chriſti 164, Iunio Ruſtico & Aquilino Conſulibus: quod unde ipſe habeat, neſcio. Rhenanus *Ruſabum* vocat; Ortelius dubitat, an ſit Ptolemæi *Ἀργεντουάρια*: nomen à ruffo aquæ colore inditũ loco creditur: nã Ombachius amnis, alvei ſui fundo tinctus, per vallem D. Georgii perq; hanc urbem latus, nomen etiam ex re olim habuit Rotbachii. Dagobertus Francorum rex anno 623 arcem Iſenburgum ædificavit in colle ad Occidentalem urbis plagam: idemque Amandum Traiecto inferiore accerſitum præfecit Eccleſiæ Argentinenſi, ejuſque ſucceſſori Arbogaſto Aquitano dedit Rubeaquum cum omni vicino agro: quem *Mondat* hodieque vocant. Crevit oppidum civium frequentia ex ſolemni peregrinationẽ exterorum ad reliquias Valentini, quas illic religioſe adſervari creditum eſt. In hac urbe concitati adverſus Henricum IV cives, anno 1608, quod aulici ipſius m[illegible] eſque libidine & violẽtia omnia impl[illegible]ſent, poſt dubiam pugnam, captis Imperii inſignibus, (corona, vexillo, cum aquila, pomo, ſceptroque aureo, & labaro rubeo croceoque colore diſtincto) leges Imperatori tulere, reddituros ſe ipſi quæ accepiſſent, ſi ille oblivionẽ rerum à ſe commiſſarum promitteret, ſponderetque ipſis indemnitatem, & ſe Reip. illius patronum ac protectorem ſemper futurum. Factis in præſens Imperator omnia promitit: mox collectis copiis ſuis urbem expugnat, ferro incendioque cuncta vaſtat, ſuburbia in quibus magna opificum metallicorum turba morabatur, ſubvertit penitus, quæ ex eo nunquam potuerunt reſtitui. Poſt annos 140 rurſum illa à Philippo Imperatore, quem offenderat Conradus II Argentoratenſis Epiſcopus, expugnata eſt, incenſa, vaſtata: arx etiam Iſenburgenſis magna parte diruta. Rurſus eandem fortunam experta eſt ſub Adolpho Naſſovio anno Chriſti 1296. Quum vero Synagogam ſuam Iudæi in oppido haberent, offenſi cives ipſorum fraudibus anno 1309 menſe Ianuario pleroſque ipſorum exuſſerunt, cæteros poſtea trucidaverunt. Quanta vero annonæ caritas ſequuta ſit, teſtatur velum in templo ſummo pendens cum hac inſcriptione, ANNO DOMINI M CCC XLVII DEPICTVM ET PERFECTVM EST HOC VELVM, ET EODEM ANNO ERAT CARISTIA MAGNA, ET DEFECTVS TERRÆ FRVCTVVM VNIVERSORVM. Excepit hæc mala duplex Anglorum depopulatio, prior facta anno 1364, poſterior anno 1324. Sed reſtauravit eam Fridericus à Blanckenſteyn Epiſcopus Argentinenſis, anno 1380. Reſtauratum vaſtaverunt Hungari anno 1366. Erexit eam paullum Cunradus Baro Buſſuag electus Epiſcopus Argentoratenſis, tempore Concilii Baſileenſis, quum Ludovicus Delphinus Caroli regis Galliæ filius à patre miſſus adverſus Concilium, multa damna Helvetiis, multa Argentinenſibus intulit, uſus opera militum qui Armeniaci tunc temporis dicebantur. Sed imprimis ſalutaris fuit Reip. Guilielmus Comes ab Honſteyn Epiſcopus Argentoratenſis, qui arcem magnifice ornavit, & muros collapſos reſtituit anno 1536.

SALESBVR-

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXV. 35. *Latit.* XLVII. 40.

IVVAVVM, quod Antoninus & Tabula Peutingeriana aliquoties nominant, eſſe hodiernum Salzburgum, non negabit qui id ita proditum olim ſciet ab Eginhardo in vita Caroli Magni & Sigeberto in Chronicis: Ille ſic, *Vivanum, quæ & Salzburgum;* Hic, *Iuvanum quæ & Salzburch.* Notitia Imperii vocat *Iuvenſe caſtellum*, haud dubie [illegible] juvando formata militari appellatione: Amni idem nomen inditum à caſtro. Sed in Tabula Peutingeriana mendoſe legitur *Iuaro*: In inſcriptionibus eſt COL. HADRIANA IVVAVIA. & DVVMVIRI IVVAVENSES. Otto quoque Friſingenſis, *Iuvavia*, inquit, *quæ nunc Salsburga dicta, Baioariæ metropolitana ſedes eſſe noſcitur.* Creditur etiam dicta Hadriana. Atque huc faciunt verſus, quos in urbis templo legiſſe ſe teſtatur Pighius,

Tunc Hadriana vetus, quæ poſt Iuvavia dicta eſt.
Præſidialis erat Norici, & Epiſcopo digna.

Aventinus autor eſt, Ptolemæi Ποίδικον idem eſſe cum Saltzburgo, pagumque oſtendi in vicinia ejus nominis. Gaſpar Bruſchius initio vernaculo nomine *Helffenberg* dictam prodidit, atque ex eo fluxiſſe Romanum nomen Iuvaviæ, vel Iuvenſis caſtelli. Saliſburgum poſtea vel à ſalinis vocari cœpit, quarum copia non procul ab ea urbe reperitur in oppidulo Halle, vel à fluvio *Saltzach.* Sita eſt autem in Norico Ciſdanubiano, in mediis Alpibus, decenti murorum ambitu, turribus & propugnaculis, ac præterea ædificiis publicis privatiſque egregie exculta. Arcem habet in edito monte ſplendidam. Veteris arcis Iuvavenſis ruinæ extra ſuburbium conſpiciuntur in colle. Templa & ſacella ſunt varia. Abbatia S. Petri vetuſta admodum eſt; ex eaque petiti ſunt ſæpius Epiſcopi. Ad S. Sebaſtianum conſpicitur Theophraſti Paracelſi monumentum cum hac inſcriptione *Conditur hic Philippus Theophraſtus inſignis medicinæ Doctor, qui dira vulnera, lepram, podagram, hydropiſin, aliaque inſanabilia corporis contagia mirifica arte ſuſtulit, ac bona ſua in pauperes diſtribuenda collocandaque ordinavit, Anno 1551, die Septemb. vitam cum morte commutavit.* Cathedrale templum præ cæteris eminet. Fuit enim hic perdiu ſedes Archiepiſcopalis, tranſlata illuc Laureaco, ſub Carolo Magno, anno Chriſti 798, qui dignitatis illius eminentis titulum contulit in Arnonem Epiſcopum, ſuffragãte Papa Leone, quum antea temporibus inde Bonifacii tantum fuiſſe ſedes Epiſcopalis. Bonifacius quippe ab Vtilone Baioariæ Duce invitatus tractum illum omnem in quatuor parœcias diſtribuit, & ſingulis ſingulos Epiſcopos præfecit. Ex his, inquit Wilibaldus is qui Bonifacii vitam contexuit, primus fuit Ioannes, quem voluit Salisburgenſis oppidi cathedram obtinere: Alter Erimbertus, qui Friſingenſi Eccleſiæ præfectus eſt. Tertius Gunibaldus Ratisbonæ, quæ eſt Baioariæ metrapolis, antiſtes inſtitutus eſt. Winilus vero à Præſule Apoſtolico jam ordinatus Potavienſi Eccleſiæ Epiſcopus datus eſt. Fuere autem Cathedræ illi ex quo ad Archiepiſcopalem dignitatem evecta eſt, ſubjecti ſuffraganei, Tridentinus, Pavavienſis, Viennenſis, Gurcenſis, Brixienſis, Friſingenſis, Seccovienſis, Laventinenſis, & Chiemenſis.

SERIES EPISCOPORVM SALTZBVRGENSIVM.

Anno 476 quo tempore Noricum Romanis parebat, fuit Iuvavenſis Epiſcopus S. Maximus, quem Oſtrogotthi & Heruli duce Vidomaro in Italiam proficiſcentes ex patibulo ſuſpenderunt, urbe inſuper vaſtata, & plurimis civibus in captiuitatem abductis. Et jacuit aliquamdiu ita ciuitas, donec Rupertus Epiſcopus Wormacienſis juſſu Theodeberti Francorum regis ad Boios profectus, bap-

baptizatis Ratisbonæ Theodone III & Theudeberto ejus filio, doctrinam Chriſti illis locis docuit Laureacum uſque. Inde reverſus per Noticum, Oetingæ baptizavit Theodonis fratres, Vtonem, & Theodewaldum, ac tandem Saltzburgi docuit. Defunctus eſt ibi anno 624.

ABBATES S. PETRI
ante Epiſcopos.

2 Vitalis, monaſterii S. Petri Abbas, ſedit an. 23. mortuus eſt anno 646.
3 Anſologus, Abbas ad S. Petrum, ſedit annos 20. ſepultus eſt anno 666.
4 Savoldus, ſedit an. 14. defunctus an. 703.
5 Ezius Abbas, ſedit annos 13. obiit anno 680.
6 Florbargiſus Abbas, vixit annos 37.

EPISCOPI.

7 Ioannes qui à Bonifacio factus eſt Epiſcopus, ſicut ante diximus: ſedit annos 14. obiit anno 754.
8 Virgilius Hibernus, ſedit annos 30.
9 Beitricus Abbas, defunctus an. 885.

DEINCEPS ARCHIEPISCOPI.

10 Arno I, ex Epiſcopo factus Archiepiſcopus per Leonem III, ſedit an. 36, obiit an. 821. Fuit autem in flagrante gratia apud Thaſſilonem III Ducem Baioaræ, non tantum priuſquam ille à Carolo Ducatu pelleretur, ſed etiam poſt. Sub hoc celebrata ſunt Saliſburgi Comitia anno 803, quibus interfuere etiam legati Nicephori Imperatoris Conſtantinopolitani, decretumque, ut Carolus ipſiuſque ſucceſſores, Imperatores Romani, Latini, & Occidentales dicerentur: Nicephorus vero cum ſuis, Conſtantinopolitani, Græci, & Orientales.
11 Ammilonius, obiit anno 821.
12 Adalramus, defunctus anno 836.
13 Leopramus, ob. anno 869.
14 Adalwinus, ſedit an, 14. obiit an. 873.
15 Adelbertus, ſedit an. 1, obiit an. 874.
16 Dietmarus I, ſedit annos 23. Cæſus eſt ab Hungaris anno Chriſti 907.
17 Piligrinus I, ſedit an. 16: ob. an. 923.
18 Olibertus ſedit an. 12. ob. an. 975.
19 Egilolphus, ſedit an. 4. ob. 939.
20 Heroldus Comes à Schyern, ſedit an. 18: erutis oculis deiectus eſt de dignitate an. 958.
21 Fridericus I in Chiemgew, obiit an. 991.
22 Hartwicus Comes in Spanheym & Artemburg. ſedit an. 32. defunctus eſt anno 102.
23 Guntherus Henrici Imp. qui ſanctus dictus eſt Cancellarius, obiit an. 1025.
24 Dietmarus II, ſedit an. 16, defunctus an. 1041.
25 Balduwinus, ſedit an. 19, defunctus an. 1060.
26 Gebhardus Suevus ab Helffenſteyn, ſedit annos 28. conſtituitque Eccleſiam Gurcenſem. Hic pulſus aliquamdiu à Bertholdo à Moſpurg, reſtitutus eſt: defunctuſque an. 1088. Bertholdus poſtea ſedit an. 2.
27 Thiemo ex Abbate S. Petri, ſedit an. 21. captus inde à Turca apud Chotazin in Palæſtina vitam martyrio finivit
28 Conradus I de Abenſperg Henrici IV Capellanus, ſedit an. 41. defunctus eſt anno 1147.
29 Eberhardus I Comes de Hiltpoltſteyn Abbas Biburgenſis, ſedit annos 17: defunctus anno 1164.
30 Conradus II S. Leopoldi Marchionis Auſtriæ filius ex

Digitized by Google

ex Epiſcopo Patavienſi factus Archiep. Saltsb. ſedit an. 4. obijt anno 1168.
31 Adelbertus filius Sobeſlai regis Bohemiæ, ſedit an. 6. expulſus eſt a Frider. I Barbaroſſa, an. 1174. Suffectus tunc adminiſtator Henricus Præpoſitus Berchteſgradenſis.
32 Conradus III Cardinalis Epiſcopus Sabinenſis, ſedit an. 6. poſtea factus Archiep. Moguntinus deſerta ea ſede rediit, rexitque adhuc an. 17. ob. an. 1200.
33 Eberhardus II Epiſcopus Brixinenſis, præfuit an. 46. erexitque Epiſcopatus tres, Chiemenſem, Seconienſem & Laveminenſem, defunct. eſt an. 1246.
34 Philippus Bernhardi Carenthiæ Ducis filius electus contra Burchardum, præfuit an. 10: ſed quum nollet ordinari in ſacerdotem, depoſitus eſt, an. 1256.
35 Vdalricus Epiſcop. Seconienſis, ſedit an. 9. & reſig.
36 Vladiſlaus Henrici Sileſiæ Ducis filius, ſedit annos 5. obiit an. 1270.
37 Fridericus II de Walhen, ſedit an. 14. ob. an. 1284.
38 Rudolphus Rudolphi Imp. Cancellarius, ſedit an. 5. obiit an. 1289.
39 Conradus IV, ſedit an. 22: defunctus an. 1312.
40 Wichardus à Polheym, ſedit an. 3. obiit an. 1315.
41 Fridericus III à Leibnitz, ſed. an. 23. ob. an. 1333.
42 Henricus à Piernprun, ſedit annos 5.
43 Ortulphus de Wiſeneck, ſedit an. 22. mort. an. 1365.
44 Piligrinus II à Pucheym, ſedit an. 32. ob. an. 1396.
45 Georgius Schneck, ſedit an. 7. obiit an. 1403.
46 Eberhardus III, præfuit an. 24: obiit an. 1447.
47 Eberhardus IV de Starenberg, obiit an. 1429.
48 Ioannes II, ſedit an. 12. obiit an. 1441.
49 Fridericus IV Truchſeſs de Emerberg, def. an. 1452.
50 Sigiſmundus I à Volkenſtorff, præfuit annos 8. obiit an. 1461.
51 Burchardus à Weiſſpriach Cardinalis, ſedit an. 4.
52 Bernhardus à Ror, ſedit an 15. reſignavit an. 1482.
53 Ioannes III Strigonienſis, ſedit an. 7 mort. an. 1489.
54 Fridericus V Comes à Schauwenberg, ſedit an. 5.
55 Sigiſmundus II ab Holneck. ſedit menſ. 8. ob. a. 1495
56 Leonardus à Keutſchach, ſedit an. 24. ob. an. 1519.
57 Matthæus Langius à Wellenburg Auguſtanus, Cardinalis S. Angeli, Conſiliarius Maximiliani I Imp. Francofurti Imperium Carolo V obtinuit. Interfuit quoque Comitiis Auguſtanis anno 1530: ſedit an. 21. obiit an. 1540.
58 Erneſtus Comes Palatinus Rheni, Bavariæ Dux, natus Alberto Bavaro & Kunegundi Friderici Imp. filia, diſcipulus fuit in patria Ioannis Aventini, Ticini Iaſonis Mayni: ex Epiſcopo Paravino factus eſt Archiepiſcopus Salisburgenſis.
59 Michael à Nieuburg. electus anno 1554.
60 Ioannes Iacobus Tyrolenſis nobilis, electus an. 1560.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. 20. *Latit.* XLVII. 0.

GALLVS, à quo monaſterio ac poſtea oppido nomen datum eſt, Scotus fuit, claris parentibus natus Columbani Abbatis diſcipulus. Is primum in Galliam poſteaque in Germaniam profectus ad Lindiniacum flumen, loco qui Tuconia vulgo *Tuggen* dicitur, ad caput Tigurini lacus Chriſti fidem docuit: inde Brigantii, & Arbore felici, ad lacum Acronium. Fertur tunc Gemzo Allemannorum Dux Gallum iſtum ad Epiſcopatum Conſtantienſem evocaſſe: ſed quum is munus illud recuſaſſet, atque é ſodalibus ſuis Ioannem quendam deſignaſſet, ei dignitati idoneum, promotus eſt Ioannes: ipſe vero anno Domini 630. in vicinos montes ſeceſſit, cellamque exſtruxit, operaturus in ea pietati, rebus divinis, precibus. Fecitque id aliquandiu cum ſodalibus ſuis. Poſt ejus exceſſum perſeverarunt in eadem ſtudiorum contentione ipſius diſcipuli; quo factum eſt, ut Reges Francorum & Duces Allemanniæ hac ipſorum pietate delectati largis donationibus eos proſecuti ſint, mutarintque cellam in cœnobium. Octogeſimo poſt S. Galli obitum anno petierunt ſibi cœnobitæ Abbatem: Datus eſt vero ipſis à Pipino Caroli Martelli filio Ottomarus preſbyter Curienſis: ac tunc primum regulam S. Benedicti profeſſi ſunt. Ab eo tempore crevit cœnobium opibus, ac potentia, in tantum, ut juſti opidi formam confluentibus convenis paullatim nactum ſit, atque Abbas ejus inter Principes Imperii honeſtum etiam locum habuerit. Sed quum à potentioribus premerentur atque imprimis ab Abbatiſcellanis, deſtituerenturque ab Advocatis ſive Protectoribus, dedit ſe cum monaſterio, & oppido, Caſpar Landenbergius Abbas 52 de conſilio ſuorum fratrum in clientelam quatuor Helvetiæ pagorum, Tiguri, Lucernæ, Suitiæ, & Glaronæ: quam ipſius tranſactionem protinus alia quoque ipſius opidi ſequuta eſt. Confirmatum eſt hoc fœdus anno 1454 pridie Ioannis Baptiſtæ, quo die Legati Helvetiorum publico epulo excepti ſunt, cui credũtur inter fuiſſe 1500 mortales. Patet autem Abbati Sangallenſi oppidum Wila in Turgea, cum agro omni, cujus incolæ vocantur *die Gottbuſs-liit*, eſtque in plures regiones tributus. Vrbs ipſa diviſa eſt in ſocietatem nobilium & tribus ſex, quarum primaria eſt ea quæ linificium exercet, cujus ingens illic negotiatio: telis Sangallenſibus nuſquam non expetitis per Germaniam, Galliam, Italiam, Hiſpaniam, Bohemiam, Poloniam, Hungariam, Sileſiam, ſive illæ cãdidæ ſint, ſive tinctæ. Duo ſunt civitatis cõſiliia unũ majus, alterum minus. Minori interſunt Senatores 24 ex ſingulis tribubus æquali proportione delecti: in quibus ſunt 12 Magiſtri tribuum, 9 Senatores, tres Conſules. Majus conſilium conſtat capitibus 66, undenis ſcilicet ex ſingulis tribubus delectis. Hi iuncti ſuperioribus, conſtituunt Senatum 90 capitum. Ex his Tribunum quem ipſi *Vnder-burgermeiſter* vocant, conſtituunt Magiſtri tribuum, cum undecemviris. Conſilium majus quotannis quinquies coit. Poſtridie Natalis Domini, Media quadrageſima: Feria quinta quæ proxime præcedit diem 24 Auguſti, Et ante nundinas, quarum aliæ poſt feſtum Adſcenſionis, aliæ poſt feſtum S. Galli celebrantur. Atque hæc ſummatim: plura diſtincte vide apud Simlerum lib. 11 de Rep. Helvetiorum.

Digitized by Google

Longit. Grad. xxx. 22. *Latit.* xlvii. 24.

SCHEIHVSIA à navibus nomen habet, quod illic naves quæ ſecundo Rheno ex Acronio & Veneto lacu deſcenderent, exonerarentur, quum ob cataractas, Rhenique præcipitia, paullum infra eum locum ſita, vlterius progredi non poſſent. Sed vulgus, quod nova veris præferre amat, vocat Schafhuſium, quaſi ab oue, cujus etiam è turri proſilientis imaginem cives in inſignibus ſuis geſtant. Initium urbi dedit monaſterium, quod veteres Schiffhauſen dixere, quodque poſtea verſo nomine vocatum eſt monaſterium S. Salvatoris. Sita eſt urbs in ripa Rheni dextera, ponte ad Helvetios pertinente, Fundus undique fœcundus eſt, ob excifas Hercyniæ ſiluæ arbores, conſitaſque earum loco vites: eſt autem vinum ejus agri nobile, quod vineæ quæ Auſtrum ſpectant, expoſitę ſint Soli. Colligitur autem eo loco ingens portorium præſertim ex ſalis vectura, quoddiu ante conditam urbem fuit in poteſtate duarum nobilium familiarum, quas adhuc hodie vocant *im Turn* & *am Stadt.* Initia creſcentis urbis fuere ſub Abbatis poteſtate, qui & magiſtratus mediam partem eligebat: poſtea vero exemerunt ſe paullatim cives ex ejus poteſtate, & Imperatorum beneficio multis immunitatibus donati ſunt. Quum vero Ludovicus Bavarus longo bello exhauſtus pecuniam Auſtriæ Duci debitam perſolvere non poſſet, vendita eſt anno 1320 Schafhuſia cum aliis quibuſdam Imperii urbibus, & oppignorata Auſtriæ Duci. Manſitque ab eo tempore ſub Auſtriorum poteſtate per annos 85 ad tempus uſque Concilii Conſtantienſis. Nam quum Fridericus Auſtrius Ioan. 22, Papam ex Concilio abduxiſſet, proſcriptus eſt ea cauſſa ab Imperat. Sigiſmundo. Ita bonis ipſius partim divenditis, partim direptis, juncta eſt rurſum Schafhuſia imperio, cives vero amplis immunitatibus donati hoc inter alia impetrarunt, ut poſthac non liceat Imperatori urbem ab imperio alienare. Non multopoſt tamen, quum Imperium ad Fridericum III gente Auſtriacum fuiſſet devolutum, conatus eſt ille Schafhuſiam rurſum Auſtriacæ domui adnectere. Miſſo ergo Sigiſmundo Duce, mandavit civibus, ut in ſua verba jurarent, utque efficacior eſſet petitio, minas verbis addidit. At Schafhuſiani dum legatos urbe excluſos audiunt, ex altera urbis parte admiſere Heluetiorum legatos, Tigurinos, Bernates, Lucernenſes, Suitios, Tuginos, Glaronenſes, cumque iis protinus fœdus in annos complures ſancivere. Ita fruſtrati Auſtrii diſceſſere. Continuatum eſt poſtea non ſemel idipſum fœdus Semel anno 1479, in annos 26, comprehenſis eadem ſocietate Vriis & Vndervaldiis: poſtea anno 1501, in perpetuū, cum undecim Heluetiorum pagis, quod ipſum hodieque durat. Cudunt autem Schafhuſiani monetam argenteam uncialem ejuſdem temperaturæ & pretii cum uſitata Imperii moneta, quod etiam faciunt Tigurini.

ABBATVM SERIES.

1 Sigfridus. an. 1064.
2 Gerhardus, an. 1084.
3 Hugo, an. 1099.
4 Adelbertus, 1102.
5 Conradus, 1154.
6 Eberhardus, 1167.
7 Adelbertus II. 1179.
8 Hugo II. 1192.
9 Conradus II. 1203.
10 Burkhardus, 1231.
11 Hugo. III 1256.
12 Conradus, 1284.
13 Vlricus, 1295.
14 Conradus, 1300.
15 Conradus, 1313.
16 Ioannes, 1323.
17 Iacobus, 1353.
18 Ioannes. 1356.
19 Berchtoldus, 1361.
20 Gualterus, 1374.
21 Berchtholdus, 1396.
22 Ioannes, 1443.
23 Berchtholdus, 1450.
24 Conradus, 1466.
25 Henricus Wittenhan, 1500.
26 Michael Eggenſtorff, qui anno 1524, cum ſociis reformationem amplexus eſt.

SEDVNVM

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIX. O. *Latit.* XLV. 32.

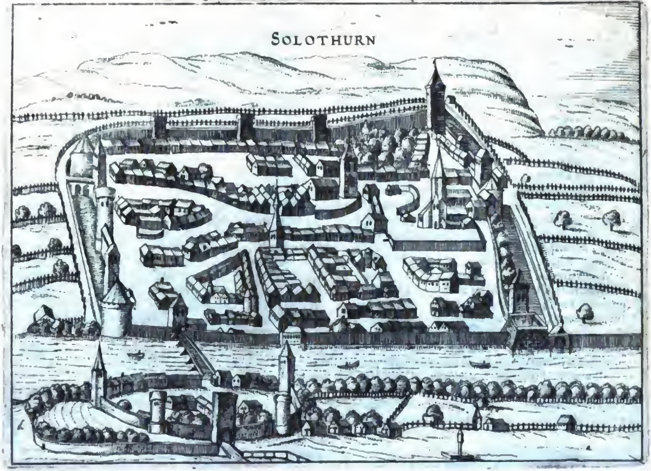
RHODANVS in Valleſiis montibus quos Furcam vocant ortus, inde primum longo tractu in Occaſum, poſtea Septentrionem verſus volutus, Lemanno lacu recipitur: Idem Auſtrum & Boream verſus prꝗaltis munitur montibus: qui ad Agaunū, quod nunc S. Mauritium vocant, concurrentes, anguſtis faucibus aditum viatori præbent, per pontem Rhodano iniectum. Dividitur autem Valleſia in partes duas, ſuperiorem ſcilicet, ab ortu Rhodani uſque ad Morſiam fluvium qui infra Sedunum Rhodano miſcetur, quem tractum olim Viberi & Seduni coluere: & Valleſiam inferiorem, à Morſia ad Angaunum, quæ loca Veragri tenuerunt. Hi nunc omnes Sedunenſi parent Epiſcopo, qui idcirco Comes & Præfectus Valleſiæ nuncupatur. Hunc ſuffragiis communibus deligunt Canonici Collegii Sedunenſis, & legati ſeptem Decumarum ſuperioris Valleſiæ: veteri conſuetudine, ex quo Carolus Magnus Theodulo comitatum & præfecturam illius tractus cum jure gladii aliiſque immunitatibus conceſſit, quæ omnia ab aliis quoque Imperatoribus ac nominatim à Carolo IV & poſtea à Carolo V confirmata & aucta ſunt: nam hic Matthæum Schinerum Epiſcopum & Cardinalem Sedunenſem impēſe ob ſingularem fidem & facundiam dilexit, qua uſque eo valuit, ut Franciſcus I dicere ſolitus fuerit, plus ſibi unius viri eloquentiam quam totius gentis licet fortiſſimæ exercitus armatos obfuiſſe. Solum autē in Valleſiis Sedunum munitum eſt: totam enim vallem inde ab Augauno uſque ad Furcam incolæ pro una civitate habent, munita utrimque præruptis montibus, nec putant opus ſibi eſſe pluribus munimentis. Sedunū ipſum in planitie ſitum eſt, inter altiſſimorum montiū juga, quibus vallis clauditur. Mons paullatim duobus verticibus attollitur, arduus & præruptus, quorū is qui dexteræ obiicitur, *Valeria* vocatur, alluiturq; Rhodano: In eo nunc eſt Eccleſia Cathedralis cum manſionibus Canonicorum: nam vetus Eccleſia in urbe eſt, vicina ædibus Epiſcopi. Qui vero mons lævæ obiicitur, multo quam Valeria ſublimior, præruptus admodum & confragoſus, eoque adſcenſu arduus, arce ornatur amœna & forti, quam *Tyrbile* vocant, quaſi bellam turrim: In eam ſe recipit Princeps cum familia æſtivis caloribus, quod aer ibi ſit quam in inferiore caſtro temperatior. Ager vicinus urbi fertilis eſt, abundatque vino, frumento, croco, melle, pecore, piſcibus, aliiſque ad uſum vitæ neceſſariis rebus. Anno 1595, die 24 Maii haud procul Seduno ingens cataclyſmus magnam ſtragem edidit, multoſque mortales abſumpſit, parte montis in vicinum pagum devoluto, & fluminis alveo obſtructo. Locum vocant *Sant Bramtſchir*, Octodurum, quod nunc Martinacht dicitur maxima parte tunc aquis hauſtum eſt. Duæ & quadraginta molæ diſiectæ. Magna hominum vis, quod tunc forte Octoduri ad mercatum equorum è vicinis locis mercatores multi, ut fit, convenerant, eluvie aquarum merſi, inque Lemannum lacum abrepti ſunt, ubi cadavera ipſorum poſtridie magno cum luctu ſpectata ſunt.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXI. 20. *Latit.* LV. 15.

SLESVICVM, vel à Slavis vel a Slea amne nomen habet, terminatione ea quæ in aliis quoque Germanicis civitatibus auditur, Brunſuico, Oſtervico, Weſtervico, Dani veteres eam vocaverunt *Hedebui*, eſtque id nomen Phriſiis vicinis adhuc in uſu, manetque appellatio ſacelli ad ripam Sleæ fluvii. Fuit autem urbs olim ingens & imprimis potens, ob ſitum, ſedemque, Epiſcopalem, & mercatorum ex Britannia, Gallia, Hiſpania, Belgica, illuc commeantium frequẽtiam. Nam ad Egdoræ fluminis oſtium ex Oceano Germanico appellentes naves, per Threanam amnem merces ſuas Hollingſtadium uſque ſubvehebãt, atq; inde Sleſuicum delatas, per urbes maris Balthici varie in Dania, Norvegia, Suecia, Livonia. Ruſſia, Boruſſia, ſitas diſtribuebant. Sed lapſu temporum belliqueinjuriis eo uſque diminuta eſt urbs, ut vix ullam auguſti illius ſplendoris faciem ſervet. Templum primum condidit Ericus Rex Daniæ, frater Haraldi, quem S. Anſcharius ad Chriſti fidem convertit, anno 848. Sed irruentes in loca iſta Slavi anno 1064 urbem expugnarunt, funditusque depopulati ſunt, reſtituto etiam in locum veræ religionis Paganiſmo, cujus monumenta adhuc exſtant in vicinis quibuſdam fanis, ac præcipue in eo quod nunc D. Michaeli Archangelo ſacrum extra urbem conſpicitur, forma rotunda, in monte, ad viam qua itur Flenſburgum. Pulſis Slavis reſtitutus eſt paullatim Dei cultus: Templum Cathedrale reſtauratum: Angli quoque prope forum Eccleſiam S. Spiritus condidere, quod vicinũ habuit Xenodochium. Erat etiam Eccleſia B. Nicoli in Auſtrali Cathedralis Eccleſiæ latere, quæ adjunctum habuit monaſterium ordinis B. Auguſtini, orientem verſus. Sed hæc nunc ſolo æquata ſunt, vix ut veſtigium ullum ſuperſit. Remanſit tamen monaſterium nobilium virginum in peninſula Sleſuici quam vocant *Holm*. Epiſcopatum fundavit Otto I, anno Chriſti 1446 Vicinum Sleſuico eſt GOTTORPIVM arx, Holſatiæ Ducum habitatione, & ſtructura nobile. Telonium hic celebre boum, pro quibus ex Dania in peregrina loca ſubnehẽdis vel abigendis, illic ſolount vectigal. Conſtat autẽ uno anno 50 milia boum illac acta eſſe. Ab hoc loco uſq; ad Hollingſtadium per tranſuerſam Cherſoneſum ductus eſt quondã agger à Danis contra Saxones, quorum frequẽtes in hos agros fuere excurſiones. Vocant illud vulgo *Dennevverck*: præbetq; eundem Cherſoneſo uſum, quẽ in Britannia vallum Severi, quod ipſi *Sever-whal* appellant. Aymonius hoc opus refert ad Gothofredum Danorum Regem, libro 4 hiſtoriæ Francicæ: Gothofredus, inquit, limitem regni ſui qui Saxoniam reſpicit, vallo munire conſtituit, eo modo, ut ab Orientali maris ſinu quem illi *Oſterboldt* appellant, uſque ad Occidentalẽ Oceanum, totam Eigdoræ fluminis Aquilonarem ripam munimentum valli prætexeret, una tantum porta dimiſſa, per quã currus & equites emitti & recipi poſſent. Diviſo itaque opere, inter duces copiarum domum reverſus eſt. Atque hæc quidem Aymonius. Poſtea vero collapſum vetuſtate vel etiam magna parte attritum reparavit Thyra Heraldi regis mater.

Digitized by Google

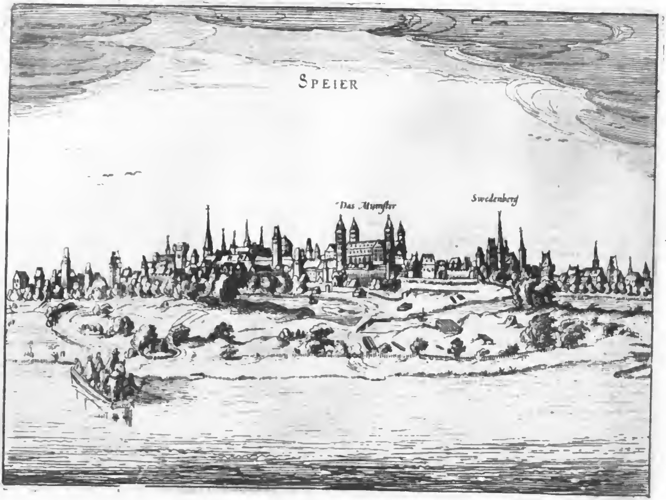
Longit. Grad. XXIX. 5. *Latit.* XLVI. 7.

ANTONINVS in ſuo Itenerario vocat Saloturū per primam vocalem; neq; aliter eam appellat Rhenanus: oſtenditur etiam in urbe inſcriptio vetus lapidis divæ Eponæ conſecrati,in quo diſerte legitur VICVS SALODVRI. Sed alii Solodurum dixere, vel à turri Solis,vel Germanica originatione à turri vectigalis, quod *zoll* vocant. Eſt autem urbs iſta inter antiquiſſimas Helvetiæ, diciturque idcirco Trevirorum ſoror. Sita eſt ad Arolæ profluentis ripam ſiniſtram. Exſtruxit autem in ea Eccleſiam Collegiatam Werthrada Caroli Magni mater. Fuit enim ob martyrium Thebæorum militum 66, qui ſub Diocletiano ex Agauno venientes cum Vrſo duce illic obtruncati ſunt, ſemper veneranda ejus loci memoria. Anno 1519 quum exſtruendi maioris altaris cauſſa prius altare aperiretur,repertum eſt in eo monumentum marmoreum longum pedes quinq; latum duos, in quo duo corpora erant poſita, inque alterius capite lamina cum hac inſcriptione,

CONDITVR HOC TVMVLO SANCTVS THEBAIDOS VRSVS

Fuit autem ſub Germanicis Imperatoribus urbs iſta ſemper in numero urbium imperii: ita tamen, ut Canonicorum Collegium immunitates ſuas ſervaret. Quum vero Ludovicus Bavarus cum Friderico Auſtrio bellum gereret, civitas iſta Bavari partes ſequuta eſt, eaque de cauſſa à Papa excommunicata & ab Auſtrio obſeſſa eſt: ſed miſſis Berna 400 millibus fortiter ſeſe defendit. Bellū quoque geſſere cives adverſus Kyburgium Comitem, in quo proditione civis cujuſdam nō exiguam cladem paſſi ſunt. Anno deinde 1351 cum Bernatibus perpetuum fœdus fecerunt. Et quia cæterorum quoque fœderatorum amicitiam magna ſemper fide coluerant, idcirco bello Auſtriaco quo Leopoldus cæſus eſt, finito, paribus conditionibus Saloturenſes pacem cum Auſtriis fecere ac cæteri confœderati. Itaque in tabulis fœderis juncti ſunt confœderatis. & cum iiſdem communi conſilio leges militares ſtatuerunt, & jureiurando eas ſanceiverunt. Demum vero finito bello Burgundico, in quo ſe Saloturii fortiter ſtrenueque omnium conſenſu geſſerant, una cum Friburgenſibus in pagorum numerum adſcripti ſunt. De Eccleſia Saloturenſi hæc habent litteræ Abbatis Frienbergenſis, ſcriptæ anno 1251. *Invenimus Eccleſiam Solothurenſem in ſua prima fundatione conſtructam, dotatam, privilegiis & juribus ſuffultam, haud aliter quam Eccleſia Tigurina fuit fundata, ibique à Regina Bertha, quæ conſtruxit Eccleſiam & caſtrum Soledurenſe, tradiditque Præpoſito & Collegio omnia jura hujus caſtri, nempe juriſdictionem Sculteti, hoc eſt, præſidentis inter judices, monetam, vectigalia, & alia jura, præter maleficia quæ ſanguine puniuntur; ea enim reſervantur præfecto & vicario Regis Arelatenſis, cui regno hic ſubjicitur vicus.* Ager urbis planus eſt, & ſatis cultus: fert præter vinum omnia ad victum neceſſaria. Vinum haud procul inde *Biela* petitur. Creſcit etiam in vicinia taxus ingenti copia: cujus uſus eſt ad arcus: ob quem etiam ab Anglis expetitur.

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXX. 10. *Latit.* XLIX. 8.

HABVISSE hoc loco Nemetes olim opidum conſtat, ſed de nomine ejus nihil certi eſt: niſi hoc unum, Spiram illud vocatum non fuiſſe. Nemetum enim civitas regionem totam ſignificavit. Et teſtantur fana Mercurii, Veneris, Dianæ, aliorumque Gentilium Deorum antiquam ejus originem. Qui putant eſſe Ammiani *Ad Pyrum*, quos inter Heroldus, non obſervant, *Ad Pyrum* in Germania Tranſrhenana fuiſſe, ſolo Barbarico: quum Spira ſit in Gallia Belgica. Vidit id Irenicus, qui propterea ſtatuit *Ad Pyrum* eſſe Heidelbergam. Ego crediderim dictam fuiſſe *Auguſtam Nemetum*. Et occurrit apud Æthicum talis appellatio. Fuiſſe autem hic veterem Epiſcopatum apparet ex Actis Synodi Colonienſis, quibus anno 348 interfuiſſe legitur adverſus Euphratem Arianum Ieſſius Nemetum Epiſcopus. Sed tunc quidem ſæculo aureo Chriſtianitatis præter pietatem & curá gregis nihil ſupeterat paſtoribus. Pipinus Rex primus dicitur Epiſcopatũ latifundiis & proventibus auxiſſe, ac poſt eum Conradus ſecundus Saliquus, qui etiam opidum Bruchſelã cum tota regione Brureinenſi Epiſcopatui donavit. Cœpit quoq; idem templum illud Auguſtum exſtruere, quod filius ejus Henricus III ad finem opere conſummato perduxit. Eopſe vero quo Spirenſis templi fundamentum iecit die, ſuis quoq; manibus Cunradus primum lapidem poſuit Monaſterii Benedictini, ſecundo extra urbẽ miliari ubi antea fuerat arx Limpurg: Sub hæc tempora ferunt Rutgerum Epiſcopum ex vetere familia Hutzmannorum urbem ampliaſſe, pagum que Spirenſem extra muros ad amnẽ ejuſdẽ nominis mœnibus incluſiſſe, atque ex eo novæ urbi nouum quoque nomen indidiſſe, Ita abolita veteri appellatione Spira dicta eſt. Anno 1333 celebravit hic Comitia Imperii Ludovicus Bavarus. Anno 1526 convenere eodem Imperii Proceres, & renovaverunt Wormatienſe edictum; ſed intercedentibus Saxoniæ Duce & Lantgravio Haſſiæ cum aliquot Germaniæ civitatibus, dilata eſt exſecutio in publicum nationale vel Oecumenicum Concilium. Anno 1529 rurſum fuit in hac urbe conventus Imperii, quo quum abrogato priore edicto Spirenſi Wormatienſe illud eſſet repetitum, proteſtati ſunt contra proceres Euãgelici, & ob factum illud vocati ſunt *Proteſtantes*. Sed imprimis ingens urbi decus acceſſit, quum tribunal forenſe, quod antea Imperatorem ſequi conſueverat, quodq; poſtea Maximiliani I inſtituto Francofurti erectum, atque inde Wormatiam tranſlatum fuerat, tandẽ Spiræ figi cœpit, anno 1530, ubi adhuc ingenti Reip. Germanicæ bono ſervatur. *Præſidet* in eo ſemper vel Comes vel Epiſcopus: *Iudicant* Generoſi duo cum delegatis à Moguntino, Trevirenſi, Colonienſi, Palatino, Saxone, Brandeburgico ſingulis, Cæſareis duobus, Auſtriaco uno, Burgundico uno, Francicis duobus, Bavaris duobus, Suevicis duobus, Rhætiæ ſuperioris duobus, inferioris totidem, Saxonicis duobus, *Ordinarii adjecti* ſunt ab Electoribus Eccleſiaſticis unus, à Secularibus unus, a Francico, Bavaro, Suevico, Rhætiæ ſuperioris, Rhætiæ inferioris, & Saxonico, ſinguli. Poſt hos ſunt *Advocati*, *Procuratores*, *Protonotarius*, *Notarii*, *Ingroſſiſtæ Magiſter nunciorum*, *Lectores*, *Nuntii*, *Famuli Cancellariæ* aliique. Imprimis viſendus eſt Spiræ mons Oliveti adfabre factus. Cæterum de urbe ſic

DAVID SIGEMVNDVS,

Qua Nemetum Rheno miſcetur Lutarus urbe,
  Imperii ſurgit nobile Spira forum.
Quæ ſex Cæſaribus tribuit commune ſepulchrum,
  Francorum ſummi quos genuere Duces.
Totius hæc regni communia jura tuetur
  Hic ſua Romanus fœdera Cæſar habet.

Gnoſius

Gnoſius hic Minos leges, hic Æacus urnam,
Quas ſolvat lites hic Rhadamanthus habet.
Huc veniat priſco Gracchus revocatus ab ævo,
Et ut legum fulmen Scævola, mutus erit.
Tanta ibi dicendi gravitas, & copia legum,
Tanta viget rerum gloria, tantus honos.

EPISCOPI SPIRENSES.

De Ieſſio qui anno Chriſti 348 vixit, jam diximus. Quis vero poſt eum diu fuerit illis locis Eccleſię ſtatus, quodque regimen, ignoratur

1 Athanaſius à Dagoberto factus Eccleſiæ Nemetum Epiſcopus, anno 610 ſedit an. 40: obiit an. 652.
2 Principius ſub Sigeberto Dagoberti Filio, ſedit an. 25: defunctus eſt anno 678.
3 Tragebodus ſub Childerico, ſedit an. 8: obiit an. 686.
4 Baſinus ſub Carolo Martello: ſedit an. 7.
5 Iatto, elect. an. 756: ſub Pipino, ſedit an. 11: ob. a. 767
6 David, electus an. 767: ſedit an. 8: ob. an. 775.
7 Sigewinus, promotus à Carolo Magno: obiit an. 802.
8 Atho ſucceſſit juſſu Caroli: ſedit an. 8: obiit an. 810.
9 Freydo, promotus à Car. Magno: ob. 814: quo & Carolus extinctus eſt, & pons Moguntiaci exuſtus.
10 Benedictus, promotus à Ludovico Pio: ob. an, 822.
11 Hertinus, præfuit an 13: defunctus an. 841.
12 Gebhardus, promotus à Ludovico fratre Lotharii: ſedit an. 15.
13 Godedaucus, electus an. 881: defunctus an. 884.
14 Aynhardus, defunctus an. 890.
15 Amelricus, defunctus an, 893.
16 Berhardus. ſedit an. 18: trucidatus an. 913.
17 Amelricus II: ſedit an. 31: ſub Conrado, Henrico Aucupe, & Ortone Magno: obiit an. 943.
18 Reginobaldus, obiit an: 958.
19 Godefridus, ſedit menſes 15.
20 Ortocarus, evectus ab Octone Magno, dono ab ipſo accepit pro ſe & ſucceſſoribus omnem juriſdictionem Nemetum: obiit an. 969.
21 Baldericus, ſedit an: 17: defunctus an: 987: Sub hoc cœpere Canonici ſeorſim habitare, qui antea fuerant cœnobitæ.
22 Rupertus ſub Ortone III: defunctus an: 1005.
23 Gualterus, ſedit an: 26: charus Henrico I, & Conrado II ejuſque vxori Giſelæ: defunctus eſt anno 1031.
24 Sigefridus, defunctus an: 1032: ſedit menſ: 11.
25 Regingerus, obiit an. 1032: ſedit menſ. 2.
26 Reginobaldus. obiit an. 1039: Sub hoc allatum eſt Spiram cadaver Conradi II Imperatoris, ſepultumque in templo regio cum hac Epigraphe,

Anno Domini 139 CONRADVS *ſecundus Imperator ſecundo Nonas Iulii obiit,*

PROAVVS IACET ISTIC.

27 Sigebotho, ſedit an: 11: ſub Henrico III Nigro. Hujus tempore abſoluta ſunt tria templa Spirenſia: Defuncta quoque eſt Giſela, & ſepulta cum hac inſcriptione,

15 KAL: *Martii* GISELA *Imperatrix obiit.*

HIC PROAVI CONIVNX.

28 Arnoldus, electus an: 1051: obiit an. 1055.
29 Conradus, ſedit an: 2: menſ: 2: Sub hoc obiit Goſlariæ Henricus III Imperator: ſepultuſque eſt Spiræ,

Anno Dominicæ incarnationis 1056 HENRICVS III *Niger tertio Nonas Octobris obiit.*

AVVS HIC.

30 Einhardus II, ſedit an 9. obiit an. 1067.
31 Henricus Goſlarienſis Canonicus: obiit an. 1075.

32 Rutge-

32 Rutgerus ſub Henrico IV: ſedit an. 15. Hic urbem ampliavit.

33 Ioannes, electus an. 1090: ſedit an. 15. Sub hoc tranſlatũ Moguntiaco corpus Berthæ Imperatricis, coniugis Henrici IV, & illatum ſepulcro Giſelæ cum hac inſcriptione,

Sexto XL. *Ianuarii* BERTHA *Imperatrix obiit.*

HIC HENRICI SENIORIS.

34 Gebhardus imperante Henrico V ſedit an. 4: menſes 10. Sub hoc ſepultus eſt demum Spiræ Henricus IV, cum hac monumenti Epigraphe,

Anno Dominicæ incarnationis 1106 HENRICVS QVARTVS *Senior Septimo Idus Auguſti obiit.*

PATER HIC.

34 Bruno, electus an. 1110: defunctus an. 1123.

35 Arnulphus ſub Henrico V: ob: an. 1127. Hujus tempore obiit Trajecti Henricus V, delatusq; Spiram, ſexto ſepulcro conditus eſt, cum hac inſcriptione,

Anno Domini 1125 HENRICVS V *Junior* 20 *Kal. Maii obiit.*

FILIVS HIC.

37 Sigefridus II, electus an. 1127: ſub quo Spira bis obſeſſa: obiit an. 1142.

38 Guntherus ſub Cunrando II, & Friderico Barbaroſſa

39 Vdalricus, electus an. 1156: obiit in Italia an. 1168

40 Godefridus II, obiit an. 1178

41 Conradus II, electus an. 1179: obiit an. 1184.

42 Rapothus, ſedit an. 4: obiit an. 1188.

43 Vdalricus II. 44 Otto Comes Henneberg,

45 Conradus III, electus an. 1202. obiit an. 1224.

46 Berengarius, obiit an. 1232. Sub hoc juſſu Friderici II allata ſunt Bamberga Spiram oſſa Philippi regis, monumento vero inſculptum.

Anno Domini 1508 PHILIPPVS *Rex Babenbergæ occiſus* 10 *Kal. Iulii obiit*

47 Conradus IV, obiit an. 1237.

48 Conradus V, obiit 1237 49 Henricus II.

50 Fridericus: Sub hoc poſitum hoc monumentum.

RVDOLPHVS *de Habſpurg Romanorum Rex, anno regni ſui* 18 *obiit, anno Domini* 1291, *in die diviſionis Apoſtolorum.*

51 Gibotho, obiit an, 1314. Sub hoc

Anno Domini 1298, *obiit* ADOLPHVS DE NASSAV *Rex Romanorum*, VI *Nonas Iulii occiſus, anno regni ſui octavo.*

Inventa eſt tunc capſula plumbea, cum hac inſcriptione,

Octavo idus Octobris AGNES *filia Friderici Imperatoris obiit.*

Sepultus eſt quoque Albertus Auſtriacus cum hoc titulo.

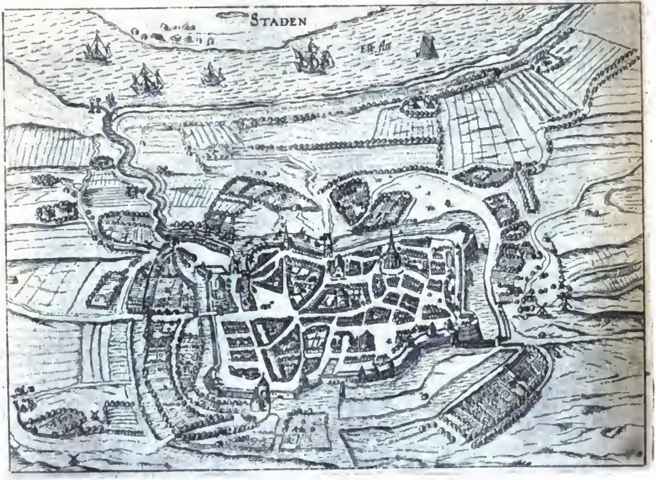
Anno Domini 1308 *Kalendis Maii* ALBERTVS *Romanorum Rex quondam Rodolphi Romanorum Regis filius occiſus, anno ſequente,* IV *Kalendarum Septembris hic ſepultus.*

Effoſſa eſt tunc capſula cui ita inſcriptum,

Anno IESV 1190 *dicima ſeptima Septembrium obiit* BEATRIX *Imperatrix.*

52 Emicho.
53 Bertholdus.
54 Waltramus.
55 Balduinus.
56 Gerhardus.
57 Lambertus.
58 Adolphus Naſſ.
59 Nicolaus.
60 Rabanus.
61 Reinhardus.
62 Sigefridus.
63 Ioannes.
64 Matthias.
65 Ludovicus.
66 Philippus.
67 Georgius.
68 Philippus, elect. an. 1529
69 Marquardus.
70 N. à Dunheym.

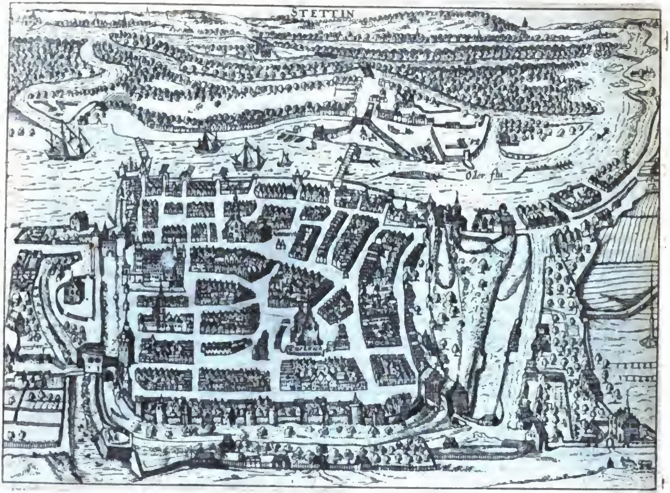
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXX. 46. *Latit.* LIV. 4.

AB Oceano Septentrionali Albim flumen ingredientibus, ſita eſt in dextra ripa ad *Zwingam* amnẽ STADA, omnium Saxoniæ urbium antiquiſſima. quippe cujus natales quidam etiam referant ad annum 320 ante Chriſti Servatoris noſtri è Virgine nativitatem. Sed euerſam poſtea dirutamque à Danis & Normannis, reſtauravere Marchiones & Comites Stadenſes. quos inter præcipuus fuit Sigfridus Henrici cognomento Boni filius, qui vixit circa annum Chriſti milleſimum, arcemque eo loco ubi nunc eſt Pancratii ædes exſtruxit. Antiquiſſima vero Stadæ memoria eſt in hiſtoria Saxonis Grã̄matici, qui narrat Rocum à quo Roſchildis condita eſt, Danorum Regem, cum fratre Helgone maris domitore, Albim ingreſſos, navibus in Hendingum Saxonum principem, qui tunc magnam Iutiæ partem armis ceperat incurriſſe, prope Stadam, ac congreſſos inter ſe monomachia ſingulari ſpectante exercitu litẽ diremiſſe, victoremque Helgonem effeciſſe ut Iutia Saxones cederent. Vixit autem Helgo ſexcentis ante natum Chriſtum annis. Excutientibus vero omnia, videtur Ptolemæi *Σιατυτάνδα* Siatutanda non multum ab Stadæ nomine abludere, poſitioque ejus loci cum Stadæ poſitione congruere, qui eſt, 29. 0. 56. 20 ſecundum Ptolemæum. Fuit autem ab omni hominum memoria hæc urbs aſylum profugis. Donata eſt amplis admodum privilegiis, civibus præter jus cudendæ monetæ, venandi immunitatem civibus conceſſum, aliaque ejus generis, hoc inſuper indultum eſt, ut quæcumque naves per Albim Hamburgum vehuntur, cogantur ad Zuingæ oſtium jactis anchoris conſiſtere, atque illic vectigal Archiepiſcopo Bremenſi & Senati Stadenſi pendere. Cautum quoq; eſt, ne quis ullum cuiuſcumque vini dolium Hamburgum ex Oceano vehat, pro quo non ante ſolverit telonium, præfectis cellæ vinariæ Stadenſis in eam rem euocatis, ac ni id fiat, jus ſuum poſtea cum gravioris mulctæ exactione perſecuturis. Forum ſpatioſum urbs habet, cum baſilica mercatorum. Templa plura, S. Nicolai, S. Coſmi, S. Ioannis, S. Georgii. Curiam amplam, cum adnexo ei publico uenopolio: Abbatiam admodum vetuſtam: Senatum prudentem & gravem: Cives comes & hoſpitales; quorum in recipiendis Belgis, Angliſque patuere officia. Cætera ſic vallo, foſſis, muris, propugnaculis, turribus, armamentario, munita ſunt, ut etiam ad belli impetum ſuſtinendum ſufficere poſſe videantur. Atque has quidem tam multas tamque egregias commoditates augent alia quoq;, Agrorum fertilitas, & ubertas, Situs amœnitas, Aëris aperti & ſereni puritas, Suburbiorum amplitudo. Habet etiam Stada jus in facinoroſos meri mixtique imperii: itaque ad Zwingæ oſtium in ipſa Albis ripa patibulum pro piratis, & ab altera urbis parte extra portam Magnam pro aliis quoque ſceleratis habet. Scholam quoque prudens Magiſtratus in uſum civium & exterorum aperuit, in qua non tantum litteræ Græcæ, Latinæ, Hebraicæ docentur, ſed etiam artium humaniorum, & Sapientiæ divinæ atque humanæ ſemina juniorum animis exacte inſtillantur. Vixit in ea nuper Caſmannus: vivit adhuc Severinus Sluterus, quorum ille pietatis adverſus profanos mores, hic veritatis ad verſus nova Barbarirarum portentiloquia adſertor merito vocari poteſt.

Digitized by Google

Longit. Grad. xxxvii. 10. *Latit.* lii. 35.

STETINVM hic vides Lector, ſedem Illuſtrium Pomeraniæ Ducum, ad amnem Viadrum, qui nunc Odera dicitur, ſitu amœniſſimo. Tanti autem nunc ſplendoris & nominis, ut ab ea etiam Duces Stetinenſes in Pomerania appellationem ducant. Nam qui Pomeraniæ tractus Orientem ſpectat, is Vandaliam, Caſſubiamque in ſe complectitur, diciturque inferior: qui in occaſum vergit, habet Ducatus Stetinenſem & Barthienſem ſeu Wolgaſtenſem, cum inſula Rugiana, diciturque ſuperior. Vandalos autem hæc quondam loca inſediſſe conſtat, populum ferocem, cujus reliquiæ adhuc ſparſim in pagis cernuntur, præter nomen nihil habentes priſcæ virtutis. Sunt qui Stetini nomen referunt ad Sidenos Germaniæ populos, quorum mentio eſt apud Ptolemæum. Chriſtianam religionem admiſêre anno 1151, opera Ottonis Epiſcopi Bambergenſis, præeunte Wartiſlao I Duce, cum filiis duobus, à quibus etiam Iulini, quod Wolinum eſt, Epiſcopatus inſtitutus eſt, & templum B. Iacobo conſecratum Stetini. Eſt autem urbs omnium rerum ad vitam neceſſariarum proventu abundans, quum ſegetes agri, ligna ad focos & ſtructurã navium domorumque ſiluæ ſufficiãt, flumina & lacus piſces: Viader non uno loco ponte ſtratus eſt: Vnus illorũ in ſuburbium oppoſitum ducit, ubi granaria ingentia ſervandis frumentis diſpoſita ſunt, & officinæ exſtruendis navibus tum minoribus ad uſum fluminum, tum majoribus, quibus mare etiam tuto tentare poſſis. Pons major Dantiſcum ducit, via in id munita. Adverſo amni Francofurtum navibus tenditur. Vrbs ipſa omni ex parte munita eſt, vallo, foſſa, portis, turribus, forma penè quadrata. Templa præcipua ſunt B. Mariæ, S. Nicolai, S. Iacobi. Fora plura, Nouum, Olitorium, Caballinum, Piſcarium. Curia templo S. Nicolai vicina eſt, in novo foro, ex quo in omnes urbis partes viæ directæ ſunt. Sed imprimis ornamento eſt urbi Palatium Principale, tanta arte & ſumptu exſtructum, ut ne Italicis quidem præſtantiſſimis cedat. Pędagogium illuſtre in eo aperuere Philippus & Barnimus Duces Pomeraniæ, collatis in ejus uſum reditibus Eccleſiæ S. Ottonis & B. Mariæ, conſtitutiſque inſpectoribus quatuor è Senatu, cum tribus Diaconis. Primus Stetinenſium Dux fuit Bugſlaus II, cujus obitus incidit in annum Chriſti 1222. Hoc Duce domiti ſunt Slavi & Winti, linguaque eorum, mores, & jura, abolita, admiſſis in ipſorum locum Saxonibus. Circa annum 1313 recuperavit Wartiſlaus IV Pomeraniæ Dux Wolgaſtenſis Stetinum à Conrado I Electore Brandeburgico occupatum. Quomodo autem controverſia de Ducatu Stetinenſi inter Bugſlaum Ducem Pomeraniæ & Albertum Marchionem Brandeburgicum cõpoſita ſit, quibuſque legibus illi inter ſe coierint dictum eſt à nobis libro 3. cap 21. Porro Stetinum inter Anzeaticas primum poſt Lubecam locum obtinet, neque officit ipſius libertati Princeps, etiam in urbe habitãs. Reformationem doctrinæ inſtituit Paulus à Roda, miſſus illuc à Martino Luthero ſub duce Bugiſlao.

Digitized by Google

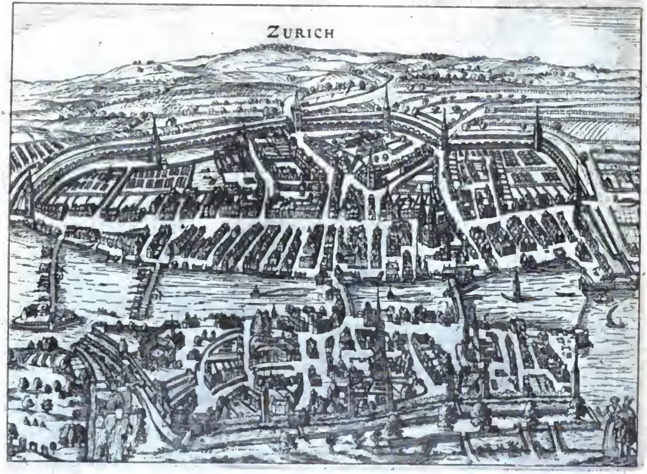

Digitized by Google

Longit. *Grad.* XLII. O. *Latit.* LX. 15.

STOCK Germanis trabem vel craſſius lignum ſignificat, *Holm* vero inſulam: valet ergo *Stockholm* inſulam trabium. Quippe ex vicinis locis advectæ fluminibus in hanc inſulam trabes, primam urbi condendæ occaſionē ex opportunitate rei & vecturæ cōmoditate fecerunt. Nam qui exiſtimāt. Stockholmiam ex eo nomen habere, quod palis nixa ſit, magnopere falluntur; Sita eſt enim in colle, neque opus habet uſpiam ſiſtucatione ad firmandum ſubſtructionibus ſolum, quum fundus natura ſtabilis ſit & conſtans. Sinus qui ex mari Coddano Holmiam ducit trium milliarium longitudine, vocatur *Meller*, ſuntque in eo ſparſim rupes quas *Scherch* vocant, & inſulæ: Duæ vero imprimis nobiles, *Timolſæ* & *Suarteſæ*: ſed Holmia omnium vicinarum inſularum urbiumque regina eſt, ad quam quaſi corrivatione facta multi amnes cōcurrunt. Boream verſus in Vplandia eſt *Vpſholm* quæ vulgo dicitur Vpſalia, ſedes Archiepiſcopi, in inſula: poſt hanc paucis milliaribus eſt *Oroſia*, Epiſcopalis civitas. Occidentem verſus *Arboga*, tum arx *Torſylla*, & opidum *Stregnis*, cum arce *Gripſholmia*. Hæ omnes civitates arceſq; Mellero adjacent, ad eaſq; Stockholmia commode deferūtur merces ad incolarum uſum: rurſumq; ex iiſdem ſecundo amne Stokholmiam importantur ea quæ ad mercaturam requiruntur. Sita eſt enim Stockholmia Venetiarum inſtar mediis in paludibus, eſtq; emporium totius regni florentiſſimū: in quo mercatores Germani, Galli, Britanni, Belgæ, ingenti cum lucro ſuo negotiantur, deferentes eò pannos, vina, ſalem, lintea, ſericum, lupulum, libros, coria præparata, ſupellectilem auream, argenteamq; adfabre factam: reportant autem inde præter pecuniam, ferrū, æs, chalybē, piſces, pelles, ſebum, equos, cruda coria, & quæ præterea illis terris conceſſit natura, negata aliis. Cives ex hac mercatura imprimis diteſcunt. Imminet autem urbi arx regia: opus vaſtum, & multorum regum cura munitum ornatumque, in quo præfectus regius urbi excubat. Omnia in ea non ad uſum tantum ſed etiam ad decu ornatumque inſtructa. Tormenta dicuntur eſſe abenea quadraginta. Vrbem regunt Conſules quatuor, ſelecti è civibus, nulla officii intermiſſione, niſi quod bini alternis præſideant. Hi junctis ſibi aliquot Senatoribus de Rep, deliberant. Habēt nihilo minus diſtributa quoque ſinguli munera. Eſt enim qui in ædificia & plateas inſpiciat, eſt qui judicia curet, eſt qui Edictis publicandis præſit: quod tamen citra præfecti voluntatē, qui Regis loco in arce præſidet, uti diximus, non fit. eſt autem Præfectus iſte ſupra Conſules: in cauſſis vero gravioribus ſolent Conſiliarii Regii rebus inſpectis pronunciare quid juris ſit, & ab his datur ad ipſum regem provocatio. Senatores qui Conſulibus adſunt, ſunt numero duodecim: eſtque ipſorum etiam munus perpetuū, niſi fœdi alicujus criminis deprehenſi, abdicentur munere, aut ipſi probata cauſſa miſſionem impetrent. Leges regni antiquæ ſunt, & ab Henrico inde ad hæc uſque tempora ſervantur religioſe, nulla habita ratione juris Romani. Anno 1407 tacta cœleſti fulmine civitas tota pene deflagravit. Perierunt incendio multi admodum mortales: plures quum ſe navibus abdidiſſent, hauſti ſunt aquis, quod ferendo oneri naves pares nō eſſent. Sub Chriſtierno II Sueciæ & Daniæ rege magnam experta eſt calamitatem à tyrannide; quam hiſtoriam nos libro II in regum Sueciæ enumeratione attigimus: ſed qui totam volet cognoſcere, autor ſim legat Iacobi Ziegleri Landavi libellum Argentorati editum apud Rihelium hoc titulo, *Chriſtierni ſecundi regis Danmarchiæ crudelitas, perpetrata in proceres Sueciæ & populum Holmenſem.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXX. 20. *Latit.* XLVII. 0.

TIGURINUS pagus admodum antiquus eſt, & in hiſtoria ob fortitudinis famam nobilis; conſtat enim temporibus belli Jugurthini L. Caſſium Conſulem in Gallia, quum Tigurinos ad Oceanum uſque perſequeretur, circumventū & occiſum fuiſſe, cum L. Piſone ipſius legato viro Conſulari: quo tempore Q. Publius alter Lagatus ne reſidua portio quæ in caſtra confugerat, deleretur, obſides, & dimidiam partem rerum Tigurinis icto fœdere dedit, ob eamque cauſſam ulto in exilium ipſe profugit. Nec multo poſt Tigurini quum ſe Cimbris junxiſſent C. Manlium Conſulem & Q. Cepionem Proconſulem prælio vicerunt, caſtriſq; exuerunt cæſis LXXX Romanorum ſociorumq; millibus. Hunc pagum hodie vocant *Zurch-gow* à primaria urbe Tiguro, quam medium ſeculum Turegum nominat: ſed Tiguri appellatio vetus & vera eſt. Mirum autem nullam ejus apud Ptolemæum fieri mentionem, quum tam clara ſit in Græca & Romana hiſtoria. Strabo *τυγενοὺς* vocat libro VII: & in antiqua inſcriptione legitur GENIO PAGI TIGURINI. Pagum longe lateque incendit Julius Cæſar. Sita eſt autem urbs in extremo lacu, qua Limagus amnis mediam urbem ſecat, cujus partes minor majorq; tribus pontibus junguntur. Urbis muniendæ initium refertur ad Allemannos, qui poſt Romanos his locis rerum potiti ſunt: poſtea ad Francos, qui Allemannos vicere. Clodoveus enim Galliarum Rex domitis Allemannis arcem exſtruxit: curavitque, ut Chriſtiana fide incolæ illic imbuerentur. Ab hoc creditur major Eccleſia Canonicorum fundata. Auxit tamen eam Carolus Magnus circa annum DCCLX, vocavitque Eccleſiam Præpoſituræ Felicis & Regulæ. Baſilicam quoque inſignem & amplam exſtrui fecit in editiore colle trans amnem Limagum, ubi nunc Sapientiæ & bonarum literarū domicilium eſt. Ludovicus vero Caroli Magni nepos anno DCCCLIII fundavit Ambatiam Dominarum, quam *Frauwenmunſter* vocant ex patrimonio Ruperti Ducis Allemanniæ, eiq; filiam ſuam præfecit Hildegardim. Et expedit ejus donationis verba expendere. *Noſtram*, inquit, *juriſdictionem & præfecturam in Turego in ducem Sueviæ ſeu Allemaniæ quæ in circuitu Thurgoia cum omnibus attinentiis & dominiis pertinentibus ad hanc præfecturam, præſertim cum Uri & Foreſto quod Albis vocant, donavimus Dominarum monaſterio, quod ſitum eſt in oppido Zurich, ubi deinceps religioſæ fœminæ ſuſcipiantur & conſerventur.* Sub Carolo Craſſo demum dicitur ædificatio urbis fuiſſe abſoluta. Fuit autem præfectura urbis vice Imperatoris penes Principes Leringenſes uſque ad annum Chriſti MCCXVIII qui idcirco ſe judices & Advocatos Turegi vocari voluerunt. Gubernata fuit initio a XII viris: quibus tandem anno MCCCXXXX poteſtas abrogata eſt ob inſignem ipſorum inſolentiam. Poſt eos deſignatæ ſunt tribus XIII & unus Conſul. Ex tribubus vero deliguntur L viri qui Remp. adminiſtrant: ſed arctis rebus quum res graviores tractandæ ſunt, deliguntur CC viri. Anno MCCCLI fecerunt Tigurini primum fœdus cum Uriis & Suitiis. Etſi vero ipſi quinto demū loco in fœdus recepti ſint, tamen ipſorum fidei, potentiæ & antiquitati tributum hoc eſt a ſociis, ut Principem ipſi locum occuparent. Poſt obitum Friderici, Conradinus ejus nepos conatus eſt Tigurinos Ducum Sueviæ imperio ſubjicere, quumque ipſi reſiſterent Tigurini, proſcripta eſt eorum civitas à Conrado Imperatore, ſed exemit eos inde Richardus Anglus Romanorum Rex. Rudolphus vero Habſpurgenſis fideli Tigurinorum opera in bellis ſæpius uſus, urbem ipſorum multis privilegiis ornavit: atque honoris cauſſa illud etiam conceſſit, ut Diademate Imperiali ipſorum inſignia ornarentur: quod etiam poſtea Amſteldamenſibus a Maximiliano I indultum eſt.

Digitized by Google

Longit. Grad. LII. 19. *Latit.* XXVII. 33.

TRAIECTVS iſtius mentionem facit Antoninus: Tabula tamen Pentingeriana, quod mirum, ejus nõ meminit. Frequens eſt ejus memoria in hiſtoria Marcellini: qui narrat, Anno DCXCI Radbodum Regẽ Friſiæ Trajecti habitaſſe, atque inde a Pipino, maiore domus Franciæ, pulſum, in Foſtelandiam inſulam conceſſiſſe, ibique S. Wigbertũ jugulaſſe. Caſtrum Trajectenſe Friſiis tunc vocatũ fuiſſe Wiltenburg: Juxta illud Caſtrum exſtructum fuiſſe a Rege Dagoberto Eccleſiam in honorẽ Thomæ Apoſtoli, quam quum Friſones deſtruxiſſent, ſuperædificarum fuiſſe a Willebrordo prope ruinam illius Eccleſiæ, Oratorium, in honorem ſanctæ Crucis anno DCXCV, vt Chriſtiani ſub præſidio Trajectenſis Caſtellani haberent aditum ad petendã gratiam baptiſmi. Suuiberrum dein cum Marcellino ejus hiſtoriæ ſcriptore & Werenfrido profectum duobus miliaribus a Trajecto Orientẽ verſus, veniſſe in grandem vicum Duerſtadt, inde per Friſiam, & Hollandiam & Teiſterbandiam abijſſe, & in Orientali parte principatus Hollandiæ, in qua erat villa diſtans a Trajecto Auſtrum verſus per unum miliare, dicta Hagenſteyn, prædicaſſe: Inde miſſos in Angliam Willebrordũ & Suuibertum conſtitutos fuiſſe a Wilfrido Epiſcopos: illum quidem Ultrajecti, hunc vero prioris Coepiſcopum, ac præterea præſulem Tieſterbandiæ Weſtphaliæ & Bructuariorum. Sed Willebrordũ conſtat præterea a Pipino Romam miſſum, & a Sergio Papa ordinatum eſſe. Sic enim ſcribit Beda lib. v. de geſtis Anglorum cap. XII. qui hoc ipſo tempore vixit. *Poſtquam per annos aliquot in Friſia qui advenerant decurrunt, miſit Pipinus, favente omnium conſenſu, virum venerabilem Willebrordum Romam, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat, poſtulãs, ut eidem Friſonum genti Archiepiſcopus ordinaretur: quod ita ut petierat impletum eſt, anno ab incarnatione Domini* DCXCVI. *Ordinatus eſt autem in Eccleſia ſancta Martyris Cæciliæ die natali ejus, impoſito ſibi a Papa memorato nomine Clementis, ac mox remiſſus eſt ad ſedem Epiſcopatus ſui, poſt dies quatuordecim ex quo in urbem venerat. Donavit autem ei Pipinus locum Cathedræ Epiſcopalis in caſtello ſuo illuſtri; quod antiquo gentium illarum vocabulo Wiltenburg, id eſt, oppidum Wiltorum, lingua autem Gallica Trajectum vocatur: in quo ædificata Eccleſia reverendiſſimus Pontifex longe lateque verbum fidei prædicans, multoſque ab errore revocans, plures per illas regiones Eccleſias, & Monaſteria nonnulla conſtruxit. Nam non multo poſt, alios quoq; illis in regionibus conſtituit ipſe Antiſtites, ex eorum numero fratrum, qui vel ſecum, vel poſt ſe illuc ad prædicandum venerant, ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino: ipſe autem Willebrordus cognomento Clemens adhuc ſupereſt, longa jam venerabilis ætate, utpote trigeſimum & ſextum in Epiſcopatu habens annum, & poſt multiplices militiæ cœleſtis agones ad præmia remunerationis ſupernæ tota mente ſuſpirans.* Dum vero Willebrordus Romę ageret, interea Suuibertus Epiſcopatum adminiſtrabat, eaque geſſit quæ Marcellini verbis adjungam. *Suuibertus ſalutatis parentibus rediit in opus Evangelii & verbi Dei; pervenitque Wiltenburg, ſive Trajectum, per annum & multo amplius antequam Sanctus VVillebrordus Roma rediret; ibique cœptum Evangelii opus conſtanter explens, oppida, rura, caſas, vicos, caſtella; propter Evangelizandum non equitando ſed Apoſtolorum more pedibus incedendo peragrans longe lateque Friſiam, Hollandiam, & præcipue Comitatum Teiſterbandiæ, in quo conſtruebantur Eccleſiæ multis in locis; aut templa idolorum conſecrabantur in Eccleſias Dei & ſanctorũ, utpote Eccleſiam ſancti Vincentii martyris in* Zantwijck

prope Tielam; *in* Arkel, *in honorem ſanctæ Dei genitricis, Virginis Mariæ*; *in* Hoernaer, *in honorem Sancti Dionyſii Areopagitæ*. Narrat idem anno DCXCVI conſecratam ab eo Eccleſiam in *Maelſen* comitatus Teiſterbandiæ ſuper amnem Lingen, & ſuſcitatum ipſius precibus Splinterum quendam de Andengyn filium Primicerii grandis tunc vici Duerſtadt, qui ſcapha vectus in Lecca merſus fuerat quum tenderet Maelſenum. Eundem quoque ſequenti anno audita fama reditus Willebrordi, ei obviam fuiſſe uſque Embricam; Willebrordum vero cum ipſo profectum, in fundo baſilicæ S. Thomæ Apoſtoli prope caſtrum Trajectenſe Canonicorum Cœnobitarum exſtruxiſſe collegium, in honorem ſancti Martini Epiſcopi Turonenſis, inque eo Friſonum Cathedralem Eccleſiam ſtabiliri juſſiſſe, atque etiam conſecraſſe. Inde in Thuringiam & Daniam miſiſſe, qui Euangelium docerent: & Synodum Trajecti coegiſſe, in qua præſidentibus Willebrordo & Cuniberto, conſidentibus S. Winfrido Sacerdote, S. Uniro Epiſcopo Deirorum, S. Plechelmo Epiſcopo de Maſſa candida, S. Othgero Levita aliiſque ſacerdotibus & prædicatoribus, decretum, ut omnes primi prædicatores in exteras provincias irent prædicatum Verbum DEI. Itaque S. Aceam à Wilfrido conſecratum eſſe Epiſcopum Auguſtaldenſem, S. Wigbertum in Foſtelant martyrio coronatum. S. Willibaldum in Orientali Francia Aureatenſis ſive Eiſtatenſis Eccleſiæ factum Epiſcopum, S. Winibaldum ejus fratrem ordinatum Abbatem Heindelamenſem, Lebuinum adeptum pontificatum Gandavenſem, S. Werenfridum verſus Baduam miſſum in Elſt & Weſterwoirt docuiſſe, Adelbertum in Egmonda Hollandiæ oratorium conſtruxiſſe: ac poſtea concludit, *Et ego Marcellinus presbyter inutilis à præfatis Pontificibus miſſus ad partes Tranſiſulanas locum Aldenſeel, Trentam & Twentam, & Coverdiam ac* Daventriam *rego, & Dei providentia totum ferme populum Chriſto prædicando lucratus ſum, & purgavi à cultu idololatriæ.* Atque hæc quidem prolixus paullo à nobis narrata ſunt, ad prodendas urbis elegantiſſimæ origines. Non ſum neſcius, eſſe qui ANTONIAM initio dictam putent: ſed non video unde hoc habeant. Antonius certe C. Cæſaris collega nunquam huc uſque penetravit, neque quiſquam eorum quos ipſe novit. Et ſi tam antiquum illud nomen eſt, cur nulla ejus exſtat apud Tacitum alioſque mentio, qui Coloniæ, Bonnæ, Novelij, Grinnium, Tolbiaci, Arenacii, Batavoduri meminere? cur nulla apud Antoninum, aut alios? Quumque in ſolo Germanico Trajectus iſte ſit, non video, quomodo potuerit habere nomen Romanum antiquum. Antunnacum quod nunc eſt *Andernach* ad Rhenum memorant veteres, Antoniam iſtam neque ſummi neque medii ævi ſcriptor quiſquam novit. Quocirca pro fabula illud habendum cenſeo. Romanorum tamen operis memoriam ſervant hodieque aliquot loca. Regio ea urbis in qua Paulinianorum ſodalium cœnobium eſt, vocatur *Romenburg*, & pons vicinus *Romenburg-brug*. Fuit autem in ea regione Arx olim, ſive caſtrum Trajectenſe: quod ego ab illo Wiltenburgico diverſum fuiſſe arbitror. De Wiltorum gente a quibus Wiltenburgum nomen traxit, nihil habeo dicere. Illud tamen verum credo, adjectionem ſyllabæ prioris *Ul* a Wiltis fluxiſſe, iiſipſis a quibus arx Wiltenburch nomen habuit, ut ſit Ultrajectum, quod alii ſcribunt Vultrajectum, vel Viltrajectum, vox Latino-barbara. Sigeberti in Chronico verba hæc ſunt: *VVilibrordus a Sergio Papa Clemens agnominatus, & ad prædicandum genti Friſonum Epiſcopus conſecratus, ex dono Pipini principis ſedem Epiſcopalem ſtatuit in loco VVultaburch, qui nunc Ultrajectum dicitur à nomine gentis Vultarum & Trajecto compoſitum, quaſi Vultarum oppidum; nam trajectum lingua*

Gallica

Digitized by Google

Gallica opidum ſignificat. Errat quidem Sigebertus, quod, Bedam haud dubie ſequutus, putet Trajectum vocem eſſe Gallicam, & ſignificare oppidum; quum vox ſit mere Latina: ſed in eo non errat, quod à Trajectu Vultarum putat dictum Ultrajectum: Unde enim alioqui hæc fluxerit adjectio vocis quę etiam in Germanica appellatione *Utricht* auditur? nam *Tricht* vel *trecht* trajectus eſt, ut in Maſtricht, Trajectus Moſæ, Dort-drecht Trajectus Dorræ amnis, ſicut capite primo hujus libri oſtendimus. In Friſiorum ſolo eam ſitam fuiſſe, teſtantur multa. Primum Beda & Marcellinus, ſicut jam intelleximus: poſtea Otto Friſingenſis, qui Trajectum inferius non ſemel vocat Friſiæ urbem: denique pagus ad elicem Rheni qui hodieq; *Vrieſwijck*, quaſi Friſiorum vicus appellatur. Poſtea tamen abiit in propriam & ſui juris Diœceſin.

SERIES EPISCOPORUM TRAJECTENSIUM.

1 Willebrordus Angloſaxo patre Willigiſo natus anno ætatis trigeſimo cum duodecim ſociis, Suuiberto, Acca, Wigberto, Willibaldo, Winibaldo, Lebuino, duobus Euualdis, Werenfrido, Marcellino presbyteris, & Adelberto Levita, deſerta Anglia venit in Friſiam ad Rheni oſtia, ubi adverſus Radbodum Pipinus de Herſtallo Francorum Dux bellum gerebat: Ibi illi ob Saxonicæ Friſicæque linguæ adfinitatem Euangelium non exiguo cum fructu Gentiles docuerunt. Ex his Willebrordus anno DCXCIV à Pipino Romam miſſus eſt ad Sergium Papam, qui eum Epiſcopum fecit Friſiorum, indito nomine Clementis. Reverſus docuit Friſios, Saxones, Danos. Poſtea Carolus Martellus pulſo Radbodo ſedem ei dedit Trajecti: Ab hoc ædificatum eſt templum S. Martini, quod poſtea deſtructum eſt. Sedit annos 40. Sepultus anno DCCXXXIX Epternaci, ubi Abbas fuerat. Vitam ejus deſcripſit Marcellinus presbyter. Flandri Bierflietani, Hulſtani, Axelavi, Haſnenſeſque ab eo quoque docti ſunt, atque ideirco ad ſedem Trajectenſem pertinuerunt.

2 Bonifacius Anglo-ſaxo Archiepiſcopus Moguntinus Trajectenſem quoque Eccleſiam rexiſſe dicitur totos annos XV, & condidiſſe templum S. Salvatoris. Occiſus eſt in pago Doccumenſi: ſepultus fuit primum Trajecti; inde tranſlatus eſt Moguntiam, ac tandem Fuldam.

3 Gregorius, ſedit annos 32, exceſſit an. 784: ſitus eſt ad Salvatoris.

4 Adelbertus Anglicus Suuiberti conſanguineus, ſedit annos 10.

5 Theodardus Friſius, ſedit an. 6: ſitus in æde Salvatoris an. 800.

6 Hermacarus Anglus, ſedit an. 27: ſepultus ad Salvatoris an. 827.

7 Ritfridus Friſius, ſedit an. 9.

8 Fridericus hic in Zelandiæ inſula Walchria Chriſtum prædicavit, & Judithæ Ludovici Imperatoris conjugis ſuaſu a ſicariis interfectus eſt in crypta templi, anno 838: quod inceſtuoſas ejus nuptias non probaſſet, nec divortium ab Irmgarde.

9 Alfridus Friderici frater, ſedit an. 7.

10 Ludgerus, ſedit an. 11: defunctus an. 856.

11 Hungerus qui à Normannis incenſa urbe pulſus ad Lotharium, profectus eſt in monaſterium Prumienſe: obiit an. 866. Sub hoc dicitur medium Rheni oſtium arenis obſtipatum: Jero Norrvici cæſus.

12 Odibaldus. Hic interfuit Synodo Colonienſi coactæ à Carolo Craſſo, anno 887.

13 Egilbertus, ſedit menſes 10: defunctus an. 901.

14 Radbodus. Hic Danis friſiam & Eccleſiam Trajectenſem infeſtantibus Daventriæ diu moratus eſt, ſedit an. 15: obijt Otmarſiæ, ſepultus eſt Daventriæ.

15 Baldricus filius Comitis Cliviæ Danos ſua diœceſi expulit, & templum à Willebrordo exſtructum, quod hoſtes vaſtarant, reſtauravit: ſedit an. 59: ob. an. 977.

16 Volemarus, ſedit an. 15: ſepultus in æde S. Salvatoris.

17 Balduinus Comitis Clivenſis Arnoldi nepos ſedit annos 4 defunctus an. 994.

18 Aufridus Comes Brabantinus ex ſtirpe Caroli Magni, poſt obitum uxoris ordines Eccleſiaſticos ſequutus, exſtruxit monaſterium B. Mariæ, & S. Benedicti prope Amersfordiam: defunctus eſt anno 1008.

19 Adrobaldus vel Adelbodus Friſius qui templum Martini ruinoſum deſtruxit, novumq; condidit. Interfuere ejus dedicationi Henricus II Imperator, & Epiſcopi XII: ſedit an. 19: obijt an. 1027, infeliciter cum Theodorico Hollandiæ Comite congreſſus eſt, captus enim eſt, & poſt triennalem carcerem tandẽ dimiſſus.

20 Bernulphus ab Imperatore Cõrado II promotus. Daventriæ templum S. Lebuini exſtuxit, & Trajecti ædes B. Petri & B. Joannis: defunctus eſt anno 1054.

21 Gulielmus Gelder, Witikindi filius. Hic Henrico IV Imp. carus fuit, ab eoque obtinuit, ut Hollandia Diœceſi Trajectenſi in Eccleſiaſticis ſubjecta eſſet: Profectus eſt cum Sigefrido Moguntiacenſi Præſule Jeroſolymam, & ope Godefridi Gibboſi vicit Robertum Friſium prope Leidam: obijt an. 1075.

22 Conradus Suevus promotus ab Henrico IV Imperatore, Helmondæ victus à Theodorico Comite Hollandiæ, coactus eſt reddere quæ in Hollandia ceperat. Interfectus eſt à quodam latomo Friſio anno 1099.

23 Borchardus, ſedit an. 13: obijt anno 1112.

24 Godebaldus, præfuit an. 15; defunctus eſt an. 1138

25 Andreas filius Comitis Kuickenſis, præfuit an. 10: obijt an. 1138. Decem Canonicos Staverenſes ob flagitia dignitate privavit, alioſque ſubſtituit.

26 Eribertus de Byrum qui Theodoricum Hollandiæ Comitem obſidentem Trajectum placavit: ſedit an. 12. Hunc vocat Otto Friſingenſis Hartliebum lib. 1. de geſtis Friderici Barbaroſſæ cap. LXII.

27 Hermannus Comes de Hoorn, confirmatur à Friderico Barbaroſſa, ſedit an. 6. obiit an. 1156.

28 Godefridus Rhenaaus condidit adverſus Geldros caſtrum Horſtenſe, contra Hollandos Monfortenſe, & Woerdenſe, contra Friſios Vollenhovenſe, ſedit an. 22. obiit an, 1178.

29 Balduinus II filius Comitis Hollandiæ, def. an. 1196.

30 Arnoldus, Comes Iſenburgius: ſedit an. 3. ſepultus Romæ.

31 Theodoricus de Hollandia ab Innocentio III promotus: obijt Ticini.

32 Theodoricus de Arck, ſedit an. 15. obiit an. 1210.

33 Otto, filius Ottonis II Comitis Geldriæ, ſed. an: 3.

34 Otto II. Comes Lippenſis: ſedit an. 13. periit in obſidione Covordienſi anno 1227. Fratrem habuit Gerardum Archiep. Bremenſem.

35 Willebrordus Comes Oldenb. ex Epiſcopo Padelbornenſi, ſed. an. 8. obiit an. 1233. exſtruxit Monaſterium S. Servatij.

36 Otto III, filius Guilielmi Comitis Holl. ſed. an. 16. Hic fertur baptizaſſe Hermanni Comitis Hennenbergici liberos CCCLXV ex Machtilde Florentij IV Comitis Hollandiæ filia natos.

37 Goſuinus de Aemſtel, electus, abdicavit.

38 Henricus de Vianen cum D. de Aemſtel congreſſus, ex ſpolijs ejus condidit arcẽ Vrelandiam. Hic cœpit exſtruere ſummum templum, ſed reliquit opus pendẽs: obijt

Digitized by Google

obiit an.1267.ſedit an.17.

39 Joannes Naſſavius, gratus ſuis, inviſus Pontifici, ſedit an.20.

40 Joannes de Zireck, contra Naſſavium datus à Bonifacio VIII, tranſlatus Tullum diœceſeos Trevirenſis.

41 Gullielmus Mechlinienſis, occubuit cæſus ab Hollandis anno 1301.

42 Guido Hanmonienſis, ſedit an. 16, defunctus anno 1317.

43 Fridericus de Zireck, ſedit an.5:obiit an. 1322. Sub hoc exſtructa eſt turris templi B. Martini.

44 Jacobus de Oosthoren, obiit an. 1323. contra Jacobum Sudenſem.

45 Joannes de Bronckhorſt, contra Joannem de Dieſt, quem Avenioni ordinarat Joannes XXII Papa.

47 Joannes Dieſtenſis inſtituit collegium Amersfordię.

48 Nicolaus Caputius nobilis Romanus à Benedicto XII conſtitutus, ſponte ceſſit, factus Cardinalis.

48 Joannes de Arkel conſtitutus à Clemente V: ſedit an. 22, tranſlatus eſt Leodicum ab Urbano V: obijt anno 1378.

49 Joan. de Vernenburg ex Epiſcopo Monaſterienſi promotus ab Urbano V: obijt anno 1372.

50 Arnoldus de Hoorn promotus ab Urbano V: ſedit annos 7, inde tranſlatus Leodiū bis ſolvit Papæ annatas.

51 Florentius de Wevelickhofen ex Monaſterienſi per Urbanum V factus Epiſcopus Trajectinus, ſedit annos 15.

52 Fridericus Baro de Blanckenheym Argentinenſem epiſcopatum commutavit cum Trajectenſi, ſedit annos 30: obijt anno 1436.

53 Rudolpho Diepkoldio contra Walramum Meurſanum diſſidente, datus eſt à Pontifice Martino V Rabanus ab Helmſtadt Epiſcopus Spirenſis, at is Suederum Culenburgicum commendavit, qui pulſus, Dordrechti ſedit annos 5. Rudolphus tamen poſtea Philippi Burgundi opera à Papa confirmatur. Suederus in Concilio Baſileenſi, ad quod provocarat, moritur. Rudolphus, ſedit an. 23: obiit an. 1455.

56 Giſbertus à Brederode, contra quem Philippus Burgundiæ Dux Davidem filium ſuum promovit: qui ſedit an. 40. obiit Batavoduri anno 1496.

57 Fridericus Marchio Badenſis, ſedit an. 20. ceſſitque Philippo de Burgūdia, obijt Lyræ Brabantiæ oppido.

58 Philippus de Burgundia, ſed. an. 6. menſ. 11. obijt an. 1525 magnus fuit Eraſmi Roterodami Mæcenas.

59 Henricus Bavarus Henrici filius, factus quoque Epiſcopus Friſingenſis: ſedit annos 5.

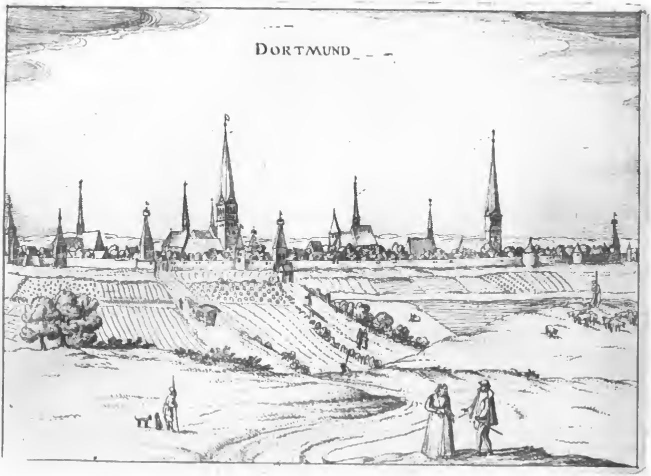
60 Guilielmus de Enckefort Cardinalis & Pontifex Dertuſanus, promotus ab Adriano VI Papa, ſedit an. 7. Hic ditionem ſuam Carolo V. ceſſit, redijtq; in Germaniam primam. Ita redacta eſt Diœceſis in formam provinciæ.

61 Gregorius filius Comitis Egmondani promotus à Carolo V. ſedit an. 25. obijt anno 1559.

62 Fridericus Tautenburgicus, ſedit an. 20. obijt anno 1580: fuit Conſilij Spirenſis Præſes: ſepultus eſt ad S. Martini.

TRÆNO-

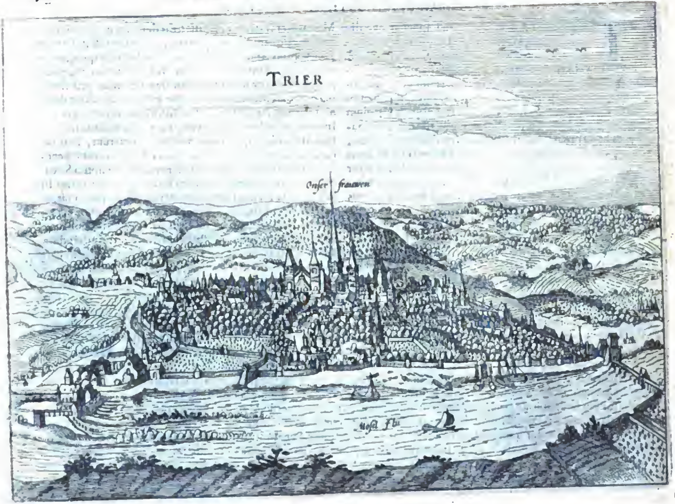
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVIII. 18. *Latitud.* LI. 30

TREMONIAM vulgo Latina appellatione dicunt, quam Witikindus Trotmanniam vocavit, Rhegino corrupte Droomanuiam. Eſt autem vetus hæc Saxoniæ Occidentalis, quam Weſtfaliam vocant, civitas: ex numero Imperialium, ſicut a nobis capite tertio hujus libri dictum eſt. Fuitque jam olim juris Comitatenſis. Initia urbis referuntur ad Carolum cognomento Magnum, qui hic, dum Witikindum & Saxones bello premeret, ductus loci fertilitate & amœnitate, conſediſſe dicitur, cujus rei memoria eſt in agris quos vocant *Coningſhoffs-landt*, & *Reichſ-hofen*. Fertur etiam Collegium illic inſtituiſſe Canonicorum, cum templo Pantaleoni conſecrato, quod Hanno Archiepiſcopus Colonienſis tranſtulit Agrippinam, inſervitque Eccleſiæ B. Virginis ad gradus, templi Pantaleonis titulo mutato in titulum S. Reinoldi. Exſtructa ſunt autem poſtea a Comitibus & Præfectis quos Borchmannos vocant etiam alia aliquot templa, inter quæ illud enimet quod B. Martini dicitur: additaque ſunt etiam Cœnobia Franciſcanorum & Dominicanorum, cum Xenodochiis & Noſocomijs ampliſſimis. Manſit autem urbis iſtius, ut & totius Weſtphaliæ jus in poſteritate Caroli, ad Arnulphum uſq; Cæſarem: a quo ad generum ejus Ottonem Saxonem, atque inde ad Henricum Aucupem pervenit, quo imperante Hunni hæc loca depopulati ſunt. Ac repreſſit quidē illos tunc Henricus ut potuit, ſed facta manu poſtea reverſi, deleti ſunt anno DCCCCXXXVII, ſub ipſis hujus urbis mœnibus: Exſtat hodieque ad latus urbis Septentrionale fons, quam ab Hunnis vocant Hunnorum aquationem. *Die Hunnen drenck.* Conſtat quoque Henricum *II* cum uxore ſua Kunigunda celebres in hac urbe Imperij Conventus anno MXV agitaſſe, in quibus Padiſbornenſis Epiſcopus Meinwercus matrem ſuam accuſavit quod filium ſuum, Meinwerci fratrem occidiſſet. Fredericum quoque Barbaroſſam aliquamdiu in eadem commoratum eſſe, teſtantur non tantum Annales Monaſterienſes, ſed ipſæ quoq, locorum quorundam appellationes. An. MCCXCVII magnum paſſa eſt urbs ex incendio calamitatem: abſumptis flamma omnibus privatis publiciſque ædificiis. In cujus damni ſolarium Imperatores Conſiſtorium dirimendis per Imperium litibus hic eſſe voluerunt, & nundinas indixerunt annales, & ipſi domos varias exſtruxerunt. Etſi vero Comitatus Tremonienſis ex ſola Imperatorum beneficentia antiquitus penderet, tamen ex quo a domo Saxonica imperij dignitas tranſlata fuit, Cęſareſque rarius in Weſtphalia verſati ſunt, hæreditarius eſſe cœpit, ea ratione, vt Comitū ſucceſſores feudi nomine eum ab Imperat. acciperent. Sed mediam ſui iuris partē Comites poſtea in Senatum hujus urbis tranſtulerunt, fuitq; diu admodum diviſa iuriſdictio: donec Joannes Steckius, ad quem Comitatus hæreditario iure delapſus fuerat, ſuam quoque partem cum plena gladij poteſtate in Senatum contulit. Eam tranſlationem Maximilianus anno MDXV regio ſuo Diplomate confirmavit ratamque habuit. Fuit autem antiquis moribus receptum, ut Conſules, feudum ab Imperatore, poſtulātes, conplicatis manibus, flexo poplite oſculum genæ Imperatoris figerent, qui mos abijt in deſuetudinem. Itaque Carolus V, anno MDXX Hildebrando de Swartzen ſolita iuramenta præſtanti Comitatum iſtum ſine illa ceremonia tradidit. Ferdinandus quoque Dietmaro a Berſwerde, Maximilianus *II* Lamberto Dietmari filio eundē Comitatum ſub concepta verborum formula tradidere. Senatus igitur hac ratione per urbem & Comitatū univerſum abſoluta poteſtate utitur, Prætorē urbanū dirimendis quotidianis litibus ipſe conſtituit, cæteraq; diſponit, quæ liberæ civitates optimo iure diſponere ſolent.

TRIER
Onſer frauwen

Longit. Grad. xxviii. 8. *Latit.* xlix. 45.

ARmipotens dudum celebrari Gallia geſtit
Treviricaque urbis ſolium, quæ proxima Rheno
Pacis ut in medio gremii ſecura quieſcit,
Imperij vires quod alit, quod veſtit, & armat.
Læta per extentum procurrunt mænia collem,
Largus tranquillo prælabitur amne Moſella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ

liceat nobis ita cum Auſonio loqui, adgreſſuris nobiliſſimæ & antiquiſſimæ urbis deſcriptionem, cujus typus expreſſus eſt ad ſimilitudinem ejus quē Joannes Archiepiſcopus & Elector Sebaſtiano Munſtero miſit an. MDXLVIII. Porro Treveri populi nomen eſt, nō urbis: urbs ipſa Auguſta olim vel Colonia Auguſta dicta eſt. Itaque Ptolemæus Rhemis Treviros ſubiecit, & in his urbem poſuit Auguſtam Trevirorū Αὐγοῦσταν Τρηβιρῶν. In numo Veſpaſiani eſt COL. AVG. TREVIROR. Mela ſimpliciter & ſine adiectione vocavit Auguſtam lib. III. cap. 2. *Belgarum*, inquit, *clariſſimi ſunt Treveri, urbeſq. opulentiſſima in Treveris, Auguſta; in Heduis Auguſtodunum*. Tacitus *Coloniam* lib. XV Hiſtor. Plinius eam liberam cognominatam dicit, Salvianus excellentiſſimam vocat, Zoſimus Tranſulpinarum urbium maximam. Marcellinus, clarum domicilium Principum; vulgus tempore Conſtantii, vt autor eſt Berengoſius, Romam ſecundam, vel alteram Romam: Salvianus urbē ipſam vocat Treverim. Expugnata eſt, inquit, quater urbs Gallorū Treveris opulentiſſima. Antiquitas certe ut ſomma eſt, ita in obſcuro abdita: nam quod de Trebeta Semiramidis privigno narrant, fabuloſum eſt. Tale eſt iſtud.

Nini Semiramis quæ tanto coniuge felix
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit,
Non contenta ſuis; nec totis finibus orbis,
Expulit e patrio privignum Trebeta regno,
Inſignem profugus noſtram qui condidit urbem.

Porro Trevirorum fines olim quoque ad Rhenum uſque pertigiſſe ex eo apparet, quod Cæſar illos dicit Rheno fuiſſe proximos. Idem quoque teſtatur, eorum civitatem plurimum totius Galliæ equitatu valuiſſe, magnaſque habuiſſe copias peditum: Addit amplius, eos propter Germaniæ vicinitatem cotidianis exercitam bellis, cultu & feritate non multum Germanis abſimilem fuiſſe, neque imperata unquam niſi exercitu coactam feciſſe. Tacitus cives Germanicæ originis adfectatione ambitioſos fuiſſe ſcribit, tanquam per hanc gloriam ſanguinis a ſimilitudine & inertia Gallorum ſepararentur. Frequens eſt apud illum ejus urbis mentio, præſertim in Hiſtoriarū libris poſterioribus, in quibus CL. Civilis bella narrantur. Poſteriore ævo ſedes fuit & domicilium Imperatorum adverſus Germanos ibi excubantium: itaque Præpoſitus theſaurorum illic habitabat, & Procurator Cynegij & Præpoſitus Branbaricariorum. Erat præterea illic fabrica ſcutaria, & baliſtaria. Et ſpectātur adhuc ruinæ palatij quod Conſtantinus Imperator illic condidit. Vixit in ea Athanaſius exſul. Hieronymus ſe illic Hilarij Cōmentarios deſcripſiſſe teſtatur. Priſcillianus hæreſiarcha juſſu Maximi Imperatoris illic interfectus eſt. Valentinianus Auguſtus ibi hibernavit. Gratianus ibidem Valentinianum fratrem ſuum Auguſtum dixit. Omnia fere habuit communia cū Roma, Palatium, Arces, Theatra, Cāpum Martium, Capitolium, Circum. Gothi illam deſtruxerunt, everteruntque. Everſionem illam Salvianus peccatis civium adſcribit. Memorabilia ſunt ejus verba libro de vero iudicio & Providentia. *Vidi ego Treveros, viros etiam ſublimes, calamitatibus ſuis factos peiores. Lugubre eſt referre quæ vidimus: Senes honoratos & Chriſtianos imminente jam civitatis excidio gulæ ac laſciviæ ſervientes. Iacebant in conviviis obliti honoris, obliti ætatis, profeſſionis & nominis ſui.*

Digitized by Google

DEINCEPS ARCHIEPISCOPI

27 Agritius Antiochenus an. 330 miſſus a Silveſtro, primus dicitur fuiſſe Archiepiſcopus Trevirenſis, Eccleſias multas inſtituiſſe, Palatium Helenæ convertiſſe in templum B. Petri, Athanaſium exulē recepiſſe, Maximini cœnobium fundaſſe, quo nullum eſt in vniverſa Germania celebrius: defunctus eſt anno Chr. 345.

28 Maximinus // Aquitanus. Hic ſub Julio I Papa Romano Coloniam evocavit Synodum contra Euphratē Epiſc. Colonienſem Arianum, qui etiā damnatus eſt. Profectus eſt Romam cum S. Martino. Præfuit an. 15.

29 Paulinus a S. Martino conſecratus, acerrimus fuit orthodoxæ veritatis adverſus Arianos propugnator, cujus etiam cauſſa a Conſtantino Imperatore in exſilium miſſus eſt in Phrygiam, atque ibidem paſſus, an-
30 no 363. Notus fuit Ambroſio.
Bonoſus præfuit Eccleſiæ ſuæ anno Chriſti 363: defunctus anno 368.

31 Bricto, charus Damaſo Papæ. Sub hoc condemnatus eſt Treviris Priſcillianus hæreticus: interfuere actioni S. Martinus & S. Ambroſius: Maximus Imp. qui Gratiano ſucceſſit, eum interfici juſſit. Ob. Bricto an. 380.

32 Felix //. His Collegium B. Virginis condidit ad martyres, vbi olim Capitolium fuerat. Ædificavit quoque Baſilicam Paulini. Obijt an. 392.

33 Mauritius //, coævus Hieronymi & Auguſtini.

34 Leguntius, obijt an. 404: ſepultus ad Martyres

35 Auctor // ex Epiſcopo Metenſi factus Archiepiſcopus Trevirenſis Hujus memoria eſt apud Brunſvicenſes, ex quo Gertrudis ſocrus Luderi Ducis Saxoniæ reliquias ejus intulit cœnobio S. Ægidij.

36 Severus diſcipulus Lupi Epiſc. Treverenſis: defunctus an. 420: fuit in Britannia cum S Germano Antiſſiodorenſi Epiſc. & S. Lupo Trecaſino. In hujus tempus incidit Hunnorum in Germaniam Galliamq; irruptio.

37 Cyrillus electus anno 430, Cellam Eucharij, hoc eſt Baſilicam S. Mathiæ everſam reſtauravit.

38 Iammerus 39 Emerus

40 Marcus // Collegium S. Paulini vaſtatū reſtituit. Circa hæc tēpora Lucius Senator Trevirenſis Francorum Regem Hildericum invitavit, vt trajecto Rheno Romanos invaderet. Et ſucceſſit vtrique conſilium feliciter. Concepit autem Lucius odium in Romanos ob vitiatam uxorem ſuam ab Avito Præſide.

41 Voluſianus ob. an. 468. 41. Miletus ob an. 472.

43 Modeſtus, defunctus an: 486.

44 Maximianus exceſſit an. 496: ſedit an. 10.

45 Fibicius ex Abbate S. Maximini Archiepiſcopus, obiit anno Chriſti. 500.

46 Aprunculus ob. an. 515. ſepult. ad S. Paulinum.

47 Ruſticus // qui ob leviter actam in Epiſcopatu vitam, pœnitentiam egit in Cœnobio B. Virginis ad martyres, ac poſt VII pœnitentiæ anno ſub Clotario obijt.

48 Aponoculus.

49 Nicetius ſub Theodorico, ejuſque filiis, Theodorico & Clotario Francorū regibus: præfuit an 17, mortuus eſt anno 551. valde laudatus a Gregorio Turonenſe.

50 Magnericus. Hic ex ſacello ſanctæ Crucis quod Martinus opibus Gerontij Conſulis inſtituerat, fecit cœnobium S. Martini.

51 Gangericus Lutzenburgicus Epiſcopus etiam Cameracenſis fuit, ſedit Treviri an. 33, obiit an. 594.

52 Subandus. 53 Severinus, defunctus Burdegalæ.

54 Modoaldus Aquitanicus, cujus ſoror Itta nupſit Pipino, fuitque mater S. Gertrudis, & Grimoaldi. Habuit & alteram ſororem Severam, quam ad S. Symphorianum præfecit ſacris Virginibus. Sub hoc quoque mutatum eſt horreum Dagoberti regis in cœnobium Virgi-

Digitized by Google

Virginum, Anno 645: cui prima præfuit Irmina Dagoberti filia, ſecunda Modeſta Willebrordi ſoror: Willebrordus ipſe cœnobium Epternacenſe cōdidit.

55 Numerianus, obiit an. 715.

56 Baſſinus frater Ducis Lotharing, ſub Greg. II Papa.

57 Luitwinus Baſſini ex ſorore nepos monaſterium Mediolacenſe ad Sarram fluuium inſtituit ordinis Benedictini. obiit Rhemis in Concilio anno 721.

58 Clodolphus Arnulpho Epiſcopo Metenſi natus, contra Milonē Luitwini filium, qui ſedem invaſit ſub Carolo Martello. Hic Rhemenſem quoque Eccleſ. rexit.

59 Hilulphus ex Monacho factus Vicarius Milonis, poſt illius exceſſum Epiſcopus fuit; ſed pertæſus moleſtiarum rediit ad cœnobium, atque illic obiit, anno 754.

60 Eberhardus Epiſcopus Ratiſponenſis.

61 Weomadus Abbas S. Maximini, electus anno 713. ſedit annos 23: defunctus anno 805.

62 Reichboldus, electus anno 776: obiit an. 782.

63 Watzo, defunctus anno 805.

64 Amalharius Fortunatus monachus Lexovienſis, vir Græcè & Latinè doctus, a Carolo Magno miſſus eſt Conſtantinopolim ad Imperatorem Græcorū Michaelem. Poſtea miſſus quoque eſt a Ludovico Imperatore ad Gregorium IV Pontificem: ſcripſit lib. IV. de Eccleſiaſt. officiis, ſedit an. 16. mortuus eſt anno gratiæ 822. & ſepultus ad S. Paullinum.

65 Hetto Abbas cœnobij Epternacenſis a Willebrordo fundati. electus anno 822: ſedit annos 31, obiit anno 858. ſitus eſt in æde Matthiæ.

66 Thietgardus monaſterij Epternacēſis Abb. ſed. an. 38.

67 Bertoldus Abbas Mediolacenſi, electus anno 867. In hujus tempora incidit Nortmannorū incurſio in Galliam Belgicam. Sedit an. 17. mort. eſt an. 884.

68 Ralbodus ex Abbate Epternacenſi factus Archiepiſc. familaris fuit Formoſo Papæ: ſed. ann. 21.

69 Rutgerus Henrico Imp. adverſus Nortmannos pugnanti adfuit an. 934. ſed. an. 12. ob. an. 934.

70 Rupertus Saxo Eccleſiam Maximini vaſtatam reſtauravit, ſedit an. 28 obiit peſte anno 955.

71 Henricus. Hic Ottonem I, in Italiam duxit, interfuitque Synodo contra Joannem XIII Papam celebratæ.

72 Theodor. ex Præpoſ. Mogunt. fact. Archiep. ob. 570.

73 Eckbertus frater Arnulphi Comitis Hollandiæ, & virginis Herlindæ. obiit an. 989.

DEINCEPS ELECTORES.

74 Ludolphus Saxo, præfuit annis 10, primuſq; fuit Elector Imperij.

75 Adelbero anno 1003 invaſit dignitatem, quum ab Imperatore Henrico IV eſſet deſignatus Megingandus Præpoſitus Moguntinus, qui obiit Confluentibus anno 12 ſui muneris.

79 Poppo, electus anno 1025, filius fuit Ludolphi Auſtriaci, profectus eſt in Palæſtinam: templum Simeoni exſtruxit, ſedit an. 41. mēſes 5. defunctus an. 1037.

77 Eberhardus filius Comitis Palatini. Hujus rogatu venit ex Italia Treuiros Leo IX. Sedit an. 20. defunctus eſt an. 1067, pridie Paſchatis.

78 Cono vel Conradus anno 1066, interemtus eſt.

79 Udo Suevus defunctus an. 1077. Huic a quibuſdam ſubjungitur Ado, qui controverſiam inter Henricum IV Imperatorem & Rudolphum ſtuduit componere autoritate Gregorij Papæ.

80 Egilbertus Bavarus, electus anno 1079, ſedit annos 22. obiit anno 1101.

81 Bruno Francus, ſed Paſchali II. defun. eſt an. 1123.

82 Godefrid. cauſſatus clericor. diſſolutā vitā, reſignavit.

83 Meginherus miſere & indingne confoſſus 1130.

84 Adelbertus, electus an. 1132. fāiliaris fuit S. Bernhardo: Eugenium ex Italia cum XVIII Cardinalibus ſecū Treviros eduxit, ob, an. Chr 1152. Præſulatus ſui 19.

85 Helli-

Digitized by Google

85 Hellinus Trevir. electus anno 1152 arcem Erenbretſteyn exſtruxit: ſed. an. 18. ob, anno Chriſti 1170.

86 Arnoldus, electus promotuſque a Friderico I: ſedit annos 18. mortuus eſt anno 1188.

87 Joannes Imperatoris Henrici IV Cācellarius competitoribus ſuis a Pontifice Joanne prælatus, gubernavit Eccleſiam annis 23: obiit anno 1213.

88 Theodoricus IV Comes de Weda: ſedit an. 30. defunctus anno 1242 Hic ædificavit & munivit Kellenbergium, & Caſtellum in monte Thabor exſtruxit,

89 Arnoldus *II* Comes Iſenburgius contra Rudolphum electus an. 1243 pallium obtinuit ab Innocentio Papa. Hic Trevirenſem urbem munivit: Muros patenti oppido Confluentiarum circumduxit. Baſilicam Maximini reparavit. Palatiolum caſtrum firmavit: obiit anno Chriſti 1219 regiminis ſui 21.

90 Henricus II, ab Urbano IV factus Archiepiſ. ornavit ditionem ſtructuris. Defunct. eſt Bonnæ an. 1286: quum præfuiſſet annos 26.

91 Boemundus de Wanſberch an. 1288 a Nicolao *VI* conſecratus eſt. Noviomagum exſtruxit, illatus eſt monaſterio Heymerlort. anno 1299.

92 Dietherus Adolphi Naſſovij Roma. reg. frat. ob. 1306,

93 Balduinus Com. Lutzenburgius Henr. *VIII*. Imper. frater, magnī animī & judicij vir, Diœceſin multis modis ornavit, Pontem Confluentium exſtruxit. Sedit an. 46. vixit 68. defunctus eſt anno 1054.

94 Boemundus II Sarrapontanus: Hic quum eſſet debilior ſubſtituit ſibi vivo Cononem, obiit anno 1342.

95 Cono de Falckenſteyn Hic Bopardiam & Veſaliam superiorē Trevirenſi ditioni acquiſivit, obiit an. 1318. Confluentibus.

96 Wernerus a Koningſtein Cononis nepos, ſed. an. 30. ſepultus eſt apud avunculum, anno 1418.

97 Otto, Comes a Zegenheym. ſedit an. 2.

98 Rabanus ab Helmſtadt Epiſcopus Spirenſis: ſedit annos 90: obiit anno 1432.

99 Iacobus Baro a Sirck, ſed. an. 7. obiit an. 1436.

100 Joannes Marchio Badenſis, electus anno 1449. vixit uſque ad annum Chriſti 1505: ſedit an. 53. mortuus eſt in caſtro Erentbretſteyn.

101 Iacobus II Marchio Badenſis diſcipulus Philippi Beroaldi, ſedit annos 8. defunct. eſt Coloniæ an. 1511.

102 Richardus Gryſenclaw, ſub quo Maximilianus Imp. Treviri Comitia imperij celebravit anno 1512: Interfuit coronationi Ferdinandi anno 1525: ſedit an. 20.

103 Joan. a Metzenhauſem, præfuit Eccleſiæ an. 9. In Conventu Imperij Haganoæ cui præfuit Ferdinandus Rex ex immani æſtu in morbū incidit, delatuſq; in arcē Dachſteyn, extinct eſt 22 Iulij an 1540, ætat. ſuæ 48.

403 Joannes Ludovicus ab Hagen ſedit an 7, vixit an. 53. obijt anno Chriſti 1547.

104 Joan. IV Iſenburgicus, elect. a. 1547. interfuit Concilio Trident. an. 1552. unde Alberti March. Brandeb. qui in tractu Rhenano ditiones Epiſcopor. infeſtabat, injurijs revocatus, haud diu ſuperfuit: extinctus eſt in caſtro Montaburenſi, quarto ad inauguratione anno: Situs eſt Confluentibus.

106 Joan. V, anno 1556 ex Archidiacono in Archiepiſcopum electus pacis & literarū ſtudia impenſe coluit, Interfuit electioni Maximil. *II*. Scholā Treviris aperuit.

107 Iacobus *III* ab Els Trevir. electus an. 1567. Hic a civitate quū diſſentiret, an. 1568 eam obſedit: ſed procerum vicinorum & Cameræ imperialis interceſſione effectum eſt, vt poſitis armis pacis ſtudia ſectati ſint.

108 Joannes Schouwebergius, electus anno 1511.

Lotharius.

TVBINGA

Digitized by Google

Longit. Grad. xxx. 30. *Latit.* xlviii. 18.

TVBINGA ad Neccarum ſita in Suevia, Orientem verſus habet montem Auſtriacum, verſus meridiem vallem Neccarinam: verſus Septentrionem vallem Ameranam: eſtque urbs admodum elegans, frumento, & vino, & reliquo rerum ad vitam neceſſariarum proventu abundans, uſque adeo ut bona ſua vicinis etiam Suevis communicet. Initio fuit Comitatenſis: nam Anno 1138 mentio fit in ludis equeſtribus Magdeburgi celebratis Ludovici cujuſdam Com. Tubingenſis. Vendita eſt hæc civitas Vlrico Wirtenbergico cum caſtro & omnibus ad eam pertinentibus anno Chriſti 1342. Facta eſt autem magna urbis amplificatio circa annum 1482, quum ad partem quæ *Pruel* vocatur, acceſſit forum, & locus qui verſus Nicrum amnem ſitus eſt ad Meridiem, cum templo B. Gregorii. Eodem tempore quoque deductus eſt in Nicrum rivus Ameræ, & pons ſupra flumen conſtructus ex ſaxo. Anno vero 1495 in Wormarienſi conventu à Maximiliano Auguſto ex Comitatu in Ducatum evecta eſt, ob inſignes & heroicas virtutes Eberardi Wirtenbergenſis & Montiſpeligardenſis Comitis, qui, ut illam redderet illuſtriorem, ac non ſuæ tantum ditioni ſed univerſæ quoque Germaniæ prodeſſet, Academiam in ea inſtituit, cavitque, ut *in S. Theologia* (ſic ſonant verba fundationis) *ordinarii Doctores quatuor, In iure Pontificio & Imperiali ſex, In medicina Theorica practicaque duo: In Morali duo, In Poetica Oratoriaque duo, In Philoſophia Naturali ac rationali duobus in contuberniis magiſtri decem per ſingulos dies ſtatis horis ſuas profiterentur lectiones, perpetuiſque foverentur ſtipendiis.* Itaque evocati illuc docuerunt Gabriel Byel Theologus, cujus multa exſtant ſcripta. Ioannes à Lapide Carthuſianus Theologus & Philoſophus eo ſeculo celeberrimus. Ioannes Stofflerus aſtronomus eruditiſſimus, cujus elegantem ſphæram & multa alia Mathematica inſtrumenta Munſterus flammis conſumpta deplorat. *Denique* (ut habet inſtrumentum fundationis) *ne ex orbe illo diſciplinarum quicquam deſiderari poſſet, linguis ediſcendis, inſignem eruditione cognitiſſima virum Ioannem Reuchlinum Phorcenſem præfecerunt, qui Hebræas & Græcas litteras doceret fideliter.* Rector primus conſtitutus eſt Ioan. Nauclerus, qui & Præpoſitus & Cancel. Eccleſ. & Academiæ fuit, cujus opus hiſtoricũ inſigne Tubingæ Thomas Anſelmus typographus edidit, cum præfatione Capnionis anno 1500: Philippo Melanchthone curam gerente ut opus illud prodiret quam ornatiſſime, qui ut teſtatur in ejus vita Camerarius, *partim diſponendo, partim augendo, partim etiam retexendo id præſtitit ut lectio libri illius à quam plurimis expeteretur, & fructu voluptateque non careret.* Docuit in eadẽ Schola patrum memoria Leonhardus Fuchſius primus politioris medicinæ poſt veteres repurgator. Noſtra quoque ætate ornavit eam Martinus Cruſius, eloquentiæ & linguarũ profeſſor eruditiſſimus. Porro civitatem Tubingenſem moderantur præfecti duo, maior & minor: Poſt eos duo ſunt Conſules: tum Iudices, & Quæſtores, & Curatores Decumani, qui Remp. adminiſtrant. Certis quoque temporibus iudicium Aulicum & Eccleſiaſticum exercetur.

TITR VESALIA

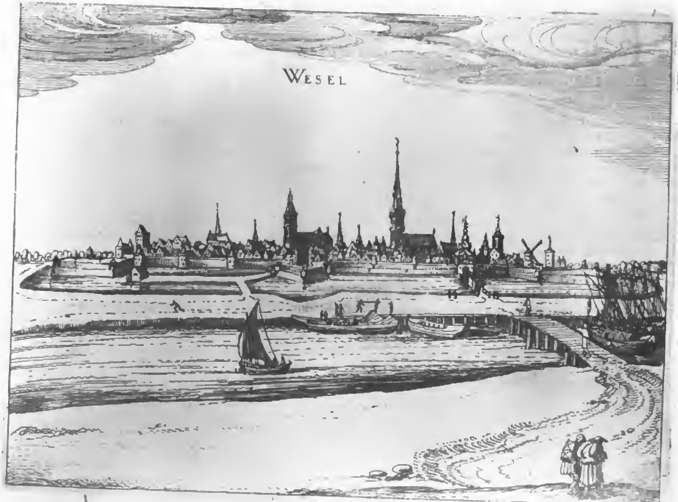

Digitized by Google

Longit. Grad. XXIX. 8. *Latit.* L. O.

IN Diœceſi Trevirenſi ad lævam Rheni ripam Bingio ſecundo amni deſcendentibus inter Bacchi aram & vicum S. Geari medio ſpatio occurrit Veſalia ſuperior, quam Voſaviam veteribus vocatam diximus, libro 1. in Tabula Peutingeriana. Video autem in ea opinione multos eſſe, ut putent, Iuliam Mammeam Alexandri Severi Imperatoris matrem, feminam bonis ſanctiſque moribus præditam, illic cum filio cæſam & ſepultam eſſe: quod quidem unde illi habuerint, neſcio. Nos iſtud, quia alibi excuſſimus, hoc loco tantum voluimus attingere. Porro oppidum iſtud ſub Friderico II anno 1233 immediate imperio ſubjectum fuit, exemptum clientelæ Schonenburgicorum, qui jus advocatiæ & Bruggraviatus in ea obtinuerunt, inque eum uſum arcem condiderunt cujus adhuc extant turres & parietes extra urbem in ſublimi colle. Vt autem in poſterum ejus urbis in hac parte immunitati ſecuritatique conſuleretur, certis ab Imperatore Guilielmo Hollando diplomatibus effectum eſt, anno Chriſti 1252. Poſtea tamen Henricus ejus nominis VII filius Henrici Comitis Lutzenburgici electus Imperator Veſaliam & Bodobrigam quæ vulgo Boppart vocatur, Balduino fratri ſuo Archiepiſcopo Trevirenſi oppignoravit pro certa pecuniæ ſummâ, quum copias conſcriberet, quibus ad componendas in Italia Guelphorum & Guibbellinorum factiones uſurus eſſet. Ac de oppignoratione iſta deque Sturiæ jure dictum eſt à nobis in Bodobriga. Ita ergo factum ut Veſalia iſta nunc temporis pareat Archiepiſcopo Trevirenſi. Sita eſt autem urbs iſta loco peramœno: Templum in ea eſt honori B. Virginis conſtructum, anno 1308, eſtque is annus in rei memoriam feneſtris ad Orientalem ejus partem poſitis inſculptus, litteris cubitalibus, ſed quæ propter intervallum ſpectantibus minores videntur. Anno vero 1331 demum dedicatum eſt. A Balduino vero Archiepiſcopo Trevirenſi ex Parochiali mutatum eſt in Collegiatum. In altera urbis parte eſt Eccleſia S. Martini, quam Dietherus Archiepiſcopus Collegiatam eſſe voluit ann. 1303, juſſitq; ut in ea ſemper eſſet Præpoſitus unus, Decanus unus, & Canonici quinque. Inter hæc duo templa ſita eſt Abbatia Virginum veſtalium. Prope mœnia vero verſus Rhenum conſpicitur Xenodochium, in cujus ſacello ſupra ſummum altare columna eſt lignea, ad quam Wernerus puellus quondam alligatus fuit à Iudæis, quum in ignominiam Salvatoris noſtri odium in puerum exercerent, repetentes memoriam nefandi ſceleris à maioribus ſuis in Dominum noſtrum perpetrati. Hie partim Germanicis, partim Latinis vocibus litteriſque ſic ſcriptum legitur, ANNO 1287, *Hat Wernerich de Wammenroid den Tod gelitten.* 13. KAL. MAII. Beata anima, cui datum ad imitationem Chriſti Judæorum manibus torqueri, & ex corpuſculo illo ad Salvatorem ſuum evolare!

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXVIII. o. *Latit.* LI. 38.

HÆc ad differentiam prioris vocatur Veſalia inferior, ſive Clivorum: nam prior illa Trevirenſis fuit. Sita eſt in ripa Rheni dextera, ſive Germanica, ad confluenteis Lupiæ & Rheni, qua ſe minor amnis in maiorem exonerat. Porro frequens ejus eſt apud Tacitum mentio: qui narrat, inter Lupiam & Amiſiam (oritur autem uterque in Weſtphalia, ſed diverſo curſu, ille verſus Occaſum lapſus Rheno poſtea miſcetur, hic in Septentrionem converſus Oceano Germanico mergitur) in ſaltu Teutoburgenſi cæſum fuiſſe Quintilium Varum cum legionibus Romanis ab Arminio, memorabili illa clade quam prolixè deſcribit Paterculus. Ad hujus igitur fluminis oſtium ſita Veſalia, opportuno admodum mercaturæ loco, ingenti ex vicinis agris rerum incremento, potens & dives facta eſt. Eberhardus Comes Cliviæ & Teiſterbandiæ nonus (fuit autem Teiſterbandia ditio illa omnis quæ Moſa, Vahali & Rheno circumſcribitur, in qua etiam hodie inſignia ſunt dominia) largus fuit in perſonas Eccleſiaſticas religioni conſecratas, itaque multa illis donaſſe dicitur. Vnum extat adhuc monumentum quod ita ſonat, ANNO INCARNATIONIS *Dominicæ* DCCXXV, EBERHARDVS *Comes &* BERTHA *vxor ſua nobilis matrona de ſtirpe Caroli Magni, & Luitprandus Comes, Berengarius Epiſcopus Tullenſis filii eorumdem, conſtituerunt duas congregationes Eccleſiarum, unam in* WISSEL, *ordinis Canonicorum, & aliam in* NVSSIA, *ordinis Canonicarum, ſub Gunthero Epiſcopo Colonienſi.* Sub Arnoldo II Comite Cliviæ decimo ſeptimo exſtruxerũt Godefridus & Otto Comites de Kappenberch Monaſterium Virginum extra muros, ubi ſe Lupia in Rhenum exonerat, Theodorico VIII dedit Rudolphus Habſpurgenſis Veſaliam, cum Caſtro Rhynbergenſi, Theodoricus IX qui filiam Alberti Auſtriaci Imperatoris uxorem duxit, jus habuit in Veſaliam & Rhynbergam, idemque coventum Prædicatorum Veſaliæ inſtituit. Adolphus Dux I Cliviæ Curiam Veſaliæ exſtruxit. Edidit & viros eruditos Veſalia: atque inter eos eximium Arnoldum, cui à patria cognomen Veſalienſis. Hic commentarium ſcripſit in Decalogum, editum Coloniæ anno 1542. Initio motuum Belgicorum hoſpitium hîc fuit perfugis Hollandis, Zelandis Arteſiis, Flandris, Brabantis; atque ex peregrinorum ſollertia crevit opibus, mercatura, potentia. Sed poſtquam Hiſpanus nullam ſibi invadendi Batavos viam reliquam patere intellexit, quam per Cliviam & Gelriam, expoſita fuit ſemper invaſionibus & excurſionibus potentiorum. Franciſcus Mendoza Archithalaſſus Arragoniæ anno 1598 extorta à Magiſtratu ingenti pecuniæ vi, eo adegit Senatum, ut coactus ſit anno ſequenti etiam religionem mutare, admiſſis in templa omnia Pontificiis. Poſt obitum vero Ducis Cliviæ, occupavit urbem Ambroſius Spinola, eamque adhuc ingenti præſidio Hiſpanorum militum obſeſſam in ſua poteſtate habet: intentus in omnes occaſiones, quibus progredi ulterius, & Gelriam, Tranſiſalaniam, cum Diœceſi Traiectenſi poſſit partis adiungere. Ac niſi conatibus ipſius Illuſtres Ordines Vnitarum Belgicæ Provinciarum iviſſent reſtitum, iampridem rem confectam habuiſſet.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIX. 12. *Latit.* XLVIII. 21.

IN Auſtria, ad Danubii profluentis ripam dexteram, ſita eſt VIENNA. Eam Lazius eandem putat eſſe cum Ptolemæi *Iuliobona*, & Strabonis *Vende*, & Antonini *Vindebona*, quam Aurelius Victor *Vindobonam* vocat in vita M. Antonini Imperatoris; liber Notitiatū *Vindobianam*. Otto Friſingenſis lib. 1. de geſtis Friderici Imperatoris autor eſt, appellatam fuiſſe olim *Favianis*, *Dux*, inquit *in viciniam oppidum Viennis*, *quod olim à Romanis inhabitatum*, *Favianis dicebatur*, *declinavit*. Citatur & antiquum marmor effoſſum ad portam Scotenſem, in quo legitur, MARCIANVS DECVRBO ÆDILIS ET DVVMVIR MVNICIPII VINDOBONÆ, ET PRÆFECTVS COHORTIS FABIANÆ. Et conſtat, Annium quendam Fabinum legioni 10 Germanicæ in Pannonia his locis præſidiſſe, cujus quidem non in hiſtoria, ſed in monumentis Pannonicis tam frequens mentio eſt, ut ab iſto Fabiano videri poſſit cohorti illi atque urbi datum nomen. Sub annum Chriſti 464 fertur Severinus Barbaros hoc loco docuiſſe, eoque perduxiſſe, ut intra Fabianam duas baſilicas exſtruxerint, quas poſtea disjecerunt Longobardi. Sub annum vero 640 fertur Giſalaricus à Rudberto iſtuc miſſus, ſacellum intra Fabiana magiſtro ſuo excitaſſe. Ab hoc inde tempore numerantur Epiſcopi Fabianenſes, qui & Favianenſes, & Vigennenſes dicuntur. Carolus magnus poſtea Baſilicam B. Petro hic ædificavit, quod etiam fecit in Sicambria, & Carnunti, quod tunc quidem Carnburgum, poſtea à templo *S. Petronell*, vocatum fuit. Sub Ludovico Arnulphi filio, Conrado item & Henrico Auguſtis, ab Hungaris & Anaribus dolendum in modum vaſtata eſt. Iacuitque ita aliquamdiu, donec circa annum 1158 ab Henrico Auſtriæ Duce Scotica Abbatia illic erecta eſt: prout id litteris fundationis probatur, quæ ſic habent, *Ego Henricus Dei gratia Dux Auſtria Univerſis Chriſti fidelibus ſalutem. Manifeſtum fieri volumus univerſis, quod nos inter alias patrocinatus noſtri Eccleſias, Abbatiam in honorem* DEI *& laudem ſue genitricis Mariæ, denique in commemorationem B. Gregorii, in predio noſtro fundavimus, in territorio ſcilicet Favianæ, quæ à modernis Vienna nuncupatur*. Poſtea anno 1200 Richardus Rex Angliæ ex Aſia, ubi militaverat, domum revertens, quum hac iter faceret, captus à Lupoldo Auſtriæ Duce ſuis impenſis mœnia urbis excitavit. Circa annum vero 1236 Fridericus II Imperator receptus eſt Viennæ à civibus ſummo honore, eſtque ibi cum filio ſuo Conrado Romanorum rege tres menſes commoratus. Hoc tempore urbs iſta facta eſt Imperialis, accepitque inſignia quæ adhuc ſervat, aquilam auream bicipitem & coronatam in campo nigro. Eodem anno inſtituta eſt illic Academia, ad normam Scholæ Pariſienſis. Manſit autem quadriennium duntaxat ſub imperio, devoluta poſtea ad poteſtatem Auſtriacorum. Anno 1276 hebdomadibus quinque obſeſſa eſt à Rudolpho Habſpurgio, defendente Othocaro Bohemiæ Rege. Compoſita autem eſt controverſia hiſce legibus. Imperator Othocaro Bohemiam & Moraviam, beneficii loco ut conferret, Auſtria, provinciæque reliquæ Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, ad Imperium redirent. Anno 1340 cœpta eſt exſtrui turris S. Stephani, eſtque ſexageſimo poſt anno demum abſoluta. Anno 1463 obſeſſus eſt Imperator Fridericus à civibus ſuis in arce Viennenſi, ac per Georgium Podiebracium Bohemiæ Regem tandem liberatus. Eam tamen optimus Imperator injuriarum priorum immemor ita evexit poſtea, operam quoque accommodante

modante

modante filio Maximiliano, ut nunc ſex potentiſſimarum nationum videatur commune eſſe diverſorium, Germanorum, Italorum, Hungarorum, Bohemorum, Polonorum, & Slavorum. Anno 1529 obſedit eam arctiſſime Solymannus Turcarum Imperator, adducto exercitu 30 millium militum. Oppugnavit eam vicies, omni adhibito tormentorum genere, Cuniculis quoque actis ſuffoſſos muros diſrupit: Nihil intermiſit artis, virium, induſtriæ, ut urbe (certiſſimo Germaniæ totiuſque Europæ propugnaculo) potiri poſſet. Sed defenſa eſt ſingulari Dei benignitate & virtute civium à 26 Septembris uſque ad 15 Octobris, quo hoſtis amiſſa magna exercitus ſui parte domum recedere coactus eſt.

CATALOGVS EPISCOPORVM VIENNENSIVM.

Severinus Norici ac ſuperioris Pannoniæ Doctor fuit, poſt Attilæ Hunnorum Regis interitum anno 466, & Epiſcopos plures dedit.

Mamertinus, non ille qui de ſtatu animæ ſcripſit, fuitque in Gallia Viennæ Epiſcopus, ſed alius.

Marcianus ex monacho S. Severini juxta mœnia factus Epiſcopus.

Lucillus. Hic Fabianenſis primum cœnobii præfectus, dein Batavis caſtris ad Æni & Danubii confluentem a B. Severino datus Epiſcopus, poſt Severini & Marciani obitum Fabianenſem Cathedram junctam Patavienſi rexit.

POST INTERVALLVM.

Guſalaricus & Cunaldus miſſi Laureaco à Rudperto Iuvavienſi Epiſcopo; Rudperto templum poſuerunt Fabianis, anno 640,

POST INTERVALLVM.

Sodomus ſub Pipino Francorum rege anno 740. ad Avares in Pannoniam miſſus à Ioanne Epiſcopo Iuvavienſi, Eccleſiam Fabianenſem rexit.

Haymo à Virgilio Archiepiſcopo Juvavienſi miſſus ad Avares hic prædicavit.

ITERVM POST INTERVALLVM

Theodoricus miſſus ab Arno metropolitano Juviavienſi ad convertendos Avares.

Otto.

Oſualdus circa annum Chriſti 865.

Radfridus.

ITERVM POST INTERVALLVM PAROCHI.

1 Eberhardus anno 1140, conſtitutus à Reimberto Epiſcopo Pataavienſi.

2 Burcardus, qui ſimul quoque Patavienſis fuit Epiſcopus anno 1160.

3 Sigehardus, anno 1210.

4 Petrus, anno 1266.

5 Gerhardus, anno 1270.

6 Bernhardus Brambock, anno 1280.

7 Gotofridus, anno 1380.

8 Pollio, anno 1350.

INDE PRÆPOSITI

1 Wernherus anno 1360.

2 Albertus à Garſio anno 1370.

3 Bertholdus

3 Bertholdus, anno 1382.
4 Antonius, anno 1400.
5 Guilielmus Trutes, anno 1412.
6 Albertus Comes à Schauwenberg, anno 1440.
7 Iudocus Hauſner, anno 1460.

POSTEA EPISCOPI.

Fridericus III Auſtriæ Archidux, quartuſque ejus nominis Imperator, præpoſituram Viennenſem convertit in Epiſcopatum. Fuere ex eo Epiſcopi.

1 Leo à Spaur Tirolenſis imperrato à Paulo Pontifice privilegio conſtitutus Epiſcopus Viennenſis, anno à Chriſto nato 1480.
2 Bernhardus initio Archiepiſcopus Salisburgenſis, & poſt Leonis exceſſum à Friderico Cæſare Epiſcopus quoque Viennenſis conſtitutus, anno 1485.
3 Vrbanus Agrienſis, Hungarus, Matthiæ Hungariæ regis quæſtor & aulicus, ſimulatque Matthias expugnata Vienna rerum potiri cœpit, Epiſcopatum Viennenſem adeptus eſt, vivo adhuc Bernhardo.
4 Ioannes Veſprunienſis antea in Hungaria Epiſcopus, à Matthia Rege Hungariæ ſubſtitutus eſt Vrbano, manſitque ejus Cathedræ doctor donec Maximilianus Auſtriam recepit.
5 Bernhardus Baro à Bolhaym: qui quum Viennam Imperator Maximilianus in fidem ſuam recepiſſet, Veſprunienſi mortuo ſuffectus eſt. Hic quod ſacris non eſſet intiatus, adminiſtratoris duntaxat titulũ habuit.
6 Georgius à Slavonia: Hic Maximiliano Cæſari à ſacris concionibus fuit, vir eruditus & gravis.
7 Petrus Bononius Tergeſtinus Epiſcopus, qui quum mortuo Maximiliano ſcriniorum magiſtri munus per Auſtriam obiret, hujus ſimul Epiſcopatus adminiſtrationem habuit.
8 Ioannes à Revellis Burgundus, Ferdinando Archiduci Maximiliani Imperatoris ex Philippo filio nepoti ab eleemoſynis, Bononio adhuc viventi ſubſtitutus eſt, anno Domini 1522. Obiit anno 1530.
9 Ioannes cognomento Fabri ex Leukirch, Suevus, Ferdinandi Regis Confeſſarius promotus ad Epiſcopatum anno 1531. Obiit anno 1541.
10 Fridericus Nauſea vir egregia eruditionis laude, concionator Ferdinandi Imperatoris, ſcientiarum diſciplinarumque orbem libris editis vulgavit. Scripſit in Grammatica, Rhetorica, Muſica, Poëſi, Oratoria, Hiſtoria, Aſtrologia, Phyſica, Iuriſprudentia, Theologia, varia opuſcula. Encomium urbis Patavinæ. De tardiore ſuo ex Italia reditu: Topotheſian Coloniæ Agrippinæ & Ratiſponæ. Librum Genethliacum in nativitatem D. Maximiliani & D. Ferdinandi Ducum Auſtriæ. Epigrãmatum Centurias. Ad Fridericum Ducem Saxoniæ Electorem lib. I. Iſagogen in toros 4 Inſtitutionum. Pro ineunda Chriſtianorum concordia. De terræ motibus lib. I. Concionum Pragenſium libros plures. Conſolationem ad Regem Ferdinandum. De Antichriſto libros 3. & alia permulta.

Digitized by Google

Longit. grad. XXXII. o. *Latit.* XLVIII. 20.

VULMA Imperialis civitas Sueviæ eſt, una ex quatuor villis Imperii, ſita ad confluenteis Ilari, & Blavi, quorum ille ex Algea, hic ex Wirtenbergenſi ditione ortus ſe in Danubium exonerat. Nomen habet ab vlmis, quorum illic larga eſt ubertas ſolo ad eas edendas ſua ſponte luxuriante. Et fuit perdiu pagus, ad annum ſcilicet 1300 uſque, foſſa tantum & ſepibus munitus; Nunc urbs eſt valida, florens opibus & copiis locuples, omnique rerum ad vitam neceſſariarum præſidio ornata. Templa habet multa: ſed præ aliis unum eximium quod magnificentia columnarum, ſtructuræ artificio, maieſtate & dignitate operis cætera totius Germaniæ, uno excepto Argentoratenſi, provocat. Habet templum illud turrim præcelſam, quam olim, priuſquam lorica & pinnis cincta eſſet, conſcendit Maximilianus, ut ex ea locorum amterminorum ſitum amœnitatemque proſpectaret. Fertur eo tempore Imperator in extremis turris lapidibus ita ſtetiſſe, vt alterum quidem pedem extulerit agitaritque, alterius vero pedis partem dimidiam extra ſolum in quo conſiſtebat libraverit, media duntaxat (horreſco referens) plantæ parte nixus. Oſtenditur hodieque locus in quo ſterit, cum adiecta nominis inſcriptione. Sunt in eadem urbe duo fora maxima, euripi pulcherrimi, armamentaria inſtructiſſima. Carolum Magnum ferunt civitatem totam cum omni ejus juriſdictione donaſſe Cœnobio Augiæ majoris, quod eſt in lacu Podamico, uno duntaxat lapide à Conſtantia, exſtatque ejus donationis inſtrumentum datum anno 813 apud Nauclerum Volum. II Generat. 28. quod ita ad verbum ſonat.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDVÆ TRINITATIS. KAROLVS divina favente gratia Auguſtus: Si ſanctorum Monaſteriorum loca, ne labantur, frequenter ſuſtentamus, ſuſtentando dicamus, non ſolum Deum per hoc nobis placamus, ſed etiam noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet induſtria, qualiter Vlmam noſtram regalem villam pro animæ noſtræ ac parentum noſtrorum remedio, ad Monaſterium, quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemaniç partibus ſita. Sintleoheſuna nũcupatur, ubi venerabilis Præſul Hetto ſpirituali turmæ præeſt, cum omnibus adpendiciis ſuis & locis adjacentibus tradimus atque transfundimus, ut fratres ibidem regulariter ſubſiſtentes, & divino operi die nocteque jugiter inſudantes, dum à noſtris ſumptibus alacriter procurantur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propicium facere dignétur: utque prædictus Hetto cum fratribus ſuis, monachis videlicet atque clericis in præfata Inſula, exterioribus curis remotis, Deo ſervire liberius atque ſecurius inſiſtere valeant cum ipſius Abbatis deſiderio ſuorumque Monachorum rogatu, Adelbertum cognatum noſtrum, in ſupradicta Vlma advocatum ad defenſorem conſtituimus, & eundẽ, quia quales futuri homines ſint, ignoramus, ne ſtatuta noſtra vel ipſe vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum tranſgrediatur, in præſenti cum juramento tenaciter obligamus. Hac de cauſa noſtræ placuit providentiæ, eodem Adelberto defuncto, in præſentia Abbatis ſuorumque ſucceſſorũ ac fratrum, videlicet monachorum, hoc perpetua ponere poteſtate, ut ſapientum uſi conſiliis, ex his quos inter potentes ſæculi noverint & invenerint meliores & æquitatis amatores, eligant huic loco, ſicut & in cæteris locis ſuis competenter advocatos & defenſores, eo tamen tenore, ut quandocumque ſui commiſſi prævaricator aut in rebus vel hominibus, quod vulgo Balmundt dicitur, extiſtat, ſtatim ſine mora, ſine judicio advocatiam perdat.

Qui advocatos ad omnes ſui ſucceſſores, quale ſervitium in præfata villa Vlma, ab Augienſi Abbate ejuſdemque miniſtris deinceps perceptuti, vel qualem juſtitiam ipſi Abbatibus ſint facturi, breviter hic determinavimus. Statuimus ergo & præcipimus, ſi præſens Adelbertus advocatus, vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum in prædicta villa placitare voluerit quando vel qualiter aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo diſponatur, ut non cum pluribus quam 30 equis ad placitandum veniat, & tale ſervitium quale tunc repetitur, & quod prædictæ militum & equorum multitudini congruat & ſufficiat eidem advocato prælibato Abbas decenter & honeſte exhibeat. Et ut hoc nunc & in futuro cunctis pateat, regali noſtro imperio ſancimus & confirmamus, ut nullus abuocatus in præfata villa majus ſervitium ab Augienſi Abbate vel à ſuis miniſtris quaſi ex debito exigat, aut ad libitum ſibi ſtatuat ipſe, ſive quaſi ex jure ultra ſtatutum quicquam uſurpare ſibi vel vendicare audeat. Inſuper ſtatuimus atque jubemus, quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte ſibi retenta, duas Abbati reddat, & nullum advocatum vel exactorem præter ſe ſine Abbatis permiſſione conſtituat. Addimus, quod nihil privati muneris vel ſeruitii in eadem villa, vel à quolibet locorum illuc pertinentium, ſive à cellariis, quaſi ex debito & ſtatuto ſibi jure exigat, ac mãſiones vel pernoctationes uſpiam frequentare audeat. Quod ſi præſens advocatus vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum hæc noſtra ſtatuta tranſgrediatur, ſine judicio & abſque ſpe recuperationis jubemus ut advocatia ſtatim privetur, & alter fidelior ac iuſtitiæ amantior, ſano conſilio in ejus locum ſubrogetur. Et ut hoc ſcriptum noſtrum atque decretum ob omnibus firmius obſeruetur & obnixius, annuli noſtri ſigno, ſigilli que impreſſione firmari iuſſimus. Datũ anno ſalutis 813.

De hac urbe ſic inter alia ſcribit Martinus Cruſius in Paralip. Annal. Seu. cap. 16. Vlmam non ab Amazonibus aut Aſiatis, ut quibuſdam videtur, ſed ab ulmis nomen accepiſſe, ex eo apparet, quod etiamnum ibi platea quædam ſit, non multum à Blavo diſtans, hoc nomine dicta (*die Vlmergaſſen*) quaſi olim multæ in eo loco ulmi ſteterint, ritu ſalicum poſitæ. Veriſimile eſt, hanc quoque vrbem eadem incommoda cum tota Suevia paſſam eſſe, tempore Clodovei magni (anno Chriſti 500.) Francorum Regis: & non modo vaſtatam, ſed & in ſervitutem redactam fuiſſe: e quibus malis vix longis temporibus reſpirare potuerit. Carolus Magnus Vlmam monaſterio Divitis Augiæ, ceu villam Regiam, & aliquid regiæ dignitatis habentem, donaſſe ſcribitur: utpote adhuc Francis ſubiectam, nec mœnibus cingi permiſſam, metu rebellionis. Poſt inſecutis temporibus paulatim ea in libertatem, pecuniis prudenter datis, ſeſe vindicavit, ſub Ludovico Bavaro Cæſare: à quo poteſtate accepta ipſa urbs ſibi deinde Senatum, Conſules, & Tribunos creavit, anno circiter 1346. cujus privilegia adhuc magis confirmarunt Carolus IV. & Fridericus III. Impp. Ex eo tempore jam magis ac magis emergere & incrementa capere cœpit: uſque eo, ut non facile aliis imperii civitatibus cedere videatur: ſive urbem ipſam ſpectes, & ejus munitionem armamentàriumque: ſive ærarium & reditus; ſive agri magnitudinem, gubernationis formam, atque vim. Itaque *εὐδαίμων, ὡς αὐτάρκης*, merito judicari poteſt: felix, utpote ſibi ſufficiens ipſa, tum pacis, tum belli temporibus. Loco porro peramœno ſita eſt: formam non plane circularem referens: quippe paulo longior, quam latior: qualis ovi propemodum figura eſt: unde & *ὠοειδὴς* nominatur. Ambitus urbis Felici Monacho continet paſſus ambulatorios 6400. cum vetus urbs ante Conradi Imp. tempora tantũ 2100. habuerit. quod ſpacium, ſi nouum propugnaculum Danubii excipias, etiam noſtræ ætati

ætati ſatis congruit. Danubio alluitur, qui primum ibi navigabilis, Ilaro & Blavo receptis, efficitur. Nullos circum ſe montes habet, excepto illo, qui ad Septentrionem eſt, qui vocatur S. Michaelis mons fertiliſſimus, & à damno urbi dando remotior. Muris ab omni parte clauditur firmiſſimis: extra quos foſſæ ſunt præaltæ: loco quarum Auſtrum verſus Danubius eſt, novam munitionem utrinque includens. Portum quoque non habet contemnendum: ad quem naves onerariæ, per æſtatem à Bavaria adverſo flumine ſubvectæ appelluntur, frumento, ſale, ferro & id genus aliis onuſtæ. Sed & ratibus, quæ homines & merces vehunt, ſingulis prope ſeptimanis, magno numero in Bavariam & Auſtriam decurritur. Ilaro amne ligna ex Almangoiâ ad ædificandum, magno civitatis commodo advehuntur. Forma Reipublicæ Ariſtocratica eſt, & ab optimatibus adminiſtratur. Senatores habet 62. qui ex ordine patricio & plebeio conſtant: quorum prudentia univerſæ res, tum in urbe, tum in agro adminiſtrantur: dum ſingulis ſua certa munera attributa ſunt. Inter hos ſunt Duumvir, ceu duo Prætores, ex Patritiis, Senatores κατ' ἐξοχὴν (*die Eltern Heern*) appellati. Ab his ſunt Quinque viri, rebus tantum gravibus & ſecretis judicandis præpoſiti (*die Gheime Herrn*) Deinde tres viri Conſulares, omnes ex ordine Patricio: qui alternis annis præſident. Vnus militarium negotiorum Conſiliarius & Legatus: duo præterea Provinciales (*Heerſchafft Pfleger*) quibus cura rerum in agro: & tres Quæſtores (*Statrechner*) quibus rerum in urbe, cenſuumque, & redituum adminiſtratio commiſſa eſt: Curatores duo Hoſpitali *Spitalpfleger*) tres vero Pupillarium negociorum (*Pflegeren*) ac duo Cenſores (*Ainmger*) mulctæ pecuniariæ præfecti. Hi omnes cum paucis adhuc aliis minutioribus officiis. univerſum Senatum conſtituunt: à quibus pleriſque quotannis adminiſtrationis peractæ rationes exiguntur. Sed & plerorumq; munerum, quæ perpetua non ſunt, ante novi Conſulis renunciationem, quæ fere in Idus Auguſti incidit, curatio inſtituitur. Eccleſiaſtici conſiliarii, qui religionis negotia tractant (*Hutten herrn*) ſex ſunt; qui etiam Ædiles vocari poſſunt quoniam ſacras ædes ſartas tectas ſervant. Templum primarium in urbe eſt Divæ Virgini matri ſacrum: anno 464. fundari cœptum, & anno demum 1488 exædificatum atque abſolutum: in quo novies centena aureorum millia, ultrà ea quæ liberali manu ædificata ſunt, conſumpta fuiſſe ſcribuntur: quo nullum in tota Germania fanum eſt nec latius, nec altius: longitudo dumtaxat ejus à choro uſque ad extremum eſt paſſuum 304. de quo latius idem Cruſius lib. 5. Annal. Suæu. parte III. cap. 11.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIII. *26.* *Latit.* LI. *6.*

WIMARIA Thuringiæ urbs Principum Saxoniæ Lantgraviorumque Thuringiæ domicilium, ad lęvam Ilmi ripam medio inter Erffurdiam & Ienam itinere ſitum eſt, ſolo amœno & fœcundo. Nomen habet à vino, cujus copiam Iena huc mercatores advehere ſoliti ſunt. Atque hæc cauſſa eſt, cur eam Latinè quidam vocent Vinariam. Ea fuit initio Comitatenſis; poſtea tamen ceſſit Ducibus Saxoniæ, quorum hodie Palatium magnificum ex ſaxo quadrato ad normam cæſo in urbe ſpectatur, interlabente amne diſcretum à pomario & horto elegantiſſimo. Inſigne Comitatus Wimarienſis eſt Leo niger erectus in campo luteo cum corona rubra in capite & foliis roſæ rubris in clypeo circa leonem diſperſis. Eſt autem operæ pretium ſcire, quomodo Hermanus Wimarienſis Comes ultimus à Friderico Thuringiæ Lantgravio victus boniſque omnibus exutus ſit. Anno 1342 fertur Hermannus Comes epulum Erfurdiæ inſtituiſſe in aula Wimarienſi quæ tunc illic publico loco erat. Forte autem Fridericum Lantgravium Thuringiæ conſpicatus è feneſtra Hermannus prætereuntem, paucis ſtipatum, ſine ornatu & pompa honoratiore, per ignominiam compellavit, dicens: Quorſum abis *Fritz*? Et poſtea, Abi *Fritz*, quæ quidem voces ad pueros & viliores ſervos adhiberi ſolent. Non tulit cõtemtum iſtum generoſus Principis animus, qui pro verbis & geſtis repoſiturus vindictam graviorem, juravit, Acerbam ſibi vitam fore, niſi Comitem illũ eo adduxiſſet, ut ipſum cogeretur ſuperiorẽ ſuum agnoſcere, atque etiam Dominum compellare. Mox ergo Erffurdienſes ſibi junxit ſocios ad ve[illegible] Hermannũ, qui iam Swartzenburgicum Comitem ſibi ſociu[illegible] adjunxerat. Poſt varios & ancipites caſus hic tandem ejus belli [illegible] fuit, ut capti Comites Wimarienſis & Swartzẽburgicus venirent in Lantgravii poteſtatem: qui cum altero quidem egit benignius, Hermannum vero coegit deſerto Comitatu Wimarienſi jura omnia reſignare in Lantgravios, cum urbibus, arcibus, & agris. Ex eo Wimaria ſemper fuit in victoris ejuſque poſterorum poteſtate. Anno 1613, die 29 Maii ingens Thuringiæ incubuit tempeſtas, quę tantam inter tonitrua & fulgura profudit pluviarum grandinumque copiam, ut ad quindecim milliaria Erffordiam Mulhuſiumque verſus ſegetes omnes in agris perdiderit. Sed imprimis obfuit ea Wimariæ. Hujus enim fluvius in tantum ſubito excrevit, ut exundatione facta vicina omnia abripuerit, nitrati pulueris molam, pontẽ ſaxeum, viridarium Principis, balneum ſtanni cupro coopertum, carnarium, telonium, aliaq; ædificia publica, tum ornithotrophia, quibus gallinæ Indicæ ad Principis menſam ſaginabantur; cum mola gemmaria in qua Iaſpis ad tumulum & Epitaphium defuncti Principis Ioannis poliebatur, & propugnaculum arcis, aliaque ædificia diſiecerit ac diſturbarit. Perierunt eo tempore hauſti undis Vimariæ Equi Principis 25, Vaccæ vitulique 84, ſues 40. In urbe, homines 65. In vicinis quoque pagis permulti. Ericſdorffii diſiectæ domus 10, merſi homines 15. Diſutti domus 9 cum totidem hominibus. Crumſdorffium totum diſſipatum, cum hominibus & pecore omni, ſola excepta domo parochi, & ædificio nobilium. Sultzæ ædificia 25, homines 20. Roſſæ, ovile publicum cum ouibus mille. Wartſtetti domus 10. homines 25. Oberſettæ domus 44, homines 23. Probernæ, Sottelſtettæ, Matſtettæ, Brumbachii, aliiſque locis ſimiliter. Atque hæc omnia inter horam veſpertinam ſeptimam & tertiam noctis.

WISMARIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIX. *30. Latit.* LVII. *30.*

IN ſinu Codano ex adverſo Gothiæ Inſula eſt haud ignobilis, quam *Gotlandt* vocant, in longum porrecta, unicam habens urbem in latere Occidentali nomine *VVisbuy*, veterem, & ſi quid hiſtoriæ credimus, ac ruinis ſuperſtitibus, emporio quondam celeberrimam. Exſtant hodieque & oſtenduntur ſeptem templa & aliquot monaſteria ſingulari artificio ex marmore exſtructa. Templa ſunt, extra urbem B. Gregorij: in urbe B. Clementis, B. Olai, conditum ab Erico quem Cyprium vocant, B. Mariæ, S. Trinitatis; S. Laurentii, B. Joannis, S. Petri, S. Michaelis, & S. Spiritus. Cœnobia, S. Nicolai, B. Jacobi, B. Catharinæ. Privatarum civium ædes pleræque ingenti faſtu & ſumptu conditæ ſunt, quibus vix pares habet vel Colonia, vel Noriberga. Creduntur his olim locis leges nauticæ conditæ communi mercatorum conſenſu. Initia urbis referuntur ad Winetæ urbis Vandalicæ exitum. Nam quum Wineta fluctibus demerſa eſſet, dicuntur Suecones ex Gotlandia navigiis ſuis illuc profecti eſſe, & quidquid ex operoſiſſimis urbis ſtructuris, marmoreis, ferreis, æneiſque, aut ex inſtrumento ſtanneo, æreq, argenteo ſalvari potuit, abactis vento aquis eruiſſe, vel per urinatores eduxiſſe, & in Gotlandiam tranſportaſſe; inter cætera vero æneas duas maximi ponderis portas eodem tranſtuliſſe. Hinc illæ Wiſbienſibus divitiæ. Donec tandem ipſa quoque (ut eſt rerum humanarum viciſſitudo) collapſa eſt, inque eum ſtatum devoluta, ut præter magnum nomen & memoriam prioris ſtatus, vaſtaque rudera, & ſtructuras antiquas nihil reliquûm habeat. Noſtro tempore præſidet urbi arcique Gubernator Regis Daniæ. Haud procul ab urbe ſpectantur immanes quædam rupes, quibus Epitaphia inſculpta ſunt litteris Gothicis, quę curioſorum hominum ingenia hactenus exercuerunt: Et audio eſſe nunc, qui & legere ea poſſint & explicare. Anno MCCLXXXVIII permiſſum civibus à Magno Daniæ Rege, urbem ſuam munire, ſed reſtitere accolæ: Cives tamen, quod orſi opus fuerant, abſolverunt. Sequenti anno captus eſt immanis piſcis, cujus ex alvo infans exſectus eſt. Anno MCCCLXI Woldemarus Rex facta in Gotlandiam cum magno exercitu exſcenſione Wiſbiam obſedit: Cives ante portam Auſtralem cum eo congreſſi, cæſi ſunt. Rex cum victore exercitu præda gravis, aurum, argentum, ſpoliaq; opima domum retulit. Periiſſe tunc dicuntur MDCCC cives: Exſtatque ad portam quam dixi cippus ſepulcralis cum marmore, continente facti memoriam, Latinis litteris. ANTE PORTAS VISBII IN MANIBUS DANORUM CECIDERUNT HIC SEPULTI. Poſtea anno MCCCXCVIII Dux Ericus filius Alberti Regis obijt in Gotlandiæ caſtro quod *Landeſcroone* vocant, ſepultus autem eſt Viſbiæ in Sacello B. Virginis. Anno MCCCXCVIII ipſo Benedicti Abbatis feſto venerunt milites domus Teutonicæ ex Boruſſia in Gothlandiam, omnique inſula & oppido potiti ſunt. Poſt quinquenniũ Dani Sueviq; cunctis copiis quum res ſuas venirent repetitum, pulſi ſunt & fugati à Teutonicis. Anno MCCCCVIII reſtituta eſt Danis Gothia pro IX millibus aureorum nobiliorum. Pro inſigni habet urbs agnum geſtantem crucem cum vexillo: in cujus ambitu ſcriptum, AGNUS DEI QUI TOLLIS PECCATA MUNDI MISERERE NOBIS, ET DA ÆTERNAM PACEM TEMPORIBUS NOSTRIS.

Xxxx WISMARIA

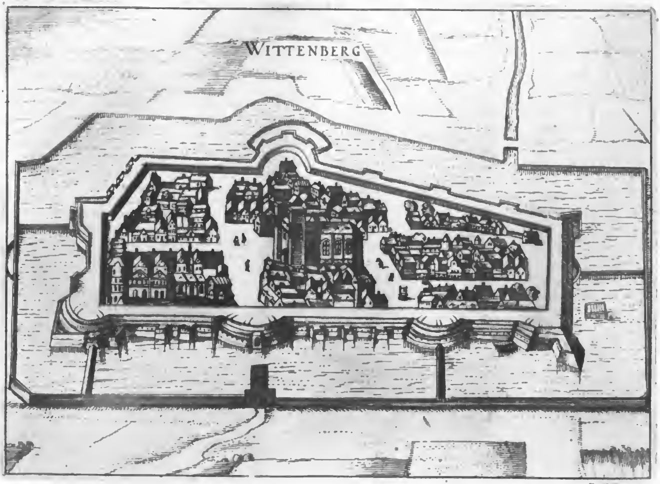
Digitized by Google

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIII. 30. *Latitud.* LIV. 14.

BENE habet quod & WISMARIÆ typum nobis fida dederit pictoris manus. Significat autẽ *VViſmar*, Saxonica ſive Germanorum lingua certum mare: Eſtque id nomen propterea huic loco datum, quod maris ſinus ibi fidam & tutam navibus ſtationem concedat. Ut canoras nugas meritò ſonare dicendi ſint, qui contendunt, Wiſmarum quendam Regem Vandalorum huic urbi appellationem de ſuo nomine dediſſe. Eſt autem Wiſmaria clari nominis civitas, in Ducatu Mechlenburgico, quem cur quidam vocent Megapolenſem, Græca vocis compoſitione, equidem me ignorare ingenue fateor. Certè Græcæ linguæ idiotiſmus à tali compoſitione abhorret. Initia urbis referuntur ad annum Chriſti M CC XL, quo tempore ex ruinis antiquæ & magnæ urbis Mechlenburch, quæ regni Vandalorum in hac regione caput fuiſſe perhibetur, condita fuit à Guncelino, qui poſt Henricum Leonem huic ditioni præfuit. Brevi autem tempore magna incrementa ſumpſit ex commerciis aliarum gentium, ob eam quam diximus portus commoditatem, & fertilitatem importationum & exportationum. Cincta eſt undique minoribus oppidis, ex quibus ingens copia rerum ad vitam neceſſariarum advehitur. Agrum ſuburbanum habet fertiliſſimum, ex quo fere quingentis civibus proprios lares habentibus, forte aliquot jugera agrorum totum ſeptennium colenda fruendaq; conceduntur, recepta jam à multis annis conſuetudine. Templa eximia tria habet, unum B. Virgini in media urbe, alterum Septentrionem verſus B. Nicolao, tertium Auſtrum verſus B. Georgio ſacrum. Habet quoque Curiam magnificam, & Palatium Ducis. Diſtat Suerino milliaribus quatuor, Roſtochio octo, Lubeca ſex: atque intra has urbes nomen ſuum & dignitatem egregie tuetur, ob ſingularem civium humanitatem, Magiſtratus prudentiam, legum æquitatem, ordinis recte conſtituti exactam obſervationem, & mercatorum induſtriam: quibus bonis effectum eſt ut ea inter Anzeaticas tractus Vandalici nequaquam ſit ultima, poſſitque adeo videri ex re publica fuiſſe, Mechlenburgum minui, ut tam bona, tamque commoda, & humanis commerciis opportuna civitas conderetur. De ea ſic narrat Krantzius in ſua Vandalia. *Guncelinus patri cognominis Suerinenſem Comitatum tenet poſt patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit. Hic ergo filius quum Mechlenburg pro ſui magnitudine oppidum cerneret immunitum, quod diſtenſum in longum nullis vallis ac muris potuit firmari, vicino loco ad mare contiguam urbem cœpit moliri, quam VViſmariam, incertum unde ducto nomine appellavit.* At nos veram nominis originationem dedimus. Poſtea ſubdit. *Si Latini rem geſſiſſent, ſuſpicarer, Ciſmariam vocitatam: nunc cum Saxones fundamenta jecerint, in obſcuro manet unde ſit nomen deductum. VViſmariam tamen nomen eſſe Vandalicum ex aliis meminimus.* Quibus vero? nemo enim unquam id prodidit. Et cur magis Vandalica ſit quam Saxonica? Audiamus cætera: lepide enim hoc totum concluditur. *Potuit ergo vir in ea gente nobilis ibi habitans loco relinquere nomen, ut ex VViſmaro VViſmaria, quomodo ex Romulo Roma diceretur.* Quam facilis eſt in magnos errores lapſus, ubi ſemel à vero receſſum eſt?

Digitized by Google

PRIMARIA ſuperioris Saxoniæ urbs ad Albim eſt WITEBERGA, cui nomen non ab albis montibus, ſita eſt enim in planitie, ſed a Witikindio datum, Saxonicæ domus capite. Planitiem habet undiq; apertã, adeo ut vel eminus adventantes proſpectari e vallo poſſint. Foſſa urbem ambit ampla admodũ & profunda, cum vallo lato pedes ſexaginta. Ad ejus pedẽ murus eſt alter dimiſſior in uſum tormentorũ adverſus conſcenſionem diſpoſitorum. Ambiunt urbem munimenta quinq; : præter arcem quæ in extrema urbis parte loco elatiore ſita, urbem, muros, ſuburbia deſpicit. Septentrionem verſus munitur aditus palude: Orientẽ verſus Albi. Arcem veterem inſtituit Bernardus II Alberti Urſi filius, ex nobili familia principum Anhaltinorum & Aſcaniorũ, cui Conradus II Imperator ditionem Witebergicam confirmavit, eandemque contulit Electori Saxoniæ. Acceſſit poſtea ejus collationis confirmatio per Fridericum VI Imperatorem. Ita factum eſt, ut diu admodum civitas iſta Electoralis ſedes habita fuerit. Sepulti in ea ſunt

Helena conjunx Alberti I, quæ anno Chriſti M CC LXXII defuncta eſt, & cœnobium illud in quo ſepulta eſt, fundavit.
Joanna Dux Saxoniæ, defunctus anno 1327.
Albertus II Elector Saxoniæ, qui obiit anno 1292.
Agnes Alberti II conjunx mortua anno 1327.
Iutha Rudolphi I Electoris Saxoniæ uxor, quæ obiit anno 1327.
Albertus Saxoniæ Dux Rudolphi primi filius, defunctus anno 1329.
Cunegundis Rudolphi primi conjunx altera, defuncta eſt 1333.
Agnes Rudolphi primi conjunx tertia defuncta an. 1343.
Otto Saxoniæ Dux, mortuus anno 1350.
Eliſabeth Rudolphi junioris filia, anno 1353.
Rudolphus I Elector Saxoniæ, anno 1356.
Rudolphus II Elector Saxoniæ, defunctus anno 1371. Hic inceptum a patre anno Chriſti 1353, templum ſummum abſolvit anno 1361. partemque ſpineæ coronæ Chriſti ex Gallia allatum in ea depoſuit.
Anna Rudolphi ducis conjunx, anno Chriſti 1395.
Wenceſlaus Saxoniæ Elector, anno 1388.
Rudolphus II, anno 1419.
Albertus III, Elector Saxoniæ.
Cecilia Wenceſlai Electoris uxor, anno 1429.
Barbara Rudolphi *III* uxor, anno 1435.

Porro templum illud in quo tot Principum cadavera recondita ſunt, mutatum eſt nonnihil à Joanne Friderico Electore, tranſlatis defunctorum oſſis in templum arcis: Hujus enim induſtria potiſſimum efferre ſe cœpit civitas, modica hactenus & non pro tantorum Principum gloria. Hic pontem in Albi exſtruxit: Arcem de integro ædificavit: ſummum templum, quod eſt Urſulæ & undecies mille Virginum fundavit. Condidit quoque Cœnobium Eremitarum Auguſtinianorum, quod poſtea Academiæ ceſſit, & habitationi Lutheri. Tempus conditi ad arcem templi indicat inſcriptio quæ ſupra portam legitur, hoc modo:

D. FRIDERICI DUCIS SAXONIÆ SACRI ROMANI IMPERII ET EJUSDEM CÆSAREÆ MAJESTATIS ARCHIMARESCHALLI, ELECTORIS ET LOCUMTENENTIS GENERALIS, LANDGRAVII THURINGIÆ ET MARCHIONIS MISNIÆ M D XVIII.

Digitized by Google

Struximus hæc Divis & noſtra cuncta ſaluti
Et pro Saxonica poſteritate domus.

De Academica illic erigenda deliberatū quidem eſt diu, ab anno ſcilicet M CCCC XCIX, ſed moram injicientibus rebus variis, dilata eſt renunciatio in annum uſq; M D II. Impulerunt vacillantem Principem Staupitius Vicarius XL Cœnobiorum in Miſnia & Thuringia, & D. Martinus Pollichius Mellerſtadius trium primariarum diſciplinarum Doctor, quorum ille in Belgicam alias ablegatus fuerat ad conquirendas reliquias quibus templū arcis conſecrari poſſet, alter cum Friderico III Electore in Palæſtinam profectus fuerat, curamque geſſerat in itinere ipſius valetudinis. Rector primus diſignatus eſt Mellerſtadius: Monachi vero cœnobii Auguſtiniani primos ſe ejus Academiæ ſtudioſos profeſſi ſunt. Introductionis ſolennitas incidit in diem XVIII Octob. cujus diei memoria quotannis repetitur in renunciatione Rectoris hiberni. In introductione concionem habuit ad ſtudioſos D. Fleck Steinlauſii ad Moldam Prior. Profeſſores primi fuerunt *D. Sebotus Poeta*, *M. Vach.* *M. Georgius Ebener*, *& Tilichius*: quos alii ſecuti ſunt, *M. Volckmarus Mathematicus*, *Ioannes Marcellus*, *M. Cruciger*, *M. Vitus VVinſemius*, *Ioannes Velcurio*, *Eraſmus Reinholdus Mathematicus*, *M. Burchardus Vimarienſis*, *M. Anderbachius*, *M. Jacobus Milichius*, & alii complures. Juris doctrinam explicarunt *Petrus Ravennas Italus*, *D. Henningus Goden*, *D. Hieronymus Schurff*, *D. Sebaldus Munſterus*, Theologiam ante *Lutherum* docuit *Staupitius*: cum *Luthero* autem quem protinus Erffurdia acceſſitum *Staupitius* illic profiteri juſſit, docuere *D. Iuſtus Ionas*, *D. Caſpar Cruciger*, *D. Ioannes Forſterus*, *Matthæus Aurogallus*, *Lucas Edenbergius*. Medicinam profeſſi ſunt, *Mellerſtadius*, *Simon Steyn*, *Auguſtinus Schurff*, *Georgius Curio*, *Melchior Fendius*, *Iacobus Mylichius*. Sigillum Academiæ datur hujuſmodi, Effigies Friderici Electoris & fundatoris trabeata, cum enſe, & cum inſcriptione, ME AUSPICE COEPIT WITEBERGA DOCERE. Datus quoque eſt à Pontifice Romano Julio II Cancellarius more aliarum Academiarum Goſuinus de Orloy: ſed ea dignitas poſtea à Principibus Saxoniæ ad Academiam tranſlata eſt. Quum autē an. M D XVII Tecelius Monachus Dominicanus miſſus ab Alberto Archiepiſcopo Magdeburgenſi Indulgentias Pontificias magna contentione & hiatu prædicaret, eaſque venales circumferret, ut adnumerato pretio quivis gratiam delictorum omnium commiſſorum ac committendorum haberet, multaq; inſuper ille de Papæ potentia, multa de pœnitentia, multa de remiſſione peccatorum, deque purgatorio igne prædicaret: viſa fuit Luthero, homini ſupra modum animoſo digna hæc res quæ publice diſputando exagitaretur: Quocirca capita XCV Witebergæ adfixit foribus templi, quibus de Purgatorio, de officio charitatis, de vera Pœnitentia, de Indulgentiis diſſerebat, magis id adeo ut Tecelii impetum in exaggerendis ſuis illis mercibus retunderet, quam ut Pontificiam poteſtatem everteret. Tecelius contra clamoribus illum obruere & excitata monachorum turba ubique Lutherum exoſum reddere. Quocirca Lutheri quoque propoſitiones flammis exuſſit, ipſum hæreticum, ignique perdendum pro concione declamavit. Lutherus contra ſe purgare, & in Tecelii furioſas conciones omni vi ingenii invehi. Atque hæc quidem tunc. Sequenti anno Lutherus datis ad Leonem X Pontificem litteris ſupplicibus, ſe ſuamque cauſſam ejus cenſuræ ſubjecit. Eccius vero, Sylveſter Prieras, & Iacobus Hochſtratus Theologi publicis ſcriptis eum refutare aggreſſi ſunt. Sylveſtro reſpondit Lutherus, eſtque liber in omnium manibus. At Leo Papa veritus ne ſcintilla iſta Germaniam omnem accenderet, Lutherum Romam acceſſit, pœnam etiam ni veniret denuncians. Datis etiam

Digitized by Google

etiam ad Cajetanum Cardinalem, qui tunc in Germania agebat litteris, mandavit, ut is Auguſtæ in Comitijs cum Luthero ageret, eumque ab errore ad conſenſum Eccleſiæ Romanæ revocaret. Venit ergo Auguſtam Lutherus, commendatus ibi quibuſdam amicis à Friderico Saxoniæ Duce Imperij Septemviro. Lutherus blande compellanti, poſtea monenti, & minas etiam oſtentanti Cardinali reſpondit, fieri non poſſe ut retractaret quæ ſcripſiſſet, niſi ex ſcriptura ſacra convinceretur erroris. Cardinalis, quum nihil à ſe promotum videret, monuit Fridericum Saxonem, ut Lutherum vel Romam mitteret, vel finibus ſuis expelleret. Eodem anno venit Witebergam Thubinga Melanchthon ad docendum Græcas litteras vocatus.

Anno MDXIX Lutherus datis ad Pontificem litteris promiſit ſilentium, ſi adverſarij ſilerent.

Eodem diſputavit Lipſiæ Eccius cum Luthero de primatu Papæ, deque Indulgentiis: cum Caroloſtadio de libertate abitrij.

Eodem accepit Fridericus Saxoniæ Dux roſam ſibi à Leone X miſſam per Miltitium cubicularium ſuum, Tecelius à Miltitio objurgatus contabuit.

Eodem Ulricus Zwinglius Tiguri indulgentias impugnavit, & religionis reformationem cœpit inſtituere, quę ſexto poſt anno ex ipſius mente abſoluta eſt.

Anno MDXX Papa Leo edita Bulla excommunicat Lutherum. Friderico vero mandat, ut Lutherum, niſi intra dies LX revocet, vel Ducatu ejiciat, vel ipſe ſupplicio adficiat, vel Romam mittat, libros autem ipſius comburit. Fridericus ad Comitia iturus, Coloniæ quum eſſet, evocat Eraſmum, ex quo intelligit, moderationem in Luthero à prudentibus deſiderari: Cauſſam ejus inviſam idcirco eſſe, quod ſimul & coronam Papæ, & ventres monachorum attigiſſet.

Eodem Lutherus provocavit à Papa ad Concilium: Papam vocavit Antichriſtum. Jus Canonicum Witebergæ una cum Bulla Pontificia publice cremavit.

Anno MDXXI Lutherus ſub fide publica Cæſaris Wormatiam ad Comitia profectus, die 16 Aprilis eo venit: ſequente die cauſſam ſuam egit, libros à ſe editos agnovit, errores non ante agniturum dixit, quam eſſent ex ſcriptura ſacra demonſtrati: die 26. Aprilis dimiſſus deducente caducea tore Cæſareo domū redijt. 8. Maji à Cæſare proſcriptus eſt. Pridie Paſchatis iterum à Papa excommunicatus. Itaque Wartpurgum prope Iſenacum abductus, delituit, & cum alia ibi ſcripſit, tū regi Angliæ Henrico VIII edito libro reſpondit. Interea movit Witebergę majores fluctus Caroloſtadius.

Anno MDXXII, die 6 Martii reverſus è Pathmo ſua Lutherus fluctus motos tranquillavit. Sacerdotes varii uxores duxerunt. Anabaptiſtæ autoribus Nicolao Pelargo & Thoma Munzero caput efferre cœperunt.

Anno MDXXIII, Edita eſt in vulgus Novi Teſtamenti tranſlatio Germanica. Diſputationes inſtitutæ Tiguri inter Zuinglium & Joannem Fabrum: Uratiſlaviæ inter Pontificios & Lutheranos.

Anno MDXXIV Pontifex Adrianus Noribergę in Conventu Imperii per legatum ſuum egit de reformanda Eccleſia & Curia Romana. Germani *gravamina* nationis ſuæ ediderunt; Decretum quoque de Concilio Univerſali in Germania indicendo.

Eodem combuſti Bruxellis Kal. Julii duo monachi Auguſtiniani, Ioannes & Henricus, in Ditmarſia Henricus Zutphanienſis: Hos alii ſecuti ſunt, Anno 1525 Wolfgangus Schucus in Lotharingia; Anno 1525 Leonardus Cæſar Rabæ in Hungaria. Georgius Carpentarius [illegible]onaci in Bavaria. Anno 1528 Petrus Fliſtedius: [illegible]lolphus Clarebachius Coloniæ.

Eodem

Digitized by Google

Eodem nova Miſſa & communionis formula a Luthero præſcripta eſt, abolito Miſſæ Canone. Publicati quoque Pſalmi à Luthero converſi.

Anno M D XXV erupit Anabaptiſtarum furor. Lutherus formulam ordinationis miniſtrorum edidit: ipſe uxorem duxit Catharinam à Bora, Veſtalem. De Sacramento Cœnæ diſſenſere, Caroloſtadius, Zwinglius, Oecolampadius, Lutherus.

Anno MDXXVII inſtituta eſt viſitatio Eccleſiarum, edituſque Cathechiſmus parvus.

Anno M D XXVIII Saxoniæ urbes Lutheri partibus palam ſeſe junxere.

Anno M D XXIX Proteſtantes primum dici cœperunt; eo quod Spiræ adverſus actiones publicas proteſtati eſſent Saxo & Heſſus.

Eodem in Haſſia Martpurgi convenere evocati à Philippo Lantgravio Lutherus, Melanchthon, Juſtus Jonas, Zwinglius, Oecolampadius, Bucerus, aliique: Hi poſt Multos ſermones convenere in omnibus doctrinæ capitibus, uno excepto de Cœna Domini. Et in hoc profeſſi ſunt cuncti, verũ corpus & verum ſanguinẽ Christi in Cæna eſſe, licet de modo præſentię diſſentirent.

Anno M D XXX exhibita eſt à Principibus & Civitatibus Carolo V. Imp Auguſtæ in Comitiis Imperij 25 Julij Cõfeſſio, quę ex eo Auguſtana dicta eſt: Subſcripſere: *Joannes Elector Saxoniæ, Georgius Marchio Brandeburgicus, Erneſtus Dux Brunswicenſis, Philippus Lantgravius Haſſiæ, Franciſcus Dux Lunenburgenſis, VVolfgangus Princeps Anhaltinus, & Legati Reip. Norinbergenſis & Reutlingenſis.* Prælecta eſt ea Cæſari palam, ſpacio duarum horarum. Mox in Italicam & Gallicã linguam ipſo jubente tranſlata. Sequuta eſt poſt aliquot dies ejus refutatio; & refutationem Apologia ſcripta à Philippo Melanchthone, quæ 22 Se[ptem]bris Imperatori quidem oblata eſt, ſed non recepta ab eo.

Eodem exhibita eſt à quatuor civitatibus, Argentina, Cõſtantia, Memminga, & Lindavia Confeſſio ſingularis, quæ tamen prælecta non eſt.

Anno M D XXXII effectum eſt opera Archiepiſcopi Moguntini & Ludovici Palatini, ut pax inter Cæſarem & Proteſtantes eſſet, libereque ſecundum formam Auguſtanæ confeſſionis viveretur in Imperio.

Anno M D XXXVI prodijt Bibliorum interpretatio Germanica, facta à Luthero. Prodijt quoque infauſtus & horridus ille Lutheri liber de SERVO ARBITRIO, oppoſitus Eraſmi Diatribæ de libero arbitrio. Sed Luthero ita reſpondit Eraſmus, ut ex eo modeſtior eſſe cœperit in hoc capite: Melanchton vero publice ſententiam priorem revocarit.

Eodem tentata Witebergæ à Capitone & Martino Bucecero concordia cum Luthero in articulo de Cœna Domini: Diſceſſum eſt placide, cum ingenti ſpe ſanciendi per univerſam Germaniam conſenſus.

Anno MDXXXII Smalcaldiæ concepti articuli exhibendi Concilio Mantuano, conſtantes Theſibus & Antitheſibus, a Luthero, Melanchtone, Bucero, Oſiandro, aliiſque.

Anno MDXXXVIII prodijt nova ſecta Antinomorum autore potiſſimorum Joanne Iſlebio Agricola.

Anno MDXXXIX admiſere doctrinam Auguſtanam Milnia & Marchia.

Anno M D XL Wormaciæ congreſſi ſunt Euangelici cum Pontificiis, delectis utrimque XXII Theologis: inter quos tandem poſt multam diſputationem convenit, ut Eccius & Melanchton ſoli loquerentur. Hi de peccato originali quod in nobis poſt baptiſmum remanet totum triduum inter ſe congreſſi, poſtea ob interdictum Cæſaris rejecere colloquium in eo conventum

Ratiſ-

Ratiſponenſem. Ratiſponæ igitur propoſitus eſt Collocutoribus liber, mandatumque, ut utrimque ſententiam ſuam de ſingulis capitibus dicerent. Ita quibuſdam articulis conciliatis, quibuſdam non conciliatis diſceſſum eſt.

Anno M D XLVIII Mauritius Saxo certum ordinem in ſui Ducatus Eccleſijs inſtituit.

Annus M C XLVI multa habuit memorabilia. Concilium Tridentinum 7 Januarij celebrari cœpit. Defunctus eſt Lutherus Iſlebiæ 17 Februarij. Cæſar Saxonem 20 Julij proſcriptum armis inſecutus eſt. Die 6 Novembris ſignificatum eſt Witebergæ ſtudioſis publico programmate, periculum obſidionis impendere, proinde dari poteſtatem cuique quo vellet ſe in tutū recipiendi. Et quia Joannes Fridericus Septemvir Imperatori inveſtiturā feudi, miſſo in eam rem ſcripto, renunciarat, dedit Cæſar in mandatis Mauritio proximo agnato ut is ejus terras invaderet.

Anno MDXLVII Cæſar, Norlinga Noribergam profectus, Egram venit ipſo Paſchatis die, atque illic Mauritij & Auguſti Ducum Saxoniæ copias ſuis junxit. Poſt etiā venere equites cccc Joach. Brandeburgenſi. Ingreſſus Saxoniam Cæſar omnia populatur. Saxo appropinquante Cæſare Albim tranſgreſſus, pontem ſublicium, qui Miſnæ eſt incendit, ne Cæſar exercitum ſuū poſſet traducere: Ipſe Witebergam contendens in itinere ad Mulpergam prope Albim conſidet. Hiſpani Albim tranantes, primum pauciores. poſtea invento vado plures Saxonem in Lochanam ſilvam fugientem inſequuntur, captumque à nobili Germano ducunt ad Cæſarem, 14. die poſt Paſcha. Captus eſt quoque Erneſtus Brunſvicenſis Dux.

5 Die Maij obſeſſa eſt à Carolo V Witeberga, poſtridie quam denunciata eſſet Electori captivo mortis ſententia. Caſtra Cæſar poſuit Biſtritij, pago Academico, manſitque ibi dies 34 uſque ad ſeptimam Julij. Erat autem in urbe præſidium ter mille virorum.

6 Maij venit in caſtra Elector Brandeburgicus, gratulatum Cæſari de victoria, & deprecatum pro Joanne Friderico captivo.

18 Maji Joannes Fridericus conditiones ſibi à Cæſareatas accepit.

19 Venere ex urbe in caſtra ad Ducem captivum, filij, Joannes Fridericus, & Joannes Guilielmus, accepto à Cæſare commeatu: atque illic audiverunt conditiones dedendæ urbis, niſi vellent vitam patri, jam capitis damnato protinus eripi.

21 Petijt Witeberga ab Electore ſuo abſolutionem à fide quam ei dederat.

23 Dedita eſt urbs à nobilibus quos urbi præfecerat Elector, & quibus conjugem ſuam & liberos commendarat. Mox cohortes Cæſaris tres in eam receptæ ſunt.

25 Venere in caſtra, Sibylla, uxor Ducis captivi, Joannes Erneſtus, alijque, cum quibus Carolus V victor urbem ingreſſus, eodem die in caſtra redijt.

28 Elector captivus in arcem ad conjugem & liberos deductus eſt, inde reverſus, datus eſt Albano duci cuſtodiendus.

29 Nec multo poſt Cæſar Halam profectus, ſupplicem habuit Lantgravium Philippum.

30 Octob. denuo ſuſceptæ ſunt operæ docentium & diſcentium, reverſis ad ſtudia qui belli metu dilapſi fuerant.

Digitized by Google

Longit. Grad. XXXIII. 26. *Latit.* LI. 6.

WORMATIAM ſic deſcribit Ligurinus libro I, agens de Friderico Barbaroſſa,

VVormatiam petijt, medio qua gurgite Rheni
Gallica Germanis opponit rura colonis.
Utraque vinetis exuberat, utraque pomis,
Piſcibus, atque feris, & cunctis rebus edendis.

Otto Friſingenſis eum tractum ſic depingit. *Imperator proximum natale Domini VVormacia celebravit. Ea namque regio, qua Rhenus nobiliſſimus fluvius, ex trium Europa nobiliſſimorum fluviorum unus interſecat, ex una ripa Galliæ, ex altera Germaniæ limes, frumento & vino opima eſt, venationibus & piſcationibus copioſa. Habet enim ex parte Galliæ vicinum Voſagum & Ardennam, ex parte Germaniæ ſilvas non mediocres barbara adhuc nomina retinentes.* Nomen Wormatiæ videtur per contractionem formatum ex vetere Borbetomagi, quod Ptolemæo eſt βοϱβητόμαγοι, Antonio Bormitomagus; fuit autem Vangionum quondam civitas, dictaque eſt ipſorum ſpecula: ſed everſa primum à Vandalis duce Godegeſilo, poſt ab Attila, non ante Clodovei Francorum regis tempora reſtaurata eſt. Everſionis illius à Vandalis factæ meminit quoque Hieronymus epiſtola undecima. *Moguntiacum capta atque ſubverſa eſt, & in Eccleſia multa hominum millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti.* Dagobertus etiam Palatium hic habuiſſe dicitur, quod poſtea Ducum Vangionũ Prætorium fuit. Sed quum lapſu temporum abijſſet in receptaculum latronum, præſertim ſub Ottone Duce, viſum fuit Henrico II è republica, ſuadente Burchardo Epiſcopo, civitatem illam transferre Bruxellam, eoque oppido jus ſuum quod in urbe habebat, permutare. Tunc ergo mutatum eſt Palatium Ducis in monaſterium, ex quo poſtea facta eſt Eccleſia Collegiata, quæ dicitur S. Pauli. Exſtat privilegiũ Imperatoris Friderici Barbaroſſæ, quod Anno Chriſti M D L X X X Wormatienſibus civibus dedit honorificum & amplum. Fuit autem hic initio ſedes Archiepiſcopalis, quæ poſtea tranſlata eſt Moguntiacum. Anno CCCXLVIII legitur hic fuiſſe Epiſcopus Victor, qui Coloniam profectus, etiam interfuit Synodo illi quę habita eſt movendi Epiſcopatu Euphratis Ariani cauſſa. Nulla vero eſt Germaniæ civitas in qua frequentius de Republica & rebus Eccleſiaſticis conventus acti ſunt. Antiquiſſima non commemorabo. Anno M D X X I Carolus V Comitia habuit Wormatiæ, ad quæ evocatus eſt Lutherus rationem fidei ſuæ redditurus, & librorum à ſe editorum. Anno MDLX Colloquium Wormatiæ inſtitutum eſt inter Thologos utriuſque partis ad dirimendas controverſias in religione obortas. Anno Chriſti M D L VIII iterum inchoatum eſt colloquium de controverſiis Eccleſiaſticis, in quo præſes fuit Julius Pflugius Præſul Numburgenſis. Collocutores

Ex parte Pontificiorum	*Ex parte Proteſtantium.*
Michael Sidon. Epiſcopus Merſburgenſis.	Philippus Melanchton.
	Erhardus Snepfius.
Delphius Suffraganeus Argentinenſis.	Joannes Brentius.
	Jacobus Rungius.
Caniſius.	Joannes Piſtorius.
Fr. Staphylus.	Georgius Cargius.

Diſputatum eſt de norma controverſiarum, An ex ſcriptura ſola judicandæ illæ & definiendæ eſſent, An vero ex Eccleſiæ ſententia?

EPISCOPI WORMACIENSES.

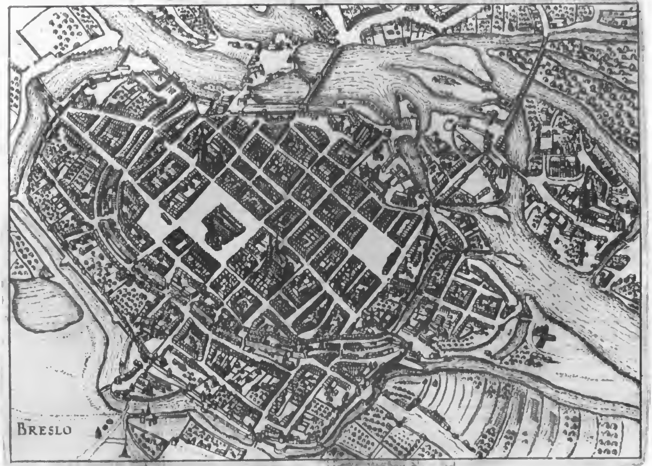
...... Hic multa ignorantur.

1 Victor, anno Chriſti 348.

2 Arnoldus, familiaris Servatij Tungrorum Epiſcopi.

29 Adelgerus, ſedit menſes 5 defunctus anno 1044. Sub hoc clerus Wormatienſis deſerta vita monaſtica cœpit vivere liberius.
30 Arnoldus ſedit annos 20 obiit an 1065. Sub hoc Leo IX Papa fuit Wormatiæ.
31 Adelbertus frater Rudolphi Habſpurgenſis electus anno 1065, præfuit an. 5. defunctus anno 1070.
32 Adelbertus II Saxoniæ Dux promotus ab Henrico IV, poſtea ab eodem pulſus, reſtituitur ab Henrico V, obiit an. 1108.
33 Dietmarus. ſedit an. 2. defunctus anno 1109.
34 Ebbo monachus, promotus ab Henrico V. an. 1110. defunctus anno 1115.
35 Beggo contra Arnoldum electus, an. 1116 ob. anno 1151. Sub hoc obſeſſa eſt urbs ab Henrico V.
36 Conradus à Steynbach, ſed. an. 12. ob. an. 1163.
37 Conradus II, ſed. an. 20. ſub Friderico Barbaroſſa, à quo etiam miſſus eſt Conſtantinopolim. ob. an. 1187
38 Henricus I Trajectenſis, ſub Henrico VI. ob. an. 1196 vir inquies & bellicoſus.
39 Leopoldus, electus anno 1197. defunctus anno 1217. vir inquies & bellicoſus.
40 Henricus II, Comes Sarbrugenſis præfuit an. 17. ſub Friderico II. defunctus eſt anno 1234.
41 Landolphus electus anno 1234. præfuit an. 13. Sub hoc obſidione cincta eſt urbs ab Henrico Rege, filio Friderico II. Imperatoris, anno 1235.
42 Conradus III. electus anno 1247 eodem ſepultus.
43 Richardus à Thaun, ſedit an. 10. defunct. an. 1257.
44 Eberhardus Hirſutus, ſed. an. 20. defun. an 1277.
45 Fridericus Hirſutus, frater Eberhardi, ſed. an. 5, menſes 4. obiit an. 1283.
46 Simon de Schoneck, ſed. an. 8. menſ. 3. dies 15. defunctus anno 1295. ſepultus eſt Franckenthalij.
47 Eberhardus II à Statenberg, eodem quo electus eſt anno obiit.
48 Euricho electus an. 1293. defunctus 1299. quum anno ante conflagraſſet civitas.
49 Eberwinus, ſedit annos 3. obiit anno 1303.
50 Emericus à Schoneck, frater Simonis Epiſcopi XLVI. obiit anno 1318.
51 Henricus III à Thaun, ſed. an. 1. defunct. an. 1319.
52 Cuno: præfuit an. 10. obiit an. 1329.
53 Gerlacus, ſedit annos 3.
54 Salomon, promotus à Joanne XXII Papa, confirmatus à Benedicto XII, contra Stephanum quendam electum à clero: obiit anno 1349.
55 Theodoricus à Bopparten electus à clero anno 1349 ſub Carolo IV Imperatore. Hic factus Epiſcopus Metenſis, reſignavit.
56 Joannes Schadlandius Colonienſis, obiit an. 1373.
57 Egkardus, electus anno 1377, ſed. an. 28. ob. an. 1405
58 Matthæus Cracovius, defunct. an. 1410.
59 Joannes II. ſed. an. 16: obiit Ladenbergæ an. 1426.
60 Fridericus II electus an. 1427: obiit an. 1445.
61 Ludovicus ab Aſt, electus, protinus reſignavit.
62 Reinhardus à Sickingen electus an. 1446. ob. an. 1483
63 Joannes III electus an. 1483. diſcipulus Rudolphi Agricolæ, obiit anno 1503.
64 Reinhardus à Riepur, electus Ladenbergæ, an. 1503. rexit Eccleſ. an. 30. in maximis motibus; ob. an. 1533.
65 Henricus IV Palatinus, Epiſcopus primum Trajectenſis, poſtea Wormatienſis & Friſingenſis.

Digitized by Google

Digitized by Google

WRATISLAVIA Sileſiæ *Preſlaw*.

Longit. Grad. XXIX. 20, *Latitud.* LI. 20.

WRATISLAVIA Sileſiæ Metropolis ad confluenteis Oderæ & Olanę amnium, Wratiſlao Bohemo condita eſt, cuius etiam nominis primam litteram in ſuis inſignibus honoris cauſſa geſtat. Ante ipſum Quadi hæc loca coluere, quorum Duces in Auſtrali Oderæ ripa habitaſſe creduntur, ubi adhuc tres aut quatuor ſpectantur domus turritæ eximiæ vetuſtatis. Crevit urbs tractu temporis per res adverſas, non tantum ſtructuræ dignitate, opibus, & commerciis, ſed etiam legibus & prudentia Magiſtratus. Anno MLVII ſedem Epiſcopalem, quæ antea fuerat Smogræ, exiguo nunc pago, poſtea Bitivæ, tranſtulit in ſuburbanam inſulam Caſimiris Poloniæ Rex, eamque Epiſcopo & Sacerdotum collegio attribuit, addita etiam ad tutelam Eccleſiæ urbiſque præſidium arce, cujus hodieque ſuperſunt veſtigia, poſt templum S. Crucis, loco quem *Burg* vocant. A Polonis ad Boleſlaum procerum devenit urbis juriſdictio, qui primus Vratiſlavienſium & Lignicenſium Princeps factus eſt à Friderico Imperatore, anno MCLXIII. Boleſlao ſucceſſit Henricus Barbatus; huic filius Henricus Pius, ſub quo Tartarorũ incurſione adacti cives, deſerta urbe, quod lignea eſſet, parumque munita, ſeſe in inſulam, ubi Principum arx erat, recepere, incenſa urbe. Sub Henrico III anno MCCLX Vratiſlavia novis ædificiis ornari cœpit: murus quoque ejus interior, qui adhuc multis locis exſtat, jactus eſt. Tamque grata fuit Principi in ea amplificanda civium magnanimitas, ut is multis immunitatibus, & privilegiis, creſcentem civitatem ornarit, teſtatuſque ſit, ſe poſt Deum Opt. Max. fidelibus & chariſſimis civibus ſuis Uratiſlavienſibus Ducatum iſtum debere, quorum virtute factum eſſet, ne iterum in Polonorum poteſtatem veniret. Sub Henrico IV, qui Probus dictus fuit, commiſſa eſt tota civ. ás gubernatio civibus, quos Princeps videbat libertatis ſuæ impenſe eſſe ſtudioſos: nec potuit incendium duplex; quorum prius anno MCLXXII, poſterius quadriennio poſt accidit, ardorem iſtum civium reſtinguere, præſertim quum ipſe etiam Princeps animos ipſis adderet, vetaretque ne quis niſi ex lapide cocto vel vivo ædificaret. Anno MCCLXXX exſtructum eſt Collegium S. Crucis. Henrico Probo ſucceſſit Henricus V Dux Lignicenſis: huic Henricus VI, qui Wratiſlaviam conſtituit metropolim omnium ſuarum urbium. Sub hoc recepit ſe civitas in clientelam Bohemiæ Regis Joannis: itaq; eo defuncto Rex patronus ejus factus, multas immunitates civibus conceſſit, eoſque novo jam incendio ad extrema redactos animavit conſilioque adjuvit, cunctaque in eam formam redegit quæ nunc cernitur, quaq; ſupra omnes fere Germaniæ urbes caput extollit. Carolus IV Cæſar partē eam urbi adjecit quæ in ulteriore ejus ripa cernitur trans flumem Olam; in eaque templum B. Dorotheæ exſtrui curavit, ac tandem anno MCCCXLVIII ipſe Vratiſlaviam venit, ejuſque urbis Senatui prefecturam totius agri vicini conceſſit. Wenceſlaus ejus filius tanta in cives quoſdam liberalitate & indulgentia uſus dicitur, ut etiam tumultui qui anno MCCCCXVIII accidit, occaſionē dederit. At frater ejus Sigiſmundus biennio poſt urbem ingreſſus, ſupplicium cepit de XXII ſeditionis auctoribus, & adhibito temperamento ſalutari cavit ne vel Ariſtocratia in Oligarchiam in poſterum prolaberetur, vel plebs de optimatum potentia queri poſſet, adhibitis etiam in Senatum de plebe quibuſdam viris prudentioribus. Hiſce artibus provecta eſt paullatim Uratiſlavia in eam, prudentiæ, moderationis, ac pietatis famam, ut Sigiſmundi elogio dicta fuerit *Regula morum*, exemplar & ſpeculum modeſtiæ, humanæque vitæ ſplendidum jubar.

Digitized by Google

CAP. VII.

PONTIFICUM *Romanorum è Germanis ortorum recenſio.*

DECEM habuit Roma Pontifices ex Germanis ortos, Stephanum VIII. Gregorium V, Sylveſtrum II, Clementem II, Damaſum II, Leonem IX, Victorem II, Calixtum VIII, Innocentium V, & Adrianum VI Florentium.

STEPHANUS VIII.

Simulatque ad HENRICUM Aucupem pervenit Imperium, habuit quoque Roma ſtatim Pontificem Germanum: Urgebat enim Imperator: judicans ad ſecuritatem ſuam, & ad Imperij tranquillitatem, & nationis Germanicæ decus illud pertinere. Quum ergo Anno CMXXXIX Leonis VI obitu vacaret ſedes, delectus eſt ſtatim STEPHANUS, natione Germanus, qui tamen uſque adeo inviſus populo fuit, ut de Pontificatu etiam deſerendo aliquando cogitarit. Turpiter etiam in populari ſeditione mutilatus eſt, neq; auſus eſt ob inhoneſta vulnera (quemadmodum ex Martino id refert Platina) in publicum prodire. Tandem elapſo Pontificatus anno tertio, menſe IV defunctus eſt.

GREGORIUS V.

Anno Chriſti CMXCV imperante OTTONE III ſuffectus eſt Joanni XV GREGORIUS V. Occuparat autem urbem jam inde ab anno 986 Creſcentius tyrannus, eamque adverſus Ottonem muniverat, qui ex Germania magnis itineribus Romam adventare dicebatur. Quum autem ipſe etiam populus Romanus Creſcentio eſſet quam Ottoni addictior, jamque hoc ageret, ut imperii quoque dignitas Creſcentio deferretur, putavit Otto compoſitum iri omnia, ſi cognatum ſuum Brunonem Saxoniæ Ducem Papam creaſſet. Et fecit. Sed poſt quam ex Italia abiiſſet Imperator, rediere ad ingenium Creſcentius & populus Romanus, nihil rati indignius, quam hominem Germanum ſibi præeſſe. Hunc ergo de cathedra deturbatum urbe expulerunt. At is in Hetruriam primum, poſt ad Ottonem in Germaniam profectus, Imperatoris animum ad vindictam capiendam exſtimulavit. Suffectus eſt autem à Romanis in locum abſentis Gregorij Joannes XVI Placentinus, qui immani auri pretio eam dignitatem mercatus, ſacra omnia venali, habebat, merito ut de illo ſcripſerit Mantuanus.

---- venalia Romæ
Templa, ſacerdotes, altaria, ſacra, coronæ,
Ignes, thura, preces, cœlum eſt venale, Deuſque.

Creſcentius interea trans Tyberim concedens, molem Adriani, quæ ex eo Creſcentij arx dicebatur; qu[illegible] vocata eſſet inter cœlos, ita communijt, ut juſti etiam exercitus viribus reſiſtere poſſe crederetur: Otto conſanguineum ſuum Gregorium ſecum ducens, ſimulatque ad urbem venit cum exercitu, populum Romanum officij ſui commonefecit: qui non diu moratus, Germanis portas aperuit. Creſcentius & Joannes conſilij auxiliiq; expertes mole Hadriani aliquamdiu ſeſe tuiti, mox etiam in poteſtatem Imperatoris venerunt. At Creſcentius quidem de propugnaculo dejectus, ac poſt terga boum religatus, raptatuſque, tandem in conſpectu civitatis in excelſa trabe ſuffixus eſt: Joannes vero aſello [illegible] ad caudam converſo: naſo mutilato, aur[illegible]s abſciſſis, ut ſpectaculo

ſpectaculo eſſet omnibus per plateas circumductus eſt, exclamante ante ipſum præcone. TALE SVPPLICIVM PATITVR QVI ROMANVM PAPAM DE SVA SEDE PELLERE NITITVR, quemadmodũ ex Petro Damiani ejus temporis ſcriptore narrat in ſuis Annalibus Baronius. Conciliata hoc modo Romæ pace, poſt male mulctatum Creſcentium, coronatus eſt Gregorii cognati ſui manibus Otto III. Et quia ipſe liberis deſtitutus non poterat filium ſuum ſibi ſucceſſorem deſignare, quod quidem ab Ottone I & II factum fuerat, decrevit de futuro Imperatore certam legem certumque ordinem conſtituere, ne vel Romani cives, qui ad ſe jus illud pertinere exiſtimabant, per factionem in poſterum auderent turbare Rempublicam, vel deſtitutum imperium conſtitutione certa, vacillaret. Decretum igitur, ut in poſterum ſolis Germanis liceret Imperatorem deligere. Utrumne autem ſtatim ſeptem ad eam rem conſtituti ſint Electores, an vero omnibus id Germaniæ Principibus commiſſum fuerit, dubium eſt: Illud conſtat, ducentis atque amplius annis poſt obitum Ottonis Tertii, Imperatores non à Septemviris, ſed ab omnibus Principibus qui ad Comitia convenerunt fuiſſe electos. Septenarius quoque numerus initio non is fuit qui nunc eſt, ſed diverſus: In actis quippe concilii Lugdunenſis Oecomenici, ſub Innocentio Papa IV leguntur iſta.

ELECTORES IMPERATORVM

Laici.

Dux Auſtriæ,
Dux Bavariæ,
Dux Saxonum.
Dux Bravantiæ, qui & Lovanii.

Prælati

Archiepiſcopus Colonienſis,
Archiepiſcopus Moguntinus,
Salſburgenſis,

Poſtea ſequuntur iſta. *Iſti ducentur in inſulam quandam Rheni, & demittentur ſoli in ea: amovebantur omnes naviculæ, & ibi tractabunt de electione Imperatoris. Nec adveniat aliquis ad eos donec ſint concordes. Huic negotio præerit Archiepiſcopus Colonienſis ſecundus Moguntinus, tertius Salsburgenſis.*

Porro Gregorius V poſtquam ſediſſet annos 2, menſe octo, dies quatuor, defunctus eſt, anno 999. Ejus ſepulchrum exſtat Romæ in Baſilica S. Petri prope altare S. Andreæ, cum hoc Epitaphio,

Hic quem tegit humus, oculis vultuque decorum,
  Papa fuit, Quintus, nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles
  Filius Ottonis de genitrice Judith.
Lingua Teutonicus, Vuangia doctus in urbe,
  Sed juvenis cathedram ſedit Apoſtolicam.
Ad binos annos & menſes circiter octo
  Terſenos Februo connumerante dies.
Pauperibus dives, per ſingula ſabbatha veſtes
  Diviſit numero cautus Apoſtolico.
Uſus Francigena, vulgari, voce Latina.
  Inſtituit populos eloquio triplici.
Tertius Otto ſibi Petri commiſit ovile.
  Cognatis manibus unctus in imperium.
Exuit & poſtquam terrenæ vincula carnis
  Æquivoci dextro ſubſtituit lateri.

DECESSIT XII KAL. MARTII.

Digitized by Google

3 SYLVESTER II.

Anno à Chriſto, nato 999 poſt obitum Gregorii V promotus eſt ad cathedram Romanam ab Ottone III Gerbertus quidam Archiepiſcopus Ravennas, qui ante fuerat Archiepiſcopus Rhemenſis, atque ob trium iſtarum Eccleſiarum ſedem de ſe dicere conſuevit.

Scandit ad R. Gerbertus in R. poſt Papa viget R.

Fertur autem Philoſophiæ cognitione excelluiſſe ſuo ſæculo: itaque in vetere Chronico Floriacenſi à Pithæo edito ſic legitur. *Hic Otto III Gerbertum Archiepiſcopum Ravenna propter ſummam Philoſophiam ſummo amore excolens, ordinavit eum Papam , vocavitque nomen ejus Sylveſtrum.* Autor eſt quoque Ditmarus, eum, quum Magdeburgi ageret, pulſus Rhemis, horologium feciſſe Imperatori, eoque facto præclarum nomen adeptum eſſe. Sed nefandas artes Sapientiæ velo tegere ejus ætatis vitium fuit. Revera enim fuit imputus necromantia, & Diabolicam diſciplinam clanculum exercens, creditus eſt veræ ſapientiæ & liberalibus ſtudiis operam dare, in quibus quoque diſcipulos habuit Conſtantinum Abbatem D. Maximini prope Aurelianum; Lotharium Archiepiſcopum Senonenſem, Adelboldum Epiſcopum Herbipolēſem, Ottonem Imperatoris filium, Robertum Francorum Regem, Theophylactum, Laurentium Malfitanum, Brazutum, Ioannem, Gratianum, ſacerdotes Romanos, atque alios complures: Horum ope primum Remis, inde Ravennam ad Epiſcopatum promotus, tandem quoque Romanum Pontificatum conſecutus eſt: Memorabile eſt, quod de eo ſcribunt Benno Cardinalis, Petrus Præmonſtratenſis, Platina, aliique. Eum ultimo Papatus anno ex diabolo ſciſcitatum, quamdiu honore iſto functurus eſſet; reſponſum retuliſſe, Non moriturum ipſum, priuſquam in Ieruſalem miſſam celebraſſet. Erat autē tunc ingens omnium hominum ſtudium Orientem & loca ſācta inviſendi. Ille ergo ſecurus ſui exitus, quod ſtatuiſſet nunquam proficiſci Ieroſolymam, in deliciis agebat. Sed quum eo ipſo anno, quadrageſimalis ſtationis die, Romæ in Baſilica S. Crucis quæ Ieruſalem vocabatur, ex more ſacra faceret, intellexit ſe teneri ex condicto, & ex ſtrepitu Dæmonum (ut inquit Præmonſtratenſis) ſenſit ſibi mortem adeſſe. Itaque ſubito correptus febri pœnitentiam egit anteactæ vitæ. Inter ipſas mortis anguſtias petiit manus ſibi & linguam abſcindi, quibus Deum blaſphemaſſet. Baronius aperte fatetur, eum tanta ſede indignū fuiſſe: ut qui ejus hoſtis fuerit infeſiſſimus. Obiit anno 1300. die 12 Maij. Epitaphium quod ipſi a Sergio Papa poſitum eſt, & ab Onuphrio Panuvino citatur, non reſpondet ejus moribus. Sylveſter iſte quum Rhemenſi Archiepiſcopatu dejectus eſſet, non eſt veritus Joannem XV Antichriſtum appellare, ſi charitate deſtitueretur, ſolaque ſcientia inflaretur & extolleretur: ſin autem nec charitate fundaretur, nec ſcientia regeretur, dixit eum in templo Dei ſtatuam & tanquam idolum eſſe, à quo reſponſa petere, eſſe marmora conſulere. Quid autem ad ea verba notet Baro[illegible] ſi quis noſſe velit, adeat ipſius Annales Eccleſiaſt[illegible] ad Annum Chriſti 992.

4 CLEMENS II.

Henricus II Imperator Romam profectus ad petendam coronam & tranquillandam Rempublicam, tribus Pontificibus in partes diſtractam, abrogatis cæteris Sindigerum Bambergenſem Epiſcopum, reluctantem licet, Pontificem creavit, anno Chriſti M XLVI Sutrii, in Concilio ad id congregato: qui mutato nom[illegible]e dictus eſt Clemens II. Porro Henricus accepta [illegible] imperii corona Romanos cives protinus coegit jura[illegible], ſe Pontificum

cum

Digitized by Google

cum electioni poſthac non interfuturos, niſi juſſu Imperatoris id facere cogerentur, ſed ſe totum illud arbitrio Imperatoris relicturos. Ab ejus diſceſſu Romani Pontificem injuſſu ſuo creatum veneno è medio ſuſtulere. Cadaver ejus Bambergam tranſlatum eſt.

5 DAMASVS II.

Henricus II intellecta Clementis morte miſit Romam Popponem Epiſcopum Brixienſem, patria Bavarum; qui Damaſus II dictus, & tertio ac vigeſimo Pontificatus ſui die extinctus eſt. Vacavit autem poſt ipſius obitum ſedes uſque in annum ſequentem, diſcerpta interea unguibus invaſoris Benedicti.

6 LEO IX.

Leo IX natione Allemannus Alſatiæ originem ſuam debuit, fuit enim Cō Dagſpurgenſis. Hic bonis literis imbutus, ex Presbytero Epiſcopus primum Argentinenſis, poſtea Tulleńſis factus eſt: Nunciato vero Damaſi obitu, Henricus eum Friſingæ in Bavaria Papam creavit, & Romam miſit conſecrandum. Ibi primum Leonis nomen accepit, quum antea dictus fuiſſet Bruno. Duobus Comitiis dogma Berengarii Andegavenſis de Euchariſtia condemnavit. Bis in Germaniam relicta Roma profectus eſt: ſemel anno 1049, quo Concilia Rhemenſe & Moguntiacenſe celebravit, & Aquiſgrani Coloniæque monumenta ſui itineris reliquit: ſemel anno 1051. quo ad Henricum II in Saxoniam pervenit. Defunctus eſt anno 1056 Romæ.

7 VICTOR II.

Poſt Leonem IX, Gebhardus Comes de Calue Bavarus Epiſcopus Aichſtetenſis miſſis ad Henricum II Imperatorem Moguntiacum Legatis, petitur Romanus Pontifex. Jam enim didicerant ſuo periculo clerus & populus Romanus Imperatoris ſui autoritatem vereri. Sedit annos 2 menſes 3 dies 14.

8 CALITVS III.

Hic Hungarus fuit, Monachus, & Abbas Strumienſis, creatus in ſchiſmate contra Alexandrum III, ſub Friderico Imperatore anno 1176: ſed abdicavit, factuſque eſt Archiepiſcopus Beneventanus.

9 INNOCENTIVS V.

Hunc quoque Germanis adnumerant, quum fuerit Burgundus, dictus antea Petrus Tarentaſienſis: Fuit autem ordinis Prædicatorum, & ex Archiepiſcopo Lugdunenſi factus eſt Pontifex Romanus ſub Rudolpho Imperatore, anno Chriſti 1276. ſedit menſes 5.

1 HADRIANVS VI.

Anno à Chriſto nato 1522, imperante Carolo V factus eſt Pontifex ex Epiſcopo Dertuſenſi Adrianus Florentius, natus Trajecti anno 1419. Tyrociniū ſtudiorum poſuit Lovanii, factuſque eſt Vniverſalis primus: Ejus ſurgenti eruditioni hoc datum eſt à Margareta Maximiliani Imperatoris filia, ut ſacerdotii ſatis opimi reditibus frueretur. Factus eſt quoque Lovanii in ſummo templo B. Petri Decanus. Tum pædagogus Caroli V & Ferdinandi, anno 1507. Miſſus poſtea à proceribus Belgicis in Hiſpaniam ad Ferdinandum avum maternum ſuorum alumnorum, ita ſe in ea legatione geſſit, ut principum animos à

Digitized by Google

Rege alienos ipſi conciliarit: donatus ob id Epiſcopatu Dertuſenſi, qui tunc commode vacabat. Poſt Ferdinandi obitum Hiſpaniam quoque adminiſtravit, quantiſper Carolus minor ætate erat. A Leone X factus eſt Cardinalis, poſt ejus obitum apicem Pontificalem obtinuit, ſedit an. 1. menſes 8. dies ſex. Defunctus eſt Romæ, ætatis anno 64. Chriſti 1527, ſepultus in templo Germanorum cum hoc Epitaphio, HADRIANVS VI HIC SITVS EST QVI NIHIL SIBI INFELICIVS QVAM QVOD IMPERARET DVXIT

FINIS.

Digitized by Google

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI MARIO

gitized by Google

Digitized by Google